

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B

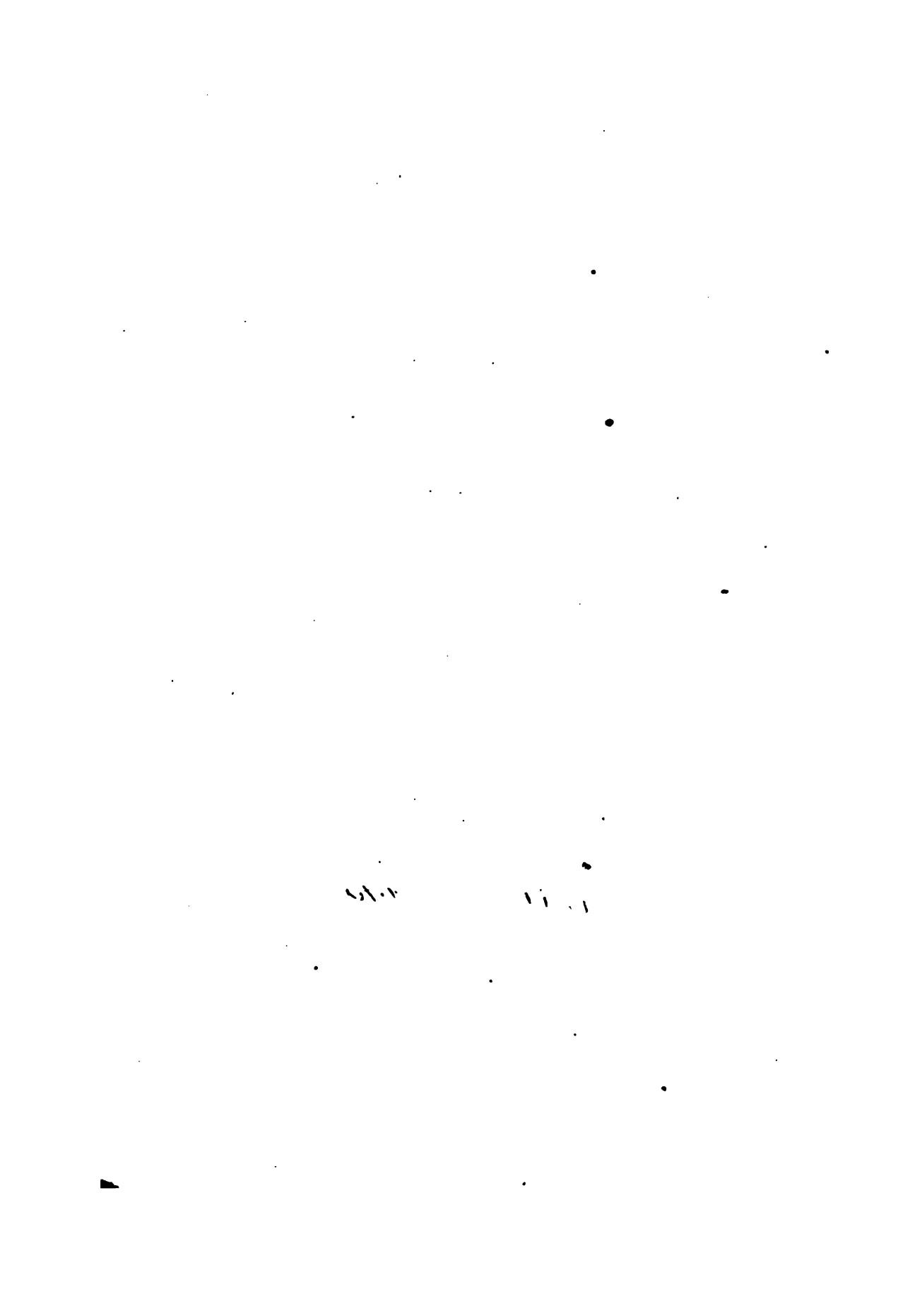
868,956

PROPERTY OF

*University of
Michigan
Libraries*

ATIS SCIENTIA VERITAS

SLOVENSKÁ REČ

a

jej miesto v rodine slovanských jazykov.

Práca

dra Sama Czambela.

I. oddelenie:

Osnovy a iný materiál rečový.

(1. čiastka : Východoslovenské nárečie.)

Z knižnice Jána Zemana ev. farára v Turčianskej

č. 1344 siedmehodinový sväzok!

Nadobud Cena

Nákladom vlastným.

V Turčianskom Sv. Martine r. 1906.

891.87
C997sL

Kníhtlačiarsky učastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine.

O B S A H.

A. Všeobecné vedomosti. (Str. 5—208.)

	Strana
I. Z miestopisu a z národopisu	5—114
O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry	5
Najstaršie obydenie východoslovenského územia	8
Z politických dejín východoslovenského územia	15
Najstaršie národnostné pomery východoslovenského územia	20
Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia	53—87
Slováci	53
Poliaci	63
Nemci	71
Rusi	75
Madari	87
Z labyrintu miestopisných názvov	87
II. Z nárečoslovia	115—178
Ako sa rôzni východoslovenské nárečie	115
Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia	129
Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia	132—149
Kalvíni	132
Luteráni	138
Grécko-katolíci	139
Rimo-katolíci	140
Nárečoslovné svojaskosti východoslovenského nárečia	149
III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.	178
IV. Východoslovenské nárečie spisovnou rečou	186
V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia	192
VI. Č pravopise osnov a iného materiálu rečového	205

B. Rečové ukážky. (Str. 209—476.)

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho 209—356

<i>Spišská stolica.</i>	
Z Ganoviec	209
Z Hrabušic	210
Zo Stvartku	219
Zo Smižian	221

IV

	Strana
Z Markušoviec	225
Z Harihoviec	226
Z Harhova	229
Z Jablunova	231
Zo Spiš. Podhradia	236
Z Kluknavy	236
Z Olcnavy	237
Z Margecian	239
Z Cepličky	242
Z Hoščíka	244
Z Hnilca	247
Z Vyšných Repás	252

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša	258
Z Bertotoviec	279
Zo Širokého	281
Zo Sobinova	286
Z Lubotine	290
Z Plavnice	297
Z Kapušian	301
Zo Slov. Raslavic	303
Z Bardijova	310
Z Gaboltova	313
Z Gíraltoviec	320
Z Hanušoviec v Šar.	321
Z Kendzic	322
Z Lemešian	327
Z Malovesky	330

Abaújská stolica.

Z Barce	334
Z Mindsentu	337
Z Geče	338
Zo Sace	341
Zo Siplaku	344
Z Rozhanoviec	349
Zo Žiroviec	351

b) Osnovy východoslovenského nárečia pomiešaného 357—449

a) Podreďie zemplínsko-ungské 357—427

Zemplínska stolica.

Z Trebišova	357
Zo Sečoviec	357
Z Vranova	365
Z Dobrej	366
Zo Stropkov	368
Z Banoviec	368
Zo Stražského	371
Z Humenného	380
Z Udváského	384
Z Koškoviec	385
Z Papína	386
Z Dluhého na Ciroche	388

	<i>Ungská stolica.</i>	Strana
Zo Sobraniec	391	
Zo Sobranských Komaroviec	405	
Z Ostrova a z Karčavy	407	
Z Lučôk	408	
Z Tašole	410	
Z Bežoviec	412	
Z Koromle	425	
β) Podrečie lučivnianske	427—449	
Z Lučivnej	427	
Z Batizoviec	437	
Z Gerlachova v Sp.	438	
Z Vikartoviec	439	
Z Čeplice	444	
Z Hranovnice	447	

II. Ukážky súsediacich s východoslovenskou rečou ino-slovanských nárečí.

a) Osnovy polské.

Z obcí slovenskej reči najbližších:

Z Malého Slavkova	449
Zo Slovenskej vsi	452
Z Krížovej vsi	456
Z Nižných Ružbach	458
Z obdalecia:	
Zpod Dukly	459

b) Osnovy ruské.

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne súseďných:

Z Nižných Repáš	459
Z Orlova	462
Zo Stebníka	465
Z Domaniniec	466
Z Onokoviec	472
Z obdalecia:	
Zo Strojny	473

C. Slovníkové svojskosti. (Str. 477—624.)

I. ODDELENIE:

OSNOVY A INÝ MATERIÁL REČOVÝ.

VÝCHODNOSLOVENSKÉ NÁREČIE.

A. Všeobecné vedomosti.

I. Z miestopisu a z národopisu.

O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry.

1. §. Treba rozoznávať dvojaké územie východoslovenské. Širšie: Územie vlivu východoslovenskej reči. Užšie: Územie reči východoslovenskej.

Územie vlivu východoslovenskej reči rozprestiera sa v stoličiach spišskej, šarišskej, abaujskej, zemplínskej a ungskej. V stoličiach spišskej a šarišskej bez ohraničenia, v stoličiach abaujskej, zemplínskej a ungskej s výnimkou územia čiste madarského.

Územie východoslovenskej reči obmedzuje sa v menovaných stoličiach na té kraje, v ktorých obyvateľstvo po východoslovensky hovorí. Toto územie bude do podrobna vymedzené nižšie.

Ani užšie ani širšie územie východoslovenské nie je zemopisným celkom. Širšie územie so západnej strany hraničí s Tatrami a s tými vrchami, ktoré oddeľujú Spiš od Liptova; od poludnia s tými vrchami, ktoré oddelujú Spiš od gemerskej stolice. Ostatok hraníc širšieho územia východoslovenského je nie dôležitý pri tejto práci; ani sa nedá všade na vlas určiť.

2. §. „Tatrám“ dostáva sa v slovenskej spisbe neobyčajného vyznamenania. Ony sa staly „kolískou“ Slovákov, v ich úkryte zachovala reč slovenská svoju „až úžas vzbudzujúcu slovanskú sviežosť“, ony sa staly u Slovákov symbolom slovenskosti a predmetom zbožňovania atď. Je tedy treba, aby sme si na Tatry zblízka posvetili. A musíme to urobiť tu, lebo Tatry, berúc názov v pravom smysle, zemopisne priliehajú — k východoslovenskému územiu.

So zrením na rollu, jaký sa dostalo Tatram v slovenskej literatúre, treba je vedieť, čo sú vlastne Tatry a čo k nim vlastne patrí zemopisne.

Znalec Tatier, dr. Stanislav *Eljasz-Radzikowski*, vo svojej práci „Pogląd na Tatry“, (čítal som ju z „Przewodnika do Tatr“, vydaného od jeho otca Valéra *Eljasza*, w Krakowie 1900), napísal, že „Tatry okrem toho, že náležia do refazi Karpátov, tvoria samostatné pásmo horské, osobitý celok. Z ohľadu geologičného (v širšom význame) i tektoničného sú Tatry v sväzku s Karpátami, vchádzajú ako jedno ohnivo do tej veľkej refazi horskej. Z tej príčiny tvoria osobitný celok orografičný a trochu aj geologičný, ktorý má jasné a určité hranice, a rôzni sa rozhodne od ostatku Karpátov vyvýšením nad úroveň morskú, aj charakterom alpským“. (Przewodnik 261.)

Eljasz-Radzikowski delí Tatry na Západné, Východné a „Bielske“ (= Belianske). Východné menujú sa aj Vysokými; od nich dostaly meno celé Tatry. Toto zemopisné podelenie Tatier zíde sa nám v tejto práci; častejšie sa o tom presvedčíme.

Tatry sa počínajú na západe asi od tej čiary, ktorú by sme fahali od Chabovky (v Orave) cez sedlo Hutianske (v Liptove) na Kvačany a Kvačiankou k Váhu. Tiahnu sa na východ asi po tú čiaru, ktorú by sme vytiahli nad spišskou Belou od Bušoviec cez Ždazar, Podspady do Poronina. Poludňajšia hranica Tatier ide hore Váhom od Kvačianky počnúc až po Královu Lehota, potom Bielym Váhom, Popradom až po Bušovce.*). Západné Tatry siahajú od Hutianskeho sedla po sedlo „Liliowe“ (od Kriváňa čiarou na polnoc). Tatry Východné či Vysoké idú odtiaľ po sedlo „Bielske“ (= Belianske) s „Kopou“. Tatry „Bielske“ po hore uvedenú východnú čiaru medzi Bušovcami a Poroninom.

*) Podrobny popis hranice: »Granice Tatr ze stanowiska hydrograficznego wszędzie są wyraźne, stanowią je rzeki i potoki, a gdzie niegdzie, gdzie tych brakuje, przełęcze ku sąsiednim pasmom górkim. Zaczynając od zachodu w głównym grzbiecie Tatr granicą od sąsiednich Hal Liptowskich jest przełęcz Huciańska w grzbiecie nizkim zwanym Biakidami 930 m., przez którą prowadzi droga jezdna z Żubercy na Orawie do Hut na Liptowie. Od przełęczy Huciańskiej schodzi granica Tatr ku południowi *Potokiem Huciańskim*, który płynie w głębokiej skalistej dolinie zwanej Oblazami na Kwaczanę i od tej też wsi nizzej przybiera nazwę *Kwaczański*. Idąc za biegiem tej rzeki mniej więcej w kierunku południowym aż do jej ujścia do *Wagu*, przechodzi granica Tater przez osadę Sielnicę, poczem pod wsią Niżniemi Dechtarami ciągnie się Wagiem w góre bieg tej rzeki w kierunku wschodnim na miejscowości Swaty Mikułasz i Hradek aż do Kralowej Lehoty, gdzie się łączą Wag Czarny z Białym. Tutaj przechodzi do *Wagu Białego* i w góre jego biegu ciągnie się na Ważec, poczem *Szczyrbskim Potokiem* podchodzi na Dział Szczyrbski. Stąd schodzi do rzeki *Mlynicy*, a z nią do *Małego Popradu*, wreszcie poza Łuczyną, gdzie Mały Poprad wpada do *Popradu*, idzie po tej rzecie za jej biegiem górnym przez miasto Poprad, Spiską Sobotę, przyczem z kierunku wschodniego prze-

Ako z toho ohraničenia vidieť, Tatry dosť málo priestoru zaujmajú v pomere k územiu, na ktorom Slováci bývajú.* Eljasz-Radzikowski k priestoru tatranskému počíta doliny tých štyroch riek, ktoré z Tatier vytiekajú, menovite: dolinu Dunajca či „Podholie“, dolinu Popradu, dolinu liptovského Váhu a dolinu rieky

chodzi v kierunek pôlnočny až do Biatej Spiškej. Odtiaľ, a właściwie od po-bliskich Buszovic opuszcza granica Tatr Poprad i wchodząc do wpadającego doň *Bielskiego potoku*, zmienia równocześnie kierunek z pôlnočnego na zachodni i w gôrę biegu tego strumienia idzie na Kotliuň i Jaskinie Bielskie, rozdzielač w tem miejscu Magury Spiškie od Tatr. Dolina Bielskiego potoku zowie się Kotlinami, wyżej we wsi Žarze przybiera nazwę doliny Žarskiej. W górnym biegu potoku Bielskiego przechodzi granica na dopływowy potok *Srednicę* i tym potokiem spina się na przełęcz Žarską, leżącą na zagłębiu grzbietu pomiędzy Tatrami, a Magurami Spiškimi. Przez tą przełęcz wiedzie gościniec ze Žaru do Podspadów. Poza przełęczą schodzi granica potokiem *Golišovskim* płynącym wzduł gościnka prowadzącego z przełęczy Žarskiej do Podspadów. Potok Golišovski uchodzi do potoku *Jaworowego* w Podspadach i tutaj też granica Tatr biegnie za potokiem Jaworowym, który jest dopływem *Bialki*, až ku tej rzece, czyniąc prizem zakręt ku pôlnočy. Za biegiem *Bialki* dochodzi až do wsi Bukowiny, leżącej na granicy Spisa juž na Podhalu i pod nią zwraca się do potoku *Oleśniańskiego*, którym wydobywa się na Wierch Bukowiny i spuszcza się w drugą stronę do potoku *Porońca*. Za Porońcem biegnie do wsi Poronina, gdzie zwraca się z chwilowego zboczenia ku pôlnočy na południo-zachód do rzeki *Zakopianki* ku Zakopanemu. Idąc przez Zakopane w gôrę biegu *Zakopianki* przechodzi do jednego z jej potoków źródłowych do *Cichej Wody*, która dobija do przechyliny Gaberówka łączącej Tatry ze Vzgôrzami Podhalańskimi. Przez tą przechylinę przedostaje się na drugą stronę do *Kiowej Wody* płynącej z Doliny Kościelisk i potokiem tym dochodzi do Roztok, gdzie się łączy *Kiowa Woda* z *Wodą Siwiąńską* płynącą z Doliny Chochołowskiej. W tem miejscu wchodzi do Wody Siwiąńskiej i w gôrę jej biegu idzie na małej przestrzeni do *Siwej Polany*, skąd zwraca się wprost na zachód na Molkówkę, leżącą na granicy pomiędzy Podhalem a Orawą. Z Molkówki wchodzi do Doliny Cichej i Potokiem Cichym biegnie do Oravic. Tutaj zwraca się przez *Potok Bobrowiec* i wpadający doň potok *Michulec* na przełęcz pomiędzy Osobiną, która kończy w tem miejscu Tatry, a Skoruszyną należącą do Wzgórz Orawskich. Doliną Błotną i potokiem *Błotnym* spuszcza się granica do wsi orawskiej Chabówki, gdzie obraca się pod kątem prostym na południe i biegnie w gôrę biegu *Studziennej Wody* i następnie wpadającego do niej *Spadowego potoku* do Žuberca. W Žubercu z potoku Spadowego wchodzi do *Horowej Wody* i tym potokiem dochodzi do przełęczy Huciańskiej w to miejsce, skąd zaczął się opis granicy obszaru obejmującego Tatry. (Przewod. 265—268). — Prieňad dosť bohatej literatúry o Tatrách, latinskou, nemeckou a hlavne polskou rečou, najdeš v Eljaszovom „Przewodniku do Tatry“, na str. 374—381. O bibliografický výpočet spisov a rozpráv slovenských alebo českých sa nestral.

*) Dr. Stan. Eljasz-Radzikowski napisał (Przewodnik 262/263): „Jeżeli chcemy określić przestrzeń Tatr miarą geograficzną, powiemy, że Tatry leżą bliżej bieguna północnego aniżeli równika, — zachodni krańec Tatr będzie, jeżeli się uwzględnią osady ludzkie, na $37^{\circ} 13'$ (wieś Kwaczany na Liptowie), wschodni zaś na $38^{\circ} 7'5''$ wsch. dług. od F. (miasto Biała Spiska), czyli niecały stopień długości $54^{\circ} 5'$. Granicą południową jest $49^{\circ} 2'$ (miasto Hradek na Liptowie), a północną — $49^{\circ} 20'3''$ połn. szer. (wieś Poronin na Podhalu). — To są najdalsze granice, do jakich sięgają Tatry razem ze stokami.“

Oravy (Przewod. 263). Nižný Liptov už nepočíta k priestoru tatranskému, tým menej hory, ktoré sú medzi Liptovom a Zvolenskou.*)

My si myslievame, že sú Tatry naše, že sú Tatry slovenské. I v tejto veci nám je treba trochu triezvosti. Aj infi si osobujú na ne právo. Mne iba o to ide, aby sme jasne videli a aby sme sa nemámili dômyslami, k akým nás neoprávňuje skutočný stav vecí.**)

Najstaršie obydlenie východoslovenského územia.

3. §. Uhorský dejopis nevie nič o obydení spišského a šarišského územia v starnej dobe, menovite v dobe preuhorskej.

Ako je známe, nemenovaný notár krála Bela menuje Spiš „Spišským lesom“ (= silva Zepus) v dobe príchodu Madarov, a Jozef Hradzsky myslí, že to pomenovanie bolo trefné, lebo dla listín ešte aj v XIII. a XIV. storočí boli rozsiahle pralesy na Spiši,

*) »Na granicy pomiędzy Orawą i Liptowem w przedłużeniu Tatr, przezielone od nich głęboką przełęczą Huciańską ciągną się Hale Liptowskie z najwyższym szczytem Wielkim Choczem 1613 m. Hale Liptowskie do Tatr nie należą, choć je do nich niekiedy dawniej zaliczali autorowie.« (Przewod. 264). — »Równolegle do Tatr, na południe od nich, ponad Liptowem i Spiszem wznoси się znaczne pasmo górskie wyróżniające się od wymienionych pasm i wzgórz większą wysokość, tak zwane Tatry Niżne, które już jednak nie wchodzą w granice Tatr, choć nazwę od nich przybrały. W Tatrach Niżnych znajdują się szczyty ponad 2000 m. jak Dziumbia 2045 m.« (Tiež tam). Dr. Ant. Rehman počítuje aj »Hale Liptowskie k Tatram a opisuje ich pod názvom »Orawsko-Liptowskie Hale.« (Tatry. We Lwowie 1895. Str. 162—173).

**) Dr. Stanislav Eljasz-Radzikowski púšťajúc sa do svojej práce »Pogląd na Tatry« takto zahoril (Przewod. 259): »Na Tatry można spoglądać rozmownie. Można na nie patrzeć okiem spokojnego badacza, człowieka z Europy, który zbrojny w naukę i wykształcenie, bada ten wielki przedmiot przyrody; można też patrzyć okiem Polaka, co obejmując sercem i umysłem całą swą ziemiecę, jak daleko sięga mowa polska od mielizna Pomorza po wyżyny Podhala, kocha Tatry i wie, dlaczego je kocha. Czy tak, czy owak patrząc, zawsze trzeba powiedzieć, że jest to przedmiot godzin uwagi, przedmiot wielki, niepowszedniego znaczenia i ceny. Działa on i wpływ wywiera daleko, przyciąga do siebie brać całej tej krainy, której wyniesieniem panuje. Tu dają umysły, dusze, rozumy, — wpływ Tatry widnieje w naszej umysłowości, w polskiej nauce, sztuce, twórczości, charakterze. Wycisnął on piętno na nas, Tatry bez Polski, a właściwie Polski bez Tatry pomyśleć sobie nie można.« A neskôršie zas: »Polska jako całość, jako jednostka uważana, w przyrodzonych swych granicach, sięga od ruchomych fal Bałtyku po zaklęte w skałę sale Tatr.« (Tiež tam 260). A ešte jasnejšie: »Za tymi Górcami przedzielone od nich obszerną wyżyną zwaną Podhalem pnały się w niebo Tatry (2663 m.), najwyższe wzniesienie Polski.« (Tiež tam 261).

ktoré královia rozdarúvali svojim verným. Hradszky uvádza listinu z r. 1256., dľa ktorej Arnold (Görgey), syn Jordana, dostal lesy počnúc od vrchu Simine (teraz „Simeny“ *) až po Tatry. Listinu z r. 1264.. ktorou Belo IV. comesovi Botyz-ovi daroval lesy Čhetene alias Howerfelde, na území ktorých ležia teraz Batizovce. Z listiny toho istého krála, vydanej r. 1269., vidieť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ mil pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň... Dľa Hradszkého v XIII. storočí nebolo ani jedinej osady na tomto veľkom území. (Vidz: Hradszkého „Szepesvármegye a mohácsí vész előtt“ Szepesváralján 1888., str. 3.).

Jozef Hradszky, odvolávajúc sa na listiny, píše, že nasledujúce spišské osady pralesami boli pokryté ešte v XIII. a XIV. storočí, a to: Jaklovce, Mnišek (1284), Veľká Lomnica (1287), Ružbachy (1288), Korytník (1297), kraj medzi Hololumnicou a Plavčom (1293), pobrežia Nedzice a Bialky až po prameň Dunajca, Folvark, Granastov, Krempach-Lubovňa, Litmanová, Sulin, Jakubiany (v prvom štvrtstoročí XIV. stor.), a Majurky, Hondermarek, Lubica, Ruskinovce, Levoča. (Tiež tam.)

A v úvode ku svojmu spisu *o mestopisných názvoch spišskej stolice* (Szepesvármegye helységnevei. Löcsén 1887) doznáva, že nenašiel z „provincie Szepus“ mestopisného mena v listinách z XI. storočia. Aj z XII. storočia je málo mien. Ale v XIII. storočí objavujú sa hromadne také osady, ktoré bezodporu už dávno trvaly pred Belom IV. (1235—1270). Dľa Hradszkého v spišskom Podkarpatí Iud slovanský („szláv népek“) býval dávno, prvej ako Pannóniu Madari zaujali, ale nevie, či už vtedy trvaly osady na terajšom území spišskej stolice, a jak trvaly, ktoré osady to boli. Najstaršie osady, svedčiace o slovenskom obyvateľstve na Spiši, sú dľa neho**) *Nadosth* teraz Tersztyánfalu v listine z 1258, *villa Thomasi* (hospitum sclavorum, už zanikla) v listine z 1278, a *villa sclavorum de Gargou* v listine z 1280, po maďarsky neskôršie: *Teut-Görgő*, *Tót Görgő*. (Tiež tam, str. 1.)

*) „Siminja“, r. 1256 vrch vedľa Podolinca v Spiši. P. Križko, Slov. Pohl. 1892., 338.

**) Aj dľa I. Duliškoviča, Istor. čerty ugro-rusských. Ungvár 1874, str. 111.

4. §. Spišské územie opiera sa na západe o dve čiastky tatranského pohoria, o Vysoké a o Belianske Tatry. Z predošlého §-u sme poznali, že doliny podtatranské, menovite popradská, a Spiš vôbec, nemohly byť kolískou ľudstva, ale zväčša len pustatinami boli v dobe preduhorskej. D'a uhorského dejopisu povstávaly tu osady iba v prvých storociaach uhorskej doby. Iného názoru nie ani v polskej spisbe, v ktorej, ako sme videli, všímajú si pilne všetkého, čo sa potahuje na Tatry.*)

Dejopis nevie viac ani o starej dobe šarišskej a abaujskej stolice; ba ešte menej.

5. §. Na Spiši sa najdú kde-tu ostatky hradov, hradišť, jest tu dakoľko stráži atď., ale z týchto nemôžeme zatvárať na preduhorskú dobu Spiša v ničom. Dejopisci Uhorska objavujú systém prvotného šírenia a ustálovania krajinských hraníc. Té spišské hrady, hradišťia a stráže sú pravdepodobne ohnivami z reťazi uhorského ohraničovacieho systému. O tom, že západná čiastka územia východoslovenského (širšieho), čo aj slabo, predsa obydlená bola v dobe preduhorskej, máme presvedčujúce dôkazy v starých zemopisných názvoch. Názvy: Tatry, Poprad, Hornad, Torisa, Šariš, Spiš atď. nedajú sa dostatočne objasniť z reči národom doby uhorskej, ani zo slovanského, ani z madarského, ani z nemeckého. Čo z toho nasleduje? Že té názvy prešly na nás z doby preduhorskej, od obyvatelov, ktorých národnosť dosiaľ určiť neznáme. Akže tamojší obyvatelia skutočne nemali obcí v našom smysle slova, tým sa nevyvracia možnosť, že tam bývali. Mohli tam bývať čiastočne usadení a čiastočne kočujúci, ako pastieri, bez politického sriadenia.

*) Dr. Stanislaw Eljass-Rądzikowski píše v rozpr. »Pogląd na Tatry« (Eljaszów „Przewodnik“ str. 367): »Następują czasy wędrówki narodów, poczem pomału wyłaniają się z cieniów przeszłości Słowianie. Przedhistoryczne czasy słowiańskie zostawiły w okolicach Tatr mnóstwo śladów, przeważnie znów po stronie południowej Tatr. Jest to okres cechujący się grodziskami. Po północnej stronie Tatr grodziska znalezione daleko od Tatr, bo w okolicy Bochni i Chrzanowa, na południu dochodzą one jednak do samych Tatr. Tutaj nazwany lud słowacki miejsca takie: hradek, hradisko, straża. Po czasach przedhistorycznych poczyna się okres, w którym już głośno o Słowianach, powstaje wtedy państwo Wielkomorawskie, rusza się plemienne osadnictwo w okolicach Tatr. Od północy dążą ku Tatrom plemiona Wiślan, od południa Słowacy za rzekami ku ich źródłom. Zaludnia się Orava, Spisz, a później zapewne odcięte od Powiśla lesistymi Górcami Podhale,«

Pripomenutie. O uvedených zemopisných názvoch podali dosť etymologii spisovatelia zainteresovaných národností, ale této etymologie opatrného človeka neuspokojujú. Najprvšie o mene »Tatry«. Veľmi bije do očí podobnosť názvov: Tatra, Matra, Fatra, Nitra, a pri konečnom rozsúdení o veci, bude treba objasniť aj otázku tejto podobnosti a všetko, čo s tým súvisi. Písané meno *Tatier* zachovalo sa len z X. storočia, aj to v takom písme, ktoré je nie pôvodinou. Dr. Stan. Eljasz-Radzikowski píše o tom (Przewodnik, str. 374): »Pierwszą wzmianką o Tatrach zawiera opis granic biskupstwa praskiego, który ma pochodzić z czasów św. Wojciecha, a powtarza go akt cesarza Henryka IV. z r. 1086 „montes quibus nomen est Tatri“. Choć dokument ten jest podrobiony, jednakowoż bądź co bądź opiera się co do nazwy Tatr, na dawniejszym opisie granic, który może się odnosić do państwa wielkomorawskiego. Tak więc można powiedzieć, że nazwa Tatr była znana już w X. wieku.« V polských písmach spomínajú sa »Tatry« od XIII. stoletia. Eljasz-Radzikowski uvodí tiež miesta takto (tiež tam): »Późniejsze akta wspominają nazwę Tatr w wieku XIII. przy sposobności osadzania Podhala, jak Bolesław Wstydlwy w r. 1255 „montes, qui dicuntur Tatri...“ Długośz już wie o Tatrach, že tam wyplyna Dunajec Czarny i Biały i Białka, zapisuje też z jakichś dawniejszych źródeł wiadomość o wielkich śniegach, które w r. 1276 spadły na Tatry.« Z uhoľských listín P. Križku uvodí: (»Názvy prastaré«, Slov. Pohl. 1892., 553): »Tatra, roku 1086 spomínané pohorie Tritri »in limitibus Vugarrorum versus Cracouam«, F. VI., 1, 132, — roku 1256 vrch *Tatra* i *Tatur* »mons nieus«; F. IV., 2, 382 a IV., 3, 516, — a roku 1264 vrch *Tortoi* a pohorie *Tatur* (»sub monte Tortoi, hoc est specificum vnius ex alpibus Tatur nomen«). Podobá sa pravde, že na Slovensku najde sa viac miestopisných názvov »Tatry«, »Tatra«, ale tým sa ich slovenskost nedokazuje. V slovenčine stalo sa *tatra* pochopovým slovom na neužitočnú zem. Kde sa tedy najdú také názvy, ony sú od pochopového slova *tatra*. Joz. L. Holuby uvodí taký názov znad Zem. Podhradia: dovôkol roľami obtočený, podlhovatý kopec »Tatry« zvaný, vidz Sbor. MSS. 1896, 202. Pripomní si »rolami obtočený kopec«, keby bol úžitočný, vari by ho už boli zoralí! Dr. Stan. Eljaszovi-Radzikowskému povedal Gerlachovan: gdzie niet les, to »Tatry«. (Č. L., X. 306.) V mojom rodisku a v okolí je tiež bežný ten výraz. »To je len taká *tatra*«, povedia na zem neužitodnú. — I. Filerič považuje názov *Tatry* za slovenský, hovoriac: »Kromě slovenských Tatier ještě i ruský Tovtry (Toutry ili daže Toltry)«, vidz v Istor. drevn. Rusi na str. 151. Na tom mieste uvodí aj osadu *Toutry* na Dnestrí, k poludniu od Záleščík. Ako vidieť z 5) pripomnenia na spomenutej strane, Filevič rozoznáva Tatry nielen čo do názvu »Tatry — Tovtry«, ale aj zemopisne: Uvádzajúc, že názov podľa Pola i Tutkovského znamená »skala«, dodáva: »Dôjstvitelné nazvanie *skalka* popadajetsia nerôdko v nazvanijach verchov, tak v Tatrach (Červona Skalka), tak i v Tovtrach (Rastaveckaja, Boreckaja)«. — O menach *Poprad*, *Hornad*, *Spiš* je hodno už tu zaznačiť, že si ich mená starí pišári za dlhé časy nevedeli osvojiť, písuc za ne všelijaké skomoleniny, tak na pr. popri najbežnejšom lat. názve *Scepus*, písavali aj: *Czypis*, *Zypus* a všelijako inakšie. Etymologia Št. Mišika, že je meno Spiša totožné, čo sa týče koreňa, so slovom »župa«, vidz v Nár. Nov. z 1883, č. 90,

je číra fantásia a ovšem aj všetko to, čo sa z tej etymologie zatvára. — Rieku *Torisu* menujú po mad. *Tárca*. Prvý výraz je pôvodnejší, bude o tom reč inde, ale tým nehovorím, že je plnšia forma »*Toriaa*« slovanského pôvodu. — Čo sa týče mad. mena *Sáros*, čítaj Šároš, to by mohlo byť z mad. *sáros* hely = blatné miesto. Podhradie Šariša, menovite té miesta, na ktorých leží mestiečko Šariš, mohly byť blatiskami, lebo nízko ležia pri Torise. V tomto prípade dostal by bol hrad svoje meno od priestranstva pod zámkom, t. j. bol by býval postavený na mieste už predtým pomenovanom, a sice po madarsky pomenovanom. (Srovaj zámok Blatnice.) Ale takéto odvodzovanie pochybným robí ten hľáskoslovny zjav slovenského mena, že toto slovenské meno znie Šariš m. Šároš. Niet totiž nijakých príčin hľáskoslovnych, aby meno Šároš Slováci neboli mohli prijať touto formou. — P. Z. Hostinský odvodzuje Šariš od výrazu »za Rus« (Let. Mat. Slen. VII., I., 48—49), hovoriac, že znamená »kraj sahajúci sa od domoviny Rusov uhorských severne«, že Šariš tak pomenovali uhorskí Rusi. — Je to číra fantásia, nie etymológia. Za stará nazývali Šarišom ešte hodne priestranstva na poludnie do Abaujskej a Zemplínskej (Sáros Patak; r. 1254 spomína sa územie *Sarus* v Zemplíne, vidz Križkove »Názvy prastaré« v Slov. Pohl. r. 1892, str. 552). I túto okolnosť využil Hostinský v prospech svojej »etymologie«: »Význam mena „Šáryš“ berem za = Za-Rus. Je to názov relativný. Rusi karpáto-východní, okres zeme západný, a tak priestor terajšej župy „Šáryškej“ a „Abojskej“ — volali obecne krajom »za-russkou« (zemou) ležiacim. Takto dá sa vysvetliť, prečo aj kraj abojský nazývaný bol župou Šarišskou.« (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slen. VI., II., 61).

6. §. O východnej polovici východoslovenského územia (širšieho) by sa dalo viac povedať, ale ani tu nemáme nič istého. P. J. Šafárik vo svojej rozprave „Myšlénky o starobylosti Slovanov v Evropě“ nepochybuje, že meno terajších Sotákov v horných Uhrách pochádza od dakedajších Satagov. (Č. M. Č. 1834., I., 42). Satagovia sa spomínajú v V. storočí.*) Ja sice nepovažujem za nemožnosť, že by Slovania bezprostredne pod Karpátami neboli mohli žiť už v V. storočí, aj skorej, nakoľko je reč o výbežkoch kmeňov, ktoré v svojej nádkarpátskej domovine bezprostredne nad

*) V »Slovenských Starožitnostiach« (V Praze 1837, str. 211—212) vyslovil sa Šafárik obšírne v tej veci: »...mám za to, že onino Satagové, o nichž v letopisech 5. stol. zmínka se děje, byli Slované, předkové dnešních Sotáků v půlničních Uhřích. Satagové tito v dějinách po nejprve okolo r. 454, a sice v horních Uhřích a dále na poledním Dunaji, se pojedili. Jornandes nám samojediny jména jejich zachoval. Zpráva jeho o nich jest sledující. Po smrti prý Attilově veliká jeho říše dostala se za podíl rozličným národům. V Pannonií se osadili Gothové; v Dacii Gepidae; v menší Skythii a dolní Moesii Sciri, *Satagarii* a jiní z Alanův (Sciri et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine *Candax*’); ostatní v jiné krajiny se uvázali. Avšak nedlouho potom, r. 469, tytéž Satagy již v hořejší Pannonií (interiori Pannonia) nalezáme, kdež

Karpátami bývali, ale odpierať musím, že by sa smelo zatvárať na národnú jednotnosť Satagov z V. storočia s terajšími Sotákmi východoslovenského územia na základe mien „Sataga“ a „Soták“. Kto sa aspoň za týždeň za dva pobavil v Zemplínskej a v Ungskej a kto vie po východoslovensky a po uhorskorusky, musí sa úplne o tom presvedčiť, že Sotákov jedine preto volali Sotákmi, lebo miesto východoslovenského *co*, spisovného *čo*, vyslovovali *so**). Pre obydlenie východnej polovice východoslovenského územia v V. storočí nemôže sa prijať za dôvod Šafárikova mienka o tom, že sú terajší Sotáci potomkami starých Satagov. Ale na staršie obydlenie tohto územia poukazujú iné zjavy, ktoré uvediem v nasledujúcim §-e.

je Gothové válkou sklíčiti a sobě podmaniti umímili, ale sami od pozostalých Hunov přepadeni byvše musili od nich upustiti. Slova »qui interiorem Pannoniā possidebant« vykladači obyčajně slyší na severozápadní krajiště Uher; možné však, ba više podobné jest, že Jornandes pod názvem Pannonia celé Uhry mezi Dunajem a Tisou zahrnul a že tedy Satagové již tu dobu tam pod Tatrami bydleli, kdež podnes *potomci jejich*, slovanští Sotáci, sídli. Byli-li Satagové Alani, jakž k tomu slova Jornandova natahovati lze, anebo rad ěji Slované, jakž již Mannert pokládal (Mannert's »Germanien« S. 583), o tom ovšem na obě strany hádati se možné jest. Já však se k tomu domnění chýlím, že Satagae byli národ pôvodný slovanský, od Alánov a Hunov podmanený, a do víru tehdejšioho stěhování zachvácený. Že dnešní Sotákové čistí Slované jsou, jisto jest.«

*) Býv. professor varšavský Ondr. *Kucharski* napísal v Kollárových *Zpie-wankach* (Díl II., 475. V Budíne 1835.): Sotakami nazywają mieszkańców miasteczka Sniny (= Szinna) i jego okręgu, w stolicy zemlinskiej, przeto, że zamiast słowiańskiego *a čo lub a co mówią a so?* Okreg ten mieszkańców *a co* pytającich się, tak jest maly, że się na północ tylko do grzbietu górl karpackich, na południe ledwie na miasteczkę Humenné, na zachód ledwie do granicy stolicy zemlinskiej a na wschód ledwie nieco za granicę tujże stolicy rozciaga. Jeden chtop zpod Humennego tak mię o Sotakach objaśnił: »Waroscy ludze wydumali, „a ty wahalski Sotaku!“, t. j. miejscí ludzie wymyślili „a ty wiejski Sotaku!“ — Šafárik (Slov. Národopis. V Praze 1849. Str. 97—98) ešte tesnejšie vymeriava hranice Sotákom. Dla neho: Sotáci bydlí ve stolici zemenské mezi Stropkovem, Sninou a Humenným. — Olaf Broch na svojej mappe, pridanej ku spisu »Studien von der slov.-kleinruss. Sprachgr.« (Kristiania 1897) udáva Sotákov v úzkom obvode dedín: Husak, Petrovce, Korumány, Kolibabovce, Huta a Kamenica, na str. 12. uvedeného spisu pridávajúc k tomu das nördlich von Hutta gelegene, auf der Karte nicht bezeichnete kleine Stara. Broch menuje východných Slovákov »Cotakami« a dokladá: Die Namen »Cotaken« u. »Sotaken« stammen natürlich von der Aussprache des Pronomens čto (= čo). — V skutočnosti boli »Sotáci« ruskej národnosti a bývali po-medzi Slovákov rôade tam, kde je počet východoslovenskú reč v zemplínskej

7. §. Názvy, počnúc od rieky Tople na východ, ako *Zemplín*, *Ung - Užok*, *Ondava - Udava* atď. sú staré názvy, preuhorské, ktoré nielen o tom svedčia, že zatoplianske čiastky východoslovenského územia už v dobe preuhorskej boli zaľudňatené, ale spolu aj o tom, že ten ľud bol slovanský. Zemplín sa menoval po slovansky „Zemlin“; „p“ je takou vsuvkou staršieho veku, ako v názvoch

a ungskej stolici. U starých ľudí ruskej viery dá sa tá skutočnosť ešte aj dnes zistíť na celom zemplínskom a ungskom priestranstve východoslovenskej reči. Moji rozprávkári z okolia Bežoviec a Sobraniec neprestajne miešali *so* s *co*. V kraji nad Humenným je stále bežné so popri *co*. Čitateľ najde hojnoscť príkladov v rečových ukážkach z patričného priestoru. Je pravdepodobné, že je *so* sblížujúcou výslovnosťou od *šo* (što) k východoslovenskej výslovnosti *co*. Postup: *šo* = *šo* = *so*. Tento jazykový zjav je tedy nie príliš starý, je nie taký starý, že by sme sa mohli domnievať, že »Sotáci« už vtedy jesťovali, ked »Satagovia«. Že sa *so* tak urputne zachováva, príčinou toho je, že je od *so* ku *co* väčší hláskoslovny priečod než bol od *šo* ku *šo* a od tohto ku *so*. Nad Humenným vyslovuje sa toto *so* dosiaľ: *slo*, po s počuť také *is*, ktoré sa už neslieva s *s* v šeplavé *s*, súč priečodom od *s* ku *s*. Medzi *šo* (šva) gemer-ských Slovákov a medzi *šo* pôvodných »Sotákov« je organický, národný súvis. O tejto veci obšírne v IV. oddelení pracie. — P. Z. Hostinský, v Let. Mat. Slen., V., sv. I. str. 77 - 80, zaoberajúc sa Sotákmami, napísal: »Pamiatka odvetve tejto temer celkom zahynula. Potkal aj túto osud juký aj druhé súkmenné vetve v búrlivých kolotaniach národov ohlušil. A predsa odvetev táto žije aj podnes v mene tomto; čas je teda pripovedať v rodine slovenskej. Terajšie územie Sotákov leží v župe Zemúnskej, rozprestierajúc sa brehami rieky Ondavy a Olky. V predoľských storočiach zaujímalо ono kraj od Tisy s pravej strany (majúc na ľavej strane župu Zabučskú), spomenutých riek, až po výbehy Beskidov. Pozoruhodná vec, že u týchto zemúnskych Sotákov, utrímalo sa až do dnes *podanie to*, že *pochádzajú oni od starých Slovenov*, t. j. od tých Slovenov, ktorých pokrstil sv. Cyril a Method, a že sú potomkovia tých pradedov, nad ktorými dakedy panoval Salan - dla podania ľudu moravský. V utešenej doline tovarňanskej, brehami rieky Ondavy a Duši, tiahajú sa stredné sídla týchto Sotákov, a sama dolina nosí aj dneská meno Sotakerja. Ľud tento delí sa už podnes mravmi a obyčajmi svojimi od susedných Rusov a Slovákov. — Sotáci sa sice všeličim delia i od Rusov, ktorých národnosť opustili, i od východných Slovákov, ktorých národnosť prijali, ale to je prirodzená vec. Žiadna miešanina nenie celkom taká, ako jediná pôvodná čiastka miešaniny bola. Podaní u Sotákov niet ani národných, takých prirodzené ani nemôže byť, ani politických. Neskoršie uvidíme, že ani takých nemôže byť. Této podania sú výplodom fantázie Hostinského. Hostinský schválil Šafárikovu domnenku, že sú Sotáci potomkami starých Satagov, považuje ich za prastarých obyvateľov Uhorska a odvodzuje ich meno od mena dvoch riečok v blízkosti Serenča (za stará vraj: Srec!). Sú to riečky meno *Tokty*, po mad. *Takta*. Bližšie neudáva, jako by sa dalo odvodiť - meno *Soták* od mena *Tokta*.

„Lomnica“ m. „Łomnica“ alebo „Jemník“ m. „Jemnik“. *) Iba ten rozdiel je tu, že Lomnica a Jemník, neskôr Jamník, zachovajúc si slovanské obyvateľstvo, zachovaly si aj slovanské meno čisté; v Zemplíne a v okolí už od dávna prevážili Maďari a zachovali meno úradné, ktoré sa javilo po stoletia v úradných listinách. O slovanskosti názvov *Ung*, *Užok*, *Ondava*, *Udava* nikto nemôže pochybovať, tu je tedy nie treba o nich hovoriť. Sú to veľmi vzácné starobylosti, o ktorých bude reč často v tejto práci.

Prečo považujem této názvy za preduhorské? Predpokladaf sa musí, že názvy *Ung* a *Ondava* prijali Maďari *touto podobou*, keď ten kraj prvý raz videli. Tedy té názvy už trvaly pri príchode Maďarov. Ide len o to, či boli slovanské. Boli slovanské, lebo len v slovanskom jazyku u slovanského obyvateľstva mohly sa z nich vyvinúť tiež živé formy: *Už-ok*, *Udava*. Z nosovky *un*, *on* = samohláska *u*.

Z politických dejín východoslovenského územia.

8. §. Východoslovenské územie, ani širšie, ani užšie, nikdy nebolo politickým celkom. Dejopisci domáci i zahraniční považujú vec tak, že jednotlivé stolice tohto územia patria do obvodu državy uhorskej od príchodu Maďarov. Výnimkou je Spiš a polnočno-západný kút Šariša.

Dla Jozefa Hradského, hlavného historiografa Spiša, je aj Spiš čiastkou Uhorska už od príchodu Maďarov.**) Iba pre ten kraj pripúšťa výnimku, kde ležia Lubovňa, Gňazdy a Podolinec so svojimi chotármí; v týchto pozoruje poľské panstvo ešto aj na konci XIII. storočia.***)

*) V Hradského »Szepesmegye helységn.« najdeš príklad na vsúvanie spoluľásky *p* medzi *m* a *plnné*: *Lomnica* = Lomnica (str. 49), *Lumpnica* = *Lumnica* = Lomnica (51), a v jeho »Szepesv. a moh. v. e.«, na str. 66., pricvisko s prädikátom: *Jemníki* (de *Jemník*) Balázs z r. 1399: (Od obce Jamník). — Podobne: „*Lomnich* (aqua magna) = Lomnica, potok, v l. r. 1326. *Lomnich* (aqua parva) = Lomnička, potok, tamže.« (Štef. Mišík, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897 str. 227). Ján Metich obšírne objasňuje, ako sa ujalo Zemplín m. pôvodného Zemlín, vidz »Magyar Nyelv«, 1905, str. 68—70.

**) »A magas Tátra... alatt elterülő... vidék... a honfoglalás ideje óta képezi részét szép hazáknak, régi idők óta viseli a »Szepes«, »Szepes«, »Zipse« nevet.« (Szepesvm. a moh. v. előtt, 1. str.)

***) Lubló, Gňazda, Podolin városok vidéke meddig tartozott lengyel uralom alá, mikor és hogyan került hazánk területéhez, adatok hiányában nehéz lenne megállapítani. A XIII. század végén ott még a lengyel uralom látszik érvényesülni... (Tiež tam, na str. 7.)

Pred dobu uhorskou, ako rečené, bolo územie Spiša, ba aj Šariša, pralesom dla uhorských kronikárov. Ale dla Hradského môže sa považovať za isté, že územie spišské, pred príchodom Magyarov, prináležalo i politicky i cirkevne do Poľskej, ktorej vliv v niektorých jeho krajoch uplatňoval sa ešte aj vtedy, keď ho už po stoletia Magyari držali. (Szepesvám. a m. v. e., str. 7.)

Dla poľských dejopiscov dostal sa Spiš iba po kusoch do državy uhorskej. Najsamprv dolina Hornadu, a v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskou a Poľskou. Z tejto doby sú hraničné strážné stanice, zachované v miestnych menách: Stráže (= Micheldorf) pri Poprade, Strážky (Nehre, Nagyör) pri Kežmarku atd. Z tejto doby je Malá stolica spišská, či takrečené zemianske dediny, poverené stálou ochranou hranice proti Poľskej. Boli to dediny: Abrahamovce, Betlanovce, Levkovce, Filice, Janovce, Hadušovce, Horka, Hozelec, Kišovce, Machalovce, Komarovce, Sv. Ondrej, Píkovec, Čenčice. Táto Malá stolica spišská povstala asi za panovania Bela II. (1131—1141) a Gejzu II. (1141—1161), potvrdenie svojich starých práv (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) dostala až r. 1243 od Bela IV., potom od Karola Roberta (1312), ba ešte aj od Ferdinanda I. (1552). S posunutím hranice poľskej ďalej na polnoc utrácaly té dediny svoj význam strategický a teraz sú dedinami alebo majerami zemianskymi.

Nadhornadská časť Spiša, okrem podolineckého kraja, dostala sa do Uhorska pokojom, uzavreným r. 1193 v Starej vsi. A polnočno-východná časť podolineckého kraja, dla poľských historikov, až r. 1311.*).

*) M. Gąmpłowicz v rozprave „*Polacy na Węgrzech*“ napísal (»Lud«, org. ludozn. r. VII, str. 77-78): »Cała stolica Spiska na północ od Hornadu doszła się do Węgier dopiero w latach między 1132—1312 r. Pierwotnie bowiem należał kraj ten, jako na północno-wschód od Tatry położony, do Polski na zasadzie układu między ś. Wojciechem a ś. Szczepanem, mocą którego Tatry miały stanowić granicę między obu państwami. Według podania zachowanego przez Wagnera (*Analecta Scepusii* [1774—78] Tom III, str. 1), a niezawisłe od niego także przez J. Z., rzeka Hornad stanowiła w wieku XII. granicę polsko-węgierską. Zdaje się jednak, że Węgrzy albo już pierwotnie albo po wybuchu pierwszych sporów z Polską wystawili warownie graniczne na północnym brzegu Hornadu. Przy najmniej miejscowości Hranownica czyli Granica zdaje się wskazywać pierwotną linię graniczną XII. w. Między temi miejscowościami leżały węgierskie warownie Straże (Micheldorf), Strażka (Eör) pod Kieżmarkiem i słynna owa twierdza Leton czyli Lapis refugii (Schauberg) przy Hrabusyczach strzegąca w XII. wieku granic przeciw Połsce, a która podczas

9. §. Uhorskí dejopisci, z nedostatku starších prameňov, cirkevné sriadenie Spiša kladú na rok 1209. Jozef *Hradszky* sniesol všetko, čo sa poľahuje na túto otázku, a to vo svojom spise „A XXIV krályi plébános testvérlete“ atd. (Miskolc 1895). Okolo r. 1209 bol prepoštom Adolf, prvy historicky známy prepošt spišský, a preto sa aj založenie prepoštstva kladie na túto dobu. Celkom inakšie súdia o tej veci poľskí učení. Dla nich územie Spiša malo svoju prälatúru už v XII. storočí a ešte dávnejšie, a táto prälatúra bola podriadená krakovskému biskupstvu; s pripojením územia spišského (až na kraj podolinecký) k Uhrám, spišská prälatúra, odtrhnúť sa od biskupstva krakovského, osamostatnila, a pripojená bola arcidiecése ostrihomskej.

napadów tatarskich służyła ludności okolicznej za przytulisko (*mons refugii*). Wspomniane miejscowości wraz z małym Spiszem tworzyły północne pogranicze wojskowe Węgier przeciwko Polsce. Ten »mały Spisz« był to okrąg uprzywilegowany szlacheckich dóbr tak zwanych dziesięciu, później czternastu wsi szlacheckich (czyli »dziedziny ziemiańskie«) kopijników (*comitatus nobilium de Scepus*). Były to mianowicie następujące miejscowości: Abrahamowce (Abrahamfalva), Betlanowce (Betlenfalva), Lewkowce, Filice, Janowce (Janocz), Haduszowce (Hadusfalva), Horka, Hozelec, Kisowce (Kisocz), Mahalowce (Machalfalva), Komarowce (dziedzictwo niegdyś Komorowskich), Swaty Andrej (Szent Andreas), Pikowce, Czenczyce. Ta »mała Stolica« powstała prawdopodobnie za panowania królów Beli II. (1131–1141) i Geizy II. (1141–1161); pisemne potwierdzenie strarych praw swoich (*eandem quam ab antiquo haberent libertatem*) otrzymały te miejscowości kopijników dopiero w r. 1243 od Beli IV. w nagrodę za waleczność okazaną podczas napadów tatarskich (Wagner 1. c. I. 102). Prawa te potwierdził im następnie król Karol Robert (1312), a nawet jeszcze Ferdynand I. (1552). Z posunięciem jednak granicy polskiej na północ miejscowości te straciły dawne znaczenie strategiczne i stały się tylko dworami szlacheckimi, a w końcu mało znacznymi osadami słowackimi. — (O Malej stolicy spišskej vydal Jozef *Hradszky* obširnu knižku pod názvom „*A szepesi tisztánssások széke v. a kisvármegye története*“. Lőcse 1895., na ktorú sa častejšie budem odvolávať). — M. Gumpłowicz tiež tam, ale na str. 193/194: »Formalne uznanie połączenia Spisu z Węgrami nastąpiło jednak ze strony Polski dopiero w r. 1193 w pokoju zawartym w Starej Wsi, co także stwierdza ta okoliczność, że podczas kiedy, aż do tego roku żaden dokument węgierski nie wspomina o Spisu, odtąd spotykamy o nim bardzo częste wzmianki w dokumentach węgierskich.« O podolineckom kraji, który až do r. 1311 bol politicky poľský, podávam tu obširne vedomosti z pera M. Gumplowicza, lebo sa nimi dobre objasnia terajšie národnostné pomery tohto kraja. On píše (Lud. org. ludozn. r. VIII. str. 262–264): »Okrąg Podolinecki (*Districtus Podollensis*) właściwie nigdy nie był liczony do Spisu; należał on až do roku 1311 do Polski. Zdaje się że pierwotnie należał on w Polsce do Kasztelanii Połowczej (Palovia), v Šariši, z którą równocześnie dostał się do Węgier. Obej-

K prälatúre či k prepoštstvu spišskému patrily aj čiastky z terajšej šarišskej a bývalej tornianskej stolice. Pre ostatok východno-slovenského územia o cirkevnom sriadení v dobe preduhorské nijakých udajov.

10. §. Východoslovenské územie, ani širšie, ani v celku, ani z čiastky nepatrilo do veľkomoravskej drža poznanie opiera sa o zemopisné položenie hôr, ktoré oddelujú územie Spiša od Liptovskej a Gemerskej.

Z 3. §-u sme vyčítali, že dľa listiny z r. 1269. vidieť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ miest pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtoku Hybovky a hore jej potočím po hrebeň, a že — dľa Hradského — ešte ani v XIII. storočí nebolo ani jedinej

muse on następujące miejscowości: *Lubowla* (Lublau); *Gniasto* (Kniesen); Ružbaki (Russebach później Rauschenbach) czyli *Družbaki*; *Jarzembina*; *Kamionka* (Stein, Kövesfalva); *Lublo*; *Krepak* (Krembach); *Podolin* (Pudlein) i *Toporiec* wraz z ich obwodami. I tutaj osiedlenie Niemców nastąpiło w tym samym czasie jak i w dolinie Popradu i Dunajca. O ile z dyplomatów się da wykazać, pierwszy Bolesław Wstydlwy, Książę krakowski r. 1244 nadał Sołtysowi Henrykowi w nagrodę za usługi, świadczone mu w wojnach przeciw Tatarom sołtystwo Podolinieckie, dawniej już założone ale przez Tatarów spustoszone, nadając mu zarazem juryzdykcję nad osadnikami na prawie Magdeburgskiem. Równocześnie osadnikom nadanemu zostało prawo młynów, browarów, polowania, rybołówstwa i myta w obrębie sołtystwa Podolinieckiego po obu brzegach Popradu między strumykami Toporiec, Łomnikiem i Kłozurowem a górami Kończystą i Jaworową. Później księżniczka Kinga jako dziedziczka Sącza darowała okręg Podoliniecki wraz ze wszystkimi dochodami założonemu przez siebie klasztorowi Sądeckiemu, z czego także wynika, że okręg ten należał niegdyś do ziemi Sądeckiej. Kolonizacja Gniazda przez Niemców spowodowaną zastała przez sołtysa Jana Rokserowicza z Kesmarku, który w roku 1286 nabył sołtystwo Gniazdeckie od tamtejszego sołtysa Mikołaja. Dziedzice polscy Gniazda, Piotr i Mirun, synowie Miroslawa potwierdzili to kupno i nadali sołtysowi Janowi jeszcze więcej praw w celu sprowadzenia dalszych kolonistów i wykorczowania sąsiednich lasów. Jako świadkowie tego aktu wymienieni są trzej Sądeczanie, między niemi wójt Tirmian (Tillmanus) ze Sącza i Wawrzyniec sędzia nadwornego księżnej Kingi ze Sącza, co również wskazuje, że Gniazdo należało do ziemi Sądeckiej. Wkrótce potem ta sama księżna Kinga darowała wspomnianemu już Henrykowi sołtysowi Podolinieckiemu w celach kolonizacyjnych las położony między Podolincem a Gniazdem. Przy sposobności określania granic tego lasu wspomniane już są miejscowości Toporiec, Ružbaki i La-chowice (Laszkowa?). Ale już w następnym roku (1289) potwierdza księżna Kinga temuż sołtysowi Henrykowi oba przywileje nadane mu w latach 1244 i 1288, których oryginały spaliły się w kościele Podolinieckim podczas trze-

osady na tomto veľkom území. Ďalej uváž: Kto šiel od Novej vsi horami do Hnilca a odtiaľ do Dobšinej v Gemeri, ten vie, že na tomto velikom priestranstve horskom, teraz pravda dobrou cestou opatrenom, za 6—8 hodín treba ísť na voze, aby človek došiel od jedného bodu ku druhému, a ešte aj v naše časy ledvaže jest tam osád (vynímajúc Hnilec a Hnilček), najdeš tam len drevotárske, uhliarske a banícke závody, ktoré sa zahajujú a zase zanikajú. A konečne uváž, že dolinu Hnilca zaľudnili baníci nemeckí už v dobe uhorskej . . . Z tohoto vysvitá, že pred tisíc rokmi rozliehaly sa medzi nitrianskym kniežatstvom a spiškým územím neobydené alebo len nepatrne obydlené pralesy. Takéto lesy mohly byť len hranicou nitrianskeho kniežatstva, ale nemohly ony presekúvať jeho územie.*) Dla podania Spiš zaujali Madari hore rieku Hornada, a

ciegu napadu Tatarov (1289). Nareszcie i król česki Wacław II. po objęciu księstw Krakowskiego i Sandomirskiego potwierdził temuž Henrykowi sołtysowi Podolinickiemu „jako założycielowi tego miasta, dziedziczne posiadanie sołtyswa Podolinieckiego.“ Równocześnie król Wacław II. rozporządził, żeby mieszkańcy Lublawy (Libenov) i Gniazda w razie wojny mogli się schronić do Podolina, za to jednak mieli pomagać Podolincom przy naprawie murów i wałów. W r. 1298 ostatni raz wspomniany jest wyraźnie Podolin jako należący do diecezji krakowskiej a to w liście odpustnym kilku biskupów przy kuryi rzymieńskiej, wydanym do wszystkich wiernych, którzy będą pomocni przy odnowie kościoła Podolinieckiego, który to list odpustny potwierdzony został przez biskupa krakowskiego Muskatę (Schmauck-Bardossay str. 430). Ale już w następnym roku 1299 znajdujemy pierwszy ślad połączenia Podolina z Węgrami. Albowiem biskup spiski Jakób nadaje kapitule spiskiej dziesięcینę z Podolina, Lublawy i innych miejscowości po obu stronach Popradu.^{**}

*) Fr. Palacký (Děj. nár. č., 97) napísal: „Asi léta 627 volili Slované osvoboditele Sama sobě za krále. Jádrem toho státu byla země česká; hlavním jeho sídlem bezpochyby Vyšehrad; ale moc vztahovala se na jih až k Alpám římským, na východ až k Tatrám . . .“. Českí dejopisci alebo dolinou Hrona zavierajú východnú hranicu Veľkej Moravy, alebo mlčia o nej. Slováci sa obyčajne opierajú o novoveký stav rečový a takto mudrujú: Slováci bývajú na východ nie len po Hronskú dolinu, ale až po Torisu, a niet dejopisných udajov, kedy sa tak daleko na východ podali, — učme tedy, že východné hranice Moravy sahaly až po Torisu, srov. „Slováci a ich reč“ str. 39. pod **). Ja som sa už v tomto práve spomenutom spise vyslovil, že nitrianske kniežatstvo, východné územie Veľkej Moravy, zavieraťa sa na východ Pohroním (str. 42) a dokladám, že prof. dr Niederle, posudzujúc môj spis „Slováci a ich reč“ poznamenal, že sú moje náhlady o starších dejinách Slovenska upodstatnené (...není vše nesprávno, co zde p. Czambel uvádí, [dobře na př. opravuje náhledy Krizkovy, Sasinkovy a j. o starších dejinách Slovenska], ale s hlavními tesemi a s celkem vývodů Czambelových souhlasiti je nemožné.“ Č. Č. Histor., 1908., 442).

to môžeme ľahko pochopit, lebo od poludnia, od gemerskej strany boli pralesy. Ani na to nesmieme zabúdať, že spišské územie, a bez neho nitrianske kniežatstvo nemohlo byť v súvise s východoslovenským územím, dla poľského podania, ktoré sa srovnáva so skutočným stavom vecí na počiatku uhorskej doby, prináležalo politicky poľskému panstvu. Sr. 8. §.

Najstaršie národnostné pomery východnoslovenského územia.

11. §. Východoslovenské územie (širšie), čo sa týče národnosti, je teraz veľmi rozmanité. Nie je zemopisným celkom a nebolo nikdy ani politickým celkom; nemalo ho tedy čo sjednocovať v reči. V najnovších časoch jednotliví skúmatelia vystihli skutočnosť, že na tomto území všetky iné národnosti, čo do reči, pre máha vo vrstvách ľudu reč slovenská. Vyskúmať príčiny tejto skutočnosti je nie fažká vec, ale fažsie je odhaliť rúško, ktorým sa halí minulosť slovenskej reči na tomto území.

12. §. Nazref do predtisícročných a ešte starších národnostných pomerov východoslovenského územia, to je veľmi fažká vec. Iba slovenskí literati nenachodia v tom fažkostí.

Štefan Mišik napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohl. 1903, 373/374): „Ked po stroskotaní veľkomoravskej državy jednu časť tejto opanovali Poliaci (okolo r. 906), a sice práve tú, v ktorej bývali Slováci, pochopiteľne je, že v užšom styku s Poliakmi vlivu poľštiny podliehaly také kraje slovenské, ktoré pre zemopisnú polohu svoju boli prístupnejšie mocnejšiemu živlu poľskému, ako na pr. okolie Dunajca alebo údolie dolného Popradu. Této kraje boli najviac vystavené *popoľšteniu*, ak v nich vôbec bolo obyvateľstvo slovenské. Dnešné hranice poľštiny v severovýchodnom Spiši siahajú až po Kežmarok a Lúbicu, no kedysi nebolo to tak, lebo už meno terajšej *Slovenskej* vsi poukazuje na to, že tam kedysi bývali Slováci a nie Poliaci ako dnes. Teda hranica poľštiny bola užšia. Všetko zdá sa poukazovať na to, že poľský živel tunajší zmáhal sa menovite následkom úsilnej kolonisátorskej činnosti uhorských kráľov v 13. a 14. storočí. Už r. 1293 spomína sa obec Kolačkov, ktorej obyvatelia hovoria dnes sice po poľsky, ale nie bez slovenských výrazov, poukazujúcich na to, že sú to pôvodne Slováci, po-

ťažne slovenskí zemania, ako na príklad v Beharovciach v Liptove, lenže pravda už popoľštení.“

Na prvý pohľad vidieť, že Št. Mišk zatvára s povrchnej prítomnosti na minulosť. Slovenská ves menuje sa sice *Slovenskou*, ale domorodí občania menujú si ju medzi sebou dosiaľ *Sloviaňskou*; oni aj svoju reč menujú *slovenskou*, ale hovoria pritom *po poľskej*. Té slovenské výrazy, aké majú vo svojej reči obyvatelia kolačkovskí, nie sú pozostatkami z reči slovenskej, ale novými nádobudkami z reči slovenskej, lebo nás skutočné pomery, ako ich nižšie do podrobna poznáme, tomu učia, že nie slovenská hranica rečová sa úžila a úži na prospech reči poľskej, ale naopak.

13. §. Terajší národnostný stav východoslovenského územia zdá sa svedčiť, že toto územie bolo pôvodne slovenské. A Štefan *Mišik* aj zvečnil takýto svoj dojem, keď napísal v Slov. Pohl. z 1903, na str. 373: „O Slovácoch spišských je isté, že sú tu praobyvatelmi; aspoň nepochybujeme o tom ani jeden historik pri zdravom rozume.“

Ostatne mohol sa oprieť aj o jazykovedca professora *Pastrnka*, ktorý bol napísal r. 1893., tedy už desiatimi rokmi pred ním, že je východoslovenské obyvateľstvo *prastaré*. Pastrnek totiž, rozberajúc vlastnosti spišskej slovenčiny, ktorá je — ako vieme — v podstate taká, ako aj v Šariši, napísal: „tuším jasne vysvitá, že *spiština* jest ve svých základech *reč slovenská* a násleďovně, že také obyvateľstvo slovenské ve Spiši jest *prastaré*“ (Slov. Pohl. z 1893, 434). Úprimne vyznám, že nerozumiem logičnému súvisu medzi výpovedami „*spiština je reč slovenská*“, nasledovne „*obyvateľstvo slovenské v Spiši je prastaré*“!

Aj iní zavierali s prítomného stavu na minulosť. Tu hlavne veľký zmutok pôsobi hračka slovom „*Slovensko*“ *). Ludia si predstavujú, že to územie, kde teraz bývajú Slováci, doplnené zemopisnými alebo terajšími uhorsko-politickejmi hranicami, bolo čistým územím etnografickým v smysle slovenskom. Len takto sa dajú vysvetliť prepodivné názory litarátov. Pavol *Križko* na pr. napísal: „*O poľskom živle, rozprestrevšom sa v severných čiastkach zo žúp Šarišskej, spišskej, oravskej a trenčianskej, neznať ničoho, kedy sa začal udomáčňovať na slovenskom území*; veľmi je však podobným pravde, že jeho počiatky v Uhrách padajú do polovice zo štrnásteho storočia, keď mal kráľ Ludvík I. s poľským kráľovstvom a ľudom

*) Vidz »*Slováci a ich reč*«, str. 27. a nasl.

trváce a priateľské styky a nehatil Poliakov osádzaf sa v Uhorsku... („Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162).

14. §. Národnostná otázka územia východoslovenského v starších časoch je nie taká jasná, jakou sa vidí. My, majúc na očiach okuliare slovenské, všetko vidíme slovenské. Ale iní, neslovenskí Ľudia, inakšie môžu súdiť o najstaršej národnosti tohto územia. Máme na toto živé príklady. Dovolávam sa len Vladimíra *Hnatiuka*, človeka seriósneho, rozumného, učeného, ktorý pochodil temer celé východoslovenské územie, — on na tomto území všade vidí Rusov, kde Slováci vidia Slovákov... a preto nazýva toto územie, čo do pôvodnej národnosti, *sporným*.

Po obšírnom uvažovaní veci („Slovaci či Rusini“ 39—80) takto sa vyslovil: „*Sporné územie bolo od najdávnejších časov ruské, nakoľko dosiaľ poukazujú na to skúpe studnice. S časom sa ono sužovalo následkom odnárodňovania Rusov v prospech Madarov a Slovákov.* Odnárodňovanie Rusov v prospech Madarov bolo skoro na veľky násilné, v prospech Slovákov viac dobrovoľné. Reč obyvateľov sporného územia nie je dosiaľ preskúmaná na celom priestore. Z jej ukážok, uverejnených dosiaľ, ukazuje sa, že je ona nie všade jednáč, že je vo veľa osadách čisto ruská, a vo veľa viac alebo menej poslovenčená. *Ale rozbor najväčšmi poslovenčeného nárečia ukazuje na jeho ruskú podstavu („osnovu“), z čoho zas vysvitá, že ona bola kedysi čisto ruská.*“ *)

15. §. *Hnatiuk* uznáva síce, že východní Slováci nie tak rozprávajú, ako súsediaci s nimi Rusi, ale to je jeho presvedčením preto, že tamní mnoho prijali do svojej reči z reči Slovákov a Poliakov. *On i pre prítomnosť zachováva svoje presvedčenie, že je východoslovenské územie (on ho pravda tak nemenuje) ruskej a nie slovenskej národnosti.* *Hnatiuk* rozoznáva na východoslovenskom

*) Ten istý *Hnatiuk* vo svojej rozprave »Rusini v priašivskoj eparchii«, na str. 13—14. vyslovil sa ešte určitejšie: »Mi znajemo, na skôrko vkažujuť istorični žerela, ščo cila pivnična Uhorščina vid Bukovini do Tatív i vid halickoi hranicí až za Tisu bula saliudnena vse Rusinami. Majemo zhadki takož pro te, ščo vid prichodu Madiarov v Uhorščinu až do korolia Liudvika Velikoho († 1382. r.) povtariali sia vse počastni emigracií halickich Rusinov na Uhorščinu. Znajemo takož, ščo v svojomu časi emigruvali na Spiš i v Abauj-Tornu Nímcí; ščob odnače i Slovaci oseliali sia koli buď u biľšomu čisli v komitatach zaliudnenich Rusinami, pro te ne majemo nijakich zvistok. Z toho pokazujet sia, ščo niníšni Slaviane Priašivskoi eparchii — z viškem Poliakov — sе potomki Rusinov, a ne Slovákov.“

území dvojakých Rusov, 1) ktorí dosť čistú zachovali svoju maloruskú reč, týchto menuje *Rusnákm*, a 2) ktorí sa poslovenčujú a čiastočne poslovenčili, týchto menuje *Sloviakm*. Reč *Rusnákov*, *rusnáčtina*, je dla neho k reči *Sloviakov*, k reči slovenskej v pomere dialektykom. Ako je rečené, východných Slovákov menuje *Sloviakm* a ich reč *slovenskou*; aby si veci neplietol, nevýchodných Slovákov menuje *Slovákmi* a ich reč dôsledne *slováckou*. Hnatiuk prizvukuje národnostnú totožnosť „*Sloviakov*“ a „*Rusnákov*“ na základe jednakosti típu, reči i obyčajov.*)

Netreba nám zabúdať, že je Hnatiukovo učenie u nás nie nové. Jonáš *Záborský*, považovaný za znalca východoslovenských pomerov, vyslovil sa bol takto o pôvode východoslovenského nárečia: „Vidí sa však, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obraním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení.“ (Let. Mat. Slen. X., I., 18.) Dla neho Rusi neboli ešte poslovenčení na počiatku XIV. storočia: „Rusi zaiste vtedy (r. 1311!) boli u nás (v Uhrách) rozšírenejší. *Jazyk ich siahal, zdá sa, až ku Liptovu*, a s ním pravoslavie. S prestúpením ku cirkvi západnej, poslovenčili sa z veľkej časti, podrážavše dosavád mnohé vlastnosti ruštiny.“ (Zábor. Dram. 114.)

*) „Rusini podiliajúť sia v Priašivskij eparchii (po dijalektam) na dvi hovorní grupi: na Rusiniv, ščo hovoriať čistoju ukraїnsko-ruskoju mовоju, jakich budu nazivati Rusnakami, i Rusiniv, ščo hovoriať biťše abo meňše poslovenčenaju movoju, jakich budu nazivati Sloviakami.“ (Rusini Priašivskoj eparchii i Ich hovorič, v Zápisoch Naukovo-historického tovaristva im. Ševčenka z r. 1900. Str. 9). Aby si čítateľ sám mohol utvoriť úsudok o veciach, za potrebné uznávam podať v hlavných črtach stanovisko Hnatiukovo. „Ščo Rusnaci dijno naležať do Rusiniv, pro te ne može buti nijakoho sumnív. Ne tak stoit sprava zi Sloviakami, pro jakich istnuje ne liše v Uhorčini, ale i v iných Slavian (osoblivо Čechiv i Slovakin) velika etnografična pomilka. Vona leží v tom, ščo Sloviakiv uvažujuť Slovakami i začislijuť ich do česko-slovackeho plemeni, a ich dijalekt do slovackej movi. V naslídok toho uvažujuť Sloviakiv i oficijalno i neoficijalno Slovakan (Slovaken, tótok) ta vidrižniajuť ich vid zachidnich Slovakin liše tim, ščo nazivajuť ich „šarišskimi“ abo košickimi Slovakanmi. (Schároscher abo Kaschauer Slovaken, Sárosi abo Kassai tótok), a dijalekt ich nazivajuť „šarošskoju abo košickoju slovackoju movoju“ (Scharoscher abo Kaschauer slovakische Sprache, sárosi abo kassai tót nyelv). A timčasom proti takoho pohliadu protestujuť najlepše sami Sloviaki, koli kažut: „Mi hutorime po slovenski, a ne po slovacki“ abo: „Naša reč je slovenska reč, a ne slovacka.“ Ta chto prihlianeť sia bližšie Sloviakam, zaprímitiť pevno, ščo voni i ščo do típu i ščo do movi i ščo do sviečiarne Slovaki, ale Rusini; ich slovenskij hovor, choč bez sumnív siňo poslova-

16. §. Jozef *Hradszky*, čo sa týče Spiša, myslí, že v dobe preduhorskej bývali tam pôvodne Slovania. Ak toto istenie obстоí, smelo ho môžeme potiahnuť aj na územie Šariša, aspoň len po rieku Topľu. Zo 7. §-u tejto práce vieme, že v druhej polovici východoslovenského územia, za riekou Topľou, s istotou bývali Slovania. Ostáva tedy otázkou len to, *jakí to boli Slovania?* V našich časoch bývajú na východoslovenskom území Slovania: poľskí, slovenskí a maloruskí. že Poliaci v dobe preduhorskej už na Spiši boli, o tom sa nedá pochybovať, pravdepodobne aj v Šarišskej. Ba prijíma sa všeobecne za istotu, že Spiš a čiastky Šarišskej odhali Madari poľskej moci. Pre teóriu, že sú terajší východní Slováci (Hnatiukovi „Sloviaci“) poslovenčení a čiastočne popoľštení Malorusi, v prvom rade treba by bolo dokázať, že uhorskí Malorusi západne aj prez rieku Topľu, už v preduhorskej dobe boli osídlení.

čenij, to dijalekt ne slovackoví, ale ruskoj movi.“ (Rus. Priaš. ep. 13). — Ďalej: „Še do típu, zvičaív, navičok, charakteru — slovom vsoho toho, čím vidrižniajeť sia odin narod vid druhoho — nema miž Rusnakami i Sloviakami rižnici, je za te velika podibniest, jaka vpadaje koždomu doslidníkovi v oko. Očevidno, še sej fakt svidičiť takoz za tim, še Rusnaki i Sloviaci prinaležať do odnoho naroda. Je miž oboma grupami i rižnici, ale voni liš druhoriadno naturi i vplili z miscevich obstavin, še podibujeť sia u všich narodiv, choč bi i maleňkach, v rižnich okrajinach. Na podíl movi uhorských Rusinov vplinuv najbiľše nepristupnij, horistij teren; nim lišen možna pojasniti te veličezne číslo hovoriv, jakoho ne znachodimo níde biľše na zemliach, zaliudnenich Rusinami.“ (Tiež tam 14). — V dijalektach, jakimi poslubujút sia Rusnaki i Sloviaci, nema takoz nijaku siľno rižnici. Oba dijalekti majut taj samij vnutrišnij sklad i majete tu samu leksiku. Najlepše vidno se z toho, še Rusnak zovsím dokladno rozumije Sloviaka, a Sloviak Rusnaka, še Rusnak duže skoro i lehko navčiť sia hovoriti po slovenski, a Sloviak po rusnacki. Dijef sia se tomu, še v viučuvanju oboch dijalektov ne treba vlastivo včti sia viraziv, liše vidminnoho vihovoru. Timčasom i Rusnak i Sloviak liše na silu porozumijut Slovaka, a ešte tiažše navčať sia hovoriti po slovacki. Tak samo Slovakovi trudno srozumiti Sloviaka, a še trudnejše navčiť sia hovoriti po slovenški. Sloviak i Rusnak ne hodni níkoli vimoviti samohlasních l i r, jaki často prichodiať v slovackej movi, pr. vľ'k, vľ'na, ml'č, stl'p, sl'za, pr'st, kr'k, tvr'dy, hr'b i t. d. Slova ti pereminiuje Sloviak na: viľ'k, volna (voňna), molč (mouč) abo melč, slup, selza (silza, solza), perst (persc), kark, tvardi, horb. Sloviak abo Rusnak zovsím ne hodni vimoviti zvisnoho slovackeho rečenia: Strč pr'st skr'z kr'k (prosuň palec čerez kark). Otsia nezdatnosť do vihovoru tak charakterističnich slovackich zvukov ukazuje takoz duže dobre, še Slorinki ne naležali níkoli do slovackeho plemeni, ale do ruskoho. Naturalno, še miž rusnackim i slovenskym dijalektom je takoz rižnici — na tich rižniciach i ja opieraju svij podil na obi gruji — ale voni ne tikajut vnutrišného skladu movi. Z nich možna lišen vivesti, še slovacka i poľska move mali silnijšij vpliv na dijalekt Sloviakov niz Rusnakov.“ (Tiež tam 15).

17. §. O prvých obydliah Rusov v polnočnovýchodných stoličiach Uhorska nepodávajú dejiny nijakých bezpečných udajov. U nás sa všeobecne učí, že sa Rusi pristahovali do Uhorska v striedku XIV. stoletia, vtedy prišiel do Uhorska na pozvanie Ludvika Veľkého *Korijatovič* (pred r. 1360) s veľkým húfom ľudstva ruského, ktorého počet udávajú na 40.000 duší. Mali sa osadiť v stoličiach Ungskej, Beregskej a Marmarošskej. Tohoto Korijatoviča a jeho sprievod považujú u nás za predchodcov terajších uhorských Rusov.*). Iba ten môže v tejto veci tak vidieť, kto má oči zavrené. J. *Lehoczky*, rozpisujúc sa o mestopisných názvoch beregskej stolice, zistil (*Ethnographia X.*, 103—104), že v listinách z XIII. stoletia spomínajú sa aj nasledovné názvy na rečenom území: Čorna voda, Hilima (hádam Hilina), Jasna-patak, Obua (dnes: Obava), často sa objavuje názov „Mertvicza vagyis holt víz“ = Mertvica či Mŕtva voda. Ďalej: Machalnica potok, Špánovo (jazero) = „Spántó“, po madarsky by bolo Ispántó, Kerepec folyó atd. (Menej jasné názvy neudávam, o ktorých slovanskosti by sme sa mohli hádať.) O týchto názvoch,

*) »Až v druhej polovici zo štrnásteho storočia s Korijatovičom došlo vo veľkom počte Rusi zaujali v kompaktných massách východnú časť Hornouhorska a stali sa v Šariši Slovákom bezprostrednými súsedmi, ba jednotlivé ich osady i v stoličiach abaj-torňanskej, gemersko-malohontskej a zvolenskej; to stalo sa však iba v tých časoch, keď už boli zaplavili Uhorsko turecké hordy, teda v šestnástim a nasledujúcom storočí.« (Pavel *Križko*, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162). Azi takto smýšľal o tej veci aj prof dr *Pastrnek*, keď napísal vo svojom spise »Beiträge zur Lautlehre der Slovakischen Sprache«, na str. 3/4: »Der Umstand, dass wir auf dem ganzen słowakischen Sprachgebiet keine Form *teret*, *torot*, des sogenannten russischen *Volllantes* finden, liefert im Verein mit anderen lautlichen Erscheinungen den augenfälligsten Beweis, dass eine Beeinflussung des Slováckchen durch einen Dialekt der russischen Sprache nirgends tiefere Spuren hinterliess. Das Ergebniss der sprachlichen Untersuchung steht hiebei in vollem Einklang mit den Thatsachen der Geschichte, da es bekannt ist, dass die kleinrussische Bevölkerung Nordostungarns in einer verhältnismässig späten Zeit eingewandert ist.« Ale Pastrnek dopúšťal, že v tejto otázke jazykovedecké odhalenia môžu nás pohnúť aj k iným učeniam. Fr. Pastrnek napísal v rozpr. »Z nejvýchodnejších nárečí uherskoslovenských« (Národopis. Sbor. sv. III. str. 60): »Nejvýchodnejší nárečí uherskoslovenská, ktorá bezprostredne sousedí s nárečiami maloruskými v Ubrách, stávají se takto pro nás obzvláště zajímavými, nejen po stránce filologické, nýbrž i národopisné a historické. Neboť jasný výklad o příbuzenském pomere těchto nárečí přispěje k řešení otázky historické, jestli toto sousedství obou slovanských národů na půdě hornouherské trvá od nepaměti anebo jestli teprve v době historické (XIV. stol.) přivítaným Rusinů do svých nynějších sídel, nastalo.«

sú to všetko názvy vôd, nemôžeme povedať, že sú nie slovanské. Popri nich musely jestovať aj také názvy hôr, osád, honov atď. A této názvy sú o jedno celé stoletie staršie v beregskej stolici od tých názvov, ktoré by boli mohli poskytnúť Korijatovičovi Rusi, pristahovavší sa len v polovici XIV. stoletia. Z XIII. a XIV. stoletia máme už všetky dôležitejšie udalosti krajinské zaznačené, ale nikde nemáme zaznačené, že by sa boli Slovania z berregskej stolice alebo zo súsedných stolíc vysťahovali a Korijatovičovým Rusom miesto urobili. Z toho nasleduje, že sa Korijatovičovi Rusi na takom území rozložili, na jakom *už Slovania žili*. Ale reč uhorských Rusov je čiste maloruská, dialekticky sice rôzna, čo sa dá vysvetliť pristahúvaním z viac miest, ale v podstate *číra, bez primiešanín inoslovanských*. Nemôže byť tedy pochybnosti, že sa Korijatovičovi Rusi rozložili na takom území, na ktorom Rusi *už predtým bývali*. Čo sa týče východoslovenského územia, Rusi aj na tomto už bývali pred pristahovaním Korijatoviča. Štefan Miškík uvádzá z listín ruské osady, ktoré na Spiši už v prvej polovici XIV. stoletia trvaly, tedy pred príchodom Korijatovičovým. Také osady sú: Jakubiany (1322), Jarembina (1329), Kamionka (1315), Sulin (1342), Podproč (1316), Helcmanovce (1326), Osturňa (1313), Oľšavica (1321), Nižné Repaše (1321). (Vidz „Sbor. Mus. Slen.“ z 1896, str. 23—24.)*)

*) Že Rusi v Uhrách už boli pred Korijatovičom, to by sa dalo aj inakšie dokazovať. Z „Regestrum de Várad“, 1201—1235, vypísal Jacovský (v Slov. Let. V., str. 313): „Rusi. Č. 300. Poddaní hradu Karasna (castrenses de Carasna, Krasol. Karaso, v bihar. st.) z osady Ban (Banlaka v bihar. st.) obžalovali niektorých, t. j. Jekura, syna Redea, Čola a Voduna (Boudun), synov Čakika (Sacicu), Čiteku (Sytecy), syna Babuka (Babuci) reknúc; žeby spoluumešťania ich boli; oni ale pravili, že sú slobodní a *rodom Rusi* (et genere Ruthenos).“ Tento udaj využil Hostinský, keď napísal: „Pamätný pád pre badateľa pomerov právnych vlastí našej — je obžaloba hradoňnikov krásňanských, z obce Ban, kde tisto istia, že Jecur, syn Radov, Sol a Buda, syn Savcov, a Sotek, syn Bebekov, takže patria k hradu onomu. Načo tito v obrane svojej odpovedajú, že „oni sú slobodní, a z rodu *ruského*, privodiac zastaviteľa slobody svojej Šebora, rodom Rusa, ktorý osvedčil, že oni obžalovaní sú jeho pokrevní, čím oni za slobodných uznaní boli skrze sudec Tupa, župana krasňanského, Donča pristalda z Boguše, Šebor nosením žeravého železa — ospravedlniac sa, dokázal, že oni slobodní sú.“ Že takto vytľumočené mená objavujú sa nám v podobe slovanskej: vec je zrejmá; ľažšie je ale odpovedať na otázku: ako a kedy tito osadníci ruskí dostali sa do župy krasňanskej? — Poneváč doba Pravdy v.-varadínskej je udaná (1214—1235): preto už dej tento

18. §. Čo sa týče Rusov na východoslovenskom území, treba robiť rozdiel medzi tými, ktorí bývajú v zemopisnom súvise so svojimi rodákmi haličskými nad Karpátami, a medzi tými, ktorí odtrhnutí od svojich haličských rodákov a roztrúsení pomedzi iné národnosti, stali sa púhymi osadníkmi. Jozef Hradzský považuje za preduhorských praobyvateľov tých Rusov, ktorí bývajú v pohoriach na východ od Popradu v Spišskej a Šarišskej, a dokladá, že ich haluzi dosahujú na východe spišskej stolice Hornadskú dolinu. (Szepesvm. a moh. v. e., 13.) Uvodiac Hradzského mienku, dr St. Eljasz-Radzikowski veľmi rozumne poznámenal, že spišských *Rusov nemôžeme oddelovať od Rusov v okrese novotargskom.**) Úplne sa srovnávam s takýmto pochopovaním veci a vyslovujem svoje pre-svedčenie, že sú podkarpatskí Rusi východoslovenského územia, súvisiaci cez Karpáty so svojimi haličskými rodákmi, len pomerne mladšími obyvateľmi vo svojich krajoch, než ich bezprostredne bývajúci rodáci haličtí vo svojich nadkarpatských bývaniach, t. j. považujem podkarpatských Rusov za prirodzené, postupne posúvané roje nadkarpatského jednorodého národa.

Cele inakšie treba pochopovať starobylosť Rusov, obydených nižšie, uprostred národností iných. Medzi týmito môžu sa najst hádam aj starobylé osady alebo celé kraje, ale aj celkom novoveké.**)

o Rusoch krasňanských svedčí nám, že mylná je mienka tých, ktorí príchod Rusov uhorských kladú do veku Ludvikovho, a sice pod vedením Korijatovičovým. Spor uvedený viedie nás k tomu, že Rusi východní, prejdúc Tisu, osadili sa široko s tejto strany Zahoria v podnožiach Karpatských, tak ako južní, prejdúc Hornad a Slanú, rozšírili sa boli až po Matru, — a to v dobe dalekej ešte pred príchodom Madarov." (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slov. VI., sv. II., 67).

*) Dr St. Eljasz-Radzikowski vo svojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napísal (Lud. org. Ludozn. r. V., str. 244): „Początku Rusinów spiskich dotyczy też Hradzki. Uważa ich za prastarych mieszkańców Spisza, jeszcze z czasów przed powstaniem Węgier. Moim zdaniem nie można Rusinów spiskich oddzielać od Rusinów w dzisiejszym powiecie nowotarskim (za Szczawnicą w górach tj. w Szlachtowej, w Jaworkach, w Białej i Czarnej-Wodzie Ruskiej), a także w sąsiednim powiecie sądeckim. Dawniej Rusiny siegali jeszcze dalej w góre biegu Dunajca w stronę ku Nowemu Targowi, jak słady zostały w podaniach ludu.

**) Štefan Mišik najstaršie ruské osady spišské uvodí z prvej polovice XIV. storočia, ako sme videli, ale to sa poľahuje len na to, že ich v tej dobe zachované listiny už spomínajú, ináč on sám dopĺňa, že sa Rusi počali v Spiši usadzovať už po odchode Tatárov. (Slov. Fohl. z 1903, 373.) To sa môže poľahovať, podľa môjho náhľadu, iba na té obce, ktoré nesúvisia s haličsko-ruskými osadami.

19. §. Sú to podstatné príčiny, ktoré kážu robiť rozdiel medzi ruskými obyvateľmi východoslovenského územia, keď ide o otázku starobylosti. Z rečového materiálu sa presvedčíme nižie, že západná čiastka východoslovenského územia, užšieho, prvotne nebola ruskej národnosti. Boly a sú na nej ruské osady, staršie, menej staré a dosť mladé, ale ony nemaly počtovej prevahy nad osadami neruskej národnosti. Dávajú nám o tom poučné svedoctvá na pr. pomery spišskej stolice. Štefan Mišík sobral zo starých listín mená najstarších obcí spišských a na ich základe zistil, že ani jedna obec ruská neobjavuje sa v listinách XIII. stoletia, známych doteraz, kdežto listiny XIII., ba čiastočne i XII. stoletia, spomínajú nasledujúce obce, dnes zväčša výlučne slovenské: Beharovce (1297), Betlanovce (1280), Jablonov (1209), Arnutovce (1230), Štvrtok (1263), Dobrá Voda (1290), Domaňovce (1258), Dravce (1263), Dúbrava (1293), Harhov (1278), Hranovnica (1294), Hadušovce (1229), Harakovce („terra Rudna“ 1284), Hotkovce (1292), Nová ves (1298), Hašovce (1263), Hrabušice (1298), Markušovce (1198), Kolbacy (1258), Kolčov (1282), Končany-Dolany (1297), Korotnok (1297), Hrušov (1255), Kubacy (1294), Kurimiany (1298), Letanovce (1230), Levoča (1263), Lúčka (1273), Mičedelovce (1255), Miklušovce (1280), Bijacovce (1258), Namešany (1283), Odorin (1262), Harikovce (1298), Oľšavka (1245), Petrovce („terra Jaan“ 1284), Pongrácovce (1297), Primovce (1280), Rožkovce (1277), Štiavnik (1287), Smižany (1254), Švábovce (1280), Štvrtok (1209), Vlachy (1243), Podhradie (1274), Tomášovce (1229), Tersťany (1258), Veľbachy (1298), Vikartovce (1283), Vitkovce (1255), Vojkovce (1290), Žegra (1245), Batizovce (1279), Farkašovce (1278), Krížová ves (1290), Kolačkov (1293), Levkovce (1280), Hololomnica (1293), Stará Lubovňa (1256), Nižné a Vyšné Ružbachy (1288), Malý Slavkov (1251), Teplica (1294), Ždiar (1286), Jaklovce (1284), Stará ves (1108).

Majúc takéto výmluvné udaje pred očima, Mišík pokračoval: Keby ruské obce vo Spiši boli jestvovaly už pred XIV. stolátkom, bola by zaiste aspoň o jednej-druhej z nich zmienka v listinách XIII. alebo XII. stoletia. Zdá sa teda veľmi pravdepodobným, že obce této boli založené pozdejšie, t. j. od počiatku XIV. alebo snáď koncom XIII. stoletia. Na také pozdejšie osadenie Rusov poukazuje i pozoruhodná okolnosť, že títo zaujímajú pomerne *nejneprístupnejšie a najneúrodnejšie kraje Spiša*. (Vidz Sbor. Mus. Slen. z 1896, str. 23—24). Toto posledné poznamenanie je vlastne určitým dô-

kazom toho, že Rusi tu neboli prvými obyvateľmi, lebo prví obyvatelia naveky zaujímajú najlepšie kraje, úrodné pobrežia riek a ovlažované nimi roviny. Iba ktorí neskoro prichodia, musia sa uspokojovať tým, čoho sa im ešte dostane, v tomto prípade neúrodnou vrchovatou pôdou. Tento spišský úkaz ruského pristahovania sa opakuje aj na území šarišskom.

20. §. O tom sa nedá pochybovať, že je západná čiastka východoslovenského územia, až po rieku Toplu, *národnostného rázu polského, t. j. že prví obyvatelia slovanskí tohto územia boli Poliaci*. V tejto veci nemálo rozhodujú hláskoslovné zákony terajšieho východoslovenského nárečia, ktoré sú svojou podstatou polské.

Hláskoslovne zvláštnosti reči sú také zvláštnosti, po ktorých do smrti poznáš jednotlivcov, odvyknutých svojmu materinskému jazyku a osvojivších si iný jazyk. Kde odvyká svojej materinskej vrave obec alebo celý kraj, tam sa té hláskoslovne zvláštnosti zachovajú po celé stoletia, a, jak je vliv novej priučenej reči pomerne nie dosť silný alebo nie bezprostredný, v podstate zachovajú sa potiaľ, pokial sú im okolnosti priaznivé.

Neopúšťajúc územie východoslovenské, odvolávam sa na osady ruské a poľské, ktoré sa tu za našich dňov poslovenčujú alebo ktoré sa už tvaroslovne a lexikálne poslovenčily. Skúmateľ všade zistí, že obce ruské a poľské ešte dlho po úplnom zoslovenčení zachovajú v svojom hláskosloví stopy svojej pôvodnej výslovnosti ruskej alebo poľskej. Vidzme príklady: Poslovenčený Rus, alebo taký, ktorý sa poslovenčuje, nevyslovuje š, ž, ale šb, zb; „b“ vyslovuje aj po iných hláskach, ale trochu inakšie; po s, z počuť tvrdý pazvuk, po r počuť j. Vyslovuje na pr.: s'vina m. sviňa, vz'ac m. vžac, macerj m. macer atp., zarobiť (ak nie zarobiti) m. zarobic, de m. dze, bü m. bi (že bü m. že bi), išoū m. išol atď. atď. Osobitosti uhorsko-ruského jazyka, súsediaceho s východnou slovenčinou, podrobne vidz nižšie. Práve tak zachováva hlavné príznaky svojej výslovnosti aj Poliak *pri svojom poslovenčovaní sa v norších dobách*. Kto-koľvek rozpráva (domorodý, nie pristahovalý), v údolí Popradskom, od mesta Popradu hore, po východoslovensky, ten z pravidla vyslovuje č, kde to poľština káže, na pr. v slováč: zmarnič, česač, robič atp. m. zmarňic, česac, robic. Rusa i Poliaka, ktorý sa naučil po východoslovensky, môžeš poznať pri jednotlivých, v spolitosti zriedka obiehajúcich slováč, aj v treťom aj v ďalšom pokolení. Práve tak aj celé poslovenčené ruské a poľské obce.

Svoju mienku, že na východoslovenskom území bývali prvotne Poliaci, podpieram tedy aj tým úkazom v reči východoslovenskej, že ona má hláskoslovné zákony svojou podstatou *poľské* (*dzecko* m. *decko*, *robiť* m. *robit*, *šeno* m. *seno*, *šem* m. *zem*, nedostatok samohláskového *l r*: *polni* m. *plný*, *selza*, *solza* m. *slza*, *šersc* m. *srst*, *sarna* m. *srna* atd.). Poriadok hlások *tert* oproti *trt* je i poľský).*)

Prvotní Poliaci východoslovenského územia neboli poslovenčení záľahou Slovákov, ale pomaly shora, v znamení vyšej kultúrnej hodnoty slovenskej reči na tomto území. Massy prvotného obyvateľstva zanechané boly na seba, neboli pod bezprostredným nátlakom prevahy pristahovavších sa Slovákov, a preto zachovaly *r podstate* svoje hláskoslovie poľské.

21. §. Že je vo východoslovenskom nárečí veľa poľskostí, o tom vlastne nikto nepochyboval. Ba sa našli aj u Poliakov aj u Čechov znali slovenčiny učení ľudia, ktorí na to priamo poukázali. V doterajšej spisbe len vo dvoch smieroch nebolo istoty: 1) kedy sa dostaly poľskosti do východnej slovenčiny, a 2) aký slovanský živel je hlavnou súčasťou terajšej rečovej miešaniny východoslovenskej, jasnejšie rečené: akého pôvodu je slovenský živel vôbec.

M. Gąpielowicz vo svojej rozprave „*Polacy na Węgrzech*“ („Lud.“, org. ludozn. VI., 281—282) rozoznáva slovenský jazyk *starý* a *nový*. O starom zistil, že je veľmi sblížený poľštine, hlavne nárečiu podholianskemu. O novom istí, že sa *prepodobil pod vlivom češtiny*. O tom sa nevyslovuje výslove, že jakého pôvodu je terajší slovenský jazyk, ale sa tak zdá, že predpokladá jeho základy poľské.**)

*) Ja som sa odvolával na poslovenčených Rusov a Poliakov východoslovenského územia, ale dokladám, že je spomenutý rečový úkaz rozšírený všade. Z najbližšej blízkosti máme príklad u tých Nemadarov, ktorí sa maďarčia alebo po maďarsky učia. Niektorí slovenskí intelligenti, ktorí sa v školách za 12 rokov učili po maďarsky, ktorí za 25 rokov úradovali po maďarsky, nevedia si rady, keď ide o vyslovenie takých maďarských hlások, akých v slovenčine niet (ostré é: béké, ö-ő: örlő, ü-ű: ürlő atď.).

**) „Nie podlega tež wątpliwości, że język starosłowacki, o ile o nim sądzić można z nazw miejscowości, które się w dokumentach utrzymały, bardzo był zbliżony do polskiego, a zwłaszcza wykazuje wiele podobieństwa z dzisiejszym narzeczem Podhalan i śląskich Wołochów. Z biegiem czasu jednak ta dawna przynależność słowackich „Karantanów“ do Polski ustała wskutek zaborów węgierskich. Następnie wskutek długoletnich sojuszów z Węgrami poszła zu-

Dr Fr. *Pastrnek* vo svojom spise „Beiträge zur Lautlehre der slowakischen Sprache“, na str. 4—5, zistuje skutočnosť, že sa poľskoslovenčina objavujú od východu na západ na celom území, a to tým spôsobom, že ich je najviac bezprostredne popod Karpáty (pripomátať si: „in der nördlichen Orava wird noch rein polnisch gesprochen“!) a tráta sa smerom k poludniu. Hlavne vo východnej slovenčine nachodí Pastrnek veľa poľskostí hláskoslovnych. Hovorí doslovne o týchto jazykových úkazoch: Ked pozorujeme, ako sa postupne tráta znaky poľštiny, počnúc od vrchovcov a hrebeňov neúrodných horství na polnoci dolu na poludnie k úrodnej rovine podunajskej, mohli by sme v tom poznáť zachovaný v reči, vo vernej zachovávateľke prastarých ľudových pohybov, obraz pochodov čiastočne poľských, čiastočne tých súkmeňovcov, ktorí v bezprostrednom súsedstve poľského ľudu bývali.*)

pełnie w zapomnienie. Zwłaszcza kiedy później, w 16. wieku, możnowładcom polskim przez Unię z Litwą, otworzyły się nowe pola działania, tak dla czynności wojskowej jakież dla kolonizacji zrezygnowano łatwo z dawnych posiadłości zakarpackich. To też możliwe niegdyś na kresach karpackich rody Komorowskich, Lubomirskich, Wielopolskich, Odrowążów, Zborowskich zwróciły działalność na wschód, zostawiając Węgrom nieurodzajne dawne posiadłości swe zakarpackie. Kiedy tak Polska z jednej strony całą Słowację politycznie wydała na łup obecym, Czechy z drugiej strony przynajmniej moralnie zachowały ze Słowacją pewną łączność. Ożywcze bowiem prądy Husytyzmu, na dnie których tchnią struna narodowa, pobudziły Słowację do nowego życia. Waleczni przywódcy Husytów popierali energicznie chłopów słowackich przeciw ich madjarskim lub zmudżaryzowanym „Panom“, przez co zarazem język czeski na Słowacji wziął przewagę nad polskim i nadal językowi słowackiemu pełno czeskie, które w nim przetrwało do dziś dnia. Cała literatura słowacka wskutek tego oparła się wiecej o czeską, a język polski utrzymał się tylko w takich wsiach górskich, które dłużej przy Polsce pozostały, a wskutek położenia swego były wiecej przystępne od północy, od południa zaś przez pasma gór odcięte, nie były tak wystawione na działanie prądów czeskich.“

*) „Um so bemerkenswerther ist die Uebereinstimmung in einer Reihe von sprachlichen Thatsachen zwischen grossen Gebieten der slowakischen Sprache und dem Polnischen. Dabei scheint ein bedeutsamer Unterschied zwischen Ost und West zu walten. Die Scheidung bildet die aus dem Bogen der Karpathen nach Süden vorspringende Hohe Tatra. Das östliche Gebiet, insbesondere die Comitate Spiš, Šariš, Zemplin — insoweit nämlich unsere dürftigen Proben reichen — scheint im Allgemeinen folgende charakteristische Erscheinungen aufzuweisen: die Lautfolge *tert* für *tri*, *c* und *dz* für *t* und *d*, die Erweichung von *s* und *z*, den Verlust der Quantität, die Betonung der Praeultima. Aus dem Liptov liegen keine weiteren Belege für einen beson-

22. §. Tí, ktorí stoja na terajšom stanovisku vedy, t. j. ktorí myslia, že sú Slováci súčiastkou českého kmeňa, predpokladajú, že je v slovenčine všetko pôvodné, čo sa v nej českému pôvodu neprotiví, a naopak, že je v slovenčine všetko nové, čo sa v nej českému pôvodu protiví. Na takomto základe sú aj polskosti východnoslovenskej reči *noré*. Zo slov dra Pastrnka, uvedených v predchádzajúcim odstavci, dalo by sa zatvárať, že sú polskosti v slovenčine na celom jej území prastaré, lebo ich odvodí z prastarých oboplných stykov Poliakov so Slovákmi, z pochodov poľských do krajov slovenských a z pochodov slovenských do krajov poľských, *o jakých nič nevieme z historickej doby*. Ale Pastrnek nie si je v tej veci dôsledný. Roku 1893 v Slov. Pohľadoch, na str. 428—, vyslovil sa takto: Prvou a najhlavnnejšou vecou pri každom nárečí sú zákony hláskové. Z krátkeho ich výkladu, — ide o spišskú slovenčinu, — tuším jasne vysvitá: 1) že je spiština v svojich základoch reč slovenská, a nasledovne, že je aj obyvateľstvo slovenské na Spiši pra-

deren Einfluss des Polnischen vor; nach der Probe Dobšinský's aus Važec, im Osten des Comitats, wäre daselbst nur der Verlust der Quantität, sonst aber keine nach dieser Richtung hin charakteristische Aenderung eingetreten. Viel sicherer lässt sich der polnische Einfluss in den dialektischen Proben des Gemer verfolgen, obwohl derselbe einen andern Charakter zu tragen scheint, als dies im Ostgebiete der Fall ist. In Gemerer Proben erscheint č, dž für č, d; in Drienčany, im südlichen Gemer, treffen wir außerdem secundäre Nasallauten, Abfall des l im partic. praet. acc. der Verba I. II. und Anderes. Insbesondere beweist die Sprache von Pogorela, in weit geringerem Masse die von Šumiac, beide Orte am Südabhang der Králova Hola, eine polnische, wahrscheinlich bedeutend spätere Ansiedlung. Nach einer Bemerkung B. Němcová's hätten wir sogar in der Umgebung der Stadt Zvolen, im Süden des gleichnamigen Comitats, noch č, dz für č, d. Deutlicher scheint die Abstufung des polnischen Einflusses im Westen vorzuliegen, was vielleicht durch die zahlreicheren Proben bedingt ist. In der nördlichen Orava wird noch rein polnisch gesprochen; auch die nördlichen Gegenden des Trenčín zeigen eine Sprache, welche dem Polnischen weit näher steht als dem Slovakischen. Im südwestlichen Trenčín, in der Nitra und im Pressburger Comitat erscheinen nur mehr einzelne Spuren des Polonismus, č und dz für č und d, wobei die zahlreichen Fälle der Unterlassung dieser Wandlung, wie die Inconsequenzen in den südlichsten Ausläufern im Osten mit in Betracht kommen. Wenn man sieht, wie sich die Spuren des Polonismus von den Gipfeln und Kämmen der unwirtlichen Gebirge im Norden herab gegen die fruchtbare Donauebene im Süden allmälig verlieren, dann möchte man darin das in der Sprache, der treuen Bewahrerin uralter Volksbewegungen, conservirte Bild der Züge theils polnischer, theils jener Stammgenossen, welche in der unmittelbaren Nachbarschaft des polnischen Volkes wohnten, erkennen.“

staré, 2) že podlahla mocnému vlivu poľskému, ktorý tvárosť jej v mnohých veciach náležite premenil. A tento výsledok jazykozjednotlivosti znamenite sa shoduje s dejinami Spiša. Aby sa nevhíbil do tmavej minulosti, dostačí podotknúť, že r. 1412. dal kráľ Žigmund trinásť miest spišských Poliakom do zálohu, ktoré boli až r. 1772. znova pripojené korune uhorskej; k nim . . . boli . . . prišly ešte tri mestá, takže ich bolo šesťnásť. V týchto troch mestách (Podolinec, Gňazdy, Stará Lubovňa) boli knžazia ešte v predošom veku Poliaci. — V článku „Z prítomnosti a minulosti Spiša“ podobne písal Štefan Mišik (Nár. Nov. 1883, č. 91.): „Kráľ Žigmund založil r. 1412 svojmu švagrovi Vladislavovi I., královi poľskému, 13 miest spišských, ku ktorým pripojené boli potom aj mestá Stará Lubovňa, Gňazdy a Podolín s 11 dedinami. Až r. 1772 po prvom rozdelení Poľska dostalo sa týchto 16 miest nazpäť k uhorskej korune. Za doby poľského panstva, teda za 360 rokov, bol tu — rozumie sa — vplyv Poliakov rozhodujúcim a zanechal po sebe aj stopy.“

Čo sa týče dejín Spiša, na té sa Pastrnek darmo odvoláva. Z dejín vieme, že dolina Popradská, obydlená od počiatku Poliakmi, bola dlho ešte aj v uhorskej dobe pod panstvom Poliakov, v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskou a Poľskou, a polnočno-východná časť Spiša, takrečený podolinecký kraj, Podolinec, Lubovňa, Gňazdy a 11 dedín, dostaly sa do Uhorska až r. 1311. Vidz 8. §. Celá Popradská dolina bola od akživa poľská a je doteraz poľská; len teraz sa slovenčí. Ona už preto nemohla vlivat na slovenskú reč, lebo s územím tejto jazykovo ani nesúvisí. *Východoslovenské nárečie na Spiši počína sa len od Popradu dolu dolinou Hornadu, ale sám Poprad, podobne ako blízka Sobota a Straže, slovenčia sa len v novej dobe, predtým boli ešte s niektorými inými, tiež nemeckými osadami, klinom medzi východoslovenským nárečím a medzi poľskou rečou doliny Popradu.**)

Ako sa tu môže hovoriť o poľskom vlivе na východoslovenské nárečie?

*) Akže by niekto upozornil na slovenské dediny okolo prameňov Popradu, menovite na Lnečivnú, Štolu, Batizovce, Gerlachov atď., ktoré ja nepripojí k východoslovenskému nárečiu samosvojmu, ale k nárečiu pomiešanému, ten by so svojím učením o poľskom vlivе na Slovákov ešte horsié pochodił, v reči týchto obcí niet totiž ani toľko poľskostí, ako vo východoslovenskom nárečí — samosvojom.

Ostane riešiť otázku, či mohlo vliávať založených do Poľska 13 spišských miest na pretvorenie východnej slovenčiny. To boli této mestá: Spišská Belá, Lubica, Ruskinovce, Tvarožná, Verbov, Macijovce, Veľká, Spišská Sobota, Poprad, Straže, Nová ves, Podhradie, Vlachy. *Všetky tieto obce boly nemecké, a, hoc sa teraz už skorým krokom slovenčia, sroj nemecký ráz, až na Podhradie, dosiaľ zachovaly, napriek tomu, že stály za 360 rokov pod rliom Poliakov.*

Prosím tú vec uvážiť.

Za 360 rokov stálo 13 miest spišských pod panstvom a politickým, cirkevným a spoločenským vlivom poľským, a nebolo a niet v nich nijakých znakov poľského vlivu... Ako by bolo bývalo možné, že by Poliaci v tej dobe boli mohli premeniť reč východných Slovákov, na ktorých nemali nijakého rliu, ani politického, ani cirkevného, ani spoločenského?

Poľskými osadami ostaly té osady, ktoré už predtým boli poľskými. To môže byť jedinou zásluhou poľského vlivu na Spiši v rokoch 1412—1772. — Neuznávam, že by boli mali Poliaci v spomenutej dobe jakýkoľvek iný vliv na národnostné pomery spišské a preto nesúhlasím s protivnou mienkou Miškovou, vyslovenou v Slov. Pohl. z 1903, na str. 375.*)

*) Štefan Mišk napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohl. 1903, 875): „Že poľská reč a národnosť vo Spiši voči ostatným obyvateľom natoľko sa udržala, že sa o ňu dnes nikomu báť netreba, toho príčinou je nielen známa „húdzavnatosť poľská“, ale i politické pomery, v akých značná časťka spišských obyvateľov za mnoho storočí žila, keď nachodila sa pod vplyvom poľských kráľov a ich orgánov. *Nebýť tohto poľského vplyvu, bol by Spiš iste aspoň s polovicou nemecký, a čo by to pre nás značilo, to si každý domysli.* Tento vplyv bol veľký i v ohľade cirkevnom. Hradszky v najnovšom diele svojom „Initia, progressus ac praesens status Capituli Scopensis“ na str. 501 píše, že spišské fary v Podolini, Gniazzach, Ružbachu, Starej Lubovni, Novej Lubovni a Hobgarte patrili najprv pod právomocnosť krakovského a potom tarnovského biskupa. Len spišský biskup Salbeck s dovolením Jozefa II. r. 1785 začal v Ríme vyjednávať, aby spomenuté fary diecese spišskej privtelené boly, čo sa potom r. 1787 i stalo následkom diplomu biskupa tarnovského.“ — Polemičujúc s Gustávom Wenzelom nemenovaný posudzovateľ rozpravy Wenzelovej „A szláv történeti emlékek ér a magyar történelem“, takto sa vyslovil o poľskom jazykovom vlivе na slovenčinu (Sas. Let., III., 329—330): „Že poľská mluva mala vliv na slovenskú, to je isté, ale príčinou toho nebolo danie 13 spišských miest do zálohu, vydržiavanie dvoch poľských snemov na Slovensku, panovanie Jagelloncov a miekanie sa do revolúcii uhorských, lebo ku prihorná Orava nikdy nebola pod vládou poľskou, a predsa je tam slovenčina

23. §. Že kedy a ako sa dostali Slováci na poľskú vrstvu východnoslovenského územia, na to nemôžem dať odpovedi v I. oddelení tejto práce, nechcúc vyvolávať daromné polemie.*). V tejto veci bude nemálo rozhodovať meno rieky *Topla*, ktorú teraz okolití Slováci menujú *Topla*, *Madary Tapoly*, a ktoré v starších listinách zjavúvalo sa formou: *Topla* („*Toplo*“), vidz v Slov. Let. IV., 285. Ak sa zistí, že je to meno slovanské a hľáskoslovne totožné so starými menami terajších Teplých a Teplíc v nevýchodnom Slovensku, vidz „Slováci a ich reč“ str. 76, bude sa museť počítať so skutkom, že sa Slováci dostali na východnoslovenské územie s príchodom Madarov. Ak by sa dalo dokázať, že meno *Topla* trvalo už pred príchodom Madarov, otázka stala by sa veľmi spletitou. Tu nemôžem nespomenúť, že je poludňovo-slovanského charakteru meno *Topla* a *Toplica* (oprati poľskému: *ciepły*, *mrus. teplýj*, *novoslen. teplý*) zo starších listín známe aj na inom mieste východnoslovenského územia, tak Št. Mišik ešte z r. 1317 uvodí lúku menom *Thoplica* (Sbor. Mus. Slen. 1897, 227 a 1898, 18), ktorá svoje meno dostala iste len od vody podobného mena. A od

tak popretkávaná poľštinou ako vo Spiši; vo Zvolene, kde sa vydržiaval jeden z tamtých dvoch poľských snemov, nebaďal žiadnu stopu poľštiny. *Žeby pod Jagelloncami, Zápolským a podobnými poľštinami bola malá vliv na slovenčinu a pozdvihnutie slovenskej národnosti, to musí byť zvláštnym tajomstvom Wenzelovým*, i preukázal by veľkú službu etnografii, keby to dokázal patrnými príklady.“

*) Abi odpoved presvedčila čitateľa, treba je predovšetkým objasniť politické, cirkevné a národnostné pomery na celom území slovenskej reči, a to počnúc od najstaršej doby, okrem toho treba objasniť rečový pomer terajších Slovákov ku súsediacim a súsedivším so slovencinou slovanským nárečiam, t. j. treba je o celom území reči slovenskej podať také kritické opisy, jaký tu podávam o území východnoslovenského nárečia. V II. oddelení tejto práce grammatiche spracujem osnovy a iný rečový materiál z tohto I. oddelenia a v III. oddelení rozoberem slovenskou matériu. Až potom, na základe výsledkov z prvých troch oddelení práce, v IV. oddelení srovnam a konečne uvážim látku, ktorá sa poľahuje na najstaršie národnostné pomery Slovákov. Ale, aby nepovstalo nedorozumenie, podávam tu nasledujúce objasnenia: R. 1903 vydal som *priľžitosný literárno-historický spis* pod názvom „*Slováci a ich reč*“. Jeho tendenciou bolo znázorniť tú skutočnosť, že slovenski spisovatelia od prvej zápasili s ťažkosťami, jaké sa im ryskotali pri užívaní českého spisovného jazyka, až konečne za vhodné uznali utvoriť pre Slovákov vlastnú spisovnú reč na základe reči slovenského ľudu. Na mňa nezostala bez účinku tá okolnosť, že Slovákom, ktorých cirkev a spisovatelia za 500 rokov čeliili, po päťsto rokoch predsa je treba osobitého spisovného jazyka, aby knižkám rozumeli. Na mňa nezostala tá okolnosť bez účinku. Či by to bolo možné, reku, že by Slováci, súčasťou synami spoločného kmeňa českého, po 500-ročnom silnom čítaní neporozumeli českým kniham, kniham v reči svojho vlastného kmeňa? To je naskrize nie možné. Keď 500-ročné systematické čítanie nevládalo premôž-

poludnajšej strany východoslovenského územia, blízko Miškovec, dľa „Regestrum de Várad“ (1201 — 235) stála osada menom *Toplica*, ktorú Madari dosiaľ menujú *Tapolea*, vidz Slov. Let., V., 310; iste i ona dostala svoje meno od vody podobného mena. Lebo *tú skutočnosť nikto nepodveráti*, že Slováci rozoznávajú medzi tekúcimi rodami teplé a zimné, prvé rôzna sa od druhých tým, že v zime, aspoň pri pramene, nemrznú. A z tej príčiny staré Toplé a Toplice, ktoré sa zachovaly v starých listinách a v madarskej reči, a ktoré po novoslovensky menujeme Teplé a Teplice, ani jedon Slovák nebude odvodzovať od pochopu *top-enia* alebo od stromu *topoľ*. Od stromu topoľ by bolo Topola a Toplica, ale nie Topla a Toplica. Z tohoto poznania vychodiac, aj Jul. *Botto*, rozpísujúc sa o listine Béla IV. z r. 1243, napísal: „*Toplica je Teplica; Zimnica je zimnica*. Ako vidno, naši slovenski predkovia už pred rokom 1246 veľmi krásne a ľubožvočne pomenovali teplú vodu Teplicou, zimnú Zimnicou. (Sbor. Mus. Slen. 1901, 123.). Pripomienem, že jest aj na Hedali miestne meno *Toplec*, vidz Nyör IX., 143.

Na východoslovenskom území jest aj viac takých miestnych názvov, ktoré poukazujú na prvotnú národnosť Slovákov. Št. *Mišik*

rečové ľažkosti, jaké boli medzi Slovákm i Čechmi, *tu sa sama sebou ponúkala myšlienka*, že sú oni *nie synami jedného a toho istého kmeňa*. Ti rozumejú u nás českej knihe, ktorí sa po česky učili alebo ktorí mnoho po česky čitali. Inf nie. Vychodiac z tohoto poznania sbieran som od svojej mladosti látka na preskúmanie slovenčiny a jej starých rečových pomerov a presvedčil som sa z nej, že sa dávnovery Slováci len od poludnia mohli dostat na terajší svoje územie, a že tam našli už slovanské obyvateľstvo poľského kmeňa, s ktorým sa smiesali. Vo svojom spise „Slováci a ich reč“ vyslovil som bez obalu této svoje myšlienky, dodájúc, že sú ony akiste, pravdepodobne potvrďia. Prvé tri hľavu spisu „Slováci a ich reč“ („Kedy sú Slováci dostali do svojich terajších bývaní?“ „Kde všetko bývali Slováci?“ „Co vieme o reči Slovákov?“) dostaly sa výlučne preto do môjho príležitostného spisu, aby každému čitateľovi jasne bolo, že je pôvod Slorákov a ich reči tmou zahalený a že tedy nikto, ani veda, nesmie zavierať dvere pred badateľmi. Povedal som to týmto slovami: „Co tedy vieme o slovenčine? Vieme, že je v terajšej svojej podobe veľmi blízka češtine, bližšia nez ktorejkolvek inej slovanskej reči. Ale že pôrodne v akom pomere bola k češtine a k ostatným slovanským jazykom, o tom nemáme dosiaľ istoty. A poneváč živú reč Slovákov nepoznáme dosťatočne, — nesmíme zariebať badania a skúmania tým smrrom, že vlastne jaké miesto patrí slorénju v rodine sloranských jazykov.“ (Slov. a ich reč, str. 75). — Moje myšlienky, menovite to, že som dávnych Slovákov od poludnia dovedol pod Karpaty a nie z Moravy, vzbudili nevolu. Ja som sice svoju poludnovošlovenskú hypotézu len *pravdepodobnom* označil, ale z toho nenašlo, že som nie presvedčený o jej podstatnosti už teraz. Ved mi je ona východištom už aj v prvých odeleniach tejto práce. Čerem, aby moji čitateľia vedeli aj dotiaľ, pokiaľ budem môžť podať logicky shrnuté nepodvratné dôvody za to, že prof. dr. *Pastrnek* vo svojom sošite „Slovaci jsou-li Jihoslované“, odtačenom z XIII. ročníku „Vestníku české akademie“, *nepodvratil moje istenia o národnosti Slorákov. Podrátil podvratenú už inými Miklosichovou poludnovošlovenskú hypotézu*, — ale

uvádza takéto meno rolí pri Krempachn: Za *Raspuče* (Sbor. Mus. Slen. z 1897, 37) a meno vrchu pri Tribši: *Raspuče*. Obyvatelia pravdepodobne vyslovujú Raspuče. Poliak by povedal: Rozpáče = Rosponče, Malorus: Rozputije, t. j. rozcestie, vidz v „Slov. a ich reč“ str. 77. Podobne Mišák uvádza takéto meno majetku medzi Veľkou a Tatrami z r. 1308: Chetena (= Četena), a z r. 1264 uvodí Slov. Let., II., 196, pravdepodobne ten istý majetok tiež menom Chetene. Čažko by bolo nezbadať súvis medzi týmto menom a medzi srbskou formou nášho terajšieho slova čečina, t. j. medzi srbským slovom četina = nadel an bäumen (Mikl. Etym. pod štet).

24. §. Hradszky a Duliškovič podávajú, že prvými slovenskými osadami na spiškom území boli: Terscany (terra Nadost z 1258), Tomašovce (villa Thomasi hospitum Slavorum, už zanikla, z 1278), a Harhov (villa Sclovonica Gargou, z 1280), vidz v 3. §-e. Roky znamenajú, že menované osady spomínajú sa v listinách z tých rokov. Osady mohly by byť hoc aj stoletiami staršie, ale z toho by nám jednak nič nebolo. Osady sa totiž spomínajú ako slovanské, ale slovanské a slovenské, to je nie jedno. Výraz „slovanský“ v sta-

nie moju. Prof. dr Pastrnek napísal na str. 11—12. spomenutého sošitu: „Z těchto a podobných projevů jasně vyvítá, jak si spisovatel představuje původ Slováků. Ještě přesvědčen, že Slováci jsou částí onoho slovanského kmena, který v VI. stol. seděl na dolním Dunaji a záhy pak se rozšířil na jih a na západ. Na jih táhli předkové nynějších Bulharů, na západ předkové někdejších Slovanů sedmihradských a pannonských a nejdále předkové nynějších Slovinců a Slováků. Tak náleží Slováci do určité skupiny jihošlovanských národů a přistěhovali se do svých nynějších sídel z jihu, tedy odjinud než Čechové a Moravané. Nejbližší příbuzní Slováků jsou pak někdejší pannonští a sedmohradští Slované, kteří zahynuli, lépe řečeno, do jiných mocnějších národů se „vpili“. Spisovatel nepraví odkud tuto teorii ruzí; my však ji dobré známe ze spisu Kopitara a Miklosiche. Tato teorie zní podle přesné formulace Miklosichovy takto: „Ze slovanských jazyků znají nasalismus polština s kašubštinou a polabština, dále slověntina („das Slovenische“), t. j. jazyk oněch Slovanů, kteří v VI. století na levém břehu dunajském usazeni byli a od Prokopia a Jornandesa se nazývají Σλλαζηνοί Sclaveni: z těch táhla část přes Dunaj na jih a obdržela po národu Hunnum a Turkům příbuzném název Bulharů; jiná (část) odstěhovala se na západ a pronikla do norických alp: jazyk téhož Slovénů („Slovenen“), který by se nazývati mohl noriko-slověnským, označují jako novoslověnský („neuslovenisch“ = slovinský); část usídlila se v Pannónii a rozšířila se přes Dunaj na úpatí Karpat: jazyk téhož Slovénů („Slovenen“) nazývám staroslověnský („altslovenisch“ = starý církevní jazyk slovanský), mohl by se nazývati pannonsko-slověnský; část konečně zachovala svá sídla: jazyk této části může sloužiti dako-slověnským. Všechna čtyři národy slověntiny měla ještě v historické době hlásky nosové“ (Vergl. Gr. I. 2 1879, str. 23—34). Slováky tu Miklosich výslovne nejmeneje, avšak má je patrně na mysli, když rozšíruje sídla pannonských Slovénů „přes Dunaj na úpatí Karpat“, jak jsem již dříve úvodem byl vyložil. Na této teorii „trvá“ nyní p. dr Czambel, ne-

rých listinách len vtedy súme brať za „slovenský“, keď sa to aj inak shoduje s okolnostami.

Ja sa nazdávam, že nikdy nezmudrieme, jak budeme očakávať jasnosti od kroňsk, a menovite od objavujúcich sa v nich slov „slovenský“ a „Slovan“. Na východoslovenskom území ani dnes nerozoznávajú Poliakov alebo Rusov od Slováka. V starých časoch brali ich pod pochop „slavus“ a teraz ich berú všetkých pod pochop „tót“ alebo „Slovake“. Ak chceme jasnejšie vidieť do starej doby východoslovenského územia, a, nakoľko sa to teraz dá, prí-snejšie rozoznávať členov slovanskej národnosti v starej dobe, mu-síme rozvinúť mravenčiu pilnosť, spoľahnúť sa na svoj dôvtip, a dobývať svetla inými cestami.

Chceme tu v krátkosti na té cesty poukázať.

Z poručenstva, písaného r. 1273 spišským prepoštom Moth-merom, vynímam miestne názvy z bezprostredného okolia spišsko-podhradského, menovite Visoka (teraz Hradisko, dedinka), Lučka („Luchka“, teraz Lučka, dedinka). Z nich vidieť, že tu už vtedy bývali hotoví Slováci a nie Poliaci, lebo latinský pisateľ bol by napísal: Vesoka, Venosoka, Voesoka atp., chéúc napodobniť polskú

maje tušení, že jest v základech ryveráčenu, a to celou řadou rozprav, kterými bylo: 1. náležitě objasněno, že vlast církvení slorēnští nesluší hledati v Pannoni, nýbrž v jižní Macdonii (srv. uvedenou již rozpravu Jagi'covu Zur Entstehungsgesch. d. ksl. Sp. Wien, 1900); 2. zřejmě dokázáno, že jihoslovenská nárečí tvorí dosud nepletržitý, souvislý řetěz, tak že jmenovitě není lze odpoutati slovinštinu od nárečí bulharských (srv. poslední výklad Jagi'covy v Arch. XX., 1898, 34 sl.); 3. vysvětleno, že není žádných spolehlivých stop, které by nás oprávnily, předpokládati zvláštní „dáko-slovenský“ jazyk a kmen, nýbrž že texty, které Miklosich ještě r. 1883 vydával za „duko-slovenské“ (Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen, Wien, 1883) objevily se jako bulharské (srv. L. Miletic, Sedmigradskité Bulgari, Sofija 1896 a referát Konst. Jirečka v Arch. XX., 1898, 115 sl.). 4. Z rozprav dříve uvedených vyvídá dále, že existence nejakého zvláštního „pannonsko-slovenského“ jazyka a kmene není nijak prokázána a 5. jmenovitě že není důvodí pro tvrzení, že tento domnělý „pannonsko-slovenský“ kmen sahal kdy až k úpatí Tuter čili že zaújmalo území nyní slovenské (slorácké). Tu nelze říci prostě „ja tvrám na tom“, tu třeba předrším takovou dalekosáhlou a velikou theorii náležitě odůvodnit, po případě ukázat, že námitky proti ní učiněné, neplatí. Toho spisovatel nečiní, ba netuší ani, že svou „hypotézu južno-slovenskou“ stavi na základech naprostoto otřesených. Tím spíše bychom očekávali, že aspoň na užším poli slovenském podá soustavný důkaz své „hypotézy“. Ale spisovatel odkazuje v té příčině na práci budoucí, sám podává v této kapitole jen několik dokladů, které níže podrobne budou objasneny.“ Prof. dr Pastrnek nezachoval sa v tomto spore nestranne, u tuk, že by bol chcel vecne prispel k objasneniu otázky; on ostal advokátom českého stanoviska. On sa usiloval, aby proti mne naladil čitateľa nezbehľého v literárnych veciach. Hovorí: „Spisovatel nepraví, odkud tuto teorii (= jihoslovenskou!) vzal; my však ji dobre známe ze spisů Kopitara a Miklosiche.“ Z tejto vety jasne vysvetlá upodobzrenie, že som sa

výslovnosť ypsilonu, a bol by napísal: *Lonchka alebo Lunchka, a nie Lučka!*

Tu máme tedy dôkazy, že v XIII. storočí neuplatňovalo sa už poľské „y“ a „ą“ v okolí Spišského Podhradia.

V tom istom poručenstve spišského prepošta *Mothmera* z r. 1273 je takéto ustanovenie: „molendinum nostrum, quod est in *Ridnich*, donavimus sacerdotibus“ atd. Joz. Hradszky, ktorý to poručenstvo z archívnu spišskej kapituly vybral a v dodatkoch ku svojmu spisu „Szepesvm. a mohácsi vész előtt“ uverejnil, myslí, že miestopisný názov *Ridnich* odvodí treba z *Riet* = sás, nád, káka, že *Ridnich* „egyáltalában mocsáros vagy tűskés-bokros helyet jelent“. Ale to meno istotne inakšie treba objasnit. Zo slova *Riet* nedá sa odvodiť *Ridnich* ani v nemeckej ani v madarskej reči. Hradszky pripomína, že spomenutý mlyn a jeho okolie *volá sa teras „Rybniček“*. Sám sebou sa ponúka výklad: Slovanské meno *Rybník* slovanskej reči pravdepodobne neznalý pisateľ písal formou *Rydnik*.

Tento výklad je veľmi pravdepodobný, hlavne preto, že ho potvrzuje dosiaľ živúce meno dotyčného miesta, hoc vo forme

chcel cudzím perím okrašlovať, že som si osvojil myšlienku iného a že som ju vydal za svoju... Z mojich prác videl, zo všetkých, že mi je nie treba myšlienky kradnúť. Keď ja prejmem do svojej knížky cudziu myšlienku, nezabudnem doložiť, čia je. Prof. Pastrnek, advokát českého stanoviska v rečenej otázke, rátajúc na čitateľov, ktorí len recenzie čítajú, vyslovil, že je moja poludňovo-slovenská teória totožná s odbudnutou teóriou Miklosichovou, a, zastanúc si na toto východisko, našiel dosť príležitostí, aby ma zavrátil alebo poučil — so stanoviskom Miklosichovej teórie. Ale sa inakšie majú veci s teóriou, ktorú som vyslovil ja, a s tou, ktorú vyslovil Miklosich. Dňa vlastných slov Pastrnkových, ktoré som hore uviedol, Miklosichova poludňovo-slovenská teória zakladala sa na predpokladaní, že za príchodu Madarov Slovania v Pannónii hovorili rečou *staroslorenškou*, tou, ktorú známe z pamiatok cirkevnoslovenskej reči, a že tí pannonští Slovania sahali cez Dunaj až na úpätie Karpatov. A na tejto teórii, hovorí Pastrnek, „trvá nyní p. dr. Czambel, nemáte tušení, že ještě v základech ryvráčena.“ Aké sa náuka z toho naučenie pre čitateľa, ktorý len recenzie číta, ale knihy nie? Také: 1. Czambel teóriu poludňovo-slovenskú ukradol od Miklosicha, a 2. Czambel je taký naívny literát, že ukradol teóriu, ani netušiac, že je už dnes v základoch vyvrátená! — Aby čitateľ poznal pravdu, musí si otvoriť môj spis, ktorý prof. Pastrnek posudzoval. V „Slováci a ich rod“, na str. 61 - 61, rozpovedal som, čo treba vedeť o obľúbenej u nás *praslovanskej* a *staroslovénskej* (táto je totožná s Miklosichovou hypotézou) hypoteze, a týmito vety som skončil: „Hypotéza *praslovenská* (Hodža — Florinský) je práve tak bez základu ako hypotéza *staroslovénska* (Hurban, V. Pauliny-Tóth, Fr. V. Sasinek). Prvá je pôblym bájom; druhá čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovénsek“. Z toho videt jasne, že som hypotézu Miklosichovu, ktorá sa sakladala na tom, že v Pannónii a na Slovensku (cez Dunaj na úpätie Karpatov) býval jedon národ, ktorý hovoril rečou *staroslovenškou* (terajšou cirkevnoslovenskou), pri jej slovenských sastancoch savrhol ako takú, ktorá

zmenšenej: Rybník — Rybniček. — A ak je ten výklad pravdivý, máme druhý dôkaz toho, že Slovania v Spiš. Podhradí už v XIII. storočí nevyslovovali „y“ tak, ako Poliaci podnes; oni vyslovovali čisté i (Ribnik), a nie į ani ū ani e, tedy nie: Rübniček, Röbnik; Rebnik, ináč by bol to meno testator *Mothmer* dla počutia dajako takto napísal.

Tomuto výkladu sa protiví to, čo Hradszky o rečenom rybníku napísal na 17. str. svojho spisu „Szepesvár és környéke“. Tam napísal, že rečený rybník svoje terajšie meno Ribniček dostal od rybníkov (= halastavaktól!), ktoré založil Imrich de Szapolya v r. 1465—1487, ale po ktorých niet už ani stopy. Je možné, že menovaný pán z rybníka narobil „rybníčkov“, (Hradszky ich viac spomína), ale touto poznámkou nie je vlastne vyvrátené, že to miesto, o ktorom je reč, nemenovalo sa Ribnikom už v XIII. storočí. Neviem, či je to ten istý Rybniček, ktorý spomína na území spišskom Št. Mišk v Sbor. Mus. Slen. z 1897, 33.

Za rozšírenosť slovenčiny v Spiši v XIII. storočí na terajších jej hľáskoslovnych základoch svedčí tá okolnosť, že meno rieky i mesta Belej písava sa takto: „Bela“, a nie po poľsky: *Biala*. (Vidz

čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovensk“. V pokračovaní, na str. 61—65, spomínam poludňovo-slovenskú hypotézu Miklosichovu a citujem jej živého zastancu profesora Mareticu, ale referujem tam ako literárny historik a nestariam sa *pohok tej hypotéze*. Ba napäť, hovorím výslovne po hore uvedených slovach o slovobre „slovenský — slovensk“ takto (str. 61): „Hoc i neboli naši predkovia v takom pomere k cirkevnej slovančine, ako sa to ozýva v našej literatúre, je predsa možné, že boli k nej v bližšom pomere, než sa to zdá súčasnej filozofii slovenskej. (Táto ich totiž považuje za „českých Slovákov“.) Toto je naša hypotéza juhinoslovenská. Stará cirkevná slovančina patrí ku gruppe južných slovanských jazykov, a nie je vylúčená možnosť, že i naša slovenčina pôvodne k haluzi južných slovanských jazykov patrila. Pravdaže treba týmto smerom ešte veľu roboty vykonat.“ Ze som o poludňovo-slovenskej hypotéze Dümmlera, Miklosicha a Maretica len *referentsky* písal, to videt na pr. z tohto vypočiatia (na str. 62): „Dejopisci a jazykozopisci snášajú sa v tom, že na Morave v užšom smysle slova, v polnočno-západnom Uhorsku a v Zadunajskej jedon a ten istý slovanský národ býval v IX. storočí po Kr. Ale že jakým nárečím hovoril tento slovanský národ, o tom sa *mienky rozchodia*. Nemecký dejopisec Dümmler myslí, že ten národ bol najblížším pokrynskom národu slovinského. Takto smýšľal i Miklosich, a dosiaľ takto smýšľa jeho privrženc J. Maretic. Mienky iných som nespomiel, ani svoju. — Prof. dr. Pastrnek, vysloviač, že som si osvojil Miklosichovu teóriu, postúpil ďalej, najprv mä zhaňbil a potom mi dal naučenie: „*Spisovatel nemá jasného poneti o teorii, po ktoré sahl.* Ve smyslu príjaté teorie nemél by se všbec dovolávať shod slovensko-srbských, nýbrž drželi se Slovinců, najmē uherškých, a pak Bulharů, a dále by musel hľadati styky slovenských nárečí s onou lexičkálnej zásobou, ktorá vnikla do jazyka madarského, po pripadē s tou zásobou slovenských živlù, ktoré zachovány sú v topografických názvach na území madarském. Toho však spisovatel nečini.“ (Str. 23—24). — Ja som svoju po-

Hradszkého „Szepestm. helységn.“) Tento dôkaz by sice prestal, keby daktó vedel dokázať, že spišskí Poliaci v XIII. storočí nevyslovovali ešte *bialy* m. *biely*.

A že na Spiši nemohla byť poľská vrstva slabšia než dalej na východ, smie sa predpokladať, že slovenčina v XIII. storočí hotová bola aj v Šarišskej. Samo sebou sa rozumie, že treba v tomto smere viac dôkazov sohnáť a uverejniť. To sa stane na svojom mieste, v IV. oddelení tejto práce.

25. §. Slovanskosti Spiša veľmi poškodili pristahovavší sa Nemci. Slovanskosť Spiša v XIII. storočí bola ešte bezsporná, na to jest dosť presvedčivých dôkazov. A sice:

Na Spiši je dakoľko *Lomnic*. Že je meno Lomnica slovanské, o tom niesť pochyby. I to je známe, že Nemci z takýchto mien odsúvajú koncovú hlásku, v tomto prípade m. Lomnica vyslovujú Lomnic. Je veľmi dôležitá vec, že v XIII. storočí vedľa Lomnice častá je ešte v listinách nenarušená slovanská forma Lomnica. „Lomnic“ sa vyskytuje r. 1285, 1298 dva razy; „Lummic“ r. 1285; „Lumpnic“ r. 1285. Naproti tomu slovanská forma „Lomnica“

ludňovoslovanskú teóriu celkom jasne vyslovil aj na viac miestach knihy. Tak na pr. na str. 75 označil som jasne nielen pôvodnú národnosť Slavákov, ale aj pramene, z ktorých sa lepšie určiť môže. Napísal som tam: „V slovenčine máme pravdepodobne jediný a posledný klúč k poznaniu reči tých obyvateľov slovanských, ktorí pred príchodom Madurov v terajších bývaniah madarských bývali a ktorí sa riadili do madarskra. Tento klúč sa pravdepodobne dobre hodí do zámykov, akými je zavrená etymológia tisícich a tisícich miestnych, polných atď. názorov a dialektických zvláštností v severných krajoch rečného územia madarského. Ja som o tom presvedčený už teraz, hoc som len asi polovicu patričného materiálu sobral, že sú Slaváci v podstate národným zlomkom alebo národnými zlomkami toho slovinstva, ktoré sa pozvoľne vtopilo do národa madarského.“ A na str. 85.: „Trvám na tom, že sú Slováci pôvodne národným zlomkom alebo národnými zlomkami tých Slovanov, ktorí bývali v Zadunajsku, medzi Dunajom a Tisou a ktorých (posledných) Safárik meníve bulharskými Slovanmi.“ Rozdiel medzi touto poludňovoslovanskou teóriou a Miklosichovou je jasny, a Niederle, posudzujúc spis „Slováci a ich reč“, aj výslove to zaznamenal, povediac: „Tese tato není ostatne nová, a vyslovena byla poniekedy v inom zobarvení už Dümmlerom, Miklosichem, Mareticem a j.“ atď. (Český Čas. Hist. r. IX., 442). Miklosichovskú teóriu, ako videt bolo z tunajších uvedení, dla ktorej v Pannonii, na Morave a na Slovensku hovorilo sa po staroslovensky, nielen že som neprijal, ale som ju rovno zavrhol. Medzi Miklosichovou teóriou poludňovoslovanskou a mojou je iba vonkajšia shoda, v mene. Vecne sú si celkom rozdielne. Zemopisne poftahovala sa Miklosichova teória len na územie pannonské a západnoslovenské; moja sa potahuje nielen na pannonské, ale aj na územie medzi Tisou a Dunajom, a na cele slovenské územie, tedy ešte len aj na spomínané tu východoslovenské územie. Už v tejto veci je podstatný rozdiel. Národopisne Miklosichova teória bola výslovne pannonsko-slovenska s rečou kmeňa, ktorý hovoril po „cirkecno-

r. 1257, 1290, „Lomnica“ r. 1293 dva razy, „Lumpnica“ r. 1285. Celá forma slovanská častá je ešte aj v XIV. storočí: *Lomnica* r. 1325 tri razy, *Lumpnica* r. 1315. Neskoršie prevládajú vo verejných listinách formy „Lomnic“.

Že Lubicu nezaložili Nemci, toho dôkazom je to, že jej slovanské meno vyskytuje sa v najstarších listinách ľastejšie než jej ponemenené meno. Meno *Lubica* Hradszky uvodí z r. 1299, 1269, 1251; *Libica*, z 1294, 1298. Ponemenené *Lubic*: z 1299 dva razy, 1292. Čiernie znemeneňa forma *Leibitz* javí sa len neskôršie. Podoba *Libica* je pravdepodobne vlivom madarským. *Lubic* prešlo pripodobnením v *Libic* a toto sa znova poslovančilo na *Libica*.

Slovansko-národnostný ráz Spiša v XIII. storočí prejavuje sa veľmi prenikave pri pomenovaní mesta Levoče.

Slovenské meno *Leroča* takisto podobou nevyskytuje sa v najstarších listinách. Levoču vystavili Nemci po prvom odchode Tatárov z Uhorska, povedzme r. 1245, a smeli by sme očakávať, že sa ona v prvej ēasy čistoneemeckou formou objavuje v tohočasových listinách. Ale sa veci inakšie majú. Hradszky (Szepesvm. helységn.)

„*lovensky*“, naproti tomu moja sa opiera o kmeňový zlomok poludňovoslovenský alebo o kmeňové zlomky poludňovoslovenské s *cíhľou ich neskôršieho bližšieho určenia, ale s určitým cíhľením toho kmeňa, ktorý hororil po „cirkevnostlavanský“*. Z toho každý nepredpojatý vidí, že moja poludňovoslovenská hypotéza *okrem mena nemá inú spoľačenstvo s Miklosichorou*. Čo sa týče slovanského obyvateľstva v Panónii a medzi Dunajom a Tisou, *na tento čas iba to porazíjam za isté, že patridy k poludňovojším Sloranom*. Všetky bližšie určovania si ponechávam pre IV. oddelenie tejto práce. Mohol tam byť jedon kmeň, mohlo ich tam byť viac. Ja sberam nové dátia na objasnenie tej otázky, *a preto, z opatrenosti, nevydoril som ani raz určite svoju miernku v tej veci*. Ked sa ja tedy dovolávam pri svojej poludňovoslovenskej teórii slov z reči Šrbov, Horvátov alebo Slovincov, to robím z prirozeného predpokladania, že ich mali aj bližší k nám obyvateľia v Panónii a medzi Dunajom a Tisou, keď ich majú dosiaľ ich ďalší súkmeňovci poludňovoslovenskí... — *Pastrnek* uviedol bol, že je Miklosichova hypotéza poludňovoslovenská — podvrátená, že hypotezu Florinského podvrátil sám (*Pastrnek*), a posúdením môjho spisu „Slovaci a ich reč“, „podvŕtil“ aj moju poludňovoslovenskú hypotézu — on sám. Této hromadné podvračania sotva dačo osozia českému stanovisku v našom spore. Nech podvráti hlavnú a podstatnú čiastku môjho spisu „Slovaci a ich reč“, obsaženú v hlavách V. a IX., v ktorých je znázornená skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prvej zápisili a tažkortami, jaké sa im vyskytovaly pri naučení českého spisovného jazyka, že sa postupne sblížovali k reči svojho ľudu až uznali potrebu toho, že sa pre Slovákov musí písat predsa po slovensky, lebo ani 500 rokov českého vlivu nestačilo, aby sa naučili — reči svojho vlastného českého kmeňa. Podivným spôsobom prof. dr Pastrnek ani sa len nepokúsil o podvratenie tejto podstatnej čiastky spisu „Slovaci a ich reč“, napokojac sa podvračaním vecí, o ktorých som sa vyslovil sám, že sú dosiaľ nie dokázané, ale len pravdepodobné, a že k ich dokázaniu treba je ešte vela robota...

podáva z XIII. storočia iba raz nemecké meno Levoče, podobou Leuschau (z 1294), inokedy podáva formy: Leucha (1280, 1298, 1271), Leucza (1280) popri Leuche (1280, 1284). Této mená sú veľmi poučné pri posúdení jazykových preváh v okolí levočskom v storočí XIII. Maďarský názov Lőcse je nie vzatý z nemeckého Leuschau, lebo pominúc hľáskoslovné fažnosti v prvej slabike podľa maďarského hľáskoslovia bolo by sa v madarčine ujalo: Lőcső alebo Lőcsó, ako na pr. v mene Richnó z nem. Richnan. Maďarský názov Lőcse je z podoby Lőcsa, ktorá v XIII. storočí viac ráz sa ešte vyskytá než Lőcse a ktorá popri Lőcse plietla sa ešte po storočia ako rovnoprávna s touto. V Lőcse sa pripodobilo úzké e k ö, takéto pripodobovanie tenkých samohlások ku tenkým a naopak je v madarčine obyčajné. Lőcsa z Levoča, ö v prvej slabike je za gruppu *evo*. Slovenské meno latinským pravopisom (Levocia) vyskytuje sa po prvý raz r. 1604. Treba doložiť, že popri Leucha vyskytujú sa aj názvy Lyucha (1292), Lyutscha (1299), podobne Lyuche (1284), Lywche (1263).

Citateľ je akiste zvedavý, prečo som tu hovoril dôsledne o slovanskosti a nie o slovenskosti Spiša v XIII. storočí pretriasajúc najstaršie známé formy miestnych názvov Lomnica, Lubica, Levoča. Preto, lebo této názvy uvedenými formami mohly byť práve tak poľské, ako slovenské. O ich národnosti treba rozhodnúť sumnárne, t. j. so slovenskostí iných úkazov tej doby treba zatvárať aj na ich slovenskosť. Vhodným príkladom slovenského vlivu v XIII. a XIV. storočí zdajú sa byť na pr. také osobné mená, ako Lacko, Vitko, Slavko, Levko atp. Medzi zemianskymi statkárnmi spišskými spomína Hradszky (Szepesvm. a moh. v. elöött. Str. 66. a 69.) aj mená *Lack* (z r. 1341) a *Vitk* (z r. 1253). Ony môžu byť len skratkami zo slovenských mien *Lacko*, *Vitko*, utvorenými na spôsob bežných skratkov z latinského: *Mark* z *Marc-us*. Že je *Lack* = László, to sám Hradszky poznamenáva; že je *Vitk* = Vít, to poznaf zo starších názvov obce Vitkoviec, menovite z názvu: *Vithfalva* z r. 1393, vidz Hradszkého „*Szepesv. helységei*“, str. 76.

26. §. Z pozdejšej doby, keď Jiskrovci už dlhší čas pobudli na území východoslovenskom, dá sa pri priezviskách domorodých statkárov jasne zistiť vliv českej kultúry. Miesto latinskej formy: *de Ábrahámfalva*, alebo miesto maďarskej: *Ábrahámfalvi*, počali svoje priezviská písť takto: *Abrahamovský*. Zo Spiša dajú sa také slo-

vanské priezviská zistíť iba z druhej polovice XVI. stoletia, tu pravda len z prameňov doteraz prístupných, menovite z „Meno-slovu nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej“, uverejneného v Hradského „A szepesi tízlándzsások széke v. a kisvármegye“, na str. 164. a nasl.

Také priezviská, utvorené *spišskými* zemanmi od slovenských mien *spišských* obcí, sú nasledujúce: Abrahamovszky (Abrahomovce), Dráveczky (Dravce), Mahalovszky (Mahalovce). Niektoré famílie užily v tej dobe zamieňave raz slovanských, druhý raz madarských foriem, na dôkaz, že vtedy nebolo ani v zárodku takých národnostných treníc, aké sa zjavujú za našich dní. Taká família je: Lewkóczy — Lewkovszky (Levkovce). Priezviská, tak tvorené po madarsky, zjavujú sa už aj v staršej dobe: Csontofalvi (Csontfalu — Čenčice) v r. 1503; Edusfalvi (Hadusfalu, za stará: Edisfalva a Edustornya, dľa Hradského „Szepesvm. helységn.“ str. 30) z 1504: Pikfalvi (Pikfalu, Pikovce) z 1449. S územia Šarišskej stolice sú ešte staršie: Berzeviczy (Berzevicze, Brezovica) z 1411: Rozgonyi (Rozgony, Rozhanovce) z 1437. Samo sebou sa rozumie, že konsekvencie, plynúce z týchto udajov, opodstatnené sú len tak, ak sú priezviská v hore spomenutom menoslove správne, historicky verne podané. Pri priezvisku Berzeviczy je nápadné, že je písané s „y“-om na konci. Z Abaujskej uvodí sa tam aj priezisko zo XIV. stoletia: Perényi (Perény) z 1345. — Prieziská, tvorené koncovkou -ský pričítujem českému vlivu, lebo sa objavujú len po príchode Čechov na východoslovenské územie. Po príklade Madarov Slováci si ich mohli už dávnejšie uviesť, a predsa to neurobili. — U Poliakov počaly sa vraj prieziská na -ský s koncom XV. veku: „R. 1496 zapadl wyrok sejmowy, że dóbr ziemskich nie wolno kupować tylko szlachcie. Odtąd jeli się pisać z dóbr posiadanych, zakończując nazwy na -ski i -cki“. (Morawski, Sądecczyzna. II., Kraków 1865, str. 364.)

27. §. Za isté sa môže považovať, že sa mnohí Česi usadili na území východoslovenskom zpomedzi tých, ktorí došli s Jiskrovci. Dľa Hradského spisu „A szep. tízlándzs. széke“ (str. 165) v rokoch 1448—1462 kastellánom spišským a námestným nadžupanom Malej stolice spišskej bol Mikuláš Berchal alebo Wrczal de Dobra. A dľa toho istého spisu (str. 26) v dobe od 20. júla do 8. sept. r. 1456 zúfale bránili sa českí bratři v zámku Kežmarskom pod vodcov-

stvom Brcala de Bartos (bartosi Brcal vezérlete alatt). Ani sa nedá neviďať shodu medzi menami *Brcal* a *Wrczal* (Berchal), medzi menom českého vodcu a medzi menom námestného nadžupana Malej stolice spišskej. Hoc to boli dve rôzne osoby, ako o tom svedčia prädikáty, ale boli Česi. Čech dostal sa až za námestného nadžupana.

28. §. Či pobudnutie Čechov na východoslovenskom území vlívalo na oživenie slovanskej národnosti v cirkevných veciach, o tom nemáme bezpečných udajov. Máme sice zlomok kázne z roku 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale tá kázeň písaná bola pravdepodobne pre moravskú a nie pre východoslovenskú cirkev, a preto ani ju nemôžeme brať do úvahy pri posudzovaní východoslovenských pomerov.*) Vôbec nič istého nemáme zo staršej doby, čo sa týče slovenskej reči v cirkvi. Hradszky hovorí súce, že sa už v XIII. storočí kázalo v katolíckych kostoloch po slovensky, ale svoju domnienu ničím nepodporuje.**) Do ev. cirkví na Spiši počali prijímať nemeckú reč a súčasne slovenskú až od r. 1656.***)

*) Pod názvom „Zlomok kázne z r. 1471—1484“ známe v slovenskej spisbe takú jazykovú pamiatku, ktorej pôvodcom bol katolícky duchovný, a súce Spišiak. Táto pamiatka má cenu iba pre história slovenského jazyka, ale pre posúdenie národnostných pomerov spišských nemá nijakej ceny, ani v živote cirkevnom osobite. Túto pamiatku podal, v úplnom znení, pôvodným pravopisom, Alojs Müller v Jagiellovom „Archivu“ (L sv., str. 617—620) podľa pôvodiny, ktorá sa nachodí v olomúckej c. k. knihovni pod zn. MSer 3, 5, 8. — J. J., posudzujúc I. sväzok „Archív“ v ČMC (1876, 577—578) podal zo zlomku menší zlomok a to obvyklým pravopisom a tento odťačnil Sasinek vo svojom Slov. Letopise, III, 212—213. — J. J. súdi, že pisateľom rukopisu bol kartusiánom v Dolanoch pri Olomúci a Sasinek, hľadiac na zistené znaky spištiny v rukopise, doložil, že sa azda dostal tu z daktorčího kartusiánskeho kláštora na Spiši. O tom nemôže byť pochyby, že pisateľ bol Slovák spišský a nie Poliak (písal nemožem v 1. os. prít. č.), ale že rukopis našiel sa na Morave a že nenie isté, či tá kázeň prípravovaná bola pre spišskú cirkev alebo pre moravskú, nemôžeme ju brať v úvahu pri posudzovaní národnostných a rečových pomerov na Spiši.

**) Písue o „Bratstve XXIV kráľovských plebanov“ a zistiac, že už v XIII. storočí mali svoje stanovy, podotýka, že úradujúcou rečou Bratstva bola reč latinská. Bohoslužby odbyvaly sa po latinsky, ale kázne, podľa toho, jakej reči bolo obyvatelstvo, alebo po nemecky alebo *po slovensky*. (A XXIV kir. plch. testv., str. 61.)

***) Hradszky uvodí udaje, dľa ktorých poluterančené cirkvi na Spiši r. 1656 počaly uvádzat do svojich kostolov nemecký jazyk, a táto novota sa

23. §. Zpomedzi neslovanských národností východoslovenského územia treba spomenúť Nemcov a Maďarov. Nemci sú dosť pozdní prestahovalci, a dejiny ich tunajšieho pobytu sú dostatočne známe v slovenkej spisbe. Inakšie sa má vec s Maďarmi. Na východoslovenskom území užom, a od neho na polnoe, vonkonecom nie maďarských dedín a slovenskí spisovatelia, zatvárajúc s prítomnosťou na minulosť, myslia, že *obec na rečenom území ešte nikdy ani nebola*. Čez túto otázku sa nesmiem prešmyknúť. Tu sa musia dôležité zjavy náležite objasniť.

24. §. Na východoslovenskom území, hlavne na užom, je veľa dedín, ktoré už v starej dobe objavujú sa maďarskými menami. Najviac ich je v abaujskej stolici. Tu máme už z r. 1143 zvest o obci *Széplak*, v listinách „Ciploc“, na jazyku terajšieho jej obyvateľstva *Siplak*, vidz Slov. Let. V., 305., 311. Siplak je čistá dedina slovenská: čitateľ najde tu rečovú ukážku z nej. V tomto okolí je veľa slovenských dedín, ktoré nemajú slovenského meno, na pr.: *Tejkos* (m. Tókés), *Aranidka* (m. Aranyidka), *Čontošfala* (m. Csontosfalva), *Geca* (m. Gecse), *Giňov* (m. Gönyű), *Kišida* (m. Kisida). *Mindezent* (m. Koksó-nimdszent), *Žebes* (m. Zsebes). Či boli pôvodne maďarské a sa poslovenčili? Môže byť, že je tak. Ved v abaujskej stolici, blízko ku spomenutým obciam slovenským, máme i dokumentárny príklad takého hromadného odnárodenia obcí, ale v tomto prípade obce pôvodne nemeckých v prospech maďarskej národnosti. A sice: Z „*Regestrum de Várad*“ 1201—1235 vypísal *Jacovský* (v Slov. Let. V., str. 313): „*Hosti* královnej zo župy Nového hradu (Abaujvár), t. j. *Nemci* z 10 osád, ktoré sú menujú: *Felnemet*, *Cüzeppemet*, *Olugnemet* (= Alynémet), *Puruen* (= Perény), *Guncy* (= Göncz), *Uruzca* (= Gönc Ruská), *Uigl* (= Visoly), *Egyházasuisl*, *Cece* (= Kéked), *Dubycia* (= Dobsa). Včuť samé maďar. osady v Abaujskej.“ Z takýchto a podobných prípadov, akých je v Uhorsku dosť, odvodil som svoje poznanie, vyslovené v spise „Sloáci a ich reč“, na str. 103—104, ktoré znies takto: „Z poznania . . . a preskúmania topografického materiálu . . . dozrelo

rýchle nájdu vo všetkých poluteránčených cirkvách. Pre slovenské obyvateľstvo zaviedly sa *slovenské holodružby*. Zpomedzi cirkví slovenských, ktoré patrily do Bratislav, iba jedna zostala luteránskou: Švabovce. Ostatné sa navrátily do kat. cirkvi a prijaly reč latinskú. (Velbachy, Odorin, Štvartek, Hrabušice, Harikovce atd.). (A XXIV. kir. pléb. testv., str. 62.)

v mojej duši presvedčenie, že sa obydenie Uhorska za príchodu Madarov cele inakšie stalo, než to vykladajú kronikári a po nich všetci historici, či madarskí či slovenskí... Na území, o ktorom tu rozprávam, istotne bývali Maďari a Slovania miešaní so sebou: *kde boli Maďari silnejší, tam prirodzeným poriadkom veci podlahli ich etnografickej sile Slovania, a kde boli Slovania silnejší, tam sa Maďari poslovančili*" atd. Aj Nemci hore vypočítaných obcí podlahli tomuto prírodnému zákonu; tým istejšie, lebo už madarské mená tých obcí preukazujú, že bolo v nich obyvateľstvo miešané: nemecké i madarské. V Siplaku a v ostatných dedinách jeho okolia, ktoré majú madarské mená, mohlo byť obyvateľstvo miešané: madarské i slovenské. A Slováci prevádzili v obciach, lebo boli silnejší ...

31. §. Prejdime do šarišskej. Uvážme listinu z XIII. stoletia, ktorú z Mon. Hung. Hist., VIII., 4 uvodí Sas. Let. (IV. 285).

,R. 1261. Štefan, mladší kráľ, daroval istú zem v okolí Soouaru, kde je založený chrám sv. kr. Vladislava, grófovi Echy a rozkázal ho uviesť skrze Tecusa, župana šarišského. Hranice tej zeme počali východne na moste rieky *Taarcha* a tiahly k *Scylospotoku*, odtial k studni *Burcut*, odtial dolinou na ľavo tiahly k vrchu, kde južne boly tri križom označené buky; odtial tiahly do doliny *Ereuspotok*; odtial hore k ceste, ktorá severne viedla k dvom starým kopcom: odtial vedľa lesa vrškom východne k žriedlu *Toplo* a riekou *Toplo* tiahly dolu dolinou k rieke *Taarcha* a tou riekou k prístavu pod mlynom Michala; odtial preišly k východu na cestu, ktorá ide trochu lúkou a vstupuje do *mlaky* (*Malaca*), prez ktorú išlo sa k rieke *Scukcha*, ktorá padá do *Taarchy*, až k horespomenutému mostu."

Tu čítame miestopisné názvy ako *Soouar* = Sóvár, *Taarcha* = Tárcs, *Scylospotok*, *Ereuspotok*. Meno *Burcut* tu vypúšfam, o tom mám svoj vlastný názor, ktorý podám na svojom mieste. Sóvár dosiaľ menujú Slováci po madarsky, a sice: Šomvar; *om* je náhradou za dlhé ó ako v mene Nongrád m. Nógrád, v slove longoš m. lógós (ló) atp. *Niederle* („Národopisná mapa uherských Slovákov“; Praha 1903; kde neuvádzam spis pri Niederlemu, všade rozumnej túto „mapu“), menuje Šomvar: *Slaná*, to je pravda, ale mne tak povedali v Šomvari a v jeho okolí, že „níchto ľehutori „Slana“.“ V najbližšom susedstve so Šomvarom ležia obce *Kelemes* a *Šebeš*.

Obidve této obce sú bez slovenského mena. Čo sa týče Šomvaru, podotýkam, že sa úradne menuje *Tótsórár*, ale tento názov je nie príliš starý, čo vidieť aj z toho, že v uvedenej listine z XII. storočia nemá toho prívlastku. Zo samého prívlastku „magyar“ alebo „tót“ nesmie sa nikdy s istotou zatvárať na pôvodné obyvateľstvo. Ten prívlastok mohol sa vyvinúť inakšie. Tak nesmieme zatvárať ani na pôvodné obyvateľstvo slovenské Šomvaru preto, že sa volá úradne: *Tótsórár*. Pri rozhodovaní treba uvážiť aj iné okolnosti. Že jaká obozretnosť je tu potrebná, o tom svedčí na pr. to, že na polnoc od Šomvaru jest Tótraszlavica a Magyarraszlavica, ale — v obidvoch sú Slováci.

Majúc ohľad na to, že v spomenutej listine vymedzujú sa aj hranice maďarskými miestnymi názvami (Scylospotok, Ereuspotok), dalej že obce Šomvar, Kelemeš, Šebeš nemajú dosiaľ slovenského názvu, smie sa zatvárať, že na tomto priestore osadili sa pôvodne aj Madari, ktorí sa poslovenčili.

Osady s takými maďarskými menami, ktoré prešly aj do slovanského obyvateľstva, nie sú v Šarišskej príliš zriedkavé. Uvodím z toprianskeho okresu také, o maďarskosti ktorých sa nedá pochybovať, ale dopúštam, že sú nie z najstaršej doby: Körösfő = Kereštej, Nádfő = Nadfej, Fias = Fijaš, Györgyös = Dzurdzoš, Mátyáska = Maťaška. Všetky této osady majú po málo duši, iba Kereštej má 305, Nadfej len 72, z čoho sa smie zatvárať na ich mladší pôvod. V Kerešteji bývajú poslovenčení Rusi, v Nadfeji Slováci. Korabinszky má v svojom Lexicone (1786): Nádfő, ale Körösfá.

Je veľmi pozoruhodná vec, že meno Šarišskej ricky *Torisy* objavuje sa už v najstarších listinách, i v uvedenej hore, podobou jej terajšieho maďarského mena *Tárca*.

O tom už bola reč, že slovenské meno Šarišského zámku, od ktorého sa nazvala stolica, zdá sa svedčiť proti maďarskosti mena „Sáros“ (vysl.: Šároš). Z hláskoslovných pravidiel východoslovenskej reči a slovenskej reči nedá sa totiž odôvodniť priemena maďarskej formy „Šároš“ na slovenskú formu „Šariš“. Ale by bol stranným, keby tu zamlčal, že mená honov mestečka Veľkého Šariša, nad ktorým sa vznášajú srúcaniny zámku Šarišského, zdajú sa dôvodovať, že v bezprostrednom okolí zámku žili Madari. V mestečku Veľkom Šariši znajú popri iných aj takéto názvy honov: Fejdelemka (teraz vyslovujú: Fedelenka), Kovácshegy (teraz: Kováčeda),

Hosszúrét (teraz: Husoser), Čikoš, Bikoš (vari: Bikáš?), Kanás a, čoho si dobre všimni, — Šarošpotok! Této mená som si zaznačil od miestnych obyvateľov r. 1898:

32. §. Jozef Hradszky (A XXIV királyi plébános testvérülete atd. Miskolc 1895, str. 31) spomínajúc, že nemeckí pristahovalci za času Gejzu II. (1141—1161) viac než pravdepodobne priviedli so sebou na Spiš aj svojich vlastných nemeckých kňazov, lebo takých kňazov potrebovali, ktorí v ich materinskej reči mohli vybavovať svoje duchovnícke povinnosti, vyslovil sa takto: akoríban ugyanis a Szepességnak *csak magyar és szlív nemzetiségű lakói voltak*, t. j. že vtedy na Spiši bývali *iba Madari a Slovania*. To sa poftahuje na dobu 1141—1161. Dla Hradského prvý raz výslovne spomínajú sa Madari na Spiši iba v listine z 1280.*) A vo svojom spise „Szepesvm. helységn.“ (str. 16) pomenoval aj kraj, v ktorom sa prví Madari hromadne usadili, a sice pomenoval ho na základe listiny, ktorá sa opatruje v archíve mesta Popradu pod č. 1.

Dla tej listiny osadili sa boli Madari na pravo od rieky Popradu až po Ščavník. Ich územie menuje sa v listine „szék“-om**)

*) „A magyarokat a Szepességen legelőször egyik 1280 évi tizedszerződési okmány említi. Idézett okmányban világosan mondhatik: „Sicut Hungari et Sclavi suas erogant Decimas in toto territorio Scepusiensi.“ (Fejér cod., V., 3., 41.). Ezen oklevélból kitűnik, hogy egykor a szlávok, németek és latino-kon (!) kívül magyarok is laktak a Szepességen. (Hradszky. A XXIV kir. pléb. testv., str. 323.)

**) „Megyénk multjának mezején tett legnagyobb kutatásokból... bebizonyult, hogy a Szepesség egyik részét magyarok lakták. Poprád városa levéltárának I. sz. okmánya szerint bizonyos, hogy a Poprád folyó jobb partján fekvő terület egészben Sávnikig „Szék“-nek hivatott s magyarok által volt benépesítve. Ezen magyar telepítvény azonban a tatárbetörés következtében annyira gyengült, hogy később csakis a „X ländzsások kerületetére“ szorítkozott, mik a többi tisresen maradt részébe a szlávok telepedtek le.“ Hradszky J. Szepesvm. helységn. 16). — Mad. „szék“ znamená „síros, posványos helyet“ — blatiné, močarišté miesto, vidz v Ethnographii z 1890 stranu 355. V tom význame je „szék“ časté v starých listinách. Tam sa uvodí aj z Liptova prípad: Zeek-patak. Št. Mišík uvodí so spišského územia: Zeek i Zlathwyna (= Slatvín) z listiny z r. 1545. (Sbor. Mus. Slen. 1897, 229); Hradszky (Szepesvm. helységn. 78) uvodí z r. 1463: Zeekfalva = Slatvín. To sa potvrdzuje skutočným stavom veci, „slatina“ (pôvodne slaná zem) je dla Kottovoho Slovníka: miesto bařinaté, zvláště, kde se rašelina dobývá, a „slatina“ = louka na slatinách,

Títo prví Maďari na Spiši veľmi vraj oslabli následkom tatárskeho vtrhnutia, tak že sa neskôr iba na obvod „X kopijníkov“ obmedzovali a na ostatku prázdnego priestoru osadili sa boli Slovania.

Skutočnosť nás o tom poučuje, že na spomenutom území niet teraz Maďarov, ba že dedín maďarských niet na celom území spišskom. Ale nám ide o poznanie národnostných pomerov na území spišskej stolice v prvých stoletiach kráľovstva uhorského a o zistenie toho, či tam boli Maďari, či nie. Ak chceme objasniť minulosť východných Slovákov, musíme jasne vidieť do dávnovekosti. Ak chceme priпустiť, a pravdepodobne musíme to priпустiť, že sa východní Slováci od nevýchodných úplne oddelene a samostatne rozvíjali, tak musíme aj to vedieť posúdiť, či a ako im bolo možné bezprostredne brať do svojej reči špeciálnosti maďarské, jakými sú „valal“, „falat“, „orsácky“ atp., o ktorých málo vieme alebo zhola nič nevieme v nevýchodnej reči slovenskej.

Ked sa dobre rozhľadíme v XIII. storočí, budeme môcť dať povedať aj o spišských Maďaroch XIII. storočia. Títo Maďari patrili dľa Hradského do okresu spišských desať kopijníkov či do Malej stolice spišskej.

Hradszky („A szepesi tiszlándzsások széke“, str. 164—176) podáva menošlov nadžupanov a iných úradských Malej stolice spišskej z doby 1240—1802, sostavený zo zápisnic Malej stolice spišskej, zachovaných v archíve spišskej stolice. V dobe 1240—1300 sú tam této osoby: *Arnold*, nadžupan okolo r. 1240; *Bald* (Balduin), komorský gróf a nadžupan v r. 1292—1300; *Detrik*, nadžupan zvolenský a spišský v r. 1256—1262; *Elias* (Hradszky píše: Éliás), saský gróf a spišský nadžupan; *Istrán* (ale ako je písané to meno v pôvodine?), spišský kastellán a nadžupan v r. 1262—1263; *Kuzel* alebo *Kulucz*, spišský kastellán a nadžupan r. 1284; *László*, nadžupan v r. 1278—1282; *Lörinc*, nadžupan r. 1273; *Mihály*, nadžupan v r. 1263—1273; *Moys* (Mózes), spiš. kastellán a nadžupan r. 1275.

Zpomedzi tu uvedených miest sú bez odporu nemecké: *Arnold*, *Bald*, *Detrik* a vari aj *Moys*, ak toto meno bereme za skrátené

Moorwiese. „Slatina“ je známe slovo aj u poludňajších Slovanov, ale v pôvodnejšom význame. Karadžić píše o ňom vo svojom slovníku: „Gdje izvire ili pišti voda slana ili makisela, te dolazi stoka i liže, i po tome se mnoga sela tako zovu“...

krstné meno z nem. Mois-es a nie z gréckoslovanského Mojs-ej alebo práve z latinskoslovanského Mojš-iž. Z krstných mien Éliás, István, László, Lőrinc, Mihály preto sa nedá nič zatvárať, lebo sú písané novovekým maďarským pravopisom, a Kuzel-Kulucz mal byť Kún.

Ak této osoby, postavené v čelo Malej stolice spišskej, obydlenej dľa Hradského Madarmi, svojimi osobami spolu národnostný charakter svojho obyvateľstva predstavovali, tak to obyvateľstvo nemohlo byť číre maďarské. Dľa uvedených mien mohli by sme vôbec aj pochybovať o tom, že v Malej stolici spišskej bývali Maďari. Ale sú iné stopy, ktoré nám kážu veriť, že v Malej stolici spišskej museli bývať už v XIII. storočí Maďari.

Ked sa preberáme sbierkou miestopisných mien stolice spišskej, ktorú podal Hradszky v „Szepesvm. helységn.“, zbadáme veľmi častý zjav, že sú maďarské mená tvorené: z prvotných podôb slovanských. Najdeme tam maďarské mená: Baldóc, Beharóc, Brutóc, Buglóc atp. a znalec na prvý pohľad vidí, že sú maďarské formy tvorené zo starších i teraz živúcich slovanských: Baldovce, Beharovce, Brutovce, Buglovce. Z 25. §-u sme videli, že v XIII. storočí bol ešte na Spiši silný slovanský vliv, čo sa týče miestopisných názvov ...

Vychodiac z tohto poznania, musíme uznáť, že na území „Malej stolice spišskej“ už ani v najstaršej dobe *nedá sa zistit podobný vliv slovanský*. Najstaršia listina, ktorá nám podáva názvy obcí z Malej stolice spišskej, je z r. 1280. Z nej vyčítal Hradszky této názvy: Betlenfalva, Csontfalva, Miklósfalva a Lökfalva. Sú to názvy čiste maďarské, ktoré čo do tvorenia nemajú nič spoločného so známymi slovanskými názvy tých obcí: Betlanovce, Čenčice, Miklušovce, Levkovce.

Zistiac takto na rečenom území vliv maďarský v XIII. storočí, pre úplné a dokonalé poznanie vecí dokladám, že sa tým nepodvracia možnosť, že medzi statkármi „Malej stolice spišskej“ už v najstaršej dobe aj Slovania boli. Už aj zpomedzi štyroch zakladateľov uvedených obcí je jedon slovanského pôvodu. Meno *Lök* je totiž písavané formou: *Lewk*, a obec formou: *Lewkfalva* (Vidz Hradszkého „Szepesvm. helységn. 48.“); že Hradszky nesprávne čítał Lewk za Lökö, o tom nás poučuje slovanské meno tej obce: *Levkovce*, ktoré sa mohlo utvoriť jedine z mena *Levko* (z Lökö by bolo: Lekovce!). Hradszky uvodí to meno (tiež tam) aj takto písané *Levk*; Levk aj Lewk uvodí z r. 1280, tedy z toho istého roku, z ktorého *Lökfalva*.

Slovanské názvy rečených obcí vyskytujú sa len stoletiami neskôršie ...

Treba je tedy dopustiť, že na území Malej stolice spišskej bývali už veľmi dávno Madari, v XIII. storočí ich obce maly ešte len madarské mená, ale Madari, súčtu v menšine v srovnani so slovanským obyvateľstvom, podlahli osudu národných menšíň, a konečne vliali sa do slovanskej väčšiny.*)

33. §. O národnostných pomeroch zatoplianskej čiastky východnoslovenského územia nemôžem tu podrobne rozprávať. Tu je predovšetkým treba do čista dovest: pokiaľ sahalo Rusi na poludnie pred príchodom Madarov a pokiaľ sahalo na polnoc tí poludňoví Slovania, ktorí vtedy bývali medzi Dunajom a Tisou, (a ktorých Šafárik menuje Bulharmi).**) Styky týchto obidvoch slovanských národností treba totiž hľadať práve na tomto území. Ale o tých veciach môže byť reč iba v IV. oddelení tejto práce.

*) V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej nachádime aj také priezviská, ktoré nepovstali na území východnoslovenského nárečia. Z nich musíme zatvárať, že sa ich vlastníci len dostávali na územie východno-slovenské. Stretáme sa tam s priezviskami takých ľudí, ktorí sa vystávali z nevýchodného Slovenska. Príklady: Lehota a Lehótsky (na východno-slovenskom území niet Lehót, priezisko Lehota—Lehótsky nemohlo tedy tam povstať), Okoliesányi (Okoličné je v Liptove), Szelecky (na východno-slovenskom území už som, do ktorého náleží Malá stolica spišská, niet Seliec), Szent-Iványi (na tunajšom území niet ani Svätého Jána ani Svätých Jánov), Turcsányi (Turčany v Nitr.), Záhorský (Záborie v Tur.) atď. V XVI.—XVIII. storočí nebolo vandrových páнов. Stolice iba svojich pánov stavali za úradníkov. Hore spomenutí jednotlivci spomenutých nevýchodnoslovenských familií boli tedy statkári na Spiši. Ostatne ich mená obiehajú aj v poplatkových lajstroch Malej stolice spišskej, podaných z XVI.—XVIII. stol. Hradzským na str. 184. a nasl. v spise „A szep. tiszländzs. széke“. Ked povážime, že v XVI.—XVIII. storočí nevýchodnoslovenskí statkári odnášali sa k slovenčine veľmi príchylné, smeli by sme dopustiť aj to, že stopy madarské v Malej stolici spišskej ani oni pomáhali zahľadzovať.

**) I. Filevič nechce o tom vedeť, že by na území medzi Tisou a Dunajom Bulhari boli bývali pred príchodom Madarov. Vo svojom diele „Istorija drevnej Rusi“ (L, Varšava 1896) posúva hranicu ruskej národnosti na spomenutom území až potiaľ, pokiaľ bolo obývateľné. Na str. 71. píše totiž: „Imenno etot charakter ugorskoy nizi, někogda služivšej dnom ozera, dajot nam pravo sčítat jejo jedinstvenoj granicej našej Karpatskoj territorii.“

Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia.

34. §. Na východoslovenskom území bývajú: Slováci, Poliaci, Nemci, Rusi a Madari. V mestách a mestečkách bývajú pomiešaní. Prostredkovacou rečou medzi nimi, nielen v mestách, ale na celom území, je reč slovenská.

Do podrobna podám všetko, čo je treba vedef o obydení spomenutých národností a o ich vzájomnom pomere ku sebe.

Slováci.

35. §. Slováci bývajú v nasledujúcich, zemopisne súvislých obciach a osadách:

Abrahamovce a Píkovce, Abrahamovce v Šar., Abranovce, Adidovce, Andrašovce v Šar., Araňidka, Babie, Bačkov, Bačkovík, Bajerov, Bakša, Baldovce, Balpotok, Baňa v Šar., Banka (adm. prid. k Vinnému), Banovce, Baranč, Barca, Bardijov, Bartošovce, Baška, Baškovce v Ung., Baškovce v Zempl., Batizovce, Bdzinov, Beharovce, Belá Košická, Belá na Ciroche, Belža, Beňákovce, Benkovce, Bernatfalva, Bertotovce, Betlanovce, Bežovce, Bijacovce, Bystré Topľ., Bočar, Bodolak, Bodzašujlak, Bogdanovce (adm. prid. ku Garbovciam), Bohdanovce, Bošarov, Bologd, Božčice, Bracovce, Brecijovce, Brekov, Brestov v hum. okr., Brestov v ntoris. okr., Brezov, Brezovica, Brutovce, Bucloviany, Budkovce, Budzimir, Buglovce, Bujakov, Bukovec v Ab., Bunecice, Bunkovce, Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Ceplica, Cepličany, Ceplička, Černina, Cibava, Cižacie, Čaj Nižný, Čakanovce, Čarné v Zempl., Čečehov, Čeklov, Čelovce v Šar., Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čenčice, Červenica v ntoris okr., Červenica vo vtoris. okr., Čičava, Čontošfalva, Dalecice, Danišovce, Dargov, Davidov, Demiata, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Vranovské, Dluhé Zbudzské, Dluholuka, Dobrá, Došany, dolina Suchá, Domaňovce, Domaša Malá, Domaša Veľká, Ďordošík, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dubrava, Dubravka v Zempl., Dukovce, Ďur, Dvorce, Dvorianky, Dzačov, Dzapalovce, Egreš, Erdička, Falkušovce, Far kašovce a Levkovce, Fekišovce, Filice, Fincice, Fišar, Fizer, Folkmár M., Folkmár Veľký, Fričkovce, Fričovce, Fulanka, Gaboltov, Gajdoš, Ganovce, Garaňa, Garbovce a Bogdanovce, Geča, Gergelák, Gerlachov v Sp., Giňov, Giraltovce, Gombošovce, Graňč a Petrovce, Gromoš, Gruzovce, Guľvas, Hadušovce, Hamborek, Hamre Košické, Hamre pri Vyš. Remetách, Haniska v Ab., Haniska v Šar., Hankovce v Šar., Hankovce v Zempl., Hanušovce v Šar., Harakovce, Harhaj, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Haršag,

Hatalov, Hažgut Nižný a Vyšný, Hažin v Ung., Hažin v Zempl., Hažlin, Hencovce, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hermanovce v topł. okr., Hervartov, Hlňov, Hlinné, Hnilčík, Hnojné, Hodkovce, Holoház, Horka (adm. prid. k Landžašfale), Hornia, Hozelec, Hrabkov. Hrabovec v Šar., Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrabušice, Hradky, Hradzisko v Sp., Hranovnica, Hrašovík, Hrišovce, Hrožník, Hrubov, Hrušov Nižný, Hrušov Vyšný, Hrušov v Sp., Hudcovce, Husak, Husovce, Huta Roľova, Huta Salánska, Huta v Ung., Hutky Nižné, Hutky Vyšné, Huvíz, Chabzany, Chlivišče, Čhmeľov, Čhmiňany, Čhomed, Choňkovce, Čhrasc, Čhrastné, Člašovce, Čmrichovce, Čtvaňovce, Jablonie, Jablunov, Jaklovce, Jakuboviany v šir. okr., Jakuboviany vo vtoris. okr., Jamník, Jankovce, Janov, Janovce v Spiš., Janovce v Šar., Janovík, Jarovnice, Jastreb v Zempl., Jastrebie v Ung., Jeňačovce, Jenkovce, Jesenov v Ung., Jesenov v Zempl., Jovsa, Kačanov, Kahanovce v Šar., Kahanovce v Zempl., Kajňa Slovenská, Kakašovce, Kalava, Kalnist, Kalša, Kaluša, Kamenica Niž., Kamenica Vyš., Kamenica v Šar., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Kapitula Sp., Kapušany, Karčava, Karná, Kašarovce, Katune, Kavečany, Kazimir Veľký, Kazimir Malý, Keľča, Kelemeš, Kendzice, Kerestur, Kereštev, Kesag, Kišida, Kišovce (adm. prid. k Landžašfale), Kladzany, Klečenov v Ab., Klečenov v Zempl., Klekočov, Klembarek, Kluknava, Klušov, Kobile, Kochanovce, Kojecice, Kokiňa, Kolbachy, Koľčov a Končany, Kolenovce, Kolibabovce, Komariany, Komarov, Komarovce Sobranské, Komloš, Končany (adm. prid. ku Koľčovu). Koňuš, Kormiany, Korytník, Koromľa, Koscelany Kecerovské, Koscelany Sentištvánske, Koškovce, Koterbachy, Kračunovce, Kraľovce, Krasnovce, Krašok, Kraviany v Spiš., Kraviany v Zempl., Kristy, Krivé v Zempl., Kriviany, Krivoščany, Križoviany, Krompachy, Kručov v Šar., Kručov vo vran. okr., Kubachy, Kučín v Šar., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kuková, Kurima, Kusin, Kuzmice, Kvačany v Šar., Kvakovce, Lackovce, Lačnov, Lada, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyšné, (Landžašfala*), Lascov, Lastomír, Lastovce, Laškovce, Lazany, Lekart, Lemešany, Lengvarty, Leskovec, Leskoviany, Lesné, Letanovce, Levkovce (adm. prid. k Farkašoviam), Levoča, Ličartovce, Lipiany, Lipovce, Lipovec, Lodziná Veľká, Lopuchov, Lorinčík, Ložin, Lubiša, Lubotíňa, Lubovec, Lučivná, Lučka v Sp., Lučka v topł. okr., Lučka v vtoris. okr., Lučky v Ung., Lukáčovce, Lukavica, Lužany v šir. okr., Lužany v topł. okr., Macijovce v novovesskom okr., Machalovce, Majirovce, Maľčice, Maloveska, Margency, Marhaň, Markovce, Markušovce a Šćepanovce, Maťašovce v Zempl., Medzany, Megeš, Meglisov, Mengušovce, Merecice, Merkovce Nižné, Merkovce Vyšné, Merník, Mičákovce, Michalany, Michalok, Miklušovce (adm. prid. k Landžašfale), Mindsent, Misľa

*) Spoločné meno piatich administratívne spojených, tu osobite udaných obcí v spiš. stol.

Nižná, Misla Vyšná, Mislava, Misliňa, Močariany, Močarmany, Močidlany, Modra v Zempl., Mokroluh, Mošurov, Mudrovce, Muroviany, Naciňova, Nadfej, Nadoždž, Namešany, Naršany, Nemcovce Kapuš, Nemcovce Topl., Nemecké Nižné, Nemecké Vyšné, Novačany, Obišovce, Očvar Nižný, Očvar Vyšný, Odorin, Ohradzany, Olcnava, Olšavce, Olšavka v Sp., Olšov, Olšoviany, Ondrej Sv. (adm. prid. k Landžašfale), Opaka v Ab., Opaka v Sp., Opatská (strana Siplaka), Opatské, Opinná, Ordzoviany, Orechová, Oreské, Orkucany, Oružin, Osikov, Ostrov, Ostroviany, Ovčie, Ozorovce Malé, Ozorovce Veľké, Pakostov, Pačín, Papin, Parchoviany, Paviaň, Pavlovce Kapušianske, Pavlovce Kecerovské, Pavlovce v Ung., Pcičie, Peklany Kecerovské, Peklany Pillerovské, Peklany Usovské, Petajovce, Petkovce, Petrikovce, Petrovce (adm. prid. ku Graňču), Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Petrovce v Šar., Petrovce v Ung., Petroviany, Pikovce (adm. prid. k Abrahamovciam), Plaveč, Plavnica, Plechocice, Ploské, Podhorodie, Podhradie Spiš, Podhradzik, Podproč, Pokrivnica, Poľakovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Poľanka v Ab., Poľanka v Ung., Poļanovce, pole Pusté, Poloma, Poļov, Pongracovce, Poproč, Pořostov, Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Porubka v sobr. okr., Porubka v topł. okr., Postrednevska, Poša, Pozdišovce, Prafundorek, Prešov, Prikopa, Primovce (adm. prid. k Landžašfale), Proč Ptačkovce, Pušovce, Radačov, Radvanovce, Rakovec, Rankovce, Raslavice Mad., Raslavice Slovenské, Ratvaj, Rebrin, Reka v Ab., Remety Blatné (Nižné), Remety Vyšné, Repaše Vyšné, Revišče Nižné, Revišče Vyšné, Richnava, Richvald v Šar., Rybnica Nižná, Rybnica Vyšná, Rokycany, Rokytov v Šar., Roškovce v Sp., Roškoviany, Rovné v Zempl., Rozhanovce, Rudľov, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Ruskovce, Sačurov, Sakal, Sečovce, Sedlice, Sedliská, Sedzikart, Sejkov, Seňakovce, Senné v Ung., Sentuš, Silvaš, Siplak, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skaroš, Skrabské, Slavčina, Slavkov Nižný, Slavkov Vyšný, Slavkovce, Slipkovce, Slivník M., Slivník Veľ., Smiľno, Smižany, Snina, Sobinov, Sobrance, Sokol, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Staré, Stracené, Stražňany, Stražské, Stretava, Stretavka, Stulany, Suché, Sul, Sveržov, Sviná, Svinica, Šaca, Šalgov, Šalgovík, Šamudovce, Šariš Malý, Šariš Veľký, Ščavník v Sp., Ščepanovce (adm. prid. k Markušovciam), Šebeš Nižný, Šebeš Vyšný, Šenviz, Šiba, Šinglár, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Štilbach, Štola, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Švaby, Švabovce, Tarhovišče, Tarnava, Tarnov, Tašola, Tegeňa, Tejkeš Nižný, Tejkeš Vyšný, Terakovce, Terňa, Ternavka, Terscany, Tchorovce, Tolčemeš, Tomašovce v Sp., Topoľany, Torisa, Tovarné, Trebejov, Trebišov, Trepec, Triscané, Trujčany, Tuhrinná, Tulčík, Turcovce, Turiany, Tušice, Ubrež, Udavské, Ujsalaš, Ujvaroš, Ulož, Upor, Vagaš Kapušiansky, Vaškovce v Ab., Vaniškovce, Varhaňovce, Večec, Veľbachy, Veľopole, Verbovec, ves Bardiovská Nová, ves Drinovská Nová, ves Košická

Nová, ves Pečovská Nová, ves Ruská Nová, ves Spišská Nová, ves Sviňská Nová, ves Tušická Nová, Vicez, Vidernik, Vikartovce, Viškovce, Vinné a Banka, Višňov, Vitkovce, Vysoké v Šar., Vysoké v Ung., Vlača, Vlachy Sp., Vojčice, Vojkovce, Vojnecina, Vola Jakubova, Vola Juskova, Vola Nižná, Vola pri Laborci, Vola Vyšná, Volové Slov., Zahor, Zalužice Malé, Zalužice Veľké, Zamutov, Zavada v Spiš., Zavadka v Ung., Zavadka v Zempl., Zbehňov, Zborová, Zbudza, Zdoba, Zdravce v Sp., Zdravce v Šar., Zlaté, Zlatník, Zubné, Žakarovce, Žalobin, Žbince Malé a Veľké, Žbince Veľké (adm. prid. k Malým Žbinciam), Žebeš, Žegňa, Žehra, Železník, Želmanovce, Žipov v seč. okr., Žipov v Šar., Žipov vo vran. okr., Žirovce, Žubčany. Spolu: 679 obcí a osád. Súhrnný počtom obyvateľov 387.000 duší.

Územie, na ktorom sa rozprestierajú hore vypočítané obce a osady, je územím východoslovenskej reči. Od neho rozoznávam územie vlivu východoslovenskej reči, vidz 1. §.

36. §. Územie východoslovenskej reči zaviera sa nasledujúcimi obcami a osadami:

Idúc polnočnou hranicou od Popradu až po Ungvár: Ganovce, Hozelec, Farkašovce, Viškovce, Hradzisko v Sp., Dvorce, Zavada v Spiš., Repaše Vyš., Brutovce, Slavkov Niž., Vysoké v Šar., Hamborek, Brezovica, Poloma, Zdravce, Šenviz, Pusté pole, Gromoš, Plavnica, Plaveč, Lubotína, zas Pusté pole, Kamenica v Šar., Lučka vo vtor. okr., Lipiany, Červenica vo vtor. okr., Pečovská Nová Ves, Sobinov, Tolčemeš, Bodolák, Balpotok, Mošurov, Demiata, Slovenské Raslavice, Vaniškovce, Osikov, Fričkovce, Bartošovce, Herchnicht, Šiba, Hervartov, Richvald v Šar., Bardijov, Mokroluh, Rokytov v Šar., Tarnov, Sveržov, Gaboltov, Zlaté, Zborová, Smiľno, zas Zborová, Dluholuka, Bardijovská Nová Ves, Komarov, Hažlin, Hrabovec v Šar., odtiaľto ide hranica pobrežím Tople: Poľakovce, Dubinné, Kurima, Kučín, Porubka v topľ., okr., Harhaj, Kručov v Šar., Marhaň, Iascov, Brezov, Kaluist, Lužany v topľ. okr., Gíraltovce, Kračunovce, Železník, Mičákovce, Babie, Vlača, Megeš, Hanušovce, Bystré Topľ., Černé v Zempl., Skrabské. Odtiaľto nejde už hranica tokom rieky Tople. Nasledujú obce (osady): Dobrá, Trepec, Keľča, Petejovce, Turiany, zas Keľča, Dzapalovce, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Hrožník, Petrovce v stropk. okr., Pakostov, Hrubov, Hrabovec Zbudzský, Dluhé Zbudzské, Krivé v Zempl., Papin, Zubné, Adidovce, Snina, Belá na Ciroche, Dluhá na Ciroche, Modra v Zempl., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Pečičie, Chomec, Porubka v hum. okr., Vinné a Banka, Kaluša, Klekočov, Kusin, Jovsa, Remety Vyš., Hamre pri Vyš. Remetáčach, Rybnica Vyš., Chlivišče, Podhorodie, Choňkovce, Koňuš, Prikopa, Porubka

v sobr. okr., Kolibabovce, Koromľa, Huta v Ung., Petrovce v Ung., Husak, Karčava, Nemecké Vyš., Ungvár.

Idúc *poludňajšou hranicou* od Popradu až po Ungvár: Ceplica, Batizovce, Gerlachov v Sp., Štola, Mengušovce, Lučivná, Šuňava Vyš. i Niž., Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica, Stracené, Imrichovce, Ištvaňovce, Hnilec, Štilbach, zas Hnilec, Hnilčík, Kotterbachy, Macijovce, Chrásce, Vitkovce, Olnava, Kolenovce, Krompachy, Žakarovce, Margecany, Jaklovce, Folkmars Veľký, Folkmars Malý, Prafundorek, Araňidka, Reka v Ab., Poproč, Rudno v Ab., Novačany, Hodkovce, Bukovec v Ab., Baška, Lorinčík, Kišida, Šaca, Bužinka, Sakal, Bočar, Belža, Giňov, Nadoždž, Skaroš, Holoház, Fizer, zas Skaroš, Huta Salancká, Silvaš, Kuzmice, Lastovce, Kazimir Veľký i Malý, zas Lastovce, Klečenov, Baranč, Bodzašujlak, zas Baranč, Garaňa, Petrikovce, Maťčice, Markovce, Slavkovce, Strečavka, Stretava, Pavlovec Kapušianske, Tegeňa, zas Pavlovce Kap., Vysoké v Ung., Bežovce, Lekart, zas Bežovce, Zahor, Ungvár.

Pripomienutie 1. K územiu východoslovenskej reči prilúčené sú len také súvislé obce (osady), ktoré majú relatívnu väčšinu slovenskú, t. j. v ktorých majú Slováci viac duší, než jednotlive počítané inorečové národnosti. Ostatne prípady mnohojazyčnosti sú zriedkavé v obciach a v osadách východoslovenského územia užšieho. Hlavne v mestách býva mnohojazyčné obyvateľstvo, a tu, vyhľadávajúc relatívnu väčšinu, opieral som sa o výsledky úradného popisu z r. 1900. Ja som nie toho vinou, že sú té výsledky nie všade prajné slovenskej národnosti. Ale nict príčiny, aby sme sa rozčulávali. V mestách a mestečkách Slováci radi sa dávajú popísat — podla okolnosti — za Madarov alebo za Nemcov; v dedinách Poliaci alebo Rusi za Slovákov. Už preto nict príčin, aby sme sa tým rozčulovali, lebo sa popisami nemenia skutočné pomery národnostné. Sto a sto rokov popisujú Poliakov spišských za Slovákov, a oni sú dosiaľ Poliaci. Pri minulom popise popísali asi 22.500 Rusov za Slovákov, a čo má z nich národnosť slovenská, ked sú oni v skutočnosti nie Slováci? Nemá nás opúštať chladnokrvnosť v takýchto veciach. Niet príčin, aby sme z mesta do mesta korrigovali výsledky úradného popisu, alebo aby sme s ním polemisovali po príklade p. Štefana Mišika, ktorý v Slov. Pohladoch z 1903. na str. 511/512 pod tit. „Obyvateľstvo Vondriša dľa popisu r. 1901 a v skutočnosti“ napísal: „Vondrišel (m. Merény, n. Wagendrußel), spišské mesto v údoli Hnilca, asi $2\frac{1}{2}$ hodiny vzdialené od lesnej obce Hnilca a pretekáne potokom Hnilčíkom (Eisenbach), nie je natoliko nemecké, ako udáva sa na str. 88. Národopisnej mappy uhorských Slovákov alebo na patricnej mappe Spiša na základe krajinského popisu sostavenej. Podla tohto bol by Vondrišel čisto nemeckým, t. j. s 1463 obyvateľmi nemeckými, kdežto v skutočnosti, okrem istého počtu evanielických Nemcov a asi 240 katolíckych nemeckých obyvateľov, je 887 Slovákov a asi 128 Rusnákov, ako tamejší r.-k. farár Juraj Bohorcsik ddo. 29. júla 1903 píše. Rozumie sa, že i sám ako mnohoročný súsed dosť dobre pozná toto mesto. Nemci tamejší dobre vedia i slovensky; preto sa tam na pr. v katolíckom kostole obyčajne len slovensky

káže a nemecká kázeň býva iba na „baňskú offeru“ a 2 alebo 3 razy v roku. Toto je fakt, o ktorom sa každý nepredpojatý kedykolvek presvedčiť môže.“ Ja som Vondrišel predsa len vylúčil zpomedzi obcí slovenských, lebo tam Nemci majú väčšinu podľa popisu z r. 1900 (aj podľa priznanej národnosti), a nie Slováci. Treba vyčkať, pokiaľ sa skutočne neposlovenčia. že po slovensky už vedia, to nás neoprávňuje vradiť ich medzi Slovákov. Oni po slovensky vedia, lebo sú na území vlivu východoslovenskej reči, a my sa musíme uspokojiť so skutočným stavom veci, jestliže chceme mať o svojej národnosti pravdivé vedomosti a nechceme sa mámiť a klamať. Od úradného popisu z r. 1900 odchyloval som sa len *pri rozpoznávaní reči slovanskej*, t. j. keď išlo o určenie slovanskej reči, či je ona slovenská, poľská alebo ruská. V tejto veci som sa opieral iba o vlastné vedomosti a informácie, ale číselnú stránku výsledkov počítacích z r. 1900, ako sa samo sebou rozumie, uzhľadňoval som aj tu plnou mierou. Vidz aj 2. pripom. v 38. §-e.

Pripomienutie 2. Územie východoslovenskej reči, ktoré si čitateľ nakeslí na základe hore vypočítaných údajov, odchyľuje sa od územia Niederkrovov mápp i čo do vonkajšieho obrazu, i čo do rozvrhnutia, i čo do rozmerov. Ako nižšie uvidíme, Niederkrov hodne vyše sto *inorečových obcí* prirazil ku počtu obcí slovenských, a sice hlavne takých inorečových obcí, ktoré ležia bezprostredne u skutočných hraníc východoslovenskej reči; odiaľ je, že sa nesrovňávajú výsledky našich príslušných prác.

37. §. V hraniciach východoslovenského územia užšieho najdú sa aj také obce (osady), v ktorých Slováci nemajú relatívnej väčšiny alebo v ktorých Slovákov vôbec nies. To sú inorečové ostrovy východoslovenského územia užšieho. Rozoznávame nasledujúce inorečové ostrovy :

Ruské ostrovy: V Šarišskej Renčišov, Miklušovce, Rešov. V Zemplínskej Baňskej, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dečačov, Maškovce, Štefanovce.

Poľské ostrovy: V Zemplínskej Topoľovka, Jesenovce, Giglovce a Holčíkovce; dla štatistiky všetky štyri slovenské. Dla úradných údajov ústnych osadilo sa tam veľa Poliakov. Nebol som v nich. Veľa Poliakov je aj v Ohradzancoch.

Nemecké ostrovy: Medzi Židmi, pri Prešove, popri 166 Madaroch a 199 Slovákov a 1 inonárodnom je tam dla popisu z r. 1900: Nemcov 221. Sú to židia. V rubrike náboženstva je totiž popri 204 rim.-kat. 9 gr.-kat. a 11 ev., spolu 363 inovercov. To je jediná obec na území východoslovenskej reči, kde majú „Nemci“ relatívnu väčšinu. Ale po mestách majú ešte dosiaľ značné menšiny. Menovite: v Levoči je Nemcov 1755 (Slovákov 3633, Madarov 1670, Rusov 414, iných 394); v Spiš. Novej vsi: Nemcov 2042 (Slovákov 4966, Madarov 2220, iných 73); v Spiš. Podhradí: Nemcov 650

(Slovákov 1918, Madarov 431, iných 25); v Prešove: Nemcov 1705 (Slovákov 6804, Madarov 5513, Rusov 121, iných 304); V Bardíjove: Nemcov 1721 (Slovákov 3234, Madarov 997, Rusov 14, iných 136) atď. — Vo všeobecnosti poznamenávam, že Nemci rýchle ustupujú Madarom i Slovákom, a v krátkom čase budú ich národnosť zastupovať na území východoslovenského nárečia iba z Ha-liče privandrovalí židia; domorodí židia si osvojujú národnosť madarskú, napriek tomu po slovensky temer všetci dobre rozprávajú.

Madarské ostrovy máme na poludňajšej strane v blízkosti rečovej hranice madarskej. Najväčším madarským ostrovom sú Košice. Dľa popisu z r. 1900 priznalo sa tam k madarskej národnosti 25.996 (Slovákov 9244, Nemcov 3446, Rusov 307, iných 1109). V Košiciach je i čeladi madarskej veľa, ktorá sa často naučí po slovensky, lebo je bezprostredné okolie číro slovenské. — Obce: Bester, Bidovce, Čaj Vyš. a Ďurkov sú súvislým ostrovom madarským východne od Košíc. — Hned niže neho je iný taký ostrov: Rakoš, Salanc a Salančík. — Od neho poludňovo-západne: Žadán a Čaňa. — Herľany (kúpeľ). Všetky této madarskorečové ostrovy ležia v Abaujskej. V Zemplíne je ostrov: Hardište a Kožuchov. — Podľa popisu z r. 1900 medzi madarské ostrovy patria: Michalovce (Madarov 2659, Slovákov 1695, Nemcov 438, iných 114), Humenné (M. 1451, Sl. 1334, N. 863, R. 16, iných 331), Vranov (M. 1071, Sl. 778, N. 69, iných 23). Madarské menšiny máme vo všetkých mestách a mestečkách; ony sa stále utužujú a zveličujú hlavne preto, lebo sú im politické pomery prajné.

38. §. *Máme východoslovenské obce aj poza hranice východoslovenského územia užšieho, ako ostrovy na širšom území východoslovenskom.*

Ponad polnočnú hranicu idúc od Popradu do Ungvára najdeš obce: Lenartov (v sekč. okr.) a Stebnícku Hutu (v mak. okr.). Obe sú popísané za slovenské. Aj súkromé zprávy mi tú okolnosť potvrdily. V poludňovo-východnom kúte makovického okresu a v polnočno-východnom kúte toprianskeho okresu je zemopisne súvislý slovenskorečový okres, do ktorého patria obce: Duplin, Mescisko, Soročin, Tisinec, Okruhlé a Radoma. Tu sú aj poľskí prisťahovalci. V Soročine a v Dupline sú rimsко-katolíci a gréckokatolíci asi rovnopočetní. Obyvatelia hovoria v nich aj po rusky. V Tisinci je 86 rimsko-kat. a len 21 grécko-kat. obyvateľov, ale sa tu hovorí „teper“ a nie „teraz“. Tisinec je dľa Hnatiuka „rusnácky“, ostatné obce „sloviacke“. Mescisko menujú tamojší Poliaci „Moščisko“ (dľa p. Zimu gr.-kat. plebana vo Svidniku). Tisinec

som tiež dľa pána Zimu prijal za slovenský napriek tomu, že ho Hnatiukovi udali za ruský. Ostatne reč obyvateľov v týchto obciach je miešanina bez riadu a skladu. Okolité ruské obce bráňa, aby sa tu vyvinula čistá východná slovenčina. Na území zemplínskej stolice priliehajú k spomenutému šarišskému ostrovu slovenskému ešte této obce: Choča, Stropkovy, Brežnica.*)

Popod poludňajšiu hranicu idúc od Popradu do Ungváru najdeš východoslovenské obce: (V Abaujskej): Falucska (dľa Niederleho Vieska, dľa Hnatiuka Hačava), má Slov. 597 z úhrnného počtu 676; uváž, že je tam 598 gréckych katolíkov, ale uváž aj to, že ich Hnatiuk nepokladá za Rusnákov, lež za Sloviakov. Derenk (dľa Niederleho Drienky), má 314 Slovákov z úhrnného počtu 367 obyvateľov. Číri rimsko-katolíci. V poludňajšom kúte fizerského okresu súvislé so sebou tri osady: Kovačvagašská Huta, Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka. — (V Zemplínskej): Regmec Nižný a Toroňa Veľká; Baňačka Veľká; Regecké tri Huty. — (V Ungskej): Čarnopole, v kapuš. okr.

Pripomienanie 1. Pri popise z r. 1900 našly sa v stolici boršodskej nasledujúce obce s väčinami slovenskými. V okrese Szendrő obce: Abod, Mucsony, Rakacza a Viszló (túto poslednú Niederle menuje Vislava). Vo všetkých týchto obciach prevažuje, mohlo by sa povedať panuje náboženstvo grécko-katolícke. Hoc ich bezodporu pripočítovať treba k širiemu územiu východoslovenskému a hoc sú rečovými ostrovami v takom kraji, kde sa smú Slováci očakávať, predsa je vec nie istá, či bývajú v nich skutočni Slováci, a menovite východní Slováci, a či sa Rusi skrývajú za rúškom grécko-katolíckeho náboženstva. — V okrese miškovskom našiel posledný popis tiež štyri obce s nadpolovičnou slovenskou väčšinou, a to: Besenyő, Hámor, Óhuta, Sajópálfala. Iba v poslednej panuje grécko-katolícke náboženstvo. Či sú této obce

*) Nad Stropkovami podáva Niederle na svojich mappách značný východoslovenský ostrov. V Zemplínskej patria do neho obce: Šar. a Zempl. Dričná, Miková, Nižný a Vyšný Vladič, Poľana, Šar. a Zempl. Staškovce (na mappe ich nemá osobite označené), Makovec, Havaj a Stropk. Bystré. V Šarišskej: Nižný a Vyšný Komarník, Krajň. Bystrá, Bodrudžal, Prikrá, Mirola, Suchá, Petriná, Kožuchovce a Gribov. Toto východoslovenského rečového ostrova v skutočnosti nict, lebo sú té obce omylem popisané za slovenské; ich obyvateľstvo hovorí po rúšku. Od spomenutého ostrova na západ, nad Svidníkom, má Niederle druhý rečový ostrov slovenský, aj tohto obce sú omylem popisané za slovenské, sú to: Gavranec, Dolhoňa, Svidničky, Kružlová, Kapišová a Ladamirová. Všetky této obce sú ruské, aj Ladamirová je cele ruská. Z týchto príčin ich čitateľ darmo hladá medzi mojimi východoslovenskými ostrovami rečovými.

obcami východoslovenského jazyka, na to neviem dať teraz odpovedi. Neskoršie bude reč o takých osadách, ktoré ležia mimo jednotného územia slovenského, a ktoré sú od neho prílišne oddialené. — Pre úplnosť dokladám, že popis našiel značné slovenské menšiny v nasledujúcich obciach boršodských, a sice: v Diósgyőri 1533 duše zo súhrnného počtu 11.526, v Galvácsai 121 duši z 408, v Irote 54 duše z 287, v Királde 259 duší z 591, v Sajókazinczi 272 duše z 1410. — Této boršodské ostrovy nemajú budúcnosť. Toho dôkazom je to, čo napísal Kozodolský v Nár. Nov. (1878, č. 66) a Jacovský tiež v Nár. Nov. (1878, č. 60). Oni zkúsili, že sú slovenské ostrovy v boršodskej stolici pomadarčujú. Jacovský uvádza výpoved Fényes Eleka o Vyšnej Žolci, ktorá takto znie: „Dla reči je celá osada slovenská, ale madarsky všetci hovoria, len to je chyba, že nemajú veľkú náklonnosť k maďarskej reči.“ Pri popise z r. 1900 napočítali v obci Vyšná Žolca: Madarov 1641, Nemcov 6, Slovákov 24. — Kozodolský isti, že Sajókaza a Kuriťany maly slovenské ev. cirkev, „ktoré od r. 1840 pomadarčili“; podobne že mala ev. cirkev slovenskú aj obec Sajóarnót, tiež mesto Miškovec. Dodal, že obec Kelečený „dosiaľ nemohli cele pomadarčiť.“ (Nár. Nov. 1878, č. 66). Pri popise z r. 1900 maly rečené obce takéto obyvateľstvo: Sajókaza Madarov 2193 a Slovákov 74, iných 75; Kuriťany Madarov 468 a Slovákov — ani jedného; Sajóarnót Madarov 966 a Slováci 2. Ak Kozodolský rozumel „Felső-Kelecsény“, nuž v tomto našli Madarov 438 a Slovákov — ani jedného. — Na základe týchto zkušenosťí som vyslovil, že boršodské ostrovy slovenské nemajú budúcnosť.

Pripomienutie 2. Z obcí východoslovenského územia širšieho, ktoré majú slovenské *menšiny*, vypočítam té, ktoré ležia pod maďarsko-slovenským rozhraním. V Abaujskej: Csécs, Garadna, Kiked Vyšný (82 Slovákov, 92 Madarov), Felsővadász, Jászó, Kehnec (m. Kenyhecz), Megles (Miglécz), Nagyida, Paňovce (Pány; 206 Sl., 302 M.), Perecse, Seňa (Szina; 322 Sl., 1152 M.), Šemša (124 Sl., 367 M.). V Zemplínskej: Céke, Csörgő, Gercsely (214 Sl., 285 M.), Hegyi (Kopčany; Sl. 52, M. 316), Kolybáca (Sl. 217, M. 401), Magyarjesztreb (Sl. 173, M. 405), Mikóháza, Nézpest (Kucany; Sl. 55, M. 91), Szerencs (Sl. 124 z 5272), Sátoraljaújhely (Sl. 809 z 16.886), Végaradó (Sl. 104 z 927). V Ungskej: Jovro a Derma (Sl. 521 z 1532), Pinkovce (Sl. 202 z 439), Ungvár (Sl. 1223 z 14.723; z tohto úhrnu je Mađ. 11.631, Nem. 1071, Rusov 500, iných 298). — Iných menších slovenských neuvádzam, hoc ich je veľký počet v obciach nemeckých, ruských a poľských na širšom území východoslovenskom. Popis úradný nevie rozdieliť medzi tým, čo je Slovák, Poliak, Rus. Na nemeckých, poľských, ruských čiastkach širšieho územia východoslovenského nemajú tedy príslušné číslice úradného popisu vonkonečom nijakej ceny pre slovanskú jazykovedu. Ani niet príčiny, aby sme boli zvedaví na číselné výsledky úradného popisu o menšinách slovenských na území obcí poľských, ruských a nemeckých. Pre politické a iné potreby verejného života stačí nám viedieť uplatňujúcu sa na tomto území skutočnosť, že Poliaci, Rusi a Nemci východoslovenského územia učia sa usilovne po východoslovensky, nie z lásky k slovenskej reči, ani nie preto, že by ona mala dajaké výsadu, ale zo životnej potreby. Okolnosti za sto a sto rokov utvorily sa tak na východoslovenskom území širšom, že východná reč slovenská stala sa prostredkovacou rečou medzi živúcim tam rôznorodým obyvateľstvom.

Pripomienutie 3. Územie východoslovenskej reči nezasahuje sice do gemerskej stolice, ale predsa jest asi 1000 východoslovenských obyvateľov v maličkých osadách gemerských bezprostredne na hranici spiško-gemerskej rozložených. To sú: *Stracené*, adm. pridelené k Dobšinej, od spišského Straceného oddelené riekou Hnilcom, domorodí ho menujú „*Spital*“, do „*Špitala*“; *Dobšinská maša*, na gemerskom brehu rieky Hnilca oproti Istváňovciam a Imrichovciam (*vulgo „Dzedzinkám“*) s 222 obyvateľmi dla šem. diec. spiš., pridelená adm. k Dobšinej; *Gemerský Hnilec* na gemerskej strane rieky Hnilca naproti Spišskému Hnilcu; *Henclová* bezprostredne na hranici spiško-gemerskej, ale na gemerskej strane; na spišskej strane leží Štilbach. Této udaje som vytiahol zo súkromného dopisu vel. p. Štefana Mišku, farára v spiškom Hnilci. Sdelil mi zo spoloahlivého prameňa, že je v gem. Stracenom také nárečie ako v Dzedzinkách, (čitatel najde tu z neho ukážku). Že je v Henclovej tá istá slovenčina, čo v Štilbache, v Hnilci, v Hnilčiku, o tom uistil p. Miška p. Georg Bohorecsik, r. k. farár vondrišelský, pod ktorého patria menované obce ako filiálky. Že jaká je slovenčina v Hnilci a v Hnilčiku, o tom som sa presvedčil osobne, a čitatel najde ukážky na príslušnom mieste. Dla p. Miška k obciam gemerským, v ktorých panuje východná slovenčina, patrí nielen spomenutá Dobšinská maša, ale aj menšie od nej osady: *Rakovec* a *Sikavka*, patriace adm. tiež k mestu Dobšinej. Aj gemerská obec *Uhorná*, úradne teraz už *Dénes*, veľmi blízko leží k hranici spišskej, ale o nej mi nevedel dať p. Mišk hodnovernej zprávy. Korabinský vo svojom Lex. pokladá ju za slovenskú a nie za ruskú. Je od Štilbachu neschodným horstvom a inak od rečového územia východoslovenského nemeckými osadami oddelená. Ak by bola bývala pôvodne východnými Slovákm založená, mohla by sa stať pre jazykovedu slovenskú veľmi dôležitou. Ona totiž tak leží zemopisne, že nemá priamych potykov s východnými Slovákm a je od gemerských Slovákov hodne do hôr odsečená. Osady: Stracené v Gem., Mašu Dobšinskú, Hnilec Gemerský, Henclovú, Rakovec a Sikavku mohol som bol priraziť k užšiemu územiu východoslovenskému, ale by sa to bolo stalo na úkor prichladnosti. Sú ony z väčšej čiastky nessamostatné, ani veľkými mappárm nevŕšmané nepatrné osady. Nikto by si nebol vedel dať rady zistujúc poludňovú hranicu podľa poskytnutých mnou takých miestopisných udajov. Za dostatočné som uznal pripomennú ich na tomto mieste.

39. §. *Východoslovenskí obce máme aj mimo východoslovenského územia širšieho, a sice v Báčke: Kerestúr a Kocura. Menšinami java sa východní Slováci ešte aj v iných okolitých obciach tamojších.* Reč týchto Slovákov srovnáva sa s rečou zatoplianskej strany východoslovenského územia užšieho, ako sa o tom presvedčíme na svojom mieste, a to je dôkazom, že sa kerestúrski a kocurski Slováci do Báčky presťahovali so zatoplianskeho kraja východoslovenského územia užšieho. Podľa dejopisných zaznamenaní a podľa domácič podaní prisťahovali sa do Báčky okolo r. 1730, a sice zo zemplínskej stolice (Vlad. Hnatiuk, „Rus'ki oseli

v Bačči“, str. 4). Všetci sú grécko-katolíckej viery a preto ich Hnatiuk za Rusov pokladá. On sice dopúšta, že nehovoria čiste po rusky, ale vieme už z §-ov 14. a 15., že on za Rusov pokladá aj východných Slovákov. To nás tedy nepomýli.

Vladimír Hnatiuk veľa popísal o východných Slovákoch v Báčke. Z jeho spomenutého spisu uvodím tu miesta, ktoré sa poťahujú na ich obydlenia a na ich počet: Na počiatku min. storočia tak sa rozmohlo obyvatelstvo Kerestúra a Kocury, že sa počalo vystahúvať do najbližšieho okolia. Tak povstaly ešte nasledujúce „ruské“ (= východoslovenské) osady: *Starý Verbas*, *Durđevo* a *Nový Sad* (tu je len 300 duší z úhrnného počtu 30.000 duší, ale majú kostol i školu). V tom istom čase počali prechodiť aj cez Dunaj a osadzovali sa v sriemskej stolici, v Slavonsku, kde založili kolónie v *Petrovci*, v *Mikluševci*, v *Hrabove*, v *Berkasove*, v *Šide*, v *Baćinciach* a v *Mitrovici*. Do Mitrovice počali sa Hnatiukovi „Rusi“ pristahúvať nie z Kerestúra a z Kocury, ale z ktorejsi hornouhorškej stolice, že vraj zo Šarišskej, čo je vraj preto pravdepodobné, lebo je ich reč „podibna do movi davnijšich osadnikiv v Keresturi i Kocuri“ (tiež tam na str. 7). Dla intelligentných „Rusov“ báčskych Hnatiuk počítá všetkých „Rusov“ v Báčke a v Srieme na 12.000—13.000 duší. Zpomedzi uvedených osád má len Kerestúr čisté, nemiešané obyvatelstvo (5000 duší).*)

Poliaci.

40. §. Na východoslovenskom území širšom máme nasledujúce polské obce:

V polnočnej strane spišskej stolice *súvisle so sebou ležia*: Belá Nová, Čarnogura, Durštin, Forbasy, Franková Malá, Franková Veľká, Fridman, Gibel, Hagy, Haligovce, Hanušovce, Havka, Javorina, Ježerské, Jurgov, Kacvin, Kalemburg, Kolačkov, Krempach pri Dunajci, Krig, Lacková, Lapšanka, Lapše Nižné, Lapše Vyšné, Lechnica, Lendak, Lesnica, Lubovňa Nová, Lubovňa Stará, Maťašovce v Spiši, Nedzeca, Podsadek a Lubov. zámok, Repisko, Rich-

*) O tom, či sú obyvatelia Kerestúra a Kocury Rusi alebo Slováci, boli interessantné polemie s Hnatiukom. Mali ich prof. Pastrnek, prof. Broch a prof. Sobolevský. Všetci traja, tedy i posledný, ruský profesor, osvedčili, že sú Hnatiukovi „Rusi“ — Slováci východní. Bude o tom reč na príslušných miestach. Vidz o tých veciach jadrný referát Jozefa Škultétyho v Slov. Poohladoch (1899, hlavne strany 552—554).

vald v Sp., Ružbachy Nižné, Ružbachy Vyšné, Švaby Nižné, Tríbš, ves Slovenská, ves Stará, Ždzar. Spolu = 42 obce.

Odtrhnuté od tohto súrislého územia ale v jeho najbližšej blízkosti ležia na polnoc: Granastov a Pilhov = 2 obce. — Na poludnie: Jurské, Slavkov Malý a ves Krížová. Spolu 3 obce. (Všetky tri v Kežm. okr.)

Odtrhnuté od hlavného územia, v zemplinskej stolici ležia této osady: Giglovce, Holčikovce (obidve v strop. okr.), Jesenovce (vo vran. okr.) a Topoľovka (v humen. okr.). Spolu 4 obce.

Je tedy poľských obcí spolu: 51. Obyvateľov v nich dľa popisu z r. 1900 úhrnným počtom, t. j. i s inorečovými menšinami: 30.111. *)

41. §. Uvedené poľské obce popísané boli r. 1900 za slovenské. Ale popis, ktorý vykonávajú administratívni úradníci, nemôže byť smerodajným pre národopisné rozhraničovanie. O tom, že je súvislé územie poľských obcí, poľské, a nie slovenské, máme písané zprávy už od vyšesto rokov. Vedia o tom aj v českej spisbe (Šembera),

*) Alojs Vojtech Šembera vo svojej rozprave „Mnoho-li jest Čechá, Moravaná a Slováku a kde obývají“ tiež Poliakov našiel na tom území spišské stolice, na ktorom som uviedol súvislé obce poľské, vidz ČMC. (1876), na str. 651. On spomína medzi poľskými obcami aj osady: Solisko a Podspady, Falštn, Smerdzonku a Zámoscie, Kače a Medzibrodze. Sú ony nepatrne osady, pridelené k iným obciam a r. 1900 popísané boli do počtu svojich obcí. Ich obyvateľstvo vypočítaná je tedy do summy hore udanej. — Pobočne pripomínam, že je Šembera v popise poľských obcí nie celkom správny. Slovenská ves mu je na pr. slovenskou; Majerovec (Alte Maierei) úradne Ómajor, po slensky Vyš. Švaby poľskou. V skutočnosti je Šlovenská ves poľská, Vyš. Švaby sú väčšinou nemecké. — Granastov je u neho rusko-slovenský s väčšinou ruskou. Je v ňom dľa popisu z r. 1900 270 gr.-kat. a 181 rim.-kat. obyvateľov, 7 inovercov. Ale z úhrnného počtu dalo sa zapísat za Rusov len 23. Mňa uistovali v starej Lubovni, že Granastov nemá ruského náteru. že na tomto území nepopisovali Rusov za Poliakov, o tom svedčí prípad obce Osturne. Leží do okola poľskými obcami obkolesená a obyvateľstvo vie popri svojej materinskej reči ruskej aj po poľsky a zomedzi 1845 duši zapísali tam ruských 1698. — Na str. 664 ČMC. z 1876 podáva Šembera aj také dve poľské obce, ktoré sú značne oddialené od hlavného územia poľského. Hradisko v Šarišskej mu je poľské, ale v skutočnosti je tam z 341 obyvateľov gréckych kat. 297, rim. kat. 38, iných 6; k ruskej národnosti priznalo sa 262 duše; dľa zpráv, ktoré som ja dostal o tej obci, hovorí sa tam skutočne po rusky. — Poľskýmu mu je aj Šandal v Zemplinskej. Úradný popis našiel tam Slovákov, podľa mojich zpráv hovoria tam po rusky. — Ani Šarišské Hradisko, ani Šandal nie sú tedy poľské; naproti tomu nespomenul Šembera uvedené mnou štyri poľské obce zemplinské. Jest v jeho popise poľských obcí ešte viac chýb.

aj v slovenskej (Mišk),^{*)} ale prof. Niederle predsa neuvzhladnil storočných informácií literátorov, priradivši poľské obce vo svojej „Národopisnej Mape“ medzi slovenské. Tým sa pravda ochránila auktorita úradného popisu z roku 1900, ale či tým získala vedeckosť knihy Niederlovej, to ostalo nerozlúštenou hádkou. Ja svoju prácu tak sostavujem, aby si čitateľ sám mohol utvoriť názor o veciach, o ktorých sa mienky rozchodia. Tu podám príčiny, ktoré kážu, aby výš uvedené poľské obce jazykovedecky oddelené boli od slovenských.

Medzi domácou rečou uvedených spišských obcí a medzi rečou súvisiacich s nimi zakarpatských obcí poľských *niet v podstate nijakého rozdielu*. Ale medzi ich a rečou východoslovenskou sú *podstatné rozdiely*.

Rozhraničenie poľsko-slovenské smie sa opierať výlučne o této podstatné rozdiely rečové. Pri jazykovedeckom riešení veci nemôže rozhodovať úradný popis, nesmie rozhodovať náboženstvo, ba ani osobné priznanie národnosti.

^{*)} M. Gumpłowicz v rozpr. „Polacy na Węg.“ napísal (Lud, org. Iudozn. r. VI. 277/278): Polskie osady na Węgrzech zostały już stwierdzone konskryptycyami urzędowemi z lat 1772 (Bidermann: „Die ungarischen Ruthenen“ II. 82. uwaga 3.) i 1787 (tamże, naliczono wtedy 28 miejscowości z ludnością „polską“), a nawet konskryptycą z r. 1853 (Ludwik Zejszner: Orawa w Bibl. Warsz. 1853, T. III.; Spisz, ibidem. 1854, T. III.; Spisz Słowacki, ibidem 1855. T. III.), która co prawda nie została drukiem ogłoszoną. O Polakach na Węgrzech wspominają zresztą geografowie węgierscy Bél (Mathias Bél: „Compendium Hungariae geographicum 1753 i Hungariae antiquae et novae Podromus“ 1723), Szaszky („Conspectus introductionis in notitiam regni Hungariae, i Introductio in geographiam Hungariae antiqui et medii sevi 1781), Csaplovics (Csaplovics: „Gemälde von Ungarn“, 1829), Korabinsky (Korabinsky: „Geographisch-historisches Producten-Lexicon von Ungarn“ 1786), i Fényes (Fényes: „Statistik des Königreichs Ungarn“ Pest 1843, I. 76, 77), mówią o nich Szafarzyk (Šafařík: „Słowacký národopis“, str. 77), i Bidermann (Op. cit I. 9–11, 95 i II. 82 et passim). Niezawiśle od tych badań ogłoszonem zostało w „Dodatku tygodniowym do Gazety Lwowskiej“ (1851 nr. 41. i 1852 nr. 3.) krótkie sprawozdanie o smutnym stanie Polaków węgierskich („O osadach polskich na Węgrzech“ przez J. Z.) Autorem tych sprawozdań zdaje się być jakiś urzędnik Polak, wysłany z Galicji do Węgier; może Józef Zaleski? W latach 1851 przyrodnik prof. Ludwik Zejszner zwiedzając w celu badań przyrodniczych Tatry, zajrzał także do Orawy i na Spisz i ogłosił niektóre uwagi o ludności tamtejszej. Są to dotąd (1893) jedynie prace polskie o Polakach na Węgrzech; przeszły one jednak dosyć niepostrzeżenie i wnetrь nich zapomniano. Jedynie znakomity slawista Šembera vział z tych prac pochop do ścisłego odróżniania węgierskich Polaków od Slo-

42. §. Reč spišských Poliakov rozoznáva sa od východno-slovenskej nasledujúcimi *neomylnými znakami polského charakteru rečového*:

1. Pochýleným á, t. j. takým a, ktoré vo výslovnosti prechodi do o. Miesto on má píšalku; pán krémár nám raz dá; ja znám teraz; baba na dvore stála atd., povie spišský Poliak: on mo pi-scolke; pon kaemor nom roz do; jo znom teroz; baba na dvore stoła. Pochýlené á z pravidla vyvinulo sa v tých slabikách, ktoré boli pôvodne dlhé. Objavuje sa hlavne v týchto prípadoch: a) V zakončení príavných rodov ženského: Veľko Lomnica, Slovensko ves, dobro matka, staro vilčica atd. b) V čin. príč. min. času: pütol (= pýtal), podpisol (= podpísal), vołol (= volal), plakol (= plakal) atd.

2. Samohláskou a za cirkevnoslovanské é (ä). Tento zjav spozoruješ naveky pred tvrdými spoluohláskami s výnimkou retných a hrdelných, tedy pred spoluohláskami: d, t; ľ, r, n; s, z: džad (m. ded) šviat (m. svet), fčala (m. chcela), biały (m. biely), siano (m. seno), viara (m. viera); ľas (m. les) atd.

waków, zwłaszcza w wybornej swej czesko-słowackiej Dyalektologii, jakoteż w nadzwyczaj bezstronie napisanym szkicu: „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků?” (Časopis Muzea království českého, Praha 1876). — Čo sa týče Šafárikovho „Národopisu” a Šemberovej „Dialektologie”, v týchto spisoch niesť ešte reči o tom, že na Spiši jest i ľudnosť polská, iba o tom, že jest polská ľudnosť v Orave, podľa „Dialektologie” okrem toho aj v polnočnej Trencianskej (Šembera, Základový Dialektologie Československé. Ve Viðni 1864, str. 79). Šafárik určujejte poludňajšiu hranicu polskej reči píše: „... vstupiši u Moravského Ostrova do Rakouska až k hranicom země uherské u hory Sulové nadle vsemi Beskydem s moravské a Podvysokou s uherské strany dobiľa; odtud se táhne na východ rozhraním království halickovladimirského od uherského až do Spiškovic pod Jordanovem, kdež do Uher v házi několiko rsi stolice orarske (Podolek, Sarnu, Harkabuš, Bukovinu, Oravku atd., dle jinýel jsou to poloviční Slováci) pod se pojímá, pak horou Chotárem ţečenou opět k hranicím obou království se vraci a jimi dálé na východ až pod Piešťanu na Popradu běži . . .” (Slovenský Národopis. V Praze 1849, 77). — Až v spomenutej rozprave, uverejnenej v ČMC z 1876, zaznamenal Šembera Poliakov na území spišskej stolice; dla uvedených slov Gumpłowiczových pohnutý bol k tomu uvedenými Gumpłowiczom polskými práceami. Mimo tých, ktorých spomnul Gumpłowicz, vedeli a písali o Poliakoch uhorských, a menovite o spišských, aj iní. A. Kucharski vo svojej „Relacyi z naukowej podrózy po Słowacyi 1828 roku” napsał bol („Lud”, org. Judozn. r. II., str. 4): „Cała północna połowa Spiša zamieszkała jest przez Polaków, u których, jeżeli, jak niektórzy mniemają, wielu języków znajomość wielości światła dowodzi, wiele

3. Samohláskou *o* za cirkevnoslovanské *e*, čo sa javí tiež pred uvedenými hore tvrdými spoluholáskami *d*, *t*; *l*, *r*, *n*; *s*, *z*. To *e* je v polštine mäkké. Ním obmäkčená predchádzajúca spoluholáška zostáva pravda mäkkou aj vtedy, keď *e* prešlo do *o*. Príklady: šostra (m. sestra), čotka (m. tetka). Vo východoslovenskom nárečí: šestra, četka.

4. Poliaci majú *nosovky*. Ale spišskí Poliaci nielen nosovky spisovného jazyka ēn (ę) a ôn (ą), ale okrem toho ešte: ān, īn, ūn. Uprostred slova vyslovujú sa nosovky z pravidla náležitým spôsobom: rēnkōm (= rukou), žvīrentā (= zvieratá), pamīentāc (= pamätať), pīňenzi (= peniaze), zacēnla (= začala), zaklēnta (= zakliata), dva miešoncē (= mesiace), odsundzonā (= odsúdená). Pred retnými mení sa nosový zvuk nosovky v *m*: pristāmpič (= pristúpiť), porumbač (= porúbať), kōmpiel (= kúpel) atd. Na konci slova zriedka sa vyslovujú této nosovky náležitým spôsobom: 1. *Nosový zvuk nosovky obvyčajne zmení sa tu v „m“: oňi pridum (= oni prijdú), jakum šmerćum (= jakou smrťou), małum flintke (= malú*

zaiste znalaziem światła. Mówią bowiem między sobą w domu po polsku, modlą się z książek czeskich, kazań słuchają słowackich. Na wesela zapraszają się także po słowiański. Chciałem się przekonać, czy rozumieją książki do nabożeństwa czeskie, których używają i dowiodli mi, że nie są papugami." — Dr Eljasz-Radzikowski napisał w rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ (Lud, org. Iudozn. r. V. 238.239): „Po za tem, o czem już prawie zupełnie u nas głucho, trzeba wiedzieć, że i my mamy nasz lud czysto polski na Węgrzech, nierzaz ze Słowakami na jednej siedzący miedzy. I to lud nie mały, lud z dawna tam osiadły, w najliczniejszej gromadzie mieszkający na ziemi, która zdaje się, że nigdy w granicach państwa polskiego nie leżała, a przynajmniej, jeżeli do Polski należała, to w zaraniu ustroju naszego państwowego. Jest to lud polski na Spiszu w t. zw. Zamigórzu. Kto to, co piszę, przeczyta, pomyśli sobie zaraz, cóż znowu! Przecież Spisz należał do Polski do pierwszego podziału. Tak, ale nie ta część, która Zamigórze stanowi, a Zamigórze właśnie jest najczystszej polskie. W Spiszu zastawionym Polsce i należącym do niej od r. 1412 do pierwszego podziału, mieszkało Polaków, dużo więcej zaś Słowaków i osadników niemieckich, a Polacy nie tworzą tam zbitej całości tak, jak w Zamigórzu.“ Ako som povedal vyššie, aj v literatúre slovenskej máme vedomosť o tom, že na Spiši aj Poliaci bývajú. Fr. Pastrnek v Slov. Pohľadoch z r. 1893, na str. 309, referujúc o zprávach, aké dostal o Spiši od p. farára Št. Mišíka, napísal: „Připojiv zprávy o Poláčích spišských, ustanobil hranici polskoslovenskou ve Spiši takto: „Čiara, táhaná od Tatier po Slovenskú ves, a odtiaľ na Podolinec, Kolačkov a južne od novolubovenských kúpeľov až po Šariš.“ Táto hranica sa srovnáva s hranicou, ktorú podal Šembera. Ale poludňajšia hranica polská sahá až ku Kežmarku, a dr Stan. Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“

flintku), ze sobum vžonś (= so sebou vziať), matka jum (= ju) fčala zarezać, na ňom (=ňu) zavolać atd. 2. *Nosorý zvuk zmizne a zostane samohláska*: na połuvke, za głove, dol mu piscolke aj flintke atd., t. j.: na połovku, za głavu, dal mu písťaľku aj flintku. — V rečovej ukážke z Krížovej vši najde čitateľ príklady aj na nosovky īn, a sice tam, kde sa vyslovuje ēn: „natrafili tam (v lese) na jednū hodnū jedlūn a pod tum jedlūm še pretrimuvali zbujnici“, alebo: „uvadžili (go) o tīn jedlīn“ popri týchto akk.: služben, roboten (službu, robotu).

5. Samohláskou „y“, ktorá sa vyslovuje vlastným spôsobom, nečistým zvukom medzi e-ä-ü: stromy, vlosy znie asi ako: stromū, vlosū; do izbü, do vodū atd. Tak ho vyslovujú v Slovenskej vši. V M. Slavkove pōčuť aj petač (= pýtať) atp. Najobecnejšia výslovnosť sa dá označiť hláskou ü (v mad. slove: ür, üt, v nem. überall).

6. Spoluohláskou g, za ktorú východní Slováci, až na nepatrné výnimky, majú h: targać, godać, głova, drugi, boga atd. U východných Slovákov: tarhac, hadka, głava, druki, boka atd.

(Eljaszow Przewodnik str. 370) dobre napísal: „*Na Spiszu ludność polska dochodzi aż do Kieźmarku*. Okolica Białej Spiskiej jest jeszcze zupełnie polska, nie słowacka. Pod samemi Tatrami Jurgów, Czarna Góra, Jaworzyna Spiska, Żar, Lendak to czysto polskie wsi. Również osady uchodzące za „ruśniackie“ jak Osturnia i sąsiednie w Zamagurzu, są też polskie. Od Kieźmarku ku Popradowi (miastu) poczyna się ludność słowacka, zbliżona do polskiej.“ — Iba Poliak môže túto hranicu ustáliť, alebo taký, ktorý vie i po východoslovensky i po polsky. To je preto, že najnižšie polské obce, na pr. Malý Slavkov, vedia už aj po východoslovensky. *Kto sa k ich obyvatelom prihorára po východoslovensky, tomu i oni odpocedajú v priucenej reči východoslovenskej. Kto sa im prihorára po polsky, s tým sa shovárajú po polsky, v reči domácej.* Ja som pol dňa strávil v M. Slavkove a nemohol som sa doznať, akéj národnosti je vlastne táto obec. Všetci ľudia so mnou po východoslovensky hovorili i povestí mi po východoslovensky rozprávali. Ale že sa této zjavu protivily mojim predpokladaniam, a že mi na tejto obci veľmi záležalo pre jej zemopisné položenie, zostať som tam aj druhý poldeň. A dokázalo sa, že moje predpokladania maly základ dobrý. Občania medzi sebou hovoria po polšky, iba s cudzimi po slovensky. Na príslušnom mieste čitateľ najde tu ukážku tunajšej polskej reči. — Ze v polnočnej čiastke Spiša Poliaci hývajú, o tom majú a mali vedomosť aj Nemci, lenže to nevedia a nevedeli pomenovať príležitým jazykovedeckým názvom. Dávid Kuntz vo svojom spise „Die Zipser Gespannschaft in Ober-Ungara“ (Viedeň, 1840, str. 14) napísal bol: „In den meisten Dörfern wird slavisch gesprochen, aber nicht so richtig, als im benachbarten Liptauer Komitat, und vollends an den Gränzen nach Galizien ist das Slavische ein Gemisch mit dem Polnischen.“

7. Špoluhláskou *r'*, (lit.-poľsky: *rz*), vyslovovanou asi takto: *rž*. V najbližších obciach ku Slovákom ho už ztratili, menovite v M. Slavkove, v Slovenskej vsi a v Krížovej vsi. Inde sa dosiaľ vyslovuje, tak najde ho už čitateľ v rečovej ukážke z Niž. Ružbach. Tam sú už takéto slová zaznamenané: opatržuvať (m. opatroval), potrepalať (m. potrepali) atď.

8. Spoluholáskami *ć*, *dž*. Spoluholásky *t*, *d* pred obmäkčujúcimi *e*, *i*, *u* menia sa v *ć*, *dž*: robić, jeść, pić, dźeň, dźvere, dźedzina, dže idźeće dźeći atď. Po východoslovensky: robic, jesc, pic, dzien, dzvere, dzedzina, dzre idzece dzeci. Vo východnej slovenčine nie je tak obmäkčených *ć*, *dž*. Slovo džad, džadek, v smysle „žobrák“, „žobráčik“, je požičané z poľského. Jest ich i viac.

9. Takrečeným *mazurovaním*. Je to také hláskoslovne pravidlo, podľa ktorého za *č*, *š*, *ž* vyslovuje sa *c*, *s*, *z*: cas (m. čas), snurecka (m. šnurečka), esci (m. ešči), mozes (m. možeš), becka (m. bečka), p'eso (m. pešo), čarni (m. čarni), prisel do karcmi, život (m. život), Janicko (m. Janičko), na kocu išć atď. (Všetky príklady z reči Slovenskej vsi.)

10. Gruppou hlások *-lo-*, *-ro-* oproti slovenským *-la-*, *-ra-*. V spišskej poľstine: drogi, młodi, zdrovi, głova, krova, głod, vrona, strona atď. Po východoslovensky: drahi, mładi, zdrevi, hlava, krava, hlad, vrana, strana atď.

Pripomienutie 1. Vypočítané vlastnosti spišsko-poľského jazyka sú dosiaľ zachované. V obciach M. Slavkov, Slovenská ves a Krížová ves, kde už vedia aj po slovensky popri svojom materinskom jazyku, a kde už ztratili aj poľskú výslovnosť mäkkého *r'*, počut už hodne slovenskostí, ale v celku reč poľská i tu zachováva svoje svojskosti. Popri głova, krova počuješ aj głava, krava; popri potargo go i potarcho ho; popri dyanosti, jedenośće i dyanasti, jedenaśće; popri pánbuk a panbuk (o sa pochýlilo do u) i pánbuk = pánbob. Od poviaďač je čin. príč. min. poviadol, od poviedčeč je poviedžol. Popri týchto počuť už tu aj poviedzel atď.

Pripomienutie 2. Rečové svojskosti spišských Poliakov, ktoré sú uvedené pod č. 1.—4., 8. a 9., sú všeobecne uznanými svojskostami poľskej reči. Mäkké *r'*, vyslovované ako *rž*, spomenuté pod č. 7., je všeobecným v západno-slovenských jazykoch, ale tu patrí medzi svojskosti poľskej reči. Hlásky „y“ a „g“, uvedené pod č. 5. a 6., boli dakedy bez odporu i vo východnej slovenčine, ale teraz sa z *pravidla* nahradzujú v nej hláskami *i* a *h*. Hlásky „y“ a „g“ za našich čias patria tedy tiež medzi té rečové znaky, ktorých si všimat máme pri rozhraničovaní novovekej rečovej hranice poľsko-slovenskej. Neuvádzal som takých znakov poľštiny, ktoré sa aj vo východnej slovenčine vyskytujú, menovite pochýlenej do i samohlásky *e*.

Pripomenutie 3. S poľskou rečou uvedeného spišsko-poľského územia úplne súhlasia aj miestopisné názvy, svedčiac o tom, že je poľština pôvodná na tom území, jasnejšie rečené, že ona nevytisla slovenskú reč z toho územia. Štefan Mišik vo svojom topografickom príspevku, uverejnenom pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ v Sbor. MSS. (1897) uvodí aj nasledujúce miestne mená: Pod Bozom menkom (pole pri Richvalde), Pod Jendržegurom (pole tiež tam), Lunký alebo Lonky (role pri Švaboch), Koguntek (role pri Hanušovciach), Faltinove Kunty (lúka pri Nedzeci; Kúty), Na Kunty (lúka pri Matašovciach), Za Glemboke (pole pri Nedzeci), Vengľska (= Uhlišká, role pri Fridmane i Švaboch), Vengerštik (pole pri Fridmane), Genšle (skala pri Lesnici). Poľskosť tých názvov nikto neodškriepi. Kto rozumie národnostným pomerom na Spiši, ten aj bez inštrukcie uhádne, ktorý názov Mišikov kde leží. Kto by pochyboval, že sú této miestne názvy s poľského územia rečového vytrhnuté: Gomalacko (= á) gura, (Golo (= á) skala, obidva názvy v Sb. MSS. 1897, 215, Kacvinsko (= á) granica, Kalinovo (= á) dolina, obidva tamže na str. 35. Mišikove názvy do očí bijú i neoborníkovi; podávam tu dakolko s jeho miestnymi informáciami: Gliňík, les pri Nedzeci; Pod Gliňík, role pri Lesnici. Naproti tomu Hliňík, potok pri Podhradí; Hliňík, pahorok pri Stracenom; Hliňíky, pahorky v horách novoveských. Baba hora pri Bijacovciach, Babio gura pri Matašovciach atď.

Pripomenutie 4. Hore uvedené osobitosti poľskej reči vzaté sú z reči spišských Poliakov. Je pravdepodobné, že je reč zemplínskych Poliakov hodne odpoľstená.

43. §. O národopisnej hranici poľsko-slovenskej treba vedieť, že sa Slováci s Poliakmi na východoslovenskom území *zhola nikde* nestýkajú svojimi obcami. Toto je treba znova vyzdvihnuť a znova prízvukovať preto, lebo sú spisovatelia, ktorí učia, že sú poľskosti východoslovenského nárečia *novoveké, vzniklé z blízkych stykov poľskej a slovenskej reči*. Tomu je nie tak, lebo poľskosti východoslovenského nárečia sú už aspoň tisícočné, sr. 20. a nasl. §§-y, a nemalým potvrdením takého stanoviska je *tá okolnosť, že sa Poliaci so Slovákmi territoriálne nestýkajú, a sice veľmi-veľmi dávno nestýkajú*.

Slovenské obce oddeľujú sa od spišsko-poľských nasledujúcimi nemeckými a ruskými obcami:

Nemecké: Poprad, Veľká, Sp. Sobota, Straže, Žakovce, Verbov, Tvarožná, Ruskinovce, Vyšný Slavkov, Macijovce, Vyšná Lesná, Nižná Lesná, Milbach, Veľká Lomnica, Hunstorf, Kežmarok, Lúčica, Stražky, Rakusy, Folvark, Belá, Majurky, Hololumnica, Malá Lomnica, Podolinec, Maldur, Bušovce.

Ruské: Hodernmark, Jakubiany, Torisky, Nižné Repaše, Oľšavica.

Na priestore týchto nemeckých a ruských obcí ležia sice tri poľské ostrovy: M. Slavkov, Krížová ves a Jurské, ale i ony ležia bližšie národopisnej hranici poľskej než slovenskej. Kto si obzre mappu, nakreslenú dla udajov v tejto práci obsažených, presvedčí sa, že poľské obce na celom území spišskej stolice *nikde nehraničia so slovenskými obcami*. Od šarišskej obce Plavnice oddeluje Lubovňu Starú nemecká obec Hobgart. *Niet tedy ani tu styku medzi poľskými a slovenskými obcami.*

Nemci, ako z dejín vieme, osadili sa na Spiši už v XII. storočí, Rusi len po tatárskej pohrome, srov. 18. a 19. §., *tedy asi 700 rokov niet bezprostredných stykov medzi obcami poľskými a slovenskými*. Styky sa obmedzúvaly na prostredníctvo hovoriacich po slovansky Nemcov a Rusov uvedeného nemecko-ruského územia a na nevytisnutých Nemcami pôvodných tuzemcov poľských a slovenských, v novšej dobe na novších pristáhovalcov poľských a slovenských.

Nemci.

44. §. Nemecké osady ležia súvisle so sebou:

1. *Na oboch brehoch rieky Popradu* od mesta Popradu po Podolinec, zavierajúc v toto nemecké územie obe spojenuté mestá. Sú to obce: Belá Spišská, Bušovce, Folvark v kežm. okr., Hololúmnica, Hunstorf, Kežmarok, Lesná Nižná, Lesná Vyšná, Lomnica Malá, Lomnica Veľká, Lubica, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Podolinec, Poprad, Rakusy, Ruskinovce, Slavkov Veľký, Sobota Spišská, Straže v Sp., Stražky v Sp., Toporec, Tvarožná, Veľká, Verbov, Viborna, Žakovce. Spolu 29.

Mimo tohto súvislého územia na polnoc ako osobitné nemecké ostrovy ležia: Gňazdy, Hobgart a Švaby Vyšné.

Pripomenutie. Na súvisom ostrove majú Poliaci dva ostrôvky, prvý je: Slavkov Malý a druhý Krížová ves a Jurské.

2. *Na oboch brehoch nižného Hnilca* (na pravom brehu s výbežkom do abaujskej stolice): Gejnica, Huta Smolnická, Medzef Nižný, Medzef Vyšný, Mnišek v geln. okr., Smolník, Svedlár, Štos, voda Stará, Vondrišel. Spolu 10 obci.

Týchto istých 39 obcí nemeckých podáva aj *Niederle* (Národop. Mapa 88—89). Tu sú výsledky nášho počítania jednaké, lebo aj *Niederle* vychodí s toho stanoviska, že sú iba té obce nemeckými,

ktoré majú nemecké väčšiny. Šembera nezisťoval reč obcí, ale reč obyvateľov, vykazoval aj obce s nemeckými menšinami, a preto sa jeho výpočet nemeckých obcí nemôže srovnávať s hore uvedeným výpočtom, vidz ČMC. z 1876, stranu 671.

Ešte treba doložiť, že podľa popisu z r. 1900 má nemeckú väčšinu aj šarišská obec Medzi Židmi, po m. Sebeskellemesirétek. Sú to zväčša novšie pristahovalí židia.

45. §. Nemci východoslovenského územia nie sú si vedomí svojho osudu. A. Kucharski vo svojej „Relacyi z naukowej podrózy po Słowacyi 1828. roku“ zapísal mnoho všeljakých interešantných vecí. Tak medziiným zapísal dojem, že „wszystkich tutejszych Słowian Niemcy starają się zniemiczyć“ . . . Hovoril o Spiši a doložil: „W Lewoczy powiedziano mi wyraźnie: Die slovakische Sprache soll ausgerottet werden.“ (Lud, org. ludozn. II., str. 5). Neminulo ani 80 rokov, a ako je to vlastne vo Spiši s Nemcami? Mesto tých pyšných Nemcov, Levoču, ani som nemohol vradiť medzi nemecké mestá, lebo má len 1755 nemeckých duší proti 3633 slovenským . . . Straže v Sp. vradil som len preto medzi nemecké mestá, lebo má 271 prihlásených nemeckých duší proti 270 slovenským . . . Spišská Sobota, Poprad, Veľká, hoc ešte počtom prevládajú Slovákov, v najbližom pokolení dostanú väčšinu slovenské . . . Povedal som, že sú si Nemci tunajší nie vedomí svojho osudu. Zkúsil som to sám na viac miestach. Rozpoviem len jedon prípad. Minulého leta (1904) v tržný deň prišiel som veľmi včas do Spišskej Soboty. Chcel som sa rozhliať po vonkovanoch, ktorí dojdú ta z okolia na trh. Ale sa trh nevydaril. Vráveli tam, že takého nevydareného trhu vôbec nepamätajú. Prechodil som sa tedy prázdnym mestom a bedlive som poslúchal, kde dve-tri duše zastaly a spolu hovorili. Hlavne o rozhovor detí mi išlo. Mesto znám už asi 33-34 roky; v Kežmarku mal som ztade aj spolužiakov: Nemcov. Sobota má spolu 853 obyvateľov (r. 1900), je tedy malá, a ja som skoro bol hotový so svojou rozhliadkou. Vníšiel som do „Gasthoffu“, a, že bolo ešte včasne, nebolo tam hostí okrem mňa. Sám hostinský obsluhoval a ja som hned zaplietol rozhovor o národnostných pomeroch mesta. Hostinský bol domorodý, a Nemec. Len biedne vedel po maďarsky, a preto sme hovorili po nemecky. Dal som výraz svojim zkúsenostiam: „Vy sa tu, pane, slovenčite, ako pozorujem?“ . . . „Čo?“ odvetil urazený,

„my že sa slovenčíme? To je nie pravda, my sa madarčíme.“ „Ale ja som na ulici veľa slovenskej reči počul“ . . . „Dnes je trh, to cudzí“ . . . „A ved ani trhu niet . . . a aj deti som počul po slovensky sa shovárať po ulici, deti meštianske“ . . . „To len také, ktoré sa ešte po madarsky nenaucili“ . . . „Tak?!“ Prestal som hovorit, zkúsiac jeho zatvrdilosť. Rozmýšľal som, ako by mal osnovať otázku, aby zvedel, čo som zvedef chcel. Po prestávke som počal: „Ba jako sa vy len dorozumievať s okolitým ľudom, ved sedliactvo nevie ani slova po nemecky?“ . . . „Nevie, pravdaže nevie, ale *my vieme aj po slovensky.*“ „A čo, máte tu mestských tlumačov?“ Hostinský sa zo srdca rozosmial: „Tlumačov? *My v Sobote všetci vieme po slovensky!*“ A tým som i skončil. Zvedel som, čo som vedef chcel. V Sp. Sobote každý domorodý človek vie po slovensky, ale si je nie vedomý toho, že sa jeho mesto — poslovenčuje. Spišská Sobota je, podľa mojej zkúsenosti, národnostne najprebudilejšie nemecké mesto na Spiši. Minulého roku bol som vo všetkých bez výnimky, srovnávam ich tedy *v jednej dobe.* Sobota je jediným spišským mestom, ktoré má *výlučne nemecké náписy obchodné i fabričné.* Všade inde majú náписy madarské a nemecké alebo len madarské. A tito národnostne najprebudilejší Nemci podlahýnajú tiež svojmu osudu. Najtuhší sú Nemci v dedinách. Také dediny sú: Bušovce, Foľvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Lesná Nižná i Vyšná, Lomnica Malá i Veľká, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Slavkov Veľký, Žakovce, Hobgart, Smořnická Huta, Medzef Nižný, Mnišek v gejn. okr., Svediar, Štos. Ale aj v týchto obciach je veľmi veľa ľudí, ktorí vedia po slovensky (alebo po slovansky). Moje zkúsenosti potvrdzujú sa zkúsenosťami iných, Poliakom Eljaszom-Radzikowskim a Rusom Hnatiukom.*)

46 §. Dobre by bolo vedef, odkedy sa nemecké obce poslovančujú a kde čo viedlo k tomu. Štefan Mišik v Sb. MSS. (1896,

*) Dr Stan. Eljasz-Radzikowski w rozpr. „Pogląd na Tatry“ (Eljaszow Przewodnik str. 370/371) napisał toto: „Na Spiszu, głównie w miastach, dochował się dawny osadniczy żywioł niemiecki, który jednak coraz bardziej rozpływa się w tle słowiańskiem tak, że osady do niedawna na pół niemieckie, teraz już są czysto słowackie. W Białej, Kieźmarku, Wielkiej, Popradzie, Sobocie, Wielkim Stawkowie przeważają ci osadnicy niemieccy, lecz tu i ówdzie ludność słowiańska wybija się na wierzch.“ — Hnatjuk (Rus. Priaš. epar. str. 11.): „Nemeckí seliani hovoriať zreštoju možže vsi na Spišu dialekтом Slociakiv i očividno denacionalizujut sia.“

28—29) zavaľil o túto otázku, ale sa vyslovil prfliš všeobecne a bez náležitej samokritiky. Napísal tam medziiným: „Rozumie sa samo sebou (!) že takmer všade, kde Nemci založili mesto, boli už obce so slovenským obyvateľstvom, ktoré sa potom abo ponemčilo, ako v Žákovcach, Belej, Veľkej, Lubici, Matejovcach, Vrbove a Slavkove, abo Nemcov natoľko assimilovalo, t. j. poslovenčilo, že tí ostali v menšine alebo celkom zmizli. Tak na pr. v Novej vsi tvoria dnes Nemci len asi tretinu, vo Vlachoch takže, v Podhradí štvrtinu, v Levoči tretinu obyvateľstva.“

To „rozumie sa samo sebou“ nie je ani dôvodom, ani dôkazom; ono sa opiera o predpokladanie, že na východoslovenskom území širšom od akživa bývali Slováci. O to isté predpokladanie opiera sa aj výpoved, že „takmer všade, kde Nemci založili mesto, boli už obce so slovenským obyvateľstvom.“ Také veci je treba dokázať, ináče nemajú hodnoty. Nemci mohli založiť i osady nové, a založili osady nielen na slovenskom, ale aj na poľskom území rečovom. Zkade vie p. Štefan Mišík, že sa Slovakia Žákoviec, Belej, Veľkej, Lubice, Macejoviec, Verbova a Slavkova ponemčili? Opreť sa výlučne a jedine o slovanskosť miestnych názvov, to je nie dosť obozretne. Daktorý taký názov mohol byť názvom pola, hory atď. a tam cudzí mohli založiť osadu. Okrem toho daktorý taký slovanský názov môže byť celkom novoveký. Na pr. slovanský názov Matejoviec. Madarský názov Mateóc, ktorý je zo slovanského, zjavuje sa v listinách iba novších, naproti tomu nemecký názov Matzdorf už v listinách z XIII. storočia súčasne s latinským nazvaním: Villa Matthei. Vidz Hradského Szepesvm. helysn. Že sa Nová ves, Vlachy, Podhradie a Levoča poslovenčily, toho príčinou je ich zemopisné položenie. Prirodzeným spôsobom musely raz podlahnúť väčšine, jaká ich obtáča.

Jedná vec je istá. Zmena, jaká sa stala v Uhorsku s obnovením ústavy r. 1867., uskorí umieranie nemeckej národnosti na Spiši. Spišskí Nemci od dávna boli naučení požívať výhody od vlád. S odstranením nemeckých vlád počali sa maďarčiť a silne sa maďarčia, aby si zachovali výhody a aby si opatrili nové. A v tej veci sa im darí. V spišsko-nemeckých mestách povstalo už dosiaľ množstvo takých ústavov, ustanovizní a závodov, ktoré napomáhajú materiálny blahobyt v spišsko-nemeckých krajoch, a ktoré povstaly na počin vlád. Ale tým, že spišsko-nemecká intelligencia prednosť dáva vo verejnom živote reči maďarskej, ztratila nemčina svoj

dávnoveký nimbus aj u nižších vrství. Lahostajnosť, preukazovaná naproti nemčine so strany mestskej intelligencie, prechádza aj na intelligentnejšie vrstvy dedín.

Okrem toho spomenút musím ešte jedon veľmi dôležitý zjav. V mestách je hojne škôl, stredných i odborných, priemyselníckych. Nemeckí rodičia všetku mládež do škôl tisnú. A potom ani vyššie vzdelaní, ani odborne vzdelaní, ani priemyselne vzdelaní nemôžu dostať doma všetci zamestnanie, a preto sa rozpŕchnu po krajinе. Rodičovské polia — domy odkupuje slovanské obyvateľstvo z preludnatelých okolitých obcí, prestahúvajúc sa do miest. V Poprade, vo Velkej, v Stražach, v Spiš. Sobote, v Ľubici je už veľa slovenských a poľských sedliakov, ktorí sú doma v bývalých nemeckých gázdovstvách.

Rusi.*)

47. §. Rusi sú roztrúsení po celom širšom území východoslovenskom, t. j. bývajú nielen pomedzi Slovákov, ale aj pomedzi Nemcov a Poliakov. Ale ich naozajstná otčina leží poza polnočno-východnú hranicu východoslovenského územia užieho, rozprestierajúc sa na polnoc i na východ. V spišskej a v Šarišskej stolici neradi im priznávajú skutočnú národnosť, a preto, kde sa tomu nezoprá cirkevné úrady grécko-katolícke, všade ich vydávajú za Slovákov. V obidvoch týchto stolicach je pomerne mnoho ruských obcí, ktoré pri poslednom popise (1900) popísané boli za slovenské. Obyvatelia ich vela ráz sami stoja o to, aby boli popísaní za Slovákov.

*) Ruskou menujem reč uhorskoruskú, hlavne a predovšetkým preto, lebo ju uhorskí Rusi sami tak zovú; nikde som nepočul, že by ju zvali rusinskou, rusiáckou alebo inakšie. Na území východoslovenskom širšom je dosť obcí, ktoré sa od iných podobného názvu obcí rozlišujú prívlastkom rusko-národným a tento prívlastok je tvorený naveky od *Rus*, nikdy nie od *Rusin* alebo od *Rusnák* alebo od inakších kmeňov. Tak najdeš tam názvy: Ruská Nová ves (= Sósújfalu, v Šar.), Ruský Hrabovec (= Orozhrabóc, v Zempl.), Ruské Komarovce (= Oroszkomoróć, v Ung.). Opakujem: Tento prívlastok nikdy nepočuješ podobou od *Rusín*, *Rusnák*, *Malorus* atď. — Krajové mená uhorských Rusov najúplnejšie sniesol Hrihorij *Kupčanko* vo svojom spise „Uhorska Rus“ (Viedeň 1897), na str. 46.: „Sami meži soboju Uhro-Russi nazývajut sebe rozličnymi nazviskami abo prázviskami, jak: Verchovincami, Dolinianami abo Dolišianami, Krajnianami abo Krajniakami, Spišakami, Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. Verchovincami nazývajutsia uhro-russki žiteli verchôv Karpatskich hor. Dolinianami abo Dolišianami nazývajutsia

48. §. Pri popise z r. 1900 čiastočne alebo v celku za slovenské boli popísané nasledujúce ruské obce (osady):

Beňadikovce, Bystrá Krajň., Bystré Stropk., Bodrudžal, Boglarka, Bokša, Brusnica, Bzané, Cabov, Cerniny, Dedačovce, Detrich, Dolhoňa, Dričná Šar., Dričná Zempl., Dzurdzoš, Gavranec, Girovce, Gribov, Hanigovce, Havaj, Heľmanovce, Hrabovec Stropkovský, Inovec, Jakušovce, Kapišová, Kelcovce, Kobuľnica, Koľšov, Komarník Niž., Komarník Vyš., Kožuchovce, Krempach pri Luboyni, Krišlovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Kružlová, Ladomirová v Šar., Lucina, Makovec, Maťcov, Maškovce, Miková, Miroľa, Mrazovce, Olejnikov, Olšavy Nižné, Olšavy Vyšné, Onokovce, Polana, Polanka Nechváľova, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Regetuvka, Remeniny, Repaše Niž., Rovné v Šar., Staškovce Šarišské, Staškoyce Zemplínske, Stebník, Suchá, Svidničky, Šandal, Ščavník v Šar., Štefanovce v Zempl., Tokajík, Torisky, Valkov, Vladic Niž., Vladic Vyš., Zavadka v Sp. Spolu 72. Obyvateľov: 22.499, aj s inorečovými menšinami.

V Brezuvke našiel popis 30 Slovákov a 39 Rusov z 69 duší. Z nich je r.-katolíkov 33, gr.-katolíkov 36. Ale všetci hovoria po rusky. Aj Hnatiuk ich menuje „Rusnákmi“.

49. §. Je istá vec, o tom budem obširnejšie hovoriť na svojom mieste, že je na východoslovenskom území slovenská reč — rečou katolíckou, t. j. že tu všeobecne stotožňujú vieru rimsko-katolícku s národnosťou slovenskou a oprotivne vieru grécko-katolícku s národnos-

uhro-russkí žiteli dolín pôd Karpatskimi horami za riekoju Tisoju. Krajnianami abo Krajniakami nazývajutsia ubro-russkí žiteli krajnej storony Uhorskoj Rusi, kotorá hraničí s storonoju slovackoj časti Uhrii. Spiškami nazývajutsia uhro-russkí žiteli spišskoho okruhu, ktoroj takže pripirajet do slovackej hranici. A Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. nazývajutsia Uhro Russi, ktorí hovorjat: *so, co, ceper* i t. d. naměst: šo, čto abo što, teper i t. d.“ — V tom istom spise, na tej istej strane *Kupčanko* napísal: „Uhro-Rusi nazývajut sebe vzahalé *Russkimi*, hovorjači v množestvennom čislē, naprímēr: *My Russki*. No jesli zapytajetsja odnoho abo druhoho neprosvěštenoho Uhro-Russa, naprímēr uhroruskoho mužika, kto ôn, to ôn ôtpověst: „*Ja Rusnjak*“ abo „*ja Hucul*“ i rôdko koli: „*ja Ruskij*“. Hde-jaki Uhro-Russi ôtpovědajut na pytané, kto oni: „*Ja Slovan*“, abo „*ja Sloven*“, abo „*ja Slovjak*“. Se súf tě Uhro-Russi, ktorí žijut v sosedstvē s uhorskimi Slovakami i súf otze oslovačení.“ Zo svojej zkúsenosti poznamenávam: Uhorskí Rusi menujú seba bez výnimky a naveky *Ruskými* pokiaľ sú medzi sebou alebo s takými ľuďmi, ku ktorým majú jakú-takú dôveru; svoj jazyk *ruským*. *Nikdy seba nemenujú Russinmi, ani svoj jazyk rusinskym*. Neznajú ani názvu „*Rutén*“, „*ruténsky*“. „*Rusnák*“ znamená ľloveka ruskej vieri. Je to tedy prvotne názov na označenie náboženstva, ktorý stotožňovaním náboženstva s ná-

stou ruskou. Ale to obстоí len vo všeobecnosti. Popis našiel v Niž. Olšavách 207 r.-katolíkov a len 175 gr.-katolíkov, v Šandali 171 r.-k. a len 166 gr.-k., ale sú obidve obce národnosti ruskej. Poučná je v tejto veci obec Onokovce, v ktorej je 492 r.-katolíkov a len 172 gr.-katolíkov, ktorú na základe tohto svojho r.-k. rázu všeobecne za slovenskú považujú, a ktorá je v skutočnosti *ruská*; čitateľ najde tu z nej ukážku jazykovú a presvedčí sa. Za Ungvárom už nie ani politických, ani cirkevných obcí slovenských. V Radvanke a v Serednom popísaní Slováci popísaní sú za Slovákov výlučne na základe svojho r.-k. náboženstva. V Serednom je 529 r.-k. proti 763 gr.-k., a 507 Slovákov proti 713 Rusom. V skutočnosti sú všetci Rusi až na výnimky pristáhavalcov. Úradný popisovateľ v obci Hliboké znal této skutočné pomery, lebo hoc je v Hlibokom 200 r.-katolíkov, našiel tam len 13 Slovákov, zapísuc ostatných medzi Rusov, ktorých udáva 384, z čoho je len 208 gr.-katolíkov.

Pripomienutie. Zistujúc národnosť hore vypočítaných obcí opieral som sa *rijučne o vlastné informácie*. Nebol som sice vo všetkých obciach, ale udaje, akých sa mi dostalo, podroboval som aspoň trojnásobnej kontrole. O obciach, ktoré som nemienil navštíviť, iba v súseďných obciach som bral informácie, naveky od starých domorodých občanov, a jestli moje informácie neboli súhlasné so všetkých strán, išiel som sa predsa osobne presvedčiť. Udaje Vlad-

rodnosťou prenáša sa často i na ruskú národnosť. „Hovorí po rusnácky“ (= po rusky) — počut často, ale práve tak často počuješ aj: hovorí po katolícky (= po slovensky). Srov. 49. §. — Mojim zdáním „rusnáckej“ reči práve tak nie, ako niec reči „katolíckej“. Rusi neprestávajú byť Rusnákmi tým, že sa pômaďarčili alebo poslovenčili, ale prestávajú byť Rusmi. Dopúšťam, že uhorský Rus rád sa skrýva za meno Rusnák, zahalujúc svoju národuost do rúcha náboženského, rád bere na seba aj plášť slovenskej národnosti, t. j. nejedon Rus povie: ja *Sloviak*, ale žeby povedal: ja *Slovan* alebo ja *Slaven*, to som nikdy nepočul na svojich cestách, a znajúce dostatočne pomery východoslovenského územia (a tu len o toto ide), smele môžem vysloviť, že tých názvov tu ani druhý človek nikdy nepočul. Ony sa musely dajakým nedorozumením dostať do uvedeného spisu Kupčankovo. VI. *Hnatiuk* zabruňuje uhorských Rusov pod pochop „Rusín“, ale v praxi ich menuje „Rusnákmi“. Na str. 12. Rus. priaš. epar. napísal: „Rusnakami nazívajú tich Rusiniv, ščo majut infinitivus na -ti i ne dzekajut. Čiž dijalekt, de bude toho treba, buťu nazivati dlia dokladnosti rusnackim; Sloviakami nazívajú tich Rusiniv, ščo infinitivus majut na -e i dzekajut... Čiž dijalekt budu nazivati dlia dokladnosti (!) slovenskím.“ — Dlia toho, čo som povedal hore, nemali by sme hovoriť o dialekte rusnáckom, ale len o uhorskoruskom.

míra *Hnatiuka*, nakoľko ich má o týchto obciach, v celku shodujú sa s tými, ktoré ja podávam. Nasledujúce obce podáva *Hnatiuk za sloriacke*: Maškovce, Hrabovec Stropkovský, Girovce, Dzurdzoš, Dedačovce, ale podľa mojich informácií v týchto obciach ešte dosiaľ hovoria viac po rusky než po „sloviacky“, a preto som ich medzi ruskými uviedol.

50. §. Uvzhladňujúc vypočítané v predchádzajúcom 48. a 49. §-e opravy popisové treba zistiť nasledujúce *ruské obce*, a to:

V Spišskej: Fołvark v starov. okr., Hełcmanovce, Hondermarek, Jakubiany, Jarabina, Kamionka, Kołšov, Krempach pri Lubovni, Lipnik Veľký, Litmanová, Mnišek v Lub. okr. (so značnou menšinou poľskou, popísanou za slovenskú), Olšavica, Osturňa, Porač, Repaše Niž., Slovenky Nižné i Vyšné, Sulin v Sp., Torisky, Zavadka v Sp. Spolu: 20.

V Šarišskej: Andrejová, Bajerovce, Becherov, Belejovce, Beložena, Beňadikovce, Bystrá Krajň., Blažov, Bodrudžal, Boglarka, Brezuyka, Černiny, Cigelka, Cigla, Čarné Krajň., Čarné na Makovici. Čirč, Dobroslava, Dolhoňa, Dubová, Dzurdzoš, Fijaš, Frička, Gavranec, Geralt, Gerlachov v Šar., Gribov, Hajtuvka, Hanigovce, Hrabovčík, Hrabské, Hradzisko v Šar., Hunkovce, Huta Livovská, Hutky v Šar., Jakoviany, Jastrebie v Šar., Jedlinky, Jedlová Niž., Jedlová Vyš., Kapišová, Kečkovce, Kijov, Kobuľnica, Komarník Niž., Komarník Vyš., Komloša, Korejovce, Kožany, Kožuchovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Krušinec, Kružľov, Kružľová, Kurimka, Kurov, Ladomirová v Šar., Legnava, Lipník Malý, Lipová, Livov, Lucina, Lukov, Małcoy, Mafaška, Matisová, Matovce, Medzvedzie, Mergeška, Miklušovce v Šar., Mirošov Niž., Mirošov Vyš., Miroša, Mlinarovce, Niklová, Obručné, Olejnikov, Olšavka v Šar., Ondavky, Orlich Niž., Orlich Vyš., Orlov, Ortutová, Pisaná Niž., Pisaná Vyš., Pitrová, Pošany, Poľanky Nižné, Poľanky Vyšné, Porubka Krajň., Potoky, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Rakovčík, Regetuvka, Remeniny, Renčíšov, Rešov, Rovné v Šar., Roztoky, Snakov, Soboš, Starina, Stebník, Suchá, Sulin v Šar., Svidničky, Svidník Niž., Svidník Vyš., Šambrun, Šapinec, Šarbov, Šašová, Ščavník v Šar., Šemetkovce, Šoma, Štefurov, Štelbach, Tvarožec Niž., Tvarožec Vyš., Ujak, Vagrince, Vaľkovce v Šar., Vapenik, Varadka, Vavrinec, Venecia, Vislava, Viškovce, Voľa Jurkova, Voľa Ruská v topľ. okr., Voľa Ruská vo vtor. okr., Zavadka v Šar., Žatkovce. Spolu 136 obcí.

V Zemplínskej a Uhnskej:

- Ostrovy na východoslovenskom území užšom: Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, všetky v Zemplínskej, srov. 37. §.
- Poza polnočnovýchodnú hranicu východoslovenského územia užšieho, podrobne udanú v druhom vypočatí 36. §-u, *ruské sú všetky obce* až na výnimku troch: Choča, Stropkov a Brežnica, srov. 38. §.

51. §. Oddeľujúc ruské obce od slovenských, neopieral som sa ani o pomery vierovyznaňské, ani o priznanú národnosť pri popise z r. 1900, ale jedine o rozdiely, ktoré sa javia medzi rečou uhorských Rusov a východných Slovákov; rečové rozdiely považujem za jedine oprávnené delidlo pri určovaní národnosti ruskej a slovenskej.*)

52. §. V reči Rusov, a menovite v reči Rusov, ktorí súsedia s východnými Slovákm, jest niekoľko takých zjavov, ktorými sa Rusi neomylne dajú rozoznať od východných Slovákov. Na základe týchto rečových zjavov som oddeľoval ruské obce od slovenských; sú nasledujúce:

*) O rozoznávaní ruských obcí od slovenských a o určovaní etnografickej hranice medzi Rusmi a Slovákm máme už celú literatúru. Písali o tom Slovania i Neslovania, zomedzi prvých hlavne Rusi, ale i Česi i Slováci. Zpo-medzi všetkých iných vynikajú práce Vladimíra Hnatiuka svojou podrobnosťou a tým, že svoje udaje čerpal z bezprostredného prameňa alebo aspoň od domorodej inteligencie. Hlavne vidz jeho rozpravu „Rusini priášivskoi eparchii i ich hovorí“, v Zápisíkach „Naukovoho tovaristva imeni Ševcenka“ z r. 1900. Východných Slovákov menuje tam „Slovíakmi“ a Rusov „Rusnákm“. Z bezprostredného prameňa čerpal aj prof. Olaf Broch „Studien von der slavisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn“ (Kristiania 1897) a „Weitere Studien etc.“ (Kristiania 1899), ale jeho inak výbornej práce po-tahujú sa len na niekoľko obcí, a na území východoslovenskom širšom, po ktorom sú Rusi všade rozosiati a ktoré musíme celé skúmať, máme aspoň 1000 obcí. V Šemberovej rozprave „Mnoho li jest Čechů, Moravanů a Slováků atd.“ čiastka o „Rusinoch na Slovensku“ (na str. 665 - 669 v CMČ. z 1876) nemá také ceny, jakú majú ostatné čiastky. Opierajúc sa o úradný popis, v stoličiach gemerskej, tornianskej, boršodskej, spisskej, abaujskej, šarišskej, zemplinskej a ungskej načítal Šembera 147.770 grécko-katolíckych Slovákov a svoju radosť čitateľovi týmito slovami zvestoval: „Tím tedy, že poznavše neshodu etnografickou výše zpomenutou, vypočeli jame ľeké katolíky na východním Slovensku dle jazyku z väčšiny mezi Slováky, pôvodli jame výše 140. 00 rodáků nám odcielených v lúno národa československého nazpäť.“ — „Hranice sporneho územia udávali rôzni spisovatelia: Šafárik, Czörník, Bidermann, Holovackij, Šembera, Zaklinskij, Veličko, Broch a iní. Rozumie sa, že odporeďte svojim náhľadom jedni rozširovali územie Slovákov, druhí Rusov; tých samých ľudí jedni pripočítávali ku slovenskej, druhí k ruskej národnosti, pritom spravovali sa tu raz filologičnými, druhý raz konfessionálnymi pohnútkami. A'e dosiaľ nikto nesobral spolu všetkých znakov, charakteristíčnych pre jednu i druhú súseďnú národnosť a nerozťiahol na ich základe dôkladnej hranice medzi Slovákm a Rusinmi. A, zdá sa, nie skoro to stane sa, lebo je na to treba nielen veľa nákladkov, veľa času, ale aj veľa práce, jakú nestačí vykonať jediný človek, iba vedecká expedícia, složená z vedečov obidvoch zainteresovaných strán . . .“ To napísal Vladimír Hnatiuk vo svojej rozprave „Slovaci či Rusini“ 39 - 40. V slovenskej literatúre máme ľudi, ktorí sú ľubi uvedené statnovisko Šemberovo o pripočítaní slovenských grécko-katolíkov. Ich popredníkom je Jozef Škul'tý. On písuc o spore o rusko-slovenskú hranicu v Slov. Pohľadoch (1895, 502 -) napísal: „Komukolvek príšlo dotknúť sa otázky: kde preštvávajú Slováci na severo-východe Uhorska a kde začínajú sa Rusi, každý vyhlasoval ju za fažkú. „Až po tuto chvíli — hovorí A. V. Šembera

1. Miesto prvotného dlhého ó vyslovujú: *i*, na pr.: kiň, vil, niž, stil atd. Všetky príklady zo Stebnika. Východní Slováci vyslovujú v takýchto a podobných prípadoch *u*, v spisovnej reči píšeme ó. Príklady: Po východoslovensky kuň, vul, nuž, stul atd., v spisovnej reči slovenskej: kóň, vôle, nôž, stôl atd.

Hlásku *i* vyslovujú Rusi za *o* aj v predložkách (predponách) po, zo, pod, podo, obo. Príklady zo Stebnika: pišol (= pošol), pidnesli (= podniesli), pid dach (= pod dach). Tohoto zjavu nikdy ne-najdeš u Slovákov.

Pripomienutie. Niektorí Rusi v takýchto prípadoch vyslovujú *ü* a nie *i*, tedy kūň, vūl, nūž, stūl, pūšol, pūd dach atp. — I týchto ľahko rozoznáš od Slovákov. Ale miestami sa to o vyslovuje ako *u*, na pr. v Domaninciach alebo v Onokoveciach, vidz rečové ukážky, a tu potom nastupuje shoda s východnou slovenčinou. V týchto prípadoch som sa opieral o ostatné blásko-slovné zjavy ruské.

(Č. M. Č. 1876: Mnogo-li jest Čechů, Moravantí a Slováků a kde obývají, str. 665.) — uvažovala se národnosť rusínská (malorúská) v Uhřích všbec podľa náboženství; obecný lid v Uhřích nazývá každého vyznavače náboženství řeckokatolického (starovérce), nehľed ď jeho jazyku, Rusnákom či Rusínem.“ Tak hovorí i A. L. Petrov („Žurnal min. nar. prosv.“ Zamietky po ugorskoj Rusi 1892, str. 440): „Na uhorskej Rusi i ľud i intelligencia vie len o rozličnosti náboženstva, ale nie o rozličnosti jazykov a národnosti.“ Áno, potkla sa na túto ľažkosť už i madarská štatistika. „Této dva jazyky, najmä tam, kde miešano prichodia, sú v takej blízkej príbuznosti, že dôkladne rozlišovanie sotva môžeme očakávať, a tak stane sa, že to isté obyvateľstvo, ktoré raz bolo rykázané ako ruské, inokedy ako slovenské prichodí v štatistických pýkazoch... Popis ſkolopovinných detí (1870) označil ruskú ako reč materinskú na mnohých takých miestach, kde sčítanie ľudu (1880) našlo slovenskú materinskú reč.“ (Láng Lajos čs Jekelsalus-y József: Magyarország népességi statisztikája, 1884, str. 142). V podobnom smysle bol sa vyslovil už i rakúsky Czoernig. (Ethnographie der Österreicherischen Monarchie, 1857, str. VII.) Pri svojej poznámke, ktorú sme už uviedli, Sembera cituje i Dalimila: „Toto pojmenovanie (Rusín) vyznavači náboženství řeckokatolického (obrádu slovanského) jest staré, neboť již Dalimil jmenuje v kapitole 23. své kroniky moravského biskupa sv. Metodéje Rusinem, až dí: „Ten arcibiskup Rusín biše, mňu svú slovanský slúžiše.“ Len z literatúry, ktorá ja znáム o tomto predmete, mohol by som citoval ešte i viac hlasov, odvovlávajúcich sa na to, ako ľažko je rozoznávať na tomto území Slovákov od Rusov, alebo naopak, Rusov od Slovákov. A z toho nasleduje, že od Spisa, vlastne od gemerského Šumiaca počnúc, vsetci uniatí nemôžu byť Rusi. Keby všetci boli Rusmi, nebolo by nijakej ľažnosti pri rozoznávaní Slovákov a Rusov na tomto území: filologiu, etnografiu, štatistiku ľahko vedeli by si poradiť. Sreznevský pozdejšie (1852) zmenil svoju mienku, vyslovenú roku 1843 v recensii Šafárikovo Národopisu, zmenil ju na ujmu Slovákov; ale to, že filolog, slovanský filolog a vážny muž mení tu svoju mienku, vari tiež dokazuje, že je otázka zamotaná, že ti spisíki, abaníški, šariščtí, zemplínski a ungrárski uniatí nie sú sami Rusi. V ruskej literatúre najnovšie zaoberal sa týmto predmetom A. L. Petrov. (Zamietky po ug. Rusi v Žurn. min. nar. prosv., 1892.). Ako ľažnosť rozhraničenia Rusov a Slovákov spomína nielen poprepletanosť osád, rozmanitosť miešaných, priechodných, jeden na druhý vzájomne účinkujúcich dialektov, ale ešte i skutočné jestvo-

2. Samohlásku „y“ vyslovujú uhorskí Rusi *svojím spôsobom*, nie tak, ako vých. Slováci. Zväčša počuješ tvrdý pazvuk, ktorý som označoval znakom: ť. V Orlove: bľ (== bol); v piti, v dobati o i, v to iti, v veli ženu (m. vypif, vyduba  o i, vyto if, vyviedli ženu); v s. g.: gamb , vod  (== gamby, vody); pl. akk.: ruk , noh  (== ruky, nohy); skr ta žena, po kr jomu (== skrytá žena, po kryjomu) atd. Vo výslovnosti re en y pazvuk pochyluje sa dakedy tak, že po uf  : ch zka, chtor j (== chyžka, ktor j);  : b ti (== byf); e: do vojne (== do vojny). Re en y pazvuk pochyluje sa v jedných a tých istých slabikách do rôznych zvukov. Tak počuješ: ch zka, ch zka, che ka m. chyžka. V Stebniku: do škol  (s. g.), noha k  (pl. n.), snopk  (pl. n.). V Ni n ch Repašach m j  rozpr vk  temer dôsledne vyslovoval za y:  , t. j. bohat j, chudobn j, ch za atd., ale aj od neho som počul pazvuk  , vidz v rečových ukázkach. Nielen u súsediacich-

vanie viac alebo menej poslovenčených Rusov a možne jestvovanie poru ten ch Slov akov. Svoj materiál Petrov sobral od Rusov, tu narodených i tu žijúcich. Na základe tohoto materiálu skúma potom hranice, ozna en  medzi Slovákmi a Rusmi hlavne  af rikom, Golovack m, Czoernigom a probuje s m vymera  hranicu. Hranica jeho najviac srovnava sa s Czoernigovou, id cou dalej na východ než hranica Golovack ho alebo Šafárikova. Petrov vede Slovákov ešte dalej na východ, než Czoernig. V prešovskom uniat skom biskupstve, po tuj com okolo poldruhastotis  du , bere za Rusov len 96.351.  koda,  e A. L. Petrov neznal prácu  emberovu („Mnoho-li jest  ech, Moravan  a Slovák a kde obv aj i“), ktor j je dosiaľ najv znej im príspevkom k riešeniu tejto ot azky. V svojich „Základoch Dialektologie  eskoslovenske “ (1864)  ember pokladal za Rusov i obyvateľov gemerského  umiaca, Telg arta a Vern ra, no v tejto svojej pozdej ej práci (1876), pre ktor u sobral viac materiálu, d okladne korrigoval svoju prvotn  mienku i s uniat mi severo-východných stolic na tal 147.770 Slov akov. (Na Spiši  embera za rusk  pokladá osady nad Lubovn ou.) P an Mi  k hovorí: „Ziad en Rus spi sk y (na dedine) nevyd ava sa za Slováka, ale vždy len za Rusn aka, po a ne za Rusa a za takého považuje ho i ka d y Slovák.“ Iste i na Spiši, ale najm r v Šariši, na pr. v makovickom okrese, jest viac takých ob ci, ktorých obyvatelia ešte za Márie Teresie boli protestantmi; vtedy, n uten  prej  a či vrátiť sa ku katol cismu, pre li rad ej do východnej cirkvi. („De a mid n allando f oldm vel re fordult a rut n p , Szepesben,  arosban, Ugocs ban  s Marmarosban n emetek hely it is foglal  el, a mihez a vall si zavarok is hozz t tek. Sokan a protest ns hit elh gy s ra k n yszer l v n, ink abb a keleti, mintsem a r mai egyh s ba t rtek, mert abban az  r-vacsor t k t szin alatt nehet k. Hunfalvy P l, Magyar ország Ethnographi ja, 1876, str. 467.) Jozef  kult ty takto kon i: „Ked my Slov aci už raz tolko m ame tých konfessi , ja by som bol ešte rad ej, keby nás s Rusmi spojovala ešte i viera. Jestli medzi uniat mi na severo-východe Uhorska s u i Slováci, tak hladajme ich, kde a ktor  s u?“ P anu Jozefovi  kult tu pri takuje dr Ludovít Bazovsk . V rozpr. „N are ie viacer  zo Zemplína a zo Šariša“ pi e v Slov. Pohľadoch z r. 1900, str. 205: „Je známo,  e ešte posav d nenie jasn  ot azka, kde vlastne je hranica medzi východnými Slovákmi a medzi našimi bratmi Malorusami. Ked som minulej jasene v  ari skej a zem pl nskej stolici práve v takých pohraničných krajoch chodil, nu  mal som príležitost pov simn t si v seli obo. Presvedc il som sa osobne o tom, že nem e správne, ako sa mockr t ud ava, a ako na to menovite  radn e osoby poukazujú,

so Slovákmi Rusov je hláska „y“ pazvukom, a nielen u nich sa pochybuje do iných tvrdých samohlások, ale aj u obdalečných ich bratov. V auguste r. 1898 prežil som asi dva týždne v Strojnej nad Mukačevom chúcavniku do tajnosti hláskoslovia uhorskoruského. Po viac dní som si dal rozprávať od Michala Fotula, vytrvalého rozpravača Hnatiukovho, ktorého zainteresovaní znajú už z Hnatiukových prác etnografičných („Etnografični materiali z uhorskoj Rusi“, III. a IV. sv. „Etnogr. Zbirnika“, vydaného Naukovým tovaristvom imeni Ševčenka. U Lvovi 1897., 1898). Fotul tiež pazvukom vyslovuje „y“, ale Hnatiuk nevšimal si toho písuc za „y“ z pravidla hlásku *u*. Vo forme *buł* (= bol) písal bul. Z reči Fotulovej uvádzam: išoū pěla vodъ (gen.), růžbujníkъ slúchači (pl. n.), dúchъ (pl. n.) (tedy *u* za *y*). Fysiologicky povstáva pazvuk tým, že dychový prúd nepretrhneme po vyslovej spolu-

žeby sa dva této národy, totiž Slováci a Rusi, na týchto vidiekoch dla náboženstva rozoznať dali a že by „pravoslávni“ (= uniatí) všetko Rusi, a katolici zase Slováci boli. To je pravda, že všetci Rusi sú tam pravoslávni, ale *nie všetci „pravoslávni“ sú co ipso Rusi*. Vo viacerých obciach, ktoré úradná štatistika považuje za ruské, ked som sa dopytoval, dostal som odpoved: „*My smo Slovaci.*“ Štefan Mišk, ktorý zpomedzi slovenských spisovateľov vyniká svojou bezprostrednosťou vo východoslovenských veciach, napísal v Slov. Pohl. (1895, 570): „*že medzi privržencami gr.-kat. cirkvi sú i Slováci, o tom pochybovať nemôžno. Ale počet gr.-katolíkov fažko je určit, ked nie je jasné, kde prestávajú Slováci a kde začínajú sa Rusi, menovite v takých obciach, ktoré majú miešané obyvateľstvo. Na žiadnení pád nemôže počet ten byť tak značný, ako domnieval sa A. Šembera...*“ Štefan Mišk, riensko-katolicky kňaz, prejavuje v tejto veci neobyčajne velikú striezlivosť a nepredpojatoť. On premohol v sebe národnostné sebeťovo a úprimne poukázal na základy, na ktorých sa má vykonať rozhraničenie ruských obcí od slovenských. V Slov. Pohl. z 1895, na str. 501, napísal: „*Ja som presvedčený, že otázka: či spišskí alebo šarišskí a zemplínski uniatí sú Slováci, nebude nastolená, akonáhle bude koľko-toľko preskúmaná ich mlaura; lebo potom každý nepredpojatý človek pride k presvedčeniu, že sú to vlastne Rusi. Ráste mi odpustiť, ked poviem, že by som si osobovo rozehodujúce slovo, že som so sväej strany už i teraz presvedčený o ruskej porave i o ruskom pôrade našich spišských uniatov.*“ — Jazyk rušký a slovenský, vlastne jazykové rozdiely v nich sa javiace, sú jediným rhodným delidrom národnostným na rozhraničenie Rusov od Slovákov. Ja som tiež na této základe založil svoju rozhraničovaciu prácu a dúfam, že nebude mať proti tomu námietok ani p. Jozef Škultéty, lebo milčky schválil už také stanovisko, vidz Slov. Pohlady z r. 1896, str. 125 – 126: „*Sporu nášho (o hranicu medzi Slováckmi a Rusmi, píše tam) povšimnul si i prof. A. J. Sobolevský, tohto času, nakoľko ide o jazykovú a ruskú stránku otázky, asi prvý auktorita. Zreferujúce články Slovenských Pohľadov v Živnej Starine prof. Lamanškého (1895, II, 235 – 236), hovorí o nich, že sú chudobne na dátu. „*Hlavné, čo dáva farbu národnosti, jej reč, určuje sa v článkoch slovenského časopisu len rôzneobecnými frázmami.* Nárečie uniatov, ktorí sú predmetom sporu, zovie sa silne poslovenčeným, majúcim russismy, a nič viac. Jestli ono je slovenské s russismami, tak ním hovoriaci sú, rozumie sa, Slováci; jestli je ruské so slovenismami, tak ním hovoriaci sú Rusi. Rozdiel medzi maloruským nárečím (*i* miesto *e* a *o*, plnohlasie, *č* a *č* z *d* a *t*) a slovenským*

hláske, ale ho ani gambami neupravujeme, t. j. pri nepretrhnutom dychovom prúde spoluhlásku vyslovujeme samu o sebe. Vyslov: duch (s pretrhnutím dychového prúdu, jednoslabične) a du-chъ (nepretrhnúc po ch dychový prúd, dvojslabične). Počul som od Fotula aj dm (m. dym) temer s neslyšiteľným pazvukom po d. Pazvuk vyznieva do rozličných tvrdých samohlások (e, o, ö, u, ü) celkom nahodile, podľa toho, že v akej posícií sú gamby v tom okamžení, keď dychový prúd pretrhneme. Iné príklady z reči Fotulovej: Porcija palenku (s. g., m. „y“), do komoru (s. g., m. „y“); šabotü (= čoboty, boty, pl. n.), volü (= voly, pl. n.); umöisia (= umyl sa), šort pišoū malöm (= malým!) chlapcom atď. Dosť nám je tu vedieť, že je uhorsko-ruské „y“ pazvukom, ktorý rozmárite vyznieva, blížac sa hláskam: e, ö, o, ü, u, kedy ako, bez pravidla, tak na pr. infinitiv „byť“ počul som z úst Fotulových

je tak veľký, že spor o prináležaní jazyka k tomu alebo druhému nárečiu možný je len vtedy, keď jazyk predstavuje pestru smes, ktorú fažko urči. Okrem toho, medzi russismami a russismami je rozdiel: jestli sú ony názvy kultúrnych predmetov (rastlin, nádob, odevu atď.), tak nemajú pre etnografa nijakej ceny, ukazujúc len toľko že upotrebujúci ich alebo ich predkovia mali potyky s Rusmi; jestliže sú obyčajními slovami reči (s významom hovorit, vidieť, jest atď.), tak môžu ukazovať na to, že upotrebujúci ich pochodia od predkov Rusov. P. Mišík napiera na to, že sporní uniatí nazývajú seba Rusmi, a preto nalieha, aby boli uznaní za Rusov. Ale sám rozpráva o Poliakoch spišských, hovoriacich po polsky, no menujúcich sa Slovákm. My môžeme ukázať na ruských katolíkov v Bielorúsku, hovoriacich po rusky, ale nazývajúcich sa Poliakmi. *Nazvanie nemá značenia a nerobi Rusov Slovákm a naopak*“ atď. Že pán redaktor Slov. Pohľadov odtlačil vyšné miesta a že ich nepodvŕtil, z toho sa smie zatvárať, že ani on neodporuje Sobolevského mienku, podľa ktorej reč dáva farbu národnosti a nazvanie nemá značenia a nerobi Rusov Slovákm a naopak. Ja tomu tak rozumiem, že na národnosť Šemberových grécko-katolíckych Slovákov (udal ich počtom 147.770 duší) nijakého vlivu nemá to, že sa sami priznávajú ku Slovákom, práve tak ako na národnosť spišských Poliakov nemôže mať vlivu to, že sa oni popisali dali za Slovákov. Tu smie rozhodovať, *pokiaľ ide o jazykovedecké záujmy*, jedine a výlučne reč, „ktorá dáva farbu národnosti“; „priznanie nerobi Rusov Slovákm a naopak.“ To jest: Šemberových grékokatolíkov iba natoľko *smeieme* pripočítovať ku Slovákom, nakoľko už zabudli svoju ruskú reč a skutočne rozprávajú už po slovensky. — Z-národopisných mápp, na ktorých je národopisná hranica rusko-slovenská do podrobnej znázornená, pripomínam iba dve najnovšie: 1. „*A népfajok északon*“, obsahuje vo svojej polnočnej čiastke celé východoslovenské územie ľiršie, vyšla ako V. príloha k veľkému dielu Pavla Balogha „*A népfajok Magyarországon*“, vydanému uh. kr. ministerstvom osvety (v Budapešti 1902); 2. „*Národopisná mapa uherských Slovákov*“. Vydał dr Lubor Niederle (Praha 1903). Obidve spomenuté mappy opierajú sa o výsledky úradného popisu, prvá o popis z r. 1850 a druhá o popis z r. 1900. Poneváč som ja neoddeloval ruské obce od slovenských na základe priznanej a popísanej národnosti, ale na základe skutočnej národnosti obcí, zistenej z ich reči, samo sebou sa rozumie, že hore uvedené udaje moje nesrovňávajú sa s udajami menovaných mápp. — O ruskoslovenskej hranici národnostnej podrobnych informácií nenajdeš v mappách ruských. Darmo by si hľadal. Okrem toho ruské národo-

takýmito formami: buti, bôti, boti. — Východný Slovák za „y“ z pravidla vyslovuje čisté „i“, tedy: porcijsa palenki, do komori, voli (pl. n.) umil še, atd. Takéto ruské „y“ Slovák ani vysloví nevie. Aj Hnatiuk poznamenal (Rus. Priaš. epar. str. 19): „Samozvuk y se jedinij z rusnackich zvukiv, jakij Sloviakov spravliaje trudniš u vihovori.“

3. Za cirkevnoslovanské (i naše slovenské) gruppy *la*, *ra*, *rē*, má uhorská ruština z pravidla gruppy *olo*, *oro*, *ere*, tak hovoria: zoloto (= zlato), holova (= hlava), polotno (= plátno), moloduj (= mladý), volosok (= vlások), korova (= krava), boroda (= brada), bereh (= breh). Tento úkaz ruského hláskovia je známy pod menom „plnohlasia“ („polnoholosia“). Z toho nasleduje, že kto hovorí: korova, holova atp., toho nemôžeme pripočítovať ku Slovákom.

4. Tvrde l vyslovujú uhorskí Rusi trojako:

a) Vyslovujúc ho oprú konec jazyka medzi vrchné zuby a dasná, prišol, dať atd.

pisné mappy, ktoré sú, *spletúvajú národnosť s vierovery maním a farbou ruskej národnosti* natierajú všetky také kraje a miesta, kde bývajú grécki katolíci. Také ruské mappy, ktoré na základe vieroveryznania určujú hranicu medzi Slovákm i Rusmi, sú tóto: 1) *Rus'-Ukrajina i Bila Rus'*. Karta etnogr. písala ros. polkov. gen. štabu A. F. Ritticha, 2) *Karta Haličini, Bukovini i Uhorskej Rusi*. Vidana tovaristvom „Prosvita“. U Lvovi 1887. Na týchto mappách najdeš farbou ruskej národnosti natrené aj také miesta, kde bývalú ruskú národnosť už iba viera označuje. Podrobnej kritike sa této mappy vymykajú; sú kreslené len širokými črtami znázorňujúce ohromné zemopisné priestory na malom kuse papiera. Pre rozhraničenie Rusov a Slovákov už aj z tejto príčiny nemôžu poskytovať informácií. Pre tento cieľ, z hruba, dobre označuje rusko-slovenské národnostné pomery východoslovenského územia „Etnografická karta Russkago narodeniaselenija v Galicíne, severovožtočnej Ugrii i Bukovine“. Sostavena Jakovom Th. Golorackim. Ale ani ona nejde do podrobnosti. (Spišských Poliakov neoddlejuje od Slovákov) -- Zpomedzi starších etnografických mapp vyzdvihujem len jednu, prácu nášho slávneho rodáka Joz. P. Šafárika. Ale pre rusko-slovenskú hranicu etnografickú nepodáva informácií ani jeho „Slovenský Zeměvid“. (V Praze 1842.) Zahrňuje priestranstvo všetkých Slovanov na malom kuse papiera a podrobnosti tedy miernu. Iba to vidieš zo zemovidu, že Šafárik k Rusom pripojil bol temer všetku zatopliansku časť východoslovenského územia užšieho. V III. vyd. svojho Slov. Národopisu, ktoré vyšlo r. 1849, teda 7-imi rokmi po zemovide, na str. 22. takto vyznačil rusko-slovenskú hranicu: (Nárečie maloruské) priejda do Uher (z Haliče), ťečište Teplé přez Rokytov k Dlouhé Louce nad Bardějovem; odtud na jih přez Kurimu až blízko Hanušovce na Teplé; odtud se zahýbuje k severu a obcházi Stropkov, Sninu a Humenné, čili sídla tak jmenovaných Sotákov, docháče opět Teplé pod Hanušovci; odtud pada k jihu korytem Teplé i Ondavy až do ústí Ternavy; odtud běží k východu nad Butkovei, přez Mukačevu až nad Berehy... — Toto hranicné vyznačenie sa srovnáva s tým, ktoré načrtal v zemovide, ale skutočnému stavu veci nemohlo zodpovedať už ani za doby Šafárikovej.

b) Vyslovujúc ho zavrú ústnu dutinu oprením spodnej gamby o vrchné zuby: prišov, dav atd.

c) Vyslovujúc ho stiahnu jazyk nazad, aby sa nikde ústnej dutiny nedotýkal a dychový prúd vyrúti sa pomedzi polootvorené zuby a gamby zvukom polovičného ū: prišoū, daū atd.

Oproti tejto trojakej výslove tvrdého l východní Slováci majú len spomenuté pod a) „l“, ale aj toto vyslovuje sa často už tak, že sa konec jazyka neopre medzi vrchné zuby a dasná, ale o podnebie povyše dasán; vyslovuje sa tedy často už ako tak rečené stredné „l“.

Na to niesť pravidla, kde sa vysouvuje ľ, v, ū za tvrdé l. Počuť vedla seba dał i daū i dav. V čin. príč. min. v Niž. Repašach počuť naveky ū, v: išoū, vidiū, zaprodaū; žena s'idiū a s'a obuvaū, ona odpoviū; diūča prišoū, nechfiū piti, jak s'a s nim povodiū atd. Popri ū počuť aj v.*.) Východný Slovák povie naveky: išol, žena šedzela, dzivče prišlo atp. Iné príklady: požnyj, vožk, ūapiti, zūomiti, poúovička, voňū**) (pl. n.) atd. Východný Slovák: pulni, vilk, lapis, zlomic, polovička, voli atp. — Rozdiel medzi ruskou a slovenskou výslovou je jasný.

5. Spoluholásky d, t pred mäkkými samohláskami a pred zmieleným b vyslovujú sa: d, t. Príklady: dīd, dīvočka, dītki, filo, fīsnūj, kisf, šerst, šist atd. Vo východnej slovenčine v slovanských slovách naveky dz, c: dzed, dzivka, dzecko, celo, cesni, kosc, šersc, šesc atp.

Pripomienutie. Hláška i je preto mäkká v slovách did, divočka, ditki, filo, fīsnūj, lebo je striednicou za cirkevnoslovanské ē. Staré slovanské i, ktoré je mäkké v slovenčine, i vo východnej, vyslovujú Malorusi, tedy i uhorskí Rusi, svojím vlastným spôsobom, bližiacim sa k „y“, vyslovenému ako „ū“. V ich reči je ono tedy tvrdé, píšu ho znakom ū. Pred n sa d, t nemení v dz, c. Súblasu niet tedy ani v tomto prípade medzi ruskou a východnoslovenskou rečou. Príklady: chodyty, budyty, vadyty sia atd. vyslovujú sa vo východnej slovenčine: chodzic, budzic, vadzic še.

*) Dla dra Emila Ogonowskiego oū, ov stáva len v mužskom rode čin. príč. minulého, vidz jeho príslušné spisy gramatičné: Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Spr. Lemberg 1880, str. 67. — O ważniejszych właściwościach języka ruskiego, w Rozpr. i sprawozd. wydz. filolog. akad. um., X., w Krakowie 1884., 52—53. — Gramatika ruskoho jazyka. U Lvovi 1889., 33. —

**) Dla uvedených spisov Ogonowskiego mimo čin. príč. m. zjavuje sa ū, v m. ļ iba za staroruské žl a cslov. lk.

6. Spoluhláska *v* na konci slova a pred spoluhláskou vyslovuje sa v ruštine ako *ü* alebo *u*: pl. g. dukatoň (Niž. Repaše), pravda, kreňda (= krvida), stuňka (= stovka), diňčina, *ü* znak (v znak), *ü* puťovi (v púti). V tých istých slovách počut *ü* i *u*: *ü*ziati i uziati, *ü* puťovi i u puťovi. Všetky príklady z Domaniniec. — Východní Slováci vyslovujú *v*: pravda, krvida; na konci slov a pred temnými *f*: dzifče, *f* cesce atd.

7. Za cirkevnoslovanské *žd*, *št* (z *dj*, *tj*) majú Rusi *ž* (*dž*), *č*: meži (práp.) meža, rža, urožaj; sviča, nič, mačicha, pleči atd. Východní Slováci *dz*, *c*: medzi, medza, rdza, urodzaj; svica, noc, mačeha, pleca atd.

8. Slovesá končia sa v neurčitku na *-ti*; druhá čiastka prípony je tvrdá, vidz pripomenutie v 5. bode tohto §-u. — Vo východnej slovenčine na *-c*. To jest v maloruštine hovoria: daty, pisaty, znaty atp., vo vyslenčine: dac, pisac, znac atp.

9. Maloruské slovesá v 1. os. jedn. č. prít. času, s nepatrňou výnimkou,*) prijímajú príponu *-u*: ja pletu, peku, znaju, pišu, beru, kupuju atd. — Slovenské prijímajú príponu *-m*: ja plecem, pečem, znam, pišem, berem, kupujem atd.

10. Maloruské slovesá v 3. os. množ. č. prítomného času prijímajú: *-ul*, *-ul'* (*ul*, *'ul'*): oni chvalať, chodať, lubiať, pletuť, pekuť, znajuť atd. Vo východnej slovenčine té isté prípony bez koncového *-l*: oni chvala, chodza, lub'a, pletu, peču, znaju atd.

Koncové *f* býva i tvrdé, tak na pr. v rečovej ukážke z Niž. Repaš: Sam vládyka za nim spivajut. V Domaninciach je mäkké: naj sia beruť, oni z mene smich robiať atd.

Pripomenutie. Prípona 3. os. jedn. č. prítomného času zachovala sa v slovenčine len v *jest* a *niet*, vidz „Ruk. spis. reči“ str. 100, naproti tomu v uhorskej ruštine sa úplne zachovala v poniektorých skloňovačech vzoroch.**)

*) Vidz 258. § Ogonovského „Gram. rus. jaz.“ (U Evovi 1889). Viac výnimok zaznamenáva Hnatiuk v rozpr. Rus. priaš. epar. 22. str.

**) Srovn. 3. bod 258. §-u v práve uvedenej Grammatike Ogonovského. Rusi v Domaninciach hovoria: ona služiť, lubiť, platiť, vidieť atd. Východní Slováci: ona služi, lubi, placi, vidzi atd. Rusi v Niž. Repašoch: on skaržiť s'a, prosit s'a atd.

53. §. Národnosť ruská je na ústupe. Táto mienka sa všeobecne šíri. Nedá sa tajíť, že národnosť ruská ustupuje slovenskej na východnoslovenskom území užšom. Ale nie tou mierou, ako myslí Hnatiuk. *Hnatiuk* napísal („Slovaci či Rusini“ 80/81.): „Rusíni západných uhorských stolíc sú nie čistého typu; bolo by možné pomenovať ich „Wasser-Ruthenen“, podobne tomu, ako sa menujú sliezski Poliaci „Wasser-Pollaken“. *Ich odnárodnovanie postupuje chytrou ešte aj teraz napred a jak sa neobjavia dajaké neočakávané okolnosti, v tomto stoleti nezbudne z nich ani stopy: všetci zahynú v maďarskom a slovenskom mori.*“ Tu niet miesta, aby sa rozpisoval o tom, či sa uhorskí Rusi dobrovoľne madarčia či nie; to nepatrí do rámcov tejto práce. Ale čo sa týče ich odnárodnovania v prospech slovenskej národnosti, úprimne vyznávam, že sú Hnatiukove obavy neopodstatnené. Národnosť ruská ustupuje sice slovenskej, ale len *v medziach prirodzených konsekvencií a len veľmi pozvolne*. Tam sa Rusi skoro poslovenčujú, kde bývajú malými ostrovami v slovenských krajoch alebo menšinami v slovenských obciach. To je ústup prirodzený. Silnejšie počtom ruské obce zachovávajú svoju národnosť uprostred inorečového obyvateľstva *po celé stôlētie*. Objasním to nižšie príkladami, tam, kde budem merat expansívnu silu východnoslovenskej reči.

Maďari.

54. §. Maďarské alebo aspoň väčšinou maďarské obce sú

a) na východnoslovenskom území užšom: Bester, Bidovce, Čaj Vyš., Čaňa, Ďurkov, Hardišče, Herľany, Humenné, Košice, Kožuchov, Michalovce, Rakoš, Salanc, Salančík, Vranov, Žadáň. Vypočítané boli už na str. 59 ako maďarskorečové ostrovy východnoslovenského územia užšieho. Tam spomenuté bolo aj to, že menšinami Madari bývajú vo všetkých mestách a mestečkách.

b) poza poludňajšiu hranicu východnoslovenského územia užšieho, počínajúc od obce Poproč v Abaujskej až po Ungvár *maďarské sú všetky obce až na výnimky*, vypočítané na str. 60. a nasl.

Z labyrintu miestopisných názvov.

55. §. „Národopisná mapa uherských Slovákov“, ktorú vydal dr Lubor Niederle v Prahe r. 1903, obsahuje temer všetky miestopisné názvy východnoslovenského územia. Ale on slovenské názvy nečerpal z vlastných vedomostí a zkúseností, on ich bral z takých

literárnych studníc, aké našiel. Všetky svoje studnice pomenoval v „Úvode“, tam uviedol aj mená literátov, ktorí mu súkromne boli na pomoci. Niederleho miestopisné udaje mohly byť takto len potiaľ správné, pokiaľ boli správné studnice.

Nemohol som tak podávať miestopisné názvy východoslovenského územia, ako ich podáva Niederle. On sa neopiera o nijaké vedome ustálené pravidlá alebo zásady. Jeho hlavným vodidlom bolo, aby sa názvy východoslovenské objavovaly v rúchu spisovného jazyka. Ale pri jednotlivých prípadoch zaiste i sám pocítil, že sa spisovnou formou názvu hodne a niekedy až do nerozpoznania oddialil od skutočného východoslovenského názvu, a preto ku názvom spisovným pre istotu prikladal aj názvy východoslovenské. Takýmto činom uvádzal mnohé obce dvoma menami, niekedy aj troma, štyrma, podľa toho, koľko ich našiel v studničiach, z ktorých čerpal. Okrem toho neprestajne váhal, či sa má opierať pri napísaní názvu o živú etymologiu východoslovenskú, a či o formu ustálenú úradne pre úradný jazyk.

Posvieťme si zblízka na túto vec:

Vieme, že vo východoslovenskej reči niesu dlhých slabík. A predsa u Niederleho máme názvy: Ujsaláš, Girállovce, Olčvár, Folkmár, Opáka, Bolárov atď. Odkiaľ sa tu vzala tá dlhá slabika? To nám objasnia úradné názvy tých obcí: Újszállás, Girált, Olcsvár, Folkmár, Opáka, Bolyár. U domášneho Iudu; Ujsalaš, Giraltovce, Očvar (do Očvara), Folkmar, Opaka, Bolarov. Ale nieleu v pravopise dáva sa prednosť úradným názvom. U Niederleho nachádzame takéto slovenské názvy: Slov. Raslavica (podľa m. Tót-raszlavica; po slen. Slov. Raslavice, zo Slen. Raslavic), Koterbach (m. Kotterbach; slen. Koterbachy, z Koterbach), Uloža (podľa m. Ulozsa; slen. Ulož, do Uloža, v Uložu), Lengvart (m. Lengvárt; slen. Lengvarty, z Lengvart), Dvorec (m. Dvorecz; slen. Dvorce, do Dvorec), Lubotiň (m. Lubotin; vslen. Lubotiňa, z Lubotiňi), Oršavce popri Olšavee (podľa m. Orsócz; vslen. Olšavce), Žegra (m. Zsegra; slen. Žehra), Slatvín (m. Szlatvin; vslen. Slavcina, literárnoslovensky muselo by tedy byť: Slatvina), Dravce (m. Darócz; u domášnych ľudí: Zdravce), Sedikert (m. Szedikert; vslen. Šedzikart, v závorke Niederle aj toto udáva), Nemešany (m. Nemessán; u domášnych: Namešani) atď. atď.*)

*) Niederleovo názvoslovie natoľko je odvislé od úradného názvoslovia, že k bežnému názvom slovenským pre lepšiu istotu pridáva v závorke aj názvy,

Z týchto príkladov dostatočne vysvitá, že slovenské názvy podriadiuje svojimi formami príslušným názvom úradným, a sice všade na ujmu domášneho východoslovenského názvu. Samo sebou sa rozumie, že zásady môžu byť rozličné a rovnako oprávnené. *Vyskytujú sa prípady, ako neskôršie uvidíme, v ktorých je nevyhnutne treba opierať sa o formy úradného jazyka madarského.* Ale na tomto mieste nejde o to, či je výš uvedená zásada správna alebo oprávnená, tu ide o dokázanie, že je táto zásada nielen nie dôsledne prevádzaná, ba že je inými príkladami rovno — zatratená. U Niederleho sú názvy: Sokolany, Bernátovce, Kostany — Koscan, Buzice, Bolog, Siplák, Byster — Bystiar, Baškov, Slaná (v závorke Šovár), Lesníček, Kysak, Haršak a i., ktoré sú zoslovenčeninami madarských foriem: Szakaly, Bernátfalva, Csontosfalva, Búzafalva, Bologd, Széplak, Beszter, Baška, Tótsóvár, Erdőcske, Kőszeg, Harság. Keby z týchto príkladov bolo vidieť, že sa Niederle preto odchýlil od madarských foriem, aby sa prichýlil ku domášnym slovenským, každý by tej veci porozumel. Ale sa vec nemá tak. V prvých prípadoch madarčily sa slovenské názvy na úkor výslovnosti a mluvničnosti východoslovenskej, v týchto druhých prípadoch slovenčia sa madarské názvy na úkor srozumiteľnosti v reči východoslovenskej. Aby sa vyslovil odbornícky: V prvom prípade neboli slovenské názvy hláskoslovne a mluvnične slovenské, v druhom prípade nie sú slovnikársky slovenské. Spomenuté miestne názvy východní Slováci neznajú totiž Niederlovskými formami. Užívajú miesto nich této: Sakal, Bernatfala, Čontošala, Buzafala (i -falva), Bologd, Siplak, Bester, Baška, Šomvar, Erdička, K'esag (do K'esaga), Haršag (do Haršaga).

Vidieť z toho, že v Niederleho nomenklatúre *niet vedome ustálených zásad alebo pravidiel, a že som bol tedy oprávnený odchýliť sa od nej.*

Ja som na samom mieste sobral všetky obecné názvy východoslovenského územia a to má oprávnilo kriticky rozobrať nomen-

opierajúce sa o madarský názov. Tak má: Štvola a Štola (m. Stóla), Straže a Stráža (m. Sztrázsza), Plaveč a Plavča (toto posledné môže byť len podľa mad. formy na — a: Palocsa), Poloma a Polom (m. Polom), Bystré a Bystrá (m. Tapolybíztra, po slem. len do Bistreho), Bohdanovce a Bogdanovce (m. Bogdány), Močidlany a Močolany (m. Mocsolya), Marhaň a Marhoňa (m. Marhonya), Korytné a Korotnok (m. Korotnok), Tepličany — Cepličany a Tapličany (m. Tapolcsány) atď. atď.

klatúru východoslovenskú a už v tejto práci prakticky užíta výsledkov svojho rozboru. Pri rozbore východištom mi boli miestopisné udaje Niederleho „Národopisnej mapy“, lebo v nich vidím vrchol vedomostí poskytovaných literatúrou.*)

Ak nechceme žiť a posilňovať zmutok, aký dosiaľ vládne v obore miestopisných názvov východoslovenského územia a ak chceme uviesť jednotný poriadok, záväzný i pre spisbu i pre vzdelanejších východných Slovákov, treba sa nám pojednať so skutočnými okolnostami a poskytnúť koncesie východným Slovákom na ujmu spisovnej reči slovenskej.

56. §. Pri písaní východoslovenských názvov musíme uvážiť, že sú hláskoslovné zákony východoslovenskej reči v podstate odchylné od hláskoslovných zákonov spisovnej reči, svoj pravopis musíme tedy pripodobiť hláskoslovným zákonom východnej slovenčiny.

Východní Slováci miesto spisovného *t*, *d* a miesto gruppy *šť* vyslovujú: *c*, *dz*, *sč*. Neznajú samohláskového *l*, *r*. Obmäkčujú aj také spoluuhlásksy (*š*, *ž*, *b'*, *m'* *p'*, *r'*), jaké my neobmäkčujeme. Z pravidla nemajú dlhých slabík, ani dvojhľasok v smysle spisovného jazyka. A preto dľa môjho náhľadu východoslovenské miestné názvy tak bolo treba písat, aby sa hláskoslovné protivy miernili

*) Poznám miestopisné slovníky a nepokladal som za potrebné čerpať z nich poučenia. Zpomedzi topografičných prác vyčnieva „Geographisch-Historischer u. Producten-Lexicon von Ungarn“, sostavený a vydaný od Jána Mateja Korabinského v Prešporku r. 1786. Už jeho „Atlas Regni Hungariae“ nenie tak pozorlive sostavený, čo sa týče slovenskej nomenklatúry. Udáva „Hanussovecz“ m. Hanušovce (v Šarišskej), „Mihalyovecz“ m. Mihalovce (v Zemplínskej), „Kohutoveze“ m. Kakašovce (v Šarišskej), „Ochrance“ m. Ohradzany (v Zemplínskej), „Görögnye“, „Plotzko“ m. Ploské (v Šarišskej), „Kapussan“ m. Kapušany (v Šarišskej), „Hedrichoveze“ m. Hendrichovce (v Šarišskej) atď. V „Lexicone“ sú tieto mená správne podané. Že zdake vzal Korabinský v Lexicone „Zemno“ m. „Zemplín“, to neviem, ale podotýkam, že na Atlase nepojal toto meno do soznamu tých, ktoré majú popri úradnom osobitý slovenský názov, t. j. z Atlasu „Zemno“ vypustil. Počnúc od Korabinského „Lexicona“ až po Niederlovu „Mapu“, neobjavily sa také súborné práce, čo sa týče nášho topografického názvoslovia, ktoré by boli hodné osobitého uváženia. V tomto prípade ide len o východoslovenské územie, o ktorom veľa písal Vladimír Hnatíuk, podotýkam tedy osobite, že ani v jeho prácach nict správnej nomenklatúry. V rozprave „Rusini priašivskoj eparchii i ich hovori“, uverejnenej v „Zapiskach nauk. tovar. im. Ševčenka“ (R. 1900, kn. III. a IV.),

a aby napísané názvy aj východným Slovákom aj ostatným Slovákom rovnako boli na úžitok.

Uznal som za dobré zachovávať hláskoslovné zákony východnej výslovnosti *pokiaľ to dovoluje bežný pravopis slovenský a pokiaľ inakšie nenakladá srozumiteľnosť napisaného názvu.* Písem z pravidla *c, dz, šč* miesto spisovného *f, d, šf*, zachovávam skutočnú výslovnosť za samohláskové *l, r*, a v ostatných veciach usiloval som sa vystihnúť tú mieru obapolných hláskoslovnych ústupkov, ktorá môže byť zárukou toho, že sa východoslovenské názvoslovie u obidvoch strán uplatní.

Podrobne udávam, ako som v tých veciach postupoval:

1. Východoslovenské *c*, vzniklé z mäkkého alebo zo znáckencného *f*, Niederle nahradzoval pôvodnou spoluholáskou, ale i sám cítil, že sa tým hodne odchýli výslovnosť názvu, a preto kladol do závorky aj východoslovenskú formu. Písal: Teplička (Ceplička), Teplica (Ceplica), Kojetice (Kojecice), Meretice (Merecice), Čahnovce (Cahanovce), Tibava (Cibava). Ba vo dvoch prípadoch vôbec nepripodobil východoslovenské formy spisovnému jazyku, tak nezmenené má: Lucina (domášne: Lucina) a Vicež (domášne: Vicez), ktoré v úradnom jazyku znejú takto: Lišinye, Vítéz. Píše aj Vechec (domášne: Vehec), ale môž byť, že sa v tomto prípade oprel o etymologiu mad. „Vehécz“.

podal Vlad. *Hnatík* soznam „rusnáckych“ a „slovenských“ obcí zo stolic zemplínskej, Šarišskej, spišskej a abaujsko-tornianskej. V sozname menoval obce po slovansky, prikladajúc k nim do závorky úradné názvy. Jeho slovanské názvy som si vyznačil, ale som sa ich, žiaľbohu, dovolávať nemohol. Sostavené sú bez kritiky. On uvodí na pr. zo Spiša: Lengvart (m. Lengvary), Dravce (m. Zdravce), Malý Hnilec (m. Hnilčík), Stracena (m. Stracené), Slatvin (m. Slatvina), Katunovce (m. Katune), Toporec (m. Toporec), Stražka (m. Stražky), Straža (m. Straže), Nižný a Vyšný Lapš (m. Lapše), Nová Biala popri Bela (m. Nová Belá a Belá), Nedec (m. Nedzeca), Sub-Lechnica (m. Nižné Švaby), Starý Majir (m. Vyšné Švaby), Holomnica (m. Hololumnica), Forberg (m. Folvark). A menších chýb jest ešte dosť pri názvoch zo Spiša. — Dôležitá je polemlia dra St. *Eljasza-Radzikowského* so Štefanom *Mišíkom*, ktorí mali v SMSS o miestopisných názvoch Spiša. V II. roč. podal Mišík topografičný príspevok pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ (str. 29—39, 213—230). Zas v III. ročníku pod názvom „Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši“ (str. 17—21). Ozval sa proti niektorým udajom Mišíkovým dr St. *Eljasz-Radzikowski* v IV. roč. na str. 61—62. A na jeho námiertky za horúca odpovedal Mišík tamže na str. 62—68. Znova sa ozval Eljasz-Radzikowski v tom istom ročníku na str. 159—163 a zas hned mu tam odpovedal Mišík na str. 163—169.

Dľa vyslovej zásady ja písem názvy len východoslovenskými formami, tedy: Ceplica, Čahanovce, Lucina atp.

Na tom istom základe písem nielen: Podhradzík, Hradisko, ale aj Budzimir, Kendzice, Dzapalovce, Dzurdzoš. Niederle má: Kendice, Budzimir, Ďapalovce, Ďurdoš, a popri nich v závorke mnou uvedené formy s *dz*; pri Hradisko vôbec neuvodí formy s *dz*.

Pripomienutie. Nepochybujem, že sú názvy Kendzice, Dzurdzoš od neslovanských mien týchže obcí: Kende, Györgyös, a viem aj to, že východní Slováci zmesú v názvoch od neslovanských mien aj mäkké *t*, *d*. Mám zaznamenané: Maťašoúce (v Zemplínskej), Maťaška (v Šár.), Adidouce (tiež v Zemplínskej), Ďurkoú (v Abaujskej), ale som predsa nepísal s Niederlom Kendice a Ďurdoš, lebo som sa nechcel odchýliť od vyslovej zásady, t. j. nechcel som písať *d* tam, kde východní Slováci v skutočnosti vyslovujú *dz*. A okrem toho neslovanského pôvodu *d*, *t* je len výnimcočný zjav, môže byť, že shora horkočaško obsiahnutý. Popri takom *d* poskakuje aj *dz*. Tak Niederle miesto Adidouce má Adzidovec, a ja som počul popri Ďur aj Dzur, toto posledné v Lubotini. Tiež som si zaznačil Dedačou (v Koškovciach) popri Dedačouce (v Humennom), a Niederle i Hnatiuk uvodia formy s *dz*. Niederle: Dzedačov, Hnatiuk: Dzedačovce. Spoluholásky *d*, *t* sú natoľko cudzie východoslovenskej ústrojnosti, že sa ich všemožne usilujú zbaňiť, tak vyslovujú za *Megye* (v kirockom okr.) Medzany, za *Megyes* (v toprianskom okr.) Megeš, za *Sámogy* (v mich. okr.) Šamudovce.

2. Spoluholáskovú grupu št̄ zachovávam. Písem: Nižné a Vyšné Revišće, Tarhovišće, Chlivišće, Krivošany, Ščavnik, Hardišće. Niederle píše Štiavnik ani v závorke neuvodí východoslovenskej formy, a veru je veľký rozdiel vo vyslovení oboch názvov: Štiavnik (východný Slovák ho trojslabične vyrečie) a Ščavnik.

3. Čo sa týče samohláskového *r*, *l*, nesmieme ho písať vo východoslovenských miestnych názvoch, lebo ho východní Slováci nevedia vysloviť. Niederleho „Štvrtok“, „Krčava“, „Trstené“, „Chlmec“ nikto neuzná za „Štvartek“, „Karcava“, „Triscane“ (v Abaujskej), Chomec (v Zemplínskej). V jedinom miestnom názve východoslovenského územia by sa mohlo písať samohláskové *r* a to v názve „Grlachov“ (v Spišskej!), lebo ho vyslovujú aj domášni obyvatelia, ale práve pri tomto odstúpil Niederle od svojho pravidla a písal ho: Gerlachov. „Grlachov“ leží na východoslovenskom území, a, samo sebou sa rozumie, výlučne preň pravidla nenarušíme. Zachovávajúc miestnu výslovu pisal som: Triscané (v Abaujskej), ale Terscany (v Spišskej), Tarnov (v Spišskej), Tarnava (v Ungskej), Tarnovec (tiež tam). — ale Ternavka (v Zempl.).

4. Pri obmäkčených *s*, *š*, Niederle nemal nijakého pravidla. Raz písal za ne *s*, *z* (*Sečovce*, *Snina*, *Slivník*, *Sviňa*, *Smižany*, *Šenviz*, *Sveržov*), druhý raz *s*, *ž* (*Šitnica*, *Šmilno*, *Kušíň*, *Bžany*, *Brušnica*, *Kažimir*, *Mišlina*) a niekedy kládol obidva priepony: *Seňa* (*Šeňa*), *Svinica* (*Švinica*), *Sedlice* (*Šedlice*), *Sentuš* (*Šentuš*). Zemplínske „Jeszenő“ je u neho Ješenov, ungské „Jeszenő“ zas Jasenov a Jesenov; v skutočnosti u domášneho ľudu obidve obce: Ješenoň. Pôvodnú výslovnosť *s*, *ž* nemôžeme zachovať, nielen preto, že pre ňu spisovná reč nemá porozumenia a že by sa tedy správnosti docieliť nemohlo, ale ani pravopis nám v tej reči nestačí. — Spisovná reč nemákčí *s*, *z* v *š*, *ž*, ani nemá, ako som riekoł, porozumenia pre té zvukové rozdiely; budeme tedy museť všade písat svoje *s*, *z*, kde východný Slovák vyslovuje *š*, *ž*, tedy: *Šitnica*, *Šmilno*, *Kušíň*, *Brusnica*, *Kažimir*, *Sečovce*, *Slivník* atp. Nahradzovať *š*, *ž* spoluhláskami *š*, *ž*, na to nemáme nijakej oprávnenosti. Ani z praktických príčin sa to nemôže odporúčať, a tým menej z vedeckých. Spoluhlásky *š*, *ž*, čo do výslovnosti, sú asi uprostred medzi *s*, *z* a *š*, *ž*. Pre *výslovnosť* je tedy jedno, či napíšeme *s*, *z* alebo *š*, *ž*; nevystihli sme ju. Ale pre spisovný jazyk a pre nevýchodných Slovákov je výhodnejšie písat *s*, *z* než *š*, *ž*, lebo sa u nich takto vyslovujú východoslovenské spoluhlásky *š*, *ž*. A okrem toho pravopis sa takto nespustí základov vedeckých.

5. Mäkké *b'*, *p'*, *m'*, *v'*, *r'* tam, kde sa vyslovujú sa tak určite, že často počuť po nich *j*. To sa stáva hlavne v miestnych menách, ktoré sa končia na *-any*: *Petrovany*, *Krivjany*, *Križovjany*, *Ostrovjany*, *Turjany*, *Komarjany*, *Močarjany* atď. atď. V mestách sa sice tráfí toto obmäkčovanie, tak na pr. v Humennom povedia *Močar'any* (v Sečovciach *H'r'adky*), ale v názvoch na *-any* sa u ľudu naveky zachováva, a preto v tomto prípade zachovávam aj ja mäkčenie predchádzajúcej spojuhlásky píšuc: *Petroviany*, *Kriviany*, *Turiány*, *Močariany* atp. V ostatných prípadoch píšem tvrdú literu: *Hradky* (v sečovsk. okr.), *Reka* (v košick. okr.), lebo pôvodná výslovnosť s mäkkým *r'* nedá sa pri pomoci nášho pravopisu prakticky označovať, a naťahovať názvy na kopyto spisovnej reči, ako to robí Niederle (*Hriadky*, *Rieka*) proti sa vyslovenej zásade. Okrem toho tvrdým orechom je tu aj etymológia. Niederle aj z *Príkopy* (v sobr. okr.) spravil *Príkopu*. Odkiaľ vie Niederle, že by sa tá obec mala po našky volať *Príkopa* a nie *Príkopa*?

6. Dlhých slabík neoznačujem, lebo ich niet vo východoslovenskej výslovnosti až na nepatrné výnimky, ktoré niekedy po-vstávajú z uprísleného prízvuku a z uprísleného obmäkčenia (Močar'any = Močariany), ako sme vyšie poznali. Tu by sme sa mohli aj takto shovárať: Obec má svoje meno, človek má svoje meno. Keď sa dakto volá Chalúpka, nesvedčí sa zmeniť mu meno na Chalúpka. A zas: Keď Porúbku volajú domášni obyvatelia takto, a nie Porúbkou, nesvedčí sa samovoľne zmeniť jej meno na Porúbku. Ale ja nechcem tak hovoriť. Mená obcí sú majetkom národa, sú čiastkou slovníka toho národa. Z rozličných ohľadov smie národ meniť také mená, nielen čo do formy, ale aj čo do podstaty. Máme na to skvelý príklad u panujúceho národa v Uhráčach. Ale my nesmieme zabúdať, že sme bez moci. Ak chceme vykonať vec úžitočnú, musíme sa pojednať s okolnosťami a, znova prízvukujem, musíme poskytnúť koncessiu východnej slovenčine — na ujmu spisovnej reči slovenskej.

Dlhých slabík som neoznačoval, uprostred slova nikdy, t. j. písal som nielen Porubka, Dubrava, Olejníkov, Petrikovce, ale aj Andrašovce, Tomašovce, Pongracovce. Nedlžil som ani predpony: *Ubrež*, *Zahor*, *Zamutov* atď., zpravidla ani prípony: *Palin*, *Žalobin*, *Janovik*, *Papin*, *Odorin* atď. Ale u prípon som dopustil výnimku tam, kde toho žiada jasnosť, menovite v menách odvodnených od prídavných mien a užívaných formou stredného rodu. Píšem: Rovné, Krivé, Tovarné, Ovčie (vyslovujú ho: Ovč'e), Babie (vyslovujú ho: Bab'e, aj Babie) atď. V tomto prípade potrebná je výnimka hlavne preto, lebo vo východných čiastkach východoslovenského územia, menovite v Zemplínskej a v Ungskej podobne tvorené slová končia sa na -i, tam povedia: Rovni, Krivi atp. a idú do Rovnoho, do Krivočeho. Tam majú: Straski (Örmező), Stari (Sztára) a idú do Straskoho, do Staroho. V takýchto prípadoch je tedy bezodporu treba pravopisne zdokonaliť vyslovovanú formu, kde je čitateľstvu nejasná.

Pripomienutie. Tak ako Ovčie, Babie, písal som aj Medzvedzie a Pečie. Toto posledné vyslovujú Pečie, do Pečieho (u Nied. Pečice), po m. Petice; myslím som na ptica, ptičí = ptačí. — Je pravda, že této formy srovnávajú sa s Jablonie, gen. do Jablonia, ale v tomto jedinom prípade nedalo sa v ukončení slova spolu aj jeho grammatičnú hodnosť označiť. — Pravopisne nevedel som zdokonaliť formy: Katune a Kobile, skloňujú sa ako Košice: z Katuň, z Kobil. Toto posledné úradne: Lósfalu, bez pochyby nepodarený preklad, na základe slova kobyla. Ale tu je skorej základom slovo poľ. kobeł = pes, Kobele tedy: Psiare, do Kobeł = do Psiar.

7. O dvojhláskach treba pripomenúť, že sa mäkké *l*, *n* nikdy nerozvijú tak, aby po nich dvojhláska vzkrsla, píšem tedy v protive s Niederlom: Połakovce, Šinglar, Iliašovce. Niederle pravdepodobne cítil, že jeho formy: Polakovce, Šinglar, Iliašovce hodne sa odchyľujú od skutočných, mnou uvedených, a preto i této prikladal v závorkách. Ba Niederle má aj Košiarovce, a to bez skutočného východoslovenského názvu, a práve tu by sa mu bol zišiel, hoc len v závorke, lebo by si bol mohol rečený názov aj inak opraviť. Ten názov je po maď. Kosaróč, to je pravda, ale ja som počul volať tú dedinu: Kašaroúce.

Spisovného ô nezná východná slovenčina, a preto za chybné treba považovať u Niederleho: Zlatô (popri správnom Zlaté), Hôrka, Šmilnô atď.

Miesto strednoslovenského ô, povstalého z pôvodného dlhého o, vyslovujú východní Slováci u. Na tom základe osady Pós-a alebo Arnót-a (z n. Arnold), menované po maď. Pósfalu, Arnótfalu, menujú po svojsky: Pušovce, Harnutovce (s predsvukou h). Prenešúc této podoby do spisovnej reči, s ohľadom na jej hláskoslovné pravidlá museli by sme písavať: Pôšovce, Harnótovce alebo etymologicky Arnótovce. Podobne by sme museli písavať: Potôčky a Vôjtovce (v stropkovskom okrese), Jablónov (v spišsko-podhradskom okr.), Grôzovce (v humen. okr.), Trôčany (v sekčov. okr.), Sôľ (vo vranovskom okr.) atď. Niektedy by sme si vôbec nevedeli rady. Tak na pr. maď. meno *Morva* (v michalovskom okr.) Korabinský nazýva v Lex. Moroviany, ale Niederle už má Muroviany, a domášni vyslovujú: Murov'eny, do Murovian, v Humennom: Muroviany, do Murovian. Je najvhodnejšie písat takéto názvy podľa výslovnosti východných Slovákov, tedy takto: Potučky, Vujtovce, Jablunov atď. Výnimkou nech je slovotvorná prípona -ov, vyslovovaná na Východe -uv, aby sa mohlo vedeť v literatúre, ako treba patričné slovo skloňovať, aby sme neskloňovali: do Bajeruva atp. Píšem tedy Bdzinov, Bajerov, hoc sa vyslovuje v nom. Bdzinuv, Bajeruv (obidve obce v Širockom okr., prvú menuje Niederle Bzinov a Bzenov, po maď. sa volá Berzenke). Ked prestal ohľad na uvidenie skloňovania, t. j. ked prípona ov prestala byť na konci mena, píšem ju podľa výslovnosti, tedy: Brezuvka (v topľ. okr.).

V ostatných prípadoch zachovával som pravidlá bežného pravopisu. Kde bola etymológia nepochybna a jasná, nezastieral som ju. Písal som ch všade, kde treba, hoc by sa miestami ani nevyslovovo-

valo na východoslovenskom území, lebo *ch* je nie cudzím zvukom východoslovenskému nárečiu. Písal som tedy: Veľbachy, z Veľbach, Richnava, z Richnavy atp. Za vyslovované miestami *u* písal som spisovné *v*: Drehňov, Staškovce atd. miesto Drehňoū, Staškoúce, lebo je *v* v tomto prípade bežné vo východnej slovenčine, *u* zdá sa byť ruským vlivom v nej. Písal som *v* aj tam, kde sa ono tak tvrdo vyslovuje, že vyznieva do *f*, tedy: Brezurka, hoc sa vyslovuje: Brezufka, ale som písal Medzef, lebo je v gen. do Medzeafa a nie do Medzeva. Vo východoslovenskej reči mäkké *l* často vyslovujú aj tam, kde by sme očakávali tvrdé; „*y*“ vyslovujú tak ako tvrdé „*i*“. I tu som sa spravoval pravidlami bežného pravopisu. Písal som: Kapitula, lebo sa tak píše slovo ‚kapitula‘, a Korytnik, lebo sa píše „koryto“. — Nepísal som: Šaryš, Torysa, lebo je ich etymológia neistá. V *kmeni* som nepísal zdvojených spolu-hlások, lebo ich nevyslovujú, tedy: Littmanová m. Littmanová atd. Ale v konci slova áno, jak to vyžaduje zreteľnosť formy: Humenné, Tuhrinná, Hlinné, Dubinné atp.

Pripomienutie. Zásady a pravidlá, ktoré som tu do podrobna označil, *polahujú sa výlučne na podstatu miestneho názvu*. Ak je v názve len jedno slovo, na toto slovo; ak je v ňom viac slov, na podstatné meno. Prívlastky podstatného mena berú sa za pochopové slová a ako pochopové slová podriadené sú bežným pravidlám spisovnej reči. Aj čiastky miestneho určenia *sa* píšu bežným pravopisom. — Názvy väčších miest, na základe historickosti pravopisanej, nech sa píšu aj nadalej bežným pravopisom. Je takých názvov nie veta: Kežmarok, Spiš, Podhradie, Ungvár, Žemplín, zemplínska, tornianska stolica a ďaleko iných. — Názvy Carnogura (v Sp.) a Dluholuka (v Sar.) uznal som za dobré písat jedným slovom, počut ich aj takto Niederlovo písanie „Cierna Hora“ a „Dlhá Lúka“ prílišne odbýja od pôvodnej výslovnosti.

57. §. Na východoslovenskom území máme okrem slovenských miestopisné názvy madarské, nemecké, poľské a ruské. Majúc ohľad na hláskoslovné svojiskosti východoslovenského nárečia, do podrobna udané v predchádzajúcom §-e, zachovával som sice ich pôvod, ale len natolko, *nakolko sa skutočne zachoval*.

58. §. Ak je v úžitku madarský názov pôvodnou formou, zachoval som ho pôvodnou formou; jak sa prepodobil, prepodobenou formou, ale som ho nikdy neposlovenčoval.

Písal som: Araňidka, Nadida, Kišida, Ujsalaš, Ujvaroš, Vyš a Niž. Šebeš atd. Ak sa meno prepodobilo na jazyku východných Slovákov, písal som: Siplak, Bodolák, Balpotok, Sentoš, Kereštvej, Komloš, Komloša, Kerestur, Šomvar atd.

Pripomenutie 1. Také názvy madarské, ktoré sa končia na *-falva*, slovenský ľud zachováva: Buzafalva, Bernatfalva, Čontošfalva. Ale koncové *-falu* často pretvorujú do *-fala*. Na tomto základe počuf té mená aj takto: Čontošfala, Bernatfala. Niederle poslovenčil té dediny takto: Buzafalva = Buzice, Bernát-falva = Bernátovce, Csontosfalva (Kostany a „Koscany“). Teraz nikde neznajú týchto poslovenčených názvov; či boli dakedy v úžitku neskúmal som. Môž byť, že boli. Všetky tri názvy sú abaujské. Z tejto stolice máme aj takýto príklad: Obec *Szakaly* všeobecne menujú teraz Slováci touto podobou (Sakal). P. Križko (Sl. Pohl. 1892, 338) udáva z r. 1267 abaujskú obec *Sokol*, môže byť, že ju obyvateľstvo nárokom rozlišilo od nedalekej šarišskej obce *Sokol*, ktorá sa aj úradne menuje *Szokoly*. — Niederle aj obec *Komlós* poslovenčil na „M. Chmeľov“, v závorke udájúc aj mad. podobu „Komloš“. Ja som „Chmeľov“-om počul nazývať len *Komlóskeresztes*. — U pretvorených podôb ustálil som formu na základe sklonených foriem. Počuf Nádoš (Nádasd) a Niederle má túto a politerárčenú formu Nádošt, ale v gen. je do Nadoždža, lok. v Nadožďu, podal som tedy v nom. Nadožď. — V názvoch Žadáň, Radván (v Ab.) ponechal som dížku, aby čitateľ vedel skloňovať. Této slová skloňujú sa totiž, na dôkaz, že sú z madarského, takto: do Žadaňa, do Radvaňa. (Už Vidraň, mad. Vidrány, skloňuje sa: do Vidrani!).

Pripomenutie 2. V slovenskej i českej spisbe obiehajú vymysleniny: Zemnenská, Zemúnnska (Hostinský) stolica, Užhorod m. Ungvár a užhorodská i užská stolica. Abojská (Hostinský), ba aj jóbonovozámska župa (Paul. Bes. III., 159) m. abaujskej stolice. Niederle prekrstil Veneciu v Šar. na Benátky atď. atď.; tu sa nespúštam východoslovenského územia. Už inde bola reč o tom, že je pôvodnou slovanskou formou Zemlín, ale táto forma je už úplne zabudnutá. Pre východných Slovákov je treba záživnejšieho duchovného pokrmu než je podávanie predtisicročných mien. A Užhorod, myslím, je vôbec vymyslený. „Abojská“, „Zabučská“ alebo „jóbonovozámska“ „župa“ je taká naivnosť ako aj „Benátky“ v Šarišskej. Stolice východoslovenského územia menujem: spišskou, šarišskou, abaujskou, zemplínskou a ungskou. Chybne sú: abaujvárska alebo ungvárska stolica. Po madarsky pôvodne bolo: Abaujvár, Unvgár megýe, t. j. chotár (= medze) Abaujváru, Unvgáru. Neskoršie sa odral výraz a ostalo: Abaujvár-, Unvgár-megye. Starý smysel vyhynul a vár stalo sa zbytočným vo výraze. Ujalo sa Abauj-, Ung-megye. Z tohoto sú oprávnené slovenské výrazy: abaujská, ungská stolica. Tak som písal. (Je sice pravda, že jest úradné nariadenie, aby sa písalo po mad. Abaujvár-, Unvgár-megye atď., t. j. s vár, ale to ostane na papieri, lebo je to nesmysel jazykohistorične vôbec a grammatične zvlášte.)

59. §. Nemecké názvy som prijímal také, jaké sú v živote Slovákov: Krempach pri Dunajci i pri Lubovni, Milbach, ale: Krompachy, Kolbacy, Koterbacky, Kubachy. Podľa skutočnej výslovnosti: Šenviz, Šambrun, Richnava, Kalemburg, ale: Klembarek, Hendrichovce (u Niederleho: Hedrihovce a Henrihovce), Prafun-

dorek. Tento názov Slováci skomolili rovno z nem. Prakendorf. Niederle má: Prakovce z úradného názvu Praksalu, ktorý je odvodený umele z nem. Prak-endorf. Písal som Hervartov opierajúc sa o názov úradný, lebo v slovenčine je v názvoch rozmanitosť, hovoria aj Harvartov, Hervaltov, Hervaltovce. Úradný názov istotne dopomôže k vŕazstvu forme Hervartov. A písal som: Hunstorf.*)

60. §. Po Popradskej doline a po spišskej Magure hovoria poľským nárečím. Ono sa, ako už vieme, hľáskoslovne odchyluje od východoslovenského nárečia; tamojšie miestopisné názvy píšem podľa pravidiel pre východoslovenské nárečie ustanovených. Píšem: Belá a Nová Belá (nie: Biala), Žakovce (nie: Zokovce), Kolačkov

*) V Malom Slavkove hovoria: Hunsterf, v Slovenskej vsi Hunstorf, aj inde som počul Hunstorf a tak som prijal túto formu na základe výslovnosti. Niektorí odvodzujú ten názov od Hunds-dorf (= Psiare) a iní od Hun's-dorf (= Hunská ves). Etymológia je interessantná preto, že hou niektorí dokazovať chcú dakedajšie prebývanie Hunov na území rečenej obce. Po madarsky: Hun-falu. — Dr Stan. Eljasz-Radzikowski v polemii so Št. Miškom napísal (Sbor. Mus. sien. sp. 1899, str. 161): „*Hunsdorf*, a nie *Hundsdorf*, — mówią też Niemcy *Hundsfeld* — nazywa się *Huncowce*. Zapisał tę nazwę już dawno *Janota* (patrz: „Zapiski o zaludneniu dolin Dunajca i Popradu na Spižu, Kraków. 1864.“) Š. Mišik na to odpovedal (Sbor. Mus. sien. spol. 1899, str. 166): „Ale dotýčne *Hundsfeldu* poznámenávam, že meno *Huncowce*, ak vôbec jestvovalo, ako udáva Janota vo svojom spise „Zapiski o zaludneniu dolin Dunajca a Popradu na Spižu,“ mohlo vzniknúť len u najbližších poľských obyvateľov. Dnes ho tam už nik nepozná a neužíva. V listine r. 1611 spomína sa *Hincerec*, roku 1723. *Hinsdorf*, avšak to sú *Huncovce*, dedina pri *Velbachu*, a nie *Hundsdorf* (Villa canis r. 1308, Villa Zobeh r. 1325, Honczdorf r. 1471 alebo Hunczdorf r. 1474). Na Huncovce, ako povedám, nedopýta sa dnes nik vo Spiši.“ — Mnou zistený názov Hunstorf zdá sa svedčiť za etymologiu Hunds'dorf, Hunfalu, ale je on pravdepodobne len obmenou miesto Hundzdorf a toto z Hundsdorf. Dedina Hunstorf nazývala sa v najstarších listinách: *villa canis*, t. j. *Psiare*. V Hradského „Szepesvm. helységn.“ pod „Canis, villa“ najdeš uvedeniny od r. 1308. Nemecké meno *Hundsdorf* (preklad latin-ského „villa canis“) najdeš tiež tam, (ale pod *Hundorf*), z r. 1336. („Hundendorf“ uvodí z r. 1474 a 1519). Z uvedení pod *Hundorf* sa presvedčíš, že sú „Hundorf“, „Hunfalva“ a „Hunnendorf“ z r. 1872, že této novoveké názvy môžu mať za podklad dva staršie, ale nie príliš staré názvy, a to: „villa Hunnis“ z 1723 (bez pochyby mudrovanie Mateja Beliusa, lebo je ten názov uvedený z jeho spisu), a „Hundsför“ z 1534, čo môže byť nedbalým písmom miesto „Hundsdorf“, lebo o samote stojí vo veľkom počte názvov, odkazujúcich čitateľa k názvu Hundsdorf.

(nie: Kolockov), Nižné Lapše (nie: Lapsü), Bušovce (nie: Busovce), Žďzar (nie: Zdz'or), Jarabina (nie: Jaržembina), Hanušovce (nie: Hanusovce) atd. Podľa skutočnej výslovnosti písem: Vyš. a Niž. Ružbachy, Hondermarek (proti Hodermark), Čarnogura, Gňazdy.

Pripomenutie 1. Uvedené názvy som podal tak, čo sa týče ich gramatických foriem, ako som ich počul. Vyzvedal som sa v Malom Slavkove, v Slov. vsi, Krížovej vsi, Niž. Ružbachách, v Gňazdách, v Starej Lubovni atd. Hovorí sa skutočne: Gňazdy, Ružbachy, ako Štef. Mišík istil v polemii s drom St. Eljasom-Radzikowskim. Ani v samých obciach, ani v ich najbližšom okolí nikto nevie o formách Gňazda (pl. n.), Družbaky. Pravdepodobne prvotnou formou bolo Gňazda, t. j. od Hniezd: Hniezda. Ale na východoslovenskom území širšom máme na veľa a vela tuctov zabudnutých etymologií. Kto by té chcel teraz oprávať a do života uvádzať, ten by sa hnal za nedostičnými vidinami. S Ružbachami je inak. Tu je vôbec ani nie isté, či boli prvotne Družbaki. Názov „Drusbak“ i „Druschbach“ vyskytuje sa sice v sbierke Hradského (Szepesvm. helységn.), a sice prvé z r. 1774, a druhé z r. 1633, ale lat. *Rusbacium* (= Vyš. Ružbachy) vyskytuje sa už na počiatku XVI. storočia, a nem. *Ruschenbach* (= Niž. Ružbachy) už r. 1288, nem. *Rauschenbach* r. 1519, a skrátenou formou *Ruschbach* už od r. 1662. — Vo verejnom živote spiškom i krajinskom sú formy „Drusbak“ i „Druschbach“ ojedinele, výnimocne užité, a novoveké. Vyšný Ružbach vyskytuje sa raz formou *Durlesbac*, čo môže byť pokazené z *Družbak*, ale aj tá forma je novšia. (Z r. 1638.)

Pripomenutie 2. Dla dra St. Eljasza-Radzikowskiego (v polemii s Št. Mišíkom, Sb. MSS, 1899, 161): „*Forberg, Vorberg* i t. nazywa się *Folwarki*, tak też *Rukus, Rox-Rakucey*; to są nazwy powszechnie znane i używane. Nie ma pod tym względem żadnej wątpliwości.“ Hovorí sa: *Folvark* a *Rakusy*. Pri *Folvark* neznajú pomnožnej formy; môže byť, že bola a že zahynula.

Pripomenutie 3. Hollólmnic volajú „Hololumnica“, takto na pr. v Malom Slavkove a v Krížovej vsi. Niederle má „Holumnica“, to je sice pekne po slovensky, ale názov je tým nie vysvetlený. Hradzky uvodí meno Hololumnice z r. 1723 formou „Polomnitz“. Ja som názov písal podľa zistenej výslovnosti, ale podotýkam, že by vyslovovaná forma mohla byť shlukom z „Holá Lumnica“, v okolitej nárečí poľsky: Holo Lumnica tak ako: Slov'ensko vieš (= Slovenská ves), Novo Biata (Nová Belá), Mało Łumnica (Malá Lomnica), Velko Łumnica (Veľká Lomnica); k riešeniu veci by boli potrebné historické udaje, hlavne na to, či je v Hollólmnic nie mad. priezvisko *Holló*. Proti tomu, že je názov shlukom z „Holá Lomnica“, zdajú sa svedčiť hľáskoslovne zákony miestneho hovoru. Názov by sa mal vyslovovať v tom prípade: Golo-Lomnica.

Pripomenutie 4. Dr Stan. Eljass-Radzikowski v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. sien. sp. 1899, str. 160/161): „Jeszcze raz z naciskiem podnoszę że nazwy polskie należy pisac po polsku. Np. „Pod oblastem“ nie

zrozumie żaden Polak, ani żaden Słowak! Można tylko napisać: *pod obłazkiem*. Tak samo co to jest: „Lunký”?, ani po polsku, ani po słowacku to chyba nie jest. Po słow. brzmiałoby: Luky, a po pol. Łąki. Jak kogo zapytam z Polaków, co to jest „lunký”, powie, że nie rozumie. Tak samo powie Słowak. Więc coż to jest? Gra w ciuciubabkę? Po prostu dlatego nie można pisać nazw polskich pisownią słowacką, ponieważ pisownia słowacka nie potrafi oddać dźwięków polskich w żaden sposób. Jak można oddać np. miękkie ś lub ē, przecież ś = polskie sz, a ē = polskie cz jest zupełnie co innego! Tak samo nie można pomijać ź, które istnieje nietylko w języku polskim, ale też w wielu narzeczach słowackich (jak na Spiszu, na Liptowic, i Orawie). I tak np. redakcja Českého Lidu ogłaszaając mój opis Gierłachowa na Spiszu na wyraźne moje żądanie zachowała wszędzie ź (patrz: Č. L., ročník VIII., č. 1. 1898., str. 46). Móglby to, a nawet powinien robić uczony słowacki, jeżeli czyni to czasopismo czeskie! Również podobnie ma się rzecz z brzmieniami nosowymi ą i ę; — oddawać ich przez om i on nie można. Już choćby z tego powodu nie godzi się, że ą i ę są to dźwięki prastare pierwotnego języka słowiańskiego, — a to już powinno wystarczyć, aby te brzmienia w nazwach pisać osobnymi znakami. Znaki te zresztą przyjęli wzyszcy jazykoznawcy słowiańscy i obcy. Jeżeli zachowuje się w nazwach geograficznych pisownię i znaki obce np. w nazwach francuzskich ę (jak: Besançon, Brabant), dlaczego nie ma się uwzględniać prasłowiańskich brzmień ą i ę, które z języków wszystkich słowiańskich przechował jeden tylko język polski?! Chcąc się zajmować nazwami spiskimi, trzeba najpierw znać język polski!“ A inde ten isty dr St. Eljasz-Radzikowski vo swojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napisał (Lud, org. ludozn. r. V., str. 255): *Dziwny to bowiem kraj ten Spisz! Obok siebie nazwy słowackie, polskie, ruskie, niemieckie, madziarskie i łacińskie.* Obecnie panuje urzędowe imiennictwo madziarskie, przed którym nawet musiały ustąpić nazwy niemieckie miast, najbardziej zakorzenione. Badanie nazw miejscowych spiskich z powodu takiej różnorodności przedstawia też bardzo wdzięczne pole pod tym względem. Podstawę stanowią nazwy słowiańskie, przeważnie znów słowackie, które są bardzo zbliżone do nazw polskich u nas co do swej budowy.“ Pán Eljasz-Radzikowski žiada od Slovákov, aby miestné názvy polského Spiša písali po polsky. Aby ich písali opierajúci sa o polské hláskoslovie. Pán Eljasz-Radzikowski sotva si tú vec rozvážil. Na inom mieste uznáva, že sú na Spiši obok seba miestopisne názvy 1) slovenské, 2) polské, 3) ruské, 4) nemecké, 5) madarské a 6) latinské. Čo si pán Eljasz-Radzikowski myslí, že sú Slováci od prvého do posledného samí universitní professoři, habilitovaní každý o sebe, na slovanské jazyky, na germánčinu, na ursalsko-altajčinu? atď. Len keby vedel Slovák spíšské názvy obcí po slovensky napísal správne, opakujem: po slovensky, nie to okrem toho ešte aj v iných piatich rečiach? Ostatne p. Eljasz-Radzikowski je veľmi divný človek. Žiada od Slovákov, aby písali mená polských obcí na Spiši po polsky, opierajúc sa o polské hláskoslovie, ale na obrat necítí sa byť povinným vo svojich spisochoch písat slovenské názvy po slovensky... Vo svojej často tu spomenutej rozprave o Tatrách slovenský Ľumbier menuje Dziumbir a Štrbu: *Szczyrba* (odział Szczyrbski), vidz v Przew. 264. Kde je tu logika? Alebo polskí spisovatelia tak aplikúvajú logiku? — Oboznamujúc dielce Stanislava Grabského „Słowacy“ (Warszawa 1901, wy-

dawn. Przegl. tygodn. str. 95) Henrik Ułaszyn napisał: „... zwrćimi tu tylko uwagę iż autor niesłusznie używa wyrażenia „język słoweński” dla oznaczenia języka, którym mówią Słowacy. Tak wprawdzie nazwują Słowacy swój język, ale my, Polacy, nazywamy go słowackim...“ (Lud. org. ludozn. r. VIII, str. 322). Tu spisovateľ polský za chybu vytýka polskému spisu o Slovácoch to, že ich reč menuje *slovenskou*, tak ako si ju oni sami menujú, a žiada, aby sa v polštine reč slovenská menovala *slováckou*, lebo ju tak nazývajú Poliaci. Dlhý si placme, priateľa budzme. Ostávajme každý pri svojom. Aj my Slováci sa chýtame len polskej logiky a budeme písavať všetky spišské osady, aj polské, tak, jako ich my nazývame: Jarabiná a nie Jarzębina, Ružbachy a nie Družbaky atď. A čo sa týče písania zemopisných názvov, dobre bude, keď sa p. dr Stan. Eljasz-Radzikowski radší o to postará, aby ich nehyzdili — polskí spisovatelia. V prelekciiach Vincenta Polu „Rzut oka na północne stoki Karpat“ (v Krakove 1851) menuje sa rieka Váh „Vaga“ („do Dunaju plynne Waga doliną liptowską“; „Poprad wpada do Dunajca. Orawa do Wagi“, na str. 13). Meno stolice spišskej tamže z pravidla objavuje sa formou „Spiž“, „ze Spižu“, a skutočnú formu Spiš dopúšťa spisovateľ iba pobočne („cały rod osiadły tedy nad Popradem, Kamienicą górną i górną Białą jest od granicznego Spiżu zwany Spiżakami, a niekiedy także Spiszakami, na str. 123). — Ktože menuje Vah — Vaga, Spišaka — Spižak?

61. §. Na východoslovenskom území užšom všetci Rusi vedia aj po slovensky a užívajú miestnych názvov slovenských. V zemplínskej a v ungskej stolici nie sú východní Slováci čistí, ale s Rusmi pomiešaní a preto sú tamojšie názvy silne ruštinou napustené. Aj tu píšem miestopisné názvy podľa zásad, ktoré som odôvodnil pre čistú východoslovenčinu. T. j. píšem: Vinné, do Vinného m. miestneho Vinni, do Vinnoho: Staré, do Starého m. Stari, do Staroho atp. Této zásady som pristrihoval aj k názvom takých obcí, ktoré sú už nie na východoslovenskom území užšom, ale blízko k nemu. Píšem Volková (m. Voňkova), Dluhé v Ung. (m. Doňhi, do Doňhoho), Ciganovce (m. Ciganoččü), Kožuchovce (m. Kožuchivččü) atp. — Ak sú ruské názvy nie bežné východoslovenskou výslovnosťou ani na území východoslovenskom užšom, ani blízko k nemu, tam som zachoval pôvodné hláskoslovné svojskosti: Dedačovce, Podhorodie atp. U Niederleho: Dzedačov, Podhradie — Pohhorodie, Podgorodie (!). Formu Dzedačov, ale výslovnosťou „Dedačoň“, počul som aj ja v Koškovci; ale som písal podľa formy počutej v Humennom, ktorá sa srovnáva s úradnou. Táto úradná forma („Dedasóč“) musela mať svoj vzorec, a tým vzorcom mohla byť iba forma „Dedačovce“; od Dedačova muselo by byť úradne: „Dedacsó — Dedasó“.

62. §. S názvami, ktoré sa považujú za slovenské, je na dvoje. U niektorých je pôvod jasný, u iných nie dosť jasný. I pri prvých i pri druhých sa vyskytujú nesnádze, keď ide o stanovenie ich správnej podoby. Máme na pr. troje obce s názvom Abranovce — Abramovce. Názov je skrátený z Abrahamovce. Dve z nich úradne dosiaľ menujú 'Abrahámfalu; tretiu podla odranej slovenskej formy 'Abrány. Niederle, opierajúc sa o úradné názvy, pomenoval prvé dve: Abrahamovce, tretiu Abranovce. Pri tamtých sa dá obnoviť pôvodnejšia forma; pri tretej veru nie, je na závade úradný názov 'Abrány. — Máme Vyšný a Nižný Vladič, ale toto meno sa odralo, počuť len Ladič. Tu sa dá obnoviť, alebo povedzme zachovať pôvodná forma, lebo je tomu úradný názov priaznivý (Vladicsa). Ja nepochybujem, že sú aj Vyšné a Nižné Ladičkovce z toho istého mena Vlad, Vladko, Vladičko, ale tu sa už nedá zachovať etymologické písanie, lebo názov úradne znie: Ladiskóc, nepodporuje tedy etymologické písanie: Vladičkovce. — Že sú Niederleho Vojkovice nie správnou formou, to vidieť z toho, že sú odvodené od bežného za stara na východoslovenskom území mena Vojko („Vojk“) = Vojkovce tak ako Jankovce, Ladičkovce atď. Ale správné sú z toho istého mena: Vojčice. — Niederle bez práva pomenoval obce Szilvásapáti a Széplakapáti: Opatovce a Opačka. Domášni obyvatelia menujú prvú Opatské (Opacke, z Opackeho) a druhú Opatská (Opacka strana Siplaka). — Božčice v sečovskom okrese menujú úradne Bosnyica, aj Niederle prijal toto meno: Bošnica. Neviem, z kde sa vzaly této posledne uvedené formy. Ja som počuł vyslovovať: Boščice, do Boščic. — Ani to neviem, prečo dal Niederle prednosť forme Sabinov proti jedine bežnej Sobinov; bezpochyby sem patrí aj Soboš, tiež v Šarišskej. — Povinný som tu ešte jedon názov vyzdvihnuť. Obec „Korotnok“ (úradný názov) menuje Niederle Korytné a v závorke Korotnok. Ani jednej ani druhej formy tamojší obyvatelia neužívajú, ani okolití Slováci. Mal som veľa trápenia chcieť zistíť nominatívovú formu. Ľudia sú, čo do tohto názvu, veľmi pomútení. Iba to je isté, že je gen. do Koritňa a lok. u Koritňu. V Kluknave hovoria v nominatíve: Koritňe, v Jabloni: Koritňo, inde aj Koritňa. Je pravdepodobné, že je skutočný nominatív: Koritňe. To musí byť tá istá forma, ktorá je v názve: Jabloňe, (gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu, z týchto pádov odvodil svoj nominatív „Jabloň“ aj podávateľ Niederleho). Jabloňe je spisovné: Jablonie, ale či je možné Korytnie? Ja som sa rozhodol

za podobu Korytnik, ktorá je totožná s úradnou formou, a ktorú užívali dávnejšie.*)

Nenapodoboval som etymologiu Niederlových názovov, keď sa protivila skutočnej výslovnosti a keď názvy i skutočne vyslovované môžu sa zo slovanského bez faškostí odvodiť, pravda, inakšie. Písal som: Oružin (Nied.: Starý Ružín, úradne: Ó-ruzsin), Skrabské (Nied.: Strabské), Krišlovce (Nied.: Križlovce). Písal som: Kehnec (Nied.: Keňhez, úradne: Kenyhec), lebo to meno tak vyslovujú a vidím tu podobné prešmykovanie spoluhlások, aké je v slovách: konyha a kuchňa (kuhňa). Tu niet miesta na podrobne etymologisovanie. Pokial etymologickej všetkých svojich foriem nedokážem, nech sú oprávnené na zásade skutočnej výslovnosti. Ešte pripomínam, že z dvojtvarov Štola — Štvola uznal som prvý za pôvodnejší.**)

*) R. 1353 vyskytuje sa forma Korutnok, r. 1519 už Korotnok. Prvú považujem za ruskú „Korytnyk“; druhú za pomadarčenú z Korytnyk. Slovenskú formu Koritník najdeš už r. 1341, tedy žila súčasne s ruskou formou. Vidz názvy té v Hradského „Szepesvm. helységn.“ Tam najdeš už aj odchylné formy, ale z novšej doby, menovite: Koritno z 1638, Koritnya z 1723, Korotyan z 1524. „Korytňany“ sú v Ungskej a domášni ruskí obyvatelia si ich menujú Korútňanú. Od obidvoch tých dedin povstaly priezviská. Hradský uvádza v menoslove nadžupanov a úradských Malej stol. spišskej mená: Koritnyáni (1583—1624) a Korotnoky (1631—1651). Hradský. A szepesi tízländzs. széke, 170. — V XVII. storočí spomína sa aj priezvisko *Koroth* (tiež tam, 190), ale to môže byť len natoľko v spojitosti s menom obce Korytník, nakoľko je skratkom priezviska: Korothnoky.

**) Niederle uvádza vedla seba této dve podoby jedného názvu: Štvola a Štola. Št. Mišík (Slov. Pohl. 1903, 119) iba podobu Štola uznal za dobrú. Úradne sa volá tá obec Stola. V súsednej dedine, v Batizovciach, u J. Števka má uistili, že Štolania a ich bezprostrední súsedia (Batizovce, Gerlachov, Lučivná) menujú tú dedinu: Štvola, ale v odľahlejších obciach, na pr. v Ščavniku nazývajú tú dedinu Štola. Na vlastné uši som sa o tých veciach presvedčil v spomenutých dedinách. V dedinách Štola, Lučivná, Batizovce, Gerlachov, z posledných troch podávam jazykové ukážky, hovoria miešaninou, v ktorej je veľa liptovskostí. Ráz miešaniny dovoluje myšľať, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú, a táto miešanina obyvateľstva podrobenná je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. A o tom, že sú Liptáci neskôrším živlom v spomínamej miešanine obyvateľstva, zdá sa svedčiť aj dvojaká podoba Štola — Štvola. Vidím v podobe Štola po liptovskej predĺženej o = Štuola = Štvola. V Hradského Szepesvm. helységnevi obieha meno Štola počnúc od r. 1314, a sice už aj rečeného roku formou: Stola na dôkaz, že je v tom názve o dlhé. Z novšieho času, z r. 1723 má aj podobu: Stuhla, čo môže byť vari dôkazom, že

63. §. Keď pôvodná podoba slovenského názvu dosiaľ žije v skloňovaní, zachovávam ju aj v nominatíve. T. j. píšem: *Zborová* (u Niederleho: *Zborov*), lebo je v gen. zo *Zborovej*; *Zbojné*, lebo je v gen. zo *Zbojného*; *Volové* (u Niederleho: *Slovenská Voičova*), lebo je v gen. do *Volového*; *Široké* (u Niederleho: *Široká*), lebo je gen. zo *Širokého*; *Svidničky* (u Niederleho: *Svidnička*), lebo v g. zo *Svidničok*; *Stropkovy* (u Niederleho: *Stropkov*), lebo je v gen. do *Stropkov*; *Stracené* (u Niederleho: *Ztratená*, *Stracena*, *Stračena*), lebo je v g. zo *Straceneho*; *Mudrovce* (u Niederleho: *Mudrovec*), lebo je v g. do *Mudrovec*; *Makovce* (u Niederleho: *Makovce*), lebo je v g. do *Makovca*; *Majurky* (u Niederleho: *Majerka*), lebo je v g. z *Majurek*; *Katune* (u Niederleho: *Katúň*), lebo je v g. z *Katuň*; *Jablonie* (u Niederleho: *Jabloně*), lebo je v g. do *Jablonia*, v miestnej výslovnosti: nom. *Jabloně*, gen. do *Jabloňa*, lok. u *Jabloňu*; *Bzané* (u Niederleho: *Bžany*), lebo je v g. do *Bzaného* atd. Keď sa pôvodná podoba slovenského názvu shodovala s podobou názvu úradného, z toho som mal úprimnú radosť. Písal som: *Karná* (u Niederleho: *Karné*, v mad. *Kárna*), lebo je v gen. do *Karnej*; *Prikrá* (u Niederleho: *Príkré*, v mad. *Prikra*), lebo je v gen. z *Prikrej*. — Ale keď pôvodná podoba slovenského názvu vyhynula v skloňovaní, prijal som do nominatívu tú podobu, ktorá v skutočnosti žije v skloňovaní. Písal som

o predížili východní Slováci svojim spôsobom do u, tak ako koň — kuň. Pre formu Štola Hradszky nepodáva príkladu z listín. že v Štole a v uvedených podobnorečových dedinách dvojhlásku ô (= uo) znali, o tom svedčí ich reč doteraz. Od Miša Fabika, rodáka z Lučivnej, viem, že miesto prvotných svojich foriem: vól, nôž vyslovujú: v'ol, n'ož; prvá čiastka dvojhlásky ô (= uo) zanechala po sebe dosiaľ slyšiteľný, písmom ľažko označiteľný pazvuk. A v rozprávke, ktorú som si zapisal od J. Panušku, rodáka z Lučivnej, najde čitateľ viac ráz slovo skvora, na pr. vo vete „liška zručila skvoru zo seba“. V slove skvora zachovali rečení obyvatelia tú istú dĺžku, ktorú v mene svojej obce. Skvora zo skora, po pol. skóra (= Skura); Štola zo Štola. Uvedené dediny znajú aj ostatné dvojhlásky spisovnej reči, v tomto prípade liptovštiny, ale aj v týchto prípadoch ztráca sa prvý člen dvojhlásky až do nerozoznania a počut miesto neho len neurčitý pazvuk. V najbližších dedinách liptovských, na ktoré východná slovenčina nemá vlivu, uplatňujú sa dvojhlásky liptovskej vravy celou silou, uvidí to čitateľ z príslušných ukážok jazykových zo Štrby a z Važca. Z týchto úkazov sa môže zatvárať bezpečne, že sa v dedinách: Štola, Lučivná, Batizovce a Gerlachov nepoliptovštili východní Slováci, ale stáva sa naopak, povýchnoslovenčujú sa tu prvotní obyvatelia poľskoruskí a liptovskí.

tedy: *Horňa* (u Niederleho: Horná a Hornia, v maď. Hornya), lebo sa skloňuje: do Horňi, na Horňi; *Terňa* (u Niederleho: Trnia, v maď. Ternye), lebo sa skloňuje: z Terňi, v Terňi atd.

64. §. Jednaké názvy rozlišujú sa prívlastkami alebo miestnym určením. Bežnými prívlastkami pre obce sú: Vyšná, Nižná (nikdy nie Horná, Dolná);*) Stará, Nová, Veľká, Malá. Miestne radi určúvali obec starí obyvatelia dľa tekúcej vody. Starí Iudia ešte aj teraz vedia o tom rozprávať, že sa terajšie Kecerovské Peklany (u Niederleho Kecerské) menovaly predtým Peklany na Olšave, a zas Usovské Peklany (u Niederleho chybne Uzovské): Peklany na Sviňke. Tretie Peklany východoslovenského územia sa teraz menujú Pillerovské Peklany (u Niederleho len Peklany). Terajšie Kecerovské Koscelany dosiaľ určujú podľa miesta: Koscelany na na Olšave, a terajší Szentistván: Koscelany na Hornadze.

Lud nevie dostatočne porozumieť potrebe dôsledného rozlišovania miestopisných názvov. Rozlišuje blízko k sebe postavené obce, hlavne spomenutými prívlastkami Vyšná, Nižná, Stará, Nová, Veľká, Malá, ale inak len veľmi málo dbá o presnosť, uspokojujúc sa s prípadu na prípad nahodilými opismi. Na našom širšom území jest po viac obci rovnakého mena. Také sú: Zavadka, Polanka, Rokytov, Petrovce, Voľa, Porubka, Macijovce, Jakuboviany, Hrušov, Hradzisko, Hermanovce, Hažin, Hankovce, Haniska, Folvark, Dubravka, Červenica, Bukovec, Brestov atd. Osobite vyzdvihнем rozličné Hamre a bezpočetné Huty a Hutky, pre ktoré ľud nemá stáleho všeobecne znaného rozlišenia, len ich tak s prípadu na prípad opisuje. Na daktoré hore spomenuté meno jest aj 5—6 obcí a ľud ich predsa nijakými stálymi prívlastkami nerozlišuje. Často sa uspokoja aj úrady púhym pripomienutím stolice, v ktorej patričná obec leží. V Spišskej, v Šarišskej, v Zemplínskej, v Uhorskej majú po Zavadke, okrem toho v Spišskej a v Zemplínskej po Zavade; úrady sa úplne uspokoja označovaním stolice, v akej obec leží. V takýchto prípadoch to stačí, aj sám som tak postupoval. Úrady starajú sa neustale o bližšie určovanie jednakých miesto-

*) Za chybné treba tedy pokladať u Niederleho: Horná a Dolná Šitnica; Horná a Dolní Olšava, Olšva; Horná a Dolná Vladica atd. Všetky té názvy sú aj inak nesprávne. Treba ich písat: Vyšná a Nižná Sitnica, Vyšné a Nižné Olšavy, Vyšný a Nižný Vladic.

pisných názvov a tým sme zavadili o otázku, ako sa má v tej veci zachovať slovenská nomenklatúra? Rozhodnutie je nie veľmi ľahké. Určovací postup nebore sa totiž tou istou cestou u úradov, ktorou bral sa u ľudu.

Jest veľa názvov, kde úradný jazyk potrebuje určovať; v reči ľudu je to zbytočné. V Šarišskej je *Lipovec* a *Lipovce* (u Niederleho popri Lipovce už aj Lipovec a to na prvom mieste), z oboch má úradný jazyk *Lipóc*. že je tento Lipóc v tej istej stolici, rozlišili ho. Lipovec je teraz Szinyelipóc, Lipovce sú Kecerlipóc. Je jasné, že tu východný Slovák nepotrebuje rozlišovania. A na to jest dosť príkladov. Máme na širšom území štyri obce maďarského názvu *Ruszka*: Nagy- és Kis-ruszka, Regeteruszka a Oroszruszka. V slovenčine razoznávajú sa tak, že prvé dve majú stálé prívlastky: Veľký a Malý *Ruskov*, tretia má holý názov pôvodný: *Ruskov*, a štvrtá: *Ruské*. A tým sa celkom dobre rozoznávajú. — Zemplínska obec Nagymihály je: *Michalovce*, Šarišská Szentmihály: *Michalany*. — Na rozdiel od Šarišskej obce Szinye, volá sa abaujská obec Petőszinye. Prvá po slovensky *Sviňa*, druhá *Svinica*. — Šar. obec Hunkóč volá sa u ľudu *Hunkovce*, ungská Hunkóč u ľudu: *Chonkover*. — Zemplínska obec Csertiész = *Certizné*, ungská Csertiész = *Čertiz* (do Čertiza). — Zemplínska obec Cernina = *Cernina* (do Cerniny), Šarišská Cernina = *Cerniny* (do Cernin). U Niederleho prvá sa volá Černina, druhá Černica a Cernina; č v násloví je pri jakejkoľvek etymologii chybné, čierny je po východoslovensky: čarny. — Szentgyörgy (v Spiš.) = *Jurské*, Szentgyörgy (v Šar.) = *Dur*. — Koksómindszent (v Abaujskej) = *Mindsent* *), Miudszent (v Spišskej) = *Bijacorce*. — Szepesváralja = *Podhradz*, Sebesváralja = *Podhradzik*. — Rákóc (v Šar.) = *Rakovčík*, Rákóc (v Zemplínskej) = *Rakorec*. U Niederleho v obidvoch prípadoch: Rakovec, to je chyba). **)

*) Východní Slováci často tak narábajú s mnohočlennými názvy maďarskými, ako s horeuvedeným Koksómindszent. V tomto prípade osvojili si druhú čiastku slova: Mindszent. Tak aj v nasledujúcim: Vagn (Kapivágás v Šarišskej). Obyčajne prisvojujú si prvú čiastku, majú: Davidov (Dávidvágás v Zempl.), Silvaš (Szilvásfürdő v Zempl.), Naršany (Nyársardó v Šar.).

**) V ostatné časy počalo sa rozlišovanie mestopisných názvov chorobným spôsobom. Na našom širšom území majú tri obce meno *Zdravce*. Iba Šarišské *Zdravce* zachovávajú pevne svoje meno. Spišské si počinajú prisvojovať meno Dravee, aby sa lišily od iných obcí podobného mena. Práve tak

Á ako jest veľa miestopisných názvov slovenských, ktoré netreba bližšie určovať, tak jest naopak veľa úradných názvov, ktoré nepotrebuju bližšieho určovania, ale slovenské ho potrebujú. Podávam príklady: Máme dve obce, ktorých meno je *Rovné*, jedna je v Šarišskej, druhá v Zemplínskej. V úradnom jazyku šarišská sa volá: *Rovno*, zemplínska: *Rovna*. Iné príklady: Vaňkovce (v Abauj.) = *Vajkócz*, Vaňkovce (v Šar.) = *Valykóc*. — Štefanovce (v Zempl.) = *Stefanóc*, Štefanovce (v Šar.) = *Istvánvágás*. — Folvark (v staroves. okr.) = *Folyvárk*, Folvark (v kežm. okr.) = *Forberg*. — Hažin (v Ung.) = *Gézesény*, Hažin (v Zempl.) = *Harsina*. — Matašovce (v Zempl.) = *Matyasóc*, Matašovce (v Spiš.) = *Mátyásfalu*. — Lužany (v Šar.) = *Long*, bezpochyby staršie meno než je uvedené slovenské, a Lužany (v Šar.) = *Luzsánka*. Této posledné Lužany menuje Niederle: Lužanka a Lažany. — Kraviany (v Spiš.) = *Kravján*, Kraviany (v Zempl.) = *Kereplye* atď.

A teraz znova zopakujem otázku: Jako sa máme zachovať naproti úradným názvom, čo do bližšieho určovania svojich miestopisných názvov?

*Treba sa nám oddať prúdu a plávať s ním počnúc odtade, kde vypadlo kormidlo z rúk nášho ľudu. Aby sa ešte jasnejšie vyslovil: Treba nám prijať názvy úradné: Kecerovské Peklany, Usovské Peklany, Kecerovské Koscelany atď. a opustiť staré, prvotné: Peklany na Olšave, Peklany na Svinke, Koscelany na Olšave atď. Slabé sú naše sily, aby sme sa mohli stavať proti prúdu s nádejou na víťazstvo. To víťazstvo nevydobudneme totiž my, spisovatelia a novinári, mohlo by ho vydobudnúť iba obyvatelstvo východoslovenského územia . . . *)*

robia ungské *s tých istých príčin!* Tedy z tých istých príčin o krátke čas zase budú mať jednaké meno, Dravce m. Zdravce. Tým sa priblíža sice k úradnému názvu Daróc, ale, čo do rozlišovania, tam budú, kde boli. Asi tak sa má vec aj s obcou Švaby. V Spišskej sú Vyšné a Nižné Švaby, po maď. Ó-major a Sublechnic; prvé počinajú menovať: Starý Majer, druhé Sublechnica. Tretie Švaby sú v Šarišskej, po maď. Németsóvár. Obyvatelstvo ich dosiaľ volá Švaby, ale literatúre sa to nepáči a preto Niederle ich nazval Šovár a v závorke Šváby. Ale Šovar, podobou Šomvar je živým názvom susedného Tótsóvára a nie Németsóváru. Poznamenávam, že Tótsóvár nazval vymysleným menom *Slaná* a do závorky položil aj maď. Šovár. Z toho potom vysvitá, že je u neho Šorár aj Németsóvár aj Tótsóvár. Načo veci pliesť?

*) Že som túto svoju zkúsenosť vyslovil, že som sily Slovákov slabými uznal oproti prúdu, jaký panuje na vodách topografičnej nomenklatúry, to zase

, 65. §. Rozlišujúc jednaké miestopisné názvy, zachovával som nasledujúce zásady:

1. Ked sa názvy samy sebou zreteľne odznačujú, zachovávajú svoju podobu. To sa pofahuje v prvom rade na názvy, ktoré som uviedol v trefom vypočatí predchádzajúceho §-u. Ale sem patria aj také, ako: Vyšné Švaby a Nižné Švaby (v Spiš.); Švaby (v Šar.) stoja ojedinelé touto prostou podobou na území východoslovenskom,

zbúri proti mne niekoľko ľudí. Idealisti a optimisti myslia, že je dosť nepo-
pustiť, že proti úradným miestopisným názvom svoje vlastné máme postaviť.
Iba idealisti a optimisti môžu tak myslieť. A takí, ktorí na okamih nazreli do
východoslovenských pomerov, nemajúc tušenia o ich skutočnosti. Uvediem
tu niekoľko hlasov: Spoločnosť Romana Zawilińskiego (o výlete jej pôsobeniu v be-
sednici krakovského *Czasu*, 1902, sierpien), ktorá išla do Novej Belé na Spiši,
pýtala sa pocestných domorodecov: „Czy dobrze idziemy do Uj-Beli?“ — „Jako
mówią, do Białego“ — „Ano, tak, do Nowej Białej!“ Z tohoto rozhovoru Za-
wiliński príliš vela zatváral. On napísal: „Przekonaliśmy się z tej rozmowy
nietylko o tem, że lud tu mówi czysto po polsku, tak samo, jak u nas na Podhalu, ale i o tem, że narzucone gwałtem madziarskie nazwy, istnieją tylko
na mapach i w urzędowych aktach, lud zaś sam używa tylko swoich polskich,
jak Biała, Niedzica, Rychwałd, Hanuszowice itp., a nie Uj-Bela, Nedecz, Reich-
wald, Hanusfalu itp. Marne i śmieszne są te gwałtowne zapędy madziaryzacyi
krajów i okolic od wieków słowackich lub też polskich.“ Spoločnosť p. Ro-
mana Zawilińskiego stretla sa náhodou s takými ľuďmi, ktorí dosiaľ nepod-
ľahli novému vlivu. To stalo sa bezprostredne na hranici haličskej. Ale to
bola skutočne len náhoda. Už jeho rodák dr Stan. Eljasz-Radzikowski celkom
inakšiu zkušenosť nadobudol. Je pravda, že o sedem rokov neskôršie. Dr Stan.
Eljasz-Radzikowski v polemii so Št. Miškem napísal (Sbor. Mus. slen. sp.,
1899, str. 161): „Raz przychodzię do Mięguszowiec (na Spiszu) i pytam starego
góralska, jak nazywacie waszą dziedzinę? On mi na to: *Menguszfalu*. Ale to
jest po madziarsku, jak po słowieński? — E, to się dawniej nazywało *Mię-
guszowce*, teraz „lem“ *Menguszfalu* (!).“ Kto tak pochodi východoslovenské
územie, ako som ho pochodiť ja, ten sa presvedčí, že sa východoslovenské
územie nehodí na purifikačné experimentácie. Udaje Niederlových literárnych
pomočníkov, ktoré som dostatočne osvietil v tomto záhlaví, jasne svedčia o tom,
že sa povážlive otriasla pôda pod nohami východných Slovákov, čo sa týče
prvotných miestopisných názvov na ich území. O tom vedia už aj v zahraničí
a na ospravedlnenie svojho stanoviska uvádzam tu slová jedného Russa. I. P.
Filevič, ktorý, ako píše na str. 30. svojho spisu „Ugarska Rus“, pobudol
medzi uhorskými Rusmi, zkúsil, že uhorskí Rusi pomádarcujú názvy svojich
obcí, aj o „Rusoch“ vo Vrannom a v Trebišove to hovorí, tedy vlastne
o Slovácoch, a dajúc výraz tejto svojej zkušenosťi, takúto žiadosť vyslovil:
„Na ugorských našich sootečestvennikach leží objazannosť sochranit slaviano-
russkijia nazvania po krajnej mérē v zapisu. Bolše ničego, pri ich položenii,
treboval nelzia.“ (Tiež tam, na str. 30—31.)

netreba ich tedy osobite určovať. Štýlbach (v Spiš.) jasne sa odznačuje od Šteľbacha (v Šar.), len ich nesmieme miechať. Niederle Štýlbach menuje aj Šteľbachom. Štýlbach je slovenská, Šteľbach je ruská výslovnosť patričného nemeckého mena, v Šteľbachu totiž bývajú Rusi. Gajdoš a Gojdoš dobre sa rozlišujú, obidve v Ungskej.

2. K názvom, z ktorých je len po jednom v stolici, nedávam bližšieho určenia, ale pridávam len meno stolice. V druhom vypočatí predchádzajúceho §-u sme videli z príkladu „Zavadky“ a „Zavady“, že tak sa tu chová aj úradný jazyk. Na takomto základe písem: Zdravce v Spiš., Zdravce v Šar., Zdravce v Ung., Dubravka v Zempl., Dubravka v Ung., Klečenov v Abauj. (u Niederleho Kláčanov a Klečanov), Klečenov v Zempl. (u Niederleho Kláčanov a Klečenov), Hradisko v Šar., Hradisko v Spiš. atd. atd.

3. Čažko je nakladať s názvami, z ktorých je viac vo stolici. Aj tu sa dá s prospehom užiť predošlého pravidla, a sice tak, že k názvu pridáme meno okresu. Ale často býva, že je v jednom a tom istom okrese viac jednakých názvov. V takýchto prípadoch zväčša sa už postaraly úrady o náležité rozlišovanie berúc k bližšiemu označeniu dajaké miestne alebo osobné meno. *Ak nechceme napomáhať zmutok, nesmieme ísť vlastnymi cestami, tu sa musíme podrobíť tomu, čo úrady ustáli, už či sa im vec vydarila a či nie. Toto je to vodstvo, po ktorom musíme plávať s prúdom úradného jazyka.*

Máme v stropkovskom okrese Vyš. a Niž. Sitnicu, v ungvárskom: Vyš. a Niž. Nemecké, v stropkovskom Vyš. a Niž. Olšavy (u Niederleho: Horná a Dolná Olšava a Olšava!). V takýchto prípadoch je ľahko topografoví, lebo sa prívlastky shodujú s úradným názvom. Ale máme v ungskej tri dediny s názvom Remety, z nich sú dve v sobranskom okrese. Vyšné zemopisne volajú sa úradne Felsóremete, ale Nižné zemopisne volajú sa už oddávna: Sárosremete (u Korabinského už takto). Čo si tu počať? Niederle zachováva zemopisné prívlastky: Vyš. a Niž. Remety, ale ja som už nepočul názvu „Niž. Remety“ od Slovákov, len „Blatiňe Remeti“. Tretie Remety ungskej sa volajú úradne Turjaremete. Neelogickosť úradného názvu je jasná (sú Vyšné Remety, ale Nižných niet), ale konečne tu ide o rozlišovanie obcí a nie o logiku. Keď domášni chodia do „Blatiňich Remet“, my ich už hádam ani nemôžeme siliť, aby chodili do „Nižních“? Ja písem: Blatné Remety a

zpravidla zachovávam vyslovenú zásadu o tom, že sa musíme opierať o úradné určovanie jednakých obecních názvov, ale v tomto jedinom prípade položil som v závorke aj „Nižné“. Keď úradný jazyk ešte nemá alebo nepotrebuje prívlastku, ale v slovenčine je ho treba, pridával som k názvom meno stolice alebo okresu, tedy: Štefanovce v Zempl., Štefanovce v Šar. (Stefanóc a Istvánvágás), Vaľkovce v Šar., Vaľkovce v Ab. (Valykóc, a Vajkóc), Folvark v staroves. okrese, Folvark v kežm. okr. (Folyvárk a Forberg), Červenica vo vtoris. okr., Červenica v ntoris. okr. (Vörösalma a Vörösvágás), Macijovce v sob. okr., Macijovce v nves. okr. (Mateóć a Matejóć) atp. Iné príkady: Hermanovce v topł. okr., Hermanovce v šir. okr. (Tapolymhermány a Sztánkahermány). Ak sú jednaké názvy v jednom okrese a prívlastky sú nevyhnutné, prívlastky úradného názvu napodobíť treba aj na ten prípad, keďby v reči ľudu neboli dosiaľ v úžitku: Topł. Nemcovce a Kapuš. Nemcovce, obidve v topł. okrese, úradne: Taplinémetfalu a Kapinémetfalu. — Keď bolo treba, uplatňoval som této zásady všetky spolu: Hrušov v Sp., Hrušov Vyšný a Nižný (v Zemplínskej). Úradne prvý bez prívlastku, druhé: Felső-, Alsó-körtvélyes. Nižný Hrušov menuje Niederle Hrušovskom; ja som ho počul menovať len Hrušovom. — Rokytov v Šar., Hum. Rokytov a Zbudzský Rokytov. Prvý úradne bez prívlastku, druhé: Homoniarokitó a Izbugyarokitó. Šarišský Rokytov menuje Niederle aj „Rokycany“, ale omylem. Rokycany sú sice tiež v Šarišskej, ale to je iná obec, po mad. Berki. Aj túto menuje Niederle: Rokycany a v závorke: Rokocany. — Tažko je rozlišovať také názvy, z ktorých je prílišne mnoho. Uvediem tu len Poľanku — Polany a Huty. Práve pri takýchto sa nám treba pridržovať úradných názvov. Zo Zemplínskej som uviedol: Sečovská Poľanka (Szécs-polyánka), Tovarnianska Poľanka (Tavarnapolyánka), Nechválovova Poľanka (Nechválpolyánka) a Poľana (Sztrópkópolena). „Poľana“ je totiž len jedna na východoslovenskom území, nepotrebuje tedy bližšieho určenia. Zo Šarišskej som uviedol „Poľany“ (gen. z Poľan), t. j. Krajnópolyana; z tej istej stolice: Vyšné a Nižné Poľany (Felső- a Alsó-polyánka). Konečne: Poľanka v Ung. a Poľanka v Ab. (Sárospolyánka a Lengyelfalva). Vidzme Huty a Hutky. Zo Šarišskej som podal: Stebnícka Huta, Livovská Huta, Roľova Huta. (Niederle ich menuje: Hutiska, Evovská Huta a „Fenikshuta“ [Roľova Huta]). Osadu „Phönixhutta“ menujú Slováci výlučne Roľova Huta. V Šarišskej jest ešte „Hutka“; túto menujú: Hutky, v g.

z Hutkoch, ale že „Hutky“ sú aj v Abaujskej, a to dve osady: Hutky Vyšné a Nižné, pomenoval som šarišské, majúc ohľad na rozšírenosť Hút a Hutiek, — Hutky v Šar. Z Abaujskej: Salánska Huta, Kováčvágáska Huta (na krátko ju menujú: Vagaska Huta*)), Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka (Sompatakinaghuta a Sompatakishuta). V Ungskej: Huta v Ung., bližšie označenie z tej príčiny, z ktorej pri názve „Hutky v Šar.“ V Spiši sú okrem Smolníckej Huty ešte dve Huty, ktoré ľud spoločne menuje „Dzedzinky“. Úradne sa menujú: Imrichfalu a Istvánfal. Imrich je slovenské, István madarské meno. Sú to osady hodne staré. Istvánfal takto sa menovala už r. 1386 („Estvanfalva“), Imrichfalu r. 1386 (?). V miestopisných slovníkoch dostaly určité mená: Ištvanovce a Imrichovce. Aj ja som prejal této mená, lebo názov domášny „Dzedzinky“ nedostačuje.

Pripomenutie 1. Ako písal miestopisné názvy, ktoré sa opierajú o slovo *ves*, také ako Nová ves, Stará ves? Toto je nie ľahká otázka. Dosiaľ sme ich písavali všetci etymologicky. Ale keď sme inde popustili v prospech východoslovenskej výslovnosti, svedčilo by sa popustiť aj v takýchto prípadoch. Vo východoslovenskej výslovnosti *ves* smliaždi sa z pravidla s prechodiacim slovom. To sa prvotne stávalo len v skloňovaní, miesto z Novej vsi alebo zo Starej vsi vyslovúvali z Novejšej alebo zo Starejšej. Neskoršie vznikly z takých smliaždenín nové nominatívny: Novejša, Starejša. Slovo „veš“ smliaždilo sa aj s inými prechodiacimi prívlastkami. Hororí sa Naciňouša, Postredneuša miesto pôvodných Nacina ves, Postredňa ves. — Je možné, že obyvateľstvo preto vyhýbuje podobám „veš“, „vši“ atď., aby nezavdávaly príčinu k lacným vtipom, ku srovnaniam s podobami „veš“, „vši“ atď. Ale je i to možné, že tu ide o zabudnutú etymologiu, lebo sa neužíva pochopového slova „veš“ v smysle „vala“ alebo „dzedzina“. Odhadol som sa písat opierajúc sa o výslovnosť: Naciňovsa, Postrednevsa, lebo tu ide o také neobyčajné smliaždenie zvukov, že by nedorozumenie vzniklo zavedením etymologických foriem: Nacina ves, Postredná ves. Istá vec je, že by úžitočné bolo pre východných Slovákov, keby sa aj tे podoby opierały o výslovnosť východnú, ktoré sa potahujú na „Nová ves“, t. j. keby sme písali Novejsa, z Novejsi atp. Niederle písal z pravidla Nová ves, iba raz spomenul v závorke „Novejsa“ pri Tušickej Novej vysi. Na moje rozhodnutie v tejto veci malo účinok vedomie toho, že východní Slováci smliaždené podoby názvu „Novej vasi“ nie rovnako vyslovujú. Popri výslovnosti „Novejši“ počuť totiž aj „Novevši“: Košická Novevša, v Drinovskej Novevši. Opierajúc sa o výslovnosť, museli by sme tedy jedon a ten istý názov

*) Kováčvágáska Huta preto, lebo „Kapivávás“ v top. okr. menuje ľud len „Vagaš“, horespomenutá Vagaska Huta nebola by tedy dobre rozlišená. Kapivágás som pomenoval, aby vyhol nedorozumeniu, — Kapušianskym Vagašom.

(Nová ves) dvojako písal (Novejsa, Novevsia). Z takých príčin som sa odhodlal písat etymologicky názvy s „ves“ až na uvedené dva prípady, v ktorých sa formy neobyčajne odchýlily a do nepoznania zmenily. Niederle napíšuc Naciňovsú etymologicky „Nacina ves“, do závorky položil aj formy: Naciňovša, Naciňoveš, čiže, že podľa etymologickej formy sotva by východný Slovák potrafil do patričnej dediny.

Prípomenutie 2. Madarské bližšie určenie jednakých názvov často nezodpovedá už skutočným okolnostiam; zakladá sa výlučne na historičnosti. Tak v Zemplínskej máme na pr. blízko hraníc Šarišskej stolice: Zemplíndricsna a Sárosdricsna, Zemplénsztaskóc a Sárossztaskóć, Zemplénbukóc a Sárosbukóc; i jedny i druhé i tretie dediny sú v jednom a tom istom stropkovskom okrese. Napodobil som úradné názvy. Bližšie určenia nezodpovedajú sice skutočným okolnostiam, ale tu je treba *úradného počinu*.* — Podobne sa má vec s národnými prívlastkami. V Šarišskej máme Tót- a Magyarraszlavica, ale v obidvoch bývajú Slováci. V Zemplínskej jest: Orosz- a Magyarkrucsó, ale v Madarskom bývajú Slováci. V tej istej stolici: Tapolyizsép a Magyarizsép, ale v obidvoch bývajú Slováci. Tapolyizsép Niederle menuje Slovenským, ale tohoto prívlastku neužívajú. Madarský Žipov má $\frac{1}{4}$, mad. obyvatelstva podľa posledného popisu. V Šarišskej sú aj Németjakabvágás a Magyarjakabvágás, a v obidvoch obciach bývajú samí Slováci. Aj tu som sa opieral o úradné prívlastky v obrubách rozvinutých zásad. Prívlastok „Magyar“ som neprekladal slovom „Uhorský“, ako to robil Niederle („Uhorský Žipov“, „Uhorské Raslavice“), ale slovom „Madarský“, tedy: Madarské Raslavice.

Prípomenutie 3. Pôvodne neboli bežné prívlastky *Veľký* a *Malý* Slavkov. Hovorievalo sa: Slavkov a Slavkovek. Na území východnom dosiaľ je množstvo príkladov tohto pôvodného rozlišovania obecných názvov: Hnilec a Hnilček, Poruba a Porubka, Zavada a Zavadka, Poruby a Porubky, tak aj Zavadky a Zavadky, Polany a Poľany, Huty a Hutky. Jest ich dosť aj inej podoby: Šalgov a Šalgovík, Tokaj a Tokajík, Podhradz a Podhradzik, Rakovec a Rakovčík, Salanc a Salančík, Brežnica a Brežnička atď. Kde toto pôvodné rozlišovanie vyhynulo, musel som prijať novoveké: Veľký a Malý Slavkov. *Slavkovek* počuješ ešte po súseďných dedinách, v samej obci len *Malý Slavkov*. Najprednejší človek obce mi vysvetlil, že svoju dedinu menujú *Malým Slavkovom* na rozdiel od Veľkého, „bo ked je Veľki Slavkov, ta muši byc i Maľi Slavkov“.

Prípomenutie 4. Opierajúc sa pri bližšom určovaní o úradné názvy pomenoval som Felsőerdőfalu a Alsóerdőfalu, predtým Óleszna a Újleszna, príslušnými novými názvami: Vyšná Lesná, Nižná Lesná. V obidvoch bývajú Nemci.

*) V takýchto prípadoch je prívlastok len prívlastkom; ked ide o polohu obce, tam kladiem *miestne určenie*, takto: Poľanka v Zempl. (nie „Zemplínska Poľanka“!). Tým sa vyhne nedorozumeniu.

Pripomenutie 5. Niekoľko ráz pridal som bližšie určenie aj k takým názvom, ktoré sú ojediné na východoslovenskom území. Urobil som tak z ohľadu na inoslovenské miestopisné názvy, aby sa od týchto rozlíšovaly. Tak pri mestách: Spišská Sobota, Spišská Nová ves a ďalšie iné. Této ohľady budú sa musieť ešte väčšou mierou uplatniť pri všeobecnom ustaľovaní miestopisného názvoslovia. Ale to sa môže stať iba po náležitom preštudovaní celého materiálu.

Pripomenutie 6. Na východoslovenskom území nie je také obce, ktorá by sa menovala Ves, Dolina, Voda, Pole, a preto vo viacčlenných názvoch, v ktorých sa spomenuté podstatné mená objavujú, nesmieme ich písat veľkou literou. Spomenuté podstatné mená sú v takých viacčlenných názvoch iba po-chopovými slovami. Píšem tedy: Nová ves, Stará ves, Krížová ves, Stará voda, Pusté pole, Suchá dolina atď. V protive s tým píšem: Stebnicka Huta, Smolnicka Huta, Košické Hámre atď., lebo Huta a Hámre zjavujú sa ako samostatné miestopisné názvy, na pr. Huta v Ung. (mad. Hutta) a všetky huty, i „Stebnicka“, i „Smolnicka“, podobne aj hámre, i „Košické“ menujú sa v najbližšom okolí len Hutami a Hámrami.

Pripomenutie 7. Podľa nového pravopisu miestopisných názvov v úradnom jazyku píšu sa všetky priradené prívlastky spolu jedným jediným slovom, hoc by ich kolikokoľvek bolo. Píše sa: Dunajeckrempe, Lublókrempe, Sebeškellemesirétek atď. Kde ide o skutočný prívlastok, je to na mieste. Ale týto zásadu neoprávnene používajú povolané orgány tam, kde ide o administratívne slúčené dve (alebo tri obce): Píšu Garbócbogdány, Čírdarma, Vinnabanka atď., a z toho býva zmotok u obyvateľstva. Podaktori pochytia prvé čiastku názvu, iní zas druhú čiastku. Počul som, že sa „Vinnabanka“ volá po slovensky: Vinné, lebo „Banki už ňit“. U Niederleho je naopak. On menuje „Garbócbogdány“: Bohdanovce; u neho zas — Garboviec niet. Niederle má na svojich mappách: Farkašovce s pominutím dediny Levkoviec (sú úradne v jednu administratívnu obec spojené), Graňč s pominutím dediny Petroviec (sú v jednu administratívnu obec spojené), Markušovce s pominutím dediny Ščepanoviec (lebo sú v jednu administratívnu obec spojené), Bohdanovce s pominutím dediny Garboviec (sú v jednu administratívnu obec spojené). Ja sa nazdávam, že sa také počinanie nehodí pre spisy etnografické. Pri Bohdanoviach mal aspoň toľko ohľadu, že túto jednu obec dvoma kolečkami (!) označil. — Máme administratívne obce, v ktorých je päť osád. Taká je Lándzsásfalu v Spiši. Do nej patria: Horka, Kišovce, Miklušovce, Primovce, Sv. Ondrej. To je pravda, že všetky spolu majú len 377 duší, ale o to nejde; sú osobité osady, so starými osobitými menami, stavaním so sebou nesúvisiacé. A ako sa tu zachoval Niederle? Zo svojej mapy vypustil všetkých päť osád, a že ony spoločného úradne im udeleného administratívneho názvu ešte neznajú, — Niederle ich všobec na mappe nijako nespomenul. — Mojim domnením ne-ztratilo by úradné názvoslovie na svojej cene, keby slúčené administratívne obce aj nadalej starším spôsobom menovalo, na pr. Csabalóc és Sterkóc, Izbugyabéla és Valentóć atď. Této obce sa dosiaľ menujú takto aj úradne, a to je správne. Keď napíšem novouvádzaným pravopisom: Csabalócsterkóc, každý, kto logicky myslí, bude sa nazdať, že tu ide o pomenovanie obce Sterkovic pri Čabalovciach. V slovenčine sa nedá napodobiť úradný pravopis

v tejto veci, hlavne preto, že sa všetky čiastky názvu skloňujú, a potom aj preto, že ľudia pri slúčeninách naveky užijú len meno tej osady, do ktorej idú. *Už miestnymi pričinami sú k tomu nútenei.* Idú buď do Farkašoviec, buď do Levkoviec, naráz do obidvoch dedín nemôžu ísť, lebo neležia spolu, sú oddialené od seba. Tu je nie taký prípad ako v názve *Budapest*. Budapešť leží na jednom prieštore, t. j. je aj zemopisne jedným celkom. Preto sa takéto a podobné slúčeniny úradného jazyka u ľudu neujsímajú a majú význam výlučne pre administráciu. Kto by sa vybral do Lándzsásfalu, ten by sa musel roztrhnúť na päť kusov a tých päť kusov muselo by ísť osobite do rečených piatich osád, ktoré patria pod administratívny názov Lándzsásfalu. — Spomenul som, že nedorozumenia vznikajú z úradného pravopisu. Niederle *Bakšu* (úradne Koksóbaksa) menuje *Kokšov*, a takej obce niet. „Koksó“ je len prívlastkom obecného názvu „Bakša“.

66. §. Miestopisné názvy sa neustajne menia, často vznikajú nové. Oproti týmto zmenám treba sa zachovať chladnokrvne a kráčať s rozvojom nehladiac na to, či nám je to po chuti alebo nie. Hoc by sa nám zdal daktorý nový názov protivný, musíme počítať s okolnosťami, s tým, že sa úradne dostal do života, a s tým, že ho skutočný život ignoroval nebude. Ked úrady z akýchkoľvek príčin novú obec stvorily, na pr. *Lándzsásfalu*, aj my musíme prijať na známost, že jest takáto obec a musíme ju vedef menovať. V smysle rozložených zásad nemohol som ju ináče pomenovať ako *Landžašfala*. Taká nove povstalá obec je aj Sebeskellemesirétek, Niederle ju nazval „Šebeškelemeš“, ale je to nie správne. Miestny človek mi hovoril: Ludze idu do Šebeša abo do Kelemeša, nícto ňehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo to *dva valači*. Tak je, to sú dve osobité dediny a „Sebeskellemesirétek“ je medzi nimi podľa hradskej stavaná tiež osobitá, tedy tretia obec. Túto nemôžeme volať menami súsedných obcí. Túto obec ľud menuje „Medzi Židmi“, srov., čo napísal Joz. K. Pospech v ČMSS, 1898, 67, lebo v tej temer samí židia bývajú. A keby napísal: „Bol som Medzi Židmi“, každý v tých stranach by mi rozumel, v ktorej obci som bol. Niederleho podávateľ poslovenčil obec „Aranybánya“ na „Zlaté“ a v závorke „Zlatá Baňa“. Ja som nie priateľom takéhoto poslovenčovania; také poslovenčovanie je iba na to dobré, aby si človek zastrel nedostatočné vecné vedomosti a aby sa stal bez práce veľkým a tuhým Slovákom. Nikto v Šarišskej nepotraffí do Zlatého alebo do Zlatej Bane, jak nepridá, že „idze na Dubník“. To miesto, kde leží Aranybánya, menujú totiž okolití Slováci „na Dubník“. Pravdaže je ľahšie preložiť maďarský názov hoc i dva razy, než vyšetrif prvotný názov — raz.

II. Z nárečoslovia.

Ako sa rôzni východno-slovenské nárečie.

67. §. Joz. Šafárik vo svojom spise „Geschichte der slaw. Sprache u. Lit. (str. 377/378) píše:

„Sieht man auf die slowakische Sprache, wie sie im Munde des Volks lebt, nicht wie sie in den Werken slowakischer Schriftsteller vorkommt (denn diese ist die mehr oder weniger slowakische Böhmishe), so lassen sich drei Hauptvarietäten derselben unterscheiden: 1) die *eigentliche Slowakische* in den Gespanschaften Thurocz, Arva, Liptau, Sohl, Bars, Neograd, Pesth, Borsod, Gömör und in den aus diesen Gespanschaften geflossenen Colonien in Niederungern. 2) Die *mährisch-slowakische* Varietät in den Gespanschaften Pressburg, Neitra und Trensin, und in den von daher stammenden Niederlassungen in Niederungern. 3) Die *polnisch-slowakische* Varietät in einem Theil von Arva, ganz Zipsen, Schárosch, Abaj und Zemplin (woselbst eine in der Orthographie magyarisirende Spielart *sotakisch* heist), deren Entstehen sowol der Nachbarschaft mit Polen, als auch der drei Hundert Jahre lang dauernden Herrschaft derselben in Zipsen zuzuschreiben ist.*.) Sie liebt das Polnische *dz* und *c* st. des slowakischen *d* und *t*: *idzem*, budzem, ferner viele echtpolnische Wörter, Biegungen und Formen: *bars* st. *welmi*, *palec* st. *prst*, *draha* st. *cesta*, *hyba* st. *gen*, *choc* st. *trebas*, *šukac* st. *hledat*, *widzalem*, *šwinia* u. s. w.“

O podrečí východnom Šembera v „Dialektologii“ (str. 77—79) rozpísal sa už dosť obšírne:

„Podrečí východní rozšíreno jest ve Spiši, Šariši a ve stolici Zemenné a Abajvárske. V onech dvou stolicích blíží se velice blízké polštině; v těchto dvou maloruštině, kteráž v nich jest spolu domovem. Za hlavní známky tohoto podrečí ve Spiši a Šariši pokládati lze tyto: Hlásky a formy mluvnické. Přízvuk jest na slabice předposlední. Samohlásky vůbec se zkracují. ě, š, ž šeplavé: čeply (teplý), čma (tma), lažíč (lézti), v leše. ž, š, č místo z, s, t: želeny, ošika, pošvičim (posvítím), češky (těžký); dz místo d a d: budčeče (budete), dzivy (divý); e nejotované v přídavných jménech: čiche hodziny (tiché hodiny), hole brižky (holé vršky), dobreho pana; e místo a jinde na Slovensku obecného: mě, če (té), še, sice; u místo o zde onde: un (on), nus (nos, genit. nosu); o místo e: čomu (čemu), sobu (sebou); ť široké: ťuka, vydať; předložka do místo k: do pana (k pánovi); g místo h zhusta: glupy (hloupý),

*.) Šafárikovo predpokladanie osvojil si aj prof. Pastrnek, porov. §§-y 21—22. Tam poukazujem na neodôvodnenosť takého predpokladania.

glupák (hlupák); vkládavé samohlásky: tarhač (trhati), žarno (zrno), ušmerčíť (usmrtiti), Ternava neb Tyrnava (Trnava), žołty (žlutý), pułny (plny); buł, buli místo: byl, byli, zvláště v Šariši; a místo e v množném počtu přítomného času ve Spiši: trhama (trháme), chodzima (chodíme); u v instrumentálu jmen ženských: tu šilnu ruku (tou silnou rukou); vokativ jako v Čechách a na Moravě: ó pekna lipo! vy šedlaku! V Zemennensku jsou tyto zvláštnosti: j vkládá se před sykavky: majc (mátí), majceri (matéri), hojscina (hostina); e místo i v infinitívě, jako v Gemeru: robeč (robiti); předložka proti s akkusativem: naproci otca sveho (proti otci svému), pročivko mudre ridzeni bože (naproti moudrému řízení božinu). Taktéž se mluví z části v Gemeru a v Novohradě. Zvláštní slova: ava (hle), bym (bych, co bym se hněval), breh brižek (vrch), bilič (bíliti, jako v Čechách), bruch (břicho), dudek (groš), dryčný (bezky, jako v Brněnsku), kapeluch (klobouk), skarha (žaloba), skaržič še (stěžovati si), trimat (držet), leš (silva, jako v Čechách), velo ludzi (mnoho lidí), pramen (papršlek), ručić, ručač (hoditi, házeti), hutorič (mluviti), perašin (petružel), net (není), ljem neb lem (jen) sosna (borovice), sielo či sielico (košile, tamtéž), valal (ves, uh.). V krajine Humenské, totiž v městečku Sniň a ve vesnicích Dlúhé, Bělá, Udavskému a Papiné, shledávají se tyto zvláštnosti: s místo c v slově so (co), pro kteréž slovo obyvatelstvum té krajinky prý dána jest přezdívka Sotáci; c místo t: ceper (teprv), cirne (trní), cahajce (tahejte), uceknul (utekl), mac (míti). Zvláštní slova: koval neb kovač (kovář), kalab (klobouk), postav (sukno), jarek (řeka), oblok (okno), šljub aneb vesele (sňatek či kopulace), nohavky (nohavice), chtožka (kdosi), dva oči, dva uši (dvě není obyčejno), harček (hrnek), dohavarac sa, bešedovac sa (smluviti se), šleboda, šlebodny (svobodný), on nit (on není), sednice sebe (sednête si), bul šmy tam (byl jsem tam) a v. j. "

Šafárik a Šembera nevedeli teda ešte o tom, že aj v Ungskej bývajú Slováci, ani prieľadného obrazu o rôznoisťach východnej slovenčiny nepodali. Šembera má sice hojne rečových známok, ale sa neodvážil systematične rozdieliť východoslovenské nárečie. Nemal k tomu potrebného materiálu.

68. §. Reč východných Slovákov je dvojaká. *Samosvoja*, ktorá má všetky známky slovenskej reči a je v podstate jednotná, a *pomiešaná*, ktorá sa dosiaľ nevyhralila z pomiešania rôznorodých jazykov alebo nárečí, a menovite v ktorej dosiaľ nie sú utvrdené všetky známky slovenskej reči.

Že sa pomiešaná rôzni podľa obcí a podľa krajov, to vyplýva už z podstaty veci. Ale sa rôzni aj *samosvoja*, hlavne po hraničnej

čiare, kde posledné dediny stýkajú sa s najbližšími inojazyčnými, ale aj uprostred svojho územia, kde inojazyčné osady, ruské alebo poľské, nepripodobily sa este úplne svojmu okoliu slovenskému. Pomiešanú reč zisťujem 1) v Zemplínskej a Ungskej, menujem ju zemplínsko-ungským podrečím, 2) v poludňovo-západnom kúte Spiša, menujem ju lučivnianskym podrečím.

Vidzme této rôznosti rad za radom.

69. §. V Spišskej:

Dediny Batizovce, Gerlachov, Lučivná, Štola a Mengušovce hovoria jazykom pomiešaným. Ráz miešaniny dovoľuje myšľať, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú a tátó miešanina obyvateľstva podrobena je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. Porovnaj poznámku **) na str. 103. V menovaných dedinách majú aj dvojhásky ako v liptovčine, ale ich prív čiastku vyslovujú zväčša temer neslyšiteľne. Miesto „v'ol“ povedia „v'ol“ atp. M. liptovských genitívov: dobrjeho atp. vravia: dobr'eho. Miesto mäkkého ľ naveky tvrdé n. Pred dvojháskou, ktorej prívym členom je i, znie ď temer mäkko. Prív člen dvojhásky v smysle toho, čo som hore povedal, odpadá, a ostáva istý pazvuk, tedy: n'esol, n'et (m. niesol, niet). V činnom príč. min. vyslovuje sa l poľským spôsobom, medzi l a u, v jaz. ukážkach označoval som ho literou Ľ. Ináč sa tvrdé „l“ otrelo a počuť zaň stredné l, ktoré je veľmi naklonené výslove mäkkého l. — Počuť často mäkké r: r'ecaz, odtrhlo sa mi z r'ecazi. V slove *tvar* (= tvár) som počul v Lučivnej od Fabika pazvuk „b“. „Boľ“ často znie takto: „bъľ“. — Za d, t = dz c. — Za ch počuješ aj h. — Panuška v Lučivnej volal Štrbanov: Štrbjanmi. Z tohoto vidieť aj to, že majú samohláskové l, samo sebou sa rozumie aj r. — Odznačujú sa slovami: dužo = moc (popri velo), vratim (m. hvarim), pec, g. -i, izba (m. chiža), oblok (m. oblak), čo (m. co). — Jazykové ukážky najde čitateľ tu, na str. 427 (z Lučivnej), 437 (z Batizoviec), 438 (z Gerlachova v Sp.). — Dr Radzikowski napísal v Č. Lide (X., 306): „Veľmi pozoruhodná jest reč Gierlachovanú. Jest přechodní mezi jazykem slovenským a poľským. Na východě stýká se Gierlachov s nemeckými osadami. Historie Gierlachova stýkala se se třemi jinými osadami: Batizovce, Mengušovce a Štola. Posud udržují se jisté zvláštnosti společné, jak jazykové, tak i jiné, mezi týmiž osadami. Sousední Slováci nazývají řeč těch čtyř osad „pol-

skou“, čímž vyjádřuji, že se podobá polskému jazyku. K jiným stranám, kromě východní, kde jsou němečtí osadníci, jsou osady čistě slovenské, s jazykem již jiným, více sblíženým řeči slovácké.“ Na této istenia poznamenávam, že som na svojich výletoch nikde nepočul, žeby súsední Slováci polskou menovali reč uvedených mnou piatich dedín, lebo ku tým štyrom, ktoré menuje Radzikowski, pridať treba i Lučivnú; ona ku nim patrí po jazyku. Ešte dodávam: Kto srovňá hore označené ukážky jazykové s ukážkami z obcí sú-sedných, presvedčí sa, že je pravý opak toho pravda, čo hovorí dr. Radzikowski, t. j. že v poludňovo-západnom kúte Spiša v ktorejkoľvek obci viac poľskostí najde v reči, než v spomenutých piatich. — Fr. *Pastrnek* z ukážok, ktoré mu doposlali sberatelia materiálu, zistil správne, že „v obcích tých vlastní ‚spišské nárečie‘ ještě vyvinuto není“. (Slov. Pohl. z 1893, 309.)

Asi rovnako sa hovorí v obciach: Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica a Ceplica. I této obce pokladám za miešaniny, a sice za také, v ktorých jest aj málo liptovčiny. Ale reč je už veľmi pospištená, tak že sa môže onedlho priradiť ku samosvojmu nárečiu. Reč týchto obcí je v spojnosti s rečou predmenovaných 5-ich obcí, tátó spojitosť prejavuje sa najlepšie v tvrnosti mäkkého ľ. Ináč, ako to vyplýva z prirodzenosti rečových miešanín, obce sa rôzňa od seba všeljakými drobnostami a menovite mierou ich zvýchodnoslovenčenosti. Cepličania hovoria, že „tak jak se v Ceplici hvari, indze naokolo se nehvari“. V Kubachách zvratné „se“ vyslovuje sa po uhorsko-rusky: „s'e“. Vo Vikartovciach „stare ľudze ešče hvarja: ja buť v roboce, ja piť v karčme, mlade: ja bul, ja pil“. Ukážky najdeš tu, na str. 439 (z Vikartoviec), 444 (z Ceplice), 447 (z Hranovnice).

V poludňovo-západnom kúte Spiša sú ešte dve dediny, o ktorých treba osobite prehovorit: Nižná a Vyšná Šuňava. Na ukážku z ich reči:

Z Nižnej Šuňavy.*)

Ja som už više poučka v Popradze v s(ú)užbe, a už znam tak hvareč jak v Popradze. Kedž pojdem domu, tak hvarim po Šunavski, ale v Popradze tak jak v Popradze hvarja, bo se tu smeju, kedž Šunavsku r'ec rozpravjam. Šunava je „džedžina“, nje „ves“. Nikoho njeto v Popradze zo Šunavi. I na Nižnej i na Višnej Šunave rovnak hvarja, ale v susednich džedžinov už inakši.

*) Z rozhovoru s Betou Gondaš-ovou, 15-ročnou, rodom z N. Šuňavy.
Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 13. aug. r. 1904.

Čo je džedžina, ta všadzi inakši hvarja. Na Šunave hvarja, a v (Ú)učivnej vravja. Velka džedžina je naša Šunava; ma i škoū, i kostoū, dzvoni na turni, kedž se dzvoni, treba čahať za povraz; po uáinski s(ú)užja omšu. Rechtor voúa se, chto uči v škole džeči. U nas tak hvarja ludže: v'ečer, v'ečerač, obedovač; krčma, strnisko; kostoū, stvoū; dže idžeče četko; mam dobrjeho occa a dobru macer'; ja som boúa z macer'om v mesce i zo sestrom; ja vidžim teho dobrjeho človeka; tvar' su dva lica u č(u)oveka. U nas se povje „šatka“, v Popradze „chustka“. U nas „volachto“, tam „chtoška“. U nas „vela“, tam „velo“. U nas „volačo som vidžeúa“, tam „coška som vidzela“. „Ujček“ se voúa brat mojho occa. Mam bratov. Na voúi se povje „hejs k sebe“, abo „ča od sebja“! I od nas jest v Amerike.

V N. a Vyš. Šuňave hovoria tou rečou, ktorú by sme smeli pomenovať *polsko-slovenskou*. Iba v tých dvoch dedinách počuješ: čepli, éma, budžeče atď., ktoré Šembera uvodí za známky východnej slovenčiny. V Šuňavách musia byť aj takí osadníci, ktorí zo stredného Slovenska pochodia. O tom zdá sa svedčiť samohláškové *l*, *r*: krčma, strnisko. Tiež slová: šatka (m. chustka), volachto (m. chtoška), vela (m. velo) atp. Ale vela strednoslovenskostí môžu mať aj z reči svojich súsedov, i liptovských i poludňovo-západných spišských. To je vec nie dôležitá pre túto prácu. Dôležité je to, že reč týchto dvoch obcí, až na vyslovované *č*, *dé* a lokál „zo sestrom“, málo si zachovala z polštiny a nepochybujem, že s obcami bezprostredne predmenovanými skoro sa zbaví svojich poľskostí, ktoré ešte má. Okrem týchto dvoch obcí počuješ ē od Poliakov spišských, ktorí sa po slovensky naučili a po slovensky hovoria, tedy od obyvateľov územia, ktoré sa počína od mesta Popradu a ktoré sa tiahne tokom rieky Popradu až po krajinskú hranicu. Ale toto územie nepatrí do východoslovenského územia užšieho a preto ē nepatrí medzi známky východoslovenského nárečia.

Tu podotýkam, že tvrdá výslova mäkkého *ň* objavuje sa ešte v nasledujúcich obciach poludňovo-západného Spiša: Stracené, Ištvánovce a Imrichovce, (spoločným menom: Dedinky), a Veľký Hnilec. V Cepličke, ktorá svojím nešeplavým s vo zvratnom „se“ („sa“) v spojitosti je so spomínanými v predchádzajúcich vypočatiach osadami poludňovo-západného Spiša, mäkké *ň* vyslovujú už náležitým spôsobom. Aj v Hnilčiku sa už vyslovuje mäkké *ň*. Ukážku reči z Išvanoviec a Imrichoviec podal Ján Kovalčík v ČMS z 1902, 4. Opravil ju Štefan Mišik (Š. M.) tiež tam na str. 40. Mišik tam osobite dokladá: „Medzi mluvou na Hnilci a na Dedinkách je malý rozdiel“. Ukážky rečové z Hnilca, z Hnilčika, z Cepličky vidz tu,

na str. 247 (z Hnilca), 244 (z Hnilčika) a 242 (z Cepličky). Porovnaj heslo *čo*; tu, na str. 496.

Na polnočnej strane spišského územia východno-slovenskej reči užšieho vyzdvihnut treba Vyšné Repaše, ukážku reči v. tu na str. 252, tu pobaďať niektoré ruskosti, lebo sú od polnoci ruské dediny: Niž. Repaše, Torisky, Olšavica a aj v samých V. Repašach je zpo- medzi 433 obyvateľov 63 „Rusnákov“. Ruskosti badať ešte, po- vedzme v min. príč. robiť, robiť (m. robil, robila), v blízkych osa- dách: Pavlany, Brutovce, Ulož.

V ostatných osadách spišských je slovenská reč *v podstate jednotná*. Ukážky vidz tu, na str. 209 (z Ganoviec), 210 (z Hra- bušíc), 219 (Zo Štvartku), 221 (zo Smižian), 225 (z Markušoviec), 226 (z Harihoviec), 229 (z Harhova), 231 (z Jablunova), 236 (zo Spiš. Podhradia), 236 (z Kluknavy), 237 (z Olcnavy), 239 (z Mar- gecian). Táto reč je samosvoja a od „vzorcovej“ reči východno- slovenskej rozoznáva sa snadne tým, že za pôvodné dlhé *é* máva: *ie*, *'e*, na pr. *viera*, *chléb*. Vo „vzorcovej reči“ šarišskej: *vira*, *chléb*; podobne tým, že za pôvodné dlhé *ó* nemá nikdy: *u*. Po Spiši tedy naveky: *moy koň*; vo vzorcovej šarišskej reči: *muj kuň*. Porov. 86. §, 3. a 5.

70. §. V Šarišskej:

V okolí Prešova hovoria tou rečou, ktorú za vzorec pokladajú na celom východoslovenskom území. Zo samého Prešova rečových ukážok nepodávam, lebo sa reč takého mesta nehodí k tomu. Prešov je odbleskom rečových pomerov v Šariši, a této sú veľmi pestré. Podávam ukážky rečové z okolia Prešova, a menovite z Veľkého Šariša. Najdeš ich hojne tu, na str. 253—279. Sem patria aj ukážky: z Bertotoviec (279), zo Slobinova (286), z Kapušian (301). Hlavnou známkou vzorcovej reči je: *i* za pôvodné dlhé *é*. Tedy: *chléb* *mléko*, *vira*, *bili* (m. *chléb*, *mléko*, *véra*, *béli*). Širockou do- linou všade sa vraví vzorcovou rečou s tou odchýlkou, že v Širo- kom (ukážku jazyka vidz tu na str. 281) nevyslovuje sa všade *i* za dlhé *é*, ale často po spišsky: *ie*, *'e*.* Podobne vzorcovou rečou

*) Šarišania vôbec túto dolinu pokladajú za najtypičnejšiu, nielen čo do jazyka, ale aj čo do kraja. Uvádzam: „Lem Širocka dolina ma svojo oprav- dzive šarišske obliečené, druhe šarišske pochodi su šicke zmišancé zčastki s ruskim, zčastki s šabaskim ľudom, zčastki nasleduju v obliečeniu zemplínskimi aňe abauj- varski ľud. (Novi Domovi Kalendár z 1886. Prešov., str. 26.)

sa hovorí hore Torisou a až po Plavnicu (ukážka reči tu na str. 297) a Lubotínu (ukážka reči 290). Od Prešova ku poludniu poznenáhle tratí sa výslovnosť s i za pôvodné dlhé ē a vyslovuje sa 'e. Inakšie reč sa nemení prechodiac do Abaujskej. Vidz ukážky jazykové: z Kendzíc (322), z Lemešian (327), z Malovesky (330). — Od Prešova smerom k Bardijovu a na východ rastie odchýlnosť od tak rečenej vzorcovej reči. Idúc k Bardijovu vzornú reč počuf až po Raslavice s nepatrými odchýlkami, ale potom sa množia rôznosti.

Dolu Topľou je reč nie jednotná. V Gaboltove je mnoho polskostí, vidz ukážku tu, na str. 313. Podobne sa hovorí v Sveržove, v Tarnove. Nevrávia hutoric, ale hvaric. „Hutoric“ je už nový výdobytok.

Dolu Topľou až po Bardijov, sem počítajúc príslušné okolia, majú za spoločnú majetnosť v reči slovesné formy: možema, robima atp., ďalej: oňi hrája, špivaja atd. To jest: možeme, robime; oňi hraju, špivaju. Této formy majú sa fahať dolu Topľou až po Kurimu. V Bardijove počuf ich už len z úst starých ľudí. Mladšie pokolenie odvyká im aj po dedinách. Že sa v Kurime hovorí v mn. č. možema, robima, to viem, a viem aj to, že v ležiacich nižšie Hankovciach povedia už: možeme, robime. V gruppe obcí, o ktorých je tu reč, a v ktorých sa hovorí alebo dávnejšie hovorilo: robima (mn. č. 1.), oňi hrája (mn. č. 3.) obieha ešte tretia zvláštnosť. Pritakujú slovcom „haj!“ miesto obvyklého „hej!“ (Udaje o Kurime a Hankovciach mám od Jana Baňasa, rodom z Hankoviec; hovoril som s ním v Giraltovciach 7. júla r. 1904.) Slovcom „haj!“ pritakoval počínajú už nad Raslavicami.

Bolo by mi treba určiť, kde sa končí na východ samosvoje nárečie a kde sa počína pomiešané. Idúc dolu Topľou k poslednej šarišskej dedine Topľ. Bystrému smie sa povedať, že dediny potoplianske patria v celku ku samosvojmu nárečiu. Čitateľ najde tu, na str. 321 ukážku z Hanušoviec, z predposlednej obce v šarišskej doline Tople, a táto sa ešte môže pokladať za príslušnú ku samosvojmu nárečiu. Východnú hranicu Šariša, počnúc od Topľ. Bystrého, som nepochodil.

Presnú hranicu jednak nemožno stanoviť medzi nárečím samosvojím a pomiešaným. V obciach, v ktorých sa hovorí pomiešaným nárečím, neprestajne vre, reč sa neprestajne istým určitým smerom pohybuje. Obce, ktoré ležia blízko k obciam o samosvojej reči, usilujú sa pripodobiť svoju reč k reči týchto.

71. §. V Abaujskej:

V Rozhanovciach a v ich okolí miesto jaki-taki vravia: jekiteki. Túto zvláštnu výslovnosť počul som na poludní až po Siplak, na polnočno-západnú stranu po Žirovce.

V Žirovciach, ukážku reči v. tu, na str. 351, hovoria už ja šmi bul m. ja som bol. Tak hovoria aj v Čakanovciach, v Rankovciach a v Bačkoviku; inde v Abaujskej „sonkajú“, t. j. hovoria: ja som bul m. ja šmi bul. Por. *sonkac* tu na str. 591.

V okolí Šace hovoria čo m. bežného *co*. — Ukážky abaujskej slovenčiny: tu na str. 334—356.

V stoliciach Spišskej, Šarišskej a Abaujskej hovorí sa v slovenských osadách v podstate rovnako.

Ale ten, kto skúma reč v obciach týchto stolíc, nesmie zabúdať na etnografické složenie obcí. Je tu ešte veľa obcí, v ktorých sa osadnícke obyvateľstvo ruské alebo polské dostatočne neposlovenčilo a v ktorých poletuje tedy mnoho ruskostí alebo poľskostí. Obec Lačnov v Šarišskej pripočítal som už k obciam slovenským, lebo jej obyvatelia skutočne po slovensky rozprávajú, ale zle by pochodil ten, kto by sa reči východoslovenskej od nich učil. Tam ešte nezabudli po rusky. Následkom toho, že sa do reči samosvojej mnoho ruského a poľského živlu dostalo už novším pristahúvaním Rusov a Poliakov, najde čitateľ aj na území samosvojho nárečia dosť takých vecí, o ktorých myslí, že ony patria do pomiešaného nárečia. Andrej *Kvaka*, v. pod *) na str. 330, hovoril mi: „V Maloveski i v Sentištvane ešči hutora stare ľudze: ja pojdu, pridu, bulašmi itd., ale mi už hutorime: ja pojdzem, pridzem, buļa som itd. V Kavečanoch ešči dodneška tak hutora“. Aj v Kapušanoch, v súsedstve Prešova, počul som: robil *mi*, pisal *mi* m. robil *som*, pisal *som*. A zemplínsko-ungské genitívy: mojoho dobroho atp. počuť môžeš aj na území východoslovenskej reči samosvojej od ruských osadníkov, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili.

72. §. V Zemplínskej:

S jazykového stanoviska hovorit teraz o Sotánoch v Zemplínskej, to je bez cieľa. Vidz, čo som napísal o pôvode Sotákov tu na str. 13 pod *). Istá vec je, že po Zemplínskej (i po Ungskej) počuť ešte často so m. *co*, ale reč tých, ktorí vravia *so*, neliší sa

inakšie od rečí tých, ktorí hovoria *co*. Hovoriac o rôznení rečí slovenskej v Zemplínskej nemám čo povedať osobite o „sotáčtine“. Porov., čo je na str. 591 pod *so*.

Čo sa týče rečí Zemplíncov, ona je, počnúc od Humenného a od Vranova k poludniu, jedna a tá istá, dosť ustálená, jednotná. Na rozdiel od tej, ktorú počuf na polnoc od Dobrej a od Humenného, a ktorá nenie ešte jednotne ustálená, menujem ju *normálnou*.

Od samosvojej liší sa ruskou výslovnosťou niektorých hlások. Porovnaj a maj na pamäti, čo som povedal o tom v 52. §-e. Za *v* na konci slabiky z pravidla počuješ *ü*: Vranoü, ale do Vranova. Aj na počiatku slova často sa vyslovuje zaň *ü*: *üon* m. von. Hláska „*y*“ vyslovuje sa ešte v mnoho slovách *svojím* spôsobom. Počuješ: müš alebo möš m. myš, reba alebo röba m. ryba, žebö, žebü, žebo m. žeby atd. — Reč tátó rozoznáva sa hlavne tým od samosvojej, že popri slovenských, intelligentnejšími, sčítalými ľudmi užívaných slovesných formách: (ja) *idzem*, *pijem*; (oňi) *idu*, *piju* atd., bežné sú ešte ruské formy: (ja) *idu*, *piju*; (oňi) *idut*, *pijut*. Obširnejšie bola o tom reč na príslušnom mieste v 52. §-e, 9, 10. A miesto „ja som buł“ hovoria nevzdelaní: „ja śmi (+ źmi) buł“ alebo „bułźmi“. Bułźmi tam = Bol som tam. Ukážky tejto reči najdeš tu na str. 357 (Trebišov), 357 (Sečovce), 365 (Vranov), 366 (Dobrá), 368 (Banovce), 371 (Stražské), 380 (Humenné). Okrem toho v spise Olafa Brocha „Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östl. Ungarn“ (Kristiania 1897) z Falkušoviec (str. 41—44 a z Dubravky (str. 44—46). V knižke je spolu rozbor rečí spomenutých dvoch dedín.

V dedinách, ktoré ležia vyše Dobrej ku Stropkovom, a od Humenného na polnoc a na východ, niet dosiaľ vyhľadenosti jazykovej. Osnova stropkovská (v. str. 368) je od vzdeleného človeka. Vidz osnovy: z Udavského (384) a z Koškovieč (385). Ludia s nedohotovou slovenčinou obyčajne dvojako rozprávajú, nakoľko sú kus otesanejší, — s cudzími vyberane, pripodobujú svoju reč bežnej reči slovenskej; medzi sebou miešaninou bez riadu a skladu.

Z Koškovieč zaznamenávam: Za každé š = s. Vravia: setko, sija (m. šetko, šija), sen (m. syn), člak (m. človek); obližuja (m. obližujú, 3. os. mn.). Hovoril mi jedon domorodec: „Tak jak u nas u Kočkoúcoch, beseduja ešte po nasim: U Krivej, u Jabloňi, u Hraboúci, u Hankoúci, u Lubisu, u Kochanoúcich, u Pčičim, u Ruňim, u Hrusove i u Papiňe“. (Ukážka rečí z Papina na str. 386.)

V tomto okolí často sa povie a m. e bez všetkej príčiny, tak počuješ: žana (m. žena), ūša (m. vše) atď. (Této poznámky mám z rozhovoru s Durom Kolovačom, koškovským obyvateľom; vtedy mal 63 roky.)

Z Udavského mám zaznačené aj takéto formy: pan urodženi, čūkac, krasná pšeňică, džic'a, svatovjā (mn. nom.). Poľstina mieša sa tam s ruštinou. Anna Šaláta v prípoviedke mi rozprávala: „Ja ce žim“ (= ja ta zjem) a v pesničke spievala: „Čuču belej, kolūšu éa, jak ti ušneš, ochab'u éa. Ochab'u éja pod hrušočku, ušiju ci košuľočku“. Povedia tam: radīť s'a, ale aj: radzic sa atp.

V Dluhém na Ciroche, v kraji „Sotákov“ a v okolí hovoria det (m. dac), ale predat; „ja ich verim“ (m. im!); „ja jidmi chlib“ (m. ja jem!) Hlásku „y“ vyslovujú zväčša ako ö: bök, sön (= býk, syn). V neurčitku: hľadať, robiť (nie s c na konci!). Miesto „budece kopac“ povedia „budzec' kopac“. Krstné mená takto skracujú: Haň (m. Haňa), Marja (m. Marija), Jusk (m. Jusko), Mil (m. Milo) atď.

Ukážku reči z Dluhého na Ciroche v. na str. 388.*)

73. §. V U n g s k e j:

V tých obciach, ktoré ležia ku poludniu od hradskej cesty michalovsko-ungvárskej, alebo aspoň poblíž rečenej cesty, hovorí sa rečou ustálenou, podobnou, v podstate rovnakou ako v Zemplínskej nadol od Dobrej a od Humenného, tedy rečou *normálnou*. Rečové ukázky hľadaj na str. 391—425. Od zemplínskej reči rozoznáva sa tým, že za „ł“ v príčasti minulom muž. rodu vyslovujú v Ungskej z pravidla ešte ü: robiü. V Zemplínskej už zväčša: robił.

Ponad hradskú michalovsko-ungvársku do vrchov nenie ešte poslovenčovací priebeh ukončený, „stare ľudze išče bešeduju i po ruski, a mladše už obracaju po našim, po slovenski“, hovorili mi v Sobraniach. Je zaujímavé zistíť, že poslovenčovanie ide od *poludňajšej strany*. Povedal som, že ponad spomenutú hradskú do vrchov posiaľ nie sú Rusi dostatočne poslovenčení, zaznamenávam, že pred pokolením alebo pred dvoma, ani té osady neboli ešte

*) Šembera, v. 67. §, krajom Humenským nazýva obvod obcí nadhumenianských, menovite obci: Sniny, Dluhej na Cir., Belej na Cir., Udavského a Papina, a podáva z nich nasledujúce *zvláštnosti*: koval, kalap, postav, jarek, šlub, nohavky, chtočka, dva oči, harček, dohavarac sa, bešedovac sa, šleboda, on nit, bul šmi atď. Výslovne podotýkam, že sú to nie zvláštnosti reči tých dedín, ale zvláštnosti *východoslovenskej reči vôbec*.

všetky poslovenčené, ktoré ležia na hradskej. Michal Ščavnicki, v. poznámku pod *) na str. 391, rozprával mi 1. októbra r. 1904 v hostinci u Lajbiša Winklera:

„Ked ja buť chlapčisko das dvanasroční, teraz mam šedzim-dzešacjeden, ta v Sobranci hutorili po ruski, a teraz už lem po slovenski. Vtedi hutorili ceper, mi teraz hutorime: teraz, predtím sto chočete a de pojdeš, a dneška Iem: co chceš a dze pujdzeš, útedi: besedovati, dneška: hutoric. Od moho chlapcoústva šitko še premeňilo. Mladi už zaochabjaju calkom rusku besedu aj popod huri. Stari išče po ruski hutoreli popod huri a teraz už mladi Iem po slovenski. Preto zochabjaju rusku besedu, bo še vidrižňaju, višmívaju z Rusnakoč po varošoch i po bližních valaloch“.

Najprednejší človek v obci Vyšné Nemecké, tamojší rodák, vyprával mi o národnostných pomeroch svojho rodu: „Dakedi tu u našim valale stari ludze po ruski hutoreli, a mlada čeladz še naučila čisto slovenski; školare znaju i po madarski.“

Zpomedzi dedín, ktoré už hovoria „čisto slovensky“, táto dedina je posledná k východu, leží bezprostredne u Ungvára. že ako teraz hovoria po slovensky, kde ešte nedávno vedeli aj po rusky, kladiem tu krátku ukážku tamojšej reči, z úst toho istého človeka, požívajúceho všeobecnú úctu svojich spoluobčanov:

„Prišli žandare vizeterovac psi do valala, či uoša klati. Deskeľo psoch potracili kijanki. Tich ludzi žandare zadali do solgabirova i pan solgabirov jich poštrosali po na dva koruni. ,To perši štrop,' povedzeli pan solgabirov, ,drugi raz vekši štrop budze, ked ňebudu na svojo psi merkovac,' to jest ostrejší budu poštrosaní, bo každi pes povinen nošiť kijanku, abo košar na pisku. To zakon.“

Zpomedzi obcí nad hradskou michaľovsko-ungvárskou, v ktorých sa slovenčina ešte nevyhranila, spomeniem Koromľu. Ukážku reči najdeš na str. 425 a v spise Olafa Brocha „Weitere Studien von der slov.-kleinir. Sprachgr. im östl. Ungarn“ (Kristiania 1899) na str. 14—19. V tom spise Broch rozobral reč obce Koromľ.

74. §. Na ostrovoch východnej reči slovenskej (v. 38. §) je reč rozmanitá. Jej akosť je podmienená hlavne etnograficnými pomerami najbližšieho susedstva. Zpomedzi ostrovov nad polnočnou hranicou vynikajú Stropkovy, v. ukážku reči na str. 368. Je to stred administratívny, kde je mnoho vzdelanejších ľudí; v Stropkovoč sa vytvára normálny typ zemplínskej slovenčiny. V Abauj-

skej, Zemplínskej a Ungskej popod poludňajšiu hranicu na ostrovoch slovenskej reči a v obciach, v ktorých majú Slováci menšiny, (v. pri pom. 2. na str. 61), nakoľko je ich obyvateľstvo staré, nie dosťahovavšie sa, hovoria v podstate tak ako v súsedných obciach ponad poludňajšiu hranicu. Je pravda, že čo do prízvuku, čo do vyslovovania niektorých hlások — madarčia. Povedia na pr. š, ž m. š, ž, lebo ich madarskí spoluobyvatelia vysmievajú pre této šeplavé zvuky.

Dôležitý je ostrov, ktorý máme mimo východoslovenského územia širšieho, (v. 39. §), a sice v Báčke: Kerestúr a Kocura.*). Nie svojím jazykom, ale tým, že jeho obyvatelia odtrhli sa od svojich rodákov, náležavších k územiu pomiešaného nárečia východoslovenského, už viac než *pred poldruha sto rokmi*. Je tedy *ich reč vsácnym príspevkom pre históriu poslovenčenia sa Rusov*. Ukážok rečových vyšlo dosial dosť. Ja podám len jednu, a sice takú, ktorou Vladimír *Hnatiuk* výslovne demonštruje ruský cha-

*) Ku tomu, čo je v 39. §-e, dodávam nasledujúce historické udaje, a sice tak, ako ich podal Jozef Škultéty (Slov. Pohl. z 1899, 555—557): „Roku 1896 vyšla v Zombore v dvoch veľkých sväzkoch monografia „Bács-Bodrog vár-megye egyetemes monografiája“ (Zombor, 1896), obstaraná a vydaná úradne, samou stolicou. V 2. sváku, v časti o národnostach, čítame: *Ruténi*. Chodiac v strednej Báčke, ak vidíš strednej velkosti, silne složené, gaštanovej farby postavy, ktoré v každej časti dňa pozdravujú ta: „Daj Bože“, môžeš byť istý, že sú to Rusi, v obecnom jazyku Rusnaci. Prvý ich kfdeľ prišiel sem roku 1744 z trebišovského okolia (Trebišov, Terebes) zemplínskej stolice a osadil sa v Kerestúre, ktorý i dnes rusiackym Rímom zovú. Druhý kfdeľ, pozostávajúci asi z 80 rodín, prisťahoval sa zo stolic Abaujskej a Boršudskej medzi r. 1765—67 a osadil sa v Kucure. K osadníkom i zemplínskym i boršodským z Makova a okolia pripojili sa i madarské grécko-katolické rodiny, nazvané Dorogházi, Böszörényi, Ujfalusi atď. a v svojich potomkoch i dnes žijúce. Rusi naši majú od koreňa pekné madarské mená, ako Sós, Árvai, Gubás, Kecskés, Pásztor, Szlágyi, Munkácsi, Nyárádi, Szabados, Erdélyi atď. Sú ľudia, ktorí tvrdia, že madarské mená dal im v čas osadenia jeden ārárny išpán, čo je tým menej podobné pravde, lebo rodinné mená našich Rusov všetky nachodíme v Zemplíne a v Boršode. V boršodskom Múčoni i dnes spomínajú, že ich bratia a ďalší príbuzní odišli k Srbom na Dolnú zem. Teda i naši Ruténi z hornohoranských Malorusov pochodia, ich jazyk je takzvaný ruskoslovenský dialekt. — Individuálnosť svoju toto plémä nielen zachovalo, pritom všetkom, že len na dvoch miestach sa osadili, lež pustilo ešte i roje do Nového sadu, Starého Vrbáša a do Ďurdeva, kde všade majú svoje samostatné cirkevné sbory; áno, kde žije miešano s inými národnostami, ako v Kucure, vedelo si vydobyť i jazykovú prevahu. V Kucure i Nemci, i Madari vedia po ruský a spoločná konversácia viedie sa len na tomto jazyku (sväzok II.,

rakter spomínamej báčskej slovenčiny, v. „Zapiský Nauk. Tov. Im. Ševčenka“, tom LXIII. („Miscellanea“ str. 12):

Ked še Isus Christos na ſebo viberal,
Svoju ľubu macer na Žemi z'ochabjal“.
„Nez'ochabjaj, moj sinočku, na Žemi,
Lem ti me ber zo sobu na ſebo“.
„Nemožeš ti, matko moja, ze mnú na ſebo pojſc,
Bo ti mušíš, matko moja, na Žemi umirac“.
„Ked ja budzem, moj sinočku, na Žemi umirac,
Nedopuščaj gu mňe zlomu pristupovac“.
Neboj ti ſe, matko moja, úraha ſkarednoho,
Poſleme ci anheloch, dvanac apostoloch,
Sam pridzem trinasti, sam Christos ňebesni.
Ta ti pojdeš, matko moja, pojdeš medži nami,
Jak jasni meſačok medži hvizdočkami.
Ta ti ſedneš, matko moja, na pravu pravicu,
A ja ſednem, matko moja, na sudnu ſtoľcu“.

Hláskoslovne a tvaroslovne *niet* ſiadnej odchýlky od normálnej slovenčiny zemplínskej. V Slovnsku sú odchýlky: Isus Christos (vyſvetluje sa tým, že spomínaní báčski Slováci majú bohoslužby slo-

str. 406).“ Na druhom mieste v monografii ešte možno čítať: „Prvá karavána, asi 200 rodín, okolo roku 1744 pohla sa zo Zemplínskej a zastaviať sa v Báč-Bodrožskej na pustatine Veľký Kerestúr zvanej, bola tu i osadená. O dvadsať rokov, r. 1765, to isté urobilo 41 rodin z Boršodskej, a r. 1767 ešte 42 rodiny; ale teto všetky dostaly nový domov v Kucure, ktorého vtedajšie srbské obyvateľstvo vyhynulo alebo rozutekalo sa po svete následkom tureckých vojen. Teda osadením týchto dvoch obcí začala sa v Báčke rolla uniatov.“ (Sv. II., str. 198) Pod týmto článkom podpísaný je Alexander Kuzmiak. Redaktor monografie, Julius Dudás, pridal k článku: „Podľa jedného z historikov našej stolice (Steltzer: Geschichte der Bácska, str. 81) Kerestúr bol kolonisovaný roku 1748, Kucura 1768. Komorský komiſsár Cothmann roku 1763 hovorí o Kerestúre ako o „nedávno“ kolonisovanej dedine, ktorej obyvatelia sú zväčša Ruténi. (Iványi: Helynévtár I., 83.) Podľa relácie ľárného direktora Redla roku 1763 bol poverený kerestúrsky obyvateľ Peter Kis, aby z horných stolic priviedol Ruténov na Kucuru, kde už i vtedy boli Ruténi. Aby mohli ľahšie, vyžiť, boli na dva roky oslobođení od dane a dostali na užívanie pustatinu Stub. Roku 1765 prišlo na Kucuru 41 rodín, roku 1767 zase 42. (Iványi: Helynévtár I., 86.) Podľa týchto dát, ktoré v celku sú dosť súhlasné, Kerestúr a Kucura v Báčke majú svojich obyvateľov nie zo stolic Zemplínskej a Šarišskej, ale zo Zemplínskej a Boršodskej; sám Kerestúr pravdepodobne len zo Zemplínskej.“ Toto sú dáta z archívov. Ktoré sa im ostro protivia, nemôžu sa uvzhladňovať. Vasili Lukić vo svojom sošite „Uhorska Rus“, (U Lvovi 1887), napísal na str. 2., že „ruskí kolonisti“ Kerestúra a Kocury v Báčke vystahovali sa do svojich nových bydlísk zo zemplínskej stolice na konci 13. stoletia.

vanské, české = vrak a záhad = amfibi. vystredujú sa tiež cirkevnou retu. Prvotná, osmohorá zemplinske v. tretie vypustenie

V knihach kultúrnych Slovákov, vydaných r. 1732, je už čo
čo hľadáva grammatiky súčin a zložok slov, taký jazyk, aký
ci najviac v osnovach normalnej slovenčiny remplinskéj. To je jedna
časť, keď normalná slovenčina remplinská je pred počítaním sto
tisíc tak bolo nazvané, kde je teda. Keď počítaní bude uvedená
osnova Remplinská, ktorá manziruje pred ňou, kde sa všetko
pred počítaním sa však všetkého od svojich osnovov remplinských,
s čerajšou normalnou rečou remplinskou, musí všetky späť zahŕňať
klasickost, staroslovie a slovinie. A teda je *trieda* dôkazu, keď
normalná slovenčina remplinská vysvetľuje kde je pred počítaním
slovo.

De grădini și păduri și săte sălăjești răzvite și adăposte astăzi
în Munții Apuseni. În apropierea sa există și numeroase râuri mici
răzvite. De la judeșteaua învecinată poartă numele "Văduvan-
iș". Peștele său în mod special este săpa și pește
în locuri înalte și răzăpăde. M. A. Gheorgh. Rusescu, Salonta,
lunile iunie-iulie 1949, scrie că pădurea său este sălăjenească și sătă
cu pădurile foioase cum sunt pin și lemnul de mesteacăn sau
cu pădurile de stejar și fag.

* Buzău crede că poate obține ajutorul și din partea lui Ionel Ionescu, de la care se spune că este un om de confidență al lui Traian Băsescu. — Întrucât a săptămâna trecută în cadrul unei întâlniri cu Ionel Ionescu, la care au participat și altii, Ionel Ionescu a spus că nu va fi ușor să obțină ajutorul său. — Întrucât a săptămâna trecută în cadrul unei întâlniri cu Traian Băsescu, la care au participat și altii, Ionel Ionescu a spus că nu va fi ușor să obțină ajutorul său. — Întrucât a săptămâna trecută în cadrul unei întâlniri cu Traian Băsescu, la care au participat și altii, Ionel Ionescu a spus că nu va fi ușor să obțină ajutorul său. — Întrucât a săptămâna trecută în cadrul unei întâlniri cu Traian Băsescu, la care au participat și altii, Ionel Ionescu a spus că nu va fi ușor să obțină ajutorul său. — Întrucât a săptămâna trecută în cadrul unei întâlniri cu Traian Băsescu, la care au participat și altii, Ionel Ionescu a spus că nu va fi ușor să obțină ajutorul său.

„Christomatie cerkevnoslavianskich i uhrorusskych literaturnych pamiatnikov“, (Ungvár 1893), na str. 229, a tiež s ruskou formou *zvezdočka*. Preto som uviedol toto slovo z mnohých, lebo je ono v hore uvedenej ukážke Hnatiukovej, a síce formou slovenskou: *hvizdočka*. Hnatiuk, ktorý svojou ukážkou dokazoval ruskosť báčskej pesničky, istotne bol by užil ruského charakteristikonu *zvezdočka* oproti slovenskému *hvizdočka*, keby sa to bolo srovnávalo so skutočným stavom.

Hnatiuk zaznačil veľmi charakterisujúcu vec čo do jazyka báčskych „Rusínov“. Na str. 55. svojej rozpravy „Rus'ki oseli v Bačci“ doznáva, že niektorí intelligentní „Rusíni“ predstupovali pred neho s vážnou myšlienkovou, že by bolo treba písat pre nich „na ich dialekте“, také spisy čítali by nielen oni, ale aj „Rusini“ horných, západných stolíc, ktorí podobne jak oni hovoria a ktorých je do 200.000 duší. Znalec vie, že sú uhorskí Rusi, čo do jazyka, v podstate jednotní s haličskými, majúcimi dosť kníh, tí „niektorí intelligentní Rusíni v Báčke“ nevedomky hlásili sa tedy do rečovej jednoty s východnými Slovákm, žiadajúc pre seba a pre nich — osobitné knihy!

Dočítajúc tento odsek o rôznení sa východoslovenského nárečia, nejedon z rodákov-čitateľov spýta sa: A v ktorej stolici, v ktorom kraji alebo v ktorých obciach je východná slovenčina najkrajšia a najtypičnejšia? Čo sa jej krásy týče, ľahko je odpovedať. Niet osady na celom priestranstve východoslovenskej reči, kde by neboli presvedčení, že sa v ich osade najkrajšie po slovensky hovorí. Len Poliaci a Rusi sa hanbia za svoju reč. Čo sa týče typičnosti, nateraz nemôžem odpovedať, len zistujem, že na celom území východoslovenskej reči za vzornú a osvojenia hodnú považujú reč okolia prešovského.*)

Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia.

75. §. 1) Tu nejde o vypočítanie inostranných živlov vo východoslovenskej reči, to sa stane na príslušných miestach práce.

*) Prispievateľ prof. *Pastrnka*, p. farár J. *Kello*, ktorého p. professor za „výborného znalca a nadšeného čítela šarištiny“ pokladá (v Slov. Pohľadoch Slovenská reč).

Tu ide výlučne o zistenie toho, či iné nárečia alebo jazyky vlívajú na rôznenie východnej slovenčiny alebo nie. Reč nemecká a maďarská maly a majú dosiaľ veliký vliv na zásobu slov východoslovenskej reči. Veľmi veľa slov nemeckých vniklo hlavne v Spišskej a Šarišskej; maďarských hlavne v Abaujskej, Zemplínskej a Ungskej. To isté treba zistit o frásach. Ale na hľáskoslovie a tvaroslovie nemaly této jazyky väčšieho vlivu, iba maďarská reč má vliv na reč obcí, ktoré sú blízko ku slovensko-maďarskej rečovej hranici. Vliv sa obmedzuje na prízvukovanie a na výslovnosť š, ž m. šeplavých š, ž.*)

Pripomenutie 1. Niektorí myslia, že je východná slovenčina väčším pretkaná cudzotinami než ostatná slovenčina. To je len zdanlivé. Východný Slovák hovorí sice: lakatoš, astlosť, sivar, házmešter, hordár atď. Ale čože máme v ostatnej slovenčine? Slová: šlosiar, tišliar, cigara, hausmajster, paker alebo tréger atď. Aký tu rozdiel? Východní Slováci brali z maďarskiny; ostatní z nemčiny. Tu zistujem, že vnášanie do reči slov maďarských a nemeckých nedaje sa povedomo. Tí, ktorí ich užívajú, nevedia o tom, že užívajú slová maďarské alebo nemecké. V najbližšom okolí Prešova som si zaznačil: Vo V. Šariši Andrej Križko v rozprave, ktorú som mal s ním, povedal mi: „Bri-funk“ še vola po slovenski „vižga“. (Nem. prüfung, maď. „vizsga.“) *Sak.* v N. Šebeší: „Jarec na pivo, po maďarski jarčmen“. (Slen. jačmeň)

Pripomenutie 2. Niekedy cudzieho slova preto použijú, aby rozlišili pochopy: „Buti su valalske čízmi“, povedal mi *Kaščák* vo V. Šariši. T. j. sedliaci nosia buti, a mešťania čízmy. Tiež on povedal: „Kapefluch noša šedlaci,

z 1895, 439/440), naznačil, že „*kruh rýdzej šarištyny leží medzi brehami Tople a Torisy*“, ale stredom že je „*oná kotlina, obsahujúca v sebe obce: Lopuchov, Stulany, Pokrivnicu, odkiaľ metajú sa lúče severne ku Kurime, východne ku Giraltorciam, západne ku Raslaviciam a južne ku Prešovu*“. Ďalej podotýka, že na tomto území niet troch obcí, jedna pri druhej, kde by úplná shoda panorala vo výslovnosti, v prízvuku atď. (V. tiež tam.) Pán Kello protimluví si už v samom istenf. „*Kruh rýdzej šarištyny*“, („šarištinou“ menuje slovenskú reč na Spiši, v Šariši, v Abaujskej a v Zemplíne) a „*stred*“ jej hľadá tam, kde na celom území niet troch obcí, kde by úplná shoda v reči panovala ... Kde je takýto chaos, tam treba vidieť priechodnosť, rečovú pomiešanosť a nevykvalenosť, — ale nie rýdzosť a organičný stred, odkiaľ metajú sa lúče na všetky strany ... Z rôznenia sa východnej slovenčiny sme poznali, že „*stred*“ p. Kellov, totiž obce: Lopuchov, Stulany a Pokrivnica ležia na kraji samosvojho nárečia východnoslovenského.

*) Hovorím tu o ľudovej reči. Čo sa týče intelligencie, ona stojí vo všetkom pod vlivom maďarskej reči. Presvedčíme sa z ukážok, ktoré podávam v stati „Východnoslovenské nárečie spisovnou rečou“.

a kalap vo varošu“. *Podracki v Kluk:* „Strecha je zo slami, dach zo šeng-loch“. V Kapušanoch som počul: „Chudobne ľudze trimaju statki v kužicoch, a panove v maštalochoch“. V Ščavníku: „Stołek je najnejsi a tofflička ordinarniejsia“ atď.

Pripomienutie 3. O židoch je rozšírená mienka, že kazia reč slovenskú. Ja to nemôžem povedať o židoch východoslovenského územia užšieho. Po dedinách židia svoje deti napospol po slovensky vychovávajú, len pozdejšie ich učia reči nemeckej a madarskej. Tak že je vlastne ich prvou rečou reč slovenská. A preto po slovensky dobre vedia. Mne na veľa miestach pekné prí poviedky rozprávaly židovky po slovensky. Osnovy z Lubotíne sú od židovských slečien; v nich nenajdeš žiadnych neslovenskostí okrem tých, ktoré sú v obci vôbec bežné.

2) Čo sa týče ruského a polského vlivu prísne treba rozoznávať *vliv starý a novší*. Vliv starý, poľský hlavne v Spišskej, Šarišskej a Abaujskej, ruský v Zemplínskej a Ungskej uplatnil sa v organizme východoslovenskej reči, a bude oňom reč na svojom mieste. Vliv nový účinkuje na *rôznenie* jeho. Rusi, ktorí sa poslovenčujú, nie razom prijmú všetky známky slovenčiny. V Zemplínskej majú svoju normálnu reč, ale u vzdelanejších je zrejmá námaha, aby si osvojili reč prešovského okolia. Reč takýchto vzdelanejších najnápadnejšie rôzni sa tým, od reči nevzdelaných, že vratia v čin. príč. min.: bul (m. buť), v min. čase: bul som (m. buť zmi). Hovoria *teraz* m. *ceper* a za svet nevyslovia dávnejšieho so m. *co*. Okrem toho v gen. zámen a prídavných m. *-oho* usilujú sa vyslovovať *-eho*, čo sa im dosť fažko darí, lebo miesto *e* v *-eho* počuf neisté artikulovanie zvuku na všetkých možných stupňoch medzi *o* a *e*. Často počuf zvuk, ktorý sa blíži výslovnosti *ä*: mojáho, dobráho. Okrem toho, ktorí si chcú osvojiť reč prešovského okolia, usilujú sa hovoriť v lokáli: s paňu, ale to im tiež ide fažko, a preto vedla seba počuf: s paňu + s paňou. Rusi, ktorí sa ešte neposlovenčili, svoje poslovenčovanie počínajú zámenom *co* miesto svojho *sto*. (Takto na pr. v Niž. Repašach a v okolitých ruských dedinách.) V Sobranciach som počul: *Buť émi* hovoria robotníci, sluhovia a pod., *bul žmi* remeselníci a vzdelanejší sedliaci, *bul som* páni a vzdelaní. Samo sebou sa rozumie, že človek, ktorý mení svoju reč, dlhé časy, snád aj do smrti mieša všetky formy. Interessantný príklad takéhoto miešania najde čitateľ v osnote z Bardivova, na str. 313: I ja tam *bul* na tim vešelú. Za pecem *som* stať. *Mallem* v ruce dzvonek, ta i tej pripovídki końec.

Poľský vliv (novší) javí sa v tých obciach, v ktorých sa usadilo viac Poliakov. Počuť tam: z pravidla ē, dě; počuť v istých prípadoch i nosovky atď.

3) Strednoslovenské nárečie, liptovčina, mala účinok na poludňovo-západný kút Spiša, ako sme videli. Ináč stredná slovenčina vlíva len pesničkami a prostredníctvom spisovného jazyka, lebo je zemopisne úplne oddelená od východoslovenského územia. Zo spisovnej reči dostalo sa už dosť slov do reči východných Slovákov. Spomeniem daktoré zo života „úradného“: *Cbca* (m. obec; domáce poľ. gmina), *urad* (popri mađ. hivatal), *obžalovac* (m. staršieho poľ. skaržic), *pravocic še* (Markuš., a Nšeb.). Ale této zo spisovnej reči pošle slová užívajú len vzdelanejší, považujúc ich za „fajnejšie“. Tak som počuł: „Mi butorime skaržic, ale panove fajne: *obžalovac*“. Ten istý mi vravel: „Šumni še povi, ale fajne: *pekní*“. — Z piesní vnikly slová: *šuhaj* (m. parobek), *mili*, *milovac* atď. Z literárneho vydania povestí: kralovič.

Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia.

Kalvíni.

76. §. Obce, v ktorých je kalvínov vyše 20%-ov.

V U n g s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: *Kristy* (261 obyv. z 466), *Palin* (569 z 1086), *Sentuš* (182 z 277), *Tašola* (278 z 383), *Zahor* (545 z 991). 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: *Bežovce* (856 z 1800), *Jeňačovce* (259 z 884), *Jenkovce* (327 z 784), *Lučky v Ung.* (222 z 534), *Remety Nižné*, *Blatné* (181 z 389), *Revišće Nižné* (183 z 520), *Revišće Vyšné* (177 z 508), *Strelava* (229 z 538), *Vysoké v Ung.* (252 z 1203), *Zavadka v Ung.* (169 z 441).

V Z e m plíns k e j: 1) O väčšine vyše päťdesiatprocentovej niet obce. 2) O menšine aspoň 20%-vej: *Banovce* (197 z 768), *Bracovce* (204 z 812), *Egreš* (88 z 331), *Garaňa* (320 z 1137), *Lastomir* (460 z 1305), *Ložin* (199 z 789), *Nová ves Tušická* (124 z 453), *Tarhovišće* (491 z 1209), *Tchorovce* (193 z 866), *Tušice* (307 z 679).

V A baujs k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: *Valkovce* (238 z 428). 2) O menšine aspoň 20%-ov: *Benákovce* (68 z 263), *Garbovce a Bogdanovce* (125 z 501), *Hrašovik* (93 z 325), *Hutky Nižné* (144 z 369).

Niekde žijú popri kalvínoch aj luteráni a s týmito majú v obciach protestantskú väčšinu, v Abaujskej na pr. v *Hrašoviku* (kalv. 93 + luter. 109 z 325), v *Beňakovciach* kalv. 68 + luter. 84 z 268). — Ale tu nejde o vierovyznanie, len o rečový vliv viero-vyznačský, a ten je iný so strany kalvínov a iný so strany luteránov.

Obcí, v ktorých sú kalvíni väčšinou, je spolu: 6. Takých, v ktorých sú menšinou až po 20%-ovou: 24. Všetkých obcí na východno-slovenskom území užšom je 666, je tedy obcí s kalvínskym obyvateľstvom veľmi málo. Ani tých obcí je nie veľa, v ktorých sa patrnejším počtom vôbec nachodia. Z obcí, v ktorých sa nachodí nižie 20%-ov všetkého obyvateľstva, spomenúť treba ležiace v zemplínskej stolici této obce: Muroviany (130 kalv. z 885 duší), Maťčice (197 kalv. z 1096 duší), Meglisov (77 kalv. z 429 duší), konečne Sečovce (116 kalv. z 3173 duší). Všetky této obce sú dôležité tým, že sú v nich sriadené kalvínske cirkvi.

77. §. Roku 1905 zistil som sriadené slovenské cirkvi kalvínske len v Ungskej a v Zemplínskej; v Abaujskej slovensko-kalvínskej cirkvi niet. V Ungskej: Bežovce, Jenkovce, Lučky v Ung., Revišče Vyšné, Palin, Stretava. Ku týmto treba pridať Pinkovce, v ktorej pri popise z r. 1900 napočítali z 439 obyvateľov 228 Madarov a len 220 Slovákov, a tak soin ju nemohol pripočítať k východno-slovenskému územiu užšiemu. Je tedy v Ungskej spolu 7 kalvínskych cirkví. V Zemplínskej: Banovce, Lastomir, Malčice, Meglisov, Muroviany, Sečovce, Tarhovišče, Tušice, spolu 8 cirkví. Všetkých cirkví, v ktorých sa dosiaľ po slovensky odbavujú služby Božie, v niektorých už popri madarských, je tedy 15, vpočítujúc do toho počtu aj té, v ktorých nemajú svojich kňazov, ale len levitov; také sú: Tarhovišče a Muroviany. Této veci som len s veľkým namáhaním zistil, lebo soin neboli po všetkých obciach. Informáciu je preto ľahko dostať, lebo ani ľud ani intelligencia ani sami dotyční kňazia nerobia rozdielu medzi jednorečovou a dvojrečovou cirkvou. Na dvojrečovú (s bohoslužobnou rečou slovenskou a madarskou) povedia obyčajne: To je už madarská... Ungské udaje o počte slovenských cirkví potvrdil mi p. pleban v Lučkách v Ung.; zemplínske p. pleban v Sečovciach.

Pripomienutie. Ondrej Kucharski, bývalý professor varšavský, napísal (vidz Kollarove Zpiewanky, II., 475/476), že slovenskí kalvíni bývajú medzi

Košicami a Ungvárom „w takej azerokości, iż nieco okręgu Sotakow zarywają“. Dla neho mali vtedy kostoly v týchto obciach: Tušice, Tarhovišče, Banovce, v Lučkach v Ung., v Revišti (Vyš.), v Bežovciach, v Jenkovciach, v Jeliačovciach atd. (Viac ich nemenuje!) Plebánii slovenských bolo za jeho času v stoličach ungvárskej, zemplínskej a abaujskej: 21. — Čo Šafárik vo svojom Národopise (III. vyd. 98) podáva, srovnáva sa s udajami Kucharského, tak že ani pochybovať nemožno o tom, že Šafárik od Kucharského má svoje udaje. Kucharského sdelenie pochodzi z r. 1828. Je tedy nie pravda, že „nám Šafárik objavil, vynašiel Slovákov-kalvínov“, ako to istia Slov. Pohl. z 1895, v. stranu 382 a nasl. Na stranách Slov. Pohľadov, ktoré som práve uviedol, menuje sa ešte viac kalvínsko-slovenských cirkví, ktorých však nie je... Že sa počet slovensko-kalvínskych cirkví umenšuje, o tom nie pochyby. Prílišne veľa ich neubudlo, lebo ich veľa nebolo. U pána plebana v Sečovciach som prezrel niekoľko listov z knihy Lampeho „Historia ecclesiae reformatae“ (1708), menovite té, kde mohly zaniknúť slovensko kalvínske cirkvi a presvedčil som sa, že slovensko-kalvínske cirkvi odjakživa boli počtom slabé.

78. §. Hovorí sa, že sú dni slovenských kalvínov spočítané, že padnú v obeť pomadarčeniu. Je pravda, že slovensko-kalvínske cirkvi nemajú výhľadu na trválosť, že ich terajší prúd, potrvá-li, pohltne, ale to, že ztratia slovenskú bohoslužbu, nenie totožné s pomadarčením veriacich. Kalvínsky pleban Michal Péter v „Sáros-Pataki Lapok“ vyslovuje sa proti madarčeniu slovenských kalvínov so stanoviska čiste cirkevného, hovorí (vidz referát o tom v Nár. Novinách z 1901, č. 41), že sa cirkvi kalvínske rozpadnú pri bohoslužobnom jazyku, ktorému nerozumejú a odvoláva sa na dokumenty horozemplínskeho seniorátu kalvínskeho, ktoré hovoria, že tam, kde dnes zo Slovákov len jednotlivci priznávajú sa k tejto cirkvi, v minulosti jestvovaly celé sbory...

Čomu sa z toho naučíme? Hoc sbory zanikly, bývalí cirkevníci národnostne zostali čím boli. Na toto máme i teraz príklady. Všetci kalvíni v Abaujskej, čo do obcovacieho jazyka teraz, keď majú v cirkvi madarskú bohoslužobnú reč, práve sú tam, kde boli za bohoslužobnej reči slovenskej. Ako sme hore videli, kalvínski Slováci majú iba v šiestich obciach väčšinu, inde sú rozptýlení. Moc bohoslužobného jazyka je príliš nepatrňa naproti moci obcovacieho jazyka v obci. Ak je cirkev blízko slovensko-madarskej hranice, alebo v okresnom meste, kde na pomadarčenie silne dolehajú iné vlivy, tam sa pravda pomadarčia kalvínski Slováci, ale pomadarčia sa aj tí obyvatelia, ktorí sú nie kalvíni. Treba si všimnúť i toho, že sú niektoré obce, majúce kalvínske obyvateľstvo,

už aj teraz miešanej národnosti; této tiež nevyhnú svojmu osudu, jestli je obcovacou rečou ich okolia nie slovenská reč. Vyzdvihujem, že pri popise z r. 1900 prihlásilo sa za Madarov: v Egreší 141 z 331, v Garani 553 z 1137, v Garbovciach a Bogdanovciach 220 z 501, v Paline 491 z 1086, v Zavadke v Ung. 214 z 441.

79. §. O pôvode slovenských kalvínov neviem nič pozitívneho povedať. Podobá sa pravde, ale to treba dejopisnými udajami potvrdiť, že rečené kalvínske kostoly zakladaly madarské zemianske rodiny pre seba a pre svojich poddaných. Odtiaľ sa dá vysvetliť ten podivný úkaz, že často nachádzame kostoly v takých obciach, kde ledvaže jest kalvínskych obyvateľov, hoc bolo času, aby sa boli rozmnožili. Aj v naše dni máme príklad takej zbožnosti madarských rodín kalvínskych. Počul som v Ungskej s vážnej strany, že v Cibave, kde je zpomedzi 813 oayvateľov len 10 kalvínskych duší, založiť chce miestna rodina zemianska — kalvínsky kostol. Že v akej reči sa odbavovaly v takých kostoloch služby Božie do polovice XVIII. storočia, o tom nemám udajov, ani som sa nesháňal po nich, iba to je isté a pre túto prácu dôležité, že od polovice XVIII. storočia dostaly sa do nich slovenské knižky, a síce vo východoslovenskej reči písané. Súdny čitateľ vie už i z toho, čo som dosiaľ povedal, že jazyk týchto knižiek nemohol vykonávať veliký vliv na východnú slovenčinu, ked je slovenských kalvínov tak málo, ale mohol hľadom vykonávať na bezprostredné okolie? Treba nám tedy tú vec uvážiť.

80. §. Roku 1752 vyšly v Debrecíne dve knižky pre potrebu slovenských kalvínov v súčasnom madarskom pravopise. Sú už veľmi zriedkavé na území východoslovenskej reči. Hoc som na viac miestach slúbil 20-korunník za 1 výtisk, a hoc mi boli aj intelligenti nápomocní vo vyhľadávaní, nedostal som výtisku pre svoju knihovnu. Jediný výtisk som videl na plebanii v Bežovciach 27. júla r. 1898. Ale že bol vlastníctvom cirkvi, nemohol som ho kúpiť a k výpožičke som ho neprijal. Ked som 29. sept. r. 1904 znova došiel do Bežoviec, pleban, staručky človek, bol už kleslý na rozume a cirkev administroval jedon zo súsedných plebanov. Bol som na plebanii s miestnym p. notárom, prebral som všetky knihy, ktoré teraz už uložené boli v komore, ale hľadaného výtisku tam už nebolo.

Z výtisku, ktorý je v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, podávam na ukážku tituly oboch kníziek a zo žalmov aj úvodný verš :

„Svetohôr Dávida kráľa a proroka szto i pedzesátz 'Soltari. Chtore Vedlya Nót Frantzúzkých z Uharskoho na Szlovenszki jazik szú prelosené, a vernim Bosim szlusebnyikom k duchovnomu ušitku zhotovené. A teraz; Pervi ráz vidané. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. V Roku 1752“. — Str. 356. Okrem tit. listu (1) „Tábli na 'soltari“ (= obsahu) a „Modlyidba“.

Na opaku titulnej strany :

Chvalyme zato Boha svoho
 'Se na kontzu sveta toho,
 I mi Slovátszi spieváme
 Boha v pésanyoch vichvályáme.
 Chto ráz v sertzu vernye spievá,
 Dvakrát se Bohu modlyivá;
 Spevaj tus na 'semi z lyudzmi
 A potom v nydbe z Andzelmi.

„Hlas pobosnoho spievânya. To jeszt Pénsye Kreszczanszke na Rotsné Svjátiki, i k jinsim Svetim Prilesitoszem szporádane. Chtore : Z Uharskoho Jaziku na Szlovenszki prelosil S. A. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. Roku 1752“. Str. 135, a tit. str. (list) i „Tábla na pésnye“ (5 str.).

Obidve knížky bývajú v spoločnej väzbe.

Roku 1824 vydal ich Samo *Lisskay*, ungvársko-zemplínsky senior v opravenom vydani a roku 1864 Pavol *Császár*, sečovský pleban, pod titulom „Gu obecnej szluzsbe boszkej szprodane Pisnye Pobožne“. I jedno i druhé vydanie vyšlo v Šar. Potoku. I Császárovo vydanie je „opravené“. Pravopisy kníh sa menia s menením pravopisu madarského.

26. sept. r. 1904, ked som bol v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, sišlo sa tam v poradnej sieni niekoľko professorov kollégia, medzi nimi boli aj pp. Ger. *Szinyei*, kráľ. radca, bývalý knihovník, a dr Cyril *Horváth*, terajší knihovník, a rozprávali sme o veciach slovenských kalvínoch. Na moje poznámky, že oni už nemajú cirkevných spevníkov, lebo že sa výsuvedené tri náklady minuly, odpovedali zrovna, že kollégium už nevydá viac slovensko-kalvínskych spevníkov, lebo cirkevná vrchnosť uzavrela, aby sa prešlo k upotrebiu madarských spevníkov. Poznamenal som, že je to vlastne

Vecou knfhtlačarskeho obchodu. Keď spevník nevydajú v Uhrách, vydajú ho v Amerike. Už o niekoľko týždňov som sa dozvedel po svojich cestách, že v slovensko-kalvínskych cirkvách popri domá-
cich majú už aj — americké spevníky, tedy štvrté vydanie výš-
uvedeného spevníka.

Môže sa stať, že to štvrté, americké vydanie ešte vždy nebude posledné. Jazyk spomínaných spevníkov opiera sa o spisovný jazyk slovenský, hláskoslovne napodobuje východoslovenskú reč, bere aj z jej slovníka, nakoľko stačí, ale inak si vypomáha zo zásob spi-
sovného jazyka. (Naveky podľa toho, jaký kedy bol.)

Okrem uvedených vydaní vyšly najnovšie v Ungváre „Modlyitbi a najpotrebnejši nabožni znamoszcze“. — Preklad od *Szakal* Istvána. Ja mám druhé vydanie (v Ungváre 1902). Prekladateľ je v sloven-
čine samouk, kníh slovenských nečítava... a predsa píše a vydáva slovenské knižky. Uvodím z „Krátkej historii kreszczanskej czirkvi“, pridanej k „Modlyitbám“ *Szakala* Istvána (Druhé vidanye, u Ung-
váre 1902, str. 247):

„Kreszczanszkej czirkvi, alyebo eklezsii volame zasztup, abo tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom, kteri szu pokriszczení, a Jezsi-
sovú nauku verja a viznavaju“.

Je pravda, že Slovák takej skladbe neporozumie. V maďarčine *volat* (hívni) viaže sa s datívom. V pôvodine muselo byť takto: Kereszteny egyháznak vagy eklézsiának hívjuk... A on to preložil do slovenčiny: Kreszczanszkej czirkvi alyebo eklezsii volame! On nevie, že sloveso *volat* viaže sa v slovenčine s inštr. a že Slová-
kovi musí tu vetu takto napísať: Kreszczanszku cirkvu alyebo eklezsiu volame! On prekladá: Tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom m. Tovarisztvo vsiczkich tich lyudzi, do slova z mad. „mindazon embereknek társasága“.

A celá kniha je tak preložená. Je to tedy veľký úpadok literárny oproti vydaniu z r. 1752. A kniha sa predsa míňa; už sa dožila 2. vydania. Z toho vidieť, že ten malý hlúčik slovenských kalvínov pachtí po cirkevných knihách. A ja znova opakujem, že pri ďalšom vydávaní slovensko-kalvínskych kníh ide vlastne o tla-
čiarsky obchod, slovenskí kalvíni nie sú ešte tam, kde ich myslí vidieť ich cirkevná vrchnosť.

Luteráni.

81. §. Obce, v ktorých je luteránov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Batizovce, Gerlachov, Hozelec, Lučivná, Mengušovce, Štola, Švabovce. Spolu: 7. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Dvorce, Filice, Ganovce, Iliašovce. Spolu: 4. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Sp. Novej vsi 1548 duší z 9301, v Levoči 877 z 7866, v Podhradí Spiškom 383 z 3024, v Sp. Vlachách 336 z 2666, v Krompachách 678 z 4731.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Babie, Bucloviany, Hankovce v Šar., Hermanovce v topľ. okr., Chmeľov, Jakuboviany v šir. okr., Kesag, Koscelany Kecerovské, Kručov v Šar., Lada, Lipovce, Lukavica, Lužany, Megeš, Mudrovce, Opinná, Petrovce v Šar., Ptačkovce, Richvald v Šar., Trebejov, Vagas Kapušiansky, Voľa Vyšná, Zlaté, Žegňa, Železnik. Spolu: 25. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Abrahamovce v Šar., Bdzinov, Bystré Topľ., Bohdanovce, Bôlarov, Bunecice, Cižáccice, Čelovce v Šar., Červenica v ntor. okr., Dalecice, Erdička, Giraltovce, Hanušovce v Šar., Harhaj, Huvíz, Janov, Kahanovce v Šar., Kalnist, Komloš, Kračunovce, Kuková, Lascov, Lopuchov, Marhaň, Medzany, Mičakovce, Močarmány, Mokroluh, Nemcovce Kapuš., Nová ves Drinovská, Obišovce, Oľšavce, Orkucany, Radvanovce, Rokycany, Rokytov v Šar., Pavlovec Kupuš., Pavlovec Kecer., Porubka v topľ. okr., Senákovce, Tuhriňná, Vlača, Voľa Nižná. Spolu: 43. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Prešove 1315 duší z 14.447, v Bardijove 675 z 6102, v Sobinove 353 z 3257.

V Abaujskej. 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Bačkovík, Čakanovce, Kamenica Nižná, Kamenica Vyš., Rankovce, Žirovce. Spolu: 6. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Beňákovce, Hrašovík, Chrástné, Triscané. Spolu: 4.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Čarné v Zempl., Kladzany, Merník, Žipov vo vran. okr. (258 duší z 516, ale druhá polovica obyvateľstva náleží *trem* viero-vyznaniam, tak že nábožensky prevažujú v obci luteráni). Spolu: 4. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Bracovce, Čeklov, Dluhé Vranovské, Hlinné, Krasnovce, Michalok, Pozdišovce, Sul, Samudovce, Zlatník. Spolu: 10.

Obci s luteránskou väčšinou vyše 50%-ovou je: 42.

Obci s menšinou aspoň 20%-ovou je: 61.

V ktorých kostoloch býval a je jazykom bohoslužobným jazyk slovanský, tam užívali a užívajú bohoslužobných kníh českých. S katechetickej kážu miešaninou rečovou bez riadu a skladu, ktorá sa mení dľa chuti, dľa učenosti a dľa jazykových známostí kazatela.

Gréko-katolíci.

82. §. Obce, v ktorých je gr.-katolíkov vyše 20%-ov.

V U n g s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Baškovce v Ung., Bunkovce, Cibava, Hažín v Ung., Chlivište, Horňa, Choňkovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Kaluša, Karčava, Klekočov, Kolibabovce, Koňuš, Koromľa, Krašok, Kusin, Lekart, Nemecké Vyš., Orechová, Rebrin, Remety Vyš., Rybnica Niž., Rybnica Vyš., Ruskovce, Podhorodie, Porubka v sobr. okr., Porostov, Prikopá, Sejkov, Stretavka, Tarnava, Verbovec, Zalužice Malé, Zalužice Veľké. Spolu 35. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkého obyvateľstva: Bežovce, Čečehov, Fekišovce, Gajdoš, Hamre pri Vyšných Remetách, Hnojné, Husak, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Komarovce Sobranské, Lučky v Ung., Nemecké Niž., Ostrov, Petrovce v Ung., Remety (Nižné) Blatné, Revišče Nižné, Senné v Ung., Sobrance, Strajňany, Stretava, Tegeňa, Ubrež, Vinné a Banka, Vyšoké v Ung., Vojnecina, Zahor, Zavadka v Ung. Spolu: 28.

V Z e m p l í n s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ovej všetkého obyvateľstva: Bačkov, Bodzašujlak, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čičava, Dargov, Davidov, Dvorianky, Falkušovce, Hažín v Zempl., Hrožnik, Jastreb v Zempl., Kahanovce v Zempl., Klečenov v Zempl., Lesné, Meglisov, Ozorovce Malé, Rakovec, Rudlov, Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Petejovce, Petkovce, Petrovce v mich. okr., Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Poša, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Suché, Ternavka, Topolany, Upor, Voľa Juskova, Voľa pri Laborci, Zbehňov, Zlatník, Zubné. Spolu: 39. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Adidovce, Baranč, Budkovce, Čemerné Vranovské, Dluhé Kolčové, Domaša M., Dubravka v Zempl., Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hatalov, Hlinné, Hrabovec v Zempl., Hradky, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Kačanov, Kašarovce, Kazmir M., Kazmir V., Kerestur, Komariany, Krasnovce, Kraviany v Zempl., Krivočany, Kuzmice, Lackovce, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Ložin, Majirovce, Markovce, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Oreské, Ozorovce V., Pakostov, Parchoviany, Petrikovce, Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poľanka Sečovská, Pozdišovce, Sačurov, Sečovce, Sedliská, Silvaš, Sitnica Vyš., Skrabské, Slavkovce, Slipkovce, Stražské, Sul, Šamudovce, Tarhovišče, Trebišov, Turiany, Vechec, Vojčice, Zamutov, Zbudza, Žbince Malé a Veľké, Žipov v seč. okr. Spolu: 66.

V Š a r i š s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abranovce, Dzačov, Fulánka, Gromoš, Kereštej, Klembarek, Kokiňa, Kvačany v Šar., Lačnov, Nová ves Ruská, pole Pusté, Sedlice, Varhanovce, Vlača. Spolu: 14. — O menšine aspoň 20%-ov obyvateľov: Bujakov, Bunecice, Cižacie, Erdička, Hažgut Niž. a Vyš., Huta Rošová, Janov, Kahanovce v Šar., Lascov, Lubovec,

Megeš, Mičakovce, Olšavce, Radvanovce, Pekľany Pillerovské, Podhradzík, Trujčany, Vola Nižná. Spolu: 18.

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Belža, Klečenov v Ab. Spolu: 2. — 2) O menšine aspoň 20%-ov: Fizer, Giňov, Hutky Vyšné, Kalša, Kralovce, Sakal, Svinica, Ujsalaš, Ujvaroš, Zdoba, Žirovce. Spolu: 11.

V Spišskej: Vyše 50%-ov má Podproč; menšinu vyše 20%-ovú Prafundorek.

Je tedy všetkých obcí, v ktorých bývajú gr.-katolíci, spolu 215. V 91 obciach sú vo väčšine vyše 50%-ov všetkých obyvateľov, v 124 obciach v menšine vyšedvadsaťprocentovej. Dokladám, že v stoliciach ungskej a zemplínskej najdeš ich temer vo všetkých obciach menšinami 5—19-procentovými. Takýmito menšinami zhusta bývajú aj v Šarišskej, zriedkavejšie v Abaujskej, kde-tu aj po Spiši.

Rímo-katolíci.

83. §. Obce, v ktorých je r.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Abrahamovce, Baldovce, Beharovce, Betlanovce, Bijacovce, Brutovce, Buglovice, Ceplica, Ceplička, Čenčice, Danišovce, Doľany, Domaňovce, Dubrava, Dvorce, Farkašovce a Levkovce, Filice, Folkmar M., Folkmar V., Ganovce, Graňč a Petrovce, Hadušovce, Harakovce, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Hnilčík, Hrabušice, Hradisko v Sp., Hranovnica, Hrišovce, Hrušov v Sp., Chrasc, Iliašovce, Imrichovce, Ištvanovce, Jablunov, Jaklovce, Jamník, Janovce v Sp., Kaľava, Kapitula Sp., Katúne, Kluknava, Kolbachy, Kolčov a Končany, Kolenovce, Korimiany, Korytník, Koterbachy, Kraviany v Sp., Krompachy, Kubachy, Landžašfala, Lengvary, Leskoviany, Letanovce, Levoča, Lučka v Sp., Macijovce v novov. okr., Machalovce, Margecany, Markušovce a Šepešanovce, Namešany, Nová ves Spišská, Odorín, Olčinava, Olšavka v Sp., Orďoviany, Opaka v Sp., Pavlany, Podhradie Spiš., Pořanovce, Pongracovce, Prafundorek, Repaše Vyš., Richnava, Roškovce v Sp., Slavčina, Slavkov Vyš., Smižany, Stracené, Ščavník v Sp., Štibabach, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Terscaný, Tomašovce v Sp., Ulož, Velbachy, Viderník, Višňovce, Višňovce, Vitkovce, Vlachy Sp., Vojkovce, Zavada v Sp., Zdravce v Sp., Žakarovce, Žehra. Spolu: 101. Osobite pripomínam, že v týchto obciach katolíci nielen vyše päťdesiatprocentovými väčšinami bývajú, ale prevažnou väčšinou 95—99-procentovými, t. j. sú zväčša na čisto katolícke. — 2) Katolícke menšiny aspoň o 20%-och obyvateľstva sú v týchto obciach: Batizovce, Hozelec, Lúčivná, Štola, Švabovce. Spolu: 5.

V Šarišskej: 1) Obce, ktoré majú vyše 50% -ov všetkého obyvateľstva: Abrahámovce v Šar., Andrašovce v Šar., Bajerov, Balpotok, Baňa v Šar., Bardíjov, Bartošovce, Bdzinov, Bertotovce, Bodolák, Bohdanovce, Brecijovce, Brestov v ntor. okr., Brezov, Brezovica, Budzimir, Cepličany, Červenica vo vtor. okr., Dluholuka, Demiata, Dalecice, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dukovce, Ďur, Fincice, Fričovce, Fričkovce, Gaboltov, Gergelák, Gombošovce, Gulvas, Hamborek, Haniska v Šar., Harhaj, Haršag, Hažgut Niž. a Vyš., Hažliu, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hervartov, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Huta Rolova, Husovce, Huviz, Chabzany, Chmiňany, Jekuboviany vo vtor. okr., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Kakašovce, Kalnist, Kamenica v Šar., Kapušany, Kavečany, Kelemeš, Kendzice, Kobile, Kojecice, Komarov, Komloš, Koscelany Sentištvánske, Klušov, Kračunovce, Kriviany, Križoviany, Kučin v Šar., Kuková, Kurima, Lazany, Lemešany, Ličartovce, Lipiany, Lipovec, Lodziná Vel., Lučka v top. okr., Lučka vo vtor. okr., Lubotíňa, Lužany v šir. okr., Maloveska, Marhaň, Medzany, Merecice, Merkovec Niž., Merkovec Vyš., Michalany, Močarmány, Močidlany, Mokroluh, Mošurov, Nadfej, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topl., Nová ves Bardíjkovská, Nová ves Drinovská, Nová ves Pečovská, Nová ves Sviňská, Āršany, Obišovce, Olšov, Oružin, Osikov, Ostroviany, Ovčie, Pavlovce Kecerovské, Peklany Kecerovské, Peklany Usovské, Petroviany, Plaveč, Plavnica, Ploské, Podhradzík, Pokrivnica, Polakovce, Poloma, Postrednevska, Prešov, Proč, Pušovce, Rađačov, Raslavice Mađ., Raslavice Slov., Ratvaj, Rokytov v Šar., Roškoviany, Sedzikart, Seňákovce, Slavkov Niž., Slivník M., Slivník Vel., Smilno, Sobinov, Sokol, Stulany, Sveržov, Sviňa, Šalgov, Šalgovik, Šariš M., Šariš Vel., Šebeš Niž., Šebeš Vyš., Šenviz, Šiba, Šinglar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Švaby, Tarnov, Tera-kovce, Terňa, Tolčemeš, Torisa, Trujčany, Tulčík, Vaniškovce, Vicez, Vysoké v Šar., Vola Jakubova, Zborová, Zdravce v Šar., Želmanovce, Žipov v Šar., Žubčany. Spolu: 170 obcí. — 2. Obce, v ktorých je aspoň 20% -ov r.-kat. obyvateľstva: Abranovce, Bystré Topl., Bošarov, Bujakov, Buncice, Cižacice, Čelovce v Šar., Červenica v ntor. okr., dolina Suchá, Dzačov, Erdička, Giraltovce, Gromoš, Hankovce v Šar., Hanušovce v Šar., Hermanovce v top. okr., Chmeľov, Jakuboviany v šir. okr., Janov, Kahanovce v Šar., Kesag, Kručov v Šar., Lada, Lascov, Lopuchov, Lubovec, Megeš, Mičákovce, Olšavce, Orkucany, Opinná, Pavlovce Kapuš., Peklany Pillerovské, Porubka v top. okr., Ptačkovce, Radvanovce, Richvald v Šar., Rokycany, Sedlice, Tuhrinná, Vagaš Kapušiansky, Varhaňovce, Vola Niž., Vola Vyš., Zlaté, Žegňa, Železník. Spolu: 48.

V Abaújskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50% -ov r.-katol. obyvateľstva: Aranidka, Bakša, Barca, Baška, Belá Košická, Bernat-falva, Bočar, Bologd, Bukovec v Ab., Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Čaj Niž., Čontošfalva, Ďordošík, Fizer, Garbovce a Bogdanovce,

Geča, Giňov, Hamre Košické, Haniska v Ab., Hilov, Hodkovce, Holoház, Huta Salácska, Hutky Niž., Hutky Vyš., Kišida, Kralovce, Lorinčík, Mindsent, Misla Niž., Misla Vyš., Mislava, Nadoždž, Novičany, Nová ves Košická, Očvar Niž., Očvar Vyš., Olšoviany, Opaka v Ab., Opatská (strana Siplaku), Opatské, Poľanka v Ab., Polov, Poproč, Reka v Ab., Rozhanovce, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Sakal, Siplak, Skároš, Šaca, Tejkeš Niž., Tejkeš Vyš., Triscané, Ujsalaš, Zdoba, Žebeš. Spolu: 60 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov katolíkov: Belža, Beňakovce, Hrašovík, Chrastné, Kalša, Klečenov v Ab., Svinica, Ujvaroš. Spolu: 8.

V Zemplínskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Baranč, Baškovce v Zempl., Belá na Ciroche, Benkovce, Božčice, Brekov, Brestov v hum. okr., Budkovce, Cernina, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Zbudské, Dobrá, Domaša M., Domaša Vel., Dzapalovce, Hankovce v Zempl., Hatalov, Hencovce, Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrubov, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Hudcovce, Chomec, Jablonie, Jankovce, Jesenov v Zempl., Kajňa Slovenská, Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Karná, Kašarovce, Keľča, Kerestur, Kochanovce, Koškovce, Krivé v Zempl., Krivoščany, Kručov vo vran. okr., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kvakovce, Lackovce, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyš., Leskovec, Lukačovce, Lubiša, Markovce, Malčice, Maťašovce v Zempl., Mislina, Modra v Zempl., Nová ves Tušická, Ohradzany, Oreské, Ozorovce Vel., Pakostov, Parhoviany, Papin, Pcičie, Petrikovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Rovné v Zempl., Sedliská, Silvaš, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skrabské, Slipkovce, Snina, Staré, Stražské, Tchorovce, Tovarné, Trepec, Turcovce, Turiany, Udavské, Večec, Velopole, Višňov, Volové Slovenské, Zavadka v Zempl., Zbudza, Žalobin. Spolu: 89 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-katolíkov: Adidovce, Bačkov, Banovce, Bracovce, Čeklov, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čičava, Dargov, Dluhé Vranovské, Dubravka v Zempl., Dvorianky, Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hažín v Zempl., Hlinné, Hradky, Jastreb v Zempl., Kačanov, Kahanovce v Zempl., Kazmir M., Kazmir Vel., Klečenov v Zempl., Komariany, Kraviany, Kuzmice, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Lesné, Ložin, Majirovce, Meglisov, Mernik, Michalok, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Ozorovce M., Petejovce, Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poruba Kamenná, Poša, Pozdišovce, Rakovec, Rudlov, Ruskov M., Sačurov, Sečovce, Slavkovce, Sopkovce, Stankovce v Zempl., Suché, Sul, Tarhovišče, Topolany, Trebišov, Tušice, Upor, Vojčice, Zamutov, Zubné, Žbince M. a Vel., Žipov v seč. okr., Žipov vo vran. okr. Spolu: 70 obcí.

V Ungskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Gajdoš, Hamre pri Vyš. Remetáč, Husák, Huta v Ung., Nemecké Niž., Pavlovce v Ung., Petrovce v Ung., Senné v Ung., Vinné a Banka,

Vojnecina. Spolu: 9 obcí. — 2) Obce, v ktorých je vyše 20% -ov r.-katolíkov: Baškovce v Ung., Bežovce, Bunkovce, Cibava, Čečehov, Fekišovce, Hažin v Ung., Hnojné, Horňa, Chlivište, Choňkovce, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Jesenov v Úng., Jovsa, Karčava, Komarovce Sobranské, Kusin, Lekart, Lučky v Úng., Nemecké Vyš., Orechová, Ostrov, Palin, Porubka v sobr. okr., Rebrin, Remety Vyš., Revište Niž., Revište Vyš., Rybnica Vyš., Ruskovce, Sejkov, Sobrance, Strajňany, Stretava, Stretavka, Tarnava, Tegeňa, Ubrež, Verbovec, Vysoké v Ung., Zavadka v Ung., Zalužice M., Zalužice Veľ. Spolu: 45 obcí.

Spolu jest obcí r.-katolíckych 1) o väčšine vyše 50% -ovej: 429
2) o menšine aspoň 20% -ovej: 176.

Ďla tohoto výpočtu, vykonaného podľa úradného popisu z roku 1900, jest

a) obcí s väčšinou vyše 50% -ovou:

kalvínskych	6
luteránskych	42
gr.-katolíckych	91
rim.-katolíckych	429

b) obcí s menšinou aspoň 20% -ovou:

kalvínskych	24
luteránskych	61
gr.-katolíckych	124
rim.-katolíckych	176

84. §. Vo východnej slovenčine poskakuje značný počet českých slov a výrazov. Kto nepozná vierovyznaňské pomery východnoslovenského územia užšieho, ľahko sa môže myliť posudzujúc jazykové pomery tamojšie. Že luteráni vo svojich kostoloch českého jazyka užívajú, to vie každý, že sa jazyk rimsko-katolíckych kazateľníc, hoc by bol akokoľvek znešvárený, na českom jazyku zakladá, aj to môže vedieť každý, ale málokto vie, že i kalvíni, hoc majú vo svojich knižkách (v. 80. §) svoj vlastný jazyk, opiera sa o česťtinu. V Császárovom spevníku (80. §) naháňajú sa takéto slová a výrazy: zvestovac, zvelebovac, mluvic, obsahovac, spusobic, učiňic, vežeňe, naležiti, obšíreni, prenášedovan bul, zbor, poňevač, protož. Všetky s prvej a poslednej strany predmluvy, ktorú on tiež „predmluvou“ menuje. Žalm LXV. na str. 188 počína sa takto: „Večni Bože, ti v svej bitnosci roki řerachuješ; prešle, budece, v pritomnosti jednak ohleduješ“ atď. Východný Slovák tomu ani nerozumie.

Ale slová, ktoré často počuje alebo spieva, a ktorých smysel pochopí, ujmú sa a šíria sa ďalej. Takýmto spôsobom si treba vysvetliť vo východoslovenskej reči takéto a podobné české slová: *rozkošne, němluvňa, Boh ridzi a spravuje svet, pokerm alebo poškvernic* atď. Že na pr. Iremský zistil v Letanovciach slovo *něslechetni* (SMS 1904, 49), z toho nenasleduje, že je ono východoslovenské. Pri posudzovaní východoslovenskej reči treba do úvahy brať aj to, že patriční obyvatelia alebo obce akého sú vierovyznania, lebo vierovyznanie môže mať vliv na rôznenie reči. Počuť: učiteľ, spasiteľ, kazateľ, rodič atď., ale kto sa nedá pomýliť rečou s kazaťnicou, povie: učicel, rodzic atp.*)

Ked srovnáme otčenáše cirkvi luteránskej, katolíckej a kalvínskej, presvedčíme sa, menovite z poriadku slov, ale aj inak, že je základom všetkých otčenás česky.

Luteránsky (spolu: česky):

„Otče náš, jenž jsi na nebesích: Posvět se jméno tvé. Přijď k nám království tvé. Bud vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. Chléb náš vezdejší dej nám dnes. A odpust nám naše viny jakož i my odpouštíme našim vinníkům. A neuvod nás v pokusení, ale zbab nás od zlého“ atď. (Z pamäti.)

Katolícky:

„Otče náš, ktorý si na nebesách: Posvet sa Meno tvé. Prijď Kráľovstvo tvé. Bud Vola tva, ako v Nebi, tak i na Zemi. Chleb náš vezdejší daj nam dneš. A odpust nám naše viny, akož i mi odpúšťame našim vinnikom. A neuvod nás v Pokušenie; ale zbab nás od zlého“ atď. („Malý katolický Katechismus pre školy Farské Biskupstva Košického. V Košicach 1886. Výdanie šesté.“)

V tých katolíckych cirkvách, v ktorých východoslovenčia, modlia sa takto:

*) V prirozenosti veci je, že si rôzni ľudia alebo rôzne dediny rôzne jazykové zvláštnosti osvoja, a to je to, čo má účinok na rôznenie reči. Najdú sa často po dedinách ľudia, ktorí, hoc nie sú školsky vzdelaní, veľké pokroky robia v reči. V Bežovciach je samouk sedliak, ktorý prekladá žalmy do svojho nárečia, v Batizovciach rolník Jano Štefko veršuje... Takito ľudia čítajú knihy a osvojujú si z nich slová a výrazy, skrzes nich rozširujú sa ony ďalej. Štefko je luterán, a preto je i v jeho reči hojne českých slov a foriem prostredníctvom cirkevných kníh. Daroval mi svoju „báseň“, aj on sám ju tak menoval, pod názvom „Žalost a horekovanie nad Batizovcami vypálenými“, v ktorej najdeš: všech (m všetkých), provinení (m. previnenie), milováni, požehnáni, (m. milovanie, požehnanie) atp.

„Otče naš, kteri ší na ňebe: Pošvec še meno twojo. Pridz ku nam kralovstvo twojo. Budzže tvoja svata vola jako v ňebe tak i na žemi. Hlib naš vezdejši daj nam dneš. A odpušč nam našo hrichi jako i mi odpuščame našim viňníkom. A ſeuvodz nas na zle pokuſeňe, ale zbav nas od zleho“ atd. (Tak sa modlieva p. matka Viktora *Dvortsáka*, stoličného archívára v Prešove.)

Kalvínsky:

„Otče naš, kteri ší na nebe: Pošvec še meno twojo. Pridz gu nam kralovstvo twojo. Budz vola twoja jako na ňebe tak i na žemi. Hlib naš každodzenni*) daj nam dneš. A odpušč nam vini našo jako i mi odpuščime našim viňníkom. I ſeuvodz nas do pokuſeňa, ale zbav nas od zloho“ atd. (Szakala Istvána „Modlyitbi“, druhé vidanye. Ungvár 1902, str. 7.)

Této otčenáše sú výmluvným dôkazom, že na priestore východoslovenského územia užšieho nielen u luteránov bola reč česká v úzitku, ale opierali sa o ňu aj v cirkvách katolíckych a kalvínskych. Z toho nasleduje, že v poslednom poltisícročí česká kultúra nevlívala len na západných a stredových Slovákov, ale aj na východných, pravda menšou mierou. že odkedy sa javil český vliv na východoslovenskom území, o tom už bola reč v 26. a 27. §-e. Máme aj zlomok kázne z r. 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale z príčin, ktoré som udal v 28. §-e, nemôžeme ju brať do úvahy pri stanovení toho, že odkedy je čeština známa v cirkvi katolíckej východoslovenského územia.

Ani katolíci ani kalvíni nemajú preloženého svätého písma do svojho nárečia. Vypomáhajú si českými vydaniami, keď im prijde citovať. Videl som na veľa plebaniach bibliu českú. V Bežovciach na kalvínskej plebanii, keď som tam bol prvý raz (1898), ležala na písacom stolíku medzi pomôckami pre dennú potrebu. Z českých biblií citujú knazia východným nárečím, každý podľa toho, ako stačia jeho jazykové vedomosti. Na ukážku:

„I rekol jim andel: ſebojce ſe, lebo ja zvestujem vam radosc veliku, htoru budze všickemu ludu, lebo narodzil ſe vám dneš spasiteľ, htori je Kristus Pan, v mesce Davidovim“. (Lukas 2.—10—11. Joz. Kossalko, vo vianočnom číslе hazletonských „Slov. Nov.“ 1904, č. 459).

*) Ondrej Kucharski v spomenutej už stati v Kollárových Zpiew. (II., 475, 476) poznámenal, že kalvíni mali na tomto mieste „poľské“ slovo „povšední“ („chleb naš povšední“). To slovo je vlastne aj východoslovenské, z neho netreba sa tedy domýšľať, že i poľština mala vliv na cirkevnú reč slovenských kalvínov. Szakal položil miesto neho *každodzenni*, lebo on prílišne

85. §. Kostolná reč gr.-katolíkov nemá žiadneho patrného vlivu na rôznenie východoslovenskej reči. Že majú na pr. *dzjaka* (v protive s katolíkmi, ktorí majú *organistu*, a v protive s luteránmi, ktorí majú *rechtoru*), to je nie vec dôležitá. Na východoslovenskom území užšom z pravidla hanbia sa gr.-katolíci za rečové svojstvo svojej cirkvi; z dediny do dediny môžeš od nich počuť pozdravenia: „Pochvalen Ježiš Kristus!“ miesto svojských: „Slava Isusu Christu!“ Toto dostatočne charakterisuje ich chovanie naproti svojej cirkevnej reči. Tak je, gr.-katolícka kostolná reč nemá vlivu na rôznenie východoslovenskej reči, ale tým väčší vliv vykonáva naň *pôvodná národnosť*. Poukázal som na to pod 2) v 75. §-e. Gr.-katolíci východoslovenského územia užšieho, ktorí sú bez všetkej pochyby pôvodu ruského, prestali seba menovať Rusmi*) a menujú seba *Sloviakmi*, tak ako ostatní Slováci toho územia, ktorých reč si osvojili a v nej sa zdokonaľujú. Preto, že aj oni, tak ako ostatní Slováci, menujú seba Slovákmi a v podstate už aj tak hovoria, ako ostatní súsední Slováci, treba bistrateľovi nárečia neprestajne na očiach mať gr.-katolícke náboženstvo obyvateľov alebo obcí, lebo ním zahaľuje sa ich ruský pôvod a tento vliv a dosiaľ vlíva na rôznenie sa východoslovenskej reči.

Z dejín ničoho nevieme, kedy sa počali títo gr.-katolíci poslovenčovať. Dlia niektorých spisovateľov sú oni odjakživa Slováci. Najnovšie písal o tom, ale bez potrebných dôkazov a tedy nepresvedčive, M. Gumplovic v rozprave „Poł. na Węg.“ („Lud“, org. ludozn., r. VII., 194/195), kloniac sa ku Šemberovmu náhľadu, dla ktorého sú gr.-katolíci východoslovenského územia (v Ungskej neznal Slovákov) pozostatkom cyrillo-metodejskej cirkvi slovanskej.**)

podlieha vlivu madarskej reči. „Každodzenni“ je preklad madarského „mindennapi“. (Tento preklad je už všeobecne bežný u Slovákov.)

*) Porov. to, čo je pod čiarou na str. 75—77. — Štefan Mišik v Slov. Pohl. z 1895, na str. 625/626, píše, že je názov *Rusnák* názvom národopisným. Hovorí tam: „Nielen Slováci, ale i Nemci a Madari nazývajú ich Rusnákm, poľažne tamtí Ruthenen, Rusnaken, tito ruthének alebo oroszok a vzhľadom k náboženstvu görögök. Jestli slovo *Rusnák* označuje iba vieru, prečo Nemci a Madari nezovú tak Rumunov a Srbov?“ To je odpoved ľahká: Rusnák je neistých dosiaľ príbehov názov na rozlišovanie od skutočného, národopisne zachovalého *Rusa*. V tom názve je podstatou slovo *Rus*, a preto Rumunov alebo Srbov ani Madari ani Nemci nemôžu menovať menom *Rusnák*, keď v nich pôvodu ruského nevidia.

**) „W roku 1202 występuje pierwszy znany Komes Spiski Tomasz (Wagner l. c. III. 145. Fejér II. 392 Porówn., Wertner l. c.), a wkrótce potem znówą

V tej istej rozprave M. Gumplovics (tamže 204) odvodí tak zvané „wołoske“ osady nadkarpatské od grécko-katolíckych Slovákov východných a od slovensko-valaských horalov, ktorých obyvatelia udajne v XIII. a v XIV. století z Uhár dovandrovali.*)

I v nárečí samosvojom je hojnosť ruskostí; v reči zemplínskych a ungských Slovákov sú celé hromady ruských slov a výrazov, aj hláskoslovných i tvaroslovných zjavov. Té nemohly vniknúť shora prostredníctvom uhorsko-ruskej kultúry, lebo takej nies, ani nie prostredníctvom haličsko-ruskej kultúry, ktorá nikdy nemala vlivu na územie naše. Musely tedy vniknúť od veľkých máss obyvateľstva ruského, ktoré sa usadilo na východoslovenskom území užom a číselnej presile i kultúrnej prevahе Slovákov podlahlo. Zpomedzi 679 obcí bývajú Rusi nadpolovičnou väčšinou len v 91 obciach, a aj té sú roztratené, menšinou nad 20%-ov v 124-och obciach. Ostatní sú roztratení 5—19-percentovými menšinami. Porovnaj číselný pomer vieroveryznanií v §§-och: 76—83, a z neho poznáš, že.

zjawia się pierwszy dyplomata królewski i kolonizator Spiszu jako znany nam pierwszy prałat (Wagner I. c. I. 103. Fejér III. I., 76) Spiski (w r. 1209). O początku spiskiej prałatury św. Marcina nie posiadamy żadnych śladów w dokumentach. Przypomina ono jednak tak bardzo ową osieroconą kapitułę Nitrańską, którą król Stefan ku wielkiej radości swej niespodzianie w Nitrze zastał, że mimowolnie nasuwa się nam pytanie, ażali osierocona kapituła Spiska, owa prałatura św. Marcina nie jest również szczątkiem jakiegoś zniszczalonego biskupstwa morawsko-słowiańskiego z czasów Svatopluga. Zgadzałoby się to z faktem stwierdzonym przez poszukiwania Maryana Sokołowskiego, że chrześcijaństwo do Polski przyszło ze Słowaczyny drogą Nowo-Sądecką, która wychodzi ze Spisza. Wskazuje na to również krzyż prawosławno-grecki w herbie prałata spiskiego. To też Szembera przypuszcza, że ta część ludności słowackiej, która jest obrządku grecko-unickiego (razem 147.770 dusz) w stolicach Spiskiej, Szaryskiej, Abańskiej i Zemplińskiej jest szczątkiem staro-słowiańskiego kościoła z czasów śś. Metodego i Cyryla, kiedy państwo wielko-morawskie sięgało aż po Bug i Styr w Polsce (Dzieduszycki I. c. str. 606, porówn. także Wagnera). — Podla mojho presvedčenia východoslovenské územie nepatrilo do knežatstva Nitrianakeho a tým do Svatoplukovej „Veľkej Moravy“, v. 10. §.

* „Znałyszy, że okolice, które teraz Łemkowie zamieszkuje, nigdy nie należały do żadnego księstwa ruskiego; że w XIII w. były polskie i że właśnie w nich znajduje się teraz jakieś 80 „wołoskich“ osad, których osadnicy według świadectw dokumentarnych w XIII i XIV przywędrowali tutaj z Węgier (Miklosich i Kalužniacki: Die Wanderungen der Rumänen. W okolicy Grybowa i Gorlic znajdujemy liczne wsie wołoskie; w okolicy Liska aż 45, koło Sanoka 27); przypuścić można, że wszyscy Łemkowie pochodzą od grecko-katolickich Słowaków wschodnich i od słowacko-wołoskich górali wypartych z Węgier.“

osud roztratených po veľkom priestranstve ruských obcí a ruských obyvateľov nemohol byť iný, než aký ich potkal. Poznamenávam, že dosiaľ jest takých obcí gr.-katolíckych, v ktorých starí ľudia ešte vedia po rusky, a ešte viac takých, v ktorých starí ľudia vedia o tom vyprávať, že ich otcovia ešte po rusky „besedovali“. Dediny, ktoré ležia nad hradskou medzi Michalovcami a Ungvárom, poučný príklad dávajú o tom, ako sa mení reč gr.-katolíckych Rusov v prospech slovenskej reči. Podobne dediny v Zemplínskej, ktoré ležia na polnoc od Dobrej a od Humenného. V Lačnove, v širockom okrese, vedia ešte temer všetci ľudia po rusky, ale vedia všetci aj po slovensky, a seba už Sloviakmi menujú... Ked sa opreme o to, čo je povedané v §§-och 18. a 19., musíme predpokladať, že ruské obce a ruské väčšiny v obciach uprostred východoslovenského územia užšieho a na jeho poludňajších stranách nemôžu byť staršie než z druhej polovice XIII. storočia. Z toho nasleduje, že gr.-katolícki Slováci, poslovenčení Rusi, nie sú pozostatkami cyrillo-metodejskej cirkvi. Porovnaj §§-y 47—51.

Prípomenutie 1. Je hodné spomenutia, že na východoslovenskom území užšom nies súčasťou miestopisných názvov od krstného mena Ivan, a od Jana, Janko jest ich dakočko: Janov, Janovik, Janovce (v Šari i v Spiši) a Jankovce. Ani tento úkaz nesvedčí v prospech mienky tých, ktorí myslia, že by na východoslovenskom území rímo-katolíci boli neskôršie vznikli než pravoslávni, terajši grécko-katolíci.

Prípomenutie 2. O pomere rímo-katolíkov ku grécko-katolíkom Vlad. Hnatiuk napísal toto v svojej práci „Rusini priašev. eparch.“ (str. 14/15): „... odna grupa liubiť z druhoh poironizovať sobi časom, pr. Rusnaci provizujú Sloviakov „Liachami“ abo „Gburami“: visimivajú si z nich tak: Sloviak-katolík, siv na kolik, a skočiv na ram, stav sa z īho baran, roztripav misku, dostav po pisku“; i na vpaki, Sloviaci visimivajú si z Rusnakov tak: „Rusnaci bortaci, predali organi za korec smetani“, abo „Rusnak z buka spadnul, a eščik seba odpočnul“. Ale vši ti i podibni žartí ne možna uvažať virazom obopílnou nenavisti. Voni podibujú si všiudi; mi znajemo, še naví seliani dvoch susiďních sil — v jakij bud okolici — pridajú sobi pridirlivi nazvi, ba še bilše, naví odni drubim v tim samim seli... Pro obopílnu pričinilist svidčat najlepše ti kumivstva, svativstva, šurinestva i inši rodinni zviazki, jaki istnuju všiudi miž Rusnakami i Sloviakami, a v jaki Rusnak abo Sloviak vdajeť sia ridko z Poliakami, Nímciami abo Madiarami. Rusnaci i Sloviaci vchodiať v rodinni zviazki naví todí, koli vidrižniujuť sia vid sebe religijeju, ale odni i druh storoniť v podibnym vípadku vid inšich narodiv. Krim toho Sloviaci latinniki i liuterani duže prichiňni do viri i cerkovních obriadov Rusnakov, uvažujuť ruskij obriad za riššej vid svoho, še naví sami viskazujuť v slovach: „Ruska vira je opravdziva i tverda, katolicka mechka, liuteranska

ťehka“, abo „Katolické posti, a liuteranske naboženstvo, to je všicko blazensťo“. Pro rusku viru ne visloviť sia odnače tak Sloviak níkoli. Sloviaci — ako voni ne buli bi konfesii — prinosiať posviačuvati v ruskej cerkvi vodu (na Bohojavlenie), svički (na Stritenie), poživu (na Velikdeň), bo — jak sami hovoriať — „*Ruska modlitba mocnejša, jak naša*“, abo „*Ruski pup lepsi posveci, jak naš*“. — Čo tu Hnatiuk píše, smie sa pofahovať len na také obce, ktoré majú silné väčšiny gr.-katolícke a cele nepatrne menšiny rim.-katolícke alebo luteránske. Inak sa nedá predpokladať ani o rimo-katolíkoch ani o luteránoch, že by sa tak lichotive vyslovovali o ruskej modlitbe a o posvätení ruským khazom, ako to Hnatiuk udáva. Ja cele inak znám rimo-katolíkov východoslovenského územia. Uznávajú sice grécko-katolíkov za *krestanov*, ale za pravých *jedine seba*. A luteránov považujú — *za pohanov*. V osnote z V. Šariša, v. na str. 262, rozpravač viac ráz spomenul „pohanov“, spýtal som sa ho: „A co to je pohan?“ Odpovedal: „Ta každi, chto ňe katolickej viri!“

Nárečoslovné svojskosti východoslovenského nárečia.*)

86. §. Zopakúvam trest toho, čo je v §§-och 68—73: Roznávať treba na užom území východoslovenskej reči:

- a) nárečie samosvoje,
- b) nárečie pomiešané.

Pri pomiešanom nárečí zas rozoznávaj: Zemplínsko-ungské podrečie a lučivnianske podrečie. Nebudem na tomto mieste rozberať: Lučivnianske podrečie (v. 69. §.); v zemplínskej reči, ktorú počuf

*) Okrem Šemberovej „Dialektologie“ niet inej nárečoslovnej práce o slovenskej reči. A táto je veľmi nedostatočná, lebo nedostatočný bol materiál, z ktorého povstala. Na str. 115/116 najde čitateľ podstatu toho, čo svojho času vedel povedať Šembera o východoslovenskom nárečí. Od jeho čias je pokrok viditeľný. Prof. dr Fr. Pastrnek má zásluhy oň. Čo podal vo svojich „Beiträge zur Lautlehre der slowakischen Sprache in Ungarn“ (Wien 1888) o východnej slovenčine, toho je málo, a i to málo je len natoliko správné, naokolo bol správny materiál, o ktorý sa opieral. Veľmi cenná, východoslovenskému nárečiu výlučne venovaná je jeho štat o spišskej slovenčine, ktorá vyšla v Slov. Pohl. z 1893. Slovenská reč dostala sa v posledné časy vôbec do popredia, menovite východoslovenské nárečie. Olaf Broch podal rozbor miestnej reči zemplínskych dedín Falkušovce a Dubravky pod záhlavím „Studien v. der slowakis-ch-kleinrusischen Sprachgr. im östl. Ungarn. Mit einer Karte“ (Kristiania 1897). Podobne rozbor miestnej reči zemplínskej dediny Koromle pod záhlavím „Weitere Studien atd.“ (Kristiania 1899). Vladimír Hnatiuk srovnal reč „Rusnákov“ s rečou „Sloviakov“ vo svojej rozprave „Rusini priáš. eparch“. O východnej slovenčine písali už tedy iní, ale to, čo počuli, nepočuli uchom Slováka, čo brali z druhej ruky, nevedeli posúdiť z vlastnej zkúsenosti.

na polnoc od Dobrej a od Humenného; v Ungskej reč, ktorú počuť ponad hradskú medzi Michaľovcami a Ungvárom. Této miestne reči sú totiž *úplne nehotové a neustálené*. Ony sú na to, aby sa nimi prispelo k objasneniu reči východných Slovákov. O nich stačí vedieť, že majú za základ miešaniny jazykové v rozličných pomeroch, a že sa usilujú osvojiť si, podľa svojho zemopisného položenia, alebo nárečie samosvoje alebo podrečie zemplínsko-ungské normálnej, to, ktoré leží na poludnie od Dobrej a od Humenného, ako aj niže hradskej medzi Michaľovcami a Ungvárom.

87. §. Vo východoslovenskom nárečí samosvojom počuješ nasledujúce:

Samohlásky: a, e, i, o, u. (Zodpovedavých dlhých z pravidla nepočuť.)

Spoluohlásky: b, b', c, č, d, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, k', l, l', m, m', n, ň, p, p', r, r', s, š, š, t, v, v', z, ž, ž'.

Okrem toho v slovách pripožičaných z polštiny, a v reči Poliakov, ktorí po slovensky rozprávajú, spoluohlásky ē, dž. Porovnaj v 69. §-e rečovú ukážku z Niž. Šuňavy a nasledujúce po nej vypočatie. V slovách pripožičaných z madarského alebo zo spisovnej reči: d, t.

V podrečí zemplínsko-ungskom počuješ ū, ktoré tam vyslovujú miesto ľ i miesto v. Toto ū počuješ aj na území východoslovenského nárečia samosvojho od ludí pôvodne ruskej národnosti, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili. Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne pripomienutie v 16. bode 88. §-u. Okrem toho vidz 4. a 6. bod 52. §.-u.

88. §. Čo treba vedieť z *hláska slovia*:

1) Hláska *a* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *a*. Vidz tu pod 12., 1). Por. *Pastrnkuu* staf v Slov. Pohl. z 1893, str. 430—431.

2) Hláska *e* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *e* krátke i dlhé, obmäkčujúc predchádzajúcu spoluohlásku práve tak, ako v strednej slovenčine. Vyslovuje sa: ľem, ňebo, žem atp. Fr. *Pastrnek* v Sl. Pohl. z 1893, 428/429 rozpísujúc sa o hláske *e* spišskej reči, podotýka, že popri striednici *e* za pôvodné slovanské *e* vyskytuje sa niekedy striednica *o* a uvodí za príklad: čolo (popri

celo), čomu (popri *čemu*). Této slová treba považať za pripožičané, a preto sa formou svojou protivia hláskoslovňom pravidlám východnoslovenského nárečia. Formu *mojo* (neutr.; *mojo* dzecko m. *moje*) mojím náhľadom netreba vysvetlovať hláskoslovím, ale len tvaroslovím (analogiou). Ďalej uvodí Pastrnek striednicu *a* za *e* v slovách: *več'ar* a *mjad*, v. tam. Konečne striednicu *i*: *pirko*, ešči (pridaj aj išče), *macir* (popri *macer*), *tiž* (popri *tež* a *tjež*), a vyslovuje domnenku, že sa takých úkazov aj viac najde. Ja tomu prisvedčam. Vysvetlovanie nepatrí sem.

3) Za cslov. *e* počuť na Spiši, čiastočne aj v Abaujskej a v Šariškej asi od Lemešian dolu striednicu: *'e*, *ie*, na pr. chleb, dzedo, dzjevka atď. *'e* + *ie* obmäkčuje tedy (chlēb, chlēv, dēvka, dēd). Pastrnek považá striednicu *ie* za vliv „spisovného nárečia“ (Sl. Pohl. 1893). V Šariškej, v tak rečenej vzorcovej reči prešovského okolia a potom na východ až po Ungvár objavuje sa striednica *i* a redšie *e*: chlib, chliv, dzivka; dzedo, dzecko atď. Dľa Pastrnka striednica *e* je krátkym a *i* dlhým reflexom cslovanskej hláskej *e*. Porov. aj jeho Beitr. str. 41—54. Pri vzorcovej reči a odtiaľ k východu bezpochyby značnú rollu hrá uhorsko-ruská striednica *i* za cslov. *e*, ale rozberanie tejto veci nepatrí sem. Pastrnek zistuje ešte za *e* aj striednicu *a* v slovach: cali, calovac, džad. Slová „cali“ a „džad“ sú z poľského (slovenská forma: *dzedo*, v. str. 504); „calovac“ je podobne poľské; uvodí aj „mal“ (m. imēl), to je všeobecne slovenské. Por. srb.-horv. imati, imao je. — V mojich osnovách najde sa ešte aj viac poľkostí mimo menované tri, na pr. *vjano* (m. věno) v osn. z Plav. (str. 297).

Interessantný je lok. od pomnožných miestopisných názvov na -ovce. Z prípony *-ech* počuť obvyčajne len *-i*, t. j. hovorí sa: na Spiši: v Jaklovci, v Harihovci, v Poľanovci; v Abaujskej: v Beňakoūci atď. Aj v Zemplínskej: u Adidoūci, u Dzapaloūci, u Mafašoūci atď. Zmena sa takto stala: V prípone *-ech* zmenilo sa *e* dľa toho, čo je hore povedané, v *i*, ostalo *-ich*; *ch* sa vyslovuje často ako slabé *h* a toto niekedy úplne zaniká. (Podobný úkaz v madarskej reči.) Tak ostane z *-ich*: *ih*, *i*. Že je výklad správny, o tom nás poučuje to, že v niektorých miestach svoje miestopisné mená dosiaľ takto skloňujú v lok.: u Bežoūcich, u Pavloūcich atď. (Porov.: „Prišol raz jeden grof na štiroch koňi“, Smiž, tu 221). Této lokálne velá galamuty robia. Mnohí mudrujú, že sa v nom. musí povedať: Dzapalovec a nie Dzapalovce, keď je v lok. v Dzapaloūci. — Ale nie

všetky miestopisné názvy na *-ovce*, prijímajú príponu *-ech*. V pôludňovo-západnom kúte Spiša skloňujú v lokáli spôsobom strednoslovenským: v Batizovcach, vo Vikartovcach atp. — Inde: V Husovcoch (Šar.), u Choňkočoch (Ung.) atp. — Por. *Ceplica* na str. 491.

4. Cslovanskému i zodpovedá čisté *i*, ktoré obmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Vidz obmäkčovanie pod č. 23. Čisté *i* objavuje sa aj miesto cslovanského „y“ (и), ale toto z pravidla neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Tedy: sin (m. syn), dim (in. dyn), ti (m. ty). Všeobecne platnou výnimkou sú: mlyn (m. mlyn) a mn. číslo čin. príč. minulého, ktoré pre všetky rody vyznieva na *li*, tedy nielen chlapci sé hrali, ale aj dzivki sé hrali + dzecka sé hrali.

Pripomenutie 1. Od Poliakov a od Rusov, ktorí ešte dostatočne nedovykli od svojej výslovnosti, aspoň nie vo všetkých slovách, často počuješ „y“ vyslovené po polsky (v. 42. §, 5.) alebo po rusky (v. 52. §, 2.). V zempl.-ungskom podrečí je tento posledný prípad *cele všedný úkaz*.

Pripomenutie 2. Prípona 1. osoby mn. č. *-ma*, na pr. *rozidema* ée, dze sé puscima, už mu ňič ňezrobíma, zakladá sa pravdepodobne na poľ. prípone *-my*, t. j. koncové *a* je zo zvláštnej výslovnosti „y“-u vyvinuté. Uváž, že spišskí Poliaci vedľa prípony *-ma* znajú aj príponu *-my*: „Teraz dze sé puscima?“ (Slov. ves, 452) a „Veznūmū poščel do sundu“ (Niž. Ružbachy, 458). Príponu *-ma* vysvetlúvajú inak, vidz Pastrnkove „Beiträge“ 16. Je vraj príponou duálu.

5. Za cirkevnoslov. o krátké máme z pravidla čisté *o*. Za dlhé ô máme na Spiši: *o*: vol, moj, koň (dla Fr. Pastrnka na Spiši u za dlhé ô, vidz v stati v Slov. Pohl. z 1893, 430), podobne aj v Šarišskej asi od Lemešian dolu do Abaujskej, aj v Abaujskej. V okolí Prešova býva za dlhé ô striednicou *u*: vul, muj, kuň. V podrečí zemplínsko-ungskom niet ustálenosť. — Pozoruhodné je, že v okolí Prešova aj pri takých slovách pozorujeme reflex dlhého ô, pri jakých ho niet v strednej slovenčine. Také sú: dum (dom), dzvun (zvon), znuj (znoj), nus (nos), pozur (pozor), pokuj (pokoj), un, vun (on, (v)on) a ešte niektoré iné. V miestopisných názvoch: Gruzočce (proti Grozóc), Kužmice (proti Kozma) atd. — Dla Pastrnkových Beitr. 57 je *u* za dlhé ô „im ganzen Ostgebiet“. Pastrnek sa dovolával Šemberových jazykových ukážok, ktoré sú naskrze nespolahlivé. V tejto veci uvodí slová: *puvodca*, *tvurca*, z ktorých ani jedno nenie vzaté z ľudovej reči. Sú ony literárne.

6. Cirk.-slovanské *u* je aj vo vých. slovenčine: *u*.

7. Za cslovanské „*e*“: I. V krátkych slabikách *e*: *me* (= mä), uredník, presc, še, ceľe, peňeži atd. II. V dlhých slabikách *a*: poradne, zaprahnuť, mešac, vicahnul atd. Po retných *ja*: pjati, dzevjati atd. V 3. os. mn. č.: oňi zvoňa, vidza; po retných: robja, odstupja atd. Obidve striednice za pôvodné *e* obmäckujú predchodiacu spoluhlásku. (Pozorovanie Fr. Pastrnka v Slov. Pohl. z 1893, 429 o spištine, ktoré sa hodí na reč celého priestranstva samosvojho nárečia.)

Pripomenutie. V podreči z.-ungskom a na území východoslovenského nárečia samosvojho u osôb pôvodu ruského počuješ často ruskú striednicu za „*e*“, t. j. *a* alebo *ja*: *rjad* (m. red), *teľa-cela* (m. ceľe), *penjaži* (m. peňeži) atd. Podobne *ä*: väcej (Sobr., tu 404).

8. Za cirk.-slovanské *ä* býva z pravidla *u*. U Poliakov, ktorí sa ešte neposlovenčili dostatočne, tak na pr. na obidvoch Šuňavách, v. str. 118/119 počuješ v inštr.: *macerom* (m. z *maceru*), zo *sestrom* (m. zo šestru) atp. V osnote z Lubotine najdeš *končik* (inde *kucik*). V rôznorečí, ktorým rozprávajú dolu Topľou od Gaboltova až po Kurimu, v. str. 121, počuješ v 3. os. mn. č.: „Zbujnici veda (m. vedú) ze sebu jedneho vola“, „Pujdzem, dze me dva oči povedza“ (m. poveda). Obidve vety z Gaboltova, str. 313. Vidím v tejto striednici za *ä* pamiatku nosovky *än*. Takú pamiatku vidím aj v strednoslovenskom *sa* m. *sú* (3. os. mn. č.) a vo *vera* (m. *veru*). Porovnaj 42. §, 4.

9. Cirkevnoslovenské „*b*“ niekedy zaniká, nechávajúc po sebe znak v obmäckení predchádzajúcej spoluhlásky (cma m. tľma, huš m. gásť, hosp m. gostь atd.) Inokedy sa objavuje zaň *e*: dzeň z dňub, len z lénub atp. Zistil *Pastrnek* o spištine, ale to platí o celom území východoslovenského nárečia samosvojho, v. v Slov. Pohl. z 1893, 429. — Por. aj v jeho Beitr. 58. §.

Pripomenutie. V obciach, ktoré sú pôvodom ruské, alebo aspoň u osôb pôvodu ruského, počuť niekedy „*b*“ výslovnosťou polovičatého „*i*“, tak meno-vite v Ceplici v slovotvornej prípone -arъ: *pekarъ*. Počuť na veľa miestach aj: *tvarъ* (= *tvár*) V gen. *pekara*, ale — *tvarji*. Hláska *b* je vôbec častá u uhorských Rusov. Píše o tom *Hnatiuk*: „Še do zvuka *b*, to vin takozď ďaleko ľastijšie užívajce sia na Uhorskoj Rusi, niž u nas, bo naviť po takich zvukach, jak š, č, ž, dž, r, pr. čas, šuhaj, doždž, carъ; po peršich čotiroch zvukach čuti joho osoblivou todí virazno, koli po ním slídujuť samozvuki a

abo *u*; koli po ním sleduje *e*, *o* alebo *u*, to raz čuti joho, druhý raz ní. Z toj príčini ja pisav joho konsekventne pered *a*, *u* a pred druhim lišen sporadično. Po *r* čuti vyslúžiť a naše tverde *r* neznane níde na Uhorskoj Rusi. Šeo biše: sporadično pojavluje sia ono jak zvuk *i* i todí namisť dvoiskladovoho slova: „*caristvo*“ distajemo slovo triskladove: *caristvo*. (Etnogr. Zbir. III.; str. XII.) Podobne som počul vyslovovať slovo notár v Ceplici, t. j. trojslabične: *nota-ri*. V gen. je *notara* a nie *notareho*, nemôže sa tedy nominatív prirovnávať ku pochodiacim z lat. polským nominatívom: *Antoni*, -*ego*. V Lučivnej som počul *tvar*, v. 69. §. Po *r* počuješ „*b*“ aj v Niž. Šuňave, v. ukážku reči v 69. §-e.

10. Cirkevnoslovanské „*ь*“ niekedy zaniká: kňaž (kňnežъ), kňiha (kňniга), kmoter (къмотъ) atď. Inokedy býva zaň striednica, z pravidla *e*: *ode-hnac*, *prede-hnac* atď. Po tom príklade: *zehnac*, zemrec, vehnac. V inštr. jedn.: človek-*em*, chlap-*em* atď. Kol-*ek*, podarun-*ek* atď. Z týchto prípadov videf, že *e*, súc striednicou za *ь*, neobmäkčuje predchodiacu spoluhláske.

Počut aj iné striednice *výnimkou*: lažka, ližka (лъжка), *ku* alebo *gu* (къ) a iné. V Lučivnej som počul aj sám pazvuk „*ь*“, vidz v 69. §-e.

Prípomienutie. Popri striednuici *e* často počuješ teraz striednicu *o*: *odo-hnac*, *zomrec*, inštr. človekom, chlapom, kolok, podarunok atď. *Pastrnek* túto hrubšiu striednicu pripisuje vlivu spisovnej reči (Sl. Pohl. z 1893, 431). Je pravda, že v poslednú dobu vlivia aj spisovný jazyk, v tomto prípade vlivia tak, že sa užšia striednica tratí, ale nesmieme zabúdať, že je hrubšia striednica pôvodným majetkom z. ungaského podrečia a na území samosvojho nárečia všetkých Rusov, ktorí sa dosiaľ neposlovenčili. Porov., čo je na str. 616 o predložke *z*.

11. Hlásky *l*, *r* nemajú funkcie pri tvorení slabík, vyjmúc poludňovo-západný kút Spiša v tak rečenom lučivnianskom podrečí a v jeho bezprostrednom súsedstve, por. 69. §. Z pravidla sa im inde predráža samohláska. T. j. m. krčma, trh povie sa karčma, tarh. Predrážajú sa aj druhé samohlásky: verch (= vrch), pírskac (= prskat), polni popri pulni (= plný). — Stáva sa, že samohláska nasleduje po *l*, *r*, na pr.: kresni oceec (ale kerst!), hlíboki (popri hľboki a halboki). — Slová, ktoré vniknú do vých. slovenčiny zo spisovnej reči, menia si tým spôsobom. *Pastrnkom* uvedené slová (Slov. Pohl. 1893, 431/432): herdzina, hármeč, terkac, tverdi, terhac nie sú vlastne východoslovenské slová. Za „tverdi“, „terhac“, bežné v poludňovo-západnom kúte Spiša, hovorí sa: tvardi, tarhac.

Niet hláskoslovného pravidla, podľa ktorého by sa dialo upravenie slabík s „l“, „r“. Pastrnek na mieste vyššie spomenutom uviedol väčší počet slov, ktoré sa shodujú formou svojou s formou odpovedavých poľských slov. V tejto veci treba hľadať nielen na poľštinu, ale aj na ruštinu. Porov. 56. §, 3. Podobne predposledné vypočatie 20. §-u.

Pripomienanie. V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej (Hradszky. A szep. tízländzs. széke) aj takéto mená sa udávajú: Sztrnovszky v dobe 1602—1616; Sztrkuly v dobe 1602—1606; Wrczel = Breal v r. 1448—1462. Toto posledné aj podobou: Berchal. — To boli rody cudzieho pôvodu, ich mená nemajú tedy žiadnej ceny pre dejiny samohláskového l, r na slovenakom východe. Por. 27. §. Je dôležitejšie, čo Hradszky píše (na str. 112. „Szepesvm. a moh. vész elött“), že totiž osada Vilkóc (= Vilkovce) javí sa už v listine z 1278 formou „Vilgustorph“. Ak je to miestne meno slovanské a dobre prečítané, poučilo by nás, že tamojší obyvatelia slovo *vlk* r. 1278 vyslovovali ako *vilk*.

12. Z gruppy hlások *ol*, *or*, *er* býva vo východnej slovenčine z pravidla: *la*, *ra*, *rē*: *hlava*, *kraľ*, *breh*. Odchyľkou počuť: 1) *chlop* (popri *chláp* a *chlapec*), *smrod* + *smrud* (m. *smrad*), *lokec* (m. *lakec*, csl. *lakťa*); 2) *čerevička* (m. *črevička*), *čerevo* (m. *črevo*), *čereňovi* (m. *čreňovi*), *čeres* (m. *čres*), *čerjeslo* (m. *črēslo*; *Kluknava*). V „slovn. svojskostach“ niet toho slova, lebo je bežné aj u ostatných Slovákov), *čirida* (m. *čereda* a popri *čreda*), *žiridlo*, *džiridlo* (m. *žeredlo* a *džeredlo* a popri *žredlo* a *džredlo*). Slová pod 1) a podobné považovať treba za poľskosti (por. 42. §, 10.), slová pod 2) a podobné za ruskosti. Porov. 52. §, 3.

Pripomienanie. Aj v strednej slovenčine obiehajú podobné ruskosti: *čerjeslo* a *čerieda*. Iní spomínajú len „*čerjeslo*“ a „*čerešňa*“. Pastrnek v Beitr. (str. 17) myslí, že sa slová „*čerjeslo*“ a „*čerešňa*“ pod vlivom mad. forem „*cseresznye*“ a „*csoroszlya*“ prepodobili z pravidelných slovenských forem „*črešňa*“ a „*čreslo*“. A ako by sa bolo prepodobilo slovo „*čerieda*“, bežné na pr. v Zvol. Lupdči popri „*črieda*“, keď ono obieha v madarsčine formou „*csorda*“, a nie formou „*csoroda*“? Aj vo východnej slovenčine jest forma, a súce „*čerep*“ (m. *črep*), ktorá sa madarskému slovu na vlas podobá. Pripusťme, že je pripožičané z madarského, a ako vysvetlíme ostatné, ktoré som uviedol hore vyššie? Podotýkam, že za cslov „*črép*“ aj Rusi bezvýnimočne „*čerep*“ vyslovujú. Podobne vyslovujú oni za csl. „*črěšňja*“ — *čerešňa*. Pozoruhodné je, že slovenské formy „*čerjeslo*“ a „*čerieda*“ zachovaly dlhé é z cirk. reči slovanskej (*črësla*; *črëda*). Slová, uvedené pod 2), sú tedy neodškriepiteľne — ruskosti v slovenčine.

13. Za mäkké *d*, *t* z pravidla vyslovujú: *dz*, *c*. V slovách z poľského ujatých počuješ *dż*, *ć* alebo *dž*, *č*, v slovách zo spisovnej reči alebo z madarského počuf aj *d*, *t*.

Poľské slová sú džura (popri dzira), džad (proti domácomu dzedo), džubak, džvir, džmil, džavuľic atď., popri ktorých počuješ aj džura, džad atď. Poľské sú: čežki, prečik, čec, vyslovované aj čežki, prečik, čec (pol.: cięžki, przecie, ciec). Takýchto slov poľských jest viac ešte, ale to nikoho neoprávňuje učif, že sa vo východoslovenškej reči mäkké *d*, *t* mení v *dż*, *ć*. Šembera a tí, ktorí sa o jeho nespolahlivý materiál opierali, neoddeľovali spišských Poliakov od Slovákov. Šemberových príkladov čepli, čma, budžeče, čichi atď. nikdy nikto nepočuje v terajšej východnej slovenčine vyjmúc od Poliakov, ktorí si reč Slovákov dostatočne neosvojili. Slováci povedia výlučne: cepli, čma, budzeče, cichi atď. Že sú slová s *dż*, *ć* z poľského, o tom svedčí aj to, že popri nich trvajú aj formy pravidelné s *dz*, *c*, na pr. džura a dzira, džad a dzedo čežki a čežki, čec a čec, choč a choc atď.

Mäkké *d*, *t* zachovávajú sa len veľmi zriedka. Počuf: andel, andělik, dabol, Maťaš, mená občí: Ďur, Ďurkoū, Ďordlošik (po mad. György, Györke, Györgyi; od krstného mena György = Ďuro, Ďord). Východný Slovák usiluje sa zbaviť mäkkých *d*, *t* vyslovujúc ich tvrdo (rodič m. rodzič a popri tomto); učiteľ, spasiteľ (m. učiceľ, spasiceľ) alebo nahradiac ich inou spoluhláskou (za Megyes, čít. Medeš vyslovujú: Megeš). Porov. 56. §, 1. Počul som *t* v privolaní kurám: Tu, tu, tu (v. str. 607). „Sadzic mađeranek“ (= majeránek), bude chybne podané v Sbor. Mat. Slov., lebo sa hovorí mageran, v. na str. 549.

Pripomienutie. Výnimočne počuf: *D'ačov* (popri Džačov), *r'ec'az'*. Prvé je z mad. Décső; v obci je 241 grécko-katolíkov z 373 duší. Druhé zo strednosl. refáz; počul som ho v Ščavniku.

Čo sa týče zmeny spoluhlások *d*, *t* v *dz*, *c*, treba uvážiť nasledujúce veci:

Zmena *dz*, *c* za mäkké *d*, *t* je jedným z najhlavnnejších charakteristikov východnej slovenčiny; *dz*, za *d* je aj v ostatnej slovenčine, ale *c* za *t* počuf v nej len mestami. Dľa *Hnatiuka*, ktorý východných Slovákov za Rusov pokladá a ich hláskoslovne zjavy so stanoviská ruského hláskoslovia posudzuje, dostalo sa „džekanie“ a „čekanie“ do reči terajších východných „Sloviačkov“ následkom dlhorocného vlivu poľskej a „slováckej“ (dľa

Hnatiukovej terminológii „nevýchodnoslovenskej“) reči na ruskú, v akých podobné hláskoslovne zjavy (*dz* a *c* za *d* a *t*) tiež trvajú. V „Rusini priaš. eparch.“ na str. 18. napísal: „Dejaki inteligentni Rusini Priašivskoї eparchii dumajut, šeď dzekanie i cekanie z'javilo sa ne na súčinkom vplivu čužich mov na ukraïnsko-rusku, ale šeď vono bolo pitomou ruskou prikmetou. Dlia soho poklikujúť sia časti emigracii Rusinov za časov davnich koroliw uhorskich i dokazujuť, šeď miž emigrantami bili takož Bilarusi, jaki j musili priniesť siu prikmetu z soboju, a pot mu peredati i i na iných Rusinov, šeď susíduvali z nimi. Sia teórija mohla bi vpravdī mati podstavu, ale liše todi, koli možna bi bolo dokumentami vikazati, šeď spravdī na teritorií ninišnoi Priašivskoї eparchií buli kolis Bilarusi. Na žal soho zrobiti ne možna, a čerez te treba j uvažati tak dzekanie, jak cekanie naslītkom dobrohľadu vlivu poľsko i slovacko movi na rusku, v jakich podibni pojavi takož istnujuť“. — Šembera v predmlove k svojej Dialektologii (str. III.) pripomenuť této veci: „K rozdielu dialektickým zvláštē ukazuje bláska *dz* miesto *d* v liste moravském z r. 1286: Sardicze (Šardice u Kyjova), a bláska *c* miesto *t* v Alexandru z konca XIII. století: radoesczi (radosti), dozdcacy (doždati). Obě tyto blásky shledávají se sto let později opět v glosách Václava z Bzence z r. 1385 na př.: Marczyn (Martin), posczieci sye (postiti se), a v Prápopvědech, psaných Martinem ze Strážnice r. 1390, na př.: uczecha (útěcha), uzywaczy (užívati), dzyed (děd), porodzyla (porodila) a j., kteréžto zvláštnosti běžné tehda ve Strážnici a ve Bzenci, průchod mají posud v sousední krajině Holské a u Slováků rakouských“. Ja sa nazdávam, že je dzekanie a cekanie moravských Slovákov práve tak staré a toho istého pôvodu ako u východných Slovákov. Je pravda, že madarské formy niektorých miestopisných mien základne treba objasniť, aby sme jasne videli. V Spiši máme veľmi interessantný zjav jazykový v mad. a slovenskom pomenovaní istej obce. Po mad. sa volá tá obec *Ragyóć*, *Ragyólc* popri *Regyóć*, *Regyole*, — a po slensky sa volá *Ordzoviany*. Že je základom tých mien „rūdja“, cslen. rūžda, o tom sa vari nedá pochybovať. Dlia Hradského sostavenia (Szepesv. helységn. str. 61) *Ragyóć* zjavuje sa dokumentárne r. 1348, *Ragyole* už r. 1278. *Regyóć* r. 1322, a *Regyolc* r. 1322. Naproti tomu slenské meno *Ordzoviany* uvodí len počnúc od r. 1584. Povšimnutia hodné je i to, že *Hradszky* uvodí miestne meno spišské *Teplica* z roku 1354 z „Compendium familiae Máriássy“ atd. (M. Kayser 1804). Leží pri Poprade. Je to tedy terajšia obec *Ceplica*. Uvodí aj viac mien, ako: *Teplitze*, *Teplitzke*, *Teplitzchen*, *Teplitska*, ale z novšieho veku. Ako sa dostalo do listu meno *Teplica* s počiatokom *t*, ak už vtedy menovali obec *Ceplicou*?

Této a podobné zjavy bude treba vysvetliť. Čo sa týče dzekania a cekania *Pastrnek* vo svojich Beitr. na str. 134/135 takto hovorí: „Dass die Veränderung des *t*, *d* in *c*, *dz*, respektive *č*, *dž* und *č*, *dž* mit der polnischen Nachbarschaft zusammenhängt, kann nach der geographischen Vertheilung nicht zweifelhaft sein; die Ansicht findet auch darin eine Stütze, dass die dem polnischen nahestehenden laute mit umso strengerer Consequenz auftreten, je mehr

wir uns dem norden nähern, dagegen desto mehr von unveränderten dentalen (weichen u. harten) durchsetzt sind, je weiter wir nach dem süden hinabsteigen.“ Vidz aj posledné vypočatie 21. §-u tu.

14. Hlásku *g* počuf len v málo slováč, také sú glupi, gembá, tarňiga, taliga + teliga (str. 602), gribi, guzel, gače (popri gaci) a iné. Bezpochybne prostredníctvom poľštiny. Na str. 508—511 vypočítané sú všetky slová, ktoré sa počínajú s *g*; medzi nimi je najväčšia čiastka cudzieho, neslovanského pôvodu. Niektoré napodobujú prírodné zvuky: gruchlic (o sviniach), gagac (o husiach), gravčec (o havranoch). — Popri *ku* mne počut *gu* mne (str. 510).

15. Hlásku *ch* často vyslovujú aj ako *h*: chiba + hiba (= iba), chibec + hibec, chirac + hirac, chitri + hitri, chiža + hiža, chlapčík + hlapčík, chleb + hleb, chlev + hlev atď. atď. Na str. 520—524 sú vypočítané také slová, ktoré sa počínajú s *ch* a ktoré zväčša majú podobu s *h*. Niekoľko *h* úplne zmizne vo výslovnosti, tak na pr. v Šarv. počuješ lapec m. *hlapec*, v Šaci: *svacic* m. *shvacic* (pod schvacic na str. 589) atď. Pravidla nie sú, zdá sa, že bojuje so sebou výslovnosť slovenská, poľská a ruská, po prípade shora aj madarská. (V madarčine každé *ch* vyslovujú zvukom *h*; niekoľko *h* úplne zmizne.)*) Poznamenávam, že m. *kto* povedia *chto* + *hto*. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluohláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluohlásky *ch*, v. 523. str. pod „*chto*“. Dokladám, že priliehajúce nárečie poľské tiež vyslovuje *chto*, *chtori* (m. *kto*, *který*).

Bron. *Gustawicz* v rozpr. „O ludzie podduklańskim...“ (Lud, org. Iudozn. VI., 41): „Głoska *k* ma niekedy brzmienie *ch*, jak np. *chto* = *kto*, *chtory* = *który*“.

16. V samosvojom nárečí zachováva sa rozdiel medzi tvrdým

*) *Pastrnek* sa pokúsil o určenie, kde povedia na Spiši *ch* a kde *h*, ale ono nevystihuje skutočného stavu v tejto veci. Hovorí: „Každé *ch* mení se v *h*: *hodzic* (choditi), *halupa* (chalupa). Jen v místních názvech: *Velbachi*, *Vlachy*, *Krompachy* a pod., pak v cizích slovech: *fichta*, *šacht*, *šichtar*, richtar atď. Dále zřistává *ch* na konci slov: *ach*, *duch* (avšak genit. *ducha*), *kapełuch* (avšak genit. *kapełuha*), dále v lok. a gen. plur. *hlopoch*, *ženoch*, *koscoch*.“ (Slov. Pohl. z 1893, str. 432.) — Ja som počul po Spiši vyslovovať: *Velbahi*, *Vlahi*, ale *Krompachi*. — Na charakterisovanie bezpravidelnosti a zmutku uvodím príklad z Plavnice: „b'eži do lesa na *chubi*“ (str. 300). Tedy *ch* m. *h*!

ł a mäkkým *ł*; kľac (ku kolem) a kľac (ku kľajem). Miestami sa ujíma stredné „l“. V čin. príč. min. zachováva sa *ł* najdôslednejšie. Aj v mestách počuješ: zohabił, odvadził. V tak rečenej vzorcovej reči v okolí Prešova ustupuje výslovnosť tvrdého „ł“ výslovnosti stredného „l“. V osnovách z V. Šariša neoznačoval som tvrdé *ł* ani v čin. príč. minulom. Ale nedôsledne počuf ho aj tam, aj inde, menovite v zásobách slov reči výlučne sedliackej. V samosvojom nárečí vyslovuje sa *ł* spôsobom poľským. Zaň môžeš počuf stredné *l*, ako som povedal, ale mäkké *ł* len výnimcočne. V. pod 4.

Pripom. V z.-ungskom podrečí a na území samosvojho nárečia tam, kde dosiaľ účinkuje ruský vliv, miesto tvrdého *ł* často počuješ ruské *ü* alebo *v*, t. j. robiū, pisaū m. robiż, pisał. Alebo: škoña, koceń m. škoła, kosceł; posížac m. posížac, tu str. 253.

17. Rozdiel medzi tvrdým *n* a mäkkým *ń* sa zachováva v reči samosvojej. V podrečí zempl.-ungskom a u ľudí pôvodu ruského, ešte nezahladeného, počuf miesto mäkkého *ń* aj tvrdé *n*, a sice pred ruským zvukom, ktorý označúvajú (v maloruštine) takto *u*, porov. 52. §, 5. Deje sa to inými slovami tam, kde my máme *i* za csl. *i*, vidz v 4. bode t. §-u. T. j. Rus povie *nigdi*, *oni*, *honil*; Slovák: *nigdi*, *oni*, *hoňil* atp.

18. Hláska *v* sa vyslovuje v samosvojom nárečí, na konci slabiky znie často ako *f*: dzifče (m. dzivče). V z.-ungskom podrečí na konci slabiky vyslovujú za ňu *ü*: Vranoü (m. Vranov). Aj na počiatku slova býva za ňu *ü*: üon (m. von). Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne 6. bod 52. §-u.

19. Sykavky *c*, *s*, *z* a *č*, *š*, *ž* počujeme z pravidla tam, kde v cirkevnej slovančine. Hlásku „c“ okrem toho aj miesto mäkkého „f“ v. 13. bod tohto §-u a miesto c.-slovanskej gruppy *st*, vidz 21. bod t. §-u.

Pripom. 1. Prispievatelia do Šemberovej „Dialektologie“ nerozváňali *ś*, *ź* od *š*, *ż* a preto tí, ktorí sa opierali o jej materiál, písmenami *ś*, *ź* označujú aj hlasy *ś*, *ż*. Aj Pastrneck sa opieral o Šemberov materiál, a preto nezodpovedá stavu veci to, čo je o týchto sykavkách v 81. §-e jeho „Beiträge“.

Pripom. 2. Hlásky *ć*, *š*, *ž* miestami vyslovujú nápadne mäkko, tak že sa ich výslovnosť ponáša na zmäkčenie po poľsky *ć*, *š*, *ż*. Zmäkčené *ć*, *š*, *ž* označoval som takto: več'ar, ščerč'i (ščerčec na str. 598) atp. Som náchylný myšľef, že Poliaci trčia za týmto hláskoslovným zjavom. Poliaci východno-

slovenského územia užšieho i širšieho mazurujú, t. j. za č, š, ž vyslovujú c, s, z, vidz 42. §, 9. Priebehom poslovenčovania nedojdú razom od c, s, z k vyslovovaniu č, š, ž, ale len ku zvláštnemu obmäkčeniu c, s, z.

Pripom. 3. Vo východvej slovenčine niet hlasu pre č v tých hláskoslovnych posíciách, v ktorých sa v polštine zjavuje: je zaň len c, v. 13. bod t. §-u. — Hoc č, š, ž ponáša sa svojou výslovnosťou na vyslovenie hlások č, š, ž, predsa som ich spiese nemohol, ak som nechcel porušiť jasnosť tejto práce. Už aj preto, lebo sú pôvodu celkom iného než hlasy č, š, ž a aj preto, lebo sa ony len miestami vyskytujú, nie sú tedy organickou čiastkou hláskoslovnej.

20. Sykavky š, ž počuf v tých hláskoslovnych posíciách, v ktorých v polštine. Porov. 23. bod t. §-u.

21. Za cirkevno-slovanskú gruppu št, žd máme c, dz ako v reči iných Slovákov. Porov. 52. §, 7. — Onučki (m. onucki) sú z ruského. Gače je m. gače; tedy poľský vliv, nie ruský.

22. Gruppa šč proti spisovnej šf: ešče, ščesce (proti spis. ešte, šťastie). Aj v lučivn. podrečí šč: ščjasni. Zo spisovnej gruppy šf býva tiež puščic, ale táto forma sa zakladá na pol. výslovnosti „puščič“. V duchu východoslovenského hláskoslovia sa povie: puscic, v. toto slovo na str. 582, a podobne, t. j.: mascic, hoscic.

Pripom. V spištine — dľa Pastrnkovho materiálu — mení sa šč v šč: ešče, vreščec, puščila atp. — To sa mojim vedomím diať môže v poľských dedinách a u osôb poľského pôvodu, dosiaľ po slovensky neuhradeného, ale v reči východných Slovákov nie. Ostatne slovo puščila ani nepatrí medzi také príklady, v. hore.

23. Obmäkčuje sa v nasledujúcich prípadoch:

Pred hláskou e, keď je striednicou cslovanských hlások ě, ē, ě a ě (vidz v tomto §-e body: 2, 3, 7, 9).

Pred hláskou i, keď je striednicou za cslov. hlásky ī a ī (vidz 4. a 3. bod t. §-u).

Pred zaniklým ī (vidz 9. bod t. §-u).

Pred a, keď je striednicou za csl. ě (v dlhých slabikách), vidz 7. bod t. §-u.

V uvedených prípadoch vyslovujú za predchádzajúce l, n mäkké l, ň (iem, ňebo, chleb, ňemi atd.), za d, t hlásky dz, c, vidz 13. bod t. §-u, za sykavky s, z mäkké sykavky š, ž: šestra, žem, šeno, peňeži, žima, zaš atd. Čo sa týče hlások s, z, ony sa obmäkčujú

okrem toho ešte aj pred mäkkým *l*, *n*, na pr.: šleboda (= sloboda), žle (adv. od „zli“, bežnejšie „plani“), ťlub, š ňim (jedn. inštr.), tarišňa, ťneh atď. Často sa objavuje mäkké š, č pred retrými *b*, *p*, *m*, *v* na dôkaz, že ony boli dakedy z pravidla mäkké (*b'*, *p'*, *m'*, *v'*): šveto, šviňa, šverbec, ťmejac še, Šmižany, Špiš atď. Viac príkladov na str. 595—597. Aj v gruppe *stre* počuť niekedy obmäcknené š: štrecha, štrela, štrec še atď., popri strecha, strela, strec še. V menách občí: Ještrebie, Ještreb' atď.

Pripomienutie. Uhorskí Rusi neobmäckňujú *s*, *z* hovoriace: zima, vežli, sino, ťlu, ťnih, sja (še) atď. Z tej príčiny často počuješ v z.-ungskom podrečí a od osôb ruského pôvodu aj na území samosvojho nárečia, vyslovovať formy slovenské *s* neobmäckneným *s*, *z*. Počuješ na pr. ťlebodni, boji se atď. m. ťlebodni, boji še. Miestami počuješ od osôb alebo v obciach ruského pôvodu priechodnú hlásku: po *s* alebo *z* pazvuk *t*: s'ino (šeno), boji s'e (boji še) atď. Aj *Hnatiuk* zistil tento pazvuk, menujúc ho „duže slaběňkím pivholosom j“ (Rusini priašev. epar., 18).

Retné *b'*, *p'*, *m'*, *v'* boli pôvodne naskrze mäkké, teraz už ich mäkkosť hynie. Aj *r'* bolo mäkké v príslušných posíciach hlásko-slovných. Dosiela hovoria: Bab'e (= Babie), Hr'adki (= Hriadky; obec Hriadky), R'íka (Rieka; ob. Reka). V slováčiach: v'erni, r'ecica, r'ec'az, r'eka. Porovnaj o miestop. názvoch na str. 93. — *Hnatiuk* robí rozdiel medzi menom Slovák a Sloviak. Tu podotýkam, že je východoslovenské meno Sloviak a inoslovenské jedno a to isté. V mene Sloviak je rozvité mäkké *v'* v dvojhľásku tak ako na pr. v miestopisných menách na -ov'any: Petrovjaní, Krivjaní atď., vidz na 93. str. pod 5.

Pripomienutie. V podrečí z.-ungskom a od osôb ruského pôvodu často počuješ kmeňotvornú príponu -arš mäkko vyslovovať a to niele v nom., ale aj v ostatných pádoch skloňovania: pisarš, pisarša, pisaršu atď. Tentó rozdiel od výslovnosti východoslovenskej vyzdvihol aj *Hnatiuk* (Rusini v priaš. eparch. 22). V Cep'ici tiež počuť *arš*, ale len v nominatíve, t. j. pekarš, sklenarš, v gen. už *pekarša*, *sklenara*.

Hláška *c* sa z pravidla neobmäckuje. Porov. 2. pripom. v 13. bode t. §-u.

Hlásky č, š, ž tiež sa vraj obmäckňujú. To by sa malo diať v tých prípadoch, ktoré sú udané na počiatku tohto 23. bodu. Ale čo vidíme? „Mäkké“ č vyslovujú na pr. v slove čo (str. 496), čarni (493), čomu (496), počul (497) a podob. — Svoj náhľad vyslovil som v 2. a 3. pripom. 19. bodu v tomto §-e.

Pripomienutie. Dla *Pastrnka* v spišskej slovenčine mení sa každé č v Č (on ho označuje znakom č), t. j. že vraj vyslovujú červeni, čerci, oči, čas, koňičku. Len niektoré č sa vraj zachovaly, alebo lepšie vraj rečené, vlivom spisovného jazyka vnikly, ako: Levoča, čas, čascejší, čo (v Hnilci), človek, varkoč. (Slov. Pohl. z 1898, 433.) — Nepresvedčil som sa o tom z reči spišských Slovákov.

Rozoznávalo sa tvrdé *k* od mäkkého *k'*, toho stopy sú mnohocetné, hlavne po Spiši. Hovorí sa v mn. n.: (dzeci) vojkovsk'e, vitkovsk'e, slavkovsk'e, slacvinsk'e, jamnick'e, kafavsk'e, hrušovsk'e atď. V gen.: (od človeka) vojkovsk'eho atď. Je to zjav poľský. V poludňovo-západnom kúte Spiša počuješ dvojhálsku: (dzeci) štvolsk'je, vikartovsk'je, filick'je, ščavnick'je atď. Pozoruhodné je: lučivjanske proti kravjansk'je.

24. Pred sykavku a mäkkú spoluholásku často prisúvajú *j*: pejc (päf), pujč me (= pust mä; m. pujsc me); hojscina, radojsc, Strajňani (m. Straňani) atď. V mene Tručani (m. Trojčani) chybí organické *j*. Tručani je poslovenčenou formou madarského pomenovania Trocsán; *u* za *o*, vidz 5. bod t. §-u. Inokedy zas prisúvajú *r*: škulavi (škulavý), švirži (svieži), starčic (stačif) atď. — V slove mešarč je vari skomolené pol. slovo mięsiarz, vyslov: m'ešarž. — Uváž poľskosti: možlivi, ščešlivi.

V Slove *hutoric* zdá sa byť predsuté *h* ruskému slovu utoriti. Po v.-rusky *vtorit* = opakovat. Podľa uhorsko-ruskej výslovnosti utoriti, utoriti. Predsuvka *h* je odôvodnená na východoslovenskom území miestopisnými názvy: Husovce (mad. Úsz-falu; udajne od priezviska *Ús*, srov. Usovské Peklany = Úszpeklén, Usovský Šalgov = Úszsalgó), Hažgut (proti m. Ásgút), Harnutovce (proti m. Arnót-falu) atď.

89. §. O prízvuku vo všeobecnosti poznamenávam, že je na predposlednej slabike. Jednoslabičné predložky s jednoslabičnými slovami berú sa za jedno slovo a tak prízvuk leží na predložke: na ľeho, ale na mňe. Ako sa slovo dĺži alebo kráti, tak sa mení prízvuk na základe hore uvedenej zásady: Povie sa v nom. oblok (Hnilč.), v gen. z obloka. Uhorskí Rusi používajú prízvuku aj k rôzneniu významu. Tak na pr. zaznačil som si v Strojne (v Beregskej): žona (= žena), žona (= istý vták); muka (= múka), muka (= muka); holod (= hlad), holad (= tôňa). Vo východnej slovenčine nemá prízvuk takejto rology. Imper. ľešpi prízvukuje sa práve

tak, ako 3. os. prít. času ňešpi. Preto, že je prízvuk z pravidla na predposlednej slabike, nepokladal som za potrebné označovať ho v osnovách osobite. Rusi, ktorí žijú na území východoslovenskej reči širšom, prízvukujú tiež predposlednú slabiku. V tejto veci je tedy súzvuk medzi Slovákm, Poliakmi a Rusmi rečeného územia.*)

90. §. Z tvaroslovia predovšetkým vyzdvihnut treba príponu 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m*, ktorá je zpomedzi hlavných znakov reči všetkých Slovákov najhlavnejším a najcharakterističnejším, lebo ľou sa najurčitejšie a najbezpečnejšie rozoznáva reč Slovákov od ostatných slovanských, ktoré ju teraz obtáčajú. Touto príponou treba určovať na východ hranicu samosvojej reči slovenskej. Kde ona prestáva, (v podrečí zemplínsko-ungskom), tam prestáva byť reč Slovákov samosvojou rečou slovenskou, stávajúc sa čírym materiálom pre jej rozmnoženie v budúcnosti.**) Ale prejdime na podrobnosti.

*) *Hnatiuk* píše v rozpr. „Rusini priaš. epar. i ich hovorí“ (hlava II. str. 48): „Pri takom porovnaní vďarí zaraz koždoho v oči primirom taka rižnicia, jaka zachodiť miž hovorami užívanimi v seli Zbuju i Čerteži (oba zempl. stol.): obidva hovorí bezperečno ukraїnsko-ruski, ale koli v peršim akcent ruchomij, vlastivij biľšosti ukraїnsko-ruskich hovoriv, u druhim vin užе neruchomij, lenkivskij, podibnij do pol'skoho. Sej akcent rozšírenij na cílu Priašivsku eparhiju i vid Čerteža na zahid iňoho ne možna vže počuti.“

**) Príponou 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m* (nesiem, pijem) rozoznáva sa reč Slovákov od reči Rusov (nesu, piju), od reči Poliakov (niosę, piję), od reči Čechov (nesu, piju alebo pijí) teda od všetkých slovanských rečí, ktoré ju obtáčajú. A tá istá prípona slučuje zas reč Slovákov s rečou poludňajších Slovanov (Srbohorvatov a Slovincov), lebo aj títo hovoria tak ako Slovaci: nesem, pijem atp. Nikto netají, že Slováci a spomenutí poludňajší Slovania dakedy stíviseli zemopisne. Keď som sa vyslovil vo svojej literárno-historickej práci „Slováci a ich reč“ za pravdepodobnosť, že sa predkovia Slovákov od poludnia dostali do svojich terajších bydlisk, uvážil som aj tú okolnosť, že Slováci skrzes tú príponu dosiaľ súvisia s menovanými poludňajšími Slovanmi. Taktôľ som rozmyšľal: V reči Slovákov je mnoho polskostí (v. §§-y 21, 88–90), to znamená, že Poliaci mali účasť pri tvorení reči slovenskej; na reč Slovákov mali Česi neodškripitelle veliký vliv za celých 500 rokov... Kde je tedy príčina, že v reči Slovákov, na ktorej vypodobenie vlivali Poliaci a Česi, zjavuje sa prípona *-m* miesto očakávanej *-u*? Pod vlivom polským a českým zjavuje sa charakteristikou — poludňovo-slovenský! Ak boli predkovia Slovákov čiastkou národa českého, museli mať v podstate reč takú, jakú Čei. Jako by sa tedy bolo stalo, že pod silným 500-ročným vlivom českej reči odhodili českú príponu, pre ktorú boli väčšky zemopisné i osadnícke okolnosti priaznivé? V tej veci sa teda nedá inakšie myšľať, len že Slováci svoju príponu *-m* bud doniesli už hotovú s poludnia alebo doniesli aspoň rozhodnú náklonnosť pre ňu. Prof. Jagić v článku „Verwandschafts-

Kmeňoslovie.

1) Slovesné mená končia sa na mäkké 'e oproti spisovným na -ie: písanie, kupaňe, šice (m. šíte), žice (m. žíte) atp. Ale v podrečí z.-ungskom počuf aj formy: písania, šica atp. Počuf ich aj inde od obyvateľov pôvodu ruského, dosiaľ dostatočne neposlovenčených. — Podobne znejú vo východoslovenčine slová: ščesce, sumeňe, poludňe, kameňe, lisce atd. oproti ruským formám na -a. (V. Hnatiuk „Rusi priaš eparch., str. 22.)

2) Mená stredného rodu na -e i po mäkkej spoluuhláske majú -o: poľo, šerco; moro atp. oproti spis.: pole, srdce, more. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu môžeš počuf aj této (pole, serce, more; vidz: *Hnatink*, Rusini priaš. eparch., 22).

3) Mená, ktoré v spis. reči končia sa na -dlo, majú vo východoslovenskom nárečí tiež toto západnoslovanské -dlo. Je to poľskosť. Ale od osôb nie dostatočne poslovenčených a v dedinách súsediacich s Rusmi počuješ aj príponu ruskú -lo. Tak v osnote z Orlova: motoviľo (tu 464), ale aj v súsednej Plavnici: režilo (tu 298). Porov. Hnatiuk: Rusini priaš. eparch., 21.

4) Predložka (slovesná predpona) *pre* z pravidla tak ako v spis. reči: pre brata, predac atp., ale ju počuješ výnimočne aj podobou *pro*: *propadnuc* (popri *prepadnuc*), *provadzic*. To sú ruskosti.

verhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen“ pod názvom „Einige Streitfragen“ (Archiv für slav. Philologie XX., 38—40; vidz referát Škultetyho v Slov. Pohl. z 1898, 120—121) zistil, že slovenčina niekoľkými formami „vystupuje z obvyklého rámu a upomína na súseďstvo s poludňajšími Slovanmi v inštr. formou: chlapom, dubom (proti č. a p. chlapem, chłopem)“, a so srbsko-horvátsinou v 1. os. sing. formou: nesiem, berem, žnem, pijem, kupujem atd. Pán prof. dr Pastrnek v recensii mojej práce „Slováci a ich reč“ osvedčil, že uh.-slovenské tvary pre 1. os. jedn. č. *nesiem*, *pijem* a pod. neposkytujú nijakčo dôkazu pre dáku poludňovo-slovenskú teóriu o pôvode Slovákov („Slovaci jsou-li Slované 16). Na stranach 35—42 tu, pod čiarou, poukázal som na to, že p. Pastrnek nezachoval sa v recensii vecne; nie po vedecky, ale po advokátsky. Písal advokátsku obranu pre oblúbené v Čechách „stanovisko vedy“, podľa ktorého je reč Slovákov nárečím českej reči. Na tých stranach som dal odpoveď na otázky všeobecného rázu. Pri tejto príležitosti chcem poukázať na to, že p. Pastrnek nezachoval sa vecne ani v podrobnostach recensie. K tomu tedy, čo je povedané na str. 35—42, dokladám nasledujúce veci:

Pán prof. Pastrnek dôveru čitateľov, akú mávajú ku spisovateľovi z neveenosti dotiaľ neobvinenému, zneužíval odvracaním pozornosti od staru veci, takto:

1) Keď rozložil mienku Šafárika, Miklosicha a jeho privržencov, a zistil, že sú ich mienky prekonaným stanoviskom, — toto napísal: „Nic méně stalo se, že tyto překonané teorie objevily se v novém rouše jako základ učení o jihoslovanském pôvodu Slovákov. Jak již naznačeno, jest pôvodcom toho učenia dr Samo Czambel, jenž je vyložil v knize: *Slováci a ich reč*.“ (V. str. 2—5.) To naskrize nezodpovedá stavu veci. Knižka „Slováci a ich reč“ je

Skloňovanie.

5) *V nom. jedn. č.*: Za cslov. ē je vo východnej slovenčine samo svojej e (v. 7. b., 88. §), slová vzoru „jahňa“ končia sa tedy v nom. na e: huše (= húsa), hače (= žriebä). To e zachovávajú v celom jednotnom číslе, t. j. v g.: hušeca, v dat.: hačecu atp. — Slová, spomenuté v tomto §-e pod 1. č., skloňujú sa tak, ako je udané na str. 66. „Rukováti“ s tým poznamenaním, že v inštr. jedn. č. môže byť aj prípona -em (s žicem) nielen -om (s žicom). — U príavných počuf v podreči z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu v nom. ij: dobríj m. dobrí, po prípade s ruskou výslovou hlásky i (za „y“). — *Pec* je muž. rodu.

6) *Vo vok. jedn. č.*: Vokatív sa zachováva. U podstatných muž. rodu, zakončených spoluhláskou, býva príponou -e alebo -u, toto z pravidla po slovách mäkko zakončených: kraľu, a po hrdelniciach: šedlaku; v prípone slovotvornej -ar sa dosiaľ zachováva reflex mäkkosti: pekar-u! U podstatných ženského rodu na -a, podobne u podstatných mužského rodu na -a, býva vo vok.: -o: ženo, gazdo atp.

7) *V akk. jedn. č.*: U príavných výnimočne počuf tak ako v nom., 5. bod, dobríj. — Por. posledné vypočatie 8. bodu.

1) snesením literárnych dát o tom, že o minulosti Slovákov málo vedia učení ľudia, že sa tedy nesmú zavreť dvere pred badateľmi, a je 2) literárno-historickým výkladom toho, že Slováci od počiatku zásobili s ťažkostami, jaké im pripravovala česká reč a že sa z českej reči *postupne prirodzeným spôsobom vyvinula reč slovenská*. V knižke „Slováci a ich reč“ je len *mimochodom* spomenutá poludňovo-slovenská hypotéza... a výslove je v knižke povedané, že k dokázaniu hypotézy je treba ešte veľa roboty. Je tedy otázka, prečo povedal p. Pastrnek, že som v rečenej knižke *vyložil učenie o prekonanej teórii poludňovo-slovenskej?* Preto, aby svoju recensiu odvrátil pozornosť Slovákom od skutočného obsahu knižky! Kto číta iba recensiu, ten sa odvráti od knižky, v ktorej spisovateľ ohrieva staré hriechy, naivne vykladá „prekonané stanoviská“! Pán Pastrnek nechcel, aby si Slováci prečítali moju knižku, a aby sa upozornili na dve dôležité veci svojho národného bytia, na to 1) že minulosť Slovákov potrebuje objasnenia, aby sme poznali základne svoju prítomnosť, a na to 2) že sa samostatný spisovný jazyk slovenský vyvinul *historične a prirodzeným spôsobom*, že je tedy prvotriednym záujmom slovenským, aby sa osamostatnenie spisovnej reči slovenskej vo všetkých smeroch, i v cirkvi, ustálilo a na rečovej pôde slovenskej zdokonalilo. Pán Pastrnek si myslí: Minulosť Slovákov je jasná; oni prišli s Čechmi od polnoci. To je stanovisko vedy; načo v tej veci dalej mudrovať? A samostatný jazyk slovenský je dielom nerozmysleného — odtrhnutia sa Slovákov od Čechov, vykonaného lachko-myseľnými ľudmi. Toto je v Čechách „stanovisko vedy“, ktoré nestripl dalšieho bádania vo veci. Jedným slovom: Pán prof. Pastrnek odvrátil pozornosť čitateľa od skutočného obsahu knižky a koncentroval ju na odbočenie, veľkými črtami mimochodom nakreslené na niekoľkých stranach, koncentroval ju na také výpovedi, ktoré konečno - platne odôvodnené neboli, a ktoré pôvodca sám — len pozdejšie slúbil vyložiť.

1. V gen. jedn. č.: Pri vzore „*sluka*“ naveky g. -i: *od gazdi*. Pri vzore „*ulica*“ „*dlná*“ z pravidla g. -i: *od ulici*, *z duši*: *dlná*, *žemí* atp. Pri vzore *jakia* g. -eca, v. 5. bod. — U prídavných pri vzore „*pekný*“, „*boží*“, „*stlos*“ g. naveky -eho v samosvojom nárečí: *šumneho*, *dobreho*, *božeho*, *otroveho*, a v z.-ungskom podrečí ako aj u osôb nezahladeného ruského pôvodu -eho: *šumnoko*, *dobroho*, *božeho*, *otrovoko* atp. Podobne u zámen a čísloršky jednot: V samosvojom nárečí: *jeho*, *mojeho*, *teho*, *jedneho*. V podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu: *joho*, *mojoho*, *toho*, *jednoho*. Tu počuješ aj stiahnuté formy: *moho*, *troho*, *stroho* (m. *mojoho*, *tvojoho*, *svojoho*). — Rozdiel medzi príponou -eho samosvojho nárečia a -eho z.-ungského podrečia, samo sebou rozumie sa, — javí sa aj v dat. jedn. č. To jest, kde je *dobreho*, *mojeho* atp., tam je aj *dobremu*, *mojemu* atp., a kde je *dobroho*, *mojeho* atp., tam je aj *dobromu*, *mojomu*.

Od zámena *ja*, *ty*, *sa* je v g.: *mnie (me)*, *teba (te)*, *sebe (še)* oproti spisovným: *mňa*, *teba*, *seba (mä, ta, sa)*. Vo forme *teba* je nápadná tvrdosť hlásky e v prvej slabike. očakávalo by sa mäkké 'e a forma: *cebe*. Této formy sú aj v akk. jedn. č.

2) Ja som bol do potyku dovedol meno *Kremnica* so slin. slovom *krnice* – kotlina, Kesselthal. Načo p. Pastrnek vo svojej recensii (str. 22) odpovedal, že „nehodí sa zajisté k výkladu jmena slavného horného mesta Kremnica, jež leží vic v kotline, avšak názov má od zlatorudného *kremene*, jenž tu od tisíc let sa vykopáva a z něhož dosud zlato se dobývá. Slovo *kremeny*, *kremem* (silex) je všeobecne slovanské“. Vari p. professor lichotit chcel slovenskej literatúre, v ktorej je taká etymológia ľudová známa? Dla mojej mienky meno Kremnica nemôže byť z kremeňa z dvoch príčin: a) Zo slova *kren* bola by *Kremnica*, tak ako sú na pr. na východoslovenskom území (v. str. 529) *Kamenic* zo slova *kameň*. V listine z 1670 (Sas. Let. IV.), ktorou sú ustanovujú chotárne medze Lúznej v Liptove, spomína sa potok *Kremeniny*, vpadajúci do potoka Lúzna, vidz tam na str. 248. Jedným slovom z kremeňa: *Kremnica* a nie Kremnica. Ale b) meno Kremnica nemôže byť z kremeňa aj preto, lebo *kremen* je *kameň bezcenný pri dorábaní zlata*. Dla Ottovho „Slovánska Naučného“, vidz pod heslom „*kremen*“, užíva sa kremeňa „co výtečného dlažebního kamene... jakož i k šterkovaniu silnic...“ „*Kfemenný* písek jest dôležité stávivo, slouží k pfísprávě malty“, „jest dôležitou surovinou v průmyšlu sklářském“. Kríštall sa bráni na ozdobné kamene atd. Tam sa dočítaš o všetkom, čo z kremeňa vystane, ale ani slovo *tan* niet o tom, žeby z kremeňa *zlato dorábali*. Pýtam sa tedy svojich rodákov, či je pravdepodobné, žeby Kremnici, preslávenému mestu svojimi baňami na zlato, dali boli meno po takom kamene, v ktorom zlato niesie? Pánu professorovi Pastrnkovi sa nehodil môj výklad z poludňovo-slovenského slova, znamenajúceho „kotlinu“, hoc uznal, že Kremnica leží v kotline, ale sa mu zalúbil výklad z *kremena*, hoc v kremeni niesie rúdy pre kremnické zlato. A prečo sa mu zalúbil? Lebo je *kremen* majetkom všetkých jazykov slovanských, nepoukazujúcim na shodu slovenčiny s rečami poludňovo-slovenskými. Pán professor nemá iného na myсли, než odvrátiť pozornosť čitateľov od skutočného stavu veci...

9) *V dat. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu spolu-hláskou zakončených bývajú príponami *-u* a *-ovi*. V podrečí zungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu m. *-ovi* prípona *-oj*. Táto posledná z *-oi* (*-ovi* = *-oūi* = *o(ū)i* = *oi* = *oj*): kralu, kraľovi, kraľoj, koňu, koňovi, koňoj. Prípona *ovi*, *oj* pridáva sa aj neživotným: ku dvorovi, dvoroj. Pri vzore „*sluha*“ len *-ovi*, *-oj*: *gazdovi*, *gazdoj*. Príponu *-oj* počuť ešte aj formou *-oi*: „že von daū čortoi svoju šestru“, Bež., tu 414. Príponu *-oj* prikladá Olaf Broch aj podstatným stredného rodu neživotným: *celu* + celoj; telo, Studien, 50; *vimňu* + *vimňoj*; vemeno, tamže 55; a naopak nie všetkým podstatným mužského rodu: *tovu*, jazero, mad. *tó*, tamže 49. Počuť príponu *-oj* i pri podstatných stredného rodu, na pr. dzivčetoj. Ale Broch má aj všelijaké nemožnosti vo svojich pozorovaniach, a preto nevieš, kde mu máš veriť, a kde nie. Má na pr. datívy: *gazdu* (popri skutočnom a jedinom datíve: *gazdoj*, tam 51), *celu* (popri skutočnom datíve: *celecu*, tam 55). Celé skloňovanie *telata* je nemožné: Nikto nehovorí v gen. *cela*, ale *celeca*; v dat. nie *celu*, ale *celecu*; v inštr. nie *celom*, ale *celecom*. U neho je aj také skloňovanie možné.

3) Ja som napísal (Slov. a ich reč, 76): „V západných slovenských krajoch máme dosť miest a riečok pomenovaných od slova *tepły*. V starých listinách, pravda latinských, menujú sa všetky také miesta a riečky menami, odvedenými z juhoslovanskej výslovnosti: potôček *Tepulca* na zvolenskom panstve (1254); teplé prúdy *Tepľucha* (1281), *Thapolca*, *Tepolči* (1340, teraz Malá Vieska), vidz Pavla Križku „Názvy vlastnostné“, v Slov. Pohl. z r. 1892, 339. Terajšie Sklené *Teplice* za stará písané sú dla neho *Doplzie*; len pozdejšie: *Teplyce* atď. — *Teplička* menovala sa za stará *Topluha*, vidz Alex Lombardinyho rozpravu v Slov. Pohl. z r. 1885, na str. 4—5.“ Na to p. professor Pastrnek (na str. 20): „Dejme tomu, že tato miestní jména zaznamenaná jsou věrně podle staré výslovnosti a že tedy adj. *tepły* znělo v staré době slovensky *toplý*; co by z toho následovalo? Nic, než že jest o jednu slovní shodu s jazyky jihoslovanskými více. Neboť skutečně dokládá Miklosich, Et. Wört., tvar *toplý* jen z jazyků jihoslovanských. Ale věc není zásadní, neboť vedle adjektiva *teplý* — *toplý* a odvozeninám máme ve všech slovanských jazyčích sloveso *topiti*, v němž stupeň *top-* zřejmě se jeví, a rozmanitá slova odvozená, jako na pr. ruská adj. *topkij* (blátivý), *toplyj* (mokrý) a j.“

Pán professor uznáva, že je forma *toplý* (m. *teplý*) poludňovo-slovenská, a hned je hotový *zlhčiť* stav veci rieknuc, že z toho nič nenasleduje, len práve to, že je o jednu slovnú shodu viac s poludňovo-slovenskými jazyky! Ale, aby čitatela neunesly myšlenky pri zistení tejto shody, hned odvráti jeho pozornosť a upúta ju k slovesu *topiti*, jaké „máme ve všech slovanských jazyčích“. Pozornosť je tedy šťastlive odvrátená od shody slovenskej reči s rečami poludňovo-slovenskými, lebo „*topiti*“ máme ve všech slovanských jazyčích ... Pána professoora to vobec nemýli, že *topiti* (= *topiť*, p. *topiť*) nie je prihodným k tomu, aby sme od neho odvodili mestopisné názvy *Teplice*, a nemýli ho ani to, že staré mestopisné názvy *Toplá*, pod vlivom, aký ovládal, čo do reči, Slovákov, zmenily sa *organickým* spôsobom v názvy *Teplá*.

Pri vzore „*ryba*“ té, ktoré sa končia na (-ga), -ha, -cha a ka, mávajú v dat. -i, pred ktorým sa hrdelnica z pravidla nemení: duhi, strechi, hadki atp. m. spisovných datívov: duhe, streche, hadke. — Čo sa týče datívu u prídavných (dobremu, dobromu atd.) porov. 8. bod.

10) *V lok. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu sú príponami: -e pre mená tvrdo zakončené, vyjímajúc té, ktoré sú zakončené hrdelnicou, tedy: o dube, v leše, na voze; -u pre kmene mäkkou spoluhláskou alebo hrdelnicou zakončené: o nožu, o košu, o rohu, v kapeľchu, na nocliku atp. Spoluhláska r', hoc by sa už tvrdo vyslovovala, bere sa za mäkkú: o tchoru (csl. tchore); -ovi hlavne pre životné: kraľovi, koňovi. Prípona -ovi znie v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu -oj, srov. 9. bod. — Pri vzore „*plece*“, „*obilie*“ a „*jahňa*“ býva príponou -u: na plecu, o ščescu, na hačecu a pod. — U prídavných z *pravidla -im*: o šumním chlapcu, o otcovim kapeľchu atp. Podobne u zámen: v ňim, u mojim sumeňu, u tim valale. U číslovky: u jednim va-rošu. Výnimočne počuť m. prípony -im príponu -em: potim + potem. Potom je vlivom spis. reči.

4) Zo Zv. Lupče som uviedol miestny názov *Hrmovo*, odvodiac ho z poludňovo-slovanského *grm* (= krúh). Hrmovo sú lúky pri Hrone, ktoré ležia nízko, na takom priestranstve, ktoré pred kultúrou mohlo byť len *kružinou*. V slin. reči grmovi = krúhový a grmovie = kroví, tedy kružina (podľa Legeovej ml. slin., II., vyd. 94. st.). Prof. Pastrnek v tejto veci napísal: „... vysvetluje pak spisovateľ „Hrmovo“ = nyní louky pri Hroně, ze slovin.-srbsk.-hrv. *grm* (Gebüsch, auch Art Eiche). V s.-hrv. je slovo skutečně rozšířeno též jako název místní, jmenovitě vyskytuje se též „*Grmovo*“. (Rječ. akad.) Slovo *grm* fructicetum uvádí též Miklosich v Lex. palaeosi, s doklady, které nyní blíže vyloženy jsou v J. Sreznevského Slovníku staroruském (Materiály dlia slov. drev.-russk. jaz. S.-P. 1893); z téhoto dokladu vychází na jeho, že slovo mohlo být jihošlovanské.“ Pán prof. uznal tedy nielen to, že je *grm* slovo poludňovo-slovanské, ale sám uviedol príklad, že sa javí aj u poludňajších Slovanov miestnym názvom „*Grmovo*“. Potiaľ sa zachoval večným referentom, ale hned sa v ňom ozval obranca „stanoviska vedy“ a nasledujúcim spôsobom sa snažil odvŕtiť pozornosť čitateľa od shody slovenčiny s recami poludňovo-slovanskými: „Vzhledem na miestne názvy české, ako Hromovská (osada v hejtm. Turnovském), Hromník (der Donnerwinkel), Hromobitek (kopeck u Dalečína), Hromolen (hora Milešovka, der Donnersberg), třeba míti na paměti, že slovensky se říká *hrm* = hrom a že tudíž ono „*Hrmovo*“ může souviset též s „*hromem*“. že české miestne názvy súvisia s *hromom*, o tom zdajú sa svedčit aj ich nemecké mená: Hromník = der Donnerwinkel, Hromolen = der Donnersberg, ale čo je poludňovo-slovanskému názvu *Grmovo* a zv.-lupčianskemu *Hrmovu* do všešlovanského: *grom-hrom*? Podotýkam, že formu *hrm* m. *hrom* páč Pastrnek — nedoložil; v slovenčine jej nie s mojim vedomím. Je i tu zrejmá snaha, že páč Pastrnek odvŕtiť chcel pozornosť čitateľa od poludňovo slovanského *grm* ku všeobecnoslovenskému *grom* a oslabiť účinok zo shody predpokladaný. Ja som pobok zv.-lupčianskeho „*Hrmova*“ postavil

11) *V inštr. jedn. č.*: U podst. mien mužského a stredného rodu z pravidla je príponou *-om*, ale v samosvojom nárečí popri prípone *-em*. V Šarv. sa hovorí „*isc pešníkem* abo *pešníkom*“. U podst. ženského rodu je príponou *-u* oproti spisovnej *-ou*: *s ribu*, *s dlaňu*, *s koscu*. — U prídavných mien muž. a str. rodu: *-im*: *s dobrím otcom*, *s božím slovom*; u podst. mien žen. rodu: *-u*: *s dobru ženu*, *s otcovu chižu*. U zámen: *ze mnú* (spis. so *mnu*); *s ďim* (s otcom abo s dzeckom) *s ďu* (ze *ženu*); *s mojim otcom*, *s moju ženu*; *s totim jedním človekom*, *s totu jednu ženu*.

12) *V nom. množ. č.*: U podstat. mien muž. rodu osobných: *-i* alebo *-ove*, tedy: *chlopi*, *chlapeci*, *juhaši*; *kraľove*, *panove*; pri „*sluha*“ výlučne *-ove*: *gazdove*. Končiace sa na *-r'*, hoc tvrdo vyšlovované, dostávajú z pravidla *-e*: *pekare*, *blaňare* atď. — Pomnožné slová, ktoré sa končia na *-e* (vzor „*ulica*“): *hušle*, *hrable*, *nožnice* dostávajú v podreči z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-i*: *hušti*, *hrabli*, *nožniči*. (Vyzdvihol už Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 22.) Sem patria aj pomn. miestopisné názvy ako Sobranci, všetky na *-ovec*: *Falkušovci*, *Ozorovci* atď. Výslova:

aj bežné tam „*grmán*“ (+ „*grman*“). Tako sa dá rozčleniť slovo: *grm-an*, ako by povedal *kruž-an*, slivoň zakrpatelý, v prenesenom smysle i jeho ovocie. Pán Pastrnek odvedúc pozornosť od *grmu* ku *hronu* takto sa vyslovil: Je jasné, že toto slovo sem nepatrí... Istá vec, že *grman* k rodine *hronu* nepatrí.

5) *Breznice*, ktoré sú na pobreží Hrona a tak nízko ležia, že bývajú zaplavované, srovnať som so slovinanským výrazom *brenica* = Sumpfwiese. Na to p. Pastrnek: „Spisovateľ necituje všäbec žádného pramene a proto nelze mi „*brenica* = Sumpfwiese“ kontrolovat. Avšak mám o tom pochybnosti. V starších slovnických slovinanských nacházím totiž jiné slovo. O. Gustmann (Deutschwind. Wörterb. 1789) má: *Sumpf berezhina* = berečina, *sumpfig berezhinast* = berečinast; A. J. Murko (Deutsch-slov. u. slov.-d. Handwörterb. 1833) má těž v slov.-něm. části: *berezhina* f. coll. ein *sumpfiger* Ort. Slovo „berečina“ (locus palustris) je doloženo i v srbo chorv. a pocházi od maď. *bereg*. (Srv. Akad. rječ.) Co se týče místního názvu „*Breznica*“, jest znám i v Čechách: Březnice f. ves u Bechyně a j. Všäbec je místních jmen, od slova „*bříza*“ odvozených, ve všech slovanských jazyčích veliké množství.“ (Str. 21.) Aké pekné postúpovanie je to! Pán profesor chce sice môj výraz kontrolovať, ale nenazre do novších, úplnejších slovníkov, ani nie do takých, ktoré vysvetlujú slová slovanské; len do takých, ktoré vysvetlujú slová nemecké... Konečne najde slovo *berežinu* a odvráti pozornosť čitateľovi k nej a ku všeobecnoslovanskej *breze*. Aj na Slovensku sú mestné názvy od brezy, to ja viem, ale v mojom prípade išlo výlučne o významovú shodu slova *brezina* = *Sumpfwiese*. Ja pri každej etymologii velikú váhu kladiem na *význam*. Srov. Kremnicu a kremeň!

6) Na str. 79. práce „*Slov. a ich reč*“ som napísal: „Istotne je poludňovo-slovanským pozostatom aj vkladané á slovenské v mn. genitive ženských a stredného rodu mien: maták, sestár atď., po srbsky: majaka (tam chybne: matáka), sestara atď.“ Pánu prof. Pastrnkiovi je toto vsuté á v gen. pl. zjavom veľmi zajímavým, ale zistuje, že je to zjav nie všeobecný v slovenčine, ale — dialektický. Ďalej zisťuje, že sa vyskytuje aj v chodacom nárečí v Čechách v takýchto a podobných pl. gen.: *sukán*, *stebál*, *védár* (dla Gebauerovej

Sobrance, Falkušovce atp. je výslova — panská. (Miestopisné názvy na -išče považujú v podrečí z.-ungskom za pomn.: Chlivišče, Tarhovišče a skloňujú ich: do Chlivišč, do Tarhovišč; bul u Chliviščoch, u Tarhoviščoch, ale podotýkam, že som v najbližšom okolí „Tarhovišč“ počul lokál: u Tarhovišči, čo môže byť však odratou formou lokálu „u Tarhovišči(h), v. 3. b., 88. §.) — Pri vzore „jahňa“ vychodí mn. nom. na -ata: hačata, celata (v jedn. č.: celeca, celecu atp.). Nikdy nepočuješ strednoslovenskej formy na -ence: jahnhence; len jahňata. — U prídavných mien býva príponou v samosvojej reči -e pre všetky rody: dobre sinove, dzivki, dzecka; v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu -i pre všetky rody: dobrí sinove, dzivki, dzecka. — Neobyčajným je mn. nom. u zámen *mój* a *nás* = mojo, našo pre všetky rody: mojo, našo sinove, dzivki, dzecka atp. V podrečí z.-ungskom výnimomočne počuješ aj ruské formy: tvoji braca m. tvojo braca. U zámena *tot*, *toto*, *tota* je nom. pre

mluv. hist., I. 186), a „z dejín rečenej vsuvky“ konečne zistuje aj to, že v srbsko-horváštine a „teprve v XIII. a XIV. storočí proniklo“ a takto končí: „Múžeme za týchto okolností ťaci, že ono vkladné a v slovenštine jest pozdostatkem z doby jihoslovenské? Zajistie nikoli“. To je veľké farisejstvo, p. professor! A sice: 1) Čo do slovenskosti často je pochybné práve to, čo sa objavuje všeobecne, ale vniklo zo spisovnej reči, vyuvinutej na základe sesterskej reči českej. Čo do slovenskosti vzácne môže byť práve to, čo sa zachovalo slovanského v dialekte. 2) Pán prof. Pastrnek vie dobre, ako professor českej univerzity, že sú *Chodovia nie organickým doplnkom českej národnosti, ale sú jujmeľtím prírastkom*. Chodov vlády osadili v Čechách, ako hraničiarov. Porov., čo je v článku „Chodové“, v odseku „Dějiny“ v Ottovom Slovníku Naučnom. Že oni majú pl. g.: sukán atp., z toho tedy nenasleduje, že sú také pl. genitív: v reči českej, ale nasleduje to, že Chodovia dostali sa ta zo stredu Srbohorvátov, Slovincov — alebo Slovákov, u ktorých sa vsuvka a vyskytuje. Toto je logika človeka, ktorý chodí po pravej ceste a nechce pozornosť čitateľovu odvádzat na cesty krivé. Konečne po 3) To na veci nemení, či v srbsko-horváštine len v XIII. alebo XIV. storočí prenikla vsuvka -a- alebo už skorej. Tu ide o zistenie skutočného stavu, že vsuvku a v pl. g. majú menovaní poludňajší Slovania a — Slováci. Iní Slovania nie.

Ale p. professor sa neuspokojil odvračaním pozornosti čitateľovej od skutočného stavu, *on sa neštítil zamáčovať v mojich rýpovedach podstatné reči, aby sklátil dôveru čitateľa v moje slovanskorečové vedomosti.*

V svojej práci „Slováci a ich reč“, na str. 76—77 napísal som toto: „Nechcem tu vyslovíť posledné slovo, iba chcem vo všeobecnosti poukázať na to, že sa pomocou juhoslovenských jazykov často dajú objasniť všelijaké také názvy slovenské, ktoré sú už temné terajšiemu počesťenému pokoleniu. *Hričov*: v srb. gric = fels, felsiger hügel, steile; *Litava*: v srb. lit = steiler felsen; *Strečno*: v srbskine srečan = šťastný; *Piščany*: v srb. peščan = piesočnatý; *Lučiatin*, *Lučivná*, *Lučenec*: v srb. luč = jedla, jakoby: Jedlatin, Jedlovná, Jelenec; *Kŕpeľany*: v slin. kreplē: holzstück, z počiatku muselo tu byť skladisko na plavené drevo; vrch *Kleč*: v slin. kleč = felsenklippe i stromschnelle; *Klačany* sú istotne v spojení s „kleč“, to dosvedčuje aj ich maďarský názov Kelecsény, kde sa pôvodnejšia hľiska zachovala atď. Ale sa môže niekomu

všetky rody: *tote v samosvojom nárečí*, — a *toti* v podreči z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu dostatočne neposlovenčených. Česlovka *dva* je pre všetky rody. V. na str. 503.

13. *V gen. mn. č.* býva príponou *-och* a to bez ohľadu na rod podstatných mien: od chlopoch, kraľoch, ženoch, kravoch, hačetoch, koscoch atď. Táto prípona je novšieho pôvodu. Pastrnek hovorí o nej: „*-och erscheint im Osten, wohl unter dem Einflusse der pron. und zusammengesetzten Decl., auch als Genitiv resp. Accusativ*“ (Beitr., 98.) Dosiaľ počuť ešte aj genitívy: „*Na tišic mil žemi*“ (Bert., tu 281), „*kelo hodzin?*“ V miestopisných názvoch dosiaľ temer výlučne vládnú starobylé genitívy: (z) Beharovc, Batizovec, Vojkovec, Vitkovec, Baldovec, Krivjan, Lipjan atď. Zo Zemplínskej a z Ungskej: (do) Hradok, Komarjan, Ohradzan, Dvorjanok; (do) Jenkočec, Jeňačec atď. — V Zemplínskej a Ungskej a na území samosvojho nárečia u osôb ruského pôvodu kladú namiesto prípony *-och* príponu *-ov*: chlopoū, kraľoū, ženoū, koscoū (spis. kostí!).

pozdať, že som tých niekoľko príkladov len tak horko-fažko sosberal z tisícov a tisícov názvov severno-západného Uhorska. Obmedzím sa tedy na úzky priestor jednej obce. Poneváč najlepšie poznám svoje rodisko, obmedzím sa na jeho chotár a na tamojšie nárečie. Vo Zvol. Lupči popri názvoch väčobece známych, ako Bukovinka, Jablonka, Dúbrava, Laz atď. jest aj niekoľko takých názvov, ktoré si už teraz nikto nevie vysvetliť. Takéto sú: Hore Pútmi, v Rázputí, v Hrmave. Slovo *grm* v juhosl. rečiach: krúh, ker; v slin. *grmovi* = krúhový, krový a *grmorje* = kroví dla Legovej mluv. slovinskej, II. vyd., 94 str.; Hrmovo je tedy krúhami zarastené miesto: Kružina, Krvina, čo sa potvrdzuje polohou Hrmova. Sú to teraz lúky popri Hrone, pred kultúrou všetky také miesta mohly byť len kružinou. Slovo *grm* = krúh žije ešte v Zvol. Lupči a v jej okoli v podobe grmáň. Takto sa nazýva nevystatená, zakrpatená v rastení slivka; tedy taký slivoň, ktorý štepením nevystaloval sa v strome, ale zakrpatel a ostal krúhom, krom. Aj ovocie takého nepestovaného slivoňa sa menuje grmánom, ktoré meno prešlo na označenie zakrpatelého, nevydareného ovocia slivkového vôbec. *Ked sme takto povinut uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod prirástniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi napriek tomu, že slova pút poznáme aj z češtiny. Slovo razputie dosiaľ značí u Juhoslovianov: rozcestie, a Hore Pútmi = Hore Cestami*.

Každý človek, ktorý nestranne súdi, vidí, že som sa ja o názvoch Rázputie a Hore Pútmi podmienečne vyslovil: „*Ked sme takto poviní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi*“. To znamená, keď je zpomedzi menovaných troch názvov v jednej obci (Hrmovo, Rázputie, Hore Pútmi) jedon názov pôvodu poludňovo-slovanského, oprávnení sme aj druhým dvom privlastniť taký pôvod, hoc by sa ony daly (druhé dva názvy) aj z iného slovanského jazyka objasniť. A ako sa v tej veci zachoval p. Pastrnek? *Zreferoval ob. ak. uvedenej mnou osnovy vypustiac najdôležitejšie miesto, podmiňujúce moje istenie, a napísal: „Při názvech „Hore Pútmi a v Rázputí“ nemôže byť teči o pôvodu juhoslovanském, jelikož pgt. (via) jest slovo všeobecne slovanské“.*

V osnote, ktorú som hore uviedol so strany 76.—77. práce „Slov. a ich reč“, spomínam miestopisné názvy: *Hričov, Litava, Strečno, Pieščany, Lučatín*,

hačetoū atp. Ale v miestopisných názvoch, v. hore, aj na území z.-ungského podrečia zachovaly sa bezpríponové genitívy.

14) *V dat. mn. č.:* Nielen mužského rodu podstatným menám, ale všetkým bez rozdielu rodového pridáva sa prípona *-om*, t. j. nielen chlopom, ale aj ženom, ulicom, dlaňom, koscom, hňizdom, plecom, vešelom, hačatom atd. Olaf Broch uvodí príklady aj na príponu *-am*: cerkvam, môže byť z cirk. reči; krevam, toto slovo nemá vôbec mn. čísla; uvodí koscam popri koscom = spis. kostam; ba uvodí *-am* aj pri mene muž. rodu: nochcam + nochtam = spis. nechtem. (Vidz „*Stud.*“, na str. 52—54.)

15) *V lok. mn. č.:* Ako je v dat. prípona *-om* pre všetky rody, tak je v lok. prípona *-och* tiež pre všetky rody: (o) chlopach, ženoch, dušoch, koscoch, vešeloch, hačetoch. V podrečí z.-ungskom a u ľudí nezahladeného ruského pôvodu počuješ aj príponu *-oū*: (o) chlopoū, ženoū, hačetoū atd. Olaf Broch má temer výlučne túto príponu z obcí Falkušovce a Dubravky, v. „*Studien*“, str. 47 a nasl. Ja som počul v Ceplici: „Chodzime na nohou“.

Lučivná, Lučenec, Krpelany, Kleč, ako také zpomedzi miestopisných názvov, ktoré sú už temné svojím významom terajšiemu počeštenému pokoleniu, a ktoré sa dajú objasniť pomocou poludňovo-slovanských jazykov... Ale som určite spomenul, že pri tých etymologiach nevyslovujem posledné slovo, že chceme iba vo všeobecnosti poukázať na vec... A čo p. Pastrnek? On zamieľal toto dôležité moje osvedčenie, a moje všeobecné poukázanie na možnosť: prijal za „posledné moje slovo“ v tej veci. Pravdaže tým oblaňčil svoju obranu. Ale čo je lacné, nie je vzácné! S podobného stanoviska, ako hore uvedené, posudzovať treba aj etymologie miestopisných názvov z okolia zv.-lupčianskeho, menovite názvov: *Moštenica, Brdo, Breznica, Čremošno, Kalíšte, Hročot, Kretnica*. O niektorých, ktoré sa dajú odvodiť aj z iných jazykov slovan-ských, bude treba rozhodnúť úhrnkovite, totiž až potom, keď z jednotlivých etymológií dostatočne vysvitne poludňovo-slovanský charakter pôvodnej národnosti Slovákov.

Keby bol milovníkom frás, vyslovil by sa takto: Pre teóriu poludňovo-slovanskú je to dobrým znamením, že jej odp' rea p. prof. Pastrnek za potrebné uznal sostúpiť s pravej cesty, a miesto dôvodenia snažil sa 1) odvraťať pozornosť citateľov od skutočného stavu, a 2) zamieľovať v mojich výpovedach podstatné veci. Ale mne nejde o frásy, len o vec. Prizrime sa zblízka tomu, čo je v recensii vecného:

P. prof. Pastrnek do 9 bodov sradil svoje kritické poznámky (v recensii str. 14—23) na moje istenia. Vidzme ich poriadkom:

1) Na str. 76. svojej práce „Slováci a ich reč“ napísal som: „Slováci majú ešte dosiaľ vo svojej reči dôkazy toho, že neboli pôvodne haluzou západno-slovanskou. Dosiaľ zachovali formy: nesiem, viediem, pijem, šijem atd., ktoré nachodíme iba u Juhoslovanov“. Inde (na str. 84) zas: „Reč Slovákov obtýčajú trojaké slovanské reči. Od západu česká, od severu polská, od východu rušinska. Vo všetkých týchto slovanských rečiach vyznieva v istých slovesách 1. os. prítomného času od nepamäti na nosovku alebo na jej striednicu *-u*. V polštine: piję, žiję; v češtine: piju, žiju; v rušinštine: piju, žiju atd. — Len v našej reči od počiatku: pijem, žijem atd. Túto starobylú slo-

16) *V inštr. mn. č.* býva z pravidla u všetkých podstatných mien *-ami*: *chlopami*, *ženami*, *hnízdami*. Tak po celom území. Ale počut často aj *-mi*: s *chlopmi*, *očmi* atd. V podstate rovná sa východné nárečie spisovnej reči, v. v „Rukováti“ 113. §. — Naproti tomu v skloňovaní prídavných mien a podobno skloňovaných zámen stále sa zjavuje prípona *-ima* v protive so spisovnou *-imi* (*-ymi*): s *dobrīma chlopami*, s *božīma sinami* atd. Podobne: s *tīma mojīma chižama*. Povie sa s *ňīma*, nie s *ňīmi*. (Olaf Broch uvodí popri prípone *-ima* aj príponu *-imi*; počuf ju výnimočne.)

Časovanie.

17) V neurčitku je príponou *-e* (m. *-t* v spis. reči, Rukováť 151. §). Tedy *pic*, *robić*, *rozumec* atp. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu často počuješ ruskú príponu *-ti*: *piti*, *robiti*, por. 52. §-u 8. bod.

18) Príponou čin. príč. minulého je v jedn. č.: *-l*, *-lo*, *-la*; v mn. č.: *-li* pre všetky tri rody. — V podrečí z.-ungskom vy-

vanskú formu majú ešte Slovinci a Srbi-Horvati. My sme nemohli dostať tú starobyľú formu od slovanských národov, ktoré nás obtáčajú, — lebo jej tieto národy nemajú. A nemaly jej tē slovanské národy ani pred tisíc rokmi, lebo pred tisíc rokmi boly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes“...

Pripomni si tu výrazy „*v istých slovesách*“, „*od nepamäti*“, a vetu „*lebo pred tisíc rokmi boly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes*“. Vidieť z týchto uvedenín, že hovoriac o prípone *-m* nesahám hlbšie od jedného tisícročia a že predpokladám, čo predpokladá aj iní novovekí jazykozpytci, že slovanské reči pred tisíc rokmi boli už v podstate také, jaké sú dnes. Hovoriac o starobylosti foriem na *-m*, opakujem, nezasahoval som v dejiny hlbšie od jedného tisícročia. Nie tak p. Pastrnek. On sa zachytil do prívlastku „starobyľé“ a, na str. 15—16, odvolovalujúc sa na svoje poznámky v „Beiträge“ a v „List. Fil.“ z 1898, 227—228, rozložil vec, dla čoho sú starobyľé formy té, v ktorých sa vyskytuje nosovka alebo jej striednica, ale nie formy na *-m*. V Beiträge na str. 7172 povedal: „In der Conjugation lautet die I. sing in allen Verbalklassen auf *m* aus: *nesiem* etc. Das slowakisches stimmt darin mit dem gegenwärtigen Neuslovenischen und Serbischen überein, während die übrigen slavischen Sprachen die Reflexe des Altslovenischen ... bewahrt haben ... Man pflegt diese Erscheinung auf sprachvergleichendem Gebiet als einen eclatanten Beweis anzusehen, dass einige wenige Muster (vém, dams, jam, jesmь und imam) genügen, um die Gesamtheit von Formen gleicher Kategorie umzugestalten“. Dla p. professora všetky prípony na *m* sú pozdejším úkazom *m* nosovky alebo jej striednice a povstaly *analogiou* tak, že národy tisice a tisice slovies všetkých vrství, ako na kontraktuálne dohovorenie, počaly skloňovať podľa piatich slovies: *viem*, *dám*, *jem*, *(je) som* a *mám*... Dla p. Pastrnka menovaní poludňajší *Slovania*, aj Slováci takýmto spôsobom dostali svoju príponu *-m*. Poludňajší *Slovania* na svojich terajších bydliskách, Slováci na terajších svojich bydliskách *bez všetkej organickej príčiny*. Veríme na svete aj v podivnejšie zázraky... Mne ide pri tejto príležitosti výlučne o shodu reči Slovákov s rečmi menovaných poludňajších Slovanov, a túto shodu — neodtajil ani p. Pastrnek. Už v Beitr., vidz hore, napísal, že má slovenčina

slovuje sa tvrdé *ł* po rusky, menovite v Zemplínskej z pravidla tak, ako je to rečené v 52. §-e, 4. bod, a); v Unsgskej, ako je rečené tam pod b) a c), t. j. v Zemplínskej *ł*, v Unsgskej *v*, *ü*.

19) Ohýbacie prípony slovesné sú: v jedn. č.: 1. os. *-m*, 2. os. *-š*, 3. os. — (za stara *-t*); v mn. č.: 1. os. *-me*, 2. os. *-ce* (m. spis. *-te*) a 3. os. — (za stara *-nt*). Porov. 149. § Rukováti. O nich treba této veci vedieť:

a) Prípona 1. os. jedn. č. *-m* pridáva sa bez výnimky všetkým slovesám v prítomnom čase oznamovacieho spôsobu, ale len v nárečí samosvojom (a v podr. lučivniianskom), naproti tomu v podrečí z.-ungskom a na priestore samosvojho nárečia u osôb nezahladeného ruského pôvodu počuješ ruské formy slovies, ktoré s nepatrňou výnimkou, vidz v 52. §-e 9. bod, vychodia na *-u*: (ja) *pletu*, *peku*, *znaju* atp. m. foriem v samosvojom nárečí: (ja) *płecem*, *pečem*, *znam* atp.

b) Prípona 3. os. jedn. č., až na nepatrné výnimky (v. 149. § Rukováti), zmizla, hovorí sa: (on) *pije*, *robi* (za stara: (on) *pijet*, *robit*). To sa srovnáva s ostatkom slovenčiny. Ale v podrečí zempl.-ungskom, a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde, počuješ dosiaľ staršie formy: (on) *pijet*, *robit*; i s mäkkým *-f*. To sú nie

v 1. os. prít. času vo všetkých vzoroch časovacích *-m* a že v tom srovnáva sa so slovinčinou a srbskou. A uznal aj v spomínamej recensii (str. 15), že čo do prípony *m* „uhorská slovenština pripojuje se tu k obéma jihoslovenským jazykům, totiž slovinštine a srbo-chrvatskine“. Shodu tedy netají.

Pripona *-m* je zo všetkých znakov slovenskej reči najhlavnejším a najcharakterističnejším. Mohli sme súvietať v prvých stoletiach posledného tisícročia, aspoň mestami s poludňajšími Slovanmi, ale oni po oddialení sa našich predkov zpod vlivu ich reči nemohli nám už sprostredkovať takú rečovú vlastnosť, ktorá by prenikla celé teleso Slovákov a ktorá stala by sa najcharakterističnejším znakom našej reči. To, čo jazyk naš charakterizuje, museli sme si tedy zachovať z predtisícročného spoločného majetku rečového s poludňajšími Slovanmi. Keby naši predkovia, čo do reči, nie s poludňajšími Slovanmi boli bývali jedným telesom, ale s Poliakmi alebo s Čechmi, nebola by sa v našej reči vyvinula prípona *-m* v slovesach *nesiem*, *pijem* a podobných, ale by sme boli zostali pri formách polských českých (*piję*, *piju*), čo je tým pravdepodobnejšie, že Poliaci spoločensky v prvých stoletiach a Česi kultúrne v posledných piatich stoletiach silne zasahovali do útvaru reči slovenskej.

2) Formy dobrá dieta, staró víno atp. srovnal som s poludňovo-slovan-skými dobro víno, staro víno. P. Pastrnek odvolaal sa na to, že srbské tvary majú dôsledne to *o*: žútó (— žltá), gen. žútóga (— žltého), dat. žútómu (= žltému) atď. Že je v srbskine dôsledne ô z o-je. A proti tomu postavil nedôslednosť v slovenčine: dobrá, -čho, -čmu atď., v nom. a akk. ô z o-je a v iných pádnoch české è z o-je. P. Pastrnek vychodiae so stanovička, že je slovenčina nárečím českým, vo všetkých zjavoch, ktoré sa čestine protivia, hľadá vysvetlenie v analogii. (Tak bolo aj pri formách: *nesiem*, *pijem*.) V tomto prípade je vraj dobrá „przdejší změna náreční podle skloňovací koncovky jmenné dělo, polo, ardo, a s původní délkou skloňování slozeného“. Ked sa zmení „stanovisko

pozostatky zo staršej slovenčiny; to sú ruskosti. Porov. *pripomennutie* na str. 86.

c) V 1. os. mn. č. počuješ popri prípone -me aj príponu -ma: *robima* m. *robime*, v. na str. 121. a 152.

d) Prípona 3. os. mn. č. zmizla, hovorí sa: (oňi) chvala, pletu, znaju atp., ale často počuješ v podreči zempl.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde ruské formy: (oňi) chvala, pletu, znaju atp. Koncové -t býva i tvrdé, por. v 52. §-e 10. bod.

20) Ku vzoru „*držať*“. Neurčitkový kmeň slovies tohto vzoru vychodí na -e (m. -a): milčec, bežec, kričec atp.

21) Ku vzoru „*tret*“. V niektorých slovesách objavuje sa polská forma čin. príč. minulého, tak na pr.: „Kasperečka *utarla* sebe oči“ (Straš. 31). Také formy sú: *umarla*, *požarla*, *odarla* a iné. (Slovenské formy by boly: *utrela*, *umrela*, *požrela*, *odrela* atď.) Vo forme muž. rodu prípona -ł odpadá pre oblahčenie výslovy: (on) *umar*, *pożar* atp.

22) Ku vzoru „*robiť*“. Čin. príč. minulé znie: *robel*, *robelo*, *robelá*; *robeli* miesto očakávaných: *robil*, *robilo* atď. Podľa Šemberu, v. tu na str. 116, je v Zemplínskej už v kmeni neurčitkovom -e: *robeć* (m. *robic*). Ja o tom neviem. — V 3. os. mn. čísla popri

vedy“, môžu ľudia vidieť vo formách „dobrō“ pozostatok z poludňajšej slovenčiny a vo formách „dobrōho“ „dobrēmu“ — vliv polský alebo český.

3) Za možné som uznal, že sa pôvodom poludňovo-slovanským objasní všeličo aj v hlásosloví slovenskom, tak menovite i ten chaos, ktorý vidíme pri dlhých a krátkych slabikach v slovenčine. V slovenskej mluvnici z pravidla sa zachovávajú české pravidlá o dĺžení, menovite v skloňovacích príponach. V živom jazyku je hotový chaos. Chyby som sa mohol vyslovíť, že slovenčina pôvodne, tak ako poludňovo-slovenské reči, nerozoznávala dlhé a krátke, ale prízvukované a neprízvukované slabiky; ja som cele iné mal na myсли. Mal som vlastne na myсли, že slovenčina mala pôvodne taký voľný prízvukovaci systém ako poludňovo-slovenské jazyky, a spolu s tým aj dĺžiaci systém odchynlý od českého, lebo prízvuk má vliv na dlhšie alebo kratšie vyslovovanie slabik. P. prof. Pastrnek v tejto veci riekoł: „Pečlivý popis a rozbor kvantity v češtine a slovenštine, jakož i ve všech nářečích československých rozptýli též onen „chaos“, o némž p. dr Czambel mluví. Ale dôkazú pro jeho jihoslovanskou hypotézi mu výklad kvantity slovenské neposkytne“. Uvidíme.

4) O vsvukve á v pl. g. (sestár) bola reč vyššie.

5) O tom, že v slovenčine niesie západno-slovenského ř (pol. rz), vyslovovaného asi ako řž, řš (dobrže m. slen. dobre) napísal som: „U mňa aj nedostatok západno-slovenského ř (rz) dostatočne dôvodí, že je naša slovenčina pôvodne nie západno-slovenskou rečou. To na veci nemení, že sa toto západno-slovenské ř neskôr vyuvinulo z mäkkého rj. Inklínaciu k ř museli mať západní Slovania už od dávna. Naproti tomu Slováci tejto inklinácie nemobili mať vo svojom rj (rieka), keďže sa z neho nevyvinulo ř, ač tomu boli všetky okolnosti a pomery priaznivé, zvlášte za posledných 500 rokov“ („Slov. a ich reč“ 79). Na to p. Pastrnek odpovedal: „Naprostý nedostatek mäkkého ř

„(oňi) robja, ňepusca“ zjavujú sa aj formy: „(oňi) robju, ňepuseu“. Jedon prispievateľ p. Pastrnka poznamenal, že „v tom väzí jedený rozdiel medzi spištinou a šarištinou“, lebo že v Šariši vyslovujú: robju, hutoru (Slov. Pohl. z 1893, 434). Zistil som aj ja tento rozdiel; vo V. Šariši hovoria v takých slovách s príponou *-u*, v ktorých Poliaci východoslovenského územia mávajú *-um*. Po pol.: oňi ňepusecum, tedy: oňi ňepuscu; *u* z nosovky *um*.

23) Ku vzoru „*minút*“. Z dvoch neurčitkových kmeňov spisovného jazyka, ktoré má pre dvojaké formy čin. príč. minulého, vidz v Ituk. 166. §, 4., v úžitku je len zosilnený kmeň, t. j. tvorí sa čin. príč. min. takto: *tarhnuť*, *šahnuť*, *pocahnuť* atp. Nikdy nie: *tarhol*, *šahol*, *pocahol* atp.

24) Ku vzoru „*niesť*“. Časté sú takéto formy čin. príč. min.: (on) *ňes*, *priňes*, *moh* + *muh*, *spomoh* + *spomuh*, *pek* + *upek* atp. Ku formám *ňes*, *pek* priradujú sa aj: *ňis*, *pik*, *hoc* je v nich nie *č*. Ku *ňes*, *ňis* aj *priňos*, *priňus*. Po pol.: *niosť*, prípona *-l* sa nevyslovuje pre oblahčenie výslovnosti. Považujem za polskosti této a podobné formy.

v nárečiach uhersko-slovenských budil vždy pozornosť a byl posledně týž uveden od prof. Florinského ako dôkaz samostatného postavenia slovenštiny v rámci češtinej. Vložil jsem v Listoch filol. 1898, 220, že *řani v češtine není původní, nýbrž že se tu stalo obecným teprve od sklonku XIII. a nebo od poč. XIV. stol.* Spisovateľ vyjadruje sa opatrně. Uznává, že západno-slovenské *ř* vyuvinulo se pozdĺži, vidz základní rozdiel uherské slovenštiny v tom, že neměla od počátku žiadné náklonnosti k měkkému *ř*. *A o tom nelze pochybovat. Arsák tento nedostatek náklonnosti není žádnou bezpečnou známkou původu juhoslovanského, protože stejným právem může považován být za rys — ruský*.

6) V „Slováci a ich reč“ na str. 80 hovorím: „Poukázal som na to, že sa na pr. v Zvol. Lupteľ dobre zračí juhoslovanský pôvod Slovákov. Vráťme sa tedy do Zvol. Lupteľ. Tu sa pravda už vraví, v mestečku, *šidlo*, *sadlo*, *sedlo* atď., tedy spôsobom západnoslovenským, ale ešte dosiaľ menujú isté pole: *na Selá*, na dôkaz toho, že pred počítaním svojho bláskoslovia vyslovovali: *šido*, *salo*, *selo* atď., ako sa to dosiaľ deje v zachovalejších susedných obecích na pr. v Priečode alebo v Podkoniciach. Hneď pri Lupteľi sú *Sele*, dedina. Všetky tieto ukazujú sa dobre shodujú s hypotéhou juhoslovanskou. Ako je vo Zvol. Lupteľ, tak je v ostatnom stredku slovenskom. Formy: *šido*, *salo*, *selo*, sú staré, v menách obci a honov zachované: naproti tomu formy *šidlo*, *sadlo*, *sedlo* sú nové, iba v spisovnej reči a u mestianstva v úžitku“. Pan prof. Pastrnok pomohol si práve tak, ako v predchádzajúcim bode, hovoriac: „Vysouvaní d pred l není obmedzeno na jazyky jihoslovanské, nýbrž plati stejnešie ve všech nárečiach ruských. Proto nemohou ony dosud jen ojedinele deložené prípady v nárečiach uhersko-slovenských byť oporou teorie jihoslovanské, nýbrž môžu náležeti tiež mezi rysy ruské“. (Str. 19 20.)

7) O stanovisku, jaké som zaujímal naproti uvedeným miestopisným názvom, vidz hore. Nevyslovil som sa v tej veci konečnými koncom v Slov. a ich reč.

25) Dôležité je sloveso „*byť*“, ktoré sa dvojako vyslovuje: *bic + buť*, v. na str. 485 pod *bic II*. Neurčitkový kmeň je *bi-* (z *by-*), ale čin. príč. min.: *buť* (okolie Prešova a na východ ztade), *boľ* (Spiš, Abaujská). *Výnimočne*, po okrají užšieho územia, počuf aj *biť* (od poľ. rozhrania), *bouť* (Ceplica), *buoť* (Papin). Počul som *buť*. Od kmeňa *jes-* počuješ té najrozmanitejšie podoby, menovite v 1. os. jedn. čísla. Spisovné *som* (m. *jes-m*) je zjav novší, zvlášte v samosvojom nárečí sa ujíma. V podrečí z.-ungskom m. spis. *som* počuf: *mi, šmi (émi)*: „už *mi* skočil“, Seč.; „šedzem roki jak *mi* dostaú križ (medailu)“, Dluh./Cir.; „dať *émi*“, Sobr.; „list *émi* noší“, Hum. Počuf této formy aj na priestranstve samosvojho nárečia: „ja mam vichodki a tak *mi* ňehoden z vlasného zarna mlec“, Giralt., por. posledné vypočatie 71. §-u. Porovnávam této formy s nasledujúcimi: „Nebuj še... (ja) jes dobrí človek“, Straž.; „(ja) tam jes“ volani“, Komar. Nazdávam sa, že sú podoby *mi, šmi (émi)* a *ješ (jes')* otrelími pozostatkami formy *jesmu*. V osnote z M. Slavkova, v. tu 452, čítaš: „(Jo) teraz jest morsko šviňa“. To môže byť otrelé z podoby polskej *jestem*. — Podoby *mi, šmi (émi)* prilučujú sa často ku čin. príč. minulému: *buťmi, robiťmi, buťžmi, robiťžmi* atp. V po-

8) Zo Zvol. Lupče som uviedol niekoľko frás, srovnávajúc ich s podobnými poludňovo-slovenskými. Také sú „zaobalíť sa“ s čím, „mreľu mu sedia na kožke“ a „srdece mu pišťi“. Pán prof. nebol spokojný s mojím výkladom slova „zaobalíť sa“, a preto výklad neuznal správnym. Presvedčím ho o svojej pravde *priamym svedectvom*. *Bartle* v „Let. Mat. Slovenskej“ z 1893 na str. 22 udáva: „Obáliti, -im (Krupa): to tebi že obáli — tegu ti je že dosti“, t. j. to tebe už dostačí — toho ti je už dosť, tedy úplná významová shoda s výrazom slovenským! — Že je *mrléti* — schwach brennen, to ani p. Pastrnek netají. — Či je vo fráse „srdece mu pišťi“ prenesený význam slovesa srb. pištati alebo nie, to nemení na skutočnom stave veci, že sa slovenská frása dá vysvetliť významom srbského slovesa.

9) To, že Slováci svoju reč menujú *slovenskou*, ako na pr. Slovinci, nepokladal som *samo o sebe* ani ja za dôvod. Netreba tedy o tom reči šíriť.

Kto vecne pozera na spor, napriek zahaľovacej a zamlčovacej metode p. profesora Pastrníka, zistí,

1) že sa reč Slovákov od rečí západnoslovenských delí:

nedostatkom ť,
staršou gruppou *lo* m. novšej *dlo* (*salo* m. *sadlo*).

2) že sa reč Slovákov shoduje s rečami poludňovoslovenskými, menovite so srbsko-horvátskou a slovinskou:-

formou: *nesiem, pijem*;

formou: dobró diéta, starô víno;

vsuvkou á v pl. g.: sestár, maták;

slovom *toplí*, zachovanom v starších miestopisaných názvoch;

slovom *grm*, zachovanom v názve *Hrnovo* a v odvodenom *grmáň-grman*;

slovom *grič*, zachovanom v názve *Hričov*;

slovom *zaobalíť sa*.

dobách „buľmi, robiťmi“ výdavajú jazykozpytci len osobnú príponu *-m*, aplikovanú tak ako na pr. v týchto poľ. výrazoch: *bylám*, *robilam*. Olaf Broch, ktorý sa na samom mieste učil východoslovenskej reči, napísal v Studien, na str. 63, že vo vete „*dva dni mi nejed*“ vidí napodobenie „uhororského“ výrazu „*dva dni-m ne jiū*“. Na str. 67 tamže uvodí výrazy: „*tu me šicki*“, „*tu me tromi*“ a poznamenáva o *me*, že „nur in enklitischer Verbindung mit anderen Vörtern“, a o výraze „*tusce šicki*“ dokladá, že „in-derselben Weise gebraucht wie *me*“. Jasne vysvitá z príkladov, že je *me* užité m. *sme (zme)*. — Na celom území je zvykom, že minulý čas tvoria aj bez pomocného slovesa, t. j. hovoria: ja bul, ti bul, mi robili, vi robili atp. (V spis. reči je to bežné len v 3. os.) Sponové sloveso „*byť*“ sa tiež zamlčúva: ja človek, on pohan, ti hladni atp. — Konečne treba podotknúť, že uhorskí Rusi takto časujú *byť* v prítomnom čase: Jem, jes', je (+ jesť); sme, ste, sut (+ sut'). (Porov. Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 23.) I této formy počuješ v podrečí z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa po slovensky dobre nepriučili.

III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.

91. §. Ktokoľvek hlbšie nazrel do rečových pomerov východoslovenského územia, vie, že je reč východných Slovákov na výboji. Vladimír Hnatík je presvedčený o tom, že sú všetci východní Slováci ruského pôvodu, že sú poslovenčení Rusi. „Denacionalisácia

Pán Pastrnek vidí vo formách: *píjem*, starô víno, sestári pozdejší vývoj na pôde terajších bydlisk Slovákov, zapísanený — analogiou. O forme *píjem* som povedal svoju mienku, prečo ju treba poklaňať za spoločný majetok Slovákov s poludňajšími Slovanmi. Ak je táto mienka opodstatnená, ja som o tom presvedčený, že je, — aj v ostatných shodách formálnych treba hľadať podobný pôvod. Pri slovách *topli*, *grm*, *grič* ani p. Pastrnek netají shody a pri slove *zaobaliť sa s trochou* = byť dosť čoho, je shoda významová nad všetku pochybnosť doložená. Keď ide o riešenie otázky, či Pulhari bývali pred príchodom Maďarov na Potisi a až po Pešť, odvolávajú sa spisovatelia a dejopisci na jedinelé meno „Pešť“, vidiac v ňom bulharskú formu našej „peci“. Tu jest viac dôkazov pre samostatnosť reči slovenskej v rodine slovanských jazykov, a pre hypotézu poludňovo-slovenskú tiež, ale bez obalu vyznávam, že by sa neboli vyslovili za poludňovo-slovenskú hypotézu, keby neboli mal dôkazov o veľa viac. Tu som sa obmedzil na zopakovanie tých niekoľko prípadov, na ktoré som mimochodom poukázal vo svojej práci „Slováci a ich reč“. Išlo mi výlučne o to v týchto poznámkach, aby vec objasnil s tej strany, že p. Pastrnek ničím nepodvrátil vo svojej recensii podstatu toho, čo som povedal o pôvode Slovákov a o samostatnosti ich reči v rodine slovanských jazykov, lebo zlahčovanie skutkov a ich významu nie je podvratením skutkov.

(Rusov v prospech Slovákov) postupuje veľmi skoro i za jakýsi čas nebude už podkladu pripočítovať „Sloviakov“ k „Rusinom“, len ku Slovákom“, takto horekuje v „Rusini priāš. eparch.“ (na str. 12. v pozn.). Je to pravda náhľad svojou podstatou neoprávnený, nakoľko sa poťahuje na veškerenstvo obyvateľov východoslovenského územia užšieho, ale čo sa týče gr.-katolíckej čiastky obyvateľstva toho územia — ospravedlnený.

Olaf Broch opisujúc „nárečie Sotákov“ na základe reči, jakou sa hovorí v Koromli, v záverečných úvahách nielen to zistil, že je opisované ním „nárečie“ skrz na skrz poslovenčené, ale aj to, že sa vlny poslovenčovacieho prúdu nepristaviteľne pohybujú na východ („Weitere Studien“, 100—104). Opisujúc vravu obcí Falkušovce a Dubravky, kde sa hovorí z.-ungským podrečím, takrečenou normálnou rečou, zistil, že v týchto obciach panuje prúd napodobovať „paňski jazik“, t. j. odvykať formám ruským a privykať formám slovenským. (Vieme z tejto práce, že je vzorom týchto foriem okolie Prešova.) Porov. „Studien“, stranu 66—67.

Jonáš Záborský v Let. Mat. Slen. (X., sv. 1, str. 18) vyslovil sa podobne ako Hnatiuk, vari p. Hnatiuka toto pohlo hlásať učenie o ruskom pôvode východných Slovákov. Záborský na uvedenom mieste povedal: „Vidí sa, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení“...

V jednej veci srovnávajú sa uvedení spisovatelia; zisťujú, že slovenčina má výbojnú silu na území východoslovenskom.

Co sa týče výbojnej sily reči slovenskej na pôde poľskej, tú tiež dosiaľ nikto netajil. Všetci Poliaci územia východoslovenského učia sa po slovensky a hoc by ešte ani nevedeli po slovensky, seba predsa i popri svojej poľskej reči Slovákm menujú.

Vliv slovenský p. R. Zawiliński zisťoval v obširnejšej práci, ktorú pod titulom „O wpływie języka słowackiego na polskie gwary góralskie“ obznamoval v zasadnutí filologičného oddielu krakowskej akademie, v. „Sprawozdania“ (1899, nr. 4, str. 3—4), ale ktorá dosiaľ žiaľbohu, uverejnená nebola. V úvode spomína autor rozličných spisovateľov, ktorí už pred ním zaznamenávali mimochodom vliv slovenskej reči na poľských horaľov. Takí boli: Zejszner, Malinowski, Kriński, Kosiński, Stopka. (Vidz referát v Slov. Pohl. z 1899, 428, tam najdeš aj obsah spomenutej práce p. Zawilińskiego.

Pripom. V protive s istotou, že je slovenská reč na výboji na prie- stranstve východoslovenského územia, najdeš v našej literatúre poznámky o porušených Slovácoch. Tak Štefan Mišik (v Slov. Pohľ. z 1895, 572) napišal: „V makovickom okrese (v Šariši) sú dľa šematismu (z r. 1892) i dľa uisťovania najbližšieho súsedu môjho, gr.-kat. farára a č. kanonika zo Zavadky, porušení Slováci. Možno, že niektorí z nich boli predtým Slováci ev. a. v., no teraz splynuli s Rusmi natoliko, že ich už ľahko rozoznať a každý po- važuje ich za Rusov; či i sami považujú sa za takých, a či ešte i dnes za Slovákov, neviem“. Nakoľko je tu reč o osadníkoch slovenských, t. j. o men- šom počte Slovákov uprostred mäsa ruského obyvateľstva (lebo je makovický okres ruský), je osud tých Slovákov pravdepodobný, lebo je prirodzený. Mišik (tiež tam) poznamenáva, že o porušených Slovácoch môže byť reč aj v spiš- skej obci Kolšove.

92. §. Kedy sa počala výbojnosť? Dľa Jon. Záborského je nie dávna, lebo sa počala „s obracaním v latinstvo pravoslávnych Rusov“. Dľa neho je ona dielom katolíckej cirkvi. Ale máme na území východoslovenskom užšom rim.-katolíckych obcí 429 (s 50% -ovou väčšinou), a gr.-katolíckych len 91 (s 50% -ovou väčšinou). Nie je možné, žeby takéto nesmierne veliké „obracanie v latinstvo“ bez stopy bolo zmizelo v historičnej dobe... Olaf Broch sa vyslovil veľmi nejasne: „Kehren wir zum Schluss noch einmal mit ein Paar Worten zu dem slovakisirenden Einfluss in Nordostungarn zurück, so ist es erlaubt zu schliessen, dass er nicht erst von heute oder gestern stammt. Es ist schon von anderen darauf aufmersam gemacht, dass er wahrscheinlich schon längere Zeit hindurch ge- wirk hat“.

Je pravdepodobné, že pred 500 rokmi boli už rečové pomery východoslovenského územia svojou podstatou také, jaké sú dnes. Len miera poslovenčenosť bola skromnejšia. Zpred 500 rokov po- chodí tak rečený výhražný list bardijovského mestského archívu. Mám pred sebou vydanie mesta Bardijova „Régi érdekes okmányok sz. kir. Bártfa városa levéltárábol“, I. füz., II. kiadás. List je na str. 10—11. Srovnal som ho aj s pôvodinou. V Sasinkovom Letopise bol tiež správne uvarenený, nakoľko som to mohol z pa- mäti zistif. Tento predpäfstorocný list je najstaršou známostou osnovou slovensko-ruskej miešaniny a spolu dôkazom, že sa už pred 500 rokmi miešala na území východoslovenskom reč Rusov s rečou Slovákov. Ruskostami sú v ňom: žadnomu, zolotich (= zlatých), ve zolute, hordlo (= hrdlo), duluhu (= dlho); aj viac ich je tam, ale nárokom pomlčím o takých, z ktorých by mohla byť polemia.

Pisateľ sa usiloval zachovávať formy a slová československé, ale nechybí ani znak východnej slovenčiny „*dzen*“.

Zpred poldruha sto rokov máme vydania kalvínskych kníh cirkevných (v. 80. §), ktoré sú v podstate už takou miešaninou rečovou písané, jaká panuje v takrečenej normálnej reči zemplínsko-ungskej. Táto miešanina už hotová bola pred poldruha sto rokmi, lebo je dôsledná, z čoho sa smie zavierať, že už dávno predtým minula doba, keď sa výbojná sila východnej slovenčiny uplatňovala počala.

Od slovensko-kalvínskych kníh trochu starším dôkazom slovensko-ruskej miešanosti rečovej je reč osadníkov v Kerestúre a v Kocure, vidz 74. §.

Že obce nezmieňajú svoju reč tak polahky, ako si to niektorí Iudia myslia, o tom nás presvedčive poučuje príklad obce ruskej *Osturne*. Hradszky zná najstaršie meno *Osturne* z r. 1628 (Szepesvm. helysn.), z toho aj takto nasleduje, že táto osada trvá už aspoň — 400 rokov. Obec je so všetkých strán odtrhnutá od ruskej národnosti, so všetkých strán obtočená poľskými obcami. A táto obec v týchto neobyčajne fažkých etnografičných pomeroch dosiaľ zachovala svoju ruskú národnosť. Tedy ani 400 rokov poľského súsedstva nevládalo túto osadu pozbaviť pôvodnej národnosti ruskej. Takéto prípady sa opakujú aj po užšom území východnoslovenskej reči. Sto a sto rokov trvajú niektoré obce ruské uprostred slovenskej národnosti... Ale sa vráťme do *Osturne*. Dla Mišíka „Rusnáci v Osturni sú už dávno spoľštení“ (Slov. Pohl. 1903, 374; tiež tu, 1895, 625, písal ešte len to, že je „ich reč popoľštená“). Ale vec sa má inakšie. Obyvatelia *Osturne* vedia ešte po rusky, ale vedia všetci aj po poľsky. O národnosti obce *Osturne* vytrhúvam obraz z besedníc Rominana *Zawilińského*, ktoré uverejnil v krakovskom „Czase“ (1902). Výletníku spoločnosť, ktorej členom bol spisovateľ, viedol miestny pleban ku kostolu v *Osturni*. Výletníci očakávali rimsko-katolícky kostol a — našli sa pred grécko-katolíckym kostolom. Nasledoval rozhovor. Výletníci: A więc to chyba cerkiew? Pleban: A, tak; mieszkańcy tutejsi są grecko-katolici. Výletníci: Jakże, przecież wczoraj i dzisiaj, ileśmy tylko rozmawiali z ludem, słyszeliśmy zawsze język polski? Pleban: Ano, tak. Ci, co mieszkają bliżej cerkwi i częściej w niej bywają mówią po rusku, ale z obu końców wsi bardzo rozległej, spotykający się z ludnością sąsiednią tylko polską, mówią po polsku.

Spisovateľ dodáva: Sam ksiądz mówił z nami po polsku, gwarę miejscowości, tu i ówdzie wtrącając formę lub wyraz słowacki czy ruski.

O tom sa nedá pochybovať, že sa výbojná sila reči slovenskej počala veľmi dávno, a že v podstate svojej uplatňovala sa už pred 500 rokmi.

93. §. Z čoho sa počal výboj? Ja sa nazdávam, že sa počal zo zemopisného položenia. Slováci východoslovenského územia užšieho bývali tak, že sa od prírody stali prostredkovateľmi medzi Poliakmi a Rusmi (medzi západom a východom územia), medzi Poliakmi a Madarmi, ako aj medzi Rusmi a Madarmi (medzi polnocou a poludním územím). Okrem toho slovenčina sa vyznamenávala tým, že v celých horných Uhrách mala silné úzadie. Poliak alebo Rus východoslovenského územia, naučiac sa po slovensky, získal si tedy spôsobnosť potýkať sa po celom území východoslovenskom, ba aj po celom hornom Uhorsku. Pred 500 rokmi a dávnejšie, keď nebolo železníc, bola to ohromná výhoda. Ale vedenie slovenčiny po istú mieru poskytovalo výpomoc aj pomedzi Madarov, lebo slovenských osadníkov našli ste všade... a hlavne pomedzi Madarov.

94. §. Oporami východoslovenského výboja rečového sú:

1) Láska panskej vrstvy ku slovenčine, jakej nemá ani ku poľštine ani k ruštine. Že sa táto láska vyvinula, to je pravdepodobne zásluhou tej zemopisnej okolnosti, o ktorej je reč v predchádzajúcim §-e, a ktorá poisťuje slovenčine prednosť pred poľskou a ruskou rečou v Uhorsku. Teraz nám nech postačí vedieť, že sme dosiaľ oprávnení hovoriť o láske panskej vrstvy ku východnej slovenčine. Páni, i statkárske rodiny, radi rozprávajú po slovensky, „po našim“, „a mi tótnyelvünkön“. Anekdoty sa rozprávajú temer výlučne po slovensky, aj političné. Známe príslovie „Politika paňské huncutstvo“ gróf Julio Andrassy starší uviedol do obehu v političných kruhoch v Budapešti; znajú to príslovie od tej doby aj Madari. O Julovi Andrássymu staršom, keď bol ministrom zahraničia, spievali: „Minister Andrassy hra sé naši-vaši; šlebodi i prava šicki nam prehrava!“ Kto by pochyboval, že je to nie z hlavy — páнов? Ku známej modlitbe jakýsi posmeškár pribásnil: „Od stropkoúskohho prava, od hanušoúskohho chleba, a od sečoúskohho vina — vyšlebodz

nas, paňe!“ (Počul som od p. Pundayho v Humennom.) Z prísloví, ktoré si vtvorili sami páni: „Ked si ňe Semsey a Peči (= Péchy), ňit s tebu co do reči“ (ČMS z 1903, 85) alebo: „Moja Voľa a tvojo Roškovjani“ = Moja vôľa a tvoja rozkoš (Voľa a Roškoviany sú dediny, ČMS 1903, 85). Starí páni sa pamätajú na anekdotu, ktorá vznikla r. 1848: Prvý pán: „Barz veľka šleboda! Teraz už šlebodno tlačic?“. Druhý (nahluchlý): „Co šlebodno tlačic?“, Prvý: „Knižki!“ Druhý (nahluchlý): „Mňaški? Ta to už barz veľka šleboda!“ Podal som aj túto frívlnú anekdotu, lebo ona je neodškripteľným dôkazom toho, že vyšla z hlavy — panskej. Pán si preložil madarský frívlný výraz „nyomni“ do slova; v pospolitej reči tej slovohre ani nerozumejú. Páni východoslovenského územia nielen anekdoty rozprávajú, ku ktorým predmety berú z domáceho života, ale radi aj etymologisujú. Počul som na pr. takúto etymologiu rodinných mien *Bertóthy* a *Berzeviczy* (vyslov: Bertóti, Berzevici): Kraľ Mafaš scel podaric velo žemi dvom žemjanom. Povedzel jednemu: Ber to ti, ta mu bolo z teho meno Bertóthy. Ale žemjan vział sebe mało žemi, ta kraľ povedzel druhemu: Berže v'ic'ij (= Ber-že v'ecej!) a z teho mu bolo meno: Berzeviczy. — Obec *Kurima* vraj takto dostala svoje meno: Kraľ išol prez Kurimu a to buло v nedzeliu. Pitał ſe Iudzi: Co robice? Ta mu odpovedeli: Nič ſerobima, Iem kurima! (v miestnej vrave: Nič nerobíme, len fajčíme!). A kraľ: Co, Kurima? A Iudze potim volal „Kurima“.

Páni východoslovenského územia dosiaľ neprestali vynášať reč slovenskú nad reč poľskú a ruskú. S Poliakmi a s Rusmi rozprávajú výlučne po slovensky, lebo v rodinách, v ktorých chcú, aby deti vedely aj po slovensky, berú ku defom len Slovenky, nikdy nie Poľku alebo Ruskú. Z tejto vyvýšenosťi slovenskej reči panskími rodmi zpomedzi slovanských rečí opisovaného územia, vznikol u pospolitého ľudu názor, že je reč slovenská — reč panská, v srovnani s poľskou alebo s ruskou vznešenejšia, „fajnejšia“, aby sa vyslovil ich vlastným výrazom.

Pripom. Páni východoslovenského územia nielen že radi vyprávajú po slovensky, ale aj veršujú. Podobne ako veršúvali na pr. b. Anton *Radvánszky*, B. *Szentiványi* a iní na nevýchodnom Slovensku. Vyskytuju sa aj tu takí, ktorí rýmovačkami zabávajú svojich priateľov i svoje spoločnosti. Pre svoju knihovňu podarilo sa mi opatrni viac takých východoslovenských rýmovačiek. Zpomedzi nich rozmermi i obsahom vyniká rukopis „Tajemní List jisteho Fran-

ciskana, hteri dva hodini predtím jak zemrel, predpovedzel, že na prešovskej turči sedem razi zastava sa premeňi. Od fratra Benedika“. Rukopis bol vraj písaný v Olomúci 18. apr. r. 1851 Jozefom Skarlosom, a je vraj prekladom z nemeckého. V rukopise sú „básne“ političného obsahu. Prvá „Hurban a jeho narodne vojsko“ silne čestí, čo do reči. Druhá „Tajemni list na šariškých sedlakoch“ je napísaná východnou slovenčinou. Tretia „Pišeň o tej veľkej cesti, keteru Slovaci konali, ked do Debrecina po korunu uhersku chodili“. Pripísané knej: V Prešove 18. apr. 1849. I táto tretia „básneň“ je písaná po východoslovensky. Iné rukopisy veršov mám: „Hlasz szpod Vihorlyada“, mám od prešovského advokáta Hvezdu, ktorého verše všade spomínajú, a iné z množstva, jaké ich jest po celom území. Této rýmovačky pravda nemajú ceny literárnej, ale jasne svedčia o tom, že páni východoslovenského územia radi sa bavia slovenským veršom a mimovolne pestujú slovenskú reč.

2) Vyššia hodnota osvetová slovenskej reči. Nesmieme prirovnávať osvetovú hodnotu svojej reči s osvetovou hodnotou reči poľskej alebo hoc len haličsko-ruskej. To je pravda. Ale Poliaci a Rusi horného Uhorska nepožívajú žiadnych výhod, plynúcich z osvety ich národov, od ktorých sú zemopisne úplne odtrhnutí. Uhorskí Poliaci po poľsky zväčša ani čítat nevedia. Za knázov často sa k nim dostanú Slováci, a kážu im s kazateľnice po slovensky, zväčša miešaninou bez riadu a skladu. Rusi sú vo svojich cirkvách jaktak slovanskou bohoslužbou chránení oproti náplyvu nesvojských knázov, ale čo sa týče svojskej osvety, aj oni sú tam, kde aj Poliaci. Obraz osvetových snáh uhorských Rusov obširne nakresnil Jevmenij Sabov vo svojej „Christomatiji cerkevno-slavjanskich i ugrorusskikh literaturnych pamiatnikov“, pod nazvaním „Očerk literaturnoj dejateľnosti i obrazovanija Uhrorusskikh“ (str. 183—210). Z toho obrazu vidieť, že je ľudová spisba pre potreby uhorských Rusov veľmi biedna... Biedna aj pri porovnaní s ľudovou spisbou slovenskou. Ked uvážime, že je reč Slovákov kazatelskou rečou v 429 r.-kat., v 42 luter. a 6 kalvínskych cirkvach; reč Rusov len v 91 cirkvach (počítam len väčšinové obce); poľská temer v žiadnej; ked pridáme, že Slováci majú od sto a sto rokov nielen cirkevnú, ale aj svetskú spisbu svojsku, a ked náležite oceníme uvedenú v predchádzajúcom bode lásku, s akou odnášajú sa k prv menovanej panské vrstvy, — nuž uznať musíme, že na území východoslovenského nárečia bez odporu od dávna prevažuje slovenská osvetu tamojších Poliakov a Rusov.

3) Spoločenské predsudky. Na celom užšom území východoslovenskej reči vysmievajú sa z ľudí, ktorí, hovoriac po slovansky,

nehovoria tak ako miestni alebo okolití Slováci. V Sobranciach „*preto zochabjuj ruskú besedu, bo sé vidrieňaju, višmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bližnich valaloch*“, vidz na str. 125. — Michal Timkovič, rodák z Vyš. Nemeckého pri Ungváre, s ktorým som hovoril u Filipa Moškoviča 1. okt. r. 1904., človek „ruskej viri“, rozprával mi: „Naši ľudze preto sé vilamali na slovenski jazik, bo tu žiju i katolici u valaše, a mlada čeľadz ūše chodzi uvedno u ňedzefu a chcu jednim jazikom rečovac medži sobu, bi sé jeden iz druhoho ňešmejaťi. *Slovenski jazik za krašsi trimaju jak toten davní ruski*, co stare ľudze hutoreli; preto sé i ruski ľudza uča po slovenski. *Našim ľudzom bridzi sé tot jazik, co hutora u Domaninci, bo u varošu višmivaju jich i šickich Rusnakoch*“. Tento zjav je všeobecný a šíri sa shora. V prvom rade sú to páni a počítajúci sa k nim, ktorí vysmievajú Poliakov a Rusov východnoslovenského územia, vidiac v nich „Slovákov“ a nevediac im odpustiť, že nerozprávajú po slovensky ako druhí ľudia. Výsmevami neušetria ani kniazov a učiteľov ruských. O ruských učiteľoch vravia, že takto vyučujú počtom: „Jedno jajo, co ma hore chvist, to su šist; co ma dolu chvist, to su devjat; jedna pačka a dva jaja, to su sto!“ „Rusnáka“ naveky vysmejú v meste, hoc by sa jakokolvek zachoval. I Poliaka. Tým si vysvetluj, že sa Poliaci a Rusi hanbia za svoju reč, a že sa všemožne usilujú svoj pôvod zakrývať. Poliaci a Rusi, ktorí chodia „do sveta“, alebo aspoň do mesta, vedia aj po slovensky. Nielen na území užšom, ale aj poza jeho hranice. Ba aj v celých dedinách, ktoré sú blízke hranici, obyčajne vedia ľudia aj po slovensky. Tak na pr. v M. Slavkove, v Slov. vsi, v Krížovej vsi. Rusnáci v dedinách ponad Vyšné Repaše, v Orlove, v Stebníku, v Domaninciach, v Onokovciach atd. (Spomínam len také dediny, v ktorých som bol.) — M. Monics, z reči ktorého bral svoje informácie rečové Olaf Broch, uistoval tohto, že sa v Koromli ruská reč ešte bráni, ale doložil „aber die Co-Sprache (= vých. slovenčina) wird kommen, den sie (die Cotaken; t. j. východní Slováci) sind zahlreicher und des halb lachen sie die jenigen, die anders sprechen, aus“. (Weitere Stud., 102.) Na čo poznámenáva Broch: „Es ist somit ein Gefühl der Schwäche, wodurch das Aufgeben der eigenen Sprache bedingt wird. Die kulturelle Überlegenheit der westlichen Nachbarn ist bei den Leuten anerkannt, und die theilweise oder völlige Aufgabe der angeborenen Sprache ist wie eine naturgemäße Entwicklung, der niemand Widerstand leistet“. (Tam 102/103.)

IV. Východoslovenské nárečie spisovou rečou.

95. §. Východoslovenskej spisby pôvodnej temer ani niet. Vyskytujú sa zväčša len preklady.

Najstaršie pamiatky písanej reči. Najstaršie pamiatky reči slovenskej, totiž „Zlomok kázne“ a „Výhražný list“, obidve z XV. storočia, vidz v mojich „Príspevkoch k dej. jaz. slov.“, sú vlastne pamiatkami východoslovenskej reči. Najde sa aj viac písaných pamiatok, menovite v Sasinkovom „Letopise“, ale ony nie sú predzvestovateľmi literatúry, lebo temer celých 300 rokov minulo, počiaľ sa počaly objavovať knižky východoslovanským nárečím.

Cirkevné spisy. Za najstaršie tlačené spisy cirkevné považujú sa kalvínsko-slovenské knihy, o ktorých je reč v 80. §-e. Sú preložené z maďarského a boli viac ráz vydané, ako to vidieť z uvedeného §-u. Luteráni vytrvali pri knihách českých a katolíci iba v najnovších časoch počínajú vydávať knižky pre svojich veriacich, v ktorých sa robia ústupky východoslovenskému nárečiu. O knihách biskupstva košického vyšiel dlhší článok v Nár. Nov. z 1873, v č. 16. O reči týchto kníh sa poučíš z otčenáša, ktorý je odtlačený tu na str. 144.

Školské spisy. S obnovením ústavného života v krajinе objavila sa potreba postarať sa o školské knihy pre „národnostné školy“, lebo tak nakladá zákon. Rozhodujúce kruhy uzavrely na predostrenie školskej stolice v Šarišskej, že sa pre slovenské Ľudové školy vo východoslovenských stolicach vydajú knižky nárečím „spišsko-šarišským“, t. j. východoslovenským. Spomenutá školská stolica odvolávala sa na to, že sú školské knihy, vydané v spisovnom jazyku slovenskom, nie srozumiteľné pre východných Slovákov, a preto žiadala, aby ony boli vydané „podľa šarišskej výslovnosti“. (Porov. predmluvu v Urbárovej mluvničke „Sárosi tót nyelvtan vázlata“, Eperjes 1875.) Vykonaním uzavretia poverená bola uh. kr. universitná knihtlačiareň v Budíne a potrebné knižky vyšly ako „vlastnosť kráľ.-uhorského štátu“. Zpomedzi nich vynikajú „Čítanky“ a „Historia Uherska“, ktorých úplné tituly najdeš tu na str. 478 a 479. Po vydaní kalvínsko-cirkevných kníh toto sú prvé knihy, ktorých prekladatelia *starali sa* skutočne vystihovať ústrojnosť východoslovenského nárečia, ale sa im to nevelmi daťalo a nevystihli ani zdaleka rečovej správnosti, jaká sa javieva

v kalvínsko-slovenských knihách starého vydania. Prekladatelia sú dvojakí. Ktorí čítavali slovenské spisy literárne: ich preklad je čo do zásoby slov a čo do skladby obstoný. Ktorí knih slovenských nečítavali, a ktorí sa chytili prekladať do východoslovenskej reči výlučne na tom základe, že „vedia po východoslovensky, lebo sa na území východoslovenskom narodili“. Preklady týchto sú často nesrozumiteľné. Slová na pochopy, jakých ľud nemá, sami si robia. V Hist. Uherška najdeš takéto slová: odevzdaní (= tradícia), ostre skuski (= rigorosa), vivjaz ſioch (mad. kikötő = prístav), drahumi-iaci budinek (labyrinth) atd. Frásy: pokoj zavjazal (= békét kötött); čvičení naboženstva (= vallás gyakorlata; lebo je v slovníkoch gyakorolni = cvičiť); rozvjazaňe otazki (= kérdés megoldása) atd. Často pochybia slovo literárne a užijú ho na nepríhodnom mieste, tak v tej istej Hist.: Greci ... jeden narod učinkuju (= tvoria; str. 15), „vecej familie spusobili jedno pokolenie (= viac familií tvorilo jedon rod; 23) atp. Niektedy neprestáva vec na tom, že je preklad nesrozumiteľný; často sú z neho dvojsmysly. Zaujímavý je na str. 46 tento: „(kral) Béla už vtedy 10 roky žil u Manuela, ale Uher zostal v každej svojej žilki a prietemu — cakom stateční človek“. V „Hist.“ sú pravidlom takéto a pod. výrazy: Medoh kral, perzoh predstaveni, statuoh robiteľ, čo je po príklade mad. reči dobre: Médek királya, perzsák elüljárója atd. Prekladateľ, ktorý nečíta slovenských kníh, zachováva také formy mien miestopisných, národných, aké si osvojil v školách. Tak v „Hist.“ hemžia sa takéto mená a výrazy: Bulgarski kníža, jász narod, čehski kral, pri Vagu, Olahi (Rumuni), olahska krajina, pri Vág vodze, Morva (= Morava), až ku Olt vodze, až ku Moskvi mestu, Veľká Sobota (Trnava, mad. Nagyszombat) atd. Zpomedzi tých prekladateľov školských kníh, ktorí čítavali spisy slovenskej literatúry, vynášam meno Adolfa Urbána, radcu školskej stolice v Šarišskej, ktorý preložil Čítanku pre V. a VI. triedu Ľudových škôl; je to objemná kniha. Urbán je zaujímavou osobou už aj tým, že napísal prvú východoslovenskú mluvničku, ale hlavne tým, že bol radcom tej školskej stolice, na žiadosť ktorej uh. vláda vydala knižky pre Ľudové školy aj východoslovenským nárečím. Urbánov preklad mal by tedy byť v prvom rade srozumiteľným. Ale či je tomu tak? Sotva. On má hned na prvej strane osnov (5. str.): dzivadlo (= teater), prechadzal ſe (= špaciroval), prekvapeni, u ľehož (= u ľeho), robotu konac (= provadzic), noc ku práci vinaložic (= nocu robic)

atd. atď., celá knižka sa hemží zjavmi, jakých vo východoslovenskom nárečí niet. Najdeš tam na pr. takéto slová: ľešník (494), puda (č. púda; 215), poňevač (311), hart (chrt, 100), právňík (+ fiškališ, 104), plavčík (118), učbar (163) atp. Takým slovám východný Slovák práve tak neporozumie v osmove podľa východoslovenskej výslovnosti, ako by im neporozumel v osmove podľa spisovného jazyka. Z toho nasleduje, že preklady, ktoré sa nechráňa podobných slov, nestávajú sa srozumeiteľnejšími tým, že sa prikryjú východoslovenskou výslovnosťou knižky. Ale prekladateľovi nestačia naveky vedomosti zo spisovného slovníka, a tým, čo sa týče srozumeiteľnosti, stáva sa preklad ešte menej cenným. Urbánovi je rezkoſt = charakter (124), patráč = altán (200), vípust = altán (207), rieku upravňovac (m. upravovac; 180), švetove vistanoveň = výstava (211), zakazoslup = tilalomfa, cestuukazač = útmutatô (obidve slová na str. 194) atd. Podotýkam, že, dľa sluchu, nevydá viac universitná knihtlačiareň hore spomenuté školské knižky východoslovenské.

Svetské spisy. V dejinách slovenskej literatúry obieha názov sošitu dra Jána Andráscsika, plebana bardíjkovského. Sošit vyšiel po druhé v Bpešti u Kol. Rózsu (1886), a sice vydaním vnuka spisovateľovo Viktora Iklódyho. Na rok 1886 a 1887 vyšly dva kalendáre v Prešove (v. na str. 479 pod „Kal.“), ale že istá spoľočnosť nechcela na ne dalej doplácať, prestaly vychodiť ďalšie ročníky. Jasne charakterisuje spisové pomery na východoslovenskom území, keď sa ani kalendár neopláti vydávať východoslovenským nárečím. Keď nemajú kalendára, samo sebou sa rozumie, nemôžu mať ani svojho časopisu východní Slováci, lebo vydávanie časopisu spojené je ešte s väčším nákladom než kalendár. Inakšie je v Amerike. Už niekoľko rokov vychodia v Hazletone „Slov. Noviny“ a v New-Yorku „Šlebodni Orel“, vidz na str. 479 pod Hazl. a Orel, — nárečím východoslovenským. Vydavateľstvo novojorského časopisu vydáva v osobitných sošítach niektoré svoje belletrističné práce, obyčajne preklady z madarského. Ja mám dosiaľ len sošit „Strašek v Lubovni“, po maď. napísal Kol. Mikszáth, úplný titul v. na str. 480 pod Straš.

Pripom. 1. Ministerstvo krajinskej obrany vydáva niektoré svoje vyhlášky nielen spisovnou rečou slovenskou, ale aj východoslovenským nárečím.

Pripom. 2. O pravopise treba podotknúť: Knihy kalvínske z r. 1752 boli vydané pravopisom maďarským. Nasledujúce ich vydanie podobne, vidz predposledné vypoč. na str. 136. A tento pravopis zachovával sa v cirkevách slovenských kalvínov až po naše dni. Vidz o knižke Szakala Ištvána na str. 137. Zdá sa, že v cirkevách slovenských kalvínov až po uvedenie r. 1752 slovenských kníh užívali knihy maďarské a že pravopisnou kontinuitou treba odôvodniť zavedenie maďarského pravopisu do kníh slovenských. Na príslušnom mieste som poukázal na to, že prekladatelia kníh čítavali i knihy české, v. 84. §, a čerpali z nich. Keby nebolo išlo o zachovanie pravopisnej kontinuity, boli by istotne i pravopis prejali z cirkevných kníh českých. V školských knihách, ktoré vydala universitná knihtlačiareň v Budapešti, písali prekladatelia pravopisom fonetičným. V *Urbánovej mluvničke* je tiež pravopis fonetičný.

96. §. Spisba východoslovenská je tedy veľmi malá. Katolíckych kníh cirkevných som neuviedol; o ich počet je stenčený počet východoslovenských vydaní. Pochodil som všetky kníhkupectvá a kníhvázačstvá opisovaného územia a poprezeral som všetky knižky a knižičky katolícko-cirkevné, ale som nenašiel medzi nimi takéj, ktorej jazyk by sa opieral o východoslovenské nárečie; opierajú sa z pravidla o reč školy Bernoláka a Hollého, priberajúc formy a slová východoslovenské. To jest: katolícko-cirkevné spisy nie sú svojou podstatou východoslovenské, jakými sú všetky ostatné, ktoré som hore uviedol.

97. §. Či má ajakú má hodnotu spisba východoslovenská? Má tú hodnotu, že v skutočných okolnostiach, ktoré Slováci zdolať nevládzia, vyhovuje najsúrnejším potrebám východných Slovákov formou takou, jaká je práve možná. Jej hodnota je neodškripteľná pre *dejiny* slovenského jazyka. Opakujem pre *dejiny*, pre nárečoslovie nemajú spisy východoslovenské toľko hodnoty, jakoby sme smeli od nich očakávať. Prof. *Pastrnek* sice „dôležitým a platným“ príspevkom nazval Urbánovu mluvničku pre svoje dialekto-logicné potreby, v. v Slov. Pohl. z 1894, 747, ale to bolo pred dvanásťimi rokmi! Urbánova mluvnička stala sa už prekonaným stanoviskom so svojím nevýchodoslovenským hláskoslovím, tvaroslovím atď. Na str. 25. má na pr. takéto nepoznané vo východoslovenskom nárečí slová: ovšem, obzviašne, predvčerom, poňevač, ačprave. U neho je *docale* dobré m. *v cale*; u neho je od *sňac* 1. os. prít. času: *setňem*. Takýchto nárečoslovných chýb je na str. 22. ešte aj viac, pravda nie tak veľkých, aké sú uvedené. V kal-

vínsko-slovenských knihách a školských knihách zračí sa vliv spisovnej reči, čiastočne aj vliv českej reči veľkou mierou. *Andrascsikor „Šenk Palenčení“* považujú u nás za vzor východoslovenskej reči. („Len jednu znám knižičku čistým šarišským nárečím písanú: Šenk Pálenčený“, Nár. Nov. z 1873, č. 16.) To je chybný názor. V tom sošite rozprávajú osoby po šarišsky, po rusky, po madarsky a sám pôvodca pomiešal so svojou „šarištinou“ všetky slovenské nárečia („včul“; „dedina“, str. 15. atp.) a — češtinu. Vo svojej „šarištine“ bere ohľad na dlhé slabiky spisovnej reči atd. Americké časopisy „Slovenské Noviny“ a „Šlebodni Orel“ tiež nestačia pre dialektologa. V Slov. Nov. hazletonských (z 1904, č. 450) čítaš na pr. toto: „... padom na kamene ulice prerezal lebku. Zamestnanci kari dovežli ho ku lekarovi, ktorí *vislovel obaru*, že Buzač, jestli nezomre, tak budze *pometani na rozume*“. V tom istom čísle: „Z. pracovali v tunajších lokomotívových díliach, obešil še ... vo verhnom poshode svojeho domu“ atd. Pre dialektologa najviac sú hodné prešovské kalendáre (na str. 479 pod *Kal.*) a belletrističné preklady novojorského „Šlebodného Orla“, ktoré aj osobitnými sošitami počaly vychodiť (v. na str. 480 pod *Straš.*).

98. §. Hoc sú najstaršie pamiatky reči slovenskej pamiatkami východoslovenského nárečia a hoc východní Slováci svoje nárečie už r. 1752 systematisovali ako spisovnú reč, výhľadov predsa niet na rozkvet východoslovenskej spisby. Vec dobre objasňuje prípad „Americkánsko-slovenských Novín“, ktoré počaly vychodiť nárečím východoslovenským a pravopisom madarským. „*Amerikansko-slovenske Noviny*“, ktoré počaly vychodiť v Pittsburghu Pa r. 1886, vo svojom „peršom“ čísle týmto článkom odôvodily šarišský dialekt vo svojich stĺpcoch: „*Pricsini, preczo csiszstu szlovenszku recs v tich novinoch uzsivacz nyemozseme a nas szlovenszki dialekt?*“ Csiszstu szlovenszku recz uzsivaju uherszke-szlovjaczi, chtore v lyiptovskej, turcsanskej, zvolyenskej, trencsinskej, v nyitrańskiej a meszczami po druhich sztoliczoch bivaju. Nyemozseme zatajicz, zse je ta recs czvicsena a zse se v kazsdim padze a na kazsdu otaszku mozsno peknye a dokonalnye vyszlovicz — mi ju alye pre nasich csitate-lyoch potrebovacz nyemozseme. Chto znasima krajanami v Amerike daczo do roboti mal, ten budze i to znacz, zse uherszke szlovjaczi, chtore szu v Amerike, szu Spisaczi, Sarisczanyi, Zemplincsanyi, Ungvarcsanyi, Abaujcsanyi, a tak dalyej; a sztej pricsini musime

tu iszti recs, tojeszt ten iszti dialekt szlovenskej recsi potrebovacz, chtori naso krajanyi od dzeczinszta potrebovalyi a chtori i teraz potrebuju. Mi zme v ostatnych paru rokoch tisicze lyiszti od našich krajanoch dotaly, a sztej pricsini szebe smajchlujeme telyo szkusenoszczci macz, zse naso krajanyi nasz prez pohibi zrozumja. Jedno uznacz musime, zse nas szlovenszki dialekt je barz hudobni a sztej pricsini barz csesko padnye se v kazsdim padze zretedelnye vyszlovicz. Okremne teho je priszlovko, zse: „kazsdi pocsatek je cseski“ a musime uznacz, zse zme esci pravdu teho prikladu nyigda tak dokonalnye nyeszkusili jak teraz. Krasznye pitame nasich csitatelyoch, abi nasz razem nyeodszudzily, ked siczko nyenajdu, jak bi malo bicz, obeczame alye, zse czo raz ta lyepsi pozor dame, kazsdej zsadoszczci nasich csitatelyoch vyhovicz“. Redakcia prvého amerického časopisu skoro rozpoznala skutočný stav veci. Skoro rozpoznala, že je východoslovenský dialekt veľmi chudobný. Pravda je vlastne to, že je dialekt každý chudobný pokiaľ si ho intelligencia neosvojí pre všetky svoje potreby. Am.-slov. Noviny skoro počaly upúšťať od maďarského pravopisu, ktorým sa obmedzovaly iba na čitateľov zo Zemplínskej, z Ungskej a z Abaujskej a 27. číslo vyšlo už s názvom „Amerikansko-slovenske Noviny“. Počnúc s 27. číslom písali už z pravidla obvyklými slovenskými literami, pravda ešte po východoslovensky, ale „približovaňe ku čistej slovenskej reči“, (*čistou nazývaly spisovnú reč*), bolo už v 24. čísle výslovne vyrieknuté. Až sa staly časopisom s rečou spisovnou. Spisba východoslovenská nemá budúcnosť. Nie preto, že je nárečie chudobné, ale preto, že nemá za sebou intelligentnej vrstvy. Kto z ľudu spoločensky vynikne, prestane sa pripočítovať ku národnosti slovenskej. Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Vrstva pánov a tých, ktorí sa k nim pripočítujú, rada má sice reč ľudu, dávajúc jej prednosť pred poľskou a ruskou, ale v slovenskej reči, ktorá by sa domáhala vlastnej spisby, a tým vlastnej osvety, videla by politiku. A sice politiku takého rázu, jakej je nie naklonená. Tedy ešte raz: Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Tým je dostatočne vyslovená nemožnosť vývoja osobitej východoslovenskej spisby popri spisbe všeobecnej.

V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia.

99. §. Nie každá osnova je vhodná pre nárečoslovca; ani nie každý rečový materiál. S prospechom použíť môže nárečoslovec len také osnovy alebo také rečové materiále, ktoré nepresahujú kruh vedenia Ľudového a obzor Ľudového myšlienkového života. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, menovite knižky kalvínsko-cirkevné a školské knihy nehodia sa preto pre nárečoslovca, lebo je v ich obsahu veľa vecí, ktoré presahujú kruh Ľudového vedenia a obzor Ľudového myslenia, a preto spisovatelia nemohli ich podávať slovami a výrazmi z Ľudovej reči, keď ich niet v nej, oni nútení boli príberať slová a výrazy z reči spisovnej, v našom prípade z reči, ktorá sa nárečoslovne liší od východoslovenského nárečia. Takým činom knižky traktia na svojej hodnote nárečoslovnej. Noviny písavajú o príhodách a zjavoch celého sveta, berú látku zo všetkých vedomostí ľudského rozumu, a preto, hoc by boli vydávané nárečím, hodnoty pre nárečoslovie majú málo. Zpomedzi spisov, uvedených v predchádzajúcej stati, nárečoslovecky najdôležitejšie sú obidva kalendáre prešovské, lebo sú písané rovno pre Ľud o veciach, ktorým Ľud rozumie alebo rozumef môže. Podobne poviedka „Strašek v Lubovni“, lebo pre umelú poviedku má spisovateľ hotovú reč v prípovedkach Ľudu. Mojim náhľadom pre nárečoslovca hodí sa najlepšie — osnova v próse. Osnova veršom je na území východoslovenského nárečia — hodnoty pochybnej.

100. §. Šemberovu Dialektologiu a Urbánovu mluvničku považoval treba za odborné pokusy v obore východoslovenského nárečoslovia, a s tejto strany ich treba oceňovať. Zpomedzi sberateľov povestí, pesničiek a iného materiálu rečového vynikli u nás v najnovšej dobe: *Mišik, Kovalčík, Iremský, Houdek*. Starší majú svoje príspevky v Pov. Proston. a v Kollárových Zpiewankách. Zpomedzi inostranných sberateľov rečového materiálu vyniká: Olaf Broch a Vladimír Hnatík. Pohovorím o nich rad za radom.

101. §. A. V. Šembera vo svojej práci „Základové dialektologie československé“ (Ve Vídni 1864) neurčil územie východoslovenského nárečia tak, aby sa rozoznávať mohly slovenské, poľské a ruské obce. Následkom toho splietol si rečové znaky východno-

slovenského nárečia s rečovými znakami poľskými i ruskými. On medzi východoslovenskými znaky uvádzal poľské ē, dě (v. tu str. 160). Miešal š, ž s š, ž pišuc: želeni, ošika atp. (v. tu str. 115) m. želieni, ošika. Dla neho objavuje sa g zhusta; v skutočnosti len veľmi zriedka, a sice v pripožičaných a v onomatopoetičných slovách. Šemberovi objavovalo sa g preto zhusta, lebo Poliakov neoddeľoval od Slovákov. Z tejto istej príčiny povedal, že na Spiši vravia v 1. os. mn. č.: trhama, chodzima; na Spiši tak len Poliaci vravia, a u nich okrem toho nepočuješ formy so samohláskovým r (trhama). V Zemplínskej spomína neurčitok na eč m. na ic: robeč m. robič, čo sa môže počuť len v takej obci, kde sa Poliaci a Rusi dosiaľ dostatočne neposlovenčili, ale vlastnosti svojej reči smiešali. (V -eč môže byť e z r. u a č je poľské.) O miestnej reči v „krajine Humenskej“ v. tu pod *) na str. 124. — Toľkoto poznámenávam na Šemberove rečové znaky, ktoré som uviedol tu na str. 115/116. — Nedostatkom jeho práce je aj to, že nezistil popri retných b, p, m, v aj mäkké b', p', m', v'; popri k, r aj mäkké k', r', dalej že nezistil trvanie pazvukov ə, ə (pekari, býl).

Šemberove udaje o východoslovenskom nárečí nemohly byť správne, lebo on sám nepoznal nárečie, a tí, ktorí ho informovali, nie naveky znali dosah takých informácií. V Prešove a v Gaboltuve prečítal som jeho osnovy spoľahlivým domorodcom a našiel som v nich dosť podstatné odchýlky od reči domorodcov. Osnovu prešovskú sdeľujem tu do slova:

Dla Šemberu.
(„Dialekt.“, 142, 143.)

Ščežovaly sebe raz stromy v lesie na slunko, najviacej duby, lípy, borovice, rokyty, olhy, javory, osiky a plane čerešne, a hutorely, hľevajúci sa na nároku: Ty, kralovno ňebecka, ošívajúci sa hučne mesta, ciche valaly a urodne pola, na ktorých sa blišči zlatoklasa pšenica, klaskovite žito, bujny jarec a zrnaty oves sedlakov; z tvojich ceplých paprskov cešu a raduju sa aj vinice pre hrozna bohaté a hole brižky, vyznašujúce sa do nároku; len lesy stromami porosnute ochábjajú v smutnej temnosći, ve vlnku a chladnym sciňu. I reklo na totu žalobu slunko ze svojej vysokosći stromom: tocižto dubom, lípom, borovicam, rokytam, olham, osikam a pl-

Dla skutočnosti.
(V Prešove 20. júna 1904.)

Ščežovali (+ žalovali) sebe raz stromi v lese na slunko, najviac dubi, lípy, borovnice, rokity, olhi, javori, osiki a lesne čerešne, a hutoreli zo záhrad na slunko: Ti, kralovno ňebecka, ošívajúci sa hučne mesta, ciche valati a urodne pola, na ktorich sú blišča zlaté klasy pšenici, klasovite žito, bujní jarec, a zrnati oves sedlakoch; tvojim ceplim paperškom ceša a raduju sú aj bohaté na hrozno vinice, i hole brižky, chtore sú viniču do nároku; zohabjať lesi, chtore sú porosnute zo stromami, v smutnej temnosći, vov vlnhosci a v hladnim sciňu. I reklo na totu ščežobu (+ žalobu) slunko zo svojej visokosći stromom, to jest: dubom, lípom, borovnicam,

nym čerešnom: Popatrice Iem vy ně mudre pozornější okolo sebe, a najdece i uvidzice, že vy samy sce hlavná a najvekšá príčna všeho toho, z čeho mné teraz vinice, a nje ja; lebo by som zaisce s velku radoscu času letneho a žimneho na vas švicelo; vy ale svojima tlustyma pňakami, širokyma halužami a hustyma liscami paprškom mojim branice, že svetlo jich nemože do Iesa vašeho preražic. A taktež robja veľo ludze, a su podobne dzecom nerozumnym; i oni buli a su ščesecu svojemu na prekaže; ňehecu ale to povedziec a priznac se ku temu, a viňa z teho a z iných vlasnych hričov radše povodca všickeho dobrého, a reptaju procivko otca a stvôritela svojeho a procivko mudre ri-dzeni božie.

com, rokitom, oľhom, osikom a lesním čerešnom: Popatrice Iem vi ně mudre pozornější okolo sebe a najdece i uvidzice, že vi sami sce hlavná a najvekšá príčna všickemu temu, s čím mňe skaržice, a nje ja, bo bi ja zaisce s velku radoscu v lece i v Žime na vas švicelo, ale vi zoz svojima hruškami pňakami, širokima halužami a hustimi liscami paperškom mojim branice, že jich svetlo nemožeše do lesa vašeho prebiec. A taktož robja veľo ludze a oni take iste jak dzeci nerozumne; i oni buli a su ščesecu svojemu na prekažki; ale ňehecu povedziec to a priznacše ku temu; a vinnim robja za to a za inše vlasne hriči radši teho, chto ſicko dobre zrobil a reptaju procivko otca a stvôritela svojeho a procivko mudreho ridzeňa božeho.

102. §. Adolf Urbán vo svojej mluvničke „šarišskej reči“ roz- znáva aj dlhé á, é, í, ó, ú, jakých vo východoslovenskej reči z pravidla niet. (Len pod prízvukom sa *niekedy* hláska predĺži, na pr. v slove *cahnuc* počuf a trochu predĺžené.) Té dlhé hlásky uvodí tam, kde ich má spisovná reč. Vidz na pr. na str. 10. a 11. v sklo-ňovaní prídavných mien. Nerozoznáva s, š, š, z, ž, ž, ani ľ, ľ, ľ, tým menej zistuje trvanie mäkkých: b', p', m', v', k', r'. Toto stačí na charakterisovanie mluvničky, a na zistenie toho, že sa nehodí pre nárečoslovné potreby. — V tvarosloví napodobuje pôvodca mluvnicu spisovnej reči, nakoľko tomu rozumie. Uvodí minulý čas podmieňovacieho spôsobu: „Bul bi som bul“, ale ho niet v úžitku. Uvodí u slovies vzoru „*robiť*“ príč. min. na -il: *vožil* (str. 19), ale ono vychodí na el: *vožel* (por. 90. §. 22. bod). Jedným slovom usiloval sa natiahnuť svoje nárečie na kopyto spisovnej reči slovenskej i v hláskosloví i v tvarosloví. Oproti tej snahe sa nedá povedať nič, ale ju treba zistif, aby mluvnička neobiehala medzi žriedlami pre východnú slovenčinu. Že čerpal aj zo slovníkových zásob spis. reči, o tom už bola reč inde (v 97. §.)

103. §. Štefan Mišik podal prípoviedky a pesničky zo Spiša, vidz na str. 479, ku týmto posledným sa radí novšia sbierka (z Hnilca, z Hnilčika, z Koterbáč, zo Smižian, zo Žakaroviec), uverejnená v SMS (1905, sv. II., str. 103—109) a obsahujúca 26 pesničiek. V ČMS z 1905 uverejnili „Dačo z Ľudového herbára na Hnilci“. (Str. 90—92.)

Pripom. Sbierka pesničiek vyšla pod záhlavím „Piesne ľudu slovenského“, ale so záhlavím nesnáša sa obsah knižky, lebo sú v nej aj spiško-polské pesničky. Této poľské nepriaznive prijal dr St. *Eljasz-Radzikowski* („Lud“, org. Ľudozn., r. V., 311/312) vytýkajúc sberateľovi hlavné pravopis. Št. *Mišik* sa bránil v SMS (1899, v. str. 165). Čo sa týče veci, že poľské pesničky slovenským a nie poľským pravopisom podával, menovite, že písal lonki (= lúky, a nie po pol.: ląki), v tom mal pravdu. On knižku podal pre slovenské obecenstvo, musel ju tedy podať záživne. Formu ląki skutočne by Slovák čítal laki. Ale nie vo všetkom mal pravdu, menovite nie v tom, že nerozoznával ī, ī, ī; ā, ā, ā; ě, ě, ě. V tejto veci sú výčitky dra Eljasza-Radzikowského oprávnené už aj preto, lebo rozoznávať této zvuky žiada aj organismus východoslovenského nárečia.

104. §. Ján *Kovalčík* vydal viac povestí, vidz ich podrobnej výpočet tu na str. 479. Jeho osnovy sú veľmi nespolaahlivé preto, že nechce oddelovať to, čo je spisovného, od toho, čo je nárečové. Prípovedku, ktorá vyšla pod titulom „Tri prádky“ v Slov. Pohl., vydal som opravenú, vidz tu na str. 247—252. Zo srovnania obidvoch osnov poznáš nespolaahlivosť Kovalčkových práč so stanoviska rečového. Mimo uvedené na str. 479 povesti vydal ešte aj iné, ale tých som si nevŕšmal. Spomeniem len povest z Ištvánoviec a Imrichovieč (v ČMS z 1902, 4), ktorú za horúca opravil Štefan *Mišik* tiež tam, vidz aj tu na str. 119.

105. §. Pod menom *Iremsky* vyšlo trochu rečového materiálu, z ktorého som pre „Slovníkové svojskosti“ excerptoval ten, ktorý je v SMS z 1904 na str. 48—52. Iremského sdelenia sú práve také nespolaahlivé ako Kovalčkové. V ČMS z 1905 podal: „Nárečové slová zo Spiša“ (z Markušoviec a okolia) na str. 45—48; „Popevok zo Spiša“ na str. 60; „Príslovia zo Spiša“ na str. 76—77. — I jeho podania majú cenu len pre národopis; pre nárečoslovie majú ceny veľmi málo. Na ukážku jedno príslovie: „Divý človek, chcel som sa s ním rečovať a tu ani hvary ani pary“. Na Spiši to len takto počuješ: Dzivi človek, ja scel (+ hcel) s ňim (+ s ňim) rečovac, a tu aňi hvari aňi pari! (ČMS 1905, 76).

106. §. Fedor *Houdek* podal niekoľko prípovedok a veršov pod záhlavím „Nárečia slovenského východu“, a sice v Slov. Pohl. z 1901. Prípovedku z Tašole som srovnal na mieste s rečou domorodých občanov, čitateľ ju najde tu na str. 410—412. Srovnавši ju s mojou opravenou osnovou, môžeš oceniť Houdekovu zapiso-

vaciu činnosť. Z Ungskej podal ešte osnovu z Ubreža (Slov. Pohl. 1901, v. 596—599). Zo Zemplínskej z Markoviec (Slov. Pohl. 1901, v. 729—731). Obidve sú interešantné národopisnými a nárečo-slovnými poznámkami. Pri osnote z Ungskej podal rečové znaky tamojšej reči, svedčiace o tom, že sberateľ vie dobre pozorovať. Ale vysvetlovania sú veľmi slabé. „Bohoj“ je datív, nie genitív slova Boh.

Prípom. Iné príspevky novších sberateľov pre nárečoslovie východno-slovenské nespomínam. Čo podal dr Ludovít Bazovský pod záhlavím „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša“ (Slov. Pohl. z 1900), menovite rečové ukážky z Brežničky (podľa neho z Malej Brežnice; m. Kisbrezanyice) a z Brusnice, to je nie látka pre nárečoslovie slovenské, ale pre ruské. — V kruhu maďarských etnografov som sa bol dozvedel, že Fr. Veres, professor uč. präparandie v Šar. Potoku sobral veľu ľudových povestí slovenských. 26. septembra r. 1904 navštívil som ho v Šar. Potoku a dozvedel som sa, že sa veci inakšie majú. Pán professor ani nevie po slovensky. Na vyzvanie niektorých etnografov poveril svojich žiakov, aby vo svojom rodisku ľudové povesti slovenské sbierali, čo aj vykonali. Ale ony majú cenu len pre etnografa, lebo sú podané po maďarsky. Pán professor mi aj to sdelil, že rukopisy rečených ľudových povestí slovenských poslal do Budapešti pp. Alexiusovi Benedekovi a etnografovi Hermannovi.

107. §. Starší sberatelia majú svoje príspevky roztratené. Tu spomeniem povest „vo vidiekohovoru šarišskom“: „Či še hnevace?“ Vyšla v Slov. Pov. na str. 279—282. Podal ju Ondrej Srnka, dosť správne. Ostatných menej významných príspevkov tu nespomeniem, ale podotýkam, že som aj z nich čerpal pre „Slovníkové svojskosti“, jestli sa niečo hodilo. V takomto prípade čitateľ najde pomenované aj žriedlo. Kollárove „Zpiewanky“ obsahujú väčšie množstvo príspevkov od rozličných sberateľov, o príspevkoch „Zpievanôk“ treba tedy neomylne prehovoriť. Vydavateľ, vydávajúc vo svojej sbierke aj východoslovenské pesničky, musel mať na mysli výlučne ciele národopisné . . .

Ján Kollár vo svojich „Zpiewankách“ využal dosť „šarišských“, „zemplínskych“, „sotáckych“ pesničiek, ale nemajú hodnoty pre nárečoslovca. Sám vydavateľ nemal naskrze nijakého pochopu o východnej slovenčine; určité svedectvo vydáva o tom nepevná forma ich uverejnenia. Raz sú podané českoslovenčinou svojho veku, druhý raz nárečoslovne neoznačiteľnou miešaninou. Len málo pesničiek, označených východoslovenskými, objavuje sa v Zpiewankách sku-

točne v rúchu východoslovenskom. Kollár poslané pesničky uverejňoval pravdepodobne tak, ako ich dostal. Nemal človeka, ktorý by ich bol vedel posúdiť s rečového stanoviska. Zo spišskej stolice podával mu pesničky hlavne Ján Blahoslav (Benedicti), gymn. professor v Kežmarku, rodom z Novohradskej, čiastočne prispením kežmarských žiakov, ktorí boli turčianski rodúci! (Vidz Zpiew. II., 503.) Z tohto si môžeš domyslieť, čo spišského ostalo v tých spišských pesničkách, ktorých sbieranie prostredkoval Novohradčan a ktoré zapisovali Turčania.

Na ukážku podávam z Kollárových Zpiewanôk nasledujúce pesničky, udané za východoslovenské:

Udané za šarišské:

1. Dívčino, dívčino, bude z tebe mníška,
Však už ti hotova v kláštore je chyžka,
2. Chyžka ti hotova i zámka na dvere,
Nebudeš ty vece pri svojej matere.
3. Nebudem já mníška, len budem dívčina,
Však já pri materi len sama jediná.
4. Nebudem v kláštore za Fejedelemku,
Rádněj pri materi ostanem vo vienku.

(Zpiew. I., 67.)

1. Jakás ty má milá milá veliká ciganka,
Kázala si mi prísc a dvere si zamkla.
2. Vera Bože zamkla, aj ešte jich zamknem,
Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem.
3. Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem,
A tebe môj milý ten ťigel dokážem.

(Zpiew. I., 170.)

Táto je udaná za „poľsko-slovenskú“:

1. Čije to dzevčina v koruně?
Ach už jej sloboda zahyně!
2. Zelený veneček uplyně
A všecka veselosť pomine
3. Nebudzeš zahradku hlídala,
Kdze se ci fialka rodzila,
4. Ale si nasadzíš gruličky,
To už budó tvoje kvietečky:
5. A na druhú hriadku petružky,
Nahotuj si dzevče pelušky;
6. A na trecú hriadku rojovník,
Ku peluškom treba povojník.

(Zpiew. I., 152-153.)

Formy: *dívčino, bude, ti, dvere, má, si, se slamkú, zavážem, moj* nikto v reči šarišských Slovákov nepočul. Po šarišsky by bolo: dzivko, budze, ci, dzvere, moja, sí, ze slamku, uvadzim, muj.

A takej polskej slovenčiny tiež nikde niet na východoslovenskom území, kde by hovorili: *zelený*, *se rodzila*, *hriadka* alebo práve „nebudzeš zahradku *hlídala*“... Ani Poliaci ani Slováci východoslovenského územia nevedia, čo je české *hlídati*?

108. §. Olaf *Broch* podal osnovy zo Zemplínskej: z Falkušoviec a z Dubravky, kde sa hovorí miešaninou slovensko-ruskou, dosť ustálenou, ktorú som nazval normálnou rečou z.-ungského podrečia; z Ungskej: z Koromle, z obce pôvodu ruského, ktorá sa slovenčí. Vidz tu na str. 123 a 125.

109. §. Vladimír *Hnatiuk* sobral množstvo rečového materiálu z obcí báčskych Slovákov, hlavne z Kerestúra a z Kocury. Prvú bohatú sbierku umiestil v rámci rozpravy „Rus'ki oselí v Bačī“, str. 1—58, vyšej v „Zap. Nauk. Tov. Im. Ševčenka“ (1898, kn. II.). Druhú, ešte bohatšiu a cennejšiu, v IX. sv. „Etngr. Zbirnika“ (U Evovi 1900), na str. 119—227. — Osnovu, ktorú som podal tu na str. 127, vzal som zinakade (v. tam), ale pripomínam, že po prvej vyšla v Etn. Zbir. IX., na str. 123 a Hnatiuk ju zapísal v Keresture od Julie Molnarovej. V prvej čiastke uvedeného Etn. Zbirnika (IX., str. 1—116) podáva ruské osnovy s územia východoslovenského, ktoré sú veľmi poučné rôznymi mierami poslovenčenosťi. Osnovy z šarišskej obce Maľcova (str. 105—116) sú už teraz temer slovenské.

110. §. O *pravopise* spomenutých osnov a rečových materiálov pripomenúť treba této veci:

Sberatelia, ktorí nielen pre národonapis pracujú, ale aj pre nárečioslovie, zachovávajú *pravopis fonetičný*, t. j. píšu každý zvuk takou literou, jakú má preň bežný pravopis slovenských spisov, keď sa má zvuk označiť *sám o sebe*, bez ohľadu na svoj pomer ku iným zvukom, tak že na pr. *ň*, *l* označuje sa tak aj pred mäkkým *e* (*nemože*, *lem* atp.). Ale všetci sberatelia slovenskí iba dotial zachovávali zásady fonetičného pravopisu, dokiaľ im vystačovaly zásoby litier spisovného jazyka. Kde této prestaly, tam osnovy a rečové materiály prestaly byť spoloahlivými pre nárečioslovie východoslovenské. Sberatelia rozoznávali len: *l* a *l̄*; *s* a *š*; *z* a *ž*; *c* a *č*; *dz* a *dž*; *v* a *u*; ale pre osnovy s východoslovenského

územia potrebné sú okrem toho ešte aj iné litery, lebo počuf okrem hore poznamenaných spisovných zvukov ešte aj iné zvuky. Treba v osnovách s územia východoslovenského rozoznávať: ļ, Ľ, Ľ; s, š, Š; z, ž, Ľ; c, č, Č; dz, dž, dž; v, ü, u. Okrem týchto počuf ešte mäkké: b', p', m', v'; k'; r'. Sberatelia i v týchto prípadoch písavali tvrdé: b, p, m, v; k; r. — O tom ani nehovorím, že zriedkavé zjavy ako: c', s', z' (aj č', š', Ľ') alebo ь a ъ neboli nikdy zaznačené. Této poznámky sa poľahujú aj na spisy svetské, spomenuté v predchádzajúcej stati, menovite aj na najlepšie z nich čo do reči, t. j. na kalendáre a na belletriističné preklady „Šlebodeného Orla“. O pravopise spisov kalvínsko-slovenských v. 80. §.

Olaf Broch podal svoje osnovy s veľkou pedanteriou. On nielen že počítal so všetkými zvukovými zjavmi počutej reči a zachycoval ich, ale často i tam hľadal rôznenie, kde ho niet. Slovo *zem* vyslovujú na východoslovenskom území takto: V samosvojej reči: žem + žim; v reči poslovenčených Rusov tiež tak, ale aj priečodnými formami: z'em + z'im. Treba vedeť, že v tomto slove e, hoc je nie za cslan. ē, pochybuje sa do i práve tak, ako to zkušuje pri ē: véra — vira, běli — bili atp. To je pravda, že to i bývalo zdávna mäkkým, ale sa mäkkosť tratiла a v najviac slovách aj ztratila. Zkúsenosť nás ešte aj tomu učí, že pochýlenie od e ku i počut môžeš vo všetkých možných zvukových odtienoch medzi čistými zvukami e a i. — O slove *zem*, ktoré v osnote písal „z'im“, poznamenal Broch pod 23. na 16. strane: „Das Wort war schwierig; vielleicht wäre die Schreibweise z'êm ebenso zutreffend, dann wäre aber das z' auffallend. Trotz wiederholter Untersuchungen liess sich der Vocal mit voller Bestimmtheit nicht feststellen“. Spoluhlásku z vyslovujú Rusi s pazvukom (= z'), pokiaľ privyknú východoslovenskej obmäkčenosti spoluhlásky ž. Príklady na to najdeš aj v mojich osnovách. Na tej istej strane napísal: céjdulku (akk.) a poznamenal: Es blieb mir sehr zweifelhaft, ob nicht eher céjdulku zu schreiben sei. Je to slovo bezpochyby z maďarského cédula, céduk, a nejasné e je reflex maď. dlhého ē, jaké rozpravač vyslovil nevie. Miesto cejdulka hovorí sa z pravidla kartka. Broch vôbec často bol v pochybnosti, či má niektoré slovo napísat tak alebo inak. Na str. 17. napísal radne (kompar.) a v poznámke sa pýtal sám seba: „Oder radnej (radnēj)?“

Vladimír Hnatiuk písal báčske osnovy ruskou abecedou Spoločnosti Ševčenkovej. Miesto š, ž kládol len š, ž „z príčin praktič-

nosti“, ale upozornil čitateľa, že sa majú vyslovovať mäkko, tedy š, ž. Nerobil rozdielu medzi š, š (za mäkké s, z) a medzi š, ž (za čisté š, ž).

U slovenských sberateľov zásada fonetičného pravopisu nenie správne prevádzaná. Poukážem na niekoľko prípadov z Miškových Piesní. Spoluhláska *d* je jasná, ona tedy na konci slova a pred temnými znie ako *t*. Je pravda, že sa slová: *ked*, *nad*, *od*, *ked* stojia *samy o sebe*, vyslovujú: *ket*, *nat*, *pot*, *ot*. Ale *ked* za nimi počuješ tiež jasné spoluhlásku, alebo v tejto veci indifferentnú, zachováva sa pôvodná výslovnosť. A Mišk predsa takto píše: „*Ket ju vežmeš*“ (str. 57; m. *ked*), „*ket me zabije*“ (81; m. *ked*); „*nat jeho hrop*“ (67; m. *nad*), „*nat vodzičku*“ (49; m. *nad*), „*nat ňu*“ (42; *nad*); „*pot obločkom*“ (30, m. *pod*), „*pot jednim*“ (81; m. *pod*); „*othvaric*“ (31; m. *od-*), „*ot žaľu*“ (52; m. *od*) atd. Podobnú ne-správnosť môžeš nájsť aj pri iných spoluhláskach: „*ic ich pozbiraj*“ (62; m. *idz*), „*hrop novi*“ (65; m. *hrob*), „*veš mili hustečku*“ (69; m. *veš*) atd. — Najdeš aj správne udaje: „*ic še pitaj*“ (87), „*ket si mňe ponehal*“ (12), „*pot kopku*“ (78), „*potšic*“ (49) atd. Ale práve dvojaká aplikácia pomeru spoluhlások jasných ku temným a naopak vzbudiť môže nedorozumenie u čitateľa. Porovnaj, čo je v Rukováti v 5. bode 4. §-u.

Pripom. Slová, ktoré som čerpal z uvedených v tejto a v predchádzajúcej stati osnôv a spisov pre „Slovníkové svojiskostí“ tejto knihy, písal som výlučne pravopisom svojich osnôv. Písal som š, ž m. š, ž, kde to žiadal organizmus nárečia. Písal som s, kde podavateľ z omylu napísal š. I také veci sa stávajú. V ČMS z 1899, 8 podal Posp. slovo *kosa* formou *koša*, bezpochyby preto, lebo počul košísko, košic. V osnote z Ganoviec Kovalčík podal formu *priňešla* (v. SMS z 1901, 84), bezpochyby preto, lebo počul formu *priňešli*. Vôbec podroboval som veci kritike nedajúc sa myliť nedostatkami osnôv. Kovalčík na pr. napísal v osnote z Ganoviec „*muki zo spaistruni... ubivalo*“. Dobre počul, ale zle zapísal. Mal napísať zoz (= zos) pajstruni. Jeho udaj som správne uviedol pod *pajstruna* na str. 566. — S ktorým slovom som si nevedel rady, lebo som ho neznal z vlastného počutia, a nevedel som svoje pochybnosti rozptýliť vlastnými zkúsenosťami, radšej som ho vypustil. V novšej sbierke spišských piesní, ktoré Mišk podal v SMS z 1905, našiel som len jedno slovo, jakého niet v Slovníkových svojiskostach, ale som ho predsa neprijal medzi ne. Na str. 104 (Sv. II.) je „*holup korkodliví*“, t. j. hrkútavý. Nepočul som nikde podobného slova. V Čit. III. jest „*holubi hurkotalí*“, čo sa srovnáva so spisovným: hrkútali. Polština nedáva jasnosti, tam je o goľebiu: gruchać. Podobne vypúšťal som nejasné výrazy ako na pr. „*Dzievčatka stišice, což me šelubice?*“ (Miš. Pies. 40). Nepoznám totiž miestneho mena Tišice, aby mohol mysať na pravopisnú chybu. A na *tišic* sa nedá mysať.

111. §. Úvážiac akosť doterajších všetkých žriedal východoslovenského nárečia, treba nám uznať pravdu, že, až na príspevky inostrancov Brocha a Hnatiuka, všetky sú nárečoslovne nedokonalé a okrem toho — jednostranné. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, zachovávajú po istú mieru výslovnosť samosvojej reči východoslovenskej, ale sa neviažu na to, aby charakterisovaly reč jedného a toho istého kraja. Zračia sa v nej všetky rôznosti nesystematicne, spolu smiešané tak, že nárečoslovec zistí nedôslednosti, ale si ich vysvetliť nevládze. To isté je aj s prácamи slovenských sberateľov. Ony sa potahujú na niekoľko obcí, často v kraji takom, kde bývajú dosiaľ miešané národnosti; čomu sa naučíš z reči takých obcí? Sberatelia často podávajú svoje práce pod všeobecným názvom: Zo Spiša, zo Šariša, zo Zemplína atď. Kto z toho zmudrie? Na Spiši bývajú Poliaci, Rusi, poslovenčení Poliaci a Rusi, Slováci, ktorí hovoria nárečím samosvojím, a Slováci, ktorí hovoria podrečím lučivnianskym... Čo tu znamená všeobecné označenie: Zo Spiša, spišská slovenčina? A také národnostné pomery máme aj v Šarišskej, Zemplínskej aj v ostatných stoliciach opisaného územia. O tom nikde ani znaku, kde je hranica poľsko-slovenská, ktoré osnovy s východoslovenského územia užšieho sú osnovami poľskými, ruskými, priechodne slovenskými atď. *Niederleho mappa* rovno potiera zdravé názory, na pr. Miškov o tom, že na Spiši, aspoň v teórii, rozoznával aj Poliakov. Niederle ich nepozná. On ich popísal za Slovákov a tým odvrátil pozornosť sberateľov od skutočného stavu vecí. A popísal aj ohromný počet ruských obcí za obce slovenské. Lebo tak popísala štatistika... Z materiálu, ktorý poskytovaly doterajšie žriedla pre poznanie východoslovenského nárečia, nedal sa nakresliť prieľadný obraz nárečoslovny. Tá práca tedy, ktorú som ja vykonal a ktorú v tejto knihe podávam, nebola prácou nadbytočnou. Bez osnov, ktoré som pracne soubieran a ktoré na str. 209—476 podávam, neboli by mohol nakresliť skutočný obraz východoslovenskej reči, bez vlastných sbierok neboli by mohol sestaviť ani sbierku slovníkových svojskostí východoslovenských, aspoň nie jasnú, prieľadnú a vhodnú pre nárečoslovné ciele.

112. §. Na počiatku tejto stati som hovoril o tom, že je nie každá osnova vhodná pre nárečoslovca, že sa mojím náhľadom pre nárečoslovca najlepšie hodí osnova prósou, menovite na území vý-

chodnoslovenskom. To sú nie slová prázdné, vytekajúce z predpojatosti naproti piesňam; té slová vytekajú z odôvodneného prevedčenia. Východní Slováci majú pomerne málo svojich piesní, ale sa dosť spieva aj na ich území. Nemajúc dosť svojich, *pripožičiavajú si piesne od nevýchodných Slovákov a rojaci donášajú aj české*. Hoc také pripožičané piesne preobliekajú do svojho rúcha, *ony sú predsa len neprihodným materiálom pre nárečoslovca*.

Jozef Škultéty, písuc o Mišíkových „Piesňach“, vyslovil sa takto (Slov. Pohl. z 1898, 696):

„Spiš, ako ukazuje i tato knižka, nárečím svojím je hodne daleký od strednej slovenčiny, a predsa jakú jednotnosť slovenskú predstavujú této spišské piesne! Jazyk je odchylný, ale v piesňach sú té isté názory na svet, té isté motívy, čo v piesňach Slovákov niekde nad Dunajom, v dolnom Honte, Tekove a dolnej Nitrianskej, alebo v Turci a vo Zvolene; epitety, tautologia, symbolické predstavy, všetky formálne i vnútorné vlastnosti slovenskej piesne spišskej sú spoločné s piesňou slovenskou v ktoromkoľvek inom kraji. Rozdiely sú len také, ako na pr. individuálny rozdiel medzi Slovákom spišským alebo dolno hontianskym.“.

Táto jednotnosť a spoločnosť piesne „strednoslovenskej“ s piesňou spišskou zakladá sa výlučne na tom, že si Spišiaci prisvojili piesne „strednoslovenské“. Niet nijakých pohnútok, aby sme smeli z tejto pesničkovej jednotnosti a spoločnosti zavierať na jednotné názory a na jednotnosť duchovného života. „Piesní“ Mišíkových je nie mnogo (v celej knihe sú 143 strany; na nich sú aj poľské piesne), ale dosť ich je na to aj tam, aby sa potvrdilo, čo istím.

Prosím uvážiť této veci v Mišíkových Piesňach:

1) „Ked som išol pres tu Nítru, pres to polo želene“ (str. 86). „Pujdzeme si ponahvarac dzjevčatečko do Nítri“ (86). „A ked ti to nesceš brac, posbiraj še z nami, budzeš ti nam šati prac na cihim Dunaji“ (90). „Pri Prešporku k Dunaju, tam še chlapci schadzaju“ (8). „Tam poňížej Temeštura (= Temešváru!) neto mesta, lem je les“ (13).

Kto bude pochybovať o tom, že této piesne nie tí skladali Slováci, ktorých miesta sa v nich spomínajú? O Nitre, o Prešporku v okolí tých miest; o Dunaji, o Temešvári Dolnozemci atp.? Ale dopustme, že je to sám o sebe nie dostatočný dôvod pre nevýchodnoslovenský pôvod uvedených pesničiek. A preto vidzme ďalšie dôvody :

2) „Ta naša jedlička vždicki urošena“ (14). „Ej ciganečko, ma mila, počarujže mi frejera. Jak ci ja možem čarovac, mušíš mi

daco darovac“ (52). „A vi, mamo, i vi, tato, ja vas pitam *velice*“ (21). „Ej, kukuku, kukuku, *sakraholski tluku*“ (34). V piesni na str. 59., podanej z Novej vsi, sú takéto miesta: „Ocec, matka, sestri, braca jemu ňevera, ešči pred ňim *hospodina* dzverka zapira“. „Bohdajže ce čerci vžali, dze *ma* slaňina?“ „Pomišli si na *šlepice*“, „Ešči to bul'dobri vojak, že mu ňevžal *vic*.“

Vo východnej slovenčine niet slov *vždicki* (len *vše*), *čarovac* (len *vražic*), *sakraholski tluku* (len po č. *sakraholski kluku*), *hospodina* (č. *hospodyně*), *ma* (len *moja*), *šlepica* (len *kura*), *vic* (len *vecej*, *veci*, vidz na str. 610; *vic* je č. *víc*). S niektorých pesničiek je vôbec nie streň pôvodný ráz. Tak nevýchodnoslovenský pôvod zračí sa dobre v celej piesni na str 61 vo výrazoch: modlitbi Bohu skladam (= modlim sé), tebe žadam (= tebe pitam), bi sé mi to vypelňilo (= bi sé mi to stalo), v sercu hovam (= v šercu mam), ňešmem povedati (= povedac), o tebe mišel mam (= mišlim), *vždicki*, *vždicki* tak sé ja obavam (= vše, vše tak sé ja bojim). Kto bude pochybovať o tom, že východní Slováci nemohli sklaďať pesničky, v ktorých sú slová a výrazy nevýchodnoslovenské? Ale sú dôkazy ešte presvedčivejšie, ktoré potvrdzujú moje istenie:

3) V Mišíkových Piesňach sú takéto rýmy: koňička — maļučka v známej piesni „Široký jarček, bystrá vodička“. Pôvodne, ako to vie každý, je rým koňička — malička; východný Slovák vyslovuje *malučki*, a svojou výslovou pokazil pôvodný rým. Častejšie sú príklady, kde k vôle rýmu ostal v Mišíkových piesňach *dôkaz o cudzom pôvode*. Také sú na pr. „Klopka, durka na dzvere, či mlinarka doma; doma, doma v mliňici, ocudzuje pšeñici“ (4). K vôle rýmu cudzí akk. m. domáceho *pšeñicu*. „Ešči sé raz obzrec mam k vidernickim zahradam, mam tam jedno pocešene, kemuže ho zaňeham?“ (71). Tu je súčasť miestopisné meno povýchodnoslovenčené, ale rýmu k vôle ostal nevýchodnoslovenský datív: *zahradam m. zahradom*. „Jak ho budzeš nazivati? Draha duša, pišček zlati“ (18). K vôle rýmu ostal nevýchodnoslovenský neurčitok: *nazivati m. nazivac*. „A jak ja jej vičital štiristo na stole: Pober sebe, mama mila, di to šicko tvoje“ (90). Pre rým: šicko tvoje m. šicko *tvojo!* „A ked ti to nesceš brac, posbiraj še z nami, budzeš ti nam šati prac na cihin Dunaji“ (90). K vôle rýmu: na Dunaji m. vslen. na Dunaju! atd.

Že východní Slováci majú málo piesní svojich, a že svoje potreby nahradzujú pôžičkami, o tom som sa presvedčil všade. Vypočul som ja mnoho piesní, lebo som ich chcel z počiatku sbierať ako rečový materiál, ale som sa skoro presvedčil, že sú piesne východnoslovenského územia nie spoľahlivým materiálom pre po-

znanie reči. Slová: mili, mamila, laska, šuhaj, švarni atp. počuješ v pesničkách po celom území, ale v próse nikdy. Od vzdelanejších, menovite od vojakov a od členov ich rodín počuješ ľudové piesne nevýchodnoslovenské často veľmi málo zmenené, často skomolené. Mal som v rukách aj viac rukopisných sbierok, zomedzi ktorých som si jednu väčšiu, obsahujúcu aj nápevy, zaopatril. Je písaná r. 1838 Mojžišom Dortsákom, ktorá je zaujímavá nielen nápevmi, ale aj niektorými rečovými vzácnosťmi („sokačka“ = kuchárka; cslan. sokač = koch, Mikl. Et. pod *sokū* 2.). Od p. Pundayho, organistu v Humennom, mám viac piesní v rukopise. Aj rukopisné sbierky môžu presvedčiť o tom, že na východnoslovenskom území obieha veľmi mnoho nevýchodnoslovenských piesní.

Piesne nevýchodnoslovenské (i české) nachádzajú si prístup aj poza hranice východnoslovenského územia užšieho, často skomolené. V Zakopanom, na haličskej strane Tatier, spievajú: „Špevaťa byk já se, v'edžalabyk jako, ale muj Jaňicek ode mně daleko“ (Rozpraw. krak. akad. X., 261). To nesrozumiteľné já se (čítaj: jo se) je skomolené pravdepodobne z pôvodného *hlasem*, a rým jako - daleko prezradzuje pôvodný rým: *jako - delako*. Niektoré nevýchodnoslovenské piesne počuf, kde len nohou kročíš. *Vrabel* vo svojom „Soloveji“ podáva piesne „Zahučaly hory, zahučaly lesy“ (107. str.) a „Žalo dievča, žalo trávu“ (106) ako báčsku („bačvanskú“). Piešen o Janošíkovi najdeš i u Poliakov i u Rusov. *Vrabel* ju podáva na str. 103. v Soloveji: Hroznavski panove, pitam vas perši raz, dajce vi mňe moj opaščok do ruky chot ľem raz atď. „Hroznavski“ je miesto „Rožňavskí“. Skomoleniny sú vôbec časté. V Soloveji na str. 112. čítaš v pesničke zo Sedlisk: „... a ja bi zabludzel ku *tvarnej* ľevesce“, a „... a ja bi zabludzel k dzivčaťu *tvarnomu*“. Slovo *tvarni* je miesto „švarni“. *Vrabel* vo svojom Ruskom Soloveji podal z horn. Zemplínskej aj „Hoja Ďunda, hoja“ (str. 23), pravda za ruskú, a Ivan Verchratský vzal si to za predmet úvahy pod záhlavím „Hojadunda i Sobotka na uhorskoj Rusi“ („Dělo“, Lvov 1899, č. 191). Verchratský zapísal si tú piešen v stoliči Šarišskej na viac miestach. O pôvode nevýchodnoslovenských piesní nikto nevie na území východnoslovenskom a berú ich za svojské. „Šlebodni Orel“ (New York 1903, č. 51) uviedol „Pišnički starodavne uhroslovenske zoz vihodnih stolicoh“, a medzi nimi strednoslovenské: „A ja bača už barz stari, ňedožijem do jari“ atď. a „Pomali ovečki hore rubaňami“ atď.

Pripom. Vl. *Hnatiuk* je tej mienky, že východní Slováci (u neho: Sloviaci, a tedy „Rusíni“) mnoho piesní majú. Opisujúc poésiu báčskych „Rusínov“ je vo vytržení. Za krátke čas zapísal si okolo polštvrta sta pesničiek. Ja používam jeho slov, povedaných v rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“, 44, za opačný dôkaz. Hnatiuk napísal: Pod náplavou piesní súsedných národnoruské piesne tracia sa viac a viac z úžitku. Všetci mladí spievajú teraz najviac srbské piesne; „ruských“, hľavne dávnejších, vedia už veľmi málo. Ja som ich zapísal okolo polštvrta sta; z nich najlepšie vysvitne, že sa ony čo ďalej tým viac zabúdajú. Jedné sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostredku z ďakej piesne. Veľmi málo je celých. Reč ich je zas dôkazom, či sú pôvodu tamojšieho, či prijaté zdakadia. V mnohých piesňach sú nerovnosti, ba čo viac značné medzery („prohalini“). Z toho, že jedné piesne báčskych „Rusinov“ sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostredku dajacej piesne, že je v nich vôbec mnoho nerovností a medzier, ... z toho ja nezavieram, že sa tracia v terajšom pokolení, ale to, že sa dostaly do ľudu z cudziny a v cudzom rúchu... Takéto piesne sa zjavúvajú, čo do formy, čo do reči i čo do obsahu necelými, neuuhladenými. Vl. *Hnatiuk* vidí v tom národnú tvorčosť, že na pr. v Kerestúre každého človeka a každú miestnu udalosť ospievajú. To je len prostonárodné rýmovníctvo. Nielen v Báčskom Kerestúre, aj v iných osadách sa najdú ľudia, ktorí radi veršujú, ale dosiaľ sa nikto neosmeľoval poklaňať ich „veršované“ výtvory za *národnú tvorčosť*. Hnatiuk uvodí niekoľko príkladov tejto „národnej tvorčosti“ na str. 45. a nasl. v svojej rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“. Pieseň, ktorú „složili“ v Kerestúre o ňom ako o sberateľovi piesní, takto sa počína:

„Tot pan z Galiciji, von noti spisuje,
Dog noti, ta noti, a vec priopovidki.
Ked mu ňeska priopovida,
A von sé jej pita: Ci vi veľo znace?
Lem sebe dumajce, co najvece znace!“ atd.

Jaká je v tom poésia, jaká národná tvorčosť? Niektorí ľudí „ospievajú“ v takých „veršoch“, a inde ich „ohovoria“ v próse.

VI. **6** pravopise osnôv a iného materiálu rečového.

113. §. Základom pravopisu osnôv a iného materiálu rečového je písmo slovenskej reči spisovnej. To jest zvuky, ktoré má spisovná reč, označoval som znakami spisovnej reči nemajúc ohľadu na to, či sú znaky spisovnej reči prosté alebo složené (*dz*, *ch* atď.). Jestli znaky spisovnej reči nestačili, bral som z takej reči slovenskej, ktorá má znaky pre vyskytujúce sa vo východnej slovenčine zvuky. Tak som použil poľských znakov *ć*, *ś*, *ł*. Ak bol predsa potrebný nový znak, neodchýlil som sa od zásady, jakú zachováva

slovenské písmo pri kladení rozoznávacích znáčkov. Uvedúc nový znak *ū*, položil som rozoznávací znáček nad písmeno, ako to žiada zásada slovenského písma, a nedal som sa sviesť internacionálnym rovnoznačným písmenom „*ü*“. Pri obmäkčovaní spoluhlások *b*, *p*, *m*, *v*; *k*; *r* užil som spôsobu a znáčku bežného písma. Ked *t'*, *d'*, *l'* atp., tak aj *b'*, *p'*, *m'* atp.

Pripom. 1. Ak bolo treba označiť pazvuk po spoluhláske, označil som ho podľa akosti zvuku znakom „*b*“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „*i*“) alebo znakom „*x*“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „*u*“, „*o*“ alebo zvuku medzi nimi). Ak bolo treba označiť zvuk nečistý, do počtu východoslovenských zvukov organične nenaležitý, zakladajúci sa na dočasnom priechode od jedného čistého zvuku ku druhému čistému zvuku, zachytával som z pravidla ten čistý zvuk, ktorý bol hovoriacej osobe prirodzenejší. Prieslušníci podrečia z.-ungáckého na pr., ked sa usilujú hovoriť po panský, snažia sa vyslovovať v gen. -*eho* m. -*oho*, ale sa im to nedarieva a počut miesto prvej samohlásky všetky možné stupne zvukov medzi *e* a *o*. Ja som písaval -*oho*. V takýchto prípadoch som počul aj miešaný hlas *ä* (-äho), a, že spisovná reč má preň hlas, označil som ho. Za poľské a ruské „*y*“, „*w*“, vidz na str. 68. a 81, ktoré sa vyslovujú veľmi rozmanite, písal som, dla počutia, *približnú čistú hlásku*: do vojne, mōš, do škołu alebo *pazruk*: do škoła atp. Za poľské nosovky približnú čistú složku: *en*, *in*, *um* atd., vidz 4. bod 42. §-u. Jedným slovom za počutý nečistý zvuk, ktorý je nie v hláskoslovnom ústrojí reči, ktorý závisí iba od svojej hláskoslovnej posície alebo od priečodného neprirodzeného artikulovania prirodzenej hlásky, — písal som z pravidla približnú čistú hlásku. Jazykovedcovi je dosť, ked vie, že na istom územíjakým smerom sa pohybuje vývoj. Všetky odtienky zvukov nečistých jednak sa nedajú znázorniť ...

Pripom. 2. Počuť dve dvojhľásky spisovnej reči, menovite v samosvojej reči Spišiakov, Abaujcov, čiastočne aj Šarišanov, dvojhľásku *ie* (za čalan. é): viera; inde dvojhľásku *ia* (hlavne tam, kde je v ruštine *я*): Hriadki, Petroviani. Za obidve počuť aj 'e, 'a: v'era, H'radički, Petrov'ani. Nezaujal som oproti týmto zjavom pevného stanoviska už teraz a písal som v takých prípadoch: vjera, Petrovjaní atp.

Pripom. 3. Složené znaky *dz*, *dž*, *dž*, *ch* nebolo treba obetovať môde, ktorá sa menuje *internacionálnou transškripciou*. Z tých znakov nevzniká v slovenčine nedorozumenie Keby vznikalo, už by si bol pravopis našiel cestu, aby mu vyhol. Slovo *podzrolič* še je pravda bežné na opisovanom území (str. 250), ale každý vycíti z neho, že ho treba čítať *pod-zvoľic* práve tak ako podražni = po-dražni, podritka (na praslici) = pod-ritka atp. Takého ľadoveka niet, vediaceho po slovensky alebo po česky, ktorý by čítal slová *chrobák*, *prach* takto: *c-hrobák*, *prac h.* A cudzinci, jestli chcú riešiť otázky slovenskej reči, nech sa naučia aspoň čítať po slovensky.

114. §. Zachovávam zásadu fonetičného pravopisu, ale len *pokiaľ je to potrebné*. Píšem každý zvuk takým znakom, aký je preň ustálený, nehladiac na jeho pomer ku iným zvukom, t. j. píšem *neše*, *lem* atp. bez ohľadu na to, že v spisovnom pravopise *e* samo sebou obmäkčuje predchádzajúcu spoluahlásku. Práve preto, že každý znak označuje zvuk sám o sebe, v pravopise osnov a iného rečového materiálu ani *e* ani *i* nemá obmäkčovacej moci. Každý znak je sám pre seba dokonalým, čo do výslovnosti od svojej hláskoslovnej posície neodvislým.

Je pravidlom, že na konci slov a pred temnými jasné spoluahlásky *c*, *d* (*d̄*), *dz* (*d̄z*) *dž*, *g*, *h*, *v*, *z*, *š*, *ž* tak znejú ako zodpovedavé temné *p*, *t* (*t̄*), *c* (*c̄*), *č*, *k*, *ch*, *f*, *s*, *š*, *š* a této pred jasnými ako zodpovedavé jasné. Zisťujem, že sa najdú veľmi zriedkavé prípady, keď jasné i na konci zachovavajú svoje pôvodné znenie, tak som počul na pr. *slad*, ale prestávam na zistení tohto skutku. Jazykovede postačí, keď ho prijme na ználosť, ale to je vecou svedomia, aby niekto k vôle jednej alebo dvom výnimkám obišiel pravidlo a z tisícov a tisícov slov postrhával riadne rúcho, v ktorom ich každý čitateľ deň po dni výdava. Rozumnému človeku stačí vedef pomer jasných a temných hlások ku sebe, a bez rozpakov uhádne skutočnú výslovnosť, jak je na ľnu zvedavý. Prísny fonetičný pravopis odôvodnený je len v takej reči, v ktorej podobného pravidla ešte nevystihli.

Predložky a slovesné predpony *s* a *z* *vyslovujú sa z pravidla jednako, naveky len z*. Jazykovedcovi to stačí vedef. Že som zachoval písomný rozdiel medzi nimi, to sa dialo z príčin dobre pochopených. Po zistení skutku, že obidve znejú rovnako („*z*“), nemôže byť nedorozumenia. Vydávajúc svoje osnovy a iný materiál rečový, nikdy som nezabúdal na prospech spisovnej reči slovenskej.

Písaval som: „Zaraz še pitał“. Dľa uvedeného hore pravidla znie tá veta: „Zaras še pitał“. Pri podobením: „Zaraš še pital“ a v rýchlej výslovnosti: „Zara'še pitał“. Broch zachytával všetky hláskoslovné možnosti a pre také smliaždené zvuky ako povyše š, vymýšľal nové znaky. Písal na pr. terasu, čo je stiahnuté z „teraz su“. Skutkom je toto: Človek, ktorý hovorí zreteľne, vyslovuje „zaras še“, „teras su“, ktorý náhli: „zaraśše“, „terassu“, a ktorý mele, nedabajúc zreteľnosti a jasnosti vôbec: „zaraše“, „terasu“. Ja som z pravidla označoval reč človeka hovoriaceho zreteľne, lebo mne naveky išlo o *záujem reči* a nie o *duchovnú náladu hovoria-*

ceho. Jedna a tá istá osoba totiž, podľa toho ako je naladená, hovorí všelijako: *zaras še*, „*zaraš še*“, „*zarašše*“, „*zaraše*“, „*teras su*“, „*terassu*“, „*terasu*“. Dľa svojej zásady nepísal som: pedzlati, ale pec zlati (častejšie: pejc zlati); nie naješše, ale najesc še. Samo sebou sa rozumie, že som *ustálené skomoleniny* verne podával: „*Povedzeli: Ponajbuch*“ (= Pomahaj Panbu; tu, 299). V poludňajších dedinách Ungskej nie vždy vyslovujú neurčitkovú príponu pri slovesách zavreného kmeňa hovoriac na pr. *jejs' m. jejsc, is' m. isc* atď. Zaznáčoval som dľa výslovnosti.

V takých prípadoch, ktoré som uviedol („*zaraz še*“, „*teraz su*“), nezapisoval som tedy fonetične, t. j. celkom dľa výslovnosti, lebo tu výslovnosť nemá žiadnej vähy, keďže je podmienená stále náladou hovoriacej osoby. Ale tam, kde ide o hláskoslovňu podstatu, o nemenlivé veci, menovite uprostred slov, zachovával som výslovnosť skutočnú. Písal som: *oče, otče očče*, ako som od koho počul; *navčivic* (m. *naťčivic*), *naščivic* alebo *naččivic*. Napísal som *zbujník* alebo *zbu'ňik*. V tomto prípade počul som len stopu „j“, ale samo „j“ nie. Písal som *chlapec*, *hlapiec*, *lapec* podľa počutia. Písal som *zme*, ale aj *sme* (Sobinov) atď. — V osnote z Mark. je „*druhie raz*“, 225, m. *druhi raz*; rozpravačka aj na opakovanej otázke hovorila „*druhie raz*“. Nevediac si vec vysvetliť, ponechal som jej výslovnosť; môž byť, že sa zakladá na forme ruskej: *druhij*.

Neuznal som za potrebné prízvuk osobite značiť pri slovách, lebo je nie menlivý. Vidz 89. §.

Z cudzích osnôv a príspevkov rečových uvádzal som pravopisom svojich osnôv, vidz *pripomenutie* na str. 200.

B. Rečové ukážky.

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho.

Spišská stolica.

Z Ganoviec.*)

115. §. Buťi dzevki v kudzeľnej hiži. Višla jedna vonka, ta vidzela, že še v koscele svjeci. Ona tam pošla ku temu koscelu, ta tam stať koň šivi a buť uavadzeni pri jednemu slupe. Na tim koňovi bula truhla s peňezmi uavadzena. Tota dzevka vžala teho koňa a zašikovala ho domu do maštaľni a povedala rodzičom, co ona našla jak'e bohactvo. V koscele buťi zbujníci. Jak višli z koscela, nemaťi už koňa. Prišli do karčmi, opitali še kačmara, že co je noveho? Kačmar povedal, že v dzedziňe jedna dzevka jest barz šmeľa, že ona vžala jedneho koňa od koscela i s veľo peňezmi. A to buť koň zbujníkoch. Tote zbujníci sceli nazad dostac svojo peňeži, povedali kačmarovi, žebi ju, totu dzevku Marčušu, došikoval. Kačmar pošol po ňu. Ona povedala: „Chto me sce vidzec, nech pridze sam ku mňe.“ Tak še zabraňi dvome zbujníci. Išli ju pitac za ženu, že za chtereho sce isc, ten ju vežie. Ona pristala, že pujdze za jedneho. I išla jich viprovdadzic po dzvere. Druhi raz jich viprovdziaľa daľej. Treći raz išla calkom za ňima, ale zbujníci o tom neznali. Oňi doma pošli večerac, ona vešla dnu do pivnici zbujníkoch. A vešla pod harnadzovu poscelku. Oňi, zbujníci, doňesli neskôr jednu kisasonku a rubali ju od maľeho palca. A povedali,

*) Rozprávala Zuzana Ovčarič, 14 $\frac{1}{2}$ -ročná, rodom z Ganoviec. Zápis v Ganovciach v dome Michala Hosu 31. aug. r. 1904.

že i Marčušu budu terhac s horucima vidličkami, jak ku ňim pridze. Tej kisasonke spadnuł persceň s paľca. Jeden zbujniček to vidzel i sceľ zdvihnuc. Harnadz povedzel, že ma vo dñe čas. Tak zbujniček ıehledał, a zbujničici sebe ıehli spac. Buļi dvanac sujdi do pivnici a na každej sujdze jeden zbujniček ležel. Pred pivnicu malí dvoch psoch, co ked vidzeli dakeho, doraz ho poterhalí. Marčuša nabrala do šurca koľačoch a tak išla vonka. Jak išla, ta jeden zbujniček ıespał. Povedzel: „Tu dachto je!“ Harnadz: „Spi, ıeznaš, že sé tu dosc īudzi pomarňilo, ta tu muší straśic?“ Marčuša potom dała te koľače tim psom, žebi ıebrechali a tak pošla domu. Na druhu dzeň už mała bic svadzba. Tote zbujničici rozpravjaľi, že oňi maju macer, že su dvanac bratove, že maju veľki kašteľ. Ta jak mała bic ta svadzba, prišli šicke dvanac, posedaľi sebe poza stoľ a ta dzevka sedla ku temu, co mała zaňho isc; teho mała rada. A vojsko už tam stało nahotovene... Marčuša tak povedala zbujničikom: „Mňe sé slivalo, že som buła pri vas tej noci, že vi ıemace ıi-jaki kašteľ, aňi ıijaku macer, že sce vi zbujničici, ... že som vidzela, jak sce jednu kisasonku doňesli, a jak sce ju od maľeho paľca ru-balí a tak sce povedali: „Jak Marčuša pridze, ta ju budzeme s horucima vidličkami terhac.“ Tej kisasonke spadnuł persceň s ruki a sňivalo mi še, že ja ho sebe vžala...“ A zbujničici povedali: „To ıepravda, to īem sen!“ Ona vžala persceň z pazuhi, uderila po stoľe i povedala: „Ked je ıepravda, tu je persceň!“ Oňi sé barz zapaliili. Doraz prišlo vojsko a šickim hlavi dala poscinac, īem temu ıe, co mała isc zaňho, bo teho īubila. Potom vžali sé šicke īudze a išli tam do tej pivnici zbujničikoch a vžali vozi a nabrali ztamadz osem vozi peňeži. Ta dzevka z mladim (= zafom) i z occom dała sebe šumni kašteľ vibudovac i tak potom sebe spokojne žili.

Z Hrabušic.*)

116. §. Dze bulo tam bulo, v šesdzešatej šedzmej krajiňe, za Červenim morom, dze sé voda sipala a pjesek sé īal. Tam buł v jednej dzedziňe richtar. Mał hlapca tak'eho planeho, co každemu zlosc robił. Každi hodził žalovac jeho ocovi, že ma planeho hlapca,

*) Rozprával Andr. Zaher, 34-ročný, nar. v Levoči a odchovaný v Betlanoveciach, 15 minút od Hrabušic, kde teraz žije už na jedonásť rok. Zápis v jeho bývaní v Hrabušiciach 18. aug. r. 1904.

že preco ho ňenauči mores. Ale richtar povedał každemu, že on i bije i z inšim štrofe a ňemože dac sebe s ním radi. Až potim ſe žaloval fararoví a pitał ſe, co ma s tim hlapcom robic? Farar mu dał tak'i nauk: „Šicko jedno, lebo hlapiec zomre od strachu lebo ſe pokaja. Zavoľajce ho ku ſebe a povedzce mu: „Ked ſi tak'i ſmeli, moj ſinu, ta pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti. Tam jest tri farare v truhloch. Ten ſtrední ma zlati persceň na ruke pravej, ta mu ho vežneč a doňešeš panu fararoví; dostaňeš za to peňeži dužo . . . jak budzeš taki ſmeli, že to zrobil?“ Ocec zrobil tak, jak farar kazał, a hlapiec povedzel: „Preco ne, tato, zrobim tak, jak ſcece, Iem mi dajce tri grajcare.“ Ocec mu dał tri grajcare, kupił ſebe za dva grajcare ſvečku, za grajcar ſvabliki a poſoł na faru o pol dzevjať v'ečar a pitał od farara kľuč od tej kripti. Iſoł na cintir, poſoł ku kripce, zapalił ſvečku a vešoł dnu. Dzvihnuł veko s tej ſtrednej truhli. Vibirał fararoví pravu ruku, ale ňemohol vibrac, ta hocaleho vibrał a mu vžał ten persceň s pravej ruki. A farar i z ocom ſe mu prižirali. Potim ho nazad klapoł, ale ſe mu ňesceľ zmescic. Ta buł tam tluk, co žem ubijaju, ta ho tim uderił tri razi, ta ſe mu zmescił do truhli. I ſ tim višoł von a zanknuł. Ocec s fararom ucekali, co ſe ſami už bali. Fararoví ſe uvadzila referenda na križik, ta ſpadol, i ležel tam. Hlapiec mišel, že to ten z truhli. Vžał ten tluk, dał mu dve po hlave, — ta ho zabił. Potim iſoł na faru, dał ten persceň gazdiňi a ſe pitał, dze farar? Ona mu povedzela: „Chto zna, či ſi ho ňezabil, ti pláňino?“ „Ta, teraz, chto mi da peňeži za ten persceň, bo je tu?“ „Ta daj ho nazad.“ „Ta dam ho nazad, ked ňet farara, darmo ho ňedam.“ Potim iſoł domu ku ocovi, ocec ho aňi ňesceľ vidzec, povedzel mu: „Vež ſebe teho koňika, mac ňech ci da hleba i peňeži, keļo ma, a idz s Bohom, že ce ňigda mojo oči ňeuvidza.“ On povedzel: „S Bohom, tato moj, ked me tak odprovadzujece!“ Mac mu dala jeden hleb, ſlaňini i dzešec zlati. On ſebe ſednuł na koňa a povedzel: „Budzce zdravi, matko moja.“ Tak iſoł ſternac dňi, ſternac noci, až na petnasti dzeň v'ečar prišoł do jedneho kaſtiła, co buł v leſe. On koňa uvadził ku ſtromu a tak vešoł do kaſtiła. On iſoł do jednej hižki, tam buło nahotovenó pre jedneho hlapa v'ečera, poľevka, m'eso i čušpajz, on ſednuł a povedzel: „No preci mam co jesc!“ Zjedoł, poſoł do druhéj chižki a tam tjež buło tak nahotovenó jak i v perſej, tjež zjedoł. Tak až zo ſescoch pojedoł, a v ſescoch ňehał. Jak už poopatroval ſicko, poſoł do tej

peršej chižki a tam bula poscel, tam sebe lehnuł spac. I spał do dvanastej. Jak prišla dvanasta hodzina, stał sé durk, krik . . . tak sé zobudził a šebe hvareł: „No, co to tu budze ze mnú? Ja som šesc porcie zjedoł a oňi teraz némajú, co budu robic teraz, ked némajú co jesc, aňi kuhňu ňevidno, aňi ňič?“ Tak prišli ku nemu a še ho pitali: „Co ti tu robiš, plani človeče? Pakuj doraz von ztadzi, ta ci ňebudze ňič!“ Ale on hvareł: „Ja som už šternac noce ňespał na posceli, ta teraz petnastu noc scem spac na posceli.“ Ta jemu hvareli: „Prataj sé ztadzi!“ A on hvareł: „Neidzem.“ Tak ho vžali do veľkej zaļi a tam s ňim každi tancovał, šicke dvanac. Jak už vitancovali s ňim, ta mu povedali: „. . . a rano že sé ztadzi vprataš!“ On povedał: „Neznam, či dojista pujdzem het lebo ňe.“ Tak prišlo rano, o šestej hodzine prišla ku nemu jedna princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za peršu noc.“ Vecej ju aňi ňevidzeł. Še mu mu stracila z oči. Jak stanuł, kolo šedzmej, ta on višoł vonka ku koňovi. A koňovi hvareł: „Či s tebu, koňičku, ňetancovali jak i ze mnú? Ked budzeme tu do v'ečera, ta i tebe doňešem z tej v'ečeri, co budze nahotoven. Ale jest tu jedna princezna, ta idzem ja totu hledac!“ Hledał on ju po šickich hižoch, ale ju ňemohoł najsc ňigdzi. Ta sebe sam povedzel: „Ja už muším tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim a sé jej opitam, co tu robi?“ I tak on ostał na druhiu noc. V'ečar zaś išoł po tich hižoch. Ta v dvanac hižoch bulo nahotoven v'ečera. Šesc on zjedoł a šesc koňikovi odnesoł: „Na, koňičku, ňehladuj, bo chto zna, či ňebudzeme ucekac v noci.“ Jak sé najedli, tak pošoł a lehnuł sebe do peršej hižki, ale ňemohoł zaspac, až kolo jedenastej zaspał. Lem co zaspał, stał sé durk, pšohlavci doraz ku nemu prišeceli a kričali naňho: „Či sí tu? Ti plani človeče? Pakuj von, bo žle obstoiš!“ On povedzel: „Dze som peršu noc nocoval, ta i druhiu scem tam prenocovac. A jutre, ked sé mi budze pačic, ta pujdzem het.“ Tak ho vžali do veľkej zaļi, šicke dvanac s ňim tancovali a každi ho rucił o scenu. Tak on ostał ležec vo veľkej załe do rana. Jak prišla šesta hodzina, prišla ku nemu princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za druhiu noc!“ A on sé jej pitał: „Dze ti sí? Dze bivaš? Že ja ce ňemohoł vč'era najsc?“ Ona mu hvarela: „Ja som jedneho kraľa princezna. Moj ocec mňe zaklał, ta ja som tu vo vodze, a tak bivam v ňej, co me ňichto ňevidzi. Peršu noc sí me višlebodził po persi od vodi, druhiu noc až po kołena a pitam ce, ked sí už dve noce vicerpel, ta

vicerp' i trecu, že budzem calkom višebodzena.“ On povedzel: „Ked som už dva noce precerpel, precerpim i trecu.“ Tak ona se straciła od ňeho. On višoł von ku koňovi. Ta se zaš pitał koňa: „Či s tebu, koňičku, ſetancovali jak i ze mnu, bo ze mnu barz tancovali a do sceni me rucali, tak me trapili. Ale darmo, ešči jednu noc mušime tu nocovac.“ Tak on sebe ſpaciroval až do v'ečera. Prišoł v'ečar, tak se najedoł i koňovi odnesoł a povedzel: „Už zme tu, koňičku, už do rana ſigdzi ſepujdzeme.“ Lehnuł ſebe ſpac, ale zaspac ſemohol, Iem ſebe rozmiſlał, co to budze ſ nim. Prišla dvanasta hodzina. Prišli ku ſemu dvacecſtiri pſohlavci a mu povedali: „Či ſi tu ešči, plani človeče? Už s tebu końec muſi bic a ked sceš žic, ta idz het, ta ci nič ſebudze. Ked neidzeš, ta ci urobime końec, ti galgaňe.“ Tak ho prezivali, jak jim Iem prišlo na rozum. Potom mu povedali: „Ta Iem idz, dame ci peňeži, keľo sceš, ale idz het!“ Ale on povedzel: „Nescem aňi peňeži, aňi nič od vas, Iem ja ſcem tu ſpac!“ Oňi mu povedeli: „Už ſi doſc tu ſpał, dve noce, a trecu ci ſedame.“ Ale on im povedzel: „Ked som dva noce tu ſpał, ta ſcem i trecu.“ Tak ho vzali do veľkej zaļi, a mu jeden druček ſpicati vphali do zadku, že mu von ustami višoł końec. A potim co malí knižki, pisma dzejak'e, ta ſicke po-kladli na kopu a zapalili a jeho tak pekli nad tim. Ale prišla ta hodzina, co ho muſeli ſehac. Tak on ostał ležec na tej zaľe. Princezna višla a vibrala ſi ſeho ten druček a jeho položila na īavku ležec. A on aňi ſeznał co ſe ſi ſim ſtalo. Princezna muſela bic eščik do ſeſtej hodzini rano ve vodze. O ſeſtej hodziňe rano prišla ku ſemu zaš a ho poboškala a mu povedzela: „Už ſom višebodzena od tej hodzini na vše!“ Tak ho poboškala ešči raz a mu povedzela: „Ja budzem twoja v'erna manželka až do ſmerci a ho vzala na ruki a viňesla z kaſtiла na luf. Tam ſe ho pitala: „Či ſe lepši čuješ na lufce?“ Ale on jej ſeodpovedał, Iem kival s hlavu, že ſe ſečuje dobre, taki buł ſtrapeni. Ona ho zaš vzala na ruki a ſla ſi ſim do leſa ku jednej ſtudzeňke. Tam ho ona okupala, dala ſe mu napić tej vodi, doraz on prehvareł: „Aleže ſom ſtrapeni!“ Tak ona mu povedzela: „Ta ſe ešči napi tej vodi, že pridzeš ku ſebe, bo mi mušime odejſc het z teho kaſtiła, bo Iem to zname, co ſe s tebu vodzilo za tri noce, ale ſezname na ſtvartu co bi bulo s nami?“ Tak on ſe napił z tej vodi a prišoł całkom ku zdravju. Tak jej pov'edzel: „Už teraz ſujdzeme, ale ſemam grati. Tote ſu ſpałene, na nič obracene.“ Žena mu hvarela, že kupja

v mesce. Tak on pov'edał, že kebi hołem daco na pamjatku ztadzi v'zac mohli. Ona hvarela: „Vec tu maju všeňiñeco, kebi zme našli kluče.“ Tak oňi išli do kaštila a hledali kluče. Jak našli kluče, ta hodzili v'sadzi po hižoch až prišli do pecidvacatej hiži, ta tam našli grati i šabļu zlatu. On sebe v'zał šabļu, jedne grati obłekol, i jedno zlate jabłuko v'zał, co ešči od jej occa bulo. Potim sé v'zali, išli von; sédli na koňa obidvojo. A tak išli tri dni i tri noce až na štvarti dzeň višli z Iesa. Vidzeli jednu dzedzinu. Tak ona povedzela jemu: „Poňahľajme sé, že dostaňeme noclik.“ Oňi sé dosc poňahľali, ale už pocme prišli do dzedzini. Jak prišli do dzedzini, ta doraz z kraju pitali noclik. Jedne im povedali: „Kebi sce ſenmali koňa, ta bi zme vas prenocovali, ale ked s koňom plano, bo i mi mame koňe, ta bi sé pokopali.“ Druhe im hvareli: „Poradne ľudze už ſpja, a vi, dze sce buli doteraz, ta idzce i odteraz, pocme ſeprenocujeme ňikeho.“ Tak oňi šli do karčmi. Kačmarka ich prenocovala. Koňka dałi do alaša a im doňesli slami na karčmu a tam spali. Kačmarka bula vdova, mala jednu dzjevku. Tej dzjevke sé bars pačil ten mladi šuhaj. Ta ona, ta dzjevka, povedala maceri: „Mamo moja, jak mne sé pači ten mladi šuhaj, kebi mne ten za ženu v'zał, ta bi som ce ſedala za cali svet.“ Mac jej bula striga i doraz povedzela: „Lem to, dzjevko moja? Možeš ešči bic jeho ženu, bo tota princeza je ešči ſe jeho ženu!“ Kačmarka doraz v'zala jednu strigoňsku gombošku a mu ju na spaňu zaphala do vlasoch. Rano, jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala, preco ſestava? Darmo ho rušala, on ſestanuł, bo on ſeznał o ſvece. Tak princezna začala plakac a ſe pitala kačmarki, či jest v dzedzińe doktor? Kačmarka jej povedzela, že jest na druhej dzedzińe. Princezna doraz ucekala po doktora. Prišla na druhiu dzedzinu, pitala ſe ľudzi dze doktor biva. Ľudze jej povedali: „Tu ſet doktora, hibaj v mesce!“ Pitala ſe: „Mesto jak dałeko ztadzi?“ Povedali jej, že ſtiri hodzini, ked ſe budze poňahľac, a pomali peje hodzin. Ta ona ſe v'zala a ucekala do mesta. Prišla do mesta, pitala ſe, dze doktor biva? Tam jej doraz ukazały, dze biva. Išla ku doktorovi a povedzela, jaka vec. Doktor doraz dał zaprahnuć do koča aji ju v'zał a ucekali ku Jankovi. Jak tam prišli, Janka tam ſenašli. Pitala ſe princezna kačmarki, dze je ten mladi človek? Kačmarka jej dala odpovedz: „Jak ti ſi pošla, ta on ſe opametał, dala ſom mu ſladk'ego mleka a poſoł za tebu.“ Ale kačmarka ho mala skriteho. Princezna zaplacila za noclik i doktorovi, a tak

pošla za Jankom. I še poňahlala, ale ho ľemohla ľigdzi dolapie. Tak ona išla prez řes, potom prišla ku veľkej vodze, co tamadz na druhu stranu ľem na ſife mohla prejſc. Tak ju vziaľ ſifkapitan ku ſebe a ſe jej vipitovał zkadzi ona idze? Ona mu porozpravjalá o ſickim. Naostatku ſe ho pitala, či on ľevidzeľ jedneho mladeho ſuhaja zo zlatu ſabľu. Kapitan jej povedał, že on takeho ľevidzeľ. Išli, išli, kapitanovi ſe bars pačila princezna. Tak ju ſprišahał, že bi ona povedzela pred svojim occom kraľom, že on (kapitan) ju višlebodził, bo že ked ľepovje tak, že ju ruci do vodi. Co počnuc? Ona mu priſlubila, že povje tak, jak kapitan sce. Jak prišli na druhu stranu, ta pošoł ſi ſifkapitan ku kraľovi a tam povedeľ, že on jeho dzevku višlebodził a že on ju sce teraz za ženu. Tak kraľ povedał, že inakši aňi to bic ľemože, že ked on ju višlebodził, ta že budze jeho manželku. Tak zrobili ſlovo, kedi budze ſobaš, ale princezna na Janka zapomnuc ľemohla, ľem vše na ten čas ohorela, jak už mala iſc na prišahu. Kapitan bi buł rad, kebi ſkorši ſe zosobaſic, ale ona vše mala dajaku vihvarku.

Teraz už vracme ſe ku Jankovi do karčmi. Jak princezna pošla z doktorom het, tak kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ „ferskog“), vibrala mu totu gombošku z hlavi, a tak doraz Janko ožił. I ſe pitala kačmarki: „Dze je princezna?“ Kačmarka odpovedala: „Jak ti ſi rano ľeſceľ stanuc, tak ona povedala, že ona ce ľebudze čekac, ked tak dluho ſpiš.“ On povedał kačmarke: „Ta ľem mi dajce koňa i mojo, co tu mam, pujdzem ja sam. Šednuł na koňa a išoł. Jak prišoł na końec dzedzini, ta dalej ľemohol aňi hnuc napredek, ľem nazadek. Pošoł nazad do karčmi a ſe pušcił ſam, prez koňa. Tak chodził až dva tižne a vše ſe nazad vracił. Na treći tizdeň višla von z teho ostatňeho domu žena; to bula pastirká. Pitala ſe ho: „Ti, mladi človeče, co ti teľo tu hodziš? Vidzim ce včas rano, v obed v več'ar, vše tu hodziš a vše idzeš nazad?“ Tak Janko jej povedał: „Cetko, ja hodzim, bo ja ſcen vinſc z tej dzedzini, ale ľemožem vinſc, aňi na koňu aňi prez koňa!“ „Mladi človeče, ked ti sceš vinſc z tej dzedzini, to podz tu dnu do tej hiži a vibuj ſi lavej nohi čižmu.“ Jak vizuł ſi lavej nohi čižmu, tak ju pastirká vziaľ do ruk a ſturiła do ľej ruku a vibrala z ľej jednu želini a mu pokazala: „Vidziš, mladi človeče, preto ſi ľemohol vinſc von z dzedziny. Na teraz čižmu, obuj, a vizuj ſi pravej nohi čižmu.“ Tak on vizuł čižmu a dał ju do ruki pascirke. Ona vziaľ čižmu do ruky a mu ſturiła druhu želini do

čižmi do špica, a mu povedzela: „Tu maš, obuj čižmu a jak pridzeš do karčmi, ta daj piłni pozor na sebe, bo tam ce budze čekac jedna čarna mačka. Takim frišním še zrob', že skoro kopneš do tej mački, bo ked ona skoči skorši do tebe, ta ňigdaj vecej ňeuvídziš svoju princeznul!“ Tak on še vžal a išol do karčmi. Už vidzel zdaleka totu čarnu mačku, Iem še jej tak oči liščeli. Ta mačka scela doňho skočic, ale on frišni buł, skorši on do ňej kopnuł. Jak on kopnuł do ňej, tak ta mačka še rozlala na kolimaž, a to bula ta stara kačmarka, striga. Jak vešol dnu, ta už mal šicko svojo nahotovenou. Všednuł sebe na koňa a išol na końec dzedzini. Vešol do krajnej hiži a pital še: „Cetko, dze je najbližša cesta ku princezne?“ Pastirka mu povedzela: „Tu je, mladi človeče, najbližša cesta prez Ies, ale na koňu ňemožeš isc. Ņemišli sebe, že ja potrebujem tvojeho koňa. Ņehaj ho kemu sceš, bo mňe ho ňetreba. Lemže ja ci na dobre povedam, že prez koňa skorši pridzeš ku svojej princezne. Tak on koňa ňehal a pošol sam prez Ies. Išol on dva dňi i dva noce i prišol ku veľkej vodze, co tamadz Iem na šife mohol prejs'. Tak on še starał i povedał sam ku sebe: „Už som teraz tu, ale jak ja prejdzem. Šifi ňevidno“... Hodzi po Ieše, vidzi jedného veľkeho orla. Ten oreł jedného zajaca žrel. Tak Janko hvareł: „Kebiš ti mňe, orlu, preňesoł prez tu veľku vodu!“ Oreł, jak zožrel teho zajaca, kivnuł s hlavu na Janka, žebi prišol šednuc sebe na orla. Jak Janko šednuł na orla, oreł stanuł a puščil še prez vodu. Tak ho na druhu stranu poňesol. A Janko zaš hvareł: „Kebiš ti, orlu, poňesol mňe až ku temu mestu, dze princezna, ta bi to dobre bulo!“ Tak oreł ho vlekoł až ňedaľeko mesta. Tam oreł sebe šednuł a Janko s ňeho zešol dolu a povedzel: „No, orlu, co ja ci budzem za to dlužen, co si me preňesoł a co si mi tak dobre zrobil?“ Oreł še odrazu ozval: „Co mi budzeš dlužen, maš šumnu šablu, otň mi s ňu hlavu.“ A Janko naňho kukał: „Jak ja ci to možem zrobic, tiš mňe dobre zrobil a ja ci teraz zato otňem hlavu?“ Oreł nato povedzel: „Ked ja ci dobre zrobil, ta i ti mňe mušíš ocac hlavu, bo ked ti mňe ňeotňeš hlavu, ta ja ce zmarňim.“ Tak Janko vicahnuł šablu a išol mu scinac hlavu. Oreł naťo: „Čekaj, jak mňe zotňeš hlavu, ta viber ze mňe ſerco, rozrež na poli a vež ho sebe. Co sebe budzeš žadac, ta ſe ci staňe, ked to ſerco otvoríš a povješ: To ſcem, to žadam! A teraz mi zotň hlavu!“ Tak Janko mu zocał hlavu. Vikopał jamu zo šablu a tam orla vložil, ſerco vibrał, rozrezał ho na poli a vſturił ho

do bjelej hustečki a odložil do kešeňa. Orla zahrebał a odešoł dalej. Šoł sto kroki a sebe mišeł: „Či to može bic pravda, co ten oreł povedał?“ Vibral šerco z kešeňa, otvoril ho a povedzel: „Nech staňu sto dukati prede mnū!“ Ta už buli pred ňim s pejc kroki. Tak on ich dzvihnuł a odložił. Dzvihnuł čapku s hlavi a povedzel: „Hoc sé už mňe princezna ľedostaňe za ženu, ta budzem mac z čeho žic, ked to šerco mi budze tak služic.“ Prišoł dnu do mesta, vidzeł všadzi zastavi po domoch. Išoł do karčmi, do jedneho žida, a pítał sé, co nove? Žid mu povedał: „Ta veľo nove. Jedna princezna, z teho mesta kraľova cera, skapala už šesnac roki a teraz sé prinavracila. Jeden šifkapitan ju višebodził, ta sé teraz vidava za ňeho; zato taka veľka radosc.“ Janko sé pita: „A preco nět tu ľudzi v karčme, aňi po ulicoch ľevidno?“ „Preto, bo v kraľovskim dome všadzi stoli porobene po zahradoch, dze ťem jaki płac jest, ta všadzi jedza, piju, chudobne i bohate; darmo davaju. Janko poveda: „Čuju, paňe, oňi maju veľki płac, ņech tjež porobia stoli, ľavki a mi tjež budzeme davac jesc a pic a ešči dzešec grajcari každej osobe, chtera tu pridze. Daju vibubnovac po mesce, že chto tu pridze, do ňich, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo.“ Kačmar poveda: „To sé staňe šicko, ťem peňeži!“ Janko vibral 100 dukati z kešeňa a dał ich kačmarovi. Kačmar poveda, že to budze ešči mało, bo že narodu veľo v mesce. Tak Janko povedał: „To ňič. Peňeži dosc. Ťem treba porichtovac stoli a šicko co treba.“ Ta kačmar pririchtoval šicko medzi troma hodzinami, i vibubnovac dał. Tak ľudze s kraľovsk'eho dvora pošli šicke, bo tam ľedavalí peňeži. Kraľ sé pítał svojich dvorníkoch, že dze ten narod pošoł? Tote mu povedali: „Bulo bubnovano, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic a dzešec grajcari zadarmo, ta preto ten narod ztadzi pošoł.“ Kraľ sé pohňeval a šoł do hiži a povedał tak co i jeho princezna čula: „Ta, či to hirali takо panove, jako to sé stalo? Teraz mame isc ku prišahe, ta ľudze pošli het! Jeden človek dał vibubnovac, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo. Ta zato ľudze ztadzi, z mojho burku, poodhadzali. Rad bi ja teho vidzec, co to za človek može bic, že on kraľovi zlosc robi?“ Druhe panove sé ozvali: „Treba ho dac, najjašnejši kraľu, tu došikovac pred ňich, ta ho uvidzja.“ I princezna Iecela ku kraľovi, jak čula ten hir a povedala: „Tatúšku, ņech ťem ho daju došikovac, co to za jeden može bic, že on sé panovi calej krajini procivi?“ Hibaj šifkapitan povedał, že

naco ho maju dac došikovac? Ale kral poslať svojich sluhoch, žebi še doraz postaviť na kraľov rozkaz ku kraľovi. Pošli dvome sluhove do tej karčmi a povedali kačmarovi: „Dze ten pan, co to dava jesc, pic i dzešec grajcar?“ Kačmar povedaľ: „Tam je pri ľudzi v zahradze, ten co ma zlatu šablu.“ Oňi dvome šli ku ňemu a mu povedali, že pan kraľ mu dał odkazac, žebi doraz prišoł pred kraľa. Ale Janko povedaľ, že kraľovi tak akurat daľeko ku Jankovi, jak i Jankovi ku kraľovi. Te pošli nazad, sluhove. Kraľovi tak povedali, jak Janko dał odkazac. Doraz jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceli a ľem kraľovi povedala: „Podzme mi, tatušku, ku ňemu, že ho uvidzime.“ Ona už mišela, že ten smeli muši bic — Janko. Ale kraľ ňechceť isc. Princezna: „Ja pujdzem sama ku ňemu!“ Kraľ: „On ſe muſi tu postavic o dve hodzini!“ Rozkazaľ, žebi šli dve kompanie vojska po ňeho. Prišli tam, do karčmi, a ſe pitali, chteri to ten pan? Kačmar im ukazaľ. Doraz ho vzali zo ſebu do kraľovskeho burku pred kraľa. Jak tam prišoł, ta ſe ho kraľ pitaľ, že co je on za jeden? On kraľovi odpovedaľ: „Ja som hudobni človek, co aňi hudobnejši ňemože bic, zo ſes-dzešatejšedzmej krajini.“ Kraľ mu poveda: „Ked ti ſi taki hudobni, zkadzi ti maš teľe peňeži, že ti ešči kraľovskej osobe možeš zloſe robić?“ „To mňe, pan najjašnejši kraľu, Panboh tak dał?“ I s tim, jak on tak rečoval, kraľ ſe nahňeval a ſkriknuł naňho: „Prataj ſe mi, ti naňichodník!“ Princezna bula v druhej hiži, ta čula Jankovu reč. Jak Janko povedaľ kraľovi „Ñech budu zdravi, najjašnejši kraľu,“ ta buhla do dzveroch, že ich rozcepila a priľecela. Kraľ: „Co to robiš?“ Ona: „Tatušku, to je moj chlop, ten me višlebodził, ſe ſifkapitan!“ Tak kraľ povedaľ: „Idz nazad, moja dzjevko, do hiži, ja ho nazad vracim.“ Zavoľaľ sluhu kraľ a povedeľ mu, že bi vraciļ teho mladeho človeka. Kraľ za ten čas, kím Janka vracili sluhove, opasať šablu a dzjevki ſe pitaľ, či isce on ju višlebodził? Ona povedala, že hej, že on ma i ocovo zlate jabluko a že on ſe vola Janko. Janko už buł v hiži, kraľ prišoł a ſe ho pita: „Jak ti ſe voľaš?“ Janko povedaľ: „Ja ňeznam, paňe, jak ſe ja voľam, bo ja mladi hlapec višoł z domu.“ Kraľ povedeľ: „A maš ti dajake zlate jabluko?“ On poveda, že ſe. Kraľ ſe nato barz nahňeval. Vicahnui šablu a povedaľ: „Ked maš, ta rečuj pravdu, a ked ſe, ta ce pretňem.“ Tak Janko pokazał to zlate jabluko. Tak kraľ mu povedaľ: „Vidziš, ti človeče, ti mňe tak nahňeval tri razi, žebi ſom ſeprijał za to cale mesto!“ S tim

kraľ zavolał princezú do hiži. Jak ona vešla do hiži, doraz ho obejmula a poboškala a solzi jej viľeceli z očí; od radosci ľemohla aňi prehvarec. Kraľ Iem sé nato prižíral, tjež jak prez sebe, a Jankovi povedał: „Preco ti si doraz tu ľeprišoł?“ Janko povedał: „Najjašnejši oče. Kebi som o šickim rozpovedał, jak mňe sé vodzilo, ta bi zme mušeli šedzec za puł roka!“ Tak kraľ vžał ich obidvojich do veľkej hiži, dze buļi hosce. Jak to vidzeł Šifkapitan, ta sceł doraz uceknuc, ale kraľ rozkazał sluhom, žebi ho ľepuščili. Potim kraľ začał rečovac, že Janko je vlasni a perši žac, ne ten Šifkapitan. Šifkapitana odsudzili do śmerti do hereštu a Janko v druhu dzeň sé zosobašíl s princeznu a žije pri zdravju, pri boskim božehnaňu až dodneš dňa. A tam bula veľka hospina, z kanonoch strelałi, i ja tam buļ, ľemali už co nabic, co šicko vistreli, ta mňe vžaļi a nabili a vistreli až do Hrabušic.

Zo Štvartku.*)

117. §. Ja som čítała raz taku rozgovestku: Buļi dve šestri. Jedna buļa hudobna, druhá buļa bohata. Ta hudobna sebe sč'ežovala, že ona je hudobna. Hlop ju barz trapił, povedzel, že ona plana gazdiňa, že ľezna tak gazdovac jak jej šestra. Že jej šestra ma šickeho dosc, a on že tak č'ežko robi, a ľema nič'. Ta pošla sé žalovac tota hudobna ku totej bohatej šestre, že jej hlop ju barz trapi, že šestra ma šickeho a ona nič'. Šestra jej povedeła: „Ked to sceš mac, co ja, ta pujdzeš se mnu. Pujdzeš se mnu o dzešatej hodziňe na jednu īuku, ale Iem ked še ľebudzeš bac.“ Ona povedeła, že ne. V druhu več'ar preci pošli obidve. Tak jak prišli na tu īuku, tota bohata zavolała: „Pan Vekutovski, ľech Iem pridi von!“ Višoł jeden veľki pan. Mať č'ežnu paľicu a sé jej pitał: „Co bi si rada?“ Ta ona povedeła: „Ja nič', ale moja šestra. Ona sce tak mac šickeho jak i ja.“ On povedeł: „Daj hev mať paľec!“ Vžał pjerko a vpuscił jej kervi z maľeho palca a napisal jej meno s tu kervu na svoj papir. Ta hudobna sé pitala, že co ma teraz robic, žebi buļa bohata? On jej povedeł, žebi v nedzeľu ľeoblekla košuľu, aňi žebi sé ľeučesała, aňi žebi ľešla do koscela, ta že budze mac tak šickeho jak i jej šestra. Ta hudobna v peršu nedzeľu

*) Rozprávala Mária Staš, r. Sagula, 46-ročná, rodom zo Štvartku. Zápis vo Štvartku v krčme Fischmanna 2. sept. r. 1904.

pošla ku tej bohatej šestre a počala plakac, že jak ona budze, ked nedzela a ani se nemože oblesc, ani do koscela isc, ani se učesac, že ona radši nebudze bohata... Ta bohata jej povedzela, že pri viknē ku temu, že bi Iem tak robiła, jak jej kazał Vekutovski. Ta hudobna to némohla sterpec, tak se priznała svojemu hlopovi, co zrobila. Hlop ju počal potim bic, že on nesce take vražki v dome mac, že on budze spravedlivo žic, hoc budze i daľej čežko robic. Pošla ona ku tej šestre bohatej nazad a povedzela jej, že ona ně hodna to zrobic, co žada Vekutovski. Bohata šestra jej povedzela, že ked se sce od vražkoch oslebodzic, ta žebi dała sebe železni harenc zrobic, žebi jej dostał až po płeca, potim že pujdu zaś na tu istu łuku a jak Vekutovski vindze von a jak se jej budze pitac, preco nesce bic bohatu, žebi ten harenc hitro položila sebe na hlawu, bo že ked nebudze mac ten harenc na hlawe, ta ju zabije, ked ju uderi. Oňi prišli na tu łuku. Ta bohata zavolała: „Pan Vekutovski, něh pridu von!“ On s hrubim hlasom odpovedzel: „Co bi si rada?“ „Ta ja nici“. Ale moja šestra nesce bic povražena.“ Vekutovski jej virucił von ten papir, na kterim bolo jej meno do vražkoch napisano. Potim ju uderil s tu železnu paciu... Ona tak spadla, co ju némohla šestra okrišic, až že ju zahlušíł. Dluhi čas ju krišila šestra kim neprišla ku sebe. Potim pošli do domu. Hlop se jej pital, tej hudobnej, dze buła? Ta ona mu povedzela, že buła vraciac totu vražedel'nicku vec od sebe. Potim została tak hudobna jak perši buła. Raz pošla do svojej bohatej šestri. Ta iežela barz hora na posceli a veľiki smrod pri tej posceli čula, a pri stole veľiki pach. Tak se pitala ta hudobna: Preco taki smrod pri nej, co nemože potrimac, a pri stole jak kebi naj-pachnucejše ruže buši. Tak ta bohata hora povedzela: „To ti tak, šestričko, budzeš pahla, jak te ruže, co jich něvidziš, pahnu pri stole, a ja tak budzem śmerdzec, jak tu čuješ pri mňe. Bo ja už od teho vražedel'ictva odstupic nemožem. I ti bi si nebuła mohla odstupic, kebis' buła hoc Iem rok v nim.“

Ta tota hudobna pošla nazad do domu. Ale jej nedało sumeňe pokoja a se zaś navracila ku šestre. A tam vidzela pod prahom v hiži jednu veľiku čarnu svíňu, a dvanac prašeta ju cicali. A šestri něbuło na tej posceli. Ta ona vibehla na dvor kukac, dze se jej hora šestra z posceli podzela? Ale ona ju něvidzela nigdzi. Ta pošla nazad do domu. Po kratkim čase pošla zaś tam; ta šestra už zaś iežela na posceli. I se jej pitala: „Ta dzeže si buła, šestričko,

Si taka slabá? Ja som tu buľa a som ce v posceľi ňenašla, ľem vidzeľa pod prahom jednu veľiku šviňu i s dvanac prašetami, ju cicali, a ti aňi ňemaš taku v tvojim dvore?“ Ta hora tak povedzela: „Co si, šestričko, tu šviňu vidzeľa, ta to som ja; prašeta, co ju cicali, to mňe tak budu cicali za ľudsku hudobu, som ju odbiraťa ľudzom z vražedel'ňtvom.“ Tak ta hudobna stra jej povedzela: „Či už na ťvece ňet pre tebe ňijakej pomoci?“ a hora jej povedzela, že ňe, že ona je už na veki zatracena. Fto e odda vražcom do moci, ten je ňesčešliví jak na duši tak na cele.

Zo Smižian.*)

118. §. V jednej dzedziňe buļi trojme braca a maľi tri šestri. Dva braca buļi mudre; jeden buł głupi, voľał ſe Janko. Janko ſestri varoval, ked te dva išli do roboti. Prišol raz jeden grof na štiroch koňi, s baku pohaňal, ku temu glupemu Jankovi, a pitał najstaršu ſestrú za ženu. „Paňe,“ poveda, „to ňemožem urobic, ňemožem ju dać, bo bi me braca zabili.“ Grof mu obecał ſicko, že bi ju ľem dał, že on mu budze na pomoci. Janko mu ju dał. Prišli te dva z ťesa: „Dze maš ſestrú?“ „Braciškove, prišol jeden grof na dvoch koňi, dał som mu ju za ženu!“ „Ked ešče dachtoru ſestrú vidaš bez našej vedomosci, ta ce dobijeme.“ Na druhí deň odesli do roboti, prišol druhí grof: „Praceľku, daj mi stredňu ſestrú za ženu.“ „To ňurobim, paňe, bo som včera dał najstaršu, a braca mi povedzeli, že ked vidam druhu bez jich vedomosci, to me dobiju.“ Ale grof ho upitał nateľo, že mu ju dał. Prišli braca domu: „Ti głupi pše, dze maš stredňu ſestrú?“ „Braciškove, prišol grof na štiroch koňi, ta som mu ju dał za ženu, bo me barz pitał.“ „Ked nam ešče i tu treću ſestrú vidaš, ta ce zabijeme.“ Na treći deň prišol treći grof, ale na šesc koňi: „Praceľku, daj mi svoju najmlačču ſestrú za ženu.“ „To, ošviceni paňe, ňurobim, bo mňe včera dosc nabili bratove, že som dve vidi, teraz bi me už zabili.“ Ale grof mu obecał všeľineco, žebi ſe ňestarał, že mu budze na veľkej pomoci. Dał ſe upitac, a dał mu ju za ženu. Prišli braca domu: „Ti głupi pše, dze je ſestra?“ „Braciškove, prišol grof na šesc koňi, tak som ſe dał upitac, a dał som mu ju.“ Ta bratove

*) Rozprával Ďuro Čech, rodom zo Smižian, 63-ročný, býval len v okolí svojho rodiška. Zápis v Smižanoch v krčme Koracha 30. aug. r. 1904.

ho barz zbiли a vihнаli ho od sebe. Išoł horami, lesami, i dostał ſe pred jednu veſku džuru. Vpuſcił ſe dnuka do tej džuri. Pridze ku dzverom, prinuceni buł klopkač, bo už hladom mał zahinuc. Klopka na dzvere i chto mu otvori? Šestra jeho, ſestra jeho ta najstarša. „Ach, bracišku, dze ſi ſe ti tu vžał? Moj chlop ne taki v parſoňi, jak buł po mňe; on ſarkaň o dvanac hlavi. Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarňi.“ „No ſestričko, ked ſom ce mu dał za ženu, ta ozdaj budze mał ohľed na mňe?“ Pridze jej hlop do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, duſičko, dze bi ſe tu vžala, vec tu aňi ptačka aňi hrobačka ſehirovac!“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi, tu mušíš mac dakeho!“ „Mužičku, darmo, to muj brat tu.“ Vtedi ſarkaň zodzeł zo ſebe ſarkaňovu skuru: „Ked ſi ti najstarši brat, podz von, porubem ce na drobne treski, ked ſi ti ſtredni, podz von, zoſekam ce jak čatinu, ked ſi ti najmlačci, podz von, ſvagličku, na obed!“ Višoł Janko von na obed, tak ſe ho ſarkaň pitał: „Jak ſi ſe tu dostał, ſvagličku?“ „Tak ſom ſe dostał, že me bratove nabili a vihnaли od ſebe, bo ſom tri ſestri podaroval vam, tebe i twojim bratom.“ „Naobeduju ſe, ſvagličku, bo ja ſemam ſem tri hodzini ſlebodneho času. Potim pozbiaraš ſe ode mňe, bo jak navlečem na ſebe ſarkaňovu skuru, ta bich ſom ce muſel zabic. Dam ci jeden kudel (= ſersc!) zo ſebe, ale ſebe ho dobre ſchovaj. Ak budze na tebe zle, leni ho zhibni, ja ci budzem na pomoci. A dam ci teraz jednu miš za kalafuza, odvedze ce ku mojemu bratovi ſtrednemu. A už ſe ber ode mňe, ſvagličku.“ Odvedla ho tota miška až ku ſtrednemu bratovi. Prišoł Janko tam, klopka na dzvere. Voľa ſestra jeho ſtredňa: „Vitaj, bracišku, dze ſi ſe tu vžał? Aňi muška, aňi braveňček tu ſedojdze. Moj chlop ne taki v parſoňi, jak ked buł po mňe; on je oreł, nad ſickima ptakami kraľ. Jak pridze, on ce zmarňi.“ „No, ſestričko, ked ſom ce mu dał za ženu, ta ozdaj mi to ſeurobi!“ Skriła ho ſestra. Pridze dnu jej hlop: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, mužičku dze bi ſe tu vžala? Tu aňi braveňček aňi mušička aňi hrobaček ſedojdze!“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „No, mužičku, to je moj brat tu!“ „Ked je najstarši, ſeh pridze von, porubem ho na haluški, ked je ten ſtredni, ſeh vindze von, poſekam ho na papeun (= jedlo z mýky, menšie jak halušky) a ked je ten najmlačci, ſeh pridze na obed!“ Višoł ſvager von. „Dze ſi ſe tu vžał?“ „Ja ſom buł prinuceni iſc ſvetom, bo bratove me nabili a vihnaли me von z domu.“ „Tak

teraz poobedujeme! Ja mam ľem pejc hodzini šlebodneho času. Jak budzeš odchadzať ode mňe, dam ci jedno pjiro, ale sebe ho dobre schovaj. Jak budze zle na tebe, ja ci budzem na pomoci.“ Prišoł čas. Odebrať ňe od sebe. „Teraz ci dam, švagričku, muchu za kalafuza, odvedze ce ku najmlačemu bratovi, ku tvojmu švagrovi a najmlačej šestre.“ Odvedla ho mucha ku moru. Pridze Janko, klopka na dzvere. Otvori mu jeho najmlača šestra: „Ach, vitaj, bracišku, dze si ňe tu vział, tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirovac?“ „Ja, šestričko, som buľ prinuceni sem prisc, bo mňe bratove nabili a odehyňali, že som vas vidał grofom za ženi.“ „Bracišku, ale moj chlop ňe taki v parsoňi jak ked buľ po mňe. On je riba, kral nad šickima ribami. Jak on pridze domu, ta ce zmarňi.“ „No, šestričko, ked som ce mu dał za ženu, ta ozdaj ļem budze mal milošernosc nade mnú!“ Skriňa ho do olmariji. Pridze riba dnukaj do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, mužičku, dze bi ňe tu vziała; tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirac.“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „No, mužičku, darmo, tu je moj brat!“ „Tak ked si ti najstarší brat, podz von, porubem ce na rezanki,*) ked si ti postrední, podz von, zrežem i tebe na rezanki, ked si ti najmlači, podz von, švagričku, ku mňe na obed!“ Janko višoł. „Vitaj, švagričku, dze si ňe tu vział?“ „Braca mňe nabili a z domu odehyňali, bo som vam šestri za ženi dał. Ta bi scel šestri i vas, švagrove, višeboďic. Ja už znam, švagrove, že vi sce zakľate grofove.“ Tak mu dał švager, co buľ ribu, jedného tatoša a poviedzel mu: „V tamtim leſe je Lucifer, co nas zakľał. Ten ma młodu Terzipilonu za ženu. Pre ňu nas zakľał. Ked ju ošlebodziš, ta i nas i šestri višeboďiš a Terzipilona budze tvoju ženu. A teraz ňe už ber ode mňe, švagričku. Tu maš ešče ſupinu ze mňe, sebe ju dobre zachovaj. Ked budze zle na tebe, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ S božu pomocou ňe ztamaďa odebrať, prišoł do teho leſa. Narano po leſe hodzi, a tam bere Terzipilona vodu. Pridze on ku ňej: „Sedaj, Terzipilona, na koňa!“ „Darmo ſedam, bo ňebudzem tvoja!“ Precik ſedla ſi ňim! Terzipilona buľa pod Luciferom. Ked ſedla, durkał Luciferov kuň v maštaňi. Prileci ku ňemu Lucifer: „Co ci je koňu moj. Drahe vino piješ, hadbavne ſeno žereš, co ci je?“ „Mał ſi peknu paňu, mac ju už vecej ňebudzeš!“ „Koňu moj, dva korce oreškoch zhrižeme, dva ordovi vina vipijeme, dva fajki du-

*) rezanki (= rezance do polievky).

hanu vikurime, dva hodzini pošpime, dohoňime jich!“ Doľecel Lucifer ku Jankovi na svojom koňovi: „Co ci mam zrobic džadu? Perša vina odpuščena...“ Vžal mu paňu, Terzipilonu. Na druhí dzeň Janko zaš išoł tam: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ Šedla ku ňemu, dupka Luciferov kuň v maštaňi... Prileci Lucifer do maštaňi: „Koňu moj, co ci je, drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Mał si peknu paňu, ale ju mac už vecej ſebudzeš!“ „Tri korce oreškoch zhrižeme, tri fajki duhanu vikurime, tri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuł na koňa, ułapił Janka naraz: „Co ci mam zrobic džadu? Ešci ci teraz darujem život, ale ked mi to ešči raz zrobis, co ſi dva razi urobił, tak ci je po živoce!“ Na treći dzeň už zaš ſoł Janko: „Tersipilona, šedaj na koňa!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ Precik ſedla ſi nim i teraz. Luciferov koň zaš durka v maštaňi. Prileci ku ňemu Lucifer: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Mał si peknu paňu, ale ju mac vecej ſebudzeš!“ „Štiri korce oreškoch zhrižeme, štiri ordovi vina vipljeme, štiri fajki duhanu vikurime, štiri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuł na koňa, ułapił Janka: „No, džadu, teraz už ci život ſedarujem. Ta co ci mam zrobic?“ „Porubaj me, a do meha me polož, preveš me prez koňa“... Tak mu zrobis. Porubał ho, zavjazał do meha, prevešił ho prez koňa a pucił koňa. Lucifer poſekał i kudel, pjirko i ſupinu, chtere Janko u ſebe nošíł. Kelo razi do nich ſeknuł, telo razi ſvagroch zabolelo. Už vedzeli, že je zlé na Janka. Zabrali ſe hledac ho. Dozreł ho jeho ſvager oreł. Chvizdnut na tamtich dvoch svojich bratoch, prileceli: „No tu je naš ſvager už mertvi!“ Pozhaňali živu i umartu masc, viplokali ho v korice a poskładali ho na živeho. Potim mu dali takeho isteho tatoša, jakeho mał Lucifer, ale silnejjeho: „Teraz už, ſvagre, idz po Terzipilonu.“ Šednuł na tatoša. Pridze ku moru: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ „Neboj ſe, dušo moja, už mu je amen, bo moj tatoš silnejji od jeho tatoša.“ Šedla ſi nim na tatoša. Luciferov kuň dupka zaš v maštaňi. Prileci ku ňemu Lucifer: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Mał si peknu paňu, ale ju vecej mac ſebudzeš!“ „Pejc korce oreškoch zhrižeme, pejc ordovi vina vipljeme, pejc hodzini pošpime, pejc fajki duhanu vikurime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ „Ej, vera jich ſedoňime, bo Janko ma tatoša silnejjeho ode mňe. Koňec i tebe

i mňe.“ Teraz Lucifer vidzeł, že svoju ženu utracił, bo jeho kuň buł słabši od koňa Jankoveho. Povedzeł: „Koňu moj, vindzi na najviši verch a skoč se mnú, že me zabiješ i sam ſe zabiješ, žebi ſi ňebuļ zahaňbeni.“

Janko tak višlebodził Terzipilonu, chteru ſebe vžaľ za ženu, aji troch ſvagroch aji tri ſestri višlebodził, a vžaľ ku ſebe aji svojich dvoch bratoch a tak žili dluho vespolek.

Z Markušoviec.*)

119. §. Buła jedna macoha, ta mała dve ceri, pastorkiň u svoju vlasnu. Raz v zime poſała tu pastorkiňu na oheň. Prišla pastorkiňa za dzedzinu daľko do poľa, išla, dze vidzeła ſvetlo. Naſla tam jeden budinek, tam ſe ſveciło. A tam čorci tancovali. Tak ju voľali na tańec jeden pred druhim: „Dzevečko, podz so mnú na tańec.“ Ona odpovedala: „Jakže možem iſc, ked ňemam ſumne grati. Řemam ſumnu hustku.“ Druhie raz ju zaś voľali, ta odpovedzeła: „Řemam ſumni fartuch!“ Treci raz odpovedzeła, že ňema ſumni lajbliček, ſtvarti raz, že ňema ſumnu kidlu, pjati raz, že ňema ſumnu koſenku (= hustečku na ſiju). Potim zaś hvarela, že ňema ſumne čižmi, zaś, že ňema ſumnu pantliku, ſumnu koſuľu, ſumnu ſnurku do vlasoch... Ta potom jej to ſicko čorci nanoſili, całe obliečeňe, co jej buło treba, v tim uderila dvanasta hodzina a djabli ſe prepadli. Pastorkiňu Panboh zahraňil od djabla och, ona ſebe nabrala ohňa a prišla do domu. Macoha ſe jej pitała, dze buła na ten oheň a zkadzi vžiała take ſumne grati a jej jich barz zavidzeła. Ta povedzeła: „Ztamiadz mam ſumne grati, dze som na oheň buła.“ Macoha ſe zlakomiła, že tota taka priokrata, že ma ſumne grati, a na druhu noc poſała svoju ceru na oheň. Prišla jej cera do teho isteho domu, dze ſe ſveciło. Tam djabli zaś tancovali, ta ju voľali na tańec. Ale ona rozpovedzeła, že ňema ſumne grati a ſitko virachovala naraz, jedno za druhim pospolu. Tak ſe jej naraz ſitko stavilo. Vžiali ju potom medzi ſebe na tańec a tak ſi ſu tancovali, kim ju na folti ſerozterhalí. Mac ju čekała do rana, potom ju iſli hľedac, ta naſli z nej lem koſci a folti z cela.

*) Rozprávala Zuzka Šimšai, rodom z Markušoviec. Zápis v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Harihoviec.*)

120. §. Buł jeden človek, htoreho voľali hľadujuci Macej. Mał šesdem dzeci, ošme ſe mu narodzilo. Ta neznał co ma urobiť od trapeňa, bo nemał jimi dac co jesc. Tak vžal porvaz a išol ſe do lesa obešic. A ked kukał, dze bi našoł mesco na strome ſe obešic, prišoł ku ňemu dabol a ſe ho pital: „Co hľedaš, Maceju?“ „Hľadam, bo tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chceme vžac a vas pujdzem z pekla vikuric von.“ A dabol ſe na to zleknuł a mu povedał, že bi to ňurobił, že mu za to on dobre zaplaci. Ta ſe ho pital, že keľo žada? Macej hvareł, že cent złata ked da, ta jich ňevikuri z pekla. Ta dabol ſe začał jednac, že dakus meňej, že to je privelo. Ale Macej hvareł, že nič ňeda tuňsi, lem za cent złata. Hľadujuci Macej złato vžal a prišoł domu. A povedzel žeňe svojej: „No, pater, ženo moja, už ňebudzeme vecej hľadovac!“ Ta poslał doraz kúpic male prašeta a dał jich upjesc a ſe barz radovali, že už ňebudu vecej hľadovac. Ked dabol prišoł do pekla, ta ſe dablove radzili, že to mu veľo złata daļi, cent. Ta jeden z nich vikriknuł: „Ja pujdzem ku ňemu. Bo ja som najmocnejší medzi vami dablami.“ Ta ſe posbirał a prišoł na ten ſvet do hľadujuceho Maceja: „Ti, Maceju, mi zme ci dali veľo złata, ta teraz budzeme ſe pasovac. Fteri budze mocnejší, ta budze jeho złato!“ Macej hvari tak: „Ja ſe s tebu ňebudzem pasovac, bo ja som barz mocni, ale ja mam jedneho stareho dzedu, fteri ma už dzevedzešadzevec roki, už aňi ňehvari, lem tak murči, ta podz, ukažem ci dze je, v leſe špi!“ Prišli do lesa: „Dzedo, stavajce, pujdzece na pasi s totim dablom!“ A starí medzvedz, jak vidzeł, že do dziri mu idze dafto dnu, ułapil dabla za pasi, ta dobre v ňim koſci ňepołamał, īedvo ſe mu dabol z rukoch vidrapał... Čert ucekał do pekla jojčajuci, a hvarił, že aj dzedo Macejov, taki starí co aňi hvarec ňezna, je taki mocni, že aňi dabol ňezmože ho. Ta dabli zaś kunštovali, že jak maju od Maceja toto złato odebrac. Ta jeden vikriknuł, že on zna najlepší ucekac, že ked jich Panboh z ňeba vihnal von, ta aňi Mihal archandel ho ňemohoł ułapic, tak znał on ucekac... Ta on pošoł ku Macejovi a mu hvareł: „Ti, Maceju, ti ſi veľo złata od nas vžal, ta teraz, fteri budze z nas dvoch lepsi znac ucekac, teho budze złato!“ „No, hvari, ta lem to, ja ňebudzem

*) Rozprával Ján Kuvčák, rodom z Harihoviec. Zápis v Harihovciach v školskej budove 21. sept. r. 1898.

s tebu ucekac, bo ja ked bi som še rozbehnuł, ta budzem ucekac tak hodne, že až vam peklo rozbijem a vas von vižeňem. Ale ja mam takeho sina co ma dzevec roki, šoł teraz do Iesa, pod krak sebe Iehnuc, ta budzeš s ňim ucekac!“ „No ta podzme ku ňemu,“ hvareł dabol. Ta prišli do Iesa. Ta hvareł hladujuci Macej: „Sinu moj, Janču, staň hore a behaj s tim čertom, fteri budze z vas dvoch lepši znac ucekac?“ A tam spał zajac, bo znał Macej, že ten zajac tam špi každe polednie. Ta zajac še zleknul, jak prišli tam a jak Macej skričeł: „Janču, sinu, stavaj a behaj s čertom, fteri budze z vas dvoch znac ucekac!“ Ta ucekaſi; dabol bi buł dohoňił zajaca, ale mu noha vlecela do šíſlinej dziri. Ta kim vicahnuł nohu z dziri, ta še zabavil a zajac uceknul. Ta dabol prehrał stavjanku. Pošoł nazad pläcuci do pekla a hvareł jim, dablon v pekłe, co še mu stało, že řem s jeho sinom ucekał, co dzevec roki mał, a ňemohoł ho ułapic. Ta dabli še nad tim barz zarmucili, že to preci velo złata mu dałi. Ta eſci jeden vikriknuł tak: „Ja znam barz straſic, ta ja pujdzem ku temu Macejovi a ja budzem ho straſic. Ja vihram toto złato!“ Ta prišoł na ten švet ku Macejovi: „Maceju, čuješ ti, mi zme ci dałi dužo złata. Ta teraz budzem ce straſic, a ked še ſebudzeš bac, ta budze twojo złato. No ta čuješ, Maceju, ti pridzeš do pekla, bo ti caļi život řem s dablami maš robotu, ... na žaravich uhloch budzeme ce paſic...“ A Macej hvari tak: „Ta dobre, vtedi mi budze cepło, hołem to ja budzem v pekłe...“ „A nebojiš ſe?“ „Nebojim, to mi budze dobre!“ „Vo smole ce budzeme varic!“ „To eſci budze lepši, budze mi skura dluhši trimac,“ a nato Macej skriknuł na svoju ženu: „Ženo moja, poc řem hev, odber temu dablovi gusto od tich peňeži!“ Žena priſecea rozhievana a vžala do ruki pjest a on, hlop, ułapił dabla za rohi. Žena ho tak biła s pjestom, že ſe barz pitał, že bi ho už řem puſciłi, že on ſigdaj vecej nepridze už po toto złato. Ta ho potim puſciłi. Ta priſečel do pekla, barz jojčajuci, že Macejova žena horša jak sto dabli: „Mi zname mučic v pekłe, ale ona lepši. Hroźne mňe ona biła i s jej chłopom. A jej hlop ſe neboji ſijakeho straſeňa, ta som mu priſlubił, že už nepridzem po złato!“ Ale Macejovi raz prišla hodzina, že mušeł zomrec. Jeho duša prišla pred tron Boži a kłopała na dzvere ſebecke. Svaty Peter otvoril a pitał ſe, chto je to? „Duša Maceja hladujuceho!“ „Ti ſi tu nesuca, bo ti za cali život svoj ſi řem s dablami zaobchadzała!“ Plačuci iſla ku pekłu. Ale dabli to zbačili, že duša

Maceja idze do pekla, ta pozavirali šicke vrata a brani pekelne, že bi ňeprišla do pekla a ňepuščili ju; ta ňeznała, dze še ma podzec. Ta še vraciła nazad do brani ňebeckej. Ta sebe tam ſedla. Ta ſedzi tam až po dñeſejší dzeň. Jak zomreme, ta ju tam uvidzime v braňe ňebeckej ſedzec, bo ju ňepuščili aňi do ňeba aňi do pekla. Do ňeba ňebuľa suca a v pekľe ſe jej baľi.

121. §. Buł jeden starí pan za starich časoch. On buł barz bohati. Ta sebe ſceľ vŕac za svoju paňu jednu młodu kisasoňu, htoru barz ſumna buła. Ona ňesceľa za ňeho isc. Ale jej rodziče ju barz ſili, že budze veľka paňi pri ňemu. Aj oňi že budu maľi veľki honor pri jej panovi. Ta ona pošla za ňeho. Raz pan ſebe lehnuł večar a ked ſe prebudził, ňenašoł paňu doma a ked prišla domu, ta ſe jej rovno pitał: „Dze ſi buła tak dluho?“ Ta povedala: „U mojej maceri!“ Ale jeden raz prišla už barz ňeskoro domu. V mesce buł taki običaj, že ſto po dzevjatej hodzine buł na ulici, ta ho vŕala varta nocna. A maľi pred koſcelom ſtoł, ta na ten ſtoł mušeł stanuc. Ta tam stanuc, to buła veľika haňba. Ta vtedi zamknul dzvere a kukał na obłok, co jeho paňi budze hvarec? Ta jak prišla domu ku dzverom a vidzela, že ſu zamknute, ta začala voľac na svojeho pana, že bi jej otvoril. On jej hvarił, že jej ňe otvori, že ju vežne varta a budze mac jutre rano haňbu, ked hodzi za druhima. Ona ſe ho pitała, ale darmo. Jak začali dzvoňi, ta už znała, že pridze varta nocna, a že ju vežne, ta voľala na svojeho pana: „Podz von, drahi moj hlope, zrobim deſtament, a potim ſkočim do ſtudni, co pod obłokom. Šati ſvojo davam na hudoču, a ſvojo peňeži ſicko tebe, moj drahi hlope, a potim vŕala veľiki kameň a ruciła do ſtudni a on ſegin ſtari, mišleł, že ona ſkočila do ſtudni, ta ſe zleknuł a ucekał dolu ſujdami a kričel: „Moja žena ſe mi v ſtudni zatopiła!...“ A ona ſe mu za dzvere ſkrila. Jak on višol von, hitro zavreļa dzvere za ňim, a na obłok do hiži ſečela a jeho vonka ňehala v gačoch, v koſeli. Ked prišla nocna varta, ta ſe ho pitała: „Co robiš v noci na ulici, muſime ce brac.“ A on ſe jich pitał, bi ho ňebraļi, že ſe mu tak a tak ſtało, že ho žena vimkla. Ale žena jeho na obłok kričela: „Iem ho berce, Iem ho berce, bo on mňe moj młodu život zahubił a on teraz za druhima hodzi!“ Varta hečla mu prebačic, ale ona kričela na obłok, že ked mu prebača, ta ona jich jutre obžaluje, že on młodu ženu ňeha, starí hlop, a za druhima hodzi. Ta ho vŕala varta a ho poſtaſila

tam pred koscel na stoł, dze veľka haňba buła. — Ja to jim tu povedał, že bi každi znał, jaka je žena verna hłopovi. Hłop jej prebači a ona jemu ňe.

Z Harhova.*)

122. §. Buła jedna stara barz bohata žena. Ņemała žadne dzeci. Vše płakała, že kemu ona swojo peňeži zohabi? Prišoł jeden džad. Še jej pitał, že co płacle? „Jak bi som ſęplakała, ked som barz bohata a ſemam žadne dzeci, ſemam kemu bohactvo zohabic.“ Džad povedał: „Idzce do mesta, a kupce jake najkrajše jabłuko jest v calim mesce. Keło budu pitac za ſeho, teło dajce. Jak pridzece domu, ta ſupu ſ ſeho okrajce, ſtredek zjedzce a ſupi odložce do hustkoch za pec a na rano najdzece ſumne dzjevče. Tak ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice.“ Ta ona išla do mesta a kupila jake najkrajše jabłuko buło a dała za ſeho pejc zlati. A tota žena, co od ſej jabłuko kupiła, wołała ju nazad, že jej vida z tich peňeži, ale ona ſe ſevraciła, lem ucekała domu a tak zrobila, jak jej kazał ten džad. Tak na rano naſla pekne dzjevče, Marinku. Jak mała dvanac roki Marinka, hodziła ku jednej studni po vodu a tam hodziła ku tej studni dvanac zbujińci. Oňi toto dzjevče chceľi ukrasc. A najmlačči povedał, že ſe ukrasc, ale isc ku jej matke a kupic ho. Jak prišli ku matke, ta obecała jej štvertku dukatoch. Ona jim ho dac ſechceła, ale jej povedały, že mu barz dobre pri ſich budze. Tak ona jim ho obecała a jim povedała, že jak oňi ho budu mohli vžac? Že bi ju vžali — jak pujdze zaś ku studni po vodu. Marinka vonka buła a počuła, že ju matka predała. Tak povedala matke, že ona vera ku tej studni po vodu ſepujdze. Ale muſela isc. Jak prišla po vodu, tak ju zbujińci vžali zo ſebu. Na perši dzeň, ked iſli na poľovku, ju zohabili doma ſamu a jej dali robotu: Šicko popratac v hižoch. A jej zohabili štvertku perscenkoch na baveňe. Jak mała hiže popratano, tak ſedla ſebe a bavila ſe. Prišla ku ſej jedna striga a tak povedala ku ſebe: „Jest tu v tim zbujińickim zamku jedna pekna panna, ja ju zamordovac mušim!“ Šňala svoj perscenek a dała dzjevčecu na ruku; dzjevče

*) Rozprával Martin Briňarski, 22-ročný, rodom z Harhova, od 6. roku veku svojho do 10. roku žil v Harihovciach, potom zas v Harhove až do 21. r. veku svojho; teraz slúži v Levoči. Zápis v „Mestskom hoteli“ v Levoči 4. sept. r. 1904.

doraz zomrelo. Prišli zbujniči domu, išoł mładi do hiži, našoł ju už ležec zomretu. Višoł vonka, ta povedał: „Braci, kamaraci, už naša panna leži na hiži!“ Hitro vešli dnuka a sejmaли jej perscenek dołu, — a ožila. Na druhi dzeň zaś išli na polovku, a zohabili jej tu istu robotu, hiže pratac, a na baveňe zohabili jej štvertku granatkoch. Jak ona šitko popratała, tak sebe zaś šedla a baviła še s granatkami. Zaś prišla ta striga ku ňej a povedała tak ku sebe: „Jest tu v tim zbujnickim zamku jedna pekna panna, už som ju raz zamordovala a zaś žije!“ Ona vžala svojo granatki zo šiji a položila dzjevčecu, a dzjevče zomrelo. Prišli domu zbujniči, zaś išoł do hiži mładi a našoł pannu ležec. Višoł vonka: „Braci, kamaraci, už naša krasna panna leži na hiži.“ Vešli dnuka, sejmaли jej granatki dołu a zaś ožila. Na treći dzeň zaś jej tu istu robotu zohabili a na baveňe štvertku gomboškoch jej daļi. Jak ona svoju robotu zrobila, tak sebe šedla na žem a baviła še. Prišla striga: „Jest tu v tim zamku jedna pekna panna, už som ju dva raz zamordovala a zaś žije!“ Vžala svoju gombošku z vlasoch a štihlá jej ju do hlavi, a ta gomboška tjež buła vražecka jak perši perscenek a granatki. Marinka doraz zomrela. Prišli zbujniči domu. Išoł mładi zaś do hiži a višoł vonka a tak povedał: „Braci, kamaraci, už naša pekna panna leži mertva na hiži!“ Tak oňi už nemohli najc, co jej buło. Daļi jej trunnu zrobic a do svojej veľkej zahradi na jeden stôl ju postavili, a šicke še za ňu postrelali. Koło tej zahradi hodził jeden mładi grof na špacirku, v koču. Tak on vidzeł, že tam še daco v tej zahradze blišči. Poslał kočiša patrec, co je tam? Kočiš prišoł nazad, ta povedał, že tam dvanac hlapí leža postrelane a medzi ňima na stole trunna leži. Grof pošoł opatrec, co je v tej truňne. Trunnu otvoril, tak vidzeł, že jest v ňej jedna pekna panna. Tak on ju vžal zo scbu do koča. Jak prišoł domu, tak ju dał do svojej hiži pod poscel a ňikeho řechceł dnuka pušcic do hiži. Zbačili rodiče, že on daco ma v hiži, tak on mušeł jim ukazac, co to je? Jak rodiče opatreli, tak povedali, že muši ſe jej pohreb zrobic, že mertvu nemože v hiži trimac. Tak oňi ju zpod posceli vicahli a chceci ju učesac pred pohrebom. Jak ju začali česac, ta jej tu vražecku gombošku vicahli s hrebeňom. A ona ožila a povedala grofovici: „Na co ti ſi me tu doňesoł. Mňe tam na druhim svece barz dobre buło!“ Tak on povedal jej: „Ja ce chcem vzac za ženu! Za to som ce doňesoł a višlebodził.“ Tak ſe posdavałi a do ſmerci vedno dobre žili.

Z Jablunova.*)

123. §. Buł jeden kral, chtori mal troch sinoch. Te trome sinove še tak poradzili, že oňi chcu isc šveta skušic. Tak še pitali svojeho occa, či jim dovoľi isc švet opatrec. On jim dovoľil. Pitali od ňeho, že bi jim dał na cestu to, co oňi chceč budu. On ſlubił, že jim da, a pital še jich, co chcu mac od ňeho? Najsameperše najstarši sin povedzel: „Daj mi, oče, jeden mješek peňeži i jedneho koňa.“ Druhi sin tak isto povedzel, že on īem to tjež chce. Najmlačči ale povedzel, že on ňepita inše īem koňa aji jeden klučik, ale že bi buł taki, chtori otvorí každi zamek. A to še mu stało. I oňi še odebrali z domu svojeho occa i pošli vedno za cestu. I jak oňi išli, prišli do cudzej krajiny. Veſli na kavehauz i tam sebe rozkazali daco jesc. Ale zapłacic, — peňeži treba. Te dvome najstarše maľi peňeži zapłacic, ale najmlačči ňemał i pitał svojich bratoc, žebi za ňeho zapłacili. I oňi mu povedali: „Dobre, zapłacime teraz. I odešli i zaś išli vedno za cestu. Prišli do jedneho mesta. Tam veſli zaś jak običajne na kavehauz i povedzeli te dvome braca svojemu bratovi: „Ti, čuješ, ti ňebudzeš s nami jesc, bo peňeži ňemaš, ale budzeš našo dva koňe opatrovac, kim mi ſe tu zabavime.“ Rozkazali sebe jedlo. Oňi jedli v hiži, kuharka jim nošila na stoł, ale tamtemu posłali jedlo do maſtałni. Tamtemu odnesla sama dzjewka teho pana, co buł jeho kavehauz, i pitała ſe ho, preco on s tamtima ňejje, že takisto vipatra jak i oňi? On povedał, že on muši jim služic. I povedała ona jemu: „Ked ti tim dvom služiš, ja ce budzem pitac, ked chceš, možeš aj mňe daco poslužic. Mam jednu ładzičku, barz mału a kluč som od ňej straciła. A ňet tak'eho, chtori bi ju otvoril. V tej ładzičke jest jeden poklad, chtori ja od mojeho occa dostała. Ked ti to budzeš mosc vimišlec, jak bi ti ju otvoril a isce ju otvoris, to ja ci ſlubim: Co v ňej budze, to ci dam.“ I on povedzel jej: „Idz po ňu!“ Ona zabeħla a priňesla ju. On ułapił, opatreł, viňał svoj kluč i otvoril. V tej ładzičke ſe našoł jeden złati pohar. I ona mu povedzela: „Veź ſebe ten pohar, ſom povedzela, že ci to dam.“ I on vzał, podzekoval jej, a zapravił ho svojemu koňovi do hvosta. A ona mu povedzela, že je to taki pohar, co hockeło budu ź ňeho pic,

*) Rozprával Andr. Kromko, 40-ročný, rodák zo Ščavnika v Sp., býva v Jablunove od 6. roku veku svojho. Zápis v Jablunove v kríme Šimonoviča 6. sept. r. 1904.

ta vše budze v ňim nalato. Jak ſe pobirali jeho bratove na cestu i on ſi ňima. Išli vedno. Tote ſe sami dvome zo ſebu rečovali a klučikar ſam za ňima išol a hvizdal ſebe veſelo. I oňi počuli a hvareli mu: „Čuješ, ti klučikar, či ſi daco ňeukradnul, že ſi taki veſeli?“ On jim povedzel: „Ja ňemam v ſebe prirodzenej naturi, žebi ſom kradnul.“ Išli daľej. Prišli zaš do jedneho mesta. Takisto veſli na kavehauz a te iste ſlova mu povedzeli, co i predtim, ked do perſeho kavehauzu prišli, to jest, že budze jich ſluhom. On vdzečne privolił. Tim takisto jesc noſila na ſtoľ kuharka a jemu do maſtaľni vlaſna dzjevka teho pana. I takisto jak prišla ku ňemu, tak'e iste ſlova mu povedala, co na perſim kavehauze tamta. I hvarela mu, že ona ma jednu ľadzičku, od chtorej kluč straciła. „Totu ľadzičku,“ hvarela, „mi ocec dał a tak mi povedzel, že v tej ľadzičke jest jeden taňer zlati i jedna ťožka zlata a jeden obrus. Ked ti tu ľadzičku otvoriš, ja ci darujem, co je v ňej.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona poſla i priňesla ju. On ju opatreł, vŕať ſvoj kluč i otvoril ju. Ona mu povedzela: „Co ſom ci ſlubiła, to ci i dam, to ſebe vež.“ A tak mu povedzela: „To je taki taňer, co hockelo Ž ňeho jesc budu, ta vše budu mať co, ale lem žebi perſe ten obrus prestrel.“ I on ſe jej ſumňe zato podzekoval. I ſkrił ten taňer zo ſickim koňovi pod chrvu i odobrali ſe na cestu. Jak išli z teho mesta, zaš oňi dvome vedno napredek, a on za ňima. I ſebe pohvizdovał. Oňi ſe dvome dohvarali: „Čuješ, ti bratu! On muſi s tim klučikom daco robić, bo on je veſeli!“ I povedzeli mu: „Čuješ, ti klučikar, či ti ſi daco ňeukradol, že ſi taki veſeli?“ On jim povedzel, že on ſe na to ňenarodzil, žebi kradnul. I s tim išli daľej. Išli za cestu. Do druheho mesta prišli. Veſli takisto do kavehauzu, a svojemu bratovi takisto povedzeli, jak i v tamtich, že budze jich ſluhom. On vše privolił jim. Oňi jedli a noſila jim zaš kuharka na ſtoľ a najmlaččemu bratovi do maſtaľni noſila vlaſna dzjevka teho pana. I jak mu priňesla, ta mu povedzela, že preco on s panami nejje tamok v hiži, že on je takisti jak i oňi? On jej povedzel, že on je jich ſluha. Ta ona mu povedzela: „Ked ti ſlužiš, mohoł bi ſi i mňe daco poslužiće.“ On jej povedzel: „Vdzečne ci to urobim!“ Ona: „Mam jednu ľadzičku, chtoru mi moj ocec dał a kluč ſom od ňej straciła a net tak'eho majstra, co bi ju otvoril. Ked ti bi to otvoril, dam ci to, co v ňej jest.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona ju priňesla, vŕať ju, opatreł, viňał kluč ſvoj i otvoril ju. Ona: „Co ſom ci ſlubiła, to ci i dam!“

Tam buļi jedne nožnički. Ona mu hvarela, že to tak'e nožnički, ked vežne płatek hoc jaki a zastrihne do īeho a pomišli sebe, jak'e grati bi chcel mac, tak'e še mu staňu. On jej za to podzekoval a skrił te nožnički pod šedlo. I odešli het ztamatdž. Jak išli za cestu, starše dvome napredek a on za īima pohvizdoval vešeło... I oňi to čuli, ta še dohvaraļi, že jich brat muši daco s tim klučikom robić, že on je taki vešeļi. I pitali še ho: „Čuješ, ti klučikar, povjedz nam pravdu. Či ti daco s tim klučikom nerobiš, īekradneš?“ On jim povedzeļ: „Ja som še nato īenarodził, žebi som kradnuł.“ I povedzeli jemu: „Pocc s nami daļej!“ I prišli do jedneho mesta. Vešli na kavehauz. I povedzeli jemu takisto jak i predtim, ked vešli do tamtich kavehauzoch a on pristał a povedzeļ, že budze jim daļej služic. Oňi pitali sebe tam jesc a pitali še, že co tu jest nove? I povedzeli jim, že tu jest nove: Krałovska dzjevka pujdze na ūmerc. I pitali še, že preco? Povedzeli jim, že za jedneho krałovskeho sina īechcela isc. Zato jej ocec povedzeļ, že ked še īechce vidac, ta že ūmercu zomre. I tote bratove dvome povedzeļi, že či oňi možu ju vidzec? Tam jim povedzeļi, že možu. Po obedze do pitali še do teho burku. Prišli tam, pitali še jich, že co bi radzi? Oňi povedzeli, že chceli bi totu dzjevku vidzec, chtora ma ūmerc podstupic. I prišla jim, žebi ju vidzeli I pitali še jej: „Lubiš ti nas? Mi zme krałowske sinove?“ Ona jim povedzeļa, že jich īelubi, ale še s īima podohvara. I pitala še jich, že keļo mał jich ocec sinoch? Oňi povedzeli, že dvoch. Ona: „Kebi buł mał vaš ocec treceho sina, teho bi som buła lubila.“ Oňi še nad tim słowom zarmucili. Znali dobre, co povedzeli, že pravdu ūne, že brata treceho maju. I povedzeli jej: „Ked nas īelubiš, ta mame mi jedneho sluhu, teho ci dovedzeme.“ Ona: „Idzce po īeho!“ I oňi prišli ku īemu a povedzeli mu: „Čuješ, ti klučikar, pocc s nami ku jednej krałowskej dzjevke. Chce ce vidzec, ale īepovjedz, že ši naš brat, bo ked povješ, ta ūmercu zomreš.“ On jim prišlubił, že īepovje. Jak tam prišli, pitala še jich, či to ten sluha? Oňi povedzeli jej, že je to ten. Ona: „Teho lubim, pocce za minu. I prišli do chiži krałowskej. Tam šedzeļ jej ocec, povedzeļa ona svojemu ocovi: „Pater, očče, priviedla som ci troch parobkoch, či še ci budze pačic z īich jeden?“ A on jej povedzeļ: „Viber sebe z īich jedneho, chtoreho ti rada maš. Temu dam potom mojo krałovstvo.“ I ona povedzela swojemu ocovi: „Tote dvome su krałowske sinove, a ten treci je jich sluha, teho ja chcем a lubim. Či si ti, očče,

kontetni s tim?“ On jej povedzel: „Vdzečne som rad!“ I začalo še vešele. Jak še vešele začalo, tamte dvome premišali, co maju zrobic svojemu bratovi, žebi on kralovu dzjevku ūdostal. Bo mu šesce zavidzeli. I zrobili to, že pokradli tam daco. Doznał še o tim kral a povedzel svojej dzjevke: „Vidziš, tote dvome kralovske sinove daco pokradli, ten treći ňe, ale on je jich sluha, či on tjež ſebudze chorši jak oňi?“ Ona povedela svojemu ocovi: „Rob' jak znaš!“ On: „Život jim ūcodberem, ale dam jich odšikovac prez vodu na jednu pustacinu!“ I tak še stało. Ked tam jich privezli, puſčili jich na tu pustacinu. Vraciš še nazad toten ſif; oňi tam zostali. Prešol jeden dzeň, druhí dzeň i treći dzeň. Jesc še chcelo, peňeži buļi, ale za ňich ňič kupic sebe ūmohli. Ale jich brat klučikar odešol od ňich časom a proboval toten taňer. I prestrel obrus, poľožil taňer na ňeho a rozkazal mu, žebi buļ poľen jedla. I stało še tak, najedol še, z pohara napiš še, a vešelo po pustaciene pohvizdoval. Jeho bratove od chładu už zomdľevali a povedeli jemu: „Povjedz nam, ti klučikar, co ti ſi taki vešeli, mi dobre ūnumremre od chładu a ti vešelo pohvizduješ!“ On jim povedzel: „Ta šak mace peňeži, ta sebe kupce jesc i mňe daco dace, šak vi znace, že ja peňeži ūnam!“ Oňi: „Mi ūmožeme za našo peňeži tu ňič kupic, vidziš sam, že tu ňet ňik'eho, žadnho duha, Iem mi trome!“ I klučikar jim povedzel: „Vidzice, vi sce peňeži pitali od occa, a ja Iem kluč. Podzce ze mnú, otvorim vam karčmu!“ Oňi mišeli, že naozdaj dahdzi karčmu našoł. Ale on jich privedoł na jednu ūumnú luku. Na tej luke buļ jeden strom. Šednuł pod ňeho a povedzel jim: „Šednice i vi tu ku mňe, budzeme daco jesc.“ I vzał ten obrus, rozprestrel, na ňeho poľožil ten taňer i pohar i ložku a povedzel temu taňeru, žebi buļ vše poľen jedla kim ſe oňi trome ūnenajedza. I tak še stało. Jak še najedli, rozkazal poharu, žebi buļ poľen vina kim ſe oňi trome ūnenapiju. Tak še stało. Jak še najedli i napiši, pitali ſe ho: „Čuješ, ti klučikar, zkadzi ti maš taki taňer, aj pohar?“ On: „Vi znace dobre, dze som został vašim sluhom. Tam som dostał ten pohar a tak kim zmie ūprešli tamte mesta, tak som na každim mescu daco dostał, ale ňič som ūukradoł. Ja s mojim klučikom som ſebe zaslužił ten taňer z obrusom i s poharam.“ Oňi teraz dobre ſebe v hlave rozmišleli, že jich brat klučikar je ūčestlivy, ale že oňi jemu ūesce zahamali... Tak ked ſicke trome do hladu prišli, klu-

číkar jich od hľadu oslobodził. Tak jim potom dobre buło už. Malí co jesc, i pic. Ale jak grati še poterhalí, tak už potom še staralí, že co teraz s ňima budze? Klučíkar ale še ňestarał, on znał co on ma. Jak už caľkom buļi grati podrete, pošoł on do krakoch, viňal nožnički a zastrihnul do svojeho kabata a pomyśleł sebe, žebi mal hadbavne grati. I tak še stało. Obleklo še, pridze ku svojim bratom, tote na ňeho patra, a ňemožu še opametac, dze on tak'e grati vžał. I pitali ho, žebi i jim tak'e grati dał, že oňi su jeho bratove... On jim povedzel: „No dobre, podzce ze mnu!“ Prišli na jedno mesco, povedzel jim: Zobiečce še!“ I vžał, zastrihnul do jich kabatoch a pomyśleł, žebi tak'e grati buļi jak i on ma! I tak še stało. Oblekli še a vešlo pohvizdovať. Už jim teraz dobre buło. Malí co jesc, co pic, i co oblesc. Jak še grati podreli, zaš klučíkar pristrihnul, teraz už złate. Jak jich oblekli, šicke trome, tu ľem še tota pustacina migotała! I letali po pustaciňe, prišli až ku kraj moru. A patreli na vodu. Tota kralova dzjevka išla tjež s tamtej strani vodi i patrela na totu pustacinu a vidzela, že tam trome parobci v złatich gratoch letaju. Išla do domu a povedzela svojemu ocovi, že co vidzela. Ocec jej povedzel, že to ňemože bic, žebi tam dachto buł, že tote trome už davno zahinuli. Ale na jej pitaňe řednul na ſif, i ona, a išli patrec. Tam prišli i vidzeli, že tote trome vera žiju. I voľali jich ku sebe a doraz ſi ňimi do ſifa ſedli. Privezoł jich kral do svojeho domu a povedzel jim: „Vi naisce mušice bic kraľovské sinove!“ Oňi mu odpovedzeli: „Mizme šicke trome jedneho occa sinove!“ Vtedi še priznali. On jim povedzel tak: „Čomu sce mi pervej pravdu ňepovedzeli?“ Tote dvome najstarše povedzeli, že oňi toteho svojeho brata za sluhu trimali, ta oňi še haňbili povjesc, že to jich brat. Kraľ jim povjedzel: „Ta vidzice, spravodlivosc naverch vinsc muši. A teraz začneme veſele!“ Veſele še skončilo. Po veſelu mladi kral, klučíkar, odobrał kraľovstvo, chtore mu jeho ſveker prišlubił, a tak svojich bratoch nazad ku jich ocovi poslał, žebi povedzeli, co ſe s jeho najmlaččim sinom stało. Oňi prišli domu, povedzeli to ocovi. Ocec ſe zradoval, že najmladší ſin dacu vo ſvece našol a raz ſe posbirał ſina svojeho opatrec. Jak tam prišoł, ſin ho privitał a veľku radosc małi v dome stareho kraľa. Po radosci navracił ſe klučíkarov ocec do svojeho domu a klučíkar został zo svoju ženu u ſvekra a žiju až dneška ked ňumreli.

Zo Spiš. Podhradia.*)

124. §. Štiri braca streľaju do jedného buka a nemožu ho prestrelieť. Co to je: Žochtar, co do ľeho žena mlieko doji.

Štiri tiki, dva motiki a šedini pohaňač. Co to je: Krava, co ma štiri nohy, dva rohy i chvost.

Medzi dvoma brehmi leží veper obrani. Co to je: Ked žena peče hľeba, ta na korice cesto.

Spadla s pojda bočka a ľet takeho bednara, co bi ju pobiľ: Vajco, bo ked spadne, ta ľet takeho bednara, co bi ho pobiľ.

Jedno dluhe, dva okruhle, šuri-muri, fuk do džuri: Ked žena peče hľeba, ta ma lopatu okruhlu a hľeb na ľej okruhl a to šturi do pecia.

Jedno leží, druhe b'eži a trece ſe mu pripatra: Jak voda ceče jarkom, ta pjesek leží, voda b'eži a verba ſe mu pripatra.

Z Kluknavy.))**

125. §. Pri jedním valaľe das pejc minut cesti bol jeden domek. V tom domku bival džad i zo svoju ženu; žadne dcieri nemaľi. Maľi peňeži veľo, dukati a streberne peňeži. Doznaľi ſe o tim pejemi študenci. Prišli oni ku temu džadovi a mu rozpravjaľi, že von pridze za živa do ľieba, ale že i svojo peňeži muší vziať zo ſebu, co jich nahromadzil. Že po ľeho pridu pejcmi andele, co ho vežnu. Štirmi ho poňesu a pjati poňeše peňeži. A to budze o ſedzem dňi; poteľ naj ſebe ſicke peňeži do hromadki poshaňa, že pridu po ľeho o dvanactej v noci. Tote pejenci študenci pooblikali ſe do kňežovskich ſmatoch a vziaľi zo ſebu i lampi. Jak ten ſidzmi v'ečar prišol, tak ſe pobrali tote študenci a ſli ſpivajuci ku temu domu a ſpivali: „O, svati Jozefe, už idzeme po tebe! A tvoje peňeži ſicke ku ſebe vežnem!“ Jak von ten hlas čjul, ta hutori žeňe: „Ženo, hev dukati a talare!“ A študenci furt ſpivali, pokoľ v chiži peňeži do mecha kladli. Špivali furt: „Oh, svati Jozefe, mi pridzeme i po tvoju ženu!“ A svati Jozef, ten džad, hutoril žeňe: „Lem, ženo, daj perši peňeži. Oni pridu i po tebe!“ Nabrali

*) Z hádok, ktoré mi zadával a rozlušťoval Martin Németh, rodák ſpišsko-podhradský. Zápis v „Mestskom hoteli“ 22 sept. r. 1898.

**) Rozprával Alojs Podracki, 63-ročný, rodom z Kluknavy. Zápis v Kluknave v krčme Tidora 9. sept. r. 1904.

peňeži do mecha a do jedneho mecha džada Jozefa vložili a štirmi ho vzali s mechom na pleca. Pjati nesoš peňeži a vše mu špívali: „Svati Jozefe, dobre si še spravoval, bo si dukati a tałare hromadził!“ Šli s ním od teho domu špivajuci. Na poł fertala od teho domu buła jedna veľka mļaka. Jak šli za drahu, īem mu vše špívali: „O, svati Jozefe, dobre si še spravoval, ked si tak šumne peňeži nahromadził!“ Prišli ku mļake, lapiši mu zaš špjevac: „O, svati Jozefe, maj še na pozore, bo už teraz idzeme, do īeba hore!“ Tak ho porozhaňali a na stredok do tej mļaki ho baňchli: „Budz s Bohom, Jozefe, a spomni i na nas hore v īebe!“ Sami lampi pohasiši a ucekli. Vižgrapał še z tej mļaki a prišoł domu. Lapił na ženu kričic, že zbutňeti mech dała, virval še andelom z rukoch. A poviedzel: „Bohu to dzekujem, že som do mļaki trefil, že som še ňezabil. Teraz čekajme, īem še dobre trimajme, teraz ozdaj po tebe pridu, ta pujdzeme vedno. A jich čekaši... a možu jich čekac do sudneho dňa.

126. §. Jeden žid mal vo valaše svojo roľe. Ņetrimaš sluhu, ale īem služku. A tej služke buło meno Bora. Ona karmila statek, i orała s vołmi i šała i šicko robiła. Trebało isc do kovała s rijkom, ňemała času. Ta hvariła svojemu panovi: „Idu oňi do kovała, bo ja ňemam kedik.“ Pošoł gazda do kovała, vzał rijak na pleco. Kovał mu rijak poostril, poveda židovi: „Ked bi plitko orał, vtedik treba ten klinek nabic zo spodku, a ked budze hišboko orac, nabic ho s verchu.“ Žid odpoveda kovalovi: „Moja Bora o tim zna, bo ona je mudra v gazdovskej veci.“ Kovał poveda: „Ale naj tak zrobi, jak povadam.“ Žid poveda kovalovi: „Ja še o moju Boru ňestaram, bo ona mudra v každej veci. Ja som še jej raz pitał: „Borišo, povjedz mi, preco židzi uſali cele zo zlata?“ Ta znace, co ona odpovedzela? „Preto uſali zo zlata cele, bo ňemali zlata na kravu; inakši bi buļi kravu uſali.“ Ta či ňe je mudra?“

Z Olenavy.*)

127. §. Buła jedna mac a mała jedneho hlapčika i dzjevku. Ta išli toti dvoji prez les vedno. Prišli, dze zbuňici buļi; tam buła chiža, ta vešli dnu. Jak tam vešli, na sceňe višeši nohavice

*) Rozprávala Mária Fifík, rodz. Bajerovská, rodom z Olenavy. Zápis v Olenave v jej bývaní 21. júna r. 1905.

i šabla tam buła; ten chlapčik jich obliekol i šablu pripasał. Ta bul taki mocni, jak i toti zbu'ñici. A tam bivali dvanac zbu'ñici a trinasti harňad... Zbu'ñici vtedi ňebuli doma. Ta oňi ſe radzili dvoje, Janko i ſestra, žebi dobre buło, kebi oňi tam mohli zostac bivac. Jak zbu'ñici prišli, doraz ſe čudovali, že kameň buł odvaľeni od jich bivaňa, chtori kríl dzvere, taka veľika briľa. Barz ſe čudovali, že chto to buł taki mocni, že ho odvaliť? Ta išli oňi po jednim dnuka opatric, chto tam jest. A chlapec, chtori už buł mocni, každemu odcał hlavu. Harňad ſoł naostatku. Teho ľem poraňiķ kus, potim ſe pital, žebi mu níč ňezrobiť, že i on budze ſi nima bivac. Harňad tam bival a ſe zaľubil do ſestri. Ta ſe potim radzili ſestra s harňadom, žebi lepší buło, kebi oňi ľem dvojmi tam zostali bivac. Ta ſe naradzili, že chlapcu vidľubaju oči a že ho prez oči pušča do sveta, žebi zahinuľ, a že zostanu sami, a budu žiť ľem ſebe...

Ale ja zapomnula ešči daco povedzec. Ked prišoł chlapec zo ſestrū do zbu'ñickej chiži, oňi ſebe tam ſicko prepatriali a naſli jednu pivnicu. Veſli do pivnicu, ta tam naſli jednu princeznu, co ſebe ju zbu'ñici ukradli a ju ſebe tam trimali, ona nígda ňevidzela, kedi dzeň kedi noc, bo buła v cme. Ta princezna povedzeľa temu hlapcu, jak tam prišoł: „Ked me ztadzi puščiš, o trinac roki, ked budzeš mládežec, budzem tvoju ženu,“ a mu dala ſvoj perſceň, že po tom perſceňu ho pozna, že to akurat on...

Ked temu chlapcu oči vidľubali, poſoł prez Ies, on ſe blukal po ſeſe, bo buł ſlepí. On barz dluhe roki tam chodził po ſeſe a ľem ſe choval na koreňoch a na liſtoch. Potim prišoł ku jednej veľkej vodze, tak voľał, bo ſe bał, že ſe zatopi. Tam jeden juhas ovce paſoł, ta voľał juhasa, žebi ho preňesoł prez vodu a ſe pital, že co v mesce nove? Ten juhas mu hvareľ, že tam svadzba budze. A to ta ista princezna ſe vidavaľa, co on od ňej perſceň maľ. Bo už trinac roki prešlo. On buł ſlepí, ta ňemohoľ ſe na termin stavie. A princezna ňeзнаla, co ſe s ním stało; mišela, že už ňepridze, ta ſe vidavaľa. Ten ſlepí Janko tam prave prišoł na tu svadzbu. Na svadzbe každi žobrak dostał podarunek. Ta i on išoł ku bralce. Ta ona mu ſpatreľa na palcu ten perſceň, co ona mu dala. Ta ſe ho pitala: „Zkadzi to ti vŕaľ?“ Ta on jej povedzel, že to mu dała jedna princezna a že mu ſlubila, že budze jeho, že to ſe stało pred trinac rokami... že on oči utraciľ, že ňevidzi sveta. Ona doraz ten perſceň vŕaľa, opatreľa dobre a prešvedčila ſe, že to jej. Ta Janka dala zavrec do extrachiži a ſe mu vtipovala, co ſe mu

stało? Janko buł barz šumni, ňechceľa ho zochabieť. Ked jej šicko povedzeľ, co ſe s ňim stało... oňi ſe zebraľi a ucekli. Princezna svojeho braldiana zochabila a pošla het s Jankom. Išli prez jeden les. Pod jeden križ ſedli ſebe. Ta prišli tri havraňi a ſedli na križ. Ta jeden z tich havranoch hvareľ: „Kamaraci, tej noci taká rosa budze padac, že chto budze ſlepí a ſtu rosu pomasci oči, ta uvidzi.“ A ſe vziaľi a poſli het te havraňi. Janko ſpał, princezna ſicko ſliš'eľa. Ta rano princezna vziaľa roſi a Jankovi pomascila oči, ta už vidziľ. Potom ſe vziaľi ztamadz a ſe vracili do svojeho kraju, do svojeho occa, bo ſe teraz už ňehaňbiela za svojeho muža, bo už vidzel a ſumni buł. Jak oňi prišli do svojeho occa, ta ſe posdavalí. Janko jej hvareľ, že on idze ešči svoju ſestru opatric i svojeho ſvagra, teho harňada, co Jankovi oči vidľubaľ. Jak prišoľ tam do tej pivnici, ta ſestra ľem ſama buła doma. Šestra pristaľa teraz ku bratovi, a doraz ſe radzili proci harňadovi, žebi mu mohli ſmerc zrobic. Jak harňad prišoľ, ta Janko mu vidľubaľ oči: Oči za oči. Ale potim i ſestre tak zrobil za karu, že bratovi na zradze ſtaľa.

V tej pivnici buļo veļo peňeži. Ta Janko vziaľ všicko ztamadz. Buł verki bohač už potim. Jak prišoľ ku svojemu ſvekrovi, ſveker už ňežil, ta potim žec buł kraľom.

Z Margecian.^{*)}

128. §. Bol mlin a minar mal jednu dzjevku. Ta ſe vidala za zbo'ňika. Jak ona ſe vidala, zaraz poznala, že kamaraci hlopa zbo'ňici. Ona ſe vziaľa a ucekala ztamadz. Prišla na ňu noc. Našla jednoho buka a v tom buku bula džura. Ta ona v tej džure obnocovala. Idu zbo'ňici ju hľedac. Nemohli ju najsc. Jak išli, zacal jeden do toho buka, ta jej p'etu odoc'al. Ale von ňezbač'el, až jak prišli do domu zbo'ňickoho, že mal ſablu skervavenu. Ta ſe vraceľi nazad hľedac. Ešče ſeprišli ku tomu buku, ked išol tam jeden koritar, ta v'ezol korita. Ona ſe pitala tomu koritarovi, žebu ju ſkr'ül pod tote korita. Ta ju na ſami ſpodek ſkr'ül. Stretli toti zbo'ňici koritara: „Koritaru, koritaru, zrucaj tote korita, bo ti tam daco maš.“ „Ja ňemam nič.“ Ale zbo'ňici išli ſami, ta zrucaли, ľem na ſpodku jedno zochabeľi. A ona pod ňim zostala. Ale ňemohla

*) Rozprávala Mária Šima, rodom z Margecian. Zápis v Margecanoch v krčme Adolfa Satlera 20. júna r. 1905.

ešče domu zajsc. Ešče ju ulapela jedna noc, ta vešla do uľa pčoloch a tam spala. Ta jak ona v totim uľu bula, ta prišli tote zbo'ńici zaň. Ta, hvara, kedz ju nemožeme najsc, ta vežme jeden pňak pčoloh, chtori najčežší; napotrefeli na ten uľ, co ona v ňom bula. Ona mala šidla pri sebe. Tak jak ju ňešli, ta štuchala do ňich šidlama, ta jich barz kľalo. Tu hvareši: „Naj Boh skare tote pčoli, oni nas zožru.“ Ta uľ zruceli na źem, ona zostala. Prišla do svojoho domu. Zbo'ńici prišli za ňu do mlina. Ta ſe pitali na noc. Ona hvarila: „Ja vas prenocujem. Ale ťem na oblak,“ hvari, „pridzece po jednom, bo ocec bi vas ňevpuščil!“ Jak išol perši na oblak, ta mu zo šablu hlavu odoc'ala a do chüži rucela. A tak ſickim dvanac zbo'ńikom hlavi odoc'ala. Harnad, trinacti, uceknul, jak zbačil, že joho kamaratom hlavi poocinala.

129. §. Mala jedna žena hlopa v hereſce, toho hcela vümeňic (+ vüſlebodzic). A ňemala peňeži. Ta išla do mesta, že budze pitac milosć od panoch. Na cesce našla jednu koňsku hlavu, v ňej ſedzein vajca. Sama ňeznala, naco to jej dobre budze, a vžala ju. Tak prišla ku panom a pitala panoch, žebi jej hlopa puščeli. Ta jej panove povedzeli: „Ked nam taku hadku odhadneš, co mü ju ňebudzeme znac, ta ci ho puščime.“ Ta ona jim zahadala: „Išla som, našla som, ſedzem živich umartoho vžala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüſlebodzic chcela som.“ Ta panove hadali, co to take, a ňemohli odhadnuc. Ta jej povedzeli: „Odhadni nam sama, ta hlopa ci prepuščime.“ Ta ona jim ukazala totu hlavu koňsku, v chtorej buļi ſedzem vajca, a povedzela: „Išla som, našla som, ſedzem živich umartoho vžala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüſlebodzic chcela som!“ Panove ſe rozkajači a jej hlopa vüdači, bo ho s hadku vüſlebodzila.

130. §. Raz jedna mac mala jednoho sina. Ta mac mu umarla. Ta žal ſebe ten ſin frajerku. I tota frajerka mu umarla. I mac i frajerka mali s čertami robotu a čerci jich vžali. Potom už i on za ňima chcel umr'ec. Ta pošol ku kňežom do koſcela. Te kňežove mu povedali, že muši za tri dňi na koſcele Ježic, až potom umre. Bo že joho mac i frajerka s čertami mali robotu. A že ečik ztamadz s druhoho ſveta pridze raz nazad. Ta on pošol za tri dňi na koſcele Ježec a umar. Potom ho ſpuščeli na ſimboch do pekla. Chodzil po pekľe a vidz'il svoju mac'er. Ta ho vitala: „Vitaj, Jurik, v naſej

žemi, dze si še tu vžal? Pristaň ku mňe!“ Von sebe povedzel: „Bože, budz miloscivi mňe hrišnomu!“ Mac še stracela; ona bula čert. Potom vidzel frajerku: „Vitaj, Jurik, v našej žemi, dze si še tu vžal? Přistaň ku mňe!“ On sebe zaš mišel: „Bože budz miloscivi mňe hrišnomu!“ I tota še mu prepadla. Potom išli kravi, šol bujak... ta žem rohami rucali. Ľem povedzel: „Bože, budz miloscivi...“, zaš še mu šitko prepadlo. Prišol ku jednomu veľkomu mostu. Tam ňebuli ļem britve a nože. Ta jak šol prez most, ta še mu britve i nože podzvihaли. Ta pod mostom vidzel svoju vlasnu mac'er, v žemi po koľena stala. Prez ten most zrovna šol do ľeba. Ta tam v ľebe za rok bol. Bohocec mu tak povedal: „Jurik, vstaň, bo ši rok tu, a idz na henten švet nazad. Co si tu vidz'il, žebi ši tam nič ňehvar'il.“ Ta z ľeba zaš išol nazad prez peklo ku tim limbom. Vicahli ho nazad. Prišol do koscela. Už ho tote kňežove tam čekali, ta še ho pitali, jak tam na druhom svece? Ta jim povedzel, ta jak i tu: Ņespravodlivosc i spravodlivosc. Zakrili ho v koscele plachtu a za tri dňi tam ležel, na koscele. Ta še rozsipal na prach a pošol potom do ľeba.

131. §. Bol raz jeden minar, ta mal tri dzjevki. Prišli tam do toho mlína zbo'ñici za muž pitac jednu joho ceru. Ta von dal najstaršu. Šedli zbo'ñici do koča a išli. Ta dluhi čas še jej vidzel. Ta še pitala: „Kedi už pridzeme domu?“ A zbo'ňik jej povedzel, že už ňe dluho pojdu. Ta jak prišli domu, ta jej dať jesc: z ľudzi ruki. Ona toti ruki rucala pod stol a miš od ňej odbirala. Tota jich vlačela do džuri. Jak zbo'ñici išli na zboj, ta jej zochabeli dvanac kluče a trinasti jej ňezochabeli. Ale ona, jak už odešli, otvorela totu trinastu chižu. Ta tam vidzela z ľudzi trupi. Jak prišli domu, doraz jej hlavu odec'ali. Ta pošli po totu stredňu. Hvareši minaroví: „Daj nam totu stredňu ceru za ženu pre našoho kamarata, tej staršej nič ňechibi, ļem ptač'e mleko.“ Ta ta stredňa išla. Prišla tam, ta še jich pitala: „Dze moja šestra?“ „Ta še ci skrila. Ti budz tu a možeš chodzic po dvanac chižoch, ale do trinastej ňehodz.“ Ale i ona pošla, i tam spatrela svoju šestru zabitu. I ju zabiši zbo'ñici. Pošli zbo'ñici i po totu najmladšu. Minar barz płakał, že zostaňe prez dzjevko, ale zbo'ñici hvareši, že ho pridu dzjevki každi tidzeň opatrič. Jak už tota najmladša prišla do zbo'ñickoho domu, ta še harnada pitala: „Dze mojo šestri?“ „Ta šak jich ňeskorsi uvidziš!“ I jej dali take jedzeňe: Paſce z rukoch

z ťudzi. Ona ľič ľejedla. Povedzela, že je ľe hladna, bo ſe doma najedla. Vziaľi ſe zboňici a išli na zboj. Ona zametala tote chiže dvanäc, i pošla i do tej trinastej, ta spatrela tam trupi z ťudzi i zo svojich šestroch. Ona ſe nabrala zlata i striebra i ťati vziaľa mešacovo i hviezdrovo i ťlunkovo a do laskovich orješkoch jich ſebe zapakovala, i jednu ťrudľu ſebe prihotovila a do ľiň ťedla, i išla v totej ťrudľi popod ţem. Zboňici ſe vraciili a vidzili, co jim tota najmladša pokradla a ſeceli za ľu. Ale ľemohli ju lapic. Ona prišla do jednoho pana, ta ſe pitala do službi, že jim budze huši pajsc. Tamten pan mal jednoho ſina, ta ſe bral na bal jak mladzeňec. Kedz mladzeňec odešol, ona obliekla mešacovo ťati a pošla tjež na bal. Ta ſe mu tam spačela. Ta chcel ſi ľu iſc a pital ſe, že zkadzi je, ale ona mu Ŀepovedzela. Na druhí večar zaš išol na bal, obliekla hviezdrovo ťati i zub ſebe ozlacela. Ta zaš ſe mu popačela, zaš ju bral na tańec. Že zkadzi je? pital ſe zaš. Ona zaš mu Ŀepovedzela, že zkadzi je. Na treći večar zaš išol na ten bal. Napridz povedzel svojej mamuši i tatušovi, že von ſe budze ţeňic. Že on ešče ľingda taku ťumnu Ŀevidzel, jak jedna chodzi na tańec. Ta že totu ſebe vežne za ženu. Ta pošol na treći raz na ten tańec. Ta prišla i ona a ťlunkovo ťati obliekla i zlati zub mala. Jak ju oblapil, už ju vecej Ŀepuščil až doma u tatuša. Pitaju ſe rano: „Dze hušarka?“ Ta povedzela kucharka, že ſla na bal, a že kucharka vidzela, že pokrijome ťlunkovo ťati obliekala... i že ſe Ŀevidzela. Teraz vidzeli, že to ona bula, co ſe ſinovi zapačela. Ta ſe ſin ſi ľu ţeňil. Už das rok žili, prišol zboňik a pital ſe na noc. Ona ho Ŀeohcela prenocovac, bo ona ho poznala doraz. Ale jej pan ho chcel prenocovac. Pan ſe bral včas rano na pofovaňe, ale ho žena Ŀepuščela. Bo kebi von bol z domu odešol, zboňik bi jej bol ťmerrc zroljol, bo jej ſpatrili zlati zub a vedzel, že zobralala zboňicke zlato i ťrjeble, i ťati. Zboňik jej povedzel: „Dobre maš, že ſi svojeho pana zotrimala doma, že ſi ho Ŀepuščela, bo bi ſom ci život bol odobral.“ Zboňika checeli tam zlapac, ale jim uček a ona žije i s hlopom i doteraz, kedz Ŀeumarla.

Z Cepličky.

132. §. Jeden otec mal troch sinoch.*). Jak už veľke virosli, ta hvareli: „Tato, mi ſe budzeme ţeňic!“ Najsamperši staršemu

*). Rozprával Ján Kračko, 17-ročný, rodom z Cepličky. Zápis v Markušovciach v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

hvarel ocec: „Muj sinu, ked se ožeňiš, z čeho si hižu vibuduješ?“ „Z paſicoch!“ No dobre, jak se ten ožeňil, teraz se chcel žeňic stredni. Ta zaš se teho pital ocec: „Ta ti sebe z čeho hižu vibuduješ?“ „Zo ſena!“ No dobre, jak ten druhí se ožeňil, chcel se aj najmladší žeňic. Jak se ožeňil, ta si vibudoval hižu zo ſlam. A každi ſebe buđoval hižu jeden od druhého daľko. Ocec išol ich opatric o tri roki. Na to iſte mesco, dze ich odšikoval. Ale ňenašol ich. Prišol vjeter, hiži zabral; prišli viľci a ſinoch požreli.

133. §. Jeden kraľ mal dvoch ſinoch.*). Už mali po ſedzemnac roki, ta ſe puscili do ſveta. Ocec im kupil flinti, zbroj im ku ſebe dal. Išli oňi jednu huru, ſtreli dzivu ſviňu. Oňi ſe preľekli, zaſtrelič ju ſceli, ale ona kriči: „Nestrelajce, dam vam po jedním mladim.“ Dala im po jedním mladim. Vzali zo ſebu. Višli višej, naſli medzvedziecu. Oňi ſe barz ulekli, že ich tam rozterha. ſceli ju zaſtrelič: Nestrelajce, dam vam po jedním mladim.“ Višli daľej, naſli levicu. ſceli ju zaſtrelič. Ona povedala: „Nezastrelce me, dam vam po jedním mladim.“ Išli s tima mladima po jednej cesce. Prišli na križnu cestu. Neznali zdakzi maju iſc, či na levo, či na pravo. Puscili ſe na pravo. Prišli do jednej dzedzini. Barz tam ſmutne bulo. Pitali ſe, čo tak v calej dzedzine ſmutno. „Mame jednu ſtudňu, jest v ňej ſarkaň, každi dzeň muſime mu jedneho človeka vrucic. Teraz prišol poradek na princeznu.“ Cestovníci hvareli, že princeznu vimožu, ked ju jednemu zpomedzi ňich daju za ženu. Kraľ povedzel: „Dam ju!“ Dobre. Vzali po jedním dreve, uderili po zrube, viſkočil ſarkaň zo ſtudňi... Vzali meč, ſcali mu hlavi. Tak ſe jeden starší z ňich pobral ſtu princeznu. Puscil on ſe raz na polovku a hvaril jej, že pridze o tri dňi domu nazad. Tu treći dzeň prihadza, muža doma ňet. Prišla tam jedna baba, rozterhala ho. Prišol jeho brat ku kraľovi, vzala princezna teho mesto muža. Ten ſe puscil tež na polovku. Prišla tota ista baba, ſcela ho tjež zmarňic. On ju vzal, vypukal; ſama ſe mu priznala, že mu brata zmarňila. Musela ho potim tak poskladac, jak ho rozterhala. Perſi ho ſložila: Tam dze hlava: nohi. Lapil ju tam bic; muſela ho porozbirac a nazad poskladac. Prišli potim obidva braca domu a princezna ňeznala, chtori jej muž... .

*) Rozprával Ján Fedor, 17-ročný, rodom z Cepličky. Zápis v Markušovciach v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Hnilčíka.

134. §. Bul jeden šedlak.*) Perša žena mu zomrela. Mal od ňej jednu dzjevku. On ſe potim oženil a ſi vžal druhu ženu. Tjež mal jednu dzjevku od tej. Tota od perſej ženi bula barz ſumna, tota druhá bula barz bridka. A ſeznala ta druhá nič' robic, bula leňiva, leňuch. Čo tota perša dzjevka porobila, jakukolvek robotu, či ſila, ta macoha svojmu (+ svojemu) mužovi ukazovala: „Kukaj, čo moja dzjevka porobi, a tvoja nič', tvoja Iem taki lengeč (+ leňuch). Mušíš mi ju z domu pratac.“ Už i pitačoch dostała tota perša, a macoha Iem svoju davalá, ale ju žaden nechcel; bula tak bridka. Tak ona potim ostro hvarila: „Mušíš mi ju z domu odpratac!“ Ta muž jej hvarel: „Už ja ju odšíkujem, Iem jej dač'o poshaňaj, že budze mac čo jesc.“ Ta ona hitro ošala popel mesto muki a z teho jej napekla kolače a jej do takej starej plachti navjazala. Ocec ju vžal, tu dzjevku, a pošol z ňu veľkima, hustima řesami. Prišol na jednu luku. Tam narubal dreva a zrobil jej domek. Potim ſe posbiral a kazal jej, žebi dač'o mu navarila. On ſol do lesa dreva narubac. Na jednu fichtu pribil deščku. Jak vjeter duval, tak deščka vše klopkala. Ona mišela, že to ocec drevo rube. Zložila ohňa, čo scela jesc navaric. Rozvjazala tu plachtu, čo jej macoha navjazala, ta Iem sami popel mala. Ta barz plakala a už išol v'eč'ar, ta ſla von vipatrac oca, tam dze klopkalo. Tu vidzi, že tam deščka na fichee pripravena. Še vracela nazad do hižki a barz plakala, že ju ocec ſamu nehal a v tim, jak tak plakala, zaklopkal na dzvere jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada. „No, jakže ſe maš tu, dzjevečko?“ „Ta plano, bo me ocec nehal (+ „zohabil“) ſamu. A ja teraz tu ſemam aňi čo jesc, bo macoha navjazala popel mesto muki.“ „A či bi ſi miňe nepreno-covala?“ „Ked vam ſemam čo popravie, aj z čeho uvaric jesc, bo mam Iem popel mesto muki.“ „No neplač, dzjevko, nič', Iem idz do komori, tam maš mi čo i popravie i muki maš dose, čo mi uvariš.“ Ona ſla do komori a tu vidzi polno pernati (= perie), i posceľ, i muki mala polne mehi. Ona doraz temu džadkovi navarila i popravila mu. Tak ſe on lehnul spac i ona. Rano jak stanul ten džadek, ta ſe jej pekne podzekoval a polno peňeži jej nasipal na komoru a odejšol. Potim dobre ſi žila. Raz je ocec doma hvarel

*) Rozprávala Marta Leško, rodom z Hnilčíka. Zápis vo farskej budove 20. sept. 1893.

svojej žeňe: „Mušim isc svoju dzjevku opatric, jak še ona ma!“ Esťe ľem bul daleko, už mu išla v streti. „Ah, poce, poce, jak mňe je tu dobre!“ a mu rozpravjala, jak bul pri ňej jeden džadek. Ona ocovi doraz navarila a mu dala jesc. I kolače mu napekla, čo vžal zo sebu. A do tej plachti, čo jej macoha navjazala popelu, ta mu polno peňeži nasipala. Prišol ocec do domu, ta volal: „Ženo, daj koš, bo ňešem polno peňežoch i kolače, čo mi moja dzjevka nadala.“ „Ba kosci z tvojej dzjevki!“ A ked vidzela peňeži, ta še zradovala. „Ah, mužičku, ked jej je tak dobre, ta i moju dzjevku odšíkuj.“ „No ta ja ju odšíkujem, ľem nas rano vi-prav.“ Ona calu noc pekla kolače a muki do mješkoch nasipala a to jej navjazala, nakladla jej slánni, me'sa, žebi mala čo jesc. Ocec šol s ňu, išli zaś hurami, lesami, až prišli na jednu luku. A tam jej tjež vibudoval domek a kazal jej, žebi doraz navarila. Ona navarila, še najedol ocec i ona, a on potim šol domu. „Ľem tu, moja dzjevečko, zostaň, maš čo jesc a nehladuj, navar si. Ja ce pridzem o tidzeň opatric.“ On še posbiral, šol domu. Ona špi-vala si, tancovala až kym še ňezotmilo. Jak še zotmilo, prišol zaš jeden džadek še pitac na noc. Jak še pital na noc, či bi ho ňeprenocovala a jemu jesc ňenavarila, ona ho okrikala: „Či bi som mohla? Teraz som prišla. Džada nocovac a ešče varic mu? Mac s džadom robotu!“ Trepla s dzvermi a zamkla. Ona še potim lehla spac. O polnoci, o dvanastej, ten džadek prišol dnu dzvermi a šol prosto ku posceli a milu dzjevku ulapil do harsci a v rukoch postrasal, tak že šieke kosci na kopku z ňej viľecefli a skuru i hlavu nad dzvere pribil. Ocec ju išol opatric, ta žena mu hvarela: „Vež plachtu, že budzeš mal v čim doňesc peňeži.“ On vžal tu plachtu a šol. Esťi ľem bul daleko, už vidzel, že zo dzveroch dzjevka zubi viškira: „Ej, totej mojej dzjevke dobre. Esťi som daleko, už še śmeje!“ Prišol ku dzverom, tu vidzi hlavu i skuru pribitu. Vejšol do hiži, tam najšol na kopke kosci. On te kosci posbiral do plachti, i tu skuru s tu hlavu zavjazal a vžal na herbet. A šol domu. Esťi bul daleko, už mu žena lecela v streti: „Ah, mužičku, jakže še moja dzjevka ma?“ „Dobre še ma.“ „Či ňešeš peňeži?“ „Oj, ňešem!“ Ona lecela napredok do hiži nahotovic koš. Mili hlop jej vsipal polen koš koseoch i skuru i s hlavu. „Tu maš, moja žena, z tvojej dzjevki.“

135. §. Mal jeden otec jedného syna a on si ho tak vichoval, že se hroźne cešil v ním, bo řem teho jedného mal.*⁾ Sin raz povedzel, že se budze ženit, bo že už ma šesc i dvacec roki. „A ked si taku ženu najdzem,“ povedzel, „bjelu jak sňeh a červenu jak krev, ta se ožením!“ Tak pošol hurami lesami a veľkima pustacinami. Prišol na jeden verh. Ta tam si mišel, dze se ma obraciť? Tak vidzel svetlo v jednej hiži, tak šol až tam. Ta se pital na noc. Stara žena mu otvorila a volala ho dnu. Tak on tak sebe pomišel, jak vidzel v tim dome tri dzjevki: „Jedna z nich moja muší bie.“ Ona bola bjela jak sňeh a červena jak krev. Tak on se pital k tej starej do službi na druhi dzeň. Ta ona povedzela, že vdzečne ho prijme do službi, že ma veľku robotu: „Budzeš varovac žito i pšeňicu, žebi ptački zarno nevisbirať!“ Ta v jedno rano mu povedala, žebi išol varovac to zarno. Ale tak žebi on varoval toto zarno, žebi ptački ho nevižreli. Ked prišol domu perši dzeň, ta se ho pitala, či dobre varoval? On jej odpovedzel: „Dobre!“ „No,“ hvari, „ked dobre budzeš varoval, ta ci jednu dzjevku dam.“ A on odpovedal doraz: „Totu, čo najkrajšia!“ Tak i v druhi dzeň pošol varovac, i v treći a dobre ovároval. To starej ne dobre se pačilo. Ona povedala večar, žebi dzjevki stavjali vodu, že budu rano grati prac. A to mala bie voda na teho pastira, scela ho uvarie, lebo mu najkrajšu dzjevku neheela dať za ženu. Ale ta najkrajšia ho lubila, ta mu vizradzila, že voda na ňeho pripravena... žebi se posbirali het. V noci ona ho zobudzila. Vzála pohar i hantuch i hrebeň zo sebu a pošli hurami, lesami, veľkima pustacinami. Jak to stara zbačila, s rukami zalamala: „No už mi ucekli!“ Tak zavolala na dzjevky: „Stavajce, davajce mi železne boty i železne vidli i železnú lopatu, bo mi už ta bestija ucekla!“ Tak ona se posbirala za ňima. Ked oni ucekali tak tota najkrajšia volala na ňeho: „Ohľadnú ſe, či už nas stara ūlape, bo me prave ťico paľi.“ Ta jak už ūdaľko nich bula, ta tota virucila hrebeň. Tak ſe spravil veľiki les. Ta kim ona, ta stara, obejšla ten les, oni zaš dali ucekli. Jak jich dohoňila zaš ta stara, ta zavolala ukradzena na ňeho: „Ohľadnú ſe, bo me prave ťico paľi!“ Tak ona vzála pohar, prerucila, spravil ſe ſklenení verh. Ta zaš kim ta stara ten ſklenení verh obejšla, oni dali

*⁾ Rozprávala Anna Leško, rodom z Hnilčíka. Zápis vo farskej budove
20 sept. r. 1898.

ucekli. Ņeskorši zaś zavolala ukradzena na ľeho: „Ohľadni ſe, bo me ľave ťico pali. Už nas teraz isce ulapi. Ale znaš čo: Ja prerucim hantuch a z teho hantuha ſe zrobí voda a ja ſe zrobím kačku a ti budzeš kačurom. Ta stara budze mac okulare, čo ona nas budze hľedac v tej vodze. Ale znaš čo: Ti ſe skriješ pod molu a ja budzem varovac, žebi som jej mohla ukradnuc te okulare. Ked jich ukradnem, tak budzeme ſčaſlive. A ked ňeukradnem, ta zme zatracene, bo ona nas zmarňi.“ Jak stara priľecela, tak doraz do vodi ſtokla a jich hľedala. Ta tota ukradzena ſe jej pristrehla a okulare ukradla. Tak potim na ľeho volala: „Plivaj ku kraju!“ Ta jak vinſli von z vodi, vinſli na verh, tak volala stara na ľich: „Tak, to vašo ſčesce, že ſce mňe tak zradzili!“ Tak on ju, totu ukradzenu, doraz oblapil za ruku, ona jeho: „Ti budzeš moja a ja tvoj!“ Tak zaś poſli hurami, ťesami, veľkima pustacinami ku ocovi. Jak prišli domu, ocec ho ňepoznal. Ale on oca hej. Tak ſe oca pital: „Či me poznace?“ Ta on hvarel: Ňe!“ „Šak ja ſom vaš sin!“ Tak on, ocec, od radosci rukama zalamal nad ľim, že eščik ho vidzi. „A či maš tu ženu?“ „O, hej! Jaku ſom hvarel, ta taku: Bjelu jak ſňeh, červenu jak krev!“ Tak ſe už potim ožeňil. Robili veľiku svadzbu. Pili i jedli, hoscoch bulo veľo. I hraļi jim, tancovali. — Moje ľube blazni, už po ſitkej kazni...“

Z Hnilca.*)

136. §. Bula raz jedna chudobna vdova, a ta mala lem jednu dzjevku, ftera ſe Zuzka volala. Nemali ani rolički, ani kravički, tak ſe mušeli lem z predzena hovac. Zuzka bulo pekne a poradne dzjevče, ale mala jednu veľiku hibu, že bula barz leniva, čo ju raz matka ku haſplu posadzila motac, vše ſe rozplakala, a ked ju matka presc prišilila, puscila ſe nahlas do revu. To matku barz merželo, a jeden dzen tak ſe na nu rozhnevala, že ju dobre vibuchtala. Potim ſe tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc.

Znedobački prave vtedi išla ztamadz kralovna. A ked ten žalosni plač slišela, zostala stac, zejšla s koča a vejšla do hiži, bo

*.) Túto prípoviedku uverejnil Ján Kovalčík v Slov. Pohl. z r. 1900, na str. 393-397, a sice pod titulom „Tri prádky“. Už sám titul prezradzuje, že je tam nie podaná verne dla miestneho hovoru. Miesto „prádka“ povedia v Hnilci „kudzelňica“. Čo do jazyka opravila ju Zuzana Kačíř, rodom z Hnilca. Oprava sa diaľa v Hnilci na fare za spoluúčinkovania p. farára Štefana Mišika 1. sept. r. 1904.

sebe mišela, že sé v hiži dajake nešcesce stac mušelo. Ked Zuzku tak žalosne plakac vidzela, pitala sé jej šumne: „Čo ci, že plačeš, mojo zlate dzecko?“

„Ach, matka me ubila.“

V tim sé obracila kralovna ku matke: „Prečože biješ to nebožatko dzjevče?“

Matka sé zlekla a neznala pram, čo ma na to odpovedzec; bo sé hanbila pred kralovnu povedzec, že ma taku lenivu dzjevku, čo ju preto i bic muši. Naostatku povedzela: „Ach, najmiloscivejša kralovna, ja mam s tim dzjevčecom velike trapene, bo nesce nič' inšo robic, lem presc, pri kudzeli bi dzen i noc šedzelo. Dneš me už barz nahnevala, a dala som jej daskeľa pejscu po herbece.“

Kralovnej sé dzjevče barz zapáčilo, bo i ona barz rada mala predzivo a preto povedzela matke: „Ja vam seem dač'o povedzec, matko, ked vaša dzjevka naozaj tak rada predze, to ju dajce mne, ja sé o nu budzem starac. V mojim zamku mam dosc najkrasnejšeho a najfajnejšeho lenu, a ked budze u mne taka frišna jak doma, ta jej obecam, že to neobanuje.“

Temu sé matka barz pocešila a kralovna vžala dzjevče pram zo sebu na svoj zamek. Ked tam prišli, vžala kralovna Zuzku za ruku a odvedla ju do troch velikich hižoch, vo fterich bulo nakladzeno polno lenu až po povalinu. Ale jaki to bul len? On sé bliščel jak zlato, a streberne nitki buli take meke jak napredzeni hadbav. Potim povedzela kralovna: „Budz frišna, moja dzjevko, a ked ten len, fteri si tu vidzela, šicek spredzeš, vtedi dostaneš mojeho sina za hlopa a budzeš kralovnu.“

Dala jej donešc i barz peknu kudzel (= praslicu) zo zlata a polen koš zlatich vrecenoch a nehala ju samu v perzej hiži.

Ked kralovna od nej odejšla, šedla si Zuzka ku obloku a počala plakac, žebi sé bula skala nad nu pohla; bo vidzela, že telo lenu spresc nemože, hoc bi predla za sto roki od rana do večera každi dzen! — A jakže bi ona bula mohla dač'o zrobic, ked tak nerada predla! — Tak v mišlenkoch presedzela calu noc, barz plakala, a až do sameho poledna ani s palcom nerušila.

Ked prišlo poledne, prišla kralovna popatrec, kelo Zuzka napredla, a barz sé začudovala, ked vidzela, že sé ani palcom predzi nedotla. Zuzka sé vihvarala, že jej je barz žal za matku a že od plaču nič' robic nemohla. Kralovna jej uverila a ju pocešila:

„Nermuc še, moja dzjevečko a budz jutre frišnejša, žebi ši mojeho sina za hlopa dostala.“

Ked kralovna od nej odejšla, zaš še ku obloku šedla, von vižirala, zdihala si a nič' inše až do večera nerobila, a tak i druhi dzen až do poledna.

Na poledne prišla zaš kralovna a začudovala še ešči horši jak včera, ked vidzela, že še Zuzka lenu nedotla (= nedotkla) i hnevala še. Zuzka še tak vihvarala, že ju hlava barz bolela, a preto že nič' robic nemohla. Kralovna še s tim uspokojila, ale ked od nej odhadzala, ostro jej prihvarela: „Teraz je už ostatni čas, abi ši še do roboti lapila, ked sceš mojeho sina za hlopa dostac a kralovnu še stac.“

Ale aj treci dzen Zuzka nič' nerobila, jak i za perše dva dni: na kudzel še ani neobzrela; ale lem vše pri obloku šedzela a vše von oblokom kukala. Ked prišlo poledne, vejšla dnu dzvermi kralovna; a ked vidzela, že Zuzka zas nič' nerobila, barz še pohnovala a skrikla: „Čuješ, Zuzko! dnes je ostatni termin! Ked ešči ani jutre predzi nenajdzem, ta ne lem mojeho sina za hlopa nedostaneš, ale ce dam zavrec do hereštu, dze jest polno hadoch, žaboch a jaščurkoch, a tam od hladu zahineš, potim už nebudžeš vecej daromničic a mne klámac.“ S tim še kralovna od nej odvracila, višla z hiži von, a durkla dzvermi.

Lem teraz ešči bula Zuzka v strahu, žimni znoj jej kapkal s čola, ked sebe na jutrejši dzen pomišlela. Čo mala počac? Naostatku lem nadzala (= nakrútila) lenu na kudzel, šedla sebe ku nej a počala presc. Ale jakže mohla pri tej kudzeli dlukši vitrimac, ked bula taka leniva! A tak zaš lem prestala presc, postavila še ku obloku a nahlas plakala až do sameho večera.

Naraz zaklopka dachto na oblok. Zuzka popatri a vidzi tri bridke stare ženi. Jedna mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu višela, druha mala na pravej ruk'e tak veliki palec, že sebe s nim calu dlan zakric mohla, a ta treca mala taku široku pravu nohu, jak bi ju lem s cepami bula rozmlacenu mala. Jak jich Zuzka zazrela, barz še prelekla a nastrašila, tak že od obloka až na stred hiži odskočila. Ale te stare ženi še ku nej ušmjevali a kivali, žebi jim lem oblok otvorila a žebi še jich nič' nebala.

„Pamboh daj ščesce, šumne dzjevče!“ povedzeli, „č'ože tak žalosne plačes?“

Zuzka še ošmelila a s plačom odpovedzela: „Ach, jakže bi som ja zarmucena neplakala, ked mi rozkazali, žebi som spreda šicke len, čo tu i ešti vo dvoch hižoch druhich naukladani.“

Tak rozpravjala Zuzka tim starim ženom šicko, čo še s nustalo, a i to še jim priznala, že jej kralovna obecala, že ked ten šicke len spredze, že jej sina da za hlopa a s nim i kralovstvo že dostane. „Ale čo mi to šicko spomože,“ povedzela dalej, „ja — zakla budzem živa, telo lenu nespredzem.“

Na to še zašmjali stare ženi a povedzeli: „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadbu zavolaš, ku stolu nas posadziš medzi druhich hoscoch, že še za nas hanbic nebudzeš, ta še ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme za tebe, lemi še tak začuduješ, jak nam to hitro pujdze.“

„Ach, z najveku radoscu vam šicko na volu spravim,“ odpovedzela Zuzka, „leme počnice čim skorej.“

Tri ženi vejšli prez oblok do hiži, kazali Zuzke, žebi sebe lehla spac a lapili pram do roboti. Stara s velikim palecom cahala nitki z lenu, ta s veliku vargu jich šlinila a ta zo široku nohu cahala kolesko a robota jim išla od ruky jak bi palil. Mušim vam povedzec, že to bula kudzel s koleskom, hašpel. Ked rano počalo švitac a Zuzka z posceli stanula, začudovala še, ked vidzela peknu, rovnu a cenučku predzu tak, že jej od radosci až serce skakalo; v lene ale už bula taka dzira, do fterej bi še i sama bula vmesnila. Ženi odejšli a obecali, že na večar zaš pridu a odejšli prez otvorení oblok.

Kolo poledna prišla kralovna popatrec, či Zuzka zaš nedaremničila. Ale jak tak dužo peknej predzi spatrela, začudovala še nad tim, jej čolo še viašnilo a pohvalila Zuzkinu ušilovnosť.

Jak še zmerklo, stali zaš tri stare ženi pri obloku, a Zuzka jim s radoscu otvorila. Tak išlo každu noc, na merkanu prišli a na švitatu odejšli; a ked Zuzka spala, lenu v hiži vše odbudalo, a naostatku cala prazna zostala. Za každim razom, ked kralovna na poledne do hiži prišla opatrec kudzelniciu, nemohla še ani nad peknu predzu prečudovac a ani neznala, jak ma jej ušilovnosť a jej šikovnosť pohvalic. Vecej razi povedzela: „Mojo zlate dzecko! jak mi žal, že som ci z počatku tak ubližila.“ V druhej hiži tież tak hitro lenu odbudalo, a ked še i ta vpraznila, počala kralovna pripravjac še ku svadzbe; na ostatku, jak už v trecej hiži lenu

lem kuščik bulo, dzekovala Zuzka dobrim starim ženom z caleho serca, že jej tak z bjedi pomohli, te ale jej odpovedzeli: „Lem nezapomni, čo si nam obecala a uvidziš, že neobanuješ!“

A ked už zo šickich troch hižoch len spredzeni bul, už bulo Šicko ku svadzbe hotovo. Mladi kral še barz cešil vo svojej mladej, krasnej a pišnej nevesce a jeden dzen jej povedzel: „Žadaj, čo sceš ode mne a to Šicko še ci stane.“

Tu prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi a odpovedzela: „Ja mam doma tri stare cetki, oni su hudobne, ale dobre a sta-tečne ženi a velo dobreho mi zrobili; ta dozvol mi, žebi som jich na moju svadzbu sebe zavolac mohla.“ Vdzečne na to pristali mladi kral i jeho matka.

V dzen svadzobný, prave ked už hosce ku stolu šedac počali, otvorili še dzvere a dnu do hiži vejšli tri stare ženi, pekne po starošvetski oblečene. Lem čo jich zazrela mlada nevesta, išla jim v streti a privitala jich šumne: „Vitajce mi, mojo lube cetki, z caleho serca vas vitam! Poce a šednice sebe ku mne ku stolu.“

Hosce lem jeden na druheho kukali a buli bi še šicke roz-rehotali, kebi še krala nebuli bali; kral sam jak i kralovna še zapalili v tvari jako najkrajše ruže, ale nešmjeli nič' mladej nevesce povedac, ked jej už pred svadzbu ku temu privolili.

Pri stole kladla jim Zuzka sama najlepše falatki na tanere, nalevala jim z najlepšeho vina a nukala jich prijazno, žebi lem jedli a pili.

Ked po stole šicke postavali, prišol kral ku starej žene zo široku nohu a pital še jej: „Luba matko, poveczež mi, pitam vas, čomu to, že je vaša noha taká široka?“

„Od predzena, najmiloscivejší kralovski sinu, od predzena.“

A on še obracil ku druhej zo širokim palcom a pital še jej: „Luba matko. Čomu to, že taki široki palec mace?“

„Od predzena mam, moj pane od predzena.“

Potom išol ešči ku tej s velku spodnu vargu a pital še jej tjež: „Luba matko! Od čeho mace taku veliku spodnu vargu, ftera vam až nižej bradi viši?“

„Od predzena, miloscivi pane, od predzena.“

Ked to mladi kral počul, barz še preleknul a zakazal navše svojej peknej ženc presc, najvecej ale hašpla še dotnuc, žebi i ona nedostala od predzena taki široki palec a bridku vargu, ftera bi jej až nižej bradi višela.

V tim še stracili tri stare ženi z palaca a nichto neznal, dze še podzeli. Lem Zuzka jich v sercu požehnavala, kelo razi sebe na nich pomišela, a nigdi tak s radoscu žena rozkaz svojeho hlopa neusluhla, jak Zuzka, už teraz mlada kralovna, kralov zakaz, žebi nigdi vecej nepredla.

Z Vyšných Repáš.*)

137. §. Mať mlinar súhu. Raz išoď do m'jesta, ta temu súuhovi rozkazaū, žebi išoď do Iesa s voūmi na drevo. Súha pošoū. Dreva sebe nahotoviū a poprahaū te voūi. Ale prišoū medvedz, ta mu te voūi pobiū. Súha še radovaū, že sam zo zdrav'jom uceknuū. Prišoū domu, ta mlinar še ho pitaū, dze voūi? Ta un mu tak povedaū: „Prišoū medvedz, ta mi voūi pobiū.“ Ta mlinar súhu vihnaū do Iesa, žebi choľem vuz domu došíkovaū. Súha pošoū do Iesa, prišoū ku jednej dzire, ta našou tam mňadich medvedzov. Vzáu te medvedze, s voza drevo zrucaū, ta jich zaprahnuū. Privjizoū vuz domu. Mlinar Iem oči vivaliū. Barz še mu zapačiū, že je taki šikovni a mu obecaū, že ked budze za dzešec roki pri ňim, že mu da svoju dzivku za ženu. I daū mu ju. Tak žiū a teho mlinara chovaū do šmerti. Ale po mlinarovej šmerti zrobiaū še pūani. Žui duch ho podštuchovaū, cahaňo ho krajsc, bo buū zo zbu'nickej rodzini. Mať jedenac bratov a oni buļi šitke zbujníci. Pošoū, ta še ſ ňima zešoū. Ta chodzili krajsc. Tak raz prišli až tam do jeho mlinu. Jeho žena zbačiūa zbujníkov, poša rovno do sipaňca, ta na tri spusti še zamkua. Na sipaňcu buū jeden vihľadčik, taki, co mohoū chňop prez ňeho prejsc. Pošli k ňemu. Sami perši ten jej chňop prešoū prez vihľadčik, ale ona ho ňezbačiūa. Skriū še do sušika. Za ňim išoū druhi, zacaňa mu do hūavi, ale še preci ešči vcahnuū do sipaňca. Išoū treci za ňim, zacaňa mu do ruki. Višoū von, ňevešoū do sipaňca, bo še baū. Tote ostatne mu kazaļi: „Idz Iem ešči raz, ti Šmeū!“ Un ňechceū isc. Pošoū druhi, zacaňa mu do ruki. Zaš i ten odskočiū. Už ře teraz šitke baļi... A prišli žandare, ta jich šitkých uňapiļi a do hereštu vzaļi, dze šedzeli až do šmerti. Ten, co perši vešoū do sipaňca, jej chňop skriti, ten ostaū v sipaňcu. Ked višoū zo sušika zo sipaňca a ukazaū še svojej žeňe, ona ře barz čudovaūa, dzeše tu vzaū i co tu robiū od telich roki? Šitko mu na oči vihvvaraūa. Un ře pokajaū a potim žili dobre až do šmerti.

*) Rozprával Jano Griger, 16-ročný, rodom z Vyšných Repáš. Zápis vo V. Repášach v krčme Wossa 4. sept. r. 1904.

138. §. Trome panove maľi truch sinov. A maľi veľo gazdovstva. Tich truch sinov vpravili po ſevece na skuſenosť ſveta. Veľke peňeži zo ſebu nabrali, ale šitko pokeltovali. Ta z domu vše jim ľem pošiúali, ked peňeži pitali. Ale už vichadzaňo tim occom. Tak ſinove ostali prez peňeži, že už nemaľi ani co jesc. Stretli oňi, tote trome cestovníci, jedneho cigana hoľeho. Ta ho vziaľi zo ſobu. Prišli do jedneho m'esta, nakupili ſumneho papira, co mu zrobili ſi neho grati take jak biskupovi. Bula noc. Prišli do jednej karčmi, ta tak pitali kačmara: „Pan kačmar, či bi nemaľi pre našeho pana ošveceneho biskupa noclik?“ A un jim tak povedaľ: „Oh, hej, tu maju dze nocovac!“ Kačmar jim predúžiň veľku večeru. Jak ſe navečeraľi, ta tote trome cestovníci pitali od kačmara peňeži, že ſe budu na kartoch hrac. Tak un jim daň ſídzom stovek. Cestovníci povedeľi, že jak staňe pan ošvecení, že un to zapūaci. Ked na kartoch už ſe dosc nahraľi, pitali od kačmara kluče od biskupovej chiži, bo osobne nocovaň. I kačmar jim daň kluče, bo hvareli, že i v noci muša iſc ku panu ošvecenemu. Oňi vziaľi te kluče, zotvrali ſebe ſitke chiže a co ſiaſli, ſitko ſi nich zabrali. Rano kačmar stanuň, idze patrec truch cestovníkov, — už jich tam ňet! Na klučovu dziru patri do tej chiži, dze pan ošvecení nocovaň, popatri na poscel, — tam cigan hoři leži, bo papirovo grati ſe mu už poterhaľi . . .

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša.)*

139. §. Bul jeden kral a mal jedneho ſina, chtori ſin ſicke remesla znal, jake na ſevece buli.**) Mudri bul, reč vſelijaku znal,

*) V mestečku *Veľký Šariš* pobudnul som bol v prvej polovici septembra r. 1892 dlhší čas, aby ſi osvojil hlavné pravidlá východoslovenského nárečia. Dával som ſi rozprávať prípoviedky po celé dni. Aj pozdejšie som bol vo V. Šariši, aby dopĺňoval svoje vedomosti. Minulého roku (1904) zjednal som ſi svojho najlepšieho rozprávkára Jána Kaščaka na ſeſt dni. Prichodil ku mne každý deň do Prešova, tu ſom ſa ubytoval, a tu sme osnovy veľkošarišské znova revidovali čo do reči. Zápisy z r. 1892 boly totiž iba natoliko správné, nakoľko vtedy moje východno-nárečové vedomosti stačily. Za vzor východnej slovenčiny považujú východní Slováci reč Prešova a jeho okolia. Osnovy z Veľkého Šariša sú najpríhodnejšími predstaviteľmi vzorcovej reči východoslovenskej a preto podávam z nej hojne ukážok.

**) Rozprával Ján Kaščák, rodom z V. Šariša. Zápis vo V. Šariši 6. sept. r. 1892. Znova prezrel s ním v Prešove 16. júna r. 1901.

chiba ľežal kradnuc. Raz povedal svojim rodičom, že už Šicko zna, remesla šeljake, reč všelijaku, hibaj kradnuc Ŀežna. Tak povedal, že sa musí išc naučiť ešte i kradnuc. Ale ho rodiče odhvarali, že ma pri čim žie, že co mu po takim remešle. Ale on na to Ŀedal níč, ľem sa vžal a išol sa učiť kradnuc. I prišol do jedneho lesa, dze buli dvacecstiri zbujníci a dvacatipjati harnad, chtori bul vražec. Tento Šicko znal, naco ten princ prišol. „Panbuh daj ščesce, kamaraci,“ povedzel princ, chtoremu bulo meno Mudroch. „Daj, Paňebože, i tebe princu Mudrochu,“ lebo harnad znal jak ſe vola. „Ta co tu hces?“ „Ta ja ſe prišol učiť ku vám remeslo, bo už Šicko remesla znáim, jake na ſvece jest, ľem kradnuc Ŀežnam.“ Vražec-harnad mu na to odpovedzel: „I to ſe možeš naučiť. Sluhaj, co ja ci budzem hutoric. Teraz pujdze za totu i za totu drahу jeden mešarč a povedze jedno ceľe, ta ked mu toto cele ukradneš, co on ce aňi Ŀevidzi aňi o tebe znac Ŀebudze a ked to cele tu priñeš, ta budzeš na mojo mesco, bo ja mam išc do jedneho kraľa za vražca.“ I tak princ Mudroch ſe vžal toto cele ukradnue. I pridze do lesa na totu istu drahу, zkadzi ten mešarč i s tim ceľecem mal išc i ſednul ſebe za kračka. Jak vidzel, že už Ŀeďaleko ten mešarč s ceľecem, zobul zoz lievej nohi čižmu i položil ju na stred drahи a sam ſe skril za kračka. Ked prišol ten mešarč ku tej čižmi i s ceľecem, vžal čižmu do ruky a opatral ju a mišiel v ſebe: „Kebi bula i druhá, ta bi ſom ju vžal, ale tak co mi po jednej?“ Zohabil čižmu tam a odešol Ŀaďej. Princ jak to vidzel, že mešarč čižmu zohabel, vžal čižmu zo žemi a obul ju a išol tiž Ŀaďej až zať teho mešarča prebehnuł i zať ſe skril za kračka a zobul s pravej nohi čižmu a rucel ju na drahу. Mešarč prišol i ku tej čižmi, co bula s pravej nohy, ta stanul a kajal ſe a mocno banoval, že kebi bul hen tu vžal, ta bi bul už mal paru. Co ma robiť? Vraci ſe nazad ku tej, co bula z lievej nohi. Cele uvaďzel, čižmu druhu zohabel, a vracel ſe po peršu čižmu. Ale co ſe ſtalo do teho času Ŀiž mešarč pošol hledac peršu čižmu! Prince Mudroch višol zpoza kračka, obul i druhu čižmu a cele ukrad. Cele zabil a hlavu mu odrezal. Tam bula jedna jaruha, vžal hlavu z ceľeca a ſturił ju do totej jaruhi (+ močari) tak hluboko, že ľem rožki bulo z Ŀej vidno. Mešarč darmo hľadal totu peršu čižmu. Lebo jak zname, Mudroch už mal obidva obute. Tak vracel ſe nazad ku temu kračku, dze cele mal uvaďene. Prišol a Ŀemal aňi ceľeca aňi druhej čižmi. Hodzil a hľadal cele. Jak ho už nateľo hľadal a volal

„na biču, na,“ tak Mudroch, chteri za kračkem šedzel, ohlašil še: „beé“. Mešarč išol za hlasom i prišol ku močari i vidzel svojo ceče uvjaznute, že řem hlava mu stirčela z mlaki. Kajal še co ma robit, či ma isc vicahnuc ho obliečeno abo zobliečeno. Šmatoch vecej pri sebe ňemal; tote, chtore mal obliečene, sanoval zamočic. Tak muj Iubi mešarč co ňezrobol, pošol za jedneho kračka, zoblik še i išol po ceče. Prišol do tej mlaki, ulapi ceče za rožki, i jako ho hcel vicahnuc, sam še vivracel do mulu, iebo vicahnul samu hlavu. Za ten čas vžal Mudroch i jeho šmati i ceče prez hlavi a pošol ku kamaratom. Vražec-harnad barz ho pochvaľel a povedzel, že aňi sam ňemišel, žebi princ tak mudro znal kradnuc i zohabel ho na svojo mesco za hlavu totim dvacecťirom hlopom; sam vražec odišol do jedneho kraľa za vražca.

Princ Mudroch vidzel, že už nakradzeno bolo dosc, povedzel svojim hlopom, že ked už maju dosc nakradzeno, žebi še řem s tim rozdzeľili co maju, a každi žebi pošol tam, zdazdi je. Bo že bi jich mohli zlapac a pozavirac, kebi ešte daľej chodzili kradnuc. Ta šicke chlopi ho usluhli, rozdzeleli še, vžali svojo peňeži a posli každi svoju stranu. Princ Mudroch do teho isteho varoša prišol, dze bul vražec-harnad, žebi še tam daľej učil kradnuc. Prišol na koniec varoša, dze bival jeden hudobni šuster, i vešol do dvora až ku jeho hiži i zaklapkal šustrovi na oblak, bo už šuster spal. Šuster stal i pošol mu otvoric i vpuščel ho. „Co hceš?“ pital še. „Či bi sce mi ňedali, pan majster, dajaku robotu?“ „Ta jakcho ři remesla? Ja šuster, ale hudobni, roboti ňemam, ta ce ňemožem vziať.“ On odpovedzel: „Zato ňič, robota budze aj do sameho kraľa, ja dobre učeni, ta pri mně možece dobre žic.“

Šuster še nato obvešel i prijal ho za tovariša.

Dobre. Dzeň-dva robeli, na treći večar hutori tovariš Mudroch ku majstrovi, žebi mu dal mech. Majster mu dal a Mudroch vžal mech a pošol z ňím do kraľovej komori na zlate peňeži. Ščesce mu kvadrovalo, ukrad i priňis. A to ňeľem jeden večar bulo, ale i na druhí tak zrobol. Majstrovi še to mocno popačelo a povedzel na treći večar: „Pujdzem i ja s tebu; vecej doňešeme.“

Ale kraľ zaraz na druhí dzeň zbačel, že peňeži mu hibja. Ta še pital svojeho vražca, chtori bul harnadom, že chto na peňeži hodzi? Harnad dobre znal, chto hodzi na peňeži, ale mu ňebulo řešodno povedzec, bo princ Mudroch sídzem raz ho spríšahal, ked stupel do zbu'ňickeho kamaratstva, že ňigda na princa nevivola,

co ukradnie. Vražec preto īem radu mohol dae krałovi. A porađzel mu tak: „Vikop pred dzverami komornima pod prahem hliboku dolinu a daj do tej naľac pulno smoli. Toten, chto pujdze na twojo peňeži, spadne do smoli a tam ho najdzeš.“

Na treći večar Mudroch posbiral īe kradnuc i zo svojim majstrem, chtori bul barz lakomi na peňeži. Prišli ku krałovskej komore, Mudroch otvoren dzvere a kazal isc majstrovi napredkek.

Majster šol, ale pred prahom spad do dolini, dze bula smola. Tovariš Mudroch ho īijak ztadzi vicahnuc īemohol. A preto ſe barz zastaral, že po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peňeži. Vžal ſablu, chtoru mal pri sebe, a odecal majstrovi hlavu a rucel ju hliboko do smoli, že īebulo poznač, chto to bul. Mudroch potim prešol prik teho trupa i nabral sebe peňeži a prišol do domu. A pitala ſe ho majstrova: „A majster dze?“ „Majster neščešlivi zostal,“ odpovedzel on, „un ſmere tam podstupel, ale vi ſe ne-starajce zato īič, vam ešče lepši budze jak pri vašemu mužovi. Ja vam budzem nošiť peňeži a tak budzem z vami žic jak vaš vlasni muž.“ Dos' na tim, žena na tim īebula spokojna, bulo jej za mužem žał.

Rano, ked krał prišol ku tej komore, vidzel, že vo smole človek prez chlavi, zaraz išol ku vražcovi a pital ſe ho: „Vražcu, chto na mojo peňeži hodzi?“ Vražec znal, ale mu povedzec nebulo ſtebodno, bo bul prišahani. Vražec kazal krałovi trupa vicahnuc a položic na vuz a dae vožic po mesce a že ten povi, chto na peňeži hodzi, — chto budze plakac.

Šustrova žena ſe doznela, že jej muža budu po mesce vožic, a hoc jej bulo dobre pri tim tovarišovi, preči ſe bala, že budze mušec plakac, ked uvidzi trupa svojeho muža. A preto ſe pitala Mudrocha, co ma robić, žebi īeplakala a ſe īeprezradzila. A Mudroch taku radu dal: „Ja ci dam peňeži, pujdzeš do sklepu a ſebe nakupiš grati, drahe taňire a miski porcinalovo, vežneš to na hirbet a pujdzeš po mesce. Ked tvojeho muža kolo tebe povezu, znam, že mušiš plakac, bo ci žał za mužem, tak spadneš na žim, grati ſe potrepju a ti možeš barz plakac. Ked pridze ku tebe krał a budze ſe ci pitac, zaco plačeš, povidz: „Jakže bi ja īeplakala, ked me moja paňi poslala na grati porcinalovo a ja spadla a tote grati ſe potrepali. Co mi teraz moja paňi zrobí?“ Tak ſe stalo. Ked plakala, krał viňal pudilar a dal jej pejcdzešac zlati: „Idz do domu,“ povedzel, „a īeplač mi tu po mesce.“ Ale ona īem vše plakala,

ked vidzela, jako voža po mesce hore-dolu jej muža, a preto prišol ku ňej kral ešti raz a pital ſe jej zaš, co plače? A ona odpovedzela: „Jakže bi ja ſeplakala, ked ſeznam, či ſom teraz take grati vibrala, jake buli tote, chtore vibrala moja paňi, bo paňi ſama grati vibrala a ja ſem po ňich mala iſc.“

Minul dzeň, minuľi dva, tri, a Mudroch vše ſem hodzil na peňeži. Tak zaš ſe pital kral vražca: „Chto chodzi na mojo peňeži?“ A vražec odpovedzél: „Daj vistavic ſibeň za hižu teho a teho ſuſtra a daj tam zaveſic teho trupa a daj ku ňemu vartu. Chto teho trupa ukradnie, toten zna, chto na peňeži chodzi.“ Kral tak zrobel, jak radzil vražec. Dal vistavic ſibeň, dal teho trupa zaveſic a dal ku ňemu dvacecſtiroch vojakoch i jedneho kapitana, žebi mocno vartovali teho trupa, žebi ho ničto ſeukrad, bo že ked ho ſeovartuju, ta budu ſicke o hlavu meňše.

I tak varta ſtala. Šusterki buло mocno žaľ, že jej muž po ſmerti muſi na ſibeň višec i povedzela svojemu tovariſovi Mudrochovi: „Ja to ſe možem ſeerpic, žebi višel pri mojej hiži, ja ho muſim dac spratac.“ Mudroch ſe zlik, že ſe tak dozna kral, chto na jeho peňeži hodzi. Tak un ſebe rozmiſtel a potim povedzel: „Nestaraj ſe nič, ja ſam ho spratam.“ Poſol potim do jedneho varoša i kupel ſebe jedneho planeho koňa, chtori ſeľem že cahac ſeumohol, ale aňi ſam hodzic nevladal. I jednu taſigu. I naklad na totu taſigu olovo a dzejake čežke veci, co ten kuň za dobru drahу cahac ſeumohol, ne žebi ked do mlaki dakdzej uvjažne. Za ſuſtreml, dze trup višel, bula jedna mlaka. I Mudroch vzal totu taſigu i ſ ſkoňem a už večar buło, ked iſol kolo teho trupa a zahnal teho koňa s tu taſigu do tej mlaki. A tu mocno plakal a kričel, že chto Boha veri, žebi ho prišol ratovac!... Ale tam ničeho ſebulo, bo to buło nakoňec varoša, ſem tota varta, co ſtala pri totim trupovi. Ta už ſeznal, dze ſe ma podzec, iſol ku temu kapitanovi a pital ho, žebi taki dobrí bul, žebi mu poslal tich vojakoch totu taſigu vicahnuc, že ma barz daľeko ešće iſc na jurmak a že veļo utraci. Kapitan ſeznal co v ňim ſedzi, tak ſe na ňim zlutoval (+ zmiloval) a mocno ho ſanoval i poslal tich ſickich vojakoch, žebi mu totu taſigu vicahli. Vojaci vzali a viňeſli taſigu na čiste mesco a na dobru drahу. Pital ſe potim Mudroch kapitana, či bi ſeumuh dac pokus paſenki tim vojakom. Kapitan dozvoľel a Mudroch ponálival vojakom po dva pohariki z takej paſenki, od chtorej človek muſel zaspac, i ſam kapitan ſe napil

— zoz flaški. Medži jednu pulhodzinu tak zaspali šicke, co ňeznali o ſvece. Vtedi Mudroch vžal teho trupa i odniš ho na cintir; tam mu vikopal doľinu i tam ho sam pohoval. Potim pošol do jedneho ſkľepu a kupel na dvacecťtiri vojakoch kňažske oblečenie, tak jak ſe noší ku pohrebu, a dvacatepjate oblečenie kupel biskupske. Kupel dvacecťtiri kňižki a dvacatupjatu vekšu, pre biskupa. Vžal tote ſmati a pooblikal ſickich vojakoch, kapitana za biskupa, a dal jim i po jednej kňižki, najvekšu biskupsku kapitanovi, a sam prišol do domu ku majstrovej. A povedzel jej, že jej muž už spratani i pohovani. A ona ſe uspokojila.

Rano, ked ſe vojaci prebudzeli, ta jeden na druhého patri a ſe pita: „Ta co ti knaź?“ Patra ſicke na kapitana, ta ten v biskupskich ſmatoch oblečení! Zobudzeli ho a ſe mu klaňali jak biskupovi. A potim ſe zastaraли ſicke. Kapitan najbarzej. Rozmiſloval a povedzel: „No mi budzeme o hlavu meňše, lebo nam trupa ukradli.“ A rozmiſloval, jak bi ſam ſebe i vojakoch od ſmerci oſtebodzic mohol, lebo kapitan bul barz mudri. Ta jim povedzel tak: „Teraz pujdzem ſicke, jak zme obliečene vov popovskich ſmatoch, pred kraľa a ja jak biskup. Ja vam budzem predpovedac a vi budzece za mnú ſpivac.“ Vžali ſe a iſli ku kraľovi ſpivajuci. Biskup jim predpovedal a vojaci ſpivali. Prišli do burku, furt ſpivali, až kraľ višol a pital ſe: „Co ſcece?“ „Pitame odpovidz, najjasnejší kraľu, žebi ſi nam prebačil, co zme zaviňili.“ Kraľ ňeznal, co bi buli zaviňili a preto jim povedzel: „Prebačim vam, idzce.“ Ale oni ťem daľej ſpivali. Prišol i druhi raz kraľ a pital ſe jich: „Ta co ſcece?“ A biskup zaſ pital kraľa, žebi jim prebačel, co zaviňili. A kraľ zaſ povedzel: „Prebačim. Idzce a neſpivajce!“ Ale oni ťem furt ſpivali. Kraľ už mocno bul zli, višol vonka treći raz a povedzel jim: „Ale už vam ſicko prebačim, či ſce dobre, či ſce zlé zrobili. Idzce a neſpivajce.“ Tak tedi ten kapitan, co bul za biskupa oblečení, povedzel, co ſe ſtało s trupom, že ho ukradli a jich že do popovskich ſatôch pooblikali... Kraľ bul na to mocno zli, ale na vec zapomnul.

Zaſ minul dzeň, dva, a Mudroch ťem vše na peňeži hodzil. I prišol kraľ zaſ ku vražcovi: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A vražec, chtori dobre znal, chto hodzi, odpovedzel tak: „Toten, chto na peňeži hodzi, musí bic barz ſmeli. Tak, kraľu, daj vihlaſic, že daſ temu svoju dzivku za ženu, chto ſe opovaži s īu jednu noc ſpac. Tak isce ſichto neopovaži ſe, chiba ten ſmeli, co

na peňeží hodzi. Pri tom daj princeznej taku krejdu, z chtorej farba vejdze až pod skuru, žeby še nedalo zmie, co še s ňu napiše. A tvoja dzívka zrobí na čole znak temu, chto s ňu budze spac, a teho ulapíme.“ Vražec znal, chto na peňeží hodzi a že toten isti budze s ňu i spac.

I tak še stalo. Prišla noc, a chto prišol ku princeznej spac jak princ Mudroch? Jak še už vispalí a un še od princeznej od-biral het, ona mu zrobela na čole znak s totu krejdu. Un spozoroval, že mu daco po čole s palcem štrejchla, tak ked višol z hiži von, vžal džveredlo a opatrel še v ňim i vidzel, že ma na čole červeni šplach. Vžal zaraz hustečku, posliňel a uciral še s ňu, ale to puščic ıehcelo. Vžal vodu, umil še, aňi tak mu puščic ıehcelo. Un už spozoroval, že to ňi dobre, i vracel še nazad ku princeznej, chtora tvardo spala, a hľadal kolo ıej, či daco ňema? A našol červenu krejdu. I vžal krejdu a i jej napisal znak na čolo a potom šickim tim, chtore v burku buši, popisal tote iste znaki na čolo. Ked rano prišol inaš ku kraľovi a vidzel, že je inaš poznačení, zaraz na ıeho ostro kričel: „Už som ulapil zbu'ňika, co na mojo peňeží hodzi. Ti bul v noci pri mojej dzívki?“ Inaš na ıeho patrel a mocno še zastaral a pital še, že preco na ıeho mišli, že kradnul peňeží i spal pri princezni? A kraľ odpovedzel: „Preto, že maš znak na čole.“ Inaš odpovedzel: „I vi mace, najjasnejši kraľu, tiž.“ Kraľ še nato mocno rozhňeval a dobre že ho takoj ıebil. Inaš vžal džveredlo a pokazal ho kraľovi. I vidzel kraľ, že ten isti znak tiž ma. A doznał še, že ho maju šicke, chtore su v burku, aj princeza.

A Mudroch zaš tem na peňeží hodzel. A kraľ pital še zaš vražca: „Chto na mojo peňeží hodzi?“ A vražec odpovedzel: „Toten ešče budze daľej ku tvojej dzívki hodzic, tak povidz dzívki, žeby mu privyjazala v noci mišček s proseom, na chtorim dzirká budze; zkadzi on pujdze domu, ta še za ňim všadzi sipac budze a tak še dozname, chto na peňeží hodzi.“

Mudroch na druhý deň večar zaš išol ku princezni, a ked še daľi do spaňa, ona mu privyjazala mišček zos proseom nazadek. Ked še domu vracel Mudroch i scel sebe vicahnuc hustečku z kešeňi, namacial mišček s proseom, v chtorim už tem dachtore zarenka buši. I zaraz pobačel, že to už ıedobre. Pošol do sklepú, kupel prosa a sipal od burku do každeho domu. Tak že ho zaš ıemohli najsc.

Ale na peňeži vše ľem hodzil Mudroch. A kral še pital **vražca**: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A on odpovedzel: „Ja ci teraz už povim, mušiš temu dac svoju princeznu za ženu, lebo ten je barz šikovni, naučel še od vražca kradnuc a šicke kunšti, ta ľem tak dostaňeš svojo peňeži nazad i jeho samoho do moci, ked mu daš princeznu za ženu.“

Kral dal vihlašiť, žebi ten Šmeli prišol do jeho burku, co kradnul jeho peňeži, že še mu nič něstaňe, ale že mu da jako šikovnemu človekovi svoju dzivku za ženu. Princ Mudroch še oznamil u kraľa, preukazal še, že je on tiž princ, že kradol ľem, žebi vidzeli ľudze jeho šikovnosť a že už vecej kradnuc ňebudze. Kraľ mu dal svoju princeznu za ženu i kraľovstvo po ſmerci a kraľuju do dneška dňa, ked nepomarli.

140. §. Bul jeden parobek a toten mal jednu frajirku.*⁾ I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel. Raz prišol ku ňej ňeskoro v noci i ona ſe opitala: „Čomu ſi tak ňeskoro prišol? Ja už dobre ňeumrem, tak ce čekam, bo ce barz rada vidzim.“ A on odpovedzel: „Ja ci verim, že me rada vidziš, ale ľem tak, ked pujdzeš pod ſibeň a priňeš mi ztamadz znak.“ Ona ſe vžala a išla pod totu ſibeň. Pod totu ſibeňu našla jedného koňa stac, chtori mal prez hirbet prevešeno v mehu tak jak bi dva korce zarna. Ona vžala koňa za ohlavec i privedla ho až ku svojemu frajirovi. I povedzela: „Tu maš znak zpod ſibeňi: Privedla som ci koňa zpod ſibeňi!“ Vžal koňa a uvadzel pod šopu. Meh snał s koňa i opatrel, co v mehu jest, a vidzel, že su v mehu peňeži. Zaraz povedzel svojej frajirke, že keľo oňi maju peňeži. Tota dzivka služela u orgaňisti a ňemohla scerpic i hned zobudzela orgaňistu a šicko porozpravjala. Orgaňista ſe obliek, višol von i opatrel i vidzel veľo peňeži. Tiž ſe zradoval i ňeznal tiž ciho bie. Povedzel o tim i kačmarki židuvki. Šicko to stalo ſe v sobotu večar. V ňedzeli rano prišli zbu'ńici pod totu ſibeň i vidzeli, že koňa ňit s peňežmi. Zaraz rozbehli ſe šicke dvacecťtiri po valaloch a z nich jeden prišol prave do teho valala, dze buļi ukradnute tote peňeži. A stavil ſe v karčme i pital ſe, co nove? I kačmarka odpovedzela: „Vera tu veľo nove. Orgaňistova dzivka pošla včera v noci pod ſibeň a

*⁾ Rozprával tiež Ján Kaščák vo V. Šariši 9. sept. r. 1892. Prezrel s ním znova v Prešove 16. júna r. 1904.

privedla ztamadz jedneho koňa a na ňim v mehu veľo peňeži.“ I tota dzivka prave vtedi prišla do tej karčmi na vino ku omší. I zaraz ju ukazala kačmarka teinu cudzemmu, chtori bul obliečeni za minarčika, že to ta šmela dzivka, chtora bula v noci pod šibeň.

I minarčik zaraz začal ju poščipovac, že taka bi mu dobra žena bula, co je taka šmela, bo že ma mlin v poľu. I dzivka pošla s vinem do domu. Ked minarčik sam zostal s kačmarku, pital ſe jej, že či bi tota dzivka za ľeho ľepošla? Kačmarka odpovedzela: „Dame ju po obedze zavolac tu, ta ſe jej možeme pitac.“

Kadzi bulo po obedze, zaraz dali dzivku zavolac i pitala ſe jej kačmarka: „Čuješ, Hančo, ľepošla bi ſi za teho pana minarčika?“ I dzivka obecala, že pujdze, bo minarčik bul krajší jak jej frajir. I tak povedzel minarčik: „Ta mi ſebe tu na ľedzeľu zrobime veſele s tancem. Nas jest vecej kamaratoch, ſicke pridu, a ti pridz vepridz nas po obedze.“ I s tim ſe vžal a poſol het. Dzivka už rada bula, že ſe vida, ledvo čekala do ľedzeli, bo ona ľeznala, jake ľeſcesce ju čeka. Prišla ľedzela, dzivka už aňi grati neumivala, leiem ſe pooblikala jak najkrajší mohla a išla vepridz svojeho frajira, co ju mal vŕac za ženu. Išla, išla tak daľko, až prišla ku jednej kaplički a vtedi začal padac mocni dišč. Ona ſe skrila pod totu kapličku, žebi ju ľezapadalo. Naraz otvorili ſe dzvere na kaplički a dzivka spadla dnuka a dzvere ſe za ňu zamknuli. Doraz nato išol za totu drahu minarčik i zo svojima kamaratami, chtorich bulo dvacecštiri. A oňi medži ſebu o totej dzivki huto-reli: „Hej, kebi zme ju teraz zlapať, ta bi zme ju od palca rubali... a každi jej inšaku ſmerc obecoval. A dzivka to ſicko čula, a ſe barz zlekla, že to ľedobre s ňu. Dišč furt padal a živaňi (+ zbujníci) ſe tiž pokrili kolo tej kaplički. Dzivka ſe barz bala, že živaňi vejdu dnuka. Ale skoro ſe začalo jašnic, dišč prestal padac a živaňi pošli daľej. Živaňi ſe zbirali na toten taňec a medži ſebu huto-reli, že kadzik začnu hrac, ta ju vežňu medži ſebe a budu s ňu tancovac, pokil ju ľeušmerca. Dzivka o ſickim znala, co prouivko ľej zrobic heu.

Šicke dvacecštiri prišli do karčmi a barz ſe čudovali, že dzivku aňi ľestretli aňi jej v karčme ňit.

A teraz ſe vracme ku dzivki.

Jak živaňi odešli, jej ſe dzvere otvoreli i ona višla a išla stran drahi až do domu. Porozpravjala orgaňistovi ſicko, že to ľe minarčik a jeho kamaraci ľe statečne ľudze, ale že ſu ſicke

zbujníci. A tak orgaňista dal znac na valal (h)lopom a tote **prišli** zos šekerami, kosami, obstupeľi karčmu dookola a ulapili šicke dvacecštiri.

Živaňi kričeli: „Ta dzekuj temu, chto ci tej radi dal, bo bi zme tebe buť naisce tu ušmerceli.“

Haňička obanovaala, že zapomňela na svojeho peršeho **frajira**, ale toten jej prebačel, i tak še pobrali. Z penežoch dali aj orgaňistovi a ostatek sebe zohabeľi. A žiju šicke ešči, jak nepomarli.

141. §. Bul jeden ocec i zo ženu i maľi dvojo dzeci.*⁾ Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu Marička. Raz še jim matka pohorela i ležela na šmertnej posceli. Dala ku sebe zavolac kňáza, kňáz ju sporadzel jako každeho krescana-katolíka. Potim dala ku sebe povolac svojo dvojo dzeci, Janoša a Maričku, i svojeho lubeho muža. I dala jim macerinske požehnaňe a povedzela svojemu lubemu mužovi i dzecom Janošovi i Marički: „Teraz ja už umrem; ocec s Janošom pujdzece za ſídzem roki na pušč a budzece putovac a za tich ſídzem roki nešlebodno vam do domu prisc.“ A dzivki povedzela: „Ti budzeš za tich ſídzem roki v calim gazdovstve gazzovac.“ I v tim ona umarla. Oňi ju pohovali i ocec s Janošom vziaľ še i išli na pušč a Maričku zohabeľi v dome za gaziňu. Marička še ušilovala mocno, bula bohabojna, Boha uccela, ľudzi uccela i tak daľko gazzovala, že sebe vo svojim dome až jeden koſcilek dala zrobic. V tim istim valaľe bulo vecej pohanoch jak katolíkoch a te še na ňu mocno hňevali, že ona tak mocno bohabojna. Ona tak mocno bula bohabojna, že sebe od rimiskeho occa jedneho kňáza vipitala, co jej každe rano išol omšu služic do jej koſcilka. Tak, jak ja povedzel, tote pohaňi še barz na ňu hňevali a pisali za jej occem liſti, že Marčuša plano gazzduje, že Marčuša še už raz prespala, ...ale na to ocec ſedal nič, lebo mu ſebodo za ſídzem roki do domu prisc. A Marčuša ešči lepši gazzovala a barzej pobožnejša bula, za to še pohaňi na ňu ešče barzej hňevali a zaš pisali lištek ku occovi. Ocec ešče vše na to ſedal nič. Pohaňi už neznali, co maju procivko nej robic a preto pisali treći raz, že jeho dzivka Marčuša už dva dzeci zahubela perše, a teraz treće už do vodi rucela. Ocec še na to rozhňeval a povedzel

^{*}) Rozprával tiež Ján Kaščák vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova som prezrel rukopis s ním v Prešove 17. júna r. 1904.

svojemu sinovi a jej bratovi Janošovi, žebi išol domu a žebi ju zabil a žebi z nej priňis jazik i oči, bo jemu samemu ňešlebodno bulo isc domu, inakši bi bul prišahu zlamal. Janoš prišol do domu, ale aňi dom jich poznač ňemohol, na dvore bul už koscel vistaveni. Prišol ku koscelu a vidzel, že pri oltaru kňaž omšu služi a Marička pri oltaru kleči a modli še. Aj on sam kleknul a mocno plakal a modlal še. Po omši vžala Marička kňaža na frištik, aj jeho privitala a krašne ho pobožkala a pitala še ho: „Co tu hečeš, muj lubi bratu?“ Un jej na to ňeopovedzel nič, lem barz plakal. Jak ho telo pitala, žebi jej povedzel, co sce, tak jej un povedzel: „Ja tebe prišol zabici, bo za nami take listi išli, že si še už tri razi prespala a dzeci si šicke tri zahubela.“ Ona mu na to odpovedzela: „Co sceš, muj lubi bratu, ta ze mnu zrob. Šak vidziš, jak ja gazdujem. Co še ci pači, to ze mnu zrob.“ On odpovedzel: „Moja luba šestro, ja bi ci život daroval, ale ked me ocec muj sprišahal, žebi som z tebe priňis jazik i oči.“ Ona ňedbala nič, lem telo povedzela: „Co še ci pači, ta ze mnu zrob!“ Jemu še natelo žaľ udal, že povedzel: „Ja tebe život darujem, moja luba šestro, mam tu jedneho pšíka, ta ho zabijem, odrežem mu jazik i vidlubem mu oči a odniešem occovi.“ Ona za to bula rada a tak mu povedzela: „Dobre, muj lubi bratu, ja še vežnem a pujdzem ztadik, co mňe ňigda níchto tu v tim valale ňevidzi.“ I ona mu prišahla. Tak zamknuli chižu i koscil a odešli. Janoš ku occovi a Marička išla po svece. Jak Janoš prišol ku occovi, tak ukazal toten jazik i tote oči; ocec na ňich aňi patric ňechcel, ale kazal jich rucič psu. Tak ňech lem oňi tam daľej putuju po tim sivece.

Marička v tim bidnim sivece ňeznala, co sebe ma počac. Učena bula dobre, v postaci hlopskej stala, preobliekla še za hlop, bo še jej spačel — vojenski stav. Ona dala sebe vlasti ostrihac i zverbovala še. I spravovala še tak dobre, že co rok tak više išla, až na generala višla. Jak generale po veľkých kavehaňzoch, diatroc hodza, tak i ona chodzela všadze jak general. Komando mala dobre, ale jeden raz buľi v jednim kavehaúze, ta še jednemu generalovi barz znepečela, že hoci v postaci je hlopskej, ale v reči ženskej. Raz prišol ku jej fušerčikovi (privadinerovi) a mu obecal dobre zaplacic, jak mu dovoli pod posciľ še skric, dze jeho pan (general Marička) špi. Običajne peňeži lakome, tak i vtedi buľi. Fušerčik dovoľil. I general še skril pod posciľ. General Marička jak prišla domu, lehnula sebe, a še nespodzivala, že dachto

v tej hiži jest. Ona večar jak líhala, sama bula, jak stavalá, tiž sama bula, a preto hola spala. Ked Marička zaspala, generál zpod posceľi višol a vidzel, že na posceľi leží žena. S tim sé vžal a pošol von. Generál Marička rano stanula, pooblikala še, prišla ku dzverom a vidzela, že dzvere ňezamknute. Ale sebe veľo do hlavi ňebralá, bo mišela, že večar vecej vípila, jak trebalo a zapomňela zamknuc. Ten isti generál, co pod posceľu ležel, prišol ku kraľovi a povedzel: „V jich regementoch maju generała žeňsku!“ I povedzel, v ktorim regemence. Kraľ sé na to čudoval a ſeverel. A ten kraľ bul ešte samotni. Tak sebe mišel: „Ked budze žeňska, tak budze moja žena.“ A tak dal zavolac Maričku ku ſebe do jednej hiži, dze ňebuli ťem oňi dvojo a postavel na ťul revolver i Šablu a povedzel tak generalu Marički: „No, ja ſe stavil s jednim mojim adjutantem. Un povedzel, že ti maš biľše celo jak ja, ta teraz ſe prešvedčime. Bo ked ňe, ta budzeš abo zastreleni abo zecati.“ General Marička na to rozmišlovala, co ma robiť, bo un ſe jej kazal zobľesc do hola. Ona ſebe mišela: „Abo ſčeſliva budzem abo neſčeſliva.“ Tak ſe zobľekla i vidzel kraľ, že ona žeňska. Kraľ ju poklapkal po pľecu a povedzel jej: „Ti budzeš moja žena.“ I tak oňi dvojo prišahli a on ſe ſicko dal do vuſi, ſicke prava. General Marička o svojim starim kraju ňezapomňela, ale ſebe mišela vše, že ma tam occa, i brata Janoša. Raz ſe pitala od kraľa, žebi jej dozvolil svoj kraj opatrie, zkadzi je narodzena. Ona ſe obliekla do hlopských kraľovských ſmatoč, bo ſe ſicko ſvečelo, i žeňske i hlopske, i vŕala ſe i išla s paru vojakami. Tak došla až do teho valala, dze bula narodzena. Dze stanula same perše? Do plebana na faru, bo tam inšakich panoch ňebulo. Tam ju tak privitali jak kraľa, bo Marička bula v kraľovských ſmatoč oblečená. Pitala ſe teho plebana: „Co tu nove?“ Tiž ſe pitala o ten koſcel, co na jich dvore stal a co ona vistavie dala. Pleban odpovedzel, že dakedi tu bul mocni ſedlak i zo ženu a žena teho isteho ſedlaka barz mocno pohorela. Mať i dvojo dzeci: Maričku i Janoša. Ta jim pri ostatnej hodzine povedala ſedlačka, žebi po jej ſmerci ocec s Janošom išli za ſidzem roki na pušč a Marička žebi gázdovala v tim istim gázdovstve. Ale v tim valale bulo veľo pohanoch, a tote zavidzeli Marički, že barz dobre gázduje a že je taka pobožna a že ona ten koſcilek vistavie dala, ta pisali za jej occem liſti, že už ſe tri razi prespal a ſicke tri dzeci zahubela. A preto ocec poslal ſina Janoša, žebi jej za to ſmerc zrobil. Že

oňi za ſidzem roki po pušči hodza a ona taki bezperak doma robi. A pleban daľej hvarel: Janoš jej zrobel ſmerc a tak o ten koscil ňema chto stac. General Marička ſe na to mocno rozhnevala, ale inše ňič ňemohla zrobic, lem veľku porciu na ňich naložela, že mušeeli Šicko popredac. A potom dala svojeho occa zavolac i s jej bratrom Janošem ku ſebe a tak ſe occa pitala:

„Preco ſi dal totu dzivku zabic?“ a ocec jej porozpravjal, že čul, že bula marnotratna, že ſe tri razi prespala, že tri dzeci za-hubela a že ſe on barz ra tim pohneval, že un zo ſinom muší ſidzem roki po ſvece hodzic a ona taka marnotratna bula.

A Marička odpovedzela: „Preči ſee mohli do domu prisc a opatric, či to pravda, co pohaňi hutoreli a potim ju ſtrofac!“

Tak Marička dala veľiku pokutu i occovi i Janošovi, mocno jich hladem morela, ňe tak eščik Janoša, jak occa a tak ſe vžala i odešla do svojeho varoša nazad. I tam jich dala ku ſebe pri-šikovac, i occa i Janoša, a mocno daľej jich trapela. Každi dzeň i ſidzem razi ku ňim išla a raz bula kral, druhri raz kraľovna, bo ſe preblíkala do žeňskich i do hlopských ſmatoch. A jak ſe jej žaľ udal nad svojim occem i nad svojim bratrom Janošem, ňe tak ešče nad occem, jak nad bratrem Janošem, že jej život daroval, tak ſe jim zverela: „Vidzice, muj lubi ocec i ti muj lubi bratu Janoš, ja vaša dzivka a twoja ſestra Marička, Šicko mi Panbuham pomuh; co ſom ſebe od Boha pitala, ta ſoni i dostaſa.“ A potom occa dala do jednej hiži sameho zavric a dala mu jesc i pic co ſe mu pačelo, ale nešlebodno mu bulo vonka vinſc lem za dva hodzini prez dzeň. Bratovi Janošovi už taku pokutu ňedala, bo ho ſanovavala, že jej život daroval. Dala ho viučic a i z ňeho general bul. I žiju i do dneška dňa, ked nepomarli.

142. §. Co Šicko je z palenki?*) U nás po karčmoch ſu ſame židzi. Z tej palenki, co mi hudobne ľudze vipljeme, ſu po ſtoľicoch: fiškače, dochture a najvekšie panove, lebo židzi z našej palenki telo zarobja, že svojo dzeci za fiškaloch, za dochtoroch a za veľkých panoch možu dac viučic. A preco to, že z palenki židzi bohatňaju, a ſedlaci hudobňaju? Ta preco to? Lebo ſedlaci svojo peňeži za palenku cali rok davaju a židovske kačmare peňeži cali rok do buksi ſkladaju.

*) Z rozhovoru s Jánom Kaščákom.

143. §. Bul jeden minar i s minarku a maľi jedno dzivče.*)
 Minarka ſe pohorela i v tej horosci umarla. Minar gazdovſtv odobre mal, muſel ſe ožeňiſ a vžac ſebe druhu ženu a dzívčecu macohu. Dobre zname, že eſče aňi jedna macoha ſebula dobra; Iem jedna dobra bula, aj totu dabli vžali. Na toto dzivče ſigda ſedala ſci-viri, Iem ho vše lala a preklinala. Pri tim ſe i ocec planim zrobel, radší vidzel macohu, jak svoju dzivku. Raz bulo vo valale veſeľe. Vo valale ſame perſe volaju kovala, kolesara, minara, richtara i burgaroch, — prez tich ſe ſemože nič ſtac vo valale, žadne veſeľe, žadne kercſini, — tak i minara prišli volac na veſeľe. I on ſe obecal, že pujdze i zo ženu. Zavolal svojo dzivče do hiži a mu prikazovali, žebi ſedalo ſikemu nič, pokel ocec i matka nepridu domu. „Bo ked daš,“ povedzel ocec, „ta ci, jak pridzeme domu, poocinam ruki až po pleca.“ Jak oňi odeſli na veſeľe, hnedka prišol do mlinu jeden ſtari džadek, eſče tote aňi na veſeľe ſedoſti, a pital od teho dzivčeca almužnu. Dzivče odpiralo, že ſeda, že occa aňi matki doma nit, a jej mocno prikazovali, žebi ſedala ſikemu nič, bo ked da, ta jak pridu domu, že jej ruki poocinaju. Džadek ju unoval a pital, že aňi ocec aňi matka nebudu znac, ked mu da. Dzivče nateľo ſe dalo nahvaric, že pošlo do ſafarňi, otvorelo a dalo džadkovi do priharši muki. Nasipala mu do tej istej torbi, v chtorej už mal muki. Džadek podzkoval temu dzivčecu a višol vonka a rozſipoval totu muku od mlinu za tim istim peňníkem až tam, dze oňi buſi na veſeľu. Minar s Minarku dluho ſe ſebaviļi na veſeľu, pokus ſe najedli i napiili i vraceſi ſe nazad domu, bo maľi doma ſtakki, ta jim trebalo jich karmic. I viſli vonka, iſli za tim istim peňníkem, kadzi ten džadek muku rozſipoval. I minarka ku minarovi hutori: „Vidziš, jake mi mame plane dzecko, kadzi z domu vindzeme, ta ſicko nam z domu dava.“ I prišli až ku mlinu a furt totu muku ſlidzeſi a pri mliňe teľo bulo rozſipano, jak kebi dachto dva korce (korec = štvertka kbolu) bul rozſipal. I minar ſe mocno rozhneval a na dzivče mocno kričel i vžal ſekeru i dzivče ku klatu a occal mu obidva ruki až popri plecu. I s tim ho vidrilel vonka a povedzel: „Icc, dze ſe ci pači, bo ja take dzecko ſechcem vidzec na oči.“ Minarka ſe temu mocno radovala, že radší vidzi ju, jak svojo vlasne dzecko. I oňi

*) Rozprával Ján Kaščák vo V. Šariši 7. sept. r. 1892. Znova ſom prezrel ſe ním rukopis v Preſove 20. júna r. 1904.

daľej žili minar i s minarku, ale teraz jich zohabme a podzme daľej za dzivčecem.

Dzivče bidne inakši še pohovac ľemohlo, Iem co ſe paslo; dakdze naſlo jahodi na žemi abo dajake ňizke stromi z ovocu, tak ſe napaslo s gembami jak statek. Ono ſebe rozmiſlelo tak: Hoc pujdzem po žobraňu, daju mi, ale karmic me ňichto ľebudze. Bo doſc že žobrakovi daju, ne žebi ho eſče aj karmili. Naša Haníčka, bo ju tak volali, trafila po veļo hodzeňu do jednej veľkej kraľovskej zahradi, dze bulo veļo ovocnich stromoch, hruški a jabluka. A veľka trava v tej zahradze bula. Tak ona ſe tam pasla. Ale Iem tak ojídala tote stromi, že aňi jedno jablučko abo hrušku całkom Ŀezedla, Iem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola a ohrižku vše zohabela. Ruki ľemala, ta odervac ňič ľemohla, Iem co s gembami dostala.

Ona z veľkej travi vihodzela Iem rano včas abo večar, ked ňihto v zahradze Ŀebul. Raz mladi princ pridze do zahradi i vidzi tote stromi ſicke kolo spodku poojidane. On ſe na tim začudoval a išol ku occovi a povedzel mu o tim, co v zahradze vidzel a povedzel: „Ocec, co to za džvir budze v tej našej zahradze, htori ovoc Iem zo spodku ohriže, ale całkom aňi jednu Ŀezji.“ Kraľ nato odpovedzel: „Vež ſebe, ſinu, jagra a idz do zahradi a ovartuje, ta uvidzice, co to za džvir.“ Mladi princ Ŀevžal aňi jagra, ale vžal pušku na pleco a išol ſam vartovac. Ale Ŀeskoro stanul, ta Ŀeowartoval ňič. Stanul i na druhe rano a išol zaś vartovac, ale ked zaś Ŀeskoro stanul, zaś ňič Ŀeowartoval. Na trece rano stanul barz včas i vžal pušku na pleco i išol a pripratal ſe zo strany i vidzel tam pod jednim stromem stac jedno dzivče bez rukoch s kandratima vlasami. On nato nacahnul pušku i dzivče ſe mu stracelo v trave. On ſebe ſak zapametal ten isti strom, pri chtorim dzivče ſtalo i išol ku temu stromu i pošol ku ľemu, hľedal po trave. Našol ho. Dzivče ſe zleklo i kleklo na koľena a pitalo, žebi mu prebačel a daroval život a takto hútorelo o tim, co ſe z ďu ſtalo: „Najjasnejší princu, ja mala occa i macohu i oňi išli na veſele a mňe zohabeli doma a prikazovali mi, žebi som Ŀikemu ňič Ŀedala, pokil oňi do domu Ŀepridu, lebo že mi inakši obidva ruki odetňu až popri pľecoch. Ale prišol ku mňe jeden džadek a ten ode mňe barz pital, žebi som mu dala kus muki... Ja ſe nad ďím zmilovala i dala ſom mu jeden romplik (2 deci) muki a viſipala ſom mu do torbi, v chtorej už muki mal. Ocec i macoha,

ked prišli do domu, doznaли се o tim a були barz zle i ocec occal mi ruki až popri plecu a vihnal me z domu, žebi som išla, dze me dva oči povedu. I ja pošla švetom i došla som až tu. I tu se hovam a ohrizam ovoce.“

Princ nad ňu zaplakal a barz ju sanoval: „Ñestaraj ſe ňič,“ hvari, „podz ze mnú do burku, dam ce tam obfesc i dam ci frajcimirku, co ce budze karmic.“ I tak ju vžal i privid ju pred sta-reho kraľa. Stari kraľ ſe tiž nad ňu zmiloval i vdzečne ju prijal. Dal ju kraſne obfesc, začesac i z ňej barz krasna dzivka bula, že jej vo ſvece trebalo hľedac pari. Mlademu princovi bulo prave na ženеnu, prišol ku svojim rodičom a povedzel, že ſe hce ženic. Rodiče ſe mocno zradovali a pitali ſe ho: „Keho ſebe vežneš?“ I on jim odpovedzel: „Ja ſebe vežiem Haňiku, totu bez rukoch.“ Nato rodiče odpovedeli: „Naco bi ſi bral žobraka?“ Princ nato: „Ja sam pan, mam ſickeho doſc, ta možem ſebe vzac i hudobnu.“ Rodiče, ked ňesel inakši zrobic, privoľeli, žebi ſebe vžal Haňiku. I un ſebe ju vžal i prišahnul z ňu. Žili meſac, dva a medžitim prišlo jedno pismo, že stari kraľ muši iſc do vojni. Stari kraľ ſkaržel ſe princovi, ta tento odpovedzel, že un rad pujdze za occa do vojni. Kraľ: „Ti ešte mladi, dakdze ſmert podstupiš.“ Ale princ nato ſedal ňič, lem ſe pripravel a odebral ſe.

Mlada princezna Haňička už bula v čeži. I prišol čas porodu i porodzela barz krasneho hlapca. I ſednul nato stari kraľ a napísal pismo zo zlatima literami i poslal ho s jednim vojakem za princem, bo dakedi poſti ſebuſi. Vojak ſe vžal i poſol. Tak daľeko iſol, až prišol do teho mľinka, z chtoreho Haňička bula. I pital ſe na noc. Minar i minarka odpirali mocno, bo mišeli, že to da-jaki zbuňik, bali ſe, bo ten mlin bul v poſu. Ale vojak nateľo ſe pital, bo že je zunovani, že minar s minarku ſe nad ňim zmilo-vali i prijali ho na noc. „Zdaľeka idu, pan vojak?“ hvareli minar i minarka. „Idzem z teho a teho varoša od kraľa s jedním pismem ku mlademu princovi,“ odpovedzel vojak. „Naša princezna, mla-deho princa žena, chtora je prez rukoch, porodzela barz krasneho hlapca a to idzem princovi oznamic.“ Macoha zaraz mišela, že to budze ta ista Haňička, jej pastorkiňa, chtoru prez rukoch do ſveta vihnala. I zaraz spatrela zrobic hamistvo. Kupela paſenki a dala vojakovi pic, až ſe vojak opil a ſebe lehnul spac. Macoha, jak už vojak spal, viňala pismo, prečítala i vidzela, co tam stoji. Ona hned to pismo rucela do ſparhetu a napisala druhe a ſturela vo-

jakovi do kešeňi. V tim pišme stalo, že mlada princeza porodzela psa a že co maju z ním zrobic? Vojak rano stanul i podzekoval za noclik i išol dalej až ku mlademu princovi. Princ odebral pismo, s hlavu skrucel a sam ku sebe hutorel, co vojak ňečul: „Darmo, co mi Pambuh požehnal, to vdzečne od Boha primem.“ I tak šednul ku stolu a pisal druhe pismo (a dal ho vibic zoz diamantovima literami), žebi teho píska jak najlepši opatrovali i jeho mladu ženu, že un šicko od Boha prime, co mu Pambuh dal, a tak poslal vojaka domu. Vojak išol do domu, ta, dze mu bulo perši raz dobre, tam cahal i druhi raz na noc, bo ňeznal nič o hamistve minarki. I prišol zaš na noc do teho isteho mľina, i minarka ho už teraz vdzečne prijala a privitala. Zaraz bežela na palenku a tak vojaka opojela, že spal jak bez sebe. Ona mu zaš odebrala pismo, co od princa ňesol i počitala ho a vidzela, že v tim pisme barz dobre stoji pre Haňičku; i rucela ho do šparhetu i napisala druhe, v chtorim bulo, že kadzi kral toto pismo od vojaka dostaňe, zaraz žebi Haňičku i s dzeckem vihnali do sveta.

Vojak pismo doňis. Ked starí kraľ pismo prečital, mocno zaplakal i zo staru kraľovnu, bo jim bulo žaľ i za hlapcem i za ňu, bo že co ona sebe počne bez rukoch s totim dzeckem. Ale sina barz radzi vidzeťi, bo ľem teho jedného malí, ta mu zrobeli g vuli. Privjazaťi Haňički hlapca ku perši i puščeli ju do sveta. Haňička s veľkím pláčom hodzila, ale ňezufala ani nelala muža, ľem išla. I prišla ku jednej vodze, ňebarz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika. Ona svuj život sanovala, ňemohla še odrazu zatopic, ale lehla sebe na prudzik, že počka, až ju toten prud zharne až do bandžurika a že še tam zatopi.

Ona lehla i jak lehla na ľevi bok, zaraz jej virosla leva ruka. I barz Bohu dzekovala, že už jej jedna ruka virosla, ale ona ešče vše ňebula spokojna, že to dzecko ešte ňehodna vihovac s jednu ruku. I rucela še na pravi bok do prudu, že azda ju zneše a že ſe zatopi. Ale jak lehla, virosla jej zaraz i druhá ruka. Tak potim zdrava višla na brižek a barz Bohu dzekovala, že jej Panbuh dal spusob vihovac svojo dzecko. S tim ſe vzala i išla. Sama ňeznala dze. Tak daleko, až do jedného veľkeho lesa, dze bul jeden opuščeni kaštíl a ten kaštíl postavel tam toten džad, chtoremu muki dala, a chtori vše o ňej mišiel, že za svoju dobrotu telo cerpela, a teraz jej hcel bic na pomoc. Bo ten džad bul Kristus Pan. Ona vešla do teho kaštila a našla tam v jednej hiži poscił, koňisku i na

stole pre jednu personu obid, a pre dzecko mlíko. Ona tam zostala žic, každi dzeň bulo pre niu postaveno jelzeňe i pice i šicko, co se jej pačelo. A ona tam žila pobežne.

Ta teraz se vracme nazad ku princovi. Un ſe vracel s vojni domu a zaraz ſe pital o svoju ženu Haňičku i o psíka. Stari kral i kralovna na ňeho ťem oči viščireli a ſe pitali: „O jakim ti pšíkovi hutoriš?“ A un odpovedzel: „O tim, co ſee mi o ňim pisali a co Haňička porodzela.“ A oni ſe čudovali a hvareli: „Šak Haňička porodzela ſumneho hlapca a ne psíka.“ Prince viňal pismo a ukazal jimi. Kral čital a barz ſe čudoval. „To ňe ja pisal.“ hvarel kral. „A dze je moja žena?“ pita ſe necerpežlivo princ. „Ta totu zme vihnali do ſveta i zo ſinem, bo ſi tak pisal, ta zme ci, hoc ťem s bolescu a zo žaľem, zrobeli g vuli.“ A teraz čudoval ſe zaš princ: „Ja o tim ſepisal.“ hvarel. „Ukažce mi toto pismo.“ Kral pismo ukazal a princ povedzel: „To ňe mojo pismo.“

Ta princ ſe zastaral mocno a ſemal doma pokoja. ťem ho vše z domu vihaňalo. I vžal ſebe jagra i hodzili do lesoch na poluvku. Raz barz daľeko zaſli, tak že už veľo tižne doma ſebuli i nakońec natrafeli do teho isteho leſa, dze Haňička i s hlapcem bivala. I hodzeli po leſe i ſemohli najſe valal ani ſijaki varoš. Tak povedzel princ jagrovi: „Idz na jedneho virokeho ſtroma a pater, či ūividziſ, či ſe dadze neſvici?“ Jager višol na ſtroma i vidzel, že ſe dadze ſvici, ale barz daľeko. Prince mu nato povedzel, žebi ſebe dobre pametal, dze ſe ſvici. Jager zeſel dolu i iſli i priſi ku temu kaſtielu, v chtorim Haňička i s hlapcem bivala. I patreli na oblak i vidzeli tam ženu. Popatreli jej na tvar, ta ſe jim tak vidzelo, jak kebi to bula princezna, žena mladeho princea. I s tim poslal princ jagra pitac ſe, či bi jich ūprenocovala. Jager prišol do hizi i pozdravkal. Haňička odzdravkala a povedzela, že možu u ňej obidvojmi prenocovac. Tak vešol i princ.

Pokel Haňička večeru zrichtovala, tote dvojmi, princ i s jagrem, o tim ſe dohvarali, že tota domaſna gazdiňa całkom tak vypatrá, jak princeza, žena princeova, ťem že ma ruki. Ked ſe navečerali, vecej o tim ūhutoreli.

Prince ſebe lehnul na poſciľ a jager na lavku. Medžitím Haňička ſila a hlapec ſe bavel kolo ňej. I višela princova ruka s poſciľ dolu, i povedzela Haňička sinovi: „Idz a dzvihňi ruku svojemu tatušovi.“ Jager ūespal a to čul. Rano rozpovedzel panovi. A pan ūesel veric a hvarel: „Ta ja ſe hcem preſvečic, ta bu-

dzeme do večera po lešće hodzic a zaś tam pujdzeme na noc.“ I prišli tam i druhi raz, zaś ſe tak ſtalo, jak perſi raz bulo. Princevi ſpadla ruka a Haňička posala ſina, žebi mu dzvihnul ruku, bo že mu ſeerpňe a budze ho bolec a pritom povedzela: „Dzvihni ruku temu panovi, to tvuj ocec.“ Ale princ zaś ſpal a jagrovi, chtori to čul, veric ňefel. Prišli na treću noc a princ barz ſebe zaumeňil, že teraz ſpac už ňebudze. A ňefal. Haňička pri ſtole, a hlapc ſe bavel kolo ňej. Ohľadla ſe i zbačela, že princovi noha ſ posceli viši (chtori un narokom ſpuščel). I tak kazala hlapcovi: „Idz a dzvihni tamtu nohu, bo to tvuj ocec.“ Ale princ ſe ſ nohu zapiral a slabí hlapc ňemuh nohu dzvihnu. Prišla matka a mu pomahala. Tu princ ſkočel ſ posceli a ſkričel: „Jak ti ſe opovažiš povedzec, že ja tvojemu hlapcu ocec?“ A ona tak počala hutoric: „Ja jedneho minara dzívka, ocec mi obidva ruki odecal, hodzela ſom po ſvece a prišla ſom do kraľovej zahradi a me vžal za ženu princ teho kraľa. A mi žili ſpokojne, pokel muž ňeodešol do vojni. Medžitim ja porodzela teho hlapca a mňe z burku i z ňim vihnali, bo tak muž muj rozkazal...“ Prince ſe na ňu pripatral, vypatrala akuratne tak, jak jeho žena, Iem že ruki mala. A preto ſe pital: „A dze ſi vžala ruki, ked ci jich ocec odecal?“ A ona hvarela: „Ked me z burku vihnali, ta ſom ſe zaś puščela ſvetom i prišla ſom ku jednej vodze i ſcela ſom ſe zatopic. Lehla ſom ſebe na prud z levím bokem a zaraz mi virosla jedna ruka, lehla ſom ſebe na pravim bokem a virosla mi i druha ruka, bo ten prud mal taku moc.“ Tak kraľ kleknul pred ňu na koľena a kraſne ju prepital, žebi mu prebačela, že on temu ňič ňe vinovati. I rozpovedzel, co ſe ſtalo ſ tima pismami. Ked ſe vraceſi do burku, doraz dali zavolac teho vojaka a vipitali ſe ho, dze nocoval, ked ſ tima pismami hodzil. A tak ſe preſvedčelo, že pisma prečerala minarka, Haňičkina ma-coha. Kraľ dal ju roztarhac a princ ſ princeznu žiju i do dneška dňa, ked nepomarli.

144. §. Bul jeden ocec zoz matku a maľi troch ſinoch, ale taki čežki rok uderel, že ňemal aňi ocec ſ matku co jesc, ňe takto to trojmi ſinove.*⁾ Nato oni ſe dohvarali ſicke medži ſebu, že co budu robić. Tak ſe naradzeſi, že pujdu ſicke trojmi ſinove služic.

^{*)} Rozprával Ján Kuščák vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova ſom pre-zrel ſ ním rukopis v Prešove 18. júna r. 1904.

Vzáli še i išli, ale nevzáli zo sebu ňič, aňi jesc, aňi pic, aňi žadneho ohňa. Tak daľko išli, že už dva dni išli a nemohli do valala dojse. Na polu našli jedného zajaca, chtori bul abo zastreleni abo zabiti. Ale nemať aňi švabliku, žeby sebe teho zajaca buť upekli. Koňečne prišli až ku jednemu Iesu. Jak prišli ku temu Iesu, vidzeli zdaleka, že tam dachto sebe kladze ohňa. Tak povedzeli najstaršemu bratovi: „Idz ku temu človekovi a pitaj od ľeho kus ohňa. Do teho času mi nasbirame dreva, ňiž ti prinešeš ohňa.“ Un še vzať i išol na ten oheň. I pridze ku temu istemu človekovi, chtori šedzel pri ohňu a pik sebe jedného vola, a mu poví: „Panbuď daj ščesce, pracelu!“ A on na to odpovedzel: „Daj Paňebože i tebe, muj sinu. Tak co tu hceš, muj sinu?“ On odpovedzel: „Kebi sce mi dať kus ohňa, bo zme tam trojmi braca našli zajaca, ta bi zme sebe ho upekli, bo zme už tri dni ňič ňejedli.“ Un na to odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, kus ohňa, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja ňič za viru ňedam!“ Hlapec tak cigaňel, jak ľem mohol, ale starec mu šicko za pravdu dal. Jak už ho tak dluho ňebulo, dvojmi braca še radzeli a mocno zle buťi, bo oňi sebe mišleli, že najstarší brat zostal jesc a pic pri tim starcovi. Vzál še vtedi ten strední a išol. Mocno zli bul. Tak mocno zli bul, že až basoval. I prišol tiž ku starcovi: „Panboh daj ščesce, pracelu,“ a na teho najstaršeho brata barz zli bul, už ze zubami žgrital. Starec odpovedzel: „Daj, Paňebože i tebe, muj sinu, ale co hceš a co si taki zli?“ „Jak bi som nebul zli, ked mi brata poslali pitac od vas kus ohňa a ňedajbože brata dočkac.“ „Ta co hceš, sinu?“ „Dajce mi kus ohňa, bo už zme tri dni ňič ňejedli a mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc.“ Starec na to zaš odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ja ci ňič za pravdu ňedam.“ Tak strední chlapec tak cigaňel, jak najlepši mohol, ale starec mu všicko dal za viru. Najmladší za ten čas jich vše čekal obidvoch a mocno bul zli. Už mal drevo hotove i zajac vtipitvani bul, ľem ho trebalo upesc. Že še nemohol tich dvoch dočekac, tak še vzať a išol i on za ňima a mocno pritim hrešil. Ešte zdaleka už jim klad, že oňi jedza, piju a o ľeho ňestojia. Prišol až ku ňim. „Panbuď daj ščesce, starcu!“ „Daj Paňebože i tebe, hlapče! Ta co hceš?“ „Kebi sce nam dať kus ohňa, zme trojmi a už zme tri dni ňič ňejedli, už dobre od hladu ňepoumírame.“ Starec mu na to odpovedzel: „Vidzim vas, že sce šicke trojmi tu, ta ľem co sceš?“ „Kus ohňa,“ odpovedzel najmladší.

A starec mu na to: „Dam ci, ale ked mi tak budzeš cigaňic, co ci za pravdu ňič nedam. Ked ňebudzeš tak cigaňic, co ja ci ňe-uverim, tak ten vul, co pečem, budze mi ľem večera, a tvuj naj-starší brat mi budze frištik a strední obid, a ti mi budzeš zaš večera.“ Tak najmladší še mocno zarmucel i dobrí už bul na tich dvoch bratoch, a začal sam cigaňic. I začal takto: „Ked ja ſe narodzel, ňemal som aňi otca aňi matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic.“ Un zaš: „...Tak som išol ſebe hľedac do ňeba otca i matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš: „A staral ſom ſe, jak do teho ňeba vindzem. Ked dakedy pred sto rokami ſom vožil zarno s poľa, tak ſe mi stracelo jedno zarno za kalap. Ja ſom toto zarno našol, ta ſom ho posadzel i taka mi veľká ſlama hned virosla až do ňeba. I ja hore tu ſlamu višol až do ňeba. Tak ſom hľadal po ňebe otca i matku...“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ „Tak potim ſom ſe vžal a dolu totu ſlamu ſom išol z ňeba nazad. Prišol ſom na ſtredek ſlamí, hcelo ſe mi ſpac. Ale mi žima bulo. Ta co ſom mal zrobic, ſom ſebe zrobel ze ſvablika posceľ a zoz ihli ohňa. I lehnul ſom ſebe. Prišla jedna miš. ſlamu podžarla i ja ſpadnul až po ſiju do žemi.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš cigaňil daľej: „Vtedi išli kolo mňe trojmi biroši na ſtiroch voloch. Pre Boha ſom jich pital, budzce take dobre, vicahnice me z tej žemi. Tak oňi jake lancuhí, jake porvazi, ſicke mi na ſiju pouvadzali a tak zaprahli tote ſtiri voli, žebi me vicahli. Ale ſicke lancuhí, ſicke porvazi ſe potarhalí a mňe vicahnuc ňemohli.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ A začal zaš cigaňic: „A maľi tote biroši motiku i ſekeru, ta ſom jich pital, žebi mi jich zohabeši, že ſe odkopem. Tak oňi mi jich zohabeši i ja ſe odkopal...“ A starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš daľej: „Tak jak ſom už višol z tej žemi, prišol ſom na jeden jarek, chtori jarek zamarznuti bul a hcelo ſe mi mocno vodi pic. Ja ſom motiku kopal, zo ſekeru rubal, co ſom hcel ſebe ſčerublu prerubac, ale ſom ňemohol aňi zo ſekeru aňi ſom motiku. Tak ſom ſebe odecal hlavu a tak ſom ſ totu hlavu do teho času bil, níž ſom ſebe ňeprebil ſčerublu a tak ſom ſe napil vodi...“ Starec nu povedzel: „To už ňemože pravda bic, dzeže ti ſebe hoden hlavu odecac a vodi ſe napic...“ A un cigaňil daľej: „A níž ſom ſe vodi napil, hlava ode mňe ucekla. A ja potim za totu hlavu... Som ju začal dohaňac, ale ſom ju dohoňic

ňemohol, bo mi učekla do lesa. Tak som še vracel nazad a co vidzim: motika i šekera hori, Iem poriska zostali. Ta ja vžal jedno porisko a tak alo za moju hlavu. A som ju nateľo dohaňal, čiž som ju ňedohoňil a s poriskom ňezražel. Potom som si ju položil na kark i tu som, kebi see mi dali kus ohňa . . .“ A stari mu povedzel: „Dostaňeš, muj sinu, ale perše še mušice šicke trojmi najesc i napic u mňe a Iem tak ode mňe pujdzece.“ A dal še jim najesc, napic šickim trom, i ohňa jim dal, a oňi mu podzekaovali a od ňeho odešli a peču svojeho zajaca ešče i teraz, ked ho už ňezedli.

145. §. Prišol ku mňe doktor a zakazal mi pic pařenku.*)
I ja ho usluhnul i ňepil som. Ale som začal mocno s kervu kašlic. Ta som povedzel svojej ženie: Už jednak umrie mušim, ta ňej še hodz Iem naostatku napijem. I tak moja žena pošla, priňesla mi pařenki. Napil som še i — prestal som zaš kašlic. I dodneška pomali žijem i pařenku pijem.

146. §. Bul jeden kral a mal dvojo dcaci, princea i princezu.**)
Oňi barz še radzi vidzeli i tak še stalo, že ten mladi princ princezu prespal. Potom ňeznali co zrobic, tak še braľi do kupeli. I prišli do kupeli a ona tam zlehla. Co robic s dzeckem? Pošol princ do stolara dac jednu truňičku zrobic. A ona dzecku uštrikovala mišček i napisala jednu kartku a položila do miščka a mišček dala dzecku na šiju. Potom dzecko položeli do truňički a dali mu peňeži ku hlave i ku nohom a bulo tam napisano, chto ho ulapi na more, žeby bral tote peňeži od hlavi a ked ho budze hovac do ſidzem rokoch, žeby vžal i od nohoc peňeži. Ulapil dzecko jeden ribar a priňis ho do domu. Jeho žena v polohu bula a mala tiž hlapca. Najdzenemu bulo meno Daniel. Ten ribar vžal peňeži Iem od hlavi a polovičku odňis do rimskeho otca i s tim miščekom i s tim pišemkom. Hlapec žil, hodzel do školi i s tim ribarovim. I dobre še učil, mudri bul. Ked mu bulo šesc roki, raz še s bratem povadzeſi. Ten brat mu hutorel: „Ti ňe muj brat, bo ti Iem na vodze ulapeni.“ Hlapec še zastaral; barz smutni bul. Prišol ribar do domu, pita še ho: „Co ſi, muj sinu, taki smutni?“ „Ja ňe vaš

*) Z rozhovoru s Janom Kaščakom.

**) Rozprával Andrej Kričko vo V. Šariši 4. sept. r. 1892. Rukopis znova prezrel v Prešove s Jánom Kaščakom 18. júna r. 1904.

sin, bo ja īem na vodze ulapeni. Muj brat mi to povedzel.“ Potim hlapec hcel isc het: „Ked som na vodze ulapeni, tak som prišol dolu vodu; a teraz pujdzem hore vodu a mušim znac, z jakeho rodu pohadzam.“ Ribar mušel z ňim pujse ku rimskemu otcovi i vidiāli mu jeho pišemko a rimski ocec dal mu na každu faru „pismo“, žebi po žobraňu īehodzel, žebi s fari na faru dostal na kečik. Išol za šesc roki hore vodu a prišol do jedneho mesta, chtore s čarnu plachtu bulo obite. Vešol do karčmi a pita še kačmara: „Co take toto mesto smutne?“ Kačmar mu hutorel, že mladi princ umar i stari kral umar, īem mlada princeza zostala. Ona zaumeňela sebe, že še īevida, bo plano s bratom zrobela.“ Tak Daniel pital še, či bi tam vo dvore službu īedostal? Doraz kačmar tam došol i Daniel tam službu dostal za inaša. Bul tam za dva mešace. Kraľovna vše barz smutna bula, bo ju pital tureckeho baši sin za ženu, ale ona odpovedzela, že īepujdze za īeho... a preto un še jej kazal rihtovac z ňim do vojni. Ona barz smutna bula, tak ten isti Daniel pital še jej raz: „Paňi moja, co su take smutne?“ „Sinu muj, ti mi v tim īespomožeš!“ On jej odpovedzel: „Preco īe?“ „Ja sebe zaumeňela, že še īevidam a pita me tureckeho baši sin. Hutorim mu, že īepujdzem za īeho, tak še mi kaže do vojni rihtovac.“ „Paňi, tak īem za to? īej mi daju za jeden mešac vojenskej execirki še naučiť, tak ja za ňich do vojni pujdzem.“ Tak on še viučel, za jeden mešac brifung zložel i potim vžal zo sebu jeden regement vojska i pošol. Za šesc dni jej zrobela pokuj na tricec roki, že ju īebudze turecki baša īigda za ten čas bantovac. Priňis jej to pišemňe. Potim ministrove to hceľi, že Daniel zaslužení, žebi princezu za ženou vžal. Ona odpovedzela, že īebudze od teho odporna, ked on īe. I tak še stalo, že on ju vžal. I tak un z ňu žil da s paru mešace. Rad na poľuvku hodzil. Raz dal jagrom znac, žebi o trecej rano už v burku buťi. Jagrove prišli, trubeli. Un še pooblikal, ale ten mišček, co mu matka uštrikovala, spad pod stul, a tam ho zapomňel. Frajčimirká rano poscilala, tak ten mišček dzvihla a položila na stul. Obačela to kraľovna: „Ne-rušaj ňič, bo pan še barz hñeva, ked īenajdze tam, dze co položi.“ Frajčimirká poveda: „To īem jeden mišček tu spadnuti, ta ho kladzem na stul.“ Kraľovna hutori: „Ukaž ho. Daj ho sem.“ Ona mišček poznala, že ho sama zrobela. Viňe z īeho pišemko, prečita a poznala: že to mišček jej sina. I doraz zomdľela i īehla do posceli. Hnedka za mladim kraľom posel išol, žebi še vraceł domu,

že še kraľovna barz pohorela. Prišol do domu a prišol ku ňej ku posceľi. Oblapela ho a povedzela: „Ti muj sin, ti muj muž!“ A ona mu povedzela šicko od počatku co a jak še stalo, jak ona sama ho na vodu rucic dala, žebi svoju haňbu prikrila. Tak on jej hutori: „Matko moja, vtedi ci budze hrich odpuščeni, jak pujdzeš na spovidz ku rimskemu otcovi na holich kolenoch. Un ſe potim vžal a pošol het. Prišol un do teho isteho ribara, co ho ulapil a pital ſe ho, či ňit tu dajakej prazdnej jaskiňi? Tak ribar mu hutorel, že jest jedna, co v ňej ňedavno svate celo zostalo. „Tak kebi zme ku ňej trafeli?“ I ſedli na jeden plit a ſli ku ňej. I trafeli ku ňej. Ten ribar mu otvorel jaskiňu, jeho tam puščel i tam ho zavar na kladku i oddal mu klučik. Daniel ten klučik na oblaček ruciľ do mora a povedzel, že ſem vtedi ztamadz vindze, jak ten klučik dachto z mora vicahňe. Treba nam znac, co je tota jaskiňa. Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevníci. A ked rimske oceec umre, naveki ztamadz hľedaju pobožnho pustevníka za rimskeho occa. Tak Daniel bul tam 6 roki zavarti. A ſtalo ſe, že rimske oceec umar. Tak priſli dvojmi kaplaňi do teho ribara a pitaju ſe ho, či ňit v dachtorej jaskiňi taki pustevník, co bi mohol za rimskeho occa bie? „Jest tu v jednej, kebi zme ku ňej trafeli, ale ked aňi klučik od ňej ňemame. Bo jak som teho, chto je v ňej, zavar a dal som mu klučik, tak un ho rucel do mora. Jednak teraz ňepujdzem, až rano,“ a dalej povedzel ribar ku kaplanom: „Priſli tu a aňi ňemam co jim na večeru dac!“ „Ej, ſak nam ſetreba.“ Ale ten isti ribar vžal sak a ulapel jednu ribu. I jak ju vtipitval, našol v ňej klučik od jaskiňi, ten isti kluč s chtorim bul zavarti Daniel. Rano potim pošol s tima dvoma kaplanami a trafeli ku tej jaskiňi. Daniel živi bul. Bradu mal až po pas, pachnosce až po žem, Šmati z ňeho spadali a holi bul. I takeho ztamadz hceli vžac i pošvecic za rimskeho occa. Ale un ňchcel isc. „Co ze mnú hcece, ja hrišni človek!“ Ale jak začali dookola ſami dzvoni dzvoňic a prišli ľudze zos procesiami, zo zastavami, ta pošol i bul paru časi za rimskeho occa. I ſtalo ſe, že prišla raz jeho vlastna matka ku ňemu na spovidz. Un jej rozhrešené dal, po rozhrešeniu umarla a z ňej ſivi holub višecel.

Daniel potim ešte paru časi žil, ale jemu ſe clivelo a hcel znac, jak jeho matka kraľovstvo zohabela? Raz ſe vžal hore vodu, že opatri kraľovstvo svojich rodičoch. A išol za tri roki, až prišol do svojeho burku, dze najstarší minister gazdoval. A tak un tam Šicko podzelel i vracel ſe nazad a ešte paru časi žil až umar.

147. §. Bul jeden princ a bulo mu dvacec roki.*). Vzal sebe jednu princeznu za ženu. Jeden rok buli vjedno a mali jedneho hlapca; bulo mu meno Belo. V jednu ňedzelu pošli na špacirku na jednu šumnu luku. Jak na totu luku prišli, ta teho hlapca zohabeli na tej luki a oňi išli do blizkeho lesa. Jak nazad prišli z teho lesa, tak našli na luki pri svojim hlapcu ešče jedneho, chtori bul prave taki, jak ten jich, tak že ſe poznam nedali jeden od druheho. Tak oňi neznaли potim, chtori je jich a muſeli jich vŕac zo ſebu obidvoch. Totich dvoch hlapcoch vihovaſi i ſaceſi s jednakima ſmatami. Po dvanac roki pital Belo tatuſa, žebi jich puſčel ſveta probovac. Na drahu žebi jim dal jednakich pſoch, jednake nože, jednake puſki i jednake ſmati. Tak oňi ſe odebrali od kraja.

Jak viſli z varoſa, prišli do jedneho lesa, v chtorim buli dva drahí. Tak Belo povedzel svojemu bratovi Lackovi (bo kral i teho najdzeneho prijal za ſina): „Daj ten nuž, co ſi dostaſ a zapchaj do teho duba.“ A un tiž tak zrobil zo svojim. A tak povedzel: „Ked ſe vracime nazad, tak tote nože vicahneme, a keho nuž budze zardzaveti, ten umar.“ Potim jeden poſol jednu drahu, druhi poſol druhu drahu. Belovi ſe trafela služba v jednim mesce a tam zostal. Ten druhi, Lacko, prišol na jednu veľiku luku, dze nič ne-našol, lem same liški. I prišol tam do jednej koſibi ku najstaršej liški i muſel z ňu nocovac. Jak stanul rano, vzal svoju puſku i svojeho psa Lapaja, i poſol na poľuvku, dze zastreſel jedneho zajaca. Lačni bul, tak ſebe teho zajaca pekol pod jednim dubem. Zrazu kriči jedna baba s duba ku ňemu: „Ja bi ſe hcela pujſc zohrac ku temu ohňu!“ Na to on odpovedzel: „Tak ked ci Žimno, zejdzi dolu a ſe zohrej.“ „Ja ſejdzem,“ hvari ona, „bo ſe bojim tvojeho psa. Lem tak zejdzem, ked s totim prutem, chtori ci dam dolu, uderiš teho psa!“ Jak ten prut vzal a uderel teho psa, pes oſtal kameňem i zos svojim panem.

Vracme ſe ku bratovi Belovi, chtori bul prišol do jedneho mesta. On tam ſe zrukoval s jednu princezku a tak ſe vraciel svojeho brata volac na veſele. I po dluhim hodzeňu trafel ku temu dubu, dze mali obidvojo braca svojo nože ſturene. I viňal svojeho

*) Rozprával Ladislav Oros, rodom z V. Šariša, vo V. Šariši 8. sept. r. 1892. Rukopis znova som prezrel s Jánom Kaščákom v Prešove 15. júna r. 1904.

brata nuž — bul zardzaveni. Zaraz znal, že je brat umarti. Aňi ſe ňešol ukazac domu vlastnemu occovi, ale ſe vraceł, žebi vihledal umarteho Lacka. Koňečne trafel na totu luku, dze jeho brat dakedi nocoval a prišol ku tej istej liški, s chtoru jeho brat spal. Liška i jeho prišela, žebi išol z ňu spac. Un ňehcel, ale ked mušel, ta položil pod jej zahlavek nuž, žebi ſe prebila na ňim, ked ſebe řehňe spac. Ona začudovana ſe pita: „Čomu mi kladzeš nuž? Persu noc ſi ze mnú spal a ſi mi ňekladol?“ A un ſe obezve: „Ja s tebu ňigda ňespal, aňi tebe ňepoznal.“ Ale že mušel, do rana vispal. Rano vžal ſe, i jak brat, pošol na poľuvku, a zabil jedneho zajaca. I trafel ho písc (= piec) na totim mescu, dze jeho brat skameňetí bul i zos svojim psem. I tota baba zaš bula na dube a obezvala ſe: „Joj, jak mi Žimno!“ Un hutori: „Zejdzi dolu a zohrej ſe.“ „Ja ňeidzem,“ hvari ona, „bo ſe bojim tvojeho psa, ale ked totim prutem,“ a podala mu prut, „uderíš svojeho psa, tak zejdzem dolu.“ On uderel, ale ſe po psovi, ale ſem popri ňim a ona skočela. On zaraz, jak skočela dolu baba, skričel na psa: „Trimaj, ulap ju!“ Lebo vidzel, že tu ma s bosorku do roboti. A potim povedzel: „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buļi, tak ci koňec!“ Ona ſe barz zlekla, bo pes bul veľki a strašni a preto jich oživila. Ale pri bratovi, bo bul na Žem plano padnul, tvar obracena bula nazadek, a preto poľovník zaš skričel na babu, žebi brata doraz tak spravela, jak bul, žebi mal tvar napredok obracenu. Ked už obidvojo braca calkom zdravi buli, ta oblapeli a pobožkali ſe a porozpraviali ſebe, co ſe do teho času z ňima stalo. Potim spouňeli i na babu a bosorku ňemiloserdne obidvom psom ruceli, chtore ju zaraz roztarhaťi.

Ztadzi ſe potim vraceľi na totu luku, dze bulo teľo liškoch, a oznamili ſe u totej najstaršej. Teraz poznala, chto to bul, chtori persu noc spal z lišku? Belo pital brata, žebi išol ku ňemu na veſele. Lacko ſe zaraz i obecal, ale stara liška ňehcela ho puščic bez ſebe a preto išli i z ňu a za ňima išli i ſicke ostatnie liški. Barz ſe čudovali v totim mesce, ked vidzeli takich ňeobičajnich hoscoch. Lacko ſe vedol z lišku popod ruku, bo ho aňi na minetu zohabiac ňehcela. Zrukovaní brat jich ſickich vedol do burku svojeho ſvēkra. Princeza ſe barz začudovala a kral barz ſe nahňeval a ňehcel aňi do burku pripuščic brata svojeho Žeca, chtori ſe s takima potvorami kamaraci. Na velo pitaňa kral vpuščel Lacka a ked un virozpravjal, co to z ňim za jake prišli, dozvoľel ſickim

Liškom vejsc. Žec a brat Lacko i zos lišku, chtora ho popod ruku vedla, veſli do hiži a ostatne liški daľi do vozarňoch.

Bulo veſele a bula veľka hoscina. Po večeri kraľuv žec pošol zo svoju princezu a Lacko mušel spac zo svoju lišku. Pri hoscine bulo veľo barz šumnich princezkoch, mohol bi sebe po dzeki vibrac, a tu naš Lacko zostal barz somorni, že un ľemože taku princezku dostac a že ſe muši zo staru lišku uspokojic, chtora ho aňi na minutu ľezohabela. I tak Lacko lehnul ſebe i z lišku. Uderelo dvanac hodzin z polnoci, prebudzel ſe a položel na ňu ruku, či ju ešče dabol ztamadz ľevá... Ale jak ſe barz začudoval, že na posceli pri ſebe našol šumnu princezu. Na rano, ked ſe hir rozňis, bula v burku veľika radosc a bulo na novo veſele. Lackova žena bula zaklata a čas jej zaklaca višol. Zo všickich liškoch zostalo šumne vojsko a z totej veľkej luki kraľovſto. Ked ſe do dzeki naveſeli, obidvojo braca iſli svojeho occa opatric a tam zaś bulo veſele, chtore ľemalo konca a ozda veſela ſe ešče i teraz, ked ļepomarli.

Z Bertotoviec.*)

148. §. V toten čas, jak ešče ſedlaci paňske robeľi, bul v jednim mesce bohati pan, chtori bul hudobním barz verni, dobrí, i daval vše almužni pre džadoch. A vikladal totu almužnu pod oblaki, ale z nej hudobne ľigda nič ľedostaťi, bo ju vše calu zjid jeden čert, chtoreho z pekla vihnali a chtori ſe mušel za isti čas na žemi živic. I prišol raz tam jeden človek, chtori ſe o tim doznal a rozpovedzel ſicko temu dobremu panovi, jak calu korist toten čert požere. Pan dal potim vartovac, žebi čert ľemohol prisc pod oblaki a tak žebi almužna pre džadoch zostavala. Čert, ked ľemal co žrec, mišiel ſebe, že pujdze do službi. A prišol do jedneho valalu, dze pan mal veľo ſedlakoch. Ale pod tim panom ſicke ſedlaci na nič višli. Lem jeden zostal z nich, chtori mal male barz hudobne koňiki. A prišol toten čert ku temu gazdovi a pital ſe pre Boha, žebi ho vžal do službi. Gazda odpovedzel: „Ja hudobni človek, ľemam sam co jesc s dzecmi, ne žebi zme maľi pre sluhu.“ Čert ſe ľedal odbic, ale našilu zostal, že ſak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje. „No, tak zostan u mňe,“ hvarel gazda, „ked hceš,“ a

Rozprával Ján Marinica, rodom z Bertotoviec. Zápis v tamojšej krčme
15. sept. r. 1892.

poslal ho do roboti. „Mi vera takeho pana mame, co zme ňehodni pod ňim vižie.“ Ale sluha ho biztatal, žebi ſe ňič ňestaryl. Ked gazda išol na druhu dzeň ku koňom, už vidzel koňe krajše. Na treći dzeň zaš krajše buſi. A vše krajše. Raz povedzel sluholi: „Ej, sinu, idz ti už raz do koscela.“ Ale sluha ňešol a hutorel, že un ſe už doſc do koscela nahodzil a že hudobni človek muši robić. Gazda ſak odpovedzel: „Ja ſe ohľadal už v kosecele po tebe, ale som ce tam ešče ňigda ňevidzil.“ Ale poznejší ňehvarel ňič vecej svojemu sluholi, bo vidzel, že ſe mu pri ňim dobre vedlo.

Pan skoro ſe doznal o gazdovi a o jeho dobrich koňoch i ňebulo mu to po voli, že ſe ſedlak dobre ma. I poslal svojeho hajduka po gazdu: „Čuješ, gazdo, znam, že maš dobre koňe, ta pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privesc do dvora,“ a tota skala mohla mac das tišic centi, abo i vecej, „a ked mi ju ňedošikuješ, ta ce prez ſickeho prava dam obešic.“ Prišol gazda plačuci domu. „Co plačece, gazdo?“ pital ſe sluha. „Ej, ňepitaj ſe mi, muj sinu,“ poveda, „bo mi ňespomožeš.“ „A či vi znace, gazdo, že vam ňespomožem, lem ſe mi priznajce, co vam pan povedzel.“ „Ta kazal mi privesc totu skalu z jarku, a ja ju privesc ňehoden.“ A sluha povedzel: „Ej, ňestarajce ſe, gazdo, to ſe priveže panovi.“ Tak na druhu dzeň zaprahnil koňe a panovi skalu na dvur priviz. Jak ju zrucel s voza, ſicke pivnice ſe poburali panovi, až ſe muri treſli. Pan vistavil hlavu na oblak a lem ſebe bajuzi pouciral a mišiel, co ma rozkazac temu ſedlakovici, ked i toto zrobil? Na druhu dzeň zaš poslal hajduka po gazdu: „Totu huru mi zrubeš do rana tak, žebi buſi haluže osobno, i každa ſaha osobno.“ Gazda vracel ſe zaš plačuci do domu. I pital ſe ho sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej,“ poveda, „šak mi ti ňič ňespomožeš, co ſe pitaš?“ „A či vi znace, či vam ňespomožem? Lem ſe mi priznajce,“ hvari. Ta mu rozpovedzel, že pan da gazdu bez ſickeho prava obešic, ked mu totu huru ňezrube a drevo z ňej ňeposklada do rana. A sluha odpovedzel: „Nebuješ ſe, gazdo, to budze ſicko hotovo.“ Sluha zavolal ſickich čertoch a do rana bulo ſicko hotovo. Prišol rano sluha ku gazdovi: „Gazdo, hura scata.“ Ale gazda uderil ho po pisku: „Necigaň!“ „Ta pater von, gazdo,“ hvari. A gazda popatril i uveril. Tak gazda išol ku panovi a oznamil, že je hura scata. Pan popatril na oblak, vidzel, že to pravda a bajuzami skrueci. A rozmišloval, jaku ma ešče robotu dac ſedlakovici. Poslal tedi na treći dzeň hajduka a dal zavolac gazdu: „Zaprahneš koňe a od-

vežeš me do pekla!“ Gazda zaś plačuci prišol do domu a pita še ho zaś sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej, muj sinu, jak bi ja ňeplakal, ked ja bohabojni človek a pan žada, žebi zme ho do pekla odvezli.“ „Nebujce še, gazdo,“ hvari sluha, „šak mi tam pana odvezeme!“ A to bulo prave, ked čertovi kara višla a mal še do pekla vracic.

A tak rano sluha sebe narichtoval koňe, zaprahnul do koča, puknul s bičom, až še muri strešli. Pan višol z kaštila a pomaľučki sebe šednul do koča... Sluha še pita: „Ta, dze pujdzeme, pan veľkomožni?“ „Ta do pekla, šak som už povedzel.“ Sluha gazzdovi povedzel, žebi še ťem dobre koča trimal a uderil medzi koňe. „Ta pujdzeme do pekla,“ hvari čert.

Sluha puknul s bičom a koňe išli jak v lufce. Gazda še dobre trimal, ale spadnul mu kapeluch: „Hoó, počkac, kapeluch mi spadnul!“ „Oj, gazdo,“ hvari sluha, „tvuj kapeluch už na tišic mil žemi.“

Vuz stanul až pri pekľe. I višli von šicke čerci: „Ej, tu sú, naš lubi ptačku, davno zme ce čekali,“ a ulapeľi pana a vzali ho dnuka do pekla. Sluha ešte povedzel gazzdovi: „Tak teraz už maš doma hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňeži, ta gazzduj sebe; ja už s tebú nepujdzem na toten druhi svet.“ Dal gazzdovi ešte jedného píska, chtori ho odprovadzel až do domu, a un zmiznul.

A hudobni človek prišol domu a potim lepší še malí aj ostatne šedlaci, ked planeho pana čerci vzali.

Zo Širokého.*)

149. §. Bul jeden kral, mal jedného princa. Ale un do školi mu ňechnel hodzic. Kral še barz smucel na tim. Raz pital še ho princ, že co še tak smuci? „Na tim še smucim, že ťem tebe jedného mam.“ „Ta preto še ňemušiš smucic. Jest tam vonka jeden širotmaňik. Veźmi ho ku mňe. Un bi chcel zo mnú do školi hodzic.“ „Privjedz ho dnuka!“ Jak širotmaňik dnuka vošol, kral ho opatrel a še mu chlapec barz spačel. Dal ho okupac a druhe šati mu dal, a chodzil zos princom do školi vedno. Barz še radzi vidzeli a še dobre učili. Potim jim kupil kral flinti obidvom a chodzili na vadasku. Dobre še naučili strilac. Jednima razmi, jak išli do školi,

*) Rozprával Jozef Krescanko, 26-ročný, rodom zo Širokého. Zápis v tamojšom hostinci 23. júna r. 1904.

šla jedna stara žena: nešla v ruke mliko, v hrdíčku. Prince širotmaníkovi poveda: „Ja jej totot hrdíček vistrelím.“ „Nezrub to, bo bi ce zálala“ — zaklala, a to bi ce ei mohlo stač. Prince povedzel: „Co bi ce mi mohlo stač, ja jej za to zaplacim.“ Še veľo mišiaci vistrelil jej z ruky ten hrdíček s mlikom. Žena še obracela a tak zálala: „Žebi si ce lemu vtedi oženel, jak vežneš Cidrin-princeznu zpoza Červeneho mora!“ S tim pošli do školi. Potom chodzili na bal. K princu nechceli ísť kísasoné na tanec, lemu ku širotmaníkovi. Prince še barz smucil a haňbil. Z tej haňbi učeknul ztamadz. z balu, domu. Širotmaník ho bledal na bale, pošol za ňím domu. Pital ſe ho: „Co ſi, bratu, ztamadz učeknul?“ „Lem ti idz nazad.“ povedzel princ. „ja už tam vecej nejdzem, bo ku mne nechce žadna kísasonia ísť na tanec.“ „Pravdu ja ci, bratu, hvarel: nevibijaj ti hrdíček z ruky tej babi. Ona ce zálala.“ I žili tak ďalej. Prince še chcel ženici. Nechcela žadna za ňeho ísť. Širotmaník mu povedal: „Mi mušíme ísť za Červene moro po tu Cidrin-princezu.“ Tak oni ſe vibrali. Dva koňe obſedlaſi a tak pošli. Prišli do jedného lesa na noc, do jednej karčmi otarhanej. Širotmaník povedal princovi: „Špi ti do pulnoci, ja budzem vartovac, koňe karmic, a ti zaš po pulnoci.“ I princ vošol do karčmi, ta lehnul. Širotmaník nabral ſebe z karčmi cigaroch a kurel. O jedenastej v noci išli tri chmari hučaci. Jak ſe dovedna sbili, tak perša povedzila: „Ten princ idze po Cidrin-princeznu, ale on ju inakši nedôneše, chibaj že tam da zrobic dreveneho koňa u teho ſtoſara, co je pri Červenim more. Un ma dvacec tovariſoch, ta oni mu ho zrobja, ale takeho, co dvojmi do ňeho ſednu.“ Perša chmara potom to povedzila: „Chto to učuje a vivola, ſivim kameňom po koňa zostaňe. Druha pevedzila: „Jest tam pri Červenim more jeden kantarik pod jedním stromom, pod jednu skalu, ked toten na teho dreveneho koňa zaruci, ta prejdze prez Červene moro jak po suchej Žemi.“ Druha chmara potom to povedzila: „Chto toto učuje a to vivola, po pas skameňuje.“ Treca povedzila: „Jak un tam pridze, naj ſe pita do starej kralovnej na noc. Ona ho prime, da mu ſe navečerae, i koňa mu da uvadzie. Ale žebi bul mudri, že un bi ūdal koňa uvadzie v maſtaňi medzi druhe koňe, lemu tam, dze Cidrin-princezna ſpi, chtora je zamknuta pod jedenidvacec zamkami. Kraľovna ma nad ſebu nad hlavu kluče od tich dzveri, dze princeza ſpi. Kraľovna v noci ſe ſpi, lemu od jedenastej do jednej, každe dzešec minuti na princezu vola, či ju dachto nevžal? Za ten čas, ūž ona budze spac,

princ može s princeznu uceknuc: ju do koňa vložic a ztamadz vivjesc, na koňa šednuc a tak prez moro prejse.“ Treca chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, šivim kameňom calkom zostaňe!“ O dvanastej zobudzil širotmaňik princa a un sam lehnul. Mu níč nepovedzel. Lem jak prišli ku moru, ta mu tak povedzel: „Znaš ti co, mi inakši neprejdzeme, chiba že sebe dame zrobic dreveneho koňa u teho stołara. Un nam ho zrobi.“ A níž ho robel, širotmaňik ten vražcovski kantarik pohľadal. Jak už bul kuň z dreva hotovi, pošli, ale svojo koňe zohabeli u stolara a mu dobre zaplacili, žebi na nich dal pozor, níž se navraca. Širotmaňik vžal kantarik a založel na dreveneho koňa a sam povedzel princovi: „Šedni ti do teho koňa. Jak pridzeš do totej kraľovnej, co ona ma tu princeznu, ta ja koňa uvadzim tam, dze tota princezna špi. A za ten čas, níž ti u ňej budzeš, vindzi vonka z teho koňa a ju vež ku sebe do koňa.“ S tim se vžali, pošli prez Červene moro. Jak tam prišol širotmaňik, pital sé na noc, či bi ho neprenocovala ta kraľovna. Že preco ne? „Uvadz koňa do maštaľni, tam, dze i mojo stoja.“ „Muj kuň tam něhodzen stac,“ odpovedzel, „bo un pod jedenidvacec zamkami u mojeho otca stava.“ „No, i to ci dozvolim. Manu ja jednu princeznu, ona tjež zamknuta pod dvacecijeden zamkami, ta uvadz ho ku ňej, budze jej šmeťši.“ Jak un koňa dnuka vovjed, sam išol ku kraľovnej. Dala mu večeru a sé z ním dohvarala. Tak mu dala vistlac posciľ, žebi sebe lehnul spac. Un jej odpovedzel, že un teraz zunuti, tak něbudze se vibljkac, lem na divaňe pošpi dakus. Jak ona usla, vžal un te kluče, co buļi nad ňu, pootviral z ňima dvacecijeden zamki i ukrad dreveneho koňa s princom i s princeznu, a ucek z ňim ku Červenemu moru, dokeľ kraľovna špi. Jak už vonka višol, ta už smeli bul. Kraľovna se zobudzila, na princezu volala: „Cidrin-princezna! Či špiš? Či čuješ?“ Ona se jej něozivala. Kraľovna sebe mišlila, že teraz tvardo zaspala, ta jej dala pokoj. Druhi raz zaš na ňu volala, ale se jej něozivala. „Co to take, že se něozivaš?“ Popatrilna na divan, — širotmaňika už tam něbulo. Aňi kluče němala nad hlavu. Doraz skočila. Patrilna princeznu, — už jej tam něbulo, dze bula zavarta. Ta to ti, ptačku, mi ju ukrad! Dala zatrubic alarum na vojsko svojo. Vojaci za ňim řecili. Už na Červenim more bul. Ona komandirovala, žebi za ňim išli. Ked un prejdze prez more, žebi i vojaci prešli. Ale vekša polovica vojska se v more potopila, bo němalo moci vražcovskej, a ostatních nazad zavolala. Poslala ona jeden kuč tam do tej karčmi,

dze mušili peršu noc nocovac. A to bul taki kuč... ked do ľeho Šednu, doraz jich spali. Jak oňi trojo prišli do karčmi, širotmaňik povedzel: „Idzce vi dvojo spac, ja budzem vartovac. Pridze po nas kuč, do teho koča vtedi ľem budzece šedac, jak ja vam povjem, jak ja ho opatrim, či je ľe hamišni, či je opravdzivi našeho tatuša!“ Jak še vispalí, rano postavalí, už kuč jich čekal preci dzveri (+ preci dzveroch). Širotmaňik aňi ho ľezbačil. Jak malí do Ŀeho Šedac, zakričel na ľich: „Nešedajce do Ŀeho, jak som vam povedal, ľiž ho ľeopatrim!“ A tak prišol ku ľemu, rucel do Ŀeho jednu šajtku Šahovini, duškom zhorila. Jim kazal isc nazad do karčmi. Povedzel jim: „To bi še vam bulo stalo, co še tej šajtku stalo; ona zhorila. Jak pridze opravdzivi naš kuč, ta ja vas zavolam. Ja budzem koňe karmic.“ Dokel koňe karmil i očesal, prišol kuč od jeho tatuša. Un ho opatrel, tak na ľich zavolal: „Podzce už Šedac, už je tu kuč od tatuša, do teho možece Šednuc.“ Un sam Šednul na svojeho koňa, princoveho vžal na handferda a tak pošli do stareho kraľa. Barz šumne vešelle zrobili. Bo taku šumnu princeznu tam ešče aňi ľevidzeli. Mlade šumne žili, malí trojo dzeci... Raz povedal princ širotmaňikovi: „Ožeň ře i ti tjež, možeš vžac hocijakeho grofa dzivku, za tebe pujdze, ti budzeš pri mňe za starého ministra.“ Ale un mu tak povedzel: „Ja tebe ženu došíkoval, i ja sebe pujdzem hľedac.“ Vžal ře i pošol. Do tej istej karčmi trafel, dze nocoval i s princom. Lehnul sebe tam spac i stanula ku ľemu jedna dzivka škareda, čarna, co ře jej až zlek. Še pitala, co tam hľeda? Povedal, že idze dagdze hľedac sebe ženu. Ta mu ona tak povedzela: „Ľem za tri noci, kebi ři tu bul, tak bi ři zo mňe taku ženu mal, jaku ři ešče ľigda ľevidzel, ked bi ři tu za tri noci na varce stal. Ľič ľebudzeš robiť, ľem ře budzeš tu karti hrac.“ Un jej prizvoľel. Šednul sebe za stul, dala mu vina i karti, že bi ře sam hral, že bi ľezaspal. „Hoc chto ku tebe pridze, ku ľikemu ře ľeožvi.“ O jedenastej hodzine pred pulnocu prišli ku ľemu jeden patalion vojakoch, davalí mu ruki: „Tu ři, brace, jak zme ce davno čekali.“ Un ře aňi ku jednemu ľeožval, ľem sam ře hral: „Tota totu bije a tota totu bije!“ I tak prešla dvanasta hodzina i pošli vojaci het. Ona rano ku ľemu stanula, ukazala mu nohi po koľena: „Pater, bo bi ři ľeverel, jaka už som bjela po koľena.“ Na druhu noc budzem po pas bjela, ked vitrimeš, že ře ku ľikemu ľeožveš. Ked ře ozveš, ta mňe naveki tu zatraciš, i sam ľigda něstaňeš.“ Prišlo na druhu noc jeden regement vojakoch. Znovu

tak prišli jak i perše. Ruki mu davalí. Ale un še ňeožval zaš aňi ku jednemu. I po pisku mu dali. Prišla dvanasta hodzina i tote pošli het. Stanula na druhi dzeň ta dzívka, už po pas bjela bula. Ta mu tak povedzela: „Už ci ňetreba ľem jednu noc, ta už me calkom vykupiš, ale to ci budze najčežši. Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci, hoc bi ci co robili, še ňeožvi... tak jak perši i druhi raz.“ O jedenastej hodziňe prišol jeden škadron husaroch. Jak išli na dzvere, mu ruki podavali a tak ho ſumne privitali. Ale un še aňi ku jednemu ňeožval, ľem sam še hral. Povicahovali šable, ta ho vcale porubali na marne falatki a sami še žali, ta pošli het. Stanula dzívka, už calkom bjela bula... Žala jednu badvanu (v čim ře kupaju), tote falati z ňeho poumivala, a tak ho poskladala, jak i bul, jeden falat ku druhemu. Vzala masc, taku živu, a pomascila tote falatki, ... ľem še strjas a jej povedzel: „Jak som tvardo spal a ři me zobudzila“... „Bul bi ři spal naveki, kebi som ce ňebula skrišila. I ja bi bula zatracena naveki.“ S tim še vžali, pošli do teho kraľa, chtori ho vichoval. Tam še barz radovali, bo ešce taku ſumnu osobu ňigda ňevidzeli, jak jeho žena bula. Eščik tišic raz krajša, jak princova žena. Zrobili jim veſeľe, take, jaké bulo princovo. Po veſelu prišol ku ňemu princ i s princeznou a ře ho pitali, že dze un taku mudrosc mohol dostac, že princovu ženu zpoza mora Červeneho došíkoval? A un jim tak povedzel: „Vam z teho nič, ked vam povjem; jak vam povjem, ta me naveki zatracie.“ A oňi mu povedali, žebi ľem povedzel, hoc co mu budze, že ho oňi hovac budu do ſmerci. I un dal nahrjac jednu kadzu ceplej vodi a v ňej ře okupal. Potim jim povedzel: „Ked chcece znac, ta podzce zo mnú teraz.“ Še obłek do bjelich ſmatoch. Sam pošol ku koſcelu, stanul ſebe ku uhlu, a jim vi povedzel, co jemu perša chmara hvarela, jak v perſej karčme no covali, ked išli ženu princovu hľedac. Jak ostatne slovo vipovedzel, po koſena ſkameňel. Oňi ře mu pitali obidvojo, žebi už daľej ňeharel. Ale un jim tak povedzel: „Ked sce me započali, ta me i zjedzce.“ Jak vipovedzel, co druha hvarela chmara, po pas ſkameňel. Jak vipovedzel, co treca hvarela, ľem ře strjas, ſivim ſlupom zostal. Prince i princezna pošli plačuci domu, bo ho barz radzi vidzeli. Barz za ním banovali. Jednima razmi ſnívalo ſe princovi, že kedbi oňi svojo trojo dzeci porezali a s tu kervu toten ſlup pomascili, žebi ſirotmaňik ožil. Prince to princežne ňepovedzel. Das na treco noc ſnívalo ſe jej takistno jak i jemu. Rano ře zadala

chora a un išol do koscela. I ona, niž un prišol, dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila, širotmaňik sé strjas a — ožil. A jej tak povedzel: „Tak som tvardo spal a ti si me zbudzila!“ „Bul bi ti spal naveki, kebi ja ce ňebula vikupila. Ale ja tebe vikupila, a svojo tri dzeci zahrebla naveki; ja som jich porezala, žeby jich kervu tebe skrišla.“ „Nestaraj sé nič,“ povedzel, „i dzeci ci odžiju.“ I prišol domu z ňu vedno. A dzeci už sé hrali po chiži. Prišol mladi princ z koscela, ona mu to povedzila, co jej sé šnivalo a co zrobila... a un jej odpovedzel: „Šak mňe už šnivalo sé to das tri dňi skorej.“ A ona mu povedzila: „Ti si chlop a bal si sé to zrobic, a ja žeňska, ta som to zrobila. Podz, pater do bočnej chižki, tam je živi širotmaňik.“ A un z radoscu povedzel: „Hoc dzeci pomarli, Iem naj un žije!“ Princezna povedzila: „I dzeci žiju, Iem na ſiji male ſvički maju.“ A s tim ſicke vov veľkej radosci buľi. I žiju i doteraz, ked ſepomarli.

Zo Slobinova.*)

150. §. Bul jeden kral, mal troch sinoch. Z tich troch sinoch najstarší sé vibral do ſveta, krajini probovac. Ocec ho puſčil vdzečne, dal mu peňezi i koňa, žeby išol po krajinoch opatrič, jak sé vodzi ľudzom. Un išol ſvetom, prišol na jednu karčmu. Tam sé karti hrali, tak i un gu ňim ſednul. Dotlík hral, pokli ſicko ſprechráhal, Iem v koſuľi a v gačoch zostal. A dluzſtva eščik narobil, tak muſel zotac služic v totej karčme. Ocec sé čudoval, že mu ſin ſepiše, aňi hiru po ſebe ſeda. Taktež ſtredni ſin ſe pital: „Otče muj, a paňe muj, budz taki dobrí, pujšč me za bratom, žebi ho pohľadal. Ked ho najdžem, ta budzem ci piſac, jak sme obidvojmi a jak ſtojime.“ Dluhi čas ocec čekal, občekaval, ſemohol ſe ničeho dočekac. Taktež najmladší ſin: „Otče muj dobratovi, budz taki dobrí, pujšč me za mojima bratami.“ „Ach, ſinu muj, či ti biš mňe zohabil, mňe stareho, slabeho? Vidziš, že ſom ſlabi, ſema mi chto pomoc nič, a ked ti mňe zohabiš, chto mi budze na pomoc?“ Nestaraj ſe, otče, ſak ja dobre verim, že u Boha zaslužim, že ſe navracim gu tebe i tam tiž ozda najdžem bratoch.“ Ocec plače, že ho opuſčili ſinove jeho. Tak teraz puſčil i teho naj-

*) Rozprával Andr. Kužma, 94-ročný, rodom zo Slobinova. Zápis v hostinci Teitlbauma 28. júna r. 1904.

mladšeho sina dobreho. Sin povedzel: „Ocec, ňeplače, už som vam povedzel, že ſe navracim gu vam.“ Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim. Všicko toto, co tamte vžali. Odebral ſe s Bohom i s Duchom svatim zo svatu Trojicu. Dal mu ocec požehnaňe, žebi ſe navracil nazad a ňezapomnul o ňim. Taktež ſin odhodzil totu istu drahу, co i jeho braca. Taktež un prišol gu tej karčme, ale ho bratove ňepoznali. Volal ho kačmar, abi ſe prišol zabavic gu ňim. Un odpovedzel, že un ňema času, že ma drahу pred ſebu. Un ſe vžal a odešol na jeden falat, a tam ſebe odpočnul, a tak ſe vžal a rejzoval až pod druheho kraľa. Jak prišol do kraľa, pital ſe ho ten kraľ, zkadzi je a čij je? „Ja ſom z tej a z tej krajini. Hodzim ſvet probovac a svojich dvoch bratov hľadam, co odešli z domu.“ Nato kraľ mu povedzel: „Nepujdzeš, mili ſinu, ode mňe, bo ja stari, mam jednu dzivku, ta ci ju dam za ženu a budzeš kraľovac po mojej ſmerci.“ Na to princ povedzel: „Otče muj, ňodrikam ſe teho, Iem za mojim otcom me ſerco boli, bo nas buло trojmi, každi sme ho opuščili, sam zostal doma.“ „Nič, ſinu, zato. Do mojej ſmerci tu pri mňe zostaňe a všicko na tebe poručim, cale kraľovſto.“ Ked Buh zebrał stareho s teho ſveta, tak ſe mladi kraľ zo ženu shvareli, co maju zrobic, či ňemaju tu zohabici kraľovſto a iſc gu otcovi muža? Tak kraľovna pristala: „Ta podzme gu otcovi tvojemu. Teraz toto našo kraľovſto na ministroch zohabime, dokli ſe ňenavracime, žebi oňi s tim ridzili, jak kebi ti sam bul.“ Tak ſe vžali a odešli. I prišli až gu tej karčme, dze jeho braca služili tak jak bi buli zajate. Un jich poznal, a oňi jeho ňepoznali. Tak ſe jich pital: „Či me poznace, či ňe? Ja vaš brat! Tak teraz, jak scece, možece ze mnú prisc do domu?“ Tak oňi mu povedzeli, že su hole a dlužni su veľo kačmarovi. Nato kačmar odpovedzel: „Paňe, zaplac mi, co mi dlužni, ta ci jich vípuščím.“ Kraľ co mal zrobic, viplacil dluztvo, šati jim porobil a tak jich zo ſebu vžal. Išli, išli hurami, lesami, až prišli gu jednej studziňki, dze odpočnuc chceši. A tote starše dvojmi ſe nahvareli, že mladšeho brata zabiju a pred otcom povedza, že ho aňi ňevidzeli. I tak ſe stalo, zabili ho a ženu jeho ſprišahali, že ňepovi, a ked povi, ta jej ſmerc zrobja. Ona jim prišahla, že nič ňevivola. A pošli daľej.

Tam, dze mladého kraľa zabiteho zohabili, bula jedna žaba, a tota žaba ňesla travu v pisku, taku, co ſicko oživuje. A ſe totu travu prešla zabitemu kraľu prez oči a un prepatriel na oči i ožil, i bul tak

jak perše. Tak še posbiral pomali za ňima, za bratami svojima i za ženu svoju. Jak prišol do teho mesta, dze jeho ocec bul kralom, tak še pital: „Co za novina v tim mesce?“ Tak povedali, že stari kral sina žeňi. Tak teraz ten oživeni poslal do burku jedného gu kucharovi, žebi ho vzal hoľom za kuchtu. Bulo potreбno kucharovi, bo veľo roboti mal pri vešľu, tak ho prijal. A kuchar povedzel: „Ti budzeš tu patric, ale nígdze nešmišodejsc.“ Jak počali davac jedla, tak pri trecim jedle pital kuchara, žebi jeden taňir pre mladu kralovnu un mohol dac do ruky temu, co noší. A do teho taňira vložil jej vlasni persceň, chtorim prišahala. Tak jak kralovna dostala ten taňir, na perzej ližki ten persceň še jej vzal. Opatrela a utrela, doraz od žalu zemdľela a skrikla: „Mužu muj, dze ší ti, eoś mi persceň poslal? Čom nепridzeš do hiži?“ Tak ju okrišic němohli. Prečik ju skrišili. Tak zostało šicko zbureno, a tak postalo, že kuchar mušel povedzec, od koho ten taňir poslani bul? Tak stanula še inkvizicia. Kuchar povedzel, jak to bulo. Tak teraz doraz kuchtu zavolať do hiži. Z inkviziciu vibrali, že mladšeho brata starše bratove na šmerc zabili. Nato kralovna, chtora mala še vidac za najstaršeho brata, svojo sumeňe podzvihla a prišahla, že jej muža dva starše bratove zabili a ju spríšahali, žebi nепovedzela, že ho zabili. Tak tich dvoch starších sinoch dal ocec do veženia, že z něho nígda něvišli. A najmladší i zo svoju ženu v kralovstve panoval. Mal dva kralovstva, jedno po svojimi otcovi a druhe po žeňinim. Žili pokli jim Buh života dal.

151. §. Buļi dva stare ľudze. Maļi dvojo dzeci: Jaňička i Haňičku. Jaňička karmili, bo ho zarezac maļi. Haňička učula to, že Jaňička maju zarezac, tak še shvareli tote dzeci, žebi ucekli od rodičoch. Tak še vzáli a ukekli do jednich veľkých huroch. Buļi barz hladne a smadne, němali co jesc aňi pic. Prišli gu jednej studziňki. Hcel še Jaňičko napic. Haňička mu povedzela: „Nepi, Jaňičku, bo to je zaklata voda, ked še z ňej napiješ, zostaňeš jeleňom.“ Un še prečik napil, i tak zostal jeleňom. Išli daľej, našli jednu kopu šena. V tej kope vibrali sebe dziru a do ňej še skrili. A tu bivali. Raz še stalo, že mladi kral na poľuvku še vibral. A svojemu otcovi povedzel, že še něbudze žeňic, dokli ženu sebe nevipoľuje. Tak še stalo, že mladi kral prišol poľovac na totu luku, dze buļi Jaňičko a Haňička. Kral psoch pri sebe mal. Co psom rucil žrec, to psi vše priňešli do kopi šena. Haňička lem ruku

vistavila a odebrala jedzeň od psoch. Mladi kral ſe čudoval, dze te psi jedzeň noša. Poslal jagroch, žebi patreli, dze to noša. Tak vipatreli, že do jednej kopi ſena. Tak mladi kral vžal ſe a išol za psami, dze noša to jedzeň. Obačil, že v tej kope jest človek. Volal: „Ozvi ſe, co ſi v kope?“ „Ja som, dzivka, čista panna, ale že ſom hola, nemožem ſe ukazac na svet.“ „Na, tu maš ze mňe kepeň a oblieč ſe a ukaž ſe mi, chto ſi?“ Tak mu ſela viňſe z tej kopi i zos svojim bratom, s jeleňom. A tak mu povedzela: „Ked brata ſezahubiš, ta pujdzem s tebu.“ Un, kral, jej priſlubil i priſahnul, že jeleňa, jej brata, ſezahubi, pokli budze žie. Tak teraz zaprahnuli koňe do koča a kral vžal ju zo ſebu do kraľovſkeho burku. Ked prišol, otcovi ſvojemu povedzel: „Otče muj, už ſom ſebe ženu vipoľoval.“ „Tak teraz, muj ſinu, ožen ſe z ňu.“ Stalo ſe veſeľe a ocecc ſe barz radoval. Po veſeľu zostala Haňička v čeži a pred porodom prišlo iſc mlademu kraľovi do vojni. I poſol. Ked mlada kraľovna zlehla, bula jendžibaba pri ňej za babu, chtora mala dzivku. A totu dzivku heela vidac za kraľa. Ta jendžibaba vrucila kraľovnu na oblak do vodi a gu dzecku do posceľi ſvoju dzivku uložila. Z kraľovnej ostala ve vodze zlata kačka. Ale dzecko ſemalo co cicac, bo jendžibabina dzivka ſemala ho čim dojčie. Tak dzecko vše plakalo. Naostatku daļi ho jeleňovi na rohi, žebi ho odniſ a zahubil. A jeleň iſol gu vodze a kričel: „Vindzi, vindzi, zlate kače, bo ci dzecko horko plače!“ Višla Haňička z vodi, strela ſe, zostala paňu, jaku bula, nadojčila dzecko, a tak zaš zostala kačku, jak i bula. A povedzela Jaňičkovi: „Bracišku, ſenoš vecej toto dzecko gu mňe, bo ked ſe pri ňim zabavim, čežko mi je dohańac ſvojo ſestri.“ Na druhı dzeň zaš plakalo dzecko. Jaňičko pital ho, žebi mu daļi ho na rožki, že pujdze ho pobavic. Na to ſe už i mladi kral pripatral, bo už prišol s vojni, a čudoval ſe, dze ten jeleň ſeše toto dzecko. Šednul ſi kral za kraka pri vodze. Ked Haňička višla z vodi, skočil gu ňej a zlapil ju a povedzel: „Ked ſebudzeš taku paňu, jak ſi bula, ta ce ſepuščim zo ſvojej ruki.“ Ona ſe mu robila vſelijakimi džvirami, ale un ju ſepuščil, lem ju bil, pokli ſebula taku paňu, jak predtim. Tak ona ſe potim zrobila taku. Privid ju do domu, do osobnej chižki ju posadzil a dopitoval ſe od jendžibabi: „Dze moja paňi?“ Jendžibaba povedzela: „Leži na posceľi.“ Kral povedzel: „To ſe je tota! Chceš, že ci ukažem ſvoju ženu?“ Jendžibaba povedzela: „Rada bi vidzec druhu!“ Nato mladi kral poſol do bočnej chižki i zavolal

totu bosorku (abo jendžibabu) a píhal še: „Či ňe to jest moja žena? Co ſi ti z ňu zrobila, dôkli ja bul na vojné?“ „Ja ſom jej ňič nezrobila, ona ſama z oblaka do vodi ſkočila.“ „To ſepravda, ti ſi ju drifila do vodi, dze ſe z ňej zlata kačka zrobila.“ Ta ſe píhal bosorki: „Teraz jaku ſmertu hceš ti iſc s tehotu ſveta i s tvoju dzivku?“ „Jaku mi ſmertu daju, taku mušim iſc.“ Klitku z dreva nakladli, obidve do ňej ſturi li a tak klitku zapali li a jim ſmert zrobili. A mladi kral i s kralovnu žili, pokli jich Buh trimal, aj s tim jeſeňom.

Z Lubotine.

152. §. Raz bul jeden ſedlak, mal troch ſinoch a bul barz bohati, dva ſinove... trimali ſe za mudrich, a o najmladšímu hutoreli, že je bortak.*). Šedlak ſal v leſe hadbab, ale ten hadbab vše jeden medzvedz zvalal, tak že ho ňemohli ňigda odehnac. Raz un povedzel gu ſvojemu najstaršemu ſinovi, žebi un iſol toten hadbab vartovac. Tak jemu upekli merindu (vo V. Šarišu: vakarku!) i daſi mu jednu flintu (vo V. Šarišu: pušku) i poſol do leſa hadbab vartovac. Prišol do leſa, ſednul ſebe pod jeden ſtron i počal jesc več'era. Prišla gu ňemu jedna miš i pripatrá ſe, jak un ji. Tak ona mu povedzela: „Muj Iubi bracišku, daj mi z teho pokoſtovac, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ Ale un jej povedzel: „Idz do frasa, ti brido, ja s tebu vedno jesc ſebudzem.“ I ona ſe vzala i poſla. I tak mu povedzela: „Čekaj, pobanuješ ti.“ Un ſe najid i lehnul ſebe pod ſtron. I un ſpal až do bieleho rana. Jak rano stanul, patri na hadbab, hadbab calkom zvalani. Pozbira un ſe i iſol do domu. Pridze un do domu. Ta mu naprocičko jeho rodziče ſeca i ſe ho pitali, či ten hadbab uvaroval? Ale un tak odpovedzel: „Neuvaroval ja, tatičku, bo ten hadbab ňeuváruje ňichto, bo ten medzvedz vše ho zvala.“ Jak un tak rozpravjal, ozval ſe gu temu jeho ſtredušní brat: „Ale idz ti do čerta, poſlice vi mne, tatičku, ja ho uvartujem, bo ten ňič ňezna.“ Tak ſtredušnímu upekli barz ſumnu merindu i daſi mu jednu flintu i poſlaли ho. Pridze un do leſa, ſednul ſebe pod jeden ſtron.

*) Rozprávala ſlečna Etelka Stamberger, žid. viery, rodom z Lubotine. Zápis v Lubotini v dome jej rodičov 11. sept. r. 1898. Rukopis ſom prečítal Jánovi Kaščákovovi v Prešove 20. júna r. 1904. Pripomienutia v závorkach sú od neho.

Pridze gu ňemu zaš miš i hvari ona mu: „Bracišku, daj mi z teho, co ti jiš, ja tebe budzem na dobrej pomoci.“ Ale un tak odpo-vedzel: „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera ſebudzem jesc.“ Tak ona mu povedzela: „Popametaš ti mňe, co ſi mi teraz povedzel!“ Ta un ſebe lehnul i ſpal do bieleho rana. Rano ſtaňe, patri, hadbab na veľke čudo zvalani: un ſe vžal, iſol do domu. Pridze un do domu, pita ſe ho jeho oceec: „No, muj ſinu drahi, uvaroval ti toten hadbab?“ „Oj, ſeuvaroval, tatičku, ſeuvaroval. Bo jak ja uſpul, prišol toten ſeboživi (= bezbožni) medzvedz i hadbab zvalal. Ale už ničto lepší ſemože pozor dač, jak dal ja, muj mili tatičku.“ A jak oňi ſe tak dohvarali, prišol gu ňim treći ſin a najmlađi brat i hvarel: „Hmm, tato, poſlice vi mňe, tote braca nič neznaju. Ja vam ho uvarujem, tato.“ Na toto ſe ozvali hente dvojmi braca: „Ale idz ti, bortaku, ti uvaruješ, ked mi dvojmi ſemohli? Tato, ſepoſlice ho, bo un tam nič nezrobi!“ Ale prečik jeho matka upekla mu merindu, ale ſem z popelu i dala mu jednu staru flintu. Ta flinta taka bula zardzavena, co nič nebulia varta (vo V. Šarišu: nič stala). I un iſol. Pridze un do teho lesa, ſedne ſebe pod jednu jedľicu i počal totu merindu jesc. Pridze gu ňemu miš: „Bracišku, bracišku, daľ mi z teho pokoštovac, bo ja taka hladna, co ja už hodzic nehodna.“ A un hvari: „Hibaj, jak ti to budzeš jesc, ked to take čarne, co ja ho jesc ſemožem.“ „Ale ſem mi daj, ked ti zjiš i ja zjim, bo ja barz hladna.“ Vera un vžal i dal tej miši jesc i hvaril: Jidz, ſestričko, jidz, ked ſem možeš, a ſedni gu mňe.“ Tak ona gu ňemu ſedla i jedza oňi obidvojo toten čarni pagač. Jak oňi toten pagač zjedli, vibrál tri červene jabluka. I ſe roz-ďezfil z ňu, i oňi to zjedli. Potom vžal jednu fľašečku pafenki i vedno ju vpišli. Hvari: „Pi, ſestričko, pi, tadi ja ci davam zos ſčireho ſerca.“ I un jej rozpravjal, co un tu robi, že prišol hadbab vartovac. Ta ona mu hvari: „Lehni ti, bracišku, na totu jedličku, ja tebe budzem na dobrej pomoci. Ja v noci pridzem tebe zobudziec, vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac. Jak ti budzeš tvardo ſpal a ja tebe ſebudzem mohla zobudziec, ta ti ſe ſebuj prečik. Ja tebe do gembí vejdzem a tak ce budzem budziec, co ti mušiš stanuc. A jak už ſtaňeš, ta ſedneš na mňe i mi ten hadbab dvanač raz obfecieme, ta hadbabu nič ſebudze.“ I un ſpi. Prišla ona gu ňemu, kriči: „Stavaj, bracišku, hadbab vartovac!“ Ale ona ho ſemohla zobudziec. Vešla ona mu do gembí, i hodzila mu po gembé i zobudzila ho: „Šedni na mňe, bracišku, teraz pujdzeme gu temu

hadbabu.“ I un na ňu šednul i oblieceli oňi dvanac raz toten hadbab. A hadbab bul pred medzvedzom zahraňeni. Tak potim un ſe vžal, i ſumnie ſe z ňu rozešol i pošol do domu. Pridze do domu. Leca mu naprocivko: „No, bortaku, uvaroval ti toten hadbab?“ „Vera ja ho uvaroval!“ „Ale idz, idz, ſepfec do ſveta,“ tak mu jeho braca hvarili. „Neverce, tatičku, temu bortakovi. Ked mi ſeuvarovali, tak un bi uvaroval, taki bortak!“ Ale un, ten bortak, potim hvarel tak: „Ked ſechece veric, idzce opatric, ta vi uvidzice, jaki ten hadbab ſumni.“ Oňi poſidali na koňe i idu gu temu hadbabu. Ešte ťem zdaľka patra, tak vidza, jak ten hadbab ſe ſumnie meňi v očoch. „Ach, tato,“ tak tote ſinove gu ſemu hvareli, „tadi (vo V. Šarišu: ſak) ten bortak hadbab ovaroval! No ta teraz, bortaku, ked ti taki mudri, — podzme mi na službu, chto najvecej peňežoch domu priňeše?“ I oňi idu, idu, pridu gu jednej veľkej dzire, patra do nej: Tam peklo. Tam bulo ſeſijake zlato a ſtríblo. Perſi hvarel gu druhemu: „Vejdzi ti, bracišku!“ Druhi hvarel: Vejdzi ti, bracišku!“ Treci hvarel: „Vejdzi ti, bracišku!“ Naostatku oňi teho bortaka poſlaли. Mali ťinvi zo ſpargi zrobene, ta oňi na ťinvi ho ſpuſčili do teho pekla. I un jim nadaval ſickeho doſe, vſeljakich vecoch zo zlata, zo ſtríbla na totej ťinvi. Jak oňi už maľi ſickeho doſe vicahnuto, tak oňi mu zakričali: „Šední ti teraz bracišku!“ I un ſednul, ale oňi ho nazad puſčeli. I hvara mu: „Oj, bracišku, bracišku, ti ſi barz čežki, prebač, mi to ſeheci tebe nazad ſpuſčiť, to ſe nam z rukoch vicahlo. Šední, mi ce vicahňeme.“ Ale un druhí raz ſednul, ale položil jeden kameň,... ta oňi cahaju, cahaju toten kameň, miſteľi, že to brat ſedzi a naraz puſčili ho nazad do dolini, bo oňi hecili brata zabic. Ale ſe ſezabil. Un znal, že braca ho zabic heu, tak jim naostatku z dolini zakričel: „Lem idzce, moji lube braciškove, už ja vidzim, že vi me cheče zabic, že už ja raz tu muším zostac. Poručenu Panu Bohu, s vami raz ſepujdzem.“ I un iſol potim prez peklo i prišol do jedneho domu, vidzi tam jednu babu. Tak un ſe jej pital: „Šeſtričko, daj mi daco jesc.“ Ta ona mu dala jesc i un iſol zaš daľej. Vidzel, jak jeden gazda jahňata paſe. Tak un mu hvarel: „Či bim ſemohol u vas za juhasa bic?“ I potim tam zostal. Jak pasol ovce, ta raz vidzel, jak jeden had jednej vraňe mlade ptačata hec zožrec. Un jich ſicke ohraňil a hada odehnal het. Prišla potim vrana a bula k ſemu barz vdzečna. Tak un ju pital, žebi ho viňesla na druhí ſvet. A vdzečna vrana vžala ho do džubaka a viňesla ho.

Jak un prišol na druhi švet, to še barz zradoval, ale še barz i zrmucel, bo jedna baba mu hvarela, že u jeho otca vešeče stoji. Pošol un domu, ale jeho tam nepoznali, tem bralta stredušnega brata ho doraz poznala, bo ho už predtim rada vidzela. A tem preto ju rodziče šíleli za stredušnega brata, bo misleli, že najmladši už zahinul. Bo tak o ním braca hvareli. Tota bralta šla von i še zaš do něho zažubela, bo svojeho braldiana (vo V. Šarišu: brajtina) řehcela, — i vidala še za bortaka. I jim potim vešeče obstalo i žili, pokel řeumarli.

153. §. Bul jeden mlinar a bul barz hudobni, řenmal co jesc.*)
 Raz išol ribi lapac s hlopcem. Jak veľo už malí, ta še hlopec pita mlinara, pri čim uvara ribi? A mlinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze, žežbi sebe ho vicahli. Oňi ten klacik ulapiši, ale to trunka bula. Jak totu trunku otvorili, tam bul Jaňičko i Haňička. Malí hvizdečki na čole i na peršoch. A jablučka malí zlate v ručkoch. Mlinar prišol domu, ale še bal tote dzeci do hiži priňesc, bo mal barz ředobru ženu, bal še, že budze na něho kričec. Ta jich položil do prikleta za dvere. Ked prišol do hiži, ta hvarel žeňe, že un priňis coška, že či řebudze na něho kričec, jak un to priňeše do chiži? Ta višol do prikleta a priňis dzeci s trunku. „Ta naco ti tote dzeci ulapil, ked ja mam sama barz veľo dzeci doma?“ Ta poviedzel: „Panbuh nam pomože, ked mi tote cudze dzeci vihovame.“ Ta oňi tote dzeci trimali, do školi pošilači. Tote dzeci raz prišli zo školi i stanuli sebe do kucika gu posceli a horečne plakali, že oňi aňi otca aňi matki řemajú. Oňi hvareli, že pujdu dagdze rodičoch hľedac. A pošli, dze jich dva oči vedli. Prišli do jedného lesa. Tam vidzeli jednu kopu peňežoch a kolo tej kopi peňežoch bulo porvislo okruceno. Vzáli sebe toto porvislo i rucali za calu drahу po jednej slamki, žežbi nazad trafic mohli, ked še vraca po peňeži. I prišli do jednej karčmi. Temu kačmarovi hvareli, či bi jich řeprenocoval a či bi jim po tote peňeži rano řeposlal. Kačmar hvarel, že un jich prenocuje a že jim rano po tote peňeži poše. I oňi včas rano stanuli a išli s vozem po tote peňeži do lesa. Jak prišli s tim vozem, nakladli peňeži do mehoch i išli nazad

*) Rozprávala sl. Gizella Stamberger, 8-ročná, žid. viery, rodom z Lubotíne. Zápis v dome jej rodičov v Lubotíne 11. sept. r. 1898.

do karčmi. Potim še oni dzeľili s tima mehami s peňežmi. Jaňičkovi i Haňički buļi dzešec mehi a kačmarovi tri. Tam bul jeden kaštil ňedaľko, tak Jaňičko i Haňička ten kaštil kupeli a tam bivali. V tim kaštihu buļi dvanac chiže. Jaňičko jednu chižu mal pre sebe a z tej chiži ťem un klučik mal. Do Haňički jedna jendžibaba hodzila, chtora cheela Jaňička ušmerekic, žebi jeho peňeži dostala. Tota jendžibaba povražela Haňički, žebi še na brata hnevala. Raz hvarela Aňički, žebi še horu zrobila. Jak raz Jaňičko prišol domu, Haňička už hora bula. Pital še, co jej je? Ona hvarela, že je hora, že še jej šnilo, že kebi jej samarske mliko priňesol, žebi ozdravela. Tak un pošol po toto mliko a nadojil a priňis jej domu. A un sebe ztamadz dva samarički vžal. Jej mliko dal, ale ona mliko ňevipila, bo zdrava bula, ale ho do končika do posceľi vilala. Potim un išol na poľuvku a ona doma zostala. Tota jendžibaba zaš do ňej prišla a jej povedzela, žebi od Jaňička teraz pitala mliku od hada. I ona pitala. Un išol, aj nadojil teho mliku a jej ho dal. A sebe dva hadziki priňis a jich do svojej hižki zavar a klučik gu sebe vžal a zaš na poľuvku išol. Jendžibaba zaš do ňej prišla i jej povedzela, že jak pridze Jaňičko domu, žebi mu povedzela, že še jej šnilo, že jak bi jej priňis mliku od medzvedza, žebi še jej polepšelo. Ta Jaňičko pošol po toto mliko a priňis mliku a sebe vžal dva medzvedziki. A tote medzvedziki sebe zavar tiž do svojej hižki i klučik gu sebe vžal. A Haňička aňi teraz mliko ňevipila, ťem ho do končika do posceľi vilala. Raz prišli še tam hoscie harnadzi. Ta jendžibaba navarila kave a dala jim do poharoch čiste kave, ťem Jaňičkovi dala do pohara otrovi (+ otravi). Ale Jaňičko ňescel otrovene kave vipic. Po hosciu vžal najstarší harnad, muž jendžibabin, šablu do ruky a šiekim harnadom hlavi poodcinal, bo sam cheel mac šicke peňeži z kaštilla. Jaňičkovi ňeodecal hlavu, bo telo moci ňenial. Jaňička cheeli do kotla rucie. Ale jak ho cheeli vrucie do kotla, ta šicke jeho džvirata z jeho hižki viskočeľi a Jaňička oratovali a mesto ňeho do kotla jendžibabu i harnada vruceli. Ked džvirata jendžibabu i jej muža už do kotla vruceli, Jaňičko od džviroch še doznal, že mu Haňička život sce odebrac, ta un še pital Haňički: „Či še nepokaješ? Ne? Tak dobre, ja ce dam s koňami rozervac!“ I dal ju s koňami rozervac.

I potom še ožeňil a bival tam už v pokoju daľej.

154. §. Bul jeden princ.*) Un še zaľubil z fortografi do jednej princezi. Maľ jeho rodziče dvanac híži. Od jedenac hížoch mal kľuče un, ale od tej dvanastej ňimal. Raz jeho rodziče išli opatrec jedneho kraľa. Ta princ v ten čas potrepal dzvere dvanastej híži a totu fortografiu zaš uvidzel tam, ta ju zos sceni zejmal a vžal a išol princezu hľedac... živu. Jak še vžal, tak išol prez jeden les. Uvidzel jedneho pastira, co jahňata pas. A ten pastir barz šumne piskal. Princ prišol ku ňemu a še ho pital, či un preda totu piščalku? Pastir hvarel, že hej. Ta un totu piščalku kupel. Išol zaš daľej. Prišol ku jednemu volarovovi, co statki pas. Voľar barz šumne hral. Princ prišol ku ňemu i mu hvari: „Predaš ti totu muziku?“ Un hvarel: „Hej!“ I princ ju kupel. Išol daľej. Trafil jedneho, co koňe pas. Un mal barz šumnu harmoniu. Princ še ho pita: „Predaš ti totu harmoniu?“ „O, hej!“ I princ ju kupel. Idze daľej. Prišol do jedneho veľkeho domu a pital še na službu. I zostal tam — služic. I un tam totu princezu uvidzel živu, co un še do ľej z fortografi zaľubil, ale un ňikemu ňič ňepovedzel. V ňedzeľu rano kazali kočišovi, žebi na koču do koscela odvaz mladu princezu. Princ, co tam služel, še sponahľil, zaprahnul koňe do koča a odvaz paňu princezu do koscela. Jak do koscela zadzvaňali, paňi princeza vešli do koscela i še modlili. Ten princ, co služel, višol na horuš v koscele i začal na tej piščalki piskac, co mu toten pastir dal. Jak un piskal, tota paňi princeza barz še ohľadala po koscele, chto to tam tak šumne piska, ale ona ňevidzela ľikeho. Tak potom z koscela višli; ona na koč šedula i išli domu. Na druhu ňedzeľu zaš kazaťi kočišovi, temu princovi, co tam služel, prahac. Un še sponahľil i chitro zaprahnul, najšumnejše štverce na koňe dal, i stanul pred kaštíl i mlada paňi princeza šedula na koč a išla na ňim do koscela. Zadzvaňali do koscela. Ona tam vešla i še modlila. I un, ten kočiš, zaš višol na horuš i barz šumne hral na muzice. Tak princeza še zaš po koscele ohľadala, ale ňigdze ňevidzela, chto to tak šumne hra. A to bul jich kočiš, ten princ, co tam služel. Jak oni už z koscela višli, princeza šedula na koč a išli domu. Na trecu ňedzeľu zaš kočišovi, princovi, co tam služel, kazaťi koňe prahac. Un zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaštíl. I paňi princeza na koč šedula i išli zaš do koscela. Prišli tamok, ešči včas bulo isc do koscela.

*) Rozprávala tá istá sl. Gizella Stamberger, rodom z Lubotine. Zápis v Lubotini v dome jej rodičov 29. júna r. 1904.

Ta ten kočiš nímal co robic, ta sebe vžal svoju harmoňiu i barz šumne na ňej začal hrac. Ona doraz poznala, že to jich kočiš mušel i hente dva nedzele tak šumne hrac na piščalce i na tej muzice. Zadzvaňali do koscela, i ona išla, i ten kočiš zaš na horuš višol a začal teraz na tich šickich muzikoch hrac, na piščalce, na muzice i na harmoňii. Tak ju to barz cešilo, že un take šumne muziki ma. Jak z koscela išli von, ona na koč sédla, ale nič nehvarela. Aňi se ho nič nepitala. Lem jak domu prišla, ta poslala frajcomirku ku ňemu, i dala odkazac, žebi un jej poslal jednu z totich šunnich muzikoch. Že mu ona peňeži pošle, keľo chce. Ale un jej dal odkazac, že jak budze jeho žena, ta un jej tote muziki šicke zadarmo da — po šlube. Ona o tim nič neznala, že un z fortografii od davneho času zaľubeni do ňej. Potim ona sama ku ňemu prišla a ho barz šumiš pítalá, žebi jej dal jednu muziku. Un jej u sebe totu fortografiu ukazal, co mal, a ona calkom ostopela (überrascht) a neznala, co ma hvarec. Bo jedna jendžibaba predpovedzela, že teho žena budze, chto jej totu fortografiu ukaže... Calkom eicho ostala a še zabrala, a ztamadz pošla. Ked to vidzel princ, zaš začal na tich muzikoch hrac. A princezu barz to merželo, že un jej nechce predac tote muziki. Zaš ku ňemu pošla a mu hvari: „Kočišu, pitam ce pekňe, daj mi z tich muzikoch jednu.“ „Ne, ja ci nedam.“ Tak un už jej „ti“ poviedzel. Ta ona z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit, že un muši z kraľovského rodu bie, ked to sebe dozvoľil. Tak ona še ho pítalá: „Zkadzi ti?“ Ta un jej hvarel: „Toten valal meno ňima, zkadzi ja.“ A pítal ſe jej: „Tak chceš ti mňe za muža?“ Ona řepovala na to nič, lein stala tak jak drevo, co nezna hvarec. Tak un ſe jej píta: „Či pujdzeš ze mnú?“ Ona nič. Tak un jej potom rozpovedzel, že preco un prišol do ňich za kočiša služic: „Zato ja prišol do vas za kočiša služic, že ja do tebe zaľubeni bul i som. Ja princ, ne kočiš.“ Ta ona v ten čas hvarela, že pujdze za ňeho. Ta un jej hvarel: „Dobre, ta mi ſe pobereme.“ Un jej potom poviedzel, žebi ona vecej do domu ku rodzičom ňešla, že veſele tam budze, co aňi jeho rodziče, aňi jej rodziče o tim znac ſebudu. Tak oňi išli. Išli, prišli do jedného dvora i ſe pítaли, žebi mohli služic za pastiroch. Un vžal každi dzeň tristo ovce na polo, i ona hodzila z ňim pajse. Že un ſe tak trapic mušel, niž ju za ženu dostał, ta zato un za juhasa pošol a ona ovce mušela navracac, co un jich rozhaňal. Ale ona taku robotu ſemohla dluho končiť, ta un jej hvarel: „Oj, co ja

zrobel, že ja tebe za ženu vžal!“ Zaš išli, išli, prišli ku jednemu harčarovi i kupili barz veľo harkoch. I un jej tote harki poskladal v jednim valale i hvarel: „Teraz predavaj toto harki, ja idzem do mesta.“ A un išol, i poslal jeden vuz, žebi jej na grati višol a šicko potrepal. I tak sé stalo. Jak muž pridze večar ku ňej, ta ſe jej pita: „Ta dze ci peňeži za tote grati, co ſi popredala?“ Ta ona hvarela: „Nimam, prišol vuz a grati potrepal.“ Tak jej muž hvari: „Bodaj ce Buh skaral, ta co ja s tebu počiem? Podzme daľej!“ Išli do jedneho pana ſviňe pajsc. Oňi tote ſviňe paſli, ale ona ſebe ſenohla z ňima radi dac, bo un ťem ſežel a ona muſela za ſviňami litac. Tak ona hvari: „Oj, skaral me tu Panbuh, ſehodna ja to vitrimac.“ Ta un jej hvari: „Podz eſče daľej.“ Ona iſla z ňim barz dluho a ſenohli ſigdze službu najsc. Išli, išli barz dluho i išli prez jeden les. Tam kralove, jeho tatuš i jej tatuš, na polovance buſi. Doraz poznali svojo dczci a buſi barz naradovane, že ſe jim naſli. Prebačeli jim, že prez dozvoleňa od rodzičoch odeſli, a zrobili veſele...

Z Plavnice.*)

155. Buli dvojo hudobne ľudzi a mali jednu ceru. Un z lesa majitek ſebe zrobil. To urobilo korec dukatoch. Te dvojo ľudzi oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano. V tej dzedziňe buli trojmi parobci. Tak chodzili ku ňej na fraj. Časi už dochodzili do vidaňa. Tote trojmi ku ňej chodzili a jeden o druhem neznał. V jeden večar ona povedzela jednemu, druhemu i trećemu toto. Peršemu povedzela, žebi prišol o ſeſtej hodziňe, druhemu povedzela, žebi prišol o osmej hodziňe, trećemu, žebi prišol o dzeſatej hodziňe. Tak ten perši prišol z rodzičami o tej hodziňe, jak mu povedzela. Zabavili ſe i odhodzili z domu. I ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ale ked zrobí jeden kunſt. Un ſe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Idz do koſceľa, tam jest trunna v babincu, vež totu trunnu, viňeš prosto dzver, otvur veko a lehní do ňej a lež tam dva hodzini.“ Un ſe poſbiral na jej ſtova. Urobił to. O osmej prišol druhi na spitovini, zabavili ſe i odhodza domu. Ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ale ked zrobí jeden kunſt. Un ſe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Muj ocec ma tu

*) Rozprával Šandor Solecki, 60-ročný, rodom z Plavnice. Zápis v Plavnici v hostinci Leop. Führera 26. aug. r. 1904.

stari r'ezak, dam ci oselku a idz ku koscelu, tam jest trunna prosto dzvir, vindz na tu trunnu a toten r'ezak ostri za dve hodzini.“ Un sebe tak pomyšľel: „Budzem mac v ruki režilo, ta sé ňebudzem nik'eho bac.“ Un to urobił i pošoł, na tu trunnu stanuł, i ten r'ezak (= kosák) ostri. A ten perši, co v truňne ležel, hrozni strach mał. O dzešatej prišol treci na spitovini. Jak sé zabavili i odhadzaju domu, tak ona mu povedzała, že pujdze za ňeho, ale ked zrobi jeden kunšt. Un sé jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzała: „Muj otec kediška mał koń, ta su tu stare puta od ňich, ja ce do ňich sputam a ti idz sputani a prejdzeš tri razi koło koscela, ked to zrobiš, tak vtedi pujdzem za tebe.“ Blizko koscela buł jeho dum, tak un se mišľel: „Ta co mi budze? Som bлизко domu.“ Jak ho sputala, tak un pošoł. I idze koło koscela. Tote puta, to buli železne. Jak nadhodził ku tej truňne, ta puta hrozne čerčeli. Ten, co na truňne stał, hrozne še zleknuł, ucekał do ucečki. A ten druhí, co v truňne ležel, hrozne še tiž zleknuł... Jak ten s trunni skočil, trunna še prevracila, lapił i toten z trunni i ucekał! Tak tote dvojmi ucekli. A ten, co buł sputani, lapił tiž do ucečki. Ňedaleko mał dum, tak do domu prišol s velikim strachom. Tak i tote dvojmi tiž s velikim strachom prišli do domu. Hned vtedi tote trojmi pochoreli od strachu po tri mešace.

V tej chorosci parobei doznali še, že to dz'evče ňepujdze za takeho človeka, co po žemi chodzi, že ona pujdze iem za svateho...

Po troch mešacoch oni še vizdravili. Najperše prišol do karčmi toten, co v truňne ležel. I šednuł sebe na lavku. O pul hodzini prišol ten, co na truňne stał. Ten, co perše prišol, smutne na svojego kamarata pokukał. Hned ten druhí prišol ku ňemu, podał mu ruku: „Muj Iubi kamarat, ja som buł chori za tri mešace a ti ňeprišol mňe opatrec?“ „Muj Iubi kamarat, ja som tiž ležel tri mešace.“ Na tote slova, co še te dvojmi dochvarali, prichodzi toten, co bul sputani. I smutne na tich dvoch popatrał. Ale hned prišol ku nim: „Dzekujem vam, kamaraca, že sce tak'e buli... Ja som bul tri mešace chori a sce me ňeprišli opatrie!“ Hnedka te trojmi popatraju sebe do uč. Stuchnuł jeden do druhého: „Podzme do malej chižki!“ I zavolali kačmara: „Hned nam priňesu kvartu pašenki!“ Hned kačmar jim doňesoł. Tak sebe popijaju. Najperše ten, co v truňne ležel, počał diškurovac, že buł na spitovini pri totej osobe a ona mu povedzała, že pujdze za ňeho, ked zrobi jeden kunšt... „Ja sé ji pitam, jaki? Ona mi povedzała, že jest v koscele v babincu trunna, žebi som ju viňis prosto

dzver a lehnuł do nij za dva hodzini. Ja som to urobił. Lehnuł som do nij.“ Hnedka ten, co ostrił r'ezak, hutori tak: „Bratu, to ti ležel v truňne? Ta ja nad tebu stał i r'ezak som ostrił!“ Ten treci hutori: „Kamaraca, to vi sce dvojmi ucekali? Ta ja som tiž buł o dzešatej hodziňe pri temu dzivčecu, ta ona mňe povedzela, že pujdze za mňe, ked i ja zrobim jeden kunšt. Ja se ji pitam, jaki? Ona mňe povedzela: „Muj ocec ma tu stare puta z koňoch, tak ja ce sputam a idz v tich putoch koło koscela tri razi.“ Ja som to zrobil. Idzem koło koscela perši raz, obačil som trunnu, na truňne jeden stał, jak idzem v totich putoch, tak hroźne te puta čirčeli, že ten s trunni skočil, trunna ſe prevraciła, viskočil z trunni i druhi, i lapili do ucečki. A ja som buł sputani, nemohoł som v strachu ucekac, Iedvo s veľiku bidu som domu prišoł zostrašeni. Tak mi trojmi za tri mešace — z teho chore buli.“

Potim ſe tote trojmi parobci radzili, co robic maju, žebi ſe totej dzivki vimscic. Jak ſe už uradzili, jeden povedzel: „Ta mi ſe uradzili. Tak ked ona nam taki špas zrobila, zrobme aj mi jej. Ona sce ſe vidac za svateho. Tak mi ſe poubirame za svatich. Mi pridzeme tam do ňich, oňi nas budu hoscic s čarnim chlebom, s pařenku i zes slaňinu, ale mi, jak svate ľudze, povime, že to nemožceme uživac. Kupime ſebe v mesce tri charingi. Jednu flašu vina i pšeňičneho chleba. Ked pridzeme tam, flašu vina uvadzime na ſpargu, spuscime ju do studni; tote tri charingi puscime do jarečku a hľeb zložime do stodoli ku vratom a vejdzeme potim do chiž.“ Stało ſe tak, jak ſe uradzili. Obľekli ſe za svatich a prišli do chiž, dze bivalo dzjevče. Povedzeli: „Ponajbuch!“ (= Pomáhaj Pánboh!). Ocec i matka ſe barz cešili. Hnedka ſumne jich privitali. Dzevče zradovalo ſe tiž i odpovedzeļo: „Vidzice, matko, i vi ocec, chceli sce mňe vidac za teho, i za teho, a ja vam povedzela, že po mňe pridu svate z ňeba. Tu su.“ Hned ſebe tote trojmi pošedali. I počali diškurovac. Hned ocec bere flašu a chce isc do karčmi po napoj, ale ſe tote trojmi ozvju: „Muj ľubečički staruški, vi dobre znace, že mi v ňebe pařenku ſepijeme!“ Matka zložila chleba čarneho na stuł i falat slaňini. Tote trojmi odpovedaju, že oňi to ſejedza. „Ked nas chcece uhoscic,“ povedzeli, „idzce vi, starušku, ku vašej studni, tam poklopkajce a najdzece tam ſpargu vina.“ Stari tak urobił. Pridze ku studni, poklopka, najdze tam ſpargu, caha do huri, vičahne flašu vina. Priiloži ku ustom, połknut, hutori matki: „Čuješ, matko, pater, koštuj, v našej studni vino.“ Matka pookoštovala

i rekňe tak ku mužovi: „Muj ľubi mužu, preci našo dzivče sebe zaslužilo.“ Pridu rodziče nazad do chŕiž, tak jich hosca nukaju s tim priješenim vinom. Povedzel z totich troch jeden: „Mace r'ečicu?“ „Mam.“ „Idzce do vašeho jarku, tam ułapice tri ribi.“ Hnedka matka pošla. Załožila r'ečicu i ułapiła tote tri charingi, chtore oňi tam zloželi. Priñeše jich domu: „Kukaj, ocec, v našim jarku ňigda ribi ňebuli a teraz su tu.“ Hnedka z tich troch jeden sporadził tote tri charingi. Jeden z tich troch hutori: „Idzce ku stodole, tam najdzece jeden pšeňični chľib. Pošol stari i našol tam jeden chľib, co buł od tich troch parobkoch, jak i vino, tak i ribi, pririchtovani. Tak se hospili šicke na tim chlebe, na tich riboch i na tim viňe. Dohadza dvanasta hodzina. Jeden še ozve z parobkoch: „Vi, ocec i matko, co sce oferovali Marčuši, to dajee, bo to budze do ňeba potrebno!“ V tim še zabrał ocec i s matku, pošli do komori, aji to dzivče. Meraju tote dukati do korca. Hvari stari tak do matki: „Matko, mi sebe zohab'me hoľem dva halbi na stare dňi.“ V tim še ozve dzivče: „Ocec i matko! Znace vi o tim, že oňi su svate? Ta oňi znaju o všickim!“ V tim z troch višoł jeden do prikleta i počul o tim slove, že se stari dva halbi zohabil. Hnedka pridze ku tim dvom i hutori jim o tim. Jeden poví: „Neboj še, da on jich tu.“ Pridze stari i s matku do chŕiž s tima dukatami i zloži jich na žím prosto ňich. V tim bere jeden do ruky ten mišek: skrucił s hlavu, v tim bere druhý, skrucił s hlavu, bere treći toten mišek, hutori: „Dva halbi dukatoch chibja.“ Dzjevče še ozve: „Nehvariła vam som, matko, že oňi o tim znaju.“ V tim pošol ocec i s matku do komori, dze mali ostatní grajcar tak jim dali šicko. Potom prichodzi čas: „Marčuš, odber še od otca, od matki, bo už pujdzeme.“ V tim še odebrala. Tak idu do Iesa do jedneho verchu. Jak pridu do Iesa ku jednemu stromu, hutorja tote trojmi tak: „Marčuš, vivleč še z tich šatôch, bo tote šati to su hrišne.“ Tak ona to urobila. Hnedka pri tem strome buła kupa muraňča, vzali a rozhrebli tu kupu a Marčušu do ňej zloželi i ku stromu privadzili. Oňi zabrali tote dukati, prišli domu. Mali za co mulatovac. Dał Buh dzeň. Muj stari vŕáť koš a b'eži do Iesa na chubi. Prichodzi ku Iesu, a dzjevče, chtore buło privadzene v totij muraňcej kup'e, hroźne plakalo, bo ju muraňki hroźne kusali. A całkom bola hola a do stroma privadzena. Hroźne plakala. Jej ocec ňigda take ešči ňebačil. Zleknuł še, učeka domu. Pridze domu, hutori žeňe: „Čuješ, ešči som še ňigda tak ňezleknuł. Coška

stoji v leše pri jednim strome a hrožne narika.“ Hnedka matki prišlo do mišli. Schvacila še, b'eži ona do Iesu. Pridze ku temu stromu, dzivče kriči: „Matko, matko, podzce me odvadzic.“ Matka prišla ku ňej, odvadzila ju, vžala čatinu, oharnuje muraňki z ňej. Jak oharla, řemała ju do čeho obľesc. Matka řemała ľem jednu kigľu na sebe i košuľu. V tim zdjala kigľu ze sebe, vložila na svoju ceru, i idu obidva domu. Ocec kuka na oblak, poznava svoju ceru, b'eži do kuta a bere paſicu do ruk. Jak idu te dva do chiž, ocec stari perše dzivku vipasał a potim matku za toten korec dukatoch. Zrobila ona parobkom kunšt, a oňi jej zrobili lepsi kunšt.

Z Kapušian.*)

156. §. Buł jeden chudobni človek i zo ženu. Volał še Pavel. Zlehla mu žena, ſtemał mu chto vislužic do kerstu. Povedzel žeňe: „Vežnem dzecko, a pujdzem sam do kerstu. Ale na draže ho trafila jedna stará baba, a to buła ježibaba: „Ja vam pujdzem šicko vislužic, i dobre vam zaplaciem, ked mi svojo dzivče o dvanac roki dace za svoju, a na toto mesco ho privedece, zkadzi ja ho berem od vas teraz. Tu je kraček, ta pri tim kračku, budzece pametac.“ I ſesla dzecko do kerstu. Jak preſli dvanac roki, privid Pavel dzivče na toto mesco zaš. Ježibaba vžala dzivče Maričku a dala jeho otcovi džveredlo: „Ked še vam budze za Maričku cnuc, ta ľem popaterce do teho džveredla, ta uvidzice ju vše.“ A dala mu telo peňeži, co jich ſtemuh prechasnovac. Nakupił ſebe šicko, co mu chibili. Ludze ſe čuduju, zkadzi Pavel taki bohač ostał, že telo peňeži ma a kupuje fajne veci. Tote peňeži trimał pod jednu hrušku a vše z nich brał, keľo mu trebało. Tak otcovi-maceri buļo tu dobre, ale Maričce buļo zle. Tet krak ježibaba vichvaciła a doraz z Maričku pošli do zakletej žemi. Jak tam prišli, ta povedzela Maričce ježibaba: „Vidziš, Maričko, jaké tu krasne veci: zahradi, domi, šicko maš, co ci treba a nič ſebudzeš robic, ľem to, co ci teraz povem: Dvanac chiže budzeš zametac, a do trinactej ci ſešebodno zakuknuc.“ Jak Marička zametała das pejc-šesc dňi, prišlo jej do mišli: „Ej, co bi to buļo, žebi ja ſezakukla i do trinactej?“ Vžala kluč, otvorila do trinactej chiži. Obačila tam ježibabu na pokuce, co ſe

*) Rozprával Štefan Beňa, rodom z Kapušian. Zápis v Kapušanoch v krčme Calerovej 9. júla r. 1904.

furt kivala. Marička še zlekla, doraz zamknula dzvere a ucekla do svojej chiži. Pridze babička rano: „Maričko! Co si taka smutna, co si taka bleda jak bila chustka? Co si robiла v trinactej chiži?“ „Ja, babičko, tam ňebula.“ „Maričko, priznaj še, bo ce doraz dam viškom zesc.“ „Babičko, ja tam ňebula.“ Vzála ju do zahradi a jej povedzela: „Ked še ňepriznaš, duškem ce rucim medži tote hadi a džvire a ce roztarhaju.“ „Ja calkem, babičko ňebula, už po treći raz hutorim.“ „Maričko, virucim ce na tamten svet, ale budzeš naveki ňema.“ „Ja ňedbam.“ Vzála, viruciła ju. Tuťala še po leše. Isli z kraľovského domu polovac, ta bi ju sam princ buť zabíl mesto džvira, že ňeznala hutoric, ale ona ňema napisala na kartičku temu princovi, žeži jej život daroval. Ona barz šumna bula, ta ju vział mladi kral do kraľovského domu zo sebu. I vera nateľo višlo, že ju mladi kral za ženu vział. Jak žili jeden rok, trafila kraľa vojna. Pošoł do vojni. Ona zostala v čeži. Jak mała zlehnuć, daļi jej taku visluhu, jak kraľovskej nevesce. Jak zlehla, tote babi, co pri ňej buſi, posnuli, prišla ježibaba ku ňej a še jej zaš pitala: „Maričko, co si vidzela v totej trinactej chiži?“ „Babičko, ňič.“ „Ked ňepoviš, ta ci teho chlapca zožrem.“ Ňechcela povedzec, vziała chlapca ježibaba. (Marička vtedi znala hutoric, ked z ňu ježibaba hutorila.) Na rano stanuli v kraľovskim dome, chlapca ňit. Ona piše na kartku, že ho ježibaba ukradla. Tu pišu mlademu kraľovi do vojni, že vział za ženu bosorku ňemu, ta že mu zožarla chlapca. Barz na ňu Žle išlo. Kraľ prišoł nazad, ľem ře čudovał na to. Ociec, mac kazaļi ju spašic, ale un sebe pomišleł, že ešče ju poprobuje pri druhim zlehnuću. Požil z ňu zaš rok, ostala zaš v čeži. Kraľ pošoł zaš do vojni. Jak buło pri peršim chlapcu, tak aj pri druhim. Jak zlehla, vartoški posnuli, prišla ježibaba, zaš povedzela: „Maričko, co si vidzela v trinactej chiži, povedz, bo ci teho druhého chlapca ukradňem a zožrem!“ „Babičko, ja ňič ňevidzela.“ Vzála ježibaba i druhého chlapca i ucekla. Vartoški spali. Rano staňu, povedzeli starej kraľovine i kraľovi, že zaš mlada kraľovna mała chlapca, ale ho zaš zožarla. Pišu mlademu kraľovi do vojni, že mu žena zaš chlapca zožarla a pitali ho, žeži ju dał spašic, žeži ňežil z ňu, s taku bosorku. Mladi kraľ prišoł zaš domu a povedzel otcovi-matki: „Ešče do treceho razu dam jej pokuj. Pri trećim, ked tak zrobi, ta ju už dam spašic. Požil z ňu rok zaš, zostala v čeži. Dał Panbuł jej zaš chlapca. Mladi kraľ už buť doma, už ňebuł na vojne. Chceł ſe prešvedčie sam, co to budze,

Vartoški buši pri ňej i mladi kral. Prišla ježibaba, puščila na nich take spaňe, co ſeznali o ſvece. Ježibaba Maričce poveda: „Co ſi vidzeľa v trinactej chiži, povedz, bo ci i teho treceho chlapca ukradnem a zožrem!“ „Babičko, ja nevidzeľa nič.“ Ježibaba vziaľa chlapca, ucekla. Rano stanuľi, mladi kral i vartoški vidzeli, že chlapca zaš ňit. Kričeli na ňu: „Zaš ſi ho zožarla, treceho?“ Mladi kral poveda: „Nechcem už daľej s taku bosorku žieť.“ Vislovił sud na ňu: „Berce ju a spaľce ju za mestom.“ Jak ju vziaľi za mesto paľic, prišli i mladi kral i stari kral na totu ſmerc patrec. Jak už ju mali do ohňa rucieť, leci na koču jedna paňa a kriči: „Pokuj! Netreba ju spaľieť!“ Tota ježibaba v timi koču buľa, i tote troni chlapci, co od Marički ukradla, bo ona jich nezožarla: Maričku ťem straſila. Vistaviľa jich z koča von a daľa jich otečovi, mlademu kraľovi: „Tu maš, kraľu, svojo dzeci a dzekujem tvojej žeňe Marički, že me višlebodziľa zo zakľetej Žemi!“ Tak ju pobožkaľa, Maričku, a Marička už veľa nebula ňema. Už hutoriľa. Veľkú radosť malí stari kral i stará kralovna, mladi kral ešte vekšu. I chlapci tu, i žena hutori, i ježibaba višlebodzena. Buľa barz veľká radosť. Pošidaľi nazad do kočoch a vežli ſe dobruku Šicke, caľa famelia i s višlebodzenu ježibabu. A tak tam žili až do ſmerti.

Zo Slov. Raslavíc.*)

157. §. Bul jeden bohati kral, a mal ľem jednu princeznu. Nechcel ju dac za chudobnejšeho od ſebe. Ta ſe mu prespala s jedním vojakom. Ta ju chcel dac zabitie, ale ho upitali, a dal ju inakší pokutovac. Dal ju na ſif na moro a dal jej viživnosť na ſidzem roki. Tak jak ſedmi rok došol, ta ſe ſif zastavil pri jedním brehu. A vtedy ona spala, ľem jej chlapec višol na verch ſifu. Na brehu bul jeden elefant a chlapec ſe z ňim dohvaral. Chlapec zešol potom dolu ku matce a povedzel: „Na brehu su ľudze.“ Tak višla matka na verch ſifu i z ňim. Ta un ukazal teho elefanta: „Ta, mamo, patri, to tam človek!“ Ona hutori: „To džvir.“ „Ja už pri ňemu bul; on mne ňezrobi nič. I teraz ku ňemu idzem.“ I ſe vziaľ, pošol. Ten elefant mu hutori: „Jest tu dobra vec pre tebe, ale ked ſi ešte mladi.“ A un ſe pital: „Jaka to vec, ukaž to mi!“

*) Rozprával Gustáv Huňadi, 44-ročný, rodou zo Slov. Raslavíc. Zápis v Slov. Raslaviciach v hostínci Izáka Atlasa 3. júla r. 1904.

Elefant še pital: „A znaš čitat?“ Un povedzel, že hej. Potim ho elefant odvid ku jednemu kameňu. Tam bolo napisano: „Tam jest jedna čapka. Chto totu čapku budze mac, budze mac šidzem razi teľo moci, jak ma.“ Tak chlapec proboval virucovac kameň ze žemi ku totej čapke, ale ňemuh ju dostac. Tak mu elefant kameň odrucel. Totu čapku chlapec sebe vžal. I tak prišol ku maceri. I jej hutoril: „Vidziš, jaku mi ten človek čapku dal: Šidzem raz teľo je v ňej moci, jak ja mam. Ked chceš, ta tvoja vola, možeme s ňím ďalej pujsc.“ Ona hutori: „A dzeže mi pujdzeme s tim džvirem.“ A chlapec hutori: „To ne džvir, ale človek, ked ſe ze mnú dohvara. Ked ňeveriš, že to človek, podz i ti ku ňemu.“ Jak prišli ku ňemu, elefant i ku ňej hutori: „Idz ztadzi ďalej, bo tu ňemace co jisc.“ Tak ſe vžali, a elefant jich vid napridz. Tak ze ſifu odešli a išli do veľkých lesoch za elefantom. Prišli do jedného husteho lesa, a tam jich emota zašla. Patreli, či ňeuvízia dagdze ſvicio ſe. Švicio ſe, ale ďaleko. Išli ku temu ſvetlu. Vešli dnuka, tam už maľi na ſtole večeru pre tri personi. I maľi tam na spaňe poscele. Poľihali tam. Rano staňu, ta višol chlapec Janko navon pred dzvere. Čital, keľo jest tam oblaki. Načítal dvanac. Potim išol hľadac chižki. Tak našol ľem jedenac a dvanactu ňemuh najsc. Ale ju potom našol. Otvoril. I tam na jednim hvozdu višela jedna ſabla. I na ſtole bula knižka, i čítal tam, že tota ſabla ma ſidzem raz teľo moci, jak chto ju vežne. Tak un ju vžal i ſebe pripasal. Jak z chižki išol, tak tam jeden ptak v komiňe za nohi višel. Jak ho obačil, ta mu ptak kazal, žebi ho ztamadz odecal. I un ho odecal. Jak ho odecal, tak ptak povedal: „Čekaj, dam ja tebe doraz, ľem vežňem svoju ſablu!“ Ale ſablu ptak už ňenašol, bo ju Janko mal. Tak pošol ptak — na elefanta. Janko višol navonka, ptaka zo ſablu odbil. „Vidziš, tu mi už ňehodní bic, bo už ten ptak nam ňeda pokuj. A dobre nam tu bolo. Maľ me tu co jisc, teraz mušime iſe ďalej. Tak ſe vžali, išli zaš. I zaš prišli do druhich lesoch. Tak zaš tam na ňich noc prišla. Zaš vidzeli na jednim mescu ſe ſvicio. Tak išli tam prosto. Tam našli večeru už hotovu. I najedli ſe, i poľihali. I rano postavaļi. Janko išol zaš po chižkoch opatrac. V jednej chižki našol, co dva ſvički horeli. I medzi ňima jeden zlati remeň, i pri temu knižka. Tak v ňej stalo, že „chtó ten remiň na ſebe opaše, ſidzem raz vecej moci budze mac.“ I un ten remeň na ſablu ſebe pripasal. I ztamadz išol. I vidzel tam jedného chlopa višec. I ten chlop mu

hutori: „Vež, odetni me ztadzi.“ Un mu tak hutori: „Už mi jedneho ocal, ta tebe ňeodetňem.“ Ten obešeni mu hutori: „Lem me odetni!“ Tak un ho odecal. Tak un hutori: „Dam ja ci, lem sebe remeň pripašem.“ Ale remeň ňenašol, bo už ho Janko mal. Obešeni pošol eľefanta mordovac. Janko višol navonka i chlopa z eľefanta odbil. Eľefant hutori: „Ta ja už ňehodzen tu bic, bo bi me ten chlop domordoval.“ Tak mu Janko hvari: „Podzme daľej!“ Tak še vžali ztamadz, pošli. I prišli zaš do jednich veľikich lesoch. I tam jich noc zascihla. I vidzeli na jednim mesce zaš švetlo. Tak ku ňemu cahali. I prišli tam ku braňe, ta stali tam dva zbujniči na varce. Zbujniči hutorili: „Dze vi tu idzece, chrobački?“ Janko odkrucil hlavi jednemu i druhemu i rucil jich do krak. Same še vžali i pošli do chižki. Tam zbujniči vtedi ňebuli. Rozšvicioval Janko v chiži šicko švetlo. Tak jak zbujniči zobačili, že v jich chiži mocne švetlo, leceli popatrec, co to? Šicke po jednemu išli tam. Janko lem jich bral a po jednemu jim hlavi odkrucoval. Harnad naostatku išol, ta bal še i ucik! Do rana tam prenocovať. Prepatral tam Janko šicko i hutoril eľefantovi: „Podzme ztadzi indzej, do mesta.“ Eľefant hutori: „Podzme, ked še ci tu ňepači.“ Tak še vžali; pošli ztamadz. I zaš prišli do druhich lesoch. Zaš tam buli zbujniči. Zaš zobačili švetlo. Janko už znal, že tam zaš budu zbujniči, i takoj tam buli štirmi na varce. Preto štirmi, bo jich tu bulo vekša banda. Janko jim šickim štirom hlavi poodkrucoval a do krak jich posmaral. A tak išol tam, dze še ſvicilo. Popaſil tam šicko švetlo. Zbujniči to obačili, že tam chtoška jest, bo mocno švetlo hori... Tak beželi skorej do domu, i vidzeli tam jedneho chlapca. Prosto do dzvir uderili. Janko i tim šickim hlavi zo Šablu poodcinal. Lem ten jeden, co ucik od tamtich zbujníkoch, zaš še skril. Oňi tam do rana prenocovať. Na rano zaš ztamadz išli daľej. I zaš prišli do druhich lesoch, co tam buli tiž zbujniči. Ten perši zbujník, co ucik, prišol ku tim. Ale jim ňič ňepovedal, co še s jeho kamaratmi stalo. Janko prišol tam, tak zaš tam pri braňe varta stala, ze šesc chlopoch. Janko ku tej varce prišol a ňič še ňepital, lem jim hlavi poodciňal a daľko jich do krak poodrugoval, žež tamte zbujniči trupi z umartich ňevidzeli. A tak išol tam do chižki, pozapaľoval šicko švetlo. Tak bula veľka jasnosť. Zbujniči to obačili, tak še ponahľali,... že v chiži coška nedobre! Lecceli mocno i prišli šicke do dvora, i ňevidzeli lem Janka v chiži. Tak ku ňemu každi išol. I un každemu hlavu odcal. Lem ten jeden

z peršej bandi zaš ucik. Tak tam prenocovali, i malí tam frištik. Poopatral tam Janko Šicko, i našol tam v jednej chižce jedneho zbujnička, co koľsal jednu žeňsku. I pital še ho, co un tam robi? Zbujniček odpovedzel: „Ja ľeznam, co še stalo, ja tu kolišem harnadovu ženu a už me aňi ľevečerali, aňi ľefrištikovali, aňi ku nam ľichto ľejdze tu.“ Ta Janko tak hutoril: „Už harnad vecej tu ľepridze, bo už ľežije, a vi podzce ze mnú obidvojo do kuchňi.“ Tam še Janko pital zbujnička, dze oňi tam co maju? Tak mu zbujniček poukazoval šicke veci, leiem totu pivnicu, dze ľudzi rucali, mu ľeħċel ukazac. Ale mu mušel. Jak mu ukazal, tak zbujničkovi hlavu odkrucil a, dze tote ľudze pobite buļi, tiž ho tam rucel. A vracil še nazad. A pital še harnadovej ženi, zkadzi je? Tak ona hvarela, že je jedneho kraľa dzivka. Tak un jej povedzel, že ked chce, tak ju viprovdazi na drahu. Tak ona hvarela, žebi i un išol z ňu. Un jej povedzel, že ešči ľema kedi. Tak ju provadzil až na drahu vozovu. Ona jemu dala svoj persceň i svoju šnuptiglu (+ chustičku do nosa) i zrobila mu šlub, že še ľigda ľevida, — ked za ľeho ņe. I s tim še vŕal Janko a vracil še nazad do lesa. A ona pošla do domu. V leſe našol i matku i ēlefanta. I tam kuščičko pobuļi. Un chodzil na poļuvku, a matka zostavala doma. V tim co še stalo? Jeho matka, Jankova, še zaľubila do teho ľezabiteho zbujnička a toten chcel od Janka odebrac — moc. Jak Janko raz odešol, tak ľezabiti zbujniček ku matki prišol, a povedzel: „Pitaj še sina, dze un svoju moc ma?“ „Ta ja še ho opitam.“ I jak večar prišol do domu, ta še ho pitala: „Dze maš, sinu, taku veľku moc?“ Un jej tak povedzel: „Tebe, matko, po tim nič, to ľemušiš znac.“ I tak políhaļi. Rano zaš stanul i pošol zaš po lesoch, bo mal veľku passiu z ēlefantom chodzie. Ten ľezabiti zbujniček zaš še ku Jankovej maceri príblukal. Zaš še jej pital: „Či si še ho pitala, dze ma taku moc?“ Tak ona mu povedzela, že ľeħċe jej povedzec. Tak zbujniček: „Leiem še ho zaš pitaj, co bi me znali, dze ma svoju moc?“ Tak ona še Janka na večar zaš pitala, žebi jej povedzel, dze ma totu moc? Un jej zaš: „Tebe, matko, po tim nič.“ Ona mu tak odpovedzela: „Ta jaki ti sin, ked mi še ľepriznaš?“ Tak un jej povedzel: „Mam moc v čapce, v šabli i v remeňu,“ i s tim políhaļi. Rano stanuli, zaš Janko i z ēlefantom pošli do lesa a zbujniček ku maceri prišol i zaš še jej pital, či še od sina doznala, dze ma totu moc? Ona mu hutori: „V čapce, v šabli i v remeňu.“ „Tak dobre, ta ho pitaj nautre večar zmic še, a ja čapku, šablu

i remeň vežnem, pokaľ ti ho zmiješ; ta potim budze jeho moc u mňe a še ho ňebudzem bac.“ Jak Janko prišol, mac ho volala, žebi ſe jej dal poumivac, bo že po leſe je prach. Ale un ňechcel. Mac ho priſila, i tak ho mila... A zbujník v te časi založil čapku na hlavu, remeň i šabľu pripasal a tak z ňu o diľe čerknul: „Už ſí, Janku, muj, už ſe ce ňebojim.“ Janko odpovedzel matki: „Už ſí me, matko, žedla... Tak teraz, co chcece, ta mi zrobce!“ Zbujník mu ňechcel ſmrec zrobic, ale matka zbujníkovi rozkazala mu oči vidlubac. I zbujník tak zrobil. Mu oči vidlubal a ho do leſa zavid. I tam ho zochabil. I sam ſe nazad vracil ku Jankovej maceri. Tak ſe ho pitala: „Či ſí ho daľoko odvid?“ „Nebuj ſe, už ſepridze ňigda, tam ho dajaka džvir Ži.“ Tak oňi zostali dvojo tam vjedno žic. Ku Jankovi prišol jeho elefant, i mu hutori: „Vidziš, vidziš, povedal ja ci, že ſí eščik slabí, ked mi ci totu čapku daval, teraz co budzeme robić? A mohlo nam dobre bic! Teraz ſídaj na mňe, tak ce odnešem ku čisarskej draže, tam, zkadzi chodza ľudze, ta nam dachto daco da...“ I tak ho prihli až ku draže. Išol jeden pan na koču, tak stavil koč i pital Janka, žebi mu predal teho elefanta. Janko tak povedal: „Ja ho predac ňemožem, bo ja ňemam očoch, tak un mňe muši vodzic.“ Pan mu tak povedal: „Ja ce odvežem do kraľa, tam kraľovská dzívka dala vimurovac špitál a do teho špitála každeho žebraka (+ džada) bere. Tak ce tam odvežem, ta ci budze dobre.“ Ale un ňechcel elefanta predac. Tak pan odesol na koču a elefant mu hutori: „Čom ſí me ňepredal? I tebe bi bulo dobre i mňe.“ Tak Janko povedal: „Ked pujdze pan nazad, ta ce mu dam, ale zadarmo, bo mňe do špitála peňeži ňetreba.“ I tet pan ſe vracil nazad i zaš pital elefanta. I už mu ho dal. Janka pan vžal na koč a zaviz do špitála a povedzel ve dvore, že jedneho cemneho priviz do špitála. Sam ſe vžal i pošol do domu i z elefantem. Janka zochabil v špitálu. Tam ho prišla opatrec — tota ista princeza, co ju višlebodzil od zbujníkoch. Ona ho spoznala. Doraz pošla na mäsc a mu z ňu doľini v očoch zamascili, žebi prepatriel, ale ňeprepatriel. Raz ona ſe tam skrila, co un budze robić? Un viňal totu chustečku, co mu dala na draže i s persceňem. Persciň ſe mu vitracel, spad na diľe... ona ho dzvihla i spoznala. Pošla ku otcovi a povedzela: „Toten v špitálu prez očoch je, co me višlebodzil!“ I tak pošli kraľ i s kralovnu i s princezu opatrič ho. I lapiili ſe ho pitac, co ſe jemu stalo, že taki mocni bul a oči mu vidlubali? Ta rozpovedzel ſicko, že mu matka pričina,

a že jej frajir, chtori še z ňu spĺchcel, jemu moc odebral. Tak oňi jemu doraz dali okulare zrobic, žebi ňebulo poznac, že je cemni, i ho vžali na sľub do koscela, i princeza prišahala z ňim. I tak vjedno žili za rok, za dva, može i do pejc, i jich Panbuch požehnal s dzečmi. Jeden raz v letušni čas žena ho volala na špacir do kerti, a un jej tak hutori: „Už si ze minu zunovala, tak me dagdze odvedzeš zabic, bo ja bi už sam bul zunul, kebi mi treballo s cemnu žic. Ja ci verim, že ſe ci donulo.“ Ona ſe mu spravia, že to ňeurobi aňi za ſvet, hoc bi ſe ešči baržej trapila, bo že ho rada ma. I tak ſe vžali, i tak išli do zahradi, i prišli ku jednej studni. Tam bula barz dobra voda... I ona tam vidzela jedneho zajaca jak kolo tej studni behal a s hlavu do stromoch vše bil, i do jedneho tak uderil, až ſe do tej studziňki skotuľal... I jak z tej vodi višol, lem ſe stris a už hore kertu ucekal... Tak ona ſebe mišela: „Ten zajac muſel ňevidzec, a jak z vodi višol, už vidzel dze ucekac.“ I ona svojeho muža tam volala, žebi ku tej studni išol. Un jej tak hutori: „Ta už me dagdze do debri driliš?“ Ona: „Nebuj ſe, lem podz ku tej studzinke, bo ſe mňe tak vidzi, že tu bul zajac, co ňevidzel, bo od stroma do stroma bil s hlavu, a jak z tej vodi višol, lem ſe stris, a už prosto ucekal... Ja tebe tvojo dolini pomačam, može Panbuch da, že ci budze Iepši, že dostaňeš oči.“ Ta tak ho tam privedla, chustečku zamočila, počapkala mu dolini i kuščičko prepatrił. Už na stromoch vidzel lisee. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, a mi počapkaj tote dolini, može budzem vidzec Iepši.“ Ona tak zrobila, mu druhí raz počapkala, — už dostał oči! I už vidzel ňebecku oblohu. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, už vidzim, ale može budzem vidzec lepsi.“ Ona tak zrobila. Ešči raz zamačala i mu počapkala. I dostał krasne oči. Lepše jak perše mal. Tak vtedik ju oblapil a pobožkal. „Teraz ce tak poznam, jak ked mi ce z lesa odprovadzil. Tak teraz už poznam každeho!“ I vracieli ſe do burku nazad ku kraľovi. I tak ſe tam ſumne privitali. I z teho ſe barz cešili kraľ aj s kralovnou, že Žec dostał oči. I Janko ſe barz cešil, bo lem teraz vidzel, jake ma ſumne dcéci. I tak vjedno žili,... ale Jankovi prišla na mišel čapka, Šabla i remeň. Tak kraľovi hutori: „Otče a kraľu, barz mi žal za moju mocu, že me ten zbužník tak obkradnul i s moju macevou; ja bi svojo veci chcel nazad dostać.“ Rodziče i žena ho barz pitači, žebi ňigdze ňechodzil, bo zbužníka može už ňenajdze... Un jim tak povedzel, že hoc za rok ho budze hľedac, muši čapku i ze

šablu i s remeňom mu odebrac. Kraľ mu tak hutori: „Netreba ci žadnej moci, bo maš vojsko, to ce ochraň!“ Janko tak hutori: „Ja prez svojej moci ňehcem umrec.“ I tak še vibral na drahu a tak jim povedal: „Ked ňepriďzem o rok, o dzevec mešace, ta ňepriďzem už ňigda, tak še moja žena može za druheho vidac.“ Tak vžal sebe jeden škadron husari, i vžal sebe kraľovsku pečac, žebi muh peňeži sebe požičic v draže. I tak še vžal, i s tim išol. Išol das dva-tri dni za drahu, i stretnul še na draže zo svojim elefantom, i tak elefant ku Jankovi hutori: „Dze ti, Janku, idzeš?“ „Idzem po svoju moc.“ „A jakže ti ju dostaňeš?“ „Ta ja ňeznam.“ „Ta ked ňeznaš, vrac še nazad ku žeňe i ku svojim dzecom, bo ce zbujnič tam zabije, bo nad ňeho ňit teraz ve ſvece mocnejšeho.“ Tak Janko hutori: „Ja tam pujdzem a radší ſmerc podſtupim, jak mu mam totu moc darovac.“ I tak zochabil husaroch v jednej karčme na jednim valale. Kazal jim jisc a pic, a richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil; jak še nazad vraci, ta že mu ſicko zaplaci. S tim še vžal i išol i z elefantem; zaš ku leſu cahal. Prišli až tam ňedaleko, dze zbujnič mal bivac i s Jankovou maceru. Tak mu elefant hutori: „Dam ci dobru radu, ale me mušíš ſluchac. Teraz ſebe poſpi kus tu, ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc.“ Janko ſebe pospal. Ked ho elefant zobudzil, povedzol Jankovi: „Staň, a idz teraz ku zbujničovi. Pocichi idz popod oblaki a vejdz do kuchňi a dotla tam ſtuj, ňiž dzvere ňezamkňu. A jak polihaju, ta das hodzinu počekaj a zobleč ſe do hola a z kachľovca ſebe viň dva kachľe, cobiš muh do chiži ku ňim prisc. Tam Šabla viši i remeň, dze i ti jich višal, tak ſebe jich vež pocichi, pripaš na ſebe, i čapka tam, čapku daj na hlavu. Vtedik jeho zobudz, ja už budzem pri tebe.“ Tak Janko zrobil, kachľe vilupal a pocichi do chiži ku ňim prišol; Šablu ſebe pripasal i remeň, i čapku na hlavu dal, a ſmelo zbujničovi povedal: „No stavaj, bo už moja moc tu!“ Vtedik elefant prišol i zbujničika na marne falati potarhal. Janko tak povedzel elefantovi: „Co ſi zrobil zbujničovi, to zrob i mojej matki.“ Tak ju elefant tiž zabil. S tim Janko ſe vracil nazad. I prišli tam, dze buļi jeho koňe i vojaci. Viplacil tam kačmara i richtara i ſickich, co tam obchodzili, i poslal jedneho husara vepridz ſebe, — žebi tak ucekal, pokľa kuň budze starčic, a povedzel jeho žeňe, žebi ſe ňevidavala, bo Janko idze nazad pri dobrim zdravju. Preto poslal teho husara,

žebi še ponahjal, bo už termin dochodzil, co jeho žeňe bulo šlebodno še vidac. Ta mu prišli v ustretri a bula radošč veľka a žiju dodneška, jak ňumarli.

Z Bardijova.*)

158. §. Hodzila čeľedz do kudzeľnej hiži na predki. Raz po predzeňu počali še bavic na pari. Každa dzivka mala svoju paru, hibaj ľem jedna ňe. To še jej vidzelo za haňbu, že každa ma frajira a ona ňe. Na druhí dzeň už ňescela pujsc. Ale pošla prečik, bo ju vivovali kamaratki. Po predzeňu zaš še bavili na pari. Zaš každa ze svojim bula a ona zaš pari ňemala. Ked ju prišli volac druhí raz, už vecej isc ňescela... A bula v tim valale jedna stara vražkiňa, tota jej povedzela: „Ti glupa, čomu ňeidzeš, teraz už pridze i tebe frajir.“ V ten večar každi sebe šednul ku svojej pari. I ku ňej šednul chtoška, ale ho ňichto ňevidzel, bo to bul čert. Keľo razi jej vrecinko spadlo, ta un jej ho vše dzvihnul. Ludze to obačeli, že chtoška pri ňej, a na ľu patreli. A tak sebe šeptali: „Ku kemu ona še dohvara?“ „Marčo! Ku kemu ti še dohvaraš?“ „Ta či ňevidzice, že i ja mam paru?“ Naostatku pošli do domu každi zo svoju, ale ona ľem sama — naoko. Babi medzi sebu hutoreli: „Tota Marča jakehoši čerta za frajira ma. Chtoška vše jej vrecinko dzvihal ze žemi a mi ho aňi jedna ňevidzeli?“ Marča še doznała o tom, co o ňej hutoreli po valale, i počala plakac. Na štvarti dzeň išla ku tej starej vražkiňi i tak jej povedzela: „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Tak povedzela tota stara vražkiňa: „Nebuj še ňič. Zrob, jak ci kažem. Co si, Marčo, napredla za tote dva večare predzi, ta zvi na jedno klubko a jak pridze ešči ňeška večar tvuj frajir a jak ci budze chcec vrecinko podac, ta še hnevaj na ňeho a povidz: „Nepodavaj mi, bo še ludze pripatraju, ja ho sebe sama dzvihňem.“ A totu predzu s klubkem dolu spušč na žim a vrecinko tiž spušč, a potim tak zrob, jak bi si hecla vrecinko dzvihnuč, a v tim z klubka koňec ňitki kolo nohi mu ovi.“ A Marča na druhí dzeň zaš pošla do kudzeľnej hiži a tam šicko tak zrobela, jak jej vražkiňa kazala. I vziaľ še i rozešli še zaš z kudzeľnej hiži. Každi pošol zo svoju paru, ona pošla teraz sama,

*) Rozprával Jozef Gajdar, rodom z Bardijova. Zápis v Bardijove v Mestskom hoteli 14. sept. r. 1898.

bo čert se pohneval, že mu ňedala dzviac vrecinko, a pošol. Ale o pul hodzini vracil se čert a durkal jej na oblak: „Marčo, ſpiš?“ Ona ňič. „Povidz mi, chto ci tej radi dal o tim kľubku? Ked mi ňepoviš, ta ci umre ocec.“ Potim druhí raz kričel: „Ked mi ňepoviš, ta ci umre matka.“ Ona ſe obezvala: „Ked umre, ta budze ležec.“ Na druhí dzeň i ocec i matka umarli. Pohovali jich jak običajne človeka. Ona lem ſama zostala. Pošla zaš ku tej starej vražkiňi na poradu: „Babičko ſtara, dajce mi radi, bo mi ocec i matka umarli a čert pevne pridze i po mňe.“ Un i prišol na druhí večiar: „Jak mi ňepoviš, Marčo, chto ci tej radi dal, budzeš banovac!“ Na treći dzeň zaš pošla na poradu ku tej starej babi. „Umreš,“ poveda baba, „i ti, ale ſe ňič ňebuj! Lem ſe ňedaj ňesc ponad prah, ale povidz svojim, ked pridzeš do domu ode mňe, že bi ce mertvu — popod prah precahli.“ Prišol na treći večiar čert: „Špiš, Marčo?“ „Nešpím!“ „Ta mi ňepoviš, chto ci takej radi dal?“ „Nepovim.“ „No, ta umreš i ti.“ „Ked umrem, ta budzem ležec.“ Ona tak ſebe zrobila pred ſmertcu, žebi ju ňigdze do cintira ňepohovali, lem na križne drahi. Pohovali ju, jak ona ſama ſcela, — na križne drahi. Prišol toten čert po pohrebe, hodzil ju hledac po ſickich cintiroch, perši po katolickim, i tak daľej po luteraňskim, po ruskim i po židovskim, ňigdze ju ňenašol. Vracil ſe do pekla. Tota predza na nože ſe za ňim i potim ešči cahala, ale un ju ňevidzel. V pekle dabli na ňeho kričeli: „Zkadzi ti hodziš, co maš na nože, ti dzeška po predkoch hodziš?“ Ve zloſci vracil ſe zaš do teho domu, dze frajirka jeho bivala, a tam ſicko potrepal, ale ju najsc ňemuh.

Na jej hrobe na križnich drahoch viroſnul ſumni pahňaci kvitek (+ kvitka). Išol jeden princ za drahu na koču. Počul toten pah, hutori kočišovi: „Postuj lem,“ hutori, „jak tu dzeška kvitek preuceſeňe pachňe.“ Stanuli na draže s kočem, rozkazal princ kočišovi: „Idz ti mňe toten kvitek utarhnuc.“ Kočiš tarha, — ňemuh ho utarhnuc. „Najjasnejší princu, ja ho ňehoden utarhnuc.“ „Ta co ſi taki slabí, že ſi ho ňehoden utarhnuc, ta ho zlam!“ „Nemožem ho aňi utarhnuc aňi zlamac.“ Zešol s koča princ, lem ſe ho dotchnul, ta ho zlomal i vžal ho ſebe a založil za kalap. I išli na koču daľej. Prišli do jedneho mesta do kavehauzu, stanuli tam s koňmi. Povedzel pan: „Idz ie, opatri, či bi mi tu ňemohli daco dostač jesc, bo ja barz hladni.“ Kočiš pošol ſe opitac. Kačmar povedzel: „U mňe vſelijake jedla jest, bo ja trimam veľku trakterňu.“ Pan vešol do trakterňi:

„Ta ňej mi, priňesu jeden obid,“ pan sebi rozkazal. Čačmar pôzakrival stul v panovej hiži, a pan ſe lapil do jedzeňa, keď kalap zložel a zaveſíl na kolek i s kvitkem. Pojde ſicko, bo hladni bul. Pan pošol vonka. V tim z teho kvitka zrobila ſe krasna princeza a skrikla do treceho razu: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabiť!“ A to ſicko vidzel i čul panov kočiš, htori stal v otvorenich dzveroch. Keď prišol pan do hiži, už paňej ňebulo, kvitek už zaš na mescu stal. Kočiš hutori: „Najjasnejsi princu, keď oňi buľi vonka, z teho kvitka ſe zrobila krasna paňa a do treceho razu skrikla: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabiť!“ Pan to ňescel veric. Povedzel kočišovi: „Ta ešči jednu noc budzeme tu čekac i jeden dzeň.“ Na druhu večar zaš ſebe rozkazal pan jedzeňe a z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabiť a ſam ſe pod ſtolik uhifil. Tu z teho kvitka ſe zrobila zaš krasna princeza. Mala dluhe vlasí až po žim. A ten pan mal pri ſebe v keſení korbač pririhtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac z kvitkovej paňej. Ona jak ſe pokazala, popatrela na stul a ſkričela: „Muj pan jid, pil i mňe zohabiť.“ Pan ju zaraz ulapil za vlasí, korbač z keſení vibrál a počal ju bic. Tak ju bil mocno, co ſe mu až po žemi vaſala. „Ta ti me budzeš klamac?“ Jak ſe jej už doſc nabil, ta vſelijaka hadzina ſe z ňej ſipala. „Dotli ce budzem bic, ňiž mi ňeprišahneš, že me ňebudzeš klamac.“ „Muj drahi, ňigda ce vecej už klamac ňebudzem.“ Vtedi ſe princ zaradoval, že taku krasnu paňu može mať. Šedli na koč obidvojo a ona mu povedzela: „Muj ťubi, drahi kvitku, ja s tebu daľej ňehodna isc, Iem na faru, bo ja ešče od čerta ňe ista.“ „Ta pujdzeme na faru. Ta preco Iem na faru ſe pitaš?“ „Ta ja ſe bojim, žebi me čert ňevžal, bo ja bula jeho frajirka.“ Potim mu všicko virozpravjala, jak ſe z ňu stalo. „No dobre, pujdzeme na faru.“ Prišli na faru, zeſli obidvojo. Ona povedzela: „Pan veľkomožni, či bi nam ňeračili dac ſlub?“ „Šak ja na to, dušo moja, žebi do stavoch manželskich ſvazoval.“ Ona rozpovedzela panu plebanovi o všickim svojim povedzeňu, jak ſe z ňu stalo. Viſpovedali ſe tam obidvojo, jeſi dal pan pleban križ do ruky, žebi čert ňemu k ňej dostupic... Posídali do koča a na štiroch koňoch obidvojo poſli do koſcela. Jak iſli za drahu ku koſcelu, leci čert prosto ku koču a ju ſe zedrec s koča, — ale ňemu ku ňej dostupic, bo mala Krista Pana v ruce. Poſli do koſcela, prišahli obidvojo. Jak viſli z koſcela, čert jich čekal pri koſcele. Ale čert už ſebe ňemu poradzic, Iem odvadził dva koňe

zpredku a pošol jak viter... A tote dvoje prišli na dvoch koňoch do jedneho domu, dze zrobili vešeľe; veľka radosť bula. I ja tam bul na tim vešelu. Za pecem som stať. Maľom v ruce dzvonek, ta i tej pripovidki koñec.

Z Gaboltova.*)

159. §. Bul jeden ocec chudobni. Mal dvuch sinuv. Haj, dvuch sinuv. Tote sinove pašli ovce valalske. Pošli z ňima v ješenji do zrubaňa. Bulo žimno, nakladli sebe ohňa. Ale travu veľka bila, tak ſe travu lapila od ohňa; oheň išol pomedzi ovce tak, co ovce nemohli poucekac z tej travi. I veľo ovce pohoreli. Sin, co mal dzevec roki, ňeznal, že to ſkoda ſe stala, ale ten, co mal dvacec roki, vidzul, že to plano zrobili, že ohňa nakladli v trave. Ta un ſe bal domu pujsc, že ho budze ocec bic, že muſi valalske ovce placic. I tak bratovi povedzel: „Idz ti, bratu, do domu a ja pujdzem, dze me dva oči povedza.“ I ten mladší brat ſe rozplakol a pitol ſe ho: „Ta dze ti, bratu, pujdzeš?“ A un mu odpovedzel: „Ta ja som ňeznam, kadi pujdzem, leiem že ja ku otcovi už ňepujdzem, bo ſe jich bojim.“ I tak ſe rozlučili s plačem. Jeden pošol do domu, mladší, a starší pošol do lesa. Chodzi po tim leſe calu noc. Až raz trafi nade dňem ku jednej veľikej jedli. A tam našol zbujničuv ſpac. Un ſe zlek a pošol nazad dalej. Schoval ſe do jedneho huſča i daval pozur, co rano zbujniči budu robic. Jak rano zbujniči poſtavali, ta ſebe vidali rozkaz, že kadi maju isc na vandruvkú. I pošli od svojeho obisca, co ňezostal aňi jeden tam. Jak un vidzel, že už ňit aňi jedneho, pošol ku ti jedli i višol na jedľu na ſamí verch, i tam ſebe ležel na koňarach až do večera. Prihodzi večar i dvanac zbujniči veda ze ſebu jedneho vola. Jak prišli na vatrisko, vola zabili; pivnicu maľi pod bokem, vitočili jednu bečku vína, vola na rožnle brašli, pekli a víno pilí. Tak ſebe trináli poradnu hoscinu. Jak ſe dobre napili i najedli, tak najstarší ze zbujničuv poveda tak: „No, kamaraca, už ma dvanac roki vedno i dvanaci mi nas jest, teraz je už čas, žebi ſce ukazať, chtori Jake kumšta znace.“ No ta dobre... Palko na ſicko daval pozur s huri s jedľe. Ked už jedne počali ſe zmahac, že chtori mocnejší, tak zbujničkom prišlo

*) Rozprával Ján Majcher, rodom z Gaboltova. Zápis v Gaboltove, v tamojšej krčme, 2. júla r. 1904.

ze zmahaňa že až bi še buši tam pobiši... Šicke še zmahaši, řem trojmi zostaši na pokoju. Tak še jich najstarši pita, kapitan zbujiňicki: „Ta vi trojmi co ředzice, řeznace řič?“ „Ta jak bi ma řeznali?“ Jeden staňe, ta poveda: „No, kamaraca, mňe bi řemušelo s vami tu bici a zbujiňicki život provadzic, bo ja mam taki mišek, pražni, co kešo raz do řeho pošahňem, tak vše dvanac dukati z řeho vicahňem.“ A Palko jak na jedli učul, že taki mišek ma, dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac. Jak ten mišek vibrál ze svoji torbi, tak davol každemu jednemu do miška šáhac, i každi z jedenac zbujiňiku z řeho sebe po dvanac dukati vicah. I vtedi kapitan zbujiňicki mu poveda: „No, brace, to jest pravda, že ti bi z nami tu řemušel bici, bo ti možeš pri svojim mišku velikim panem bici.“ Vtedi ten mišek zaš do svoji torbi šturiš a torbu na jedlu na suka zavešil. Druhi z tich truch poveda: „No ta ja bi tiž řemušel pri vas bici, řem že še mi tiž pači ten zbujiňicki stav. Ja mam taku piščolku o tri dzurki, co ked hoc na chturi dzurki zapiskam, ta na každu dzurku jeden regement vojska še mi postavi a s tim vojskem vibijem caši svet.“ Kapitan mu řescel veric, že to řemože pravda bici. Zapiskol na jedni dzurce, idze jeden regement husari i pita še ho: „Co sceš a co žadaš, naš najjašnejši kral?“ „Ja řič řescem, aňi řežadom, řem zkadi sce prišli, idzee nazad.“ Zapiskol na druhi dzurce i na treći, tak še mu postavili vojaci i še ho pitali tak jak i perše, a un jim odpovedzel, žebi išli tam, zkadi prišli. I piščolku vžal do torbi, schovol i zavešil torbu na jedlu. Palko dobre pozur daval, dze zbujiňuk piščolku krije. Treći zbujiňuk, jak staňe, ta poveda: „Ta kamaraca, to pravda, že ja bi tiž řemušel pri vas bici, bo ja mom taki pasek, co ked še do řeho opašem, ta dze sebe pomišlim, jak najdaši, ta v jednim očimňeniu v luchce prejdzem.“ Tak sebe namišleli zbujiňici o najdaši mesce a povedzeli: „Z teho mesta priňeš huš pečenu i litru vina, a od kačmara kartku, žebi ma uverili, žeš tam bul.“ Ten še do paska opasol, poskočil do huri i pošol. V jedním očimňeniu, říž oňi tam paru slova medzi sebu hutoreli, ten s vinem i s huštu tu, i kartku od kačmara priňis na znak, že akurat z tej karčmi. I uverili mu. Tak kapitan poveda: „No kamaraca, dvanacmi nas jest, i dvanac roki jest, jak ma vedno, tak už ma še napili i najedli i zname, chtori jaki mocni, chtori jake kunšta ma, ta možema isc spac.“ Ten treći svuj pasek položil do torbi a zavešil torbu na jedlu a Palko s jedle daval dobre pozur, dze

ten pasek kladze. Tak zbujniči posnušli po dobrí večeri tak jak bi jich porezal. A Palko, jak už znol, že zbujniči v najlepším spanku, s konarika na konarik pomali dolu jedlu še spuščal ku tim trom torbom, dze tote tri drahe veci bili. I zešol same perše ku ti torbe, co v ni bul pasek. Torbu otvorel, pasek vžal a opasol še do ňeho. Vtedi išol ku mišku: „Kebi ja ten mišek dostal.“ sebe Palko tak povedal, „tak hoc bim piščolku ňemal, ta bim i tak panem bul.“ Ale jak mišek dostal, vidzi, že zbujniči šicke spja, tak sebe Palko mišli: „Idzem ja i po piščolku.“ I piščolku dostal. Tak už mal šicke tri veci. Un čul dobre, že zbujniči o chtorim mesce kazaļi, i un toto mesto sebe zapametol. Naostatku ňeznal, co zbujničkom zrobic, tak vžol i po ňich — škol. A zbujniči jeden ku druhemu povedza: „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba Ieci.“ A jeden poveda: „Haj, mana ci tam Ieci. Špi, ked ci dobre.“ Palko podskočil a sebe povedzul: „Scem v tim i v tim mesce nocovac.“ I pošol v luchce. Prišol na stred mesta, ale už ňenašol ſvicic še ňigdze, Iem z jedni mali chižki, tam bednar obruče struhal. Palko pridze pod oblak, ta pita še na noc. Bednarski majster barz chudobni bul, ale veľkim panem še trimal. Jak ten na oblak durka, kriči z chiže: „Chto to tam? Cože mi balamuciš noc?“ Ale Palko barz poňižeňe a pokorňe pita, Iem žebi mu otvoril dzvere. I bednarski majster mu poveda: „Hoc büm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo, Iem bednarňu, dze obruče struham, ta tu ňimaš aňi dze nocovac.“ Ale Palko Iem še pita, žebi ho puščil dnuka. I bednar še rozmekčel i puščil chlapca do bednarňi. Pita še ho, zkadi je? Palko mu poveda, že un som ňezna, zkadi je, že un od maľučka od otca pošol, i ňezna zkadi je. Potim ho Palko pita: „Pan majster, budu take dobre, ... kebi oňi ešči pošli na mesto a dajaku nam večeru donešli, ... bo ja lačni, i oňi pevno ešče ňevečerali, ta bi še i jim sdalo daco prekušic.“ Palko pošah do miška, vicah sebe dvanac dukati i dal bednarovi jeden dukat, žebi išol doňesc večeru. Bednar pošol na trakterňu, ešči telo upital, že mu otvorili i priňis jednu huš pečenu i dve halvi vina. Jak prišol bednar do bednarňi, dobre še najid i nafil, potim aňi do domu ňepošol, aňi ku dzecom, aňi ku žeňe. Spali vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol. Rano prichodzi bednarova žena s veľkím krikem: „Co ti, befaru, tu s jakimši džádem ležiš a do domu ku žeňe aňi ku dzecom ňejdzeš?“ Ale vidzela, že na stole huš pečena ešči zostala od večera i vino

ešte bolo vo flašce... Un ji povedal: „Cicho Iem budz, žeňičko, cicho, šak to zato ňič, žem doma řenocoval. Tu prišol ten chapec na noc ſe pitac i ja ho prenocoval. Tak un mi dal jeden dukat, žebiom priňis večeru. A to mňe do domu řeskoro bolo isc. Ta tu preležalem i z ňim.“ Potom Palko pita: „Paňi majstrova! Budu take dobre, Iem ňej řekriču na svojeho muža, že me prenocovali. Lepši bi bilo, kebi oňi pošli dajaki frištik doňesc“... I vžol, dal dukat, žebi išla po frištik. I pošla, doňesla frištik, jaki najlepši. Co ji z dukata zvišilo, to dala Palkovi. Ale Palko poveda: „Paňi majstrova, Iem ňej to ſebe ſchovaju za drahu.“ Majstrovej ſe barz pačilo, že tak hnedka veci zarobila, jak jej muž prez dziň pri obručach. Zradovala ſe peňežom; vinka ſe tak opila, že naostatku ſebe ſpivala i na obručach pijana zostala ležec. Palko dali pita ſe majstra, že či bi un ho ňevzal za ſluhu? Ale majster poveda: „Muj ſinu, co ti budzeš u mňe robić, ked ja ňemam co robić ſam.“ Ale Palko prečik ňesel od ňeho pujsc. Iem že un budze u ňeho ſlužic. Jak stanul do ſlužbi, majstrovi zakazal obruče ſtruhac, hned mu peňeži nadol, co ſebe budinek okraſil kraſne a pital ho, žebi Palka do ſkoli daval. Tak Palko do ſkoli chodzil, reč ſe ho dobre lapala, učiteľom un dobre placil, Iem žebi ho dobre učili. Po kela rokach dobre ſe viučil, že muh za hodzajakeho pana stanuc. I naostatku podzekoval kraſne gazuſovi, peňeži mu zochabil, i tak pošol preč. Trafił do jedneho kraľa, pital ſe do ſlužbi. Službu naſol za kočiša. Dobre mu kočiſtvo iſlo. Raz prišlo kraľovi, že muſi na vojnu isc. Kraľ z domu pošol. Jak Palko znal, že už dobre vojna ſtoji, tak pomałučki vžal ſebe jedneho koňa i poſol za valal z ňim, že idze na vojnu. Jak za valal prišol, teho koňa uvadzel do jedni ložini („kraki, abo viklina“!) a zapiskol ſebe na jedni dzurce na pišcolce. Prišol ſkadron husari i pitaju ſe ho: „Co ſceš a co žadaš? naš najjašnejší kraľu Palko?“ „To ſcem a to žadam, žebi ſce mojemu panovi do vojny iſli na pomoc,“ a husare i pre Palka takeho akuratneho koňa dovedli, jak i oňi maſi. Palko ſid na oſedlaneho koňa i iſol z ňima. I tak vojovali, že něſtala Iem čarna Žim, kadi preſli. Ten jeho pan ſcel ſe mu zadzekovac, že mu tak dobre pomuh, ale Palko ſe aňi ňeoħfad, aňi ňichto ňeznal, zkał prišol, aňi že dze poſol? Tak iſol kraľ druhi raz na vojnu. I treci raz. I Palko vše mu bul na pomoc. Ale na treci raz jeden ňepracelski vojak ze ſabļu kuščik jakoſi do nohi Palkovi zacal. Ten kraľ, jak to vidzol, doraz ze svojeho

koňa skočil, vzáal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nohu. I pita ře ho: „Zkadi ſi?“ Ale Palko mu ſe odpovedzel ňič, viskočil na svojeho koňa, i ze svojim vojskem pošol. I nicto ſeznal, co je za jeden. Ten kral, ked prišol do domu, barz žaloval, že mol takeho dobreho človeka, že za každe tri razi na veľki pomoci mu bul, a že ſe mu ňimuh za to aňi odplacic. A ten kral mol tri kiſasoňe. Ta ſe ho pitaju: „Tatuš, jaki to bul ten človek?“ „Šumni mlaďec, ťem že ja ſeznam, zkadi je, abo co je za jeden, bo ze mnú hutorec ňimol kedi, aňi ňescel.“ Tote kiſasoňi na druhu dziň chodzili po dvore... a najmladší kiſasoň ſe barz kočiš pačil. Vešla do maſtałni ku kočišovi, vidzi, že kočiš ſpi a mo nohu zavitu s tatušovu chustečku. Doraz lecela do chiži i hutori ku ojcovi: „Tatuš, co to za robota, že naš kočiš s jich chustečku mo nohu zavjazanu?“ Kraľovi hnedka na rozum prišlo, že un na vojne temu dobrodincovi ze svoju chustečku ukaličenu nohu zavil. Doraz leci prez duše do maſtałni i najdze kočiša spac a vidzi, že jeho vlasnu chustku, s chtoru un na vojne svojemu dobrodincovi nohu zavil, kočiš na nože mo. I doraz kočiša zehnal i pita ſe ho: „Sinku, zkadi ti totu chustku i jak vzáal?“ Kočiš poveda: „Najjašnejši kraľu, o tim oňi dobre znaju, bo mi z ňu sami nohu zavili.“ Vtedi svojeho kočiša kraľ oblapil i pobožkal a poveda mu: „Ti veci ſebudzeš u mňe kočišic, ale dom ci za ženu, chtora ſe ci kiſasoňa moja pači! I kraľovstvo svojo poručam tebe.“ Zrobili veſele; krašne žil z najmladšu dzivku, — ale ženi chlapa vše prevedu. Vše ho trapila žena, žebi pošla z ňim do jeho tatuša, že zkadi un. Un ji to odpiral, bo dobre znal, že un z džadovskeho rodu, ta že ſe tam budze haňbic ku jeho rodzičom prisc. Ale žena vše ho trapila. I raz ji povedzel: „No ta už pujdzeme!“ Jeho žena do teho času ſeznala o Palkovich truch drahich vecach. Tak richtovala kočiša s vozem i s jedzeňom na drahu, bo un ji hvarel, že to barz daľko... Palko ji poveda: „Mňe ſetreba ňijakeho kočiša, pujdzeme pešo.“ Kraľovski kiſasoň ſe to čudno vidzelo, že tak je z daľka a že pešo sce isc. Palkovi to čudno ſebilo. Ked už ſe zmirklo, zavolal svoju ženu do zahradi, opasal ju i ſebe paskem dovedna i poveda: „Scem u svojeho otca večerac.“ Palko ſe kus do huri podal i pošli — až pod oblak otcovi ſe postavili. Tam ešti ocec ſvicił. Chüža otarhana lecela na kupu. Un ji poveda: „No hibaj, moja ženičko, dnuka, to je muj ocec.“ Ona ňescela do chiže isc, že dze bi ona, kraľovska dzivka, do chliva na noc išla? Ale un ju primušel, že mušela z ňim vejse.

Jak vešli do chiže, tote iudze v ni še barz połakaļi, že co to za panove do chiže ida? No dobre, — Palko še na noc pita i s'paňu. Tak gazda: „A panove, dze bi oni tu nocovali u mne? Šak tu jest na fare u pľebana skori dze prenocovac, jak v takim chudobnim dome.“ Palko poveda, že un tam sce zostac na noc. Tote dvojo stare iudze, rodziče Palkove, ho vidrific ňemohli, i zostal na noc. Tak dol svojemu otcovi jeden dukat, žebi išol večeru doňesc. Ale v tim valaše inše ňebilo co kupic, ťem za štiri krajcare kolač i kus mlika zkadička matka doňesla. Daľi tim dvojo panom jesc. Palko večeral a paňi jeho ťem s chustečku oči ucirala a barz plakala. Ocec jim priňis kus slami, poľihali na žim. Palkova žena dobre patrela, dze Palko ten pasek skrije, co jich tu doňis. Palko položil do jedni torbi šické tri svojo veci. I poľihali spac. Ked už dobre Palko usnul, ona pomaľi totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla i višla navenka a sebe povedzela, že sce u svojeho tatuša večerac! I v tim očimňeniu še do domu navracila a Palka segina zochabila samotného. Palko, ked še v noci prebudzil, vidzel, že ženi pri ňim ňit, doraz skoči a zhaňa gazdu. Ale ho už gazdu ňevolal, ale veľikim hlasem skričel: „Ocec, stavajce, bo ze mnú ňile!“ Ocec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola, pita še: „A co oni mne ojcem volaju?“ Vtedi Palko oblapil otca, pobožkal i zaplakol a skričel: „Sklamani som!“ I rozpovedzel otcovi šicko, i matki, že jak, co a kadi pochodził. Vtedi un ňeznal, jeho ocec, co od žaľu robic, malo še mu ſerco ňepuklo. A Palko ťem zatim banoval, že kebū mu večar bul peňeži nadol, žebi much bul jeho ocec tiž panem bic. Rano še od ojca i od matki odebral, svojo kraľovske šmati ze sebe zeblik a potarhane džádovske lachi i dve torbi na sebe vžal. I pošol, dze ho dva oči poveda. Bo un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta ťem išol bludem. Trafil do jedneho veľikeho lesa. Tam mu zapachli barz jabka a un už hladni bul. Ta sebe poveda: „Ej, Bože, kebū ja ku tim jabkom traſil, že būm holem dajedno zjid.“ Idze za tim pachem, idze i traſil ku tej jabloňi. Co tam popod jabloň bulo nacupkano, un ťem co skori jid. Ale co Palkovi še stalo? Od jabka virosli mu na hlave dva veľke rohi. Un ňeznal, že co ma na hlave. Jak seul isc už prez hušč, ta pred rohami ňemuh, ale na to ščesce mol v torbe maľučke preziratko, požri do preziratka, vidzi, že ma veľke dva rohi. Vtedi kľik na koľena a poveda: „Bože muj, Bože muj, co ja previnil, že ona mne tak oklamala, teraz ešči Panbuh na mne rohi

dopuščil, ale budz jeho laska svata za našćiveň!“ I idze daļi po leše, hnedka trafi ku jednim hruškom, ta sebe poveda Palko: „Bože, Bože, židlem jabko, virosli mi rohi, teraz hrušku ked žim, co še mi zaš staňe? Ale poprobujem jednu.“ Žid jednu hrušku, spad mu jeden ruh, ta jak vidzel, že mu spad, žid i druhu. Spad mu druhu ruh. Vtedi zaš na koľena kľik a Bohu dzekoval, že z ľeho Panbuh rohi vžal. Un še navracil ku jabloňi, nasbiral sebe do jedni torbi jabłek a do druhu hrušek i šol daļi. Trafil potim do teho mesta, dze jeho žena bula. Mesto bulo s červenim baršunem ovinute, na každi ulici s bečkami vino vistavene, radosc veľika, — jeho žena še vidavala za druheho... V mesce hutoreli, že perši jej muž še tak dzeška podzel, co nicto nezna, že dze je? I teraz radosc veľika, za druheho še vidava! Pridze Palko do karčmi, pita še: „Co to za novina, že taka radosc v tim mesce?“ Tak mu kačmar poveda: „Radosc veľika! Naši kraľovni mladi še dzeška muž podzel, nicto nezna, dze, a teraz še za druheho vidava!“ Jak Palko to učul, pita še kačmara, že kedi budze šlub? „Neška o dzevjatej hodziňe maju isc na šlub.“ Palko pošol na ulicu, kadi malí isc na šlub. Rozvijazal torbu s jabkami, veľiki pach po caľim mesce bul. Ked kraľovna išla na šlub: „Ach, jak tu dzeška jabka pachnu!“ Ida daľej, vidza, že tam džad trima v torbe jabka na predaj. I ona pita še ho, že keľo jedno jabko stoji? Ten džad poveda, že dukat stoji jedno. Bo Palko znal, že ona ma dukatoch dosc! Palko odčítal jabka: Keľo jabłek, telo dukatuval dostal. I hnedka vracil še do jedneho sklepú, kupil sebe dochtorske šmati i jednu ližku malu, kus papira i male tarko (+ tarlo)). Višol za mesto, tote džadovské lachi ze sebe zrucil, oblik dochtorske a frišno medecinu richtoval. Tote hruški čuchrol na tarku a šumňe po jedni ližce do papirikuv zakrucol. Ked už bul hotovi ze svojim planem, vtedi už prišli ze šlubu a malí še hospic. Tota mlada neznaša še s čím pirše predložiť, jak... keľo bulo panuv, nateľo falatki pokrajala jabka i pred každeho pana, keľo jich na vešelu bilo, falatek na taňir dala. Jabka bili barz pachňace, tak že každi vlašne naraz ukušil. Tak keľo bulo panuv, i chto lem z jabka ukušil, každemu po dva rohi na hlave viroslo. Tak še stol veľki krik: „Za tim džadem, co s tima jabkami bul!“ Ale džada už nebilo. Vtedi po dochtoruv! Ta jak? Jedne počali rezac, krev išla, bolelo. Nesceli dac rezac. Veľike čudo tam še stalo! Naostatku jeden dochtor še natrafi a to bul Palko. Ten še podníma, že un krašne rohi pozníma. Ale pitali še ho panove,

že co za to zesce? Ta un povedzel: „Ja ňescem ňič, Iem žebi mi moja žena tri veci mojo dala.“ Jak mlada to učula, skrikla... Že ona do šmerti budze rohi nošic, a že mu tote tri veci ňeda! Panove jako učuli, ju našili, že mu jich mušela dac. A Palko krašne jim rohi pozniimal. Naostatku ji ňescel zeňac, ale ho paňstvo pri-nucilo, že ked ona mu dala tote tri veci, že un ji muši rohi zňac. I tak potim še pitali panove, že či to jeho žena? Un povedzel o šickim, i tak še zeznal, jak bilo i rozešli še. Palko pošol s Bohem svoju stranu, kadi znal.

Z Giraltoviec.*)

160. §. Prišol jeden rechtor do jedneho valala, buł človek mładi. Ožeňil še, chudobnu sebe vžal a został chudobni. Dał mu Panboh dzecko. Ta sebe pitał za kmotra jednoho minara, chtori buł bohati. Tak sebe miśleł, že ho obdaruje... I tak buło, że minar dał tomu dzecku do križma jak bohati človek. Po tomu rechtoru docislo, že ňemał co jisc, tak išoł ku kmotrovi minarovi a pitał ho, žebi mu zomleł dva korce žita i dva korce pšeňici. Minar to vdzečne urobił. Pan rechtor toto žid, tak ňebulo zaš za co druhe kupic, pošol naznovo do minara a pitał ho: „Pan kmoter, ňej mi zmeňu ešče dva korce žita i dva korce pšeňici.“ Minar to vdzečne urobił. Na treci raz pošol rechtor znova do minara a pitał ho, žebi mu ešče zomleł dva korce žita i dva korce pšeňici. Minarovi to še už ňelubiło. Povedał: „Znaju, pan kmoter, že ja mam vi-chodki a tak mi ňehoden z vlasnego zarna zadarmo młec.“ Ale povedał mu minar: „Pan kmoter, ňe dva korce žita, ňe dva korce pšeňici, ale dva vozi muki jim dam namłec, ked me po mojej šmerti budu tri noce vartovac.“ Rechtor še i na to vdzečne obecał. Prešli še časi a minar umar. Tedi pan rechtor še brał na vartu. Vžal sebe palicu i kňižku pod pazuchu a išoł na vartu do mlina. Tam mu nahotovili vo mlinie i jisc i pic. Rechtor sebe řednuł ku stołu a čítał kňižku. O dvanastej v noci minar sebe řednuł na desku. Pita še ho: „Pan kmoter, tu su?“ Rechtor še obezval: „Tu mi.“ Minar še prevracił a zaš ležel. Už jedna noc prešla. Na druhu noc pošol rechtor znova na vartu. O dvanastej hodzične minar sebe řednuł na desku a pita še rechtora: „Pan kmoter, či tu su?“

*) Rozprával Andr. Maťaš, 76-ročný, rodom z Giraltoviec. Zápis v Giraltovciach v hostinci u „Kuvika“ 7. júla r. 1904.

Rechtor ſe obezval: „Tu mi!“ Na trecu noc už treba buť pujſc na cintir vartovac minara. Tak ſe radził s panom fararom, že co ma zrobic, či ma na cintir pujſc vartovac? Farar mu poveda, že to ľebarz bezpečno, ale žebi ſe obcirklovať ſvecenu vodu a že tak obſtoji v pokoju. Rechtor ſtoji vartu na cintiru. O dvanastej hodzine prišli dva psi, hrebli, hrebli ten hrob, dze minar buť pochovani. Jak vihrebli minara, ſtreſli jeho koſci a ſkuru položili ku ſebe. Rechtor to vidzeł, a totu ſkuru vcahnúł ku ſebe do cirklu. Psi jak zahrebli hrob, hľedaju ſkuru... už ju v cirklu maľ rechtor. Psi brechaſi, ale do cirklu ku rechtorovi ſe mohli vejſc. Rechtor jim poveda: „Darmo breſece, bo ja vam ſkuru ſedam, chibaj, že bi ſce mi prineſli veļo peňeži. Psi ſe pobrali jeden za druhim, prineſli peňeži veļo a počali brechac na rechtoru. Rechtor jim poveda: „Darmo breſece, bo ja vam ſkuru ſedam, chiba že bi ſce mi prineſli veľku hrudu zlata.“ Psi ſe posbirali a prineſli veľku hrudu zlata. Počali brechac, ale kohuci zaſpivali, tak muſeli pujſc het. A tak rechtor został pri peňežoch i pri zlace. Jak ſe počalo rozſivovac, prišol i pan farar opatrec rechtoru. Tak poveda pan farar: „Za dobru poradu, daj i mňe z tich peňeži.“ Rechtor to vdzečne urobił, ſe peňežmi ſe rozdzelili a zlato zostało rechtorovi. Tak ſe pitał rechtor farara, co ſe totu ſkuru mlinarovu ma urobić? Farar mu poveda, žebi iſoł od chotara na hraňicu a žebi totu ſkuru spaſil a ten prach zobrał a žebi ten prach posipał tam, dze najvecej ľudzi chodzi od jedenastej do dvanastej hodzini v ſedzeliu. Rechtor tak urobił, posipał ho pred koſciel po briłoch, a na to davał pozur, co z toho budze. Tak tima časi z toho prachu ſe zrobil ſivi hoľub a ten hoľub viľecel ku rechtorovi a obliecel mu tri raz hlavu dookoła, jak bi mu dzekoval a tak prosto pošol do ľeba.

Z Hanušovieč v Šar.*)

161. §. Ked ja buť ešče mládi, ta v Hunušoūcoch buła veľka povodz. Zobraľo veļo chiž. Ta ſe stało, že jednu chižu obstala voda. A v tej chiži buло dzevec ľudzi. Z tich dzevecoch ľudzi ſicke ſe potopili, len jedna baba z nich višla. Zniesla ju voda tukoj na štvere miši žeme. Tak vona tam muſela nocovať do rana na jednej

*) Rozprával Ján Pohlod, rodom z Hanušovieč v Šar. — Zápis v Hanušoviečach v not. kancellárii 7. júla r. 1904.

virbe. Jak še rozhľadala, poohladaťa še, vidzela, že še daco čarneje a to še mlín čarneš. Ta pošla do toho mlína, pod humno; tam stała, bo na ha bula, z ňej voda starhała lachi (+ šmati). Tak še haňbiła. Išoł minar opatric hac, či mu ju nevžalo. Vona minara zobačila, tak kričela naňho: „Minaru, minaru, pošlice ku mně svoju ženu.“ Minar še vracił, vešoł do chiži: „Ženo, idz, chtoška ce tam pod humno voľa.“ Vona na minara: „Ja nepujdzem, bo v noci povodz bula, chto zna, jaka bida tam prišla. Poda: „Podz, nas trojo chłopi, mi idzeme s tebu!“ Tak minarka pošla a tote třomi chłopi za ňu ze šekerami. Tota baba pod humnom kričela: „Iem ta baba ňej idze, chłopi ňe!“ Bo še haňbiła. Zaš tota baba pod humnom voľala: „Minarko, budzce take dobre, priňesce mi lachi z chiži. Minarka pošla, priňesla jej aj ju pooblikala. I vžala ju do chiži, bula same bledo. Połožila ju spac, žebi še uhrała. Nič še jej nepitali. Až jak še uhrała, vispała, ta minarka ju do bački šturiła a vičisciła ju od blata. Jak baba už bula čista, tak jim vec rozpovedala, jak še z ňu vodził, i s jej mužom i s jej dcerni.

To še stało, ked ja buł mładi, a teraz mně osemdešat, može i tri abo štiri roki.

Z Kendzic.*)

162. §. Buł jeden remeščník chudobni, lažkar. I on prišoł do mesta a lažki predavał pod jednim domom. V tim dome bival jeden małar. Ten lažkar mał pri sebe jedneho chłapca pejcročneho. Małar ho uvidzeł, tak še mu spačel. Prišoł ku lažkarovi a pitał teho chłapca za svojeho. I ten lažkar mu ho dał. Małar na ňeho dał svoju chudobu prepisac a dał ho do škołoch. Jak še viučel, pitał še ho, jakim chce bić panom? On mu odpovedzel, že chce bić Iem remeščník, małar. I on še toto remeslo viučel. Jak mu buło dvacec roki, tak še odb'eral na vandrovku. S jednim kamaratom r'ezbarom še odebrał do Ameriki. Šli na mor'e. Na mor'e še stretli s jednim šifom živanskim a dali še do bitki z ňim. Tak dluho še bili, že z jich šifa ňezostaļi zo sto personoch Iem oňi dvomi; małar a r'ezbar. A z teho živanského šifa ňezostało ani duši. Oňi, małar i r'ezbar, prišlusovali ku šifu živanskemu a vešli do ňeho. Nenašli tam už nič žive na šifu, okrem veľo zlata a

*) Rozprával Jozef Šebesčák, 70-ročný, rodom z Kendzic. Zápis v Kendziciach v krčme Jakuba Weissa 21. júla r. 1905.

strebla. Zešli až na sami spodek; našli tam dva šumne dzjevčata. I oňi jich ztamadz vžali. A s tim odešli do Ameriki. Jak prišli do Ameriki, pitali ſe jich tam: „Mali prisc sto personi a vi ſe prišli ťem dvomi, dze hente ostatňe?“ — I povedzeli tote dvomi, že hente ſu zabite na mor'e od živanoch. Tak oňi ſe tam usadomeli, i pobudovali ſe tam a robeſi svojo remeſla. Tak ſe i ožeňeli. Mařar vžał najdzenu princeznu a r'ezbar hofdamu. A tak žili tri roki v Americe. Prišlo raz pismo z druheho kraju, že dze jest taki mařar, co bi kraľovi a kraľovnej mišeľ vimaľoval, žebi ſe ohlaſel... I naš mařar ſe odebriał z Ameriki do teho kraju, dze ten kraľ buł, a ženu ſvoju na kamarata ochab'et. Prišoł do kraľa a maľoval mišeľ jeho. Jak odmaľoval, oddał kluč od chiži kraľovi. Ked kraľ s kraľovnu poſli opatric, doraz veľiku radosc maři, bo vidzel ſvoju dzjevku vimaľovanu, — co jim buła v mišli. Mařar jich mišeľ dobre odmaľoval, bo jich vlasnu ceru za ženu mař. I hned veľika radosc buła. Dał kraľ vojska na drahу žecovi ſvojemu, žebi priprovadził ženu ſvoju. A dał mu jedneho v'erneho generała, žebi zaopatruval dzjevku jeho na draže. Jak prišli do Ameriki ku temu mestu, dze mařar bivał, jeho žena ho uvidziała už z oblaka. Mała pri ſebe dvoch chlapcoch ſvojich; ona ſe tak mocno zradovała, že jej tote dvomi chlapci z ruk spadli a na ſmerc ſe zabili. Mocno ſe rozplakała, ale pomoci něbuło. Tak ſe rozlučel mařar s r'ezbarom. Ochabił mu šitku chudobu ſvoju a ſam ſe poſbjirał zos ženu ſvoju a odešoł do ſvekra ſvojeho. Šedli na ſif. Generał ho vivołał na verch ſifa a ukazoval mu všeſljake inzuli a v tim ho zrucił do mora, bo buł zavičlivi, že ſprosti remeſeňnik budze teraz veľikim panom!... Potim poſoł ku ňej generał a ſprišahał ju, žebi ona povedziała, že on, generał, ju po druhi raz višlebodził. — Ked už prišli do mesta occa ſvojeho, pitał ſe kraľ, dze je žec? Razom odpovedziała dzjevka i generał, že ſe ſšaľať a ſpad do mora... a že bi ſe i ona buła zatopeľa, ked generał ju nevimentuje...

Jak generał dríleł mařara do mora, on plívał a prišoł ku jednej inzuľe a tam na ňu ſe vichrapał a tam buł do roka. Sebe ohňa tak zrob'et, že sprachňelku o sprachňelku dotlík čuchał, pokeľ ſe mu oheň nezrobjet. Vše na jedním dube nocovał, tam ſebe poscel zrob'et a choval ſe s bandurkami; peršu našoł v ohňi upečenu. On ešči v svojim kraju bandurki nejedoł, neznał, co to? Až na tej inzuľe v ohňu upečenu našoł. Potjem hrebał po žemi, vibjirał jich a p'ek ſebe. Ta jemu tam barz Čežko buło do roka žic. O rok

mal sen taki, že jeho dva sinove prišli v noci, že ho prez moro prenešli až do jeho švekra a v kraľovskej zahradze že ho položeli... Ked on sa prebudzeli, vidzeli, že jeho sen sa vijavel, že je ňe na dube, ale pod stromom v zahradze kraľovskej... On stanul a pošol do mesta do jednej traktirni, bo sa mu sceľo jesc. Pitał sebe od kačmara za paru grajcaru dať zjesc. Povedal kačmarovi, že on je malar vandrovni; jak zarobi, ta že mu zaplaci. Povedal kačmar, že teraz princezna potrebuje małaroch, bo jej mišel smutnu každi dzeň maluju, ta že može sa tam zarobic... Oznamił kačmar princezne, že tu jest jeden malar, co može prisť ku ňej mišel małovac. I odprowadzeli ho tam. Dala mu princezna jednu chižku. On pitał od ňej doraz peňeži na farbi, ona mu dala dva stovki do małovaňa. On pošol do karčmi a s kamaratami j'ed a pił. A jak mu peňeži višli, pošol nazad ku princezne, že to mu šicko mało na farbi. I dala mu poznovu, už tri stovki. Z tich sa pokupil, co mu potrebno buło a za ostatnie zaś j'ed a pił. Potom pošol małovac. Vimałoval jej čistu mišel, chtoru ona žadała od malara. Vimałoval, jak ju na šife višebodzil, jak ju vŕážal za ženu, jak ho general do mora zdriľel a jak ho prinešli jeho dva dzeci s tej inzuľi prez moro do kraľovskej zahradi a šicko vimałoval, jak sa z ňim a z ňu vodzelo... Ked už buło šicko hotovo, ta jej dał kľuč od chižky a sam sa navrachel do traktirni a zaś j'ed a pił. Ona chižku otvorela a hned sa zradovala, ... spoznala, že jej vlasni muž jej mišel vimałoval, bo ſiem on sam mohol znac tak dobre, co ona ma vo svojej mišli... S tim z radosecu veľiku dała zaprahnuť štiri koňe do koča a prišli s bandu veľiku ku tej traktirni. Jej vojaci vŕážali malara do koča a tak ho pripravodzeli do burku. Kraľ i kraľovna i ich dcievka dali zrobic veľiku hosčinu a tam hadki hadali, že co zasluži človek, chtori druhemu na živoce zastoji? Tak ten general odpovedzjal: „Smere za smerec; jaku on dakemu, tak i jemu taku...“ Tak ho povyzvali a do vodi ruceli. Ostatne žiju i doňeška, ked ňeumarli.

163. §. Buł jeden husar, chudobnej matki sin. Už dvanac roki mal višluženo. On zo svojeho leňunku vše grajcare odkladał, co svojej chudobnej maceri a ocovi pošelał. Už mał i pre sebe paru grajcare naskladane. Doznał sa jeden lajtnant o jeho peňežoch. I prišol ku ňemu a pitał od ňeho požičic. I on mu požičil, keď mał. Lajtnant kazal ňikemu o tom ňepovedzic, že na druhu mešac to mu vraci. Lajtnant ňe o mešac, ale i o dva mešace mu ňevracil.

A ked husar pitał od ňeho peñeži, ta ho dal lajtnant do raportu, a povedzeł tam lajtnant, že od husara ešik ňigda ňepožičił. Kapitan husaroví pov'edził: „Či ňeznaš prepisi voj'enske, že nešlebodno, žebi vojak vojakovi požičil?“ Kapitan dał husaroví pejcidvacec palige. To sebe husar za č'ežko trimał,... odkedi je pri vojsku, ešči ňigda štrosfani ňebuł, a teraz za svojo vlasne peñeži tak pokutovani buł! Dał ſe zapisac do rapportu pred pana majora. Major jemu tak odpovedzjeł, jak i pan kapitan, a dał mu poznovu vicac, teraz už tricecpejc palice. Husaroví ešček ňebuło dosc, dał ſe do rapportu zapisac pred pana oberštra. Jak prišoł pred pana oberštra, pan oberſter mu odpovedzjeł, že co pan kapitan a pan major mu povedzeļi, to dobre: „Ta tak i teraz budzeš pokutovani,“ i dostał teraz štiricecpejc palice. Husar z veľkeho žału, že ňigdze pravdu ňenašoł, vžał svojeho koňa, oſedlał ho a vžał svoj caļi ristunk a ſednuł na koňa a uceknuł do jedneho leſa. Zabił ſebe v leſe količek a koňa uvadził. Svoj mundjer zložjeł na žem a vicahnuł šablu svoju a ſtał vartu pri ňim. — Kraľ dał poľovačku veľku v tim leſe zrobic. Kraľ pobludził, odešoł daľeko od svojich oficjeroch i prišoł až ku temu husaroví a poviedzjeł mu: „Ščesce ci Bože daj, husaru, co ti tu robiš?“ Husar ſe pitał kraľa: „A ti tu co, jager, robiš?“ Povedzjeł, že zbludzjeł. „A ti, husaru, co v leſe robiš, že pri svojim mundjeru vartu stojiš?“ Odpovedzjeł husar jagrovi: „Či ti ňeznaš, že toten mundjer kraľovski, ta ja muším na ňeho pozor dac?“ Potim husar rozpravjał: „Ja ſlužeł dvanac roki... ňigda som ňemał žadneho ſtrofu, až teraz na starosc muſeł som uceknuç z vojska... ňemal som tam ňijakej pravdi. Zo svojeho vlasného leňunku som grajcare ſklađał. Jeden lajtnant odo mňe tote naskladane peñeži vipožičił a ked ja jich od ňeho pitał, on mi jich odtajeł, ešček me do rapportu dał pred pana kapitana. Kapitan mi dał pejcidvacec palice, že ja znam prepisi vojenske, že nešlebodno jeden-druhemu požičic. Ja s tim ſe dał zapisac do rapportu pred pana majora, že ozda tam najdem pravdu... Pan major tak mi sudzjeł jak i pan kapitan. Zaš som ſe dał vpisac do rapportu pred pana oberštra, ale i pan obersť tak mi sudzjeł jak pan kapitan a pan major. Pan obersť mi dał tjež štiricecpejc palice. A tak som ňigdze ňenašoł pravdu“... Jak oňi ſe dohvarali, ta ſe už zmerkało. Pita ſe jager husara: „Bratu husaru, dzeže ſe teraz podzejeme, ked zme v takim veľkim leſe?“ Husar jagrovi poveda: „Podz, bratu, a ſedni na koňa, bo ja znam, že ce nohi bola. Ja ſe už dosc za dvanac roki na koňu naſedzjeł!“ Jager na koňu,

husar popri koňu išli ďalej za drahu ňe z Iesa, ale do vekšeho Iesa. I caľkom ňemohli vinsc. Husar višol na jedneho stroma a patrjiť, či dagdze svetlo nespatri i uvidzjeť jedno maľe svetlo. Šli prosto ku temu svetlu a to buľa tam jedna živaňska chiža medzi veľkima hurami v jednej doline. I prišli tam. Ňebuļo tam ešček ňikeho, len jedna dzjevečka, co živanom jesc varela. Ona jim povedzela, že su ňesčešlive, ked tam prišli, bo tam su živaňi, štiriidvaceec. „Ztadzik odejdzice, ked chcece žive bic!“ Ale husar nato ňič ňedbaľ, leni dzjevce povedzjeľ: „Ked maš daco hotove, daj nam, ňej Žeme, bo zme lačne.“ Lem co daco zjedli, už živaňi prišli i pitali ſe dzjevki, či daco ňet noveho? I povedzela jim, že dvomi vojací tutak. I živaňi prišli do chiži a privitali hoscoch. I rozkazali ſebe živaňi večeru. Po večeri pitali ſe tich dvoch vojakoch, že jaku oňi večeru chcu? Oňi povedzeli, že oňi su už po večeri. Ale rabkapitan jim povedzjeľ, že on ſe ňepita o jedzeňu, ale o ſmerci i o živoce? Husar odpovedzjeľ: „Co ſe na nas strojice, mi zme od vojska ucekli a o vas zme ſe doznaſi, ta mi ku vam prišli za kamaratoch!“ Odpovedzjeľ rabkapitan: „Ked ukažece dobrí figel, ta budzece našo kamaraci.“ Odpovedzjeľ husar: „Či mace štiriidvaceec ftaški? Nalejce do ňich vina a toto vino do jedneho harčka zlejce, ňej ſe vari a ja ho horuce vtipjem.“ A ked toto vino varlo, dał do ňeho popelu a ſoli. Ked už buļo hotove, živaňi ſedzeli pri stole. Husar ho vział do dvoch ruk a povedzjeľ jim: „Paterce na mnę, jak ja ho vtipjem!“ A povedzjeľ ešče: „Bože vam daj zdravje!“ Jak oňi na ňeho patreli, on ſe rozehnał a ſitkim jim oči viparił. Vtedik harček rucel a vział svoju ſablú a tak jim hlavi poſcinał. A jager v kutku ſedzel, bo ſe barz bał. Rano prišlo. Pošol jager do mesta po voz, bo v chiži živaňskej buļo veļo bohatstva, złata, strebla. Pitał ſe jager: „Dze ho podzejeme toto bohatstvo, či ſe podzeſime, či ho kraľovi dame?“ Husar odpovedzjeľ, že to patri kraľovi. Poslał jagra pre vozi vojenske, žebi prišli po totu chudobu. Tak prišol jager s vojakmi ku chiži zbojnickej a tak zobraли ſicko, co tam buļo. S tim ſli do mesta, dze kraľ bival. Jager husaroví povedzjeľ: „Ja idzem napredok to oznamie kraľovi, a ti pomali ku braňe za mnu!“ Jager, koľo chtorej varti ſol, každej rozkazal, jak husar s vozami ztadzi pojde, žebi mu do gveroch voľali. Husar došol. Jak učuł, že mu varti do gveroch voľaju, dał každej varce paru dukati na paſenku. Ked prišol husar pred burk kraľovski, višol mu kraľ v streti i pitał ſe ho: „Co tam v totich

vozoch, husaru, noveho?“ Odpovedzjeł mu husar, že zvicežeł tej noci nad štiridvacec živanami, že jich pomordovał, ta jich chudobu veže krałovi. Krał ſe ho pitał, či mał pri ſebe ſwedka dajak'eho? „Najjašnejſi krału, mał ſom jagra jedneho, ale dzeſka odeſoł odo mňe. Tu ja jeho čekam, ja neznam, dze je.“ S tim kral dał rozkaz oficjerom svojim, žebi peňeži do kasi oddali a husara vzał zo ſebu do burku. I posadził ho ku ſebe ku ſtołu ſvojemu. Tak vtedi pred ſickima generalami vihlaſil ho za najstarſeho generala. Ale husarovi prečik ſebuło na voľu, že jager pri nim net. Krał preto poſoł do druhej chiži a obliek ſe do jagerských ſmatoch a prišoł ku husarovi a povedzjeł mu: „Či me poznaš?“ „Ti ſi jager!“ Ale krał ukazał mu križ na perſoch, ta husar povedzjeł: „Ti ſi jager, ti ſi krał!“ Krał mu dał ſvoju princeznu za ženu. A ten regement, v chtorim husar ſlužel, dał mu pod moc, žebi z nim robjel, co ſce. Husar vidał rozkaz regementu ſvojemu, žebi vojaci virukovali pred neho. Ked už regement virukoval, husar, jak najstarſi general, ho vizitirovał, i vojakom podzekoval, že je ſicko dobre, ale oficjeroch ſickich na stranu zobrał a tak same perſe lajtnantovi, temu, chtori od neho peňeži požičil, ſmerc obsudzeł. Kapitanovi rozkazał ſablu dołu zložic a temu kaprałovi, chtori mu pejcidvacec na ric b'eł, kapitański ſlužbu dał. A temu kaprałovi, chtori mu tricecpejc dał, majorsku ſlužbu daroval. A majora vihnał z vojska. To ſamo i panovi oberſtrovi ſe ſtało jak i majorovi. Prečital jim liſt, že co on je za general, že on toten husar stari, chtori ſluž'el za dvanac roki a neviňne biti buł. S tim ſe rozlučel s dobrima oficjirami a navracił ſe do burku krałovſkeho a žeži až do ſmerci pri krałovi v dome jeho.

Z Lemešian.

164. §. Buło jedno dzivče na kudzeľnej chiži a ſe mało frajera, ta ſebe barz ſčežovalo.*.) Ta ſebe tak miſlelo: „Choć bi ku mňe dabol prišoł, ta bi mu buła za frajerku!“ Ta doraz ſe dabol stavil! Šednuł ku nej v čarnej gube a ked jej vrecenko padlo, ta jej ho vše podał. Tak buło i tri raz, co ku nej prišoł. Radziła ſe čeſedzi, že tak i tak ſe z nu vodzi, že co ma robic, že ma čerta frajera?...

*) Rozprávala Borka Gajdoš, rim.-katolíčka, rodom z Lemešian, asi 50-ročná. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, ſrendátora Markuša, 14. novembra r. 1904.

Tak jej čeľedz daľa radi, žebi ukrucela klubieško z predzi a nadzaľa do ihli a jak pojdu domu, žebi vziaľa klubieško do šorca a ihlu mu do gubi zapchala. A povedzeli: „Ti idz za ňím, za dabolom, a mi čeľedz pojdzeme za tebu!“ Tak dze pošoł dabol? Ku koscelu. Tri raz obešoł koło ľoho a potim prešoł do koscela prez klučovu dzjeru. Pošoł za oltar, vziaľ hlávu mertvu z kripti, ta ju jed. Tota dzivka sa barz zlekla, bo to šicko vidzela na klučovu dzjeru. Prišla domu, ta tak matki poveda: „Ja umrem, mamo, ale žebi sce me ňepohrebať tak, jak druhe mertve celo. Iem mi popod prah vikopce jamu, i popod jeden i popod druhi, a do cintjera me ňechovajce.“ Ta dzivka umarla a v poľu ležela. Išoł jeden pan na koču. Na jej hrobe šumna ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju počul. Tak poveda: „Kočiš, tu dzeška kvet barz pachne, idz hľedac, zervi ho.“ Kočiš ho našol, ale sa mu kvet zervac ňedał. „Paňe, ňemožem.“ „Ta ho odrež,“ pan poveda. „Neda sa mi aňi odrezac aňi zervac.“ „Co to bi buł za kvet, co bi sa ňedał zervac?“ Pošoł pan sam, zervał ho. Prišoł domu, položił ho do pohara. Jak sa navečerał, ta daco ostało na taňeroch, ale rano ňenašli nič. To buło das tri raz. Tak dali vec pozor. Vidzeli raz krasnu paňu z teho kveta. Doraz vedzeli, že to čertova robota. Pan ju raz dolapeł, ked višla z kveta. Pan jej okrucil vlasí kolo ruki a ona sa zrobila žabu... ale pan ju dotel bił, zakel sa mu taka pana ňezrobila, jaka bula. Tak sa mu zrobila. Tak povedzel ten pan: „Ti teraz budzeš moja paňi.“ Tak z ňim žila dluho, das za šedzem roki. Ale z ňim ňigdze ňemohla isc. Raz jej pan povedzel: „Šicke paňe idu s panami a ti zo mnú ňeidzeš?“ Tak sa mu zverela, preco ňemože isc na uliciu, že pre teho dabla. Bo dabol ju vše hľedał. Šedzem pari čižmoch podar, co ju hľedał. Tak jej pan povedal: „Neboj sa nič, perše pojdzeme do koscela. Dam ci z baršoňu drahu vibic a vojsko ku tebe postavic, i ja s tebu pojdzem.“ Tak prišli do koscela, stanuli pod lampa, medzi vojsko na stredek. Jak staſi, prišol k ňej dabol prosto oč, ten isti, co ju hľedał, a tote čižmi podarte na plecu mał. Tak sa jej pitał: „Ulijanko, co si vidzela, ked si ku koscelu zo mnú prišla?“ „Ta ti si pošoł ku oltaru a vziaľ si hlávu mertvu, ta si ju žar!“ „Ta daj i ti svoju hlávu, Ulijanko!“ i zervał jej hlávu. Ta z Ulijanki został trup, to jest celo prez hlavi. Utracił pan paňu...

„Dzivčata! Jak frajira ňemace, ňeščežuje sebe, a dabra sebe ňežadajce. Pridze i frajir, Iem vam treba čekac!“ Take je z teho naučenie.

165. §. Bułi dvojo īudze a małi chlapca i dzivče.*⁾ Von zastrelił sebe jedneho holubka a ho priňes do domu a dał ho žene upražic. Prišla mačička, ta ho vziała a žedla. Žena še barz bała, že mačička ukradla teho holubka, ta odrezala pravu perš a upekla mesto holubka. Von prišol domu, ta še pitał: „Co to za m'eskó, že to take dobre?“ Vona jemu hutori: „Moj Iubi mužu, to zato m'eskó dobre, bo to z mojej pravej perší. Zato ja totu perš odrezala, bo mi mačka ukradla holubka a žedla.“ „Ta znaš, moja Iuba ženo, mame dvojo dzieci, ta jich zarežeme, bo m'eso z človeka dobre.“ „Ta kedi jich zarežeme?“ povedzała žena a tak sebe rozmiślała: „Ked jich budzem volac umivac, v sobotu.“ A chlapec to čuł, jak še oní dohvarali. Tak povedzel šestricce: „Šestričko moja Iuba, naša mamka še dohvareli i z apkom, že nas porežu, tak še jim vistupme.“ Tak voňi še vziały a pošli. Šestricce še barz chceło vodu pic, ale bracik jej ředał pic, lem ju vše dałej volał. Potim von še chceł napic, ale vona mu ředała: „Braciku moj Iubi, řepi z tej vodi!“ Išli prez jedno poło, tam buła stopaj z jeleňa a buła v ňej voda. Tak bracik lehnul, co šestra řevidzeła, a von še napił... Vona še za ňim ohľadne — dze jej bracik Iubi? A von ostał jeleň, bo z tej stopi jeleňa še vodi napił...

Išol jeden pan na poľovaňe. A šestra i s jeleňom buła na jednej pustaciine. Ježiňek še chodził pasc na jednu luku želenu. Polovník mał inaša, ten povedzel panovi: „Tam jeden šumni jeleňek jest, treba bi ho zastrelić!“ Polovník řeveril, ta tam pošol patric. Ta pan našol šestričku teho jeleňka. On še jej pitał, co tam robi? Ta ona mu rozpravjała, že ocec i mac jich chceľi porezac... Polovník ju vecka vział ku sebe i prišahli vjedno. Vona mužovi fełovala, že ten jeleňek je jej bracik, že ho muž řešmi zabic. Małi voňi jedno dzecko. Prišla raz jedna ježibaba, chtora mała dzjevku, ta chceła ju dac za teho pana. Ta ta ježibaba, ked še nicto řepipatrał, driiliła jeleňkovu šestričku prez oblak do vodi. Ona zrobila še ve vodze kačku. Jeleňek to ſicko vidzeł... Polovník še barz zastarał, že mał dobru paňu aj dzecko, a že utraci dobru ženu a že dzecko stracclo matku... Jeleňek chodził ku temu dzecku a ho řčipal, žebi dzecko plakało. Polovník ho dał raz jeleňkovi na rožki. Jeleňek pošol k vodze, ta tak kričel: „Vindzi, vindzi, zlate

*⁾ Rozprávala Mária Choranec, asi 27-ročná, rodom z Lemešian. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, árendátora Markuša, 14. nov. r. 1904.

kače, tvojo dzecko horko plače.“ Šestra višla, podojčila dzecko. Polovník to vidził, ulapił ju, ta ju privjed ku chiži, žebi vona pošla do domu. Zrobeli hoscinu a vona rozpravjała, co še z ňu stało, že ju ježibaba do vodi drílila. Prišli veļo panove, zrobili sesiu, ta polovník hadku zahadał: „Co takej žene treba zrobic, co chceła dušu zmarńic?“ Ježibaba povedzeła sama: „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec.“ Ta ježibabu privadzeli na koňske chvosti, ta ju koňe na falatki roztarhałi.

Z Malovesky.*)

166. §. Išoł jeden stari husar na urlab. Predtim ſebuļi želežnice. Muſeł iſc pešo. Jak buł zunovani, prišoł do jedneho lesa, ſednuł ſebe pod jedneho ſtroma a tam odpočivał. Dakuščik chleba zajed, co mał zo ſebu, teho komišnaka. Naraz prišoł ku ſemu jeden stari džad. Pozdravkał mu a pitał ho: „Daj mi dakus chleba, bo ſom lačni.“ Stari husar vdzečnie mu dał z teho komišnaka. Jak ſe stari poživeł, pitał ſe husara, co za to žada? Stari husar pitał vrážecke tri veci: Pušku, huſle aji mech. I doraz ſe pri ňim staveło. A stari džad zmizoł. Stari husar vžał pušku, huſle i mech a poſoł daļej. Prišoł do bližkeho mesta, tam buło v tim mesce vſadzi čarne zastavi viložene na domoch. Pitał ſe husar v mesce, co to za novina, že tu teſlo čarne zastavi viložene? Nato mu odpovedały: „Naš kral zos druhim krajom vojnu trime a najutre rano ſicko vojsko idze do vojni.“ On ſe oznamel, že i on chce iſc do vojni. Prijał ho vdzečne. Chceły mu dac šati, pušku, ale on hutoreł, že jemu nič ſetrebala. A tak poſoł popri vojsku poskakujuci a ušm'evajuci... Mał pušku, i mech i huſle, — že jemu inše nič ſetrebala! Jak ſe praceł z ſetreblom na druhi dzeň ſchodzieli, začał stari husar na huſloch hrac. Perše pomaļi, tak začali ſetreblovo vojací tancovac. Puſčeł potem do ſkoku, že vojací viskakovali višej ſtronomoch... Pitali ſe ſetreble, že už doſc tancu; tedi stari vojak chceł otvoric mech, že jich ſickich do mecha vloži a tak potem poſtrela zo svoju pušku. Vidzeł ſetrebel, že ſeporadzi nič, tak ſe pitał, žebi bol pokoj. Husarov kral ſe mu pitał, že co chce za totu pomoc, ta že mu ſicko da. On ſechceł nič, lem jednu horu, a žebi tam buł za ke-

*) Rozprával Andr. Kraka, rodom z Postrednevsi, býva od nepamäti v Maloveske. Zápis v Maloveske v krčme Teutelbauma 22. júla r. 1905.

ruľa. Kráľ vdziečne mu to dať. Vojak ňe potom oženeľ a totu horu obhaňať. Raz pošoľ do lesa. Prišla ku ňemu ſmertka a povedzela mu: „Ber ſe!“ „Dze?“ „Zo mnú!“ „Ej, daj mi pokoj!“ „Muſiš!“ „Muſim? Daj mi eſčik raz na huſloch zahrac.“ „Toto ci dovolím.“ Vziaľ huſle a začaľ hrac, tak že ſmertka až višej ſtronomoch viſkavovala. Šmertka ňe mu pitala: „Prebač mi, ňehraj na tich huſloch!“ „Neprebačim,“ eſči lepší hral. Šmertka tak tancovala, až jej koſci pukali. On otvorel mech — dnu Ž ňu! Ona ſkočela do mecha a on frišno zavjazaľ mech a vložeľ do pivniči i zo ſmertku. Paru roki tervaľo, že ludze ňemarli, bo ſmertka buľa v mechu. Raz ſe vibral husar do mesta zamulatovac. Jeho žena oſtała doma, chcela znac, že co v tim mechu? Pošla, otvorela mech a z mecha viſkočela ſmertka a ucekaľa proci staremu husarovovi. Na druhí dzeň ho naſli vov ſúehu umarteho.

Kebi ňebuľa žena rozyjazaľa mech, ta bi i dodneška buľa ſmertka v mechu. Ňebuľi bi um'eraли ludze. Ale zato, že husarova žena vipuščela z mecha ſmertku, ta muſime um'erac každi či bohati či chudobni či kral či džad.

167. §. Zeſli ſe dvomi kmotrove: „Kmotre,“ jeden ku druhemu, „ej, u nas je Žle, podzme do Ameriki.“ Druhi hutorel: „Radši pujdzem do Peſtu. Tam tež dobre płaca!“ Jeden pošoľ do Ameriki a druhí do Peſtu. Prišoľ do Peſtu, obžerał ſe po veľkých domoch; uvidzeľ tam ludzi naverchu. Ta ſebe miſleľ a ſam ku ſebe hutorel: „Jak tote tam viſli, aňi drabini ňevidno?“ Tote sverchu na ňeho voľali: „Co bi ſi chceľ?“ On odpovedzeľ, že robotu. Tak ho voľali ku ſebe. On povedaľ: „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet?“ Oňi mu ukazaľi, žebi veſol dnuka do kapuri a hore schojdami žebi viſoľ. Prišoľ až ku ňim na druhí ſtok. Tote panove miſleli, že s ſproſtim Slovjakom maju do roboti. Pitali ſe mu, že co bi chceľ? On povedeľ, že robotu. Oňi mu povedzeľi, že mu robotu ňedaju, ale že peňezi mu daju. Tote panove položeli dvasto złati, že ked jim odhadne jednu hadku, ta budu jeho dvasto złati... Ale on povedeľ, že on ťem na robotu prišol, ňe na hadku. „Ale preči, ked odhadneš, ta twojo budu dvasto złati!“ „No ta zahadajce!“ „Povedz nam: Jak viſoko do ňeba?“ „No ťem toto? Tak jak od ňeba ku Žemi!“ „Pravdu maš. Twojo dvasto złati. Ale odhadaj nam eſči jednu hadku, dame ci štiristo złati. Povedz nam, dze je ſvetu stredek?“ „No ta ťem

to? Ta dze ſme. Ked ſe neverja, naj idu pomerac!“ Vihrał. Tak už mał ſesto złati. Nato povedzeł: „Panove, ja tu ſepriſoł na ſm'ech do Peſtu, ale na robotu. Ja jich peňeži ſechcem, ale naj połoža oni eſči ſesto złati, aji ja tote ſesto złati, co ja vihrał, teraz treći raz oni mňe naj odhadňu, co ja zahadam!... Połoželi tote panove ſesto złati aji on tote, chtore mał vihrate, a tak jim zahadał: „Panove, naj mi odhadňu, jak moj kmoter ſe pisał, co me do Peſtu na zarobek poſłał?“ Jeden na druheho patreł, ale odhadnuc neznał. Tak vŕał peňeži dvanacsto złati, co leko zarobił i povedzeł: „Naj zostańu zdvari!“

Priſoł domu, ta ſe chvaleł, že on vecej zarobeł v Peſce pri panoch rozumom, jak jeho kmoter v Ameriki zarobi... v złatich baňoch kopačom.

168. §. Chodzeł ſom po ſvece i vidzeł ſom, že jeden poſki žid vožel hnoj na ſomarovi. Stretnoł ho jeden figlarski človek. Tak mu povedzeł, že jak ten ſomar tri raz perdiňe, že žid umre! Poſoł žid daļej hore brehom. Somar perdnul raz, potem druhi raz, a potem treći raz... Žid ſe vivracel, že už umar. Poſoł koło ſeho ſolgabirov. Pitał ſe: „Chto tam leži?“ Žid ſe obezvał: „Ja, umarti!“ Vtedi rozkazał ſolgabirov hajdukovi, žebi dał židovi na zadek... Jak mu jednu dał, ta — obžeł a povedzeł: „Dzekujeni pekňe, že me obživeſi. Ta ja už tu, chvala Panubohu, už ſom živi, ale dze je ſomar?“ Poſoł z valala na valał hledac ſomara. Poſoł, dze najvecej lúdze... Buło to pri koſcele. Tam ſe pitał: „Nevidzeli ſce tu ſomara?“ Na to dostał odpovedz: „Doraz pridze do koſcela!“ Ukazał mu, jak richtar priſoł ku koſcelu: „Tu je ſomar!“ Žid priſoł ku ſemu, podał mu ruku: „Vitaj, ſomaru! Jak ti ſe dobre maš. Ti ſumne priblēčeni. Už i do koſcela chodziš. Už i ſi richtar! A či ne pametaſ, jak ſi u mňe hnoj vožil?“ Richtar, chtori ſe pisał ſomar, ſem na neho patreł... Žid mu povedzeł daļej: „Ta ſem ſe dobre ſpravuj jak doteraz, ta nebudzeš vožic hnoj!“ S tim ſe rozlučeli. ſomar poſoł do koſcela a žid do domu. Priſoł domu, tak žeňe povedał: „Ženo, naš ſomar ſe dobre ma, už i do koſcela chodzi, ſumne je priblēčeni i richtarom je. Mame kravu. Dame ju učic, tota budze ſolgabirovom!... Poſoł do bližkeho mesta, na-kupeł knižki, žebi ſe krava učela, že budze ſolgabirovom. Postaveł jej knižki na ſtol a kravu uvjazał ku ſtolu, a ſedał jej žrac. Ked počala krava ričic, povedał žid žeňe: „Ženo moja, už ſe krava uči,

bo riči.“ Ale na treći dneň zdechla... Žid zahrešel: „Naj ce Boh skare, ked si še nechcela učic. Mohla si bic solgabirovom, jak je somar richtarom“...

169. §. Pošol jeden cigan na spovedz i zo sinom. Ale barz veľo ľudzi bolo vtedi na spovedz. Zavoľal ho koscelník: „Jaňu, idz domu a pridzeš najutre, jak ja perši raz zadzvoňim. Ta ja ce vispovedam. Šak ja tak možem, jak i pan pleban.“ Prišol cigan i zo sinom na druhý dneň včas rano, žeby ľem skoro še vispovedal, žeby mu netrebaľo do obedu hľadovac. Koscelník jich obidvoch vispovedal a potom dał prijimac. Odkraľ zos hr'enu okoluška a posipał s paprikou. Perše dał staremu. Jak starí prijał, ta zvirčel: „Jojj! Temu mládemu šicko ūčdavaj, bo ho doraz od oltara dablí vežňu“...

170. §. V obci Maľoveski pojednał še jeden cigan za nocného vartaša. Richtar mu dał višvedčeňe ku panu solgabirovi, žeby ho sprišahał za nocného vartaša. Jak prišol do solgabirovej kancelárie, podał višvedčeňe a povedzel: „Pan veľkomožni, prišol som na prišahu!“ „Dobre. Zkadzi si?“ „Tu maju pišemko, pan veľkomožni!“ Solgabirov odcbrał višvedčeňe od cigana: „No, cigan, staň rovno! Połož ruku na šerco!“ Cigan połožeł ruku na šerco. Solgabirov mu povedzel: „Hutor za mnú!“ Cigan povedzel: „Hutor za mnú!“ Solgabirov s nohu dupnoł: „Basomciteremtete!“ Cigan: „Basomciteremtete!“...

Jak prišol cigan domu, dał mu richtar buben, žeby išol bubenovac, že budze porcija v tim dňu a v tim dňu, ... a že tam a tam vojací budu štr'elac do šajbi z ostrima kúlami, žeby nicto tam nešoł... Cigan tak bubenoval: „Dava še na znamosc jednemu každemu, žeby každi porciju nošel, bo še budze do šajbi štr'elac“...

Šm'jalí še ľudze s něho, ta povedzel, že něbudze vecej bubenovac, ale radší budze chodzic ku gázdom oznamovac po oblakoch...

To še stało u nas, to je spravodlivá pravda.

171. §. Pošol jeden cigan na spovedz ku plebanovi. Pitał še mu pleban, co hrešel? Cigan povedal, že něhreší, ľem zle mišti. Pleban mu zadał taku pokutu, žeby mu koło ľuki jednu prekopu vibral, žeby vodu nemał na ľuki. Cigan priobecal, ale prešol mešiac, i dva i tri a prekopu něbral. Stretnoł še raz s plebanom, pitał še

ho pleban, že čomu prekopu ňebere? Cigan povedzel: „Vše o ňej mišlim!“ Pleban: „Možeš ti o ňej mišlic, ked ňebudzeš brac prekopu, ta sama ſe nevibere“... Cigan odpovedzel: „Jich milosć, Šak i ja ňehrešel, Iem som źle mišel a oňi mňe pokutovali, žebi som bral prekopu. Ja o ňej mišlim“...

Abaujská stolica.

Z Barce.*)

172. §. Bul jeden legiň. Von ſe ſcel žeňic. Trafila ſe mu taká žena, co mala svoju chižu aj dakušček žemi, aj matku pri ſebe. Legiň ſe z ňu ožeňil. Oňi žili jedno ſteri abo pejč roki vedno, ale mu barz plano išlo, bo pre matku ſe ňemohol obſtac. S tim ſe vžal nocnu hodzinu, pošol do jedneho mesta službu ſebe hľedac. Trafela ſe mu služba do jedneho veľkeho ſkľepu. I tak von v tej službe bul ſedzem roki. Von ſe potemka staral za svojima dzecami. Pan obačil, že ſluha ſe ſtara a ſe mu pital, že čom ſe ſtara? I von panovi povedzel, že ma dvojo dzeci aj ženu doma, že jich ſedzem roki ňevidzel, ta žebi jich rad uvidzic. Pan ho barz bohatu viplacil za službu, eščik i jedneho koňa mu dal do darunku. Jak ho pan viprovaďil, ta mu povedzel tri pravdi. Po perſe: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Po druhe: „Ked ſam ňejdzeš abo tvoj ſluha zo ſtatkom, ta svojo ſtatki ňigda druhemu do ruki ňedaj!“ Po trece: „Ked ce budu dakedi volac na kerscini abo na veſeľe, dze ſe velo pije, žebi ſí svoju ženu ſamu ňepuščil, Iem ked i sam idzeš!“ Doraz perſi dzeň ſe mu perſa pravda vijavila. Zácmelo ſe na ňeho, a von ňezostal tam nocovac. Von ſebe prečik tak dumal: „Nedaľko je, eščik domu dojdzem.“ Ale ſe barz zácmelo, koň mu na draže stanul, ňechcel mu iſc. Potem von s koňa zeſol a koňa za naručki cahal, tam bul most rozbrati: ſpadol do vodi; kebi ſe koňovi za cugeľ nebul trimal, ta bi ſe bul utopel... Doraz povedzel: „Už je tu perſa pravda, co moj pan povedzel.“ Potemka pošol do domu, za cmi eščik, rano. Treceho ſuſeda mal za kmotra, ta pošol do ňeho, do jeho domu, i s koňom. Tam ho ňepoznal ňichto, bo von bul barz ſumiňe po panskí obliečeni. Hibaj jeho kmoter ho poznal. Von

*) Rozprával Juro Šedlák, 48-ročný, rodom z Barce. Zápis v Barci v krčme Šalamúna Klausnera 17. nov. r. 1904.

svojeho koňa dal kmotrovi do maštaľni a pošol zos kmotrom do komori, dze jich ňichto ľevidzel. Tam ſe zoblik a kmoter dal mu Šati, jake najplanše mal a bočkori na nohi... Tak pošol rano do teho domiku, dze jeho žena bivala. Von stanul ku dverom, zdraūkal; jeho ſvekra ho doraz poznala a doraz kričela mu na ženu, žebi vžala metlu a bila ho von z chiži, že ſe tak ňešumne zaslužil za ſedzem roki! Ale žena ho prijala vdzečne a tak potem začal pomali gázdovac. Barz mu dobre išlo, bo peňeži mal dosc, co ſebe zaslužel. Potemka o kratke časi už taki gazda bul, co ho za rich-tara poſavili. Mal teraz už veľo kmotroch, doraz každi rodzina bul, i kmoter. Mal ſumne štiri koňe, voz dobri. Prišol ho raz volac jeden kmoter do lesa po dubi. Ale on povedzel: „Mam pilnu robotu, ta ňemožem pojſc.“ Kmoter: „Ta mi daj ťem koňe aj voz, ta ja sam pojdzem.“ Natelo ho kmoter pital, že mu dal koňe do lesa. Chcel viprobovac druhu praďu, co mu pan na drahу povedzel. Kmoter potem zo ſebu zavolal das ſtiroch chlopoch do lesa. Tak oňi vera nakladli barz veľo dreva na voz. Naš gazda ſe pošol pripatrac, co budu robic; aj zo ſluhom. Ta co vidzeli? Koňe ňebirovali, stanuli do breha. Jeden z chlopoch povedzel, žebi drevo zrucať, druhi povedal, že ňetreba, že take štiri koňe za hvostami možu voz vicahnuť ňeľem za ſtrangami. Skočil jeden z nich nabok, virubal dobrí čatloň a koňe po boku... Dva buľi akurat žrebne kobuli, doraz tam obidva porucať hačeta. Hačeta vžali chlopi a vruceli do krakoch. Gazda koňoch ſe pripatral zo ſluhom zpoza krakoch, co ho ľevidzeli. Von vžal tote hačeta do travníci a priňes jich domu a rucel tak na ſopu. Tam buľi das paru časi. Už von bul doma, jak kmoter mu koňe prihnal do dvora. Pital ſe kmotrovi, či ňemať dajaki baj? Kmoter odpovedzel, že ťem kus dreva bulo, že dobre prišli. Ale von všicko znal. O paru časi prišli ho volac na veſele na druhu valal. Tam mohol trecu pravdu svojeho pana viprobovac. On ňescel pojſc tam, ale barz mocno ho volali, žebi hočiem ženu puščil, ked sam ňemože isc. Von tak povedzel: „Moja žena ma dzecko, jak može isc?“ Tote povedzeli: „Naj pridze na veſele i matka žčnina, ta budze male dzecko jedna kus bavíc, kus druha.“ I von tak urobel, že puščel ženu i zo ſvekru i s dzeckom. Jak von to urobel, pošol do svojeho kmotra, tam, dze mal svojo panske Šati odložene, a obliek ſe po panskı. Barz ſe ſumne virichtoval, a tak pošol na ten valal, dze mu žena bula na veſele. Nabral ſebe peňeži a pošol do karčmi, placil za redom a počal mula-

tovac. Odvedli ho ľudze do teho domu na vešele, dze i jeho žena bula. Von potem začal ciganom rozkazovac, placel a do tancu akurat zo svoju ženu... Vona ho nepoznala. Večar okolo dzešatej povedzel tej svojej žeňe, jak z ňu tancoval a jak už bula dakus pijana: „Nevesto, neprišli bi sce zo mnu spac, dam vam stošku?“ Tota prišla ku maceri a povedzela tak: „Mamo, ten pan me vola, že či bi z ňim spac ňejšla, dava mi stošku.“ Mac jej povedzela: Idz, ti blazen, šak ci zato nič a stoška veľke peňeži.“ I tak oni to urobeli; von jej stošku dal. To bulo dajak v ľetušni čas, voňi pošli do šopí i s matku i s dzeckom spac, aj ten pan pošol,... a to jej vlasni muž bul. Po svojej roboce pozaspavalí, ale ten pan ňe. Jak voňi zaspali, pan stanul, a vžal dzecko a priňesol domu do teho peršeho svojeho kmotra, co mal vo valale, a preblek ſe nazad za prostaka. Žena ſe prebudzela, zobudzela rano macer: „Mamo, šak ten pan nam dzecko ukrad.“ Matka povedzela: „Co teraz zrobime? Šak ce muž zabije!“ Tak voňi sebc co vidumali? Zapálili totu šopu a z ňu i vecej budinky pohoreli. Voňi plakali, že jim dzecko zhorelo, že ňezascihli ho vzac. Prišli rano domu pláčuci obidva gu mužovi, že dzecko zhorelo. Von povedzel: „Už darmo, ked zhorelo, moja ľuba ženo.“ A už mal porvaz namočení, co na ňu bulo. Vtedik povedzel: „Zavolajme našich kmotroch, sušedoch na tor, ked zme už tak obstali.“ Jak už ſe ľudze zešli, ta von ſe pital: „Ta, ženo, zhorelo dzecko?“ Ona: „Hej!“ A už služnica s dzeckom v prikľece stala. Vtedik zavola gazda služnícu s dzeckom do hiži a ſe opital kmotrom, sušedom: „Či to ňe toto dzecko?“ Každi povedzel, že toto, bo to aj toto vlasne bulo... Tedik ulapel ženu a začal ju bie... Ľudze tam buſi a nícto ju ňeratoval, bo každi znal, že plano zrobila. Ten kmoter ju začal ratovac, co mu pod ruku kobili pometali. Vtedik už žena mala dosc, ulapil kmotra i zo sluhom a povedzel kmotrovi: „Hej, kmotre, ta mojo kobuli dze pometali?“ Ta kmoter už znal, co to? Doraz ſe zlepkoval, už ňeznal veľo co hutoric. Tedi skričel gazda na sluhu: „Janku, priňeš tote hačeta tu!“ A tedik obraciť čatloū na kmotra: „Kmotre, ňe pod vašu ruku tote kobuli pometali?“

Tak ſe vopolňeli ſicke tri prařidi, co mu pan povedal dakedi. Perša: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Druha: „Dze sam ňejdzeš zo svojima statkami, abo hoc ļem tvoj sluha, ta statki na cudzi ruki ňedaj!“ Treca: „Ked ce na vešele volaju abo na kerscini: ked sam ňejdzeš, svoju ženu ňepušč!“

Z Mindsentu.*)

173. §. Buļi dvomi braca. Jeden buļ barz bohati a drugi chudobnejsi. Tamten bohati nemał dzeci, a ten chudobnejsi mał. Poveda tamten: „Bratu, čom ti řehodzen tak žic jak ja?“ Chudobnejsi: „Ta, bratu, ti nemaš nijaki rozchodek, nemaš dzeci... Bohati: „Daj mi, bratu, jedneho sina, vežiem ho za svojeho.“ Ocec mał dzeku sina dac, ale mac ňe. Poveda mac: „Ked zme jich vihovaſi doteraz, ta už jich teraz ředame.“ Řeskorši povedzela mac: „Jak brat da zapisac na sina svoju majetnosc, ta mu ho dame.“ I dali mu ho. Jak už sin chudobnejsi pobił u svojeho noveho occa, ta raz novi ocec mu povedzeł: „Okantaruji koňe, pujdzeme do īesa, poukazujem ci svoju majetnosc.“ Oni pošedaſi na koňe. Jak iſli za drahu, ta tam v leſe buła jedna studňa pri draže. Pri ňej buļi dva dzevečki a ſe umivali. Tote dvomi pozdravkali: „Panboh daj řeſce!“ „Pan Boh daj i jim!“ Idu daſej, idu, daſeko poſli až naverch na jeden velki breh. Už ſe privečerovalo. Naſli oni tam ohňik. Stari poveda: „Moj sinu, odpočiňme ſebe pri tim ohňiku.“ Koňe pouvadzovali a večeraли. Šedza oni pri temu ohňu, idze ku nim dzivi kornaz, až mu peni z piska iſli... Poveda stari: „Sinu, už nas ten roztarha!... Ale sin povedzeł: „Mame puški, ſebojime ſe“... Kornaz už ťapeł stareho a začal ho ſudrac... Mlađi obraceł pušku a streleł... Zabił kornaza, ale i svojeho occa. On ſe barz ulek: „Co ja teraz pov'em?“ Vział koňa, kantar zakapčał mu na ſiju, a puſčel ho: „Dze sam pojdeš, ta idz!“ Potem idze starajuci na tim koňu, za drahu. Trafel zaš ku tej studňi, kadzi iſli. Jedna dzevečka eſci tam buła. Iſol za drahu smutne, aňi ſe neohľadoł ſe na ňu. Ona skričela: „Pařem jak idze paradiňik, aňi ſe neohľadne na mne!“ On ſe ohľadnuł, poveda mu dzevka: „Nestaraj ſe, Mirdardu, co ſi zrobel, to ja napravim. Podz hev a pobeſedujeme!“ On ſe ulek: „Ta ti ſicko už znaš, eſci ja aňi domu ſeprišoł?“ Dzevka: „Nebuj ſe, ja ſicko dobre zrobim, ale či ti mne vežneš?“ On ſe na ňu patri, ſumna dzevka... Povedał: „Ja ce vežnem!“ I priſahnuł, že on ju vežne. Jak jej priſahnuł, ta mu taku dala radu: „Budu chceč tebe zahubic, žebi ci mohli odebrac majetnosc, co ci ocec zohabił. Ale ti ſe nebuj ňič, lem ti mne ſluchaj... Povedz, že occa zajed kornaz dzivi... že ti ſevinni!... Mirdard prišoł

*) Rozprával Jozef Leško, 64-ročný, rodom z Mindsentu. Zápis v Mindsente v krčme Grünbauma 24. júla r. 1905.

domu, ta še mu doraz pitali, dze stari? On povedzel: „Tak še s nami stalo, na jednim brehu... prišol kornaz a zajed stareho“... Ale bireše pošli hledac i našli ho zastreleneho, i kornaza...

Bulo žle na Mirdarda! On, žebi mal pokoj, povedzel, že ňič ňežada z majetnosci po ocovi, Iem telo, co mu jeden statek zaťehne. V rodziňe še barz cesili. Ale jeho dzevečka taku jemu radu dała, žebi zabil statek, skorú z ňeho dal postrihac na ceňučko, na remieňečki cenke, a dal dookoła obcahnuc veľo poľa... Mal calu tablu. Tak ostał prečik bohati... Ožeňil ře s totu dzevečku, a žili sebe potim už v pokoji.

Z Geče.*)

174. §. Dze bulo tam buło, v šedmorackim kraju, tam buł plani rok. Buł tam dva havraňi, samica zo samcom. Małi dvoje młade, ta ňemohli jich vihovac. Samec povedal: „Idzem ja do drugiego kraju, jak je tam urodaj, tam lepsi vižijeme jak tu.“ I on pošol. Samica została s tima dvoma młodima tam. I jedno zdehlo, bo ňemohla tota jedna samica vihovac dwoje młade. Havran samec o paru mešace še vraceł nazad. Samec povedał, že — jeho toten mładi havran, co został; samica, že to jej. Oňi ře sami ňemohli z ňim rozdzieľic. I tak oňi sceli, žebi jim kral pravo odsudzeł. Ale oňi ňeznali hutoric, tak oňi Iem chodzeļi za ňim kraňkajuci, to jest graňčeli. Či buł kral na ſife abo na mašiňe, abo doma pri obedze, ta mu všadze na oblaku kraňkali. Kral ňeznał, co oňi scu. Dał po krajiňe rozhlašic, že chto mu to pov'e, co oňi scu tote dvomi havraňi, že temu da poł kralovstva i svoju princezu za ženu. O paru dňi ře poshodzeļo velike panstvo, kralove, tistove, a jak oňi tam o tim reč maļi, ta tote havraňi na oblak prišli a zaš kraňkali. I tedi jeden pan, co jim rozumel, to povedał kralovi: „Najjasnejši kraju! Tote dvomi havraňi seu, žebi jim odsudzeļi pravo. Oňi, havraňi, maļi dva młade a v tim kraju, dze oňi buł, buł plani rok. Samec ře odebrał do drugiego kraju hledac řekčejše viživeňe. Jak pošol, jeden havran mładi zdeh. Jak ře navraciš samec nazad, oňi ře na tim vadzeļi, že chtoremu ten mładi został? Oňi tedi scu, žebi jim kral odsudzeł, čij mładi, či havrančin či havranov? Ona povedzela, že młade jej, bo že ona ho pokocela,

*) Rozprával Andrej Majoroš, 54-ročný, rodom z Geče. Zápis v Geči v sklepe L. Grünbauma 24. júla r. 1905.

a on povedzel, že on mu buł ocec. Ona povedzeła, že ona ho ňeľem pokocela, ale i vihovała!“ Tedi kraľ odpovedzel, že už dokončeno: „Chto ho vihoval, ta je teho mlade!“ I tedi tote tri havraňi zaš šicke skraňkli; mladi se vžal zo samicu i obidvojo odleceli svoju stranu, a havran sam.

175. §. Dze buło tam buło... buł jeden chudobni človek i mał on jedneho sina. Jak buļi pri obedze, sin ſe rozſmejał. Pitał ſe mu ocec: „Co ſe ſmejeſ, ſinu?“ Sin ňesceł mu to povedzic. Ocec ho vše donuwał, že co ſe ſmejal pri obedze? Jak už ho teło donuwał, ſin pov'edzeł, že jemu jeden ſlavik zaſpivał, že on taki pan budze, že ocec mu budze davač vodi na umivaňe i ručník do rukoch. Ocec ſe barz nahňeval. Dał sprawic košík, ſina połožeł do ňeho a — puſčeł košík do mora. Boh zna, dze voda ňesla teho chlapca... Ułapili ho dajake ſluhove krałovſke i odneſli ho do svojego kraľa. Chlapec buł barz ſumni; kraľ ho trimał jak za svojeho. Rosnūł, rosnūł, jak virosnūł veľki, kraľova princeza ſceła ho za muža. Ale kraľ aňi ſluhac ňesceł o tim. I mała už princeza svojo roki. Buļi vohledi, ale ňikeho ňescela, ſem Lajoša. Prišoł vohledník druhi, treći... ale princeza koncom ňikeho ňescela, ſem Lajoša. A kraľ mu ju ňesceł dac. Buł v tim mesce jeden ſluha, Šandor, v parsuňi taki vlastni jak Lajoš. Povedzeł mu Lajoš: „Mñe kraľ princezu ňeda za ženu, ale ja ňescem, žebi buła ženu krałovſkich ſinoch. Ti na parsuň jak ja, ta ſcem, žebi buła twoja!“ I tak oňi ſe dohvareli, že princeza muſi bic Šandorova, ked ſe može bic Lajošova. — Lajoš povedzeł kraľovi, že muſi het gu maceri, že mu je na ſmertnej posceľi, žebi ho puſčeł z krałovſkeho domu. Kraľ buł rad, puſčeł ho. O rok vracił ſe Šandor v obliečeniu Lajoša do krałovſkeho domu, a každi mišeł, že to Lajoš. I princeza tak miſela a barz buła rada, že ſe jej vracił... I vtedi buł jeden vohledník u princezi, ta princeza mu povedzeła: „Budzem twoju ženu, ked ſe virubeš s tim, keho lubim, a ked ho premožeſ.“ Princeza znała, že Lajoš dobre zna rubac zo ſablu, a ňebała ſe. Ale Šandor ſe barz bał, bo ňigda ňemał ſablu v rukoch. Pisał Lajošovi, co ma zrobic? Lajoš, chtori zo ſvoju ſablu znał ſebe i chleba vihledac, i naſoł on ſebe aj princezu u druheho kraľa, krajšu jak tamta buła, napisał Šandorovi: „Ja ſe budzem rubac s vohledníkom mesto tebe, bo ſcem, žebi princeza buła twoju ženu. Ale o tim moja žena ňeſm'i znac! Podz do mňe, budzeš mesto mňe s moju ženu,... ale žle

s tebu budze, ked me z ňu oklameš!“ Šandor prišoł do Lajošovej ženi a Lajoš ſe s vohledníkom ſčeſtive virubał... Ked ſe vracił Šandor do svojeho kraľa, ta ſe pobral s princezu; ona ho ſeznala rozlučic od Lajoša. Miſtela, že je ženu Lajoša... I Lajoš prišoł domu. Ked iſli ſpac, žena ſe ho pitala: „Jak mam posceļic?“ „Jak najviſsi a jak najužsi!“ Ona mu odpovedzela: „Č'om ſi kazał tamte dva noce posceļic jak najſirsi a jak najnižsi, a č'om ſi połožeł ſablu medzi nas, a č'om ſi povedzeł, že chto ſe ruší jedno gu druhemu, ta ho ſabla zrube?“ Lajoš nič ſepovedzeł, ale už znał, že ho Šandor ſeoklamał... Ale ona ho donuvala, že č'om jej ſesce pov'edzic o tej ſabli? Ta on jej odpovedzeł: „Hoc svoj život utracim, prečik ſepov'em nič.“ Ona ſe nahňevala i tak mu porobeła, že tak oparſivel, co už na calim ſvece tak'eho džada ſebuło, jak on... I tak on ſe vzal i poſoł po žobraňu po ſvece jak džad. I hodzeł paru a paru roki. I dze traſeł jak — do Šandora. U neho buła veľka hoſcina. Tam stala varta i ſepuſčela nik'eho, ale on znał, že tam Šandor biva. On ſe pital tej varce v meňe Šandora, žebi ho puſčeli do dvora. Varta poſla gu Šandorovi i Šandor povedzeł: „Puſčic ho treba, chto ſe v mojim meňe pita!“ Ale Šandor tedi z nim ſebeſedoval, bo mał hoſcoch. Jak už ſe rozeſli, ta ſe tedi ſebeſedovali i poznali jeden druheho. Pital ſe Šandor, že co on taki sparſiveni? Odpovedzeł mu, že mu žena to porobeła. Šandor dochторa za dochtorom vožeł gu ſemu, ale žaden dochtor mu ſe moch na lek trafic. Lajošovi ſe jednu noc matoželo (+ ſhilo), že Šandor ma ſtiroch chlapcoch, že ked jich ocec zareže a ſ totu ker'vu ho pomasci, ta budze eſci raz krajſi jak buł. Ale Lajoš to ſesceł pov'edzic svojemu kamaratovi, bo ſesceł, žebi on chlapcoch utraceł pre neho. Na druhu noc ſe Šandorovi matoželo, že ked svojich ſtiroch chlapcoch zareže a ſ totu ker'vu Lajoša pomasci, ta budze eſci raz krajſi jak buł. Poſoł Šandor gu Lajošovi, ta mu povedzeł, co ſe mu matoželo... že ked svojich ſtiroch chlapcoch zareže a jich ker'vu Lajoša pomasci, ta budze eſci raz krajſi jak buł... Lajoš to odpovedzeł: „Mnie ſe to už perſej noci matoželo, ale ja to ſescem, žebi ti svojich chlapcoch pre mnie zarezal.“ Poſoł Šandor gu žeňe, ta i jej povedzeł, co ſe mu matoželo, že ked svojich chlapcoch zarežu a jich ker'vu Lajoša pomasca, ta budze Lajoš eſci raz krajſi jak buł... Ona odpovedzela, že hoc eſci ſtiroch budu mac, i tak treba jich zarezac... I tak ona uſapeła lavor a ocec jich rezał, i Lajoša ſ jich ker'vu pomascili... Šickich

štiroch zarezali i poobliekať jich jak umartich ľudzi, ale co ſe ſtaľo? Narano už ſicke ſtirmi tancovali, lem na ſioch mali zlate ľančuški. Lajoš buł ešti raz krajší jak predtím. Ta až tedi ſe zverel Šandorovej žeňe, že to on, co ona ho ſcela, i že on ſe buł za Šandora rubac. I žiju i doteraz ſicke, ked neumarli.

Zo Šace.

176. §. Dze bul tam bul, bul jeden Gal; mal jednu fraj'erku.* Pošol gu tej fraj'erce. Pitala ſe mu: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chiba totu ihlu, č'o mam!?” Dala mu totu ihlu. Isťi uhlare. Rucel totu ihlu do uhlach a pošol do domu. Pitala ſe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu ihlu, ta ſom ju rucel do uhlach!“ „Ta ne tak ci trebalo, moj ſinu, zrobic, ale ſturič ihlu za kalap a priňesc do domu.“ „Tak ja zrobim, mamo, druhi raz.“ Ta pošol zaś gu ſej. Ta zaś ſe mu pitala: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chibaj teho pſika, č'o mam.“ Dala mu teho pſika. On ho porubal a koſci za kalap položel a pošol do domu. Ta ſe mu pitala mac: „Ta č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi jedneho pſika, ta ſom ho porubal a koſci za kalap položel.“ „Ne tak ci trebalo, moj ſinu, zrobic, ale uvadzic na porvazek a volac do domu.“ „Tak ja zrobim, mamo.“ Pošol zaś gu ſej, pitala ſe mu: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Č'o ci dam, chibaj ten bok ſlaňini, č'o mam?!” Dala mu ten bok ſlaňini. Uvadzel ho na porvazek a cahal po žemi a volal pſoh, ta mu požarli ſlaňinu ſicku. Pošol do domu, ta hutorela mu mac: „Č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi bok ſlaňini. Ta ſom cahal po žemi, ta ſe zharli psi a požarli ſicku ſlaňinu.“ „Ne tak ci trebalo zrobic, moj ſinu, ale uvadzic na porvazek ſlaňinu a vžac na hribet!“ „To ja tak zrobim, mamo, druhi raz.“ Pošol zaś gu ſej. Pitala ſe mu: „Co ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam. Chibaj totu kravu, č'o mam?!” Dala mu totu kravu. Ta on uvadzel ju na porvaz a vžal na hribet. Jak išol za drahu, zavaľela ſe mu jedna dzera, ta spadla krava mu do dolini. Ňeznal, dze ſe mu podzela... Pošol do domu, pitala ſe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu kravu. Zavaľela ſe jedna dzera,

*) Rozprávala Mária Bene, 10-ročná, rodom zo Šace. Zápis v Šaci v byvaní p. uč. Jána Kozsurku 26. júla r. 1905.

ta mi spala na ňe, zatože sa leznam. Dze se mi požela? - Ne tak v leznom, ale zaseb' ale tražiť je na porvaz a volac, na včas na ňe. Ta ja zrušila rukou, kŕkli raz. Pošol zaň gu nej. Príša je mu: „Dz všetko ťa?“ Žeži ti mi dala daco. - Čo ci tam chceš, vama ťe? Dalá je mi vama ťe a odved ju do domu. A... , opäť sa vráti a vziať je vše za ťenu. Bola hoscina, ta mae ma historie: „Idz moj súkromie kóscela a ja napečem huší.“ On historie: „Ne, mama, len idz do kóscela, čak ja napečem.“ On pošlapal žive hričky, porvaz do pera. Pribíja mu mae z kóscela, pitali ſe mu: „Či ti už napekol huší?“ Ta on hutorel, že už napekol! A vec ſe hosceli... Jeden dzeň hutorela mae: „Idz ti do kóscela, ja popredam platno.“ On hutorel, žebi mae išli do kóscela, a on popreda... Mae mu pošli do kóscela. On vziaľ platno na hribet a išol za drahu. Tam bolo jedno dzevče. On rucal toto platno na toto dzevče a hutorel temu dzevčecu: „Narano pridzem po peňeži.“ Narano pošol po peňeži, pital ſe dzevčecu: „Daj mi peňeži!“ Ono mu nescelo dac. On pošol pod posel, vicahnul jeden meh peňeži a pošol do domu. Peňeži visipal na dvorik a že jich bolo veľa, volal ľudzi, žebi prišli sberač peňeži. Zharli ſe ľudze, posberali peňeži... Nebulo platna, nebulo peňeži...

177. ţ. Dze bul tam bul, bul jeden hlop.*⁴⁾ Mal troch sinoh. Pitali od ňeho peňeži, že pojdu ſvet probovac. Dal jim každemu po stovce. Pošli gu jednemu Iesu. Tam bul jeden dub. Každi ſebe jeden karb virubal. Že chtori umre, ta mu budze krev dolu ňim ťurie. Najstarší išol za drahu, ta pošol do jedného pana, ta pital ţe, že či nemože tam služiť? Ta mu hutorel pan, že može. Pan pošol do kóscela. Ta mu dal od jedenac chižoch kluče a od dvanaestej ne. Otvoral s každím klučom, ta otvorel totu dvanastu. Tam bola jedna liška a to bosorka bula. Ta ucekla do lesa. Von ſe bal od teho pana, ta ucek' i von za ňu. Pošol pod teho duba, dze vona bula. Vona bula na dube. Von vziaľ panovi i jedného koňa, ta uvaďzel ho o teho duba a naklad ohňa. Ulapel zajaca a ho pekol. Tota bosorka s duba kričela: „Juj, mňe zimno!“ „Podz dolu, ked ci zimno.“ Zešla dolu a mu dala jeden pručik, žebi uderel koňa. Von vziaľ pručik, uderel koňa. Ostal ten koň kameň. Vec vona

*⁴⁾ Rozprávňala Alžbeta Lučkai, 11-ročná, rodom zo Šace. Čas a miesto žípku jukco predošle.

zešla dolu. Ulapela jednu žabku a zdzala na pačíku a tak hutorela: „Peče pan pečenečku, budze jesc pan žabečku a ja peče nečku!“ Von ju ulapel za šiju a ju scel zadušic. Vona še mu nedala. Vona ho vec svacela za šiju a zadušela a do duba šurela. Vracel še druhí brat s vandrovaňa gu temu dubu, ta vidzel, že dolu karbom najstaršeho brata Čeče krev. Vracil še za drahу bratovu a pošol do teho pana a pital še, či nemože tam služic? Ta vzial ho do službi. Pan pošol do koscela a dal mu od jedenac chižoch kluče a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu, ta ju otvorel. Tam bula zaš tota liška bosorka, ta ucekla do Iesa. Von vzial temu panovi koňa, ta pošol za ňu do lesa, prišol pod jedneho duba. Ulapel zajaca a pekol. Tota bosorka kričela z duba: „Juj, jak mi žimno!“ Von kričel: „Podz dolu, ked ci žimno!“ Zešla dolu a dala mu jeden prucik: „Uder teho koňa.“ Von uderel ho. Ostal koň kameň. Ked zešla dolu, ulapela jednu žabku, zdzala ju na pačíku, aji vona pekla... Tak hutorela: „Peče pan pečenečku, budze jesc pan žabečku a ja peče nečku.“ Von ju lapel za šiju a scel ju zadušic, ale ňemohol, bo vona še mu nedala. Vona ho vec svacela za hlavu a zadušela i jeho a šurela ho do duba gu bratovi. Vracel še najmlačci, vidzel, že už z obidvoch karboh krev čuri. Ta pošol za najstaršeho drahу. A pošol do teho pana. Pital, še, že či nemože u ňeho služic? Pan hutorel, že može. Pan mu dal kluče od jedenac chižoch a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu s každim klučem, ta ju otvorel. Ztamadz zaš ucekla jedna liška a to bula tota bosorka, co u pana služela, žebi ľudzi marňila... Ucekla do Iesa. Von vzial panovi jedneho koňa a pošol za ňu do lesa. Ulapel zajaca, naklad ohňa a pekol. Bosorka kričela zaš zo stroma: „Juj, jak mi žimno!“ „Podz dolu, ked ci žimno.“ Vona zešla dolu a dala mu jeden prucik, žebi uderel svojeho koňa: koň ostal kameň. Vec mu vona dala zaš jeden prucik, žebi še sam uderel. Ale von ňeuderel še sam, ale tich koňoch. Zrobeli še na koňe. Von vidzel, že še dostal do rukoch bosorki, i jeho braca, ta ju scel zadušic. Ale jej povedzel, že jej odpušči, ked pov'e, že dze podzela jeho bratoh. Ta hutorela, že jich do teho duba šurela. Še jej pital, že čo ma z ňima zrobic, žebi odžili? Hutorela, žebi višol naverch stroma, že tam jest žele, ta naj jim pocaha popod nos, ta že staňu. Vona sama jich mušela skrišic. Voňi stanuli. Vec braca koňom kazali, žebi bosorku rozkopať a po calim ſvece rozrucali...

Zo Siplaku.*)

178. §. Bol jeden pan, mal troch sinoch, a dal jich učic za plebanoch. To se jim ňepačilo vecka. Ta povedzeli svojemu ocovi: „Plebanstvo še nam ňepači, apo! Mi pojdzeme inakše remeslo še učic.“ „Ta, mojo sinove, i ja pojdzem s vama; odnešem vas na koču.“ Tak išli das dva dňi, ocec zo sinama. Ta vec sinove ocovi hutorja: „Apo, vracce vi še domu, bo mi še ňebudzeme učic, pokla vi z nami budzece.“ Tak vecka tote tromi braca vzáli še a pošli do Iesa. Bol tam v leše jeden veľki buk a od teho buka buli tri drahí. Tak vec oní tromi sebe hutoreli: „Mi še ňemožeme šicke tromi vjedno učic!“ „Tak vec,“ povedzel najstarší, „mušime še rozisc, bo še ňenaučime nič vjedno.“ Ta vec mlači povedzel: „Braca mojo ľube, zrobme probu! Zarežeme do teho stroma, a ked voda budze z ňeho isc: ta še naučime daco!“ Ta vec zarezali z nožikom do teho stroma. Ta išla voda z ňeho. Ta vec voňi še vzáli. Ta jeden išol za jednu drahú, druhí za druhú, treci za trecu. A uradzeli sebe, že o šedzem roki še maju navraciac na tote iste mesco gu temu stromu. Ta jak už šedzem roki prišli, ta še navracerli šicke tromi, jak sebe uradzeli, na ten dzeň. Ta ľem jeden na druheho popatreli, jak še zešli doviedna a od radosci plakali šicke tromi. Vecka sebe dakus hoscinu zrobeli a najstarší še pital mladšemu: „Jake si še, bratu, remeslo naučel?“ Ta mu odpovedzel: „Bratu, to nič ňestoji, co som še naučel.“ „A preči povedz, jake si še naučel?“ A von povedzel: „Hoc bi chto bul hoc i šarkaň dajaki, ked mu povim ,zašpi!“, ta muši zaspac!“ „To, bratu, dobre!“ Ta vec še pita strednemu bratovi: „Ta ti še jake naučel?“ „Ta,“ poveda, „mojo remeslo tež nič ňestoji.“ „Ta vec ľem povedz, jake si še naučil?“ „Ked popaham, ta hoc pod horama, pod skalama budze daco zamurovane, ta ho mušim vinajsc.“ Ta povedzel starší brat: „Ta vec to dobre, nič še ňestarajce!“ Tak vec tote dvomi braca še pitali temu staršemu: „Co ti še, bratu, naučel?“ Tak vec jim povedzel najstarší brat: „Mojo remeslo ňedobre; ľem pre furmana. Ked na mňe centi kladu, ta mi vše ľehčejši.“ Tak vec voňi še vzáli, pošli do jedného mesta, do jednej trakterni a pitali še trakterníka: „Co tu za novina v mesce?“ „Nič teke,“ poveda, „Ľem našeho najjašnejšeho čisara tri princezni šarkaňe ukradli.“ Ta vec

*) Rozprával Andr. Behun, rodom zo Siplaku. Zápis v Košiciach na ev. fare 18. sept. r. 1898.

ten starší brat pital sé strednemu, (+ strednemu) poda: „Bratu, či jich dostaňeme?“ A ten popahal, ta vec povedzel: „Dostaňeme jich!“ Tak ten trakterník pošol gu číšaroví a povedzel mu: „Jest u mňe teke trojmi panove, co bi jich princezi višlebodzili.“ Tak ten číšar kazal: „Icc a pošli jich heňka gu mňe!“ On pošol domu a kazal jim... Oňi odpovedzeši: „Ked sce pan číšar, naj pridze sam po nas.“ A vec číšar prišol na jednim koču a odňes jich do svojeho domu. Ta vec sé jim pital: „Či dostaňece tote mojo princezi?“ „Dostaňeme jich, najjašnejší číšaru. Ale co nam daju za to?“ „No, ja vam,“ poveda, „inše nemožem dac, ked jich dostaňece, jak jednu jednemu za ženu, druhu druhemu a trecu trecemu!“ A vec jak jim to prišlubel, ta vec jim povedzel tak: „Ta co vam teraz mam dac na drahu?“ Ta ten najstarší povedzel: „Nam treba dzevec voli pečene i dzevec bečki vina i dzevec pečiva chleba.“ Tak tu vec sé kral zastaral, že dze von budze mac teki voz, co šicko skladze na ňim. Tak vec najstarší povedzel: „Ešči nam teki mech gu temu treba, co sé do ňeho šicko spakuje i jeden porvaz, co kolo sveta obstaňe. Tak vec spakoval ten mocni do teho mecha šicko a vžal na hribet a kral sé ľem ulapil za hlavu: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš!“ Ta vec sé vzali a išli tote tronii mladzenci. Tak vec išli dzeň, aj tri dňi. Odjedli i odpili z teho, co mali. Ta ten najmladší poda: „Už me nohi bola!“ „Ta,“ poda, „vindzi na ten meh... „No vidziš, už mi lehčejši!“ Ta oňi zaš idu das za tri dňi ďalej. Zaš i druhí brat povedzel: „Už i mňe nohi bola.“ „Tak vec,“ podal mu starší brat, „vindzi i ti na meh, ked ce nohi bola!“ Zaš starší povedzel: „Už mi lehčejši.“ Ta vec zaš išli tri dňi. Povedzel najstarší: „Ej, už i mňe nohi bola!“ Najmlači: „Ta zruc totu zajdu!“ Strední gu najmlačemu: „Zejdzeme perše a tak naj zruci!“ Ta vec zešli a najstarší povedzel jim: „Braca, či to ešče ďaleko tote princezi?“ A vec popahol ten strední a podal, že ňe ďaleko už. Jak povedal, že už ňe ďaleko, ta hutoril ten najstarší: „Nanosce mi skali do meha!“ Jak mu nanošeli tote skali, vžal jich na hribet a išli ešče za jeden dzeň. Tak vec pital sé zaš strednemu bratovi: „Či ešče ďaleko?“ A on popahal: „Hop,“ poda, „už zme tu!“ „Ta zruc totu zajdu.“ „Ej,“ poda, „ja ju zrucim, ale zejdzice dolu!“ Jak zrucel totu zajdu, — až tote hori zahučeli!... Tak vec pojde ten strední brat pod jedneho kraka a opatri — tam veľke dzvere. Tam buť železne dzvere a na tich dzveroch jedna veľka kladka jak korec. Tak vec mu podal brat strední: „Ale jak

jeho vlastnu a orubal mu šicke petnac hlavi. Ta vec princeže povedzel tak: „Sberaj še, bo už ci šestri hotove obidva... I ti se sberaj; ja vas višlebodzil šicke tri!“ Tak vec voni išli z radoscu až gu tej veľkej dzere. Tak vec uvjazal najstaršu princeznu na porvaz a vicahli ju tam hore. Ta zaš i stredňu. A tam hore še nadmahnul jeden čarnoknežník. Tak vec von jim povedzel: „Musice i mňe dac z nich jednu!“ „Najstaršu ci ňedam,“ povedzel ten mocni, „bo to moja!“ Ta čarnoknežník povedzel: „Ta stredňa moja muši bic!“ I stredňi povedzel: „Totu ja ci ňedam, ale,“ poda, „vicahňeme tu trecu, ta tamtu ci dame.“ Ta vec jak ju vicahli totu trecu, ta ju dalí čarnoknežníkovi. „A s bratom co zrobime teraz?“ pitali še čarnoknežníka. „Zohabce ho v dzere a zaprišahnice še a ňepovecce jeden na druheho u stareho kraľa, ked še budze pitac.“ Ta vec zaprišahli. Spuščili po teho najmladšeho porvaz. A ten bol v tim času pri tatošikovi ho zohnac. Ta ten tatošik mu povedzel: „Nešedaj na ten spuščeni porvaz, ale uvjaž na ňeho skalu na teku vahu jak ti važiš, ta uvidziš, co še s tim staň.“ Von uvjazal skalu. Tak cahali, cahali, da na poli, odrazu puščeli toten kameň dolu. Tu mu ten tatošik tak povedzel: „To bi še i s tebu bulo stalo i tebe bi buť puščili, bo ce ſeu zabic.“ Tak vec von začal plakac, že co von teraz tam budze robić? A tatošik mu povedzel: „Neplač, i mi pojdzeme z ňima vjedno.“ Ale mu povedzel ešči ten tatošik: „Šarkaňe maju tu ešči jednu staru macer a ma vona teke tri veci: Nožnički, co sami strihaju, hernadľe, co sami štrikuju, i teku masc, co ked porubaneho, pošekaneho z ňu pomasci, ta staňe. Ta idz a pitaj tote veci. A vec i ju porubeš, žebi nam daco ňezrobila. Tak vec von pošol a pital šicke tote tri veci. Von pital: „Babo, daj totu masc, co ked porubaneho z ňu pomasci, ta staňe!“ „Ja ňemam, dze bi ja vžala.“ „No mušiš dac, daj!“ Jak mu dala, uderil ju o žem: „A teraz daj tote nožnički, co sami strihaju, i tote hernadľe, co sami štrikuju.“ Tak vona dala šicko; odrubal jej hlavu. Ta pošol gu temu tatošikovi: „No už som tu zo šickim, a teraz jak ja pojdzem?“ „Nič še ňestaraj, Iem idz a priňeš ten kantar, co tam viši, dze najstarší šarkaň leži.“ Pošol i po ten kantar a vžal ho ztamadz. Ta mu ten tatoš povedzel: „Vilož na mňe ho!“ Viložel ho a povedzel mu tatošik: „Šedňi na mňe!“ Von ſednul, tatoš raz skočel i doraz z dzeri vonka bol. Najmladší vidzel, jak še vedu tote tri pari popod ruki, už ňedaleko kraľa buťi, a gu ocovi princezoh dohodzeli. Janko na tatošiku jich

dohonil, ale ſe jim do znamoci n̄-dal. Voní poſli z radoscu gu ocovi, cíſaroví. I bulo o paru dñi veſele. Najmladší, Janko, poſol do jedného ſabola za tovariša ſe ponuknuc. A to ten tatoſ ſeku radu mu dal... O paru dñi malo bie veſele. Tota najstarša princeza dala ſebe u teho ſabola ſati robić, dze bul Janko. Ta vec teke jej zrobil, co eſči teke ſebulo hirovac. Ta to ſe jej barz pačilo. Pitala ſe: „Dze to voní ſe tak naučili ſtrihac, stari pan?“ „Ta dostał ſom jedného tovariša teraz, von zna tak ſtrihac. „Scela ja bi ho uvidziec, jak to, že von prez meraňa teke ſati zrobil?“ „No ſak je tu v var-štaku!“ Tak ten stari pan poſol po teho tovariša. „Podz iem, Janku, pańi princeza ſce ce vidziec!“ Tak von poſol, a obdarovala ho. O paru dñi i strednej veſele buло, ta i tota dala ſebe ſati robić a tej eſči raz kraji ſzobel. Tak vec i tota poſla po tote ſati a oprobovala jich na ſebe a barz ſe jej pačili. I tota vec teho tovariša obdarovala a povedzela mu: „Naj pridu aj oňi na tote veſele, Janku!“ Ta von povedzel: „Ja ſepojdzem, stari pan majster naj idu: ja mani veľku robotu, ja ſe zareknul, že ſepojdzem na veſele.“ A vec ten stari poſol i zo svoju paňu. Tak tam veſele ſtało a von, Janko, poſol do zahradi a plakal... Ale potresol ſ tim kantarikom, co zo svojeho koňa zejmol, tak prišol koňik gu nemu a pital ſe ho: „Co ſceš, Janku?“ „A či ja bi ſemoh na tote veſele iſc mojemu bratovi?“ „Ba jak n̄e, pojdzeme, ale muſiš mać kralovske ſati.“ Mal doraz i ſumne hadvabne ſati a na čapce zlati lanc. A ten koňik ſe na tekeho koňa spravil, co aňi tekeho vecer na ſvece ſebulo!... Tu von poſol na dvor, dze toto veſele buło. Ta vec ho tam ſelijake kralove volali dolu s koňa. „Ja ſemožem iſc, bo ja veľki litir, ja mani veľku drahu preci ſebe. Ale ked laska od mladeho, jeden pohar vina vipijem!“ Tak vec mladi mu dal pohar vina. Bulo i trecej princeze o paru dñi veſele, ale vona aňi nescela iſc do teho majstra, žebi jej ſati ſzobel, bo ſe nescela vidac za čarnoknežníka. Iem vše plakala. A vec jej otec preči rozkazal do teho ſabola iſc a dac ſebe jedne ſumne ſati ſzobel, teke jak i ſestri maju. Ta jej ſzobel eſči raz kraji ſak ſe ſestri jej mali. Jak už mala iſc na prišahu a obliekla na ſebe tote ſati, Iem vše plakala a nescela koňcom iſc s čarnoknežníkom na prišahu. Janko zaš zatresol ſ kantarom a prišol gu nemu tatotisk a pital ſe ho: „Co ſceš, Janku?“ „Ta teraz tota priceza ſe vidava, co moja mala bie. Jak to budze?“ „Tvoja budze, ſeboj ſe!“ Jak už veſele ſtało, — bul tam i ſabolski majster ſ majstrovu,

Janko tež pošol na jednim šumnim čarnim koňu. Mal na sebe šumne hadvabne (+ hadbavne) šati. Hodzi tam po dvore a pitaju ho princove, žeby zešol dolu s koňa. „Ja ňehodzen, bo ja velki litir, a mam veľku drahу pred sebu. Ale ked laska od mladego, jeden pohar vina vdzečne vtipjem!“ Ta tu tamte braca jeho kazali čarnoknežníku, žeby zaňesol Jankovi vina. Ta von ňesol s veľkим strachom toto vino a daval mu. A braca ešči daľej ho pophalí gu temu koňu, až ſe calkom gu koňu dostał... koň kopnul, doraz ſe čarnoknežník na koľimaž rozlal. Janka zlapali doraz a ſceli ho ſtrofac. „No,“ poda, „ked moj ho koň zabil, vežnem ja totu princezu!“ Tak doraz pristalo cale pokoleň... Je veſeľe, i tote tri princezi ſedza za ſtolom i ſ tamtima jeho bratami dvoma. Pita ſe jich vec Janko: „Dze princezom tote šati strihalí?“ „Ta tu jeden ſtarí ſabol nam ſel.“ „Dze je? Ja bi ho rad vidzec.“ Von prišol. „Ta či oňi ſili tote šati?“ „Ne, mam tekeho tovariša, co to zrobil.“ „Ta dze je?“ „Doma je!“ „Naj idu po ňeho, ja bi ho rad vidzil.“ I pošol i prišol prez ňeho. Janko: „A poznali bi ho?“ „Poznal bi ho.“ Nepoznal ho. „S kim hutora, to on; ja bul jich tovariš, chtori tote šati zrobil. Ja tote tri princezi višeboďel od ſarkaňoh. Mojo braca mňe ſceli zo ſveta zmarňic, ale ja tu, a vežnem najmladšu princezu za ženu... Svojim bratom odpuščil a kraloval. Starí bočkor novi remeň, až naveki vekom amen.

Z Rozhanovieč.*)

179. §. Bol jeden chudobni človek a mal veľo dzeci. Telo mal dzeci jak na r'ečici dzerki, ešči jedno vecej. Nemal von co jesc. Jak mu ešči raz žena zlehla, nemohol ſebe jak poradzic. Nemohol v calim valale dostať kresneho occa, ani kresnu matku. Ta von ſe zobraťal, išol ſebe na druhı valal hľedac. Išol prez jedneho īesa, stretnul ho jeden ſtarí džadek. Poveda: „Dze ti idzeš človeče?“ „Ta idzem ſebe, pan ocec, hľedac kresneho occa.“ Džadek povedzel, že von mu pojde za kresneho occa. Ten človek odpovedzel: „Ta už kresneho occa mam, ale ešči kresnu matku nemam.“ Džadek mu odpovedzel: „Pojdze ci moja žena. Najutre rano priňeš dzecko ku koſcelu, ta mi ce budzeme tam čekac.“ Ta už von jich rano

*) Rozprávala Anna Ďabolko, rodz. Vardzač, asi 40-ročná, rodom z Rozhanovieč. Zápis v bývaní p. uč. Jozefa N. Fedáka 27. júla r. 1905.

tam čekal s dzeckom. Vecka von jim povedzel: „Už ja vas tu davno čekam, mojo īube kmotrove!“ Jak dzecko pokersciľ, von jich vzial do sebe a hutori kresni otec i kresna matka, žebi daco žedli i vili... Von jim povedzel: „Mojo īube kmotrove, němam vam co dac, aňi odrobinu!“ Voňi mu odpovedzeli: „Lubi kmotre, mace, ale nescece dac!“ Von: „Němam aňi odrobinu.“ Vzial še chudobni prečik a pošol do komori... Tam mal už jeden chleb i jednu kantu vina. Jedli a pilí a všicko vše v calosci bulo. Jak še rozchodzeli, tak kmotrove dali do križma temu dzecku: „Ked budze plakac, ta mu budu zlate perli z oč Iecic, a ked še budze sm'ejac, ta mu budze zlata ruža z ustoh kvitnuc. O šedzem roki pridze kresna matka, a dzecko vežne.“ Zatim mal še dakus dobre ten chudobni človek, ta řechcel už dac svojo dzecko kresnej matki. Víkopal pod stolom dz'eru a tam ho skrel. Prišla kresna matka, křiči na oblak: „Kmotre, kmotre, doma sce?“ Von odpovedzel: „Doma, doma!“ Vona: „Ta či mojo dzecko žije, moja Marijanka?“ Von odpovedzel: „Vera vona už řežije, vona už umarla!“ Vono skričelo zpopod stola: „Doma som, kresna, doma, ja řeumarla!“ Kresna prišla, ho vziala zo sebu. A to bula Panna Marija, zakleta. Vona še vše kořisala doma v trinastej chiži v ohňovej kolise. Dala Marijance doma od dvanas chižkoh kluče, do trinastej žebi aňi řepopatrela! Dzevče še bavelo zo zlatim jablukom. I našlo vono kluč od trinastej chižki. Vono ju otvorelo: Tam še Panna Marija kořisala! Tam mu zlate jabluko do kervi spadlo, bo tam krev bula. Dzivče še zleklo, ta chižku zamklo nazad... „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela? Povedz, bo ce z oblaka zrucim, ked řepoviš, co ši vidzela?“ Vona: „Zrucice me, řezrucice, ja řič řevidzela...“ Tak vona ju vziala a zručela dolu na jednu luku. Hodzel jeden kral na pošovačku. Tak von ju našol, i ju vzial za ženu. Ked vona už bula v čeži od něho, kral mušel isc do vojni. Jak zlehla, prišla tota kresna matka do nej: „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela?“ „Ja řič řevidzela!“ „Rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežnem.“ „Vežnece, řevežnece, ta ja řič řevidzela!“ Ta jej vziala toto dzecko a jej umazala usta s kervu, jak bi ho Marijanka žedla... Pisali kraťovi, že teku ženu ma, co dzeci j'e. Krať: „Poručeno Bohu, ked ho žedla; tak Panboh dal, tak muši bic.“ Na druhu zavod zaš vona bula v čeži, zaš druhe dzecko jej tak vziala kresna matka. Zaš še jej pitala: „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela?“ Vona že řič

ňevidzela... „Ta rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežnem, i toto druhe.“ Vona: „Vežnece, ňevežnece, ja nič ňevidzela.“ Vzala jej zaš i toto dzecko druhe a jej usta s kervu zaš pomazala a ju zaňemela. I na trecim zavodze zaš zostala v čeži a kral zaš pošol do vojni. Zaš ku ňej prišla kresna matka: „Marijanko, co si vidzela, ked si do trinastej chižki patrela?“ Vona povedzela, že nič ňevidzela. „Rada toto dzecko vidziš?“ „Rada.“ „Ta ci vežnem i toto trece dzecko, ked ňepov'eš.“ Poveda: „Vežnece, ňevežnece, ja nič ňevidzela!“ Kral ſe už na to pohňeval, že už i trece dzecko žedla, tak dal navožic kopu dreva a dal zapalic toto drevo. Už ju vežli, Marijanku, spaſic... Ale tota jej kresna matka furt kričela: „Pardon! Ňetrebä ju rucic do ohňa, pokel ja ňedejdzem!“ A kresna matka s tima trojoma dzečma lecela... Tak jej priňesla ſicke trojo dzeči, poveda: „Tu maš, Marijanko, svojo dzeči. Ti mňe višeboďila s tim, že ſi ňevivolala, co ſi vidzela v tej trinastej chizce!“ Ta z kresnej matki spravil ſe holubek a odlecela. Marijanka večka zostala zo svojima dzečma i zo svojim mužom (+ chlopom).

Zo Žiroviec.

180. §. Bol jeden kral v ſedzemdeſatej ſedzmej krajiňe.*) Dal zbudovac jednu kasaren, ale v tej kasarňi ňehodní buſi vojaci bivac, bo v ňej bivali dabli... Dal ſe jeden husar na report zapisac pred kapitana. Pan kapitan kraľovi meldoval, že jest teki husar, že von za tri noce vižeňe dabloch z kasarňi, že budu tak vojaci bivac tam jak indzej... Husar pital ſebe od kraľa jeden korec orechoch a jeden korec olovenich kufkoch. Aji pital ſebe, keľo treba, vitrioleju. Aji pital ſebe vina, keľo mu potrebno, i cigarovi. Kraľ mu ſicko dal. Prišol v'eč'ar dabol, pital ſe husara: „Co ti tu cheeš?“ Husar: „Nič, nič, bratu, ſem podz do chiži, podz, budzeme ſe kartac i pic vino!“ Dal dabolj vitrioleju mesto vina. Ďabol mu povedal, jak vtipil: „Co to za ſkrentni napoj?“ Husar ňepovedzel aňi ſlova, ale vtipil pohar vina. Potim dabolj dal kufku zakuſić a sam kusal orechi. Ďabol mu poveda: „Ta jeke ti zubi maš, že ti rozkušíš kufki a ja ňehodzen?“ Husar nič, ſem na ňeho poveda: „Podz ſe kartac!“ Jak ſe pokartovali, dal zaš dabolovi vitrioleju a sam vtipil

*) Tito i nasledujúcu prípoviedku rozprával Juro Vavra, 61-ročný, lutérán, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach v bývaní Jána Mitríša 30. júla r. 1905.

vina. Zaš kusal dabol kułki a husar orechi. — Išče raz še hraļi na karti; i na treci zavod. Zaš dabol vipil pohar vitrioleju a husar pohar vina. Jak vipil dabol tot treci pohar, ta še rozfal na kołimaž. Ta už jednu noc husar prebol. Rano prišla ho patric patrol, že či žije? Pitali še ho, ked ho našli živoho, že či ma šitkoho dosc? Von povedzel: „Mam dosc šitkoho, ňetreba mi nič.“ Prišol v'eč'ar druhi dabol, pital še husara: „Co ti tu chces?“ „Nič, nič,“ poveda, „Iem pridz do chiži, budzeme še bavic na karti.“ Jek še baveli na karti, dal dabolovi husar pohar vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal dabolovi kułku a sam zakuśel orech. „Co to za škrentni napoj?“ Husar ho volal zaš na karti hrac. Hraļi, dokeľ maľi dzeku. Zaš husar dal dabolovi vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal dabolovi zakušic kułku, a von sam kusal orechi. Ta dabol povedzel: „Jeke ti maš zubi?“ Ďabol vipil treci pohar vitrioleju, ta še rozfal na kołimaž. Prišla rano patrol gu husaroj, že či žije? Pitala še ho zaš, či ma dosc šitkoho? „Mam dosc, ale od osv'ecenoho kraľa pitam štangu želesznu.“ Dali mu štangu. Prišol už treci v'eč'er. Prišol gu ňomu treci dabol. Pital še ho dabol: „Co ti tu robiš?“ Tot dabol ňechcel už aňi karti hrac s husarom, aňi pic nič. Ďabol povedal Iem to: „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“... Husar na dabla: „Ti prebijaj dzeru perši!“ Ta dabol prebijal. Husar vidzel, že už ňevelo treba prebijac, ta na dabra: „Idz ti vonka a budzeš sluchac, či išče daľeko treba rubac zo štangu.“ Ta dabol višol a sluchal pri mure. Husar prebil dzeru a povedzel: „Daj, bratu, ruku, budzeme merac, jeki mur hrubi?“ Dal mu dabol ruku prez mura, ta husar dabol zo želesznim klinom ruku zakliňoval. Prišla rano patrol. Ďabol viši za ruku dolo' murom. Patrol pošla hef gu panoj čisaroj, že husar dabra ulapil. Pan čisar to aňi ňeveril, dokeľ sam ňevidzel. Obecal mu svoju princezu za ženu. Ďabol tak povedzel husaroj: „Puš' me ztadzik, ňigda tu vecej dabol žaden ňepridze“... A ňigda do tej kasarňi už dabol žadne ňeprišli.

181. §. Bol jeden pan s paňu a maľi jednoho sina a tot sin umer. Isol jeden človek hore mestom poskakujuci a to bol teki klamar. Zavolala ho paňi do chiži, ta še ho pitala, že co von tak poskakuje? „Ta ja z ňeba spad, ta bižmi zaš tam chcel viskočic!“ Paňi še ho opitala, že či jej sina ňevidzel na tamtim svece i že jak mu tam? „Barz mu tam dobre, v kancelarňi piše, ale še stara, bo bal budze a ňema šati šumne, aňi peňeži.“ Ta še ho paňi opi-

tala, že keľo bi mu bulo treba peňeži na bal? Von: „Das tristo zlati ſe mu prida.“ Paňi mu jich dala. Prišol pan domoň, panoj ſe chvalela, že jednomu človeku dala tristo zlati pre sina na bal do ňeba . . . Pan poveda na lovasa: „Chtori koň najlepší zna b'ehac, toho mi oſedlaj!“ Pan ſednul na koňa, dohoňil klamaru u jednoho Jeſíka, ale klamarov chlapec pošol už napredok s vozom. Tot klamar mal kalap položeni na drahu a trimal ho s ruku pricisnuti . . . Pital ſe ho pan: „Co ti tu robiš?“ „Ja tu zlatoho vtaka trimam!“ Pan poveda na klamaru: „Čuješ, ſevidzel ſi tu jednoho iſc na vožiku?“ Klamar: „Ba jak ſe?“ „Ta dam ci toho koňa, žebi ſi ho ulapil, a ja budzem trimac tvoj kalap.“ Klamar na koňu pošol, — ta ſe ſevracel. Jak ſe pan nemoh klamaru dočekac, dzvihnuł kalap, ſemal pod ňim nič . . . Zahreſil a povedzel: „Ta ti bul vlastni klamar!“ Pridze domoň gu paňej a ſe ſkarži: „Oklamal tebe, . . . aji mňe oklamal!“

182. §. Buļi dvojo Iudze, maļi dvojo dzeci: Janičku i Haňičku.*
Ta tak ſe mac dohvarjala z occom: „Mužu moj, mohli bi ſme toho chlapca zarezac.“ A muž: „Ženo, ked ſme ho doteraz chovali, ta už mu dajme pokoj!“ Muž pošol rano na poļo košic a žena zostala s dzecmi doma. Ta vona gu ſim hutorela: „Dzeci mojo, idzce na drevo a chtore ſkorej pridzece, dostaňeſe ſi maslom chleba.“ Tak chlapčik ſkoro dreva nabral, ale dzevče chcelo vecej nabrac, ta ſe dlužej zabavelo. Jak prišol Jaňičko, ta povedzela mac: „Idz do ſušeka, vež ſebe masla, pomaž ſebe chleba.“ Jak chlapček ſe ſchiſel do ſušeka ta matka vžala topor, odrubala chlapcu hlavu. Jak mu ju odrubala, ta už na obed navarela z chlapca poľeňku. Jak už bol obed, ta hutori mac: „Haňičko, vež occoj, a odneš mu ob'ed.“ Jak vona mu odneſla tot ob'ed, ta ocec ſe pital: „Dze Jaňičko?“ bo von už merkoval, že ho mac zarubala, ta že z Jaňički navarela poľeňku. Ocec už nemoh aňi jesc, barz bol zastarani. Jak von poľeňku ſ'ed, vecka m'esko jed a kostki odrucoval. Dz'evčatko, jak vidzelo, dze on kostki odrucoval, ta do fartušku kostki posberalo. Jak išlo domo', tak pod jednoho kračka ſebe kostki posadzelo. I vera z tich kostkoch jeden barz pekni vtak viros'. Tak tot vtačok višol napoledne na chižu gu kominu i začal ſebe rozkošne ſpivac.

*) Túto i nasledujúcu prípoviedku rozprávala Anna Plichta, dievča ruskej viery, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach u Jána Mitríša 30. júla r. 1905.

Tak sebe špival: „Mac me zarezala a ocec me ž'ed, Haňička, šestrička kostki ze mňe pod kračka zasadzela, a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Tam išol jeden teki chudobni človek, co vožil po valaloch galunki i na sukňe. Tak von zašol do tekej hľibokej jami, co ňemoh aňi rušic. Tot vtačok mu tak hutorel: „Človeče! Ja ci spomožem v tvojim sužeňu, ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini), ked mi daš toto, co ja budzem žadac!“ Tot človek mu tak hutorel: „Dam ci vtačku co žadaš, Iem me vimentuj!“ Ta vtačok žadal na jednu sukeň i tam dajeku pantličku, i tri refi na jopku. Vtačok začal zaš špivac na komiňe: „Mac me zarezala, ocec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňa kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak špivam sebe tak!“ Haňička to čula, pošla pod štrechu a patrela na toho vtaka. Vtak jej spuščel toto, co jej vipital, od toho človeka. Jak vona to vzala, pošla z radoscu gu ocovi do chiži. Išol druhí voz, co vez čapki i gubaňe. Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot. Tot vtačok sebe špival na chiži a tak povedzel tomu človeku: „Človeče, ja i tebe vimentujem z tej jami, ked mi daš, co budzem žadac.“ Tot človek tak povedzel: „Dam ci vtačku, co žadaš, Iem me vimentuj z tej jami!“ Tak von pital jednu čapku i jednu gubaňu. Ta sebe zaš začal rozkošne na tej chiži špivac a Haňička otcoj tak povedala: „Apo, idzce von, ked mňe ten vtačok dačim obdaroval, ta i vas može obdaruje.“ Ocec pošol pod štrechu a tot vtačok s tej štrechi spuščel čapku i gubaňu. Ocec posol gu žeňe z radoscu, že i jeho vtačok už obdaroval. Jak ocec darunok dostal od vtačka, zaš tam išol voz, už treti. Ta pitně do tej jami zašol, co i tamtot. Mal na vožé češke kameňe. Ňemoh z tej jamiše vimentovac. Tot vtačok zaš i jemu povedal: „Človeče, ja ce vimentujem z tej jami, ked mi daš, co ja budzem žadac.“ „Ja ci dam vtačku co požadaš, Iem me vimentuj.“ Vtačok žadal najč'ežsi kameň, co bol na vožé. Vtačok vžal kameň a zaš z ňím lecel na totu štrechu a zaš sebe začal špivac: „Mac me zarezala, ocec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňc kostki pôd kračka zasadzela a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Muž na ženu hutorel: „Ženo, ked nas už dvojo ten vtačok obdaroval, ta može, že i tebe obdaruje“ ... Žena pošla, stanula pod štrechu, tak tot vtačok zrucel jej tot kameň na hlavu, co ztamat s mesca ſigda ňestanula. Tot vtačok ſe vec stras na tekeho pitneho chlapca jak i predtem bol. I doteraz žiju, ked neumarli. Išol džad od Rosánovec — mojej pripovedce koňec,

183. §. Buťi dvome braca. Jeden bol chudobni a druhı bol barz veľki bohač. Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku. Tak už vidzel, že ňema co ž'esc zo svojima dzecmi i zo svoju ženu, tak hutorel na ženu: „Ženo, už mušim s totu kravičku isc na jormak, bo už ňemame co ž'esc i mi ňehodní bic daľej o hladze.“ Tak žena mu vimetla ostatňu mučku z bački a upekla mu na drahу jeden vakarovik. Von vžal i sebe i kravce tam co mal a išol na jormak i s bratom bohatim. Pokeľ do jormaku dešol, ta i svojo co mal ž'ed i kravka mu šitko žedla. I stalo ſe, že on kravku na jormaku ňepredal. Barz ſe staral, jak von domo' dejdze o hladze i co budze s dzecmi jesc, keda už ňema ničoho nič? Barz bol lačni, co už ňemoh od hladu vitrimac. Kravce, co tam dzejke kočiše karmeli, posberal po draže, ta jej dal, a sam už ňema co ž'es'. Ta hutorel na brata: „Bratu, pre Boha ce pitam, daj mi hoľem na raz do ust.“ A brat mu tak povedal: „Dam ci, keda daš ſebe jedno oko vidľubac. Dam ci falat opreska i porciju pařenki.“ Chudobni človek tak povedal: „Bratu, už teraz mi ňehodzen vižic na ſvece, co vidzim, a jak ſi dam vidľubac oko, ta už zahiňem i zo svojima dzecmi“... Jak ho raz hlad dop'el, dal ſebe oko vidľubac. Tak mu brat dal toho opreska i porciju pařenki. Prekuſel a išol s Bohom daľej. Pridu do druhej karčmi, zaś tak barz ſe vilačnel, ta zaś ſebe pital od brata... „Dam ci bratu, i teraz, keda daš ſebe i druhe oko vidľubac.“ „Jak už dam i druhe, ta ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom dejsc; daj mi jesc teraz a oči až doma vidľubeš, bo išče aňi totu ostatňu kraňku mi ňebudze mac chto povesc.“ „Vera bratu ja ci tu jesc ňedam, keda ňedaš ſebe i druhe oko vidľubac. Ja i tebe odvedzem domoū i kraňku ci.“ Jak už ňemoh daľej hladu vitrimac, tak dal ſebe i druhe oko vidľubac. Už ňemal aňi jedno. Co mu brat tam dal, ta žed i krauce mu daco rucel... Išli daľej. Jak išli, ta prišli do jednoho barz veľikoho Iesa. Jak prišli nastred Iesa, tam pitne utrafeli pod ſibeň. Bohati brat hutori na chudobnomo: „Bratu, ostaň ti tu, ja idzem daľej na stranu, ta do tebe pridzem doraz.“ Jak von ho tam ochabel, po ňeho ňigda vecej ňeprišol. Vžal ſe i s kravku, ta pošol domu. Dzeci jak ſe doznaļi, že brat ocoū už tu, pošli ſe pitac, že či ňeidu i jich ocec. Tot bohati brat jim tak hutorel: „Ja vašoho occa na jormaku ňevidzel, ani ja ſe z ňim ňezešol.“ Tak plakaļi dzeci i s maceru; už ňemohli od hladu aňi vitrimac.

Jak tot chudobni zostal pod šibeňu, ta Panboh zoslal z ňeba tekich troch vtačkoch, co mu hutoreli: „Idz, človeče, na koľenoch dajak, snikajuci, ta na jednej luce najdzeš jednu studzeňku, pri tej studzeňce jest teka tráva, co ked s totu vodu oči vimiješ, a s travu še pouceraš, ta doraz prepatriš“... Von pošol jak mu tote vtački hutoreli, ľem išol... ta dešol gu tej studzeňce. Jak s vodu oči sebe počapkal a s travu še pouciral, doraz prepatriel! Ta barz še zradoval, ľem še zarmucoval, že jak pojdeš gu svojim dzecom, ked ňema aňi kraňki aňi ničoho pri svojej duši? Ta co budze s dzecmi jesc? Prileceli tote tromi vtaki zaš gu ňomu, ta tak mu hutoreli: „Chudobni človeče, už me ci jednu poradu daš, ti si prepatriel na oči! Teraz ci dame druhu poradu, že budzeš mac i co jesc s dzecmi!“ Dalej hutoreli: „V jednim valale voda skapala, vodi ňet nič, idz prez toho Iesa, trefiš na jednu ľuku, tam najdzeš jednu studiu a na ňej veľki kameň privalení... Ti ho ňeodkuľaj, ale idz perši do valala do karčmi. Tam povedz ľudzom, že tak i tak... ti jim vodu pušciš, ked ci dobre zaplaca.“ Tak še stalo. Ľudze mu veľo peňeži obecali, ľem naj jim vodu pušči... Von pošol na-totu ľuku, odkuľal ten kameň, už malí ľudzi dose vodi. Pošol nazad do valala, ta teľo mu dukatoch zlatich daš, co ľedvo jich poňes domo' Jak prišol gu svojim dzecom, barz še zradovali. I plakali, že dze bol teľo. Von jim šicko porozpovedal, že jak še z ňim vodzelo, že mu brat oči vidľubal... Rano jim kazal, žebi pošli do brata mu po korec, co pomeraju peňeži. Ale jim tak povedzel, žebi nepovedzeli, že naco jim tot korec. Dzeci pošli. Pital še jich bačik, že co budu s tim korcom merac, že aňi pšeňici ňemajú ani ňič, ta naco jim tot korec? Dzeci s korcom prišli domo', ta pomerali tote peňeži, ale dzeška na obručku še ulepel jeden dukat. Jak poňešli korec, ta bačik patrel, že co z ňim merať, či še dagdze daco ňezapchalo?... Ta jak obracel korec naspak, ta našol tam jeden dukat zlati, doraz popchnul do brata chudobného, že zdadzi vžal tote peňeži? Tot brat chudobni mu tak povedzel: „Bratu, daj sebe tak oči vidľubac jak i ja, ta i ti teľo peňeži priňešeš!“ Bohati brat tak hutorel: „Ta vidľub mne oči, bratu, a povedz me tam na toto mesco, dze ja ce tedi ochab'el!“ „Ja ci to vdzečne tež zrobim.“ Tak vidľubal mu oči a poved ho tam pod totu šibeň. Jak ho tam ochab'el, tam zostal. I tam je i doteraz, ked ňeumar.

**b) Osnovy východoslovenského nárečia
pomiešaného.**

α) Podrečie zemplínsko-ungské.

Zemplínska stolica.

Z Trebišova.*)

184. §. Dakedi vojaci služili po dvanac roki, ta šicko i dobre i podle znali. Buł jeden vojak, — Jančo mu bulo meno, — co figli robił. Ta raz zrobil taki figel... Kačmar mu hutori: „Janču, ja mam tri vepri a mam dobrich psou, ked voňi mi toti vepri viňu z moho dvora od tich psou, ta ja jim toti vepri podarujem!“ Vun vec tak zrobil: Vzál sebe pajtašou a oňi naľali piva pre tich veproú do valova, a ruciili dnu koľač, žebi še ulapili jesc a pic. Jak buļi už veprove spiti, ta jich toti pajtaši pooblikali do vojenských šat i tak jich vojaci povivodzali ztamadz jak pijanich vojakoú. A jeden vojak zabavaļ psoú. Vec jich povedli do truparňi pri kasarňi, ta tam jich do por'adku priňešli, zoblekli jich a dali pod plachtu, že to mertve cela. Rano prišoł kačmar, ta hľeda veproú, veproú ňit. Pošoł do kasarňi, bo vedzel, že tam muša buc... Ta mu kapitan dozvoľil hľedac. Šadzi hľedať, ale ňenašoł. Buł i v totej chiži, u truparňi, dze buļi veprove pod plachtu prikriti, tak vypatrali jak mertve cela, aj štiri švički pri ňich horeli. Mišiel, že to vojaci mertvi, i kľeknuł na koľena i pomodlił še, jak običaj pri umar-tich...

Tak še vun pomodlił pri svojich veproch ukradzenich. Ta vojak vihral zastaňku.

Zo Sečoviec.)**

185. §. Ddze buł tam buł, buł jeden sklepár i skleparka, maľi voňi jedno dziūče, co mu bulo meno Ľenorka. A barz bohate ľudze buļi. Tak voňi toto dziūče do škoľi davaļi. Vono take gľupe buļo jak huska, ale dze še vzál tam še vzál jeden pastir u tim mesce. A vun maľ jednoho chlapca, co mu bulo meno Jančo. Dał ho do

*) Rozprával Michal Ďurišin, 64-ročný, grécko-katolík, rodom z Trebišova. Zápis v Trebišove v not. kancellárii 17. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján Benedek, kalvín, rodom zo Šečoviec. Zápis v Šečoviach v hostínci Jámbora 16. okt. r. 1904.

školi a tot chlapec tak še fajne učil, co o dva roki už barz fajne druhi dzeci vun učil, ta i totu Lenorku. Tak jeden čas prišla vona domu na obid. Apo i mama ſe jej pita: „Lenorko, či ti už znaš daco?“ „Apo, ja už znam daco!“ „Ta, chto ce naučil?“ „Ta pastirov Jančo.“ „Vun ce uči?“ „Hej!“ „No, ta znaš co, vež cukru do papira a daj mu... A tak mu povidz, že bi ci ukazoval šicko, co vun zna.“ Tak dziuče nabralo zos sklepou do papira cukru, pošlo do školi a ponuklo cukru pastirovomu Jančoj. Vun cuker vžal a tak išče lepší ju učil. Dziuče prišlo iz radoscu domu: „Apa, mama, jak ja mu cuker dala, tak vun mňe išče lepší učil.“ „No tak mu povidz, že bi taki dobrí bul a prišol na večar do nas i s tobou jak vijdzece zo školi.“ Lenorka pastirovomu Jančoj to povedzela; vun ſe zradoval. Tak dumal, že joho tam na cuker volaju. Tot pan sklepar i paňi skleparka dobre ho opatreli. A vun — barz plani šatki mał na ſebe. Ta pan sklepar pomerjal ho, jaki je veľki a jaki hrubi aji jaki čižemki mu trebało a tak mu povedzel: „Idz, Janču, domu, ja tebe najutre taki šati dam ušic, co vecej chlapci taki mac ſebudu jak twojo.“ Chlapec z radoscu prišol domu, ta hutori occoj svojomu: „Apo, kebi ſce znali, dze ja buľ?“ „Ta dze sinu?“ „No, apo, ta u toho bohatohu sklepara, co ma toti ſejsc sklepi.“ „Ta co ſi tam robil?“ „Ta ma vun jedno dziuče, Lenorku, ta to taka глупа bula jak huš a tak ja ſe ulapił gu ňej, ta mi jej daskeľo raz učil: „Pale, Lenorko, vidziš, to a, to u, to k, vidziš, dobre ſe pripaf na tote literi“... a tak dziuče ſe daco naučilo. Jej ocec mi dał za to ušic šatki... Jančo učil Lenorku vše. Vona raz prišla do domu zo školi, ta poveda: „Afuš, naj ſem pridu, co ja jim ukažem!“ Vžala krejdu, napisala a a pitala ſe: „Afuš, či voňi to poznaju, co ja napisala?“ Tot pan sklepar patri, ta ſe zradoval: „Chvalabohu! Ta i vecej daco znaš?“ „Ó, hej!“ Žała, zaš napisala a u e o a tot pan sklepar z radoscu pošol na oblačok, zaklopkał na svoju paňu: „Podz ſem podz, pale pa, chvalabohu veľku radosc mam, pale naša Lenorka už zna daskeľo literi napisac!“ Tota skleparka tak ſe zradovala co z radosci už ňeznała aňi co robic. „Ta,“ poveda, „či už toti šati tomu pastirovomu Jančoj hotovi? Ked su hotovi, ta jich zaplac a daj mu jich, naj ju išček lepší uči.“ Sklepar poveda: „Ja išče ňeznam, či su hotovi či ňe, ale pošlem ta do toho sabola, že bi jich virichtoval.“ A tak paňi poveda: „A narano jak budze isc Lenorka do školi; ta mu pošli das paru grajcar, že bi ſe zradoval, ta ſebe kupi ſumnu téku i ſumni kalamar aji pirko

farbene, ta budze mac Iepšu dzeku gu našej Lenorkoj.“ Sklepár vŕáť daskelo grajcari, ta dziúčecu do ruki dał: „To daš pastirovomu Jančoju, že bi ce Iepši učíl, aji daj mu kołačka, tu maš jeden falatok pre sebe a druhi pre ľoho. Ta tedik budze mac dobre šerco gu tebe.“ Dziúče toti grajcari Jančoju dała, aji falatok kołačka. Tak von s veľku radojscu už i rachunki jej počał ukazovac. Toto dziúče tak sebe do hlavi brało, jak bi mu sam Panboch nakazał, a tak prišlo raz do domu iz veľku radoscu: „Apo, co koštuje tota ladička kaveju?“ „Ta co chceš?“ „Ta, apo, ja bi chcela jim porachovac, keľo budze funt kaveju koštovac?“ „Ta ti to už znaš? Ta tota ladička mňe koštuje dvasto zlati“ . . . „Ta kelo funti važi?“ Ta to šidzem dzešac funti važi. A tak dziúče dorazučka virachovalo: „Apo, ta — po teľo jich funt koštuje!“ Tot pan sklepár ľem sé začudovał: „Bože, ta co sé s tobou stało, že ti taka глупа buļa a teraz už znaš daco. Tak vun pošoł do škoľi gu panoj rechtoroj. Ta poveda: „Pan rechtor! Co sé stało iz mojim dziúčecom. Štiri roki do škoľi chodziło, a vono ľič ľeznało, — až teraz?“ „No, ja jim povim. Jest u škoľe pastirov chlapiec Jančo. Ja už veľo roki dzeci učím, ľigdam takoho chlapca ľemaľ jak tot. Co mu ukažem a napišem, to pitne tak — jak bi ja — zrobí; to čudna vec. Ja jim povim: Ja už dzeci maľo i učím, ľem tot pastirov Jančo jich šicki uči, ja barz sé radujem u tim chlapcu, Boh zna, co z toho chlapca budze jak pridze do svojich rokoch“ . . . A tak sklepár ľem slúhał. No prišoł domu, ta poveda svojej paňej: „Pale, nam treba chlapca učna, znaš ti co, veźmeni toho pastirovoho Janča, pale, šak už mi mu i šatki kupiľ. Ta najbi buľ tu u sklepe. Ta i dziúče budze učic, bo rechtor tak povedał, že vun dzeci ľeuči, ľem pastirov Jančo, — ta naj ju uči doma. A tak sklepár dał pastira zavolac do sebe a tak mu hutoreł: „Muj Iubi pastiru, mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ „Ó, hej, pan urodzeni, šak išče doma šidzem, štiri chlapci a tri dziúčata, co mi pomahaju statki pajsc, ta čom sé pitaju?“ „Ta ja vam povim: „Muj Iubi, ja toho vašeho chlapca chceme vzac do sklepu, bo čujem, že je mudri chlapiec, ta ja iz ľoho fajnhoho človeka zrobim.“ Pastir sé zradoval, ta sklepároj tak povedał: „Chvalabohu, ta naj sebe ho veźmu, šak ja znam, že jomu tu Iepši budze jak doma, . . . aji dakus inšaki človek z ľoho budze.“ Pošoł pastir domu a tak poveda svojej žeňe: „Luba ženo, co ja ci povim, novinu, naco me tot sklepár volał gu sebe?“ „Ta naco?“ „Znaš ti co? Vun našoho Janča bere do sklepu, budze sé učic za sklepára aji

joho dziūče budze učic.“ Pastirka poveda: „Ta naj idze, šak īem dakus īnšaki človek budze jak mi teraz.“ A tak vŕaľ pastir chlapca i povid ho do pana sklepara: „No, ta ked ūefigljuju, ta tu je! Ta naj ſe bači, naj ſebe ho odo mnē odberu!“ Sklepár išček pastira daščim tam i obdaroval a tak mu povedaľ: „Budzce vi pastiru na pokoju, vašo dzecko budze ſčeſlive, ja ho postavim za človeka!“ Tak pastir pošoł, a chlapec Jančo ostał. Mama poveda: „Lenorko, pale už pastiroū Jančo u nas u sklepe!“ „Ta co tu budze robic?“ „Ta ſe budze za sklepara učic.“ Dziūče ſe zradovalo: „Jajaj, mama, šak ja ho tak lubim jak tebe.“ Skleparka pobehla gu svojomu panu ta poveda: „Kebi ſí buł vidzeł, jak ſe našo dziūče zradovalo tomu Jančoj, že voň ſe budu vjedno učic!“ „Chlapec barz mudri, znaš co, ja mu už ukazał svojo rachunki, ta punkt tak virachoval jak ja.“

Co ale ſe stalo? Chlapec a dziūče vjedno roſli. Jak roſli tak roſli, a ſtraſne ſe lubili. Raz ſe bočkaļi, a mama prik ſkliňanich dzveri ſicko vidzela, a tak vona pošla gu svojomu panu: „Ti, znaš ti co? Veľke neſčesce ſe s tobú i zo mnu staňe. Mi budzeme u veľkej haňbe!“ „Ta čom?“ „Pale, tot žobrak, pastiroū Jančo, našo dziūče bočkaļ, i vona joho, dobre ſe nedojedza... Ja to ūenegdujem. Takohu žobraka dzecko žebi mojo dziūče za ženu vŕalo, — to ja ūescem vidzec aňi čuc!“ A sklepár tak poveda: „Šak ja ſicko vidzim jak voň ſe radzi maju toti dvojo dzeći, ja ſe za to barz radujem, šak tot chlapec už mudrejší jak ja, budz na pokoju, dał bi Panboch, že bi ſe pobrali! Vtedi ja bi ſe radoval.“ Ale ſkleparka zjojčela, tak jak ked bi do nej perun uderiļ: „Jajaj, doraz umrem,... choć me nič ūeboli.“ Tedi ſklepar tak poveda: „Ta co z ūim mam zrobic?“ „Ta znaš co, idz na polo na vadasku a vež ho zo sobu a zaſtreľ ho tak jak psa a ochab ho u kenderici!“ A tak raz ſklepar na ūoho poveda: „Janču, pojdeš ti zo mnu na vadasku?“ „Pojdzem, ked me rača vŕac zo sobu,“ a s veľku radoscu hlapec ſe oblikal. Išče i panu ſkleparoju pušku kam-skorej očisciļ. „No, pan urodzeni, ja už hotovi!“ Šklepar tak poveda: „Čekaj kus!“ Nabral preveľo-veľo peňeži gu ſebe a tak ſe zobraſi obidvomi. Ta iſli na polo. Jak prišli na jeden ſańec, ta ſebe poſidalni, ta tak poveda ſklepar: „Janču, povidz mi teraz po vlasnej praūdze, či ti moju Lenorku lubiš, či ūe?“ Chlapec tak poveda: „Jaj, pan urodzeni, tak ju lubim jak samoho Boha!“ Tedi ſklepar zaplakal, ſlizi mu kapkali od veľkoho žaļu... Chlapec patri: „Co jim, paňe, že voň

tak horko plaču, šak ja ňemušim u ľich buc, ked ſe me haňba a jich dziúčatko ja ňemušim lubic, ked ſe me boja, že ja chudobni; najdzem ſebe taku, jaku mi Boh obecal!“ Sklepár chlapcu to po-vedzeł: „Ti tu maš život položiç, bo moja paňi ňehodna na tebe patrec, že ti našo dziúče Lenorku lubiš.“ „Isce ju lubim, to jim povim.“ „No tu maš tišice, a tišice a merkuj na ſebe! Tu maš totu kartku, atress; to za Červenim morjom toto mesto, dze ti maš tot atress. S Bohom idz, a mi piš... Znaš, chto ja, jak ja, co ja, ta mi nazad piš o ſickim; pozdravujem toho pana ſklepára, dze ti pridzeš s tim adresom.“ No dobre, chlapiec ruku panoj pobočkał, kleknuł a mu ſumne podzekoval; zobrał ſe i poſoł. Sklepár prišol domu, pri-behne dziúče Lenorka: „Apo, ta dze Jančo, a či zaſtrelił daco?“ Panoj ſe ſlizi ſkrucili a dziúče, ked to vidzeļo, počalo plakac tiž. Pobeħla gu mamoj: „Mama, ja ſe pitała api, dze Jančo, ta apa ňehutori ňič, lem tak mu ſlizi kapkaju co i ja ſe rozplakała.“ Paňi už dumala ſebe: „Aha, ta už ho niť!“ Ta poveda: „Lenorko, budz na pokoju, chlapiec Jančo pošoł na vakaciu do domu, zato ho apa tak ſumne oblik i pušku mu dał, žebi chodził po poľu za kraumi ſtríľajuci, — bo joho ocec taki žobrak, co lem valalski kravi paše.“ Prišla paňi gu panoj: „Ta jak tam?“ „Ta co ſi chcela, ta už mi ſkoňčil.“ „Chvalabohu. Ta už budzem zdrava!“ Pošla, ſpivala, hviz-dała, z veľkej radosci i ſivar ſebe zakuriła.

Dobre, co ſe ſtało? Jančo za Červenim morjom fajne ſe spravoval, ale už joho roki prišli a tak jomu prišlo na rozum, že jomu ſe ožeňic treba. A tak vun pisał tomu panoj ſkleparoju pismo na recepisse. Pan dostał, veľku radosc mał, ale Jančo i Lenorkoju pisał... Mama od briftragera Lenorkovo pismo odobrala a počitala a tak vona pismo spaľila... Lenorka za ſidzem roki ňigda jedno pismo od Janča nedostała. Dumała, že Boh zna, dze ſe podzeł. Dojſc vona každi dzeň za ňím plakała, ale ked ňeznała, že dze je?

Co ſe ſtało? Prišol jeden general, mladi pekni chlap, a Lenorku ſpital za ženu. No už Lenorka ſpitana! Co ale ſe ſtało? Jančo za Červenim morjom ſe prišniło, že joho lubi ocec na ſmer-teľnej posceli leži, ta vun dotla ňeskona pokeł svoho Janča ňe-uvidzi. Jančo rano vſtaňe a ruki svomu panoj bočka: „Paňe muj lubi, kebi oni znaļi, co mňe ſe tej noci ſtiľo... že muj ocec dotla ňeskona, pokeł mňe ňe-uvidzi!“ „No, ta znaš co, porichtuj ſebe tarišnu na drahu a ja ci dam das paru tišice na drahu... i tak s Bohom pojdeš.“ Dobre. Jančo peňeži nabral, prišol do toho mesta dze

ten pan bival, co Lenorku mał. Pošoł do traktirni a tak še pitał traktirnika: „Paňe, co tu jest za novina?“ Poveda: „Barz veľka novina tu, paňe; najutre prevelke a veľke vešele budze, bo jeden general tu jednoho sklepara kisasonku bere za ženu, co jej meno Lenorka. Jančo sebe podumal: „Hohohó, šak to tota, co ja ju dakedik u škoľe učil, ach, Bože muj, engeduj mi ju, šak vona mňe tak ſlubovala, že vona radnej ſmerc podstupi a krem mňe ſe ňeodda, Bože muj, Bože muj, co ja mam robiť? Pan traktirník, naj taki dobrí budu, naj mi pošlu tu jednu starú ženu.“ „Dobre, to jich budze peňeži koſtovac!“ „Dobre, ja jej zaplacim.“ Tak Jančo pitał falatok papiru, napisal svojo meno a tak dal tej starej žene do ruky: „Ninko moja ľuba, pre Boha ja vas pitam, ... totu kartočku, ... ochpajce ſe gu tej mladej, ... a dajce jej do ruky, a tu mace sto zlati, ale to zrobce na vašo ſumeňe“ ... Baba bohabojna buła a tak ſe ochpaľa na ſílu, choč ju jak ňechceľi tam puščic, a kartočku do ruky mladej ochpala, ked ju oblikali ... Mladu dvanac frajčimirki oblikali. Mlada totu kartočku do pazuchi puščila. Dobre. Pošli do koſcela i s panom generalom. Prišahli. „Chvalabohu!“ mamka ſe raduje, jak ju pan general pobočkał a pozvala paňi matku. Jančo u traktirni horko plakał: „Bože muj, ta vona o mňe zabuľa alebo tota ſtara žena kartočku jej ňedať!“ Dobre. Jak prišli iz koſcela, — jak ju dvanac oblikali, tak ju dvanac zoblikali, — tedi jej iz pazuchi kartka vypadla. Počítala, ťem ſe ſtrela, umarla. Co robiť? Veľke paňstvo povolane, hojscina virichtovana, — ale už ſinutok a veľki žal. Co zrobili? Umarte celo do koſcela poňešli. Veľka hutka (+ chir) pošla po tim mesce, že tota, co teraz s panom generalom prišahała, — už umarla. Jančo u traktirni gu Bohu zdichnul: „Bože muj, až teraz uznam, že chto prišahu poľame, ta ho Panboh najdze. Vona mi ſlubovala, teraz muj chir' uvidzeľa i počítala, tak ju Panboch na druhu ſvet odobrá! Poručenu Bohu, idzem ja ſe pomodlic za jej dušičku do koſcela.“ Buł tam, v traktirni, jeden cudzi vandrovňik, povedzel mu Jančo: „Pajtaš, ti ňemaš peňeži“ ... „Vera ňe, a ti maš?“ „Ja mam dojse. Znaš co? Podz tŕ zo mnú do koſcela, choľem uvidziš totu umartu Lenorku, co ja ju dakedik u škoľe učil, aji luboval. Vona mi ſlubila, že vona ſe ňigda za druhoho ňeodda, a teraz prišahla s generalom. Ta preto umarla! — Jak Boch da, tak budze. Podz, pajtaš, zo mnú; budzeme ſe Bohu modlic, ozda Boh mi pomože, že išček obžije a budze moja žena“... a tak pošli do koſcela. Tak ſe Jančo Bohu modlił ſčiro,

že dobre toti muri ňepopukali... Dze še vžał, tam še vžał jeden veľki had. Zpod kameňa u koscele višoł a tak gu Jančož bežeł še metajuci... Jančo še bał, ale od hada uceknuč ňemuch, bo koscel zamknuti buł. Iz piska ochpał Jančož do ruki jednu litorosc, tak Jančo poveda: „Co mi Boch posłał jaku kvitku, taku ja tebe Lenorko dam popachac!“ Had še zobrał, pošoł nazad pod kameň. Jančo s litoroscu pomajdał jej popod nos, Lenorka še stresla a iz truni hore stanula. „Ach, ach, muj mieli verni Jaňičku, ta dze si še tu vžał?“ „Lenorko moja luba, čom si taka zaúžata buła, ja tebe sto a sto listi pisał zza Červenoho morja a ti mi ňigda ani jeden ňepisała,... a teraz si dostala muj list? „Hej, Jaňičku i za to mi pre tebe umarla jak mi tvojo meno a slovo počitała. Ale znaš co, ked ci Boch engedovał, že si me skrišił tak ja budzem Boža a tvoja Janču, dušo moja!“ Tak vona iz truni višla a gu ňomu na stolok šedla. A tak iz joho knižočki še obidvojo modlili. Tak, ale co še stało? Pridze rano koscelník, otvori dzveri do koscela a patri: „Bože muj, či mi šałeni, či mi pijani? Šak tam dvojo šedza, a še modla, šak ja večar každoho vihnal, ťem umarta sama buła? Idzem ja gu panoj pľebanoj: „Jich milojsc, kebi znaļi, co ja jim povim?“ „Co take Jožku?“ Jich milojsc, umarta stanula i s frajirom šedzi!“ „Ti šałeni abo si od večera pijani, idz gu panoj kaplanoj, ta opaſce dvomi, bo ja to ňeverim.“ „Pochvaľen Ježiš, naj stavaju, pan kaplan!“ „Jožku, co scece? Šak pan pľeban idu na omšu, ňe ja!“ „Hej, hej, šak ja znam, ale znaju co? Umarta stanula a iz frajirom šedzi.“ „Idzce, Jožku, lehñice spac, bo sce šałeni, pan pľeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri).“ Tak — Jožko pošoł do orgoňisti: „Pan orgoňista, naj stavaju!“ „Co za novina? Už sce zazvaňali?“ „Ne, ale umarta v koscele stanula!“ „No, no? Jožku, to präuda?“ „Óh, hej, no podzme.“ Pan orgoňista scahnuł kamaši na nohi a tak iz Jožkom, koscelníkom, prišoł do koscela. „Jožku, ochpajce kľuč do dzveri, vi stuje tu, a ja opatrim.“ Jožko otvorił, pan orgoňista vojdze, patri, — to präuda! „Joj, Jožku, Jožku, ňigdam to ňevidzeł, že bi umarti z hrobu stanuł, a tota kisasonka stanula! Ta co to budze?“ I rodiče še doznaļi i general a s veľku radoscu do koscela pošli. General ulapił Lenorku za jej bielu ručku a chceł ju pobočkac, vona ale skočila zo stolka a zjobjela: „Paňe muj, naj me ňerušaju, bo ja ňe jich, bo ja... tu je pri mňe, ja toho mam buc, ja še tomu obecała, ja z ňima včera prišahla, ale źmi svomu frajiru slovo ňetrimala, zato

ja umarla. Teraz vun mňe skrišiľ, ta ja joho chcem buč.“ Tedi naznovo iz Jančom prišahli. General horko zaplakał, aňi na tim vešeli už ňebut. Dobre. Už vešeľe še odbulo, Jančo pošoł do sklepoch, tak sklepar dał mu šejsc sklepi: „Tu maš, gazduj jak znaš, a šejsc ochabil sebe. Jančo veľke ščesce mał, ta zo sklepoch šicko popredal, ta poveda: „Lenorko, ja idzem na tovar tam, dze ja tovariš buł!“ Tak nabral peňeži, scisnuł ju za jej bielu ručku a tak ju pobočkał: „Budz zdrava, ženo moja Iuba, do vidzeňa!“ Jančo še zobrał a pošoł na tovar za Červene morjo do svojoho pana. Pan mu tovaru tišice a tišice dał napakovac... No, co še stalo? Raz prišlo avizo do toho mesta, dze Lenorka bivala, že tam pridze jedna kompaňija vojska. Lenorka doma bula. Kišbirove kvarteľe rozdávali, každoho oficira na fajne, šumne mesco bešeľovali. Prišli gu Lenorki: „Paňi urodzena, dame jim na kvartíl jednoho pana majora, barz šumni človek“... „Dobre, barz vzdečne primem.“ Prišlo vojsko, prišol pan major, daju mu sidulku, že „na toto numero tam ma svoj kvartíl“... Dobre. Pan major tak še paňej pobacił, co odrazu šidzem raz ju žima zbilá za ňim. Jak voni, toti vojaci, odchadzaļi na druhe mesto, Lenorka še vipakovala a za panom majorom ucekla. Rodiče ňič neznaļi, Iem tot tovariš, co da-kedik iz Jančom u traktirni pił, ta vun tak povedal: „Paňi urodzena, voni budu plakac a žalovac za svojim panom a za mojim kamaratom.“ A Iem ucekla. Jančo prišol domu. „Bratu, dze moja žena?“ „Nepovim ci teraz ňič. Spakujme tovar do sklepoch. I tak ponošili, skladli šicko jak še patrelo. „Ta, pajtašu, tvoja žena ucekla za vojakami, za jedním majorom. Von už teraz Panboh zna dze!“ Tak Jančo kleknul a zaplakal: „Bože muj, Bože muj, šak ja ju učil kedi maľučka buła... a pre mňe i umarla! Co to budze z toho? Podz, pajtaš, mam ja peňeži, pojdzeme gu tomu vojsku a še zverbujeme, šak pan major hodzen za vojakoch odo-brac, napiše sidulku panoj doktoroj, -- tak budze dobre.“

Už Jančo iz pajtašom zverbovani; služa. Jančo už frajter, Jančo už stražamešter, Jančo už lajtnant, Jančo už kapitan, Jančo už obers-lajtnant a tak von pisał eštanciju do pana čisara, žebi mu najjas-nejši pan čisar engedoval, žebi vun u tej krajiňe panoch majoroch much povizitirovac iz jich paňami. Dobre, pan čisar to engedovał a tak Jančo oberslajtnant, u befeļu vidal, žebi od každoho infan-teriskoho regementu majore na vizitu še postavili i zo svojima paňami u tim i u tim dňu... I tak še stalo, chtori major ženu mał, každi

zo svoju prišol; ten major, co Lenorku ukrad, postavił še sam, ale joho paňi ňe. A tak še ho Jančo pitał: „Pan major, oňi su ženati človek?“ „Hej!“ „Oňi maju svoju paňu, jak jej meno?“ „Lenorka.“ „Dobre, choč je jaka chora, tu ju chceme vidzec!“ A tak šidzem dochtori na hintovi pošidali a paňi majorovu opatreli a tak prišikovali. „No, pan major, co sebe odsudza za jich sumeňe, že moju ženu odo mňe odobrali? Znaju, žena dluhe vlasti, kratki rozum a taka jak suka‘, ale voňi horši od psa; teraz jak Boch da, tak budze zo mnu. Dam jim štandrek! Ti Lenorko, ti buła moja, uznaš me, poznaš me? Chceš prisc gu mňe?“ Vona še rozplakała a tak jomu prišlubiła, že už dobra budze, a joho ňigda ňeopušči do joho ſmerti a tak i doteraz žiju, ked ňeumarli.

Z Vranova.*)

186. §. Jeden ocec pošol do karčmi. Sin za ňim prišol i tam še povadzili, bo ten sin barz podlo robił. Tak ocec ho napominał: „Sinu, ňedobre robiš!“ Sin nateľo še pohňevał, že occa uderił tri razi po tvari. Ocec vtedik zo žalu veľkoho pošol domu i tak še zastarał, že o paru dňi z toho žalu umar. I sin do takej chorosei prišol, že ňezadluha i vun umar. Jak umarli, u tej karčme, kadzi prišla dzešata hodzina večar, už ničkto ňemuch še obstac, bo barz strašilo. I veľo ľudzi tam umarli zo strachu, co tam nocovali. O paru roki prišol jeden vandrovni, kovačski tovariš, i pitał še kačmarovi na noc. Kačmar mu to hutori: „Ja jich ňehodzen prenocovac, bo i ja tu ňenocujem už tri roki, bo tu barz straší.“ „Pan kačmar, ja še straška ňebojim, ja zostaňem tu na noc!“ „Dobre, ale ja za ňih ňestojim.“ Richtar buł u karčmi a hutori na to: „Naj mu daju pokoj, kačmaru!“ Kačmar mu dal jednu halvu pašlenki i karti i ſvički. Kačmar odešol do druhoho bivania. Tot sebe ſedzi, prišla dzešata hodzina. Iem raz čuje veľki krik a všelijake larmi, z lancami čerkotaňe, jak ked bi furmani išli. Naraz Iem ře dzvere do karčmi otvorja, i pridu dvomi vojaci i patra na kovača. Vun Iem ſedzi a patri tiž na ňich. Tote ře vikrucieli i pošli vonka. I priňesu zo sebu dva kožlini. Zaš ře vikruca a von pošli. Tedi priňesu jednu trunu a položili ju na tote kožlini. Jeden z tich vojakoch stanuł gu nohom, druhí gu hlave. Tedi truna ře začne

*) Rozprával Michal Balogh, 72-ročný, rodom z Vranova. Zápis vo Vranove v hostinci pod Uhorskou korunoň 13. október 1904,

otvirc i vindze z ňej toho staroho umartoho occa umarti sin. Po Šmerci stanuł, i sednuł sebe na ľaňku gu tomu kovalskomu tovarišovi. A vše idze gu ňomu a vše ho ciska gu muru dalej. Kovalski tovariš mu hutori: „Šedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu na pisk!“ Ale tot umarti zaš ho dalej ciska, tedi kovalski tovariš dał mu jednu na pisk... Kratki čas pošedzel umarti a znova začal ho ciskac. Kovalski tovariš zaš mu dał jednu po pisku... Zaš čas pošedzel sebe spokojne tot umarti a zaš še obracił a zaš začal ciskac kovala. Ale koval mu toto povedzel: „Kedz ſebudzeš spokojni, že me ešče ciskac budzeš, ta ci taku dam, co ce fras ułapi“... I dał mu. Útedi tot umarti stanuł a podzekoval mu za za tote tri po pisku, a povedzel mu: „Ti me vimentoval, bo ja bi buł tu na veki chodził strašic, doklik bi ja ſedostał buł tote tri po pisku, co ja svomu occoju dał. I vtedik ſicko ſe straciło, i vojací, i truna, i kožlini, i umarti ſin. Rano prišoł kačmar, že co ſe ſtało s kovalom, či vun iſče žije? Naſoł ho zdravoho a pitał ſe ho, co vidzeł? Vidzeł mi to i to, i porozpravjał mu, co ſe z nim vodziło. Kačmar ſe barz čudoval i barz ſe zradovał, i viňał dvacec zlati a kovaloju podarovał. I odtedik tam ſigda neſtraſilo.

Z Dobrej.*)

187. §. Jeden lešník buł u leše. Prišoł gu ňomu jeden leū a naňho poveda: „Hop, stuſ!“ Tot ſe odstraſel a ſe ho pita: „Co chceš?“ Ta tot leū: „Ti chlop?“ Vun, tot lešník: „Ta čom pitaſ ſe?“ „Ja čuł, že chlop barz mocni, tak bi mi ſe z nim pasovał!“ Lešník poveda: „Ja ſe chlop, bo ja lešník, ale doraz budze iſc tu jeden chlop.“ Počekaļi kuščok, ta iſoł jeden husar na koňu. Tot lešník poveda: „Tu chlop idze, ta ſe ſe pasuj.“ Jak husar iſoł na koňu, leū gu ňomu idze: „Hop, stuſ!“ Ale husar ſestał, vun začal ſtrilač na leva z revolvera, haj, z revolvera, ale leū ſedzba ňič, lem idze gu ňomu dalej. Jak vidzeł to husar, ta začal rubać leva po hlave, po čole zo ſablu. Jakoś ſe vimentoval od leva, i husar poſoł svoju drahу, dze iſoł... Leū ſe vraciļ gu lešníkoj, bo lešník ſe prižirał z za buka, ta poveda lešníkoj: „Čuł mi, že chlop mocni, a vun naisce mocni, bo jak raz začal pľuvac mŕe do oč,

*.) Pozprával Ján Bak, 43-ročný, rodom z Dobrej. Zápis v Dobrej v hostinci Majera Leboviča 11. okt. r. 1904.

ta až me zašlepiło ... (A to co husar štrílał z revolvera.) ... a to níč išče, ale jak vicah z rici jazik, ta me začal z ňim mocne majdaci po hľave a po čole, až me calkom zašlepiło.

188. §. Jeden muž zo ženu še coška povadzel. I muž ju ochabeł i pošoł od ňej. I našoł sebe službu i služil da za jedno petnac roki, ochabił dvoch malich chlapcoў pri žeňe. Chlapci chodzili do školi i barz še fajne učili. Jak višli z valalskej školi, potim išli do vekšej školi. Učili še v školoch barz fajne, tak buli klerici, prišli domu gu matkoj svojej, opatrec ju. Večer šedzeļi pri stole a jich ocec prave zo službi odešoł, dze služel, popatreł na oblak a vidzi, že tam dvomi gavalire šedza za stolom. Vun patri a duma sebe, jak to, že gu jeho žeňe chodza gavalire? ... I dumał, že na oblak štreli do ňich. Ale dostał od Panabohá inakšu dumu: „Odložim ja to do rana!“ A nepošoł do ženi, ale do jednoho sušeda nocovac. I še pita toho sušeda, — a tot sušed ho už ſepoznał, — jak tota vaša sušeda še ma? Ta sušed poveda: „Barz še dobre ma, dała dvoch sinoў viučic, už su klerici.“ A vun sebe podumał vec: „Dobre, že ja ſeštrefil, bo to mojo sinove!“ Rano vec pošoł domu a tak ſe privital zo ženu i zo sinami a maľi veľku radosc, že ſe zeſli tak vjedno. Tak Panbuch spravuje život ľudski.

189. §. Na lukoch košíme šeno, koša ho košače. Kedz je po košene, ta ho obracaju na druhí bok, žebeit vischlo. Jak vischlo, tak ho skladaju do kupkoў. Jak je u kupkoch dzeň-dva abo i tri dňi, ta opatrime ho, či je suché? Kedz je ňe suché, ta ho rozcahneme na blich, že bi ſe sušilo lepši. Tak, haj! Kedz je u kupkoch suché, takoj ho vožíme domu. Šeno ſe s poľa voží na šop, abo do oborova (nom. oborov. Zapisov.). Perša trava, co rošne na lukoch, vola ſe šeno, a druha je otava. — Mi tu tak zvikli na huroch, že ochabime na ožiminu uhori, potim pred žnívami jich oreme perši raz. Ú augustu odvracame. Dachtori gazda i hnúj navoži a potim odvraca. Pluh jeiem jednaki. Kedz ſe po treći poore, tak pošejeme žito abo pšeňicu. Chto ňehnojet žem na žito abo na pšeňicu, napred rozšeje žito a vec potim da mučku mesto hnoju. Potim zabraňime. Ked mučku ſejeme, trafi ſe, že ſe lepši urodzi, jak bū mē hnojili ...

Zo Stropkov.^{*)}

190. §. Dakedi v Stropkovoč buł na turňi bachtter a vikrikovał hodzini sverchu s turňi. Kričel každu hodzinu: „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jeden zlodzej ukradnuł raz kozu i išoł z ňu prez ulicu v noci a učuł hlas s turňi: „Vidzim ce vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jak zlodzej učuł toto vikrikovaňe, ta kozu pušcił a sam uceknuł, bo mišteł, že bachtter joho vidzi a že na ňoho kriči.

Dakedi tu v Stropkovoč ešči bubna nemaļi. Ta rozkazi tak publikovali: Stanuł prísažník najmlači na bečku a ztamadz sverchu s bečki kričel: „Schodzec še shuri i sdołi, budzem vam daco hutoric! Vtedi i vtedi budze u Stropkovoč (abo indze...) jurmak“ atd. Potim dvomi ľudze vžali bečku a prenešli daľej a prísažní zaš višoł na bečku dohuri a zaš vikričel rozkazi richtar'ske.

Za starich časouč tak porcije u nas vibirali: Išoł richtar' zos prísažníkami a jeden za ňima ňis na pľecu rovaše na špargi nahchnute. Na totej špargi višeli toti rovaše za redom. Chto placił porciju, ta keľo zaplacił, — telo mu na rovaš narezali. Na jednej straňe rezali zlati ňemecki, a na druhej straňe dutki, a na boku dzirki naznačili, to buļi grajcare. Na totu porciju jeden nošíł tanistro a do tej peňeži skladali; toho volali hromadski gazda. Dudek buļi tri grajcare, a do grajcaria išli dva peňažki.

Z Banoviec.^{**)}

191. §. Bul jeden kral, mal vun troch sinoch. Ale vun už stari bul, ta tak povedal tim sinom: „Sinove mojo, teraz ſeznam, komu mam dac kraľuſtvvo svojo, či najmlačomu, či najstaršomu, či stredniomu. Ja vam poradzim: Chtori daļi vištreli, ten budze krajom!“ Sami perši najstarši štrilal. Pokadzi mu padla štrilka, tam zrobili znak. Potim stredni. Zaš tam postavil ſe znak, pokadzi štrelił. Naostatku najmlačci štrelił. Toho štrilka išla barz daľeko až žem parala. Za tim ſlidom išli hľedac i veļo kopali, bo štrilka pošla popod huru. Tam kopali, a vſadzi bulo znac, kadzi

^{*)} Rozprával p. Jozef Žanoni, 65-ročný, rodom zo Stropkov. Zápis v Stropkovoč v not. kancellárii 12. okt. r. 1904.

^{**)} Rozprával Ján Papčun (Koreň), 55-ročný, rodom z Banoviec. Zápis v Banovciach v hostinci Adolfa Mandulu 4. okt. r. 1904.

ona išla. I prekopali voňi sé i našli štrítku. Ale to už bolo na tamtím kraju huri v druhim krajoústve, dze bul jeden barz krasni zaklati krajoúski burk. Ta prišol gu ňomu najinlačci kralovič, co najdali mu pošla štrítku, iz jedenac husarami, — vun bul dvanasti. U tim burku bulo prekrasne šicko, i maštaľne. Pošli do maštaľoch, uvadzili koňe, každi mal osobitne svuj valou i drabinku. Pred každim koňom porcija oúsa, porcija šena, ale ňikoho ňebulo u tim burku zachiric... Jak už jim koňe jedli obrok, tedi pošli dnuka do burku toti jedenac husare a dvanasti krajoúci. Tam u jednej chiži bul obid pre dvanac personi. Najedli sé, bulo i vina jak običajne gu obedoj. Potim, jak poobedovali, sé zabraľi von. Zabavili sé do olovrvantu, potim pošli zaš do sati, zaš tam bul olovrvant. Po olovrvance sé zabaviali až do večara. Na večer zaš koňe mali svoj obrok a toti zaš pošli na večeru a mali šicko jak sé patri. Po večeri pošli a obzírali burk, a našli tam jednu chižu, co sé u ňej spalo. Bulo u ňej jedenac posciľki jak običajne, a dvanasta striberna. I tak povedzel jim krajoúci: „Cimborove, každi do svojej lehnice, a ja do stribernej!“ I políhalo voňi, jak bul rozkaz. Šicki zaspali, i krajoúci, ľem jeden bul, co ňespal. Ňespal, ale vun sé zadal, že ſpi. Kolo jedenastej hodzini prišli jedenac ſrajčimirkia a dvanasta princeza, co buļi zaklati. Šicki dvanac buļi čarne. A každa lehla do posciľki gu svomu, a princeza gu krajoúčovi. I ňichto o tim ňeznal, ľem tot jeden, co ňespal. I dziuki spali tam, a ňichto ňeznal, kedi voňi od ňich odišli. Rano povstavalo toti dvanac, pošli do maštaľni, koňe šicko mali jak predtim. Išli do svojej chiži a zaš mali frištik jak i predtim. I zabavili sé do obedu. Obid zaš tak bul jak i predtim, i olovrvant, i večera. Ten perši, co peršu noc ňespal, tak hutori krajoúčovi: „Co bi ja jim povedzel, kebi me posluchať? Jak ſmi peršu noc spať u tich posciľkoch, prišli dvanac dziuki, a každa lehla gu svomu, a čarne buļi. Kebi oňi dali pozor, krajoúču, ta bi to i oňi zbačili.“ Tak jak už po večeri pošli spac, každi spal zaš, ľem krajoúci dal pozor, aj tot perši. Spali toti dvomi, ale prečik ňespal... I prišli kolo jedenastej hodzini zaš toti dziuki a zaš lehla každa gu svomu. Ale po pas buļi už bili jak ſních, každa. Krajoúci to už vidzel. Jomu ňedalo sumčne spočinuc, tak sé rušil... a toti šicki doraz zlekli sé a pošli het a ňichto ňeznal že kadzi abo dze? Prespaťi voňi tam, toti dvanac, do rana; rano stanuli, pošli do maštaľni... koňe rehocu, bo ňimaju oúsa, aňi šena. Toti dvanac pošli potim na frištik,... prazni šicko bulo. „No kamaraci,

povidzce, co sce teraz narobili! Koňe ſemajú co jejs', aňi mi... Dobre. Teraz, kamaraci, dzešec ſe vracce nazad do moho occa, zkadzi sce prišli, a ja zoz mojim vernim kamaratom pujdu za totima dziúkami." Toti dzešec ſe vracili, a dvomi pošli hľedac dziúki. I išli voňi, aj išli, prišli do jednoho kraja. I voňi ſebe tam pitali službu i žali jich do službi. Obomu inaše buli. Ale u toho kraja lepšu mal počlivosť ſluha jak kraľovič. Voňi tam služili... Jeden raz tot cimbora kraľovičov tak hutoril ſvomu kamaratoj: „Je to prekrasna princeza, co u jej occa služime"... Kraľovič tak povedal cimborovi: „Kamarat, ſumna tota naša princeza, ale tota moja frajirka, co ſe mnú spala, ma ſpodok nohi ſumnejší jak princezní tvar!" I cimbora kraľovičov to povedzel princezoj... Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavrieť a povedzela: „Ked do osem dňi ſe ukaže mné tvoja frajirka ſpodok nohi, ta budzeš zaveſení!" I tak vun zavarti bul do osem dňoch. Už osmi dňa prišol. Už ho vedli pod ſibeň nakoňec mesta. Už stal pod ſibeňu... Pľeban ſe z ňim modlil naostatku... Od poludňa ſlunka zrazu vidza, že idze biele vojsko aj štiri bili koňe aji bili koč... Jak to vidzel narod, co ho odpravidzil pod ſibeň, rozkazal ſtač katovi, zakeľ to vojsko nepridze. O pejč-ſejš' minut už tam bulo to vojsko. Tota, co na tých ſtiroch bilich koňoch išla, stanula pred ſibeňu, i to vojsko bili, i zložila zo ſvojej nohi zlatu čerevičku i obracila nohu tak, žeby ſpodok bulo vidno: I peknejší jej bul ſpodok nohi jak princezni tvar! I duškom ludze povedzeli, že kraľovič nezaslužil ſmert, bo prařdu hutoril! Ta joho frajirka, co prišla na ſtiroch bilich koňoch, tak mu povedzela: „Nechval ſe vecej zo mnú. Tedi me dostaňeš jak jednu paru železnich bočkoroch podres!" I s tim prepadla i nicto ju vecej ſevidzela. I tak vun ſe zabral ſam jeden a išol hurami-lesami, ſtarima drahami i našol vun železni bočkorí; už svoji podral, co mal. I tak u tých bočkoroch išol. Ked raz kročil, na mielu Žeme naraz kročil! I išol, išol i už toti bočkorí popredziral. Doraz to zbačil, bo mu už cirne do nohoc bilo. Išol vun u veľkej cme u noci i ſe neznał dze je, ale zdaleka vidzel ſvetlo i pošol vun za tim ſvetlom. Dze vun prišol? Tam, dze ſe ſvicio, to veľki bul cinter... Pridze vun gu tomu ſvetloj... To ſvetlo ſtalo na jednim kameňu okruhlim a veľki bulo. Kolo ſvetla dvanac truni buli ſkliňeni; na jedenac trunoch ſedzela černa vrana a na dvanastej havran. Vun duškom zložil verch dolu s tej truni, dze havran ſedzel... tam bula joho frajirka, i ſam do tej truni lehnul gu ſej... Jak lehnul, čuje

že dzvoni dzvoňa, vojsko bubnuje, vojaci sé execiruju, oficire sé prechodza... Našol ju, bo už žeľzne bočkori podral. Vona mu povedzela u tej truňe: „Ti si me teraz višlebodzil, ti muj muž a ja tvoja žena!“ Z cintera pošli do jej burku, chtori bul zaklati a chtoroho kraľovič višlebodzil. Tak mal tot kraľovič dva burki, po žeňe jeden a po occoj druhi, bo vun bul ten sin, co najdali streli... I doňeska žiju ked ňepomarli.

Zo Stražského.*)

192. §. Dze bul dze ňebul, bul jeden chudobni čevek. Tot chudobni čevek mal ženu, s chtoru žil štiracec roki, ale nemaľi dzecka. I voň to za potupu malí, že Panbuch jich dzecmi ňepožehnal. Tot chudobni čevek znal ribi lapac i z toho zo svoju ženu žil. Prišol jeden čas taki, že dal Panbuch diždžu i prišla voda veľka. Tak tot čevek poveda svojej žeňe: „Ženo ľuba, prišla voda veľka, šnilo sé mi, že ja teraz budzem mac ščesce veľke do riboch. Lem škoda, že ňemame pomoci ľajakej; Ľudze maju dzeci do pomoci a mi ňemame žadne, mi sé mušime sami dvojo mučic.“ Tot čevek sé zabral lapac ribi. I mal vun jednu kobulu i jednu teľigu, tak vun poveda svojej žeňe: „Ja znam, že budzem mac veľke ščesce do riboch, ta ja vežnu i svoju kobulu i teľigu“... I vun sé zabral i pošol gu vodze... I vera jomu Panbuch dal ščesce, i nalapal poňu teľigu ribou. Lemže vun sé tam zabavil až do večera. Šicke ľudze pošli domu, co ribi lapať, bo mali pomoci. Vun ňemal ľikoho, bul ľemi zo svoju kobolkou i zo svoju teľigu, a vera joho zamerklo. Jak vun už tote ribi nalapal, pohnul teľigu i puščil vun sé do domu. Idze do domu, ale joho kobulka ňebirovala cahac, bo barz mechka draha bula. Vona jomu naštred žemni stanula jak išol do domu. Barz vun sé Bohu žaloval, že co tak joho kriūdzi? Stoji, i ľemi sé Bohu žaluje, až pláče. Pri tim tota joho kobulka odpočinula, i daľej pocahla. I prišla na druhé mesco. Dokonala sé zaš — a stanula. Tot čevek zaš lementuje a gu Bohu sé vola, že čomu ho tak opuščil? Že ňema do pomoci ľikoho, že joho s dzecmi ňepožehnal! Kobulka odpočinula, vun zahnal, a prišli až gu draže. Jak prišli gu draže, — kobulka zaš stanula. Vun

*) Rozprával Jozef Vilegi, 66-ročný, ruskej viery, rodom zo Stražského. Zápis v Stražskom v hostinci Sam. Glücka. Prvá polovica je zapísaná 10. okt., druhá 14. okt. r. 1904.

zaš pita Boha na pomoc a plače jak predtím, že co joho Panbuch tak ňepožehnal s dzečmi a s pomocou jak druhoho čleveka? Kobulka zaš odpočinula, ta i caha dalej... Ale co še staňe? Z tich riboch jedna še gu ňomu ozve i tak jomu hutori: „Ti, čleveku, preco ti tak plačeš, preco ti tak bidkaš Bohu?“ Vun poveda: „Nevidzim kolo sebe ňikoho, ňeznam chto gu mňe hutori?“ Tota riba mu tak poveda: „Jest tu medzi tima ribami, co ti lapil a co vežeš, jedna zlata riba. Jak ti pridzeš do domu a jak budzeš toti ribi dolu sbirac s vožika, ta ti ju najdzeš, bo ma zlatu lulu; -- ti me potim poznaš. Potim me vežieš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, že bi ja žila. Potim da Panbuch dzeň, ňaj mňe tvoja žena vežne a ňaj mňe odňeše do varoša, ta me preda za drahe peňeži, ta ci budze lepši žic na ſevece. Ale jak ti pridzeš do domu, tak odorveš zo mňe dva lupi a daš zejs' svojej kobule, odorveš druhe dva lupi a daš zejs' svojej žeňe, a odorveš trece dva lupi, daš zejs' svojej sukoj, odorveš štvarte dva lupi a zasadziš do zahradki a zapraviš, co bi tam ňič ňepošlo!... Potim mňe tvoja žena ňaj odňeše do mesta. Tam me preda za drahe peňeži.“ S tim skričel tot chudobni člevek na svoju kobulku „Vjo!“ i pocahla. I idze vun za hradsku prosto do domu, ale to už bulo cma. Joho žena nakoñec valala už ho vipatra i hutori tak: „Mužu muj īubeni, dze ti bul do takej noci?“ Vun jej tak hutori: „Nebuj še, moja ženo, ňič. Ja, chvalabohu, mal řešce. Odkadi ja žijem iz tobu, ta ja take řešce išče ňemal ňigda jak teraz.“ Jak prišli do domu, toti ribi sbírali s vožika... i vera potrafiili i na totu zlatu ribu, chtora gu ňemu hutorila. I doraz totu ribu okremé položili do jednoho korita do vodi. I vona tam bula živa. Žena z totich riboch zhotovala večeru. Večerjači, ale vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala. I doraz pošol i odlupil dva lupi z totej zlatej ribi i odniš do svojej maštaľní. Załepil do chleba a dal zejs' svojej kobule. Odlupil druhe dva lupi a dal vun zejs' svojej žeňe, a odlupil trece dva lupi a dal vun zejs' svojej sučkoj. Odorval štvarte dva lupi i poňis do zahradki a zasadzil do ţemi. I s tim polihali spac. Dal Panbuch narano dzeň i joho žena vežne totu zlatu ribu i ňeš ju do mesta. Riba bula živa. Jak ju vona priňeše do mesta, viloži ju na plac. Tam preveľo īudzi še zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ňigda ňevidzeli... Židove a panove, baroňi a grofove pitali še tej chudobnej ženi, co vona za totu ribu pita? Vona, jak chudobna žena, ňeznala co pitac... Prišol jeden bohati grof. Jak vun totu ribu uvidzel, doraz tej žeňe povedzel:

„Podz, ženo, poňeš totu ribu za mnú.“ I vona poňesla totu ribu až do grofa. Grof totu ribu od ňej kupil i dal jej za ňu tišic zlati. Žena chudobna z radoscu domu uceka, že vona tak ščešliva bula! Ten grof dal skleňeni lavor viduc a do ľoho vodi puščic a totu ribu do toho lavora... A dal na svojim dvore jeden šumni slup zakopac a dal ho pozlaciť a na toho slupa dal totu ribu na zlati lanc uvardziec. Prišli panove i grofove z caloho sveta patric na totu ribu jak na ukaziju, bo ľigda taku nevidzeļi...

A teraz čujme, co ſe s tima chudobnima ľudzmi daľej stalo. Žena prišla do domu gu svomu mužoj s veľikou radoscu, že priňesla tišic zlati za zlatu ribu. Voňi dvojo potom žili ſebe dobre. Raz ten chudobni človek patri na svoju ženu, — jakbi bula v čeži... Patri na svoju kobulku a vona, — jakbi bula žrebna. A patril na svoju ſučku, ... vona jakbi bula kotna. I dal Panbuch čas, ked prešlo dzevec meſaci, že joho žena zlehla, i mala dvoch chlapcoch. A taki toti chlapci buli krasni, co jim v calim ſvece pari Ŀebulo. Maľi zlati vlasi. Pridze čas, okocila ſe ſučka, mala dva pšiki, a maľi na ſebe ſtríbernu ſerſc a jednaki buli, že nicto Ŀemu h spoznac, chtori jeden a chtori druhi. Aj toti dva chlapci taki buli. Pridze čas, ožrebi ſe kobulka; mala dva koňiki, taki, co u calim ſvece taki Ŀebuli. Maľi na ſebe zlatu ſerſc. Ta ten chudobni človek barz ſe radoval, že gu joho starosci dal mu Panbuch ſčesce. Pošol vun do zahradki, dze vun toti dva lupi zasadzil. Co vun tam uvidzel? Že tam rošnu dva zlate ſabli. I tak hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pšiki i vihodoval jich do dvanac roki. Dal vun chlapcoú do ſkoli i chlapcové ſe viučili ſeľijaki jazik aj ſeľijke pismo. Toti chlapci o svojej kraſe Ŀeznali. Jak maľi oſemnac roki, tak už buli viučeni ſeľijačinu. Tak voňi povedaju svomu occu aji svojej maceri, že voňi gavalire, ta jim ſkoda u tim chudobnim valafe... „Mi ked pujdzeme po ſvece — hutori jeden — ta me hodni iſe kraľoūſtvo vihrac.“ Druhi poveda: „Hej, bratu muj, Panbuch dal nas na radosc našomu occoj aj naſej matki a mi teraz na stare dňi či jich zochabime? Co voňi budu teraz robic?“ Poveda mu brat: „No, bratu, mi obidvomi razom Ŀepujdzeme, jeden pri svojim occoj a pri svojej matki zostaňeme, a lem jeden pujdzeme probovac ſvet.“ Heútot mu hutori: „Chtori, bratu, napridz pujdzeme?“ „Ta chtori zme starší.“ „Hej, bratu muj Ŀubeni, ta chtori mi starší, ked mi ſe dvojnaki narodzili?“ Ale tot mu poveda: „Hej, bratu, ale obidvomi zme naraz ſe Ŀenarodzili. Lem jeden bul napridz a

a druhí bul za ňím. Mi ſe popitame svojej maceri, chtori mi ſe napridz narodzil, tot źme starši. A chtori bul za ňím, tot je mlačči.“ I prišli voňi domu i pitali ſe svojej matki: „Matko naša, vi nam povidzce, chtori źme starši a chtori mlačči?“ A jich matka po-vedzela: „Sinu muj ťubeni, ti ſe narodzil napridz, ta ti starši, a ti ſe narodzil za ňím, ta ti mlačči.“ „No teraz, namčo moja ťuba, aj vi apko naš lubi, jeden od vas odejdzeme, mi pujdzeme ſvet probovac, bo mi možeme išče ſebe dagdze kraloūſtvo vihrac.“ Ocec a matka začali plakac, že dal jim Panbuch dva dzeci na radosc a voňi jich chceju zochabiac na starosc...“ Voňi, dva sinove, tak povedaju: „Nebujce ſe, mamko, aňi vi, apko, bo mi obidvomi naraz ſepujdzeme. Jeden pujdze do ſveta ſvet probovac a druhí zostaňe pri vas: vas hodovac.“ Ta starši ſe ſbira, že idze... i vidzi ocec jich aji matka, že to už ſe figle, že starši ſin naisce jich zochabi...“

Sinove, jak pri svojimi otcoj žili a jak u školoch ſe učili, ſigda ſevidzeli toti dva krasni koňe, aňi toti dva pſiki, co jim ocec hodoval. Jak ocec vidzel, že voňi ſe už isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhí ostava, tak povedzel: „No podzce, dzeci, tu, išče vam daco ukažu.“ Vun jich privid do totej maſtaľni, dze toti dva koňe buļi i tak jim poveda: „Pafce, dzeci mojo, to vam prislucha, ſe mňe.“ I toti dva chlapci, jak toti dva koňe uvidzeli, odrazu ſkočili na dzvere do maſtaľni i doraz ſkočil jeden gu jednomu, druhí gu druhomu koňu i svomu ocoj povedaju: „No, ocec naš, ta mi ľem až teraz budzeme princove!“ Ocec jich potim zavolal do druhej maſtaľni, dze buļi toti dva pſiki: „No, dzeci mojo, pafce, i to vam prislucha, ſe mňe. Voňi z radosci gu tim pſikom ſkočili a chopil jeden jednoho a druhí druhoho. I preveľiku radosc dostaſi. Išče jim ocec poveda: „Podzce, dzeci mojo, išče vam ukažu jednu vec, i to pre vas, ſe pre mňe.“ Privid jich do zahradi i ukaže jim dva zlate ſabli: „No, dzeci mojo, i to vašo, ſe mojo.“ Chto vekšu radosc dostaſi jak toti chlapci, že jich Panbuch s jich chudobním occom tak požehnal? Co ſe staňe? Naši dvomi gavafire idu do mesta a na svojo dva koňe taki mundur daju zrobic jak ſe na ňich prislucha: ſumne kantare, zubadla a ſtremena ſtriberne a ſedla pozlacene... Jak jim to virobili majstrove v mesce, zaraz svojo koň ſumne poſedlaſi a na svojo dva pſiki daſi zrobic ſumne kariki na ſije aj ſumne lancky pozlacene, co jich za ſe ſebe prikapčali... Tak zrobili. Jak voňi to skončili,

prišla hodzina i se odbiraju. Starši brat idze do sveta i tak mlaččomu poveda: „Muj īubeni bratu, ja idzem do sveta, ti zostavaš pri našomu occoj aj pri našej matki. Dopaf jich, bratu muj, u jich starosci, ked voňi nas vihodovali u našej maľučkosci. Ja budzem hľedac svojo ščesce i pre sebe i pre tebe. Ja tebe zochabim znak... Vidziš tot nuž? Ked ti pridzeš do svojej maštalni svoho koňa futrovac, ta na tot nuž, co tu zapcham do hredi, ti budzeš pozorovac každi čas... Dokedy z toho noža kreū ňebudze isc, ta ja dotedi budzem žic, ale ked z toho noža kreū budze isc, ta ti mňe pridz hľedac, hoc umartoho.“ I se rozlučili. Starši bul Ludvik a mlačči Šandor. Ludvik idze na svojim koňu za drahú z varoša do varoša, z mesta do mesta a všelijake novinki presluchuje aji od každoho se dopituje... na šicko. Raz beži napridz ſoho jedna dziúka. Vun kriči na ňu: „Stuj, ňebuj ſe, moja dziúko!“ Tota ſe ohľadla, ta dostala veľki strach. Ludvik zaraz iz koňa dolu zešol a hutori gu ňej: „Nebuj ſe, moja dziúko, ja ješ dobrí člevek,“ i viňal dva talari: „Tu maš, moja dziúko, budzeš mác na čižmi. Čom ſi ſe tak zliekla?“ Vona mu hutori: „Bo ja takoho, jak ti, ňigda ňevidzela.“ „Nebuj ſe, ja člevek taki jak ti. A čom ti ſe tak ponahľaſ?“ „Bo ja ňešem od paňej kurent frišni, ja služnička, ta ſe bojim, žebi na mňe ňekričeli.“ „Ukaž, dziúko moja, ten kurent.“ Vona mu ho pokazala, vun popatrel, co u ňim stoji. U tim kurentu tak jest pisano: Stala ſe taka vec u mesce Ragulič, že tam buļi tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Maľi voňi tam svuj klaštor (+ zamok). Voňi ſe tak zmocovali nad mestom Ragulič, že jim trebalo každi dzeň dac pojis' jednoho čleveka. Už tak ſe vədzilo štiracec roki. Dva raz obešli kraľa, ale prišlo na trecim na kraľa. Kraľ mal tri princezi. Každu sanoval. Dva princezi, najstarša aji štredňa, buļi ſumne, ale najmlačča najšumnejša. Mala zlate vlasi. U calim ſvece takej krasnej ňebulo jak vona. Tak prišlo na kraľa, žebi vun dal jednu princezu šarkaňom... Ale kraľ barz īubil svojo princezi. Dal pisac na ſidzem strani kurenti po krajiňe, že chto bi ſe našol taki vitez, žebi prišol mesto joho princezi stanuc pred šarkaňoch a princezu od ſmerti odepjme, že dostaňe ju za ženu aji pol kraľouſtva z ňu...“

Ked Ludvik tot kurent prečital, scisnul svoho koňa i učekal do mesta Ragulič. Prišol tam na ſamu dvanastu hodzinu do jednej trakterňi. Mesto bulo całkom obcahnute s čarnu tafotu. Ta ſe Ludvik pital: „Co tu je za novina?“ „Tu veľika žaloba, bo tu našoho kraľa

je voda voda žádala, voda a žádala a řekla: „Až ti bude za-
jedoucí můj bratr, až je s tebou i řečením i řečením rozjedout!“
Šarkaň učinil pořád. „Až tvoje žena bude k tebě všechno všechno
všechno jít až kteří, až jí řečené, až řečené bude a ti řečené
všechno všechno, všechno, lebo je mi, když řečené všechno až kteří pes-
ta až řečené.“ Voda potom pořád všem za svého město, dle malí
principi, pořád. Voda však tam i všichni patřili řečené okolo sebe
všech. Princezna voda hodzina po řečené, že přichází Šarkaňom
ostříhanou princeznu... Princezna přišla na káni i jak ju tam zložili
z káni dobu, voda všezde Ludvíka i leží už námu i obkluci ho
okolo. Šíjí z rukami i povídala mu tak: „Ti můj a ja tvoja, ja ce ře-
hepuštim a tobě „měre požijem!“ Ale vun jej tak: „Strac ti se odo
mne a dajdze se schovaj. ja za tebe svuj život skladam!“ Princezna
přebereža svuj percen z Ludvíkem i jednu chustočku hadvabnu na
polo rozdrobla a jednu polouku Ludvíkovi dala a jednu sebe zotrimala.
Vun jej potom kazal schovac še a žebí až na třetí den svomu otcovi
že ukazala... Popolaďu o dva hodziny přišol najstarší Šarkaň, chtori
mal řířidylacec hlavi a povedzel najmlaččomu bratoj, co mal dzevec
hlavi: „Chodz, popatri, či už tam naš obid?“ Jak tot vileci, za-
patřil Ludvíka i křiči na náho zdaleka: „Vitaj, išče som taku pe-
čenku nejídol, jaku z tebe budzem jesc.“ Ludvík hutori tak: „Jedol
ti, a budzec jejs abo ne!“ Šarkaň zo zlosci puscil naňho velki oheň,
co už pod ním tráva horela. Ludvík mal hadvabnu chustočku pri
sebe, doraz na Šarkaňa s totu chustočku machnul i doraz oheň
na ním zahařil. Šarkaň skočil gu námu dolu i pital še ho, jak ře-
chce bie, či na meče, či na kije? Ludvík mu tak poveda: „Ja ře-
živan, ju na kije ře bie ře neznam, ja řem s mečom vojovac znam!“
I ulopili ře, počali ře bie i Ludvík mušel Šarkaňovi tri razi každu
hlavy očene, bo ked mu jednu očec, vona poskočila hore i zaraz
prirosla... Zato vun mu mušel každu hlavu tri razi rubac. Jak mu
očec dzevec hlavi, každu po tri raz, tedi Šarkaň spadnul na žem
i tedi ho rozrazil na križ s mečom, řem ře z náho košimaž vřala.
Zarazučka sebe z každej hlavi jazik virezal, virezal z dzevec hlavoř
dzevec jaziki i to sebe odložil, bo vun sebe tak dumal, že to jomu
se dakedi prida... Jak už sebe toti jaziki odložil, najstarší Šarkaň
patřil zos svoho zamku, že čom mlačči brat mu řeňeše obid, i doraz
křiči na středňoho brata, chtori mal dvanac hlavi: „Idz řem tam
popatri, co vun tam telo diškuruje!“ Vidze tot střední Šarkaň, tak

jak leci od klaštora, ta kriči: „Hej, vitaj, Ludviku, dumaš, že ked si moho brata zo sveta zniš, ta i mňe znešeš? Znešem ja — tebe!“ Ludvik mu tak hutori: „Znešeš, abo ňe!“ Tot šarkaň na ľoho išče vekši oheň puščil. Ludvik doraz svoju chustočku vžal i zaraz oheň zahašil. I šarkaň kriči na ľoho: „Jak še budzeme vojovac, či na kije, či na meče?“ Ludvik mu hutori: „Ja ňe živan, ja s kijami ſe ňeznam bic, ja ťem s mečom naučeni vojovac!“ I doraz ſe ulapili rubac. I rubali ſe, dokla Ludvik šarkaňovi každu hlavu ňeoccal po tri raz. Tedi šarkaň padnul na žem i Ludvik ho rozcal na križ, tak jak aj jeho mlaččoho brata. Ludvik, ked ho rozcal, barz ſe dokonal. Barz bul zoznojeni, pouciral ſe, ale zakla vun ſe pouciral, najstarší šarkaň, chtori mal Štiridvacec hlavi, ňemuh ſe dočekac i vun rad-ňerad mušel sam vísic zo svoho klaštora. Kadi vun zo svoho klaštora vilecel, doraz vidzel, že už jeho dvomi braca porubane i vun dostał veľku zlosc na Ludvika. I kriči: „Dumaš, že i mňe zo sveta znešeš, ked ſi mojich dvoch bratoў zo sveta zniš? Teraz znešem ja — tebe!“ Ludvik ſe barz ustraſil, že ňavidzi ňikoho okolo ſebe. Tota baba u trakterni zadrimala, a ňebul, chto bi jeho koňa i psa puščil jomu na pomoc. Šarkaň, jak ſe puščil gu ňomu, taki veľki oheň na ľoho puščil, co až pod ňim žem horela. Ludvik na tri razi machal na ľoho s totu chustočku a ňiak oheň ňemuch zahašic. Tak vun ſebe dumal, že už naisce muši tam ſmert podſtupic. Počali voňi ſe dvomi bic. I šarkaň už Ludvika premaha... Ludvik ſe ohľada, ňavidzi okolo ſebe aňi svoho koňa, aňi svoho psa... I teraz mu trebalo každu hlavu šarkaňovu tri raz rubac... Vun ſebe ňeznal už co počac, ta vizul s pravej nohi čízmu i s totu čízmu rucil na oblak tej trakterni, dze ta baba zadrimala. Baba ſe schopila, pobebla do maštaňi, puščila jeho koňa i psa... Tote dva beža gu Ludvikoj i vun ſe obradoval i ošmeſil. Jak pribehli gu ňomu, doraz mu buli na pomoc. Chtoru vun hlavu occal, pes ulapil a trimal a kuň z nohami bil... i tak mu Panbuch dopomuch, že i toho trecoho zvojoval. I vtedi zo ſickich hlavoў jaziki povirezoval, žebi jich mal na znak, ked bi ſe ho dachto da-kedi pital, či to vun tich šarkaňou zvojoval? Vun ſe s tim poſbiral i ſednul na svoho koňa aji svoho psa uvadzil gu ſebe. I tak pošol prez mesto, jak bi ťem raz blísklo. Ňigda ňeznal ňichto, chto bul a co za jeden bul? Ludvik s tim bul pochibil, že vun ſe u kraľa ňehlašil, ta kraľ o ňim ňeznal ňič... Ta teraz ho zochabme, ňaj idze za svoju drahu.

Teraž hutorie, kde se stalo s tím princezu. Jak princez pořád v doku za vnu ře jí kazal skrív za tri dny do dajského chudobného dleseka. Ale vnu ře hadbila išc do chudobného dleseka za jaz do lesa i přišla do jednej pivnici do pustej, co říkají džveri leseku. Jen tažka byla zavalena, bula už řem dzira. Vnu ře do tej pustej pivnici schovala. Ta haj vnu tam neboha řekla, že vnu řem velikim strachom. — teraz budzeme hutorie, co ře řeklo a tím kočišom, co ju pred šarkaňou priviz. Kočiš, kde princez noviz schoval ře do jednoho kraka a prižiral ře co budze... I tak vnu řeklo vidzel, jak vidzel, že Ludvík tich šarkaňou porubal i vidzel, jak potom hetka pošol. — ta vnu ře sebe tak dumal: „Chťo zna, co to za jeden bul, či vnu vežne totu princezu za ženu abo ne?“ Kočiš proboval šešce. Vnu řem barz mocni bul, tak sebe podmal: „Ja sebe probujem šešce. Ja povim, že to ja tich šarkaňou porubal, ta ozda mne daju princezu za ženu.“ Tak co vnu řebil? Pošol do mesta do jednoho iakatoša a dal sebe spravie jednu baltu zo samej oceli, ostru jak britej a pošol do jednoho kořesara, dal sebe spravie do tej balti dluhe porisko, tak co malo šahu, i prišol vnu řem nazad tam na toto mesto i totu baltu okervavil, i na sebe tati, cakom ře skervavil, jak bi vnu řem tich šarkaňou bul porubal. Přišlo jomu do rozuma, že když bi ře ho opitali panove a krale, dze z tich šarkaňou hlavi, tak vnu řem toto muši povedzec. Vnu řem vžal tote hlavi a nošil jich do tej dziri, dze princeza bula schovana. Prináš raz, pošol druhí raz i prináš druhí raz. I na trecim pošol i prináš treci raz. U tej dzire, dze bula princeza, bulo ema, i stalo ře, že princeza kuščok skaſela, bo u sebe zo strachu paru fojtovala. I kočiš učul, že tam kroška skaſel i doraz na ſu skriči: „Chťo ſi tu, ozivaj ſe! Bo už ſom porubal troch šarkaňou i tebe porubam, choč bi ſi ſam djabol bul!“ Vnu ře vera bala ozvie. Vnu řem poveda: „Ozivaj ſe, bo ce hľedam, kde ſe neozveš i kde ce najdu, doraz ce porubam!“ I počal ju hľedac po tej pivnici... Vnu řem strach dostala, iſče horší, jak od tich šarkaňou mala, i rada-ňerada, ta ſe mu ozvala: „Jaj, Jožku naš, Jožku, ja to, ja!“ Vnu řem doraz na ſu kriči: „To ti, Verono? Ta teraz prišahui predo mnú dvanac raz, že tak budze hutorie, jak ja ce naučim, bo kdy ſe, tak kdy ce nežedli šarkaňie, — i stanul jej s baltu nad hlavu, — ta ja ce porubam!“ Vnu ře barz bala, — poratuňku nijakoho nemala, — i tak vera pred ňím prišahla, že tak povi pred svojim očom, pred kralom, že ju vera kraľuški kočiš od šarkaňou odňal, že vnu řem tich šarkaňou

porubal. I v totej dzire od ňej perseň pital. Ale vona povedala, že ſe jej u tej dzire s paľca stracil, voňi ho hľedali, ale ho najsc ľemohli. S tim ſe oňi dvojmi ztamadz rozešli. Kočiš pošol do domu, do burku, i pošol do svojej maſtaňi i zoblik toti šati kervavi, i totu baltu okirvavenu odložil... Prišla i princeza na treći deň do domu. Jak ju uvidzeli, že vona ſe nazad vracila, s veľiku radoscu a s bandu gu ňej beželi a ſe jej pitali, jak ſe jej stalo? I vona tak povedala, jak ju kočiš sprišahnul, že ju kočiš kraľuški od Šarkaňou odňal a že vun Šarkaňou porubal. Doraz kočiša zavolali: „Povidz, jakim sposobom ti much tich Šarkaňou zvojovac?“ Kočiš doraz ſe oblik do tich kervavich šat a vžal baltu, i prišol pred kraľa... Ta, že vun bul moen chlop, ta mu uverili, že vun muh tich Šarkaňoch zvojovac. Pital ſe ho kraľ: „Čom ti, sinu, skorej ľiespomahal, ked ſi vidzel, že keľo ľudzi Šarkaňe mušeļi potratovac?“ A vun tak kraľovi feleoval: „Kraľu naš, dokedi nas ľerušali, ta ja na pokolu bul. Ale jak na nas ſor prišol, tak ja pošol stac za našu princezu.“ Doraz kočiša obliekli do princuškých šat i daли mu zlatu šablu, aji princezu pod ruku, a doraz kraľ dal pisac po krajiňe, že stala ſe taka vec u mesce Ragulič, že kraľuški kočiš stanul za princezu i Šarkaňou troch porubal a ju odňal od ſmerci a teraz ju budze brac za ženu, tak žebi ſe schadzali panove, grofove, kraľove, arcibiskupove, veľki premasove na toto veſele... Poſli kurenti po krajiňe...

A co ſe stalo s Ludvikom? Jak chodzi, dostaňe i vun taki kurent do ruky, i čita co ſe vodzi u mesce Ragulič... I beži vun nazad do mesta Ragulič na toto veſele. Jak vun pridze tam, pridze do kraľuškoho burku. Jak ho spatreli panove, barz ſe na ňim čudovali, že takoho ľigda ſevidzeli i braťi ho zo sobu na totu hoscinu dnuka. I vun ſe pital, chto ſe taki vitez (+ ritir) našol, co tich Šarkaňou porubal? I doraz totoho oblečenohho kočiša mu ukazali, že tot bul vitez. Tak vun tich panov prepital, žebi ten vitez ukazal, jake Šarkaň hlavi ma? Kočiš doraz dal priňesc tote hlavi a ukazal. Ludvik poveda: „Chto zabil tich Šarkaňou, či tot, co ukaže hlavi, či tot, co ukaže jaziki z nich?“ Zavolali kočiša, i tak ſe ho pitaju: „Preco u tich hlavoch nít jazikoў?“ Kočiš tak poveda: „Dze bi Šarkaň jazik mal?“ Ale Ludvik ukazal z každej hlavi jazik... Tak povedzeli, že tot zabil Šarkaňou, chto ma jaziki; to je perši vitez. Ale kočiš tak poveda gu princezi: „Vidziš, može byc, že vun vtedi v tej dzire bul, kedi ja tote hlavi nošíl, a može byc, že tam tote

jaziki povirezoval" ... Ludvik potom ukazal aji persceň od princezi. Ukažal i totu chustočku, chtoru princeza na dvojo rozodrala a z chtorej polovicu sebe zochabila a polovicu Ludvikovi dala. Už bula ľem jedna hodzina do prišahi, zaraz princeza prepitala šickich panoū, že vona bi ſe rada pujſe viſpovedac. Doraz jej vibrali jednoho arcibiskupa i doraz ju viſpovedal i vona pri ſpovedzi po-vedzela, že ne kočiš zabil tich ſarkanou, ale Ludvik. Doraz vžali kočiſa napredok i doraz z īoho princoūske šati zoblekli doloū, aj ſablu odpasali, a doraz ho ſtirme husare pod vartu vžali a tak mu na tri stranki pravo ſudzili. Kraľove jedno pravo, panove a gro-fove druhe pravo a kňažove trece pravo. Panove a grofove i kňa-žove mu usudzili ſmert, ale kraľove mu ſmert īesudzili, bo že vun īikoho īeušmerci. Potom daļi opatrie princezu doktorom, či vun ju īepoškverníl, ale bula čista od īoho, tak mu ſibeňicu īe-odsudzili. Ľem vžali jedno ūlezo, na chtorim ſibeňica virajsovana, i tak mu horuce na chribet priložili, tak mu ſibeňicu na chribce vipekli jak bi obešeni bul. Potom Ludvik i s princezu pošol i pri-ſahli ſe i žili ſebe za paru časi v pokoji*) ...

Z Humenného.^{**)}

193. §. Mal turecki čiar jednu jedinu dziūku, chtorej pari ūebulo na calim ſvece. Co ſe ale ſtało? Princeza jednu noc pre-

*) Rozpravač vie prípoviedku súvisle a plynne rozprávať. Ale po istom čase opustia ho duchovné sily a --- zastane. V ten deň s ním už ničoho ne-poñeš. Prvú polovicu tu podanej osnovy zapísal som si 20. okt. Bol som v Stražskom z Humenného, 14. októbra vyletel som ta z Vranova po ostatok prípoviedky. Rozpovedal mi druhú polovicu tu vytlačenej osnovy. Potom zastal, a nevedel ſa ďalej hnút. Posilňovacie prostriedky maly opačný účinok. Po- daná tu osnova obsahuje dve tretiny celej prípoviedky. Prípoviedka končí ſa takto: Mladý kráľ Ludvik išiel raz na polovačku a zablúdil v lesoch. Dostal ſa do jedného zámku, kde bývala matka tých ſarkanov, ktorých zmárnil. Matka chceť pomstisti svojich synov, Ludviku svojou mocou usmrť. Brat Lud-vikov našiel matu vo svojej „maštalni“ skryvanený nôž, znak smrti Ludvikovej, a vybral ſa vyhľadáť ho. Všeljakými prostriedkami matku ſarkanov prinutil, aby vzkriesila Ludvika a ju potom zabil. Zámok a les tým odkliaľ a ostal v ūnom sám kraľovať.

**) Napísal pre pôvodcu tejto práce pán organista z Humenného Ján Panday 1. júla r. 1898. -- Rukopis sme prezerali po dva razy so strany Lu-dovej reči. Pán Panday, mestský p. notár Jozef Gócs a ja. Po druhý raz 10. okt. r. 1904.

padla. Dal turecki čisar mudercoch posvolovac, žebi mu povedzeli, chto princezu ukrad? Ņebulo muderca u calej krajiňe, co bi znal povedzec, dze še podzela princeza, až jedna jedžibaba to povedzela, až ju moskoŭski kraľovič ukrad... Čisar vidal rozkaz: „Chto princezu najdze, budze joho ženu, aj dostaňe pul kraľoŭstva!“ I našol še jeden bubnar, chtori še volal Garas. Ten še podňal, že princezu vihľeda choč za Čarnim morjom. I vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu. Garas prišol gu jednomu viternomu mlinoj, a kuka zdaleka: mlin še obraca a viter ſeduje... A co vidzi? Minarčik nohaŭki spuščil a taki vichor robil, až dobre mlin ſeprevracil. „Daj Bože ščesce, bratu, co ti tu robiš?“ „Ta ňič, keda vitor ſeduje, spuščim nohaŭki, ta dujem na kridla sam, co bi Žme mlec mohli“... „Podz ti, bratu, zo mnú, mam na ce potrebu!“ Idu, idu daľej, stretnu še s jedním chlopom, co ſešte duba s koreňom na pľecoch. „Daj Bože ščesce, bratu, dze ti ſešte toho duba?“ „Do varoša ſešem na predaj!“ „Truc toho duba a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Idu, idu i pridu na jednu huru a tam ſedzi jeden chlop. Taki oči ma, jak na furiku koľeska, a patri ku Čarnomu morjoj. „Neviškiraj oči, ale podz z nami, mame na ce potrebu!“ Pošli. Šidzem mešace, ſidzem tizne i ſidzem dňi prešlo, o princezi aňi chiru ňit. Naraz vidza, že jeden chlop s huri na huru skače. „Hoře, bratu, dze idzeš, zkadzi ſi?“ „Ta liſt Žmi nošíl od moskoŭskoho čisara ku muriňskomu kraľoju, žebi na veſele prišol, bo princeza, co ukrad sebe moskoŭski čisar od tureckoho čisara, budze ſe vidavac“... „Daj heū tot liſt a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Garas pita ſe od ſoho: „Či daľeko je ztadzi toto mesto, dze princeza biva?“ Odpoveda: „Na pešo ſidzem dňi, ale mne — na ſidzem ſkočeňe i tam Žmi.“ „Vež nas na gingi, a ſkakaj!“ „Hip, hop — už Žme na moskoŭskoho čisara dvore!“ Už buľi na moskoŭskoho čisara dvore. Jeden Ďeňiral gu ňim idze a pita ſe: „S čijim dovoľením vi tu prišli a komu ſce ſe meldovali?“ „Mi prišli od tureckoho čisara po princezu, bo keda nam ju ſedaju, rozbijeme calu rezedenciju!“ Ďeňeral melduje čisaroj, že tu su Štirmi, chtore po princezu prišli, žebi ju gu occoj nazad odšíkovali...“ Čisar: „Dobre, keda mi na obid z Čarnoho morja vodu priňeſeſe, ta princeza vaša!“ „Ole, bratu Skočikraku, priňeſ ſkoršou vodi“... Hip, hop, Skočikrak už vodu čerpa pri Čarnim morjoj... Ale už i na dvanastu a Skočikraka nazad ňit... „Ale ti, Okaļu, popaſ ſem, co tot ſe tam teľo bavi?“ Okaļ viškiri oči... „Hej, ſedobra robota,

Škocikrak ťa na kobiaľej hlate a jendžíkata ho z ohreblom češie!... Nášem orat: Močnaru šmar doňho s kamienom a prebudz ho, bo az vysvetlať názko! Močnar chopi kameň a kuchne do noho, az mu kobiaľa hlate zpred hliav viskočila... Prave co Škocikrak dobich, az na obid viličali. Česar aži obedovac žecheel. Iem na tím študiroval, co ma v tima kumitarmajstrami robie?... Dobre, dal čisar Šidzem bavole skuri zošie, a princezi ſicki veci i ju dal do tich skuroch zapakovac a povedzel: „Kedz vi tote veci odnešeće, ta princeza vača!“ „Oj, le ti, Močnaru, vež tote veci na gingga, a podzme domu!“ Jak čisar vidzel, že to ne figle, Šidzem regementi puščil za níma a vidal rozkaz, žebi jich do špentu poſtríali. Kuka nazadok Garas, — kuſki hvizdaju... „Chlapei, to ne ſpas, co budzeme robic?“ „Ejh!... naraz Minarčík ſpuſči nohaúki. — durk. Šidzem regementoū odrazu ſpadlo. Co ſe potom zoz princezu ťalo? To bi aži veſtečec (+ veſtuch) neznal vihadnuc...“

194. §. Roku 1856 vranoūski nemecki ſolgabiroū dal pred ſebe zavolac jednoho gazdu, chtori ſkodu zrobil na lukoch, a tak gu ūnomu hvaril: „Lubi bratu, vi ſe ſkodu zrobili na lukoch, a budzece karani na ſejſe palic.“ Gazda že vihvarjal, že vun totej ſkodi ſe pričina, naj ho tak ūekara... „Tota vec inakši nemože buč, bo zakon tak uridzuje, a kedz ūeverice, ta kukajce tu“... Gazda ſe odmahal, a pital ſolgabirova, žebi mu totu pokutu odengendoval: „Ja kukac ūebudzem, bo u nas Iem dzeci kukaju!“ „To je ſe vihvarka, tu je zakon, kukajce tu!“ A tak gazda ſchilil ſe na zakon a začal kukac: kukuk... kukuk... kukuk...“

195. §. Ižov písal z Peštu do Košic gu Klimkovičoj, že pridze totu ſkalu opatrie, co na Furči ťoſti. Jak ſe Košičaňe doznaли, že Ižov pridze do Košic, veľiku poľovačku dali na slavnosc Ižovovi. Panove poſli poľovac, a Ižov s Klimkovičom, aji dva cahanouške chlopi, poſli ſkalu opatrac. Ižov mal na ſebe z gutapergi kepeňak, lebo diše začal kropic. Ižov viňe notez a ſkalu maľuje, ... a cahanouški chlop hvari gu druhomu: „Onder, miňe ſe ten pan ūepači, bo tak vipatra, jak chmaruňik, preco vun ſkalu maľuje?“ Kedz odmaľoval ſkalu, navracili ſe nazad, dze obid richtovali... Jak gu ohňu prišli, naraz panove poskakaļi, a zoz ſpasu puški chvatali: „Stuj! co ſi za jeden?“ Nato cahanouški chlop gu druhomu hvari: „Ja ci hutoril, že tot pan jakiš čudni človek, zato na noho s puškami ciľovali“... Potom

Ižov viňe zlatoňku a dava Cahanoúčanoj. Cahanoúčan zadkom fartuje a hvari: „Dzekujem, mi od takoho pana peňeží ňechceme, co skali maľuje.“ Klimkovič ſe pita: „Ta preco ňevežneš, ſak to pan dobrí zoz Peštu!“ „Ne pan to, ale chmarňik, co chmari na remeňu caha“... Druhi dzeň cahanoúski chotar kameňec zbil. Cahanoúčane poslaši deputaciju do Košic gu polgarmeštroj, žebi toho človeka kurentoval, chtori na cahanoúski chotar kameňec puščil...

196. §. Hermana Kelnera poľske židzi prekľali preto, bo pred ňim a tutoril, že už štiri roky ňebul u bužní, a prekľace ſe na ňim stanulo... jak už ženati bul. Herman kupil jedno kilo mesa a dal žeňe, žebi ho pririchtovala na sabaš. Jak meso do peca zabardzili, meso počalo jojkac... Sušedki ſe posbehovali, že ſe veľke čudo stalo, bo že u Hermana meso plače u harku! Pošli gu rabinou, a pitali ſe ho, co za pričina, že meso u harku jojka? „Preto jojka, bo trafne meso kupil na sabaš!“

Na rozkaz rabina meso i s harkom zakopali do hnoju. Tak ſe poľskim židom prekľace stanulo.

197. §. Lesni keruľ prišol do birova a mu povedzel, že u jednim buku u dudle take ptački su jak duch svati: „To naisce budu svate ptačata, tak jich treba vibrac a do koſcela priňesc!“ Birov dal valal svolac. V okamženiu jednu dluhu drabinu zrobili a za keruľom išli do lesa, tam, dze buli tote svate ptačata. Ale drabini ňe na združ, ale na šir' ňesli popred ſebe. Dze buk na zavadze bul, potamadz z drabini vše odrubali tak, že kedi gu svatim ptačatom prišli, z drabini už ťem da na ſahu zostalo. — Komu ſe robota ňedari, ta na toho u nas toto prislovko chasnuju: „Idze jak Hrubovci s drabinu!“

198. §. U tich časoch, kedi železnice aňi orsacke drahi ňebuli, furmaňoch, chtore vino z Hedaľi vožili do Poľšči, zaliva napadla. Tam mušeli roštokovac. To, co tu povim, stanulo ſe u Koškoúcoh. Furmaňi zos bečkoch natočili jeden Šafflik vína a ochabili ho pod vozom. Dereš, kuň, barz smedni bul, odvrazil ſe a zos Šafflika vino do ſpentu (+ do maku) vípil a ſe opil. Rano furmaňi prahajú, kuň Dereš ſe ňeruša... Co zrobili? Dereša odarli, skuru židovi predali. Ale jak furmaňi na koncu

valala buľi, Dereš sa vitrižbil a za furmanami rehotajuci išol — prez skuri. Z toho je u nas prisloňko o Koškoučanoch. Ked sa dachto opita: „Zkadzi si, bratu?“ a poví: „Z Koškovec“ — tak mu povedza: „Aha, ta to ztamadz, dze Dereša odarli!“

Z Udavského.*)

199. §. Išli furmaňi, vežli rebe a tam jedna liška bula pod bukom, co sa ňerušala, tak voňi, toti rebare, povedali: „Vežníme ju, ta ju udrime, tak budzeme z nej mac skurku.“ A vecej voňi ju položili na voz, tam ku tem rebom. Liška bula živa, tak vona te rebe pounošela sebe po jednej pod buka. Prišoū ku nej veľk a von od nej petaū, co bū mu dala z teh reboū. Vona mu dala jednu zesc, ... a vec von ju volaū, sobū pošla ukazac, dze tote rebe jest. A tak ona ho povedla do jednej prilube; tak povedzela: „Zachpaj, veľčku, tu chvost do tej vode, ja budu hnac, ta ci sa nalapa“... Vun uchpaū chvust, ta mu primarz, a kedz ho chceū vicahnuc, ta sa mu odorvaū. A vec počaū plakac, hvari: „Vidziš, lišočka, jak si me podlo navedla.“ A vec vona: „Neplač, veľčku, neplač, jest tam u valaše jedno vešeli, ta pujdzeme tam na hoscinu.“ Tak voňi tam ušli do komore, tam belo m'eso, beliša (+ langoša) a voňi to pojedli, i popili, co našli, a tak toten veľčok, pijani, na lišočku: „Ja budu špivac!“ A ona na ňoho: „Ej, veľčku, nešpivaj, bo bū nas tu učuľi, ta bū nas zabili!“ Ale vun ju ňesluchaū, lem špivaū. Tak to svadbene ocec učuū, tak on prišoū do komore i biū ho; lišočka sa uschovala pod šopu, ta vona ňebula bita. Vona sa z ňoho dobre sm'ala. Gazda behaū za veľkom povon a lišočka ušla — do chiži. Ta našla u korice cesto, co na chlieb bulo spravjane. Tak vona sa povaľala po ňim, po tem cesce, a vüšla pod šopu. Tam sa povaľala po paddzer'u. Tak vona prišla vejc ku veľkoj a tak vona na ňoho poveda: „Vidziš, jak i mňa mocno bili a zo mňa celo opadalo!“ A tak voňi vec už pošli ku svojej dzire do lesa. Veľčok sa barz na ňu hnevaū, ta povedaū, až ju žje... I chceū ju lapic, ale vona uskočila do svojej dzire. Veľčok lem chodzi kolo dzire: „Ja ce žim!“ A liška podala mu koreň zo stromu, abū uchopiū a povedzela: „Šafene veľk, uchop mňa, ale ne za nohu, lem za koreň!“

*) Rozprávala Anna Šaláta, staršia osoba. Zápis v Udavskom, v bývaní p. not. Štef. Kulu, 18. júla r. 1898.

Z Koškovieci.)

200. §. Buł jeden princ, a mał jednoho inaša a tot inaš veło roki uňho služel, ta ša ho chceł už stracic, že buł stari. Buł jarmarok, ta von, tot princ, mał oúca. Tak von tak povedeł tomu inašovi: „Hoň tó tote oúca na jarmarok, ale tak, so bū si peňeži priňes i oúca nazad prihnał. Kedz tū to ňezrobiš, ta tū zavešani budzeš!“ Von na tot jarmarok išoł barz płačuci, bo ňeznał, jak von to ma porobic? Jedna dziúka chudobna išla tiž na jarmarok, ta sé zišli; ta še ho pitała: „So ti, ňeboža, płačeš?“ „Jak bū ja ňepłakał, ked ja prihnał predac oúca, ta mi kazałi i peňeži priňesc i oúca nazad“... Vona mu tak povedeła: „Neplač, ňebuj še ňič. Zavolaj sebe štiroch chlopoú a poštřihaj tote oúca, ta voňu predaš: i peňeži poňešaš i oúca nazad poženeš!“ I tak zrobil. Hoňi tot inaš tote oúca domuú a princ stoji na ganku, ta pov'eda: „Jak sí porobel?“ „Ta tu maju peňeži i oúca ja nazad prihnał poštřihane. Tak ja to porobel!“ „Tak chto ci takij radü dał?“ A von tak povedeł mu: „Jedna dziúka, so bula na jarmarku!“ „Ta idz zaś na jarmarok, ja idzem s tebu, a ked tū totu dziúku ňespoznaš tam, ta preč'ik zavešani budzeš!“ Jak došli na jarmarok, von dziúku spoznał. Tak tot inaš na svoho princa pov'eda: „Tota je!“ Ta princ ša pitał: „Odkeł tū?“ „Ja z toho i z toho vałała.“ „A jak tū še pišeš?“ „Ja še pišu S konca na jaziku.“ Tak princ i z inašom pošli do jej chüžü. Barz chudobna buła. Prišli voňi tam, povedzeli jej „Dobre polodňa!“, ta ša jej pitaļi: „So robiš, ňemaš ňikoho, lem sama sī?“ „Mam ja i brata.“ „Ta dze tot brat?“ „Pošol na poľovačku.“ „A na jaku to poľovačku?“ „Ta na taku: So ňenajdze, ta priňeše, a so najdze, ta zabije, aňi škurki domuú ňepriňeše.“ „No ta jake to džvirata? Povedz, tū barz mudra sī!...“ „Ta von na taku poľovačku pošoł, že šoł do kerti ūši bic... Bo von barz chudobni. Ta kotru zabije, ta ju ochabi tam, aňi škurki z nich ňepriňeše domuú a kotru ňenajdze, ta ju priňeše domuú. Taka to poľovačka.“ Pošoł princ i z inašom do domu. Pobuli doma dzeň, dva dňi, povedał princ inašovi: „Idz nazad gu tej dziúkoj, tak jej povedz: „Ják vona chce būc moja žena, že bū s tebu prišla. Ale ňaj pridze ňe hoła, ňe obliečana, ňe lačna, ňe seta i ňaj ňeš darunok i ňe darunok, ta vona budze moja žena!“

*) Rozprávała Mária Sabor, asi 55-ročná, rodom z Koškovieci. Zápis v Koškovciach v hostinci Berkoviča 9. okt. r. 1904.

Tak vona sebe zhotovila, prepetuju, jednu kozu,... i jednu mōš sebe našla. A oblikla še do šaka. Idze vona, jāk še oblikla, do toho princa, koło kozi šla. Princ stał na ganku, ta na toho inaša: „Vona už idze... vona barz mudra, bo jāk ja tebe nakazał, ta vona idze zo šitkim tak. Ale ja ju prečik ňecheu za ženu: Vipušč pejcidvacec psoū, ňaj ju roztarhaju!“ Jak tot inaš psoū vipuščil, tak vona nasamipridz kozu puščila... tote pši ša gu tej kože sbehli a vona sama až na ganok pribehla gu princej. Jāk prišla gu princej: „Ja prišla gu ňim hoła, bo v šaku. ňeoblečana, aji ňesu darunok i ňe darunok!“ Jak vošla do princejho domu, ta tak mu hutorila: „Ta keľo maju u svojim dome dziroū, ta ňaj šetke pozapüchaju, bo ja priňesla darunok i ňe darunok!“ Ale jednu dziru ochabili, so zabuli o ňej pod poscelu... „Ta ukaž tot darunok!“ Vona puščila z ruky mūš i mūš ucekla do dziri pod poscel... už jej ňet! Ta princ: „Ta kedz ti taka mudra, dziúko, ta tū budzeš prečik moja žena. Aj ti, inaš, budzeš aj dalej služic u mne!“

Z Papina.*)

201. §. Buol jeden hudobni šlovek, ta mal više dzeci, ta ňeznal jich jāk hodovac, bo chleba ňemal. Tak von sobä pital od Boha jedne husle, tak'e, jāk zahra, žebü dzecko zapomnulo, že je lačne, a žebü každi tancoval, jāk jich ošuje... Ta jemu Panboh dal tak'e. Ale dzeci vše pitali jesc, tak von sja pojednal do dvora gu kravom a tam už buli štiri majerňici. Hoňil jeden, ta kravi dobre davalí mléka; hoňili šetke, ta dobre davalí... Ale hoňil von pjati, ta už podleji daři mléka. Tak joho še žid pital, čom tak podlo kravi mljeka daři?... Žid pošol za ňim na druhi dzeň na polo, ta patrel, so on s kravami robi? Žid sobä pošol do cirňa sadnuc a tak on patrel i vidzel, jāk sja kravom pase ňadal: Jāk jim zahral, ta museli tancovac... I žid u cirňu tancoval, so na sja šotke šate i skuru podral... Žid prišol domoū, ta povedzel: „Ženo moja, zato našo kravü tak podlo mljeka davaju, bo majerňik jich nepasä, řem jim hra, ta mus'a tancovac.“ Majerňik prihnal kravü, ta mu tak židoňka povedzela: „A so to za frasa robiš s kravami?“ A vona sobä mezi kravü stanula. Majerňik zahral,... ta musela i s kravami tancovac! I žid tancoval, chteri sja pripatral... Žid tak povedzel: „Privázee

*) Rozprávala Juliana Dupkáš, dievčica, rodom z Papina. Zápis v Uďavskom 18. júla r. 1898.

mňa ku slupoj!“ A tak mu ruki i nohi privjäzaли ku slupoj, ale von zato musel tancovac kolo slupa, ják majerňik zahral, až sobä skuru na chrbce zodral... Žid sja mocno pohňeval, ta von dal žandari privesc, so bö dasco iz tim chlopom robili. Žid zhotovil šubiň (= šiběň). Prišli žandari. Ják prišli žandarä, židoúka poliúku na miskoj ňesla... Majerňik pujtal tých žandari, co bo mu deľi iša raz zahrac. Deli mu, tak von sobä zahral. Ta tak počeli i žandarä tancovac, a židoúka, ják poliúku ňesla, ta musela s totu poliúku tancovac, iz vrjacu. Ta ona sobä barz na ruki zlala, so jej z nich už skora opadala... Prišol žid gu ňej, ta sja jej pital: „So to tobä, ženo moja?“ A ona tak povedzela: „Tot majerňik tak mi narobil, ja poliúku ňesla a on tado zahral, tak ja musela s totu poliúku tancovac pred prikläta, jak žmi z nu išla.“ Majerňik i po druhu raz zahral... Ulapili sé obidvojo, žid zo židoúku a tak tancovali po prikľe... Majerňik prestal vec hrac. Židoúka chlieb mjesila. Ják ho umjesila, tak korôtko vzjala do ruk a on zas' zahral... Ta tak vona s töm korôtkom mocno tancovala, so z ňej až šatö spadali... Vec vona sadzala chljib, ta tak tancovala, ják von zas' zahral, až sobä pec rozvalala. Žid ňeznal so z nim robić, iz tim majerňikom, tak von ho dal žandarom do oreštu. Jomu Panboh dobre dal iz toma husłami; paňstvo ſa chcelo mulatovac, tancovac, ta majerňik ne-pošol do oreštu, ale mezi paňstvo. Paňstvu jak tam zahral, ta museli šitki tancovac. Jedna paňi, so stul zakrývala, tak mušala tancovac koło stola, so šitkù grati na žem zmetala... Panove mu prebašili, i zoz oreštu ho puščili. Panove ho sobä pojädnaļi, ta mu kazali hrač na varošu. Ta chto šol, ta každi musel tancovac. A jak panove na bale tancovali, tu von s tömi husłami tak hral, so tote panove až sobä topanki potracili. A vec von sja pojädnal i do druhoho mesta, hral i tam, až sja mu husle polamaļi... Vec von sobä vüpütal od Boha druhe, ale tak'e, so kedz stare lude budu ūuc, ta muša tancovac, ják un budze hrač. Ta jomu dal Panboh tak'e, so ják zahral, ta stare lude tak tancovali, so sobä až nohi pozbijali. Tak von sja, tot majerňik, dobre zagazdoval. Tak von vec nišoho žadni ňebol a vec von sobä kupil tak'e statki, so z nima chodzil do robotö. Raz pošol von na poło orac. Ta ják oral, to vopred ňoho bol medzvedz u mächu,... von mu zahral, ta tak medzvedz u mächu tancoval, so sja gu ňomu šotk'e medzvedzä posbehali. A vec von šotkim tak hral, so šotke museli tak tancovac, so sebä radö dec ňemohli. Von vec prišol domou,

ta pošol gu židoňkoj. Tu tak jej povedzel: „Paňi moja, poj na jeden taňec!“ Vona často odvaráala, ta vona mu tak povedzela: „Idz odo mnä, bo ci uleju vrjacej vodü mezi oši!“ Von jej zahral... Židoúka i s totu vrjacu vodu tak taneovala, so sobä barz mocno tvar' oparila. Prišol gu ňomu žid, ta tak von mu sja už šumne popaňkal: „Už dos', dej nam pokoj. Dos' toho, so si nam kravom hral, a nam ſemusíš.“ Tak sja majerňik z toho ſmajal, ta povedzel: „Ti mňe dal do oreštu! Šakaj, jäk ja sja tobä odslužu, tü ſebudzeš mac pokoja odo mnä,... jäk tü sja budzeš najlepší modlíc, i tedü ja ci ſumnu zahram.“ Tak jomu žid povedzel: „Ta už ſem hraj, choč' ja svojich noch utracuju. Budu ja hodan teło tanevac. Ale ſakaj, ta tü za tóm budzeš banovac!“ Majerňik mu zahral a žid tak poskošil, so sobä až nohu zlomil. Židoúka barz joúkala: „Zbol ſi me mojich ruk, so ja sobä sparila a ceperka ſi joho tak fajná pripral, so von ceper' musi ľažec!“ Majerňik tak povedzil: „Nebuj ſja, ſebudze žid ľažec, hoc von ma nohu polamanu, bo ja mu zahram! Zahral, tak žid ſegin o jadnej nohoj musil tanevac. Ta tak vun, majerňik, jej povedzel: „Vidziš, židoúko, až' žid ſelaži!“ A ona tak povedzela: „Dobre bū mi bulo, kebū ſi ſem ſehral!“ Ale von jej každú rano prichodzil brac; židoúka, keľo raz ſja modlila, ta tak taneovala,... už ſja aňi modlíc ſemohla. A žid o jadnej nohoj musil tanevac. Tak už ho barz pitala, so bū už ſehral. Von jej povedzel: „Bala ſi ſja, až' ci žid musi ſežec. Ŧeboj ſja, von ci tancuje!“ „Ľem hraj, zakľa ſja mu ſezahoji!“ Tak von chodzil mu hrac, a ſegin žid vša taneval. Majerňik mu tak povedzel: „Ŧeboj ſja, židku, kedz ja ci toho narobil, da Panboh, až' ci ūša horše narobiim, žebo tō pomnul toho, kedz ſi me dal do oreštu“...

Z Dluhého na Ciroche.^{*)}

202. §. Bül^{**)} jeden cigan, ta un furt chodzel na faru gu panuj klebanu pütac^{***)} almužnu, ale panu klebanu ſe zmerzilo juž teło davač, ta mu hvareł: „Presco ti, cigan, ſerobiš, ſo bū ſi

^{*)} Rozprával Ján Kohut, opravoval Andr. Kováč, rodom z Dluhého na Ciroche. Zápis v Dluhom na Ciroche, na rim.-kat. fare, 16. júla r. 1898.

^{**)} V čin. príčasti minulom miesto prípony -t, často počut: -ť i v. Miesajú sa bez riadu a skladu.

^{***)} V neurčitku popri prípone -c, počut aj t, ť, č, t. j. popri pütac aj: pütat, pütäť, pütäč.

maľ na viživnosc, ta bū ſi ſenuſeľ chodzic almužnu pütac.“ A cigan poveda: „Moja familia ſerobiла, aňi ja ſebudu!“ „Tak kedz, cigan, ſechcaš robić, ta idz gu križu modlić ſe, ta pütaj Panabohu, obü ci pomuh na ſvece žic.“ I cigan poſluhał pana kľebana i poſoł ſe modlić gu križu. A on ſe modlił rano i več’ar, a pútał Panabohu o jedno ſto bankoňok, so bū mu dał. Ale že kedz budze chibec ſem jeden grajcár, ta ſevežme; ſem ſto zlati cálkovite. Jeden žid ſe priſluchoval a čul joho modlitbu, jak vun Panabohu púta o ſto bankoňki, a jak priſaha, že ſevežme, ſem ſto zlati cálkoviti; choč budze dzevedzeſecdzevec zlati, dzevedzeſecdzevec grajcári, ta že ſevežme; ſem ſto zlati... Jak joho žid viſluchol, ta ho checél viprobvac, či vun naiſne tak praňdu poveda... Tak mu žid več’er podrucił dzevecdzeſec zlati pod križ. Rano cigan stanuł i iſoł ſe pod križ modlić i jak prichodził gu križu, checél kleknuc na kameň i vidzi tam peňeži i ūžał do ruk, počítal, buło dzevecdzeſac zlati. I cigan ūžał peňeži i položil do keſeni a začał Panubohu dzekovac, že mu hołem teľo dał... I pomodlił ſe ſčiro Panubohu i zabrał ſe i iſoł domoň s peňežmi. Židek vidzeł, že cigan ūžał peňeži: „Ho, cigan, daj peňeži, bo to ja tam połožił!“ „Ale dze ti? Mňe Panboh dał!“ A žid povedeł: „Ja to podruceł, bo ja ce checél viprobvac, či to ti ſe ſčiro modliš gu Panubohu. Ti ſi povádał, že choč’ grajcár budze chibec, ta ſevežmeš, ſem ſto zlati cálkoviti.“ Ale cigan: „To mňe Panboh dał, ti ſe praňdu povedaš; ja ci nedam peňaži.“ Vera židek vidzeł, že peňeži nedostaňe, tak ſe dał do bitki s ciganom pre peňeži. I tak darmo buło, bo cigan mocnejší būť, ta ſedał peňeži židovi. Žid ho zadał na pravo. I prišla po cigana komišia, so bū iſoł zo židom na pravo. Cigan ſechceł iſc, bo že ſima šati. Tak od žida pútał, že bū mu dał gerok i kalap i čižmi, ta že pujdze na pravo, a kedz mu ſeda, ta ſepujdze. Žid dał mu šati. I poſli do kancelařni, ta žid povedał, so ſe ſtało a cigan povedał, že to ſe praňda... I daľej doložił: „Žid bū muh povedzec, že to i gerok, i kalap, i čižmi židovo — na mňe.“ A žid poveda: „To praňdä; šati mojo!“ A cigan poveda, že to ſe praňdä. Panove ſami vidzeļi, že to ſenuže praňda buc, že bū židoňski šati na ciganu būli. Tak ſemohli z toho panove virozumec praňdu, ta vihnali žida i cigana von.

Tak cigan maľ i peňeži, i šati, a žid ſemał ſič. Cigan priſoł gu pana kľebanu a povedał, že mu praňdu pan kľeban povedaļi, so bū ſe modlił, že mu Panboh da...

203. §. Bûl jeden šuster, ta bûvał un vüše valała. Hudobni bûli zo ženu a ſemali dzeci ňič. Oňi īem tak žili chudobne, z toho, so zarobił muž. Raz jeden vojak dał mu ſesedzešac grajcari, so mu popravił bokanče. Ta vun ten šuster, dał ſteracec grajcari na kilo m'esa, so bû žena išla priñesc, a dvacec grajcari na połlitra pañenki. Žena priñasla m'eso, tak hecili hotovic ho,... ta ſemali u čim hotovic, taki hudobni bûli. I žena poveda mužu, že bû išoł do ſuſedu požičic harčka, so bû mali u čim m'eso uvaric.... Muž poveda: „Ja pujdu požičic, ale harčok ti mušiš nazad odňesc.“ Ta m'eso uvarili i pojedli i pañenku vipli a harčok žena ſeſcela zaňesc nazad. I zaś poveda mužovi, obû ho odňes, kedaž ho priñes. Ale muž chcel, obû ho īem žena odňasla. Nemoħli ſe zhodnuc, ta žena poveda tak: „Kqtre ſkorej prehvarej ku kotromu, ta tot odňeše harčok!“ Tak voňi bûli za tri dñi, co jeden k druhomu ſehvareli, bo kedaž bi kotri prehvareł, tot bû mušeł harčok odňisc. Išoł jeden žid, tak večar, a mal barz podle bokanče. Išoł von z valała, vidzi na kraju chižu, že u ňej dvojo ljudzi starí žijú. I išoł dnu do chiži i povädał: „Dobri večar!“ Ņiehto mu ſehdzekoval. I püta ſe ſuſtra, či mu bokanče ſepopravi? Šuster kiva hlavu, že hej, ale ſeſce prehvarec. Žid ſe püta, za keľo mu popravi? Šuster ňič ſehvari, īem hlavu kiva, že mu popravi.... Žid ſe ſemuh zo ſtrom pojednač, so bû mu bokanče popravił. U druhej chiži ſustrova žena pradla, ta žid ſe püta žene, či mu jej muž popravi bokanče? Žena kiva hlavu, že „hej“, ale ſehvari ňič. I žid ſe püta väcej, že čom ſeſche hvarec aňi šuster, aňi mu žena? Žena īem z hlavu pokivuje na židovo ſlova. Tak žid ſe ſemuh dočakac, so bû dajedno hvarelo.... Žena ſedzela na posceľi, ta žid vivracił ženu a robił, jak bi ju za ženu potreboval. Šuster vidzel, ta ſe barz s ruku hrožil na žida, ale ſeprehvareł. Žena ňič ſehvarela, ale jak žid išoł het iz chiži, ona ſkočila s posceľi, ta chopiła drevo, ta uderila muža, ta povedala: „Kristuš bû takoho muža pokarał, so vun dał bi svoju ženu druhomu chlopoj viptotrebovac a ňič ſepoveda!“.... A chlop povedal: „Chvalabohu, že ſi prehvarela perši jak ja, ta ceper' ti odňešeš harčok!“ — A žena muſela odňesc harčok.

Ungská stolica.

Zo Sobrancie.

204. §. Buť jeden kral, maň iem jednoho sina a tot, kedz maň už dyanac—trinac roki, a maň rozum, že jak žic na ſvece, višoú na dvur... a popatriū hore do ľeba: tam ſe mu ukazala ſibeň jak na znak, že v žicu dostaňe ſibeň.*) Vun (+ūn, un + von, ūon, on) z toho ſe zastareň, ta ſebe podumaň, že poľa occa haňba mu budze taku ſmerc dostač. A tedi un ſe pitaň od occa, že un pujdze het do ſveta, ſvet probovac. Ocec mu kaže: „Sinu muj, nechodz ňigdze, budz doma, bo to podlo po ſvece chodzie.“ Ale vun, sin, tak veľo occa paňkaň, že ocec povedzeň: „Ta idz, kedz maš dzeku, a probuj ſvet.“ Potim ſin pošoň do kerti na ſpacirku a ſe barz zastareň. A jak vun tam chodzi a ſe ſtara, ta vidze zo žemi žemni duch... Ta ſe mu ukazaň... Duch ſe pita: „Preco ſe, princu, tak ſtaraš, dobre ci doma a ti idzeš het?“... „Ale kedz maš dzeku, Iem idz,“ žemni duch mu kaže, „a Iem ſebe na mňe podumaj, kedz na tebe Čežko budze; ta ja už pri tebe budu na pomoci!“ Žemni duch mu potim zaš hutori: „Jes' tuto, ta pale, ſmutna verba, vež ti jeden prucik z tej ſmutnej verbi, to ſe ci prida, dze budze na ce Čežko. Z toho prucika zrob' ſebe perſeň na pałec, tak ci ſe neſtraci.“ Vun ſebe zrobíň ten prucik a vžaň ſebe na pałec, tak jak mu kazaň žemni duch. Potim pošoň gu occoj a ſe ſumnie od-pitaň od occa, že už idze het do ſveta. Jeden poplakaň, druhí poplakaň a ſe roziſli; rozlučili ſe. Tak vun potim ſe zabraň a prešoň prik krajini svojej. Raz ſe obzérňe, ta vidzi, že idze gu ſomu jeden ſusterski tovariš. Tak ſe ho pita: „Zkadze ti, bratu?“ „Ta ja z tej i z tej krajini idu.“ Tot princ ſe pita ſusterskoho tovariša: „Ta a dze idzeš?“ „Ta idu ſebe robotu hľadac, bo u nas podlo žic, idu do Iepšoho kraju!“ A princ tak kaže: „No, bratu, pujdzeme vedno, bo i ja idu ſebe hľadac robotu!“ Prince ſe pribraň za kalapošskoho tovariša a kazaň: „Ja, bratu, kalapošski tovariš! Ta pujdzeme vedno robotu hľadac do trecej krajini!“ Poſli ňoňi ſebe m'esto najſc a naſli každi ſvoju robotu, tot ſustersku i tot kalapošsku. Tak jeden dzeň abo dva dňi porobili, tot tu a tot tu a

*) Rozprával Michal Šćavnický, 65 ročný, grékokatolík, nar. v Hažine pri Lučkách v Ung., v Sobranciach býva od 12. roku veku svojho. Zápis v Sobranciach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S rozpravačom osnovu znova som prezrel v Sobranciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

na treti dzeň še zišli vedno a še pitali jeden druhoho: „Tak jak tu, bratu, žic?“ „Vera, bratu, tu ešci podlejší žic, jak u našim kraju bulo.“ Princ hutori: „Tu verbuju, ta še zverbujme, ta nam lepsi budze!“ Šusterski tovariš na to pristanuū. Jak še verbovali, ta jim kazali: „Mace muziku, jesc a pic, ta Iem tancujce a špivajce do več'era!“ Ta jim barz dobre bulo do več'era, tancovali, špivali, ale na več'er pridze jeden kapral a kaže: „No, chlapci, z vas dvoch jeden na vartu pojce!“ „No, tak chtori pojdzeme?“ „Pujdu ja,“ kaže Šusterski tovariš. Ta kapral privid ho do jednoho kostela na vartu. Jak ho zavar, tak tam buū do rana. Rano jak popatriū kapral do kostela, tam už z vojaka Iem kosci zostaļi... .

Princ čaka svoho kamarata, ale něchodzi; nít ho. „Tak to už podlo,“ kaže, „už je več'er a kamarata nít.“ Prišoū i po ňoho kapral: „Podz ti na vartu!“ A ūn še zabraū a išoū ulicu s tim kapralom a tak sebe duma: „Kedz kamarata nít, to so mnu budze daco podlo.“ Ūn tak sebe podumaū: „Bože, kebi maū u sebe toho ducha, co še mi u kerce moho occa ukazaū.“ A doraz, jak sebe podumaū, žemni duch už ūzadu princea buū. „Tu ja, princu,“ kaže, „kedz si si podumaū o mňe“... Duch kaže: „Princu, sluchaj mňe a pochodzis dobré; kedz něbudzeš mňe sluchac, budze s tebu podlo.“ Kapral pošoū s princom až gu kraloj, ta poveda mu kral: „Kedz odvartuješ u tim kosele noc, ja ci dam poū kraľuſtva i princezu za ženu. A po mojej ſmerti ſicko tvojo budze!“ Ta kapral ho pušciú do koſcela. Žemni duch mu nakazaū, žebi gver položiū do kueika a kepeň a ďakoū žebi položiū na gver: „A potom idz a sedni sebe do kazateľnici a ani še ūeruš, ani še ūeoziavaj, Iem ſedz tam!“ A vun tak zrobil, jak žemni duch nakazaū, čakoū i kepeň položiū na gver a vun sebe ſednuū do kazateľnici. Šedzeū tam do dyanastej hodzini... a višla jedna baba z kripti a kazala: „Dze moja varta?“ Popatri,... varti nít! Chopi tot kepeň i tot gver, polamala i pobila ſicko tam. Ūn sebe tam ſedzeū a maū strach, ale baba, jak dyanasta hodzina odbila, pošla nazad lehnue sebe do kripti. A tak pridze rano kapral, otvorí koſcel a vidzi, že varta ſije! Pošoū s vojakom gu kraloj a kral kazaň: „No, sinu, ta kedz si odvartoval ſesliivo jednu noc, odvartu; aj druhe noce, com ci obecaū, to ci dam: poū kraľuſtva a princezu za ženu a po ſmerti ſicko tvojo budze. A teraz idz gu muzikoj a tancuj a špivaj do več'era!“ Do več'era mulatovaū. Potom ras prišoū tot kapral volac he na vartu. Kaže: „Bratu, ta nít vecej vojaki, Iem ja musu iſc?“

„Ta ňit,“ kaže, „ta kedaž si še do toho podňať, ta svojo koňč!“ Ta idu ulicu, princ zaš še zastareň. Ale co še zastareň, doraz še ukaže žemni duch úzad ľoho: „Ja tu,“ kaže, „nestaraj še ňič, Iem mňe sluchaj: Teraz pujdzeš tam do koscela a zaš tam zruciš gver, čakoū a šicko, ale už ňesedni do kazateľnici, bo tam bi ce baba našla a bi ce žedla. Ale idz za križ, tam stuj o dvanastej hodziňe a rozšir ruki, ta tam ce ňenajdze“... Baba višla o dvanastej hodziňe z kripti a kaže: „Dze moja varta? Aha, tu si!“ kaže, a chopila gver a polamala, potarhala a barz še hňevala, že vojaka ňenašla, bo barz hladna bula... Dva noci ňejedla.

Jak dvanasta odbila a jej moc prestala, ona kaže: „Ha, ta ti tam za križom stojiš, čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc!“ kazala gu princoj. Zabrala še a pošla do kripti, tam trucila sebu a ľehla. Rano pridze kapral, popatri, — varta žije. Doraz gu kraloj pošoū a kral še barz cešiū, že vojak už druhu noc odvartovať. Kral mu zaš kaže: „Idz a mulatuj zaš do večera.“ Pošoū ūun do večera zaš mulatovac, tam jed a piū a tancovať. Navečer pridze zaš ten kapral po Ŀoho: „No podz, sinu, na vartu,“ kaže. „Ta, pan kapral,“ kaže, „či ňit vecej vojakoū, Iem ja mušu?“ „Kedaž si še do toho dobrať, ta už koňč svojo. Kedaž si dva noce už prebuť, ta aj trecu už ozda prebudzeš!“ „Hej, ja dva už prebuť, ale s totu trecu Panbuh zna jak budze“... Kapral mu kaže: „Bratu, kedaž ci Panbuh pomuh dva noce, ta i trecu ozda ci pomože!“ S tim še zobrať a idze ulicu s kapraľom. A tak Žlie o sebe dumau, až plakať, že už podlo budze trecu noc... I podumať sebe: „Ej, kebi tu buť tot žemni duch, co mi ře ukazať u kerce!“ „Tu ja,“ kaže, „princu,“ i tu buť žemni duch! A kaže duch: „Vidziš, princu, ľepši bulo doma pri occoj, jak po ſvece chodzic... A teraz tak rob', jak ja ci hutoru: Pujdzeš tam do kostela a gver, čakoū, kepeň, šicko zaš tak položiš. A budzeš tam do dvanastej či spac či daco inše robiť, ňebuj ře ňič..., potim staňeš gu kripce pokoniec jej hlavi, o dvanastej hodziňe tam stuj, a jak baba vidze z ladi vonka, ta ľehňi na jej m'esto do ladi... Vona (+ ūona, ona) budze po kostele šicko rozbijac, tarhac a hňevac ře, že je lačna, ale tebe ňenajdze.“ Tak ře stalo... Prince pošoū do koscela i stanuť tam pokoniec jej hlavi... Baba višla z kripti a vojaka ňenašla i začala kričac na svoho muža, na krala: „Čakaj, stari pše, ňemaš mi už co dac Žejs', ta tebe žjim, stari pše!“ Jak vona tam už po koscele šicko pobila, šicko potrepala, a dvanasta hodzina prichodzila, prišla gu kripce a vidzela u ladze princa ležec, ta

kazala: „Varuj het z moho miesta, bo ce zjim!“ A oheň pušča na ňoho: „Varuj het, bo ce spálím a odstup' ſe mi, bo to ne tvojo miesto, ale mojo!“ Ale vnu ſe neozívau nič, ani ſe ierušaú, bo ňun strach mač veliki. Napadzíu ſe a ſem ležíu ſebe. Uon už taki buň jak na poli umarti od strachu... A vona už całkom pobifela, bo predtím straſne čarna bula. A tak vona kaže: „Muj ſinu, varuj het s moho miesta, bo to ní tvojo, to mojo miesto na veki tu budze!“ A tak oblapila a pobočkala ho: „Idz, ſinu, bo to mojo miesto!“ Vona ho ſama podzvihla: „Za to ci dzekuju, že ſi me viſebodzíu, že ſiemušim vecej po ſvete pokutovac, bo ja už budu teraz počivac v pokoju, za to ci dzekuju. A svoju dziúku, princezu, jak i ocec kazaú, tak i ja tebe oferuju za ženu a po ſmerti kraľa ſícko budze tvojo a mojej dziúki. Možeš s moju dziúku ſeſlive kraľovac, jak bi ſi buň princ a ne kalapošski tovariš!“ Kapraľ rano popatri: Varta žije! Učeka gu kraľoj: „Varta žije!“ A kraľ poveda: „Treba zaprahnu do batara štiri koňe a ūzac vartu do batara a tak ho priveze jak princea a ne jak kalapošskoho tovariša, kedaž totu straſnu vartu dokončíu!... „Ta teraz ci, ſinu, dam poū kraľouſtva aj princezu za ženu a po mojej ſmerti ſícko tvojo budze!“ A potom ſe ho pita, čiji je ſin? „Ja,“ kaže, „kraľouſki ſin, ja ne kalapošski tovariš, ſem ſveta probuju.“ „No, ta ja, muj ſinu, kebi buň znaú, že ti kraľouſki princ, ta bi ſmi ce ſepoſlaň buň na vartu... Potom urobili veſele i pobrali ſe s princezu. A tak požili das poūrokok... Raz poveda mladi kraľ svojej žene: „Ja idu svoho ocea popatrie, či žije a jak ſe ma, bo chcu, žebi znaú, že jak ja pochodziu a jak ſmi ſe oženiu, jaké straſne varti dokončíu... A kedaž mi Panbuň dopomuh straſne varti dokončie, a kedaž ſmi ſe už oženiu, chcu, žebi ocec znaú, že ja už u dobrimi porjadku!“ „Hej, mužu, kedaž ti idzeš, ta i mne ber zo sobu, nezochab' me doma. Bo i ja chcu vidzec tvoho ocea!“ No, voni ſe zobraſi, vzali kočiša i inaſa zo ſebu. A tak voni (- ūoni, oni) daſi zaprahnu do koča štiri koňe a iſli ocea popatrie. A tak jak iſli za orsacku drahу, na boku boſi mlaki, dze kački plavalí. Uon skočiu za kačkoma s pušku gu tim mlakom a kaže kočiſo: „Idzce, a pri karème me počákajce!“ Poſli oni ſebe gu karème, tam stanuli a pana čákalí. Oni dvomi, kočiſ aji inaſ, poſli ſebe paſenki vipic aji zakurie v karème. V tej krajine ſebulo kraľa, ſem perſi minister tam buň, chtori ženi ſemaň. Idze tamadz tot minister kolo tej kraľounej, jak u koču ſedzela ſama, von jej ſe ukloniū a pita ſe zkadzi je aji co za jedna?

A tak kaže: „Ale co to za kral, kedz jich tu na draže poľa karčmi zochabiū? Von pošoū za kačkami a jich zochabiū pri karčme jak židoūku? Znaju co,“ kaže, „ja némam ženi a budu za krala u tej krajiňe, ta naj idu zo mnū... Kebi jich muž (+ chlop) sta-tečni buň, ta bi jich ňeočabiū samu na draže pri karčme... A vona posluchala a skočila gu tomu ministru do koča, čtorej buť šumni, a pošla z ním het... Pridze kral, popatri do koča... kočiš i inaš u karčme išče. Čon poví: „A paňi še dze pôdzela, paňi u koču nit?“ „Ta mi vypili kus pařenki a zakurili zme sebe tu v karčme, ta mi ňezname, dze še zakla podzela?“ Ale žid kaže: „Hej, paňe, či oňi su kral?“ Poveda: „Hej, ja kral!“ „A jich žena co?“ kaže. „Moja žena kraľuňa!“ „Hej, paňe, kebi jich žena bula kraľuňa, ta bi to ňezrobila, co zrobila, bi ňeucekla od nich a jich bi ňezochabila... Ale je ňestatečna i pošla s druhim. Ja še prižiraū na oblak,... po draže išoū jeden pan na štiroch koňoch, pri ňej stanuū, ta sebe pohutoreli a zabrala še a pošla z ním.“ Tak kral kazaú: „Tak, chlapci, dam vám pismo gu staromu kraľoj, vracece še nazad a povedzce, že paňi me tak i tak zochabila, pošla s jedním panom na štiroch koňoch.“ Kočiš i inaš še vracili nazad a kral išoū totu drahу, kadzi tot pan s joho ženu pošoū. Ušadzi še pitaū, kadzi išoū pan na štiroch koňoch a ušadzi išoū za ním. A tak prišoū hen do toho mesta, zkadze ten minister buť. A tak eo mladi kral ňezrobiū, — ūon še tam zverbovaū za vojaka! Jak prišli raz vojaci na paradu pred ministra, joho žena ho spoznala... a na svoho muža poveda: „Paľe, tu muj muž za mnū prišoū! Co budzeme z ním robić?“ pita še ona. A von poveda: „Ja budu znac z ním eo robić.“ A tak ūon ho navečer doraz vžaū gu braňe kraľuškej, — minister tam bivaū, bo kraľa ňebulo, — postaviū ho tam na vartu a vojak mušeū tam vartovac do rana. Narano pridze gu ūnomu tot minister a vžaū od úoho gver. Potim mu vžaū kraľuňin perseč a truciū ho do gvera a tak zatkaū, zaflancovaū gver... Ta počerkaū s gverom a pita še tot minister: „Co ti to maš u gveroju?“ Ta kaže: „Nič, ja nič tam ňepoložiū.“ Tak minister gver rozflancovaū, obraciū a z gveru persečn vipad: „No,“ kaže, „peršu noc vartuješ, a si ukrad kraľuňej perseč? Ti tedi veľki živan, kedz tak znaš kradnuc!... A tak daū ho lapic a bez žadnoho prava chceū ho dač zavešie.

Ta už še mu šibeň našla, co še mu na ňebe ukazala...

Jak ho maľi zavešie, pitaň ministra, že bi s jednimi starim vojakom pohutoric muh. Mladi kral tomu staromu vojakovi kaže: „Pan ocec, ja,“ kaže, „tu mam peňeži, ta to jim ochab'u, ale ňej oňi zrobja, co ja budu jich pitac!“ Znaú tedi svoj persceň, co u svoho occa u kerce z verbi spraviu, co mu tot žemni duch nakaňať spravie, a kazaň gu staromu vojakoj: „Tot persceň ňaj rozkraca, za to Šmi jim toti peňeži ochabiū, žebi mňe buť na pomoci po mojej Šmerci. Kedz me sdejmu zo šibeňi a me zahrebu do hrobu, ňaj oňi s tima prucikoma z toho persceňa tri raz uderja po mojim hrobu, ňaj ſe ňeboja nič, ja jím ňezrobim nič, kedz me budu z mertvich dvihac. Jak uderja s tima prucikoma, ta ja stanu. Ņaj ſe ňeboja, jím ešte dobre budze pri mňe!“ I tak ſe stalo. Mladoho kraľa zaveſili na šibeň a zahrebli ho. Ale starí vojak prišoū doraz gu hrobu, jak ho zahrebli. Bojiū ſe uderic na hrob višelca, ale ſe odvažiu a uderiu prucikoma tri raz po hrobe. Žem ſe otvorila a ňeviňen stanuū z hrobu. Ale segiň vojak ſe napudziū, ta ucekaū od ňoho. Prišoū gu varošu a tu stanuū ſebe a ho počakaū; dumaň ſebe, že mu už pri varošu nič ňezrobi. Kedz ho kraľ zdohoňiu: „Šaj ſe me ňeboja,“ kaže, „ja jím ňezrobim nič, ale jak maju z tich peňeži, co Šmi daň jím, ta ňaj mi kupa dajaki Šatki, gubaňočku a dajaki kalap, bočkori, Iem žežim obliečeni buū.“ No dobre, tak starí vojak ho oblik. Potim povedzeū mladi kraľ: „Či maju ešte z tich peňeži? Ta ňaj mi požičaju na paru dňi.“ I tak vojak požičiu mu a von už ſe tam po varošu vaľaū jak prosti človek... Stalo ſe, že minister chceū, žebi ho vivoliť za kraľa, a vecka zišli ſe Šudze, žebi ho postavie za kraľa. Krajina tak sudzila, že pušča korunu do huri a na koho ſedne, — to budze kraľ! A tot princ prišoū i s totim starim vojakom pripatrac ſe gu kapure. A tak puščili raz korunu, — ſedla na prince. Tak vivat, boū kraľ! A starí vojak ſe obradovaū. „No vidziš,“ povi princ, „ja ci kazaň, že ci budze dobre pri mňe.“ Ale mu znaľi korunu, bo joho ňechceši za kraľa. Puščili korunu druhi raz do huri a vona zaš ſedla na ňoho. Znaľi ju druhi raz a puščili treći raz, — zaš na ňoho ſedla. Tedi už obsudzila krajina, že tot budze kraľ, na koho ſedla treći raz koruna. Ta vivat kraľ!... a vziaľi ho do burku. Žena ho už tam ňepoznala, že je tot jej muž, bo ſe druhi raz už zrodziū. Tak von obstaň kralom a perši minister, co joho ženu ukrad, odvid, zostaň jak buū minister. Kraľ narano kazaň ministroj: „Šaj vidze vojsko pod paradu!“ Tak višlo vojsko pod paradu vonka z varoša. A tomu staromu vojakoj,

co mu peňeži požičiū, kazaū: „Neidz tam s vojskom, ale idz do karčmi, napi še a zamurcaj še, žebi si bridki buť!“ Tak višlo vojsko pod paradu. Prišoū kral patric. Každi vojak tu, iem toho staroho ňit. Ta pita še kral joho kapraľa: „Ta dze ci vojak?“ „Ta ja ňeznam. To stari, ňechce sluchac už!“ „A tam chto ſpiva u karčme? Idz iem popatric, ozda von tam budze.“ A von tam buť a kapraľ ho provadzi do glejtu. Ale von pijani... idze ſebe ſpivajuci a kurjaci. Kapraľ mu kaže: „Cicho budz, ňeſpivaj!“ A von: „Ja ſe ňebojim aňi kraľa, bo ja stari vojak, ja veľo služiū!“ Stanuū do glejtu a vojak ešče ſebe ſpivať... Tak kraľ na ministra: „Ej, ta to take regularne vojsko, ta ti tak dožiraš? Ta vi dvojo budzece zavešeni,“ kazaū kraľ. A kapraľ i stari vojak dumali, že to voňi dvojo budu zavešeni. Kraľ rozkazaū, žebi dva sulaki (= ſtípy!) zakopac a dvoch priprovadzic; kapraľa i staroho vojaka. Ministrova žena poveda mužoj: „Kedz budu vešac i ja pujdu patric!“ Tak i vona pošla patric. Segiň kapraľ pod ſibeňu plakaū, že muší višec ňeviňen mladi človek, ale stari vojak ſpivať ſebe a kazaū: „Nebuj ſe, bratu, nič nam ňebudze!“ Ta kaže: „Ti stari, ti ňedzbaš už o ſebe, ale ja mladi za tebe mušu višec ňeviňen.“ A tak stanuli pod ſibeňi. Ale kraľ kaže: „Hej, chlapci, pridzre het zpod ſibeňi, bo vi nič ňevinni,“ a ukaže na svoho ministra, „ti vinni, ti moju ženu na draže ukrad a mňe ſi daň ňevinnoho zavešic, ti ješ živan, teraz ja tebe dam zavešic. Ja kraľ buť i budu, ale tebe Panbuh ňedopomoch kraľovac, bo ti ňebuū statečni človek!“ A tak daň ministra zavešic. A potem na ženu: „Ženo, ja za tebe ſtrašne varti robiū a ti me ochabila, ti pošla s druhim, s živanom, i mňe ſi dala zavešic. Ja tebe ſmert ňezrobim ňijaku. Ale dam pismo tvomu ocoj, a napišu, co ti zo mnu zrobila a ňaj tvuj ocec zrobis tobú co chce; ja ce za ženu vecej ňechcu!“

A tak napisaū pismo, daň žandarom a toti ju odvedli g occoj. A ocec ſe nahňevaň, že s mužom tak žle robila a jomu, kraľovi, na haňbu bula, a preto sam ju daň zahubic.

205. §. Buť dze ňebuū buť jeden kraľ a mať barz ſumnoho ſina.*) Von ſe veľo ſtarau jak gu ňomu paru dostač. Tak co robić? Radziū ſe svojich mudercoch, ta oňi to kazali: „Tak zrobme, že

*) Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 391.

viložime obraz princa gu draže, ozda še najdze člevek, chtori pujdze po draže, co budze znac o takej, co bi mu za ženu parovala.“ Potimka viložili taki obraz gu draže na sulak pri burku. Ta raz išoū ztamadz kolo burku jeden furman s troma vozami a poveda: „Stańce tu kuščok, naj še poprižiram na tot obraz i na princa, či taki je, jak je vimałovani na totim obraże?“ Varta mu poveda: „Šlebodno princa popatric, či taki je jak na obraże!“ Tak pošla varta i furman popatric princa, a kedaž ho furman vidzeū, ta hvariū: „Jes' mu para za mor'om!“ „Ta znaš ti o tej pare?“ „Znam, bo ja tam predavaū tovar tej šumnej princezoi!“ Ta tedi princ kaže: „Tote twojo tri vozi naj tu ostanu u dvore a ja po twojo dzeci i ženu pošlu a naj bivaju u mne, ja budu mac starosc na ňe. Ja chcu, žebi ši ti totu princezu dostaū, — či ti ju hodzen dostač?“ „Ja ju dostonu, kedaž mi daju pomoc na to. Daju mi, najjašnějši kraf, zrobic jeden danšif a do toho dajaki tovar mi treba položic; vežnem zo sobu princa a pujdzeme dvojo īudzi.“ Potim položili dajaki tovar do šifa, jaki malí, ale tot furman povedau: „Ja bi cheeu jedni šumne kamašne dac zrobic do šifa.“ „Ta, to še stańe. A z čoho bi to še zrobilo?“ A furman odpoveda: „Ni z čoho še tak ūzrobi, jak takto: Jednu voš treba lapić a na maše karmic a zoz skuri jej še zrobic.“ Ta voš našli a potim ju karmili na maše i dlugo ju karmili a vona tak virosla jak prašatko. Virosla tak veľika, že ju mušeli uvjazac na lanc, bo bi bula i īudzi pokusala. Potim treba bulo hľadac takoho majstra, chto bi zrobil z ňej kamaše. Nakazaňi varce, žebi še pitala každoho vandrovníka, či bi ūznaň zrobic take kamaše zoz skuri vši. Raz nadišoū šusterski tovariš a pitali še, či bi vun to zrobil? Hutořeū, že vun to zrobil. A tak oni voš ūzali, zaštrelili, a znaū z ňej tot tovariš skuru. A tot tovariš zrobil kamašne, co take ūebulo... Kedaž do nich popatriū, ta tri stožice uvidzeū jak u džveredje, take vidnjace buši. No tak už malí ūicko hotove a pošli po princezu. Položili i kamašne do tovaru. Tak še zabrali a pošli s princom až za morje gu tomu burku, dze ta princeza bula. Ta princeza znala, že tot furman ūše jej doňis tovar i spoznala ho doraz. Ta princeza poveda na inaša: „Idz, Janču, a popať tam, jaki tam jes' tovar na šife.“ On prišoū popatric, ale furman ho do šifa ūepuščiū, bo že je pre krajoūnu tovar a ūebižuje ho na inaša. „Povedz, Janču, žebi sama princeza prišla do sklepu na šifu opatric.“ Tak princeza še zabrala a prišla tam. Inaš furman preto puščic dnuka ūechceū, žebi inaš princa tam

ňevidzeū. Jak princeza prišla, furman ju doraz puščiū do sklepugu princoj. Vona sebe tam vibira tovar, prebira, ale pritim aj na princa patri, bo še jej pobačiū. Jak furman vidzeū, jak ſe voni tam u sklepe bavili a beſedovali jak mladi ľudze, ta furman puščiū ſifu na morje. Šifa ſe ruſala, ale princeza dumala, že to ſe ruſa ťem od mor'a a ſevedzela, že ju, princezu, ukradli. Princeza premetovala tovar a naſla i kamaſne zo vši. Jak popatrela do ďich: „Voňi me už ukradli, bo ja už daľko od svoho burku, už u trecej ſtolici!“ Nemohla uceknuc aňi heň, aňi tam a do vodi ſkočic ſevedcela. I tak voni ſebe ſedzeli s princom, až prišla jedna burka, ta počalo zo ſifom rozhaňac na morju. Tedi furman puščiū mačku do žemi a privaziú ſebe damšíf. Von ſebe pritim ſednuť a kuriň a princeza s princom aňi ſevedzeli jak jim čas prešoň. Pridze jeden stari člevek gu tomu furmanoj, ta mu hutori: „Daj Bože ſčesce, stari furman!“ Tot mu odpovi: „Daj Bože i jim, pan ocec!“ Tu poveda ten stari člevek: „Co ſee cheeli, ta ſee dostaſi. Ale chto zna, či princeza iſče budze vaſa abo ſe. Bo kedz iſče jej mac u čezi bula a ſe truciila u jej živoce, ta mac ju obecala ſarkanoj o tri hlavi. Ta chto zna,... bo jak ju obecala, ta možno, že ſarkan pridze a ju od vas vežnie! Kedz budze iſ' princ do koſcela prišahac s princezou, ta jak budze obličiac koſuľu, ta princ zhori u ſe. Ale kebi ſe taki člevek naſoň, co bi od princa koſuľu vi-chopiu a truciú na žem, ta koſuľa zhori a princoj ſebudze nič. Ale tot člevek, co to čuň a vipovi, po koľena kameň staňe!“ Tak ſe stari zabraň a pošoň het. I furman zaſ ſe princom iſoň daľej morjom do večera. Potim zaſ prišla taka burka, že ſe ſif chceū prevracic, ale on zaſ uvaziu ſebe ſifu a stanuli. A zaſ prišoň tot stari člevek. Ta kaže: „Daj Bože ſčesce, stari furman, co ſee cheeli, to ſee dostaſi, ale chto zna, či princeza budze vaſa, kedz ju mac obecala ſarkanoj v macerinom živoce. Bo princ, jak budze iſ' do prišahi do koſcela aj s princezou a ſedne na koňa, tak kuň pod ūim staňe na dva nohi a ſe truci horeznač a princea može zabie. Ale kebi ſe taki člevek naſoň, žebi zaklau toho koňa pod princom, ta princovi bi ſebulo nič... A tak hutori tot stari člevek furmanoj: „...a chto totu moju beſedu vipovi, ta po pas ſivi kameň zostaňe!“ A potim podzkovali ſebe i tak každi pošoň svoju drahu. Prince a princeza ſevedzeli nič o tim. Oňi ſebe spali. I tak idze ſif daľej zaſ cali dzeň do večera. Na treću noc zaſ prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic. Tak furman zaſ stanuť ſebe

zo šifu. A stari človek zaš pridze gu furmanoj: „Daj Bože šcesce, furman! Vi sce dostať, co sce chceli, ale chto zna, či princeza budze vaša. Bo mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi, ešče v svojim živoce. Jak budze peršu noc spac princ vo svojim dome zo svoju princezu, ta pridze šarkan, rozbije oblak, mur vivali a princa žji. A jak joho žji, tak princezu sebe vežne. Hej, kebi ſe našou taki človek, chto bi stanuť gu oblakoju s mečom a šarkanoj hlavu odrubať, ta bi ſe princoj nič nestalo... Ale chto toto čuje a vypovi, ta calkom kameňom zostaňe!“ A to nícto ňečuť, ťem stari furman. Ta už ſebe furman dumau: „Bože moj, už na mňe podlo, bo ťem ja čuju a kedz ja to vypovim, ta kameňom stanu!“ Ale darmo, už ťem išou zo šifom pomali domou. I jak prišli domou, veľika radosť ſe stala. Princezu žali dolu i princa. Aj toho furmana doraz paňstvo chopilo, bo ſe ceſili, že von tu princezu vidostať. Robili doraz veſele. Naschodziло ſe veľo paňstvo na veſele. Princoj trebalo družbu, ta chto budze družba? Ta povedeli, naj budze družba tot furman. Von princezu perši našou; naj ſicko z nu aj skońči. Paňstvo povedelo, že to stari človek, že ſe neprida za družbu gu princoj... Ale jeden muderc povida, že može buč furman družbom, choč' je stari človek. No dobre; ta žali ho doraz do baſbira, ſumne ho ostrihať, ſumne ho umiť a tak choč' stari človek buť: ſumni človek buť! No dobre, dať mu Šablu jak družboj: „Ta ti ochraňuj svoho princa iz princezu jak ſi jich dotla ochraňovať!“ No, dobre, jak ſe sbirali do prišahi a princoj davať koſuľu, tak furman chopiť koſuľu a — zhorela..., a princ zostať. Ta ſe ho pitaju, furmana, co to robi? Ta poveda: „Co znam, to ja robiu...“ Potim, kedz mali iſc do koſcela, princ ſednuť ſebe na jednoho ſumnoho koňa. Družba ňechceň na koňa ſednuc, ťem pešo kolo princa iſc, Šabla v ruce. Raz kuň počať ſkacac a že princa zabije... Ta tot družba uchopiu Šablu a uderiu do koňa. Prince, jak vidzeň, že družba koňa uderiu, skočiu s koňa dolu. Ta princeu ňebulo nič, ale koňa zaklňa družba. Jak už ſe prišahlí prince iz princezu, ta peršu noc jak ťehli spac princ iz princezu,... chceň z nimi u jednej chiži spac i furman. Ale to mu dozvolic ňechceň. Ale jeden muderc povedať: „Naj vun tam ťem dožira!“ Prince iz princezu ťehli ſebe pri oblaku na poscel a furman, kedz pospať, tu poscel od oblaka het daľej odcahnou. Stari furman potom ſebe kuriu... Pridze o dvanastej hodzine šarkan a durk do oblaka, výbiu oblak. Potim hľada jazikoma, dze je prince iz prin-

cezu, ale jich pola oblaka ňit... Šarkan ſe pohňevať, že princa a princezu ňemohoň najsc, a — durk do oblaka po druhu raz. Na treći išče raz durk do oblaka a už hlavi upchať dnuka... išče ſe ſam ňemuh upchac. A jak hlavi upchať na oblak, furman ſe pri-chopiu a hlavi mu odcaň. Hlavi vimetau vonka a trup ſam ſpad pod mur. Prince i princeza ňeznali ňič, co ſe povodzilo z ňima. Furman už dokončiň, zavarovať jich od ſmerci; buň ſpokojni a pospaň ſebe do rana. Rano poſtavaju doraz. Co ſe porobilo, že jes' oblak vibiti? Tak pitajú ſe furmana: „Ta co ſe tu take ſtaľo?“ „Nepitajce ſe mňe ňič, už. chvala Bohu, dobre je, ja ſicko do-končiň!“ Ale tam buļi taki panove, co chceļi viznac, co to von take čudo robiu? „Ta kedz mi ňechcece dac pokoj, ta uvidzice, co ſe zo mnú ſtaňe...“ A tak furman, barz ſe zastareň o ſvojo dzeci, ženu, stanuň ſebe do kucika gu dveroni, žebi ňikomu ňebuň na zavadze, i rozpravja: „Kedi ja peršu noc išoň, ta me tuča ſparla a prišoň gu mňe jeden starí člevek a povedaň: Co ſce chceľi, furman, to ſce dostaň, ale či princeza budze vaša, to ňeznam, bo je Šarkanoj obecana. Kedz princ budze ſebe koſuľu oblikac do koſcela, ta vun zhori u ňej, ale kedz ſe taki člevek najdze, chtori vüchopí tu koſuľu a truci na žem, ta koſuľa zhori a princ zotaňe. A chto toto čuje a vipovi, oſtaňe po koſena kameň. A ja toto čuň a povedaň, ta patrice na mňe, ja ſe ſtaň po koſena kameň!“ A tak voňi mu hutora: „Nehutor vecej už, ale von kazaň: „Teraz mi už ſicko jedno, kedz mi po koſena kameň, ňaj budzem už i po pas. Jak už mi druhu noc išoň, zaš prišla burka a ja ſebe stanuň zo ſifom a zaš prišoň gu mňe ten starí člevek: „Daj Bože ſčesce!“ „Daj Bože!“ „Co ſce chceľi, to ſce dostaň, ale chto zna, či princeza budze vaša, bo Šarkanoj obecana.“ Aj to mi tot starí člevek hutoreň, že kedz pujdze princ do koſcela a ſedne na koňa, ta ten kuň budze ſkakac, truci hore nohami, žebi princeza zabiň, že chto bi toho koňa zaklaň, ta ten bi princeza od ſmerci oſlebodziň. A že chto toto čuň a druhim vipovi, tot po pas kameň ſivi oſtaňe!“ A furman doraz po pas kameň ſivi stanuň. „Jak trecu noc prišla burka, zaš ja stanuň zo ſifom a zaš prišoň ten starí a povedeň: „Daj Bože ſčesce, furman, co ſce chceľi, to ſce dostaň, a či to budze vaše abo ňe, to ňeznam, bo princeza Šarkanoj obecana. Kedi budze princ iz princezu nocovac u posceli pri oblaku, ta pridze Šarkan, durkne do oblaka, zabije princeza a princezu ſebe vežne. A chto toto čuň a vipovi: tak calkom kameň ſivi ſtaňe!“ A furman

stať calkom šivim kameňom. Čežko bolo patric na ten kameň krajoj i mladej pare kraľuškej,... tot, chto telo chodziť za ňich, naostatku kameň ostať! Stalo sa, že princeza mlada mala chlapca šumnoho a ſe barz u ňím ceſili... Raz taki ſon ſe prisnuť princeze, že kebi toho chlapca dali zarezac, a tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomascili, žebi furman odžiť. Ta chlapca zabili, s jeho krevu kameň furmana pomascili a tot odžiť, aj chlapec odžiť. A bula radosc v calim burku.

206. §. Buť jeden chudobni človek a mať vun jednu ženu a tota joho žena bula u čeži.*) I tak vona porodzila jednoho chlapca. I jak prišla gu ňej baba ta toto dzecko uvidzela, ta hutori: „To mocni chlapec budze!“ Daſi mu meno Lomidrevo. I toho chlapca dojčila mac za ſídzem roki. U ſídzem roki poſoū vun do lesa i vicahnuť vun jednoho fijatala iz koreňom zo žemi. Vun tak gu ſebe hutori: „Šče ſmi slabí.“ Pujdze domoū a hutori maceri: „No, dajce mi iſče za ſídzem roki cickac!“ Mac ho dojčila iſče za ſídzem roki. O ſídzem roki poſoū zaſ do lesa, vicahnuť už ſtredňoho fijatala. Šče tak gu ſebe hutori: „Iſče ſmi uše slabí.“ I tak pujdze domoū nazad i kaže maceri: „Dajce mi iſče za ſídzem roki cickac!“ O ſídzem roki poſoū zaſ do lesa, vicahnuť jaki najhrubší drevo. I tak prišoū domoū, kaže svojmu occoj, maceri: „No, apo, mamo, ja ſe od vas odberu, pujdu po ſvece!“ I tak vun ſe zabrať, ſumne ſe odpitaū od occa i od maceri... I idze, keľo idze, za drahoū, i najdze vun tam jednoho takoho, co žeľzo ſciskaū u rukoch jak blato. Pridze gu ňomu: „Daj Bože ſčesce! Co ti robiš, bratu?“ Vun na ňoho: „Ta,“ hvari, „žeľzo davim.“ „No podz ti,“ hvari, „izo mnoū, budzeme dvomi dobri chlopi.“ I tak iſli dvomi daľej. Naſli trecoho, co huri prevracaū, tak prišli gu ňomu: „Daj Bože ſčesce, co ti robiš?“ „Ta ja huri prevracam!“ „No podz z nami, budzeme tromi dobri chlopi.“ Idu za drahoū. Najſli tam furmanoū, co vežli žeľzo. Ta toti furmaň tam zavajažli — ňehodni buťi vicahnuc odtam. Tak vun, tot Lomidrevo: „Ked mi,“ hvari, „dace z toho žeľza, keľo poňeſeme mi tromi, ta ja vas votti viratuju!“ „No,“ hvari, „dame!“ Tak vun kazať koňe viprahac, ulapiť za druk (= oje! Zapis.) rukoū ſicki vozi a jich precahnuc. Tak jak jich

*) Rozprával Ján Oklamčák, rimo-katolík, rodom zo Sobraniec. Zápis v Sobranciach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S ním znova som prezrel v Sobranciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

precahnú, za placu zobrať s vozou šicko železo. I tak vun hutori na toho, co železo davi: „Či znaš co,“ hvari, „sprať ti nam z toho železa troji copi a pujdzeme dadze na mladzbu.“ Prišli voňi do jednoho pana i pojednali ſe mlacic. Tak ſe pojednali, žebi jim teľo dať caloho vimlatku, zarna, keľo voňi tromi poňešu... Dumaū, že jeden vecej neodñeše jak za mech, ta jim kazať, žebi ľem mlačili, že jim da, keľo odñešu. I tak voňi zarno vimlacili i vivjali čisto od plevi. Pan na ňich kaže: „No, dze mace mech na zarno?“

„Eh,“ hvari, „nam mech ſetreba, ľem zložme ho do sipancu šicko. I ked už bulo šicko zarno v sipancu, tot Lomidrevo na toho, co huri prevracať, tak kazal: „No, ti Valihuro, ber na pleci tot sipańec zo zarnom, a ňeš!“ I išli z dvora šicki tromi. Ale panoj barz Češko bulo... Tak jak voňi už išli za drahou, ta puščiú jednoho bujaka za ňima, i tot bujak bežiú za ňima... Lomidrevo ulapiú toho bujaka za rohi i uderiú Ž ňim do žemi, zabiú ho i truciú ho do sipanca. I tak pan vecka puščiú dzivoho kornaza. Lomidrevo i toho ulapiú i zabiú. No už jim pan ſehodzen buť narobic ňič, ta poslaū svojich sluhoú opred ňich zarubac jim drahu. Ale voňi drevo s drahí odmetať i poſli dalej. I tak prišli šicki tromi do domu Lomidreva otca i tam ſe podzelili na tot ſicok zarobok. I s tim podzekovali jeden druhomu i ſe roziſli.

207. §. Buť jeden vojak, co tri roki služiū u kraľa, ta mu dať kraľ na drahu tri grajcare.*
S tim vun idze za drahu i obehnú ho jeden žobrak napred ſohu i pita almužnu. I tak vun mu dať jeden grajcar. Tot žobrak ho obehnú zaš. Ta zaš od ſohu pitaū almužnu. „Dať Žmi jednomu, dam i vam jeden grajcar.“ I tot žobrak zaš ho obehnú na trecim a pita almužnu. „Eh,“ hvari, kedaž Žmi dať už dva grajcare, dam i treći.“ Obehnuť ho zaš na ſtvartim: „No, dzedu,“ hvari, už vam ſemam co dac. Mať Žmi tri grajcare, co mi kraľ dať na drahu, ta dať Žmi jich trom žobrakom.“ I tot žobrak na ſohu: „Co ti pitaš za te tri grajcare?“ „Ta co pitac? Co mace dzeķu, to mi dajce, jak dac chcece!“ Tak vun mu dať jednu tašku, taku, kedaž jej povedzeň, „Lap ho taška!“, ta ho doraz ulapila, a jeden žačkoň, u chtorim mať ūše dohanu. I tak vun prišoū do jednej karčmi, ta ſe pita na noc... A kačmar na ſoho: „Dobri

*) Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 402.

čleveče, mi sami idzeme votti het, bo tu žaden člevek ſehodzen prenocovac!“ „Ja,“ hvari, „prenocuju!“ I zostaň na noc. Švička mu horela, ta ſe na karti ſam baviū. I prišoū pod oblak jeden čort: „Jak ſe hrageš, ta prijmi i mňe gu ſebe“... „No ta,“ hutori, „priňeš mech peňeži!“ I čort priňis. Hutori čort: „Otvor mi dvere!“ „Otvor ſebe ſam, Šak ti,“ hvari, „hodzen i ſam!“ I tak oňi ſe hraľi na karti. Prehraū čort mech peňeži. Rozšíriū ruki, že ulapi toho vojaka, ale tot ſkriči: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoū pod oblak druhí čort: „Prijmi me“, hvari, „g ſebe hrac za cimboru.“ „Priňeš taki mech peňeži jak ja mam.“ I tot doraz priňis a hutori: „Otvor mi dvere!“ I vojak hvari: „Šak ja ſe tvoj ſluha, otvor ſebe ſam!“ I čort ſebe otvoril, prišoū gu vojakoju i hraľi ſe na karti. I prehraū čort mech peňeži. Čort rozšíriū ruki, že ho ulapi, ale vojak ſkriči na tašku: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoū treći čort a hutori: „Neprijaň bi ſi mňe gu ſebe na karti hrac?“ „Priňeš,“ hvari vojak, „taki dva mechи peňeži jak ja mam!“ I tot doraz priňis. Tak vuňi ſe hraľi. Prehraū čort svojo peňeži. Čort rozšíriū ruki, že vojaka lapi a zabije a peňeži odbere od ňoho, ale vojak ſkriči na tašku: „Lap ho, taška!“ I taška ho lapila. Razom počali ſe ſipac čorei, tak že vun furt hutoriū: „Lap ho, taška!“ „Lap ho, taška!“... Nakoňec ſickich polapaū do taſki i lehnuū ſebe ſpac. Rano prišoū kačmar, otvori dzvere — i vojak žije. Ta na ňoho hutori: „No, keľo tu ľudzi nocovalo, ani jeden do rana ſe obſtaň, až voňi zostanuli, pan vojak!“ „No nič, pan kačmar, ňaj mi daju dyanac mlackou!“ I tak vun mu jich doraz pohľadáu. Prišli toti dyanac mlacki, truciū totu tašku naſtred dvora i rozkazaū, žebi ſejs'mi bili na ňu. Jak ſe toti ſejs'mi dokonali, tak druhí ſejs'mi ulapili copi... Doti bili, dokla ſe čorei ſepridpitovali a tak ſehvareli: „Lem pušč nas, ňigda tu väcej ſepridzeme!“ I tak vun jich puščiū. Ta hutorili toti čorei, jak už jich puščiū: „No, može tu ta karčma buč, ňigda mi do ňej ſepridzeme!“ Tak kačmar potim daň vojakoju do ſmerti u tej karčme bivaňe. A vojak, kedaž maň poúni žačkoú dohanu aj ſteri mechи peňeži, oženiu ſe a zostaň tam žie až do ſmerti.

Zo Sobranských Komaroviec.*)

208. §. Raz buł jeden stari krał a vun ogdoał. Ta sebe vžał jednu šumnu młodu ženu. A tota žena ho ſebarz rada mala. Raz ū noci ſe jej prišnił jeden šumni mladzeñec zoz druhej krajini, jednoho krała sin. Tiž barz šumni buł a ſe polubił oboje u šne. Tot mladzeñec ſenial pokoju, doki ju ſenaoſol. Zobrał ſe i priſoł až do toho varoſa, dze tota krałoūna bivala. Vona ho uvidzela na oblak. Vona bula zamknuta u jednej chiži, bo ſe krał bał o ū. Od tej chiži kluč krał noſil u žebni (+ u žebu). Jak ona ho zbačila, doraz mu pismo napisala a mu ho puſčila z oblaka na ſnurki. I vun to vžał i počitał. U tim pišm'e bulo napisano, že vona joho hľeda... A vun jej napisal nazad, že aji vun ju hľeda, že vona ſe jomu prišnila; teraz zaſlubili ſe znova. Vun ſe pojednał do toho krała za inaſa. Doraz ho krał obľubil, bo barz ſikovni buł. Vun potajomne beſedoval s krałoūnu paru razí. I krałoūna jomu dala radi, žebi ſebe dał zrobic jednu chižku okremšu... a žebi z ūnej dał vimurovac gu ūnej jeden ganok popod žem. I vun to zrobil. Naſoł mudroho murňika, co mu to vimuroval a toho murňika dał priſahnuc,... žebi ſe ſigda o tim ničto ſedoznał. Potim chodzil gu krałoūnej vše... Raz gu ūnej priſoł, ta jak ſe lubili, ta vona mu dala svoj perſceň na palec a vun jej ho zaboł nazad dac. S tim perſceňom poſoł s krałom na poľovačku. Krał perſceň uvidzeł, jak obedovali, i poznal ho, ale ſehutorec mu ūč, Iem ſebe podumał, že to zaisce perſceň joho paňi... Ked krał priſoł domu, kluč mał u ſebe, doraz ſoł odomknuc paňu. Inaš znał, že krał pujdze opatrec, ta ſkorej poſatoval tim gankom i dał perſceň paňi s tim ſlovom: „Nemame času vecej hutorec, Iem vež perſceň na palec!“ Priſoū akurat krał gu ūnej a jej hutori: „Paňi, zle mi dumaū o tebe. Mi vidzel na našom inaſoju pitni tvuj perſceň, ale teraz vidzim, že to už ſepráuda, že to buł perſceň druhi, bo tvuj perſceň je na tvojej ruce!“ Vona doraz počala plakac i hutorela: „Ti mñe taku ſevernu trimaš!“ I vun ju požaloval i pital od ūnej prebačeňe. Vun ſeznał, že vona ho prečik klame. Joho inaš raz pital ſebe od ūnoho na jeden meſac urlab na žeňene, že pujdze do svoho kraju ſe ožeňic a ztamaď ſebe privedze ženu. Ale vun ſepošoū do svoho kraju, Iem u tim meſce ſe zabavil u jednim kavehauže. I ſebe virichtoval

*) Rozprával Ďuro Kožák, 28-ročný, gréko-katolík, rodom zo Sobranských Komaroviec. Zápis v Sobranciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

šicku gu vešelu... I prišoł nazad do toho domiku, dze bivał. I mužkantoch privid. I vidał chir o sebe, že vun še žeňi a sebe privid ženu z tej krajini, zkadzi vun je rodzeni... Lemže vun sebe ženu ňeprivid. Lem pofalešne začał vešeľe robic. Aj sam kral še doznał o tim vešelu. Aj vun sam bi buł rad vidzec toto vešeľe, aj totu joho młodu ženu. I kazał kral inašovi, žebi i joho zvał na svojo vešeľe. Jak kral mał prisc na toto vešeľe, inaš pošoł po krałoūnu i privid ju tim tajnim gankom i sednuł sebe š nū za stuł i hutoreł, že tota joho mladica. A to krałoūna bula. Kral jak prišoū, a ju vidzeł, ta doraz hutoreł: „To mojej krałoūnej še podoba tota žena — na každi vlas!“ Ta inašoj hutoreł: „To pitna taka paňi jak moja, na každi vlas še jej podoba!“ A to takoj vona bula, lemže kral ňeзнаł, ta sam sebe ňeverił... Uchpaū ruku do žebni a našoł kluč, ta sebe duma: „To ňemože buc moja paňi, bo ona je tvardo zamknuta a kluč u mñe!“ Ale še ňeuspokojoł i ňemulatovał dałej, lem vše na totu mladicu patreł a tak sebe dumał u svojim rozume: „Tota mladica, to pitna jak moja paňi!“ Pošoł opatrec svoju paňu... Inaš vidzeł, kedi vun idze het, ta doraz ūžał paňu za ruku a tim tajnim gankom ju odšíkovał nazad do jej chiži. Kral prišoū, odomknut dzvere, a vidzeł ju tu, zaś jej hutori: „Paňi moja, zajś mi o tebe źle dumał. Naš inaš ma taku paňu mladicu pitnu jak jes' ti. Privid iz svoho kraju, ta ja dumał, že to ti jes'. Prebač mi, žem ci ubližił, bo ti tu. Ta lem budz s Bohom a ja idzem nazad na toto vešeľe. Bo ja tam jes' volani...“ I prišoū kral nazad na toto vešeľe. Čim vun tam buł, inaš privid nazad krałoūnu, svoju mladicu. Kral to ňeзнаł i zajś sebe dumał: „Co to ma buc?“ Sam gu sebe hutori: „Teraz mi ju na kanapiju zochabił šedzec, a vona tu... už ňeverim nič, choč' je kluč u mojej kešeňi“... Prišoū inaš gu ňomu a mu hutori: „Najjaśnejši kraļu, Jich veľkojs', kebi tak dobrí buli, žebi mñe zosobašic dał zoz moju mladicu!“ I kral dał gu tomu dovołeňe. Doraz šedli na krałoūski koč i išli do koscela a jich pľeban prišahnuł. Jak višli z koscela, ta sam kral jich išče požehnal, dał jim zo svojej dzeki boski požehnáne a šicko jim dobre vinšovał a na dobro jich upominał a jim hutorił: „Žice ščešlivo odteraz až do śmerti, sluchajce jedno druholo a prišahu bosku ňezapoműice, vernu lasku, co sce prišahaſi, trimajce!“ s tim jich sprovaldził na ſifu do druhej krajini. A še i tam na drahu jim šicko dobre vinčovał. Potim voňi pošli še śmejuci, že krala tak oklamali... Kral prišoū domu. Doraz išoū do svojej kra-

Ioúni, jej hutorec, jaku paru vun zosobaši! Jak odomknul dzvere — ta až dobre ňezamďčel, kedy ňevidzeł tam ňikoho... Až ūtedi mu prišlo do rozuma, že vun svoju vlasnu kraľoúnu zoz druhim, zoz inašom, požehnał... Tak zoz tej starosci kraľ ochoreł i u poł roka umar.

Z Ostrova a z Karčavi.*)

209. §. Buł dze ňebuł buł jeden mesaroš. A vun mał jednoho sina das osemnacročnoho. Ocec už stari buł, ta sin ho pitał, žebi už na ňoho sdał svojo gazdoústvo, že vun budze hodovac i occa i matku. Ta ocec mu oddał gazdoústvo na próbu. Dvatišic zlati mu dał. Tak hutorił: „No, sinu, gazduj; ale toti peňeži ňešm'is čitac, Iem u rok. Jak pejcesto zlati budzeš mac višsi jak maš teraz, ta potim možeš sam gazdovac“... Ta ten sin chodził po ſvece, toti peňeži ňečitał, až u rok. Tak mal pejcesto zlati višsi. Ta vun prišoū gu occoj a tak mu hutori: „Apo muj Iubi, pejcesto zlati mam višsi!“ Tak mu ocec hutori: „Sinu muj, dobre ci idze, Iem ňaj ci nadej serenča tak pruži, ta gazduj sam!“ Jeden pan tomu mesarošskomu sinovi pisał, že ma na predaňe veļo celata. A to ztamadz, od mesaroša, barz nadeleko bulo. Jeden velki les tam buł, ta bulo trebalo za jeden tidzeň isc dookola toho lesa, ale stredkom lesa bula draha, ta tamadz bliżej bulo. U tim leše buł jeden živan, taki, že vun ſe oblik vſelijak, vſelijake šati mał, ta ňichto ho ňehodzen buł spoznac, bo každi dzeň buł u inšakich šatoch obliečeni. Ten mesarošski sin chceł isc čez ten les stredkom. Ta vun ſebe vŕał gver, aj jednoho psa. Tak hutoreł ſebe: „Nebojim ſe, bo ja birujem za ſejs' chlopoch: muj gver za dva aji ja za dva aji muj pes za dva!“ Tak vun pošoł čez ten les. Prišoł vun nastred lesa, ta tam našoł toho zбуjníka kolo jednej studzinki. Ale mesaroš ňežnal, že to tot zbujník je kolo studzinki. Zbujník joho volał: „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš ſebe, bo barz ceplo, potim i ja s tebu pujdzem!“ A vun posluchał i ſebe ſednuł kolo ňoho. Vun ſe ho potim pita, ten zbujník: „Či ti ſe nebojiš is' čez les?“ Mesaroš hutori: „Dze bi ja ſe bał, ked ja veľki zbruj mam kolo ſebe!“ „Jaki?“ „Muj gver ſe neboji dvoch chlopoch, aji ja sam dvoch ňe, aji muj pes ſe dvoch chlopoch neboji“... Živan pita od ňoho ten gver, že ho

*) Rozprával Anton Pilat, 26-ročný rímo-katolík. Ako 4-ročný chlapec prišiel zo Šarišskej do Karčavi, od 8 rokov býva v Ostrove. Zápis v Sobraniciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

opatri, „bo,“ hutori, „i ja mam doma taki, ale mňe ſe vidzi, že to pri tvojim kunſt kuſčok inšaki“... Mesaroš mu ho ňechceľ dac, ta živan hutori: „Napi ſe vodi, pujdzeme het!“ Mesaroš položil gver kolo ſebe a ſam ſe ſchiliū do ſtudzenki vodu pic. Jak vun ſe ſchiliū, ūžal ten živan gver a zastrelił mu psa a mu hutori: „Či ſe iſče ňebojiš?“ Mesaroš nič na to ňehutorił, bo ſe barz zaſik. Živan mu zavjazał ruki pod pejscom a tak ho poprovadził do svojej chiži, dze vun īudzi rubał... Sam potom pošoł na večeru. Jak ſe navečeral, ta vracił ſe gu mesarošo, ta ſe ho pita: „Zkadzi ce mam rubac, či od nohoc, či od rukoch, či od hlavi?“ Mesaroš mu hutori: „Či maš ostri bart, perſi ho naoſtri, ta tedi ci povim!“ Pošoł živan, bart naoſtrił, vraci ſe gu ſnomu, ta hutori: „Už bart naoſtreñi“... Ta mesaroš mu hutori: „Znaš ti co? Lem od rukoch me rubaj a tak, žebi mojo ruki odrazu odpadli, bo kedz ňecodpadnu, ta tedi je tebe ſmerc!“ Potom položiū ruki na klat a živan vi-machnuł s bartom i zacał... Mesaroš ruki odchopił i ulapił živana za tvar i z ňim uderił do žemi a potom svojo ruki ſkrucił, lanc mu puknuł na rukoch, a živanoj hutori: „No, zkadzi ja tebe mam teraz rubac?“ Živan mu hutori: „Daruj mi život, co chceš, to ci dám, veľo peňeži“... Mesaroš mu hutori: „Nedarujem ci život, bo ſi barz veľo īudzi porubał, aji mňe buł ſi zrubał... ta buł muj ocec i matka ſirotu ostala, bo buł jich ňemał chto hodovac, ti to dobre znaš, že ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu... I tedi ūžal mesaroš ten bart i živana pošík na kapuſtu. Potom ſebe lehnul ſpac i preſpał totu noc u tej chiži živanskej. Jak Panbuch dzeň dał, tedi ſe zabrał i prišoł domu nazad. Doraz melduje do hivatalu, že tak a tak ſe z ňim stalo, že vun živana porubał, toho, co ſe tak preobſikał. Doraz paňstvo pošlo i z ňim do īesa, prepatreli tam... Tote īudze, co buļi tam porubane, ſicko daļi pochovac, a toti peňeži, co tam buļi, to ſicko zobraļi i mesarošo z tich peňežoch teļo daļi, že zakfa vun žil, ta mał doſc na viživnosće. A tamti peňeži vžali na krajinu. Mesaroš iſček i ňeſka žije, kedz ňeumar.

Z Lučôk.*)

210. §. Buļi tri bratove, dva buļi bohati, treći buū **) chudobni. Toho ſebe vše pojednali za pohańčara, tak jak kupec maju svo-

*) Rozprával Ján Huru, asi 35-ročný, kalvín. Zápis v Lučkách v bývaní kalv. p. farára Štefana Szakala 3. okt. r. 1904.

**) V činnom príč. min. popri prípone -u počuť aj l, tedy popri buū aj buł atp.

jich pohaňčaroch. Raz išli do jarmarku. Dalí bratovi šejs' zlatoňki. Išli za drahu, prišli do žida na nocník. Toti dvomi bratove dostaňi dobrí kvartel, bo buňi bohati a treci, chudobni, ostaň na karéme nocovac. Tak stari žid hutoril jomu, že zna mu povedzec tri nauki. Perša taka: Obi še starij drahí ňepuščiú a novu sebe ňerobiú. Druha nauka: Obi cudzeho človeka za svoho ňetrimaň. Treca: Obi še žeňe ňigda ňesveriú. Za každu nauku dostaň žid dva zlatoňki. Ta vun, tot pohaňčar, zostaň prez peňezech... Rano bratove stanuli a išli do jarmarku a vun z ňima. Prišli na drahu, tam bula voda. Ta voňi dvomi obchodzili vodu a pohaňčar sebe dumau, že novu drahu ňezrobi, tedi išoň do vodi za staru drahu. Tedi trafiú tam najsc jeden čeres. V ňim buňi veľo peňeži. Peňeži buňi zlati. Vun sebe opatriú, co u ňim jest, ta uložiú sebe do kobilki. Prišli do tarhu. Kedz joho bratove tarhovali voli, vun vzadu sluchaň. Kedz bratove odstupili, že draho pitaju, tedi vun pristupiú a zaplaciú žadanu sumu. Cali jarmarok joho bratove ňekupili ňič, bo co voňi vitarhovali, vun to zaplaciú. Šterecec pari voli kupiú. Tedi sebe hnaň domoň tote voli; bratoch ochabiú. Jak prišoň domu, ūhnał voli do svoho dvora v noci. Žena mu višla von, pita ſe ho: „Čijo to voli?“ Hutori jej: „Mojo!“ „Ta dze ti maň peňeži?“ Vun poveda: „Ženo, budz cicho, bo ja bratoch zabiū a peňeži jim užaň, ta mi kupiú voli. Teraz budu bohati.“ Vona hutori: „Dobre.“ Potom prišoň od ňij pitac jejs'. Vona: „Maň ſi i mňe kupic do komori, ked ſi veľo peňeži užaň, bo ja doma ňič ňemam.“ Tak vun ſe z toho pohnevaň, že jejs' ňedostaň, a ženu uderiú. Vona s tim išla von a kričela: „Ti živan, co ſi bratoch zabiū, ta i mňe cheeš zabie!“ To sušedi čuňi. Doraz išli do dvora, či to praňda? Doraz joho obsudzili zavešie za dvoch bratoch. I zakopaňi mu slupa a ho vedli gu ſomu. Jak prišli gu mescu, dze buň slup, to ňebulo, chto bi ho zavešiú. Každi ho sanovaň. Vun, tot pohaňčar, cudzeho hodovaň u ſebe za svoho, ta ten ſe podňau zavešie ho! Na šcesce joho bratove išli s jarmarku domoň. Vidzeļi veľiki narod pri draže. Čudovali ſe, co tam može buč? Tak beželi jak skorej. Prišli tam gu ſibeňi, pitali ſe: „Co jest tu?“ Hutorja ľudze tak: „Vašoho brata višame, že vas dvoch zabiū a vašo peňeži užaň!“ Tedi skričeli: „Neslebodno ho zavešie, bo nam ňič ňezrobiú!“ Tedi hutoreli joho bratove, že vun peňeži ſebe našoň, bo jomu žid tri nauki daň za ſejs' zlatoňki, a tote nauki ſe preševečili. Jedna bula: Obi še starij drahí ňepuščiú a novu ſebe ňerobiú. Vun ſe starej

drahi ňepuščen, kedz išoň do tarhu čez vodu; — a v totej vodze našou sebe peňeži! Druha nauka bula: Obi še žeňe ňesveriú. Žeňe ře sveriú i vona vivolala na ſoho, že zabiū bratoch, choč' ňebula praúda. Treca nauka: Obi cudzeho ňetrimaú za svoho. I to praúda, bo joho hodovańec ho chceú sam zavešic ...

Z Tašole.*)

211. §. U jednom ūalaľe buvať jeden chudobni člevek. Tot člevek ňemaú so jis' iz svojima dzecmi. I jeden raz ūon ſe do húaraú iz svojoň Ženoň, že ūon muší pojs' dagdze dasco hledac, žebi ūon priňes dzecom jejs' I tak ūon užaú baltu a pošoú iz domu na poľo a hledaň dajakoho zajaca, co jagrove zastrelili a ho ňenašli. Že kedz ūon ho najdze, ta priňeše ho domoú, co choľem raz dzeci ſe najedza. Ūon idze, idze, i prišoň na jednu luku, našoú ūon tam jednoho elefana na ležaci. A elefan, kedz lehne raz, ta ūon ňemože stanuc ſam vecej ňigda. I elefan kaže tomu člevekoj: „Znaš ti co, čleveče, nadzvihni ti mňe dajak, ja tebe zaplacu!“ I tot člevek mu hutori: „Hej, ta jak ja tebe nadzvihnu, kedz ti taki čežki a veľiki?“ Ale elefan mu kaže: „Tak paf dajaki sposob, žebiš me nadzvihnuň, ja ci zaplacu dobre!“ I tedi člevek pošoú do leſa a virubaň jeden koľik. Prišoň gu elefanoj i počaň ho dzvihac... Teľo dzviha a teľo dzviha, že ūon ho jakoś nadzvihnuň. Jak ho podzvihnuň na nohi, tak elefan jomu kaže: „Ta znaš ti, čleveče, jak ja tebe ceper zaplacu?“ Člevek pita ſe jomu: „Jak mi zaplaciš?“ Elefan mu hutori: „Ta ja ce žim!“ I člevek počaň plakac a kaže jomu: „Ja tebe nadzvihnuň, eo boň ſi tam i zdoch, kedz ňe ja, a ti mňe chceš ceper žijs?“ „Ta darmo ňebože, bo ja tebe žjem!“ Ale člevek hutori: „Ta znaš ti co, elefane, ta pojďzeme perši na pravo... jak bi to mohlo buء... ja tebe nadzvihnuň a ti mňe chceš žijs?“ Elefan hutori: „Ja ňezbam, ta pojme!“ I ūoni ſe zabraňi, ta idut, teľo idut, až prišli ūoni gu jednej starej koboňe, co ſe pasla. Člevek hutori: „No, vidziš, tu naš pravosudník!“ Prišli ūoni gu koboňe, člevek ſe pita: „No, čuješ, ti

* Dla vypravovania Jána Kotoru z Tašole zaznačil Fedor Houdek, vidz v SMSS z 1901., na str. 74 atd. — 29. sept. r. 1904 hľadal ſom rozpravača v Tašoli, aby ſe ſrovnał uverejnenu osnovu. Ale v ten čas ho nebolo v obci. Opravil ſom tedy osnovu s príbraním niekoľko domorodých občanov — v tamojšej krémieke.

kobulo stara, povedz ti nam dvom, jak može buc, pať ťem: Ja toho ēlefana podzvihnuū, so ūon boū i zdoch, keb' boū ňe ja, — a ūon mňe chce ceper źejs'. Ta jak to ma buc toto pravo?" Kobula odpoveda na to: „Praūdu ma ēlefan, ūaj ce źje, bo ňit večšoho huncuta jak člevek, bo vidziš ti, doki ja bula šumna, so ſmi hodna bula behac, ta moj gazda ſe u mňe paradzeū, a jak ſmi ostarela, ta mi ňehce dac aňi ſlami, a doti mi davaū ſena i oúsa! A ceper me vihnaū tu, tu mam ťem toti starí koreňe iz travi. Ta praūdu ma ēlefan, bo každi člevek huncut, — ūaj ce źje.“ Člevek už vidzi, že pravo ňebobi, tedi hutori: „Ja ňepriſtavam na toto pravo, podzme daľej na višši pravo!“ Ēlefan odpoveda: „Ja ňezbam, ta podzme“... I idut ūoňi daľej, najdut ūoňi kolo drahí jednu chromu lišku. „No, ti, liško, znaš ti ſo? Mi prišli gu tebe na pravo, ja ſ tim ēlefantom!“ I liška ſe pita: „Jake pravo mace?“ Člevek rozprava jej: „Ja ſmi toho ēlefana nadzvihnuū iz žemi, so tam ležiū,... kib' boū ňe ja, ta boū ūon tam zdoch, a ūon mňe ceper chce źejs'... Ta jak to može buc?“ Liška patri a čuduje ſe, že jak bi ūon hodzen nadzvihnuč takoho č'ežkoho džvera?... I liška hutori: „Ja to ňeveru ňijak, žebi ti toho ēlefana birovaū iz žemi hore podzvihnuč!“ Ēlefan hutori: „Oj, hej, ūon mňe podzvihnuū“... Liška zaš kaže: „Ja to ňeveru, kebim uvidzela, ta bi ſmi verila. No, ta znaš ti ſo, ēlefane, ole ti ſe raz lehni na žem, či ūon tebe podzvihne, žebi ja ſama vidzela,... ta tedi vam budu pravo sudzic.“ I ēlefan tedi lehnuū. Liška tomu člevekoj kaže: „Ucekaj od ňoho, ūaj ūon tu leži!“ Člevek počaū iz liškoū is' het. I ēlefan obzérne ſe nazad, vola na čleveka: „Pitam ce pre Boha, poj me podzvihnuč, veruj, že ce už ňežjem!“ Ale člevek viška na ňoho nazad: „Lež ti tam do sudu, ňepojdu ja tebe vecej dzvihac!“ Prišoū gu ūesoj iz liškoū tot člevek. Liška jomu kaže: „Znaš ti ſo, čleveče, ja tebe od ſmerci mentovala, bo ēlefan boū ce źjed, kedz ňe ja, a vidziš, ja chroma, ja ňemožu pojs' ſebe jejs' priňejs', ňič ňedostanu, ſo bim źjedla, ta priňeš ti mňe daco za odmeňeňe“... I člevek jej hutori: „Dobre, liško, počekaj me tu, ja idu do ūalala, ta ja ci priňešu!“ Člevek pošoū do ūalala, a u tim ūalaľe buvaū jeden pan, taki, ſo ūubeū po vadaskoch chodzic a maň veļo pſou, kopovoū... Prišoū ūon do toho pana, i kaže panoj: „Paňe! znajut ūoňi ſo, ūaj ūoňi mňe dajut svojich kopovoū dvoch, ja jim privedu jich nazad doraz!“ I pan mu daū. Ūon užaū tich kopovoū do mecha na pľeci, i ňeše jich gu lišce. Liška mu kaže: „Tu ſi?“ „Tu!“ „Ta priňeš ſi?“ „No,

tak jakbim ci ňepriňeš, liško, kedz ti mňe od ſmerci odňala!“ „Ta viſip mi iz toho mecha, so ſi priňeš!“ I ūon tedi vežne mech iz pleca, i viſipe tich dvoch kopovoň... Psi, jak uvidzeli lišku, ta gu ňej, a liška počala ucekac... Segiň chroma liška! Ale ūona tam mala bližko svoju dzjiru u žemi, ta ucekla do dzjiri; ňulapili ju psi. Psi kolo tej dzjiri dluho chodzili, virčaci, ale liška ňevišla ūon. Až čula, že psoū ňit, ta višla ūon ostrašena, i kaže: „Ta, prădu mala kobula, že ňit večšoho huncuta na ſvece, jak čevek. ... Kib' bula ja znala, že ti mňe taku hoſcnu priňešeš, ta ja bula ňekazala eľefanoj lehnuc, ūaj buň ce zjed!“

Z Bežovieci.*)

212. §. Boū dze ſeboū boū jeden chudobni čevek, so (+ co) poľe ſikohó buvaū u Ņikdzevarošu. A ten chudobni čevek maū ſedzem dzeci, ſejſ chlopoču a ſedzme dzeňče. Tomu dzeňčetovi bulo meno Hanuša, a najstaršomu chlopcu bulo meno Janko. Ten čevek ukrutne chudobni boū. Tak von (+ ūon + vun + ūun + un + on) raz svojej žene rozkazaň, obi tote dzeci od najmenšoho do največšoho rezala na viživeňe... I tak vona (+ ūona + ona) pejcoch zarezala. Už prišla na ſestoho, na Janka. Janko čuū, jak ocec matki kazaň, žebi i Janka zarezac. I tak Janko na ſestrú Hanušu: „Stavaj, ſestro, bo nas mac zareže, ked ztadzi ňucekňeme. Bo heuti pejc žme žedli, tak i nas bi mac a ocec žedli... I tak Janko a Hanuša od matki ucekli i išli s valala na valal. I prišli voňi (+ ūoňi + oni) do Šedmohradskej krajini, do Dakdzevaroša. I bula tam jedna krasna kerta a u tej kerke krasnistromi, a oni dvojo buli dužo hladne. I tak Hanuša na Janka: „Vež kameň a truc do toho stroma a zbi dajake jabluko, bo ja dužo hladna, dobre z hladu ňezahinu!“ A tak Janko vžaū kameň, ta zbiū jabluko. Ten pan, co joho kerta bula, vidzeň to. Vun boū jich occa brat. Kedi cesni

*) Rozprával Ďuro Halajčík (*Murray*), grécko-katolík. Zápis v Bežovciach v hostinci Ackermannu 27. júla r. 1898. Rozpravač bol vojakom, predpokladal som, že sa na neho vela rečových cudzotín nalepilo, čiastočne z tej príčiny a čiastočne z tej príčiny, aby reč grécko-katolíkov srovnal s rečou kalvínov, 29. sept. r. 1904 došiel som zas do Bežovieci a v hostinci Ackermannu v prítomnosti rozpravača a dvoch kalvínov Michala Gajdoša a Michala Železa prezrel som znova celú pripoviedku. Zistil som, že v obci kalvini a grécko-katolíci rovnako rozprávajú, a že sú rečové nedôslednosti (na pr. voňi piju + voňi pijut, so a co) v celej obci bežné.

čas boū i von z toho Ņikdzevaroša višoū het. Zaisce vun boū jich occa brat... Vun do toho Dakdzevaroša prišoū a mu daū Panboh šcesce, co sebe nagazdovaū s tovarom. Zostaū dobrí majetník. I tak toti dvojo dzeci tiž tam trafili gu joho kerce, dze zbilí jabłuka sebe, so vun vidzeū. Vun gu ūim prišoū: „Naco vi to rušace, kedaž to ūe vašo, znace to dobre, že to pański, ūešlebodno rušie!“ Vun, ten pan, ūe pitaū: „Zkadzi vi sce, dzeci mojo?“ I Janko poveda: „Z Ņikdzevaroša!“ „Jak ūe vaš ocec vola?“ „Ni-polekohobiva!“ I tak pan povida: „Hej, ūak vi mojho brata dzeci, bo i ja ūe tak volam. Ta podzce dnu, dzeci mojo, do moho domu, ta vas veźnu za svojo, budzece tak jak bi sce mojo buļi.“ I tak prišli dnuka i pan doraz na ženu hutori: „Ženo, paf Iem, mojoho brata dvojo dzeci tu. Mi ūemame dzeci ūijake, ta jich vežneme za svojo, ta budzeme jich mac tak jak kedažbi našo vlasni buļi“... I tak jich doraz ūumne obłec daū. Z Janka boū hodni 16-ročni urfi a z Anni bula krasna dzeūka, kišasoňa. I tak ten pan, jich occa brat, dužo ūe u tem cešeū iz svoju paňu, že jim daū Panboh taki ūumni dvojo dzeci. Ten pan maū veļo sklepoch na tovar, tak Janka, jak ūe viučiū, daū do jednoho sklepua, a dobre mu šesce išlo, a Hanušu do druhoho. I jimi dvojim šesce barz dobre za ruku išlo. Ale už tomu panu tovar vichodzeū i tak na svoju paňu hutori: „Ženo moja, už ūevelo mame tovaru u sklepoch, ta treba bi nam buło pujsc sebe priveze“... I tak voňi, pan s paňu, pošli do Maršalvaroša, obi nakupili veļo tovaru, a jich dvojo, Janka i Hanušu, doma zochabili predavaac, so ešče buło... I tak Hanuša u jednem sklepue a Janko u druhem predavaali, ale od toho času, jak pan pošoū s paňu na tovar, Hanuša ūepši šesce mala jak Janko. Raz Janko ūe zobraū iz svoho sklepua, ta pošoū do jej sklepua, gu Hanušoj, i nabraū sebe peňeži zo svoho sklepua dos' a tak prišoū gu šestre. Ta na šestru povida: „Šestro moja, maš i ti peňeži dos' i ja mam. Hrajme ūe na ūich na karti, kotri ūme ūešlivejši?“ I tak začali ūe hrac. Janko maū tam šteracecpejetišic zlati a začaū ūe s Hanušu hrac i ūicki od ūoho vihrala i tak mu kazala: „No vidziš, bratu Janku, kedi boū od ce druhı vihraū, to boū ci jich ūevraceut, ale ja ci jich vracu, bo ūi mne brat a ja tebe šestra.“ Janko ūe mocno nahňevaū. Kaže, jak mu vracila peňeži joho: „Šestro, hrajme zaś!“ I tak ūe hraili druhı raz. Zaś od ūoho vihrala ūicki joho peňeži. I zaś Janko ūe mocno pohňevaū a svoju čapku do žemi truceū i to poveda na šestru: „Bodaj ce čort vžaū, to ūi

ščešliva... už si druhí raz odo mňe vihrala!“ I ū tot čas takoj čort prišoū i ūžaú šestru... I tak Janko mocno ſe zastareū, že on šestru čortoi daū. I Janko ſebe ſam hutori: „So ja,“ poveda, „teraz budu robic, kedu ja už ſestri ſemam? Pridze mojoho occa brat, ſo von mňe na to povi, že dze je moja ſestra, komu ja ju daū, ja mu na to ſebudu znac ſo kazac“... I tak Janko iz žalom ſoū do ſvoho ſklepku i začaú plakac, že von daū čortoi ſvoju šestru, preto, že od ſeho joho peňeži vihrala. I tak Janko: „So ja tu budu už robic teraz?“ Nabraú ſebe peňeži eſče i pejce raz teľo jak maú, i tak idze daſej do ſveta vandrovac... Bo joho ocoú brat, kedu bi ho doma u ſklepke najšoū, mocno bi ho laú pre ſestru, že dze vun ju oddaú? Von bi mu na to ſeznaú co odpovedzec... Ta tak ſicko zochabiú, ſem peňeži ſebe nabraú, kupiú ſebe u varoſu jednoho koňa i tak ztamaď poſoū het. Aňi joho occa brat ſeznaú kedi, bo ho doma ſebulo,... ſem kluče mu zochabiú pod ſklepom pod dzvermi, pod prahom. I tak vun iſoū daſeko do jednoho varoſa i ſtretnuú tam jednoho juhasa. I pita ſe tomu juhaso, že co je u tem varoſu za novina? „U tem varoſu je veľika novina,“ tak mu juhas povida. „Biva tu jeden kral a ten kral ma jednu huru, ta ſehodzen ſebe do ſej takoho foſtra dobrac, obi mu totu huru obohnaú, žebi poſoū do ſej, a žebi mu odtamadz daco priňes na ukaz.“ Janko zadumaní prišoū do varoſa, i prišoū nakoñec do jednej karčmi: „Daj Bože dobrí dzeň, pan kačmar! Co je tu novoho? Nemali bi pre jednoho koňa jedzeň, oúſa a ſena, aji pre miňe jedzeň?“ I kačmar doraz povedaú: „Preco ſe?“ I tak kačmar doraz daū oves i ſeno pre koňa, tak i pre Janka jedzeň. Janko, jak poſrištikovaú, iſoū doraz do mesta, i kupeú ſebe foſtroúski ſati i jednu pušku. I tak iſoū gu tomu kraľoju obliečeni jak foſter. Pridze na branu i doraz vojak na ſeho: „Dze idzeš, foſtru? Neznaš, že tu je varta, že tu neſtebodno iſc?“ „Ta ja idu gu kraľoju za službu, bo źmi čuú, že mu treba foſtra“... Vojak doraz mel-dovaú vachkomandantoj i tot višoū gu ſnomu a pita ſe: „Co chceš?“ „Idu,“ kaže, „gu kraľoju, ſaj mi dajku službu da“... I tak vach-komandant doraz iſoū ſam gu kraľoju: „Kraľu, je tu jeden foſter, co hľeda u ňich službu, či ho ſtebodno pušcie dnu abo ſe?“ I kraľ povida: „Nej pridze dnu.“ I tak Janko prišoū gu kraľoju. I kraľ mu poveda: „Sože ti hľedaš?“ „Ta hľedam, najjašnejší kraľu, dajku službu!“ I kraľ mu to poveda: „Mam ja jednu huru, už tristo roki každi dzeň jeden foſter tam zahiňe, — jak rano pojde, večer ſe ſigda

ňevraci domu, — tak kedz chceš do tej huri, ta staň za foštra!“ I tak Janko stanoū za foštra do tej huri. Kraľ mu povida: „Jak pojdeš do tej huri, ta mi priñešeš na znak, so u ňej najdzeš, bo jest tam drahí veci u tej hure, ale ja už tristo roki odtamadz ňemam Ŀijakoho znaku, bo žmi tam ňehodzen sam pujsc.“ I tak daū Panboh rano. Janko prespaū u kraľa i to poveda kraľoj: „Pojdu do tej huri jutro. Daju mi jeden veľiki chleb upiec, aj dva šoūdre ſviňskoho m'esa gu tomu. I jeden bokoloū vina aji jeden pohar i jeden nuž a jutro rano ňej me viprovala s hudakoma do tej huri, bo Panboh zna, či ja ſe dakedi vracu či ňe, kedz tam tak foſtrove hinu“... Na druhı dzeň kraľ rozkazaū regement vojska do paradi oblec a foſtra Janka tak do tej huri viprovalazic. A rozkazaū mu jeden koč ſtiromo koňmi zaprahnuc. Janko ſednoū jak foſter a kraľ kazaū: „Idz, Janku, do tej huri i ja ce odprevadzu, a priñešeš mi ztamadz znak!“ Janko ſeznaū ňič, so je u tej hure, ale kraľ maū u svojich kníhoch napisano, ešče joho dzeda dzedo napisaū, že u tej huri jes' jeden zlati ribník i jedna zlata kerta, a u tej kerce zlati stromi, ovoc, a jeden zlati dub, a poľa toho zlatoho duba jeden viľki toū, a u tej kerce i ſelijake zlati ruži (+ rožni) buļi. I tak Janka, novoho foſtra, s hudakoma iz parada veliku do tej huri kraľ viprovalziū. Prišli ňedaleko huri,... ešče bulo jedna hodzina chodzeňa od huri,... kraľ doraz zakomandirovaū, žebi vojsko stanulo, i koč stanoū pod kraľom i pod Jankom. „No, Janku, Iubi foſter, ta sber ſe a idz do tej huri!“ I tak Janko ūžal na ſebe ten chlieb u kobeli i tot bokoloū vina i toti veci, so ſebe pitaū od kraľa, kazaū: „V'eč'ar ňaj me na tem mesce tu čekaju!“ I tak Janko zobraū ſe a išoū do tej huri i trafeū vun u tej hure na jednu dražku, i tota dražka ho vedla preſto gu tomu velikomu tovoj; poľa toho tova boū tot veľiki zlati dub. Janko ſebe ſednoū pod toho zlatoho duba. Zložeň kobelu, tak i pušku i upar pod duba. To bulo rano das kolo dzešec hodzin, i ūžjaū bokoloū, naľaū ſebe do pohara vina i viňaū chlieb i ſoūdar i zakušeū i vipeū. Tak ſebe tam poſedzeū kolo tich vecoch, so u ſebe maū. Bulo už jedenac hodzin, Janko ſe obžerne na ten veľiki toū, i vidzi na tem veľikem tove lecec dvanac kački. Toti kački preſto gu ňomu prišli. Jak gu ňomu prišli, doraz ſe streſli i stanuli dvanac dzeňki, a toti dvanac dzeňki taki buļi panni jak aj druhı. A toti dvanac dzeňki buļi z kraľoúskoho domu. Jedenac buļi frajčimerki a dvanacta bula princeza. Bulo jej meno Makom višivana. Jak gu ňomu prišli, kaže: „Vitajce, panni, u mňe! So mam,“ kaže, „s tim

vas poživu“... Vzáu bokoloū i tak naľevaň jim vino do toho pohara a davaň jim pie. A vzáu chleb i toti dva šoūdri a rezaň a davaň jim: „Jedzce a pice, so mam, s tim vas budu živic, bo Panboh zna, či ja odti pojdu, kedz tu tak foštrove mocno u hure hinu, kedz každi dzeň jeden zahiňe“... Doraz tota Makom višivana princeza, kazala: „Neboj še, Janku, pojdzte ti odti a krajoj poňeš znak, bo ja tu tebe veľo roki čekala... Kedz budzeš mňe sluchac, ta budu ja tvoja žena a ti budzeš moj muž. Ja jes' kraľuška dziūka, princeza, ale teraz Šmi čarna tak jak hlaveň, bo mňe i s mojima jedenac frajčimerkoma dabli ukradli od mojoho occa. Tak jak ti pojdzte gu krajoj nazad v'eč'ar, mulatuj še, naj ci da dobru, šumnu mužiku, obi ci hrala od ošmej v'eč'ar do jedenastej. Jak budze fertal na dvanastu, ta tedi še rozidze tota mužika. Tam naj je slobodno každomu i chudobnomu i bohatomu, panoj, ciganoj, každomu jednomu. Naj každi mulatuje še, keľo biruje, a pic a jejs' naj davaju, ale obi ši ti neplaciū aňi grajcar, naj kral zaplaci. Budzeš sebe pitac od kraľa tri r'ečice dukatoū, obi sami čisti zlati buli, a taki bohati pojdzte na totu mužiku. A teraz ci povedam, že ja zaklata, zato ja taka čarna jak hlaveň. Zato me volaju Makom višivana. Ti na tej mužice mňe višebodziū bi ši od toho čarnoho zaklaca a ja bi bula taka panna, že ū svece vecej pari mi net, aj mojo frajčimerki bi buli čisti, ale ja bi bula najkrašša. Ceper ja — jak kedz bi jednu chleboňku s makom povíšivaň na mňe,... a odceper, ja ci to povedam, že ja jes' tvoja frajirká. A tak s tim pojdzte domoū a něstaňe še ci nič. Lem na tej mužice nepochval še, že maš frajerku, obi ce chto jak dôpiraū“... I tak najedli še, napili še vjedno šicki trinac ludzi, i ona še s tim zabrala... Lem še strešli šicki dvanac i spravili še na dvanac kački, aj pošli svoju drahu. Von zlamaň sebe s toho duba jeden šumni verch triflistkovi i zachtepaň sebe za svoj kalap. I tak za dražku išoū domoū. Jak von prisoň vonka z huri, mohli buť popoludňu štiri abo pejce hodzin. Išče jomu še v'eč'ar calkom nevidzeň, bo v lece prečik dluhi je dzeň... .

Von krajoj kazaň, obi čekaň až o šestej hodzine popoludňu tam na tem mesce, dze ho zložiū s koča. I tak von še tam kuščok zabaveň i čekaň... .

Bulo šesc hodzin, i kral išoū na koču i s mužiku, s bandu opredňoho i kazaň: „Panboh zna, či fošter žije abo nie?“ Ale Janko doraz daň znak, bo strelil z svojej puški i tak išoū gu krajoj... Kral jak

vidzeū, že Janko daū znak a že žije, doraz kočišoj rozkazaū, obi išoū opred ſoho a vžaū ho na koč. I mužiki rozkazaū, obi mu hrala a iši do kraľuškoho domu s veľiku radoscu... Kraľ ſe barz ceſiū, bo za tristo roki ſe aňi jeden foſter ztamadz aňi jeden dzeň ňevraceū, až ſe von taki najšoū, kotri ſe ztamadz vraceū a priňes mu znak. I doraz kraľ išoū do svoho burku aji z ním porovnak, i doraz patreū do svojich kňihoū, že či jes' tam napisano u tich kňihoch, žebi tam boū prave taki zlati dub u tej hure? I tak najšoū von to, i ſe barz poceſiū u tej roboce joho, že von totu huru ovartovaū... Janko kraľoj hutori: „Najjašnejší kraľu, chcu, žebi mňe mužika hrala do jedennej hodzini u jednej karčme, a tam žebi ſlebodno bulo is' každomu, chudobnomu-bohatomu, a žebi ſlebodno bulo každomu zadarimo jejſc aj pic aj tancovac, chto ma dzeku, chto ſem koľvek chce. A mňe naj daju tri r'ečice dukatoū poúni, bo ja tam mušu pojſc... ja budu placic“... A kraľ mu poveda: „Doraz ſe staňe, ſo chceš!“ I tak doraz mu ſe dalo, i von tam išoū do tej karčmi, i tam ſe naschodziſi ſeſlajaki īudze, chudobni i bohati i grofski ſinove i baronski, a tak jedli a piſi doviedna aj tancovali, chto maň dzeku, do dzeſatej hodzini. Jak dzeſec hodzin minulo, tak tot narod prepad vodtam, ničto ňezostau, ſem ſam Janko a kelhere a u tem čaſe po dzeſatej tak gu ſnomu foſtrove iſli, ſo ſe na dzvere jeden pred druhim ňemohli aňi prechpac a ſedali za ſtoł, jedli a piſi, a Janko z ňima. Jeden starí, ſivi, doraz prišoū gu ſnomu a kaže: „Pajtaš foſter, ſo ti,“ kaže, „taki ſmutni ſedziš a ſe tak ſtaras?... Ja,“ kaže, „taki starí, ſivi, jak holub, ta ſe ňestaram ňič,... a ti take mlade chlop a ſe ſtaras?... Ņemaš niſkakej fraj'erki abo ženi, že ſe tak mocno ſtaras?“... Ten starí ſivi foſter taku ſebe mladu kiſasoň prived sobu, ſo iſče ňemala petnajſc roki a povedaū, — že to joho fraj'erka... Ale prišlo už jedenac hodzin, i tak doraz ſicko to propadlo, ſem Janko zostaū a mužika. Von tote tri r'ečice dukatoū muzikantom do huſtoū a truboū podavaū. I išoū gu kraľoj ſpac. Druhi dzeň rano poveďa kraľoj: „Najjašnejší kraľu, jeden dzeň zmi maň jeden chleb a dneš cheu dva, aj ſtiri ſoūdri ſviuškoho mesa, a trinac nože, trinac pohari a tri bokolovi vína a tak me viprovadzie zaſ jak aj vč'era“... Tak Janko ſednuł do koča s kraľom i išoū nazad do tej huri. Ale jak prišoū do huri, ta ňetrafiū na totu dražku, ſo iſou za ňu vč'era, ale na druhu traſu dražku, i tota druha ho priivedla gu zlatomu ribníkoj. Ribník da-leko boū od toho duba, a pola toho ribníka bula jedna zlata chiža.

Toū boū poła duba. A kolo toho ribňika bula zlata lelija. Janko poopatral i zorvaū sebe jednu a zachpaū za svoj kalap, a obžerne še na pravi bok i vidzi na tem ribňiku dvanac kački leceč, hlavi jim čarne, driki tiž čarne, a chvosti taki buļi jak mleko, až še od nich napudzeň. Prosto prišli gu ňomu. Doraz še strešli i stanuli še dvanac dzeňkoma. Po kołena take buļi jak mleko a od kołen po verch take jak hlaueň čarni. Tota Makom višvana prišla gu ňomu i doraz ho oblapila: „Vitaj, Janku moj, dzekuju ci, že si na mňe ňevipovedzeň, že maš frajerku. Vidziš, jaki mi šicke dvanac po kołena beli jak mleko. Olem popať na mojo nohi, znam, že si še take ňigda ňevidzeň.“ Jak von tam popatreň, — ta ho až žima zbilá, tak mu še princezna dužo polubila. I doraz kaže na toti dvanac dzeňki: „Jes' tam tri bokolovi vina a jes' tam trinac pohare, vidlički i nože trinac, i tri šoūdri, i tri chlebi, lejce a pice a jedzce, bo ja to pre vas priňes!“ I vona ho doraz oblapila i pobožkala, iepši jak predtem. I tak oňi jedli a pili a še hoscili. I prichodzila už dvanasta hodzina na obed a voňi še še mulatuju... A začali plakac toti dvanac dziuki tak, so slizi kolo nich žem zaťali, jak kedaž boū tam gargalu vodi vilaň. I jomu vona kaže: „Pojdzeš domoū do svoho kraľa a vlašne taku mužiku zrob, jak si heňtu robiū, īem na mňe ňevipovedz, že maš fraj'erku. Uvidziš me treći dzeň do pasa jaka budu!“ I s tem še mu podzékovala vona i heuti jej frajcermerki a odišli od ňoho plačuci. Von še s tem zobrau i išou gu krajoj lesa i kraľ ho už zaš tam čekau jak perši dzeň s mužiku i s vojskom. I doraz mu še pita: „Vitaj, Janku, fošter, co si tam vidzeň?“ „Tu maš, kraľu, znak za mojim kalapom, zlatu leliju! Boū źmi kolo zlatoho ribňika, vodtam źmi ju zorvaū a tak tebem ju na znak priňes, žebi si vereň, žem tam boū!“ I kraľ išou doraz do kníhi i patriū, či je to praūda, i svojej kraľoúnej poveda kraľ: „To dobri fošter, ženo, bo tot znak priňes už druhi!“ I vona mu to odpoveda: „Veraže je dobri chlop, vitez nad vitezomia, bo keļo tam foštroū chodzilo, aňi jeden to ňemoh priňes, so von priňes!“ Kraľ maň jednu dzeňku, meno jej bulo Tereza. Vona barz bridka bula, zubata, trombata a kraľoúna bula bi rada za Janka ju dac, bo šumni chlop boū... Daň Panboh tot čas, že trebaloo is' nazad na karčmu, dze predtem boū, i kraľ mu zaš daň peňeži jak i predtem. Tam na karčme šicko stanulo jak i predtem bulo. Do dzešatej hodzini še mulatovalo, chudobni, bohati, jak i predtem bulo. A po dzešatej hodziňe jakbi šicko pro-

padlo, Iem Janko zostaŭ s kelneroma a s mužikoŭ, ale doraz išče vecej foštri prišli jak predtem buši a šedajut a jedza a pijut aj tancujut a von medži ſema ſedzi. I tak na ſoho hutora: „Čom ti netancuješ, neješ, nepiješ, ta načze trimaš mužiku?“ Ale von jem na to nič ſekazaŭ. Daŭ Panboh už dvanac hodzin, oňi ſe roziſli, von sam zostanoŭ s mužikoŭ. I na hudakoŭ hutori: „Idzce teraz domoŭ ſpac!“ Tote tri r'ečice dukatoŭ, so dostaŭ, hudakom rozdaŭ, jak i predtem, i išoū gu krajoj i sam ſpac. Daŭ Panboh treći dzeň rano: „Kralu, štiri bokolovi vina a štiri ſoňdre, a štiri chlebi, trinac noži i poháre, jak i predtem bulo!“ I teraz mužika ho tak provadzi jak i heuti dňi, aj sam kral. Ale už i sam foſter plakaŭ, či ſe vraci či ne?... I tak išoū gu tej hure, mužika ho provadzi... Prišoū gu tej hure i traſeū na treću dražku, i za totu dražku išoū. Aj svojo veci, co mu trebalo ſicko, ſobu ſis. Tak u tej hure prišoū gu zlatej kerce i doraz išoū do nej. Take krasne roūže vidzeū, co ničda take nevidzeū odkedi je na ſvece. I zorvaň ſebe jednu roūžu a zachpaň ſebe za kalap. Višoū vonka z tej kerti i ſednoū ſebe pod mur, bo ta kerta bula murom obcahnuta. Ale rano išče ū tot dzeň ſebulo, išče Iem dzevec hodzin bulo, kedi von tam už boū... Žerkne (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački leceec i prosto gu ſnomu prišli i zaraz ſe streſli a ſtaли ſe dzeňkoma jak i predtem buli. Makom višivana, kraľoūna jich, zaraz ho oblapila a ho pobožkala: „Pať, dušo moja, jaka ja krasna do pasa, čis' vidzeū dakedi taku pannu abo ne?“ Von kazaŭ: „Ničdam taku nevidzeū! Šedajce, berce pohar a pice!“ Voňi doraz ſedli, laſli, pišli a jedli. I tak vona jomu hutori: „Pojdzeš domoū na v'ečar; mužika po treći raz nej ci hra a ti pojdeš tam, ale merkuj, obi ſi me horši nepredaŭ jak žmi bula, bo ja bi muſela na Hamadejovej posceli ſpavac, co u nej ſtiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doloū uchodza, a tak moj drjik zrežu, co z ſoho kreū tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaŭ... Ti pujdzeš domoū, mužika nej hra jak hrala, Iem ſe nepochval, že maš frajirku!“ I von s tema slovama ſe dužo zastaraŭ, bo vona mu tak kazala, že tej noci na ſoho najhorši budze, že toti foſtrove tak ho tarhac budut jak — prebača — psi ſlaňinu. „Iem merkuj na ſebe a kedz na ſebe boš merkovac, jutro ſi zo mnu u mojoho otca u kraľoūnskem burku. Iem tak rob', jak ci kažu, ta dobre budze!“ I tak voňi ſtreſli ſe ſicke dvanac na kački a ſli za svoju drahу. I von z tej huri na kraj Iesa višoū na drahу. Kral ho už čekaŭ tam i išoū

do jej kročaju stupic, bo moja fraj'erka kraššu petu ma, jak lico dzeňki vašoho kraľa!“ I tak doraz še toti dzeňki schopili a pošli medži tich foštroň i povedali tomu chromomu, i tomu s tim complom, i doraz tot chromi povedaň: „Už je naš!“

Makom višivana princeza uznala na Hamadejovej posceľi, — že še sedzem raz horší zaklata zostala jak predtem bula...

No dobre. Doraz toti foštrove šli gu kraľoj i povedali: „Ta ti takoho bitangu trimaš foštra, co z tvojej dzeňki Šm'ech robi? Von to povedaň, že joho fraj'erka kraššu petu ma jak tvoja dzeňka tvar!“ Kraľ še dužo nahňevaň. Bo mu to toti foštrove povedali, ked i joho ministre tam buši, ta še pohaňbeň dužo, že jeden fošter joho dzeňče dohaňa. I doraz kraľ daň katom šibeň zakopac, že da Janka zavešic bez žadnoho prava. I tak joho katí ulapili i joho gu šibeňi vedut. Ale prišla jomu na rozum joho fraj'erka Makom višivana, i podumaň, že še za ňu išče tri očenaše pomodli... I tak, kedz joho na šibeň cahaši, von sebe pitaň išče od kraľa, žebi jomu bulo šlebodno pomodlic še tri očenaše. Ale perši pitaň od kraľa, obi ho pleban vispovedaň, i to mu kraľ dovoľeň. Pleban ho vispovedaň i tak kat na ňoho poveda: „Friško modli še toti tri očenaše!“ I von še začaň modlic jeden očenaš, obžerňe še na pravi bok: nevidzi ňič... A toti foštrove ū spodu kričeli: „Iem het ho zavešic!“ Kat mu poveda: „Modli še druhi očenaš jak skorej!“ Ale von sebe Iem pomali rozwodzeň. Jak še vymodliň druhi, obžerňe še druhi raz na pravi bok, nevidzi ňič... Kat mu povida: „Modli še treći raz jak skorej, bo už si hotovi!“ I von še obžerňe na pravi bok treći raz, išče sto mil daľeko vidzi jednu červenu chmaru leceec s diždžom a vetrom... I začne še modlic treći očenaš už kedi še ta chmara gu ňomu približuje. A to ňebula chmara, ale regement vojska... Tota joho fraj'erka iz pekla regement čortoň ūzala jomu na pomoc i tak prišla tam gu ňomu i doraz chopila kata a zrucila ho doloň s šibeňi. Išla gu kraľoj: „Co ti robiš, kraľu, ti chceš zavešic Janka, moho fraj'era? Či chceš ti žie a tvojo vojsko abo ňe, bo doraz ci šicko znívoču, zatracu!“ I kraľ jak to vidzeň, jej še poddaň! I vona mu poveda: „Cheeš ti vidzec, že moja krašša peta jak tvojej dzeňki tvar?“ Skričela na svoju fraj'cimerku jedenastu: „Verušo, podz (+ poj) Iem heč, olej scahni moju kamašnu, ňaj ten kraľ vidzi, jaka peta na mojej nože, či ňe krašša jak joho dziúki lico?“ Jedenasta fraj'cimerka priskočila i seahla kamašnu a vidzi kraľ jej nohu, až ho

zara zabila od veľkej krasoti, bo taka bula až prekvitala... Makom višivana priskočila gu Jankoj: „So ja tebe, Janku, bitango, kazala? So ti mňe tak zakľaň, še horší jak žmi predtem bula? Teraz so chceš, ſmert abo život? Bo kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňehopa; teraz život ci darujem, možeš is' kadzi chceš a kraľoju ce ňeslēbodno ňigdze rušic!“ A prišla gu kraľoj iz Jankom: „Ti, kraľu,“ vona poveda, „obiš aňi ňepodumaň o joho ſmerti!“ I tak kraľ z ſebe doraz daň pismo, že može iſc kadzi chce po joho krajiňe a ňeslēbodno mu ňigdze nič zrobic, choč' bi von so zrobil!“ „Kedz ma dzeku,“ poveda Makom višivana, „ta može i u tebe zostac a kraľovac, ale mňe ňedostaňe, choč' bi ſedzem pari ſeľeznich bočkori podraň. Tvoju dzeňku Terezu, kedz ma dzeku, za ženu može ūzac, bo mňe vecej ſikdi ňedostaňe!“ I tak mu daň kraľ iz ſebe pismo pred jej očmi. Vona ſe zabraľa, ta ſla het Makom višivana iz svojim vojskom, jak ohňena kraľouňa. Janko tam boň jeden rok u toho kňižnomo kraľa. Kraľ mu to povedaň: „Sinu Janku, vež moju Terezu za ženu!“ Ale von ňechceň ju ňijak. Kraľ mu preči ſicko svojo gazdouſtvo ſdaň, tak že Janko rozkazovaň jak kraľ. Ale prišlo jomu u dume, že von totu Makom višivanu za ženu iſče dostač može... Tak von oſedlaň ſebe jednoho koňa i nabraň ſebe korec dukatoň i dva funti ſena a liter oúsa a gargaru vodi, jeden bokoloň vina i jeden chľib i ſtverňiſtu kolbasu, ſednoň na toho koňa a iſoň dalej... Kraľouſtvo zochabiň.

Idze jednu drahу i zajšoň medži huri a lesi. Von tima horama i lesama iſoň za ſedzem roki i za ſedzem meſaci i za ſedzem dňi. I tak prišoň von gu jednomu kovalovi gu ſmikni u tem leſe. U tej ſmikni bulo ſtiridvacec tovarišoň kolo jednej babki, co jeden voz naraz kovali, a pejcidvacati majster boň... Šedzeň na boce (= na boku! Zapis.) kolo ſtoľika, bokoloň vina pred ňim, a naľevaň do pohara, a za každim, keľo raz kotri tovariš udereň s klepačom, vipiň pohar vina.

Maň tot koval psa. Janko prišoň v'eč'ar, ū noci kolo dzeſatej hodzini, tak pes zbrechaň, i koval kaže na tovariša: „Idz ťem, tovariš, von a opať, chto tam jest, bo to veľiki čudo, že naš Bodrik zbrechaň; bo už tricecpeje roki ja tu majster, ja od ňoho ňigda hlas nečuň. Višoň tovariš von i vidzeň jednoho jak princa na koňu. I tak kaže majstroj: „Tu jeden princ na koňu.“ „Ej, ſegiň člevek, dze von ſe tu vzáň u tich lesoch, kedz ja tu

veľo roki a ja tu ňigda človeka ſevidzeū abo hlas od dajkoho džvira ſečuū a von ſe tu ūzāū! Hric, volaj ho dnu!“ I tak ſoū, prived ho dnuka do ſmikňi. „Dze ſi ſe tu ūzāū, človeče, co ti tu hľedaš?“ „Ja ňič ňchľedadam, Iem jedno. Kedi ja mali chlopec boū, ta mňe moj dzedo pripovedaū, že jest jedna krasna panna, so ſe vola Makom višivana... Ta bi ju rad uvidzec!“ „Šedni ſebe na ſtolok a na poħar vina a vipli!“ Kedz vino vipli, tak mu majster hutori: „Kedz bi ja znaū, že to ti boū, co našu kraľoušku princeznu zaklaū ſte horší jak predtem bula, ta — vidziš, jak z toho žezeza iſkri pirskajut, — tak bi z tebe celo pirskalo... Na vina a pi!“ I prenocovaū tam do rana. Tot majster maū jednoho chlopca. Janko mu z tich peňeži, so maū kolo ſebe, nasipaū jednu štvartoūku. Majster mu daū za to jeden chlieb i pošoū, dalej. Majster mu hutoreū, že von tej princezni Makom višivanej koval, že von jej vozi kuje. I tak iſoū dalej po ſe īruhi ſedzem roki a hľedaū ju, kebi ju hodzen dostanuc.

O ſedzem roki prišoū do jednoho koľesara, tam buło ſtiridvacec tovarišoū... Taki, so ked naraz utnut, ta naraz jeden vuz sprav'at! Prave jeden tovariš višoū von, Janka tam uvidzeū. Jak prišoū dnu, povedeū majstrovi, že tam jeden človek jest na koňu. „Volaj ho dnu!“ I prišoū Janko dnuka i pita mu ſe majster, so von tu hľeda? Von mu poveda, že bi rad Makom višivanu princeznu vidzec. Majster hutori: „To vodtam tak daleko jak ſebo od žemi.“ Majster kazaū: „Šedni a prenociuješ tu!“ I daū mu večeru, jejſc a pic. Jak daū Panboh rano, vodtam idze dalej... I tak prišoū u tich lesoch, so už ſebulo vidno aňi ſlunko aňi meſac, ūšadzi tma bula. I prišoū von gu jednej mliňici a u tej mliňici buļi ſtiridvacec tovariši aj ſtiridvacec kameňe, so muku mleli, a na každi kameň Iem jedno zarno mož' buło nasipac na hrot... Majster ſe ho pita, so von tu hľeda? Von hutori majstroj, že von čoū, že jest tam krasna panna Makom višivana, tak bi ju rad uvidzec. „Nigda ti tam ňedojdzeš, bo tam treba is' za ſedzem roki čez moro, so u ňem taka voda, u tem moro, horuca, že kedz biš tam spad, ta Iem koſce bi z tebe ſčerčeli“... I tak von poveda: „Nigda ja tam ſebudu, kedz to tak daleko!“ Ta hutori majstroj Janko, že von u ſeho zostaňe za tovariša... Boū von tam jeden meſac u minara, tak vun tam vidzeū nochtenptaka, so jeden ferſlog zarna priňes a u ňem tritišic kabli pšeňici... Tot nochtenptak boū tak veľiki jak jeden dobri vul, ſid dva kabli zarna naraz. Jak Janko ho vidzeū, pita ſe majstrovej, že so to za

ptak? Ona mu kaže, že to ptak totej princezi, so von sé za ňu pita, bo majster, minar, jej muku mele. Von majstroj poveda, žebi ho do toho feršloga zapraví, že von bi rad gu princeze šoū. Ale majster jomu kazaū, že tot nochtenptak taki džvir, že strach veľki bi maū, kedz bi dajakoho ſepoznatohu čeveka uvidzeū, von bi tot feršlog puščiū, ta bi ſe muka rozbila abo do vodi bi propadla. Ale preči daū ſe majster napaňkac, že ho do toho feršloga zapraviū do muki. Nochtenptak s pazuroma ulapiū feršlog za dva kariki i leceū do svojej paňi. Nochtenptak leceū za dva dňi hore do Iufu, Janko dumaū u tem ferſlogu, že už ſidzem roki je... že dakdze je u magaciňe zloženi... i zavr'eskau... Jak to čoū nochtenptak, doraz ferſlog puščiū z pazuroū, až ſe ferſlog rozbiū, a Janko ſe tak stluk na ſkali, jak kedz boū ho dachto najhorši zbiū,... i nochtenptak poſoū do svojej paňi. Doraz ſe mu paňi pita, že dze je ferſlog? „Tak,“ kaže, „puščiū ſmi ho, bo chtoś u ňem vriskou.“ Napisala paňi kartku a z nochtenptakom poslala minaroj. Minar popatreū kartku, u ňej bulo napisano: „So ti zo mnú robiš a ptaka mi straší? Viženu ce z tej mliňici von, — a ňemaš u mňe roboti!“ Janko prišou nazad gu mliňici zbiti, ſama chrasta. Majster, jak ho uvidzeū, na ňoho barz kričeū. Zaš za dluhi čas boū Janko u minara, za jeden rok. I majstra zaš paňkaū, obi ho do toho ferſloga zaš zapraviū. Tak majster ho zapraviū a kazaū mu, že teraz daū mu hodzinku, žebi znaū, jaki čas budze is'. I daū mu na viživeňe u tem ferſlogu, žebi maū ſo jejs'. Nochtenptak zaš prišou i ūžaū tot ferſlog i s Jankom i leceū het do svojej paňi. Janko ſebe u ferſlogu hodzini pisaū za ſedzem dňi. Jak ſedzem dňi minuli, Janko zaš zavr'eskou i nochtenptak ferſlog zaš puščiū, ta ſe rozbiū, i tak Janko spad na huri a na ſkali... Chodziū Janko zaš tamadz po tich huroch a ſkaloch za jeden tizdeň i vidzi tam u jednej doline jednu cigansku koſibu. Prišou Janko gu tej koſibe, koho tam vidzi, jak svoju ſestru ſedzec a u harcičku mešac. „Daj Bože dobrí dzeň, ſestro!“ „Dze ti ſe tu ūžaū, moj bratu, kedz znaš dobre, že ti mňe čortoj daū!“ „Ta tebe hledam, ſestro, a dze je tvoj gazda?“ „Doraz pridze domou... Ľem teľo ſo vipovedzela, už čort tu. Čort hutori: „Vitaj, ſógor, jak ſe maš?“ „Dobre, jak ti ſe maš?“ „Koho ti tu, ſógor, hľedaš?“ „Ta prišou mi ce popatrec jak ſógra, i ſestru svoju.“ „Ej, ſógor, znam ja dze ti idzeš,... ta ſedaj na mňe, ta ja ce tam odnešu. prave budu ſe za tebu modlīc toti frajeimerki i tota princeza, so ti za ňu idzeš!“ I čort ūžaū, ta ho poňeſ tam do tej

princezi. Prave vona, tota princeza, zaš na totu Hamadejovu poscel īehnuc mala, i īehla na toti britve... Jak von ho tam priňes, ta ho položiū pod totu poscel, na kotru ona īehla... Strašne ho lala, toho bitangu Janka, že ju še horší zaklaň jak predtem bula. Čort Jankovi kaže: „Idz a īehni na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehli!“ Janko šoū a īehnuū na ňu. Jak Janka uvidzela, doraz ho iz sebe drišila a stanula, šedla sebe na stolok. I čort Jankoj kaže: „Idz, daj jej jednu po pisku!“ Tak von šoū, ta jej jednu uderiū i... doraz še staū varoš veľiki, začali dzvoni sami dzvoňiac a vojsko maširovac...

Tim, co ju udereū, calkom ju i varoš vikupeū. Bo tam boū zaklati varoš. A vona taka krasna zostala, jak boū ju perlami višeū. I joho sestra prišla gu ňomu. A čort vodtam ucik, ňigda vecej še tam ňenavraceū. Bo varoš už čisti, vikupeni. Janko zostaū za krala a Makom višivana za kraloūnu i žiju do dnešdňa, kedz ňepomarli.

Z Koromle.*)

213. §. Buū jeden chudobni šušter. Ta maň macer' aj šestru. Robiū sebe u chizi, poplatovaū čižmi. Prišoū do ňoho jeden vandrovni šlovek, a to buū jednoho kraľa sin. Vun chodziū po ſevece prepatr'at pomeži narod, že jak chudobni narod žije. Vun buū u chudobnim obliečeňu obrati. Jak prišoū do toho šuštra, ta sa na ňoho priziraū, že jak vun poplatuje čižmi? Prosiū se od ňoho, že keľo vun na dzeň hodzen zarobiť na tej roboce? Tot šušter mu povedziū, že vun na dzeň zarobi vusem dutki. I tak mu tot vandrovni šlovek kazaū, že jak vun iz toho hodzen vužit? Šušter tak mu odpovedziū: „Kibo ja toti vusem dutki na dzeň pre sebe skeľtovaū, to so bū mňe se vecej chcelo?“ Tot vandrovni šlovek mu kazaū: „A dzeže ti iz tich dudok maš keľtovať?“ Šušter natô: „Dva dutki do blata mecu, dva dutki intereš placu, dva dutki u dluzstvo davam a dva dutki ja sam skeľtujem.“ Tot vandrovni šlovek ňehodzen buū iz toho porozumec, že jak to pada toti slova, že dva dutki do blata mece, dva dutki intereš dava?... Ta vun ho se putaū, že bu mu potolkovaū totü tri puntü. Kaže mu vandrovnik: „Ja ci dobre zaplacu,“ i vüňaū a daň mu tristo zlatoūki. Na nich buļi kraľoūski obrazki. A mu kazaū tot vandrovnik, žebu ľem jomu

*) Rozprával Ján Chomič, rodom z Koromle. Zápis v Koromli v bývaní Tobiáša Weinbergera 30. sept. r. 1904.

potolkovaň, ale že bu vecej ňigda ňikomu četolkovaň toti tri puntū okrom ľoho, bo že budze hlavoň menši. Lem takim sposobom, že ked mu dachto taki obrazki ukaže jak vun, a da mu jich veľo, ta može mu potolkovať. Šušter mu potolkovaň: Že vun maň staru macer' aj jednu sestru. Ta dva dutki odklada sestre na častku každi dzeň. Maň umarla, ta dva dutki každi dzeň odklada, žebu za ľoň na službu (= omšu) daň. Ocec buň išče žiň, ta dva dutki odkladaň pre otca, žebi ho hodzen ďalej pohodovať... I tak tot vandrovni šlovek ztamaď pošoň až gu svomu otcoj, najjasnejšomu kraľej. A tak to otcoj rozpovedzeň a pitaň svoho otca, žebu mu ocec toti puntū potolkovaň. Ale vun ňehodzen buň ňijak. I zaraz daň volaf svojich miňistroch gu sebe. Ta od ľich to prosiú, žebu to voli potolkovali. Aj voňi ňehodni buň i tak zabrali kníhi a stali čitat u kníhoch, či se voňi dočítaju do toho. Ta ňehodni buň. I tak barz se na ľich pohněvať kral. Jeden meži ľima najmudrejši buň i zaraz išoň na vartu, dze vojaki stoja na braňe, ta se pitaň: „Či tu ňebuň dajaki šlovek kolo kraľa?“ I zaraz mu tam povedzili, že buň jeden vandrovni šlovek. I povedzeli mu, kadi pošoň... a vun za ľim za jazíkom iz valala na valal. Išoň i išoň a pitaň se ūšadi, že dze ho vidzeli? I tak išoň dotel, dokla i vun ňetrafiň do toho šuštra. I tot prišoň, ta tiž pitaň ho se, že či bu mu ňepotolkovaň tote slova? Ta vun mu kazaň, že jömu ňeslobodno povedzič, chibať ked mu taki obrazok dachto da, jak tamtot vandrovni šlovek mu daň, so u ľoho buň. I tot barz se zradovaň. Maň veľo peňeži kolo sebe a telo mu daň, žebu vun ňeplataň v'ecej čižmi, žebu maň iz čoho žif. Šušter mu to ceper' potolkovaň i vun se vdtam vžau i pošoň prosto gu svomu kraľej. I potolkovaň kraľej tote puntū. I dostaň veľiku slavu. Kraľ potim daň toho šuštra gu sebe volaf. Prišoň gu ľomu na rozkaz. I potim sam Šušter tolkovaň kraľoj. I tak potim vun, Šušter, dostaň službu kolo kraľa. I žije aj dodňes' ked ňeumar.

214. §. Buň jeden chudobni šlovek a maň veľo dzeci. Vun barz se u ľich starau. Bo ňemoh jich pohodovat. Tak chceň buň, žebu jednu več'eru na frištik zašpurovaň. Ale ňehoden buň znat, že jak bi to? Ta tak se radziň iz svojoň ženoň, že ked tim dzecom svojim da po dva grajcare, ta ňebudut od ľoho pitat več'eru. Zrobioň tak. Daň jim po dva grajcare. I tak večera ostala na frištik. Rano poústavalí ocec i mac, aji dzeci, ale dzeci bojeļi se

i teraz prosit jejsc, bo každo malo po dva grajcare. Mac zhotovila frištik a ocec vidziū, že dzeci barz hladni, ta kazaň svojim dzecom: „Dajce mi po dva grajcare nazad, dostaňece frištik!“ I tak dzeci staťi volat každo: „I ja dam, apo, i ja dam!“ i keľo jich bulo, ta daли nazad oteoj po dva gracare. Kazaļi: „Bo mi barz hladni, apo!“ Ta tak vun več'era zašporovaň na frištik.

3) Podrečie lučivnianske.

Z Lučivnej.*)

215. §. Boł jeden bohati aptekar a ten mał jedneho sina a jednu ceru. Ten sin od malička neboł dobre vichovani. Ocec mu davał šitko po voli. I on sa tak naučił, že už potim brał ocovi grajcejare a kupovał si po sklepoch cukriki. A z teho potim, jak boł starší, tak sa naučił, že si aj popijał. Ne malo, ale hodne. Ale už potim ocec nemohoł s nim poradziec, tak sa dohvarał so svojov ženov: „Čo mame s tim galganom urobic? Znaš ti, čo urobime? Ja ho zašikujem za vojaka!“ I zašikovał ho. Jak ho prišikovał, radi ho prijali, bo boł chlap šumne virasceni. Ked ho oblekli, tak mu ocec povedał: „Moj sin, len sa dobre spravuj. Jak budzeš avandžirovac, že uvidzim, že si dačim, doraz ci pošlem p'edzesjat zlati.“ On sebe dobre zachovał, že mu ocec obecał p'e-dzesjat zlati. „A jak budzeš druhi raz avandžirovac, ja ci pošlem sto zlati. A čo raz višej pojdeš, to ci vše vjacej pošlem.“ Tak sa rozlučil zo svojim ocom. O nedlhi, kratki čas pisał svojmu ocovi, žebi mu poslał, čo mu obecał, bo že on je už pri vojsku frajtom. Ocec z radosei poslał mu p'edzesjat zlati. Ale on neboł frajtom, len sa učił za tambora. Jak te peňaze minul, zas pisał svojmu ocovi, že už avandžiroval na kaprala, žebi mu poslał, čo mu obecał. I tak dalej od oca za každim razom pítał peňazi... a tak avandžiroval od frajtra až do majora. Jak pisał, že on je už majorom, ocec mu peňazi neposlał, ale sa vibrał na svojom vlastnom koči a šjeł**) až do teho mesta, dze sin ležeł, bo sebe jeho ocec misleł: „Ej, ked si ti už majorom, preci bi si ti mohol prisc aspon na jeden mesjac na urlab!“ Vibrał sa i šjeł.

*) Rozprával Ján Panuška, rodom z Lučivnej. Zápis v kúpeľnom hostinci 13. júna r. 1900.

**) Forma šjeł zamieňa sa s formou šjoł.

Prišol do teho mesta, i sin zdaleka vidzeł oca jak išjeł popred kasaren. Hnedka sa zlaknuł. Prave mał službu i bol pri varce. Ocec, jak vošjeł do mesta, postavil si do jedneho kavehauzu kone a išjeł na mesto. Stretnuł dvoch vojakoch i pita sa ich, že dze tu tak'echo a tak'echo prezviska major biva? Tje mu odpovedzeli, že tu ani takjeho prezviska majora njet. Ale on sebe misleł: „Može, že sa to dajakje regruti, to oni neznaju...“ Išjeł dalej, vidzeł kaprala s firerom špacirovac po mesce, i pita sa tich, že či neznaju, dze tu tak'echo a tak'echo prezviska major biva? Oni mu na to taku istu odpovedz dali. On sa čudoval... Idze dalej, stretnuł sa s kapitanom, čo prave pri sinovej kompanii služil. I pita sa ho: „Prosim ich, či oni neznaju, dze tu tak'echo prezviska major biva?“ Ale on mu odpovedzel: „Oh, pane, ani pri našom regimence tak'echo prezviska majora njet. Ale ked chcu vedzec, tak'echo prezviska pri mojej kompanii jesto jeden tambor. On ma dneska akuratne službu. To ho najdzeme i uvidzja ho!“ Sin davał pozor na svojho oca, i uceknuł z kasarni von. Prišiel jeho ocec do kasarni, tambora hledaju, -- jeho njet.

Tambor sa zabrał i uceknuł do jedneho lesa a stavił sa tam, kadzi jeho ocec pojde domu. I čekał ho. Jak prišol jeho ocec, on viskočil z lesa a zastał mu: „Oče, stoj! Daj peňazi, šitke kelo maš!“ Ocec či rad či nerad, peňazi mu dał šitke. Ale sin sebe pominisleł: „Ej, Bože, zle som urobil, že ja som mojmú ocovi šitke peňazi odobral!“ Tak kričel ešči za ocom: „Hó, stoj, stoj!“ Ocec postał, to mu sin vracił z tich peňazi jednu stovku, žebi mał o čom domu zajsc. A tak mu potim ocec povedal: „Vidziš, ti si nigda moj sin vjacej nje. Ked pridzem domu, to si nahotujem duplovku a, že bi si prišol, zastrelim ca!“ Sin na to nedbal nič. On sa vracił nazad do mesta a nakupil sebe šeljakich veci: palenki, aj čo zesc, a cigaroh, a pošol do lesa nazad. A chodził po tim lese, dze bi sa mohol zakvartilovac. Prišol na jednu polan, tam na tej polani, na samom posrjedku, stał jeden pekni strom husti, čo ani dišč nepre-padał. A blizko teho stromu bola jedna studzjenka. On sebe misleł: „Ej, tu mi budze dobre, mam blizko i vodu!“ Jak sedzeł tam pod tim stromom, prišla jedna chroma liška na troch nohoc i išla ku tej studzjenke a napila sa vodu a on rozmišla si: „Ej, kebi ja mohoł tu lišku ulapic. Zanjesoł bi som ju mojmú kapitanovi, ozdaj bi mi štróf opuscił.“ On sa zabrał, hibaj za tov liškov... Uækal za nov, a liška vopred neho vše natelo len, že ju za chvost nemoh uchicie.

Tak ucekał za nov daleko, že už potim až zunut a vraciš sa nazad... Priješel zas pod teho stroma, tam nenašel nič. On si misli: „Ej, Bože, čo tu bolo? Kebi to bol zver, choc bi mi m'eso a chlieb boľ požreł, aspon bi mi boľ cigare a palenku nahaľ?“ Najedovał sa, hibaj za tim istim chodnikom, zkadzi prišoł, — že dostane aspon tu lišku, že on ju musi ulapic... I priš'eł ku liške, — dze ju nahaľ, tam ju aj našeł. A tak za nov, ale ona vedzela, že je už pojedovani. Ona si už nedala tak blizko ku sebe pristupic. Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potim neznał, dze je. I dobre, višikovala ho na jeden visoki a veliki vrch a tam boľ jeden stari zamok. Ona vbehla do teho zamku a on za nov... Jak už tam vbehoł, doraz železna brana sa za nim zaprela. On sebe misli: „Už mi nevindzeš ztadzi von. Už ca teraz tu ulapim!“ Ale jemu liška skapala, že ju vjacej ani nevidzeł. Chodzi on tam pomedzi tje muri, to šitko spustošeno, až potrafił do jednej izbički. Tam boľ stoł prikriti a jedna poscelka a na tom stole, čo sa mu zažjadalo šitkých veci mał dose... Lačni boľ, sednuł ku stolu i jeł. Jak jedno pojel, tak mu druho prišlo i potim, jak poobedovał, šumne zo stola šitko skapalo a nikoho nevidzeł. On potim viš'eł vonka na staro zamčisko. Tam trava bola veľika i lehnuł si do tej travi. Prišlo večer, znova večera hotova, a nikoho nevidzeł, poscjalka pripravena i lehnuł si do nej. Ale zunuti boľ, tak sa jemu dobre zaspalo, že nič nevidzeł, aj nič nevedzel. Až rano, jak sa prebudził, vidzeł, že volachto ležel pri nom. „No, počkaj, ved ja zbačím, chto to spał pri mne!“ Rano voda hotova, topanki vičiscenie i šumne zrkadlo, hreben, kefka na zubi, pomada na bajuzu, šitko mał hotovo. Potim prišla kava, aj ku temu inakši trunok, a kifliki, a tak sa porjadne nafristiškovał. Ked sa najeł, si pomisli: „No, kebi som teraz mał fajku a dohanu abo tje cigare, čo mi v lese skapali, bi som sebe zafajči!“ Hnedki sa mu postavi fajka na dlhom pipasari, aj dohan i cigare. Višeł na dvor, pošpacirovał sebe, poobzjerał totje starje muri a potim si lehnuł pod jedneho stroma a tak sa vispał do obedu. Na obed išjeł: Stoł zastreti, a na nom polevka, za polevkov čušpajz, m'eso, fliaška piva a tak sa porjadne naobedovał. Potim poznovu zał si pipku a dohanu a višeł na dvor a tak chodził po tich muroch a rozmišlał si: „Ej, ved mi tu ešči lepši budze jak pri vojsku!“ Potim si znova pospał, a tak išjeł opačic, či ma dajaki ovrant? Ovrant ho čekał. Na stoliku, čo sebe zamisleł, to šitko mał. Prišlo

večer. Jak sa navečerał, lehnuł si do poscjelki, ale nespał, dawał pozor, chto to pridze gunmu. Odrazu otvorila dvere tota chroma liška. Strjasla sa na izbe i zrucila skvoru zo seba i bola barz pekna pani i šumne lehla pocichu gunmu do tej poscjelki. On nespał. On šitko vidzel, bo vidno bolo, mesjačik svjecił, sebe misli: „Ej, kebi ja cebe totu skvoru mohoł prekríc!“ I on zidze s poscjelki, pocichu, tak, čo sa jej ani nedotknúł, idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki, ona skoči: „Hop! ti si chitri, a ja ešči chitrejša!“ Ona mu povedzela: „Obspal si jednu noc so mnou, kebi si bol ešči dve noci, boł bi si ma ztadzi vimenił a teraz už ma vjacej nevimeniš, kim ti nepojdzeš domu... Ti znaš že od ceba sa už tvoj ocec odrjekoł, i tvoja mac, i tvoja sestra; tvoj ocec nabił duplovku, flintu, že jak pridzeš domu, to že tje dva šusi budu v cebe... Ked ci tvoj ocec odpusci, to ma ztadzi vimeniš! Ja znam, že ci ocec neodpusci, ale ked ci aspon mac a sestra odpuſcja, to i vtedi ma vimožeš...“ On sa zabrał, peňazi mał, hibaj domu... I dobre, ale jak tu teraz do domu vojse? Po vidne sa bał, tak v noci sa popod vrata šturił do dvora. A potim višjeł na šop a tam sa zarił do sena. Prišla dzjevka kravi dojic, višla na šop po seno, — i našla ho tam v sene! Ona sa ho zlakla, ale on ju upitał, žebi išla po jeho sestru. Dzjevka pridze: „Kišasonka, nachže pridu na šop!“ „A čo tam maš?“ „No len nach pridiu, už im volačo ukažem!“ Pridze ona tam, sestra: „Ach, neščasni človeče, čo si to urobił! Tatuš nabił duplovku, jak ca uvidzi, tak nigda po svece nechodziš!“ Ale on klaknuł na kolena a prosil svoju sestru, žebi mu odpuscila. „Čože ja. Mne si nič neurobił, ale mamuška aj tatuško, to ci neodpuſcja.“ Ale on ju barz pekne prosil, žebi len išla po mamušu. Ta išla, prišla mamuša: „No, neščasno dzecko, čo si to urobilo? Jak ca ocec uvidzi, to si doraz zastreleni, len sa pakuj z domu von!“ Klaknuł na kolena a pital macjer, žebi mu odpuscila šitko. Mac, jako mac hrješna, zlutovala sa nad nim, odpuscila mu... On mał prikazano od tej liski, žebi z domu nič nebrał, ani za pol grajcjar. Ale ked sa brał het z domu, to mu ta jeho sestra po ukrijome šturiła švabelničku i zo švablikami, taku, čo jej meno bolo vypisane na nej, že bi to mał aspon na pamjatku. On sa potim zabrał, i šiel nazad, ta do teho zamku. Prišiel tam, brana bola otvorena i on vošiel. I vošiel do tej izbi, dze boł aj predtim, tam už ho obed čekał. Potim večer zas si lehnul do posceli, i prišla liška, strjasla skvoru zo seba i lehla do posceli gu nemu. On sebe

misleł: „Ej, kebi ja ceba mohoł vidzec na tvar, či si stara, či si młada?“ I on iš'el do svojho kešena, našoł tam te švabliki i zapalił. Ona sa prebrala: „Oh, ti neščasni človeku, či ja som cebe nevravela, že bi si ti z domu nič nebrał. Poce, dzjabli, a berce ho a zanesce ho na ten najviši vrch a zašcepce ho do tej najvjačzej skali až do polovici!“ Prišli dzjabli, uchicili ho, i zanesli ho na ten najvjačsi vrch a zašepili ho do tej najvjačej skali... On tam boł prez calu noc, až v druhi dzen pred obedom prišiel taki veliki ptak, čo aj kona unese... Jak ho chvacil do pazduroch, tak ho vtrhnuł z tej skali a potim ho chceł svojim młodim znjesc, ale on mał šablu pri boku, volaksi sa temu ptakovi obranił. On potim остаł v lese, i chodził, a chceł nazad isc do teho zamku. Prišjeł na jednu polanu a tam bolo plno zverini, zajace, liški, medzvedze, muchi, mravce a všelinečo a mali jedneho dzivjeho kona zamordowanego a tako boł i jeden lev medzi nimi. Ten lev zazreł, že je tam vojak... Oni sa radzili, ta zverina, že jako sa maju s tim konom podzelic... Ked lev vidzel teho vojaka, tak on posłał frišno zajaca, že zna najtukši behac, žebi vojaka prišikoval, že vojak naučeni m'eso talovac, žebi ich prišiel podzelic... Vojak na zajaca nedał nič, od strachu pred zverinov viškrabal sa na jeden slabi strom. Potim posłał lev medzvedza: „Ked zajaca neusluchnuł, idz ti po neho!“ Išjeł medzvedz, prišiel gunmu i stał si na zadnje labi a kival nanho s prednimi, žebi išjeł dolu s teho stroma. Ale on sa ho bał a nechceł isc dolu. Jak medzvedz vidzeł, že vojak nejdze dolu, pochicił stroma a strjasnuł ho, tak že vojak odpadnuł jako jablčko. A tak ho vzał medzvedz popod pazuchi a zašikoval ho až tam, gu temu levovi. Tak mu lev povedzel: „Ke' ci ti vojak, podzeł nas s timto m'esom tak, žebi ani jednemu ani druhjemu, od najmenšeho do najvjačsueho krvida nebola. Bo jak dachterjemu budze krvida, to potim mi ceba potalujeme!“ A on sebe rozmišlał: „Ah, Bože, jak to mam urobic?“ Prišlo mu na um povedzec zverine: „Menjemu menej a vjačsjuemu vjacej, a muškom dam čreva, bo tje sa radi v lajnoch babraju. A mravce, tje običajne sa radi pomedzi dzjeri pchaju, totim dam hlavu. Tam maju mozgi, jazik a šitko... i tak ich podzelił. Potim iš'el het od nich. Ale jak už boł na falatku, posłał lev za nim vlka, žebi sa vracił nazad... On od strachu už ani neznał, čo ma robić. Jedno už boł slabi, bo boł lačni, už tri dni ani nič nejeł ani len vodi sa nemał dze napic... Tak vlk prišjeł gu nemu i vracił sa s nim: „Už darmo je,

som museł dachtorjemu krivdu urobic.“ Prišiel tam, povje mu lev: „No, ti, čuješ, ked si nam ti tak dobre urobił, tak teraz aj mi ci chceme dobre urobic. Teraz sebe vezmi volačo z každjeho, chtero zme, zo srsoch po jednej srsci, z muški kredlo a z mrvaca nožku. A ked ci budze treba na pomoc, to na chtero si pomisliš, to sa takim staneš, a ked bi si checel, žebi ci na pomoc prišlo, to ci tjež pridze.“ I on sa tak zabrał od nich i šjeł na falatok. Ale on nechceł veric, že bi to bolo pravda. I tak zał z muški kredzelko: „Ej, kebi som sa teraz muškov stał!“ I stał sa muškov a vilec tak visoko, že až vidzeł toten zamok, dze ta liška prebivala. I prišiel tam, v ljetku vošjeł dnuka i zas sebe pomisleł, že kebi boł človekom! I zas boł človekom a vošjeł do tej chižki, dze boł aj predtim, ale už tam ani jesc ani pic nedostał. Zunuti boł, rozvališ posjeł a lehnut si do nej. Prišla liška, strjasne skvoru zo seba, idze gu posceli: „Ach, nešjasni človeče, ked už ani dzjabli s cebov poradziec nemožu, čo si ti za jeden? Dzjabli, poce a mrvce ho na makove zrnka!“ Ale on si pomisleł: „Ej, kebi som boł frišno muškov!“ I hniedki boł muškov i skrił sa do klučovej dzjeri. Prišli dzjabli, hledali ho všadze, ale ho nenašli. Jak dzjabli odišli, tak on sa z klučovej dzjeri vivljekol i zas sa spravił človekom. Ona mu už potim povedala: „No už ani dzjabli s cebov nemožu poradziec! Ti ma ztadzi nevimožeš inakši, hiba jak vindzeš hore na ten zamok, tam jest jedna kula a v tej kule sedzi jedna holubica na jednom vajci. Ked mi to vajco prineseš, tak vtedi ma ztadzi vimožeš!...“ On sebe pomisleł: „To je lahka vec!“ Višeł vonka, spravił sa mrvcom a višeł hore až gu tej kule, ale jak vchadzał do kuli, zazzrela ho holubica, tak pochicila vajco do padzuroch a lecela s nim. On sa na to vajco oblepil, jak prešla prez to zamčisko, puscila to vajco a to vajco upadlo do zemi na dzevec sjah hlboko. Tak on potim sa spravił znova človekom, vzal z liški srsc, a pomisleł sebe: „Ej, kebi prišlo aspon dyanasc liškoch!“ I hniedki prilecelo dyanasc liškoch. Tu liški sa ho pitaju: „Čo rozkažeš, najjasnejši krali?“ „Nerozkažem nič. Lem kebi sce mi to vajco z tej zemi dostali!...“ I liški začali hrebse, jedna prestala, druga počala a tak hniedki oni to vajco dostali. On vzal vajco i zanjesol tam do tej chižki. Prišla ona, už nemala liščju skvoru, ale bola nevidane pekna paní. Dal jej vajco do ruky i doraz z teho stareho zamčiska stał sa nevidani pekni burk kralovski a tota zverina, čo bola v tom lese, to bolo šitko vojsko. A tje

skali, vrchi to boli samje mesta a dzedzini, on dostał od nej kralovsku korunu i ostał kralom. I tak žili mali-kratki čas. Ona mu raz povje: „Sluchajže, čo ti nepišeš tvojmu ocovi, že si ti už kralom?“ A on jej na to dał odpovedz: „Sluchajže, žena moja, ja som pisał mojmu ocovi, že ja som majorom a on mi neuverił, ale prišjeł ma schvalne opačic; kebi som ja teraz pisał, že som kralom, to mi ani telo neuveri. Ale znaš ti čo, ja si vezmem aspon zo dve kompanie vojska a tak pojdzem mojho oca opačic!“ I tak urobił, vibrał sa, vzał si dve kompanie vojska i oficjeroch, takich starſich, i pošjeł. Tak oni šli za tri dni, za tri noci prez jeden les, ale nemohli z teho lesa nijakim svetom vinsc. Tak postavili vojsko do logru a on vzał dvoch oficjeroch, posedali na kone a išli... či ešči daleko kraj temu lesu? I prišli tam do jednej krčmi. A v tej krčme len samje zbojnici bivali. Jak ich zbojnici zazreli, doraz ich vzali dnuka. Kone dali do maštalni a ich doraz z peňazi pooberali. Zbojnici mali jednu mašinu na vodze. Nad vodov bola chižka a v tej chižke bola taká priprava, že jak človek vošjeł, stupił na dilu, dila sa prevracila a človek vpadnuł do mašini a doraz ho tam na marnje kuski porezalo a do vodi pometalo a voda ho odnjesla... Tak sa tje zbojnici dohvarali: „Tim dvom oficjeronom poodciname hlavi a teho mladjeho krala vsadzime do mašini!“ I tak urobili, zoblekli krala do naha a vsadzili ho do tej chižki. Ale on mal dobrí rozum. Jak ho tam vsadzili, ostał stac pri dveroch a potim klaknuł na kolena a tak chodził makajuci až k nim netrafił na totu dilu. Jak trafił, dila sa prevalila, mašina zhurkotala a on ostał navrchu. Tak potim sedzeł, kím len nečuł v noci, že je už calkom cicho. Potim vzał a začał runtovac a prał šitko do tej mašini, až k nim tu mašinu tak nezastavil, čo sa ani nerušila. Potim sa spuscił popri mašine do vodi a tak plivał dolu tov vodov, až k nim neprišol von z lesa. Rano už slnko svjecilo, on sa ohrjevał pod jednim krjakom nahi jak ho Panboh na svet dał. I prišjeł tam jeden sedljak na volkoch orac. On sa zabere i hibaj gunmu. Tu sedljak, jak vidzeł nahjeho človeka gu sebe isc, sa zlaknuł, a voli i s pluhom nahał a uceknul, ale on kričeł nanho, žebi sa nebał. I vracił sa sedljak nazad. Potim ho prosił, žebi sa zmiloval, žebi mu dał dajakje starje habi, že on sa mu dakedi odsluži. Sedljak išjeł domu a prinjesoł mu takje starje grati, čo už boł poodrucovał. On vzał, poobljekał a podzakovał sa mu, i s tim sa zabrał a išjeł het. Nazad gu vojakom sa bał prez ten les vracic,

ale sa zabrał gu svojmu ocovi domu. „Jak sa teraz mojej maceri a sestre ukažem? Predtim som mał dobre grati. Ale tu teraz horšje jak žobrak!“ I tak on prišoł domu i znova sa len na ten šop viškrabał, dze aj predtim bol. Pridze rano dzjevka kravi dojic, idze na šop po seno... a on tam v sene ležel. Tu dzjevka sa zlakne, že čo to tam za žobrak, ta spravi krik, ale on ju upitał, žebi len šla po jeho sestru... Dzjevka šla jeho sestru zavolac. Ta prišla: „Ah, pre Panaboha, človeče, čo si to urobił? Ved ti už ani grati nemaš na sebe, ved ti si už museł dadzi po žobrani chodzie!“ Ale on ju prosił, žebi mu len prinjesla dajakje grati a žebi upitala macer', žebi sa nehnevala. Prišla mac, on sa vižaloval... i potim sa tje dvojo tak dohvarali (mac s dzjevkov): „Budzeme pitac tatuša, kebi mu chceł odpuscic, nach bi bol u nas aspon za sluhu...“ Pri frištiku spomla mac pred ocom: „Sluchaj, tatuš, kebi tak ten naš sin prišjeł domu, či bi si ho to naisce zastrelił?“ „Hej, ja som si zaumenił, že z teho gvera nevistrelim, kim on domu nepridze, a tje dva šusi musja bic v nom!“ Ale, sluchaj tatuš, kebi tak prišjeł, ved je už len našo dzecko, mohoł bi si ho vzac aspon za sluhu... „No, ked už tak, to bi som ho prijał, ale i to len za teho najplanšjeho, museł bi mi svine pasc!“ „No, tatuš, ked už si mu obecał život, tak vikruc tje fujtaše pre istotu, jak bi prišjeł, žebi si mu preci už len ten život daroval... Jak vibral z gvera fujtaše, tak sina prišikovali gunmu... Jak ocec sedzeł za stolom, tak chvacił jeden velki nož a rucił do sina, ale ho netrafił... Sin klaknuł na kolena a prosił oca, žebi mu šitke vini odpusecił a žebi ho prijał aspon za sluhu... Ocec potim povedzel: „Budzeš za teho najplanšjeho sluhu, galgan, budzeš svine pasc!“ I tak doraz museł grati pascjersk'e poobljekac a tak ho vpravili do jednej dubini a tam pasoł tje svine. I raz potim prišla na koči jeho sestra ho opačic, bo jej bolo luto, že jej brat musi svine pasc i ona sa ho spituje: „Jak sa maš, braček?“ „Dobre, sestričko, lenže sa mi cneje, kebi si mi ti kupila buben aj trubu, bo ja som boł pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovał a trubił, to bi mi skorej čas prešjeł!“ Ona sa vzala, hibaj nazad do mesta i hnedka mu kupila buben i trubu. I tak potim v tej dubine mał taku rozgraciú s timi svinami, że ich tak naučil egzecirku jak vojakoch. I tak ich potim tam pasoł. Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa podzel? I ona vzala vojsko a išla ho hledac. I ona prišla do teho lesa, pitala sa vojakoch, čo v logri zostali, že jak davno ostali stac a že kadzi

tje tromi išli? Ona potim vzala pohotove vojsko zo sebu a šla na koči. A rozkazala, že ked ona da alarm zatrubic, žebi sa doraz prihrnuli... I tak ona šla i prišla na tu krčmu i doraz ju tam s koča zosadzili, kone poviprjahali a ju len cjahali frišno do izbi, ale ona povedzela, že musi vedzec, dze jej kone budu stac. I išla do maštalni i doraz poznala svojho chlopa kona i doraz znala, že už on museł tam zahinuc. Doraz dala zatrubic, vojsko obskočilo krčmu a tak ich šitkich dvanajsc zbojnikoch polapali a z neho grati jej museli dac a tim zbojnikom smrce porobili. Ona sa potim zabrala i šla až tam do teho mesta, zkadzi bol jej chlop. Išla, išla, i treba bolo jej isc akuratne prez tu dubinu, dze jej chlop svine pasoł. Jak on vidzeł svojo vojsko, doraz znał, že to ona idze. I jak išla, tak on zatrubil na svine a svine šitke postavali do gle'du jak vojaci a zakomandirovał im: „Rechts schaut!“ tak každa svina pisk vikrucila naproci kralovnej a tak ju pekne hlavami odprovadzili. Jak ona to vidzela, tak ho poznavala, či je to on alebo nje? Len zato ho poznavala, že ked nemohli ani dzjabli s nim poradzic, že on to jak isce tim zbojnikom uceknul a že to budze on?... Prišla tam do teho mesta i doraz ju už tam čekali, už mali jeden dom pririchtovani jako pre cudzu kralovnu, ale ona nechcela tam isc, len ona chcela tam do teho aptekara, zkadzi mala chlop. Pošla tam. I prišlo gu večeri i pitala sa, že čije tje svine, čo v tej dubine sa pasu? A ten aptekar odpovedeł: „To moje!“ „Ej,“ poveda, „kebi tak dobre urobili, čo bi ten pascjer prišiel domu i s timi svinami!“ Hnedki on to dovolił, poslał jedneho sluhu, žebi pascjer prišiel domu i zo svinami. Jak on išjeł, tak išjeł mestom trubujuci a bubnujuci a svine v gle'dze jak vojaci, — čo sa šitke ludzja čudovali. Ked prišoł domu, dali ho za inaša, čo nosił na stol šitko. Ked naostatku njesoł pohare, tak sa mu odpjala na krpcoch navlaka i zaseknul si ju do dveri i spadnuł: šitke pohare potrepal. Tu jeho ocec skočił a chceł ho bic, ale kralovna pitala zanho, žebi mu len dali pokoj, že ona to šitko poplaci... Prišlo po večeri, tu sa pitaju, že či maju vartu postavic? Ale ona povedzela: „Netreba, hibaj ten huncut, čo tje pohare potrepał, nach vartuje calu noc za štróf!“ To jemu dali gver vojenski a on chodził popod obloki s gverom a čo raz sa obracił, — na tej izbe, dze kralovna spala, vše jednu šibu vibił. Potim kralovna, ked ju mrzelo, že jej neda spac, ho zavolala a dala sa mu oblijesc jak svojmu chlopovi do čistich kralovskich grat. Rano, jak stali hore,

pri frištiku už sedzeł i kral i kralovna za stolom, aj jeho ocec, i mae i sestra, šitke ve spolek. Aptekara kralovna sa pitala: „Či oni mali dakedi sina?“ A stari povedzel: „Hej, mali zme, ale umreł pri vojsku!“ „A kebi tak,“ poveda, „tu boł medzi nami, či bi ho poznali?“ „Ale dze bi sa on tu vzał?“ Kral stał: „No, ocec, či ma teraz poznace?“ Tak sa jeho ocec kralovnej zahanbił a prosił ju za odpuščenja, žebi mu odpuscila... a tak potim porozpravljali jednodruhjemu, jak čo pochodzilo... a tak potim robili svadzbu a po svadzbe šli potim mladje ludzja do svojho kralovstva.

216. §. Boł jeden kral a ten kral sa vibrał na polovku i ten kral sa stracił od svojich kamaratoch. Tak daleko do lesa iš'el, že až zabludził. I nemohol sa zo svojimi kamaratmi zisc. Zašla ho noc. I chodził telo po lese, až vidzeł светло. A to tam boł košjar. I on išjeł tam, psi nanho skočili. Prišoł bača a psov odurił. Kral sa pita: „Prosim vas, či bi sce ma neprenocovali? Ja som sa stracił od svojich kamaratoch. Teraz bludzim po lese i nemožem nijakim koncom trafic!“ Dobre. Bača narichtovał večeru pre svojich juhasoch. Aj krala zavolali na tu večeru. Dali mu varechu do ruki, abi jeł s nimi a že lačni boł, aj sa barz neodmahał... Išjeł s nimi na tu večeru. Jak oni jedli, tak on začał svrchu sirene sberac. A moj bača rjaf ho po ruke i povye: „A čo nežreš s kraju, jak i druhe?“ Kral nato nič nepovedzel. Boł cicho. Ale to sebe dobre zamerkovał. I potim rano stali. Jak običajne, juhasi išli po dojic ovce a prišli nazad do kolibi. Každi vzał svoj ērpak žinčici i vipił. A potim dali aj kralovi. I on tak urobił. Kral pitał teho baču, žebi ho von z teho lesa višikoval. Jak ho višikoval, kral mu povedzel: „No, dzakujem ci za tvoju večeru aj za frištik a jutro sa narichtuj a pridzeš ku mne na obed. Bo jak nepridzeš, to ea dam obesie!“ I moj bača na druhi dzen oblekoł sa, vzał svoj opasnik na seba, valašku do ruki, a zabral sa do kralovskeho dvoru. Jak tam prišoł, tam ho hnedki privitali, bo už ho čekali. Tu bača pridze pred krala a kral privita ho. Obed nahotoveni, kažu mu sednuć za stol, ale on sa hanbił.... že jak on može medzi takimi panami obedovac? Ale kral mu povedal, žebi sa nehanbił. že ked on sa nehanbił s jeho umascenimi juhasami jesc, a v kolibe ležec, žebi i on sa nehanbił za jeho stolom sedzec. Bača sa osmelil i sednuł za stol. Jak jedli druhe, tak jeł aj on. Prinesli pečenku na stoł, tak jeden z ministroch si viberał z posrjedku pečjenku. A bača

nevela meškajuc, vzał łożku, kecnuł ho po ruke: „A čo nežreš s kraju?“ Ale ten sa barz pohnevał, že či jeho ešči jeden bača ma po ruke bic... Potim kral: „Temu pokoj! On ma pravdu. Nach každi len to je, čo pred sebov vidzi, nach nevibera, čo lepšo, i ja som to isto od neho dostał.“ A tak ostał bača pred kralom vichvaleni, a už potim ho takim darom obdarovał, že už nepotrebovał do svojej smrci vjacej bačovac.

Z Batizoviec.

217. §. Bol jeden chlop zo ženu, mladje ludzja.*) Žili dobre, ona bola tučna žena a on chudi. Ked obedovali vedno pri stole, ona nejedla, — len z ihlov kašu. On sa najedol všelinejakich jedloch, a bol suchi. Chlop sa čudoval, že prečo jeho žena je tučna, hoc neje — len z ihlov. On zbačil, že ona indzej jedava. Dal pozor na nu v noci, dze ona chodzi. Chodzila o polnoci na cmiter vihrjebac umrtich ludzi. Posberala prscene s palcoch umrtim, chustki hodbabnje, grati, a potom meso z umrtich ludzi pobrala i pojedla. Jej chlop to šecko vidzel. Prištol domu, opitoval sa jej, že dze bola? Ona podala (= povedala), že bola len vonka, a on podal: „Povedz mi pravdu, dze si bola?“ Ona vše podala, že bola len von. Chlop jej ukazal znak, z umrtich ludzi kosci: „Vidziš, žena, podala si mi, že si nebola len von, a ti si bola na cmitri, vihrjebla si umrtich ludzi, pobrala si im zlatje veci, prscene s palcoch, pacjerki zo šiji, grati, hodbabnje chustki a potom si z nich, z tich umrtich ludzi, meso pojedla a ja som na svoje oči šetko vidzel. Tak si prišla ku mne do posceli a nechcela si mi podzec, dze si bola. Si mi ciganila, že si bola von, a ti si bola na cmitri. Ja som ca vivartoval... Potom ju od seba odohnal, bo znal, že je nje samosvoja, že ona je už s čertami opentana...“

218. §. Boli dva susedi.**) Jeden bol chudobni, druhí bol bohati a boli kmotrovja. Ten chudobni mal jednu ūuku. Musel ju predac, bo sa nemal už čoho chicic. Ked bohati zvedzel, že ju ma

*) Rozprávala Hana Urban, 39 ročná, rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v jej dome (č. 16) 16. augusta r. 1904.

**) Rozprávali spolu: Zuzka Varga, 65-ročná, a Hana Miljan, 54-ročná; obidve rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v dome Hany Urbanovej (v bývaní „národného básnika“ Jána Štefku) 16. aug. r. 1904.

predac, to ju kupil od neho. Na tej ūuke bola jedna v'erba. Bohati ju vikopal i našiel tam penjazi. On chcel temu chudobnemu nadzelič, ale nechcel, abi on to znal, že to z tej predanej jeho ūuki. Tak žena bohatého upckla jeden chleb a do chleba položili z tich penjazi. K chudobnému prišol vandrovnik, odkrojil mu z teho chleba krajik i dal mu v tim chlebe tje penjazi. Ked bohati zvedzel, že chudobni nema nič z tich penjazi, to mu zas do chustecki uvjazal a vložil mu tam do obločka, dze chodzjeval, že ozdaj ich tam najdze. Zas prišol volachto cudzi, zas mu ich vzal. Ešči treći raz potom uvjazal do červenej chustecki penjazi a kadzi chudobni išiol, na ten chodník rucil, že ozdaj ich teraz zodvihne. Ale chudobnjeho predešol druhi človek i nenašol ich on. Ten bohati kmoter slišel hlas: „Choc mu jak žičiš tje penjazi, to su jemu nesudzenje, bo to su neščaslivje.“ Chudobni potom umrel a bohati mu šol na pohreb, tak vidzel na čele temu chudobnjemu zlatima literami napísano: „To su penjazi neščaslivje, i ti umreš, ked tje penjaze na svatje veci neoddaš!“

Z Gerlachova v Sp.*)

219. §. Boł jeden cigan, mał kobołku. Šoł do lesa a rubał totu haluz, čo stał na nej. Išoł jeden vandrovnik kunmu a podał mu: „Cigan, nerubaj tu haluz, bo spadneš!“ Cigan podał: „A čo si ti Panboch?“ Cigan pod sebov tu haluz occał i spadnul. Bežeł potom za tim vandrovníkom: „Čo si ti, či si Panboch? Povedz mi, keļo roki budzem žic?“ Tak mu povedał: „Kim sa twoja kobołka tri razi oprdne.“ Cigan nakladoł dužo dreva na voz. Potom išoł s vozom do mosta do vršku. Oprdla sa ta koboła. Išoł zas do druhého vršku, zas sa oprdla. Poveda: „To už nebudzem len jeden prd žic.“ Potom zas išoł do jedného mosta a pod tim mostom boli žabi. Jak podurił do mosta, to sa mu už oprdla treći raz. Tje žabi pod mostom škreceli, on sa nazdał, že to ho už anjele volaju na nebo. Kobolku puscíł a on sebe lehnul medzi tje žabi a čekał smre. Ale neumjerał. Čieclo sa mu jesc, tak stanul a išoł za cestov. Tam

*) Rozprával Martin Kičin, 79 ročný, rodom z Gerlachova. Zápis v Gerlachove v hostinci Goldhammera 16. aug. r. 1904. — Z mena „Kičin“ som zatváral, že rozpravač s iných strán privandroval. Moje obavy rozptýlil týmito slovami: „Ja som sa narodzil v Grlachove, a v Rožnave som bol za štiri roky. Tam mojho oca brat bol, krajčer. I ten bol z Grlachova.“

išoł jeden pan na voziku a zešoł s vozika, — že idze sebe čupnuc. Cigan rovno kunmu išoł. Pan sa nahnevał, zavolał kočiša a dał ciganovi štiridvacec vicac a vraveł: „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac a ne k nemu prisc!“ Cigan potom prišoł do jednej dzedzini. Ta dzedzina horela. Cigan jak vidzeł, že horelo, tak ucekał od ohna... Ucekał preto, bo od pana dostał bitku, že neucekał. Cigana ulapili, že to on podpalił a ho zas virezali a podali mu tak, że ked vidzi ohen, žebi zaljevał a ne ucekał. Prišoł potom zas do jednej dzedzini. Tam sa dvomi bili. On vzal kop a oblevał ich,... bo mu v predešlej dzedzine povedali, žebi oblevał, ale neucekał. Tak ho zas vibili a podali, že nema ucekac, ale branic. Potom prišoł do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešoł ku nim, on ich chcel rozbranic. Ale vlci ho chicili a roztrhali. Z teho je vidzec, že netreba sluchac ludskje reči, ale sa vše trimac svojho rozumu.

Z Vikartoviec.*)

220. §. Jeden kral mal dvanac sinoch, velmi pekne. Zrazu prišlo, že se narodzi trinasta sestra. Išla matka do zahradi aj s kralom. Tak povedzel kral: „Jak se narodzi chlapec, tak budze dobre, a jak dzevče, tak šicke dzeci dam vistrelac!“ Tak chodzila kralovna velmi zarmucena, že si dvanac sinoch utraci. Raz se najmlači pita matke: „Čo si taka zarmucena?“ A ona povedzela: „Moj drahi sin, jak se mňe narodzi dzevče, tak vas tatko šickich da vistrelac.“ Tak im dala matka zbroj aj penezi a vivedla ich naverch do zamku a povedzela im, že tote dvanac bracieja musja každu noc po jednom vartovac. Ked naverchu v zamku budze dvanac svečok horec, tak možu dobre znac, že se narodzil chlapec. Jak budze trinac svečki horec, tak se narodzi dzevče. Tak za dvanac noci každu noc išol jeden vartovac do chiži, zkadzi bolo vidzec svečki. Ostatni najmlači išol. Prišol do izbi a vidzel,... že trinac svečki horja. Tak išol k bratom a poveda im: „Bracia, poberajme se, lebo je už sestra na svece!“ Tak oni vzali zbroj, penezi a ucekali. Išli z krajinu do krajinu, horami, tak prišli do jednej velkej hori a tam našli jeden zamek. V tom zamku nik nebival, ale oni to neznali a preto vonka nocovali. Až na druhu noc oni se shovarali, že či bi oni

*) Rozprávala Anna Bednar, 17-ročná, rodom z Vikartoviec. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 14. aug. r. 1904.

nemohli nocovac dnuka v tom zamku? Tak najstarši povedzel: „Podzme opatrec, čo tam jest v tom zamku?“ Tam oni nič nenašli, lem na stole jednu porciu polevki, aj jeden falatek čarneho chleba pre každeho. Tak oni se začali s chižami dzelic, od staršeho do mlačeho. Každi mal svoje šati na klincu, tam im visela aj šabla. Ked už boli podzelene, aj oblečene, tak se zobraли a šli na polovačku, že si dajakeho zvera zastrelja a že im dachto navari i mesa, ked im polevki každi dzen navari aj čarneho chleba položi. Tam oni boli za dvanac roki, ale inšo nič nejedli, chiba tu polevku aj čarni chleb. Hoc si oni prinesli každi jeden každi dzen jednega zvera a kladli šicko na jednu hromadu, že im to už raz preca dachto uvari, — preci im to nicheto nigda neuvaril. Raz se tak zobraли na polovačku a prišli pred večerom domu. I teraz každi mal lem polevku aj ten čarni chleb. A zverin už ani nebolo v zamku. Tak se shovarali, dze se tota zverina podzela? Tak začali bledac teho človeka, chto bi to mohol odvlačic teto zverini? Ale nenašli nikoho v zamku. Tak se zobraли a zas išli na polovačku, a to už bulo na trinacti rok. Doma se ich sestra matki vše pitala, či ona nemala nikoho ani sestri ani brata, či ona je lem sama? Tak jej matka i ocec povedal, že je lem sama. Ale ona na to nič nedala, neverila. Išla ona do dzedzini a tam se pitala starich ludzi, či znaju, že ona nemala ani bratoch ani sestri? Tam bola jedna stara žena, už mala sto roki, ta jej povedzela: „Mlada kralovna, oni mali dvanac bratoch. Jak oni se narodzili, tak ich ich ocec šickich dal vistrelac. (Bo ludze neznali, že bracia ucekli a že žiju.) Prišla sestra domu, volala se Anička. Tak se jej snivalo, že jej dvanac bratoch žije a žebi ich išla vihledac... Ona nič nepovedala, lem si vzala penezi, aj jedlo na drahu a pošla do sveta a pitala se z mesta do mesta, z krajini do krajini, či nevidzeli dagdze dvanac peknich mladzencoch, jej bratoch? Nichko neznał odpovedzec. Išla dalej a puscila se do hori. Tak išla za tu istu drahu, kadzi jej bracia išli. Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku. Vošla dnuka, bracia doma neboli. Ona našla tam polevku i čarni chleb na stole pre dvanac ludzi... Najunlačemu z tanera vijedla aj z čarneho chleba si odščibla. A bula jedna trinacta chižka v tom zamku, tak sa ta chižka jej otvorila; jej bratom se nigda nekcela dae otvoric. Našla ona tam zlatu poscelku, aj pre nu zlate šati, aj pekni perscen. To už bulo pre nu zhotovenno. Ked prišli domu jej bracia, každi do svojej chižki vošol, každi svoju porciu

mal na stole, chibaj najmlači mal prazni taner. Začal kričec: „Take vi bracia, ... tak sce mi aj moju porciu vi pojedli, čo som vas od smerci vislebodzil?“ Bracia se začali zaklinac, že či bi oni jeho porciu pojedli? Ostalo šitko tak. Na druhí dzen najmlači povedal: „Teraz budzem v tom zamku vartovac, chto bi to mne bol mohol pojesc?“ Tak si lehnul ku tej trinactej chižke. Raz počuje v nej velki šust, Anička šuščela šatami. Tak on doraz začne dveri pichac zo šablu. Ona už sa bala, bo každi brat zaklinal se, že... kebi zme lem toho dostali, co tu poljevku zjedol, tak bi zme ho zabili... ked mi tu musime pre sestru hladovac... Bojazlive ona totu svoju chižku otvorila a doraz padla na kolena pred svojim najmlačim bratom, žebi jej lem nič nezrobili, že ich ona prišla hledac, že od svojich rodzičoch ucekla, bo že ona ich chce nazad do rodzičovského domu prišikovac. Tak ten najmlači brat jej povedal: „Lem ostan tu, sestra, kím ja povjem dačo bratom.“ Tak jak prišli bracia domu, on im povedal: „Kebi prišla naša sestra a volala nas nazad ku rodzičom, či bi sce nešli domu?“ Povedali šicke jedenac bracia, že bi sestre nič nezrobili, kebi ich prišla volac nazad ku rodzičom. Tak ten najmlači povedal: „Prisahajce mi, že jej nič nezrobice!“ Tak šicke prisahali. Najmlači ich potom zašikoval do tej trinactej chižki, dze ich sestra bula... Oni ju šicke bozkali a z tej chižki si zlata nabrali a kladli šicko do voza. Doraz aj kone prišli, ani neznali bracia, chto im ich prišikoval. Tak oni šicke aj zo sestrú posedali do voza a odišli daleko od teho zamku. Zrazu kriči jeden stari za nima: „Tak sce se mi, moje dzeci, odslužili, čo som vas choval už trinacti rok?“ Oni s vozom postali a ku staremu leceli, že jak bi sa mu mohli odslužiť za šicku dobrotu? Oni se začali dzekovac... a stari im v každim mestu, kadzi mali isc, jeden zamek podaroval, aj tej trinactej sestre barz pekni kaštel dal a tak im povedzel: „Moje dzeci, ja som už tu barz vela roki v tom zamku zaklati. Ja som vašho occa brat. Teraz mi hlavu otnieť, bo som ja už vela žil a chcem umrec!“ Bracia ani jeden nechceli mu to zrobic, žebi mu oni taku odsluhu dali za trinac roki, čo im i jedzene i šati daval. Tak on povjel, že inač se mu nooodslužja, chib'ej ked mu hlavu otnu... Tam v zamku bul jeden klati zlati, aj topor pri nom. Ten najmlači brat ho vinessol von zo zamku a ten stari, brat ich occov, položil nan svoju hlavu a... najmlači mu ju occal. V tom povjel: „S Bohom, moje dzeci!“ A bracia aj zo sestrū prišli na tom voze ku svojim ro-

dzičom. Už otec sinoch nepoznal, lebo už bul barz stari. Začali oceci hvarec: „Tak, otec, mi zme tu, vaše sinove, aj sestra. Mi zme vas prišli ešte raz vidzec. Vi sе nas chceli dač vistrelac, a mi preci ešte žijeme!“ Otec bul barz velmi rad, že sinove sa navracili domu. Tak šickich poženil a každi bival vo svojom zamku. Čo im oceov brat podaroval, čo ich za trinac roki choval. A žiju až dodneska, jak nepomreli.

221. §. Dze bulo tam bulo v sedzemdesatej sedznej krajine, dze se voda sipala a piesok se lal, mal kral dvoje dzeci velmi pekne, tak že se cali svet na nich dzival, jake to su pekne dzeci. Tak oni, te dzeci, si vzali raz koč a šli do zahradi se vozic. Odrazu zafukal vjetor a mlada princezna zmizla z koča. Tak ostat sam mladi princ. Prišol ku staremu kralovi: „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri, lebo mi z koča zmizla.“ Pospolu dal stari kral princovi penezi, abi išol hledac sestru po krajine aj s velkim vojskom. Tak on išol, išol daleko, až ho vojsko nahalo. Už ani jesc nemal čo, už jedol aj travu. Pridze ku jednemu velkemu moru. A vposred moru bola jedna velka kačka. On vzal flintu s pleci a začne do tej kački strelac. A ta kačka kriči: „Hop, nestrelaj, šak ja som dobre, ne zle, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Položil princ flintu na pleci nazad a išol dalej. Prišol ku jednemu kopenci mrvjencoch a začal paličku pichac. Najstarší mrvjenec višol z teho kopanca a povedal: „Neburaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Tak vzal paličku a šol dalej... Už ani dalej nemohol, ani cesti nebulo, lembi čiste hori. Tak on začal pred sebu chodník rubac zo šablu. Rubal dluho, až prišol ku jednemu hrubemu klatu, v tom klace buli včeli. Jedna višla von a povje: „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, budzem ci na dobrej pomoci!“ Vzal šablu, vložil nazad do pošvi. Šol dalej, už bola cesta. Vidzi jeden šumni bjeli verch, ani treski ani skalki nebulo na nom, lembi čisti holi. Na verchu bul jeden šumni zamok. Tak on rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku više? Proboval, už bul v pulverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu. Povje sam sebe: „Tak ešte idzem raz probovac. Po boku pojdzem a zo šablu budzem zapichovac, žebi ja hore višol a svoju sestru dostať.“ Tak po bjjedze višol hore. Vidzi

vjeterneho krala v obloku jak hvizda... Vjeterni kral doraz ho poznal a povedzel: „Vitaj, švager, ti si prišol po tvoju ukradzenu sestru, jaki si ti mudri!“ Vzal ho ku jednemu moru. Vjeterni kral so svojho palca snal perscen a rucil ho doposred mora: „Tak, švager, ked mi ho do rana donešeš nazad na palec, tak si možeš odvesc svoju sestru!“ Princ chodzi, plače kolo teho mora, jak bi on ten perscen mohol dostac? Na svitani prileci ta ista kačka, čo ju mal zastrelic: „Dobri človeče, idz ti spac, ja ci perscen do rana najdzem!... Rano princ stanul, pozrel na ruku, už mal perscen na palci. Išol ku vjeternemu kralovi a povedal: „Moj drahi švagre, tu maš tvoj perscen!“ „Jaki si ti, moj švagre, mudri,“ povedal vjeterni kral, „jak ti to mohol dostac? Jak vidzim, ti si ešće mocnejši jak ja? Tak pojdzeme ešće na jedne skusi!“ Vzal vjeterni kral pul gbola maku a na šumne koleso ho rozsipal na holu zem: „To mi do rana, švagre, posberaj, šicko, že na vahu ani jeden mak chibec nebudze!“ Princ chodzi, plače a počne smetac. Jemu ta robota nijak nejšla. Odrazu prilecia te mravjenci, co im pokoj dal v kopenci. Oni povedzeli princovi: „Idz ti spac, mi to do rana šicko posberame!“ Na svitani stane princ, už šicko na vahu vinoseno. Pospolu idze zavolac vjeterneho krala: „Tu maš, čo si mi rozkazal, to som zrobil!“ „Jaki si ti mudri,“ povedal zas vjeterni kral, „ešći mi zrobis jednu vec: Jak svoju sestru poznaš medzi dvanasc paničkami, čo budu šicke na jeden parsun, v jednakich šatoch, ta ci ju dam!“ Ta princovi predstavil sestru medzi dvanasc paničkami. Princovi se meni v oč'ach, bo barz velke svetlo bulo. Odrazu prileci ku uchu princovi jedna ščela, ta ista, čo jej dal pokoj. Ta mu do ucha zašepta: „Lem ti daj pozor, kadzi ja budzem brunčec a chtorej na hlavu sadnem, to je tvoja sestra!... Princ dal pozor. Jak vidzel, na chtorej paničke včela sedzi, išol ku nej a oblapil ju a povjel: „Tato je, švagre, moja sestra!“ „Tak ked je tvoja, posberajce se a idzce domu, bo s tebu už nič neporadzim, lebo si mocnejši jak ja!“ Ešće aj penazi jemu daval, ale princ nechcel vzac te penazi. Princ chcel lem sestru. Tak princ a princezna prišli domu ku svojim rodzičom. Už ju ani barz nepoznali, bo bula barz premeneta, tak jak dziva. Princ se oženil a princezna se vidala a žiju, jak nepomreli.

Z Ceplice.*)

222. §. Bol jeden kral. Ked už bol stari, jak už mal zomjerac, svojmu princovi poručil, žebi pošol do sveta vidzec, jak se v svece žije a že po nim zostane kralom. Princ se zobral na cestu. Nato povedala jeho manželka: „Moj mili manželu! nenehaj ti mne tu, lebo ja smercu zahinem!“ Ale princ poveda: „Moja manželko, ja idzem a teraz ja tebe nehavam jeden perscen, ked z teho perscena kerv počeče, tak se možeš vidac, bo som zahinul; a jak kerv ne-počeče z neho, to nevidaj se, bo se ja vracim.“

Potim on dal osedlac petidvacec ritirov a tak se zabrali na cestu. Prišli oni ku jednemu moru. Pri tom more sedli na šif a ked buli na šesdesac mil od zemi, ta ich pricahnul k sebe magnesovi les. A ten les bol zaklati a nebulo tam čo jesc. A tak oni pojedli šitke kone a jak kone pojedli, tak potim jeden druheho, až zostal lem princ. Tak jak už šitko pojedol, vidzi, že v lese chodzi jedna potvora a on se jej pital: „Či si zlje, či si dobrje?“ Ona mu odpovedzela tak: „Ja som časom zlje, časom dobrje. K tebe som dobra a ci pomožem; ked ti z tej hori chceš vinse, tak se daj do konskej koži zašic. Pridze ptak nocth a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni, ten ce vinese pre svoje mladje ptački, bo budze mislec, že si kon. A jak ce vinese, to se dobre zatrimaj, že mladje ptački do jedneho virubeš!“ On se dobre zatrimal, mladje ptački virubal a šol dalej prez jednu veliku horu. V tej hore slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila sana s levom. Sana mala dzevec hlav a lev bol sam. Tak princ sebe mislel, pri kom ma zatrimac, či pri levovi, či pri sane? On se rucil pri levovi zatrimac. Sane zrubał hlavi šitkje. A potim se princ i z levom zobrali a pošli het. Nato prišli medzi visoke hori. A princ se tu bal leva. Višol preto na jedno visokje drevo a tam zostal za tri dni. Levovi žal bulo, že hladuje. I reval od hladu. A jak raz mocno zareval: princ spadol a se stlukol. Ale lev bol k nemu dobri, nasberal koren a obložil princea, že ho vihojel. Potim išli dalej až ku horucemu moru. Prišli ku horucemu moru a chceli prejse prezen. Lev lamal drevo a princ šif robjel. Ked šif už bol hotovi, princ chcel visednuc a leva tam nahac, bo se ho ešči vše bal. Chcel se hnue od breha bez leva, ale lev skočel

*) Rozprával Michal Michlik, rodom z Ceplice. Zápis v Poprade v hoteli „Tatra“ 11. júna r. 1900.

s breha za nim a oparjel si zadok. Potim prišli do jedneho zamku. Tam bol jeden kral. „Vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ pital se. „Ja idzem do zaklatjeho mesta, žebi sebe kralovstvo vivojoval.“ „Ked ti idzeš do zaklatjeho mesta, tam je moja cera, ked ti ju vimožeš, budze tvojo pol kralovstva a ona ci za manželku budze.“ Princ privoljel. Prišli tam, on i lev, do zaklatjeho mesta, ku brane, a tam buli zveri takje, čo každi roh mal na hlave, čo se z nim bjel, a jeden mu na cherbece bol. Oni ich pobili. Išol ku druhej brane, tam boli takje zveri, čo každi mal zubi jak braniki i tote zveri zabili. Prišol ku treeej brane. Tam čistje hadi a vrcenico; i tote pobili. A tak potim slebodne vešol na mesto, a v tom mesce nič inšjeho nevidzel, lem čiste zlato a streblo a totu kralovsku pannu. Prišol ku nej: „Vitaj, princ, dze si se tu vzal? Tu ptáčka, človečka net a ti si se tu našol?“ „Ja idzem po tebe!“ „Ale moj muž, ked pridze, ce zje, bo on je šarkan a teraz je na dvanajc mil zemi; ked ruci skalu na dach, to už znam, že idze!“ Princ se pita: „Jakže ci je tu?“ „Dobre! Telo jedino, jak na mne lehne o jednej hodzine po obedze, tak leži na mne do dvanastej v noci. Ale, princ, neboj se, ja ci dam silu! Mam ja na palcu perscen a toten perscen ma na tristo chlopov sili. Aj inakši ešči ci spomožem. Ma moj muž dva sudki vina. Ked se z nich napiješ, budzeš mac zas na tristo chlopov sili... Šarkan rucel skalu a prišol na obed a vola princa zo sebu na obed. „Ja som s tebu nerobel, ja s tebu obedovac nemožem!“ Nato šarkan: „Tak se budzeme bic!“ „Či pojdzeme na pasi, či pojdzeme na meče?“ Princ mal už velku silu a chicili se za pasi. Jak šarkan princa ulapjel, princovi vpadli nohi po kolena. A ked princ šarkana ulapjel: tak šarkan padol do pasa. A potim lev drupal šarkana a princ rubal hlavi. Nato si zabrali drahje veci a pošli ku jej ocovi... Prince tam bol tri tižne. Raz kral s ceru pošli na špacir a princ zostal sam. Do šetkých izbov mu slebodno bulo isc lem do jednej nje. Ale on do tej izbi prez klučovu dzjeru vpatral a vidzel, že se tam jeden stari meč za pecom kival a ten meč mal velku silu: šetko zrubal. On se prez klučovu dzjeru prizjeral na ten meč. Potim kluč našol, otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horší kival. Prince svoj meč vicahnul a do svojej pošvi vložil ten, čo se kival. Nato prišlo, že oni dvojo, princ s nu, sami buli. Prince se jej spital: „Moja najmilejša, ve' ci ti moja, povedzže ti mne, prečo se ten meč v tej jednej izbe tak kive za tim pecom?“ „Oj, princ moj, dzevec roki

žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela... Jak si ti to ten meč mohol zazrec?“ Ona odskočila a zamkla ho na dzevec zamki. Prišla ku obedu a svojmu ocovi povedala, že princ se jej to i to spital, čo ten meč se kive? A povedzela: „Ale ja som ho zamkla na dzevec zamki!“ Nato stari kral zavolal princa a povedzel mu: „Ked si chcel šitko znac, o hlavi budzeš menší!“ Ale princ vicahnul toten meč a zavolal: „Moj lubi meč, šitkje hlavi dolu preč!“ Usmrcil i krala i jeho ceru, bo to buli zlje ludze. Ztamac pošol a prišol ku bratovi peršeho šarkana. Tam bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo, vidlički a nože. Prišol šarkan: „No vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ „Prišol som ce naččivic!“ A povedzel: „Moj lubi meč! Šitkje jeho hlavi preč!“ Prišol ku druhjemu bratovi peršeho šarkana. Poveda mu ten: „Vitaj, princ!“ A tu zas šitko hotovo bulo pre dva parsoni jedlo... I temu meč šitkje hlavi zrubar. I prišol teraz ku trecemu bratovi peršeho šarkana. Jak prišol tam, i tam bulo šicko hotovo na stole pre dva parsoni. Ten šarkan už vedzel, čo se stalo s jeho bratmi a se prosjel: „Ti si mojich bratov zmarnjel, ale ja chceme zostac, daruj mi život!“ „Ked chceš zostac, tak zrob, že medzi štiriadvaceec hodzinami budzem doma!“ A jak chcel, tak se stalo. Ked prišol domu, pošol k jednej chudobnej vdove na komoru. Pital se tej chudobnej vdovi: „Čo je tu novjeho?“ „Najjasnejša kralovna ma se dneska vidavac. Mame svjato!“ Jeho manželka se mala vidavac! Nato princ poslal ku kralovnej, abi vložila perscen manželov do pohara vodi, že uvidzi, že jej manžel živi. Ale ona už chcela druheho... Nato se vzali dvanac ritirov, abi princa zmarnili. A šli za nimi; chceli ho rubac. On se lem obraciel a povedzel: „Moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč!“ Nato kone šli nazad s drekami a princ se už vracjal a šol ku kralovnej: „Moja luba manželko! Ja som tebe zaklad spravel taki, ked z tcho perscena kerv nepoteče, tak se vidac nesmješ! Ja som se vracil a ti si moju ženu!“ Tak potim žili vo svornosci. Ked mal zomjerac, zavolal k sebe troch ministrov. Chcel ten meč do mora rucic, „lebo,“ povedzel, „kebi ten meč po mojej smerci postal, pol sveta virube!“ Tak poslal peršeho ministra: „No, čo se stalo na vodze, ked si meč vrucel?“ „Nič inšjeho, lem se rozbrizgla voda!“ „Daj meč sem, lebo ti si ho neruciel!“ Poslal druhjeho, pital se zas: „Čo se stalo vo vodze, ked si meč ruciel?“ „Nič ineho, lem se voda rozbrizgla!“ „Daj meč sem!“ Poslal trecjeho. Spital se: „Čo se stalo na more, ked si meč vrucel?“ „Pane, nič inšjeho, lem voda v more čista kerv zostala!“...

Z Hranovnice.*)

223. Š. Bul jeden chlop a vzal si ženu hlupu. Poslal ju raz na jormark. Vzala pod pazuchu kuru a za povraz kravu. Na jormarku pitala za tu kuru tricec zlati a za kravu dve zlati. Totu kravu jej hned kupili, a kuru nosila až do večera, bo ju každo vismjevalo, že pita tricec zlati za kuru. Ked kuru nemohla predac,** ta išla ku tim židom, čo kravu kupili, že ked kravu za dve zlate vzali, žebi i kuru vzali za tricec. Nesceli s nu štrajtac, ta jej dali za tu kuru tich tricec zlati. Potim ju opojili a položili ju spat do bočki od kolimaži. I posipali ju s pjerami. Jak se prebudzila, ta sama sebe neverila, či je ona, či je ptak? Rozmislela sebe, že pojde ku svojim kravom, že ked ju budu oblizovac jak perši, ta že je ona, a jak ne, ta že je dozajista dajaki ptak. Prišla domu ku tim kravom, ta lem fukali na nu. Tak ona višla na dach, bo mislela, že je naisce už ptak, ta že budze letac... Jak ju chlop vidzel, ta vzal flintu, že budze strelac... Jak to vidzela, ta skrikla: „Ach, mužu moj, ved to ja!“ On ju hned zavolal dolu s dachu a povedzel jej: „Ti si hlupa, ... barz hlupa, ja pojdzem teraz do sveta a lem potim se vracim, ked najdzem vjacej takich hlupich jak si ti; inakši se nevracam ku tebe!“ Lem se pobral a pošol. Prišol do druhej abo do trecej dzedzini, tam vidzel, jak chlop zo ženu ustavične letaju zo sitami zo dvora do chiži. On se ich pita: „Čo to robice?“ Oni mu povedzeli: „Slunko do chiži nosime!“ A ešči povedzeli, že kebi im dachto dal slunka do chiži, že bi mu dali sto zlati. A on se na tim zasmjal a povedzel im, žebi mu dali sek'eru, že on im to zrobí, žebi slunko vše mali v chiži. Vzal sek'eru i virubal im oblok. Tak oni neznali ani jak se mu podzekovac maju za to. Dali mu tich sto zlati i pošol. Mal se volu už vracic, ale si pomislel, že ešči idze dalej. Išol zas do druhej dzedzini. Išol popod oblok i slišel, jak tam jeden chlop prehorečne pláče. I vešol do tej chiži a pital se: „Čo robice?“ A chlop bolesne povedzel, žebi volet košelu nemac na sebe, bo že musi velku bolesc trimac, ... že mu žena košelu ušila a mu na nej dzeru nezrobila, ta že ho bije po hlave, kim dzeru na nej nespravi.

*) Rozprávala Mária Brumerčík r. Kolba, rodom z Hranovnice. Zápis v Hranovnici v hostinci Žig. Junga 20. augusta r. 1904.

**) Popri infinitivoch na -c (predac), počuť aj infinitivy na -t (predat).

On se žaloval dalej, že už bi rači pedzesat zlati dal, žebi lem tu bolesc nemal... Tak toten, čo chodzil na skusi, povedzel: „Dajce mi nožnice!“ Vzal i rozstrihnu... i doraz bula košela hotova. Dali mu tich pedzesat zlati i pošol. I zas sebe dumal, či už ma isc domu, bo že vidzi, že vjacej jesto takich ludzi jako jeho žena... Ale ešči lem išol dalej. Prišol do jedneho lesa. Vešol do jedneho kaštela. Povedzel: „Pochvalen Pan Ježiš Kristus!“ Privitala ho žena: „Vitajceže u nas, zkadziže sce?“ A on jej povedzel, že z Loboga. A ona se opita, či od Boha? A on jak vidzel, že je hlupa, ta jej povedzel! „Hej, od Boha!“ Ona se ho opitala, že či tam nevidzel jej peršich chlopoch Macejuša a Petruša, ... že to šitko po nich, čo ma. A on je povedzel: „Hej, vidzel som ich. Macej nema za čo ani palenki vipic a Petro musi pešo chodzic!“ A ona se obracila, chitro sto zlati posberala a Macejovi na palenku poslala do neba, a Petrušovi kona, žebi chudzaček pešo nechodzil. Potim išol on s tim konom i s tima penazmi už domu, ale vidzel ho jej treći chlop, čo ešči žil, že to jeho kon,... išol za nim, že mu ho odbere. Naš skusovatel, jak se obzrel, chitro v lese kona skril, odrezal mu z hrivi sersci a vinesol tu sersc na najviše drevo. A on sebe lehnul hore tvaru a prizeral se na sersc s kona, že jak ten kon do neba idze... Jak toten chlop prišol ku nemu, pita se ho? „Čo robiš?“ On mu povedzel: „Kona do Boha poselam, ešči vidno s neho sersc, pozri!“ Ten tjež lehnul a kukal. Kim kukal dohora, ten kumštar stanul, vzal i teho druheho kona a uceknul... Tak gazda z kaštela prišol nazad domu — už bez kona. Žena mu hvari: „Kebi si bul skorej prišol, bul bi si videl človeka od Boha. Som poslala sto zlati Macejovi na palenku a Petrovi kona, bo že pešo chodzí!... A on jej povedzel: „Či si se nehanbila jedneho kona poslac do Boha? Ja som mu ešči druheho pridal!“ Ona ani neznala, čo ma robic od radosci, že Petro v nebi budze mac dva kone. — Tak prišol naš skusovatel domu s poltrecasto zlati penazmi i s dvoma konami. Kuka po roloch, všadzi zelene, poschadzane, chibaj na jeho roloch ne... Pita se ženi: „Čo si sala na te role, že neposchadzalo?“ „No, moj lubi mužu, nehal u nas jeden pan štiri mechi soli, ta som ju rozsala, ale neposchadzala!“ I on se nahneval, ale po svojich skusenoscoch tak povedzel: „Ja musim už lem s tebu busc, bo ešči i klupše ludze se na svece najdu jak si ti!“ A potim vedno žili až do smerci.

224. §. Buli dvojo ludzi, žadnich dzeci nemali. Roli mali dužo, dva kone i dva voli, aj jedneho sluhu. Gazda prez dzen oral i na konoch i na voloch. Sluha zas chodzil v noci past. Jak prišol raz sluha z pasena, gazda se pobral, že pojde orac, ... ale zapomnel bič na scene. Ked se vracil domu, sluha už pri gazdzine v posceli na ohrevke. Jak gazda vešol po ten bič, oni dvojo se zlakli; perinu zacahli na oči... Gazda vidzel štiri nohi na posceli... Tak lem pohrozil svojej žene nemiloserdne s bičom a odešol. Jak potim postavali, prišla jedna žobračka i pita se gazdzini: „Čo sce tak smutne dneska rano, ved vi vše vesela bivace?“ „Ej, čo mi? Čo som smutna, choc bi som vam i povedzela, vi mne nespomožece“... „A ked bi som vam i mohla spomost? Ja som už dužo tak spomohla“... I rozpovedzela jej gazdina, čo se stalo... že puscila sluhu ku sebe do posceli, a že vidzel to gazda jak se vracil po bič, a jej nemiloserdne s tim bičom pohrozil... Pita se žobračka, že čo jedol jej chlop na frištik? Gazdzina chvari, že tekvicu. „No, nebojce se, i mne dajce tej tekvici.“ Jak se najedla, pita se gazdzini, že dze ore gazda? Ona ju zašíkovala a ukazala jej, že tam... a se vracila domu. Žobračka si ruku na oči založi a pohromuje, idze dalej ku gazdovi a chvari mu: „Panboh daj ščesce! Či už mace štiri voli i dva rohadla, i dva chlopi pri rohadlu stoja?“ A on ju skriči — že on nema lem dva voli, jedno rohadlo a on že je sam! Potim žobračka chvari, že bula u jednej gazdzini, že jej dala tekvici se najest, ta že se jej v hlave kruci, že jak idze za cestu, že se jej z jedneho ukaže dva... Tak pošla ta žobračka od neho a on prišol na obed domu i chvari svojej žene: „Ti, ženo, žebi si mne vjacej tekvicu nedala jest, bo ja bi som tebe bul i dneska nevinne pokaral!“ A ona mu chvari: „Načože bi som ci to dala jest, čo ci škodzi!“ A bula oslebodzena od trestu.

II. Ukážky súsediacich s východoslovenskou rečou inoslovanských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obci slovenskej reči najbližších.

Z Malého Slavkova.*)

225. §. V jednim mješte jeden kruľ ňimjoł džeći. Tak Boga pitoł, zebü im Punbuk doł džeći. Tak zkond še vzoł... starí džadek

*) Rozprával Matej Hibun, rodom z Malého Slavkova. Zápis v jeho dome 23. aug. r. 1904.

do jego burku. Ta še pitoł, ze co tu nove? Tak povedžala kuharka, ze sitkego doš, Iem džeči ňit. Tak džjadek povjedžoł, zebü kuharka priňesla mjesa a to mjeso zebü uvarela. Fto z teho mjesa bedže ješ, bedže mječ džecko. Jak še mjeso varelo, ta kuharka pirso kostuvala, ostatne davała paňi... Tak uz bili dvoje v Čonži. A džeš še nasmaňila ciganka, kuharka dała jij tiz z tego mjesa, co zostało. Tak i ona została v Čonži. Dobre. Prislo trišverći roka. Tak prišli te dvje do pologu. I ciganka gvarela vtedi: „I jo zo-stała v Čonži, ked to jadlam z tego mjesa.“ Tak še kruł velice honoril, ze mu Panbug pozehnal truch senuv. Sitkich truv senuv prijał za svoje džeči a tego cigansk'ego najradsej vidžoł, bo bûł najsikovnjejsi. Svojemu doł zaroz vpisac kralovstvo a mjanu mu doł Pavel, Želeni vitiz. Cigancenemu Laćik a zaroz mu poručił mješonc a temu kuharcinemu Jaňikovi seš gyjozdi. A v tim mješće jedna stara mać mjała troch senuv, Šarkaňov. Jeden na seš glovi, drugi na dževinę, treći na dvanoš. Doznałi še o tim šarkaňe, že Laćik mo mješonc a Jaňik seš gyjozdi... Prišli ku dječom v noci a na spaňu odebrali im tote veci. Prislo rano, smutne som. Petoł še ich kruł: „Co sce, moje dječi, tak'e smutne?“ „Ked num šarkaňe olebrali vase ojcovsk'e, co šće num olverovali“... „Tak, moje dječi, uz to ņedostaňe od ňih!“ A Laćik gvari: „Tato, hej, mi to dostaňeme!“ Prislo na drugi dječ. Zabrał še Laćik s kuharcinim a idum lasami. Šarkaň idum na koňach. Uz še im bojum koňe... Gvari pjirsi šarkaň: „Vijo, koňu, vijo, cobi num tu fto zrobil: hebaj Laćik a teho ňit tu!“ Prišli uńi uz sići ňi daľeko od sebe. Laćik i jego brat uz mješonc i gyjozdi vidželi. I gvari Laćik: „Bratu, nase ojcovsk'e podarunki uz vidzime!“ Šarkaň uz blízko... Šarkaňovi kuň uz zaś nechce išć. Laćik gvari šarkaňovi: „Dołu s kuňa!“ Šarkaň gvari: „Dołu abo ňi!“ Vžun Laćik sable, očon kuňovi jednimu glove. „Tak še teroz bedeme bić!“ „Ta jak?“ Ta šarkaň gvari: „Bedeme še bić do žemje!“ Tak še chićili. Tak buhnoł šarkaň Laćika po pas do žemje. Laćik viskoceł z tij žimje, chićil šarkaňa a buhnoł go az po pjerši. Tak še pitoł šarkaň, zebü mu daruvol zivot v tij žimi. „Ne! Dolu glove!“... poščinoł mu zo sablu sitke glovü. Teraz petoł še Laćik šarkaňa z dževinę glovami: „No, jak še bijeme?“ „O ogeň!“ „Ti pujdzes na tum gure a jo pujdem na tum gure,... jo bedem injoł kolo zelazne“... Šarkaň sobje vüvołel kolo olovjane... Tak lečeli do guri, tak še zaceni polič ogňem... Kricol šarkaň na jastremba: „Zaduš, jastrembjie

ogeň nade mnom, bedes mjoł na tri roki mjisa zrić!“ A Łaćik krici: „Jastrembje, zaduš nade mnum ogeň, bedzes mjoł na całi zivot mjiso zrić!“ Tak jasromb zaduhnuł ogeň nad Łaćikem a Šarkaň ſe społeč. Tak zabił i Šarkaň z dvanoš głovami... Doznała ſe mać Šarkaňoch, ze Łaćik jij poprontoł uz senuv. Ta kobuła staro, — klapańica (= slepaňa!), co ked una chćała na swoje oci patrić, to mušała dreva sobje pod povjicki podłożić, — mjała i tri ňivjasti. Tak im povjedžala: „Teroz pujdze domu Łaćik a jego brat, co zabił vasich chłopuv. Treba vam ich pomarňić! Ubjerće ſe jedna za študunke... bedže ſe im fćało pić vodü, tak jak ſe napiju, ta vtedi ich zmarnis... Drugo ſe ubjeres za poščef, ... bedže ſe im fćało spać, jak legnom, ta ich pomarňis... A trećo ſe ubjeres za sumni strum,... bedum gruski na ňim, bedom jeś ſ ňich, ta vtedi ich pomarňis“...

Ale ſe tak ſi stało! Prisel Łaćik ku študonce, zaçon na kriz bez tum ſtudonke, — biła cisto krev. Prisel dalej, vidželi poščel, zaś skocił, zaçon na kriz, beła cisto krev... Na treći roz, pohle im gruski... Skocił Łaćik zaçon do tego struma, bił cisto krev... Tak gyvari ta staro klapańica: „Uz mi Łaćik zmarňil sitkich truch senuv i ňivjasti sitki tri. Tak jo uz sama, ale teroz jo jego zmarňim! Jo teroz jest morsko ſviňa, puscim ſe dolu źemjom, ze mňe bedže strasno gma (= hmla!). Tak jak go doſćigňem, ta gma go zaduši!“ Łaćik to vjedžoł, co staro kobuła zrobi... Un povjedžoł: „Teroz, bratu, mi dva dajmi požur na sobje! Źiſlebodno ſe mi obeźrić, bo ta staro pudże dolu źemjom, pudże jak strasno gma... Jak nos dołeći, a jo ſe obeźrem, tak zaroz mňe prelkne!...“ Tak jak leći za ňimi, ta gyvari Jaňik: „Bratu, uz je gma ſidałeko“... Cem barej mogli, tak uńi na tich dvuch kuňav ućekali. Ale ich uz dognała i tak voło: „Uz jes' Łaćik muj!“ „Vtedi bedem tvuj, jak muj kabot po całim ſyječe rozňeſes!“ Kabot rozňeſla po całim ſyječe... i dołećała go zaś: „Łaćik uz jes' muj!“ „Jak tego mojego kuňa zabijes a po całim ſyječe rozňeſes, to bedem tvuj!“ Kim jego kuňa zabiła a po całim ſyječe rozňeſla, un hodźeł za tin cos sobje swoje ojcovsk'e podarunki sukać, dže sum jest, a zaroz ſe rozpoznoł u kovołov Šarkaňow. I ze svojim bratem tam ućekoł do tich kovołoch. Staro klapańica leći za ňimi, voło: „Uz jes' muj!“ Łaćik: „No esci jev ſi tvuj! Jak tin mur prelizes, dže twoji majstrovje robjum, tak bedem tvuj!“ Za tin cos, kim una lizała tin mur, kovołe rozpolili pojvinkę klisce, a jak una uz prelizuwała, tak jej dohićili jenzik

s kľescami a vičungli jum do tij šmitne a skuši ju na morskum šviňe, co sobje vovoľela... Ta vtedi Ľačik višlebodzil i kovoľuv od šarkaňov. Kovore tote vlosi, co na ňij, na klapaňici būli, sitke obstrigli a daľi Ľačikovi do goršci a poviedžali mu: „Ti jes nos višlebodzil, ale morska šviňa esci mo moc. Teroz idz na ňij, na totej šviňi, caľi švjet. Ked ſe či to, tote vlosu, za jednim razem spoli v goršci, to ňipudzes drugi roz, leiem roz bez caľi švjet. Ale jak ňi, to pujdzes drugi roz esci bez caľi švjet; leiem potim straci morska šviňa moc.“ — Dve džurki v noše, skočilo ſe...

Zo Slovenskej vſi.*)

226. §. Jedna matka mjeľa dvojo džecí, hlopca i dževce. Hlapcu bùlo Jaňicko a dževcencu bùlo Maruš. Drogi cos bùł, ňimjeļi co ješť. Tak ſe matka z ocom ugodaļi, ze to dževce bù mogli zmarňiť, i zješť. Postaviļi vodù a matka dževce zacenla cesač, a hlopca, Jaňicka, poſtaľa vonka. Matka sobje nagotovala britve, ze dživcentu bedže vlosu rovnač, bo ſe dživce pútaļo, ze na co jej tota britva?... Matka jum ſeala zarezač. Hlopjec, Jaňicko, znoł, co matka bedže robić. Vlečol do izbü i vžol snurecke z vlosov Maruši i učeknul. Maruša ſeala za ňim: „Daj mi, Jaňicku, moje snurecke!“ Tak ſeala bez džedžinu. Prišli ňizij džedžinü, tak jej Jaňicek povjadoł: „Ja tobje od ſmerci odkupil, bo ſe ſeala matka zarezač, uz ſe voda varela na tobje. Teraz dže ſe puscima?“ Tak ſe Maruša rozplakała: „Tak pudzem, dže nas Pumbuk doprovadži, do švjatu!“ Tak vlezli do veľkego īasu. Išli, išli, ňevidželi leiem ňebo, aj žem. Stretnuł ſe im jeden džadek starí, ſivi. I tak ſe ich putoł: „Dže idžec, džecí? Sak tu aňi ptoska ňehirovač, a vü idžecé tu?“ Tak mu hlopjec odpovjadoł: „Matka ſostre ſeala zmarniť, to jom ošlebodził od ſmerci.“ Tak ſe ich putoł ten džadek: „Z cego, džecí, zijece?“ Jaňicek odpovjadoł džadovi: „Koricki zbirama a z tego zjjima.“ Tak džadek doł mu piscolke, aj maľum flintke, taku, ze ſiēko zastreli, co sobje pomišli. A ked ſe zapiska na tej piscolce, to ſiēko ku ňemu pridze. Tak išli daľej timi īasami. Co Jaňicek sobje pomišiel, to sobje zastreli... Ked lezoł pod smrekem a zapiskoł na piscolce, to ſiēke džvjirenta prišli ku ňimu a jak'e ſeol, tak'e zastrelił. To būli za dva tizne tam. Potim mu ſostra poviedžala: „Jaňicku, podzme

*) Rozprávala Mária Halasčík r. Damer, rodom zo Slovenskej vſi. Zápis v Slovenskej vſi v hostinci Fischgrunda 27. augusta r. 1904.

zteľa ďalej!“ Ale Jaňicek tak poviedzoł jej: „Šostricko, di nom tu jest dobre!“ Ale ona īem go voľala. Ta on jum usluhnul, tak še pobraťi i išli za dva dni. I prišli ku jednij skale velkij. Prišli tamok, tam būli zbujňici. Maruša kukała na okno do zbujníkoch i tak godała: „Jaňicku, kebū jeś mog ich postrílač, to bū mü mjeļi izbu tu!... Tak on kuknuł na okno, i tak sobje pomišleł: „Kebū mog šicke zastreliť!“ Strelił, tak jedenošece zastrelił, ale dvanostego īem pokačilił. Jak vloz tam potim do tich izbov, tak vjeſk'e vidzel zazraki v ňich. Povjedzoł: „Šostricko, co tu teraz robić bedema?“ A ona tak povedzela: „Najpjjerse poprontoma zbujňikov do pivnicü!... Totich jedenac porucali a dvanastemu povjedzeli, ze dokla tich jedenošece ſepojo, to ztamtela nevindže. I tak zabilí za ňím džvere v tij pivnici. Potim išli po tüv izbav a šicke vidzeli, co mjeļi zbujňici po ňiv... Mjeļi tam flinti, sablje v pirsej izbje a v drug'ej mjeļi duzo pjiňenzi, v trećij mjeļi vino beckami, i šicke tak'e, co mogli zić z tego. Jak šicke poopatruvali, tak šostra Jaňickovi povjedzela: „No vidzis, braćisku, hoć me matka fčala ušmerći, preći nom Panbuħ dobre doł, teroz mome šicke uz dobre. Ti mos izbü, jo či bedem viſluhovač. Ti teroz mozes išć kazdi džeň na poluvke.“ I on iseł vse. Būli tamok uz za dva miešonce v tich pustačinoch... Jak roz būla vonka Maruša, ta ten dvanosti zbujňik vołoł na ňu: „Marušo, pridž ku mňe, daco či povjim. Neſluhaj tvego brata, ale co jo či povjim... Ked me ti vizdrovis, to jo či bedem na dobrej pomoci i — jo će veznüm za babe.“ Ona povjedzela: „S cim jo tebe mozem ozdrović?“ On jej povjadoł, ze tam a tam jest taka želina, co go ozdrovi... I ona mu pošla prinešć i dała mu popod džvere. Roz jej potim povjedzoł, ze on je uz zdrovi. I povjedzoł: „Jak bū si ti mogla tvego brata z tego ſvjatu znić?“ Ona: „Jo vera ſeznom.“ On: „Jak pridze tvuj brat, to mu povjec, zeš ti barz chora. On se će bedže pütoł, co či šostricko? Ti mu povjedz: Barz mi na ňic. Prislo mi ve řne, ze v tej a v tej pustačině jest jedna levica a ta mo młode, kebūs mi jedno priňos, to bū ſe uzdrovjała!“ Šostra tak zrobila, jak jej zbujňik povjedzoł. Tak Jaňicek poseł i — striłoł. Levica mu odpovjedzela: „Neſtriloj, ale podž hav, jo či dom sama jedno młode a daj tvojej ſostre, ſech ſe udovi ſ ňim... bo ona či na zradže stoji.“ I prisel do domu ten braćisek: „Marušo, šostricko, uz jo či priňos to žvire, coś pütała. Ale mi tak ta levica odpovjedzela, ze mi ti na zradže stojis!“ Ona mu povjedzala: „Braćisku ňi, preto, zeš me od ſmerci

odkupit?" Tak on ře barz rozplakol i vesel vonka. I tak posel dalej od tich izbor. Ten zbuňnik zaš na ňom zavolał: „Ci brat prisel zdrovi od tej levici?" Ona: „Vera mu levica ňic nezrobila!" Tak zbuňnik povjedžol. zebū ře esci roz zrobila hora a zebū bracičovi povjedžala, ze tam a tam jest jedna vilcica, co ma mlode, zebū jej priňos jedno: zbuňnik mišiel, ze ho ta vilcica potargo, ale mlode ze mu ſedo. Brat prisel do izbū. Šostra lezi na poščeli: „Co ēi, ſostro? Začes hora?" „Hej! Idž ku tej a tej vilcici a priňeš mi od nej jedno mlode, to ja zdrova bedem!" Tak isel braciček na tum poľuvke i traſil na tum vilcice i strilo... Ona mu: „Neſtrijoj, neſtiroj! Podž, jo ēi dom jedno mlode a daj svojej ſestre, ūech go zezre. Di ti bedžes pamjentač, zeš jej go dol..." Jak prisel do domu, povjedžol: „Soſtricko! priňos jev ēi, coš pútaſa, ale barz me vilcica napominała, ze mi ti na zradže bedes"... A ona ře rozplakala, ... zebū ňic ňevjerol... Na drugi dzeň rano ona povjedžela: „Bracičku, idžes zaš na poľuvke?" On: „Hej, pudem"... „Kebiš mi esci priňos mlode od ňedžvedžicu, to bū jo uz całkem zdrova būla"... Tak isel Jaňicek. A uz plakol, jak mo svoje ſostre uzdroviť... I isel na tom pustač i prisel ku ňedžvedžici. Ta mjała dvanac mlode koło sobje. Jak isel tam, to barz rſčala. On jij na tij piscolce zapiskol, ale neiſli te žvirenta ku ňemu, tem ſtara vžela do pisku mlode a mu ho ručila pod nogi: „Duj jej, ſostre, ūech mo roz końec s tobom!" On prisel do domu barz zunuti i priňos jej to žvire i ſkaržol ſe, jak ſe mu tam plono vodžilo. Ona: „Bracičku, neſčem ani jeć, ked ēi tak plono bùlo na tij poľuveč"... Tak bùl Jaňicek za dva dni doma. V treći dzeň tak povjadol: „Idem, Maruš, zaš na poľuvke!" Ona: „Di jak fees, bracičku, tak idž!" I posel on. Zbuňnik potem na ňum vołol: „Uz mu nezrobima ňic, ked on od takich truf złuch žvirent zdrovù prisel, ze go ňepotargali"... Zbuňnik ſe jej pùtol: „Jakom brat ſile mo, ze on ſe ňic ňeboji? Tam uz vefke jagre bùli a ňemogli ku tim žvirentom pristumpiť, zaroz bù ich bùli potargali"... Ona: „Brat dostoł od jednego džadka flinte i piscolke, i hoć jake bù bùlo žvire, to on go zastrelí z tum flintum, a ked zapiska na tej piscolce, to žvirenta pridum ſami ku ňumu!" Tak zbuňnik: „Vjes, co zrobima mu? Tam a tam jest tak'e źele, ... zrub' mu konpjel... ſtr to ſeſe do tej konpjeli, ... jak pujdže do tej konpjeli, to ſe ſevlece a piscolke i flinte od sobje odlozi, ... daj požur, dže ich polozi, ... jak on vlezé do tej konpjeli, to barz oslabně, ti vtedu

vündz vonka, povjedź mu, ze mu idžes švizi vodü prinešć,... vtedü me ti vípuščis vonka z pivnici,... jo vlezem do izbü,... ti zostaňes vonka,... jo mu veznem flinte i piscolke"... Šostra zrobila konpjel, uz Jaňicek v konpjeli sedzi, uz zbujník vípuščeni, uz zbujník pri Jaňickovi: „Jakum šmerćum fčes zejšć z tego švјatu?“ putoł se zbujník Jaňicka, bo uz mjeł flinte i piscolke. Stanuł ku ňemu i putoł se go tak: „Jak fčes, ci će porubać, ci će zastrelić?“ Brat vołol: „Maruš, šostro moja, di jo će od šmerći odkupil? Boze muj, bedź mi i ti na pomoci! Daj mi tum flintke i piscolke, esci co sobje zapiskam“... Maruša tego zbujníka upūtala, ze hoć mu flinte ředo, zebü mu hołem piscolke dol, zebü sobje ostatni roz zapiskoł na ňej... On roz zapiskoł, tak drugi roz, i treći roz... Zbujník stoł nad ňim, zebü uz skoro dopiskot! Jaňicek barz słabü bül v tej konpjeli, tak ze řemog ňic zrobic zbujníkovi. Jak treći roz zapiskoł, prišli te tri žvirenta, Ievica, vilčica i nedžvedžica, a tego zbujníka potargali... Lečeli i do Marusi, ale kūvoł renkom Jaňicek, zebü jej pokuj dali, dokla on ňevindze z tej konpjeli... On godol: „Vidžis, Maruš, jo će od šmerći odkupil a teś mi teroz stola na zivoće mojim. Coś me pūtala, jo ēi ſičko urobil... Tak teroz, ſestricko, ſe rozidema. Ti tam pujdžes, dže zbujník sedžoł“... Tak jum do pivnici sturił a tak jej povjedzoł: „Teroz doklaj ſičkiv řezjes tich zbujníkov, tu zostaňes, aj sama se mušis zješć. A teroz jo pujdzem het od tobje!“ Ona barz płakała, ale on jum ňic ſeluhoł. Te tri žvjerenta vsendi ř ňim iſli. Prišli do jednego mjasta. Tam buł jeden burk s carnem postavemi obiti. Prisel do karemi i putoł, zebü dali daco zric tim žvirencom. I dali im tamok. On se putoł kacmor: „Co nove tu jest?“ Kacmor mu povjadoł tak: „Jedna princezna zaklenta bula v macerinskim zivoće i teroz ten cos prihodži, co dragoš o dvanac głovov mo prišć po ňum“... Tak Jaňicek povjedzoł kacmori, zebü on mog būć na pomoci tej princezne. Tak kacmor iseł do burku a povjedzoł, ze jest u ňeho jeden jager, co bū mog būć princezne na pomoci. Tam se barz radovali i s kacmorem po ňego jehali. Ale Jaňicek ſefcoł na kocu iſć, bo žvirenta ſeoł ze sobum vžonše. Tak on iseł s kacmorem pjeso. Prišli do tego burku s tim kacmorem. Prihodžila dvanosta godžina. Princezna uz na dvore stola, ſvicki se koło ňij barz velke ſvičili. Uz na ſmjerć bula odsundzona... Jak ten dragoš z dvanac głovami lečoł, tak ſe ſtromu vołali a dahe het, nadoł rucol... a ſod na ten dvur. Jaňicek zaenul piskać na tej piscolce, tote głovu

zaroz skokači, a dvanosta še obezvača, zebū i jej doł Jaňicek zapiskač na tej piscolce... Tak on: „Jo či dom zapiskač, jak te jedenac glove dos zervač“... Ona, ze hej! Tak poši te žvirenta, tote glovi stargali. Potim povjedžoł tej dvanostej, zebū jej doł zapiskač, ale ze mo dragoš krive palce. Ta doł sobje odervac te palce, bo fčala glova piskač na piscolce. Uz jej davoł te piscolke Jaňicek, ale esci povjedžoł, ze řem jak totej princežne daruje zivot! Ona še prišubiła, ze jej daruje zivot... Tak doł potim totej dvanostej glovje zapiskač roz. Jak zapiskała roz, to uz mjoł lev dra-goša za glove. Potim Jaňicek povjedžoł: „Sičke tri jum ťapce a roztargajce dragoša!“ Tak Jaňicek princezne vüšlebodził od šmerti. Vjelka veselošť bùla. Jaňicek vžoł sobje princeznu za babe...

Z Krížovej vsi.*)

227. §. Jeden oćec mjoł dvuch sünuv. Jeden bùl mondri, drugi głupi. Tak rošli za długsi cos pri ojcovì, kim on ich natelo vühovol, ze ich muh do švjatu pušćić. Bùl hudobnù, to ňemjoł ich s cim zivić, bo mjoł vjencej džeći. Tak oňi pošli do tego švjatu. Trafili do jednego pana, petali go, zebū im doł služben abo roboten. Ta un ich prijoł ovce pašć. Pašli tam uňgo te ovce za długci cos. Un ich sumne priodžoł, zebū bùli poradne slugove jego. Ale co še Ňestało v jedin džiń? Ten głupi timu mondremu tak povjadoł: „Ti, znos, braće, co zrobjime? Mume tu jednego najlepsego barana, vežmi go a rućeme go tu z tego vüšok'ego virhu dołu. To povjime panovi, ze un sum skocel a še zabil“... I tak urobiłi. Vžeši barana i bouch ſ nim dołu... Co še Ňestało? Jak vidžali te tristo ovjec, ze tego ručili dołu, tak uni sitke za ňim... i se sitke pobiľu. I ten głupi povjada bratovi: „Znos, co teroz zrobjime? Pudemē dagdži do ťasa a še skrijeme!“ Ale ten mondri še boł, ta řem vse plakoł, ze jimu bùlo dobre pri timu panovi a un go tak teroz spoňivjeroł, ze un ňimoze teroz aňi ku panovi pristumpič, bo jak pun ſe o tim dozna, ze oňi to zrobili, ta un ich postrilo... Ta potim ten głupi mu tak povjedžoł: „Znos co zrobjime? Ked uz tak places, ti bojuncku, pudeme do domu, i tak povjeme, jak ſe nos bedže pun petoł, ci sitke ovce zavarte, ze sitke, tak ſe num do esce naješć... I tak prislo. Prišli vjecor do domu i pun ſe ich petal: „Ci sitke ovce

*) Rozprával Jindrek Fedor, rodom z Krížovej vsi. Zápis v Krížovej vsi v krémie Nirnbergerki 24. augusta r. 1904.

zavarte?“ Uňi pov'edžeši, ze sitke... Doł še im navjecerač i pošli
 řac. Rano, jak mjeli ščigač (= vypúštať!!) ovce, pun vüseł vunka.
 Še išli ku dvoru i plakali obidva. Pun to slüseł i petal še ich,
 ře placum? I ten mondri povjada: Jak büf ſepłakoł, ked ten
 řek mi sitke ovce pobijil!“ Jak pun to slüseł, zaroz ich doł
 ře a do pivniču šturić. Šedželi tam do vjecora. Jak prisot
 ſr, ten głupi tak povjadoł: „Slüsis, braće, znas co zrobjime?
 Žo veznim, te džvjire vülonjim a ztele učeknüm!“ I tak zrobjili...
 Vžili, te džvjire vülonmałi i učekli do jednego hodnego ťasu. Na-
 trafili tam na jednin hodnin jedlin a pod tum jedlum še pretri-
 muvali zbujińci. I ten głupi tak povjadoł: „Znos, braće, jo veznim
 te džvjire a vünesem tu hore na vjirch tij jedli a tam sobje na
 ňich ſedneme!“ I tak zrobjili, vüneſli hore te džvjire i tam sobje
 poſedaļi. Priseł vjecor, prišli zbujińci dvanoc i harnadž ſi nimi.
 I te zbujińci vžili, tego harnadža na złoti łancusek uvadžili o tun
 jedlin. I tam sobje varili, grali, piļi, tancuvali i figle robjili. A ten
 głupi navvjirch jedli tak povjadoł: „Braće, mñe še fce teroz ſikać!“
 Tin drugi brat mu tak povjadoł: „Joj, braće, ſe ſikoj, bo jak bedžes
 ſikoł, tak nos te zbujińci pobijom... Ale głupi povjadoł: Jo ſikom!“
 I tak zrobjili. Vžuł i ſikoł. A te zbujińci pod jedlum vžili hore
 renki a ſuškaļi a lizaļi a tak godaļi: „Joj, jak nom Panbuk dobre
 daje, mana ſebesko leći nom do gemb!... I ten głupi zaś tak
 povjadali: Braće! Jo ſrum!“ A brat mu povjadoł: „Joj, braće,
 ſerob' to, bo nos pobijum!“ Ale głupi ſe ſluhoł, lem vžoł a ſroł.
 I te zbujińci zaś vzeļi łapali a povjadali: „Jak nam Punbuk dobre
 daje. Pečene haſuški z ſeba nam poſila!“ Ten głupi vidžoł, jak
 zbujińcu pijum, tancujum, ta jemu bùlo za tim zoł. I tak povjadoł:
 „Braće, jo veznim te džvjire, ta rucjim dołu... Zbujińcu slüſeli,
 ze daco muši bùć na ſtrromje. Jeden tak povjadoł: „Jo veznim a
 ſtreſim hore!“ I tak zrobjili. Žuł revuļver i ſtrelił. I trafil timu
 głupjemu do paſca. I puščila še mu krev. I te drug'e zbujińci tak
 povjadali: „Vidžis, mi či godaļi, ſe ſtriloj, bo Punbuk num dość
 dobre davoł a ti teroz jeś do Panaboga ſtrelił.“ I ten głupi tak
 povjadoł: „Braće vidžis, uňi ſe ſeznajum, ze mi tu, ale müſlum, ze
 Punbuk... I vžuł te džvjire i boič dołu na zbujińkov... Zbujińcu
 müſleli, ze uz ſebo leći na ňich a sitke še rozpjirſli po leſe.
 A tin głupi ſkoro dołu s tij jedli,... ale jedin zostoł zo zbujińkov,
 harnadž, bo tin büł privadzonu o jedlin, tak un ſimug učekać.
 Ten głupi prisel ku ſemu, mjoł nozek i mu tak povjadoł, timu

harnadžovi: „Ti, jo će pušćim, lim mi daj na tvojim jenziku muj nozek poostrić, bo un sé na insim ňevüostri.“ Harnadž buł głupsi, doł mu jenzik vun z gembü, głupi vzől, odrezał jenzik, ... i potem harnadža odvadžíł. A muj harnadž za timi zbujníkami lečoł a kricoł, zebü sé vruciłi, ale uńi go ňirozumjeļi, lebo ňemjoł jenzika, ta řem vse kriceł: „Błbla, błbla!“... I tak ońi sebe mišleli, že bü učekać, i tak sitke pošli... A głupi z mondrimi pobrali setko, co mjeļi zbujníci nagazduvane pod svojum jedlum. I tak sé skonciło. Išli ku svojemu ojcovи i tak ziju, ked ňezomreli, podňeška.

Z Nižných Ružbách.*)

228. §. Buł jedin gazda. Mjeł mało majontku a fcoł büć razem bogati. Nasadžel sobje barz vjeļo cosneku. Ked mu vüros, barz go opatržuval. A barz sé boł, zebü mu go fto ňeukrad. Vüňos sobje pošeł na roļe a vartuwoł go za dvje noci, — ale mu zadin ňesel krasc... Na treće noc ňeposeł vartovac, — v te noc mu ukradli vsitko. Poseł skaržić do sunca (+ do orsack'ego). Pütał sé go sunca: „Ci sí złodzeja ňeułapil?“ Gazda povjedžoł: „Jo go ańi ňevidžoł!“ Sunca sé go pütoł: „Ci maś śvjadka?“ Povjedžoł: „Nimoni!“ Potim sé go pütoł sunca: „Fto tam büł?“ Gazda: „Pošeł, co ja na ňij społ pjirse i druge noc.“ Sunca povjedžoł: „Veznümü pošeł do sundu!“ Na drugi džeň sé roznesla povješ po całum mješće, ze bedum pošeł sundžic z kradžeze. I tak sé stało. Na drugi djeň posłoł sunca burgaroch, haj, burgaroch a tote priňešli pošeł do sundu. Postavili jum na tom mjisce, dže obzalovani stojom; Iudži sé vjeļo zislo na to pravo,... ze jak'e to bedże pravo z pošełom? A vsitke sé pokrūjimu śmjalı... Nato sunca doł brune zamknunć a rozkazoł burgarom pošeł bić az jum nacisto potržepali. Jak uz büła potržepana, spravił sunca važne tvarž, jak ked bü sé gnivoł, ze z jego sundu sé ſme'jom a potim rozkazoł jim, zebü kozdi funt cosneku doňos... a jak ňi, to do herestu zaprže kozdego. Ludže sé zlenkli, kozdi sel kupić a kozdi kupił, dže mog kupić. Sunca kozdego do protokolu zapisoł... I hned nasnošili vjeļo po funće. A kozdi mušeł dać zapisać, dže od kogo kupił... Jak uz setke posnošili, zavołoi sunca tego gazde, co jego cosnek ukradzionü büł, i pütoł sé go: „Ci poznaš svuj cosnek?“ Un povjedžoł, ze pozna

*) Rozprával Rajmund Matura, rodom z Niž. Ružbách. Zápis v Nižných Ružbachách v krčme 25. aug. r. 1904.

a poseł przebjerać a najvjinci' z jego cosneku bùlo nasnošone. Potim sunca še pùtoł z protokołu, dže ftorü od fstorego kupca kupil? Tego kupca dosikovali, co od ňego najvjencej kupovali... Sunca sundžíl, haj, sundžíl: „To zeš ti ukrad totin cosnek z tij roľe!“ Kupjec še vùmavjoł, ze un od jednego roľnika kupił... Sunca vùpravił po roľnika a roľnik še vùmavil, ze to un svuj cosnek przeđoł... Ale vùšlo nav'irch, ze un svuj cosnek ňimjoł, ale timu ukrad... Tak vùšlo złodziejstvo navjerch. Poščel vùjaviła, co tam vartuvala...

Z obdalecia.

Z pod Dukly.*)

229. §. Jeden chlop przedoł volü. Zlodzij vidžoł, jak schovoł pjiňondze, ale mu ňemug ukrašć. Jidž on za ňim jaź do jego domu. Chlop pržišoł do komorü, zašvjičoł se i rachuje. Okno bùlo otvarte, bo to bùlo v leće, a džečiska vołajum: „Tatušo, mje pjiňendzü, tatušo, mje!“ Chlop porachovoł, zvjonzoł vorek jak vsuł do ňego pjiňondze i chcoł džećom povjedēć, že ňima juž pjiňendzü, že komuś dol, i povjado jak džećom: „Lala né!“ — i vüstavjoł vorek s pjiňondzmi na dvur bez okno. A zlodzij, co tom čatovoł, łap za vorek. Łap, tij v nogi, chlop še patrži, leći z kržik'em, ale dzież tam, všetko darmo, — kto vji, dže juž zlodzij...

b) **Osnovy ruské.**

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne súsedných.

Z Nižných Repáš.)**

230. §. Býli dva bratove, jeden býl bohatý a druhý býl chudobný. Tot chudobný ňemohoł už sobi nijakej radü dati. Žena ho vùpraviúa ku vorožcoví, že bù ho prosiū, čom je takýj chudobný a čom joho brat bohatý? Tak sobi vorožca prosił, što (+ co) bù mu dał dajakej poradü, žebü ho bjida ochabiła. Vorožec mu kazaū, žebü išoū do korčmù, de budut hrati hudaci. Kotra diúka

*) Podal Bron. Gustavicz v „Lude“, org. Ľudozn., roč. VI., na str. 251—252. — Zvukopisom, ktorým sú podané osnovy tejto práce.

**) Rozprával Ján Pavlov, 50-ročný, rodom z Niž. Repáš. Zápis v Nižných Repášach v krčme Marti Šaški 4. sept. r. 1904.

püde samo perša na tanec, ta žebü jej tot chudobnūj prosil, žebü išla s nimi tancovati. Z toho chudobnoho začali ša vo korčmi šmijati, že kebū Iem mal što dati ditom jisti, ne s bohatema diükami tancovati... Ked tota diuka s nim na tanec pošla, vün ša je prosil, žebü ona mu poradiła, jak bū ho bjida ochabiła? I ona mu, tota diuka, takej radü dała, žebü ša v noči zabrał zo svojima ditkami i zo ženu a žebü zo svoho domu pošli hetka, bo že bjida v tūm dome büva. Tak vera, ked domu prišoł, zobrał svoje ditkū i ženu a išoł hetka z domu. Už odišli od domu na falat, ale mał jedno diúča dvaročne, tak toto diúča prosiū ſaňu (+ otca): „Dajte mi vodü!“ Otec mu vodü davał, ale ono nechfiú z ničoho piti, Iem z toho zbančka, što vše ša baviú s nim doma. Tak otec ša mušíň nazad domu vernuti po ten zbančok. I vidiú tam v joho domu švitú. Tak ša barz vstrašiú, že što je tam za bjida? Prišoł do chüžü a vera — bjida sídiú za pecom a ša obuvaňa. Vün ša jej prosiú, že nač ša obuvat? Tak mu ona odpoviňa, že püde za nim... Jomu prišlo potüm na dum, što to joho bjida, ta ša jej prosil, že jak ona s nim može iti? Ona mu hvariňa, že ša mu lapi karku. Vün jej prosil, žebü vošla do toho zbančka, što ho brał svomu diúčatu na vodu. Ona tam vošla, bjida, do zbančka, a vün jej tam moeno zatkał, až potim ša zabrał ku žeňi i ku tomu diúčatu, što ša vernuł mu po vodu. Prišli na jednu marast,... totu bjidu tam rutił do jazera a zrobil tam znak. Prišli na cestu i stritli jednoho grofa na koču na štiroch koňoch. Tot grof ša ho prosił, že de ide zo ženom i z ditkami? Vün grofovi skaržit ša, že je barz chudobnūj, že nemože z ditma vüžiti. Tak grof ho prosil, žebü mu ženu i s ditkami odprodal a jomu teľo peňazi dast, že može živuj būti až do smerti. Tak mu dał jednu taňistru dukatoú. Bjidnūj človek odcestovaň a grof vžal ženu s ditma do koča a priviz jich do svojoho kašteľa. Bjidak ubohi prišoū na korčmu i rozkazaň večeru. Žid vidiu, že vün maje taňistru dukatoú, zrobil mu fajnu v'ečeru aji mu priňus fajný napoj, što ša chudak opiú. A žid totu časú taňistru dukatúň od neho odobraü. Narano chudak už je prez peňazi... čistüj... Tak chodiū, chodiū, što už Iem zo dvoch ruk potim žiū. Po čaši, po kela roki, ša pritirał ku tomu dvoru, de joho žena buła u grofa. V totu časú ľude na roli robiili a z ubohoho žobraka šmichü robiili, jak išoū koło nich. Ked grofska vüšla z kašteľa von, robotnikom zakazaňa šmichü robiti, — žebü chudobnoho nebantovali. Chudaka daňa zavoľati do dvora. Predstaviňa

mu objid i ho dała extra do chüžkù, bo ho spoзнаła, že to buł dak'edü jej muž... A grof už bül pomer... Tak ona ša potim toho žobraka prosila, že zkadi pochodit? Vün ša jej priznał o šitkim, jak ša s nim povodiū, že jak ženu zaprodař i ditkù pro chudobstvo... Ona ša mu potim priznaúa, že ona je vlasna žena joho. A diti joho, chłopcù už buli školù dokončili. Buli młade panove. Tak matka i svojim senom rozpoznała, že to je jich otec vlasnij. Tak oni ho prijali do tej grofskej majetnosti, bo to ša po starim grofovi šitko prešlo na nich. Vün po časi chtiu naštiviti svojoho brata. Do koča zaprjahnuł štiri koňi i šaū, i kočiša vzjaū, i nabraū zo sobom moc piňazi. A tak prišoł ku svojomu bohatomu bratovi. A vtedi joho brat richtariū. Prišoū a prosiū ša do richtara. Richtar ho prijau vdačni, bo vidiū, že vün grof. Prišo v'ečur do rjiči, prosit grof richtara, že z jak'ej familií richtar, ci maū dak'edü bratoū daküch? Richtar povjiū, že maū brata, ale že bül barz plani, že ša mu nechliuo robiti, že büū lump, že ša zabraū do švita, ta že nič o nim nečuti nigde. Grof ša mu potim priznał, že je vün joho brat... Bohatomu bratovi büua barz zavist, že je joho brat takim veľkum panom. Prosiū ho, že zkadi vün toto bohatstvo dostaū? Bo aj vün chtiu taki bohati büti jak joho chudobnij brat, što je teraz grof. Grof povjiū, že bü mu to nežičiū, ale brat ho zato unovaū, žebü mu raz to povjiū, zkadi to bohatstvo dostaū? Tak mu grof povjiū: „Pod so mnem tom cestom, kade ja chodiū, tak toto bohatstvo dostaneš, što ja mau!“ Prišli ku tej marasti, de vün tot zbančok s bjidom do stredku zarutiū a zrobil ku nomu znak. Jak prišli, ta bratovi povjiū, žebü ša pozoblikaū a do tej marasti vošoū a tam pri tüm a pri tüm znaku taki zbančok hladaū... I vera vün ho našoū. Vüňus ho vonka z marasti, ta mu brat, grof, povjił, žebü ho odotkaū. A vün, tot brat, jak ho odotkaū,... zo zbanička bjida vúskočiū a bohatoho brata za kark uúapiū a ho krašne pobožkaū a mu prišubiū, že ho nezochabit nigda... Vernuł ša nazad s cesti domu, a niž prišoū domu, tak ša mu dva voūri rozpučiū na kļeu. Maū peršu škodu. Po časi ša mu zabilí dva koňi. Do roka zhoriu mu dom i šetkù pribütkù, už nezostaño mu ūem jedna krava a jeden somar... Prešo po časi, somar skočiū s mosta za kobüłom, — züomiū kark. Prešo po časi, prišua krava ku bujakovi, bujak jej zaúamaū... Tak bohatuj gazdovaū až do smerti. Panböh ho skarał za joho łakomstvo!

231. §. Išoū jeden šuster, mał pri sobi čižmū. I prišoū na jednoho mnicha. Mnich ležaū opituj. Šuster vzał s mnicha reverendu a sa obłuk za popa. Prišoū na jednu dedinu, de nebuł sem rokù püp. Sobi prosił popovsku službu na tuj dediňi. Rechtar dał zohnati prezendašoū a dał sa s tóm popom do jednankö. Ta ho barz radō prijałi. Tak sobi pojednał sem gbołi fazułi, sem gbołi vüvsa, sem gbołi kukuricü, sem gbołi grułi, sem gbołi jarcu (= jačmeňa) i všitko, cu mu potrebno bülo. Tak pošoł do cerkvi, ale v cerkv'i nezačał službu končiti. Jed i pił, až nepojił i neprepil všitko, što sob'i vijednał: Sim gbołi pšenicü, sim gbołi kukuricü, sim gbołi vüvsa, sim gbołi grułi, sim gbołi jarcu. Nedоúho farnici jeden do druholo štichałi, že je to płani püp, že idut ho zaskaržiti ku (ū)ładikovi. Tak išli ho skaržiti ku (ū)ładikovi... Na drugu nedilu prišoł (ū)ładika do cerkvi sam, što bi videł što to je za püp? Šuster buł na kazatełnici... On sa ohładnuł a vidił, że je (ū)ładika v cerkv'i i doraz začał službu končiti tak: ... „išoł jem hori huroju, našoł jem mnicha s knihoju i s pałicoju i s reverendoju i prišoł jem na jednu dedinu, de nebuł sem roki püpa... Ta jem sobi pojednał sim gbołi pšenicü, sim gbołi vüvsa, sim gbołi grułi, sim gbołi jarcu i všetko, co mi potrebno bülo, ale z toho połowicu (ū)ładikovi dam!... A (ū)ładikovi sé to połubiło a začał za nim spivati... Tak farnici sobi začali prihvarjati: „Vidiš, Janku, hvari vjes, že to płani jest püp... a tu sam (ū)ładika za nim spivajut!“ Potüm ho dał (ū)ładika poučiti a šuster został tam popom. Za to, że (ū)ładikovi poúovičku obecaū zo svojoho...

Z Orlova.*)

232. §. Był jeden chudobnij človek a mał veļo diti. Ostatnie nechtił mu už nichco iti do kerstu trimati. Užał swoje dita, pišoł za drahoū. Jak išoł za drahoū (+ za drahom + za drahu), stritnuł dadka i dadiňku: „Bože daj ščeſta!“ „Bože daj, ta de ti ideš, človeče?“ „Dał mi Boh veļo diti a nechce mi nichco iti za kuma, ta hladam kuma!“ „Verni sa nazad, mi toto dita pokerstime!“ Ked prišli s kerstu, kazała dadiňka: „Daj nam dašto jisti!“ „Ja chudobnij človek, nič nemam!“ „Iem ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i výpiti što!... Pišoł i priňus potim pečinki, kołači

*) Rozprával Vasko Popadič, asi 60-ročný, od detstva v Orlove. Zápis v Orlove v hostinci na nádraží 10. sept. r. 1898.

i vina... Tot dadek býl Christus Pan a dadiúka Panna Maria. Ked žili i výpili i mali iti domoū, kumove povili: „Jak'e križmo dati novorodenej Marički?“ Panna Maria dała jij tak'e križmo: „Ked ša budet kupati, keľo vodū budet — telo stribla budet mati!“ Christus Pan jij dał tak'e križmo: „Jak ša budet šmijati — to zlata ruža budet jej z gambý prekvitati!“

Ale otec Iem býl chudobnýj, ta stał gu jednomu panovi za pastira v pustatiňoch. Raz pišoł kral na połovaňa i pišoł až tam do toho pastira. Prosił ša napiti vode i oni mu daļi vode. I pišoł vin potem až do cheže. Tota diúka Marička šidit i šila. Kralovi ša barz zapačila. Ta vin ša tam zabavił do večera i prenočoval. A na druhi deň zas tam býl. I zas ša zabavił do večera, i prenočoval, i výal gu sobi na nič to diňča. I provodił ju do šmichu i zlata ruža počala z jij gánboū prekvitati! Kral kazał, že musit bôti žena joho! Rodiče hvarjat, že ju kraľovi nemožu dati, bo že ona chudobne diúča pastira. Vin im odpovet, že kraľovi choc i chudobna ša spači: šetko jedno, bo on bohatuj... I pišoł kral po ňu s kočami. I tot kral mał u sebe jednu staru babu a tota býla jendžibaba. Jak s misca ša pohli koče, ta mołoda kraľoūna išla naperedi s tom jendžibabom, i leťili s kiňmi barz. Princ kričał: „Povoľ, žeby ša mi paňi nepotrásla!“ Jendžibaba kričit: „Vidiš, tvij muž kričit, žeby ti oči výdobała!“ „No darmo, ked jem ša od Boha tak zasluziła!“ I jendžibaba jij oči výdobała. Potim druhi raz zas kričit kral: „Pomaļi, kočišu, žeby ša mi paňi nepotrásla!“ „Vidiš, tvij muž kričit, žeby jem ti rukъ zotinala!“ Ona zas povist: „Darmo, kem ša tak od Boha zasluziła!“ I jendžibaba jej rukъ zotinala. Treti raz kričit kral: „Pomaļi, kočišu, žeby ša mi paňi nepotrásla!“ Jendžibaba: „Tvij muž kričit, žeby ti nohъ zotinala!“ „Tak darmo, ked jem ša od Boha tak zasluziła!“ Jendžibaba nohъ zotinala i trup pid most šmariła. Prišli domu, svoju diúku oblekla do lach kraľoūninich... Jak kral zbačil totu vičeranu ženu, to ša mu nepačilo, bo jij z gambý ruža neprekvitala! Ale vin sobi myšlił, že to ša jej na koču stało. Išoł za drahom jeden chudobnýj z jarmaku i vyuł dva teľatka. Ked prišoł na most, slúšał pid mostom: „Chto Boha virit, neh hrišnu dušu ratuje!“ I vin sobi tak müšlił: Bože, što to take? Už jem tu neraz prez tot most prešoł, iščim jem ňigda tu nečuł nič a teraz štosi tu kričit... Išoł obzriti pid tot most... i tam trup! Nema ani oči, ani ruky, ani nohъ, i trup kričit: „Vezte ňa, budete mati dobrú

zaplatu!“ I vin trup vžał i priňus domu. I žena ša z ňim vadiła: „Džadu! Sam nemaš što žerti, išči jakoh si trupa jes mi tu na kark privluk!“ Trup gadat: „Nebijte ša ſa, budete mati za to zaplatu dobru!“ Dał Boh dňa, nahriši vode, okupaſi toho trupa... Keļo boło vode, teļo boło stribla! Tot chudobni ſa jej zvidast, što s tim stribлом zrobiti? „Ite do zlatnika, dajte výtočiti dva šumne verifunka a zaneste do kraľounej prodati a neproste sobi nič inše, Iem z človeka oči...“ Vin pišoł i jendžibaba kričala na ſoho: „De ja vžala b'v oči, ci ja dupko abo što, že b'v ja mała z človeka oči?“ Mołoda kričala. „Mati, mati, Iem dajte!“ Jendžibaba dała oči Maričkene. Jak tot posoł priňus oči domu, kazała Marička: „Iem mi ich dobre šurte, že b'v neboľi na krivo...“ Jak jej ich šurili, tak zaraz vidila svita. Na druhí deň zas ju okupaſi... Keļo boło vode, teļo boło stribla! Potim ſa jej zas zvidovali, što s tim stribлом zrobjat? „Dajte výtočiti šumnu kudiľ a zaneste do kraľounej a že b'v ste ju nedali za inše, jak za človeči rukъ!“ Vin pišoł. Jendžibaba zas jomu gadała: „De b'v ja vžala z človeka rukъ, ja dupko ňit!“ A mołoda povi: „Dajte, dajte, vi mate!“ Jendžibaba dała rukъ Maričkene... Chudobni človek rukъ priňus a Marička gadała jomu, že b'v jij ich pripravil. Na trefi deň ju zas okupaſi... Keļo boło vodъ, teļo boło stribla! Zas ſa zvidujut, što s tim stribлом zrobjat? „Ite do zlatnika, dajte spraviti motoviňo a prodajte ho kraľounej, ale že b'v ste ho za nič nedali, Iem za človeči nohъ!“ Vin pišoł a jendžibaba zas kričit: „De b'v ja vžala z človeka nohъ, ci ja dajaki dupko?“ Ale mołoda gadat: „Mati, mati, Iem dajte, bo mate!“ Jendžibaba dała nohъ Maričkene... Jak chudobnij človek priňus Marički nohъ, tak ich sobi už sama priložila. I prirostli jij nohъ. „Ta už teraz jem, chvala Bohu, na miscu!“ kazała. Raz ſidíš za ſtołom i ſije, ked prišoł tot kraľ... Boł na poľovaňu. I spačiła ſa mu Marička i po druhí raz, ... že to taka, jak b'yla joho žena perši raz... I potim jij gadat, do ſmichu ji privodit, ona plakała, ale potim Iem ju jakosi na ſmich privjiň i z gambъ ruža jij prekvitat! Tak kraľ kazał: „Ti jes' moja žena!“ „A ci ti neznaš, že mi kazał perši raz oči výdobati, druhъ raz jes mi kazał rukъ zotinati, trefi raz jes' mi kazał nohъ zotinati...“ A všitko poviła, što ſa stało... Tak kraľ potim pišał pokrъjomu koč ſtob' ju privezli tam gu ſomu do burku. Potim dał spraviti jednu hostinu i zavołał veľkých panoch i dał zahadati hadku: „Što b'v takomu zrobiti, što jeden druhomu na zraďi stojit?“

Tak jendžibaba sa vizvala, že takomu inše pravo nít. Iem štiri koňi uvesti a za kiňmi roztorhati... Tak kraľ potim povił: „Ta to sa tobi stane i s tvojom diúkom!“ Potim totu peršu ženu joho, što býla skrýta, výveli...

Úžali koňi: Jendžibabu i jij diúku roztorhalí.

Zo Stebnika.^{*)}

233. §. V jednim valavi (+ v jednim seli) prišol vandrivni do židiúki, ta ona sa žividuje: „Odkaľ vý?“ Vin skričaľ: „Z ceľohho svita!“ „Ta vü z tamtoho svita? A nevidili vý mojich dvoch sinu?“ „Jak büm nevidiu, ked jem z nima býl!“ „A jak oňi sa tam majut?“ „Mołoči gavařir a starší lump, pijak, dužo (nie „veľo“!) pijet, nema nič!“ „Oňi i tu tak býli... mołoči jak umirať, anhefi z neba po ňoho prišli,... take maľi paznohti jak stručkovi čestkù,... jak mu dušu chvatili, na povali diru výbili, tak ho pid dach pidnesli,... jak výšol pid chmaru, ta ešče skričaľ: Rifka, Chai! Bute zdravi! Býl dobrý sen!“ Židiúka potim povidaľa: „A nevýzali bý ste dašto tomu staršomu senovi?“ „Peňaži büm výa!“ A ona: „Ked ja peňaži nemam, Iem na nohavicu i na gerok poľotna i tri zlatuškù bý mu poslaťa!... „I to sa mu pridast!“ Výa tri zlatuškù, ta hvareť, že vozme i poľotno na gerok i na nohaňk. Ta i výal všitko. Živodovala sa ho židiúka, že koli do neba pide? „Dneška zaraz idu!“ „A odkaľ pidete do neba?“ „Ta s Nojhuri pidu do neba!“ Ta pišol. Muž pridet domu, ta ona mu povist: „Chaim, znaš ti što, tu jeden človek býl z tamtoho svita a povidał o naše dva senu!... Žid zaraz hvari: „Što-što? Jaka to bešida? Ta z tamtoho svita lude chodat? Jaka to hoľova! A de je?“ „Ta s Nejhorú pýjde do neba!“ „Ta jaki býl tot človek?“ „Maľ šumnu tvarj!... Žid sał na koňa a letil za nim. Vandrivni jak vidil, že žid letí na koňovi, paktašku schoval a šíl pid perša pidkloca. Žid na koňovi priletit i povist: „Čujete, nevidili vü tu takoho i takoho človeka?“ „Prošto (= prečo) büm ho nevidil, ked tadi perešoł!... „Ite mi po ňoho a prineste ho tu nazad. Ja vam lipše zaplaču jak cisarj!“ „No ta de ja po ňoho pijdu, ked ho nedohoňu už... Vin už daúno išol!... „Ta nate, šate na moho koňa a ite i prineste mi ho tu!“ „No ta na koňovi ho prinesu!“ Ta šíl na koňa, pišol.

^{*)} Rozprával Vasil Madar, rodom zo Stebníka. Zápis v Stebníku 15. sept. r. 1898.

A židovi kazał, že bū šidił pid klocem. Šidił, šidił níž nezašlo sonce. Jak sonce zašlo, tak pišoł domü... Vandrivni tež pišoł ta i koňa prodał... Žid pride domü, ta židüuka sja ho žviduje: „Dohonił jes ho?“ „Je, doholił, ale nemih piti na nohach do neba, ta mu ja dał svoho koňa, ta pišoł... i nít ho išci z neba!“

Z Domaniniec.*)

234 §. Buło de nebuło, u jednym varošu buł jeden sklepar' bohate. Jeden chudobne človík do ſoho mitle noseč, kole sam hoden boř. A koli nehoden boř sam: mař jednu divočku dvanacet-ročnu, — tota ponesla do ſoho mitle. Tot sklepar' vidiū, že divočka cundrava, i podarovař jūj na ſafa desjatku. Divočka prišla do svoho vutca (= otea) s veľikoú radostou, že pan jūj podarovař desjatku. Ale tot chudobni človík sja napudeč napasti i mišel, že diúka ukrała od pana desjatku. I ułapeū diúčinu za volosjá i diúčinu pobiū,... že ona ukrała des'atku od skleparja. I priviū jū do skleparja nazad. Kaže chudobni človík: „Pane, ci neukrała moja diúčina desjatku od ných?“ I pan kaže: „Nit, neukrała. Bo ja jūj toto podarovař na ſafa!“ Pan sanovař diúčinu, že otic jū pobeř... U' tum časi skleparjka umerla a skleparj tutu diúčinu ūzjař za služnicu i trimař jū za čoteri roki. Jomu sja barz veļo u sklepi is toř diúčinoř. U čoteri roki kaže un diúčini: „Diúčino, ja tebe choču ūzjati za žonu.“ Ale diúčina kaže panoři: „Pane muj, ja u vas lem služnica a ve pan. Ja vaša žona nehodna beti!“ Ale pan na toto kaže: „Ked ja tebe lublu, tak te musiš beti moja žona!“... I tak diúčina kaže: „Oni z mene smich robjaf?“ I pan na toto kaže: „Ja smich z tebe, diúčino, neroblu!“ I un doraz dař jū ubrati u krasnoj ſafa i dař uprjhahnuti koňi i pušoł do popa i poviū popovi: „Ja choču tutu diúčinu sobe ūzjati za žonu. Ja jeji spoznaju, že ona je chudobnoho vuteja diúka, ale ona u mene pjate ruk služit. I una miňi barz dobre u sklipi porjadok robiła. Ja sobi koło ſoj veļo prigazdovař. Ta zato ja jeji choču ūzjati teperka za žonu!“... I prisjahli sja u popa. I potomu žili u jedno da za jedno sim abo vusem roki. Vun užek tak zbohatiū, što u ciľum varošu neboło takoho zamožnoho skleparja. Bolí v varošu joho cimborove. Zobraři sja raz skleparj i cimborove jak bö iz Ung-

*) Rozprával Ondr. Červeňák. rodom z Domaniniec. Zápis v Domaniniciach koncom júla r. 1898.

varu do Peštu. I onü hovorili za svoje žone. Každū svoju chvaliū, že „moja česna“, druhū zas kaže, „moja česna“, i trefi, i četvertū, i každū svoju chvaleū... Skleparj poviū, že takej žonū statočnej, jak joho, ne je,... un chudobnu ūzał, ale vun tak za ňu feleľuje, jak sam za sebe... Joho čotirjomci cimborove jomu na veľikuj zradi boľi. Jeden z tech čotirjoch kaže: „Oj-jej, tak tü za svoju žonu dobre stojíš?“ Skleparj kaže: „Ja dobre za ňu stoju!“ A tot kaže: „No, ta stav'me sja u ciliū svuj majátok, že mene, ked pujdu ed tvojū žoni, ľipše bude tvoja žona ľubiti, jak tebe!“ I tot bohatū skleparj sja staviū, že joho žona česna, že nebude cimbor ľubiti. Zrobeli ū pufovi kontrak. Tam buļi medži soboū samü sobü svídroke...“

Žona skleparja neznała, že sja stavili u puťovi. Maļi unü taki kontrak medži soboū, že tot, što sja staviū, za trö dnü i tri noči maje tam u tüj sklepar'ki buti a trefi deň maje mati ū znak: viški darunki od sklepar'ki. A na tum misti, de totu staňku robiſi, jiji gazdovi maje znaki nevirnosti proukazati... I tot, što sja staviū, pušoū ed sklepar'ki. I perebōū tam i zahnaū jednu stuňku na veľiku hostinu, žebu kucharjka nakupila, što ļem jej paňi najlepše ļubit jisti... Kucharjka pušla, nakupela kurčat, kačok, napuj všeľjaki a tot, što sja staviū, tam u toj skleparjki sidiū do noči. Hovoreli, hovoreli u česnūj bisidi, ale ked dajakoj slovo... ked do dakich figlu iz skleparjkoū zachodiū, ona uzała miňu i panovi poviila: „Ja tü daju jisti, püti jak svomu človikovi, a tü zo mnoū do dajakich figlu zachodiš?... Marš mi iz chüžü, bo moho gazdū doma ne je...“ Tü znaješ, že joho doma ne je, nač tü do mene ideš? Ja maju pro tvoji kurčata, pro tvoji kačata što jisti i šo püti...“ I ulapila joho i uverhla ho vonka: „Tü zo mnoū nemaješ nüč!“ Vun zasmutiū sja. Prišoū un na druhū den do toj skleparjki i začaū sja prehvarjati, ale tota skleparjka anü nechotila joho viditi. Un zaklikau kucharjku do sebe i kazaū jüj, že obü ona prosila svoju paňu, — jak vun tam zažene do nej jeden feršlog, — že bü tot feršlog tam perenočovaū do druhooho rana. Kucharjka poviila, že to može stati sja, že to i pani nemusí u tum znati. I tot plani cimbora daň spraviti jeden feršlog, daľ sja do ňoho zapakovati a kazal zaklikati sobü dvoch valuchoū. Tote feršlog ponesli do skleparjki a proseli kucharjku aj paňu, žebu feršlog do rana perenočovali... Skleparjka neznała, što u tum feršlogovi može bôti. Ona sobi dumała, že to ļem porožni alebo dakoj šaťa

uňom je a u tum sobi nedumała, žeň tam jiji zradnik buň. Tot, što sja staviň, i zamok daň spraviti na tum feršlogovi, što sja zodnuka vun hoden buň otvoriti, i daň sobi na tum feršlogu dva diri, — taki na oči, — urizati, žeň vun na v'ečur viďu šetkoj, što skleparjka robit u svojej chüzi. Tak prinesli dvomi vaľuche tot feršlog do skleparjki a skleparjka povila: „Chižu mi neperestojif. Naj pere-nočuje!“ Ona neznała, že u tum feršlogu zradnik je. „Ta naj pereno-čuje!“ Jak paňi skleparjka zapala sobü v'ečur lampu, ta zradnik u feršlogu na toti dva dirki šitkoj vidil po chiži, ta sobü šitko zapisal, što vidil... Jak ona išla spati, vun vidil, de što položila, i jak za-spała, un sobü odomknul feršlog i ujšoň vonka i ūzjaū od nej zołotuj persteň i še i chusfata... I še... jak ona spała izňał sja paplan i tu jij persi holi buň, i un sobü staň daleko od nej i jiji šitki znaki sobi spesaň, što na peršoch mała... Ale vun nesmiú sja jeji dotuleti... Bo ona, ke boła joho čuła, ta un buň živü vottam nepušoň! Jak sobi spisaň šitki znaki, sjiň sobi nazad do feršlogu i čekaň u feršlogu do rana. Rano prišli tote vaľuche, što joho prinesli tam, i ūzjali ho u feršlogovi i ponesli do joho domu. Skleparjka ne-znała ni u čim nič. Plani cimbora iz tüma pismamü, što vun sobi pesaň ū feršlogu, aj s persteňom, aji s tüma „darunkoma“, što un od nej ukral, ide s veľikoň radosťou pered jeji gazdu, i kaže jomu: „No,“ kaže, „možeš sja vernuti nazad, tam de's boň, bo uže majátok ne tvuj!“ Skleparj jomu kaže: „Čomu bū ne muj, ukaž svoju prařdu!“ Cimbora mu ukaže nasamüpered zołotuj persteň: „To je persi znak, što ona miňi dała!“ Ale tot skleparj povíň: „Tü hoden boň sobü dati za tot čas taki persteň ulati. I toto jeji imňa daň tü vübiti, bo znaješ jak sja peše. Ja zato tobü nehoden virovati!“ Cimbora mu ukaže veľeku hromadu chusfat... i skleparj uže viďu i sami spoznavaň, že to od joho žonö... Uže jomu barz nedobre na sirdcu bolo, ale vun ešče tak mu kazaú: „Može, lehkos ukraľ!“ Ale tot ukaže mu pismo: „Keď,“ kaže, „neviruješ, ta na, pročetaj svojej žonü šitki znaki, što ma na peršoch!“ Vun tode viďu... i začaň užek sja hñivati, šaļenuj buň, i vun domu-ka ed svojej žonü i nepušoň. Veľiki žal mu boň, že cimbora od noho majátok pro ſu ſerovaň a un utratiň. S tim vernoł sja do toho varoša, de boň, i s koſišom. I tam, doki maň hroši, keſtovaň, jiň, piň i koſiša trimaň ešče koło sebe... Tot cimbora vernuň sja, zradnik, do sklepar'ki: „Totu žonu,“ povíň, „vühnati iz sklep, bo sklep uže muj!“ Ale ona tak povila pravosudcam, že jak to može buti,

žebü ona svoho gazdü majetok uchablala, ked ona neuznaje na svojomu gazdovi nijaki doúch, ... ke' doúžen, naj prosíš tot, komu doúžen, ona platiſ za svoho gazdu!

Jeji gazda raz jak buū v druhum varoše, tak sobi podumaū: Zahnaū koſiſa s kuňmi za svojoū žoniu iz pismom, a kofišovi na-kazaū, obü svoju paňu, ked ju bude vezti, odviz do Iisa, de nicheto nezachodif, obü ju tam zabiū a obü pered ſoho priňis znak iz ſoj. Ked vun utratiu svuj vutcujski majátok pro ſu, pro chudobnu ſe-rochmaňu (†-ňku!), ták un choſiu jeji ſmert. Kofiš prišoū domu do svojej paňi. Paňi joho užek z daleku pozerała, ci pan ide domu, ale ona vidit, že pana jiji, gazdü, na vozi ne je... I vüjſla vonka, začala duže jojkati, že ona užek četvertüj deň svojoho gazdu nevidif... Prosíš kofiša: „De muj je pan? Ci ti dahde joho ne-zabiū?“ Kotiš kaže: „Nit, ſem naj ſja berut oni id panovi, bo pan duže chorí...“ Ona jak ſčira žona joho, virna, spravodlivá, ſto mohla na ſami pered hroſi uzjala pro ſebe i pro svoho pana na keľcik i ſjila ſobü na kočiju... Mała i jednoho maľenkohho krasnoho pſeka i połožela ho do kočiji, koľo ſebe. Ide iz kofišom, ſama ne-uznaje de ide, kofiš jiji veze u veľiku döbrju (nom. debrja). I jak ju povjuz daleko u veľeku pustünu, že tam ešče i ptak nezaletif, kaže kotiš ſvojij paňi: „No, paňi, znajete, nač ja vas tu privjuz?“ „Na ſto, kofišu muj lubü?“ bo vže ſja i ſama paňi napudiла... Kaže koſiſ: „Ja vas tu priviz, žebi ja vas tu zabiū, bo pan tak nakazaū...“ Paňi sobi rozdumala i u ſvojum spravodlivum živoſti neuznavała nijaku chebu, neznała, žebe ona nad dakem kreñdu zrobila, i kaže kofišu: „Ja tobi nigda chebu nezrobeļa, te neraz ūzjał od mene placu, ja znała, že tū ſluha, keď ti potrebno boło na daſto, na ſatinu, — ja tobi nigda nerjachovala...“ Keď pan kazaū, že tō telo od mene vübraň placi, ja i toto tobi nahorodiła tak ſto pan neznaū, bo ja mała votki!... Kotiš počaū jojkati, že jomu paňi u ſitkoj praňdu hovorit. „Ale,“ kaže kotiš, „ja dostaū rozkaz od pana, žebo ja vas zabeň!“ Paňi kaže: „Tū zabej toho pſeka i ujmi jazök i uči i ponüs pered pana, obo vun vidiū jazök i uči, vun nespoznat, že iz čoho tote voči a iz čoho tot jazök a ja ſja zaberu, kadi ſa dva oči moji poveduf. Ja nepujdu, nebuj ſja, panovi ſvomu na uči!...“ Kotiš priňis znak id svojomu pa-novi, pan uvidiū oči i jazök i tak kazaū: „Nüs tam do hnoju i tam zahrabaj, cho' ſem, naj ho nevižu, bo mi veľeki žaľ za mojim majátkom, že ona ho od mene odprovadiła... Sklepar'ka zabrala

sja, ta jde, kudö ji dva oči veduf. Išla dałeki čas, dałeki puť žonoū, ale ona vidila, že na ňu sja duže panove łakomſat, bo ona duže bola krasna žona. Raz vidila ona tam na polu jednoho bačuškoho legiňa, maū na sobi krasni šeroki gaf. Pušla id legiňu: „Jaku te maješ krasnu odeždu, kebō tū mihi totu odeždu chotiu prodati, ja tobi płaču, keło prosiš, možeš sobi kupiti i tre pari za tofi hroši, što ja tobi dam.“ I legiň znaū svoje šata, i una sja ubrała i kazała mu: „Maš nožički?“ „Maju!“ „Moje vołosjä obstriž, tak jak jest twoje, žebö ja taki parobok boū jak tō!“ i s tōm zabrała sja (+ s tъm). Ide varošom, kudö chto — za ňou pozerať: Takoho parobka nichko išči nevidiū, krasnoho, młodoho, dričnoho... Choſ boła keło prosiła od kočmarja, ta boū jūj zaplatiū, Iem boū tot legiň zustaū tam služiti. U jednoho zustała služiti. Tam chodili oficiri na poludenok (+ obid), i sami oficiri meži soboū takoho dričnoho nevidili jak tot inaš... I kazaū mu raz jeden kapitan: „Inaš,“ kaže, „jak tū maješ tu služiti za inaša, voliješ tū sja zverbovati, ta vojakom služiti. Z tebe može buti strażamešter u jeden misec...“ Inaš kaže: „Ja büm sja zverbovaū, ale krem žadnej vizitirki, bo ja chłop zdorovi, ja sam neznaju u sobi chibu nijaku i mene nemusif dochtor pozerať!“ „Dobre,“ kapitan kazał, „poj zo mnoū do magazina, uber sobi šafa“... i daū ed ňomu jednoho kaprala, žebü ho učeū execirku... Legiň tak sja učeū, že u jeden misec akuratno užek strażameštrom boū! I tak dali ho do škołu kadetskij... I tam tak mu išlo na pamjať, že do roka un vüjšoū na oberlajtnanta, ale nichko neznaū, že to je žona. Słužiła do šisť rokuū i avanžirovala na majora...

Jeji gazda užek zmarneū hroši, šo maū, i koni i koč, užek nemaū iz čoho žiti, i tak chodiū po chižach žebrati, ked robotu neznaū nijaku... I prišoū i do toho varoša, de joho žona majorom bola. Raz staū sobi prosto ekzeciriacu i sja prizerał na vojakuū, jak to sja krasno exerciruju... Jak iſli domuū u jedenaccef hodin, joho žona, tot major, spoznała svoho gazdu... Kaže: „Što te tu sja prizeraš a ci bū i tō chotiu vojakom beti?“ „Chotiu bom, kebim vałoušen... pan major!“ Pan major nekazaū jomu na toto nič, ale vun spoznaū svoho gazdu... Kaže mu: „Choſ büs' nigda ne vałoušen boū, ta ti budeš vojakom... i zaklikaū major jednoho kompaňi-komendanta, i kaže: „Toho čołovika vozmi do svojej kompanii i daj na ňoho mundur, choſ bö nigda neboū valoušen“... I służeū vun das tri roki u tuj kompanii a major dotü vanžirovaū na obeštra. Raz un, tot skleparj,

pušoň na vartu a obešter išoū iz obidu. Jiji gazda hojkaū: „Gver heraus!“ Obešter spoznaū, že to joho gazda hojkaſ... Obešter pošoū id svomu gazdovi i poobziraū, jakij z īoho porjadočnū vojak... Nakazaū vachkomendantovi, žebü ho ablezovati, bo vun chočet joho vzjati za privadinera... I un ho uzjał. Služeū jeden ruk, obešter duže svoho privadinera karaū, biū, chof vun znaū, že to joho gazda. Ale privadiner neznaū, že obešter joho žena... Služel za tri roki. Jak uže tri roki uslužiū, kaže obešter privadinerovi: „Što tū buū doma dakoli? Si ti buū pan, si ti buū chudobni čolovik, si ti buū kondaš, si tū buū jakim valahovom (+ valuchom)?“ „Ja boū dakoli svuj pan, ale ja sja svirovaū svojej žoni... Ja vzjaū chudobnoho čolovika diūku i ja dumaū, že taki žoni spravodlivü... ja dumaū, že vec sja na tum svifi nenajde takej spravodlivej, vernej žonü, jak moja! Ja sja staviū iz svojima cimboroma... Jeden kazaū, že vun moju žonu od mene odľubit!... Obešter udariū ho poza ucha dvaraz i kaže: „Peredo mnoū praūdu hovor, bo jak praūdu nekažeš, tak tobi hoľovu izdojmu krem žadnoho prava!... „Ja, pan obešter, praūdu kažu!... „Ci bū tū chotiū svoju žonu viditi?“ „Ja bom chofiū, ale ona užek nežije, bo ja ji daū zabeti košišovi; kofiš miňi priňis iz īij znaki... Ja teper nehoden perebanovati!... Obešter kaže: „Ci choceš ešče svuj pan boti, tak jak jes buū?“ „To nemože buti, bo ja svuj majátok stratiū pro nevirnost žoni,“ a rozpoviū šetko jak sja stało... Obešter sja duže pohňevaū i pesaū pismo do ministerii, žebo joho regement trasportovane boū do toho varoša, de jiji sklep buū. I toto zejšlo ne u doúhi čas. Raz pušla ona iz svojim privadinerom do svoho sklepku i kaže tomu novomu skleparjovi: „Dobrū gazduješ, pane skleparju? Jak ti tot sklep dūstaū? Toto bohatstvo?“ Skleparj neznaū, iz kim hovorí, ta rozpoviū šetko, jak sja stało... Obešter kaže: „Ta poznaš ti mene? Ja jem tota žona, što tū id īuj chodiū, ukaž tot kontrak, što's zrobil! I skleparj daū jūj ho. Obešter pročetaū, duže mu merzko boło za totu nepraūdu,... I jak pročetaū zaklikau,... boļi tam tistove... i ukazaū tot kontrakt,... i todü skleparj chofiū uže utikati... Ale obešter ufah šablu i skleparjovi hoľovu odsau pered šitkima panama. Tohdü pereprosiū šetko panstvo i poviu, že un je žona a tot prevadiner, že to jeji gazda... „Ja teper choču ustupiti na pensiu, bo ja uže dvanacceť roki uslužilam a teper choču iz svojim gazdom žiti do smerti!“

Z Onokoviec.^{*)}

235. §. Boň jeden gazda, bohatö ſtevek, a maŭ vun jednu diūku. Tota diūka s'a z jednim chudobním parobkom zaſubiła. Jej rodiči nechotili to, obi oni s'a pobrali. Koli tot chudobnū parobok prišoū svatati, z počlivosti ho vüňali... Vun neznał iz chüži jak von vüjti; iz plácom vüšoū von. Vun išoū uduž jednūj kerti i zustritiú s'a tam z jednoū staroū baboū, ona jomu hvarif: „Čom to ideš, parobče, plačuci?“ „Ja idu plačuci, bo ja jednoho bohača diūku ſubim a z na jej rodiči smich zrobili... Diūka mene zveľa, ſto bù iti svatati a otúc i mati nechoſat datí...“ Stara baba jomu hvarif: „Poj heň! Šo tü meni daš za to, ked ja zrobim tak, šo totu diūku za žonu možeš uzeti?“ „Ta ſo žadajete, to vam dam, babo!“ „Ja nežadam nič, Iem ſo perši prihodovok budete mati u gazuſtví, ta to miň daste...“ Parobok povíl: „Ajno, dame!“ Baba: „Tü, parobče, na vjičur idi zas' svatati, — ta otúc za tja diūku das!“ Parobok prišoū v'ečar i otúc mu pribiztatovaū, že mu diūku dasf. Tak oni s'a dvoji pubraли, za devjaſ misecuň vedno žuſi i daū Panbuň ditinu medži dvojima. I prišla tota stará baba, ta hvarif: „Parobče, zrobilam ti dobri, ſos' chotiú ju zjati za žonu, to ſi ju ūzjaū. ſos' mi obicaū, ta to mi daj!“ Mołoduj gazda počaū plakati kolo svojej žono... Žona na ſoho: „Gazdo, ſo ti plačeš?“ „De bem ja neplakaū, ked ja tipirka tüj a tüj babi muſ'u oddati ditinu, ſos' tiperj porodila...“ A ona mu hvari: „Tü ſaſeni gazdo, nebuj s'a babu, — chiba Iem jednoho Boha. Zažeň totu babu gu miň, ja s'noū pobes'eduju!“ Prišla baba gu neviſti, i hvarif júj: „Šo tü so minoū chotiła, neviſto?“ „Ta ja choſila prosüti, ſo vü iz mojim gazuſdom chočete?“ A baba júj hvarif: „Koli vü ſja dvoji pobiraļi, ta vam staršina nechoſila dati pobrati s'a. Ja tak zrobila, že staršina na to pristala. Ta tvoj gazda miň obical, ... ſo s'a vam perši u gazuſtví prigazduje, to miň date. Ta vü prigazdovali jednu ditinu, dajte miň ju!“ Neviſta: „Ja vam, babo, totu ditinu dam, ked vü z moho voľoſka hvozdik zrobite!“ Baba ſja prijała, že ona tot hvozdik zrobil. Tak neviſta júj dała jeden voľoſok — ſvuj. Tak puſla baba, ona tot voľoſok za devjaſ rokuň kovala, ta ho ukovala na hvozdik i tak prinisla tüj neviſti tot hvozdik i hvarif júj: „Tu maješ tot hvozdik!“ Ale hvozdik prosti

^{*)} Rozprával Mich. *Fedor*, rodom z Onokoviec. Zápis v Onokovciach v krčme M. Bergida 28. sept. r. 1904.

neboň, ťem pokrivenü, ta juj tota nevista na toto hvarif: „Jaj še nevidila, žebo hvozdík nuvöj pokrivenü boň! Idi tü, baba, i tot hvozdík naprosti, potim ja tebi ditinu dan!“ Pošla baba, ta za devjat rokuň tot hvozdík prostila a nemohla ho sprostiti, bo hvozdík sja vše połamaň... A tak baba sja zabrała ta i vecej ku nevisti neprišla, bo hvozdík naprostiti nemohla... Hvozdík naprostiti preto nemohla, bo juj vołos — ne z hołovi buň... Tak młodüj gazda iz svojoň žonoň zustali u pokoju žuti i s svojim ditvakom.

Z obdalečia.

Zo Strojny.*)

236. §. Išoň černec (+ černic) iz monastorja. Perechodiň u druhöj monasterj bövati. No vün s sobu nijake gazdüüstvo nebraň, ta jennu knežečku úzjaň pud pleše. I tam u ſoho to buło ſetko gazdüüstvo. Išoň peľa vodъ, uvidiň, što voda umblela hroši, kotel s hrüšmi. I kaže: „Adde smirt i hrich!“ No oto rüzbüjnikeľi ſluchaļi i vün neznaň za rüzbüjnikeľi, što tam ſuf. Rüzbüjnikeľi buſi u chaſci peľa vodъ u lüznuku. I prišli d ſonom rüzbüjnikeľi, id černejovi. Zvidali sja joho: „Što tö, pane, hovoriü teper?“ Vün kazaň: „Adde hroši ſuf!“ „A de oti hroši ſuf?“ kažuſ mu rüzbüjnikeľi. Kaže: „Ked choſete berif, bo ja jich neberu sobi!“ I černec pišoň svojim puſom. Rüzbüjnikeľi úzjalí oti hroši. Dvanajcif rüzbüjnikeľi buło. I daľeko püſli toti rüzbüjnikeľi u chaſcu s hrüšmi tömi.

I što sja radili rüzbüjnikeľi? Uradili sja rüzbüjnikeľi: Šis' nas naj ide u varoš, ta pokupujeme tam: jisti, piti... I što hovorili toti ſis, što obſtali kolo hroſej? Oto hovorili, ež jak pridu tote iz varoša, ta zabijut jich iz pušok i hroši obſtanuf sja jim ſifom...

A tö druhü, što püſli u varoš kupovati, radili sja, ež kupluf otrovu i namišauſ u keſik i prinesuſ totom jisti, piti... üne umruf i hroši obſtanuf sja jim! I iſli puſom nazad i jich cimborü, što buļi kolo hroši iz puškami, jak sja uradili, uže jich čekali... Toti nesli keſik, ta toti, što buļi kolo hroši, nedopustili jich id sobi bliz. Strileli i ſifoch svojich cimborü ubili iz pušok... Jak jich ubili, ta kažuſ: No teper' nam samüm hroši obſtanuf!“

*) Rozprával Mich. Fotul, rodom zo Strojny. Zápis v Strojne u gr.-katol. farára p. Juraja Zsatkovicsa 12., aug. r. 1898.

Počali jisti, piti, totu otrovlenu stravu, bo öni neznaši, ož je otrovlena, i toti takož poúmerali...

Adde je prända, što kazaū černic za hroši: „Adde: smrt i hrich!“

237. Š. Boū jeden šlovík tisnoj, izza rük žiū.*) Prekopovaū z motekoū, s kopačkoū. I raz úzjaū sobi mało chliba na poluňne na pole i poklaū na pña tot chlib. Dumaū sobi: „Na poluňne zjim ho!“ Prišoū vün na poluňne jisti, a chliba ni je! Šort prišoū, ta zjiū. Šort druhi vidiū ož tot šort izjiū chlib hudobnho šlovíka i zvidaū sja: „Što ti kazaū tot hudobni šlovík, što tü mu chlib izjiū?“ „Kazaū, obü mi Büh zaplatiū, što ja nebojaū sja Boha tot chlub izisti od segin legiha“... Tot druhi šort izkazaū: „Idi i služi rük toho gazdu u karu za tot chlub!“ I šort prišoū małom chłopcom. Kazaū gazdi: „Ci vü sami robite?“ Kaže gazda: „Oj, nebože, sam robľu!“ „Ta šomu vü sami robite?“ kaže šort gazdi. Gazda neznaū, ož to šort, a rachovaū, — ož oto chłopec. Chłopec: „Gazdo, ja bū sja najaū u vas!“ Kaže gazda: Netreba meňi sluhū, nebože. Ja svoje diſa nemau šem hodovati“... „Ta što vü budete jisti, i ja budu. Keď vü budete holonni i ja budu holoden!“ Kaže upjať tot šort: „Ci majete vü, gazdo, płu?“ Kaže gazda: „Našto meňi płu? Ni šem orati, bo ni je volü!“ „Gazdo, ja bū privü dvü kozb“... Kaže gazda: „Ko čuu iz kozami orati“... „Ci majete vü płu?“ „Idit vü domü, gazdo,“ kazaū chłopec, jak boū uže večür. Kaže gazda: „Poj i tü domü!“ Kaže šort: „Ej, gazdo, ja tuj budu noševati. Rano mi unesete płu, ta budeme orati“... Gazda ušoū rano na pole, uňis płu. Kaže gazda: „No ja płu priňüs.“ Gazda zašudovaū sja na tóm pole, na takoje pole vün lešiū u vešeri. koli domü išoū. Rano vidiū pole šistoje... Kaže šortu: „Što toto je, što pole šistoje?“ Šort ü noši nespaū a zaklikau svojich cimborjü, pomohli mu ü noši usítko koreňa uňati iz zemli. Šort potom púšoū za kozami. Uprjahli kozb u płu; iz kozami orjuť. Toho gazd'b brat, na druhüm pole ore iz vülni. Kaže toho gazd'b brat služi svomu: „Lem poziraj tý, što brata dvü kozb orjuť!“ I duže sja to bohaš' na tóm šuduje... Prišoū d bratu sobi tot bohaš' i kaže: „Jak tü, brate, iz kozami oreš, nitko iz kozami neoreſ,... tko ti oti kozb daň?“ Tot kaže: „Afže prišoū

*) Rozprával ten istý na tom istom mieste 18. augusta r. 1898.

chłopec do ſa, ta kazaū mi, ſto ün chočef ſlužiti u mene. A ja mu kazaū: Netreba mi ſluhū a vün kazaū, eż chočef ſlužiti, a ja skazaū: Ta bud!“ Kaže tot bohaš: „Miňaj zo mnoū kozū za volū. Kaže tot chłopſiſče: „Naj bude!“ i zamiňaū. Bohaš' ſja duže ſudovaū, ož kozū bülſe zoralí hi joho volü. Kozam treba maſše jisti ſhem voľum a bülſe zoralí... Kaže tot bohaš' ſluzi ſvomu: „Oto bü nam fajn kuzb, bo to mało zjif a mnoho izrobiſ!“ Uprjaū bohaš' kozū u plu a voľu daū bratu ſobi za kozb... Orali iz kozami do noſi i tot chłopec iz vülmi oraū do noſi. Tam na tüm poſe tot bohaš' noſovaū i kaže ſluzi, jak bôla nüs: „Puſčaj d vozovi kozb, naj jidaſ ſjino!... Vün hadaū, ož kozb buduf jisti tak jak volb. „Kozb nechofaſ ſjino jisti, kozb chotaſ jisti chaſcu!“ Kaže bohaš' ſlužji: „Ta ženi jich u chaſcu. Ta, to dobre, bo netreba kozam ſjina.“ Kozb zajaū u chaſcu i sam priſoū ſluha id vozovi. Uſuje gazda, koza zaveriſčit. Kaže ſlužji: „Anujdi, uviđ, de kozb ſut? Bihaj skoro, bo aſi voük imiū.“ ſluha pobi!... jennu voük imiū i druha za toū utikla. Priſoū ſluha i skazaū gazdi: „Küz ni je, gazdo, ſto budeme robiti?“ I gazda staū płakati. Kaže gazda: „Oj nej bude, ož vün mene izčalovaū, ſto ja daū volb za kozb... Kuplu ſobi druhi volb! U ſoho ne je bülſe jak toti jedn'b. U mene bül'b, ta i das buduf druhe volb!“ Tot ſort skazaū gazdi ſvomu: „Ci chodili dakoli vü na ožon?“ „Oj, nebože, chožu use!“... „No, tak pojme, gazdo, na ožon!“ Kaže gazda: „Ta mü dva jak püjdeme? Berim iſče iz soboū lude, bo nas pan neprijme dvoch. Bo treba panūm mnoho lude!“ „Ajbo,“ kaže ſort gazdi, „pojme mü řem dva!“ Kaže gazda: „Ta mü idim!“ Priſli do pana, kaže jim pan: „Što vü lude priſli?“ „Priſli sme do pana žati pšenici!... Kaže pan: „Idif vü het, lude, ſto vü mou tablu za deset rokūu nehoňni izzati. Miňi treba tristo ludi, ne dvoch!... „Ajbo,“ kaže tot gazda, „dokü druhi priduf, ta mü budeme žati!... Kaže pan inoſovi: „Ta vedi jich na tablu. Jak druhi priduf lude, ta bülſe naženeme id nim ludi. Ta naj iduf i roblat!... Püſli otü dva na tablu, inoš jim kazaū paňsküj: „No addika je pšenica: ta žníf!“ I üni stali žati. Žaļi den jeden do veſera, kaže tot ſluha gazdi ſvomu: „Vü lihajte, gazdo, spati!... Kaže gazda: „A tü ſto budeš robiti ū noši?“ „Ja pomału budu žati, bo misjac svitif,... a vü prepoſiňte!“ Gazda li' ſobi spati. Ustaū rano gazda, pozirat, na tabli ni je niš, uſitko izžato, i krasno iskładeno u kristb... Gazda ſja zaſudovaū duže. „No,“ kaže ſluha gazdi, „idit, gazdo, do pana, naj pan pride

uviditi svoje sijeňa, ci krasno sme izžali?“ Gazda prišoū do pana: „Pane, naj idu uviditi sijeňa, bo zžali sme ušetku tablu“... Pan sja rozserdiū, ož tot šlovik na smich s panom hovorit, bo na tablu treba buło dvasto šeladi, obü za tüždeň žali... Todü pan pūšou na tablu iz paňoū pozeraťi... Prišoū pan: „Tak je, izžato!“ Pan duže sja zašudovaū: „Što toto za devo, što dvaj īude za dobu (= za deň) izžali tablu?“ Kažuf totü dvaja īude panu: „Pane, udajte nam rös, što sme sobi zažali“... Ta pan sja zvidaū: „Što chošete rösö?“ „Ta, pane, bülše nechočeme ud vas, Iem što poneseume u jennim motuzi.“ I pan sja z toho zasmjaū i kazaū: „Naj bude!“ I šort naraz ušitko sijeňa i paňskoje i svoje šitko u motuz zaújazaū... i svoho gazdu, što z nim žaū... I naraz vichor zaduū veliküj i ušitko to sijeňa paňskoje i svoje priňis u vichru do svoho gazuū. Jak oto priňis do gazuū, i rük šortovi ujšoū u gazuū.

...I tot šort musiū u rük, jak doslužiū u gazuū, dušu pronesti šortum. Ta šort ūzjaū dušu bohaša. I žona iz žalu za gazdom bohašom iz puškъ ubila sja. Šort u dolone izpleskaū z radosti ož ūzjaū duši dvi...

I ūšitko, što zažali, joho gazdovi obstalo sja.

C. Slovníkové svojskosti.

238. §. Podávam aj pre slovník materiál. Čiastočne preto, aby doplnil sbierku slov a výrazov, ktoré sú obsažené v osnovách, a čiastočne preto, aby objasnil a vyložil podané osnovy slovami a výrazmi s iných strán. Slovníkový materiál sbieraný som aj po tých istých obciach, kde osnovy, ale aj po druhých obciach. Okrem toho uznal som za potrebné poprezerat aj také východoslovenské osnovy, — prípoviedky, pesničky alebo príslovia, — ktoré iní podali, tak tiež spisy po východoslovensky písané, aj časopisy po východoslovensky vydávané. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov potvrdzujem a doplnujem svoje výskumy hlavne tam, kde sú moje udaje ojedinelé alebo nie všeestranne dosvedčené. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov vytahoval som aj také slová alebo výrazy, ktoré som sám nikde nepočul, ale o ktorých som predpokladal, že sú možné v reči východných Slovákov. V takýchto prípadoch väzí zodpovednosť celkom na uvedených spisoch a časopisoch. Takýchto slov a výrazov je tu len málo.

Uvodiac svoj vlastný materiál, uvodím aj obec alebo kraj, z ktorého ho mám. Obec alebo kraj uviedol som aj pri výtažkoch z cudzích osnôv, nakoľko sú tam obec alebo kraj spomenuté.

Obvyklej slovníkovej látke pripojil som aj miestopisné názvy východoslovenského územia, a sice *podľa miestnej výslovnosti*. Taktoto budú spoľahlivým sprievodčím nárečoslovcovi po priestranstve východoslovenského územia, a často najde v nich oporu aj dejopisec, ktorý skúmajúc minulosť východoslovenského územia napotkýna sa o množstvá podôb jedného a toho istého miestopisného názvu.

239. §. Tu podávam svojskosti východoslovenského slovníka. V prvom rade také slová, jakých nie je v reči nevýchodných Slovákov, alebo sú v nej zriedkavé. V druhom rade také slová a výrazy, ktoré svojím významom alebo spôsobom užívania — rôznia sa od

slov a výrazov reči ostatných Slovákov. Slová, ktoré sa len formou a nepatrne odchyľujú od slov ostatnej reči slovenskej, nie sú tu uvedené. Túto sbierku netreba tedy považovať za takú, ktorá znázorňuje všetky svojskosti východoslovenského slovníka. To, čo je tu vyslovené, poťahuje sa aj na zásobu cudzích slov. Z cudzích slov, ktoré sa tu podávajú, nesmie tedy čitateľ zatvárať na mieru cudzích vlivov. Cudzie vlivy budú vykázané v III. oddelení práce, kde do podrobna rozoberem všetku slovníkovú látku živej reči slovenskej.

Tunajšie skratky znamenajú:

- Ban.* = Banovce 191. §.
Barc. = Barca 172. §.
Bard. = Bardijov 158. §.
Bat. = Batizovce 217. a 218. §. Okrem toho z rozhovoru s Jánom Štefkom, 77-ročným „národným básnikom“, rodom z Batizoviec, 16. aug. r. 1904.
Bert. = Bertotovce 148. §.
Bež. = Bežovce 212. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e rozpravačom.
Cepl. = Ceplica 222. §. Okrem toho z voľného rozhovoru so Štefanom a Jozefom Pribilinom, rodom z Ceplice, v hoteli „Tarta“ 10. júna r. 1900.
Ceplič. = Ceplička 182. a 183. §.
Čit. III. = Slovenská Čítanka pre tretí klassu národných škôl... Z mađ. (Jána Gáspára) prel. a prepracoval Franc Egyr, učebár na štátnej reálke v Levoči. V Budapešti 1875. Vlastnosť kráľ.-uh. štátu.
Čit. IV. = Čítanka pre štvrtu klassu, vedle mađ. Čítanky Jana Gaspara prel. na šarišsko-slovenskij jazik S. L., diplomatiční učitel, a šarišskej stolici školský radca. V Budapešti 1875. Vlastnosť kráľ.-uh. štátu.
Čit. V. = Čítanka pre V. a VI. tridu ludoškol... (Dla Jána Gáspára z mađ.) do šarišského nárečia preložil Adolf Urbán. Budapešt, 1876. Vlastnosť uber.-kráľ. deržavi.
Dluh. /C. = Dluhé na Ciroche 202. a 203. §. Aj z voľného rozhovoru s rozpravačom.
Dobr. = Dobrá 187.—189. §§-y.
Gab. = Gaboltov 159. §.
Gan. = Ganovce 115. §.
Geč. = Geča 174. a 175. §.
Gerl. = Gerlachov v Sp. 219. §. Aj z látky, ktorú podal dr Rudzikowski v Č. Lide, X., 306.
Giralt. = Giraltovce 160. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e rozpravačom.
Hanšar. = Hanušovce v Šariši 161. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e 90-ročným rozpravačom.
Harch. = Harchov 122. §.
Harih. = Harihovce 120. a 121. §.

- ~~a.~~ = Hazletonské „Slov. Noviny“ v Amerike.
~~b.~~ = Historia Uherska... (mad. napísal dr Aron Kiss). Na sáriskij jazik
v slobodne preložil Stefan Lesskó, diplomatični professor pr-parandii. Budapešť 1883. Vlastnosť kr.-uhер. štatu.
~~c.~~ = Hnilec 136. §.
~~d.~~ = Hnilčík 134. a 135. §.
~~e.~~ = Hrabušice 116. §.
~~f.~~ = Hranovnica 223. a 224. §.
~~g.~~ = Humenné 193. - 198. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v týchto §§-och rozpravačom a s miestnym p. notárom Jozefom Gócsom.
~~h.~~ = Jablunov 123. §.
~~i.~~ = Novi domovi kalendár na običajni rok 1886. a 1887. V Prešove u Arpáda Kóscha.
~~j.~~ = Kapušany 156. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s And. Maňkošom, 9. júla r. 1904.
~~k.~~ = Kendzice 162. a 163. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.
~~l.~~ = Kluknava 125. a 126. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.
~~m.~~ = Komarovce Sobranské 208. §.
~~n.~~ = Koromľa 213. a 214. §.
~~o.~~ = Koškovce 200. §.
~~p.~~ = Kováčikovce 162. a 163. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným Koralčíkom podané spišské povesti, a to: 1) „Nemožno každému vyhovet“, SMS z 1898, 58—59. 2) „Traja bratia“, povest z okolia Hrabušic, Ščavníka a Viderníka, SMS z 1899, 85—91. 3) „Dva kmotrovia“, SMS z 1901, 82—87. 4) „Zlatý klúč“, Slov. Pohl. z 1898, 684—689.
~~q.~~ = Lemešany 164. a 165. §.
~~r.~~ = Letanovce. Iremsky (SMS z 1904, 48—52).
~~s.~~ = Lubotín 152.—154. §§-y.
~~t.~~ = Lučky 210. §.
~~u.~~ = Lučivná 215. a 216. §.
~~v.~~ = Maloveska 166.—171. §§-y.
~~w.~~ = Margecany 128. —131. §§-y.
~~x.~~ = Markušovce 119. §.
~~y.~~ = Mindsent 173. §.
~~z.~~ = Miš. Pies. = Štefan Mišík, Piesne ľudu slovenského. Soš. I. T. Sv. Martin 1898.
~~aa.~~ = Miš. Pov. = Štefan Mišík, Povesti slovenského ľudu vo Spiši, menovite v Daňšovciach a v Odoríne. SMS 1896, 84—88, 159—176.
~~bb.~~ = Olenava 127. §.
~~cc.~~ = „Šlebodni Orel“, New York.
~~dd.~~ = Ostrov a Karčava 209. §.
~~ee.~~ = Papin 201. §.
~~ff.~~ = Plavnica 155. §.
~~gg.~~ = Podhradie Spišské 124. §. Okrem toho aj z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e.
~~hh.~~ = Raslavice Slovenské 157. §.

- Rep.* = Repaše Vyšné 137. a 138. §.
Rozh. = Rozhanovce 179. §.
Seč. = Sečovce 185. §.
Sipl. = Siplak 178. §.
Smiž. = Smižany 118. §.
Sob. = Sobinov 150. a 151. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och rozpravačom.
Sobr. = Sobrance 204.—207. §§-y.
Sn. = Ondrej Snka v prípovedke „Či sa hnevace“ (Slov. Pov. 279—282.).
Straš. = „Strašek v Lubovni“. Spravedliva historija zo starich časoh špišskih. Napisal K. Mixath. Podava vo vihodno-slov. reči Rev. Francis C. Denes, pleban newyorski. Tlač „Šlebodneho Orla“, New York.
Straž. = Stražské 192. §.
Strop. = Stropkovo 199. §.
Šac. = Šaca 176. a 177. §.
Šarev. = Šariš Veľký 139.—147. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s rozpravačom Jánom Kaščákom.
Ščav. = Ščavnik v Sp. Z rozhovoru s Jánom Iohmanom a Pavlom Doňakom 20. aug. r. 1904.
Šebn. = Šebe Nižný. Z rozhovoru so Štefanom Šukalským.
Šir. = Široké 149. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačom.
Štv. ... Štvartek 117. §.
Šuň. = Šuňava Nižná. Z voľného rozhovoru s Bétoou Gondašovou.
Taš. = Tašola 211. §.
Treb. = Trebišov 184. §.
Ud. ... Udavské 199. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačkou. Podobne z rozličných neuverejnených mnou peaničiek, ktoré mi prednášala. Okrem toho z rozhovoru s Haňou Snuríkocou, v Udavskom 18. júla r. 1898.
Vik. = Vikartovce 220. a 221. §§-y.
Vran. ... Vranov 186. §.
Zir. = Žirovce 180.—183. §§-y.

Jestli uvodím zo spisov alebo z časopisov hore nespomenutých, uvodím patričný spis po každý raz. Po prvý raz plným titulom.

Pri ktorom slove alebo výraze niet udaného žriedla, slovo alebo výraz zapísal som na ulici od neznámej osoby, ale som sa dodatočne prezvedal, či je zápis opodstatnený. Takých zápisov som mal hojne, ale sa umenšili, lebo som ich uničoval v tom pomere, v akom sa množily osnovy a slovníkové zápisy od osôb, ktoré som pre svoje jazykovedecké ciele nárokom vyhľadával.

240. §. Svojskosti východoslovenského nárečia sú nasledujúce:

.i. spojka, nem. und, mad. és; bežná popri spojke i, v. túto.

Abi, spojka; bežnejšia žebi, v. túto.

Abramovce, do -morec, Obec Abrahmovce, Ábrahámfalu, v levoč. okr., spojená s Pikovecami.

Abranovce, do -novec, ū -nočci. Obec Abranovce, Ábrány v ntor. okr.

Abranovce, do -novec. Obec Abrahmovce, Ábrahámfalu, v sekč. okr.

Adidovce, do -dovec, u -dočci (+ -dočoch); u Hn. Agidovce, u Nied. Adzidovce. Obec Adidovce, Agyidóc, v hum. okr.

Aha, medzisl. „Mi povjeme aha a in-dze luľa“, Ščav. „Dze moja varta? Aha, tu sí“, Sobr.

Ahejže. „Tvuj velblud ahejže je jedno-oki“, Čit. V, 27.

Aj + aji, spojka nem. auch, mad. is; bežná popri spojke i, v. túto. Táto spojka je slúčená zo spojok *a + i* (v. této), to sa dosiaľ zreteľne dá vybadať, hlavne z veršov, ale aj v obeenej vrave: „Pokaľ ja še neoženiu, bùlo mi po voli, nepùtali dzeci chleba, ani žena solí; ceper mi še už oženiu už po mojej voli, už pùtajú dzeci chleba *ají* žena solí“ Dluh Č. „Oklamal tebe, ... *ají* mňe oklamal“, Žir. „Nebojim še, bo ja birujem za šejs' chlopoch: muj gver za dva, *ají* ja za dva, *ají* muj pes za dva“, Ostr. V týchto príkładoch jasne sa vyráza význam obidvoch spojok (*a + i*), ale vo väčšine príkładov odzýva sa už len význam spojky i: „Po-šli do komori, *ají* (= i) to dzívče“, Plav. „Vun jej napísal nazad, že *ají* (= i) vun ju hleda“, Komar. Popri forme *ají* častá je aj obdratá forma *aj*. — Zdá sa, že sem patrí „*ajaj*“ = áno, ktoré z Leta-noviec uvodí Iremsky.

Akuratni, príd., práve taký. „Husare i pre Palku takeho akuratného koňa do-vedli, jak i oňi malí“, Gab. Miesto neho je bežné: taki isti, takisti. Odvedené je z príslovky *akurat* („na znak, že akurat z tej karčmi“ Gab.), ktorá je bežná popri príslovkách *prare*, *pitne*, v. této.

Ala, krstné meno v Hum., Elisabeta.

Alarum popri *alarm*, voj.-nem. „Dala zatrubie alarum na vojsko“, Šir.

Alč, -a, mad. ács; hlavne od hrance madarskej. Na Spiši: *Cimerman*, Kluk.

Ambrela, ž., dáždnik. Šarv. aj inde.

Ambrelka, ž., slnečník. Šarv. aj inde.

Amen s tvrdým *n* na konci. „Už mu je amen“, Smiž. „Oddavala ja še na marné kratki čas, veram tak dumala, že budu dzetku zač, ... a ja še oddala až na vekí amen, jak bi do Dunaju trucil č'ažki kameň“, Uď.

-an. Touto príponou tvoria sa mená obyvateľov od mien obcí. 1) Od podstatných mien: Stražan, Popradžan, Ku-bašan, Hranovničan atp. Ščav. 2) Od príavných: Šariščan, Gemerčan, Lip-tovčan atp. Ken. Ale takéto tvorenie je nie v obyčaji; miesto Hrabkovčan, Fričovčan atd. povie sa len takto: človek z Hrabkova, človek z Fričovec atp. Zväčša ani príavných netvoria od mien obci, t. j. nepovedia: kravy alebo deti hrabkovské, fričovské, ale len: kravy alebo deti z Hrabkova z Fričovec atp.

An-čel, *Archandel*, z cirk. reči; *angel* je výnimočné. „Že po ňeho prídu pejemi andele“, Kluk. „Dum ňe kojscel, človek ňe aňdel. Medeň (ČMS 1903, 85). Medeň = Megeš. „Ani Michal archandel ho ňemohol užapieť“, Harih. „Angel pri ňej stojí“, Smiž. (Miš. Pies. 83.) — *Andel* u katol. — U luteránov: *anjel*: „On sa nazdať, že to ho už *anjele* volajú na nebo“, Gerl.

Andrašovce, do -šorec, ū -šočcoch; Rusi vyslovujú *Andrašovčču*. Ruská obec Andrašovce v Ung., Andrasóć v ungv. okr.

Andrašovce, do -šorec, v -šočcoch. (U Nied. aj *Andrášovec*.) Obec Andrašovce v Šar., Andrášvágás, v okr. Šir.

Andrejova, do -orej. — Ruská obec Andrejová, m. Andrejova, v sekč. okr.

Antalek, -lka, malý súdoček. „Antalek, to malá bečička“, Šarv. „Antalek, súdok, bočulka, antalek pivá“, Let. „Domu ſe kmotri sbiraju, bo už pašenki ňe-

maju; ešči im kmoter sľubuje, že im antalek daruje“, Smiž. (Miš. Pies. 87.).

Antaloūce, -lovec, r. Antaluitčü, -lovec. Ruská obec Antalovce, Antálóc, v ungv. okr.

Apa, -i, bežné popri všeobecnom oce. „Ja ſe pitała api, dze Jančo, apa ıehu-tori ňiť“, Seč. „Apko naš lubi“, Straž.

Araňidka, do -i, na Araňidce; „Zlata Idka“, Hnatiukov názov je vymyslený. Obec Aranidka, Aranyidka, v koš. okr.

Ardzari, prídl., hrdzavý. „Jednu ar-dzavu šablu“, v Daniš. a v Odor. (ČMS 1896, 88). „Je ardzovej barvi“, Čit. V, 261. Má byť istotne „ardzavej“.

Ava, hla. Ud.

Až, spojka, že. „Vidziš, židoúko, až' žid ňelaži“, Pap. „Povedaň, až ju žije“, Ud.

Baba, -i. Má dva významy: 1) žena. „Baba i žena šitko jedno“, Šarv. „Višla jedna baba z kripti“, Sibr. „Ked idu babi z Prešova a mi pri draže okopujeme bandurki a vidzime jich, ta povíme: Kelo tam idze baboch. A ked hoc lem jeden blop medzi ňima idze, ta povíme: Kelo tam idze ludzí!“ Šarv. — Toto sú príklady pre význam ženskej vôleb. Dokladám, že *baba*, ako v inej slovenskej reči *žena*, znamená aj manželku. Aj v uhorskej poštine: „Janicek vziaľ sobje princeznu za babe“, Slov. ves (tu, 456). 2) porodnica. „Baba je, chtora hodzi ku ženom, co su v čoži, a lapa dzeci“, Šarv.

Babička. -i. „Ja calkem, habičko, ňebula“, Kap. Znamená, zdá sa, starú matku.

Babie, do Babjeho. Obec Babie, Bába-falu, v topł. okr.

Babičec, -nca, vchod do kostola. „Idz do kostela, tam jest trunna v babinec“, Plav.

Babka, -i, nákova i nákovka. „U tej ťmikňi bulo štiridvacec tovarišom kolo jednej babki“, Bež. „Kosa ſe klepe zoz mlatkem na babki“, Šarv.

Baboňstvo, -a, čarodejnictvo. „Mal pri ſebe v keſení korbač pririchtovaní, eo budze z ňim baboňstvo vihaňac“, Bard.

Babščo, -a. „Tota babščo teraz zač na Dargove biva“, Straž. 26. Významom patrí pod *baba* 1).

Bača, -i. „Na koſaru maju juhaší kolibu, perši medzi ňima voľa ſe bača“, Kluk.

Bačic, badač. pozorovač. Hlavne s predponami. Najčastejšie je *sbačic*, v. ho.

Bačic ſe, páčil ſa. „Naj ſe bači, naj ſebe ho odo mňe odberu“, Seč.

Bačík, -ika, z maď. bácsi = strýc. „Pital ſe jich bačík“, Žir. Je rozšírené.

Bačava, -i. Ruská obec Bačava, m. Bacava, v ungv. okr.

Bačka, -i, nádoba sudovej podoby. „Vimela ostatku mučku z bački“, Žir. „Minarka ju do bački šturiš a vičisciła ju od blata“, Hanšar. Sr. *bečka, bočka*.

Bačkoň, do -koca, u -koru. Obec Bačkov, Bacskó, v seč. okr.

Bačkovík, do -ika, v -iku. Obec Bačkovík, Bátyok, vo fiz. okr.

Bádogovi, bľachový. „S paru skrutkami drutu, dajednu bádogovu prikrívku... pušča ho do ſveta“, Čit. V, 216. Vedla maď. výrazu aj nem. výraz: „Z kuteho železa zhotovuju pomocou valkoch tak bilu jak čarnu bľachu“, tamže 437.

Badvana, -i, vaňa na kúpanie, Badwanne. „Žala jednu badvanu, tote falati z ňeho pouminala“, Šir. „Bodranka, v tim ſe rajbju ſmati, je dluha a ma dva uha“, Šarv.

Baj, -u, z maď. baj. Často ho počuť po hranici slovensko-maďarskej: „Ci ňemali dajaki baj“, Barc. Inde ſa vyslovujú takto: „Barz na ňu Žle iſlo“, Kap. „Jak budze na tebe Žle“, Smiž. „Vedzeli, že je Žle na Janka“, Smiž.

Bajerovce, -orec. Ruská obec Bajerovce, Bajorvágás, vtor. okr.

Bajeruv, -rova, dla Hn. Bajirovce, dla Nied. Bajerov + Bajorov. Obec Bajerov, m. Bajor, Šir. okr.

Bajuzi, nie *bajusi*. Takto vyslovujú len ti, ktorí vedia po madaísky. „Bajuzi zami skrucel“, Bert. „Iem sebe bajuzi pouciral“, Bert. „Pomada na bajuzi“, Lučiv.

Bakša, -i, takto aj u Hnatiuka, u Nied. chybne „Kokšov“. Obec Bakša, m. Koksobakša, koš. okr. Na bližšie označenie som počul: *Bakša pri Kokšove*, ale je tento výraz nie bežný.

Balbir + *balvir*, -a, holič. „Zali ho doraz do balbira, šumne ho ostrihali“, Sobr. „O pul noci priňešli balvira... žezi mu žilu rubal“, Straš. 13. V. *barvil*.

Balamucic. „Cože mi balamuciš noc“, Gab.

Baldovce, -orec, *Baldovčan*, *baldorsk'ec* dzeci. Obec Baldovce, Baldóc, sp.-podhr. okr. Slovenské meno ktípela (Baldócsfürdő): *Buňa*.

Balovac zoz čím, zaobchodiť. „Najpevnejší je spuseb še naučiť zoz trokarom balovac“, Kal. 1887, 75.

Balpotok, -toka. Obec Balpotok, Balpataka, sekč. okr.

Balta, -i, bežné popri šekera. „Užaň baltu a pošou iz domu“, Taš.

Baňa, -i. „Baňa jest, dze še kameňe lamu; jest i baňa na súl i na rudu. V baňi su tem kameňe, skali u nas řepoznate, aňi v hurach. V baňi nabiju do kameňa dziru a tak ho rozstrela“, Šarv. „Robotník v baňi to baňas“, Šarv. Porovnaj: „Mamo moja, sce me havjar; havjarova bana je ne požehnana“, Hnielec (Miš. Pies. 16.). Prijali tedy výrazy i od Madarov i od Nemcov. Domáceho slova „baník“ neužívajú.

Baňa, -i. Obec Baňa v Šar., Sóbánya, šir. okr.

Banás, v. *Baňa*.

Bancík, z dreva, pri krosnách. Šarv. Pravdepodobne z nem. Band, z neho bezprostredne *bant* a z tohoto *bancík*. Sr. „Zašpívali kohuci na visokim bance“, Smiž. (Miš. Pies. 90.). Tiež: „Huši a kački ňeviskoča na banti, jak kuri a pułki“, Čit. III., 14.

Bandurki, -durok, Treb., pomn., zemiaci. „Bandurki škrobac. Bandurki še jedza i zo šupu, ked še upeču; varene še olupja. Bandurki lupic. Iem surove bandurki še škrobaju“. Šarv. O *bandurníku*, *bandurčeniku* napísal *Pospech* v ČMS z 1898 na str. 87.: „Nalešníky“ = bandurky surové „počuchajú na tarle“, do toho nasypú mýky, to sa spolu smieša, na „špahret“ položí a „še upeče“. Keď uvarené bandurky sa na ten istý spôsob prípravia, vtedy taký osúch menuje sa „bandurňák“, „bandurčenák“. — V Spiši miesto „bandurók“ povedia: „grule“, v. této.

Bandžur, -a, hľbočina v potoku. „Prud je, dze je voda mala, rozšírena po kamennoch, a bistro idze; bandžur (abo žomp) je hliboka voda, chtora še z prudu zliva“, Šarv. „Prišla ku jednej vodze, ſe barz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika“, Šarv. „Voda višila bandžur“, Šarv.

Baňík, -ika. „Na tri palce hrube pečivo a v ňim kapusta, ťliučki itd.“ Hum.

Baňka, -i. Nádoba na pálenku i na vodu, baňatá s úzkym hrdlom, vo Zv. Lupči a v okolí menujú ju „halbicou“. Rozšírený názov. „Baňka, dutá nádoba = guľač, krpka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS z 1896, 165.).

Banoväce, -novec, u -noväci, *banovski* šlevek. Obec Banovce, Bánoc, mich. okr.

Bańska, do -skoho, u -skim. Obec Baňské, Bánzka, vran. okr.

Bant, v. *Bancik*.

Baraňince, do -niñec, v -niñcoch, po rusky: Baranincü. Ruská obec Barańince, Baranya, ungv. okr.

Barca, -i. Obec Barca, m. Bárcsa, koš. okr.

Barco, -a, bilnica. „Na vahe su dva barca, koň cabá za barco“, Ščav. „Barcuško viši na vahe. Štrangi še zakapčaju na bareuško“, Kluk.

Bardior, -a. Mesto Bardijov.

Bardo, brdo.

- Baršoň*, -u. „Dam ci z baršoňu drahu vibic“, Lem.
- Bart*. „Už bart naostreni“, Ostr.
- Bartošovce*, -šovec. Obec Bartošovce, Bartosfalu v sekč. okr.
- Barz* = veľmi, *baržej* = väčšmi. Všeobecne užívané.
- Barvíl*, -a, holič. „Doraz dalí zavolac barvila“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163.). V. *balbir*.
- Basamun*, -a. „Ten znak, chtori zo-staňe na cele po pruce abo po palici, ked z ňima uderi“, Šarv. „Pále ruky same mechure a živina, herbet holi basamun od prutoch“, Orel.
- Basi*, -och, pomin. „Basi su veľke hušle“, Šarv. „Bašista“ (názvame „brugoš“) pretože tak vola, že na basoch hra“, Šarv.
- Basovac*, brešit. „Tak mocno zli bul, že až basoval“, Šarv. „Basom ci o..., m..., zmoka“, Let. Z počiatočného slovesa, ktorým sa počína známe hrešenie madarské.
- Baša*, -i. „Bo ju pital tureckeho bašísin za ženu“, Šarv. Nikdy nie paša.
- Baška*, do -ški, v -šce, u Nied. Baškov. Obec Baška, m. Baska, koš. okr.
- Baškoúce*, -ovec, u -koúci. Obec Baškovce v Ung., Baskó, sobr. okr.
- Baškoúce*, -kovec, u -oúci. Obec Baškovce v Zempl., Baskó, hum. okr.
- Batizovce*, do -zovec, v -zovcach, *Batizovjan*, batizovski. Obec Batizovee, Batifalu, spiš.-sob. okr.
- Bat-oh* + *bat-uh*, -oha, bič. „Batuh jest na koňe, puha na kraví“, Šarv. „Batuch, s batohom luskac“, Hum. „Na koncu pukňe batoch“, Čit. V., 31.
- Bař hnuc*. „Na stredok do tej mlaki ho baňchli“, Kluk. — Porov.: „Vžut te džívire i božich dolu na zbijňikov“, Kríž. ves, tu, 457.
- Bavic še*, 1) Hrať sa. „Haňička ťila a blapec ře bavel kolo řej“, Šarv. „Jak maťa hiže popratano, tak ředla sebe a bavila ře“, Harh. „Jej zohabili štvrtku perscenkoch na baveňe“, Harh. „Jak ře baveli na karti, dal dablovi husar pohar vitrioleju“, Žir. „Ta ře na karti sam bavil“, Sobr. — 2) *Meškat*. „Minar s minarku dluho ře řebavili na vešelú“, Šarv.
- Bavisko*, -a, bračka. „Kasperek, htori meňše dczci o źim uderi a baviska jim odberie“, Straš. 3.
- Bavolí* + *bavolskí*, príd., z byvola. „Dal čisar ſidzem bavole skuri zošic“, Hum. „Bavolske mlíko“, Čit. V., 382.
- Bdzinuv*, do -nora, v -nore, *Bdzinovčan*, *bdzinovskí*. (U Hnat. Bzenov, u Nied. Bzinov a Bzenov.) Obec Bdzinov, Berzenke, Žir. okr.
- Bečka*, -i, sud. „Bečka na vino“, Šarv. „Priéažni zať višol na bečku dohuri“, Strop. Sr. *bačka*, *bočka*.
- Bečuľka*, -i, súdoček. „Mam je jednu čarovnu bečuľku v mojej pivniči“, Straš. 5. „Vžal živan bečuľku medzi prazníma bečkami“, Straš. 7.
- Bednar*, -a. „Bednar robi i žochtare, kravi dojic“, Šarv. „Bednar obrube struhal“, Gab. „Jak prišol bednar do bednarňi“, Gab.
- Beharovce*, do -rovec, v -rovci, *Beharovčan*, beharovski. Obec Beharovce, Beharovc, sp. -podhr. okr.
- Becherov*, do -rova. Ruská obec Becherov, Beheró, mak. okr.
- Bela na Cirochi*, do *Belej*. (U Hn. Ciroka Bela, u Nied. Cirocká Belá.) Obec Belá na Ciroche, Cirókabéla, snin. okr.
- Bela Košicka*, do *Belej*, na *Belej*. Obec Košická Belá, Kassabéla, koš. okr.
- Belavi*, príd., modrý. „Toti belavi bandurki ja sebe upik“, Treb. „Dva vali postavu na suken belavu“, z „rusn.-slov.“ pesničky, Zpiew. Kollárove II., 38.
- Belec* (?). „Čuču bezej kolūšu ča, jak ti ušňeš, ochab'u ča“, Ud.
- Belejovce*, -jovec, -jorcoch. Ruská obec Belejovce, Belejóc, mak. okr.
- Beliš*, beluš, -a; plnený koláč. „Tam belo m'esa, beliša (+ langoša)“, Ud. „Beluše, to kočače cenke, do nich ře dava kapusta, kaša abo grule“, Kluk.
- Belo*, krstné meno. „Bulo mu meno

Belo“, Šarv. V tomto prípade poslovenčené z maď. *Béla*.

Belža, -i. (U Nied. Belša). Obec Belža, Hárombölzse, koš. okr.

Beňakovce, do -kovec, v -koúci. Obec Beňakovce, Benyék, koš. okr.

Beňecina, do -ini, na -iňe. Ruská obec Benecina, Benetine, sobr. okr.

Benkouze, do -kover, u -koúzi. Obec Benkovce, Benkóc, vran. okr.

Bereciňec, -nca. „Pre pletki zavarti šedzel v berecincu, a kľuč starosta dzeákza zaroňel“, Straš. 13.

Bernatfala, -i. Obec Bernatfalva, Bernátfalva, koš. okr.

Bertotovce, do -tovec, v -tovcoch, bertotovski. Obec Bertotovce, Bertót, šir. okr.

Besčad, a. Beskid. Hum.

Bešeda, -i, reč; *bešedorac*, *bešedzic*, hovorit; *bešedliví*, shovorčivý. Této slová sú pôvodne majetkom poslovenčených Rusov; v podreči zemplínsko-ungskom bešedoranie má prevahu nad hutoriním, toto sa v posledné časy veľmi šíri. „Choto totu moju bešedu vypovi, ta po pas šívi kameň zostaňe“, Sobr. „Z ňím řebesedoval“, Geč. V Papine a v Snine sa vráví len „bešedzic“. „Budz shvarľivi, bešedliví“, Čít. V., 489. — Sr. *hutoric*, *hvaric*, *rečovac*.

Bester, do -teru, v -teru. (U Nied. Byster, Bystiar). Obec Bester, Beszter, koš. okr.

Betlanovce, do -novec, v -novci. Obec Betlanovce, Betlenfalu, novov. okr.

Bez predložka, cez. „Bez lea“, Gan. — V tomto smysle z pravidla sa užíva prez, v. toto.

Bezperak robic = huncútstvo robiť. Šarv.

Bežoúce, do -žovec, u -žoú ich, príd. *bežoúški*. Obec Bežovce, Bezð, ungv. okr.

Bic I, bit. „Žima me bila“, Sob. „Začal ſe tress, jak kedbi ho strašna žimnica bila“, Kal. 1887, 59. — Krev začala mu z ustoch bic“, Kal. 1887. 59. —

„Robotníci cehli biju, chtore ſe potím pala“, Šarv. — „Nihda v živoce ſom ſe vidzel ešči, žebi dvojo ľudze tak mocno

jedno na druhoho biļi“, Straš. 38. — „Ach, očička, ſive očka, což tak na ſen bijece?“ Smiž. (Miš. Pies. 80). — *Bic* ſe. „Ešči ſom maľučka, už ſe za mňe biju“, Mark. (Miš. Pies. 54.). „Kobuľa ſe bije a krava ſe beha“, Šarv., Kluk.

Bic II, byť. Tento neurčitok je bežný v samosvojej reči východoslovenskej; v podreči zemplínsko-ungskom je bežnejšia forma *buc*, v. toto. „Može to bic“, Šarv. „Mi ſehodní bic daľej o hladze“, Žir. „Ja bi tiž ſemuſel pri vas bic“, Gab. „Či him ſemohol u vas za juhaza bic“, Lub. „Bul za vojaka abo bul vojak (ne bul vojakom)“, Šarv. „Dzívka, chtora bula v noci pod ſibeň, (ne pod ſibeňu)“, Šarv. „Princovi bulo na žeňeňu“, Šarv.

Bičák, nôž na zahýbanie, zahybák. V Rozhanovciach *bičák* = žabykláč. „Bičák maju ťem Madari“, Šarv. Kaččak. Dla Kaččaka v Šarv. menujú žabykláč: *drevěňaček*.

Bida, -i. 1) Bieda, núdza: „Ledvo ſ veľkú bidu ſom domu prišol“, Plav. „Jej tak z bjadi pomohli“, Hnil. 2) Zosobnená bieda: „Ja ſepujidzem, bo v noci povodz buťa, chto zna, jaka bida tam prišla“, Hanšar. Obrazne: „Bida me našla“, Hum. Porov.: „Prišol do chúži a vera *ljida* ſídiúa za pecom a ſa obuváňa“, Rep. Niž., tu, 460. — 3) Vulva: „Za bidu ju ulapil“.

Bidkaš = bedákaſ. „Preco ti tak pláček, preco ti tak bidkaš Bohu?“ Straž.

Bidlo, -a. „Dobre bidlo rohi ma“, Čít. V., 494.

Bidni, príd. núdzny, chudobný. V tomto poslednom smysle hlavne v podreči-ungskom. Por. *chudobni*. Bidni človek, aj: chudák! (S polutovaním.)

Bidoúce, do -ovec, v -oúcoch. Obec Bidovce, Bód, fiz. okr.

Bideni (?). „Kamaraca, na bidznom mana z ſeba leci“, Gab. — Akiste z mad. bizony.

Bijacovce, do -ovec, v -ovci, *Bijacovčan*, *bijacovski*. Obec Bijacovce, Mind-szent, sp.-podhr. okr.

Bijak, v. cepl.

Bik, -a. „Bik je ročnák vimiskovani“, Jabl. Pripomni: „Volal na biču, na... tak Mudroch ohlašil že heé“, Šarv.

Bili, príd. biely. „Spul do bieleho rana“, Lub. Na Spiši sú bežné kŕtie tvary: „Bjelu jak ľneb“, Hnilč. „Kandžeraste vlasti viša jej prez bjelučke pleca“, Kov. Kov.

Bilic, bieliť. „Prave biele školu s vapnom“, Šebn.

Bilizna, -i. „Bilizna ňe perše virajbe a tak ňe vipere, potom ňe zakrochmalí a tak ňe vimaugluje a vibigluje“, Šarv. *Rajbae* = kničkat.

Biroš, -a. Ženatý, prírodninami platený slухa pri rožnom statku. „Išli kolo mňa trojmi biroši na štiroch voloch“, Šarv. Objavuje sa aj pôvodná forma maďarská: „Bireš počli hledac“, Minds.

Biroù, -rova. Predstavený obce. Všeobecne užívaný výraz v podreži zemľungskom. „Lesní kerul prišol do birova“, Hum. „Biroù dal valal svolac“, Hum. Počuť aj *richtar*, hlavne pred Topľou.

Biorac, vládat. Veľmi rozšírené. „Koňe řehirovali“, Bare. „Joho kobulka řehirovala cahac“, Struž. „Birujem za ťeja chlopoch“, Ostr.

Bisahi, nakladené vrece, ktoré sa prehadzuje cez chrbet koňovi. Hlavne u Rusnákov. Hum.

Bistra, -ej. Ruská obec Krajská Bystrá, Krajnóbisztra, mak. okr.

Bistre, do -oho, u -im. U Hn. Bistra, u Nied. Bystrá; počuť už i tieto tvary. Ruská obec Stropk. Bystré, Sztrópkó-bisztra, stropk. okr.

Bistre, -eho, -im. U Hn. Bistre, u Nied. Bystré i Bystrá; v nom. počuť už aj formu Bistra, ale v skloňovaní sa zachováva pôvodná forma. Obec Topl. Bystré, Tapolybisztra, topł. okr.

Bistrica, -i. V. slivka.

Bitangu, muž. „So ja tebe, bitango, kazala“, Bež. — Počuť aj *bitang*, -a.

Vok.: *bitangu*!

Biuni, z mad. hō. 1) veľký (o obuve

alebo o šatách): „Obuv je cesni abo bivni“, Šarv. „Ked je obuv bivni, zrobja ňe na ňím rance abo holem jeden raňec“, Šarv. 2) hojný. „Bivno višnurovane šati“, Čit. V., 163.

Bizovac. „Ja bizujem“, Šebn. „Že je pre kraločnu tovar a ňebizuje ho na inuša“, Sobr. Z mad. *biz-ik*, dôverovať, sveriť.

Biztatorac. „Sluha ho biztatoval, žebi ňe ňiľ ňestaral“, Bert.

Biztorni, príd.. „Bisztonvi abo pevní, to je jedno“, Šarv. Z mad. *biztos*, istý.

Bjela, -ej. Pol. Bjala, Bjelon, bjelaki dla výslovnosti maloslavkovskej. Poľské mesto Spiš. Belá, Szepesbélá.

Bjela Nova, -ej. Pol. Novo Bjala, Bjelón, za Bjalom sum Tatry, dla výslovnosti v Krížovej vsi. „Novoljalcon“ v Niž. Ružbachách. — Poľská obec *Nova Belá*, Újbéla, starov. okr. vo Spiši.

Bjela, do *Bjelej*, u *Bjelej*. Ruská obec Zb. Belá, Izbugyabéla, prilúčená k Valentovciam, v hum. okr.

Blaňar, -a. „Blaňar je, chto noší sklo a oblaki robi s valala na valal“, Šebn.

Blancar. „Kulaga čerkaca, s totu straň a phasi pastirj statki, žebi ucekalí. Na kulage jest štiri železne blancare na koncu, ta te čerkaju“, Kluk. „Z jeho dvora... dva šumne koňe s bliščacima blancarami vihadzali“, Orel V., 47.

Blandzie (?). „Co blandzeš telo do šveta“, Hum. — Poľ. *blądzić* = blúdiť.

Blarac dla Iremského v Let. = vraciať, v. SMS 1904, 50.

Blažor, -a. Ruská obec Blažov, Balázsvágás, vtor. okr.

Blich. „(Šeno) kedaž je ňe suché, ta ho rozehňeme na blich, žebi ňe sušilo lepši“, Dobr.

Bluc, plút. „Bluc ňe u nas hutori, ňe bluvae“, Šarv.

Bludem isc. „Un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta lem išol bludem“, Gab.

Blukac ňe, túlat sa. „Plance ňe po lesoch abo bluka“, Šarv. „Blukal ňe a

priblukal ňe až do Šarišského zámku“, Šarv. „On ňe bľukal po lese, bo buť řepeň“, Olc. Dla Iremského v Let.: bľukac, v. SMS 1904, 51. — Pol. błąkać się i błąkać się.

Bobački. „Na hodi ňe peču bobački a jedza ňe s tlučením makem“, Šarv. — Opekance.

Boca. „Na, boca, na!“ tak sa privoláva krave v Šaci.

Bocan, -a. „Bocan abo gola, to je jedno“, Šarv. „Bocan ma ešči i tote mena: bohdál, čáp, góla“. Čit. III., 11. — Čitatel nesmie rozumieť, že sa to pohahuje na východnú slovenčinu.

Bočar, -a. Obec Bočar, Bocsárd, koš. okr.

Bočka, -i, sud. „Spadla s pojda bočka a ňet takeho bednara, co bi ju pobiť“, Podhr. „Položili ju späť do bočky od kolimaži“, Hran. Sr. bačka, bečka.

Bočkac, blavne v podrečí zemplungskom: „Pastirotu Jančo našo dzučē bočkal“, Šeč. „Oblapila a pobočkala ho“, Sobr. V samosvojej reči prevažuje: bočkac, božkac. „Ho pobočkala“, Hrab. „Krašne ho pobočkala“, Šarv. „Ju oblapil a pobožkal“, Rasl. — Aj v uh. rus.: „Ho krašne pobožkaňa“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bočkor, -a, pomn. bočkori, krpeč. „Bočkori v našej reči; krpeč ňeznameň“, Šarv. Už toti bočkori popredzíral“, Ban. „Choč bi šedzem pari železnich bočkoroch podráu“, Bež. „Bočkori na nohi“, Barc. „Stari bočkor, novi remeň, až naveki vekom amen“, Šipl. — V Daniš. a v Odor, dla Miška (SMS 1896, 166): bočkore, kelo podre“.

Bočník, -a. „Bočník su remenne, kum ňe zakapčaju ſtrangi, a ſtrangi ňe zakapčaju na bareuško“, Kluk. — Sr. barco.

Bodac, klat. „Bujak boda rohama“, Let. Iremsky.

Bodaj. 1) „Bodaj ce Buch skaral“, Lub. — 2) Býva prvou čiastkou zámen na mieste hoc: Bodajchto = hocí-

kto; bodajchtori = hociktori; bodajaki = hocijaki. — 3) „To bodaj maju zapísane!“ Dla Štefska v Batizovciach: To sotra majú zapísané? Inde som ho nepočul v tomto význame.

Bodolak, -a. Obec Bodolak, Bodonlaka, vtr. okr.

Bodruďač, -u. Ruská obec Bodruďač, Bodružsal. mak okr.

Bodranka, -i, v. badvana.

Bohatíčec. „Preco to, že z palenki židzi bohatňaju a ſedlaci hudobňaju“, Šarv.

Bohdanočce, do -ovec, u -očci. (U Nied. aj Bogdanovce). Obec Bohdanovce, Bogdány, ntor. okr.

Bochník, -a. „Ked rechtorka treći bochník na stol prihneala, poznamenala ho najsamperši križom, potom ho načala a skrajek (= odkrojený bochňák) dolu skurku na stol položila“, Gan. Kov. SMS 1901, 84.

Bojtar, -a, z mad. „Bojtar pri majirníkovi (v. toto!) kravi paše“, Šarv.

Bok, -u. 1) „Virubal dobrí čatľou a kone po boku“, Barc. — 2) „Pivnícu malí pod bokem“, Gab. — 3) „Na boku (= po strane!) boli mláki, dze kački plavalí“, Sobr. — 4) „Dala mu ten bok sláňini“, Šač.

Bokanče, boganče. „Či mu bokanče ňepopraví“, Dluh. C. „Bogancé obuval, remenki zapletal“, Smiž (Miš. Pies. 91.).

Bokolouň, -ova, ploský súdoček. „Bokolouň vina“, Bež.

Bokša, -i. Ruská obec Bokša, m. Bokša, stropk. okr.

Bolároň, -ova. Obec Bolárov, Bolyár, ntor. okr.

Bologd, do -gda, v -gdze. (U Nied. Bolog). Obec Bologd, m. Bologd, fiz. okr.

Bombulečka. „Išlo dzievčatko hore lučkami, malo fartušček s bombulečkami“, Smiž. (Miš. Pies., 88.).

Bonkočce, do -ovec, u -očcoch. (U Nied. Bunkovce.) Obec Bunkovce, Bunkóč, sobr. okr.

Bora, -i. Barbara. „Tej služke bulo

meno Bora“, Kluk. *Boriša*. „Borišo, poviedz mi“, Kluk.

Borov, do -ova, u -ore. Ruská obec Borov, Borró, hum. okr.

Borsukj, -ka. „Borsukj ma take nožki jak medvedz, vikarmi sú až na 40 i 50 suntoch a žije v Žemí v dziroch“, Kluk.

Bortak, -a, sprosták. Lub., Let., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Božice, do -šcie, u -šici. (U Nied. Bošnica.) Obec Božice, Bosnyica, seč. okr.

Bosorka, -i. „Zavolal totu bosorku (abo jendžibabu)“, Sob. „Žeži nežil z hú, s taku bosorku“, Kap. „Bosorku ťemiloserdne obidvom psom ruceli“, Šarv. „Žeži bosorku rozkopali a po calim ſvece rozrucali“, Šac.

Bosorstro, -a. „že to ňe je žadne bosorſtvo“, Čit. IV., 94.

Brabeňak, mravec. „Su aj take chrobaci, jak pčoli a brabeňaki, chtore svojo nove pokolenie s veľkou staroscu až do upelneho zrostu chovaju“, Čit. IV., 120. Vidz aj *brahuňec*, *bramce*.

Bracik, -a, *bracišek*, -ška. Zdrobnelle formy z „brat“. „Bracik jej ňedať pic“, Lem. „Bracišku, ňenos vecej toto dzecko gu mňe“, Sob. „Bracišku, dze si ſe ti tu vŕzať“, Smiž.

Bracejovce, do -orec, u -oūci. Hu.: Brecejovce, Nied.: Braceovce a Braciovce. Obec Bracovce, Berettó, mich. okr.

Bradavka, -i. „Bradavka je 1) kura dupa na ruky, 2) na ženskych peršochoch, co dzecko bere do gembí“, Šarv.

Bradlo, -a. „Ked ňit pivníci, bandurki ſe kladu do bradla. Ale hudobni človík, co ma dzešec-petnac miški, visipe jich do dolini“, Šarv. -- Do „bradla“ kladú sa „bandurki“ vrstva na vrstvu a prikryjú sa hlinou.

Brahuňec, -nca. „Robotní ľud lem tak ſe hamžil po polu jak brahunce“, Čit. IV., 90. -- V. *bramce*.

Brajtin, -a, v. *braldian*.

Braldian, -a, mladý zať. „Svojeho braldiana zochabila a pošla het s Jan-

kom“, Olc. „Še zaš do ňeho zaľubela, bo svojeho braldiana řechcela“, Lub. „Jak braúta s braúdianom zaspali“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 146.). Braldiana menujú vo V. Šariši: *brajtin*.

Bralta, -i, nevesta. „Bralta stredušneho brata ho doraz poznal“, Lub. „Jšoť ku bralce“, Olc. „Keho vidzi, braútu pri žlabe uvadzenu“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bramce, mravec. „Ten človek ťema pokoja, Iem ſe tak hamži jak bramce“, Šarv. V. *brabeňak*, *bravenček*, *brahuňec*, *bramuška*.

Bramuška, -i, mravec. Šarv. V. *bramce*.

Brani, pomu. Brány pozostávajú z 5 välkov drevených, priem. 36 alebo 1 menej železnych *zubov*, behúna a desiek, z Brezovice podal Posp. ČMS 1899, 8. — „*Braňik* je klieneč z brani“, Kluk. „*Braňik* je klieneč v braňe“, v Lučivnej i v Gerlachove, aj na iných miestach; „*zub*“ som zriedka počul. — Porov. „Každi mal zubi jak braniki“, Cepl.

Braňisko, -a, meno vrchu medzi Širokým a Spiš. Podhradím, na hranici Šarišsko-spišskej. „Skalisko Braňisko, porubana skala, cože tebe, draha, tak ode mňe braňa“, Smiž. (Miš. Pies. 75.).

Brat, -a, brat. „*Strični brat*“ = bratanec, Šarv. „*Bratiňak* to ſin od stričnicich bratoch, vec v štvartim pokoleniu“, Šebn.

Bravenček, -čeka, mravenček. „Aňi muška, aňi bravenček tu ņejodzde“, Smiž. — Vidz: *bramce*.

Brecijovce, do -jovec, u -joúci. U Hn. Brecejovce, u Nied. Bretejovce a Braciovce. — Obec Brecijovce, Berettó, ntor. okr.

Brechac. „Dala take koľače tim psom, žeži ňe brechali“, Gan. „Pes zbrechaū“, Bež. „Dva poradne bundaše jak vilci z dvora viskočili, s každej strani nas obrehovali“, Kal. 1887, 48. „Obidvoje ſe ſe *pobrechali*“, Treb. Toto posledné: pohaniili!

Brekoň, do -ora, u -ove. Obec Brekov, Barkó, hum. okr. — Posmievajú sa im, že „ulapili žabu rakuňu a mišeli, že to bosorka, bali sú ju zabie, karmic ju nechceli, ta ju uvadzili na lanc a odprovadzili ju do Ungvara do svoho panstva...“

Brendza i brenza, bryndza. Šarv.

Brestov, do -ova, ū -ove. Obec Brestov, Boroszló v ntor. okr.

Brestov, do -ovi, u -ove. Obec Brestov v hum. okr., Homonnabresztó.

Brestovik, -ika. Dla Hn. Berestov. Ruská obec Brestovik v hum. okr., Izbugyabresztó.

Brezov, -a. Obec Brezov, Nyirjes, top. okr.

Brezovica, -i. Obec Brezovica, Berzvice, vtor. okr.

Brezuvka, -i. Obec Brezuvka, m. Brezufka, top. okr.

Brežnica, -i. Obec Brežnica, Nagybrezsnyice, stropk. okr.

Brežnička, -i. (U Hn. Mala Bereznica.) Ruská obec Brežnička, Kisbresznyice, stropk. okr.

Brida, bridota = ošklivá ženská. „Idz do frasa, ti brido“, Lub. „To bridota“, Šarv.

Bridki, príd., ošklivý. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež. „Tota od perzej ženi bula barz šumna, tota druhá bula barz bridka“, Hnilč.

Bridoš, -a. „Bridoš z perzej klasi“, Daniš a Odor. (Miš. SMS 1896, 162.).

Bridzic, nečistisť vôbec. „Pobridzil šmati“, Šarv. *Bridzic* sé: „Suka i mačka sé bridzi; ovca sé hoňi“, Kluk.

Brihaľe. „Ked sé šturuje sc'erisko, to sé iem tak brihaľe poprevracaju“, Mark.

Brila, -i, tlapkastý kameň. „Po briľoch chodzic. Pred koscil po briľoch“, Giralt. „Sé čudovali, že kameň buť odvalení od jich bivaňa, chtori kriľ dzvere, taka veľká briľa“, Ole. Z prvotného upotrebovania briľy na zakrývanie otvorov prešiel názov aj na tlapkasté neka-

mene: „Brila pred pecom, zo skaľi, abo zo železa; briľu sé založi pec“, Mark. — Neviem, či je bežné prievranie (v Straš. 8): „Moenci, veľki hlop jak brila“.

Brinkac, cengač. „Čingalka brinka“, Šarv. „Orgaňista na skonaře dal brinkac“, Straš. 11. „Brinkaju hosci na kelnera“, Šebn.

Briteū, -tci, britva. „Dal sebe spravic jednu balitu zo samej oceľi, ostru jak briteū“, Straš. — Porov. „Na co jej tota britva“, (Slov. ves, tu 452).

Britvi, holit, Hum. Bezpochyby preklad mad. borotvál.

Brizgnue. „Iem se rozbrizgla voda“, Cepl.

Brod Krasni, do -odu Kr-oho. Ruská obec Krásny Brod, Krasznibród, hum. okr.

Brajic. S chlapcami brojiť, s chlapcami nie celkom slušné figle robiť, z Let. Iremsky. „Na Jareho gazdi dvore dzeci broja“, Čit. V., 379.

Brud, -u, špina. „Ked maš na šace dajaki brud“. Čit. IV., 121. „Ti ho schováš do teho brudneho mecha“, Čit. V., 37. „Brud“ a „brudni“ som počul aj sám, menovite mám ho zapísané z Šarv.

Brumblovac, drumblovat. „Lebo mi zahrajce, lebo mi brumbľujce“, Hnil. (Miš. Pies., 21).

Brumčer, mrmľač. „Co mlinar pod nosom sebe brumčel“, Kov. (SMS 1898, 59.)

Brunda, i, čmela. „Brunda je obrosnuta a okruhlá a telo tri raz jak pčola; v lese i po roloch, po lukoch žije po džiroch“, Kluk.

Bruňic, bzučač. „Staňe sé ale, že medži blažňivima pčolkami jedna a druga vinde von a začne medzvedzovi okolo nosa bruňic“, Čit. V., 243.

Bruslik, -a. „Kušnír žije kožuchi, bruslik“, Šebn.

Brusnica, do -i. Ruská obec Brusnica, Brusnyica, stropk. okr.

Brutovce, -ovce; u -ovci; -ovski, príd., -ovčan. — Obec Brutovce, Szepesszentlőrinc, sp.-podhr. okr.

Bubnar, -a, bubeník. „Bubnar mu za to podzkoval a na stranu stanul“, Straš. 24. „Našol ře jeden bubnar, chtori ře volal Garas“, Hum.

Buc, byť. „Tam muša buc“, Treb. „Šak ja řemušim u řich buc“, Seč. „Co to ma buc“, Komar. „Čudovali ře, co tam može buc“, Luč. — Porov. bic II. — V Hranovniči: „Ja musím už lem s tebu buc“, tu 448.

Buclovjani, -ovjan. Obec Bucloviany, Bucló, sekč. okr.

Bučori pomn., nábytok chudobnej chyže. „Bučori, take strare bečki, ſafarne na muku, ferſlogi itd.“ Šarv. „Richtar s predſtavenima začali húdobne bučori z hiži von vinaſac“, Kul. 1847, 53.

Budar, -a, záchod. Hanšar. Tu aj „reperat“.

Budinek, -ukn, niečo vystaveného, tedy budova. „Cimerman kreše drevo na budinki“, Kluk. „Zapálili totu šopu a z ňu i vecej budinki pohoreli“, Barc. „Budinki ře buduju“, Šarv.

Budkovce, -ovec, u -vci. Obec Budkovce, Butka, mich. okr.

Budzigan. „Ma teki budzigan, ešči je na peje milé, a ked ho ruci, až ten da h ſčerči na hiži“, Sipl. — Nikdy nie „podsekáň“.

Budzim'er, do -mira, u -meru. Obec Budzimir, Budamér, ntor. okr.

Buglovec, do -ovce, v -orcí; -ovski, príd., -orčan, m. — Obec Buglovec, Göbölſalva, sp.-podhr. okr.

Buchnuc, buchnút. „Buhla do dzveroch“, Hrab. Porov. *buchta*.

Buchta, -i. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo“, Hum. „Tak ře na nu rozhnevala, že ju dobre vibuc'itala“, Hnil.

Bujak, -a. „Bujak je ře vimiškovani“, Jabl. „Ked ceļe řechcem chovac za bujakom, ale za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73. Porov.: „Priša krava ku bujakovi, bujak jej z-řamaū“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bujikor, -a. Obec Bujakov, Buják, ſir. okr.

Bujni, príd. „Bujni je — dobré rozroſení“, Šarv.

Bukev, -kvi. „Na buku rošne bukev, je triuhlasta“, Kluk.

Bukovec, -ovca. — 1) Ruská obec Šar. Bukovec, Šárosbukóc, stropk. okr. — 2) Ruská obec Zempl. Bukovec, Žemplénbukóc, stropk. okr. — 3) Slen. obec Bukovec v Ab., Bukóc, v koš. okr.

Buksa, -i. „Peňeži cali rok do buksi ſkladaju“, Šarv. — Nem. bühse.

Bulčec, blbotáč. „Ked calu ſtaſku chceeme vilac (razom!) a prevracieme ju, ře-leje ře jedním duškom jak z ruri, ale bulči a pretarhnuto idze“, Čit. IV., 162.

Bunduň, -u, valaský pes. „Dva po- radne bundaše jak vilci z dvora viskočili“, Kal. 1887, 48. — Z mad.

Buňcice, do -n-cic, v -ňecici. (U Hn. Buňacie; u Nied. aj: Bujetice, Bujanovce). Obec Bunečice, Bunyita, ntor. okr.

Buraň, -u, muž. „Plane rošlini ſeſi-jake“, Šarv. „Perši raz ſetrebja ju okopne, řem od buraňu očiscic“, Kal. 1887, 78. — *Buraň*, -i, žen.: „Tatarku ale spražil perun tak na čarno jak uhel, i bula teraz tam na poľu buraň bez života“, Čit. IV., 42.

Buri, príd. „Bura ovca je taka, eo ma buru ſerse: aňi bjetu aňi čarnu, řem taku popeſiſtu“, Kluk. — „*Burči*, tak voľaju pſoch burich“, Kluk.

Burka, -i. „Na trecu noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho pre-vracie“, Sobr.

Bušovce, -ovec. Po pol. Busovce, do Busovjec, busovski, Busovjon. Nemecká obec Bušovce, Busóč v kežm. okr.

Buti. „Buti ſu valalsko čižmi“, Šarv.

Butúcc, práchniveč. „Zarno v źemi zbutňeje, ked je dluho sucho“, Let.

Buzafalva, -i + *Buzafuła*, -i; dla Nied. Buzice. Obec Buzafalva, m. Búza-falva v koš. okr.

Bužinka, -i; v *Bužince*. Obec Bužinka,

m. Buzinka v koš. okr. — Mad. názov mä pohýnal, aby všestranne pátral po slenskej výslovnosti toho mena, a skutočne som ho počul aj takto vyslovovať: *Bužinka*. Podobá sa pravde, že je pôvodne v spojitosti s menom Buza-salva, a v tom prípade by sa malo písat v reči spisovnej: *Buzinka*. Hnatiuk ho píše takto. Niederle — *Bužinka* Rodinné meno *Bužinkay* je odvedené od mad. názvu; v tejto veci nepodáva tedy svetla, ale môže mať vliv na zistenie starobylosti súriem zo z.

Bužňa, božnica židovská. „Že už štyri roky ňebul u bužni“, Hum. Neviem, či sem patrí aj názov kúpeľov v obci Baldovce: *Bužňa*, v. *Baldovce*.

Bzdina, -i, smrad z prdu. Hum.

Bžane, -oho. Podla Hn. a Nied. *Bžani*. — Obec Bzané, Bodzás v stropk. okr.

Cabov, -ora Ruská obec Cabov, Cáboc v seč. okr.

Cadzic, pol. cadzič. „Komara cadzi a muchu prelkne“, Čit. V., 491.

Cehac, ľahač. „Ja už toto vidzel, ta me za tim ňecahňe“, Šarv. — Má to nezaujíma!

Cahanovce, do -ovce, v -očoch. Obec Cahanovce, Tibany v koš. okr.

Cali, príd., celý. „Cali rok“, Šarv. „Caľ svet“, Gab. „Caľi“, Harh. „Caľkom ňemohli vinse“, Ken. „Ta už me calkom vikupiš“, Šir. „Jak už caľkom buš grati podrete“, Jabl.

Cap, -a, cap. Jabl. — V Brezovici (v Šar) chodia na konci fašiangu s *capom*. Posp. ČMS 1900, 29.

Capak, v. *Capi*.

Capi, *cepi*, *copi*, -och, pomn. „*Capami* ſe mlaci“, Kap. Posp. z Brezovice uvodí: „*Capy* (*cepy*) Ich čiastky sú *bidlňi*, ktorú v ruke drží, *capak*, čo sa s ním bije, kapice na bidleň i capaku sviažu sa spolu s *cerorku*“, ČMS 1899, 8. — „*Cepi* maju dve časťi, vekša ſe vola *deržak* a menša *cepak*, a dze ſe spojuju do-

vedna: to su *kapice*“, Ščav. „S cepami ſe mlaci. Mala časťka ceponch je *bijak*, na bijaku mame *kapicu*, i na deržaku kapicu, tote ſe dovjedna spoja zoz cvorku“, Šarv. „Spraú ti nam z toho ťeleza troji copi“, Sobr. „Jak ſe toti ſejſ'mi dokonalí, tak druhí ſejſ'mi ulapili copi“, Sobr.

Celula, -i, cibula. Kluk.

Cee popri *čec*, *dec*, v. této. „Bo ľudske jazíki horšie ako (nesprávne!) meče; porube, prošeče a krev ťepoceče“, Sbor. Mat. Sl. I., 27. „Kreū tak budze cec, jak kedžbi vola zarezau“, Bež.

Cehla, -i, tehla. „Robota ſe zastavila na čas a žadne cehli ſe ňebili“, Orel.

Crla, -eca, tela. „Še vžal toto cele ukradnuc“, Šarv. „Cele uvadzic“, Šarv.

Cemni, príd., ſlepý. „Oňi jemu doraz dali okuliare zrobic, žebi ňebulo poznac, že je cemni“, Rašl.

Cepak, v. *Capi*.

Ceper, prisl., teraz. Bežné blavne v podreči z.-ungskom. „Ceper ja jak kedž bi jednu chleboňku s makom povíšival na mňe“, Bež. „Znaš ti, čleveče, jak ja tebe ceper zaplacu“, Taš. „Ceper, ceperka pojdu“, Ud. V Udavskom som ho počul aj priechodnou formou z ruského: *tseper*. V Dluh. /C. a v Pap. tiež ceper, ceperka.

Cepli, príd., teply. „Cepli ſe poví, že topli“, Šarv. „Dal mu nahrajac jednu kadzu ceplej vodi“, Šir.

Ceplica, -i, (*Cepličjan*, -a). Obec Ceplica, Szepesteplic v sp.-sob. okr. — Počul som od tamojších rodákov aj takto hovoriť: do Ceplic, z čoho by sa smelo zatvárať, že obec mala pôvodne meno pomnožnej formy: *Ceplice*. V lokálnej počut naveky v *Ceplici*, ale vo vých. slenskej reči je to možný lokál aj od pomn. formy: *Ceplice*. O takých lokáloch v II. oddelení práce.

Cepličani, do -čan, ū -čanoch. (U Nied. aj Taplíčany!). Obec Cepličany, Tapolcsány v ntor. okr.

Ceplička, -i. (*Cepličan*, -a). Obec Ceplička, Teplička v novov. okr.

Cera, -i, zo spis. reči. „Mała dve ceri, pastorkuň i svoju vlasnu“, Mark. „Mali jednu ceru“, Plav. — Ináče: *dzicka*, *dzjevka*.

Cerlica, -i, trhlica. „Usušene (konope) na cerlici trepju“, Čit. IV., 8.

Cernina, do -nini, u -nini, u Nied. Černina. Obec Černina, m. Černina v hum. okr.

Cernini, -nin; dla Nied. Černina a Černica. Obec Černiny, m. Černina v mak. okr.

Cerpečliví, príd., trpežlivý. „Pita se něcerpežliv“; Šarv.

Cesni, príd., tesný = núdzny. „Kedi cesni čas boū i von z toho Ņikdze-varoša višou het“, Bež.

Cesta, -i, len po Spiši; inde *draha*, v. toto. „Pošli vedno za cestu“, Jabl. Z Mark. a zo Ščav. mám zápisu: „U nas cesta, ne draha“. Z Kluk.: „Hradská draha, orsacka draha, i po valale je draha; cesta je ťem v polu, pomedzi roľe, po lesoch“. Ale z Kluknave mám aj takýto zápis: „*Das peje minut cesti*“, z čoho sa dá zatvárať, že je *draha* i v Kluknave novšieho pôvodu. „Prišli na križnu cestu“, Ceplič. „Cestovníci hvareli“, Ceplič. „Tote trome cestovníci“, Rep. — Aj v Niž Repašiach: „Bjedofij ľovek odcestovaň“. — Je povšimnutia hodné v osobe zo Straž.: „Idze vun za hradsku“.

Cetror, -a, tetrov, Kluk. „Hľuchaň, to druhí sajt teho vtaka“, Kluk.

Cežki, príd., ťažký. „Nelajce, ťebice moju frajoročku, ťerobce cežki žal mojomu sárdečku“, Šar. Zpiew. II., 90. „Hore řibki, hore, hore bistrú vodu; cežke rozlučeň mila moja s tebu“, Šar. Sb. Mat. Sl. I., 27. — „Cežki“ je prírodná forma vo východnej slovenčine, ale užívajú v nej z pravidla poľskú formu *ćežki* („ciężki“), ktorú vyslovujú: *ćežki* popri *cežki*, v. této.

Cibava, -i, (Cibavan, -a). Obec Cibava, Tiba v sobr. okr.

Cicac, ssat. „Dzecko ūemaľo co cicac, bo jendžibabina dzivka ūemala ho čim dojčic“, Sob. „Te prašeta, co ju ciecali“, Štv.

Cieek, v. pipka.

Cicka, -i, cecok. „Jedna perš ženskej ſe vola cicka“, Šarv. „Ked cele ūechcem chovac za ‚bujaka‘ (vidz toto), ale Ža vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73.

Cidrin-princezna, pôvodné meno vy- počutej prípovedky. Šir.

Cigan, - . „Prišol cigan“, Malov.

Cigaňic. „Ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja ņič za viru ūedam“, Šarv.

Ciganoúce, do oreč, u -oúeoč; r. Ci-ganoúč. Ruská obec Ciganovce, Cigá-nyóce v ung. okr.

Cigara, -i. „Nabral sebe z karčmi ci-garoch“, Šir.

Cigaror, -a, Šarv. „Pital sebe vina, kelo mu potrebno, i cigarovi“, Žir.

Cigelka, -i, v -i. Ruská obec Cigelka, m. Cigelka v sekč. okr.

Cigla, do -i, v -i. Ruská obec Cigla, m. Cigla, mak. okr.

Cilingne, cengat. „Prave, co Skoči-krak dobich, už na obid cilingali“, Hum.

Cilovac, cielit. „Na ūeho s puškami cilovali“, Hum.

Cimbora, -i, mad. cimbora. Veľmi rozšírené v podreči z.-ungskom.

Cintir, -a. „Žebi ju ūigdze do cintúra ūepohovali“, Bard. „Vžal teho trupa i odhľa ho na cintir“, Šarv. „Pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti“, Hrab. „Idzem do cintjira, bol v cintjiru“, Kluk. „Do cintjera me ūehovajce“, Lem. „Z cintera pošli do jej burku“, Ban. — „Ti si bola na emtiri“, „Chodzila na cmiter“, Bat.

Cirker, -kei Gen. nikdy nie na -e!

Cirňák, -a, trhovec. „Ci mam teraz zrubac cirňaki“, Čit IV., 183.

Cirne, -a, trnie. „Už toti bočkori po-predziral. Doraz to zbračil, bo mu už cirne do nohoch bilo“, Ban.

Cirocha, -i, meno obce i rieky v Zempl., mad. Ciróka.

Cisa, -i, meno rieky Tisy. „Je voda Cisi čista jak krištál; na rovňinach polbilasta, namulista“, Čit V., 178.

Clírec sé. „Ešte paru časi žil, ale jemu sé elivel“, Šar. — Sr. *cnuc* sé.

Cma, -i; *cmota*, -i; tma. „U tej dzire, dze bula princeza, bulo ema“, Straž. „Tak ema ostalo jak v barániom rohu“, Straš. 32. „Tam jih emota zašla“, Rasl. „Oči brožne sé jej sviceli vov emoce“, Straš. 12. — Príd.: *cmavi*.

Cmiter, v. *cintir*.

Cnuc sé. „Kedz sé vam budze za Maříčku cnuc“, Kap. „Lenže sa mi cneje“, Lučiv. — Sr. *clívec* sé.

Co, zámeno, je vlastné samosvojej reči východoslovenskej, ale zavládlo už aj v podreči z.-ung. miesto predošlého so, v. toto. — Z Bežoviec: „Co je tu novohó“, (Sl. reč I., 414). „Dujem na kridla sam, co bi žme mleč mobli“, Hum. *Co* je bežné s prírastkom takto: *coška* = čosi. V Dluhom na Ciroche počuť seo: „Presco ti, cigan, ťerobiš?“ (Sl. reč I., 383). — Sr. *čo*, *so*.

Cofnuc, opraviť. „Ked dachto rozpravia dacej plano, ta ho treba abo napomnuc abo cofnuc“, Šarv. — Sr. mad. cásol.

Compel, -mpela, strehulec. „Z domovich streh sé ľadovi compel spari“, Čit V., 122. „Dolu kapkaca voda v tom čase tak nahľe zamaržne, že dze dneš lém jednotlive comple bulo spozorovac, jutro už taka hromada ľadu sé stvori jak jeden salat skali kamennej“, Čit V., 214. Obrazne: „Jeden, so mu compel z nosa virgaň až po kolena“, Bež

Cupkac. „Co tam popod jabloň bulo nacupkano“, Gab.

Cvreň = svoreň, Ščav.

Cvorka = svorka, na pr. „cvorka psoch polovníckich“, Hum. V. aj pod *cvipli*.

Ča, týmto slovcom poháňajú voly na pravo. Zápis zo Šarv., Ščav., Kluk. atd.

Čubalovce, do -ovec, u -ovci. Dedina Čabalovce, Csabalóc, spojená v jednu obec so Sterkovecami v hum. okr.

Čabiny, do -in, u -inoch. — 1) Ruská obec Niž. Čabiny, Alsócebinye v hum. okr. — 2) Ruská obec Vyš. Čabiny, Felsőcebinye v hum. okr. — 3) Čabiny u Horbka, Horbokcebinye v hum. okr. *Čubrac* sé. „Dzeci sé čubraju na jarku“ — sa babrajú v kalnej vode, dla Iremského v Letanovciach, SMS 1904, 49.

Čaholic, mad. csahol. Čit V., 38. — Brechať, o kopovovi je reč.

Čaj, -u. — 1) Obec Nižný Čaj, Alsócsáj vo fiz. okr. — 2) Vyšný Čaj, Felsőcsáj vo fiz. okr.

Čakac, v. *čekac*.

Čakan, -a. „Čakan je na jednu stranu a špicati, končisti; potrebuje sé pri koňaňu kameňoch“, Šarv. „Vecej sto hlopoch prišlo na Kasperekuv dvur zoz čakanami jeho dum dolu rucac“, Straš. 38. *Čakanovce*, do -ovec, v -ovcoch. Obec Čakanovce, Csákány vo fiz. okr.

Čaňa, -i. Obec Čaňa, Csány vo fiz. okr.

Čapkac. „Ešči raz zamoč a mi počapkaj tote dolini, može budzem vidzec lepší“, Rasl.

Čaptac. „Rozčaptac nohamá obuv“, dla Iremského v Letan. vo význame: roztlačiť, SMS 1904, 51.

Čarne, -oho. Obec Čarné v Zempl., Feketepatak vo vran. okr.

Čarni, príd., čierny. „Dva psi jak uheľ čarne“, Gan. (Kovalík, SMS 1901, 85). „Vidzela pod prahom v hiži jednu veľkú Čarnu ďviňu“, Štv. „Čarna mačka“, Hrab. „Matka zložila chleba čarneho na stul“, Plav. „Vidzela, že sé daco čaričej a to sé mlín čarneľ“, Hanšar.

Čorno, -oho; rus. Čorne, -oho. — 1) Ruská obec Čarné Krajčanské, Krajnôcsarnô v mak. okr. — 2) Čarné na Makovici, Csarnô v mak. okr.

Černoknežník, -a. „Tam hore sé nadmahnul jeden černoknežník“, Sipl. Aj inde.

Čas, -u. „Tima časi z toho prachu

še zrobil šivi hoľub“, Giralt. „Jutro o ten čas prijdzem“, Čit. V., 97.

Časlovec, do -ovec, u -ových. Mad. obec Časlovec, Császloče v ungv. okr.

Catina, -i, čečina. Lub. „Vžala čatinu, oharnuje muraňki z ňej“, Plav. „Zo sekam ce jak čatinu“, Smiž.

Čatloň, -ova; mad. csatló. „Vyrubal dobrí čatloni a koňe po boku“, Barc.

Čaznuc, v. sčaznuc.

Čee + *čec* m. *cec* (v. toto), tieč. „Dolu karbom najstaršeho brata čeče krev“, Šac. „Voda Cisi je... cicho čečaca“, Čit. V., 178.

Čeče otř, -ova, dla Nied. aj Čečehov. Obec Čečehov, Čečehov v sobr. okr.

Čekac, všeobecné v samos ojej reči slovenskej. V pomicaných podrečiach aj čakac. „Čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc“, Sobr. Priechod: „Šakaj, jak ja sja tobä odslužu“, Pap.

Čekloň, -ova; dla Nied. aj Čaklov, dla Hn. len Čaklov. Obec Čeklov, Csákly vo vran. okr.

Čelenko, -a, hánka na prete, Šarv. Vidz palce.

Čelovce, do -ov.c, v -ovci. Obec Čelovce v Ženapl., Češej v seč. okr.

Čelovce, -ovc. Obec Čelovce v Šar., Česfalu v topł. okr.

Čemerné, -oho. Obec Vranovské Čemerné, Varannóčsemernye vo vran. okr.

Čemerni Pusti, -noho Pustoho. Obec Pusté Čemerné, Márkcsemernye v mičal. okr.

Čenčice, čic. Obec Čenčice, Csontfalu v levoč. okr.

Cepic. 1) Čepčít, čepec položit. „Hodzila som s vami z karčmi do kočela, teraz už ňepujdzem, — bo som začepena“, Hnilčík (Mišk. Pies. 36). Tamže na str. 120. uvodi Mišk to sloveso zo Ždزارu bez predpony: „Kjed će bedom cepic, pořej do pováli, zebe tvoje džeći corne ocka mjal“. — 2) -čapil s predponou roz.: „Buhla do dzveroch, že ich roz-cepila“, Hrab.

Čerac, menit, „čarať“. „Čerac koňa za kravu“, Šarv. V prial. „Čeranku“ (abo čeraňel!) Iem jednemu placi“, Šarv. „Princeza prečerela svuj persceň z Ludvikom“, Straž.

Čeréec, 1) „Puta hrožne čerčeli“, Plav. — Porov.: „Daj Boh šcesce, židu, bo už hlapci idu, už su za dzverami, čerča s tałarami“. — 2) „Iem jarečki bulo čuc raz tu, raz tam, čerčic, jak zo skali na skalu Ieceli“, Straš. 32. „Čerčic“ m. „čerčec“.

Čerebuk, -a, chrást. „Čerebuk, co lita v maju; ožira stromi na jar, liece zo stromu“, Šarv. „Pěoli a čerebuki okolo nieho bučeli“, Čit. V., 80. — Porov. mad. cserébogár.

Čerehovi, príd., črenový. „Čerehovo zubi“, Čit. V., 392.

Čerep, -a, črep. „Ked se rozbije harček hlíšení abo porcinalovi, z teho su čerepi“, Šarv. — Okrem toho: „Čerepom abo zoz škarupu čerepuju dahú“, Šarv. — Po smysle v poslednom prípade z mad. — V. Čiripori.

Čeres, -a, opasok „Čeresom se hlop opáše“, Šarv. „Trafu tam najse jeden čeras“, Lučiv.

Čerevička, -i, črievička. „Zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku“, Ban.

Čerero, -a, črevo. Šarv., Hanšar. „Dostal strašni buł, a do čerevoch tarhače“, Čit. IV., 192. — V podreči lučiv.: „Muškom dam črera, bo tje sa radi v lajnoch babraju“, Lučiv.

Čirkac. „Čerkala bich s podkovkami“, Smižany (Mišk. Pies. 85). „Ti si čerkaš s pobarami“, Smižany (Mišk. Pies. 89). „Čerkac“ s peniazmi v Letan. dla Iremského (SMS 1901, 51). „Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci“, Šir. „Šablu pripasal a tak z ňu o dile čerknul“, Rasl. „Počerkau s gverom a pita sé tot minister, co ti to maš u gveroj?“ Sobr. (V „gveri“ bol prsteň, tedy ten „čerkal“.)

Cerkotac. „Cuje veľki krik a všelijake larmi, z lancami čerkotaňe, jak ked bi furmaňi išli“, Vran.

Čermaček. Dla Čit. V., 276 je „ardzo-červeno-chvoscati slavik“.

Čerpac. „S varechu še čerpe z misi do taňjeroch“, Kluk.

Čert a čort; -a. V samosvojej východnej reči slovenskej z pravidla čert, v z.-ungskom podrečí z pravidla čort. „Bi ce čert vžal“, Let. „Ona bula čert“, Marg. „Žebi čert ňemohol prisť pod oblaki“, Bert. Ale aj: „Tam čorci tunovali“, Mark. — „Prebrať čort mech peňeži“, Sobr. „Bodaj ce čort vžau“, Bež.

Čertiz, do -a, u -u. Ruská obec Čertiz, Csertész v ungv. okr.

Čertizne, -oho. Ruská obec Čertizné, Csértész v hum. okr.

Červ, -a. 1) „Tim bohatše je horuce pasmo v oddziľe ptakoch, obidvojživelňikoch, rib, ptic a červoch“, Čit. V., 238. — 2) „Červami volame mlade pčoň“, Kluk.

Červeni, príd. „Červenu jak krev“, Hnilč. „Vov červenich šatoch jak plameň“, Straš. 24.

Červenica, -i. 1) Obec Červenica v ntor. okr., Vörösvágás. — 2) Červenica v vtor. okr., Vörösalma — Z Kollárových Zpiew. (II., 120/121) pripomínam výsmeňný verš: „Červeňice za hurami, jest tam koscel murovaní; z masla dzvoni, pop z tvarohu: modlímce še Panubohu!“

Červinka, -i. „On sam jak hori prišol nazad a oñedluho na červinku zomrel“, Hist. 62.

Često, príslovka, často. Šarv. *Čestovac* še. „Dahtere še i s vinom čestuju“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Čez, predložka, hlavne v podrečí z.-ungskom: „Čez moro“, Bež. „Po-čez ten les“, Ostr. — V samosvojej reči východoslovenskej sa užíva z pravidla prez, v. toto.

Čeža, -i. „Ostala v čeži“, Šarv. „Zostala Haňčka v čeži“, Sob. — Miesto očakávaného ceža, v. cežki.

Čežki, príd. (m. očakávavého cežki), fažký. „Jemu tam barz čežko buťo do roka žic“, Ken. „Čežko robi“, Štv. „Kedz na tebe čežko budze“, Sobr. „Čežko mi je dobaňac svojo šestri“, Sob. — V. cežki.

Čežoba, -i. „Čežobu ma na peršoch“, Šarv. — Miesto očakávaného cežoba, v. cežki.

Čičava, -i. Obec Čičava, Csicsóka vo vran. okr.

Čiga, -i, mad. csiga. „Čiga male kolesko, dagdze hore uvadzene, ma ja reček po kraju, na totim je porvaz, abo linev, a na ňim še čežke veci cahaju doború“, Šarv.

Čij, čiji, zám. „Pital še ho ten kral, zkadzí je a čij je?“ Sob. „Čij mladi, či havrančin či havranov?“ Geč. „Potim še ho pita, čiji je sin?“ Sobr. „S čijim dovoľenom vi tu prišli?“ Hum.

Čik, -a, mad. csik. „Čik žije v blace, a vola še i piškor“, Ščavnicki v Sobr. „Čik tak vipatra jak šliž, lemže je čarni“, Šarv.

Čikoltuň, -ova, mad. csikoltó. „Kratki lancuch, na ktori še predñe voli uvadzu“, Hum.

Čilota, -i, čistota. Šarv.

Čím, pokial. „Čim vun tam buł, inaš privid nazad kraloūnu“. Komar.

Činciri, pom, putá. „Živana provadzili panduri na činčiroch“, Hum. „Dušu ňemož do put dac, do činčirkoch okovac“, Čit. V., 464.

Čingalka, -i, cengačka. „Koscelník pocahul čingalku, telo co šerco raz udereľo, dzvonek rozčipel še“, Straš. 11.

Čirč, do -reči, v -reči; čir'ski, príd. Ruská obec Čirč, m. Čircs, vtor. okr.

Čirida, -i. „Čirida krav abo ovcoch; poví še aj kirdel, ovca z našeho kirdela“, Šarv. „Čirida še bliži“, Čit. IV., 101. — Porov. čreda.

Čiripori, príd. „Biblioteku na 10 tišic čiripovo tabuli dal spisac“, Hist. 12. — V. čerep.

Čisar, -a. Šarv. „Gu čisarovi“, Sipl.

„Dal turecki čisar mudercoch posvolovac“, Hum.

Čisti i čisti, príd. „Take čiste jak oko“, Šarv. „Vimaľoval jej čistu mišel“, Ken.

Čizmi, pomin. „Čizmi platal“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168.). „Do čizmičkoch ju obuješ“, Hnilčík (Miš. Pies. 32.) — Počul aj čizmi, i v Hnilčíku som počul túto formu.

Čizacie, do -acie, v -acici. (U Hn. Cižacie, u Nied. Tižatice a Čizatice.) Obec Cižacie, Tisáte v ntor. okr.

Člorek, -a. Táto podoba je bežná v Spiši a v Šariši, kde tu s tvrdým l: člorek. V podreči z.-ungskom a v Abauji objavujú sa podoby: člôrek a člerek, toto niekedy skrátené do člek. „Chudobni človek“, Sipl. „Jednomu človeku dala tristo zlati“, Žir. „Iz ľaho fajnoho človeka zrobím“, Seč. „Ten chudobni člevek barz še radoval“, Straž. „Člevek rozprava jej“, Taš. „Boū jeden chudobni člevek“, Bež. V Bežovciach som počul od rozpravača aj člek. — V Koromli: „Vandrovi šlovek“.

Čo, zám. miesto bežného co, v. toto. „Čo“ vravia v podreči lučivnianskom. „Ptak, čo aj kona unese“, Lučiv. Priechodnou formou čo v niektorých súsedných dedinách po pravom brehu Hornadu až po Hnilčík a Cepličku. „Rozvijazala tu plachtu, čo jej macocha najvijazala“, Hnilč. „Pitali še, čo tak vcalej dzedziňe smutno“, Ceplič. Podobne čo sa vraví v poludňovo-západnom kúte abaujského užšieho územia: „Čo ci dam, chibaj teho psíka, čo mam“, Šac.

Čochnuc še. „Jeden strední kuň može pod bruchom slonovim prejse, bez toho, žeži še oňho čochnuc mušel“, Čit. V., 249. — Hádam má byť čochnuc, vidz čuchac.

Čolnok. „Čolnok pri krosnoch“, Šarv. „Vodnai mlín vidno na Číse a Dunaju, dze na dvoch čolnokoch stojí eali mlín“, Čit. IV., 39.

Čolo, -a. „Šickim... popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. „Mali hvizdečku

na čole“, Lub. „Začal rubac ľeva po hľave, po čole zo šablu“, Dobr. „Jej čolo še viašáhlo“, Hnil.

Čom i čomu, prečo. „Čom ši me řepredal?“ Rasl. „Čom řepridzeš do hiži?“ Sob. „Čom ti řehodzen tak žic jak ja?“ Minds. „Čom še pitaju?“ Seč. „Čom ti še tak ponablaš?“ Straž. „Čom ti řetancuješ?“ Bež. — „Čomu sce mi pervez pravdu řepovedzeli?“ Jabl. „Čomu to, že je vaša noha taka široka?“ Hnil. — Kollár v Zpiew (I., 135) uvodí „sotácku“ pesničku: „Čohože ši do nas prišol, kdež ši mi ňič řepriňesol?“

Čomor, -a, mad. esomó. „Vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu“, Hum.

Čontošfala, -i, dla Hn. Čontošfalu, dla Nied. Koštaný, Koštaný. — Obec Čontošfalva, m. Csontosfalva v koš. okr. Čop, -u. „Na firštuku je čop, čop še šturi do zavesoch a na tim še dzvere trimajú“, Šarv. — Firštuk je nem. türstuck.

Čop, do -a, u -e. Madarská obec Csap v kapuš. okr.

Čort, -a, čert, v. čert.

Čreda, -i. „Vjacej statkoch še vola čreda, ňe kirdel“, Ščav. Porov. čirida.

Črenko (?). „Vidzel som lem črenka, ale to bulo poznac, že to pištole i nože“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170).

Čuba, -i, šticu, Ščav.

Čubric, za vlasy kvákať, šticovať, z Letanoviec Iremšký (SMS 1904, 51.). Sr. čuba.

Čuc. 1) Počul, Šarv. „Še tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc“, Hnil. „Jak von ten hlas čjul“, Kluk. „Čuju, paže, oni maju veľki plac, nech tjež porobja stoli, lavki“, Hrab. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavrie“, Ban. „Ja čut, že chlop barz močni“, Dobr. „To sušedi čuli“, Luč. „Chťo toto čuu a vipovi; tak calkom kameň ťivi staň“, Sobr. — Z tohto videt, že je čut rozšírené vo smysle počut po celom rečovom území východno-

slovenskom. V podrečí lučivnianskom a v jeho súsedstve aj: *počut*. „Raz počuje v nej velki šust, Anička šuscela šatami“. Porov. *slišec* — 2) Cítif. „Čiše lepší čuješ na ťufce?“ Hrab. „Ja tak budzem ťmerdzec, jak čuješ pri mňe“, Štv. „Ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju počul“, Lem.

Čuča. „Čuču, befej, kolūšu ča... jak ti ušneš, ochab'u ča“, Ud.

Cudak, -a. 1) Podivín, 2) Divák. Šarv.

Cudo, -a. 1) Div: „Velike čudo tam se stalo“, Gab. „Tam buli taki panove, co chceli viznač, co to von take čudo robiu“, Sobr. „Šicke ľudze prišli na čudo“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 172.). — 2) Podiv: „Rano staňe, patri, hadbab na veľke čudo zvalani“, Lub. „Kišasoni se to čudno vidzelo“, Gab — *Čudni* tvorením svojím patrí pod 2) význam, ale významom svojím prezradzuje svoj madarský pôvod v — nasledujúcej vete: „Tri krajini jedli z dzivotvorneho obrusa a pili z čudneho pohara“, z Filic podal Kovalčík v Sl. Pohl. 1898, 689 Výraz „dzivotvorni“ je zo spis. jazyka a „čudni pohar“ je prekladom z mad. „csodapohár“, čarovný pohár.

Cudovac se. „Mladi kral' se čudoval, dze te psi jedzeňe noša“, Sob. „Buduže se ľudze čudovac, na kím to budu bubnovac“, z Brutoviec Mišík (Piesne 49).

Čuhac v. *čuchac*.

Čuhaja! Přípevok z mad. csuhaja. „A eo tam hceš, zazraku, do zahradki — do makul! Čuhaja!“ Z Odorína Mišík (Pies. 44).

Čuchac, šuchať, tret. Šarv., Let. „Čuhac koňa abo drevene grati s čutskom abo s vechcem“, Šarv. „Čutak“ z mad. csutak? V. ho. „Sprachňelku o sprachňelku dotlik čuchať, pokel' se mu oheň ňezrobjet“, Ken. „Počuchal sebe hlavu“, Hum.

Čuchrac, tret. „Hruški čuchrol na tariku“, Gab — Porov. *čuchac*.

Čujnosť, -i. „Džvire ňe je taki stroj,

jak hodzinka alebo mlín, chtori ňema čujnosci“, Čit. V., 468. — Vidz čuc 2).

Čupnuc. 1) Uhnutí sa. „Vov zlosci svačel som coška do ruky a do hlavi Vincneru som ťmarel. Na mojo ňeščece un čupnul a kalamar do veľkej mappi na mure uderel“, Orel V. — 2) V prenenom smysle: v slobodnom hrubšiu potrebu vykonat. „Išoł jeden pan na voziku a zešol s vozika, — že idze sebe čupnuc“, Gerl. „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac“, Gerl.

Čurie. „Zobidvoch karboch krev čuri“, Šac. „Čurila krev z konca každeho palca“, Čit. V., 122.

Čuridlo, -a. „(hojne vibuchuje kvašna voda), ked s vinom do poli napuljeni pohar trimeš pod čuridlo, jak mliko se bilo vipeňi“, Čit. V., 212.

Čušec. „Obvjažal sebe obrus okolo dreku pod košelu a čušel“, z Filic Kovalčík (Slov. Pohl. 1898, 686).

Čutak, v. *čuchac* a dodaj: „Vojaci hutora, že kohe s čutakom čuhaju, a ředlaci to robja s vechcem“, Šarv. — Slovesa *čuchtač* som nenašiel, neviem tedy živého podkladu pre *čuhtak*.

Čvičiť, *čričiť*, *učiť*.

Da, das, asi. „Služil da za jedno pet-nac roki“, Dobr. „Kedi gu svatim ptačatom prišli, z drabini už iem da na Šahu zostalo“, Hum. — „To bulo rano das kolo dzešee hodzin“, Bež. Sem patrí: „Daj mi dakus chleba“, Malov.

Da- predpona zámen a príslovek neurčitých, na mieste spisovnej *nie-*. „*Dasco* bledac“, Taš. „So bù dasco iz tim chlopom robili“, Pap. „Sklepár išček pastira daščim tam i obdaroval“, Seč. „Klocek z daščeho“, Šarv. Miesto *dasco* hovorí sa z pravidla *daco*, *dačeho*, *dačim*. Šarv. „Ta bi ſe i jim sdalo *daco* prekuć“, Gab. „Hcem *daco*“, Šir. „Čiš ti *daco* ňeukradnul?“ Jabl. „Ja zapomnula ešči *daco* povedzec“, Olc. — „*Dachto*“, Šarv. „Janko ſe tak ſtuk na skali, jak kedaž

boū ho dachto najhorši zbiū“, Bež. „Ked ſe dachto opita“, Hum. „Zaklopka dachto na oblok“, Hnil. „Jak vidzel, že do dziri mu idze dafto dnu“, Harih. — „Ked ešče dachtoru ſestrū vidaš“, Smiž. „Jak dachterjemu budze krvda“, Lučiv. „Dachteri“ ſa objavuje popri „dachtori“. „Či ſnevidza dagdze ſvicic ſe“, Raſl. „Idze dagdze hledac ſebe ženu“, Šir. „Miſteľ, že naozdaj dahdzi karčmu naſoť“, Jabl. „Dahdzeľ ſom bul“, Ščav. „Či ſe dafde ſeſvici“ Šarv. „Pujdzeme dadze na mladzbu“, Sobr. „Dajake zlate ja-bluko“, Hrab. „Nadzvihni ti mňe dajak“, Taš. — V Bežovciach najdeš priechod od dajaki ku ſtrednoslovenskému dáki: „Naj mi dajku službu da“, „Ja tu ſigda čleveka ſnevidzeň abo hlas od dajkoho džvira ſečut“. „Dakedi pred ſto rokami“, Šarv. „Či ja ſe dakedi vracu?“ Bež. „Vŕať daskelo grajcarí“, Seč.

Dac. „Ked ſe dali do spaňa“, Šarv. „Bracišku, dale mi z teho pokoštvoc“, Lub. — Dale mi = daj len mi! Táto ſkrátenina je častá. V Papine: „Co bi mu deli išť raz zahrac“. „Dej nam pokoj!“

Daco, v. pod da-.

Dački, pomn., dávky, daň. Ken., Ma-lov. „Veľka porcija a vſelijake dački“, Orel V.

Dafto, v. pod da-.

Dagdzi, v. pod da-.

Dahdzi, dahdzeľ, v. pod da-.

Dach, -u. „Dach je zo ſengloch, ſtrecha zo ſlamí“, Kluk.

Dachto, dachtori. v. pod da-.

Dakdzevaroš. „Do toho Dakdzevaroša prišoū“, Bež. — Meno rozprávkám utvorené. V. Níkdzeraroš.

Dakedi, v. pod da-.

Dalecice, -cic, v -cicoh; dalecicki, príd. U Nied. aj Dalečice. Obec Dalecice, Deléte v ſir. okr.

Daleko, príslovka. „To vodtam tak daleko jak ſebo od ſemí“, Bež. — V Kluknave čaſtým užívaním ſa odrala: „Dalek ſi boť?“ „Dalek idzeš?“ Porov. dzekac.

Danišovce, -ovec, v -orci; Danišovjan. m. — Obec Danišovce, Dénefalu v no-vov. okr.

Dargoš, -ova. -- Dargov, Dargó v ſeč. okr.

Darunok, -nku. „Koňa mu dal do darunku“, Barc. „Jak ocec darunok dostał“, Žir. „Aji ſneſu darunok i ſe darunok“, Košk.

Dasco, v. pod da-. V ſúſednej ruſtine: „Daj nam daſto jisti“, Orl.

Daskelo, v. pod da-.

Davic. „Železo davim“, Sobr.

Davidov, -ova. — Obec Davidov, Dá-vidvágás vo vran. okr.

Dbac. „Ona ſebedala nič“, Šarv. „Ja ſebedam“, Kap. „Povedzel: Ja ſebedam“, Sipl. „Si na to nedbal nič“, Lučiv. — V podreči z.-ungskom: dzbac, zbac. „Ti ſtari, ti ſebeda už o ſebe“, Sobr. „Ne-dzba nič, leiem idze gu ſnomu dalej“, Dopr. „Ja ſebedam, ta pojme“, Taš.

Debra, -i. „Debra je vimol od diždžu abo od vodi“, Giralt. „Už me dagdze do debri driliš“, Raſl.

Dedačvice, -vec; u -očci (v Hum.). Deinčou, -ova Košk.). — Dla Hn. Dze-dašovce; dla Nied. Dzedačov. — Ruſká obec Dedačovce, Dedasóč v hum. okr.

Dedra, -i, mad. dudva. „Vicudz zo-z vſickej dedvi“, Šarv.

Dekiňa, nem. decke. „S dekiňu ſe vozi zakrivaju, ked diždž pada, je ro-bena zo ſaňu, može byc i z platna“, Šarv.

Demjata, -i U Nied. aj Demiaty. — Obec Demiata, Deméte v ſeč. okr.

Deptac. Tlačiť dačo nohami, na pr. kapuſtu do ſúdku „deptac“. Tiež: „Deptac“ ſa pomedzi ľudí = tisnút ſa. Irem-ský SMS 1904, 48. — „Nescem ja ce, nescem, veru ja ce ſe nescem, tvojo po-darunki do blata zadepcem“, Hnilčík (Miš. Pies. 32).

Derma, -i. Obec Derma, ſlučená s Jou-rom, mad. spolu Ōrdarma v kapuš. okr.

Deriňar, -a, koľajkár, ktorý cesty po-práva. Hanšar.

Deržak, -aka, v. capi. V Šarv. deržakom menujú aj rukoväť, v. *hrabe*.

Deska (nie: doska, daska), -i. Vik. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč.

Di, spojka, však, vedl. Bežná u uh. Poliakov. „Šostricko, di nom tu jest dobre“, Slov. ves. „Starajum se ludze o mojum rolicke; di jo mom rolicke: prži bocku sablicke“, Niž. Šváby (Miš. Pies. 102). Spojka *di* je dosť častá aj na západe východných Slovákov. — Inak sa u nich užíva: šak, v. toto.

Dibnički, rodzaj slivák, v. *štirkí*.

Digac še, coire. Obišov. Porov. *digotac* še u Iremského, SMS 19⁰4, 49, ktoré má znamenať: triast sa.

Dila, -i, to isté čo *deska*, v prenese- nom smysle dlážka z dasák. „Jak človek vošiel, stupíl na dilu, dila sa prevraciala a človek vpadnul do mašini“, Lučiv. „Dile v stodole, to deski. I v hiži su dile; či v stodole dila či v hiži, všicko jedno“, Sob. „Dile jest i v hiži i v mašalňi“, Kluk.

Dile, -a, hromadné. „Tak z ňu tancovali, so sž dile pod ňim u sali pukalo“, Bež.

Dilina. „Mi mame diline, v meste maju dile“, Vik.

Dišel, -šla, oje; vidz vuz.

Diždž, -u, dážd; pripodobením hlások diždž a dišč. — V Šarv.: *Diždž* (i diž) idze, pada, počina kropic. Dišč pada až sé leje. Krajinski diždž je, ked je dookola zachmureno a po calej krajině pada. Zaheľo sé na diždž. „Vichvílio še“, ked prestaňe dišč padac. — „Ked pada (diždž) v malich kopečkoch, povedame, že truší“, Čit. IV., 118. — „Strom husti, čo ani dišč neprepadal“. V reči východoslovenskej dážd *neprší*, len *pada* a *idze*. Kto by povedal: Dešč *persi*, odpovedali by mu žartovne: A preco ňe druhí?

Diždžurka, -i, voda z dažda. Hanšar.

Dlubac. „Chlapcu vidľubaju oči“, Olc.

Dluhe na Cirochi, do *Dluhoho*. U Hn. Ciroka Dluhe, u Nied. Cirocké Dlhé

(+ Dluhý). — Obec Dluhé na Ciroche, Cirókahosszúmező v snin. okr.

Dluhe Kolčove, do *Dluhoho*. — Obec Kolčové Dluhé, Kolcsosszúmező vo vran. okr.

Dluhe Vranovske, do *Dluhoho*. — Obec Vranovské Dluhé, Varannóhosszúmező, vo vran. okr.

Dluhe Zbudiske, do *Dluhoho*. — Obec Zbudské Dluhé, Izbugyahosszúmező v hum. okr.

Dluhi, príd. V Šarv. *dlužsi* i *dlukši*, Porov.: „Budze mi skura dluhši trimac“, Harih. „Ta še dlužej zabavelo“, Žir.

Dluholuka, -i; dluholucki, príd. U Hn. Dluhe Luki, u Nied. Dlhá Lúka a Dluhá Lúka. Obec Dluholuka, Hosszúréter v sekč. okr.

Dluzstvo, -a, dlžoba. „Dluzstva eščik narobil“, Sob.

Dlužen. „Co mi budzeš dlužen“, Hrab.

Dneš, dneška (i podobou *neška*, Gab.). *Dnešejši*, príd. „Šedzi tam až po dnešejši dzeň“, Harih.

Dnu, *dnuka*, *drukaj*. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. „Nej pridze dnu“, Bež. „Ničehoňečce dnuka pušcie“, Harh. „Prišli dnuka i pan doraz na ženu hutori“, Bež. „Pridze riba dnukaj do hiži“, Smiž. — I podobou *vnuka*: „Niž vnuka vešol, koňa Piška jednemu Poľakovi dal trimac“, Straš. 13. „Vnuka vov domoch calu noc ſvíceši“, Straš. 20. „No iem dalej, mojo dicatka, dalej dovnuka“. — Z toho, že som *vnuka* a *dnuka* spolu sinesol, netreba myslieť, že neviem o českej etymologii slova „*dnu* od *dno*“.

Do. Táto predložka sa užíva „poľským“ spôsobom miesto predložky *k*: „Poňesla totu ribu až do grofa“, Straš. Ņepoňol do ženi, ale do jednoho sušeda nocovac“, Dobr. Všeobecne je týmto spôsobom bežná. — Ako slovesná predpona vyslovuje sa aj podobou *de*: „Jak von domo' dejde o hladze?“ Žir. „Pokeľ do jormaku dešol“, Žir. „Ja řehodzen aňi gu svojim dzecom dejse“, Žir. „Ne treba ju ruciť do ohňa, pokel ja ňedej-

dzem“, Rozh. — Táto výslovnosť sa obmedzuje na dakolko dedin v okolí Rozhanovce a ztade ku Žirovciam.

Dobra, -ej. U Nied aj Dobriany. — Obec Dobrá, Nagydobra vo vran. okr.

Dobrac še, do čeho. „Kedz si še do toho dobrau, ta už koč svojo“, Sobr.

Dobroslava, -i. — Ruská obec Dobroslava, Dobroszlava v mak. okr.

Dohan, -u. Šarv. „Maň nše dohanu“, Sobr. Poznovu zať si pipku a dohanu“, Lučiv. Ale aj: „Dva sajki duhanu vi-kurime“, Smiž.

Dohvarac še, dohovárať sa s kým o čom: 1) „Chlapec še dohvaral z ním“, Rasl. „Tak še mac dohvarjala z occom“, Žir. 2) „Oňi še dohvarali šiecke medži sebu“, Šarv. 3) „Ku kemu ona še dohvara“, Bard. 4) „Co še te dvojmi dohvarali“, Plav. — Vidz *heuric*.

Dohvaric še, dohovoríš sa. „Mamka še dohvareli i z apkom“, Lem. „Oňi še dohvareli, že princeza muší bie Šandorova“, Geč. — V. *hvaric*.

Dojčic. „Podojčila dzecko“, Lem.

Doki-doti, dokial-dotial. „Doki ja bula šumna“, Taš. „Nemal pokoju, doki ju řenašol“, Komar. „Doti mi davaū sena i oúsa“, Taš. „Doti bili, dokla še čorci neodpitovali“, Sobr.

Dokla-dotu a *dokel-dotel* rovnako sú bežné zamieňajúc sa na jazyku jednej a tej istej osoby, aj s *doki-doti*, aj s inými ešte formami ako: *saklu*, *zakel*. Této spojky sú zväčša bežné aj v uh. polštine: „Ze dokla tich jedenoče nepojo, to ztamela ſevindze“, Slov. ves. „Doklaj ſíckiv ſezjes... tu zostaňes“, Slov. ves. — Zo slovenskej reči nech tu stojia: „Ochraňuj svoho princa iz princezu, jak si jich dotla ochraňovať“, Sobr. „Joho lubi oec na ſmerteľnej posceli leži, ta vun dotla ſeskona, pokel svoho Janča ſeuvidzí“, Šeč. — V Šarv. počuješ aj *dotluk*. — „Ucek z ním ku Čer-venemu moru, dokel kralovna ēpi“, Šir. „Hrali, dokel maľi dzeku“, Žir. „Pan ju dotel bit, zakel še mu taká pana

nezrobila“, Lem. Zakla vun še poučíral“, Straž. „Nezname, dze še zakla po-dzela“, Sobr. „Zakla budzem živa, telo lenu nespredzem“, Hnil.

Dol, -u, *dolek*, -čku, podľa Iremského (SMS 1904, 48) aj *dolka*, -i = jama vôbec, vidz *dolina*.

Dolani, do *Dolan*; *dolanovski*, príd., *Dolančan*. — Obec Dolany, Dolyán, v levoč. okr.

Dolhoňa, -i. Dla Nied. aj Dolhuňa. — Ruská obec Dolhoňa, Dolhonya v mak. okr.

Dolina, -i. 1) Dolina, údolie: „Už bul v polverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu“, Vik. — 2) Jama vôbec: „Spadla krava mu do dolini“, Šac. „Cabaju toten kameň, mišeli, že to brat ťedzi a naraz puščili ho nazad do dolini“, Lub. — 3) Jama na zemiaky: „Hudobni človek, co mal dzešec-petnac miški, visipe svojo bandurki do dolini, ňe do bradla“, (v. toto), Šarv. — 4) Jama na mŕtvé telo: „Vžal teho trupa i odnies ho na cintir, tam mu vikopal dolinu i tam ho sam pohoval“, Šarv. — 5) Jamka v očiach: „Pošla na mäsc a mu z ňu dolini v očoch zamascili“, Rasl. — Dolini, doli brac (+ kopac) = jamy kopat. Hrobar bere doli, dolini pre umartich.

Dolina, *Suha*. Obec Suchá dolina, Šárazovčky v Šir. okr.

Dolu, prísl. — V podrečí z.-ungákom: *dolou*, *dolo'*. Podobne u osôb, pôvodne ruských a dosiaľ nie úplne poslovenčených. „Zrucila ho dolou s ſibeni“, Bež. „Šati zoblekli dolou“. „Ďabol viší za ruku dolo' murom“, Žir.

Domaňince, -ničec. Ruská obec Domaňince, Alsódomonya v ungv. okr.

Domaňovce, -ňovec; v -ňovci, *domaňovski*, príd., *Domaňovjan*. — Obec Domaňovce, Domán v levoč. okr.

Domaša, -i. 1) Malá Domaša, Kis-domáska vo vran. okr. — 2) Veľ. Domaša, Nagydomása v stropk. okr.

Domašni, príd., domáci. „Domašna gazdina“, Šarv.

Domu, prísl., domov. V z.-ungskom podreči a u osôb pôvodne ruských, nie dostatočne poslovenčených: *domou*, *domo'*: „Už lem išou zo šifom pomali domou“, Sobr. „Išli s jarmarku domou“, Lmč. „Išli domouka, do burku“, Bež. „Ledvo jich poňes domo“, Žirov. — Aňi škurki *domou* ſepriňeše“, Košk.

Donuc, *donurac*. „Ja ci verim, že ſe ci donulo“, Rasl. „Ocec ho vše donoval“, Geč.

Doobkola, dookola. „Larma, hlaſi a ſtraňe vikriki doobkola“, Straž. 25.

Doparic, prichytiť. „Doparel chlapcoch v zahradze na bruškoch“, Šarv. „Svojeho muža zoz jednu dijatralistku vjedno doparela“, Orel.

Dopatrac, opatrovať. „Naj ce dopatra Pan Buh, — Paňinka Marija ňej ci pomaha“, Orel V.

Doprec, dopirac. „Von to povedaū, jak už ho mocno doparli“, Bež. „Ne-pochval ſe, že maš frajerku, obi ce chto jak dopiraú“, Bež

Doraz, prísl. Bežné po celom území; zriedkavejšie: *zaraz*. V tom istom smysle je časté *duškom*, *hied*, *hnedka*, v. této. — „Doraz ho poterhalí“, Gan. „Poslat doraz kúpic maľe prašela“, Harih. „Doraz i hnedka je jedno“, Kluk. „Dziuče dorazučku virachovalo“, Seč. „Doraz kral dal piſac po krajiňe“, Straž. „Zarazucka ſebe z každej hlavi jazik virezal“, Straž.

Dorušiť ſe, dotknúť ſa. „Doruš ſe zo ſtríku mojich lancoch a oni spadnú ze mňe“, Orel V. V tom smysle aj *dotchnuc*, v. toto.

Dostac, *dostanuc*, dosiahnuť: „Žebi daťa ſebe ž'elezni harenc zrobic, žebi jej dostať až po pleca“, Štv. „Hľedaú ju, kebi ju hodzen dostonuc“, Bež.

Došlebodziec, dovolit. „On jej zaš po-zdravkal a pital ſe jej, či došlebodzi, žebi ju mohol odprovadzie“, Daniš. a Odor. (Mišik, SMS 1896, 160). „Ked mi nedošlebodzice, ta ſe aňi ſežeňim“, tam-že str. 174. Bežnejšie sloveso je: *do-zvolie*, v. toto.

Dotchnuc, dotknúť. „Lem ſe ho dotchnul“, Bard. „Že ſe ani palcom predzi nedotla“, Hnil. („Nedotla“ z nedothla, čo z nedotchla!)

Doviedna, všeobecne užívané miesto spisovného „spolu“, popri podobe *dovedna*.

Doznac ſe, dovedet ſa. „Či ſe od ſina doznala, dze ma totu moc?“ Rasl. „Marča ſe doznala o tim“, Bard. „Rodiče ſe doznali“, Seč.

Dozrolie, dovoliť. „Kapitan dozvoľel“, Šarv. „Ked to ſebe dozvoľil“, Lub. „Či bi ſebe dozvoľila, abi ju mohol odprovadzie“, Daniš. a Odor. (Mišik, SMS 1896, 160). „To mu dozvoľiť ſeheceľ“, Sobr.

Drabina, -i. 1) Rebrina na voze, „lojtra“. Šarv., Kap. — 2) Rebrina v ſtají, za ktorú ſa predkladá ſtaktu ſeno atp. „Poſli do maſtaľoch, uvadzili koňe, každi mal osobitne ſvuj valou i drabinku“, Ban. — 3) Reber, ktorým ſa vystupuje do výšky: „Jak tote tam viši, aňi drabini ſevidno“, Malov. „V okamženiu jednu dluhu drabina zrobili“, Hum.

Draha, -i, cesta. „Cesta“ je bežné po Spiši, vidz to ſlovo. Rozoznávajú ſa: „Orsacke drahi“, Hum., „Čisarske drahi“, Rasl. V osnote z Raslavíc Slovenských (tu, str. 306) rozoznáva ſa aj „vozova draha“, ale to je pleonasmus, lebo je „draha“ naveky vozová. Pre peších je *dražka* alebo *pešník*, v. této. — Poſol do drahi, pučil ſe do drahi. Porov. *cesta*.

Drahší, *drakší*, *dražší*, komparativy z *drahi*.

Dranka, -i, užívané obyčajne pomnožne: *Dranki*. Sú to kolmo vpletávané páranice v ohradách pre ovce po ſalašoch. V ohradách záhradných či v plochoch menúvajú ich v Šarv. *štahiti*, v. toto. Čo ſa týče *dranki*, v. *košar*.

Dravce, -avec; v -avci, *Dravčan*. Okolití Rusi menujú túto obec *Zdravcū*, aj v slovenčine znajú ešte pôvodný tvar *Zdravce* nielen v ſamej obci, ale aj po

okolí. Hn. aj Nied. píšu Dravce. — Obec Zdravce v Sp., Szepesdaróč, v levoč. okr.

Dražka, -i. 1) Chodník: „Na druhu trafiū dražku“, Bež. — 2) Pútec vo vlašoch, Šarv., sr. ČMS 1898, 86.

Drec, trhať. „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec“, Lem „Ju sce zedrec s koča“, Bard. „V bruchu začalo ho drec“, Čit. IV., 192. „Ach, djevečko moja, nevidaj ňe ešče, povedaju ľudze, že si mlade dzjevče, že take radzi mru, čo ňe barz za muž dru“, Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Drehnoū, -ora. Obec Drehňov, Deregný v mich. okr.

Drek, v. *drik*.

Drevo, -a 1) strom. „Maju mlinare take topore, co oňi sciňaju dreva dubove“, Brutovce (Miš. Pies. 48). „Pošou zať do lesa, vicahnuť jaki najhrubší drevo“, Sobr. „Štala tak jak drevo, co ňezna hvarec“, Lub. — 2) drevo. „Mehke drevo na opal“, Čit. V., 378. „Nuž, chtori ma drevenu ručku a co ňe zavira, vola ňe drevneček“, Šarv.

Drična, -ej. 1) Ruská obec Šar. Dričná, Sárošdrična. 2) Ruská obec Zempl. Dričná, Zempléndrična. Obe v stropk. okr.

Drik, -u, prostredná čiastka dačoho, pri ľudoch živých to, čo pri umretých *tryp*, v. toto. „Ja bi mušela na Hamadujej posceli spavac, co u ňej štirdvacec britvi... a tak moj drjik zrežu, co...“, Bež. „Išol pan z Roškovana a paňi z Lipníka, stracił pan doloman, paňi sukeň s drika“, Kol. Zpiew., 121. „On se lem obracjal a povedzel: moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč. Nato kone šli nazad s *drekami*“, Čep. „Vidzi na tem ribníku dvanač kački lecec, hlavi jim čarne, drik tiž čarne, a chvosti taki buši jak mleko“, Bež. „Drik stromu je na ťahovinu, ked ňe z ňeho poordrubuju konare“, Šarv.

Drilic, strčiť. „Už me dagdze do debri driliš“, Rasl. „Ti ſi ju drilila do vodi“, Sob.

Drinoū, -ova. Obec Drinov, Šomos, v ntor. okr.

Droždže. „Ku pečeniu koláčov upotrebujú okrem máky — Šebeš. (Posp. ČMS 1898, 87).

Druček, drúčik. „Vibrala ňeho ten druček“, Hrab.

Druk, oje. „Ulapiū za druk rukou řicki vozi“, Sobr. Porov. *dišel*.

Drut, -u, *drutovac*; drót, drotovat. „Dajce harki drutovac!“ Čit. V., 216.

Družba sa objavuje aj v svatobnictve východoslovenského územia. „Koňa zaklali družba“, Sobr. „Družbovje, druzbovje, komu druzujece?“ Ždzar. (Miš. Pies. 119).

Dubine, -eho. Obec Dubinné, m. Dúbine, v topľ. okr.

Dubňik, -a: idze s Dubňika, na Dubňik, buľ na Dubňiku. (U Hn. Zlata Baňa, u Nied. vedla Zlata Baňa aj Zlaté.) Obec Dubnisk, Aranybánya, v ntor. okr.

Dubová, -ej. (Po r. gen. Dubov-i m. -ej.) Ruská obec Dubová, maď. Dubova, v mak. okr.

Dubovica, -i: *dubovicki*, príd. — Obec Dubovica, Dobó, vo vtor. okr.

Dubrava, -i. Obec Dubrava, m. Dubrava, v sp.-podhr. okr.

Dubraňka, -aňki, u -aňce. 1) Slovenská obec Dubravka v Zempl., Dubróka v v mich. okr. — 2) Ruská obec Dubravka v Ung., Dubróka, v ungv. okr.

Dud, -u. „Prave stred maja to bulo, tak o kapusinach hlavkoch v Lubovni ani dudu ņebulo“, Straš. 29.

Dudek, -dka, malý peniaz. „Teraz 2 grajcare“, Šuňv., Sob. Kor. Predtým 3 kr.: „Dudek buši tri grajcara“, Stropk. — *Dudki*, pomn. = peniaze vôbec. „Dzežeti iz tich dudok maš keľtovat?“ Kor. — Vyslovuje sa z pravidla *dutki*: „Na dzeň zarobi vusem dutki“, Kor.

Dudla, -i. „Dzira v strome“, Šarv. „U jedním buku u dudle take ptački su jak duch svati“, Hum. „Verba bula dudlava, ta ked do ňej zacal, ta ňe počali z ňej peňeži sôpac“, Košk.

Dudnič, tupe zneč. „Jak už hrudi potruňe začali dudnič“, Straš. 12. „Hermelo až dudnič“, Straš. 33. „Dudnič perun“, Šarv. „Prišli pod zamek a vtedi zdudni kanon na bašce“, Orel 1904, č. 9.

Dukovce, -ovec. Obec Dukovce, Dukafal, v topľ. okr.

Dulďac, Let. Dla Iremského gľgať, odulďac sa = oglgať sa. — Vari totožné s gľgať; gľgac, gulgac, dulďac, lebo sa g s d rado zameňuje.

Dum, dom-u. Novoveký dom. *Domik*, -u. „Pošol rano do teho domiku“, Barc. „Pošol nazad do toho domiku“, Komar. „Zrobel jej domek“, Hnilč. Sedliacky „dom“, domik“ = chиža, чиžka, ktoré známenajú aj „izbu“, „izbičku“, vidz ich. V Ceplici: Dom = haus a izba = zimmer.

Duma, -i, myšlienka. „Dostał od Panabohu inakšu dumu“, Dobr. „Prišlo jomu u dume“, Bež. Hlavne v podrečí zungskom. Na ostatku územia panuje: *míšel*. Mišík má pesničku až z Hnilca, v ktorej sa objavuje *dumac*: „Pan kaptitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?“ (Pies. 23). — Vyzdvihujem z N. Repás: „Jomu prišlo potúm na dum“. (Tu, str. 460).

Dumac, myšlet. Jeho domov je v podrečí z-ungskom, ale popri *míšele* počut ho aj na ostatku územia. „Vidumac abo vimišlec, to jedno“, Šarv. — „Paňi už dumaťa sebe“, Seč. „Kapral i starí vojak dumať, že tó voňi dvojo budu zavešení“, Sobr. „Foháččar sebe dumau, že novu drahu ľezrobi“, Luč. „Tak sebe dumal u svojom rozume“, Komar. „Von sebe prečik tak dumal“, Barc. — „Nestarať sa, nedumaj sa ňič a podz medzi nás“, Bež.

Dupa, -i, zadná čiastka tela. „Kura dupa na ruki abo na nohi“, Šarv. V Čit. V., 393, objasňuje sa spisovné „otlak“ takto: „Kura dupa“. A. *Halaša* podáva výraz „na kure dupi“ vyšívať, ČMS 1903, 71.

Dupko. Vo V. Šariši takto nazývajú

kata, aj inde: „Ci ja dupko abo što?“ Orlov (tu, str. 464). V Prešove ho nazývajú „hinclik“; pol. hycel, schinder, z nem.; aj Kottov slov ho uvodí.

Duplin, -a; *dupliński*. — Obec Duplin, Bánovce v okr. Bánovce v okr.

Durjangi, pomen., pomenovanie istého rodzaju slivák, Kluk. Vidz slírki.

Durk, muž. „Stal sa durk“, Hrab. Durk, medzisl. „Durk do oblaka a už hľavi upcháu dnuka“. Sobr.

Durkac 1) *Klopáč*: „Durkal je na oblak“, Bard. „V tom okamžení začal dachto durkac na kapuru“, Straš. 37. — 2) *Trieskač*: „Višla z biži von, a durkla dzvermi“, Hnil. — Podstatné meno a medzisl. *durk*, v. hore, sú, čo sa týče smyslu, totožné s *durkac* 2).

Durštin, -a. Poliaci: Durštin. Poľ. obec Durštin, mad. Durštin, v sp.-starov. okr.

Duša. „Tot chudobní ľemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku“, Žir.

Duškom, alebo *duškem*, t. i., čo doraz, zaraz, hned, v. této. „Duškom idzem“, Šarv. „Duškem ce rucim medzi tote hadi“, Kap. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraloviča zavric“, Ban.

Dužo, mnoho. Rovnako rozšírené po celom území s príslovkou *velo*, ale v Šariši prevládzuje táto posledná. „Mizme ci daši dužo zlata“, Harih. „Dostaneš za to peňaži dužo“, Hrab. „Cigan nakladol dužo dreva na voz“, Gerl. „Kral sa dužo nahňevať“, Bež.

Dva bez rodového rozdielu: „Dva hlopi, dva ženi a dva dcieri tu buli“, Šarv. — Výnimkou v Hranovnici: „Za kravu dve zlati“. *Dvacet* = dvadsať. *Dvanajsc*: „On je šarkan a teraz je na dvanajsc mil zemi“, Cep. „Tak ich kŕtikich dvanajsc zbojnikoch polapali“, Lučiv. „Kamaraca, už ma dvanac roki vedno, i dvanacem nas jest“, Gab. — „Mame dvojo dcieri“, Lem. „Malí dvojo dcieri“ Šarv. „Dali tim dvojo panom jesc“, Gab. Ale v Olenave: „Oňi sa radzili dvoje, Janko i sestra“. „*Dvojmi ludze*“, Šarv. „Buli dromi braca“, Minds. „Buli dvo-

me braca, Žir. „Tote dvome najstarše povedzeli“, Jabl. Ale v Olenave: „Išli toti dvoji prez les“.

Dvirká. Na „dvirká“ vyšívajú v Nemcovciach v Šar., Halaša (ČMS 1903, 71).

Dvojňák. „Mi še dvojňaki narodzili“, Straž.

Dvojňe, -eca. „Mala dvojňata“, Šebn.

Dvojňisti, príď „Želena jedlička dvojnísti veršek ma“, Hnilč. (Mišk. Pies. 37).

Dvorce, do -ree, vo -roch; rusky: Dvircū. U Hn. Dvordci, u Nied. Dvorec. — Obec Dvorce, m. Dvorec, v levoč. okr.

Dvorjanki, do -nok, u -nkoch. U Hn. Dvoranki, u Nied. Dvorianka a Dvoriánky. — Obec Dvoriánky, Techna, v seč. okr.

Dvorňík, -a. „Kral še pital svojich dvorňíkoch, že dze ten narod pošoť“, Hrab.

Dvor, g. *dvora*. Podoba s dz: „dzvor“, ktorú uvodí Kovalčík v SMS z 1899, na str. 86, je chybná.

Džačov, i *Džačov*, -ova; *dž(j)ačovsk*, príď. — Dla Hn. Ďačov, dlu Nied. Ďačov, Dzačov i Džačov. — Obec Dzačov, Décso, vo vtor. okr.

Dzapalovce, -ovec; u očci. U Hn. a Nied. Ďapalovec. Obec Dzapalovce, Gyapalóce, v stropk. okr.

Džbac, v. *dbac*.

Dze, prísl., kde. Bežná touto formou po celom priestranstve. Veľmi často: *dzeška*, kdesi: „Dzeška na obručku še ulepli jeden dukat“, Žir. „Ti dzeška po predkoch hodziš“, Bard. — Zneurčuje sa predponou *da*: *dadze*; v týchto prípadoch zachováva pred *da*- aj pôvodnejšiu formu: *dagdze*, *dahdze*. — Príslovka *dze* i sama zneurčuje, menovite zámena: „*Dzejak*’e pismo“, Hrab.

Dzecko, -a, diéta. V mn. čísla sa užíva *dzeči*. Tamto nemá mn. čísla, toto nemá jednotného. Po celom priestranstve je to pravidlom. „*Dzecatko*“, „*dztiki*“ počut len výnimočne vlivom cirkevného jazyka.

Dzeda, -a (+ -u), ded. „Jeho dzeda dzedo napisau“, Bež. „Ja mam jedného stareho dzedu“, Harih. — Porov. *džad*.

Dzedzina, -i. Je rozšírené hlavne na Spiši, ale popri ňom aj tam počuť *valal*. Je rozšírené aj u uh. Poliakov: „Slovenska džedzina okrongla jak tałor, slovianské dževconta vemałovał małor“, Miš. Pies., 104. — Aj zo Ždزارu podáva príklad Mišk, tamže na str. 120.

Dzedzinki. Taktô menujú spoločným menom osady *Imrichorce* a *Išteňorce*, v. ich.

Dzeka, -i, vôle. „Ked še do dzeki navešeleli“, Šarv. „Mohol bi sebe po dzeki vibrac“, Šarv. — Z pravidla po celom priestranstve, v. *vola*.

Dzekac. Hnatiukom užívaného „*dze-kania*“ lud nezná. Hnatiuk totiž „*dze-kaním*“ menuje vyslovovanie príslovsky *kde* formou *dze*. — „*Dzekac*“ je bežné v Kluknave. O tých Slovácoch, ktorí sa pýtajú „*dze idzeš*“, hovoria, že „*dze-kuju*“, lebo v Kluknave sa pýtajú: „*Da-leko idzeš?*“

Dzekorac, dákovať.

Dzeň, dňa. „*Dal Boh dzeň*“, Plav. „*Ziju do dneš dňa*“, Bež. „*Kraju do dneška dňa*“, Šarv.

Dzetricich, -a; u Hn. a Nied. *Detrik*. Ruská obec Detrich, m. *Detrik*, v stropk. okr.

Dzerec, deväť. „*Z tich dzevecoch ludi*“, Hanšar.

Dzijak, -aka, žiak. Šarv.

Dzira, -i. „*Do dziri mu idze*“, Harih. „*V tej dzire bul*“, Straž. „*Psi kolo tej dzíri dluho chodzili*“, Taš. „*Prešol do koscela prez klučovu dzjeru*“, Lem. „*Hoc na chturi džurki zapiskam*“, Gab. „*V tom buku bula džura*“, Marg. „*Dostať še pred jednu veľku džuru*“, Smiž. Poł.: „*Dve džurki v noše, skončilo še*“, M. Slavkov (tu, 452). Rozličné podoby tohto slova sa miešajú v jedných a tých istých obciach.

Dzivče, -eca (+ -aca). „*Co še stało iz mojim dziučecom*“, Seč. *Dzivče*, dziev-

čaca, gen. Cepl. „Toto dzevče chceli ukrasc“, Harh.

Dzivka, -i, dcéra. „Dzecko ňemalo co cicac, bo jendžibabina dzivka ňemala ho čim dojčie“, Sob. „Kralovska dzevka pujdze na ēmerc“, Jabl. Na niektorých miestach, na pr. v Sp. Podhradí, dzevka popri deéra znamená už aj slúžku; túto z pravidla volávajú: služnica. V Batizovciach dla Štefku: „Dzevka“, čo je na vidaj; „dzevča“, čo ma do 15 roki.

Dzabol, v. ďabol.

Dzura, -i, v. dzira.

Dzurdzoš, -a; u Hn. takto, u Nied. aj Ďurdoš. — Ruská obec Dzurdzoš, Györgyös, v topľ. okr.

Dzvihnuč, zdvihndt. „Idz a dzvihni tamtu nohu, bo to tvuj ocec“, Šarv. — Po celom priestranstve bežné

Dzvonek, -nka. 1) „Dzvonek dzvoňi“, Šarv. — 2) Meno kvetiny. Šarv.

Dzvoňic, v. dzvun.

Dzvoňik, -a, zvonár. Let. — Popri podobe devonar.

Dzrun, dzvona, zvon. „Lem vov turči... ozval ēe dzvun“, Straš. 20. „Začali dokola sami dzvoni dzvoňic“, Šarv. „Začali dzvoni sami dzvoňic“, Bež.

Džad, -a. „Chto žobre, to džad“, Šarv. „Prišol jeden džad“, Harh. „Mušime um'erač. . či kral či džad“, Malov. „Co ci mam zrobic, džadu?“ Smiž. — Popri džad aj žobrak, v. toto „Hnedka prišol do mlína džadek“, Šarv. „Potarhane džadovske lachi“, Gab.

Džadki, halušky z varenej švábky a mýky“, Let.

Džama. „S prestrašenom vidzel, že všicke breskiňe na džamu ēe premeňili“, t. j. pohnily. Čit. V., 76. — Porov. pol. džuma, ansteckende luft.

Džavulic, brechať. „Pes džavuli“, Let.

Džban, -a, nádoba z hliny na tektinu. Cepl. „Džban s pivom“, Ganovce, Kov. SMS 1901, 84.

Džbor, -a, nádoba z dreva na vodu. „Džbor je više jak šafel“, Ščav. „Džbor s dvoma uchami, co v ňim vodu nošu na plecoch“, Kluk. V pesničke z Markušoviec, Miš. Pies., 57, je tej nádoby v posmešnom smysle použité: „Kebi bula znala, dze moj mili ore, bula bi mu dala halušek vo džbore; halušek vo džbore, polevki v rečici, žebi ludze znaли, že je žrak veľki“.

Džmil, -a; mn. č. džmíle. „Jak muha, ale vekše, ma po sebe pasi bježe i čarne i červene“, Jabl. „Džmil mu nanošíl tich veľo peňezoch dolu kominom“, Čit. IV., 165. „Džmija som vidzel, džmij vypatrá jak hviezda, tak'e ohňive, co ēe až sipaju iskri; hvara, že džmij peňzi noší“, Kluk.

Dž pa, -i. Potupný výraz na ženskú, obyčajne na slúžku, dla Iremského, SMS 1904, 18.

Džridlo, džiridlo, -i. „Čežko stuka žurav na studňi, zarucalo ēe v jame džridlo“, Čit. V., 86. „Chirešne džridlo Suliguli“, Čit. V., 212.

Džubak, -a. „Vrana vžala ho do džubaka a viňesla ho“, Lub. „Pred ľeho zlecela gola... spuščila z džubačika konarik“, Čit. IV., 124. „Taki ptak, co mu z džubačka krev kapka, ked ēpiva“, Kov. SMS 1899, 86.

Džubnuc. „Ostrohu husar koňa džubňe“, Šarv.

Džuk, -a, zemský orech. Kluk. „Džuk v ţemi rosce. Su dvojake džuki, jedne su pšeňičnej skuri a druhe čarne“, Jabl.

Dzura, v. dzira.

Džveredlo, -a, zrkadlo. „Vžal džveredlo a opatreł ēe v ňim“, Šarv. „Ked do ľich popatriū, tri stolice uvidzeū jak u džveredle“, Sobr. „Ked ēe vam budze za Maričku cnuc, ta lem popaterce do teho džveradla, ta uvidzice ju vše“, Kap. — V podreči lučiv. z pravidla zrkadlo.

Džvir, -a, zver, m. „Liška je džvir“, Šarv. „Ja tu īigda ķleveka ňevideū abo hlas od dajkoho džvira ňečuū“, Bež. — *Džvir*, -i, zver, ž. „Tam ho da-

jaka džvir ži“, Rasl. — *Džvire, -ecca*, zviera. „Žadlo maju jedovite džvirata: osa, pčola, had itd.“, Šarv. — Na Spiši aj podobou *džijer*. Kluk.

Ďabol, -bla. „Macejova žena horša jak sto ďabli“, Harih. „Dabol viší za ruku doľo murom“, Žir. „Tak še s dabolom zoštrid“, Ud. „Choč bi ší sam *djabol bul*“, Straž. „Djabli še prepadi“, Mark. „Prišli *džabli*“, Luč. — Najrozšrenejšia forma je *dabol*, z cirk. kníš.

Di, týmto slovcom sa pobúdzajú kone — pánske. „Viskočeli do sedloch, ... kočiš šmignul medzi koňe a — *di!*“ Straš. 31. — Sedliaci privolávajú: *hijo, vijo*.

Dordošik, -a, u Hn. a u Nied. Ďurdošik. Obec Ďordošik, Györgyi, vo fiz. okr.

Duk. „Duk bi ce žjid“, Hum. Porov. v Zátor. Prísl., na str. 79.: „Nebude mu už ani duk“.

Dur, do -u; *durorski*, príd. — V Lub. som počul „Svati Dzur“, u Hn. i Nied.: Sv. Jur a Sv. Dzur. — Obec Ďur, Szentgyörgy, vo vtor. okr

Ďurkouš, -ova. Obec Ďurkov, Györke, vo fiz. okr.

Egreš, -a. Obec Egreš, m. Egreš v seč. okr.

Elefan, -a: „Našou ūon tam jednoho elefana na ležaci“, Taš. Vedla neho: „Na brehu bul jeden elefant“, Rasl.

Engedorav, mad. enged. „Ja to ňeengedujem“, Seč. — Popri domácom *doszvolič* často ho počut hlavne v preči z.-ungskom.

Erdička, -i; v -če. Dla Hn. Ordički, dla Nied. Lesníček. — Obec Erdička, Erdőcske, v ntor. okr.

Erlička, -i, hrdlička. „Bula jedna erlička“, z Viderníka Mišik (Pies. 66). „V čarnim leše... dze erlička vajca ňeše“, zo Smižian Miš. (Pies. 76).

Ešče, spojka ešte. Zjavuje sa rozmanitými podobami. Bežné sú: *ešči*, *eščik* prevažne v samosvojej reči; *išče*, *šče* hlavne v podreči z.-ungskom.

Ešpektor, Šebn., z *inspector*.

Eštancia, Seč., z *instantia*.

Evangelik, -a, Šebn. — Z cirk. reči.

Fajčov .c. „Sfajčovac abo zafajčovac nohu, t. j. zavíci do renti“, Šarv.

Fajka, -i. Okolo Lučivnej. Ináče sa vraví: *pipka*.

Fajt, -u „Kravaobreho fajtu“, Šarv.

Falat, mad. falat. „Zbujníka na marné falati potarhal“, Rasl. „Dam ci falat opreska“, Žir. Ale sa povie aj „kus chleba“, na pr. v Šarv. — *Falatek* = kúsok.

Faleční, príd., nem. falsch.

Falkušoče, -ovec; vo -očci. Obec Falkušovce, Falkus, v mich. okr.

Famela, -i, Kap., Cepl. — Ale v N. Repašách: „Z jakéj famili richtar?“

Farkac, farčee; ffkac, frčač. „Ohňasta para išla koňovi zoz nozgrov, kuň strašne farkal“, Straš. 13. „Koňe... strašno farčeli“, Orel V.

Farkašov, e, -ovec; *Farkašovjan*. Osada slúčená v jednu obec s Levkovicami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Farto! „Na kravu ſe vola: „Farto na mesco“, Šarv. „Cahanoúčan zadkom fartuje“, Hum.

Fartuch. „Nemam šumni fartuch“, Mark.

Furtušek, -šku. „Do fartušku kostki posberalo“, Žir. *Furtušček*: „Išlo dzjevčatko hore lučkami, malo fartušček švetlo-belavi“, zo Smiž. Miš. Pies. 82.

Fatol. „Ridka materia, co beru ženi pod šmati“, Šarv.

Fekišoče, -orec; v -očoch. Obec Fešovce, Fekéshaza, v sobr. okr.

Felcelorac, mad. — Časté popri domácom *odporedzec*, *odporedz dac*, vidz této. „Vun tak kralovi felceloval“, Straž.

Felimak, -u, mad. *fenyőmag*. „Felimak abo i jadlovčina“, Giralt.

Felovac, nem. befehlen. „Vona mužovi feľovala, že ten jeleňek je jej bracik, že ho muž ňešmi zabic“, Lem. — Súvis osnovy nedovoľuje myšľ na predchádzajúce mad. slovo felel, vidz tu na str. 329.

Ferlab, v. *urlab*.

Fertal, -a, štvrt. „Fertal na štvartu, ňe na štiri“, Šarv. „Fertal na dvanastu“, Bež. „Na pol fertala od teho domu“, Kluk.

Fickoū, -ova, meracia nádoba na zrno, do ktorej sa vymestia 4 holby. Hum.

Figlarski, príd. od *figlár*. „Stretnoť ho jeden figlarski človek“, Malov.

Figle. „Čisar vidzel, že to ňe figle“, Hum.

Ficht, -a; *fichta*, -i; nem. *fichte*. „Jedla a ficht, to jedno drevko, ale ficht ma biše drevko v sebe“, Šarv. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč. — V. *jedla*.

Fiišpan, mad. főispán. Šarv. Počuť aj vicišpan, z viceispán.

Fijaš, -a. Ruská obec Fijaš, m. Fias, v topł. okr.

Fijatal, -a, mad. fiatal. „Vicahnuť vun jednoho fijatala iz koreňom zo žemni“, Sobr.

Filce, pomn.; „to buti zoz postavu“, Šarv.

Filice, do -ic, vo -iach, *filicki*, *Filičan*. — Obec Filice, Filefalu, v sp.-sob. okr. O ňej hovorí pesnička: „Te Filice plane, to plana dzedzina, ňemaju koscela ani svojho mlína“, Kol. Zpiew. II., 120.

Fincice, do -ic, vo -och; *fincicki*. U Nied. aij Fincice. — Obec Fincice, Finta, v ſir. okr.

Fiók, -u, mad. fiók. „Biva i v stole i v ſafarji“, Šarv. — V prvom prípade: stolovinka, v druhom priečinka.

Firtek, -tka, mad. fürt. „Jeden firtek hrozná“, Šarv. „S konarikoch viša pre-krasne firtki“, Čit. IV., 26.

Fišar, -a. Obec Fišar, Füzesér, v mich. okr.

Fizer, -a. Obec Fizer, Füzér.

Flancovac. „Minister gver rozflancovať, obraciť a z gveru persieň vypad“, Sobr. „... persieň truciť do gvera a tak zatkať, zaflancovať“, Sobr.

Flinta popri puška.

Fojtovac, mad. fojt. „U sebe zo strachu paru fojtovala“, Straž.

Folkmar, -a. 1) Obec M. Folkmar, Kisfolkmar. 2) V. Folkmar, Nagyfolkmar. Obidve v geľn. okr.

Folt, -u, mad. folt, záplata, a v prenesenom smysle handra: „Sicke jeho folti i braťovske grati zabraли“, Daniš. Odor. (Miš. SMS 1896, 164). V Markušovciach vedla toho smyslu — dla Zuz. Simsaički — má aj smysel mad *falat*, kus: „Tak s ňu tancoval, kim ju na folti ňeroztrhal. Mac ju čekala do rana, potom ju išli hledac, ta našli z ňej lem košci a folti z cela“ (tu, na str. 225). V uvedenej vete slovo *folt* mohlo by sa vykladať obrazne *handrou* = na handry ju roztrhal, našli handri z tela, — Zuz. Šimšai má uistila, že sa povie v Markušovciach aj „*folt* slažini“ = kus slaniny.

Folvark, -u. 1) Nemecká obec Folvark v kežm. okr., Forberg. — 2) Ruská obec Folvark v starov. okr., Folyvárk.

Forbasi, -as. Pol. obec Forbasy, m. Forbasz, v Lubov. okr.

Fortografia, -i. „Fortografiu zač uvidel tam, ta ju zoz sceni jezmal“, Lub.

Fošter, -tra, nem. förster. „Obliečení jak fošter“, Bež. „Foštroskí šati“, Bež.

Fotlak, -a. „Fotlak sé poví dzečku, ked ono robi na zlosec: Idz ti fotlaku!“ Šarv. Dla. Iremského: Väčšie, nedobré chlapčisko. SMS 1904, 50.

Frajcimerka, -i. „Jedenac buli fraj-cimerki“, Bež. „Mladu dvanac *frajcimirku* oblikali“, Seč. „Poslala *frajcimirku* ku ňemu“, Lub.

Francle, pomn. „Jedna gača mu bula kratša jak druha, ale na totej mal dlukše francle“, Šarv. — „Strapce“ neznajú.

Frankova, -ej. 1) Pol. obec M. Franková, Kisfrankvágás, v starov. okr. 2)

Poľ. obec V. Franková, Nagyfrankvágás, v starov. okr.

Fras, -a. „Bi ce fras trimal!“ Let. „So to za frasa robiš s kravami?“ Pap.

Frejerka, i, na Spiši. „Ja za tebu vera hodzic ňebudzem, ale vera prez frejerki ňebudzem“ (Miš. Pies. 80). Obyčajne sa vraví: frajerká, frajirká.

Frička, -i; fričanski, príd. Ruská obec Frička, Fricska, v sekč. okr.

Fričovce, do -ovec, vo -ovcoch; fričovski, príd. — Obec Fričovce, Frics, v Šir. okr.

Fričorce, -ovec. U Nied. aj Fričkovce. — Obec Fričkovce, Fricske, v sekč. okr.

Fridman, -a. Poľ. obec Fridman, mad. Fridman, v starov. okr.

Frištik, -a. „Večeru zašporovať na frištik“, Kor. „A ja mesto frištiku mušim šedzec v kuciku“, Hnilč. (Miš. Pies. 35). Na celom priestranstve medzi Kor. a Hnilč. tá istá forma.

Fto, ftoři-ſteri ozýva sa popri chto, chtori-čteri po Spiši, hlavne v západnej čiastke.

Fugi, pomin., dla Iremského „jarčeky na kachloch povstalé pri spájaní kachlových tehál“, Let. Uvodí aj formu *fug*.

Fulanka, -i. (Nied. má aj Polanka.) Obec Fulanka, Fulýán, v topš. okr.

Fulerčík, -a, to: „privadiner vojenški“, Šarv.

Furmaňec, -nca. 1) Stavaná cesta, Šebrn. „Furmaňec, to čisarska abo stolična draha“, Šarv. — 2) Menší voz. „Na furmaňec sé kladu rebrinki, a tote opiraju sé na loče“, Šarv.

Furmaňec. „Chto furmaňi, ňej sebe drahu ňehaňi“, Šarv.

Gabnuc. „Lem som ho tak pogabnul za vlasí“, Let.

Gaboltov, -a. Obec Gaboltov, Gáboltó, v sekč. okr.

Gacek, netopier. „Gacki špja prez ži mu“, Čit. IV., 69.

Gače, pomin. „Šedlaci v lece noša

gače, do gačoch je nadzata ſnurka“, Šarv. — „Gače“ s ē je všeobecne rozšírená forma, až na poludňovo-západný kút Spiša: „Dva pari gaci“, Cepl. — Už v Harih: „Jeho vonka ňehala v gačoch“.

Gagac, gagotac. „Huši gagaňi“, Čit. III., 13. „Gagotaju huši a kački“, Čit. IV., 100.

Gajdoš, -a; na Gajdoš, na Gajdošu. Obec Gajdoš, m. Gajdos, v sobr. okr.

Gal, -a, krstné meno. „Čo sceš, Gal?“ Šac. „Na dzeň Gala, na chtori vinobraňe . . začinaju“, Čit. IV., 26.

Galamuta, balamuta, Let.

G terik, -ika, golierik na košeli. (Halaš ČMS 1908, 71.)

Galgan, -a. „Čo mame s tim galganom urobie?“ Lučiv. Bežné blavne v poludňovo-západnom kúte Spiša. Ěste aj v Hrabušiciach: „Ked ňeidzeš, ta ci urobime koňec, ti galgaňel!“ Hrab.

Galunek, -nka, stuha. „Vošil po valašoch galunki i na sukňe“, Žir.

Ganovce, -ovec; v -očach, Ganorčjan. Obec Ganovce, Gánoc, v sp.-sob. okr.

Guraňa, dla Nied. — Obec mad. Garaný menovaná v ujheľskom okr.

Garas, -a, prípoviedkové meno, vyslovované aj *Garaš*, z mad. Garas. Hum. Výslovne podotýkam, že je *Garas* umele poslovenčené mad. prípoviedkové meno: *Garas* (čítaj: Garaš); nesmie sa ho tedy užiť k etymologisovaniu.

Garb, -a, koželuh. Hanšar.

Gargula, -i, kupa na vodu, Kap., Bež.

Gavraňec, -nca; gavraňski. Ruská obec Gavranec, Gavranjec, v mak. okr.

Gazda, -i; gazdovac, hospodár, hospodárit. „Na totu porciu jeden nošíl tanistro a do tej peňeži skladali; toho volali hromadski *gazda*“, Strop. „V calim gazdovstve *gazdovac*“, Šarv. — „Gazda“ sa užíva m. „muž“, v prenesenom smysle: „Ta tebe bledum, šestro, a dze je tvoj *gazda*?“ Bež.

Gazdiška, -i. „Maričku zohabeli v do-

me za gazdiňu“, Šarv. „Dal ten persceň gazdiňi“, Hrab. — Počuť aj *gazdzina*, -i: „U jednej gazdzini“, „Pri gazzzine“, Hran.

Gbol, -a, m. köböl, n. kúbel. Po celom priestranstve rozšírené.

Gdova, -i, vdova.

Geča, -i. Obec Geča, Gecse, v koš. okr.

Gegnuc. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo“, Hum.

Gejorce, -ovec. Mad. obce v ungv. okr.: Kisgöc, Nagygöc.

Gelnica, -i; gelnički, Gelničan. Mesto Gelnica, Gölniczbánya. Spiš.

Gembia, -i, + *gembí*, pomn., ústa. „Na žeňskich peršoč to, co dzecko bere do gembí“, Šarv. „Ja tebe do gembí ňejdem“, Lub. „Ruki ňemala, ta odervac ňič ňemohla, ľem co s gembami doštala“, Šarv. — Zo strednej slovenčiny vniklo: „Budu že ſe ľudze čudovac, na kím to budu bubnovac: ej na tej našej Haňčiči, co ona ma sladke *gambuši*“, z Brutov. Mišik (Pies. 49). — Miesto strednosl. „gamba“ povedia: *varha*, v. toto.

Gengľivi, príd., slabý v tele. Šarv.

Geňur, -a, *gunar*, -a. Užíva sa obyčajne len jedno slovo, alebo prvé alebo druhé, tak na pr. v Harih. *geňur*, už v Jabl. len *gunar*.

Geralt, -u. Dla Hn. Heralcik, dla Nied. Geraltovce a Geralt. — Ruská obec Geralt, m. Geralt, v sekč. okr.

Gergelak, -a. Podla Hn. a Nied. s mäkkým l. — Obec Gergelak, Gergelylaka, v Šir. okr.

Gerlach, meno najvyššieho končiara v Tatrách. „Gierlachowski szczyt,... zwany też *Gierlachem* i *Garłuchem*“, Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“ (Przewod. Eljaszów, 272). — V podreči lučivnianskom: *Grlach*, porov. *Grlachov*.

Gerlachov, -a. Dla Hn. a Nied. s mäkkým „l“. — Ruská obec Gerlachov v Šar., Gerlachov v sekč. okr.

Gerok, n. gehrock, kabát akejkolvek formy. Všeobecné.

Gibel, -a. — Polská obec Gibel, Gibile v starov. okr.

Gigadze, -och, ribizlie. Vik.

Giglouče, do -ovec, ū -očci. Poľ. obec Giglovec, Giglóč, v stropk. okr.

„*Ginuľ* je do dišla zapraveni, na ňeho ſe vaha zaveši, to je jak klučka“, Kap.

Gingi, pomn; väzy, hlavne v detskej vrave, ale aj inakšie. „Vež nas na gingi, a skakaj!“ Hum.

Giňoū, -ova. — Obec Giňov, Gönyű, v koš. okr.

Giraltorce, -ovec. — Obec Giraltovce, Girált, v top. okr.

Girouce, do -ovec, ū -očci. — Ruská obec Girovce, Giróc, v stropk. okr.

Glejt, -u. „Kapral ho provadzi do glejtu“, Sibr.

Gličkac ſe, synon. Slizkac — kŕzať ſa, dla Iremského, SMS 1904, 51.

Glupi, príd., všeobecné miesto očakávaného *hlupi*. Tvrď ťa zhusta zachováva: „Ti głupi pśe!“ Smiž.

Gmina, -i, obec. Slovo „gmina“ je bežné po celom priestranstve, hlavne na Spiši, tak Cepl, Let. — „*Gminski* hajduch ohaň ſea, žebi ňichto ňekradnul“, Kluk. — Spisovné *obec*, premenené v *obca*, -i, často počuť od osôb ūradských.

Gňazdi, do *Gňazd*. U Hn. tiež Gňazdi, u Nied. aj Gňazda; dla Miška (Slov. Pohl. 1903, 419) len Gniazdy. — Domáci ľud polský vyslovuje: V Krížovej vſi a v Slovenskej vſi: Gňazdi, z Gňozd, v Gňozdoch, Gňoždžon. V Niž. Ružbachach: Gňazdi, z Gňazd, v Gňazdach, Gňeždžon. — Obec Gňazdy, Gnězda, v Lubov. okr.

Gnut. „Lojovo ťvički leju zoz... loju do... rurek, do chtorich zpridz z pamatu predzeni abo utkani gnut vloža“, Čit. V., 378.

Gajdoš, -a. Ruská obec Gojdoš, mad. Gojdos, v ungv. okr.

Gombička, -i. „Gombička na geroku; gombik sé ſepovi“, Šarv.

Gomboška, -i, mad. gombos-tú. „Gombošku pripichaju ſebe žeňske chustki“, Šarv. — Všeobecne.

Gombošorce, -orec, lok. -orecoch. Obec Gombošovce, Gombosfalu, vo vtor. okr.

Gracka, -i, náſtroj na okopávanie. Na ohribanie grúloch užíva ſa gracka. Brez. Posp. (ČMS 1899, 8) — Zovnaj- ſou podobou ſem patrí Iremským po- daná *gracka*, z neho: *grackorat* Ian, vidz SMS 1904, 51.

Granastor, -ora; *Granastorjan*. — Pol. obec Granastov, Grana-ztó, v ľubov. okr.

Granič, -a. Osada, slúčená s Petrov- cami v sp.-podhr. okr. v jednu obec. — Grancspetróce.

Grati, pomn., n. geráth. 1) Kuchyňský riad. „Dzívka už aňi grati ſeumivala“, Šarv. „Šitkú grati na zem zmetala“, Pap. — 2) Nábytok v izbe. Šarv., aj inde. — 3) Kuſy odevu ľudského, vrch- ného i ſpodného a v prenenom smysle ſaty vôbec. Jabl., Mark., Lučiv. „Bjelje grati“, t. j. bielizeň, Cepl. — Ztadeto treba vysvetliť nasledujúce miesto v „Pov. Proſt.“ soš. 8, 73.: „Popeluši ne- cheeli ništ dať (od ſiat). Len také v ſeli- jaké staré gróty (gráty, hroty) a staré haraburdi“. — Vedla ſlova *grati*, čo ſa týče významu pod 3), bežné je ſmati i ſati, hlavne mimo Spiš.

Gravčec. „Chodzeli za ňím kraňkajuci, to jest graňčeli“, Geč. To ſa potahuje na zvuk havranami vydávaný. „Brodzive ptaki gravčaco viſurkli pred nami zo svojich vodních hñizdoch“, Čít. V., 186.

Gribi. Rodzaj hľub. Šarv.

Gribov, -a. Dľa Hn. Hribov. — Ruská obec Gribov, Gribó, v mak. okr.

Grisa, -i. Partica na klobúku, č. ſte- cha. „Kapeluch ſi višoku grisu ſe noſi na Spišu“, Kluk. „*Grisak* je klobuk ſ veľku grisu, ſedlacki“, Mark.

Grlachor, -ova; *Grlachorjan*. Takto menujú svoju dedinu domáci obyvatelia

a té súſedné dediny, v ktorých ſa vraví lučiv. podrečím. Vo Ščavniku už: *Ger- lachor*. Nezakladá ſa na ſkutočnom ſtave veci to, čo dr Radzikowski napísal v „Č. Lide“, X., 307, že „osadu ſvoju nazývají *Girrlachov*“. — Čo ſa týče zvuku *l*, ten vyslovujú zväčša *stredne*. Ale od Gerlachovana dá ſa počuť v tomto mene tvrdé *l* (jako u Radzikowského) práve tak, ako mäkké *l* (u Niederleho!). Čo ſa týče vyslovovania *l*, *l*, *l*, v tejto dedine niet dôslednosť. — Hoc ſa vyslovuje *Grlachor*, píšem to meno po východoslovensky: Gerlachov. Odôvodnil som to na svojom mieste. — Obec Gerlachov v Sp., Gerlachfalu leží v sp.-sob. okr.

Gromoš, -a. — Obec Gromoš, mad. Gromos, vo vtor. okr.

Gruchlie. „Šviňa gruchli“, Hum.

Grule, pom.; zemiaky. „Grule v ca- lim ſpišu; v Šarišu: bandurki“, Podhr. „Na ſpišu maju grule; mi ſem bandurki“, Šarv. Takéto a podobné roz- braničovanie netreba brat do ſlova. Aj v Širokom, tedy už v Šariškej, povedia: grule; nie bandurki. Ba aj v Sobinove dla Kužmu: *grule*, g. *grul*. (V Mark. gen gruloch.) — „Grule okopavac, obo- rivac, odbraňovac“, Ščav. — Grule ſe oškrobaju a uvara ſe oškrobane; jak uvrú, ta jich ſcadzi od vodi gaziňa, ve- žne mutev, dobre jich podaví, do teho ſturi brendzi, rozmješa a tak jedza, to davené grule. Grule ſe varja i zo ſupu; chto je, ten jich ſebe ſupe a ſupane jje“. Kluk. — Vidz *bandurki*.

Gruzovce, -ovce, u -ovci; u Hn. Gro- zovce. — Obec Gruzovce, Grozó, v hum. okr.

Gu, predložka *ku*; je popri tejto temer všade bežná, nado všetko v podrečí z.-ungiskom: „Gu ſomu“, Dobr., Vran. „Gu vodze“, Straž. „Gu obedoj“, Ban. „Gu tej kolibe“, Bež. „Gu panoj kle- banu“, Dluh. :C.

Gubaňa, -i, guba, Hum.

Gulu, -i, mad. gulya „Vjacej ſviňoch

je guľa; sviňar je, chto sviňe paše“, Ščav. V mad. je gulya: črieda rožného statku.

Gulvas, -a. Obec *Gulvas*, Gulyvész, v ntor. okr.

Gunar, -a, v. geňur.

Gura. Čarna gura. — Poł. obec Čarnogura, Caarnagura. v starov. okr.

Guzel, uzel. „Šnurka še može zavjazac na klučku i na guzel; chto na dva guzí zavjaže, temu čežko rozvajazac“, Sarv.

Gver, -a, s obľubou ho užívajú bývalí vojaci. Ináč je bežné *finta a puška*. Že sa gver užíva významom týchto posledných, o tom nech svedčia: „Z teho gvera neviestreli, kím on domu nepriđe“, Lučiv. „Živan pita od ňoho ten gver, že ho opatri“, Ostr.

Haboršic še, vadiť sa. „Pohaboršili še“, Vran.

Habura, do -i, u -i. Ruská obec Habura, mad. Habura v hum. okr.

Habžina, -i, habzový kvet. Šarv.

Hače, -eca, žriebä. Šarv., Ščav., Jabl., Barc.

Hačur, hačurek, žrebec.

Hadbab, -u. Šarv., Lub. — „*Hadbavne* šeno žereš“, Smiž. „Mal na sebe šumne *hadbavne* (+ hadbavne) šati“, Sipl. „Mal hadbavnu chustočku pri sebe“, Straž. „Chustki hodbabne“, Bat. Forma s o je zo strednoslanského, nie z poł. Zo súseďnej poľskej podáva Mišák: „Jo čiňepozicím, bo ňimom tak'ego, jo hudočna dževka, ňimom *hadbavnego*“ (Slovens, Pies 107). Je tam reč o „lajblíku“. A z obdľačia: „Odprovodž m'e mila, na prešovskum gure, dšrujem či p'erščin i jetbobnum snure“ (zo Sp. Magury, Pies. 132).

Hadušovce, do -ovec, v -ovci; *Hadušovjan*, hadušorski. — Obec Hadušovce, Hadusfalu, v novov. okr.

Hadzina, -i. 1) Hydina: „Juľka ešči ňemala dvanac rokoch, ked už ſicku hadzinu dať pod jej opaternosce“, Čit.

III, 13. „Kurčata a pulčata piščeli a hadzina každeho rodu še... po dvore...“ Čit. III, 13. — 2) Úbrnné pomenovanie všelijakého drobného stvorenia: „Nedobra hadzina je aj lašička... a žoltobarnasti tchur“, Čit. IV., 71. „Všelijaka hadzina še z ňej sipala“, Bard. Porov. heslo „gadzina“ v „Słowniku gwar pol.“ Jána Karłowicza. — Podotýkam, že *had* znamená naveky *hada* aj vo vých. slovenčine.

Hagi, -ov; *Hugovjan*. — Poľská obec Hagy, mad. Hág, v starov. okr.

Haj popri hej, áno. „Haj“ počína už od Raslavíc a ide odtiaľ ku polnoci a na východ. „Haj“ sa vraví na polnoc až po Gaboltov, vidz tunajšiu osnovu (159. §.), aj poza hranicu východoslovenskú. — Na východ: V Kurime sa vraví *haj* m. hej. Podobne v Zemplínskej: v Dobrej; vo V. Domaši. — Ale z pravidla sa pritakuje formou: *Hej*, v. toto.

Hajduk, je hájnik, *hajdučna* je hájnikov domec, v Gerlachove, dľa dra Radzikowského, v. „Č. Lid“ X., 307. — Porov. *gmina*.

Hajtoš gminski je, „eo ohaňa ľuki a zarna v polu procivko škodníkoch“, Kluk.

Hajtuvka, -i; v -ki, *hajtuvski*. Ruská obec Hajtuvka, mad. Hajtuvka, vo vtor. okr.

Halboki, prfd., v. *hlíboki*.

Haligovce, -ovec. Po poł.: Haligovce v Krížovej vsi; Haligovjón, N. Ružbachy. — Poł. obec Haligovce, Helivágás, v starov. okr.

Halovac še. „Co še hasnuje, to še haluje“, vraj v Šariši, Zátor. Přísl., 178. „Halejec“ = vraj roztrhat.

Haluški, pomn., sú známé aj východným Slovákom. „Haluški s tvarohem, s kapustou, olate s maslem; haluški jedza i s kapušanu juhu“, Šarv. V Kluk. gen.: halušek. V Smiž. v podobenstve: „Porubem ho na haluški“. — Poliaci v Kríž. vsi znajú aj — pečené halušky: „Pečene haluški z ňeba nam pošila“.

Haľva, -i, nem. halbe. „Ked ju už zastavi (= hustkul) za halvičku vina, ta ona napoji svojeho frajera“, zo Smižian Miš. (Pies. 92). „Kačmar mu dal jednu halvu palenki“, Vran

Hamac, nem. hemmen. „Oňi jemu šcesce zahamaľi“, Jabl. „Puščil som kolieso s huri ňehamane“, Smižany (Miš. Pies. 78). — Pri hamovaní voza dolu brehom užívajú v Brezovici *hamáč*, a kladú ho po koliesko, aby sa ráf nekazil“, Posp. v ČMS 1899, 8.

Hamadaj, -u. Prípoviedkové meno osoby, známe aj s iných strán Slovenska, v. tu, na str. 419.

Hamborek, -rka; v Lub.: *Hamborek*, -rka. U Hn. Hamborg, u Nied. Hamburek. — Obec Hamborek, mad. Hamborg vo vtor. okr.

Hamišni, príd., *hamišstro*, -a. „Či je ňe hamišni, či je opravdzivi“, Šir. „Zarez späťrela zrobic hamistvo“, Šarv.

Hamre, do -roch, na -och. — Obec Košické Hamre, Kassahámor, v koš. okr.

Hamžic sé. „Ten človek nema pokoja, ťem sé hamži jak bramec“, Šarv. „Robotní ľud ťem tak sé hamžil po polu jak brabunce“, Čit. IV., 90.

Hanigorce, do -ovec, v -ovcoch; *hanigovskí*. — Ruská obec Hanigovce, Hôning, vo vtor. okr.

Haniska, do -iski, v -iski; *haniskí*, príd. — Obec Haniska v Šar., Enyicke v Šir. okr.

Haňiski, do -iski, v -isce. — Obec Haniska v Ab., Enyicke v koš. okr.

Hankovce, do -ovec, u -očci. — Obec Hankovce v Zempl., Hankóč v Hum. okr.

Hankorce, do oree, v -ovcoch. — Obec Hankovce v Šar., Hankóč v topł. okr.

Hanuša, -i, *Haničuš*, -i. Veľmi bežné kratné meno pre ženskú po celom území. „I tak Hanuša na Janka“, Bež. „V širim polu hruška, verškom je želena, co tak plačeš, Haňčuš moja premilena?“ Smižany (Miš. Pies. 88).

Hanušovce, do -ovec. — Obec Hanušovce v Šar., Hanusfalu v topł. okr.

Hanušovce, -ovec. (Poł.: *Hanusovce*, -ovjec; *Hanusovjon*) — Poł. obec Hanušovce v Sp., Hanusfalu v starov. okr.

Harakocce, do -ovec, v -ocei. Obec Harakovce, Harakóc, v sp.-podhr. okr.

Harasovi, príd. „Čijo to dzivčatko v lešiku, v tim harasovim lajblíku?“ Bruttov. (Mišák. Pies. 49.)

Harcu. „Harcu, koňički, harcu, ňešeme vjenek z jarcu“, Mark. (Mišák. Pies. 56.).

Harča, -i. Meno tejto ryby, mad. *harcsa*, takto uvodí po vslensky Čit. V., 178. — Meno mad. mena „csuka“ uv. dí po vslensky — ščuka, v. toto, z čoho sa smie zatvárať, že sú tu slovenské mená nie z mad. prejaté, ale že sa opierajú o skutočný stav rečový.

Harčar, -a, hrnčiar. Aj *harenčar*, v. toto.

Harčok, -čka; miesto *harnčok* — hrnčok. Tiež *harčiček* — hrnčíček. „Ten harčiček s mlikom“, Šir.

Hardi, príd. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29. *Herdi*, príd., znamená dla Iremského: pekný, krásny. „Herde ja blučko“, Let.

Hardišče, do *Hardišč*, u *Hardišči*. — Obec Hardišče, Hardicsa, v seč. okr.

Harelko, -a, hrdielko. „Slavík ēpiv z harelka viliva“, Čit. IV., 80. — V. *harlo*.

Harenc, -a, hrnec. „Žebi dala sebe ťelezni harenc zrobic“, Štv.

Harenčar, -a; hrnčiar. Let.

Harešt, -u. „Odsudzili ho do ťmerci do hareštu“, Hrab. „Za marnose na pejc roki do hareštu ostal odsudzeni“, Orel V., Aj *heresi*, v. toto. Porov. *berceinec*.

Harhaj, -a. U Nied. aj „*Harkel*“. — Obec Harhaj, m. Herhej, v topł. okr.

Harhor, -a. — Obec Harhor, Görgöd, v levoč. okr.

Harihorce, -ovec; -orci, *harihovskí*; *Harihovjan*. U Hn. a Nied. Harikovce. — Obec Harihovce, Pálmafalva, v novov. okr.

Haring, -a. „Ułapiła tote charingi“, Plav.

Harkał, mad. harkály. „Harkał (żolna) ma na dube co jesc“, Ćit. IV., 81. „Harkał na velkosc su všelijake, farbu maju rozličnu, harkał je čarni, a I. m na hlave červeni, je tak velki jak naša kavka, strakati a želeni je vekši od običajneho drozda“, Ćit. IV., 76.

Harkuš, -a. „S... harkušom papiru“, Ćit. V., 223.

Harlisko, -a. Vchod do pivnice. Šarv.

Harlo, -a, hrdlo. „Kričel, čo ťem harla mal“, Kovalčík (SMS 1899, 89). V Ćit. V., 271: *hardlo*; tejto formy som ne-počul.

Harnad, -a, náčelník zbojníkov. „Buli dvacecstria zbujačici a dvacatipati harnad“, Šarv. „Tam bivali dvanás zbujačici a trinasti harnad“, Olec. „Harnad, trinacti, uceknul“, Marg. „Vešla pod harnadzoru poscelku“, Gan. — Toto slovo, mad. „badnagy“, je rozšírené po celom území. Majú ho aj súseďní Poliaci: „Zbujačici vžijili tego harnadža na zloti ťancusek“, Kríž. ves (tu, 457). V ganovskom slove *dz* vvinulo sa na svojskej pôde z *d*; inak by znelo: hadnadž abo hadnadž.

Harnok, -(ny)ka, hrnček. „Kupili barz velo harkoch“, Lub. „Meso i s harkom zakopali do hnoju“, Hum.

Harnutovce, -ovec; v -ovci, *harnutovski*, *Harnutovjan*. U Nied. Arnutovce. — Obec Harnutovce, Arnótfalu v novov. okr.

Harovac: „Robie jak kuň“, Sob.

Harsc, i, hrst. „Milu dzjevku ulapil do harsci“, Hnilč.

Haršag, -a. — Obec Haršag, Harság, v ntor. okr.

Hasen, úžitok. *Hasnovac*, *hasnoviti*. — Rozšírené.

Hašpel, -pla, kolovrátok na pradenie. „Muším vam povedzec, že to bola kudzela s koleskom, hašpel“ Hnil.

Hataloū, -ora. — Obec Hatalov, Gátaly, v mich. okr.

Hatar, mad. határ, medza polná. Nikdy som nepočul, žeby *hatar* znamenovalo „hranicu“ alebo „majetok“, ako to istí dr Radzikowski v „Č. Lide“ (X., 307), odvolávajúc sa na vravu v Gerlachove. Vidz *chotar*.

Hav, haŭ, sem. Túto príslovku počuť po hranici východoslovenskej reči. Počul som ju od hranice ruskej: „Pojce haŭ, soš vam povim“, Dluhe /C. — Mám ju v osnove zo Slov. vasi: „Nestriľoj, ale podž hav, jo ē dom sama jedno mlode“, tu na str. 453. — Na samom území je bežné: *hev*, *heŭ*, v. této.

Havaj, -a. Ruská obec Havaj, mad. Havaj, v stropk. okr.

Havan, -a, *havanek*, -nka; vahan, vahanček. Vik.

Havjar, -a, v. baňa.

Havka, -i. Pol.: Hovka, -i, Hoveon (v Kríž. vsi); Havka, -i, Havjon (v Niž. Ružbachách). — Pol. obec Havka, m. Hafka, v starov. okr.

Hažgut, -a: dla Nied. aj Harškut. — Obec Niž. a Vyš. Hažgut, Alsó- és Felsőásgút, v topł. okr.

Hažin, -a. 1) Obec Hažin v Ung., Gézsény v sobr. okr. — 2) Hažin v Zempl., Hazsina, v hum. okr.

Hažlin, -a. (V samej obci: Hajžlin, -a; u Hn. Hajžlin.) — Obec Hažlin, m. Hazslin, v topł. okr.

Hecc, v. checc.

Hedfark, -a. — Ruská obec Hedsark, Hegyfark v ungv. okr.

Hej, týmto slovcom sa pritakuje temer po celom území samosvojej reči; od Raslavíc na polnoc a na východ sa vraví miesto neho *haj*, v. toto. Vidz aj pod aj *hej*: „Hej, hej, šak ja znam!“ Seč.

Hejs! Tak sa volá na voly, aby šly na lavo, v. vul.

Hejcar je, „s čím sé čežke veci dzvi-haju“, Šarv. — Aj *hevar*.

Helemanovce, -ovec; v -ovci, *Helemanorjan*. — Ruská obec Helemanovce, Nagykunchfalu, v geln. okr.

Hencovce, -ovec, ū -očci. — Obec Hencovce, Hencóc, vo vran. okr.

Hendrihovce, -ovec; v -otcoch. (U Nied. aj Hendrihovce.) — Obec Hendrichovce, Hédi, v šir. okr.

Henten, tamten (porov. hev, heū 2). „Idz na henten ēvet nazad“, Marg. „Še ozvali hente dvojim bracu“, Lub.

Herbet, -beta, hirbet, -beta, hríbet, -hta, chrbet. „Zadňa častka človeka je herbet; uderil mi do herbeta“, Šarv. „Dala som jej daskeľa pejscu po herbece“, Hnil. „Vzal na herbet“, Hnilč. „Vežneš to na hirbet“, Šarv. „Vzal platno na hribet“, Šac. „Vzal n̄ hribet“, Sipl.

Herčok, v. hírcok.

Herdi, príd., v. hardi.

Herešt, -u. Hlavne na Spiši popri herešt, v. toto. „Mala jedna žena hlopa v hereške“, Mar. „Zavrec do hereštu“, Hnil. „Šitkich utuapili a do hereštu vžali“, Rep. Aj u spiš. Poliakov: „Do herestu zaprže kozdego“, N. Ružb., v. tu, str. 458. V. orešt.

Herchhúcht, -a, tak vyslovujú v Slov. Raslaviciach. Dla Hn. Hertnecht; dla Nied. Heretník a Eretník. — Obec Herchníct, Hertnek, v sekč. okr.

Herlani, -lan. Obec Herlany, Ránkuš, vo fiz. okr.

Hermanovce, -ovce. 1) Hermanovce v šir. okr., Sztáňkahermány. 2) Hermanovce v topł. okr., Tapolyhermány.

Hermec. „Povetri a je, ked je diždž i vitor, i hermi pri tim“, Šarv.

Hernadle, pomn. „Hernadle, co sami strikuju“, Sipl.

Hervartov, -a. (Počuťaj Hervaltovce.) — Obec Hervartov, Hervartó, v sekč. okr.

Het, preč. Rozšírené po celom území. „Pošol het“, Šarv. „Odešli het ztamatdz“, Jabl. „Ked sceš žic, ta idz het“, Hrab. „S tim sa zabrał a išjeł het“, Lučiv. „Povedzel kralovi, že muši het gu maceři“, Geč. Pošla het gu panoj čisaroj“, Žir. „Posceł od oblaka het dalej odcahnun“, Sobr. „Vidzeł, jak potim hetka

pošol“, Straž. „Ztamadz pošon het“, Bež. — Iremský počul het, Let.

Hev, heū, príslovka. 1) Sem. „Ženo moja, poc lem hev“, Harih. „Daj hev malí palec“, Štv. „Ženo, hev dukati a talare“, Kluk. „Podz hev a pobešeduje me“, Minds. „Pošli jich heňka gu mňe“, Sipl. — Vo V. Šariši vo výraze: „Hev i tu“ = sem i tam, kedy-neskedy. — „Nemohla uceknuc aži hev aži tam“, Sobr. „Daj heu tot list“, Hum. „Verušo, podz lem heu, olem scahni moju kamášnu“, Bež. — 2) Býva prvou čiastkou ukazovacieho zámena na mieste strednoslovenského tam-. „Heutot (= tamten) mu hutori“, Straž. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heuti (= tamté) dñi“, Bež. — Aj v smysle tam počuť ešte príslovku heū: „Priskočili gu ťomu išče štiri ľe take, jak heū buli, še pejce abo ſejs“ raz krašsi“, Bež. — Vidz: hav, haú.

Hevar. „Kuň ſe oderval od koča a na herbet spad do kanula. Zoz hevarom ho vicahli von“, Orel. — Aj hejvar.

Heverovac, madl. hever, „heverovac, t. j. bic bez roboti“, Šarv.

Hi t. i. čo jak. „Taki hi zbujhík“, Hum. „Taka bida hi zazrak“, Hum. Tiež v okoli Humenného.

Hibaj, v. chibaj.

Hičel, to kose ſižie kolena, Košk. „Hičale leža tam potraceno“, Čit., V., 268.

Hilboki, príd., hřiboki.

Hilic sé, v. chilic sé.

Hilouň, -ova. — Obec Hilov, Hilyč, v koš. okr.

Hinčík, v. dupko.

Hindac sé na hindáčki, Šarv. — Kolisat sa na kolísacke.

Hintov, -a. „Pański vuz, prikriti zož skuru lagirovanu, to hintov“, Šarv.

Hir, hirac, hiric, hirovac, v. chir, chirac, chiric, chirovac.

Hirbet, v. herbet.

Hírcok, -čka. „Sovi... prenasleduju a hubja hírcoch“, Čit., IV., 18. „Hírcok hotuje ſe na žimu s veľku opaternoscou“, Čit. IV., 69. — Aj herčok: „Her-

čok, hoc aj ňema povedomosci o na-
stupeňu zími, buduje sebe sklad pod
žemu, ten prez leto napuľňi zo zarnom
a v bojnosci žije až do konca žimi“,
Čit. V., 268.

Hirešni, príd., mad. hires. Šarv.

Hitri, príd., v. *chitri*.

Hitvani, príd., mad. hitvány. Šarv.,
aj inde.

Hiža, -i, v. *chiža*.

Hlad, -u. „Dobre z hladu ſezahinu“,
Smiž. „Bratove od chladu už zomdleva-
li“, Jabl. „Žebi mu ſetrebalo do obedu
hladovac“, Malov. „Človek, htreho vo-
ľali hľadujuci Macej“, Harih.

Hlap, *hlop*, v. *chláp*, *chlop*.

Haskaňe. „S hlaſkaňom, pitaňom ho
ucišila“, Kal. 1887, 57.

Hlava, -i. „Vzal hlavu mertvu z kripti“,
Lem. „Človek prez chlavi“. Šarv. „To
mu doraz počalo hlavu prebijac“, Da-
niš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Hleb, *hlib*, v. *chléb*, *chlív*.

Hler, *hliv*, v. *chlév*, *chlív*.

Hliboki, príd. „Vikop pred dzverami
komornima pod prahem hliboku dol-
nu“, Šarv. „Zašol do takej hlibokej ja-
mi, co ňemoh aňi rušic“, Žir. „Poza
humni halboke koleje“, Odor. (Mišák,
Pies. 44). „Stavaj, mila, z hrobu halbo-
keho“, Vider. (Miš. Pies. 65). „V ňim
jest jedna halboka viľča jama“, Kov.
SMS 1899, 88. „Hliboko orac“, Kluk.

Hliboki, -oho. Ruská obec Hliboké,
Hluboka, v ungv. okr.

Hline, -oho. Sem patrí porekadlo :
„Oñedluho pojde do Hlineho“ (zo Šar.
v ČMS 1903, 85), t. j. onedlho zomre, —
do hlinného miesta. — Obec Hlinné,
Agyagos, vo vran. okr.

Hlop, v. *chláp*.

Hlub z kapusty. Ščav.

Hluška, -i. „Hluška, to horosc, vo
htorej hori bluzi“, Šarv. — Týfus.

Hmiňani, -an; v -och; *Hmiňančan*. —
Obec Chmiňany, Mochnya, v šir. okr.

Hmuravi, príd., v. *chmúravi*.

Hnecuch, -a. „Zaš daco žimneho čula
na ňeme na peršoch a potim mocne
znuka boleňe dostala. Vov cme pravda
ňevidzela teho hnecucha“, Straš. 19. „Calu
noc fantasiroval, kričel, že hnecuh mu
na peršoch ťedzi“, Straš. 13.

Hned zobudzela orgaňistu, Šarv. „Hned
vtedi“, Plavn. „Kraľovi hnedka na roz-
um prišlo“, Gab. — „Vipatra hnedka
jak lipa“ (v. pod *olcha*) úplne zodpo-
vedá strednoslovenskému „vizerá skoro
ako lipa“.

Hnesc, tlačiť i miesiť, v. pod *pagač*.

Hnevnik, -a. „Ti mišliš, že richtar je
vaš hnevnik“, Kal. 1887, 51.

Hnilčík, -a. — Obec Hnilčík, Kis-
hnilec, v novov. okr.

Hnilec, -ica. Riekou Hnilcom odde-
lené od seba osady: 1) Spišský Hnilec,
2) Gemerský Hnilec. Porov. pripom. 3.
na str. 62. — Obyčajne menúvajú ich
jednotným menom: Nagyhnyilec.

Hnilec, -ica, meno rieky. V Marg. i
v okoli.

Hnojni, -oho. Obec Hnojné, Hanajna,
v sobr. okr.

Hnuj, *hnoja*, *hnoj*. Hanšar.

Hobgart, -u. Nem. ob. Hobgart, m.
Hobgárt, v Iubov. okr. Poł. Obgart,
v. ho.

Hoc, spojka. V. *choc*.

Hoden, v. *hoden*.

Hodbabni, príd., v. *hadbab*.

Hoden i hodsen, „byť v stave“, môz. Obidve podoby sú rozšírené. „Dzeže ti
sebe hoden hlavu odecac a vodi ſe na-
pic?“ Šarv. „Kazal mi privez totu skalu
z jarku, a ja ju privez ſehoden“, Bert.
„Najjašejší princu, ja ho ſehoden utar-
nuc“, Bard. „Mam vichodki a tak mi ſehoden
z vlasneho zarna zadarmo mliec“,
Giralt. „Budu ja hodan telo tancovac“,
Pap. — „Ja už ſehoden tu bic“, Rasl.
„Muj kuň tam ſehoden stac“, Šir. „Ja
ſehoden, bo ja veľki litir...“, Sipl.
„Pan major hodzen za vojakoch odo-
brac“, Seč. „Otvor ňebe sam, ſak ti,
hvári, hodzen i sam“, Sobr. „Nehoden

sebe... takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnať", Bež. „Jak vun iz toho hodzen vužit“, Kor. — V osnote z Harih. (tu na str. 227) najdeš „Budzem ucekac tak *hodine*, že až vam peklo rozbijem“. Táto príslovka *hodine* je nie v spojnosti s *hoden*, ona je zo spis. reči (hodný, hodne).

Hodi, pomin., vianoce. Šarv., Kluk. Porov. *kračun*.

Hodkoúce, do -ovec, v -oúcoch. U Hn. Hatkovce. — Obec Hodkovce, Hatkóe, v koš. okr.

Hodorac, opatrotav. „Hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pásiki i vihodoval jich do dvanaec roki“, Straž. „(K rodičom): Jeden pujdze do sveta švet probovac a druhí zostaňe pri vas vas hodovac“, Straž. „Že vun budze hodovac i ocea i matku“, Ostr. „Cudzeho hodovaú u sebe za svoho“, Luč. „Joho *hodovaneč* ho chceū sam zavešie“, Luč.

Hodzic, v. *chodzic*.

Hodzina, -i. 1) Hodina. Hovoria: Ferťal na števartu (nikdy nie na štiri!), prišol som o pul trecej (nikdy nie o pul troch!) atp. 2) Stenové alebo vežové hodiny.

Hodzinku, -i. Hodinky do vrecka.

Hoha, hoha ho! Tak sa privoláva na kone, aby zastaly. „Hoha, koňu, hoha, bo tu ktoška spíva“, Kollár. Zpiew. II., 38.

Hejta, tak sa volá na kone, vidz *kuň*.

Hok, istý pluh. „Pluh je dreveni, a hok železni“, Mark. „Rilakom ſe šturca a s hokom ſe ore“, Mark. „Rijakom ſe šturca, po druhu raz ſe ore s hokom“, Kluk. „S hokom ſe vioruju gruľe“, Jabl. „U nas ſe ore z oradlami i s hokami; z oradlom ſe šturca, hokom ſe gruľe Šadza“, Smiž. „Rijak, s tim ſe šturca, (po perši raz žem ſe prevraca), po druhu raz s hokom ſe ore“, Jabl. V Jabl. aj: *Huk*, g. *hoka*. — Porov. *pluh*.

Holčikouče, -ovec, ū -oúci. — Poľ. obec Holčikovce, Holesikóc, v strop. okr.

Hole, nože, v. *ole*, *olem*.

Holoház, -hazu, v -hažc. — Obec Holoház, Holloháza, vo fiz. okr.

Hololumnica, -i. Po poł. (v M. Slavkove): Hololumnica, -e; hololumnicki, Hololumnicon. — Nem. obec Hololumnica, Hollolomnici, v kežm. okr.

Hombac ſe, kolísat ſa „Samo ſe dzecko v koliski hombalo“, Šarv. — Dla Iremského (SMS 1904, 49) v detskej mluve. Podľa mojich známostí „hombac ſe“ je bežné slovo v riadnej mluve. Svedčia o tom aj této svedectvá: „Jak kedbi na ňim (= na dozrenom ovse) same... kanalíki ſe hombaľi“, Čit. IV., 41. „Cemno ſe hombe konar na jahodníku“, Čit. V., 82.

Homont, v. *chomont*.

Hondermarek, -rku. (V M. Slavkove!) Dla Hn. Hodermark. — Ruská obec Hondermarek, Hodermark, v kežm. okr.

Hoňic, zahaňať statok na paši. „Hoňil jeden (majerňík), ta kravi dobre davali mleka, hoňili šetke, ta dobre davali“, Pap.

Hoňic ſe. „Suka a ovea ſe hoňi“, Šarv. V Kluk.: „Ovea ſe hoňi, ale suka ſe bridzi“.

Hora, -i, v. *hura*.

Horb, „Chto ma v torbe, Žji i na horbe“, zo Šar. podáva Zátor. Přísl. 170. — Horb = hrb.

Hore, prísl. Nasl. a podobné pleonasmy sú aj vo vslenskom nárečí: „Spomni i mi nas hore v ňebe“, Kluk. „Rano jak stanuli hore“, Lučiv. „Iz truni hore stanula“, Šeč. — Slúčeniny: „*Horebruch* ſebe ležela“, Sob. „Kuň pod ňim staňe na dva nohi a ſe truci *horeznad*“, Sobr.

Horečne plakac, horko! „Plakal horečne“, Šarv. „Horečne plakať“, Lub. „Našol tam jedno dzívčatko horečne plakac“, „Kal. 1887, 79. — „Vindzi, vindzi, zlate kače, tvojo dzecko *horko* plače“, Lem. Príslovka *horko* zdá ſa mi byť zo spis. reči.

Hori, príd.; *horosc*, v. *chori*, *chorose*.

Horjani, -jan. Počul ſom aj: *Hor'ani*.

-r'an. — Rus. obec Horiany, Gerény, v ung. okr.

Horka, -i, adm. pridelená k Landžaš-fale.

Horná, -i. U Nied. Horná a Hornia. — Obec Horná, Hornya, v sobr. okr.

Hornad, -u. Takto sa menuje rieka, ktorú mad. a nem. menujú Hernád, Hernad. Miestami počuť výslovnosť: *Chornad*. Tak v Malov. „A popri Hornadze dzevki pohromadze, lapaju Jaňička, každa keľo vladze“, z Markuš. Mišk (Pies. 53).

Horší, kompar., horší: „Tote dvome kralovske sinove daco pokradli... on je jich sluha, či on tjež ňebudze chorší (tak!) jak oni?“ Jabl.

Horší, príslovka. Prvotne: *horšie*, ale sa upotrebuva významom: *răcimi*: „Otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horší kival“, Cepl. „Začudovala še ešči horší jak včera“, Hnil. — Prvotný význam: „So ti mňe tak zakľau, še horší jak žmi predtem bula“, Bež.

Horuš, -u. „Višol na horuš v kostele“, Lub. Počuť ho aj inde. Prípona -uš nedovoľuje myšľ, že bi bolo povstalo na domácej pôde. V strednosl. *chor*, mad. dial. *horus*.

Hoscec, -sca, hostec. „Bodaj ce hoscec lamal!“ Hum. „Hoscec ho lamal“, Šebn. — S uvedenými frásami porovnaj strednoslovenský názov hostca: *lámku*.

Hoscina, -i, hostina. Popri hoscina aj: „*Hojscina viricht-vana*“, Seč.

Hotar, v. *chotar*.

Hotovic, pol. gotovic. „Žena prihnala m'eso, tak heceli hotovic ho,... ta ne-mali u čim hotovic“, Dluhé /C.

H-ū? — Čože? V tomto smysle som ho počuť v Uzávskom.

Hovac, v. *chovac*.

Hozelec, -ica; na -ici, (v Ščavníku). *Hozełski*, *Hozełjów*. Dla Hn. Hozelec. Obec Hozelec, mad. Hozelec, v sp. sob. okr.

Hrabe, -boch, hrable. „S hrabami hra-beme“, Šarb. „Zo železnima hrabami

zme hrabalí“, Šebn. „*Hrabisko* je ten valek, co je v ňom zubki nabite“, Šarb. Pospech (ČMS 1899, 8) chybne podal z Brezovice, že „hrable majú dve čiastky: hrabisko a válek so zubami“. *Hrabisko* a *rakek* je jedno, druhá čiastka hrabli je *deržak*, zapravený na hrabisku.

Hrabkor, -a. Obec Hrabkov, Hrabkó, v šir. okr.

Hrabla. „Zlamala še mlinaroví brabla, po ňej hodzi Haňička nadobna“, Mar-kus. (Miš. Pies. 57).

Hrabovčík, -a. Po r. som počuľ: „Ja z Hrabirec!“ Ale Hn. píše: *Hrabovčík*. — Ruská obec Hrabovčík, Hrabovesík, v mak. okr.

Hraborec, -orec. 1) Hrabovec v Šar., Hrabovec v top. okr. — 2) Hrabovec v Zempl., Alsó Hrabóc vo vran. okr. Genitív pod č. 2) je: -ovca. — 3) Ruský Hrabovec, Oroszhrabóc, v snin. okr. — 4) Stropkovský Hrabovec, Sztropkó-hrabóc, v stropk. okr. — 5) Zbudský Hrabovec, Izbugyahrabóc, v hum. okr. — Genitív pod č. 3, 4, 5 je -ovca.

Hraboveň. „Na hrabovni še klince robia“, Kluk.

HRabske, -eho; hrabske kravi. Ruská obec Hrabeské, m. Hrabszke, v sekč. okr.

Hrabušice, -ic; v -ici, Hrabušičan. U Nied. aj Hrabušice. — Obec Hrabušice, Káposztafalu, v novov. okr.

Hrad, krupy. „Hrad padal veľki jak pesce“, Sob. „Alebo hrad jeho šace zbijie“, Čit. V., 273. — V Ud. popri *hrad* aj *kamňák* = kameneč. V Hum. sa zreteľne vyslovuje: „Chotar kamčík zbil“.

Hradki, -dok. — Obec Hradky, Ge-renda, v seč. okr.

Hradzel pluhu; hriadeľ, v. pluh.

Hradzisko, -a. 1) Hradzisko v Sp., Hradziszkó v levoč. okr. — 2) Hradzisko v Šar., Hradiszkó v sekč. okr. — V prí-pade pod 1) som počuľ: Hradziščan, obyvateľ z Hradiska.

Hramec, *hramocie*, v. *chramec*, *chramocie*.

Hraňca, „Žebi išoł od chotara na braňcieu a žebi totu skuru spalil“, Giralt.

Hranka. Dla Iremského (SMS 1904, 51) mad. „piritott kenyér“, a od toho vraj *hrančít*. (Pražíť?)

Hranornica, -i; *Hranorničjan*. — Obec Hranovnica, Szepesvághely, v sp.-sob. okr.

Hrasc, v. *chrasc*.

Hrasc, -i; na -sci, *Hraščan*, -čanski. — U Hn. Hrastne. — Obec Chrasc, Haraszt, v novov. okr.

Hrašovik, -ika. U Hn. Rašovik. — Obec Hrašovik, Rás, v koš. okr.

Hrebce, hrabat. „Liški začali hrebac“, Lučiv. „Prišli dva psi, hreblí, hreblí ten hrob“, Giralt.

Hreda, -i, hrada. „Nuž, co tu zapcham do hredi“, Straž.

Hribet, v. *herbet*.

Hric, -a. Krstné meno. „Hric, volaj ho dnu“, Bež.

Hrimac, *hrimot*. „Chtoška do dzveroch hrimal“, Hum. „Je špív, chichot, kľačba, žgrev i všelijaki hrimot“, Čit. V., 209.

Hrin, -u, chreň. „Hrin sé čuba na turle“, Šarv. „Nej sebe medzi dva renti da načuhac hrinu“, Kal. 1887, 78.

Hriška, -i, úvratie pri oraní, v Šarv.

Hrišorce, -ovec; *Hrišovjan*, *hrišovski*. (Počut aj Hrišovec, -vea; v Kluk.) — Obec Hrišovce, Hrisóć, v geln. okr.

Hrica, -i, dlhá srsť na koňskom krku. Kluk. „Skríten taňer zo šickim koňovi pod chrievu“, Jabl. „Kuň ma na karku hrievu, t. j. dluhi vlaš, podobní jak na chvosce“, Šarv.

Hrobak, v. *chrobak*.

Hrobla, -i. „Svalil sé ten pošmešník do hroblí“, Kov. (SMS 1898, 58). — Iné je *hrabla*.

Hromada, -i, obec. „Na totu porejju jeden nošíl taňistru a do tej peňeži skladali; toho volali *hromadski gazda*“, Strop.

Hrot. „Na každi kameň lem jedno zarno mož' bulo nasipac na hrot“, Bež.

Hrožňe, prísl. „Hrožňe nňe ona bila“, Harih. „Hrožňe sé tiž zleknuł“, Plav.

Horboň, -ova. Obec Hrubov, Hrubó, v hum. okr. — Obyvateľov vysmievajú týmto príslovím: „Idze jak Hrubcovci s drabinu“. Vysvetlenie tu, na str. 383.

Hrun; *hrunok*. „Jeden zož stromami a všeljakima šumnima želenima roščinami a kvitkami okrašleni hrunok ležel prave pri jednej holej ňeurodnej hure“, Čit. V., 101. „Po ťurmovaňu Dobó 12 tišie dzelovo kuľe dal posbirac, z tich na pamjatku vicežstva jeden veľiki hrun poskladac“, Čit. V., 150.

Hruša, -i. „Dva jablučka u kešeňe, mojo lube pocešeňe; dva jablučka, trecu hrušu, — bo ja tebe lubic mušu“, K. Zpiew. I., 135; sotáckou menovaná pesnička.

Hrušč, v. *chrušč*.

Hruški. „Zname hruški: čisarki; žimušne, kameňarki, kožički“, Kluk.

Hrušov, -a. 1) Hrušov v Sp., Körtvélyes v sp.-podhr. okr. — 2) Nižný Hrušov, Alsókörtvélyes, v mich. okr. — 3) Vyšný Hrušov, Felékkörtvélyes, v hum. okr. — Pod 2) a 3) vyslovuje národ *Hrušon*.

Hto, *htri*, *hteri*, v. *chto*, *chtori*, *chteri*.

Hubel, nože na drobenie kapusty. Let. „Hublórac kapustu“, Let. — V. *hublik*.

Hubi. „Mame hubi take: gribi, holubki, kurčata, kozare, smarže, biele, krvički, pestrakí; koža bradu, baraňa hlava, podpinky, ridze, (nom. ridz, aj ridzik). Najplanša huba medzi nimi je: *bil*“, Šarv. — „B'eži do lesa na chubi“, Plav.

Hublác, *hublórac*, v. *hublik*, *hubet*.

Hublik. 1) stolarski. S hublikem sé *hubla*, Šarv. — 2) jest i taki hublik, co sé diňa, ogurki, kapusta *hubloju*, Šarv.

Hudák, -a, hudec.

Hudecovce, do -ovce, u -očci. U Hn. Husovce; takto sa iná obec volá, vidzuju tu. — Obec Hudecovce, Hegedűsfalva, v hum. okr.

Hudoba, v. *chudoba*.

Huk, v. *hok*.

Hukac se. „Sviňa še huka“, Šarv., Kluk.
Humene, -oho, *humeňanskí*. — Hu-menné, Homonna, sídlo okresu.

Humeňik, -ika. „Csúrós gazda“, Hum.
Humno, -a. „Humno je, dze še mlaci“, Šarv., Kap., Hanšar., Ščav.

Huňa, -i. „H. še na pľeca zaveši, pod-ku je ľajblík“, Kluk.

Hunkorce, -ovec. Ruská obec Hun-kovce, Hunkóc, v makov. okr.

Hunstorff, -u (Slov. ves), *Hunsterf*, -u (M. Slavkov). — Nem. obec Hunstorf, Hunsfalu, v kežm. okr.

Hura, g. *huri*. (Na Spiši počuješ: nom. *hora* (popri *hura*).) V skloňovaní časté sú podoby s o m. u. 1) Vrch. „Dze stromi, tam les; dze stromoch ňe je, tam hura abo verch“, Šarv. „Štrílka pošla popod huru“, Ban. „Vidza, že jeden chlop s huri na huru skače“, Hum. „Zajšou medzi huri a lesi. Von tima horama i lesama išou za šedzem roki“, Bež. „Puščil som koleso s huri ňehamane“, Smiž. (Miš. Pies. 78). — 2) Vrch obrastlý stromami. „Gazdo, hu-ra scata“, Bert. „Nehodzen sebe do ňej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnati“, Bež. — Medzi vrchom obrastlým stromami a rovinou obrastlou stro-mami robí sa rozdiel, v prvom prípade je *hura*, v druhom *les*: „Von z tej huri na kraj lesa višou na drahu“, Bež. — V Smiž. popri uvedenom s *huri* zjavuje sa „išoł horami“ (tu, 222).

Hurčec. „Po bruchu temu hurči, chto se napil veļo vodi a lačni je“, Šarv.

Hus, -i, mn. n. *husá*. Ščav. — „Dze hušarka“, Marg.

Husak, -a; *Husačan*. — Obec Husak, m. Huszák, v ungv. okr.

Hute, -eca. „Huše še voľa, co jedna žena probere za koscom, ked še koší žito abo pšeňica; štiri hušata še svajaže na jeden snop“, Kluk.

Husovce, -ovec; v. -orcoch, *husovski*. Dlh Nied. aj Uzovce. — Obec Husovce, Huszfalu, vo vtor. okr.

Hušč, -i; *hušče*, -šča. „Jak scul isc už prez hušč“, Gab. „Schoval še do jedneho hušča“, Gab. „Skril som še do hušča“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Huta, -i. Nasledujúce obce majú toto meno: 1) Huta v Ung., Hutta v ungv. okr. — 2) Kováčvágáska Huta, Kováč-vágashuta, vo fiz. okr. — 3) Livovská Huta, Livóhutta, v sekč. okr. — 4) Ro-lova Huta, Phónixhutta, v šir. okr. — 5) Salánska Huta, Szalánchuta, vo fiz. okr. — 6) Smolnická Huta, Szomolnok-huta, v geln. okr. — 7) Stebnická Huta, Sztebnikhutta, v makov. okr. — 8) Šom-potocka Huta, Sompatsakinagyhuta, vo fiz. okr.

Huti, pomn. — Obec Regecké tri Huty, Regécibárombuta, v tokaj. okr. — (Nied. rozoznáva: Starú, Novú a Strednú Huti!)

Hutka, -i, chýr i klebeta. „Veľka hutka pošla po tim mesce“, Seč. „Hutku zrobic“, Šarv.

Hutka, -i. Obec Šompotocká Hutka, Sompatakikishuta, vo fiz. okr. — U Hn. „Mala Huta“ Šomp.!

Hutki, pomn. 1) Hutky v Šar., Hutka v mak. okr. — 2) Nižné Hutky, Alsó-hutka, vo fiz. okr. — 3) Vyšné Hutky, Felsőhutka, vo fiz. okr.

Hutoric, rozprávať, vraveť. Zdá sa, že je domovom tohto slovesa okolie Pre-šova a že sa ztade rozširovalo do ostatných krajov východoslovenského územia. V spišskej stolici, podobne v Zemplínskej a v Ungskej považoval ho treba za novoveké. Hádam aj v Abaujskej. Na Spiši je starším: *hvaric*. V Zemplínskej, v Ungskej a vari aj v Abaujskej: *bešedorac* (*bešedzic*). Vo všeobecnosti sa smie povedať, že *hvaric* sa priklňuje poľskej hranici rečovej; *bešedorac* ruskej. Všetky tri slovesá: *hutoric*, *hvaric* a *bešedorac* bežné sú na východoslovenskom území temer popri sebe. Okrem nich počút: *rečorac* i *vravec*; toto v podrečí lučivnianskom a v jeho súsedstve. Preto

myslím, že je okolie Prešova domovom slovesa „hutoric“, lebo ono tam nad ostatnými súznačnými slovesami nielen dominuje, ba je temer osamelé v úžitku... A preto myslím, že sa na západ, i na východ, a vari aj na poludnie iba neskôršie dostalo, lebo ho tam dosiaľ hľavne takí ľudia užívajú, ktorí napodobňujú „pananskú reč“, kdežto ľud dedinský dosiaľ zotraváva pri *hvaric* alebo *besedovac*. — Mišík uvodí aj zo Slov. vysi „hutoric“, ale — v pesničke: „Dževka moja, co robis, co robis? S kím te telo hutoris, hutoris?“ (Pies. 105). Uhorskí Poliaci hovoria v tomto prípade *gadac*. „Vidžis, mi ēi godali, nestriloi“, v. tu, na str. 457. Zo skladby: Hutoric „na koho“ (nie „komu“): „Tot žobrak na īoho“, Sobr. — Hutoric „o pařenku“ (nie „o pařenke“!), Šarv. — Porov. *hvaric, besedovac, rečovac, vrarec*.

Huviz, -a; ù *Huvíze*. Dla Hn. Huvas; dla Nied. *Huvíš*. — Obec *Huvíz*, Hu-vész, v ntor. okr.

Hvari; hovoríš. O tomto slovese myslí ohváytelstvo východoslovenské, že je špeciálnosťou spišskou, ale je tomu nie tak. Marcin Németh, v Spiš. Podhradí, hovoril mi bol 22. sept. r. 1898 toto: „U nas v Podhradzu sé *hvari* abo *rečuje*, a *hvari* sé po Braňisko v ſíckich „dzedzinoch“, jak na pr. v Poľanovecoch, na Koritne, v Beharovcoch, v Ordzovjanoch itd., — a za Braňiskom vo „valaloch“ už ňe *hvarja*, len *hutorja*... V skutočnosti je inakšie. Aj v Šariškej „*hvarja*“ popri „*hutoric*“. Tak prejdúce cez Branisko hned v Širokom počuť *hvaric* (popri „*hutoric*“ i „*rečovac*“), v Bertotovciach („len sé mi priznajce, *hvari*“, tu, na str. 280), aj inde. Počuť *hvaric* aj v bezprostrednom okoli Prešova, aj obdalene od neho, často vy-slovené takto: *varic*. Vo V. Šariši sa naveky takto vyslovuje. Aj na polnoe sa *hvari* popri *hutoreni*, tak na pr. v Lutobini alebo v Plavnici, v. príslušné osnovy. Ale počuť *hvaric* aj v ostatných

stoliciach až po konečné hranice rečové. V Sobr.: „*Hvari vojak*“. V Hum.: „*Gu īomu hvaril*“. Ba v Ud. a v Dluhom .C. popri *besedovac* bežnejšie je *hvaric* než *hutoric*.

Hvizdnuc. „Chvízdnūl na tamtich dvoch svojich bratoch“, Smiž.

Hvozdzik, -a. 1) Klinec železný alebo drevený. 2) Klinček, kvet. Šarv. V Humenom: *Hvozdzik* = kvet klinček; *Hrajzdzik* = klinec železný alebo drevený. — Na Spiši počuť aj *kličec*: „Na hrabovní ře klince robja“, Kluk.

Hvezd, g. *hrozda*. Šebn. (Pastrnkovi sdelil Posp., Slov. Pohl. 1895, 56): „Tam na jednim hvozdu višela jedna šablá“, Rasl.

Chabzani, -an. — Obec *Chabzany*, Böki, v ntor. okr.

Chabzdzina. Počuť *habzina*, v. toto.

Charcica, -i. „Popod ūzem chodzi a rije kopki po ūkoch“, Kluk.

Charcēc. „Viňsol ňečešliveho rich-tara hore. Teu bul prez sebe a čežko *harčel*“, Kal. 1887, 58.

Chcec. „Ocec na ūch aňi patric ňe-chcel“, Šarv. „Co oňi chcec budu“, Jabl. — Popri *chcec* je bežné *sceč*, hľavne v samosvojej reči. „Co sceče?“ Šarv. „Nescel veric“, Bard. „Co za to zesse?“ Gab. „Co sceš?“ Harih. „Ona sce tak mac ſíckeho, jak i ja“, Štv. „Scel do-ráz uceknuc“, Hrab. „Von ſe scel Že-nie“, Barc. „Ked mi sceš daco zrobic“, Sipl. „Oňi sceli“, Geč. — *Harčok* žena ňesceľa zaňesc nazad“, Dluh. .C.

Chera, -i, vulva. Hum.

Chiba, pol. chyba. „Isce ūichto ňeopo-važi ſe, chiba ten ūmeli“, Šarv. „Ja vam ūkuru ūdam, chibaj ūebi sce mi pri-ňešli veľo peňeži“, Giralt. „Čo ei ūam, chibaj teho pšíka“, Šac. „Že inač ūe mu neodslužja, chibaj ked mu hľavu otnu“, Vik. „Chibal ked mu taki obrazok da-chto da“, Kor. „Hibaj kradnuc ūezna“, Šarv. „Každa dzívka mala svoju paru,

hibaj ľem jedna ňe“, Bard. „Hibaj jeho kmoter ho poznal“, Barc.

Chibec „Zbačil, že peňeži mu hibja“, Šarv. „Tej starzej ňič ňechibi, ľem ptače mleko“, Marg. „Choč’ grajcár budze chibec“, Dluh. /C.

Chir, -u. „Na rano, keď ſe hir rozňis“, Šarv. „Ocec ſe čudoval, že mu ſin ňepiše, aňi hiru po ſebe ňeda“, Sob.

Chirac, chiric, chirovac. „Tu aňi ptačka aňi hrubačka ňechirac“, Smiž. „Či to hiraľi tako, panove, ako to ſe ſtalo?“ Hrab. „Nikoho ňebulo u tim burku za-chiric“, Ban. „Ešči teke ňebulo hirovac“, Sipl.

Chitri, príd., ſkorý. „Hitro“, Šarv. „Zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaštill“, Lub. „Ľem ſe tak začuduješ, jak nam hitro pujdze“, Hnil. „Hop, ti ſi chitri, a ja ešči chitrejša“, Lučiv.

Chiža, -i. 1) Sedliacky domec. „Mala ſvoju chižu aj dakušček žemi“. Barc. „Vibudoval hižu zo ſlamí“, Ceplič. V príſloví: „Co chižka, to ližka“ = Koľko domov, toľko obyčajov. (Zo Šar. ČMS 1903, 85.) 2) Izba, nielen ſedliacka, ale aj panská. „Hiža je, dze ludze bivaju“, Šarv. „Buli dzevki v kudzelnnej hiži“, Gan. „V tim kaſtielu buli dvanac chiže“, Lub. „Vešla do teho kaſtila a našla tam v jednej hiži poſcil“, Šarv. — V podreči lučivnianskom *izba* (nie chiža). Ale už v najblížom súſedstve: *chiža*. „Isc do chiži, z chiži“, Vik. Vidz aj povyšný citát z Gan. — V Plavnici ſa ſice vyslovuje tiež *chiža*, ale v gen.: *chiž*: „Prišli do chiži.“

Chlap, -a. „Pre jedneho chlapa v'e-čera“, Hrab. Ale tu aj: „To je moj chlop, ten me višlebodzil“, Hrab. — Bežná podoba je *chlop*, vidz túto.

Chlapčík, -a. „Maľa jedneho hlapčíka“, Olc. „Ten chlapčík jich obliekol i šablu pripasal“, Olc.

Chlapec, -pea. „Maľa chlapca ſumnoho“, Sobr. — V Šarv.: *lapee* m. *hlapec* — „Ja mladi hlapec višoł z domu“, Hrab.

Chleb, chlib. 1) Chlieb. „Hleb medze-ni, streberni hleb“, Hnilč. 2) Obilná úroda. „Chlib posbirac“ = úrodu ſobraf s pola. Dluh. /C.

Chlev, chliv. 1) Krytý zátor vôbec na ſtatok, a to v západnej čiastke Spiša. „Chlev u nas, v Popradze maſtalna“, Vik. „Chlev ſe vola, dze ſu kravi, kone abo i ſvine“, Cepl. „Hlev je pre kone, voli, kravi, ſvine“, Mark. „V hľevoch trimeme ſtakki, koňe, voň itd.; ſviňe tjež“, Ščav. 2) Krytý zátor len na ſvine: „Maſtalna je na ſtakki, chlevik na ſviňe“, Kluk. „V maſtalni ſe trimaju koňe i kravi; vov hľive ſviňe“, Šarv. „Chliv, tam ſe trimaju ſviňe“, Hanšar.

Chlivišče, do *Chlivišč*, u *Chliviščoch*. — Obec Chlivišče, Hliviscse, v ſobr. okr.

Chlop, -a. 1) Mužský. „I vidzel tam jedneho chlopa višec“, Rasl. „Dal znac na valal (h)lopom“, Šarv. „Že hoci v poſtaci je hlopskej, ale v reči ženskej“, Šarv. — 2) Manžel. „Zostala večka zo ſvojima dzečma i zo ſvojim mužom (+chlopom)“, Rozh. „Odhaňi nam ſama, ta hlopa ci prepuščime“, Marg. „Tak ſe priznaťa ſvojemu htopovi, co zrobila“, Štv. — Podoba *chlop* (m. *chlap*, v. toto) bežná je aj v podreči z.-ungskom. V prípade pod 2) užívajú ſa aj: *manžel*, *muž*, *gazda*, vidz ich.

Chmara, -i, oblak. Všeobecné. Chmara ſe urvala = oblak ſa pretrhol.

Chmarňik, -a. „Chmarňik, co chmari na remeňu caha“, Hum.

Chmeľov, -a. (U Nied. Chomeľov a V. Chmeľov.) — Obec Chmeľov, Kom-lóskeresztes, v topľ. okr.

Chmuravi, -a. „Chmuravi je taki bujak, ehtori bridko patri“, Šarv. „Vo Vidňu ohavne ſe zlekli hmuravib bujakoch“, Orel, 1904, č. 9. „Hmuraví, osobniti človek bul“, Hist. — Neviem, či je sloveso „hmurac“ správne použité v násł. vete: „Co ſom ho pri ſtudru teľo raz hmural“, Orel V.

Choc, ſpojka tá má rozmanité podoby, z ktorých je najbežnejšia: *hoc*, *hocí*.

„že hocí v postaci je hlopskej, ale v reči ženskej“, Šarv. „Hoc lem tvorj sluha“, Barc. „Hoc bi chto bul“, Sipl. „Hoc svoj život utracim, prečik ľepov'iem ňič“, Geč. „To je taki taňer, co hockrlo z ňeho jesc budu, ta vše budu mac co“, Jabl. „Možeš vžac *hocijakeho* grofa dzívku“, Šir. „Nej sé *hodz* lem naostatku napijem“, Šarv. „Muh za *hodzajakeho* pana stanuc“, Gab. — Ko valčík uvodí z Filic *chocaj*. „Najvecej obdivovali už lem teho najmladšeho, chocaj bul lem jako sluha“ (Sl. Pohl. 1898, 685). Tu sú stiahnuté dve slová v jedno: choc + aj. — „*Choč* bi ku mňe dabol prišol“, Lem. „Doraz umrem, ... choč me ňič řeboli“, Seč. — V Dluhém na Cir. s mäkkým č: *choč*. Poprov. v osnovze zo Slov. vst: „*hoč* me matka ſčala ušmerčiť“, tu 453. str. V smysle *aspoň*: „Co *chočem* raz dzeci sé najedza“, Taš. „*Chočem* uvidzíš totu umartu Benorku“, Seč. „Daj mi hočem na raz do ust“, Žir. „Žebi ho žal hočem za kuchtu“, Sob. V Šarv.: *cholem*. „Vtedi mi budze cepló, hočem to ja budzem v pekle“, Harih. „Kebi hočem daco na pamjatkú ztadzi vžac mobli“, Hrab. Stiahnuté z *choc* + *lem*. V tomto smysle má Mišák: „*Hodz* lem sé privlieče na to rubaňisko, dze zlamlal porisko“ (Pies. 75).

Choča, -i. (U Hn. a Nied. Hoča.) — Obec Choča, Hocca, v stropk. okr.

Chod, -u. „Ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr.

Chodník, -a. Kluk. „Hodzil a ňihdzi aňi hodníka aňi cesti najsc ňemohol“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 87). Bežnejšie je *pešiuk*, v. toto.

Chodzic zamieňa sa s *hodzic* v jednom a tom istom kraji. „Kebi ešče dalej chodzili kradnuc“. „Chto na peňeži *hodzit*“. Obidve vety z osnovy v. šarišskej, v. tu na str. 255. Že zakončenie predchádzajúceho slova nemá účinku na vyslovenie znaku ch, o tom svedčí príklad tamže, na str. 257 sa nachádza-

júci: „Chto na peňeži *chodzit*“. Mišák aj z Hnilca uvodí príklad na *hodzie*: „Po kameňi hodza furmani s vozami, po djevđecu hodza ženi z jazikami“. (Pies. 12.)

Cholem, aspoň, v. *choc*.

Chološie, nohavice zo súkna. „Chološne su postavne, a nohavki placene“, Kluk.

Chombla, v. *chomľa*.

Chomec, -meč. — Obec Chomec, Helmecke, v hum. okr. — „Chomec“ je aj nad. obec Putkabehlmeč.

Chomľa, -i. „Varkoče ſe okručaju na chomľu, ſe na *chomblu*“, Šebn. „Ženi zrobja ſebe varkoč z vlasoch a z varkočoch *homľu* abo *kontu*; homľa po valaloch, konta po varošoch“, Šarv. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca tak zvané *loký* alebo *okurare*, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu prilehajúce. Vlasy zapletené tvoria v zadu hlavy tak zvanú *kontu*, tiež *chombla*, ktorú čepcom pokrývajú. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86). Môj človek, vidz hore, povedal, že sa vratí *chomľa* a nie *chombla*.

Chomont, chomút. „Homont, to ſe na koňa kladze“, Šarv., Šebn. (Slov. Pohl. 1895, 56) „Koňe ſe zaprjahnu do chomotoch“, Kluk. — Ale v Ščav.: „Koňe ſe prahaju do homutoh“.

Choňkočce, -orec; u -oňcoch. U Nied. aj Chonikovce. — Obec Choňkovce, Hunkóč, v sobr. okr.

Chopie, chytíť. „Kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňe-chopa“, Bež. „Liška podala mu koreň zo stromu, abu ňehopiū“, Ud.

Chori, chorose. „Minarka ſe pohorela i v tej horosci umarla“, Šarv. „Si do takej chorosci prišol“, Vran. *Suha horosc* = suchoty. Šarv. „Horosc, vo htojej človek bluzi, to tifus, po našim hluška“, Šarv.

Chotar, -a, to, čo maď. *határ*. 1) Maďa „Žebi išol od chotara na hraňcu a žebi totu skuru spašiť“, Giralt. 2) To,

čo je v medziach jednej obce alebo stolice. (Krajina má už hranice a nie medze!). „V našim hotaru ňit kvašnej vodi, ale studziňki su, a v ľich dobra voda“, Šarv. „Chotar kameňec zbil“, Hum.

Chovac. 1) „Še chovať na koreňoch a na listoch“, Olc. „Še mušeli z predzeňa hovac“, Hnil. „Choval še s bandurkami“, Ken. „Dumala moja mac, že ju budzem hovac; ja pošol do Košíc žolte čižmi nošie“, Kol. Zpiew. I., 361. — 2) „Dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac“, Gab. — 3) „Kedz ja umrem, krasne me hovajce, šesť mladencom vi mňe poňesc dajce“ (Sbor. Mat. Slov. I., 28). „Sam lubovjanski abbas ho hoval pod infulu“, Straž. 12.

Chramec, chramotac. „Na levu nohu hrameje teraz“, Straž. 36. „Kedbi na jednu nohu ľehramocel i priášahl bi som, že to ten isti strášek“, Straž. 38.

Chrasc, -i, miesto, ktoré je zarastené všeljakou krovinou a zanečistené všeljakou raždinou, v prenesenom smysle: huštava. V Šarv. sa vyslovuje s h: *chrasc*. „Pešník prez jednu chraščíku vedol“, Čit. V., 479.

„*Chrastne*“, v. *Krasne*.

Chrobak, -aka. Počul som len s počiatočným h: *hrobak*. Takto v Šarv. a v okolí. „Vec tu aňi hrobačka ľehirovac“, Smiž.

Chromi, príd., krivý. Všeobecne rozšírené. „Povedali tomu chromomu“, Bež. „Prišla jedna chroma liška na troch nohoch“, Lučiv. — „Povedali, že ten starí chromtak zna klamac“, Čit. IV., 171.

Chto, chtori, chteri, kto, ktorý. — V násloví sa vyslovuje z pravidla ch, len výnimcoľ h. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky ch. V Šarv.: „Karmic me nicto ľebudze“ (tu, 267) a zas: „Ked sihto v zahradze ľebul“ (tu, 267). „Spoznac chtori jeden a chtori druhí“, Straž. „Panovkočiš, htori stal v otvorenich dzveroch“, Bard. „Nemuh žmi spac calu

noc, bo htoška do dveroch hrimal“, Hum. — „Chtori“ a „chtéri“ vyslovujú sa vedia seba, tak na pr. aj v Šarv. — Popri chto, chtori, chteri počuť hto, htori, hteri, sto, stori, stieri (v. této) a zriedka aj kto, (ktori), kteri. „Tam ktoška skašlel“, Straž. Miestami počuješ aj r. kotri, hlavne v podreči zempl.-ungskom a od osôb ruského pôvodu aj inde.

Chudľov, -a. — Ruská obec Chudľov, Horlyč, v ungv. okr.

Chudoba, -i. 1) Chudoba, chudobný ľudia. „Šati svojo davam na hudobu“, Harih. Príavné chudobni, v. ho, svojím smyslom shoduje sa výlučne s týmto u podstatného mena „chudoba“ už len zriedkavým významom pod 1). Ináč má „chudoba“ iný význam. 2) Majetok, nehladiac na to, z čoho sa skladá, t. j. nielen gazdovstvo a čo k nemu patrí, ale aj peňažné bohatstvo. „Chudoba“ v smysle pod 2) je bežné slovo po celom východoslovenskom území, a sice popri slove majetek, majetnosc. „Hudoba abo majetek, to ľicko jedno“, Šarv. „Maiar na ľeho dal svoju chudobu prepisac“, Ken. „Teraz už maš dom a hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňaži, ta gazdjuj sebe“, Bert. „Mňe tak budu cičali... te prašeta... za ľudsku hudobu, co som ju odbirala ľudzom s vražedníctvom“, Štv. — „Jak ženu zaprodaū i ditkū pro chudobstro“, Rep. Niž. (tu, 461). Ako z tohoto videt, i v ruskej obci poznajú chudobu v 2) smysle, a sice vlastnou podobou („chudobstvo“) a napriek tomu na východoslovenskom území užšom, práve tam sú rozšírené slová majetek, majetnosc, kde sa najviac Rusov musí predpokladať, menovite v podreči z.-ungskom.

Chudobni, príd., chudobný, nemajetný. „Hudobni jak miserni“, Šarv. „Nechcel ju dac za chudobnejšeho od sebe“, Rasl. „Buť dvojo hudobne ľudzi“, Plav. „Jak už sin chudobnejšeho pobuł u svojeho noveho occa“, Minds. „Buť jeden chudobni človek“, Geč. „Ja som hudobni

človek, co aňi budobnejšeho ňemože bie“, Hrab. „Jedna chudobna vdova“, Hnil. „Taki budobní buh“, Dluh. C. — V podrečí z.-ungskom je bežnejšie *bidni* než *chudobni*.

Chuj, penis, Hum.

Chusti, pomn., bielizeň. „Husti prac“, na Spiši Porov. *bilizna*.

Chustka, -i, *chustečka*, -i; čatka, šatčka vôlebe. „Ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice“, Harh. „Chustečka do nosa“, Rasl. „Vžal svoju chustečku ze šije, i zakrueil mu nobu“, Gab.

Chracic, chytif. Už aj v podr. lučiv-nianskom: „Jak ocec sedzel za stolom, tak chvacil... nož a ruciť do sina“, Lučiv. Popri *lapic*, *ulapic* všade rozšírené.

I, spojka. 1) To, čo nem. und, maď. és. 2) To, čo nem. auch, maď. is. — *Býva* slúčenú s a, vidz *aj* + *aji*.

Ilašorce, do -ovec, v -orec; *Ilašorjan*. Dla Nied. Ilašovce. — Obec Ilašovce, Ilácsfalu, v levoč. okr.

Ilena, -i, krstné meno. „Dzeže idzeš, Ilena?“ Mark. (Miš. Pies., 57).

Imrichovce, -ovec. Osadu túto a Ištvanovce menujú v okoli spolu *Dzedzinki*. V najbližšom okoli jednu i druhú osadu po proste: *Huta*. — Obec Imrichovce, Imrichfalu, v novov. okr.

In išši + *inšaki*, inakši. „Inakši abo inšaki, to jedno“, Šarv. Inšaki je rozšírenejšie v podrečí z.-ungskom. „Danus inšaki človek ť ňoho budze“, Seč. „Každi dzeň buť u inšakich žatoch obľečení“, Ostr.

Inaš, -a, maď. inas. Veľmi rozšírené významom „mládenca“ v službe panskej. „Inaš je, chtori visluhuje u panoch“, Šarv. „Prišol inaš ku kraľovi“, Šarv. „Polovník maľ inaša“, Lem. — V druhom význame maďarského slova *inas* sa vraví: *učení* („chtori ſe učí remeslo“).

Indze, inde. „Podzme ztadzi indzaj“,

do mesta“, Rasl. „Že budu tak vojaci bivac tam jak indzej“, Žir. — V Ščav.: *indzel*.

Inorec, do -oúca, u -oúcu. — Ruská obec Inovec, Inóć, v snin. okr.

Inšaki, v. *inakši*.

Inši, iný. „Inše ňič ňemohla zrobic“, Šarv. Len touto podobou bežné aj na Spiši: „I bije i z inšim ťrofe“, Hrab.

Inzula, -i. „Ukazoval mu všelijake inzuli“, Ken. — Nepočul som domáce slovo „ostrov“ ani maď.-slovenské „sihot“. Týchto vôlebec neznali, kde som sa na ne dopytoval.

Isc. V podrečí z.-ungskom obyčajne len *is*: „Kedz budze is' princ do košela“, Sobr. „Či ti ſe ňebojiš is' čez les?“ Ostr. „Trebalu is' nazad na karčmu“, Bež. — V samosvojej reči vyslovuje sa z pravidla celá forma: „Nechcela žadna za ňeho isc“, Šir. — Vy-

slovuje sa *ñeisc*: „Sluba ňešol“, Bert. „Žebi ona vecej do domu... ňešla“, Lub. T. j. nenarušuje sa hiat *vyslovovaním* podôb: *ñejxc* (= ňejst), *ñešol* (= ňejtel). — *Isc za drahu*: „Idze, keľo idze, za drahou“, Sobr. *Isc za ruku*: „Jim dvojim ščesce barz dobre za ruku išlo“, Bež. *Isc od ruky*: „Robota jim išla od ruky jak bi palil“, Hnil. *Isc dobre*: „Barz dobre mu išlo“, Šarv. *Isc* v smysle „dochádzat“: „Jake novini idu do dzedzini?“ Bat. — Obrazne: „Že bi som išla, dze mi dva oči povedu“, Šarv.

Isc, doista. Príslovka *isce* je všeobecna. *Zaisce*, *naisce* nepočuf. V poludňovo-západnom kúte Spiša popri *isce* počuješ aj *doista*. — *Takisce* = práve tak.

Isterni je v Letanovciach „ten istý, derselbe“ dľa Iremského (SMS 1904, 52).

Istni, istý. „Tu v tej hiži, pri tim istnim stole“, Orel V. — Bežnejšie je: *isti*. Por. *prvni*.

Išče, v. *ešče*.

Iškut, -a. „Iškut biva lem tam, dze orsacki“, Šarv. — Maď. esküdt.

Išta, -i, kúpeľ v n.-šebeškom chotári. „V našej kupeli je švablova i slana voda,

každa osobňe. Do kupeľí sе voda hreje, bo je tota švabšova voda studzena“, Šebn.

Istvaňorce, -ovec. Porov. Imrichovce. — Obec Istvaňovce, Istvánfalu, v novov. okr.

Iz, izo, predložka s, so v podreči zungskom a u osôb ruského pôvodu aj inde. Popri predložke *z, zo*. — „Dziuče prišo iz radoscu domu“, Seč. „Raz uon sе dohúrau iz svojou ženou“, Taš. „Podz ti, hvari, izo mnoū“, Sobr. „Kedi budze princ *iz* princezu nocovac“, Sobr. — „Iz koňa dolu zešol“, Straž.

Izba, -i. V poludňovo-západnom kúte Spiša: „Ju... ejahali frišno do izbi“, Lučiv. „Potrafit do jednej izbički“, Lučiv. Aj v súsednej polštine: „Kebū ješ mog ich postrilac, to bū mū mjeli izbu tu“, Slov. ves (tu, 453). Z pravidla sa užíva: *chíza*, v. toto.

Jabko, -a, v. jabluko.

Jabloň, -i. „Trafil ku tej jabloňi“, Gab. „Dze bulo veľo ovocnich stromoch, hruški a *jabluka*“, Šarv. „*Jabučina*, na nej jabluka rostu“, Vik.

Jablonč, -do -ňa, u -ňv. Podla Hu. a Nied. *Jabloň*. — Obec Jablonie, Tót-jablonya, v hum. okr.

Jabluko, a. „*Jablučka* su: zimušne, jakubki, vinne itd.“ Kluk. „Aňi jedno *jablučko* abo hrušku calkom ňezedla“, Šarv. „Keľo jablek, telo dukatuv do-stal“, Gab. — „Tam mu zapachli barz *jabka*“, Gab.

Jablonov, -ova; Jablonovčan, jablo-novski. U Hn. a u Nied.: *Jablonov*. — Obec Jablonov, Almás, v sp.-podhr. okr.

Jadlovec, -vea, boroviak. „*Jadlovec* rodzi take bobki, co sе z nich robi pa-lenka borovička“, Šarv. „*Jadlovčina* to *felimak*“, v. toto.

Jak; nikdy nie *jako*. Tedy: *Jak sī spal? Jak daleko idzēs?* Mocnejši on *jak ja*. Tu lepši jak doma atp. — Slu-čeniny *jaknahle, jakmak* môžu sa najst

len v poludňovo-západnej časti Spiša. Mišk také uvodí z Daniš. a Odor.: „*Jaknahle* prišli te vozi“, SMS 1896, 172. „*Jaknahle* jedenac hodzini počalo bie“, SMS 1896, 162. „Ona vpratala šicko do *jakmaku*“, SMS 1896, 165.

Jaki, -e, -a; v okolí Rozhanoviec aj *jeki*. Nikdy nie *aki*.

Jaklovce, do -ovec, v -ovci; Jaklovjan (v Kluk.) i *Jaklovčan, jaklovski.* — Obec Jaklovce, Jekelfalu, v geln. okr.

Jakoś, jakosi. „*Jakoś* sе vimentovať od Ieva“, Dobr. „*Čon* ho jakoś nadzvihnuť“, Taš.

Jakovani, -orjan. — Ruská obec Jakoviany, Jakoris, vo vtor. okr.

Jakubjani, -jan. — Ruská obec Jakubiany, Szepesjakabfalva, v Ľubov. okr.

Jakuborjani, do -rjan, v -rjanoch. 1) Jakuboviany v šir. okr., Németjakab-vágás. 2) Jakuboviany v vtor. okr., Ma-gyarjakabfalua.

Jakušočee, -ovec, v -ovci. — Ruská obec Jakušovce, Jakusóc, v stropk. okr.

Jalč + alč, -a, tesár, v. alč.

Jalec, -leč, meno ryby bielej, dla Ľudovej etym. z „bjalec“, Giralt.

Jalurka, -i, „to krava, dokil sе ňe-behalu“, Šarv. — Tedy: jalovica.

Jama, -i. Hlavne v poludňovo-západnom kúte Spiša, ale aj inde popri *dolina*, v. toto. „*Vikopał* jamu zo šablu“, Hrab. „*Grule* trimaju v jame, aj v piv-nicoch jest jami na grule“, Vik. „Ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini)“, Žir.

Jamník, -a; Jamníčan. — Obec Jamník, mad. Jamnik, v sp.-podhr. okr.

Jančo, -a, v. Jaňo.

Janičko, -čka, v. Jaňo.

Janko, -a, v. Jaňo.

Jankouče, do -ovec, u -ovci. — Obec Jankovce, Jankó, v hum. okr.

Jaňo, -ňa, krstné meno Jano. Takto ho vyslovujú v Malov. (Jaňu, idz domu“, tu, na str. 333), aj inde, menovite aj v Humennom. Vokatív je aj tu: *Jaňu!* Popri ňom za špeciálnosť východno-

slovenskú treba pokladať: *Jančo*: „Buť jeden vojak, — Jančo mu bolo meno“, Treb. „Mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ Seč. Zo Smižian uvodí Mišik: „Už Haňička Janča našla“ (Pies. 76). „Janču, dušo moja!“ (Pies. 80). — Bežné sú aj *Janko*, *Jaňičko*: „Janko je vlasni a perši žac“, Hrab. „Prišla... na Janka“, Bež. „Heľ sé Jaňičko napič“, Sob. — Skloňovaním sú interessantné prípady zo Žirovce: „Že z Jaňički navarela poleuku“ (tu, 353), „Malí dvojci: Jaňičku i Haňičku“ (tu, 353).

Janov, -a; *Janovčan*. — Obec Janov, Janč, v Šir. okr.

Janorce, -ovec. 1) Obec Janovce v Sp., Szepesjánošsalu v levoč. okr. 2) Janovce v Šar., Bércalja v sekč. okr.

Janovik, -ika. — Obec Janovik, Jánočska v ntor. okr. — Sem patrí klatba: „Bodaj si sé tak mal jak pastir v Janoviku!“ (ČMS 1903, 85). Janovik má totiž len 264 duše.

Jar, -i (nie jaro!). „Z jari idzeme orac, sjae, braňic!“, Ščav.

Jarabina, -i (pri Lubovni). Poľ. Jaržembina, -i; Jaržembincov (v Niž. Ružb.). U Hn. Orjabina. — Ruská obec Jarabina, maď. Jarembina, v Lubov. okr.

Jarabka, -i, jarabica. Popelistej farbi ptak. Kluk., Let.

Jarec, rcu, jačmeň. Kluk. „Harcu, koňčki, harcu, hnešeme vjenek z jarcu“, (Markuš. Miš. Pies. 56). — Aj v Niž. Rep. „Sem gboli jarcu“ (tu, 462). Prídavné meno: *jarceni*. „Da sé ešči jeden funt oparenej muki, hrachovej abo jarčenej“, Kal. 1887, 72.

Jarek, -rku, menšia tekúca voda. V Ščav. je Torisa, ba aj Hornad — jarek. (Slova „rieka“ neznajú, ale neznajú ani slova potok!) — S tým sa srovnáva, čo je v „Straš.“ na str. 4., že je totiž Poprad okolo Plavnice — *jarek!* — Už v Kluknave som počul inakšie určenie: „Co maličke, ta jarki, a co veľka voda, to — Hornad!“ Za maličké vody po-važujú sa „jarki“ na východosloven-

ských stranách aj u týchto autorov: „Cez Niž. Šebeš tečie bystrý járek, ktorý v podhradských horách z dvoch žriedal vytieká, obe ramená spojujú sa povyše Podhradzíka“, Posp. v ČMS 1898, 66. „Jarek inakší tak cichí, hučel jak veľkí potoky“, Čit. IV., 143.

Jarmarok, -rku. „Išli do jarmarku“, Luč. „Jak došli na jarmarok“, Košč. — Na Spiši: „Poslal ju raz na jormark“, Hran. „Jormark“ aj v Cepl. — V Žir.: „Musím s totu kravičku išc na jormak“, Žir. — V Ščav.: *Jurmak*.

Jarok, -rku; na *Jarok*. — Ruská obec Jarok, Árok, v ung. okr.

Jarovnice, -ic; v -ioch. U Nied. aj Jaronivce. — Obec Jarovnice, Jernye, v Šir. okr.

Jaruha, -i, močariško. „Jaruha abo močar“, Ščav.

Jaskinia, -i. „Jaskinia je v brehu dzira a tam žiju pustevníci“, Ščav. „Prišol do jednej jaskyni na noclik“, Kov. SMS 1899, 86.

*Jastreb'*e, do -bya. — Ruská obec Jastrebie v Ščav., Jesztreb, vo vtor. okr.

Jaščur, -a, v. *jaščurka*.

Jaščurka, -i, jašterica. Hnil. „Jaščurka ma štiri nohy, dlugi chvost a je holá. Šlepi jaščur je tiž taki, ale po sebe ma žolte šplachi“, Kluk.

Javorina, -i. — Poľ. obec Javorina, mad. Javorina, v kežm. okr.

Jazik, -a, vo význame reč. „Hlapcové sú viučili šeljajki jazik“, Straž. Považujem za spisovné.

Jeden, nikdy nie: *jedon*. Genitív v samosvojej reči *jedneho*, v z.-ungskom *jednoho*, v lučív. podreďi *jednejeho* popri *jedneho*.

Jedľa, -i. „Zavešil torbu na jedľu“, Gab — *Jedlica* je ihľovo drevo v lese“, Kluk. — V. sicht.

Jedlinka, do -inok + -inkoch. — Ruská obec Jedlinky, m. Jedlinka, v mak. okr.

Jedlova, -ej. Ruské obce: 1) Nižná Jedlova, Alsójedlova, v mak. okr. 2)

Vyš. Jedlová, Felsőjedlova, v mak. okr.
— U Hnatiuka obidve: *Jadlova*.

Jednaki, jednako. „Každa služba jednaka“, Šarv. (nie: rovnaka!). — „Jednak“, Ščav. (nie: rovnak!).

Jeki, v. jaki.

Jelčák, ryba „Ma veľki pisk“, Kluk.
— Porov. *jalec*.

Jelevň. „Tam jeden šumni jeleňek jest“, Lem. „*Jeliňek* še chodziť pase“, Lem.

Jeňačočce, do -ovec, u -oúcoch. — Obec Jeňačovce, Solymos, v sobr. okr.

Jenkoúce, do -orec, u -oúcich. — Obec Jenkovce, Jenke, v ungv. okr.

Jesc, jisc v samosvojej reči. „Nemal aňi oceč s matku co jesc“, Šarv. „Jesc še chceľo“, Jabl. „Kazn! jim jisc a pic“, Rasl. „Nahotoviľ vo mliňe i jisc i pic“, Giralt. — V podrečí z.-ungskom je bežné *jejesc*: „Koňe nemaju co jej“, Ban. „Jejs' ňedostaň“, Luč. „Nemožu pojs' sebe jejs' prijejs“, Taš. „Žebi maū so jejs“, Bež.

Ješenov, -ora. Obce: 1) Jesenov v Ung., Jeszenó v sobr. okr. 2) Jesenov v Zempl., Jeszenő v hum. okr.

Ješenoice, do -ovec, u -oúci. — PoL obec Jesenovce, Jeszenóc, vo vran. okr.
— Vo Vranove počuť už aj: do Ješenouča!

Ještreb', do -tja, u -tju. U Hn. Ještreb, u Nied. Jestrebie a Jastrebie! — Obec Jastreb v Zempl., Tótjesztreb, vo vran. okr.

Ještrehje, -bja. (U Nied. trojako: Jastrebie, Jestrebie, Jestreb.) Obec Jastrebie v Ung., Jesztreb v sobr. okr.

Ježorsk'e, -sk'ego. (U Hn. Jezersko, u Nied. tiež tak a Jizerské.) PoL obec Jezerské, m. Jezerszkó, v starov. okr. — U ľudu som nepočuť jej poslovenčeného mena.

Ježibaba, -i. „Obačila tam ježibabu na pokuse“, Kap. „Ježibabu privadzeli na koňske chvosti“, Lem. Veľmi častá je poľská forma: „*Jendžibaba* povrážela Haňički“, Lub. „Bula jendžibaba pri ňej za babu“, Sob. „*Jendžibaba* abo bosorka,

to je jedno“, Šarv. — Objavujú sa aj odchylné formy, a sice popri sebe, na pr. v Humennom: „Jedžibaba to poviedzela“ (tu, 381). „Jendžibaba ho z ohreblom čeče“ (tu, 382).

Jajčec, ajkať. „*Skleparka zjojčela*“, Šč. „Čert uekať do pekla *jojčajuci*“, Harih.

Jopka, -i. „Dajeku pantličku, i tri refi na jopku“, Žir.

Jormak, jormarok, v. jarmarok.

Joúkuc Židoúka barz joúkala, Pap.
— Por. *jojčec*.

Joúro, -oúra. — Osada, spojená v obec s osadou *Dermu*, — spolu Jovro a Derma, m. Órdarma, v kap. okr.

Joúsa, -ási. — Obec Jovsa, m. Józa, v sobr. okr.

Juhá, -i, polievka kapustná, uhorková, cviklová. Šarv. Porovn. v Letanovciach (Iremský SMS 1904, 50). Vo V. Šariši „haluški jedza i s kapusnu juhu“.

Juhas, -a, valach. „Ovce paše juhas“, Kluk. „Stretuū tam jednoho juhaaa“, Bež. „Juhaščik je mali juhas“, Giralt. — „Juhas“ je natoľko rozšírené, že spievaajú o ňom aj uhorskí Poliaci: „Juhaše, juhaše, dže áte ovce pašli?“ Ždzar. (Miš. Pies. 125).

Jucha, -i. Počuť som len podobou juhá, v. toto.

Juj, „Juj, mňe zimuo“, Šac.

Jurg v, -a. — PoL obec Jurgov, Jurgó, v starov. okr.

Jurik. Krstné meno: „Vitaj, Jurik, v našej žemi“, Marg.

Jurkovola, -i. Obyvateľia sú: *Volanei*. — Ruská obec Jurkova Vola, Jurkóvolya, v mak. okr.

Jurmark, v. Jarmarok.

Jursk'e, -k'ego (v M. Slavkove aj inde). — PoL obec Jurské, Szentgyörgy, v kežm. okr.

Jutrejši, v. jutro.

Jutro, prislovka, zajtra. „Pojdu do tej huri jutro“, Bež. — Počuť ju aj inde, ale je častejšie: *jutre*. Taktô sa hovorí aj v Šarv. — Na Spiši: „Budze mac

jutre rano haňbu“, Harih. „Jutre, ked
še mi budze pačic, ta pujdzem het“,
Hrab. „Ked ešči ani jutre predzi ne-
najdzem“, Hnil. V Ceplici som počul:
„Jutro“ a „Najutro“ = zajtra a nazajtra.
— Je bežné veľmi aj *najutre*: „Najutre
rano šicko vojsko idze do vojny“, Malov.
„Najutre rano priňeš dzecko ku koſce-
lu“, Rozh. „Najutre prevelke... veſele
budze“, Seč. — „Ta ho pitaj *nautre*
večar zmic ſe“, Rasl. — „Jutrejší dzeň“,
Hnil.

-k, -ka. Pridáva sa zámenám a príslvkám v ničom nemeniac ich významu. Na pr.: chtoš-ka, doklí-k, tedi-k, dñeš-ka atd. popri: chtoš, doklí, tedi, dñeš.

Kabat, ženská sukňa. Šarv. Šebeš, Posp. (ČMS 1898, 66). — Za spisovné „kabát“ povedia „gerok“.

Kabel, -bla, t. i. čo gbol, v. toto. „Tot nochtenptak... žid dva kabli zarna na-raz“. Bež.

Kacvin, -a. — Pol. obe 'evin, m.
Kacyin, v starov. ob

Kačanou, -or v, Ká-
csánd, y.

*Kadzi, zlate
čo plače*. Sob.

...e kače, tvojo dzecko
...em.

, -i, kačica. „Ked vajca pod-
eme pod kačku, višedzi jich a vivedze-

male kačata“, Šarv. „Ja sé zrobím kačku, a ti budzeš kačurom“, Hnilč. „Kač'ka a kač'ur“, Jabl. Formy „kačica“ nemajú.

Kačka. Úprava vlasov v Zemplínskej je tia, že zpoza ucha o dva iné skrútené, zapletené vlasys končia sa do vrkoča a to menujú kački, a keď o trajne, vtedy zákrucky. Pospech v ČMS 1901, 4.

Kučmar, -a, krémár; ale karčma.

Kačur, -a, káčer. V. *kačka*.

Kačuristi, príd. „Kačuristi dim pušča zo svojej pipečki“, Čit. V., 81.

Kadi, bežné je *kadzi*; *kade*. „Neznám kadi pujdzem“. „*Kadi* maju isc na van-

druvku“. V Gaboltove, tu, na str. 313. „Kus mlíka zkadička matka doňesla“, tiež tam 318. — Sem treba pripočítať aj toto: „*Kadi vun zo svoho klaštora* vilecel, *dvoraz vidzel, že... braca porubane*“, Straž.

Kadlub. Tak menujú v Žirovciach vydľabanú z jednoho kusa dreva okruhlú obrubu studne, ktorá stojí uprostred dediny.

Kadza, kadzica je „v čim še ljudze kupju“, Šarv. — Porov. badvana.

Kadzi, kade. „Kadzi bulo po obedze“, Šarv. Kadzik začnu brac, ta ju vežňu medži sebe“, Šarv. Ušadzi še pitaū, kadzi išou pan na štiroch koňoch a ušadzi išou za ňimi“, Sobr.

Kahanoúce, -ovce; u -oúci. — Obec
Kabanovce v Žempl., Kohány v seč. okr.

Kahanovce, -ovec, dla Hn. Kochanovce. — Obec Kahanovce v Šar., Kohány v topl. okr.

Kachac. „V jedním kuce kački ka-chali“, Čit. III, 13.

Kacheł, kacheł; kachłovec, kachłová pec. „Z kachłovca sebe viň dva kachłe co biś muh do chiži ku ňim prisc“, Rasl. „Kachłe vilupal“, Rasl.

Kachutac, kašlat. Let.

Kajac ſe. „Kajal ſe a mocno banoval, že kebi bul hen tu vžal, ta bi bul už mal paru“, Šarv. „Kajal ſe, co ma robic, či ma iſc vicahnuč ho oblečeno abo zoblečeno“, Šarv. — *Kajac* ſe = vytýkať ſi; *pokajac* ſe: polepšiť ſa

Kajňa, -i. 1) Slovenská Kajňa, Tótkajnya, vo vran. okr. 2) Ruská Kajňa, Oroszkajnya, v stropk. okr.

Kakašvorce, do -orec, ů -ořci. — Obec
Kakašovce, Kakasfalu, v ntor. okr.

Kalafuz, -a, mad. kalauz. „Dam ci teraz jednu miš za kalafuzu“, Smiž.

Kalap, mad. *kalap*, popri *kapeluch*: spisovnoslenského *klobík* nemajú, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša. Obyčajne v mestách hovoria „*kalap*“ a pod dedinách „*kapeluch*“ a jest veľa ľudí, východných Slovákov, ktorí vidia roz-

diel medzi „kalapom“ a „kapeluchom“. Prvý je dľa nich panský klobúk a druhý sedliacky. Mad. „kalap“ je rozšírené po celom území: „Scahne kalap na oči, po pačicu viskočí“, z Hnilč. Miš. (Pies. 35).

Kalava, -i. Obec Kalava, Kalyava, v gejn. okr.

Kalemberk, -rku. Dla Hn. Lise Hora. — Poľ. obec Kalemburg, Kahlenberg, v starov. okr. na Sp.

Kalenoū, -ova. Ruská obec Kalenov, Kalenó, v hum. okr.

Kaličic. „Ze svoju chustecku ukalíčenu nohu zavil“, Gab. („Ale dvanostego ťem polaťčíl“, Slov. ves, tu, 453.)

Kalnist, -a. Dla Nied. Kalnište a Kalgojist. — Obec Kalnist, Kálnás, v topł. okr.

Kalša, -i. Obec Kalša, m. Kalsa, vo fiz. okr.

Kaluš', -i. Obec Kaluša, m. Kalusa, v sobr. okr.

Kamašle i kamašne. Vo V. Šariši „kamašle“ sú pre mužských, a topánky „pre dzecko i pre ženu“. Porovnaj: „Verušo, podz ťem heū, olem scahni moju kamašnu“, Bež. V tomto prípade je reč o „kamašni“ ženskej osoby.

Kameň, -eňa; nem. stein, mad. kő. Ostro sa rozoznáva od skala, ktoré znamená nem. fels, mad. szikla. „Cahali da na poli, odrazu puščeli totien kameň dolu“. Sipl. „Odkulal ten kameň“, Žir. „To švetlo stalo na jednim kameňu okrublim“, Ban. „Nolem, bratu Moenaru, šmar doňho s kameňom“, Hum. „Tot kameň furmana kebi s joho krevu pomascili“, Sobr. — „Že pridze totu skalu opatrič, co na Furči stoji“, Hum. „Pri Červenim more... pod jedním stro-mom, pod jednu skalu“, Šir. „Pujdzeň mi tamtu skalu z jarku priveze do dvora, a tota skala mohla mať das tišie centi abo i vecej“, Bert. V Čit. V., 214 jest: „Dolu kapkaca voda... tak nabľe zamaržne... že jutro už taka hr mada ľadu še stvori jak jeden falat skuli kamennej. O „skale kamennej“ som nikde

nepočul, to je istotne otrocký preklad mad. slova: köszikla. — V poludňovo-západnom kúte Spiša si pletú kameň a skalu: „Ked mi ruci skalu na dach, to už znam, že idze“, Cepl. „Zaščepce ho do tej najvjačšej skali“, Lučiv.

Kameňec, -nca. „Konope kameňec zbiť“, Ud. — I formou kamňáč pocúť tu to slovo. — Por. hrad.

Kameňec, -i. 1) Kamenica v Šar., Tarko vo vtor. okr. 2) Kamenica v Ung., Okemence v ungv. okr. (Táto obec je ruská Rusi ju menujú: Kamjanica.) 3) Kamenica v Zempl., Nagykemence v hum. okr. 4) Nižná Kamenica, Alsó-kemence, vo fiz okr. 5) Vyš. Kamenica, Felsökemence, vo fiz. okr.

Kaminka, -i. U Hn. Mala Kamenica. Obec Kaminka v Zempl., Kiskemence v hum. okr.

Kamjonka, -i. Ruská obec Kamionka, m. Kamjonka, v Lubov. okr.

Kamskorej. „Išče panov sklepároj pušku kamskorej očiscil“, Šeč.

Kamviš, to „trava pre koňe, co rośnie na młakoch, zovu ju i žgripec“, Kluk. — Vidz žgripec.

Kanape, -peju. „Teraz mi ju na kanapiju zochabíť šedzec“, Komar. „Na červenim aksamitovím kanapeju leži paňi krasna“. Kovalík (SMS 1899, 86—87).

Kancelarňa, -i. pisárňa. (Nie: kancelaria!). „V kancelarňi piše“, Žir. „Pošli do kancelarňi“, Dluh. /C.

Kandratí, v. *kandri*.

Kandri, *kanderki*, pomn.; kučeravé vlasy, v prenesenom význame: vlasy vôbec. „Ešče ledvo bul dvacecročni, jak mu už jeho kandri osivelí“, Čit. V., 114. „Žebi na lehučko kandri privjazať a zapletiť“, Čit. V., 391. „Mędži hutorenjom babre s kanderkami svojeho... si načka“, Čit. V., 82. — „Dzivče bez rukoch s kandratima vlasami“, Šarv. „Kandžeraste vlasti viša jej prez bjeļučke pleca“, Kovalík (SMS 1899, 87). — V prenesenom smy-le „strapatý“ o rastlinách: „A za našim bumnom magerau

kandratí, sto see do nas hodzie, n-uži
bic bohatí“, Smižany (Miš. Pies. 82). „Do burjaňu uvjaz čolnok, gazdi ňema,
v vodze moknuc prerosnul ho šaš kan-
drati“, Čit. V., 189.

Kanta, -i, kupa. „Mal už jeden chleb
i jednu kantu vina“, Rozh.

Kantar. „Vzal koňa, kantar zakapčal
mu na šiju“, Minds. Aj u hor. Polia-
kov najdeš „kautar“: „Cijeze to kuňe
v uborže, co majum zlate kantare?“
Miš. Pieš. 132.

Kanva, -i, kupa, v. toto.

Kaňur, sup. „Kaňur... pretrinuje ſe
na najvišich končuroch hur Šňihovich“,
Čit. V., 265.

Kapča, -i, spinka. „čedlacka koſuľa
ma kapče na ſkapčaňe galíru; dachtore
maju ſnurki“, Šarv.

Kapčač, spinať. „Kintar zakapčať mu
na šiju (koňovi)“, Minds. V. *kapča*.

Kapečka, v. *kapka*.

Kapeluch, -a, klobúk. V Podbr. Sp.
kapeluchom nazývajú klobúk vôbec, te-
dy aj sedliacky aj pánsky. „Na Špišu
nošíme kapeluch s visoku grisu“, Kluk.

Kapice, v. *cepi*.

Kapička, -i, v. -e. — Ruská obec Ka-
pišová, Kapissó, v mak. okr.

Kapitan, -a. „Kapitan zluijnicki“, Gab.
V tomto smysle je rozšírené: *harnad*,
v. ho. — „Pan kapitan, jak oni to du-
maju, že oni me na urlab nepuščaju?“
Hnil. (Miš. Pies. 23). — Nikdy nie s
mäkkým ť na konci.

Kapitula, -i. Sp. Kapitula, Szepe-
hely, v sp.-podbr. okr. — Ku kapituli
patrí kápel: *Šíva brada*, *Zsibrafürdő*.

Kapka, *kapečka*; kvapka, kvapôčka
Kaplíca, *kaplička*; kaplnka. „Do tej
kapličci... ſe išol modlic“, Dan. a Odor.
(Miš. SMS 1896, 88). „Ona ſe skrila
pod totu kapličku“, Šarv.

Kaplon, -a, kapún. „A na humňe, a
na humňe, ej, tri kaploni mlaca“, Smi-
žany. (Miš. Pies. 93.) V Letan. tiež dla
Iremského (SMS 1904, 51).

Kapura, -i, vráta Počuf aj rrata,

menovite v Šarv. „Kapura“ sa považuje
za slovo ſpišské, a'e ho počuf aj inde,
menovite aj na východe: „Prišoū i s to-
tim starim vojakom priatrac ſe gu ka-
pure“, Sobr.

Kepuſta. „Kapustu rubju, kapusta ſe
zavjazuje do hlavkoch“, Šarv.

Kapušni, -an. — Obec Kapušany,
Kapi, v topľ. okr.

Karu, -i, trest. „Za karu, že bratovi
na zradze ſtaňa“, Olc.

Karav, trestať. Všeobecné: Skaral bi
ce Buh, potreſtal by fa Boh! „Oj, ſkaral
me tu Panbuh“, Lub. „Naj ce Boh
ſkare!“ Malov.

Karb, -u, poľ. karb. „Každi ſebe...
jeden karb virubal“, Šac.

Karčava, -i. — Obec Karčava, Kar-
čava, v ungv. okr.

Karčma, -i, krčma; ale *kačmar*, v. toto.
Kark, -u, krk. „Karki polamac“, Mark.

Karla. Takto volali taligu predtým
v Dan. a v Odor, a v Hnilci podneš
volajú ju *karlik*, z nem. *Karren*, dla
Miška (SMS 1896, 169).

Karmic, kŕmif. Všeobecné.

Karna, -ej. U Hn. a Nied. *Karné*. —
Obec Karná, Karna, v hum. okr.

Karp tī, príd., draný, hrudovitý, kar-
pata cesta. Let.

Karpel, kvaka Šebeš (Pospech ČMS
1:93, 87). Šarv.

Kartac ſe, v karty ſa hrať. „Podz ſe
kartac“, Žir. „Jak ſe pokartorat“, Žir.
— Aj inakšie: „Oni ſe braľi na karti“,
Sobr. „Lem ſe budzeš tu karti hrač“,
Šir. „Že ſe budu na kartoch hrač“, Rep.
Táto predchádzajúca veta zakladá ſa
pravdepodobne na chybnom prispôsoben-
ení takýchto a podobných viet: „Maš
i ti peňaži dos' i ja mam. *Hrajme ſe*
na ūich na karti“, Bež.

Kartac keho, karbač. „Duskeľo chlap-
čiſkoch kartal“. „Oproci tamtím chlap-
čiſkom lem kartajuce ſlova mal“. Obidve
uvedeniny v Čit. V., 472. — Tohto
ſlovesa ſom nikdy nepočul.

Kartarec, krpateľ. „Počatek ſvuj bere

cale po Žemi še sahace množstvo *zakartaveného jadlova*“, Čit. V., 266.

Kartečka, v. *kartka*.

Karti, pomn., karty na hranie, v. *kartac še*.

Kartka, -i, „*kartička*“. „Napisala jednu kartku“, Šarv. „Piše na kartku“, Kap. „Tedi jej iz pazuchi kartka vypadla“, Seč. „Napisala paňi kartku“, Bež. „Napisala na *kartečku* temu princovi“, Kap. „Totu *kartočku*“, Seč.

Kasaren, -i, (nie „*kasarňa*“). „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“, Žir. „Do tej kasarňi už dabli žadne řepriši“, Žir.

Kasta, -i, nem. *kasten*. Spišský výraz na *kastňu*, truhlicu, ba i na „*fršlag*“. „Mam jednu kastu a v ňej veľmi drahu vec“, z Filic Kov. (Slov. Pohl. 1898, 685). Na tom istom mieste Kov. vysvetljuje, že je význam kasti: *kastňa*. „Dze ta kasta (kašňa) stala“. Mišík (Pies. 5) uvodí z Hulca: „V jednej kasce (skryňa) sú šaty, a v tej druhej dukati“. Naproti tomu z Hrab.: „Kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ feršlag.“. A konečne Iremský v SMS 1904, 18, hovorí, že je *kasta*: voz na dovážanie ſvábky s pola. Treba vedieť, že „*švábku*“ vozia na vozoch truhlicou opatrených.

Kašarovce, do -ovce, ū -ovci. — Obec Kašarovce, Kosaróč, v stropk. okr.

Kašovník. „Prave teraz vam pečem kašovníki“, Straš. 27.

Kaštír i kuſteľ, -a; *kaſtieľ*. Všeobecné popri *burk* a *zamek-zamok*. — Teto dve posledné slová len v prípovedkach, v smysle *burg* a „*schloss*“.

Kat. V Zát. Písl. na str 187 je takéto príslovie Šarišské: „Chto ſti maj ſtrems čemu, toten katem temu“. Priponímam, že v Šarišskej *kata* nazývajú *dupk* m a *hincľikom*, v. této.

Katonak. „A on pláče, ſeboraček, že muſí bic *katonáček*“, Smižany, Mišík v Pies. 87.

Katunie, -tuň. Dla Hn. Katunovce — Obec Katune, Kattuny, v sp.-podhr. okr.

Kave, -eho; *kavej*, -u. Káva. — „Z teho kaveho som pil“, Šarv. „Kavej pic“, Čit. V., 461. „Co koſtuje tota ladička kavej?“ Seč. — V Lubotini od svojich rozpravačiek, ktoré vedia po nemecky a v rodine po nemecky rozprávajú, počul som aj neskloňované *kave*: „Jendžiba navorila kave a dala jím do po-haroch či-te *kave*“.

Kav'eč my, -v'ečan. Dla Hn. Kvačani. — Obec Kavečany, Kavecsán, v ntor. okr.

Kavehaūz, -u, hotel. „Prišli do jedného mesta do kavehaúzu, stanuli tam s koňmi“, Bard. „Postavil si do jedného kavehaúzu kone“, Lučiv.

Kavenčec, pol. kawęczeć. „Kavenčić“ je chorlaveł, trápiť sa dla Iremského, v Let., SMS 1904, 49.

Karjetka, na Spiši „schenktisch“, počul som ho po prvé v Hrabušiciach, potom aj inde.

Kazac, 1) Na samosvojom území rečom: rozkázať. „Se mi kaže do vojni richtovac“, Šarv. „Kazali kočišovi, žebi na koču do koscela odváz mladu princezu“, Lub. „Rano jim kazal, žebi pošli do brata mu po korec“, Žir. — 2) Na území podrečia z.-ungského: povedať. „Princ tak kaže“, Sobr. „Pan na ňich kaže“, Sobr. — 3) Povedať kázeň na kazateľnici v kostoloch r.-katolíckych a luteránskych.

Kazateľnica, -i. Z cirkevnej reči, vidz *kazac* pod 3).

Kažimir, -a. Ruská obec Kazimir, Oroszkázmér, vo vran. okr.

Kažmir. Obce v ujheiskom okr.: 1) Malý Kazmir, Kiskázmér. — 2) Veľký Kazmir, Nagykázmér. — Niederle ich menuje Kuzmír a Kažmir.

Kbol to, čo *gbol*.

Kdze. „Do teho domu prišol, kdze bul Miško“ (Slov. Pov. 280). Tej formy som nikdy nepočul; naveky len: *dze*.

Kebi, po hranici rečovej *kebū*: „Kebū bûlo“, Ud. „Kebū mu večar bul peneži nadol“. Skrátenou formou: „So ūon boū

i zdoch, *keb'* boū ňe ja“, Taš. „*Kib'* boū ňe ja, ta boū ūon tam zdoch“, Taš.

Kecnuc. „Vzał hožku, kecnul ho po ruke“, Lučiv.

Kečega, „riba, chtora ſe v žime često do namula vrije“, Čit. V., 178.

Kečkovce, -ovec (+ oreoch). Ruská obec Kečkovce, Kecskóc, v mak. okr,

Ked. „Rano, ked ſe vojaci prebudzeli“, Šarv. „Vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac“, Lub. „Ked vona už bula v čeži“, Rozh. „Tam je i doteraz, ked ňeumar“, Žir. „Ked su hotovi“, Šeč. „Ked do osem dňi ňeukaže mňe... spodok nohi“, Ban. „Ke' ci ti vojak (m. ked ſi), podzel nas“, Lučiv. —

„*Kedi* ja perſu noc iſoū, ta me tuča ſparla“, Sobr. „*Kedi* ja mali chlopec boū, ta mňe moj dzedo pripovedaū“, Bež. — „*Kedz* vino viplú, tak mu majster hutori“, Bež. „*Idz*, kedaž maš dzeku“, Sobr. „Žije kedaž ňeumar“, Ostr. „Co budze... jesc, kedaž už ňema ňičkoho ňič“, Žir. — Z uvedeniu videt, že *kedaž* žije i popri *ked* i popri *kedi*.

Kedi, ſpojka. V. *ked*.

Kedi, príslovka. „Ja ňemam *kedik*“, Kluk. „Muj ocec *kedikha* mal koňi“, Plav.

Kedvešni, príd., mad. *kedves*. Šarv. aj inde.

Kedz, v. *ked*.

Kehnec, -eca. Dla Hn. Keňhec, dla Nied. Keňhez. — Ob. *Kehnec*, Kenyhec, v koš. okr.

Kekesič ſe, chváliť ſa. Šarv. aj inde.

Kel, *kla*, *keloviti*, príd. „*Kelovite* ſu bandurki, ked puščaju kli“. Šarv.

Kela, porov. pol. *kila*, *kilka*. „Po *keľa* rokoch dobre ſe viučil“, Gab.

Kelbov'e, -ovec (u -či; v Brežnicí takto). Dla Hn. Kolbovci. — Ruská obec *Kelbovce*, Kolbóc, v stropk. okr.

Kelča, -i. Obec Keľča, Kelcse, v stropk. okr.

Kelčik, -a, mad. költség. Šarv. aj inde. „Šitko pokeltovali“, Rep.

Kelemeš, -c. Obec Kelemeš, m. *Kelemeš*, v ſír. okr.

Kelo-telo, kolko-toľko. „Našilu zostal, že ſak un mu telo zarobi, kelo spotrebuje“, Bert.

Kenderica, mad. *tengeri*, *kukurica*. Šeč. a okolie. V. *tengerica*.

Kendzice, do -iv, u -ici. U Nied. aj Kendice. — Obec Kendzice, Kende, v ntor. okr.

Kerestur, -a; u -e. Obec Kerestur, Szécsakeresztúr, v eč. okr.

Kereštev, -a. U Nied. aj Kereštvík. Obec Kereštev, Kórosfő, v topf. okr.

Kerpe, pomn. „Kerpe tu už ňenosja, len čížmi“, Ščav.

Krscic, *kerscini*, v. *kerst*.

Kerst, -u. „Ked prišli s kerstu“, Orlov (tu, 462). „Jak dzecko pokerſili“, Rozh. „Volac na kerscini“, Barc. Ale: „Nemohol v calim valale dostac kresneho ocea, aňi kresnu matku“, Rozh.

Kerta, -i, mad. *kert*. Illavne v podreči z.ungiskom, ale aj tu popri domácom *zahrada*. *Kertou* volajú panskú záhradu, park; *zahradou* záhradu na ovocie a na zeleniny. „Bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi“, Bež. „Co mi ſe ukazau u kerce“, Sobr. „Pošou do kerti na ſpacirku“, Sobr. „Zasadziš do zahradki a zapraviš, co bi tam ňič ňepošlo“, Straž. — V samo-vojej reči prevažuje *zahradu*. „Vzá'a ju do zahradi“, Kap. „Tam veſele ſtalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal“, Sipl. Ale aj tu menujú panskú záhradu „keriou“. V Hanš., v Rasl., v Šarv. z pravidla robia hore ſpomenutý rozdiel medzi *kertu* a *zahradu*.

Kertis, mad. kertész, záhradník panſkej záhrady. Že v svojských záhradách odborníkov záhradných nemajú, preto ani ſlova *zahradník* neužívajú.

Kerul, -a, m. kerülö, leſný hájnik. „Leſni kerul prišol do birova“, Hum. „Nechceť ňič, lem jednu horu, a žebi tam buť za kerulá“, Malov. — V Obišovciach znamená aj polného hájnika.

Kerv, g. kervi. „S totu ker'vu ho pomasci“, Geč. „Dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila“, Šir. „Sejekol z kervi“, Cepl. „Voda v more čista kerv zostala“, Cepl. „Totu baltu okervavil, i na sebe šati, calkom sé skervavil“, Straž. „Zoblik toti šati kervavi, i totu baltu okirravenu odložil“, Straž. Počut aj *krer*, g. *krevi*, v. ho. — V Šarv. nom. *krev* a gen. *kervi*.

Kešenū, -čni; kešenī, -čna. Vrecko. — Forma ženského rodu je bežnejší. V Šarv. popri *kešenī* povedia aj *kešinī*, ale v gen. len: *z kešenī.* Forma muž. rodu je blavne na Spiši doma: „Do keš-ňa“, Hrab., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163). „Červene jablučko v *kešenku mam*“, Hnilec. (Miš. Pies., 10.) „Iš'et do svoho kešena“, Lučiv.

Keterden, -ena. V Tašli: *Tekerden, -čna.* — Obec Ketergény v ungv. okr.

Kežmarek. U okolitých Poliakov: Kežmarek, u Hn. Kežmark. — Mesto Kežmarok, Kézmárk.

Kib', v. kebi.

Kiblara, -i. — Ruská obec Kiblara, Köblér v ungv. okr.

Kidľa, -i, nem. kittel. „Nema šumnu *kidľu*“, Mark. Počut aj inde. V Plavnicki: „Zdľaťa *kidľu* ze sebe“. „Maťa ľem jednu *kidľu* na sebe“. V Lubotini som počul: *kiľa m. kidľa*. Ináče *cabat*, v. toto.

Kiflik, mad. kifli, nem. kipfel. — Rozšírené. Rusi súsední povedia: rožnik.

Kigľa, -i, v. *kidľa*.

Kijov, -a; dla Hn. *Kijiv*, ruská forma slova. — Ruská obec Kijov, Kijó, v. vtor. okr.

Kiked, -a. — Vyšný Kiked, Felsőkéked, vo fiz. okr.

Kikot, kíptík ruky. Šarv.

Kíla, v. kidľa.

Kim, na Spiši m. *dlokel*, v. toto. „S ňu tancovali, kim ju na folti ňerozterhalí“, Mark. „Kim ona... obejšla ten les, oni zaš dali ucekli“, Hnilč.

Kinkac, blavou p. isvedčovať. „Na šicko kinkňe“, Šarv. „Prišažne s blavami kin-kali, že barz lehko to može byť“, Straž. 8.

Kirdel i čirida, v. toto. „Ovca z nášeho kirdela“, Šarv.

Kirmak, to „vul, co ma krátke rohi“, Šarv. „Mesto voloh alebo kirmakoh veľke mocne kravi na robotu polnu potrebovali“, Kal. 1887, 67.

Kiš l, -a. „Kišeľ sé može zrobic z kápusnej juhi, abo z octem tak, že sé da do zimnej vodi ocet keľo treba, žeby bolo kvašne; do teho sé da muki a tak sé rozmuci a sé vyleje do harčka do vracej vodi a jak toto zavre, tedi už kišeľ hotovi“, Šarv.

Kišasovaňa, -oňka, g. -i, mad. kisasszony. „Nechce žadna kišasoňa i-c na tańec“, Šir. „Kišasonka, nachže pridu na šop“, Lučiv. „Kišasonu pochopeū do tanecu“, Bež. — Niektoré vyslovujú *kisasona*, čo by mohol byť poľský účinok, t. j. s m. š. Táto výslovnosť by sa dala tak odôvodniť na Spiši: „Kisasonke spadnul persceř s palca“, Gan. „Kisasonu, hitora barz šumna buľa“, Harih. Ale tá forma zjavuje sa aj v podreči z.-ungskom: „Jednoho sklepara kisasonku bere za ženu“, Seč.

Kišiľa, -i. Obec Kišida, mad. Kisida, v koš. okr.

Kiskanc mlíko je = kvašne. Šarv.

Kišorce, -ovec, adm. pridelené k Landžašfule.

Kitajka, -i. „(Lev ma) dluhi chvost, a konce chvosta je jedna veľka kitajka“, Čit. IV., 131.

Kjesag, -aga. U Hn. a Nied. *Kisak*. — Obec Kesag, Kőszeg, v. ntor. okr.

Klac, často ešte *klac*: klat, zaklat.

Klacik, klátki. „Mlinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze“, Lub.

Kladka. „Na dzveroch... veľka kladka jak korec“, Sipl. Rozšírené. — Uváž: „Kupže mi, mili moj, co ce budzem pitac, klatečku strebernu — serdečko zamikac“, zo Smižian Miš. (Pies. 82).

Kladzani, -an; u -anoch. Obec Kladzany, Kladzán, vo vran. okr.

Klagac še je „ňeprevne isc; pijani ſe klagi do domu“, Šarv. — „Už ſe až klagul večar“, Orel.

Klambra, -i, nem. klammer. — Klambra abo i *pasoúka*. Hum. V *Kluk*: *klambra*.

Klapaúica, ſlepaňa. Počul som to ſlovo. Zapísané ho mám len z M. Slavkova: „Klapaúica, co ked una chéala na svoje oči patrič, to mušala dreva ſobje pod povijicki podložiť“ (tu, 451).

Klapkac „Na dvere ſe klapka“. „Zaklapkal ſturovi na oblak“, Šarv. Od poľ. obci: „Klopka na dzvere“, Smiž.

Klasac, *klausnuc*. Dla Iremského v Letanovciach znamená: klesať; viklasnue: odpuchnúť. Por. poľ. klesnať.

Klasc, okrem prvotného významu znamená aj: nadávať komu. „Ešče zdaleka už jím klad, že oňi jedza, piju a oňeho ňestoja“, Šarv. „Se ale obrušel na ňu a klasc jej začal“, Orel V. — „Naklad mu do samaroch“, Šarv.

Klaštor, -tora. 1) Kláštor. „Žebi som klaštor povizitiroval“, Straž. 36. — 2) Veľká budova vôbec, zámok. „Tam buli tri ſarkaňe nad mestom u jednej hure. Malí voňi tam svuj klaštor (+ zamok)“, Straž. „Vun (ſarkaň) rad-ňerad mušel sam više zo svoho klaštora“, Straž.

Klečenoú, -ova. Obce: 1) Klečenov v Zempl., Kelecseny v ſeč. okr. (U Niederleho aj Klačanov.) 2) Klečenov v Ab., Kelecsenybojda vo fiz. okr. Dla Nied.: Klačanov a Klečanov; dla Hn. Klačenov.)

Kleknuć, kľaknúť. „Aj on ſam kleknul“, Šarv. — Iremského forma „kläknuc“ (kľaknut, vidz SMS 19'4, 51) je v Letanovciach nie možná.

Klekočoú, -ova. (U Nied. Klokočov.) — Obec Klekočov, Klokočsó, v sobr. okr.

Klembarek, -rka; *klembarski*, prídl.; *Klembarcian*. (U Hn. a Nied. Klembark.) Obec Klembarek, Klembérk, v ſir. okr.

Klepač, -a. kladivo. „Keľo raz kotri tovariš udereū s klepačom“, Bež.

Klin, -a. „V gačoch je klin“, Šarv.

Klinga, n. klinge. „Klingu dzveroch brala do ruky“, Kal., 1887, 49.

Klitka, -i. „Klitku z dreva nakladli“, Sob.

Klobuček, -čka. 1) Malý klobúk: „Mam paľenku i vino, i vino, i klobuček, i ſeno“ z Hnilca Miš. (Pies. 27). — 2) Tokňa na osi: „Na oá na koňec ſe ſturi koľ ſo, potom klobuček a loňikom ſe privjaže“, Kluk. — Je pozoruhodné, že toto ſlovo podáva Mišík aj z poľ. územia: „Klobucku, klobucku, drotem pobijane, ſtoá Če bedže nošíť, k'ed ja do rombane?“ (Pies. 118). — Vidz *klobuk*.

Klobuk, v. *kulap*.

Klocek, -čka, nem. klotz. „Odrezal ſom klocek z dreva abo ſalatek. Drevo rozrezac s piľku na tri klocki abo ſalatki“, Šarv.

Klochtac, „nevolou variť“, Let.

Klomp, -a, nem. Klümpen. „Pčoli ſu v kłompe, ked ſe viroja“. „Ptaki leca v kłompe“, Šarv.

Klubko. „Zvi na jedno kľubko“, Bard. „Žebi ukruceť klubieško z predzi“, Lem.

Klučáček, -čka „Kličal na svoje volki: Hej klučački!“ Ud.

Kluka. V Hanšar majú kluki pri haſení ohňa, — hák!

Kluknava, -i; *Kluknarjan*. — *Kluknava*, Kluknó, v geľn. okr.

Klušov, -a. Obec Klušov, Klyussó v ſekč. okr.

Kňaž, -a. „Pri oltaru kňaž omuľ služi“, Šarv. „Kňažske obliečenie, tak jak ſe noší ku pohrebu“, Šarv. „Pooblíkali ſe do kňaž ryski h ſmatoch“, Kluk. Toto prípadné predpokladá počstatné meno: *kňaž*, ale také ſlovo je nie bežné. Koválik uvodí z Filic (Slov. Pohl. 1893, 6'8): „Kňažna ſe višlovila“. Tohto ſlova niet v obecnej mluve.

Kobel, -i. „Zložeu kobelu“, Bež. V tej istej osnove a na tej istej strane (tu, 415): „Užal na ſebe ten chľib u *ko-*

beli". Z Lučok: „Uložiu sebe do *kobilk*“, tu, 409.

Kobil, do *Kobil*, v *Kobiloch*; *kobil*-ski, príd. (U Nied. Kobyle a Kobulie). Nepíšem to slovo s y om, lebo myslím, že nemá žiadneho súvisu s Niederlovou *kobylou-kobulou*, ktoré názvy opierajú sa akiste o úradný názov, ktorý je novší. — V poľ znamená *kobel*: psa, a v Litovsku ještě město: *Kobyl*, -a. (Booch-Árkossy. Słownik polsko-nem.). — Obec Kobile, Lóšal, v sekč. okr.

Kobula, -i. „Kobila sé bije“. „Kobula sé odbila“, Šarv. „Pri-li uočí gu jednej starej kobule“, Taš. „Tota joho kobulka odpocinula“, Straž.

Kobuľnec, -neč, koňský trus. Šarv. *Kobuľnica*, -i. U Nied. aj Kobylnice, Kobulnice. Ruská obec Kobuľnica, m. Kobulnica, v topř. okr.

Kocapki. „S jednima kocapkami sé z jedného zlatovlasateho dzívca na jeleňa, ptaka alebo hocaj jaké iné dzvire premenňuju“, Čit. 478.

Kocel, kotol. *Kočiňc* + *kocinek*, prístavok ku stole. Hanš.

Kocur, -a. Šarv., Kluk. (Nie — kacur!) *Koč*, v. *kuč*.

Kočeňno, -i. V Šarv. tak + studzennina.

Kočiš, -a. „Kočiš pohaňa koňe i pri p. ťskim i pri valalskim vože. Pri oraňu: pohaňač.“

Koch je, „co idze prez ňeho dim do huri“, Kluk.

Kuchaňe, -a. „Sednaj do voza mojo koháňe“, Mirk. (Miš. Piesne, 55).

Kochanovce, -ovec; u -oúcoch. — Obec Kochanovce, Kohanóc, v hum. okr.

Kojecice, -ic. Dla Hn. Kojacie, dla Nied. Kojecice aj Kojetice. — Obec Kojecice, Kajata, v šir. okr.

Kokiňa, -i. Dla Nied. aj Kochanovce; toho mena nikde nepočuješ pre túto obec. — Obec Kokiňa, Kükény, v topř. okr.

Kokoški, pomn., pirohy s lekvárom alebo s tvarohom. Šebn

Kolačkov, -a. Pol.: „Kolockov, -a; Kolockovjon“ (v Slov. vsi). „Kolacek, cka; Kolackovjon“ (v Niž. Ružbachách, v Lubovni). U Nied. Kolačkovo. — Pol. obec Kolačkov, Kolačsko, v Ľubov. okr.

Koľak, -a, bodliak. „Kolak v r. li kvitne na belavo, ked ho hitne, ta kole“, Šebn. „Gola stava zo svojeho z kolakoch zrobeneho hnízda“, Čit. IV., 100.

Kolukovi, príd., vidz šorboritka a porov. *koľak*.

Kol tr. „Kolar je, čto robi vozi, pluhi, brani, koľca“, Šarv. — Rozšírenejšie je *koľesar*, vidz ho.

Kolbahi, do -bach, v -baši; Kolbašan. — Obec Kolbachy, Kolbach, v sp. podhr. okr.

Kolbasa, -i, klubása. Šarv. — Všeobecné. Rozumejú naveky určitý kus, oddelený sám pre seba, a nie celé naplnené črevo, z ktorého sa kuzy režú dla Ľubovôle, t. j. majú dvojnásobné, trojnásobné klobásy atď. „Chlub i štvrtňstu kolbasu“, Bež.

Kolbašata, pomn., klobásky: virštie. Hum.

Koľca, pomn., g. -och. „Koľca maju dva koljeska ťizke“, Kluk. „Koľca, co sé pluh na ţich uvadzi. Spadlo s koľcoch koľesco. Koľca maju nazadku hužev, do tej hužvi sé šturi hradzel pluhu“, Šarv. „Rijak abo hok sé uvadzi ku koľcom“, Kluk.

Koľčata, -at „Koľčata, na co sé pluh položi; jedno je kolče“, Hum. — Por. *koľca*.

Koľčor, -a; *Koľčorjan*. Osada Koľčov, spojená v jednu obec s Končanami, Kočsókoncsán, v levoč. okr.

Koldoš. Neviem, či bol koldoš (tak!) a či statočný človek. Dla Iremškého v Letanov. (SMS 1904, 49).

Kolek. „Kulap zložel a zavešil na kolek“, Bard. „Ta baňka... višela na sceňe na kolku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Kolenorce, -ovce (v Kluk.). Počul som aj Mišikovu formu „Kolinovce“ (Slov. Pohl. 1903, 419) a z nej lokál -orec. — Obec Kolenovce, Kolinsalu, v sp.-podhr. okr.

Kolesar, -a. „Vo valale same perše volaju kovala, kolesara“, Šaiv. (Tu aj *kolar*, v. ho.) — „Pošol do jednoho kolesara, dal sa do spravie do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Koleso, -a. „Na koleče bahra a na ľnej raf železni“, Kap. „Koleso ma 4 časťki: hlava, špice, bahra, raf“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8).

Kolibaboúce, -ovec, u -oúcoch. — Obec Kolibabovce, Kolibáboc, v sobr. okr.

Kolimaž, -i. „Ta mačka še rozlala na kolimaž“, Hrab. „Se rozlal na kolimaž“, Žir. „Fteri furman dobre voží, ľetreba mu kolimaži“, zo Smižian Miš. (Pies. 88).

Kolimbac še. „Ten človek kolimbal še na ňím“, Cit. V., 184.

Kolisac še. „Vona še v e kolisala doma v trinastej chiži v ohňovej kolisce“, Rozh. „Kolisal jednu žeňsku“, Rasl.

Koliska, -i. „Koliska, ňe belčov“, Šarv. — Por. *kolisac še*.

Kole. 1) *Okolo*: „Až kolo jedenastej zaspal“, Hrab. „Kolo vjenečka, kolo, ňeseme panovi polo“, z Mark. Mišik (Pies. 56). — 2) *Pri, popri*: „Dostaū službu kolo krála“ (= pri královi). Kor. „Janko mu z tých peňzi, so maū kolo sebe, nasipaū“ (= pri sebe). Bež. „Družba ňecheeū na koňa sednuc, lem pečo kolo princea ise“ (= popri princovi).

Sobr. — 3) *Kelo*: „Nechodz do nas, ňepitam ce, ňevivijaj zo mnú tance, aňi tance, aňi kola, bo ňebudzem ňihda tvoja“, z Brut. Miš (Pies. 49). „... heela bi ſe vidac, kebi me mal hto vžac do koluska, do kola“. Z Mark. Miš (Pies. 54).

Kolšor, -a (v Kluk.); *Kolšovjan*. Dla Mišika „len Kujšor“ (Slov. Pohl. 1903, 419). — Ruská obec Kolšov, Kojsó, v geľn. okr.

-kuľrek. Zneurčívá význam prísloviek a zámen. „Pujdzem za ňich kedikolvek“,

z Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 161). „Ja na tebe ňezapomňem dzekolvek ſe obracim“, z Hnilč. Mišik (Piesne 38). „Jakukolvek robotu“, Hnilč. Prídrovky a zámená s -kolvek počuť len v poludňovo-západnom kúte Spiša. — Porovnaj bodaj.

Komarjani, -rjan. U Hn. Komarovce. — Obec Komarjany, Komaróc, vo vran. okr.

Komarník, -a. Ruské obce v mak. okr.: 1) Niž. Komarník, Alsókomarník. 2) Vyš. Komarník, Feléškomarník.

Komarov, -ova. U Nied. aj Komarovce, u Hn. len Komarovce. — Obec Komarov, Komaróc, v sekč. okr.

Komarovce, -ovce. 1) Ruské Komarovce, Oroszkomoróce, v ungv. okr. — 2) Sobranské Komarovce, Sobránckomoróce, v sobr. okr.

Komiňar, -a. „Kasperek ňemože bic aňi komiňar“... Straž. 3.

Kominiek, kozub; to čo v okoli Zv. Lupče „kôšok“, t. j. kominek jest v takom pomere ku kominu, v akom „kôšok“ ku kochu, v. toto. „Pipku v hižke na kominku zapomnul“, „Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Komiňák, -a, čierny chlieb vojenský. „Dakuščik chleba zajed, co mał z sebu, teho komiňaka“, Malov.

Komloš, -a. U Hn. Chmeľovník; u Nied. popri Komloš aj „M. Chmeľov“. — Obec Komloš, m. Komlós, v topf. okr.

Komloša, -i. Obec ruská Komloša, m. Komlósa, v mak. okr.

Komorica, -i, pol. komorica = stein-klee. Ďatelina. Dolr.

Komora, -i. 1) Bývanie. V Čeplici: „Idzem tam bivac abo idzem tam na komoru, to jedno“. „Trimal študentov na komore“. „Pošol k jednej chudobnej vlove na komoru“. — V maď. mluve kežmarských študentov je *kamarás* = spoluobývateľ jednej chyže. — 2) Komora, miestnosť na prechovávanie každodených potrieb domácich: „Pošol z ňim do kralovej komori na zlate peňeži“,

Šarv. „Polno peňeži jej nasipal na komoru“, Hnilč.

Koň, v. *kuň*.

Koňar, -a, „co koňe paše“, Kluk.

Koncu; v koncu, porov. strednoalov. „konča“ (konča mojej zeme). „Šednul on tam na jej hrob koncu milej bjelich noch“, Viderník (Miš. Pies. 66).

Končík, pol. káčik, kútik. — Lub.

Končani, -čan. Spojená osada s Kolčovom v jednu obec, Kolcsókonesán, v levoč. okr.

Končic, konat. „Taku robotu ňemohla dluho končic“, Lub.

Končík, -a, konček. „Popatrel bliżej, a tu vidzel, že se končiki jej rožkoch tak švica“, Kov. SMS 1899, 86. Smysel osnovy nedopúšťa priviesť „končík“ do súvisu s pol. *končík*, v. toto.

Končur, štit. „Kaňur (sup)... pretriumuje ēe na najvyšších končuroch hrušňových“, Čit. V., 265.

Kondaš, -a, co švíne paše. Šarv.

Końec, -nca. 1) „S tebu końec muší bic“, Hrab. „Końecne prišli až ku jednemu īesu“, Šarv. „Lem vše plakala a ūescela końcom isc a īarnokňehikom na príšahu“, Sipl. Šednuc sebe *koncu noh*, v. *koncu*. — 2) Konec: penis, v Gerl.

Końčina, -i, datelina. „Końčina ēe ſeje na jar alebo do žita, ked īníh už zešol, alebo do jarcu odrazu zoz jarcem; perše jarec a tak ēe zabraňi, potom końčina a za ēe zabraňi“, Kal. 1887, 78. — „Gazdovi końčina alebo trepikoňina, a gazdiňi runkla“, tamže. Por. *komoňica*.

Koňik, -a, pomn. *koňiki*; polné koňky. Kluk.

Konta, mad. konty; v. *chomľa*.

Kontentni, spokojný. „Moj brat ūebul s tim kontentni“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170. „Či si ti, očče, kontetni s tim?“ Jabl.

Koňuš, -a; idzem na Koňuš, bul na Koňušu. (U Nied. dla Brocha aj Koňušice.) — Obec Koňuš, m. Konyus, v sobr. okr.

Kop, -a; kupa, nádoba na vodu. „Kop je na vodu, z jednim uhom“, Kluk. „On vzal kop a oblevať ich“, Gerl. — V Ščav. je kop: šafel abo džbor na vodu. — Vo Vikartoveciach popri forme *kop* (muž.) znajú aj formu *kopa* (žen.): „Kopa je obita z obrúšku zeleznu“, Vik. „Idzem po vodu s kopom“, tamže.

Kopa, -i, kopa. „Kopa ūena“, Sob., Kluk. — „Kopa peňezech“, Lub.

Porov. *kopka* ūena, a v. „kopa“ pod *kop*.

Kopa, -i. Časté meno v Tatrách: „Kopa ku trom plesom“. „Za Kopu, gdzie sucha voda“, Gerl. Radz.

Kopčani, -čan, v -čanoch. — Obec Kopčany, Hegyi, v mich. okr.

Kopeiec, -nca. „Najstarší mrvajenec višol z teho kopenca“, Vik.

Kopercajuci chodzic abo *kuťajuci* chodzic. Smiž. (= Neiste chodíš!).

Kopilec, g. *kopiľca*, dieťa prespanokino, Hum. — Žena ēe *skopírla*, Hum. (= Žena sa prespala.)

Kopka ūena, petreneč. Šarv. Porov. *kopa*. (V Čit. IV., 118 je chybne, že „dizdž v okruhlich kopkoch leci dolu“; má byť kapkoch!)

Korari abo *rapavi* = ūehladki. „Tvar korava abo rapava“, Šarv.

Korba, -i, rukoväť na kolese. „Korba na kolese, s chtoru ēe kruci“, Šarv. „Studňa na korbu“, Kluk. V. *studňa*.

Korbač, -a. „S korbačem ēe dzeci biju“, Šarv.

Korčule. Na korčuloch ēe smikac. Sob.

Korec, -rea. „Štvertka gbolu“, Šarv.

Korejovce, -ovec. Ruská obec Korejovce, m. Korejóc, v mak okr. (S úradnickej strany som počul, že je po mad. dobre: *Korejóc*. Ak niektorí úradníci aj túto formu užívajú, to svedčí len o tom, že počuf niekde aj u slovan. obyvateľstva formu „Korejovce“.

Korhel, -a; *korhelovac*, mám zapísané z Šarv. „Korhel abo pijak, to jedno“.

Korimjani, do -mjan, v -mjanoch. Tako som počul všade; dla Hnatiuka

a Nied. Kurimjani, dla Miška tiež „len Kurimiany“ (Slov. Pohl. 1903, 419). — Obec Kurimiany, mad. Kurimján, v levoč. okr. — Čo sa týče výslovnosti *Kor-* a *Kur-*, porov. *Korejorce*.

Korisc, -i. „Calu korist toten čert požere“, Bert. „Dze bul svoju korisc (vzátek) odvlekol“, Čít. V., 2:6.

Koritko, -a, vahan. „Do koritka ſe vivala hlib, a z ľeho ſe sadza na lopace do pesa“, Šarv. — Počul som ho aj inde v okolí Šarv., tak v Kap. Najdeš ho aj v osnove z Pap., a ſice formou: *korotko*. — *Korito* znamená ſpisovne „koryto“.

Koritňe, do -tňa, v -tňu (Kluk.); *Koritňo*, do -tňa. v -tňa (Jabl.). *Koritno*, na Koritňe, Podhr. V. hvaric. V najblížom okolí obce je úplný chaos; počuť aj *Koritňa*, *Korotnok*. Dla Hn. Koritňani, ale je to iná obec, vidz „*Korútiani*“. — Obec Korytník, *Korotnok*, v sp.-podhr. okr. — Porovnaj, čo je tu na str. 102, 103.

Kornaz, -a, samec u svíň. Šarv. „Idze ku ňím dzivi kornaz“, Minds. — V Letanovciach dla Irem. aj *kundis* (SMS 1904, 50), čo je istotne z mad. kan-disznó.

Koromľa, -i. — Obec Koromľa, mad. Korumlya, v ungv. okr.

Korutiňani, do -tňan, u -tňanoch. — Ruská obec Korytníany, Kereknye, v ungv. okr. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ píšu po rusky: s i mad. pravopisom: *Koritnyáni*.

Koscel, -a. „Na dvore bul už koscel“, Šarv. „Jak prišli iz koscela“, Seč. „Otvori koscel“ + „Do jednoho kostela“, Sobr. — „Idzem do kosceľa“, Vik. — *Koscelník* = kostolník. — „Koscilek dala zrobic“, Šarv.

Koscelani, -lan. Obce 1) Kecerovské Koscelani, Kecerkosztolán, v ntor. okr. — Túto obec určujú zblízka takto: Koscelani na Olšave. — 2) Sentištánske Koscelani, Szentistván, v ntor. okr.

Kostka, -i, malá kost. „Vera z tich

kostkoch jeden barz pekni vtak viros“, Žir. „Na pipasaru je na verchu kostka a v kostki zašrubovaní cicek“, Šarv.

Kostur, -a. „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce kosturem“, Strop. — *Kostura*, -i, v Stropkove: veľký nož, ktorého užívajú pri zakálaní ošípaných.

Košač, -a, kosec. „Košač koší žito“, Šarv. „Košač koší s kosu“, Šir. „Na lukoch košíme šeno, koša ho košače“, Dobr. Na Spiši počuť aj: *košec* (Kluk.), *kosec* (Ščav.).

Košenka. „Nema šumnu košenku, husečku na šiju“, Mark.

Košnica, bezpochyby z *kostnica*, meno istej ryby „čisto bielej“.

Koš, -a, košina do voza. Šarv. Capl.

Košar, to čo v stredku Slovenska menujú „salaš“. V okolí Šarv. neznajú slova „salaš“. „Na košaru bača ma juhasoch; najmlači je nahauač. Po bačovi druhí ſe vola povara, ten odvaruje ženčicu i robi sir. Bača biva v koške. V koſibe ma kocel, reslo, co z ňim miňa ženčicu, geleti na dojeňe ovcoch. Sir ſe robi v putire zoz celecim žaludkem, bo bi ſe mlíko inakši ňesklagalo“, Šarv. „Košar na ovce je zrobenei z drankoch. Dranki su zoz deskoch, su vpľecene do rigloch“, Šarv. — *Košar* na Spiši: „Na košaru maju juhaši kolibu, perši medzi ňima vola ſe bača“, Kluk. V Lučivnej: *košjar*. — Hovoriac o salašoch v *Tatrach* Eljaszov „Przewodnik do Tatr“ (vyd. 6.) na str. 32 píše: Do transportu mleka užívajú plášťových beczułek, nazywanych *oboňkami*... Z pridaného tam obrázku vidieť, že je *oboňka* to, čo na „salašoch“: *lagvica*. — Kde som sa dopytoval na názov tejto nádoby na východoslovenskom území, nevedeli mi dat odpovedi. Porov. *baňka*.

Košice, -ic. Mesto Košice, Kassa.

Koškoľce, do -ovec, u -oūci. — Obec Koškovce, Koskóc, v hum. okr.

Košuľa, -i, košela. Všeobecné.

Kot, -a. „Miši kota ňečuja, ta bezpečne tančuju“ je ſar. porekadlo dla

Zátor. „Písl.“, 129. Dla časovacích fóriem je to možné v polnočnej strane Šarišskej.

Koterbahi, -bah; K-bašan. (U Hn. a Nied.: Koterbach, v jedn. čl.). — Obec Koterbachy, Kotterbach, v novov. okr.

Kotlini, pomn. Tak sa menuje jedna čiastka v Tatrách, vidz Eljasza-Radzikowského „Tatry Bielskie“ 69, 70, 78. (SMS 1899, 163.)

Kotri popri chtori v podreči z.-ung. skom a u osôb ruských, ktoré sa dosiaľ úplne neposlovenčili.

Kovadlo, -a, nákova. Kluk., Treb.

Koval, -a, kováč. „Koval ma klješeče“, Kluk. — Koval je všeobecne. „Kovalski tovariš“, Vran.

Kožabradá, meno istých hub.

Kožlina, -i. „Kožlina je z dreva na strehe na samim verchu, žebí slamu viterňesdul“, Šebn.

Kožlini, pomn. (V Šarv. gen.: kožlinoch.) Podstavec o štyroch nobáoch, ktorý v strednej slovenčine menujú: cap. — Význam ustálil sa trojakým smerom: 1) Kožlini, to ma labki z dreva, na chtorich stojí stul abo truna, Vran. (= Podnožie krčmovej tafle; podobne: máre.) „Priňešu jednu trunu a položí ju na tote kožlini“, Vran. — 2) Kožlini, na tim pila šahove drevo na kratke falatky. Šarv. — 3) Na kožlinoch suša trebičov v Spišu. Šebn. — V tomto smysle som počul aj kostrab, „košiki, na chtorich sú suši šeno“.

Kožani, -an. Ruská obec Kožany, Kožán, v topł. okr.

Kožuchová, -ora. Obec Kožuchov, Kažzu, v sedč. okr.

Kožuchovce, do -ovcoch. (Rusky: Kožuchivci, -ovec; takto aj u Hn. — Niederle má: Kožuchovec (v jedn. čl.) — Ruská obec Kožuchovce, Kozsuhóc, v mak. okr.

Krac, krájat. Pokrac, rozkrac. Let.

Kraček, -čka, krúžik. „Šednul sebe za kračka“, Šarv. — „Ked dal Panboh chrobáčka, postara sú i o kračku“. Por. krak.

Kračina, kružina. „Von vielse zoz kračini“, Čit., 255. — Por. krak.

Kračun, -a, vianoce. „Od rusadlou do kračuna veľo času“, Hum. — „Mi nezname, co vanoce abo kračun, lem hodi“, Šarv.

Kračunovce, -ovec. (Dla Nied. aj Karáčonovce.) Obec Kračunovce, Karáčonmező, v topł. okr.

Kraj, -u. 1) Vlast: „O svojim starim kraju“, Geč. Porov.: „Ponad Amerike ptockovje ſpjevajom, že sú mlodzi hlopi do kraju zbjerajom“, zo Ždzaru Mišík (Pies. 125). — 2) Kraj: „Prišli až ku kraj moru“, Jabl. „Tak me rucel o kraj lavki, že ešti i teraz me bola križe“, Orel V. „Či ešti daľoko kraj temu lesu“, Lučiv.

Krajina významom „land“, „ország“ je všeobecne známa; v prospech formy „kraj“ bez príčiny ju tedy naznávajú tí, ktorí píšu po východoslovensky, menovite americkí novinári. „On sú novovi calej krajini procivi“, Hrab. „Prišli do cudzej krajini“, Jabl. „Ja som z tej a z tej krajini“, Sob. „Z tej i z tej krajini idu“, Sobr. „Doraz kral dal pisac po krajihe“, Straž. „Tamtí peňeži vziaľ na krajinu“, Ostr.

Krak, -a; mn. g. do krak. Krúh. „Krak i v lese rošne“, Šarv. „Tet krak ježibaba vichvacila“, Kap. „Odkrucil (jim) hlavi i ruci jich do krak“, Rasl. „Schoval sú do jednoho kraka“, Straž. — V Lučivnej: „Sa ohrjeval pod jednim krakom“, ale vo Vikartovciach už krak.

Krakac, dla Iremského za vlasy trhať, kvákat. Let.

Kralovce, -ovec. Obec Kralovce, Királynép, v koš. okr.

Kralovič, -a. Zo spis. reči. Rozpravač v Bánovciach vravel „kralovič“, ale národ vraví len „princ“.

Kralovna, -i. „Povedzeli starej kralovne“, Kap. Aj inak: „Naj sú pita do starej kralovnej na noc“, Šir.

Krampač, -a, nástroj na kopanie hliny. „Krampač je na dva strani, na jednej

straňe vipatra jak ortuvka, a na druhej jak čakan“, Šarv.

Kraškac, v. graťec.

Krasc, popri kradnuc. „Zná duch ho podstuchovať, cahaťo ho *krajce*“, Rep. — Z pravidla: kradnuc.

Krasne, -eho. U Hn. Hrastne, u Nied. popri tomto aj Chrástne. — Obec Chrástné, Harasztí, v koš. okr.

Krasni, príd. „Prišol čas porodu i porodzela barz krasného chlapca“, Šarv. „Taki toti chlapci buli krasni, co jim v calim ľvece pari ľebulo“, Straž. „Kral kleknul pred ťu na kolena a *krašne* ju prepital, žeby mu prebačela“, Šarv. „Sebe budinek *okrásil krašňa*“, Gab. — Popri krasni je bežné ďumni.

Krasnoče, do -ovec, u -oči. — Obec Krasnoče, Krásnōc, v mich. okr.

Krašok, -ška. — Obec Krašok, m. Kráška v kap. okr.

Kratjak má byť to, čo mad. maszlag, dľa Čit. IV., 188.

Kraviani, -vjan. 1) Kraviany v Sp., Kravján v sp.-sob. okr. 2) Kraviany v Zempl., Kereplye v seč. okr.

Kravka, -i, kravička. I podobou *kraťka*, na pr. v Žir. — „Kravički“ neznajú.

Kruž. „Križom-kražom zbil mi zašatu rolu“, Šarv. („*Kraž*“ len v tejto jednej výpovedi.)

Krehelňa, krehelčen, -čni; poľ kregielnia, kolkáreň. Krehelňa, hrac sú na krehle, stredňa krehľa (+ kolek) je kral. Šarv. — „*Krehelčen* tam, tam sú hraju na krehle“. Šebn.

Krejda, -i; nem. kreide. Šarv., Seč.

Krejz; nem. kreis. „Zrobce kolo sebe zo ľvečenu trojkralovu krejdu krejz“, Ganovce. (Kov. SMS 1901, 85).

Krempach, do -pahu; Krempason. (V Lubovni: *Krempak*, -poku.) — Ruská obec Krempach pri Lubovni, Lubló-krempach, v Lubov. okr.

Krempok, -poka; *Krempočan* (v Lubovni!). Zo spoloahlivých úst som sa nemohol dozvedieť, či sa ešte vraví aj *Krempoch*. — Poľ. obec Krempach pri

Dunajci, Dunajeckrembach v starov. okr. na Sp. — Krempok je poslovančené z Krempoch.

Krescan. Touto formou rozšírené, ale počuť aj *krestjan*. „Tu krestjanska duša ēmerdzi“, Sipl.

Kres(t)ni, v. kerst.

Kret, -a, krt. „Kret kopki naruca na lukoch“, Šarv.

Krev, g. krevi. „Tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomasicili“, Sobr. „Co z īho kreū tak budze cec, jak kedz bi vola zarezau“, Bež. — Porov. *keru*.

Kričee i kričac, kričať. Často vedla seba: „Oňi mu zakričali“. „Z doľini za kričel“. Obidva príklady z Lub., tu na str. 292.

Krig, -u; Krigovjan. Poľ. obec Krig, mad. Krig, v kežm. okr.

Kriha, -i. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni, kriha o krihu bola“, Straš. 11.

Krisa, na kapeľchu. Šebn. — Vidz grisa.

Krisoū, -ora. Obec Krisov, Keréz, v kap. okr.

Kristi, do *Krist*, u *Kristoch*. Obec Kristy, Kereszt, v sobr. okr.

Krištoče, -ovec; u -oči. Ruská obec Krišlovce, Krizslóc, v stropk. okr.

Krive, -eho; krivaňski. Obec Krivé v Šar., Krive v sekč. okr.

Krive, -oho. Dľa Hn. Kriva. — Obec Krivé v Zempl., Tótkriva v hum. okr.

Krivjani, -vjan. Obec Kriviany, m. Krivány, vo vtor. okr.

Krivoščani, -čan. Obec Krivoščany, m. Krivostyán, v mich. okr.

Kriveluki, pomn. — V Nemcovciach, v Šar., višívajú „galeriki“ na košeľe medziiným „na kriveluki“, v. Haláč, ČMS 1903, 71.

Križe, -och; väzy. „Človek ma križe, ale ňe vezi, vazi; medzi križami je peccer“, Šarv.

Križe, -och. Obec Križe v Šar., Krizse v sekč. okr.

Križmo, -a. „Dali do križma temu

dzecku“, Rozh. „Dať tomu dzecku do križma jak bohati človek“, Giralt.

Križovjani, -yan. Obec Križoviany, Szentkereszt, v šir. okr.

Krochmačie, krochmeliť šaty. Šarv., aj inde.

Krokva, -i. „Platvi še zapravja do krovki“. V. pocala.

Kromoľina, krumačina, nem. Krummholtz. Gerl. Radz.

Krompachi, -pach; v -paši. — Obec Krompachy, mad. Krompach, v sp.-podhr. okr.

Kropic. „Dišč začal kropic“, Hum.

Krošlavi; krošlavec. Čaptavý, čapták, Let.

Kručou, -ova. 1) Kručov v stropk. okr., Oroszkruscó. 2) Kručov vo vran. okr., Magyarkrucso.

Kručov, -a. Obec Kručov v Šar., Kručoš v topł. okr.

Krušek, -ška; kus. „Krušek platna“, v Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 86). „Krušek postavu“, Cit. V., 97. „Krušok dreva“, Cepl.

Krušic. „Chto chce opatrec zarno, toten vežne do ruk klasiek a vikruši z neho zarno, či ho už može žac“, Kap.

Krušinec, -nca. Ruská obec Krušinec, m. Krusinyc, v mak. okr.

Kručel, v. kudzel.

Kružlov, -a. Ruská obec Kružlov, Kružalyó, v sekč. okr.

Kružlora, do -ovi(j). — Ruská obec Kružlová, Kružlyova, v mak. okr.

Kšic! — tak sa odháňa mačka. „Co hce tota... mačka? Kšic, idzeš ohido!“ Straš. 12.

Ku, predložka, miesto nej často počuť *gu*.

Kubachi, do -bach. Obec Kubachy, m. Kubach, v spiš.-sob. okr.

Kucani, -can. — Obec Kucany, Néz-pest, v mich. okr.

Kucik, -a, kútik. Rozšírené. Porov. končik.

Kuč, g. koča. „Už je tu kuč od ta-tuša“, Šir. — Počuť aj *koč*.

Kučín, -a. 1) Obec Kučín v Šar., Kučin, v topł. okr. — 2) Kučín v Zempl., Kucsín vo vran. okr.

Kučka, -i, malý domec. Šarv.

Kudeľ, srst. „Dam ci jeden kudeľ zo sebe“, Smiž. — „Kudlati pes“, Straš. 20.

Kudlár, -a, „robi pokrovce na koňe“, Šarv.

Kudločce, do -ovec, u -očci. Obec Kudlovce, Kudlóc, v hum. okr.

Kudzél, -i, prasalica. „Dal jej deneši barz peknu kudzel (= praslicu)“, Hnil.

— Majú to slovo aj súsední Rusi: „Dajte vštočiti šumnu kudír“, v Orlove, tu, 464. — Ján Kovalčík opísal v Slov. Pohladoch z 1900, 397, *kudzél* a jej čiastky, ale veľmi nejasne a nemajúc ohľadu na to, aby správne pomenoval veci v pátričnom nárečí. Uvodíme ztade, neberiť na seba žiadnu zodpovednosť, této udaje: „Na Spiši praslicu všade menujú *kudzel*. Tá čiastka, ktorá sa pri-sadne, je *podritka*“. Spodná čiastka palice je vlastne *kudzel*; vrchná čiastka je *kučel* („*kružer*“?). V „Pov. Proston.“ (Soš. 6, 56) slovo *kučel* objasňuje sa v zátvorke slovom: *prasalica*.

Kudzelní, príd., *kudzelná hiža*: Dom, v ktorom sa priadky odbývajú. Všade ho znajú.

Kudzelnica, -i, priadka. „Prišla opatrek kudzelnicom“, Hnil.

Kuchňa, -i. „Do kuchňi“, Raal. „V kuchňi je pahrotka z kameli murovaná, na ňej še vari“, Kluk. „Nemaju co jesc, ani kuchňu lievidno“, Hrab.

Kukac 1) pozerať. Je domovom hľavne na Spiši; inde patric. „Hosce lem jeden na druhého kukali“, Hnil. „Janko naňho kukal“, Hrab. „Vibehla na dvor kukac,... dze še sestra... podzela“, Štv. „Kukať na obtok, co jeho paňi budze hvarec“, Harih. — „Smutie na svojeho kamarata *pukukal*“, Plav. — 2) kukať, napodobňovať hlas kukučky. „Gazda schilil še na zákon a začal *kukac*: kuk... kukuk...“, Hum.

Kukočka, v. *kukucka*.

Kukova, -ej. Obec Kuková, Kôkemezô, v topł. okr.

Kukurica, -i; *kukurična muka*. — *Tengerica a kenderica* sú menej bežné popri „*kukurici*“, a príavného mena som ani nepočul od tamtých.

Kukuvka, -i. „Kukuvka je opravdovi dobročiniec“, Čit. V., 263. „Kukovetka, dze si bula, kedi veľka žima bula? Ku-kuku, kukuku, šedzela ja na buku“, Hum. — Tu počuť aj *kukoška*.

Kuľa, -i. „Vojaci budu štrelac... z ostrima kuľami“, Malov. „Kedz ce dvanac chopave, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ťechnopa“, Bež. — Nikdy som nepočuť *guľa*.

Kuľac co. „Tam najdzeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaľení... Ti ho ťeodkuľaj“, Žir.

Kuľac še, aj *guľac* še. „V okamženiu šicke řepratelske hlavi po ſemi ſe *kuſali*“, Kov. v SMS 1899, 87. V Letanovciach dla Iremského: *kuľac a guľac* = kotúľať (SMS 1904, 48). Mišík má zo Spiš. Magury príklad na „*guľac*“: „Gulaťo ſe jabko z gure do doline, kede tobje, Haňču, budum namuvine?“ (Pies. 134). Sloveso *kuľac* ſe = gúľať sa prenieslo svoj význam na význam slovesa „tackať sa“. V Smižanoch sa totiž vráví: Kuľac ſe z karčmi do karčmi. Kuľajuci chodzic abo kopercajuci chodzic = niste chodit.

Kuľaga, -i. „Kulaga čerkaca, s totu ſtraši a paši pastirj statki, žebi ucekalí. Na kulage jest štiri ſtelezne *błancire* (v. toto) na koncu, ta te čerkaju“, Kluk.

Kulajstra, -i. „Kulajstra je z perſeho mlíka kravi jak ſe oceli“, Šebn.

Kuľaša, -i. „Vari ſe s vodu zoz kuřičnej kaſi“, Šebn. „Kuľaša vari ſe z kuřičnej muki z vodi a dobre ſe pomasci“, Giralt. „Z kuřičného grisu vari ſe kuľaša s vodu. Potim ſe da vihľadnutej ſe rozpraži maſlo na červeno a vileje ſe do stredku kuľaši. Kuľašu jedza potim z ližku tak, že mačaju do rozpraženeho maſla“, Šarv.

Kum, -a, kmotor. „Uč ſe od kuma rozuma“, v Zát. Prisl. (152) udáva ſa za ſarišské. — „Kum“ patrí ruſtine; ak je ſarišské, je ruſkoſarišské. Aj ja mám z Orlova: „Nechce mi nichto iti za kuma, ta hľadam kuma“, tu 462. — Najde ſa aj u grécko-katol. Slovákov.

Kuň, g. koňa, mn. n. koňe. „Koňe mame vajčaki, kobuli a koňe miškovane“. „Koňe možu bić ſersci: čarne, biele, tarkaste, ſive, ſangi, pejki itd.“ Šarv. — Dr Radzikowski udáva z Gerlachova („Č. Lid“ X., 307) mená: Černi, Šivko, Pejko = červený, Šargo = žltý, pripomína mad. príavné „šargasty“, Šlepi. — „Kuň ma na karku hrivu, t. j. dlugi vlaš, podobni hvostu“. „Koňe ſe kuju, t. j. podkovi ſe jim pribiju“. „Koňe karmime: z ovsem, zo ſečku, zo ſenem i s trebikoňinu“. Šarv. — „Koňe ſe zaprijahnu do chomutoch“. Kluk. — Na koňe ſe vola: *Vijo!* (= Idz!), abo: *Ho!* (= Stanucl), Kluk. V Ščavniku m. *vijo* kričia: *hijo!* — Smer ſa dáva takto: *Hojta* (v pravol.), *Višta* (v lavo!). Šarv., Kluk. V Gerlachove tiež tak, ale m. *višta* povedia: *vusta* (Radz. v Č. L. X., 307). V Ščavniku m. *višta* kričia: *čihi*. — V Kluknave na cofnutie: *curik*. — V. *hače*, *hačur*.

Kundis, -a, v. *kornaz*.

Kuňica, -i, pôvodne ſtaja pre kone, teraz už miestami aj pre rožný statok. „Chudobne ľudze trimajú statki v kuňi-coch, a panove v maſtalňoch“, Kap. — Prisl.: „Dotedi zaviraj kuňicu, kim ci koňe ťeukradli“, Čit. V., 487. V Hanšar. je kuňica pre kone i pre rožný statok, ale počuť popri tom názve aj: maſtaľen.

Kunkol, kúkol Šarv. — Mad. je *konkoly*, ako vieme. Zasluhuje pozoru, že *konkol* zaznačil Mišík až zo Ždzaru: „Ci ſe tam ťevidzeli v poľu, vebjeraťa preženice k konkolu?“ (Pies. 123).

Kupa, -i. „Voda ſe noší v kupoch, chtore na valale volaju *kanti*; i kupi

i kanvi su z dreva, Šarv. — Porov. *kanta, kanra, kop, oargala*.

Kupa, -i, hromada. „Chūža otarhana lecela na kupu“, Gab. „Z počatku ľudze v kupočach poľovali“, Hist. 6. — „Pri tem strome buľa kupa muraňča“, Plav. — Porov. *kopa, koperiec*.

Kupel, -i. „Neznali co zrobic, tak ťe brali do kupeli. I prišli do kupeľi, a ona tam zlehla“, Šarv.

Kupka, -i, petrenec sena. „Jak vi-schlo (šeno), tak ho skladaju do kupkou. Jak je u kupkoch džen-dva... opatrime ho, či je suche“, Dobr. — Por. *kopka*.

Kupla, -i, kúpa. „Teraz už... pobanova kuplu svoju“, Čit. IV., 103.

Kura, -i, sliepka; pokial nemá rok, je: *kurče*, -ece. („Sliepky“ neznajú.) Kuri ťpja v kuršiku. Kura ťeše vajca. — Přídavné meno *kuri*, ale len vo výraze: *kura dupa* = bradovica.

Kurč v žaludku, krč. Šarv.

Kuric. 1) Oheň klášť: „Do peca kuric (v mesace: topicl)“. „Kuric, podkuric a klasc oheň, podložic oheň, to šicko jedno“, Vik. — 2) Fajčíť: „Kuric cigaro abo fajku“, Podhr. „Peje fajki duhanu vikurime“, Smiž. „Idze sebe ťpiravujuci a kurjaci“, Sobr. — 3) Kadit: „Tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vziať a vas (= čertov!) pujdzem z pekla vikurie von“, Harih. — 4) Padat (o sňahu): „Nakurelo tej noci veľo šníhu“, Šarv. (Ale sa vraví popri „šňih kuri“ aj „šňih pada“!) „Šňih kurel, viter do tvari Ferkovi metal z ňím“. Orel. „Ked tam vonka najvekša kuršavica duje“. Čit. IV., 108.

Kurima, -i. (U Nied. aj Kurimjani.) — Obec Kurima, m. Kurima, v top. okr.

Kurimka, -i. Ruská obec Kurimka, m. Kurimka, v mak. okr.

Kuršavica, v. *kuric* 4).

Kuropka, *kuropatva*, v. Iremský (z Letanovic, SMS 1904, 48).

Kurov, -a. Ruská obec Kurov, Kuró, v sekč. okr.

Kurtameta, -i. „Ročne v zahradki;

ma dobrí pach“, Šarv. (Vo Zv. Eupči: *krutá vňať*.)

Kus, *kušček, kuščičko*; trochu, trošku, troštičku. „Žebi som mu dala kus muki“, Šarv. „Teraz sebe poápi kus tu“, Rasl. „Mi vipili kus pafenki“, Sobr. „To je kus druhá reď“, Šarv. — „Pri tvojim kunšt *kuščok* inšaki“, Ostr. „Staňce tu kuščok, ťaj ťe poprižram na tot obraz“, Sobr. — „I tam *kuščičko* pobuli“, Rasl.

Kusin, -a. Obec Kusin, Kuszin, v sobr. okr.

Kut. „Dam ťe jej najesc, ţej ťe ťetira po ľudskich kutoch, bo — ľudski kut, božki prut!“ Sobr.

Kuzmice, -ic; u -ici. Obec Kuzmice, Kozma, v seč. okr. (V Korabinského atlase: *Kuznice!*)

Kužel, v. *kudzel*.

Kvackac za vlasí: trhať za vlasí, Let.

Kvačani, -čan; *Kvačanec*, -ča. Obec Kvačany v Šar., Kvacsán v šir. okr.

Kvadrorac, „Ščesce mu kvadrovalo“, Šarv.

Kvaka, -i. „A ta kvaka, motika, to je moja muzika“, Smiž. (Miš. Pies. 78).

Kvakoúce, -ovec; u -oúci. — Obec Kvavkovec, Kvákoúc, vo vran. okr.

Kvaric... ťkvarki z kulaši ťešleboodno, Giralt.

Kvarta, -i, pol. kwarta. „Kvartu pa-tenki“, Plav.

Koartil, -ila. „Nech pridu na naš kvartil“, Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 163). „Dze bi sa mohol zakvartilovac“, Lučiv. „Dostalí dobri kvartel“, Luč.

Kvas, -u, nácesta. „Z teho, co ťe viškrobe korito, zrobí ťe kvas, ten ťe odloží na druhí chleb; bez kvasu cesto neskišne“, Kluk.

Kvašni, kyslý; *kvašna voda* = kyslá voda; *kvašné listki* = šťava (rastl.). — Šmekš, Ótaťrafured, pokial bol bez úradného kratu, volali okolití Ľudia: *Na Kvašnu vodu*.

Kvašnice, „rosnu na kraku“, Vik. „Podzme na krasnici, už su zrele“. Vik. (= Ribizlie!)

Kravk, -ka, maz. : kráče + ka. — Vzorem krami jazdané kravk — kravka. — *Bord*. Cr. mi Bóž pustí jake kravku, kdež je zde Lestevčí žan prý pochád. — *Stk.* — Z Víťáka tvrdí Mikluk: „Krami má ten český rytíř.“ *Piv. řm.* — Pekat si české kravky. *Kravka*, -a, krofka. Kravka všechna kurtáčov. — Šarv.

Laba, -a. Labi ma pes, i krava; cele ma labbi, Šarv. „Lijet medzivedz... i stal si na zadnje labi“. *Ladív*. Pridze komíšar, s koňakima labami“, Čín. IV., 45.

Labda, -a. Labda je za skuri zvěrena, aby, zo, beroci; jest labda i z gumi. „Dzeti se barva na labdi“. Šarv.

Lahdne, lapnat. Do sveta Lahdne. „Až mi plano přiklo od tebo velo Lahdnu“. — Všeobecně.

Labdi, pomn. klebety. Šarv.

Lac, hrešík. „Močno bi ho ťau pre hentru“, Bez.

Lackovce, -ovce; u -ovci. U Hn. Lackovce. Lackovce, m. Láčsalva, v hum. okr.

Lackova, -ov; *Lackorjan*. Pol. obec Lacková, m. Lackova, v Ilubov. okr.

Lačni, príd., popř. hladni. „Lačni je všeobecně rozšířené. „Lačni bul, tak nebo teho zajaca pekol“, Šarv. „Zme lačne“, Ken. „Bo som lačni“, Malov. „Barz bol lačni“, Žir. „Že je lačna“, Hobr. Aj na Spiši.

Lačnov, -ova. Obec Lačnov, m. Lacnou, v ſir. okr.

Lada, -i, trubla. „Truhly“ nepočuť, iba truna, v. toto. „Lada je, co ſe do ſej kmati kladu“. V osnově zo Sobranielc aj významom „umrlčej truhly“: „Jak baba vidze z ladi vonka, ta lehňi na jej m'esto do ladi“, tu 398. — S významom kastiléky z Filic uvodí Kov.: Ma jednu malu ladzečku (Slov. Pohl. 1908, 687). — Formou: ladzička v osnově z Jablunova (tu, 281).

Lada, -a. — Ober Lada, m. Láda, v záp. okr.

Ladív, -a. U Hn. a Nied. Vladíčka. — 1. Štefan Vladíč, Albrechtice, v střed. okr. — 2. Výš. Vladíč, Felšváclice, v střed. okr. Obětoval obec ruské.

Ladžkovce, -ovce. U Hn. a Nied. Ladžkovce. — 1. Niz. Ladžkovce, Albrechtice, v hum. okr. — 2. Výš. Ladžkovce, Felšváclice, v hum. okr.

Ladomirova, -ej: ladomířský, příd. (U Hn. Ladomířka u Nied. popři Ladomírová aj Ladomírovce.) Ruské obce: 1. Ladomírová v Šarv. Ladomér v smrk. okr. — 2. Ladomírová v Zempl. Ladomér v smrk. okr.

Zlahodrie je. Zlahodrie še = sjednat se. Šarv. Zlahodrie je = shodiť, směrit se. Let. — Zlahoda (= dohodnutie), vidz ho.

Lachi, pomn. popři žmati a šeti, v této. „Naha buťa, z ňej voda starhala lachi“, Hanšar. „Džádovské lachi ze sebe zrucil“, Gab.

Lachkovec, -orec. (Okolití Rusi povídají: Lachkiveū. U Hn. a Nied. Levkovce, čo sa zakladá bezpochyby na mad. názve, a ten na starom slovenskom, o čom bola reč inde.) — Osada Levkovce, spojená v jednu obec s Farkašovcami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Lachoučec, -orec. (Rusky: Lachutucū, -chovec, u Lachoucoch.) Podľa Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896, mad. pravopisom: Lyáčuvci. — Ruská obec Lachovce, Lehóc, v ung. okr.

Lamaičik je v Hrušove „hostina v kudzelnom dome“ (Posp. ČMS. 1901, 4).

Lanc, lancik, luncuch, mad. lánc. — Všeobecné, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša: r'ezaz. „Lanc mu puknuť na rukoch“, Ostr. „Na... písí dali zrobic... šumne lanciki pozlacene, co jich za ňe gu sebe prikapčali“, Straž. „Jake lancuhi... šicke mi na ſiju pouvadzali“, Šarv. — „Lancuh pod vozem je na hamaňe, z ňim ſe koleso hame, ked idze vuz dolu brehem“, Šarv.

Lapac, lapac še; chytať, chytať sa. „Išol ribi lapac“, Lub. „Reč še ho dobre lapala“, Gab.

Lapac. „Lape“, ked s vetrom dážd leje. Iremský, SMS 1904, 49. „Zlapac“ — velmi uprásť. Tamže.

Lapaj, -a. Meno psa; časté. Šarv.

Lapic, lapic še; chytiť, chytiť sa, na pr. lapic za ruku, lapic še stola. Fra-seologične: 1) „Trava lapila od ohňa“, Gab. „Pan še lapil do jedzeňa“, Bard. — 2) Počasť: „Lapiť mu zaš spjevac“, Kluk. „Lapili še ho pitac, co še jemu stalo?“ Rasl. „Lapil ju tam bic“, Ceplič. — 3) Hybaj: „Lapiť i toten z trunni u ucekal“, Plav. „Lapili do ucečki“, Plav.

Lapkac. „Starostovi ťem tak lapkali zubi od strachu“, Straš. 9. „Vojak ſe začal tresc, zo zubami lapkac od strchu“, tamže 25. — Z „lapkac“.

Lapnuc. „Na taňirek mi lapne ka-pusti“, Sob.

Laps. „Som do hiže po pipku skočil, a mojo ľeščesce laps me za kark“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167).

Lapsanka, -i. [Pol. 1) Lapsanka, -i; Lapsancon. 2) Male Lapsú.] Pol. obec Lapsacka, Kislapos, v starov. okr. sp.

Lapše, g. *Laps.* U Nied. aj Lapš (jedn. č.), u Hn. len Lapš (jedn. č.). Polsky: Lapsú, g. Łaps; Łapson. — Poľské obce: 1) Niž. Lapše, Alsólapos, v starov. okr. sp. 2) Vyš. Lapše, Felsőlapos, v starov. okr. sp.

Lascov, -a. (U Nied. aj Lastovice.) Obec Lascov, Laszcó, v topł. okr.

Laska, -i; naveky nem.: gnade, mad. kegy; nikdy nie: liebe, szerelem. V tomto smysle: *łubosc*. — „Ked laska od mladeho, jeden pohar vína vtipjem“, Sipl. „Budz jeho laska svata — za na-šíveňe“, Gab.

Laskotac, šteklič. Čit. V., 243.

Lastomir, -a; u -e. — Obec Lastomir, m. Lasztomér, v mich. okr.

Lastovec (dla Nieder.). Obec Lastovce, Lasztóć, v ujh. okr.

Lastorka, -i, lastovička. Kluk.

Slovenská reč.

Laškoúce, -ovec; u -oúci. — Obec Laškovce, Lask, v mich. okr.

Lavka, lavica. „Sebe lehnul... na lavku“, Šarv. „Šednul sebe na ťavku“, Plav. „Šednul sebe na ťavku“, Vran. — Aj na Spiši: „Idzem, idzem popri vodze, mila moja odprovadz me, ťitke lavki zabrala...“ (Z Vider. Mišk, Pies. 73.)

Lazi, g. *Laz.* Ruská obec Lazy v Ung. Nagyláz, v ungv. okr.

Lažani, -an; Lažaňec, -ňca. U Hn. a Nied. Lažany. — Obec Lazany, Lászka, v šir. okr.

Lažka, lyžica. „Lažkar... prišoť do mesta a ťažki predaval“, Ken. Bežnejšia podoba: ťižka, na pr. tu, na str. 319.

Le. „Oj, le ti, Mocnaru, vež tote veci na gingi“, Hum. — V. ťem.

Lece, nem. leitseil. V úžitku na Spiši, i formami: *Ljece* (Lučiv.), *ljicka* (Kluk). — Lece, to na dva koňe; *obdza*, to na jedneho. Obdze už malo potrebuju. Ščav.

Ledvo. „Ledvo ſe mu dabol z rukoch vidrapal“, Harih. — Spiš.

Legnava, -i. Ruská obec Legnava, Lagnó, vo vtor. okr.

Lehčejši, kompar. Lehki. Tak hľavne v Abaujskej; v Šarišskej: *lekčejši*.

Lehnuc, iahnuť. *Lehnuc sebe:* Iahnuť si. „On vše ťem za pecom ťeha“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167). Na Spiši je bežný germanismus: *lehnuc še.* „Ona ſe potim ťehla spac“, Hnilč. Znajú aj *zlehnuť*, v. ho.

Lechnica, -e. (Pol. Lehňica, Lehňicon.) Pol. obec Lechnica, mad. Lechnic, v starov. okr.

Lekkart, -a; u -rce. Obec Lekart, m. Lakárt, v kap. okr.

Lekčejši, v. *lehčejši.*

Lelíja, lalia. „Kolo toho ribníka bula zlata lelília“, Bež.

Ľem, len. Všeobecné. Aj skrátené v ťe, v. ho.

Lemberg. „Jak ſe shicil, tak ťecel, až na Lemberk zaťecel“, z Viderňáka Miš., Pies., 66. Por. *Livov*,

Lementovac. „Tot človek zač lementuje“, Straž.

Lemešani, -an. Obec Lemešany, Lemes, v ntor. okr.

Lenartov, -a. U Nied. aj Lanartov. — Obec Lenartov, Lenartó, v sekč. okr.

Lenča, -i, šušovica. „Lenča sa vari na kvašno i na sladko“, Šarv.

Lendak, -aku. (Poł. Lendak, Lendacon). — Poł. obec Lendak, m. Landok, v kežm. okr.

Lengeč, leňoch. „Kukaj, čo moja dzievka porobi, a tvoja ľem taki lengeč (+ leňuch)“, Hnilc.

Lengvarti, -art. Obec Lengvarty, m. Lengvárt, v levoč. okr.

Les, -u. „Les to, dze su stromi; hura abo verch — prez stromoch“, Šarv. V tomto smysle všeobecne užívané, aj v podreť lučivnianskom. — V Dobrej: Jeden lešník bol v lese. .

Lesi, -oho, penis. Ud.

Leskovec, -oča; u -oču. U Hn. Leskovce; U Nied. Liskovec a Liskovce. — Obec Leskovec, Leszkóć, v hum. okr.

Leskorjani, -rjan. U Nied. aj Lieskovany. — Obec Leskoviany, Leszkovján, v novov. okr.

Lesni, -oho. — Obec Lesné, Leszna, v mich. okr.

Lešna, -ej. Dve obce nemecké, ktoré sa predtým nazývaly 1) Nova Lešna, Ujleszna, a 2) Stara Leána, Oleszna. Po slovensky dosiaľ sa tak nazývajú. Ale v úradnom jazyku premenili bližšie určenie takto: 1) Alšóerdőfalu, 2) Felsőerdőfalu. Z príčiny, odôvodnenej na inom mieste, pripodobil som slovensko-spisovný názov úradnému nazvaniu: 1) Nižná Lesná, v sp. sob. okr., 2) Vyšná Lesná, v kežm. okr. — Poľskí súsedia menujú obce dosiaľ po starom: Novo Lešna a Staro Lešna, pod-tatné meno: Lešňon (M. Slavkov).

Lešnica, -i. (Poł.: Leśnica, -e; Leśniczna.) Obec Lesnica, m. Lessnic, v sp. starov. okr.

Letanorce, -ovec; v -oreci. — Obec Letanovce, Letánsalu, v novov. okr.

Letušni, príd. „V letušni čas“, Rastl. — Väzade táto forma od *leto*.

Levkorce, v. Lachkorce.

Levoča, -i. Mesto Levoča, Lócsce.

Ličartovce, -ovec; u -očci. Obec Ličartovce, Licsért, v ntor. okr.

Limbač, drevná lavica na spôsob divánu. „Za ramen limbaka su taňire, miski, ližki, vidlički“, Šarv. — Nem. lehnbank

Linra, Limba, -i. „Mali linvi zo špargi zrobene“, Lub. „Potom ho spuščeli na limboch do pekla“, Marg.

Lipjani, -rjan. Obec Lipiany, Hét-hárs, vo vtor. okr.

Lipník, -a; Lipníčan. Ruské obce:

- 1) Malý Lipník, Kislipnik, vo vtor. okr.
- 2) Veľký Lipník, Nagylipník, v starov. okr. v Sp.

Lipočce, -orec; v očci. U Hn. Lipovec; tak aj u Nied. popri Lipovce. Niektorí pomýleni úradným názvom, ktorý je potrebný na rozoznávanie dvoch mestopisných „Lipóc“, — označujú ich takto: Lipotice na Olšave. — Obec Lipovce, Kecerlipóc, v ntor. okr.

Lipova, -ej. Ruská obec Lipová, m. Lipova, v topľ. okr.

Lipovce, -rca; Lipovski. — Obec Lipovce, Szinylepóc, v šir. okr.

Lisi, príd., plešivý. Šarv.

Listki, v. krašni.

Liščec sa. „Vidzel zdaleka totu čarnu mačku, ľem sa jej tak oči liščeli“, Hrab.

Liščji. „Už němala liščju skvoru, ale bola... pani“, Lučiv.

Litir vyslovujú v Sipl., bežné: ritir, rytier.

Litorose, -i. „Iz pisku ochpať Jančoj do ruky jednu litorosc“, Seč.

Litmanova, -ej. Ruská obec Litmanová, m. Littmanova, v Lubov. okr.

Livor, -a. Ruská obec Livov, m. Livó, v sekč. okr. — Tu podotýkam, že i haličský *Lcov* v okoli V. Šariša počul

som menoval: *Livov*. „Do Livova abo do Lembergu“, Šarv.

Ližka, -i, v. *lažka*.

Lubdac, v. Hum. — Vidz *labdac*.

Lobog, prípovedkové mesto. „Zkadžiže sce? A on... že z *Loboga*“, vidz tu na str. 448. — To slovo svedčí, že prípovedka, v ktorej sa objavuje, je pôvodu poľského. Mesto Lobog vzniklo z výkriku poľského *la Boga*, *lo Bog* (porov. dla Boga = pre Boha). Prvý rozprávkár slovenský nevedel, že je poľské *lo Boga* výkrikom zúfalstva, a spravil z neho *mesto*. Príslušné miesto hranovníckej osnovy samo svedčí, o správnosti takého vysvetlenia. Čo sa týče pol. výrazu, vidz Jána Karłowicza „Slownik gwar pol.“ pod „La Boga“.

Luč, -a, lievč. „Nabi drevo do Ioča“, Šarv. „Na furmaňec ňe kladu rebrinki, a tote opiraju ňe na Ioče“. V Batizovciach *lorč*. „*Ločki* treba na visoki vuz, ňima ňe podpira drabina“, Kap. — Posp. z Brez. podáva aj formu *luč* popri *loč*, v. ČMS 1899, 8.

Lodzina, -r. (U Nied. aj *Lozina*, u Hn. len *Ložina*.) Obec Veľká Lodziná, Nagyladna, v ntor. okr. — Obec „Malá Lodziná“ (U Nied.) volajú Slováci: *Po-stredneša*, v. ju.

Logoš, -a, mad. lógos ló. „Ku dvom koňom ku boku priprahnuti kuň ňe t'k vola“, Šarv., Kluk., Ščav.

Lokec, -keč; lakef. Šarv. „Jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada“, Hnilč. „Male dzecko, Iem take jak po lokec ruka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Loki, pomn. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca takzvané *lokí* alebo *okurare*, t. j. vlasys v podobe asi ako zlatník veľkého koľčka, ku telu priliehajúce. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86).

Lomidrevo, -a. Prípovedkový hrdina. „I toho chlapca dojčila mac za sídzem roki“, Sobr.

Lomne, -eho. Ruská obec Lomné, m. Lomna, v stropk. okr.

Loňik, -ika. „Železni kliňec, žebi ňe spadlo koľeso z osí“, Šarv. „Na koňec osí vepcha ňe najperší *tuťčka* a prez ňu ňe šturi *loňik*“, Šarv. „Na os na koňec ňe šturi koľeso, potom *klobuček* a *loňikom* ňe privjaže“, Kluk. — V Ceplici: *lonik*. — Z Brez. Posp. podáva formu *luňik* (ČMS 1899, 8).

Lopata, -i. „Lopata je okruhla a rovna, ň ťu chleb sadžu; *veječku* ňe veje vimiacené zarno, ona vpatra jak koritko“, Kluk.

Lopuhov, -a. U Nied. aj *Lopuchovo*. — Obec Lopuchov, Lapos, v topł. okr.

Lorinčík, -ika. Obec Lorinčík, Lörincze, v koš. okr.

Ložin, -a. — Obec Ložin, Lazony, v mich. okr.

Ložina, -i. „*Kraki* abo *viklina*“. („Teho koňa uavadzel do jedni ložini“.) Gab. — Pol. *loza*.

Ložka, -i, lyžica. Popri *ližka*, *lažka*.

Lubi, príd., milý. „Co sceš, muj Iubi bratu, ta ze mnú zrob“, Šarv. „Ženo Iuba“, Straž. „Luba matko, poveceže mi“, Hnil „Mužu muj *lubení*“, Straž. „Muj Iubečíki staruški“, Plav. — Prid. *mili* len zriedka, hlavne v pesničkách.

Lubie, miloval. „Isce ju lubim“, Seč. „*Lubeň* po vadaskoch chodzic“, Taš. „Ona jim povedzela, že jich ňelubi, ale ňe s ňima podohvara“, Jabl. „Ta najkrajša ho *lubila*“, Hnilč — Milovac počul len u sčítalých ľudí a v pesničkách.

Lubica, g. -e. Nem. mesto Lubica, Leibic.

Lubiša, -i. (Počut v nom. aj *Lubiš*.) — Obec Lubiša, Lyubise, v hum. okr.

Lubosc, -i, české „láska“. Vo vých. slovenčine len „*lubosc*“; „milosci“, „laski“ v tomto smysle nepočut, len v pesničkách. Ešte len aj so západného Spiša podáva Mišik: „Ešče Šašovica ňezešla, už ňe naša *lubosc* rozešla“ (Pies. 77).

Lubotinia, -i. U Nied. Lubotyn. — Obec Lubotiná, m. Lubotin, vo vtor. okr.

Lubovac; to, čo *lubic*. „Co ja ju da-kedik u škole učil aji luboval“, Seč. Je rozárené. „Čijo to dzivčatko v le-síku, v tim harasovim lajblíku? Čijože bi bulo, mojo je, — co ja ho luboval, ono mňe“, z Brutovic Mišák, Pies. 49.

Lubovec, -ovca; *lubovski*. Obec Lubo-vec, Lubovc, v ſir. okr.

Lubovňa, -i; *Luborjan*. Poľ. obce: 1) Nová Lubovňa, Újľubló, v Lubov. okr. — 2) Mesto Stará Lubovňa, Ó-lubló. — Ani v Staré Lubovni, ani v okolí som nepočul prídavného od mena Lubovňa. Na všetky otázky počul som naveky: z *Lubovne*. — Uvádzam predsa této prídavné: „Sam Lubovjanski abbas ho choval pod infulu“, Straš. 12. — R. 1716. objavuje sa na Spiši priezvisko: *Lubovenský* (Hradzský. A szepesm. úzsl., 195). — *Luborjanski* zodpovedá podstatnému menu: *Luborjan*, ktoré som na vela miestach počul, v najbližkom okolí formou poľskou: *Luborjon*; tú formu môžeme tedy teraz považovať za pravú, vlastne za logičnú, a nie formu: *luborjenski*, ktorá sa opiera iba o priezvisko.

Lubši, kompar. od *lubi* (Slov. Pov. 281). *Lucina*, -i; *luciňski*. Ruská obec Lu-cina, Litinye, vo vtor. okr.

Luč, v. *loč*.

Lučivna, -i; *Lučivjan*, *lučivjanski*. Obec Lučivná, m. Lúcsivna, v sp.-sob. okr.

Lučka, -i. Obce: 1) Lučka v Sp., Lúcska v sp.-podhr. okr. 2) Lučka v topł. okr., Taplilučska. 3) Lučka vo vtor. okr., Harcašlučska vo vtor. okr. — Ked som sa dopytoval na prídavné meno pri poslednej obci, počul som takú odpovедь: „Dzeci z Lučki, bo inakši ňevipada reď“.

Lučki, -čok. — Obec Lučky v Ung., Lúcska v sobr. okr.

Lud. „Robotní Lud Iem tak sé hamžil po polu jak brahunce“. Časté v Čít., zo spis. reči. — Miesto *lud* užíva sa *narod*, v. toto. — V mn. čísle: *ludze* je bežné. „Mi jak svate ludze povime“,

Plav. „Tam je pri ludzi v zahradze“, Hrab.

Ludski, príd., cudzí. Šebn. „Dam sé jej najesc, ňej sé ňetira po ludskej kutoch“, Sob. „Te prašeta, co ju cicaš, to mňe tak budu cicali za ludske chudobu, co som ju odbirala“, Štv. — Ludska chudoba = cudzí majetok. — Mišákova pesnička zo Smižian bude zo strednej slovenčiny: „A ja ce poňehal pre ludske reči“ (Pies., 77).

Luj, loj. „Luj topic“.

Lukačovce, -vee (u -očci, -očoch). U Hn. Lukačovce. — Obec Lukačovce, Lukasóc, v hum. okr.

Lukavica, -i. Obec Lukavica, maď. Lukavica, v sekč. okr.

Lukor, -a. Obec Lukov, Lukó, v sekč.

Lumnice, -e. Poľ.: Mało, Veľko Ľum-nica, Ľumnicón. Nemecké obce: 1) Malá Lomnica, Kisalomnic, v Lubov. okr. 2) Veľká Lomnica, Nagylomnic, v kežm. okr.

Luňik, v. *loňik*.

Lupa, -i, tvrdá kôra niečoho. „Bandurki z lupami ji“, Šebn. „Jak ti pri-dez do domu, tak odorveš zo mňe (s rybľ!) dva lupi“, Straš. „Lem teraz orech vidzel, žebi ho s lupu zjesc treba, sebe myšiel“, Čit. V., 15.

Lupic, niečo tvrdej kôry pozbavovať. 1) „Varene bandurki sé olupja“, Šarv. — „(Vajce) sú mal ... olupic“, Dan. a Od. (SMS 1896, 172). — 2) „Lupic, olupic koňa, psa itd. zo skuri“, Šarv. — „Z čeho ludze jedza meso, to sé ňeolupi zo skuri, ale sé obrobi“, Šarv. — V protive s tým v Žirovciach aj ovcu *ułupaju*.

Lušov, -a. Drevená nádoba z dreva o dvoch uchách, v ktorej sa kuchyňský riad „čuha“, Šarv. Porov. *obarlotík*.

Lužani, -žan. Obce: 1) Lužany v Šir. okr., Lúzsánka. (Túto obec menuje Nied. Lužanka a Lažany.) — 2) Lužany v topł. okr., Long.

Mac, -eri; *macer*, -i. „Mac mala jednoho sina“, Marg. „Bula jedna mac“,

Olc. „Pital macjer‘, žebi mu odpuscila“, Lučiv. „Povedzeľ... že muši het gu maceri“, Geč. „Povedaju svomu occu aji svojej maceri“, Straž. — Je bežné aj *matka*: „Temu ſe matka barz poceſila“, Hnil.

Mac do čeho moc, „Žebi i zateľ ſenmal do nas moci“, Straž. 28. — *Mac* s kim do roboti. „Zavolaſi druhich ſvedkoch... htore zoz Kasperkom... do roboti maſi“, Straž. 19. — *Mac* za (s príslvkou). „Nej to ſemaju mňe za žle“, Straž. 3.

Macac. Ked daco spadne a hľadame ho pocme, ta ho same perše namacame, a tak najdzeme. Šarv.

Macijovce, -ovec. — 1) Macijovce v novov. okr., Matejóč. — 2) Macijovce v sp.-sob. okr., Mateoč. — Počut: *Macijorski*, *Macijorčan*.

Macocha, -i. Všeobecné, vyslovuje sa však temer naveky: *macoha*.

Mačka, *maček*. Let. — „Prišla mačička“, Lem.

Maderanek, v. *mageran*.

Mageran, magerán. „Za našimi humni mageranček bujni“, zo Smiž. Miš. (Pies. 82). Tamže forma: *mageran*. — V Sbor. Mat. Sl. I, 28: „Sadzic maderanek“.

Mahalovce, -ovec; *Mahalonjan*. Obec Machalovce, Mahalfalu, levoč. okr.

Machac. „Machac ruku“, Šarv. Let. „Machac chustočku“, Straž.

Majdac, ſteklit. „Ta me začať z ňim mocne majdac po hlave a po čole“, Dobr. „S litoroscu pomajdať jej popod nos“, Šeč.

Majerník, -a, kraviar majerský. „Tam už buſi štiri majerníci. Hoňil jeden, ta kravi dobre davaſi mleka...“, Pap.

Majirovce, -ovec; u -oúci. U Hn. a Nied. Majorovce. — Obec Majirovce, Majoróčka, vo vran. okr.

Majurki. (Poł. Majurki, -rek; Majuron, majurski.) Nem. obec Majurki, m. Majerka, v kežm. okr.

Mak, -u. „Dzivi mak — ſlepý mak, Makom viſivina = Makom vysievaná,

pripravidkové meno osoby ženskej v osname z Bežoviec.

Makovec, -oúca; ū -oúci (v Brežnici). Ruská obec Makovec, Makóč, v stropk. okr.

Makuľa, -i. „Z tinti flék na papiru“, Šarv.

Malcov, -a. — Ruská obec Malcov, Malcó, v sekč. okr.

Malčice, -ic; u -icoch. — Obec Malčice, Málca, v mich. okr.

Malo. V Rankovciach som počul: A) Dzekujem! B) Za malo! (T. j. niet za čo!).

Maloveska, -i; ū -vesce. — Obec Maloveska, Kisfalu, v ntor. okr.

Maľučki, prid. Rozšrené. „Šak ja ju učíl, kedi maľučka buľa“, Šeč. „Od maľučka od otcu pošol“, Gab. „Ked voňi nas vihodovali u našej maľučkosci“, Straž.

Malženka, -i. Vo Spiši obyčajne malženka, dla Miška (ČMS 1896, 85). Ale Mišik sám uvodí z Viderníka: „Budze tva manželka“, (Pies. 65). Aj v Hrab.: „Že budze jeho manželku“. — V pospolitej mluve: *baba alebo žena*.

Mamča. „Mamčo moja Iuba, aj vi, apko naš Iubi“, Straž. — Porov. *mamuša*.

Mamuša, -i. — Všeobecné. Aj v lučiv. podr.: „Prišla mamuša“, Lučiv. — Ked sa obidvaja rodičia spolu spomínajú: *mamuša* a *tatuš*, Šarv.

Mandel, v. *vjazac*.

Maradík, v. *vjazac*.

Marcuša, časťa forma krstného mena *Mária* popri *Marička*. „Marčuša ešči lepší gazdovať“, Šarv. „Marčušu budu teriac s horúcima vidličkami“, Gan. „Marička už vecej ſebula ſema“, Kap. „Hlapcu bulo meno Janoš a dzívčecu *Marička*“, Šarv. — Prirov. *Maruš*, v osname zo Slov. vsi, tu 452. „Marka“, „Marina“, „Marinka“ zo spisovnej reči, hlavne v pesničkách. V osname z Harh. tiež: „Rano našla pekne dzjevče, Marinku“.

- Margecani, -an; v -anoch.* — Obec Margecany, Margitsfalu v geľn. okr.
- Marhaň, -i.* Dla Hn. Marhaňa, dla Nied. Marhoňa. — Obec Marhaň, Margaňa, v topł. okr.
- Marhev, -hvi,* mrkva. Šarv. a inde.
- Mari,* pomn. „Hledal mari po Ŀmertvici“. „Pošpocel ſe na mosce... ſpad a mari pošli dolu vodu“, Straš. 11. — Niekde kožlini, v. ho.
- Markoúce, -ovec; u -oúci.* Obec Markovce, Márk, v mich. okr.
- Markušorce,* do -ovec, v -oúci. — V jednu obec ſpojené so Ščepanovcami: Márkuscešpánsalu, v novov. okr.
- Marmor-kameň,* márványkő. „Selzi jej kapkaň, na marmor-kameňu jamki vibijaň“, z Novej vsi Miš (Pies. 58). „Šedzelo dzjevčatko na marmor-kameňi“, z Viderníka Miš. (Pies. 69).
- Marni,* príd., malinky. „Rozdar na marne kuski calu zapišnicu“, Orel V. „Človek za marnosć na pejc roki... od-sudzeni“, Orel V.
- Maršalbaroš.* Pôvodné meno prípo-viedky z Bež.
- Marznuc,* mrznutý. „Jarek zamarznuti bul“, Šarv.
- Masc, -i, mast“* „Vžala masc, taku živu, a pomascila tote ſalatki“, Šir. „Posha-nali živu i umartu masc“, Smiž.
- Maslag, -u,* mäd. maszlag. „Z masla-gom ſe ribi truju“, Šarv.
- Maškovce,* do -ovec, u -oúci. Obec ruská Maškovce, Maskóč, v hum. okr.
- Maštaľňa, -i.* Stajňa pre koňe a pre kravu. Šarv., Kluk., Hanšar. „Pošli do maštaľnoch, uvaďaň koňe“, Ban. „Durkaň Lucip rov kuň v maštaľni“, Smiž. — Popri maštaľňa počuješ ešte v Hanšar.: kuncia, aj inde. Miesto maštaľňa vo Vikartovciach chlev.
- Maťaška, -i.* Ruská obec Maťaška, Mátyáska, v topł. okr.
- Maťašovce,* do -ovec, v -oúci. Obec Maťašovce v Zempl. Matyásóvo vran. okr.
- Maťašovce, -ovec.* (Poľ. Maćasovce, -ovjec, Maćasovjon.) — Poľ. obec Maťašovce v Spiš., Mátyásfalu v starov. okr. sp.
- Matisora, -ej.* Ruská obec Matisová, Matiszova, vo vtor. okr.
- Matovce, -ovec.* Ruská obec Matovce, Mátévágás, v topł. okr.
- Matožic še,* snívať sa. „Lajožovi ſe jednu noc matoželo (+ ſnílo)“, Geč.
- Mazac,* „Ah! som ſi vožík nenamazal“, Hnilč. (Miš Pies. 33). — Tu je toho ſlova užité miesto „nenamastil“. Na vý-chodnoslen. území zabudli na pôvod pri ſlovesách „mazac“, „masic“ a „čuchac“ (= tret) a pletú ich v reči bez poriadku. Tak na pr. v osnove z Olenavy ſtojí: „Vžula rosi a Jankovi pomascila oči“.
- Medzani, -an; -anoch, medzaniški, Me-dzaňčan.* Obec Medzany, Megye, v ſir. okr.
- Medzeſ, -a.* Obce 1) Nižný Medzeſ, Alsómeceńzéf, v ſcereh. okr. — 2) Vyšný Medzeſ, Felsőmeceńzéf, v ſcereh. okr.
- Medzi a Medži* sa zamieňajú; nedajú sa territorialne obmedziť. Vo V. Šariši: „Oni ſe dohvarali ſicke medži ſebu“. — „Babi medži ſebu hutoreli“, Bard. „Sta-nuli... medži vojsko na ſtredek“, Lem. „Toho volali medži ſebe tancovač“, Bež. — Idúc z V. Šariša do Bertotoviec, tu najdeme: „Uderil medži koňe“, ale prijdúc do Širokého, tu zas: „Un bi ſedal koňa uvaďač... medži druhe koňe“. — V podreči lučivnianskom: „Medži hími“, Lučiv. „Tam pomedzi tje muri“, Lučiv. — Aj inde na Spiši ovláda medži: „Na košaru maju juhaši koſibu, perki medži híma... bača“, Kluk. — Dalo by ſa očakávať, že v podreči z -ungskom vý-lučne panuje medži, ale tomu ſa proti-vej výslovnosť takých ruskopohraničných obci, ako: Papin, Udvanské: „Bo ci uleju vrjacej vodū mezi oči“, Pap. „Chodzi pomedzi ludi“, Ud.
- Medzi Židmi.* Takto menujú ten za-stavaný prieſtor, ktorý je medzi Šebe-šom a Kelemešom a ktorý ſa rozvinul v osobitú politickú obec. Hnatiuk ho menuje Šebešski Luki, Nied. Šebeš-Kele-

meš. Tento posledný názov je celkom nevhodný. Jedon šebešský obyvateľ mi vrazil: „Abo idzem do Šebeša abo do Kelemeša; žichto řehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo tó dva valati, a co medzi ňimi, — to *Medzi Židmi*. — Za-choval som tento názov, lebo je bežný, hoc by bol vhodnejší Hnatíukov: Še-beške luki. Tento posledný je istotne z tej doby, keď té „lúky“ neboli ešte obydlené. — Obec *Medzi Židmi* pri Kelemeši, Sebeskellemesirétek, v šir. okr. — V obci je väčšina židovská; odtiaľ jej pomenovanie.

Medzredz, -a. Je rozšírené touto formou, ale aj *medvedz*, Rep.

Medžilaborec, -reca. U Hn. Mežilabirci. Je pravdepodobné, že je ruské nazvanie východišom pre etymologiu, a inou zistené slovenské iba priklonením k úradnému názvu. — Ruská obec Medzilaborec, Mežilaborec, v hum. okr.

Medžvedzie, -eho. U Hn. Medvežie. — Ruská obec Medzvedzie, Medvedze, v mak. okr. — I slovenská i úradná forma sú skomoleniny z ruského. Intelligenti ruského pôvodu vyslovujú úradnú formu: *Medvedzse*, slovenského pôvodu: *Medvedze*.

Megeš, -a. U Hn. Medeš. — Obec Megeš, Megyes, v topł. okr.

Megles, -a. Obec Megles, Migléc, v koš. okr.

Meglisov, -ora. Obec Meglisov, Migléz, v seč. okr.

Mech, -a. 1) Vrece: „Visip mi iz toho mecha, so si priňes“, Taš. „Otvorel mech — dnu ž ťu“, Malov. 2) *Mechy*: „Rozduchac mech, ňe mech!“ Kluk.

Mechir, takto hľavne na Spiši; Šarv.: *mehir*.

Mechki, príd., mäkký. „Barz mechka draha bula“, Straž.

Mengusorce, -ovce; v -ovcach, *M-oriyan*; *mengusovski*. Obec Mengušovce, Mengusfalu, v sp.-sob. okr.

Mentovac, mad. ment. Po mad.-slovenskej hranici. „Ja tebe od ſmerci men-

tovala“, Taš. Ináč sa užíva v tomto prípade: *oslebodzic, rimoze*.

Mentus, meno ryby. „Mentus cenki, dluhi, tak vpatra jak had, Iemže ma kridla“, Kluk. „Mentus ſe vola taka riba v Topli, co koſci ňema“, Giralt.

Mercun, murmelthier. „Džvire, podobne vivirki, Iemže o veľo bridše, ale ňe tak dzive“, Čit. IV., 68.

Merecice, -ic; *Merecičan*. U Nied. aj Meretice. Obec Merecice, Sárosszentimre, v šir. okr.

Mergeška, -i. Ruská obec Mergeška, m. Mergeska, v mak. okr.

Merinda, -i, postruhník. Hlavne blízko ruských obcí, v tunajších osnovách na pr. v Lub.

Merkovce, do -orec, ū -oúci. — 1) Nižné Merkovce, Alsómérk, v ntor. okr. — 2) Vyšné Merkovce, Felsómérk, v ntor. okr.

Merník, -a. Obec Merník, m. Mernyik, vo vran. okr.

Mersína, to, co zdechľina z koňa abo zo psa. Šarv.

Mertvi. „Naš ſvager už mertvi“, Smiž. „Vzal ſi hlavu mertvu, ta ſi ju žar“, Lem. „Že to mertve ceta“, Treb.

Mertvoha. „Huni mertvoihu jeho... do truni položili“, Hist. — Nikdy som toho slova nepočul. Povedia „mertve celo“.

Merva. „Tatarčena merva koničkom za jašle“, Daniš. (Miš. Pies. 40).

Meržec, mrzeč. „Princezu barz to merzečo“, Lub. „To matku barz merzečo“, Hnil.

Mesarč, v. *mesař*.

Mescicki, príd., mestský. „Mescicki richtar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Mescisko, -ska. Miestni Poliaci menujú vraj tú dedinu *Mošćisko* dla gr.-katol. p. plebana Zimu vo Vyš. Svidníku. — Obec Mescisko, Mesztiszkó, v mak. okr.

Mesco, -a, miesto. „Idzem na svojo mesco“, Šarv. „Kvitek už zaš na mescu stal“, Bard. „Kukat, dze bi našoł mesco na strome ſe obešic“, Harih. — V pod-

rečí z.-ungskom radšej *m'esto*: „Varuj het z moho m'esta, bo ce žjim“, Sobr. „V'eč'ar ťaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. (Na tem *mesce* je lokál od mesto; od mesco by bol: *mescu*!). „Na velo mestach“, Dluh. /C.

Mesto, -a. 1) Mesto: „Spalce ju za mestom“, Kap. „Ñeplač mi tu po mese“, Šarv. „Kim zme řeprešli tamte mesta, tak som na každím *mescu* daco dostał“, Jabl. „Prisôl dnu do mesta“, Hrab. Popri svojskom výraze časté je aj *varoš*. Toto hlavne v z.-ungskom nárečí, v. ho. — 2) Namiesto: „Ta bi ju sam princ buť zabiť mesto džvira“, Kap. „Mesto ţeho do kotla jendžibabu... vruceli“, Lub. „Odrezala perš a upekla mesto holubka“, Lem. „Mesto tebe“, Geč. „Očala popel mesto muki“, Hnilč. — 3) Miesto, v. p.d. *mesco*.

Mesar, v. *mešarč*.

Mešarč, -a, mäsiar. „Zašteho mešarča prebehnul“, Šarv. „Išol do mešara, dal sebe došikovac z capa rohi“, Daniš. a Od. (Miš. SMS 1896, 162). V z.-ungskom podrečí často počuješ mad. *mesaroš*. „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš sebe“, Ostr.

Mičakovce, -ovec. Obec Mičakovce, Micsák, v topł. okr.

Migotac še, jasať sa. „Lem sé tota pustacina migotala“, Jabl. „Taki mal koč zlati, Lem sé tak migotalo“, Hnilč.

Mihalani, -an. Obec Michałany, Szentmihály, v šir. okr.

Mihalok, -ka. Obec Michalok, Mihalkó, vo vran. okr.

Mihaloče, do -ovec, u -očci. -- Obec Michałowce, Nagymihály, okr. sídlo.

Michal, -a. Treb. (S mäkkým Ě.)

Mikitaňa, *Mikito*. Kollár v Zpiew. (II., 120) uvodí zo Šarišskej: „Mikitáňa sečku reže, a Mikito na ňu streže: Mikito, ti si to?“ „Ej, ņe ja to, druhí to!“

Miklušovce, -ovec, v -cach; *Miklušovčjan*. Admin. pridelená k Landžašfale.

Miklušovce, -ovec; v -orcoch; *miklu-*

sovski. Obec Miklušovce v Šar., Miklós-vágás v ţir. okr.

Mikova, -ej. Obec Miková, mad. Mikova, v stropk. okr.

Milbach, -u; *Milbařjan*. U Hn. Milenbach. — Nem. obec Milbach, Mühlenbach, v sp.-sob. okr.

Milčec, mlčať. Chybné sú „melčenliví“, Čit. V., 489 a „melčel“, tamže IV., 182.

Mili, príd. „Muj miši verni Jaňičku“, Seč. „Či ſe ſebojiš, moja mila“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 175). Prirov. *Lubi*.

Milosć, -i. „Že budze pitac milosc od panoch“, Marg. „Jich miloſec, kebi znali“, Šečovce.

Miloserdnosć, -i. „Ozdsaj lem budze mał miloſernosc nade mnū“, Smiž. „Lem po-hrozil svojej žene nemiloserdne“, Hran. „Bosorku ňemiloserdne... psom ruceňi“, Šarv.

Minar, -a, minarčik, -a. „Minar umar“, Giralt. „Bol mlin a minar“, Marg. — Len zriedka *mlinar*: „Mlinar hvaril, že tam klacič dolu vodu idze“, Lub. „Bul obliečení za minarčika“, Šarv. — V Koškovciach: *monarj*, *monarjčik*.

Mindsent, -a. Dla Hn. Kokšov-Mindszent. — Obec Mindszent, Koksómindszent, v koš. okr.

Miňoš sé vola, dze jest mlade hačure. Šarv. — Mad. ménes.

Miňoče, do -ovec, u -očci. Obec Miňovce, Minyóc, v stropk. okr.

Mira Božja, temian. Let. „Tu ma bie na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vzáč a vas pujdzem z pekla vi-kuric von“, Harih.

Mirdard, pôvodné meno prípovedky z Mindsentu.

Miroľa, -i. Obec ruská Miroľa, Miroľa, v mak. okr.

Mirošov, -a. Ruské obce 1) Nižný Mirošov, Alsómirossó, v mak. okr. 2) Vyš. Mirošov, Felsőmirossó, v mak. okr.

Mislava, -i. U Hn. Mišlava, u Nied. Mišlava. Obec Mislava, Miszlóka, v koš. okr.

Mišel, -ši. „Prišlo mi na mišel + do rozumu (na um ňe!)“, Šarv. „Prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi“, Hnil.

Mišla, -i. Obce 1) Nižná Mišla, Alsómislye, vo fiz. okr. 2) Vyš. Mišla, Felsőmislye, vo fiz. okr.

Mišlina, -i; u -i. Obec Mislina, Misiyna, v hum. okr.

Mišček, -ščka. Zdrobnelé z *neph*, v. tohto význam pod 1). „Mišček s prossem, v chtorim už lem dachtore zarenka buň“, Šarv. „Kartku... položila do miščka a mišček dala dzecku na šiju“, Šarv. — Počuť aj *mišek*: „Mam taki mišek“, Gab. „Daj mi, očče, jeden *mješek* peňeži“, Jabl.

Mitrenčík, zahálat. Let. — Pol. mitrežyc.

Mjad od pčoloch. Šarv. „Najosožnejše medzi chrobakami su pčoli. Iebo tote mjad... robia“, Čit. IV., 121. „Pčola nosí mjad v sebe“, Kluk.

Mlacek, -čka, mlátec. Šarv. — Mu. nom.: „Mlackove mlácia“, Vik. „Prišli toti dvanač mlacki“, Sobr.

Mladi. „Za mládu“, Ken.

Mladi a mladica, mladý zať a mladá nevesta. „Dzevka z mladim (= zatom) i z occom daľi sebe... kašteľ vibudovac“, Gan. „Hutoreň, že tota joho mladica“, Komár.

Mlaka, -i, i formou *mňaka*. Rozšírené.

Mlatek, -tka, kladivo. Šarv. — „Nabíť do mlátka porisko“, Kluk.

Mlin, -a; s mäkkým l.

Mlinarovce, -ovec. Ruský obec Mlinarovce, Mlinaróč, v mak. okr.

Mnišek, -ška. 1) Mnišek v gejn. okr., Szepesremete. 2) Mnišek v Ľubov. okr., Mnisek. — Túto obec menujú Poliaci: *Mníšek*, -ška; *Mníšcon*.

Moc, -i. „Dostaňeš... jeho do moci“, Šarv. „Šidzem raz telo je v ňej moci“, Rasl.

Mocni, príd. 1) Silný: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš“, Sipl. „Ja čuť, že chlop barz mocni, tak bi mi ſe z ňím pasoval“, Dobr. „Ja ſe

s ſebu ſebudzem pasovac, bo ja ſom barz mocni“, Harih. „Močnar chopi kaſeň a buchňe do ſohho“, Hum. Močnar = mocný thlap — 2) Veľký: „Začal padac mocni diždž“, Šarv. — Sem patrí príslovka *mocno* = veſimi: „Kraľ bul na to mocno zli“, Šarv. „Močno pritim hreſil“, Šarv. „Janko ſe mocno nahňevau“, Bež. — 3) Mocný v prenesenom smysle: zámožný: „Dakedi tu bul mocni ſedlak“, Šarv.

Močňrani, -rjan. U Nied. Močarany; v Humennom tak vyslovujú. Obec Močariany, Mocsár, v mich. okr.

Močarmani, -man. U Nied. Močiarmany. — Obec Močarmány, Mocsármány, v ntor. okr.

Močidlani, -dlan. U Nied. aj Močidlany. — Obec Močidlany, Mocsolya, v ſir. okr.

Modra, -i. — Obec Modra v Zempl., Modra v hum. okr.

Moch, -u. „Najšol tam z *mohu* (= mächu) popravenu poscel“, Kovalík SMS 1899, 86. „Vopred ſohho bol medzvedz u mächu“, Pap.

Mochnati, príd., ſršnatý, obrastený. „Nepuſciť bi ſe vaſoho leſoho na našu mochnatu“, Ud. — Sem patria „pôlk“: „Mochnački, to jak ſliví okruhle, obroſenute, roſňu na krakoch“, Kluk.

Mokroluh, -a. Obec Mokroluh, Šárpatak, v ſekč. okr.

Mola, -i. „Ti ſe skriješ pod molu“, Hnilč. — Podmyté miesto.

Moldur, -a. Nem. obec Maldur, mad. Maldur, v kežm. okr. (Poł.: Moldurun, moldursk'i.)

Molha, -i, hmla. „Molha priehbla na zim“, Sob. — Vidz aj: Let.

Monarj, v. *minar*.

Mondikac, „mondokovať“. Ak dakto v spoločnosti Slovákov vraví po madarsky, ſudia, ktorí po madarsky nevedia, takto ho zakrifknú: „Pa'le jak mondika!“ Hum. Z mad. dial. (azt) mondi.

Morava. Nehovorí ſa bul na Morave, ale v Morave. Šarv.

- Morna*, -i, mrkva. Ščav. — V. *murna*. sam ſe vivracel do mulu“, Šarv. Porov. *namul*.
- Moro*, -a. Počuť aj *morjo*, *morje*, gen. *mor'a*, *morja*. *Mulatorac* ſe, zabávať sa v krčme pri budbe; z mad. mulat. Hodne rozšírené. Porov. *bavic* ſe.
- Mose*, neurčitok môzč. „Ked ti to budčeš mose vimišlec“, Jabl. — Porov. výslouvo v strednej slovenčine: *môct*. Aj frásu: „Ja z teho ľemožem“, Šarv.
- Moskaľ*, -a. 1) Rus. 2) Ryba menovaná rusom. V tomto druhom prípade aj *moskalik*, v. Posp. ČMS 1898, 67.
- Mošadz*, -i. „Zvoni rohja z mošadzi, medzi tim muši daco i stribla bic“, Šarv. „Spižar ſe kladze na hačurki, na ovce itd.; je tiež z mošadzi“, Šarv.
- Mošurov*, -ora. U Nied. aj Mašurov. — Obec Mošurov, Ádám földje, v sekč. okr.
- Motika* v Šarv. je takej formy kopacieho nástroja, ako vo Zv. Luptči „graca“.
- Motíľ*, -a; to, čo spisovné „motýl“.
- Mozgi*. „Tam maju mozgi, jazik a šitko“, Lučiv.
- Može*. Skrátené z vety „može bic“; užíva sa veľmi často miesto spisovného „asnád“. Na pr. v osnovе z Rasl.: „Zbujníka može už ľenajdze“. „Mi počapkaj tote dolini, može budzem vidzec lepší“. — V tomto význame užívajú aj *ozdať*, azda.
- Mrajenec*, -nca. V poludňovo-západnom kúte Spiša, na pr. vo Vikartovciach. Ináč vidz: *bramce*.
- Mrazovce*, -ovec; ū -očci. — Obec ruská Mrazovce, Mrázoc, v stropk. okr.
- Muderc*, *muderec*, -rca. „Jeden muderc povida“, Sobr. „Grecki muderec“, Čit. IV., 145. „Raz prišol jeden muderec“, Čit. V., 20.
- Mudroch*, -a. Rozpravač sám vymyslel to meno pre svoju prípoviedku, Šarv.
- Mudroč*, -ovec; ū -očci. U Nieder. Mudroveč. — Obec Mudrovce, Mudrōc, v ntor. okr.
- Muchenki*, pomn., ribizlie v Poprade.
- Mul*, -u. „Mul abo pisek“ v jarku na spodku; „homok“ ſe u nas ľehutori. Mul je tiež zoshnute blato v jarubi“, Šarv. — „Prišol do tej mlaki, ulapi čele za rožki i jak ho hcel vicabnuc,
- Murkac* ſe. „Napi ſe a zamurcaj ſe, žebi ſi bridki buť“, Sobr.
- Murčec*, bručať. „Už aši nehvvari, Iem tak murči“, Harih. „Narod pravda murčel, ale starosta povedzel, že tak... ta tak“, Straš. 12.
- Murkac*, mrkať očima. „Išli parobci do Svatej Anni, murkali očma nad dzevčatami“, zo Šar. v Zpiew. Kol., II., 121. — Ja mám z Humenného zápis s inou formou slova: „Pa ľem, jak na mňe murga!“ V Hum. aj: *pomurgovac*.
- Murna*, -i, mrkva. Kluk. — V. *morna*.
- Murňík*, -a, murár. „Murňík vimuroval mur“, Komar.
- Murov'eni*, -tjan; u -v'enoch (v Banovciach). *Murovjaní* (v Hum., takto aj u Nied.). — Obec Muroviany, Morva, v mich. okr.
- Mušec*. „Mušel zomreć“, Harih. „Vi... mušice bic kralovsk'e sinove“, Jabl. „Že princeza muší bic Šandorova“, Geč. — *Mišec* (v stred. slen. *misec*) je nie bežné.
- Mutrica*, -i, habarka. Let.; Hnil. (Miš. Pies. 22).
- Muzika*, -i. Všeobecné; popri ňom na pohraničí s Madarmi aj *mužika*, nie *mužíka*, tedy z mad. muzsika. V jednej osnovе z Lub. slovo „muzika“ značí bližšie nepomenovaný hudobný nástroj.
- Muž*, -a, manžel. „Povedzel jej, že jej muž už spratauni i pohovani“, Šarv. V Šarv. vôbec ani neznajú slova „manžel“, „malžen“. „Chceš ti mňe za muža?“ Lub. „Neznala, chtori jej muž“, Ceplič. „Svojmu mužovi ukazovala“, Hnilč. — Okrem toho veľmi bežné: *chlop*, v. ho. *Malžen*, manžel zriedka počuť, *malženka*, *manželka* častejšie, v. „malženka“;

Na. Volal „na, biču, na!“ Šarv.

Na, predložka. Pripomienutia zasluhuje v týchto významoch: 1) *Ces*: „Patrili na oblak i vidzeli tam ženu“, Šarv. „Jak išli na dzvere, mu ruky podavalí“, Šir. „Vona ho uvidzela na oblak“, Komár. „Nevidzim na te okulare“, Kluk. — 2) *Po*: „Un sé vzal i išol na ten oheň“, Šarv. „Dzeci mojo, idzce na drevo“, Žir. „Pošoú jej na mase do patik“, Ud. „Poslaťa tu pastorkiňa na oheň“, Mark. „Idz mi na paľenku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169) — Niektoré príklady, menovite takéto a pod.: „isc na drevo“, — istotne sú čitateľoviobre známe aj s iného územia reči slovenskej. — 3) *Naprostred*: „Treci, chudobni, ostaú na karčme nocovac“, Luč. „Idze na izbu, i bere tu skvoru do ruky“, Lučiv. „Že musí za tri dni na koſcele ležie“, Marg. „Im doňesli slami na karčmu a tam spali“, Hrab. — Chudobní ľudia nocúvajú „na karčme“ a z tejto frásy sa vyvinuly potom: „Koňe stanuli na karčme“. „Stavime ťe na karčme“, a teraz už hovoria aj o panských ceštovateľoch: „Vešli na kavehauz“, Jabl. — 4) Na otízku „Dze?“ odpovedúva sa akkusativom: „Barz veľo ľudzi buťo vtedi na spovedz“, Malov. „Pošol na ten valal, dze mu žena bula na vešele“, Barc. — *Tedy bic na s akk.*!

Nabýiac ťe na co. „Jeden na druhého ťe nabýja“, ked o jednu službu viac kompetentov žiada. Šarv.

Nac, -i, vňať. Hum.

Nacinoúša, -ši; *naciňski*. U Nieder. Nacina ves, Naciňovša, Naciňoveš. Dľa Jozefa Vilegího v Straž: Naciňouš, do -uši. — Obec Naciňovsa, Nátafalva, v mich okr.

Naččivic, zo spis. reči, navštíviti. „Prisol som ce naččivic“, Cepl. „Ju prisec navčivic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Nadar. „Nésem polno peňažoch... čo mi moja dževka nadala“, Hnilč. „Kebū mu večar bul peňaži nadol“, Gab.

Nadida, -i; v -dze. — Obec Nadida, Nagyida, v koš. okr.

Nadošč, do -ždža. U Hn. Nadaž, u Nied. popri Nadošč aj Nádošť. — Obec Nadoždž, Nádasd, vo fiz. okr.

Nadraguľa, -i, mad. nadragulya. „Od nadraguli ťe ošali, ked z ňej namiša dakemu do paľenki“, Šarv.

Nadščernuc reč, nadštrknút. Malov.

Nidzac. „Nadzaťa lenu na kudzel“, Huil. „Nadzaťa do ihti“, Lem.

Nahac i ňehac, nechať. Obiehajú v v poludňovo-západnom Spiši: „Dze ju nahat“, Lučiv. „Išol daleko, až ho vojsko nabalo“, Vik. „Prišla ta hodzina, eho ho mušeli ňehac“, Hrab. „Nenehaj ti mne tu“, Cepl. V Hnilčiku popri ňehac už aj zochabiac, tu na str. 244.

Nahaňač, -a, v. košar.

Nahvaric ťe, nahovoriť sa. „Dzivče nateľo ťe dalo nahvaric“, Šarv. „Tote starše dvojmi ťe nahvareli, že mladšeho... zabilu“, Sob.

Nachže, v. ňech.

Naisce, istotne „Vun naisce mocni“, Dobr. „Či bi si ho to naisce zastreliť?“ Lučiv.

Naišňe, to isté, čo predchádzajúce: „Ho chceť viprobova“, či vun naišňe tak praťuť poveda“, Dluh. /C.

Nij, naj, ňej; spis. nech. „Naj ťe pita do starej kralovnej na noc“, Šir. „Naj tak zrobia“, Kluk. „Naj pridze sam po nas“, Sipl. „Pan organista, naj stavaju!“ Šec. „Naj ho tak ňekara“, Hum. — „Mňe... ňaj odneše do mesta“, Straž. „Naj idu zo mnú“, Sobr. „V'ečar ňaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. „Naj oži zrobja, co ja budu jich pitac“, Sobr. „Naj idu do Prešova“, Sob. „Naj mi prinesu... obid“, Bard. „Lem ňej ňekriču na svojeho muža“, Gab. — Zameňajú sa všetky tri formy „naj“, „ňaj“ i „ňej“ nielen v jednej a v tej istej obci, ale aj u jednej osoby. Vidz aj: ňech.

Najduch, -a. „Dzecko od prespanki“. Ščav.

Najsc. „Nemohli najsc valal... aňi varoš“, Šarv. „Službu najsc“, Lub. „Oňi už nemohli najsc, co jej bolo“, „Ho najsc nemohli“, Straž. — Nikdy naďze; preto aj „najduch“ m. spisovného „na-lezenec“.

Najutre, v. jutro.

Največj, v. vecej.

Nakladac. „Žena naklada a hlop vjaže zoz kolkem“, Šarv. V. rjazac.

Nakońec. „To bulo nakońec varoša“, Šarv. „Žena nakońec valala už ho vi-patra“, Straž. — V. końec.

Nakrotnuc dakeho ku čemu, v Ku-bachách; to, čo nakriatnuť.

Nakuri. Nakurilo šíehu = napadalo! Vidz kuric. „Nakuril veľki šíh“, Čit. IV., 141.

Nalešníki „Ta co to? Bandurki sú počuhajú, do teho sú da kus muki, to sú roztrajbuje a na blahu sú z lišku kladze a rozmasci. Jak sú jeden bok pripieče, obraci sú na druhu“, Šarv. Po-rovnej bandurki.

Nalpa, -i, opica. Šarv., Šebn. (Po-spech — Pastrnek. Slov. Pohl. 1895, 56), Čit. V., 461.

Namešani, -an. U Hn. a Nied. Ne-mešani. Obec Namešany, Nemessán, v levoč. okr.

Namul, -u. „V namule pri vodoch roštu chitro šeňjake roštni“, Čit. IV., 152. — Odchylné od tej formy a pri-merane tomu aj s odchylným sklonením: „(Riba) kečega, chtora sú v zime često do namula vrije“, Čit. V., 178.

Namuisti, príd. „Voda Cisi... na rovinoch... namuista“, Čit. V., 178.

Naostatku. „Nej sú hodz iem naostatku napijem“, Šarv. — „Koňečne“ a „na-końec“ tiež počuješ, ale sa zdá, že sú zo spisovnej reči. Miesto „nakońec ši-cich polapaú“ (Sobr.) povedal by ne-pomýlený východný Slovák: „Naostatku šickich polapaú“.

Naparstek, náprstok. Rozh.

Napasc, napádanie, znepokojovanie. V. nasl.

Napastovac. Na toto slovo jako na špeciálnosť východoslovenskej reči ve-lli radi upozorňujú intelligenti východ-noslovenského územia, aj Madari, hlavne v úradovnáčach, kde toto slovo každoden-ne počuješ. Znamená napádať, znepoko-jovať Podľa Iremského (Let.) „drážniť“; tohoto významu nikdy nemá. „Od toho času prestalo napastovaňe od žobra-koch“, Čit. V., 66. „Bohaté veľmožove napastovali Matjaša kraľa... hned o upražení majetek, hned o urad...“, Čit. V., 142.

Napridz, najprv. „Napridz povedzel“, Marg. „Chtori, bratu, napridz pujdze-me?“ Straž. „Vona nasumipridz kozu puščiť“, Košk.

Napročivko, v ústrety. „Napročivko jeho rodziče Ieca“, Lub.

Napudzic sú, naľakať sa; hlavne v z.-ungskom podrečí. „Segiň vojak sú napudzíť, ta ucekať od ňoho“, Sobr. „Až sú od nich napudzeti“, Bež. „Zajac sú napudzil“, Ud.

Naradzic sú. „Tak sú naradzeňi, že pujdu šicke trojmi... služic“, Šarv.

Narod, -u. 1) Lud: „Narodu veľo v mesec“, Hrab. „Tot narod prepad vod-tam“, Bež. — 2) Narodenie: „Ešte pri narodze ma človek naznačeno z jaku ēmercu pujdze“, Sob.

Narodzic sú na co. „Na to som se īenarodzil“, z Fil. Kov. (Slov. Pohl. 1898, 686).

Narokom. „Princevi noha s posceli viši, chtorú un narokom spuščel“, Šarv. „Začal dahto durkac na kapuru... a to tak, jak kedbi iem rozbieť bul heel... vrata narokom“, Straž. 37.

Naručki, pomin; „liace“. „Koňa za naručki cabal“, Barc. Por. lece.

Nasad, oplen pri voze. Ščav., Kap. — Vidz vuz.

Nasumipridz, v. napridz.

Nasiľic, prisiliť. „...že mu tote tri veci ťedal Panove jak učuli, ju našili, že mu jich mušela dac“, Gab.

Naščad, -u. „Do naščadu vihorel“, Čit. V., 5.

Naščeka, -i. „Na dišlu pri jarme je naščeka“, Brez. (Posp. ČMS 1899, 8; „je to vidlicová náščada, do ktorej sa jarmo vkladá“). — Počul som ho aj na užom území východoslovenskom.

Naščivie; zo spisovnej reči; navštíviti. „Budz jeho laska svata za naščiveňe“, Gab. — Počuť aj: *navčivie, naščivie*.

Natariuš, -a. Šarv. — V. *notar*.

Nafej, -a. Obec Nadfej, Nádfö, v topł. okr.

Natoň. „Natoň abo pňak, co še drevo rube na ňím“, Šarv.

Naučiť sa co. Ta vec Iem povedz, jake si še naučil... remeslo. Sipl.

Nauk, mnž.; *nauka*, žen. — „Farar mu dať taki nauk“, Hrab. „Druha nauka“, Luč.

Nautre, v. *jutro*.

Naval, u; príval, búrka Hum.

Navčivie, v. *naščivie*.

Naveki, vždy. Všeobecné. Spisovného „vždy“ nikdy nepočuješ.

Naverchu. „Raz som prave naverchu na koňu išol prez jedno vodníste mesco“, Čit. V., 245. — Zdá sa byť z-pakované „vrchom ist“: naverchu + na koňu.

Navesc, podviesť. „Vidziš, hšočka, jak si me podlo navedla“, Ud.

Navlaka, žen., na krpeoch, v podreči lučiv. Por. *strokance*.

Navon, *naven*; miesto *ron*, *ven* a pri ňom. „Višol chlapec... navon pred dzvere“, „Janko višol navonka“, Rasl. „Višla navenka“, Gab. — Porov. -k, -ka.

Navracac, z mluvy pastierov. „Ona ovce mušela navracac“, Lub. „Statki navracac“, Daniš, a Odor. (Miš. SMS 1896, 166).

Nazad (nie naspak), nazpäť. „Idze nazad pri džbrim zdravju“, Rasl. „Zbujníci sceli nazad dostac svojo peňeži“, Gan.

Naznovo, znova. Šarv. a inde. „Pošol naznovo do minara“, Giralt. „Naznovo iz Jančom prišahlí“, Seč.

Ñagoū, -ova. — Ruská obec Ñagov, Nyágó, v hum. okr.

Ñaršani, -an. Obec Ñaršany, Nyárs-ardó, vo vtor. okr.

Ñebecki, príd. „Už vidzel ñebecku oblohu“, Rasl. „Jeho duša... klopala na dzvere ñebecke“, Harih.

Ñeboha, neborka. „Ta ſaj vona tam ñeboha ſedzi iz svojim veľkím strachom“, Straž. „Joj, ñeboho (k ženskej), ti maš vekšu ranu jak ja“, Ud.

Ñebohi, príd., úbohy. „Ñebohe zajački, pre veľki šnich navštívuju našo zahradu“, Čit. IV., 70. „Valili ſe tísice... Tata-roch na ñebohu drahu kraju našu“, Čit. IV., 133.

Ñebože, nebožiatko. „Darmo, ñebože, bo ja tebe žiem“, Taš. „So ti, ñeboža, plačeš?“ Košk.

Ñeboživi, príd., bezbožný. Prišol toten ñeboživi medzvedz i hadbab zvalal. Lub.

Ñedujdali, príd., neforemný. Hum.

Ñedzeca, g. -i. Pol.: Ñedzeca, -ü, Ñedzec (Križ. ves, Slov. ves); Ñedzeca, -ec, Ñedzecon (Niž. Ružbachy). U Hn. Nedec, u Nied. Nedeca. — Pol. obec Nedzeca, Nedec, v starov. okr.

Ñehac, v. *nahac*.

Ñech. „Ñech Iem ho daju došíkovac“, Hrab. „Ñeh pridiu von“, Štv. „Ñech pridiu na nás kvartil“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — „Kišasonka, nachže pridiu na šop“, Lučiv. Všetky této formy len na Spiši, hlavne v západnej čiastke. Porov. *naj*.

Ñej, v. *naj*, *niej*.

Ñemcovce, -ovec. 1) Kapuš. Nemcovce, Kapinémetfalu, v topł. okr. — 2) Topł. Nemcovce, Taplinémetfalu, v topł. okr. (Túto poslednú obec Nied. menuje aj Nemčovce.)

Ñemecki, -oho; u -om. Obec. 1) Nižné Nemecké, Alsónemeti, v ungv. okr. — 2) Vyš. Nemecké, Felsónemeti, v ungv. okr.

Ñemta, -i; v -mce. — Obec Nemta, Tornyosnémeti, v koš. okr.

Ñerád, -ádu; v -ádze. Obec mad. Nyárád v kap. okr.

Net = ňe jest. „Tu aňi muha ňet z tamteho sveta“, Sipl. „Z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit“, Lub. „Husaroví prečík ňebulo na volu, že jager pri ňim ňet“, Ken. — S gen. odporu: „Ked ňet farara“, Hrab. „Ňit aňi jedneho“, Gab. „Či ňit vecej vojakoú“, Sobr. „U ſvece vecej pari mi ňet“, Bež.

Nevicki, -oho (v Taſoli). Obec Nevické, m. Nevicke, v ungv. okr.

Neviňen, nevinný. „Žem ſe otvorila a ňeviňen stanuú z hrobu“, Sobr.

Nevoľnička, -i. „Ona plače, ňevoľnička, že muši bic katolička“, zo Smiž. Miš. (Pies., 87).

Nezdobački. „Nezdobački prišol, ňezdobački išol. Dakedi po calich tižnoch ňebulo ho“, Straš. 15.

Nezgrabni, nešikovný. Hum.

Nie zlata. Rastline „zlata niť“. Hanšar.

Nič. „To višlo na ňič“, Šarv. „Na ňič prišol“, Sob. „Šicke ſediaci na ňič višli“, Bert. „Tote (grati) su spalene na ňič obracene“, Hrab.

Nigda, rozšírené po celom území. „Nigda na dzecku ňehrala oka“, poviše o matke, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. „Mňe naveki tu zatraciš, i sam ňigda ňestaňeš“, Šir. „Nigdaj vecej“, Hrab. „Nigdi“, Hnil. „Nebudzem ňihda tvoja“, Brutov. (Miš. Pies. 49). — „Ja tu ňigda čleveka ňevidzeū“, Bež. — Interessantný prípad zdôraznenia významu v Hum.: „Šohaňgda žmi ňečul“. „Šoha“, mad. soha = nikdy; šohaňgda = nikdy-nikdy.

Nikdzevaroš, -a. Pôvodne podané meno rozpravača v prípoviedke z Bež

Niklora, -ej. Ruská obec Niklová, mad. Niklova, v mak. okr.

Ninka, -i, mad. néne. „Ninko moja luba, pre Boha ja vas pitam“, Šeč.

Ňit = ňe jest, v. ňet.

Ňiž, dokiaľ, pokiaľ. „Do teho času mi nasbirame dreva, ňiž ti prihešeň ohňa“, Šarv. „Dotli ce budzem bic, ňiž mi ňepriahneš“. Bard. „Za ten čas, ňiž ona budze spac“, Šir.

Nižní a višní sušed = dolný a horný súsed. „Dolní“, „horň“ je nie bežné v tom smysle.

Njet. „Ani takjeho prezviska majora njet“, Lučiv. Len v podr. Lučiv., inde ňiľ a ňet, v. toto.

Noc, -i, mn. nom. „Ked me po mojej ſmerci budu tri noce vartovac“, Giralt. „Ked som už dva noce precerpel“, Hrab.

Nočlik, nočľah. Šarv., Hrab. — „Pri ſti do žida na nočník“, Luč.

Nocni, príd., nočný. „S tim ſe vžal nocnu hodzinu“, Barc. „Za nocneho vartaša“, Malov. „Vartsa nocna“, Harih. Na nocník = na nočlik, v. toto. — Kov. z Gan podal formu nočni: „Telo zarna ſtoji za tri nočne vartovaňe“ (SMS 1901, 83). Ganovce sú na hranici ku podrečiu lučivnianskemu.

Nohavice, noharki, pomn. Zamieňajú sa; sú všeobecne rozšírené. Nohauki hlavne v podreči z.-ungskom.

Nochce treba čiasto trimac. Čít. V., 393.

Nocht, -a, prípoviedkový vták. „Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni“, Cepl. „Tot nochtenptak boú tak veſiki jak jeden dobrí vul, ſid dva kabli zarna naraz“, Bež.

Notar. V Šarv. *natariuš*, v. toto. V Ceplici vyslovujú: *notarj*, g. *notara*, v nom. s u (= į) na konci.

Nováčani, -čan. U Hn. a Nied. Novočani. — Obec Nováčany, Jászóujfalu, v ſčer. okr.

Novejša, -ši. 1) Mesto Spiš. Nová ves, Igló. 2) Obec Tušická Nová ves, Tussaujfalú, v ſeč. okr.

Noverša, -ši. Obec Košická Nová ves, Kassaujfalú, v koš. okr.

Novovejski, príd. od Nová ves. „Hto to teho je pričina? Novovejski pan richtar!“ (Hnil. Miš. Pies. 21). „V novejškej ulici ſtoji vrani koň“ (Nová ves. Miš. Pies. 60). — Z úst ludu ſom nikdy nepočul týchto príďavných. Vyslovujú ſa takto: Dzeci, lúdzja z Novejši. Počuť: *Novejšan*.

Nozgre, pomn. „Vič na nozgre spad“, Orel V.

Nueic, nútie. „Ja som bul prinuceni isc švetom“, Smiž. „Krašne jim rohi pozkimal. Naostatku ji česel zehac, ale ho paňstvo prinucilo“, Gab.

Nu, dnu. „Daco žimneho čula na sebe na perách a potom mocne z nuka boleňe dostala“, Straš. 19. V. dnu.

Nuž, g. noža; nôž vôbec. *Nožik*, akýkoľvek „nožík do vrecka“. Nožíky sú: *Drevenaček*, „chtori ma drevenu ručku a ťe zavira“; *peňicer* abo *penařik*, „o dva abo o tri abo i o vecej nožíki“. — *Drevenačky* („žabykláče“!) v Rozh. menujú *bíčakami*.

Obačic, spozorovať. „Obačela to krovna“, Šarv. „Obačil, že v tej kope jest človek“, Sob.

Obarlovik, -a; drevená nádoba na umývanie kuchyňského riadu podobny nízkeho šaflika bez úch. „V obarloviku ťe umívaju grati kuhinške“, Šarv. — Porov. *tušov*.

Obca, -i, obec; počut hlavne v úradovníach. Zo spis. reči.

Obcahnuc murom. „Ta kerta bula murom obcahnuta“, Bež.

Obdza je na jedného koňa, a ţece (v. ich!) na dva; obdze už malo potrebuju. Ščav.

Obecac, slúbiť. „Grof obecal šicko“, Smiž. „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzu zavolaš“, Hnil. „Com ci obecau, to ci dam“, Sobr. — Popri *obecac* aj *šrubic*. „Zrobila mu šrub, že ſe ňigda nevida“, Rasl.

Obed, -ovac sú bežné: „Do obedu“, Ban. „Jak on može medzi takimi panami obedovac“, Lučiv. — Ale pravda bežnejšie je: *jedzeňe, jesc*.

Obejmuc, objat. „Doraz ho obejmula a poboškala“, Hrab.

Oberra, -i, obrva.

Obezvac ſe, ozval sa. Šarv. „Obezvala ſe!“

Obgart, v. *Ogbart*.

Obhaňac, obhajovať. „Vojak ſe potem oženiel a totu horu obhaňal“, Malov. „Nehodzen ſebe do ňej (= do hory!) takoho foſtra dobrac, obi mu totu obohnaū“, Bež. „Hajtoš ohaňa ľuki a zarna v polu procivko škodníkoch“, Kluk.

Obchodziec. „Richtaroví oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodził“, Rasl.

Obi, spojka, bežná hlavne v podreči z. ungskom. „Obi ſe starij drabi ňepučiu“, Luč. „Nehodzen ſebe... foſtra dobrac, obi mu totu huru obohnaū“, Bež. „Pútaj Panaboha, obú ci pomuh na ſvece ţic“, Dluh. — V samosvojej reči žebi, v. toto.

Obidva. „Kupil kral flinti obidvom“, Šir. „Ocec mi obidva ruky odecal“, Šarv. „Možu u ňej obidvojmi prenocovac“, Šarv. „Budzem ci pisac, jak sme obidvojmi“, Sob. „Šedli na koňa obidvojo“, Hrab.

Obile, -chu; obilie. „Roštovac abo cudzic obile; ten gazda ma veļo obileho (abo zbožeho)“, Šarv. — Z pravidla hovorí ſa len: *zarno*, vidz príklad pod obhaňac.

Obisco, -a; bývanie. „Hoc bûm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo“, Gab. „Ja bi to v obiscu ňetrimal“, Hum.

Obišovce, do -ovec, ū -ořci. (Obišouška škola!) — Obec Obišovce, Abos, v ntor. okr.

Oblak, -a, oblok. „Oblaki pozavirac“, Hanšar. „Do oblaka ſe zapravuju mreže“, Kluk. „Vikladal totu almužnu pod oblaki“, Bert. — Porov. *blaňar*. Na západnom Spiši: *oblok*.

Olapir, objať. „Prišla gu ťomu i do raz ho oblapila“, Bež.

Obleſc ſe, *oblekac ſe*. „Aňi ſe ňemože obfesc“, Štv. „Oblekac ſe“, Hrašovik. *Oblek* znajú popri bežnejších: *šmati*, *šati*, *grati*; *odzev* (spis. odev!) vôbec neznajú.

Obnocovac. „V tej džure obnocovala“, Marg.

Obnoha. „No čekaj, ti dabolska obnoho“, Straš. 24.

Obnožka, -i. Pčola noší mjad v sebe a obnožki na nože na mláde. Červami vořame mláde pčoli z obnožki“. Kluk.

Oboňka, v. *k-šar*.

Oborin, -a. Obec Oborin, m. Abara, v mich. okr.

Oborov, -a. „Šeno ře s pola voži na šop, abo do oborova“, Dobr.

Obradovac ře. „Vun ře obradoval i osemelil“, Straž.

Obrezka deski je obrezaň deski s bokoch, žebi buťa rovna. Jabl.

Obrobic zoz skuri kravu, ovcu, vola itd; z čeho lude jedza meso, to ře obrobi zoz skuri, z čeho řejedza meso, na pr. zo psa, to ře olupi zoz skuri.

Obrok. „Večer zaš koňe mali svoj obrok“, Ban.

Obručne, -eho; *obručanski*. — Ruská obec Obručné, Obrucené, vo vtor. okr.

Obrušie ře na keho, oddať sa do koho. „Jak prišli za mesto do huroch, tu ře obrušili na řeho“, z Filíč Kov. (Slov. Pohl. 1898, 685). „Ře ale obrušel na řu a klasc jej začal“, Orel V.

Obsudzic. „Lajtnantovi... řemec ob-sudzel“, Ken. „Obsudzila krajina, že tot budze kral...“ Sobr.

Obšedlac. „Dva koňe obšedlali a tak pošli“, Šir.

Obšicka. V obci Sveržove tak menujú výšivku okolo límcov na mužkých košeliach, vidz Halaša, ČMS 1903, 71.

Obuv, muž. „Obuv je cesni, bivni“, Šarv.

Obžirac. „Obžirali burk“, Ban. „Raz ře obžirne, ta vidzi...“, Sobr. „Elefan obžirne ře nazad“, Taš. — Aj v Lučiv. podrečí: „Poobzjerat totje starje muri“. Lučiv. — V samosvojej reči *opatrac* atd. od *patric*. Porov. *ohľadnuc ře*.

Obžir. „Obžel a povedzel“, Malov. „Jak mu jednu dať, ta obžel a povedzel: Dzekujem pekne, že me obživeli“, Malov. Porov. *odži*, *oži*.

Ocer, g. *occa* + *čica*. „O-ec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola“, Gab.

„Hutori ku ojcovu“, Gab. — Prevažuje gen.: *occa*, *oca*.

Ocička, -i. „Z řu ře ostra nože; řeka ře može poocilovac z očílu. Ocička je z očíli“, Šarv.

Ocurac ře, opis sa. „Ocural ře ten človek, je barz *ocurani*“, Šarv. „Tam pil, lokal cali dzeň... Jak už taki bul ocurani, že malo co nohi ho vlaďať, posbiral ře ku domu“, Orel.

Oči, pomn. Má rozličné genitivy: 1) Stalo se mu z očí. Povedzel mu prosto do očí. (Obidva prípady z Cepl.) — 2) „Do uč povedzec“, Šarv. „Mňe do oč“, Dobr. — 3) „Ja řemam očoch, tak un miňe muší vodzic. — O starobylosti genitívu pod 1) zdá sa svedčiť, že ho v úsloví aj tý používajú, ktorí inak užívajú genitívov pod 2) alebo 3). Príklad z Čít. V., 483: „Povedajú, že ked ře dzecku z očí stalo,... daskelo raz mu do oč vpluvnuc treba“. Frásy: „Oči pasc na dačim“, Šarv. „Oči viškirac“, Hum. „Oči vistavic“ = vyšpúliť. Šarv. — „Taki oči ma jak na furiku koleska“, Hum. „Ach, očička, řive očka, což tak na sen bijece?“ zo Smiž. Miš. (Pies. 80). V. *oko*.

Očiťic, očistiť. Šarv.

Očimneňe, -a, okamženie. „V tim očimneňu ře do domu navracila“, Gab. — *Okamženie, okamhnuce* vidz tiež.

Očiťišne, na vidomie očí. Sob.

Očvarj, -ra. 1) Nižný Očvar, Alsó-olcsvár, v koš. okr. 2) Vyšný Očvar, Felsőolesvár, v koš. okr.

Odbrehnuc, -ovac, odvrknút, -ovat. Let.

Odbuc ře, odbudnúť sa. „Už veſele ře odbuto“, Šeč.

Odebrac ře. „Odbraň ře od sebe“, Smiž. „Ře odb'eral na vandrovku“, Ken. „Ja ře od vas odberu, pujdu po řeve“, Sobr.

Odecac, odtiať. „Ocec mi obidva ruki odecac“, Šarv. „Hlavi mu odecia“, Sobr. „Ocecal mu obidva ruki“, Šarv. „Oeac hlavu“, Hrab.

Olejmuc. „Ju od ſmerciodejme“, Straž.
Odejſc. „Nigdze neámišodejſc“, Sob.
„Mušímeodejæhetzteho kaſtila“, Hrab.
„Odeſołodnich“, Jabl. — V Hnilč.: *Odejſol*.

Odhadnuc. „Panovehadali,co to take, a nemoħli odhadnuc“, Marg.

Odlivka, hou odteká voda so strechy Hanšar.

Odluhic. „Odlubelmuženuabofajrku“, Šarv. „Jak ſe vihvaluje,... že odlubel od Ferka Terču“, Orel.

Odmahac ſe. „Abi jeli s nimi a že lačni boł, aj ſe barz neodmahał“, Lučiv. „Janko ſe doſc odmahaū“, Bež.

Odmeneč,-nca, oslobođeny od vojenčiny: „Ked me nezabiju pri tambore Nemci, ta me nezabiju hnilčanske odmenci“, z Hnil. Mišk (Pieš. 22).

Odiac od ſmerci. „Kedz ti mhe od ſmerci odňala“, Taš. — Porov.: „Že ju... kralouški kočiš od ſarkaňou odňal“, Straž.

Odorin, -a; *Odorińan.* Obec Odorin, mad. Odorin, v novov. okr.

Odpirc. „Pital ſe na noc. Minar i minarka odpirali mocno“, Šarv. „Dzivče odpiralo, že ſleda“, Šarv. Tiež: „Nebudze od teho odporna“, Šarv.

Odpocnuc ſebe, abo oddihnuć ſebe, to jedno. Šarv. „Tam ſebe odpocnul“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168). Kováčik uvodi aj *odpočivadlo* („na ſtoľku pri odpočivadle“) (SMS 1899, 87), ale to bude vymyslené slovo.

Odpovedac a *odpovedzec* sú rovnak bežné. Z Mark., tu, na str. 225: „Ona odpovedala“. „Treci raz odpovedzela“. Z pravidla má ten význam, ktorý v spis. reči, ale v Zážur. Prísl. na str. 70 stojí takéto „ſpišské“: „Ja ſepijem, ale kedz ma už ponuknu, ta ja ſehodzen odpovedzec“ — odopret. Formu „odpovedzec“ znajú aj v podreči lučivianskom a v jeho bezprostrednom okolí: „On mu odpovedzel“, Lučiv. „Matka ſe zlekla a neznala pram, čo ma na to odpovedzec“, Hnil.

Odroprošcie ſe, rozlúčiť ſa. Šarv. Prirov. *Odebrac* ſe. „Organiſta... zaſípival mu odproščanku“, Straž. 12.

Odrec. „Dereša odarli, skuru židovi predali“, Hum. Miesto *odrec* hovorí ſa aj *olupac*. Porov. *obrobic*.

Odrobina, „Nemam vam co dac, aňi odrobinu“, Rozh.

Odrubac, odlat. „Odrubal jej hlavu“, Sipl.

Odsluha, odmena. „Žebi mu oni taku odsluhu dali“, Vik.

Odsudzic. „Žebi jim kral pravo od судzel“, Geč. — Porov. *obsudzic*.

Odščibnuc. „Z čarneho chleba ſi odščibla“, Vik.

Odtam, odtamadz; ztade. „Nehodni buſi vicahnuc odtam“, Sobr. „Tristo roki odtamadz ſemam ſijakoho znaku“, Bež. Tu aj: „To vodtam tak daleko jak hebo od ſem“.

Odvadzic, odviazať. „Podzce me odvadzic“, Plav. — V. *uvadzic*.

Odvra næac. „Odvra næaňe = druhe oráňe pod ožimino“, Šarv. „Na ožimino ochabime uhori, potim pred živiami jich oreme perši raz. Ú augustu odvracame. Dachtori gazda i hnuj navozi a potim odvrača“, Dobr.

Odžic. „I dzeci ci odžiju“, Šir. „Čo ma z ſima zrobic, žebi odžili“, Šac. — Prirov. *ohžie* i *otie*.

Ogbart, Ogbart, pol. mená obce *Hob-gart*.

Ogdovec, ovdovec. „Buł jeden starí kral a vun ogdovec“, Komar.

Ogon, chvost. Let.

Ohňac, v. *obhaňac*.

Ohľadnuc ſe. „Aňi ſeoħħadoł ſe na ū“, Minds. „Palko ſe aňi ſeoħħad“, Gab. „Ohľadni ſe, či už nas ſtara ſe-lape“, Hnilč. — Aj v Niž. Repašach: „On ſa ohľadnuł a vidil“, tu, 462. Popri *ohľadnuc* ſe je bežné, hlavne v podreči z.-ungskom, sloveso: *obžernuc* ſe, vidza *obžirac*.

Ohlavec, -vca, to, čo mad. kötőfék.

Ohňení, príď. „Ohňena kraloūna“, Bež.

Ohradzani, -an. Obec Ohradzany, Göögöngye, v hum. okr.

Ohreblo, -a, česák. „Koňe ſe česaju zoz ſčetku i z ohreblom. Ohreblo je zo železnej blahi a zubki ma a drevenu ručku“, Šarv.

Ohrizka, -i, ohryzok. „Ohrizku vše zohabela“, Šarv.

Ochabi, nechať. V samosvojej reči všeobecne, len na západe ſpišskom *nachac, ňehac*, v. ich.

Ochpac ſe. „Ochpacuje ſe gu tej mla-dej“, Šeč. — *Chpac* ſe je z *pchac* ſe.

Okaľ, -a. Meno takého, kto má dobré oči. Hum. „Okaľ viškiri oči“.

Okamženie, okamhnuc. Prvé len vo spisoch a u Iudí ſčítalých: „V okamženiu jednu dluhu drabinu zrobili“, Hum. Sem patrí aj Kovalčíkovo: „V tím okamženiu ozdraveje“ (SMS 1839, 85). — Druhé počúť aj v mluve Iudu. V Čit. V., na str. 16. popri „v jednimi okamhnucu“ aj „daskeľo okamhnuce“.

Oko, -a. „Nigda na dzecku ňehrala oka“, tak ſe povi o matke, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. — Obyčajne pomn. *oči*, vidz ho.

Okoťuško, -a. Okrúhly skrajok, na pr. pri prijímaní na spovedi. Malov.

Okrac, odet. „Dzeci treba okrac. Ja priokrajem avojo dzeci. Žena ſe ſumňe priokrala. Vše ſe ſumňe priokraje“. Šarv.

Okrajki, to su deski zo ſkuru. Jabl.

Okreme, osobite. „Totu ribu okreme položili“, Straž.

Okremši, osobitý. „Žebi ſebe dal zrobic jednu chižku okremšu“, Komar.

Okruhle, -eho. Okruhlé, Kerekrét, v topľ. okr.

Okrušinki z chleba, Šarv. „Odrobinki z chleba menujú tu: okrušinki“, Šebeš (Posp. ČMS 1898, 87).

Okrutni, ukrutný. „že okrutne velo peňeži im hibí“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170—171). „Pačila ſe mu okru-tečie“, tiež tam 160. „*Okrutnice* ſe hňeva“, Hum.

Okulare, pomn.; okuliare. „Oči jemu

doraz daľi okuliare zrobic, žebi ſeboľo po-znac, že je cemni“, Rasl. Tu treba uviesť *okurare:* Po boku na ſluhoch temer až ku očom vykukajú zpod čepca tak zvané loki alebo okurare, t. j. vlasys v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš (Posp. ČMS 1898, 86).

Okusac, ohryzľ. „Aži jedno jablučko abo hrušku calkom ňezedla, Iem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola“, Šarv.

Olbrin, obor. Šarv. „Olbrinske zbura-nini zamku“, Čit. V., 219. „Mocni jak olbrin“, Straž. 36.

Olenaca, -i; Olenavčan. — Olenava, Olenó, v sp.-podhr. okr.

Oldomaš. „O. ſe pije, ked ſe daco preda; placi ho, chto bere peňeži“, Šarv.

Ole, olem; nože. „Elefaňe, ole ti ſe raz ňehňi“, Taš. „Ole, bratu, Skođikraku, priňeš koršou vodi“, Hum. „Hole, bratu, dze idzeš, zdakzi ſi“, Hum. — „Olem popaſ na mojo nohi, znam, že ſi ſe take ňigda ňevidzeu“, Bež. „Verušo, podz Iem heū, olem scahni moju ka-mašnu“, Bež.

Olejníkov, -ora. — Olejníkov, Olejnok, vo vtor. okr.

Olcha, -i. „Olcha roſne po mlákoch“, Kluk. „Olcha je ſtron; vipatra hľedka jak lípa. Ked ſe olupi, zostaňe červene drevo; z olupej ſkuri robja garbare farbu“. Šarv.

Oliva, -i. „Oliva je na masceňe abo na paſtehe, — a olej na jedzeňe, na pr. na kapuſtu“. Šarv.

Olka, -i. Ruské obce: 1) Hum. Olka, Homonnaolyka, v stropk. okr. 2) Kriv. Olka, Krivaolyka, v stropk. okr. 3) Stropkov. Olka, Sztrópkóolyka, v stropk. okr.

Olmarija, ſtojacia kastna. Skriňa ho do olmariji“, Smiž. „Omarija je ordinarnejša kastna a ſifoner je fajnejša“, Ščav.

Olovrant, -u. „Zabavili ſe do olovrantru“, Ban. — „Po olovrance ſebe ſebli“, Sob. „Išiel opačie, či ma dajaki orrant“, Lučiv.

Olšarce, -avec, v -arcoch. U Nied. aj Oršavce. Obec Olšavce, Orsóc, v top. okr.

Olšavi, -šaň, v -šavoch. Ruské obce: 1) Niž. Olšavy, Alsóolsva, v stropk. okr. 2) Vyš. Olšavy, Felsöolsva, v stropk. okr. — Niederle obidve obce nazýva: Olšava + Olšava.

Olšavica, -i. Ruská obec Olšavica, m. Olsavica, v sp.-podhr. okr.

Olšarka, -i. 1) Olšavka v Sp., Olyšavka v sp.-podhr. okr. 2) Olšavka v Šar., Olyšavka v mak. okr.

Olšenkovo, -ova (v Košk.). U Hn. Olšinkov. Ruská obec Olšenkovo, Olšinkó, v hum. okr.

Olšov, -a. U Hn. Olša, u Nied. popri Olšov aj Olšovce. — Olšov, Olyšo, v vtor. okr.

Olšovjani, -vjan. U Hn. Olša. Obec Olšoviany, Ósva, vo fiz. okr.

Omamuňie. Ked spí človek na polu na slunku, rozboli ho hlava; o tom sú poví že je omamuňení, t. j. jak bez sebe, Od palenki je ľe omamuňení, Iem opiti. Šarv. „Aňi kočiš nespad zo šedziska, Iem jak omamuňení šedzel“, Orel.

Ometlo, -a. „Pec sе vimjeta s dluhim ometlom“, Kluk.

On, zámeno, aj un.

Onačie, ondiat; hlavne na Spiši. „Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa po-dzel?“ Lučiv. Porov. *ondzec*.

Onakvi, príd., to isté, čo v Zv. Liptovi. Počul som ho v Šarv.

Onda, Onder; Ondrej. Hum.

Ondavki, -vok. U Hn. Ondavka. Ruská obec Ondavky, Ondavka, v mak. okr.

Ondrej, -a. Jedna z piatich obcí, spo-jených administratívne pod názvom Lan-džašfalu, v sp.-sob. okr.

Ondzec, ondiat. „Šicok narod vodtam sе viondzeū het“, Por. *onačic*.

Onokouč, -ovec, ū -oúcoch. Rusky: Onokoúč, -ovec, ū -oúcoch. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“: Onokovci. U Nied. Onakovce. Ruská obec Onokovce, Felsödomonya, v ungv. okr.

Onučki do čižmoch. Šarv. 1

Opacka (strana Siplaku). U Niederleho Opačka, u Hnatiuka Apad. — Opatská (strana Siplaku), Széplakapáti, v koš. okr.

Opacke, -eho; idzem na Opacke, bul na Opackim. U Nied. Opatovce. — Opatské, Szilvásapáti, v koš. okr.

Opaka, -i; *Opáčan.* Obec Opaka v Sp., Opáka, v geln. okr.

Opaka, -ej; v Opakej. Obec Opaka v Ab., Opáka v koš. okr.

Opal. Drevo na opal. Sob.

Opalchac snopi, t. j. Iem zoz vekšeho omlacie. Šarv.

Opalka, -i, Oberučný plýtký koš na nosenie piesku, zemiakov atd. Šarv. Z väčej opalki furman kŕmi kone. Túto i vtedy menujú tak, keď je z plátna a nie z dreveného pleťiva.

Opametac ž. „Nemožu sé opametac, dze on tak'e grati vzaľ“, Jabl. „On sé opametaľ“, Hrab.

Opasek + opasník. „Každi mal za opaskom pištole“, Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169—170). „Bača... vzať svoj opasník na seba, valašku do ruky“, Lučiv. — Hore spomenuté slová počuť hlavne na Spiši, popri čerces, v. toto. — V Gerlachove dla dra Radzikowského („Č. Lid.“ X., 305) „dřive nosili... opasník, ozdobený prackami“, ale dnes je už opasník „zahodený“. — Opasky zahadzujú spolu so starým odevom sedliac-ky po celom území, hlavne v blízkosti miest.

Opatrič, pozreť. Opatrec ho idzem. Išli svojeho occa opatrič. Šarv. „Ja som bul tri mešace chorí a sce me řeprišli opatrič“, Plav. „Janko išol zač po chiz-koch opatrac“, Rasl. „Či jim dovoli isc švet opatrec“, Jabl. „Prišla opatrec ku-dzelnícu“, Hnil. „Nej Iem idze opatrič“, Ud. *Opatrovanka* = assentíka, dla Irem. v Let. *Opaterlivi* = opatrný, Kal. 1887, 84. — V podreči lučiv. aj *opačic*, v. tu, 429.

Opentani, príd. „Znal, že je nje samo-

svoja, že ona je už s čertami opentana“, Bat.

Opesce. Čiastka ruky nad päštoú. Šarv. *Opina*, -ej. Obec Opinná, Ófalu, v ntor. okr.

Opitac se, v. *pitac* se.

Opakovac, oplakávať. Šarv. „Cali na-rod oplakoval ho“, Kal. 1887, 79.

Opred ľeho, naproti nemu. „Poslau svojich sluhoú opred ľich“, Sobr. „Kočíšoj rozkazau, obi išou opred ľoho“, Bež.

Opresek, -ska; postruhnsk. „Dam ci falat opreska“, Žir. Týmto významom počul som slovo aj inde. V Čit. V., na str. 45. najdeš: „Matka miški dva ušila, dnu opreski jím vložila: každej z ľich po dvacec dala“... Z tohto sa dá zátvárať, že opresek znamená aj „pogáč“. Formu „opresnok“, tamže na str. 46., považujem za ruskú.

Oradlo, -a. „U nas še ore z oradlami i s hokami; z oradlom še šturca“, Smiž. — V. *pluh*.

Orečík, -a, nem. ortascheit. Na vahí jest orčíki, co še na ľich štrangi prikapčaju. Šarv. Aj *barco*, v. ho.

Ordov, -a, mad. hordó. „Dva ordovi vina vpijeme“, Smiž. — Málo bežné popri domácom: *bečka*.

Ordzovjani, -vjan, v -v'noch; Ordzo-v'enčan, ordzov'eňski. — Obec Ordzoviany, Ragyče, v sp.-podhr. okr.

Orečník, v. *orek*.

Orechova, -ej; na O-ej. Obec Orechová, m. Orechova, v sobr. okr.

Orechovica, -i. Ruská obec Orechovica, Rahonca, v ungv. okr.

Orek, mad. örök. Že je to slovo maďarské, a nie slovanské („ú-rek“), o tom dosiaľ jasne svedčia poniektoré kraje. V Humennom sa povie: Kupil na orek (örökre — na večnosť). V tejto fráse rozšírené je slovo orek (v strednej slenčine: úrek) po celom Slovensku a strednoľovenškou podobou „úrek“ ako aj týmto jeho významom („kúpiť na úrek“) dalo by sa ako-čak odvodzovať zo slo-

vanského, ale vo východnej slovenčine má *orek* aj taký význam, ktorý sa nedá pritiahať pod význam „úrek“ a ktorý neomylne potvrdzuje maďarský pôvod slova. V Humennom a v okoli takto sa odberá žena od svojho umrelého muža nad hrobovom: „Na orek orečni, Bože muj serdečni, s tebú še rozlučam“... Na orek orečni = *na večnú večnosť*. „Orek“ tohto významu a prídavné z neho „orečni“ musel som tedy spolu s „orekom“ prv uvedeného významu. — Z pravidla je *orek*: sedliacke sedenie. „Gazda... orek zoz 30 gboľoh pozustali ma“, Kal. 1887, 68. „V calich Ž ovcoch ľeprevi majetok caleho orečníka 30 utra“, Čit. V., 57.

Orekovac, horekovať. Šarv.

Oreski, -oho. Obec Oreské, m. Oreszka, v mich. okr.

Orešt. „Von ho dal žandarom do oreštu“, Pap. Aj *harešt*, *herešt*.

Orkucani, -can. Obec Orkucany, Orkuta, vo vtor. okr.

Orlich, -a. Ruské obce: 1) Niž. Orlich, Alsóörlich, v mak. okr. 2) Vyš. Orlich, Felsőörlich, v mak. okr.

Orlov, -a. Orlov, m. Orlo, v vtor. okr.

Orsacki, -eho; slúžny. Všeobecné. Teraz sa už ujíma aj *solgabirov*, mad. szolgabiró.

Ortuš, krčovisko. Hum.

Ortovac, krčovať. „V lese pňaki viortuju a tak zrobja roľu“, Šarv.

Ortutova, -ej. Obec ruská Ortutová, Ortutó, v topł. okr.

Orturka, -i. „O. je na ortovaňe“, Šarv. Vidz aj ČMS 1899, 8. — Je takej podoby ako motyka vo Zv. Eupči, ale o vela dlhšia

Oružin, -a. U Hn. Ružin, u Nied. popri Oružin aj Starý Ružin. — Obec Oružin, mad. Óruzsín, v ntor. okr.

Osoba, -i. „Ja už muším tu bie do rana, že ja totu osobu uvidzim“, Hrab. „Ešte taku šumnu osobu ľigda ľevídzeli“, Šir. „Buť na spitovini pri totej osobe“, Plav.

Osobic. Hori statek do osobnej maštalňi *odosobic*. V. *osobni*.

Osobitni, príd. „Pošli do maštalňoch, uvadzili koňe, každi mal *osobitné* svuj valou i drabinku“, Ban. — Po východnoslensky je vlastne: *osobni*.

Osobitví, príd.; podivný. Šarv.

Osobni, príd.; osobitný. „Osobne pokladz hruški, jabluka a šlivi“. „Poslal osobních posloch ku hoscom“. Šarv. „Do osobnej chižki ju posadzil“, Sob. „V našim chotaru v Išli je kupel a v ňej švabľova i slana voda, každa osobne“, Šebn. „Osobne vistaveni dom“, Vik. „Preto taku meňšu maštalňu osobnu ma, bo kadzi ſe mu statek dahtori pohoreje, zaraz... ho do ňej odosobi“, Kal. 1887, 69.

Osobníti, príd.; podivný. „Chmuravi a osobníti človek bul, najradší čas svuj troví s robením zlata a s hvezdovedu a inšim takim“, Hist. 81. — Utvorené pravdepodobne z *osobni* po príklade madarskom: *osobni*: kúlön; *osobníti*: kúlönös. Domáce slovo: *osobitví*, v. ho.

Ostatní, príd., Šarv. a po celom území. Nikdy nie: *pošlední*. „Za ňimi išli i šicke ostatne liški“, Šarv. — *Naostatku*, nikdy nie „koňedčie“.

Osterha, -i. Trebikoňina ſe suſi na osterhoch. Osterhi gázdove domu beru na Žimu. Kluk.

Ostopec. „Ona calkom ostopela a ňenala, co ma hvarec“, Lub. (Tu, 296.)

Ostri, príd., 1) ostry, 2) prísny. „Zarez na ľeho ostry kričel“, Šarv. „Richtar vidal ostri rozkaz“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171). „Ona potom ostry hvala“, Hnilč.

Ostroha, -i. „Ostroha je, s čim husar koňa džubbe; *ostrožka*, s chtorú ženi pirohi vikraju“, Šarv. „Popchli koňe z ostrohami“, Filice (Kov. Sl. Pohl. 1898, 686). „Koňa rezko z ostrohu pohnil“, Kov. (SMS 1898, 59).

Ostroū, -ova. Obec Ostrov, Osztró, v sobr. okr.

Ostrorjani, -vjan; ostrovjaňski. Obec Ostroviany, Ostrópaták, v ſir. okr.

Ostrožka, v. *ostroha*.

Osturnia, -e; Osturňan. Ruská obec Osturňa, Oszturnya, v starov. okr.

Osuha, -i. „Šíhova osuha alebo mraz“, Čit. IV., 128.

Oš, -i. Na oši kolesa. Kap.

Oselka, -i. „O. je z kameňa, z ňu ſe ostra kosi“ itd. Šarv.

Osika, -i, osika. Šarv., Kluk.

Osikov, -a. Obec Osikov, Ossikó, v ſekč. okr.

Ošivec, osédivet. „Ejče ledvo bul dvaceadročni, jak mu už... kandri ošiveli“, Čit. V., 144.

Ošivenci, príd. I tu bežné v titulatúrach. V Šarv. uvedenou formou. „Pana ošivenceneho biskupa“, Rep.

Oštvercac, v. štverce.

Očust, -u; erdrutschung.

Otarhaní, príd.; otrhaný.

Otava, -i. „Perša trava, co rošne na lukoch, vola ſe ſeno, a druha je otava“, Dobr. „Druha trava ſe vola otava“, Kluk. „Ej, mam kousu naklopanu, mam ja kousu dobrú: koší travu i otavu...“ Hnil. (Mišik Pies., 19). V pôvodine: neklopáne.

Otrok, v Let. dľa Iremského vraj to, čo mad rab. To je nie pravdepodobné; hádam to, čo mad rabszolga? (V. SMS 1904, 52).

Oráčňa, -i. Ovce ſe trimaju v ovčarňi. Šarv., Kluk.

Ovče, -ho. — Obec Ovcie, Kisvitáz, v ſir. okr.

-ovo. O podreči lučivnianskom píše dr Radzikowski v Č. Lide (X., 307): V Gerlachově na označení majetku od majiteľu upotrebují jmen: Šponerovo, Šeržoro, Luižovo, Vesterovo atd. T. j. majetek Šponera atd.

Ovoc, žen., g.-i. „Nízke stromi z ovocu“, Šarv. „Ovoc rošne na ovočním strome“, Kluk.

Ovrant, v. olovrant.

Ozda, ozdaj. „Že ozda tam najdzem pravdu“, Ken. „Ozda mňe daju prinčezu za ženu“, Straž. „Ozda von tam

budze“, Sobr. „Teraz ozdaj po tebe pridu“, Kluk. „Ozivaj še, hlaše, po hroch, po leše, ozdaj še milemu do ušoch a doňeše“, Smiž. (Miš. Pies. 75). „Moj kmoter ňemuši bic naozdaj mertvi“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). — V Ud. aj formou: *ozdať*.

Ozor. Dla Iremského v Let.: jazyk. (SMS 1904, 50)

Ozoročci, -ovec; u očci. — Obce: 1) Malé Ozorovce, Kisazar, v seč. okr. — 2) Veľké Ozorovce, Nagyazar, v seč. okr.

Ožimina. Žito i pšeňica še vola ožimina, Kap.

Ožic. „Ožil, i bul tak jak perše“, Sob. V. *obžic, odžic.*

Oživic. „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobíš, jak buli, tak ci końec! Ona še barz zlekla... a preto jich oživila“, Šarv. „Žaba ňesla travu v pisku, taku, eo šicko oživuje“, Sob.

Pa, prva čiastka skráteniny *paťe*, v. túto.

Pacer, -a. „Človek ma križe, medzi križami pacer“, Šarv.

Pajerki, pomn.; pátriky. „Pobrala si im zlatje veci, persaene s palcoch, pajerki zo šiji“, Bat. I *pancerki*, v. ich.

Pacolat, -u. „Mal taku hladku a šumnu tvar jak pacolat“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — V. *patolat*.

Pačie. „Prišiel ma schvalne opačic“, Lučiv.

Pačie še. „Icc, dze še ci pači“. „Co še ci pači, ta ze mnu zrob“, Šarv. „Podzme, ked še ci tu ňepači“, Rasl. „Zaš še mu popačela“, Marg. „Či še ci budze pačie ť nich jeden“, Jabl. — Aj v Orlove: „Kraľovi choc i chudobna ſa spači: ſetko jedno, bo on bohatuj“. Aj zo Ždzaru podáva Mišik (Pies. 126): „Paci še mi, paci juhaska manira“. — V podreči z. ungskom tiež: „Onder, mňe še ten pan ňepači“, Hum.

Pačka, -i. Pačka dohanu, Šarv. — Paklik.

Pugač. Žena vežne bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahñece, rozmangluje abo rosklapka, a to še upeče na ſparherce na blaže abo v rure. To menuju i „langoš“ abo „vakarka“; kabač ňepovime. Šarv. „Sama ši za mnu hodzila a masne pagače nosíla“, Brutovce (Miš. Pies. 50).

Pahrođka, por. pol. pogródka. V kuchni je pahročka z kameňi murovana, na ňej še kladze a na ňej vari, i teraz jest po prikľetoch pahročki; v hižoch lem ňporherti. Kluk.

Pach, pachac, pachnuc. „Počul toten pah“, Bard. „Co mi Boch pošať jaku kvitku, taku ja tebe, Lenorko, dam po-pachac“, Seč. „Ked popacham, ta hoc pod horama... budze daco zamurované, ta ho mušim vinajec“, Sipl. „Tu dzeška kvet barz pachnie“, Lem.

Pachľovac(?). „Ludze v dňešejším čaše řem za svetsku mamunu pahljuu“, Orel.

Pachnoce. „Bradu mal až po pas, pachnosce až po ſzem“, Šarv. — Vidz palec.

„Pacholek je chlapec do 16 roki; *pahrobek*, čo na ženeni“. Štefko v Batiz.

Pajedorac, hnevať. Let.

Pajse, v. *pasc.*

Pajstruna, -i. „Ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vŕpiti što“, Orlov, tu 462. — Počul som to slovo v smysale „komory“ aj na užšom území východnej slovenčiny, môže byť od neposlovenčených Rusov. Ale ho podal aj Kov. z Gan.: „Paňi rechtorke muki zoz pajstruni navidomoči ubivalo“, SMS 1901, 83.

Pakostov, -ora. U Nied. aj Pakastov, u Hn. len takto. — Obec Pakostov, Pakasztó, v stropk. okr.

Palanki, pomn. „Plot z deskoch“, Šarv.

„Palčina“. V Čit. V., 411: Palčinu rubač = „rohožnec“. „Palčina“, z čoho rohožie pletú a čím domce pokrývajú. Rastie po močaristých miestach.

Paťe, veľmi bežná skrátenina z *pať*

lém: patri lém; v strednej slovenčine tiež počuť: páč len! — Obiehajú ešte aj takéto skráteniny: *Pa*, *pačem*. Príklady: „Pale, nam treba chlapca, učňa“, Seč. „Na svoho muža poveda: Pale, tu muj muž za mnú prišou“, Sobr. „Podz lém, podz, *pače pa*, chvalabohu veľku radosc mam“, Seč. „Ona skričela: *Palém* jak idze paradők, aň še ľehoľadne na mňe“, Minds. — Príklad neskrátenia: „Ženo, *pat lém*, mojoho brata dvojo dczci tu!“ Bež.

Paľec, -*ca*; prst vôbec, tedy nielen veľký prst. „Paľec ma take časťki: *pachnosc*, *pahnosc* (= necht) a *čelenko* (= hánka).“ Vicahňem ce za palcom“, Treb. — Veľký prst je: *paľuch*: Rukavice s jedným paľuchom. Šarv., Orel. Toto slovo máme zaznačené už z r. 1587, už vtedy bolo priezviskom: „Ja vlastná rodička a cera Mateja Palucha“ (Sas. Let. IV., 74).

Paľin, -*ina*; u -*ine*. Obec Palin, Pályin, v kap. okr.

Palota, -*i*; u -*ce*. U Hn. Polata. — Rus. obec Palota, m. Palota, v hum. okr.

Paľuch, v. *paľec*.

Pancerki, pomn. „Pancerki stebac“, Vlk. — V. *stebac*.

Paňkac, pekne prosit. „Tak velo occa paňkau, že ocec povedeū“, Sobr. „Preči daū še majster *napaňkac*“, Bež. „Tak von mu eja už šumne *popaňkal*“, Pap.

Paňovce, -*ovec*. Obec Paňovce, Pány, vo Štorech. okr.

Pántlika, -*i*, mad. pántlika; stužka. Rozšrené.

Papcun. „Papcun je z muki. Muka še zmieša s vodu a še rozotre na sucho, potom vežne ženska šekač, ta ho na koritku pošeka na tak drobno jak fizola; potom še uvári, da še na misu a jje še z maslom abo z brendzu abo z mľekom“. Kluk. V prísloví: „Pošekam ho na papcun“, Smiž.

Papcunek je „prevarene kvašne mlieko zo sciranku“, v Zbor. a v okoli.

Papin, -*ina*; u -*ine*. U Hn. Papina. — Obec Papin, mad. Papina, v smn. okr.

Papir, -*a*. „Do papira cukru“, Seč. „Kupil sebe... ližku malu, kus papira“, Gab. — Gen. na -*u*, v Čit. V., 223: „S jednim malim harkušom papiru“, je azda zo spis. reči.

Para, -*i*; nem. paar. „...jim v calim svece pari ļebulo“, Straž. „Jes' mu para za mor'om“, Sobr. — Všeobecné: Paru razi, za paru časí.

Parcička, -*i*; malá „parta“. „Nescela ši nošie parcičku zo zlata; teraz budzeš nošiť čepec — hola plata“. Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Parhamatki, pomn., dla Iremského mad. pereputy, cókmók. Let.

Parcha, prašivá nemoc. Let. „Tak oparšivel, co už na calim sivece tak'eho džada ļebulo, jak on“, Geč. „Už ho vežu na šviňi, ej, bol to žid *paršivi*“, Odor. (Miš. Pies. 45). Zdá sa, že sem patrí i *Parchatki*: Za parhatki dakohu hodiť von. Let. (Parchatky — prašiny = prašivé vlasys?)

Parchovjani, -*vjan*. Obec Parchoviany, Parnó, v seč. okr.

Parihuzoče, -*ovec*. Ruská obec Parihuzovce, Parihuzóc, v smn. okr.

Paripa, -*i*. Suhi kuň bodajjak, či pański či šedlacki. Šarv.

Parobek, v. *pacholek*.

Purovac. „Budze znac o takej, co bi mu za ženu parovala“, Sobr. — še: Ptački še paruju. Šarv. — Porov. *para*.

Tarsuň. „V parseuňi taki vlastni jak Lajoš“, Geč. „Budu šicke na jeden parsun“, Vlk. „Moj chlop ře taki v parsoni jak buť po mňe“, Smiž. — Vidz persona.

Paršivi, prašivý; v. *parcha*.

Partek, -*ka*. „Partek abo obrus je jedino; stul prikrijeme s partkem“, Šarv. „Stol še prikrijie s partkom abo obrusom; partek je z domašného platna a obrus z tkačského platna“, Ščav. — Dla Iremského v Let. partek = plachta; dla Pospecha v Šebn. tiež plachta, ktorá sa užíva včas daždu, chumelice atd. (ČMS 1898, 68). — V Ceplici *partok*, -*ka*:

obrus. — Pôvodne kus zrebného plátna, porov. pol. *part*, ktorý slúžil i na prikrývanie stola i na zahadzovanie ženám na chrbty proti daždu atd.

Pasc, pásť. „Statki pajsc“, Šeč. „Šviňe pajsc“, Lub. „Huši pajsc“, Marg.

Pascjerski, v. *pastir*,

Pasek. „Ja mom taki pasek, co ked še do ľeho opašem...“, Gab. — Por. *opasek*.

Paskudni, príd., „chtó všadzi zamača jazik, dze mu ľetreba“, Šarv. V Zátrur. Prísl. 7. je „šar.“ porekadlo: „Šumna paskuda, ťemže na jedno oko šlepa“. (Pôvodne o koni.)

Pasoučku to, co *klambra*. Hum.

Pastir, -a. Šarv. „Pastir paše kravi“, Kluk. „S kulagu straší *pastirj* statki“, Kluk. „*Pastirká* paše kački“, Hrab. „Doraz mušel grati *pascjerské* poobljekac“, Lučiv. Toto posledné len v podreči lúčnianskom; inde: *pastirski*.

(*Pastrav*). Od tohto slova prídavné: *past(r)ovi* a *past(r)ovni*. Z druhého uvodí Radzikowski podstatné *pastovník*, *pastviště* (Č. Lid X., 307) a z prvého počuješ podstatné v Kluk.: „Idz pasc statki na *pastovisko*“. Pôvodnejšieho slova „*pastvá*“ som nepočul. Mimo Spiš je najbežnejšie *pašvisko*, v. ho.

Pašvisko, -a, skomolené z *pastvisko*. „*Pašvisko*, dze še statek paše“, Šarv., Hum. — V. *pastrav*.

Patkaň, -aňa; m. patkány. Šarv., Kluk.

Patolat, -u; mad. patyolat. Šarv., ale aj inde. Už v listine z 1613 touto formou: „Jeden štuk pašolatu tureckeho“ (Sas. Let. III., 81).

Patric, pozerať. Po celom území. V Ken.: „*Patrjiť*, či dagdze švetlo ľes spatri“ (= neuzre!). — Povšimni si imperatívov: „No, *pater*, ženo moja, už ľebudzeme vecej hľadovac“, Harih. „*Pater*, očče, priviedla som ci troch parobkoch“, Jabl. „*Pat* dajaki sposob, žebiš me nadzvihnuť“, Taš. „*Patce*, dzeci mojo, to vam prisľucha“, Straž. „*Opalce* dvoimi, bo ja to ľeverim“, Šeč.

Patric še. „Skladli šicko jak še patrelo“, Šeč. „Toti zaš pošli na večeru a malí šicko jak še patri“, Ban.

Pavlani, -tan. Obec Pavlany, Szepeszentpál, v sp.-podhr. okr.

Pavlovice, -ovec; u -ořečich. Obec Pavlovce v Ung., Pálóc v kap. okr.

Pavlovice, -ovec. 1) Kapušianske Pavlovce, Kapičávágás, v topł. okr. — 2) Kecerovské Pavlovce, Kecerpálvágás, v topł. okr.

Pazdture, pomn. „Pazdture ma pes abo mačka“, Šarv. „Zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do pazduroch a lecela s nim“, Lučiv.

Pazucha, -i. „Tak ho vzal medzvedz popod pazuchi“, Lučiv. „Vziaťa persceň z pazuchi“, Gan.

Pažník, -a; trávnik. Šarv. aj inde.

Pčice, -oho. U Nied. Pčice. — Obec Pčičie, Peticse, v hum. okr.

Pčola, -i. Pčola noší mjad v sebe a obnožki na nože na mláde, a vosk duje zo sebe. Mláde pčoli volame červami. Ked še viroja, to je roj. Kluk. — V poludňovo-západnom Spiši: *včela* a *ščela*, v. tu, 443.

Pčolník, -a; včeliniec.

Pec, -a. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša: *Pec*, -i. Do peci kuric. Lučiv.

Pejc, päť. „Buľi pred ňím s pejc kroki“, Hrab. „Jeden o pejc hlavi“, Sipl. „Mam pejcoch žencoch“, Kap. „Pejc stovok sen poslať z Čínsku“, Ud. Pejcerco = pätoro, Hnil. Peccero = pätoro, Hum. „Pejemci študenci“, Kluk. — Ale: petnac, petnasti.

Pejsc, v. *pesc*.

Peklani, -tan. 1) Kecerovské Peklany, Kecerpeklén, v ntor. okr. [Ich staré meno: Peklani na Olšave.] 2) Pillerovské Peklany, Pillerpeklén, v šir. okr. [Za stará: Peklani na Šviňce.] 3) Usovské Peklany Úszpeklén, vo vtor. okr.

Peľuchy, *peľušočky*; plienky. Vidz Kol. Zpiew. II., 509. Ten význam je neodškrieviteľný z obsahu pesničky, ktorú Kollár uverejnil (I., 152), a potvrdzuje

sa aj strednoslanskými pozostatkami tých slov, tak vo Zv. Lupči to isté musely znamenať „peleche“: Zober si tje peleche a idz, teraz = handry, bezcenné kusy šiat. V pol. pielucha: povojsk.

Peňazstvo. „Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim“, Sob.

Peňažok, -žka. „Do grajcaru išli dva peňažki“, Stropk.

Peňeži, -žoch. „Peňeži buli“, Jabl. „Nešem polno peňežoch“, Hnilč. „Chto najvecej peňežoch domu prineše“, Lub. — „Peňeži rozrucac abo rozmarnič, to jedno“, Sob. — Aj v podreči z.-ung-skom.

Peper (?), -pru, „Za mech pepru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 86). I *piper*, vidz ho.

Perašin, -ina; petržlen. Mesto perašina rucil do kotla paa“ (Slov. Pov. 281). Vidz aj *petruška*.

Perdnuc. „Somar perdnul“, Malov.

„*Perlík* je veľki mlátek“, Kluk. „Jak biju oňi žirace železo svojima čežkima perlíkami“, Čit. V., 28.

Pernata (?). „Ona šla do komori a tu vidzi polno pernati“, Hnilč. — *Perie*.

Persečň, -a. „Ked je ňepravda, tu je persečň“, Gan. „Šňaťa svoj *persečenek* a daťa dževčecu na ruku“, Harh. „V tejto džire od ňej persečň pital“, Straž. „*Persečň* ſe mu vitracel“, Rasl.

Persona, -i. „Prejednu personu obid“, Šarv. „Večeru pre tri personi“, Rasl. — S prichýlením ku slovu *persuň*: „Bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo“, Cepl. — Bežné je aj domáce *osoba*, vidz ho.

Persí, -i; prsník. „To z mojej pravej persí. Zato ja totu persí odrezala...“, Lem.

Perši, prvý. *Same perše*: najsamprv. *Od perša*: od prva.

Perun, -a; hrom. Všeobecné. „Perun uderel“, Šarv. „Zjojčela... jak bi do ňej perun uderil“, Seč.

Pervistka, -i. Krava, chtora ſe perši raz oceli. Šarv.

Pese, -i, päť. Šarv. Často aj *pejsci*. „Živan mu zavjazať ruki pod pejscoma“, Ostr.

Pesc, pieč. „Pesc pečinku“, Šarv. „Pošať doraz kupic... prašeta a dať jich upjesc“, Harih. „Zabil jedneho zajaca. I trefel ho písc na totim mescu, dze jeho brat skameňeti bul“, Šarv.

Pešník, -a; chodník. Šarv. aj inde. V tom istom význame: *dražka*.

Pešo isc (nie peši), Šarv.

Pešt, -u. „Idzem do Peštu“, Šarv., Malov. atd.

Petejoúce, -ovec, u -oúci. Obec Peterjovce, Petőfalva, v stropk. okr.

Petkoúce, -ovec, u -oúci. Obec Petkovce, Petkóč, vo vran. okr.

Petrikoúce, -ovec, u -oúci. Obec Petrikovce, Petrik, v mich. okr.

Petroúce, -ovec. 1) Petrovce v mich. okr., Petróč v mich. okr. — 2) Petrovce v stropk. okr., Oroszpetróc. — 3) Petrovce v Ung., Petróč v ungv. okr. (Lok. u prvých dvoch: ū Petroúci; u tretieho názvu: ū Petroucich.)

Petrovce, -ovec; Petrovčan, petrovski. Osada adm. pridelená ku *Graňču*. Ich meno: Graňč a Petrovce, Grancspetróc, v sp.-podhr. okr.

Petrovjaní, -vjan; v -vjanoch. Obec Petroviany, Szentpéter, v ntor. okr.

Petuška, -i, petržlen. Šarv., Kluk., Ščav.

Pevni, príd., istotný. Šarv. „I oňi pevno ešče ňevečerali“, Gab. „Čert pevne pridze i po mně“, Bard.

Pchac. „A mu jeden druček ſpicati vphali do zadku“, Hrab. „Braca ešči dalej ho pophalí gu temu koňu“, Sipl. Vidz: *ochpac* ſe. — V Košk.: „Kelo maju u svojim dome dziroú, ta ňaj ſetke *pozapúchaju*.

Pic, piť, je intereſtantným svojou skladbou v tejto vete: „Pije vinko zlatim poharičkom“, Markuš. (Miš., Pies. 57).

Pijak je v harle, prez ňeho idze voda do žaludka; vola ſe i gagor. „Hrtan“ neznám. Šarv. Kašč.

Pijani, príd., opitý. — V osnote z N. Repáš: opituj.

Pikorce, -ovec. Admin. spojená s Abramovcami, v levoč. okr.

Pilhov, ova; pol. Pilhovjon. — Pol. obec Pilhov, Pilhó, v Lubov. okr.

Pilní, príd. „Daj pilní pozor na sebe“, Hrab. „Mam pilnu robotu“, Barc.

Pilník, -a. „S pilníkom sé piluje“, Šarv. „Pilník je, s čím sé piluje“, Kluk.

Pilnovac. „On to barz pilnoval“, Dan. Odor. (SMS 1896, 160).

Pilovac, v. *pilník*. — Aj „klatí sé piluju“, Čít. V., 92.

Pilovini, -in; reziny zpod píly. Šarv.

Pinkoúce, -ovec, u -oúčich. Obec Pinkovce, Pinkóc, v ungv. okr.

Pipasar, mad. pipaszár. „Na pipasaru je naverchu kostka a v kostki zašrubovaní eicek“, Šarv.

Pipec, -pea; „p. ma kura na koncu jazika“, Šarv.

Piper (?). „Dva-tri pohariki horkej s piprom“, Orel.

Pipka, -i. Pipka ma prikrivku, žeby oheň ľevilceľ. Do pipki sé dava *pipasar*. Šarv. — „Pipka“ je všeobecne rozšírené, ale v okoli Lučivnej je doma *fajka*, pravda, už popri *pipke*. Aj Radzikowski uvodí z Gerlachova „pipku“, Čes. Lid X., 305. „Pipa“ som nepočul. Z pipki sé *kuri*, v. ho.

Pire, -a, perie. „Co ma pire na sebe, to sé skube, husi sé skubaju a pire z nich sé dava do perinoch. Pire sé paru“ (— perie sa pára). Šarv.

Pirgac, *pirgacik*; netopier. Počul som v Šarišskej. Por. *spiraňec*.

Pirko, -a. „Pjirko noša parobej za kapeluchom zoz kvitkoch abo z kohutoch“, Kluk. „Hlopi sebe daju za kapeluch *pirko*, to može byc zložene ľelem z kvitkoch abo z ružoch, ale i z ptaka može byc, z kohuta itd.“ Šarv. Nielen za „kapeluchom“, aj za čiapkou nosia „perá“: „Mila moja zadrimala, ja zaspal, ach htože mi zpoza čapki *pjerkó vžal*

sa *rijú*: „A čože tam robiť v zahradke želenej? Vijem ci pjerečko z ruzički červenej!“ Odor. (Miš. Pies. 44).

Piro, -a. „Dam ci jedno *piro*“ Smiž.

Pirskac. „Vidziš, jak z toho železa iskri pirskajut“, Bež.

Pisac, mazat. „I jej napisal znak na čolo a potom šickim tim, chtore v burku buli, popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. — Ale *pisac* aj novovekým významom: písat.

Pisana, -ej. Rus. obce: 1) Nižná Pisana, Alsópiszana, v mak. okr. 2) Vyšná Pisana, Felsópiszana, v mak. okr.

Pisc, v. *pesc*.

Pisk, -u; pysk, pri ľudoch len potupne: „I po pisku mu dať“, Šir. „Gazda uderil ho po pisku“, Bert. „Daj jej jednu po pisku“, Bež. — V jednej a tej istej osnote z Vranova, str. 366 tu, podávajú sa takéto tri špeciálnosti: „Zaš mu dať jednu po pisku“. „Šedz sebe, ked ci dobre, bo jak ľe, ta ci dam jednu na pisk“. „Umarti stanul a podzekaťa mu za t te tri po pisku“. — Por. *pišček*.

Piskor, -a. „Piskor žije v blace, vola se i čik“, Sibr.

Piskorovce, -ovec, ū -oúci. U Hu. Piskarovců, u neho po mad. Piszkoróć! — Ruská obec Piskorovce, Piszkoróć, v stropk. okr.

Piskorac, papulovať. Po celom území.

Pismo, -a. 1) Písmo: „Chlapcové sé viučili šeľjaki jazik aj šeľjake písmo“, Straž. 2) List: „Nigda jedno písmo od Janča nedostala“, Seč.

Pišček, pyštek pri vtákoch. „Cali dzeň aňi pišček ľeotvoril“, Kovalčík SMS 1899, 89.

Piščolka, -i; pišteľka.

Pitac, prosíť. „Pitac za muž“, Hnilč. „Pútal Panaboha o jedno sto bankouňok“, Dluh. C. — Pitam pekne = Prosím pekne.

Pitac sé sa viaže 1) s genitívom, hlavne na Spiši: „Pita sa ho“, Lučiv. „Še ho kral pital“, Hrab. 2) s datívom;

„Ta vec še pita strednemu bratovi“, Sipl. „Smertka še mu pitala“, Malov. „Pital še kmotrovi“, Barc. „Člevek pita še jomu“, Taš. „Pita še tomu juhasoj“, Bež. — Iné zvláštnosti zo skladby: „So vi mňe še pitace za moju fraj'erku“, Bež. „Zaraz še pital o svoju ženu“, Šarv. „On še čepita o jedzeňu, ale o smerci“, Ken.

Pitni, príd. Podobný. Mi vidzeť na na našom inašoj pitni persceň. — Matku paňu mladiču pitnu jak jesť ti. — To pitna taka paňi jak moja. Všetky z Komar. — Príslovka „pitne“ znamená „podobne“: Pitne tak — jak bi ja — zrobí. Soč. „Pitne do tej jami zašol“, Žir. Ale znamená často aj „ráve“, a sice popri tejto príslovke. Pitne tak = práve tak. V osnove zo Žirovce: Jak prišli nastred lessa, tam pitne utrafeli pod šibeň. (Tu, 355.)

Pitrova, -ej. Ruská obec Pitrová, mad. Pitrova, v sekč. okr.

Pitrovce, -ovec. U Nied. aj Petermanovce. Obec Petrovce v Šar., Pétervágás v topľ. okr.

. *Pjadz*, -i. „Jeden džadek a to bul na pjac hlap“, Hnilč.

Pjest, -u. „Vžala do ruky pest“, Harh.

Plachta, -i. „Do takej starej plachti naviazala“, Hnilč. „Zakrili ho v kostele plachtu“, Marg. Porov. partek.

Plameňik, -a. „Še peče pred pečivom na probu, či je cesto skisnute“, Kluk.

Plani, príd.; zlý. „Bul plani rok“, Geč. „Každi znal, že plano zrobila“, Barc. „Ked planeho pana čerci vžali“, Bert. „Že ona plana gazdiňa“, Štv. — Hlavne v samosvojej reči. Por. odli.

Plaňik, -a. „Ic mi z oč plaňiku“, Kal. 1887, 57.

Plaňina, -i. „Ohto zna, či si ho ňe-zabil, ti plaňino?“ Hrab.

Planka, -i. „Sbirali planki, dzive... hruški a jabluka“, Čit. IV., 167.

Plaňac še. Po poľ. plátať się. „Po lesoch še plance abo bluka“, Šarv. „Čežšu

robotu ňevladal, tiž še po lukoch, po lesoch plantal“, Kal. 1887, 47.

Plast. Na rohadle su ručki, hradzeľ; plast, co zelezo na ňim pripasane. Štúbica je, co še z ňu spojuje hradzeľ s plastom. Ščav. — Porov. *pluh*.

Plata, -i; záplata. „Na nohavicoh ma platu na place“, Šarv. Pijaci hovorievajú: „Palenku pi, a platu na platu bi!“ Počul som v Šariškej. Hádka (Straš. 28): „Plata na place, ihla v tom nebula, co to?“ — Kapustná hlava. — „Čepec... hola platal“ Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Platek, handrička. „To tak'e nožnički, ked vežne platek hoc jaki a zastrihne do ňeho... jak'e grati bi chceť mac, tak'e še mu staňu“, Jabl.

Platiení, príd., plátený. „Vracil še... zo zimnu vodu a platienu rentu“, Kal. 1887, 59. „Še prebleču do hrubich platiénich šmat“, Čit. V., 410.

Platva, -i. „Na hredoch naokolo počabane platvi, do platvoch su krokví pozakladane, po krokvoch ľati“, Kap. — Opačný opis mám zo Ščav.: „Platvi še zapravja do krokví, na platvi pridu ľaty“. — Podľa Lindeho Slovenska by bol prvý opis správny. Pod *platwa* b) píše: „Płatwy na balkach poprzek leżące, krokwí na sobie trzymające... Dachstuhlschwellen“. Ale je pozoruhodné, že v Slovníku Boocha-Árkossyho (III. vyd.) *platwa* znamená aj „dachstuhlschuelle“ (pod *platwa*), ale aj „dachsparren“ (pod *platwe*). Môže byť tedy, že sa dotyčné významy dostaly do východnej slovenčiny rôznostou prameňov.

Plaveč, -vča; v -vču; plavecki. U Nied. aj Plavča, Palveha. — Obec Plaveč, Palocsa, vo vtor. okr.

Plavnica, -i; plavnicki. U Nied. aj Plavonica. — Obec Plavnica, mad. Plavnica, vo vtor. okr.

Pleban, -a, farár. Len evanielici menujú svojich farármu.

Pleco, -a. „Vžal pušku na pleco“, Šarv. „Kral ju poklapkal po plecu“,

Šarv. Mn. akk.: „Až po pleca“, Šarv. „Ber na pleci tot sipaňec“, Sobr.

Plechocice, -ic; u -ici. U Nied. aj Plechovcice. — Obec Plechocice, Pelejte, v seč. okr.

Pleso, -a. „Plesami volame vodi v Tatrhoch, čo stoja, take su: Štrbsko pleso, Batizovsko atd.“ Bat. Štefko.

Pletki, pomin., klebety. „Pre pletki zavarti šedzel v berecincu“, Straš. 13. „Šízke jaziki i to pletkareli“, Straš. 4.

„*Pleveň*, *plevňa* abo *stodola*“. Hanšar. *Plit*, plť. „Sedli na jeden plit“, Šarv.

Plivac, plávav. „Jak general drílel malara do mora, on plíval a prišiel ku jednej inzuľe“, Ken.

Plokac, plákať. „Viplokali ho v körice“, Smiž. — V Šarv. som počul: *plokac*. Por. *prac*.

Ploske, -eho. Obec Ploské, Lapispatak, v ntor. okr.

Pluh, -u. Menujú ho miestami, hlavne po Spiši: *hok* (+ *huk*). Niektorí ich rozoznávajú: „*Pluh je dreveni a hok železni*“, Mark. — Iného pluhu užívajú pri prvom oraní, a iného pri druhom. Pri prvom oraní sa zem „*šturca*“. „*Šturca* sé“ ri-jakami alebo oradlami. „*S rijkom* sé *šturca*, po persi raz zem prevraca; po druhu raz sé ore s hokom“, Jabl. V Jablunove rozoznávajú ešte *šlenčak*, „*tak vypatru jak rijk*, lemže *skridlo* ma širše na obrácanie zemi“. V Smižanoch rijk menujú *oradlom*. „*Grule* sé šadza i vi-oruju hokom“. — „*Pluh* sé uvadzi na *koľca*. Kolca maju nazadku hužev, do tej hužvi sé šturi hradzeli pluhu“, Šarv. — Zo Ščav.: „U nas mame leiem *rohadlo* ne *pluh*. Pluh bulo stare rohadlo na inakši sposob robene“. Zdá sa byť totožným s *ruchadlom*. — Pospech takto vyčítuje čiastky pluhu: „*Hradzel*“, naň sa pripraví „*slupik*“, nazadku *džadek*, potom *ručki*, *klučik*, *naklad*, *skridlo*, *plast*. (CMS 1899, 8.)

Pňak, -a. 1) V lese pňaki viortuju a tak zrobia rolu. Šarv. — 2) Pňak abo natoč je to, co sé drevo rube na ňim.

Šarv. — 3) Vežme jeden pňak pčoloh. Marg.

Pobačic, zbadať, spozorovať. „*Zaraz pobačel*, že to už ſedobore“, Šarv. — V. *bačic*.

Pobačic ſe, popáčiť ſa. „*Pritim* aj na princa patri, bo ſe jej pobačiu“, Sobr. — V. *bačic* ſe.

Pobic. Dzecko pobic. Sob. Čekaj, ſak tebe ſkaraňe pobije. Dan. a Od. (Miš. 1896, 167).

Pobilasti, príd. „*Voda Cisi*... je na rovňinach pobilasta, namuliſta“, Čit. V., 178.

Pobuc. „I tam kuſčičko pobuň“, Rasl. *Pobudovac* ſe. „Oňi ſe tam usadomeňi i pobudovali ſe tam“, Ken.

Pocisek, -ska. „*Oheň* ſe roztriba po pecu s *pocjeskom*“, Kluk. „*Pocisok*, ſím ſe rozharňa po pecu oheň“, Hum. — (V Pov. Prost., soš. 6, str. 7: *potiesk*, *potis*.)

Počliivi, príd. „*Počlivi* človek, t. j. stateční“, Šarv. „Ked je dahdze dlužen... to plací počliivo“, Straš. 7.

Počlivosc, -i. „*Nedostali* počlivosci“ = Nepohostili ich. Šar. (CMS 1903, 85). „U toho kraľa lepšu mal počlivosc sluha jak kraľovič“, Ban.

Pocme, potme. Por. *cma*.

Počarňasti, príd. „*Skura* jedli je počarňasta, abo ſiva“, Čit. IV., 138. — Por. *počaromni*.

Počaromni, príd. „U nas tak; poví ſe i barnasti“, Šarv. „*Šrusovo* bistro, okruhle, počaromne oči“, Čit. V., 269.

Počepic. „Naša mlada jak babka, počepila ju svatka“, Ud. — Por. *čepic* 1).

Počítac, prečítať. „*Odebrala* pismo... i počítala ho“, Šarv. „Za to mi pre tebe umarla, jak mi tvojo meno a slovo počítala“, Seč. — O peniazoch: „*Počítai*, bulo dzevečdešač zlati“, Dluh. /C.

Pod. 1) Žebi zaklau toho koňa pod princom“, Sobr. „Koč stanou pod kramom i pod Jankom“, Bež. — 2) „*Višlo vojsko pod paradu*“, Sobr.

Podac m. *poredac*, hlavne v nárečí

lučivnianskom. „Óna podala“ = povedala. Bat. „Podali, že nema ucekac, ale branic“, Gerl.

Podarovať, darovať. Všeobecne rozšírené. „Som tri sestri podaroval vám“, Smiž. „Ja jim toti veprí podarujem“, Treb.

Podbiť, podraziť. „Vuz jeden... ho podbil“. „Žebe me dahdze dajaki pijani kočiš nepodbil s vozom“, Orel V.

Podbirac. „Košač koší žito a žena za ňim podbira“, Šarv.

Podejma, -i. V. *tuz*.

Podhorode, -da, u -du. Obec Podhorodie, Váralja, v sobr. okr.

Pod(h)radz, -a; v -u. Zamek leži za Pod(h)radzom. Pod(h)radžan. — Spišské Podhradie, Szepesváralja.

Pod(h)radzik, -ika. Obec Podhradzik, Sebesváralja, v ťir. okr.

Podkasane rukavi mala. Straš. 27.

Podli, príd., zlý. „Ten sin barz podlo robil“, Vran. „Budz doma, bo to podlo po ſvece chodzic“, Sobr. — Hlavne v podr. z.-ungskom. Por. *plani*.

Podlupki, pomn. Z kalaraboch liſce ſe ſe potrebuje i na podlupki, pokel je mlade. I z kapusti tiž može zrobic podlupki. Šarv.

Podňac ſe. „Ten ſe podňau zaveſic ho“, Luč. „Kedz ſi ſe do toho podňau, to svojo koňč“, Sobr. „... ſe podňal, že princezu vihleda“, Hum.

Podnebeňe, -a; podnebie v ústach. Hum.

Podnímac ſe. „Ten ſe podníma, že un kraſne rohi pozníma“, Gab. Vidz *podňac* ſe.

Podoľinec, -inca. Obec Podolinec, Podolin, v Lubov. okr.

Podolok, ženská spodná sukňa z plátna. Hum.

Podpinki, pomn., isté huby, v. *hubi*.

Podproc, -a. Obec Podproc, Lazon-patak, v sp.-podhr. okr.

Podražni. „Podražni je, chto je v draže“, Šarv. „Pri malej brance zmiňne chodník, — podražni ňezna ſe dze po-

dzec“, Čit. V., 86. — Aj *podražník*. Čit. V., 204.

Podritka, v. *kudzel*.

Podsadek, -dka. („Podsadcon“) Spojený s Lubovianskym zámkom. — Poľská obec Podsadek a Lubov. zámok, Szadekklublóvar.

Podzec, m. *povedzec*. „Nechcela si mi podzec, dze ſi bola“, Bat. — V. *podac*.

Podzec ſe. „Dzeže ſe teraz podzejeme?“, Ken. „Dze ſe jej... ſeſtra z poſceľi podzela“, Štv.

Podzvolic ſe. „Še ci podzvolime, že ſicek ten len spredzeme“, Hnil.

Pohaňač, -a, „pri oraňu pohaňa koňe“, Šarv. „Pohaňi je, chto koňe abo voľi pohaňa“, Kluk. Mišk uvodí zo Smižian: *pohonič*, ale v pesničke (Pies. 88). — V. *kočiš*.

Pohaňčar, -a. Toho ſebe vše pojednalí za pohaňčara, tak jak kupce (= so statkom!) maju svojich pohaňčaroch Luč.

Pohlava, -i. „Dzevec roki žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela“, Capl.

Pohvarac, ohovalat. Let.

Pochod, -u, ſlúžnovský okres. „Mi patrime k *pohodu* ſirockemu“, Šarv.

Pochodzic. „Muším znac, z jakeho rodu pohadzam“, Šarv. Mám ho naznačené aj zo súſednej ruſtiny: „Ona ſa potom toho žobraka proſila, že zkadi pochodiť“; tu, 461.

Pochopic, pochytia. „Svoju mladu kísasoňu pochopeū do tancu“, Bež. — V. *chopic*.

Pochorec ſe, ochorec. „Raz ſe jím matka pohorela“, Šarv.

Pochovac. „Vžal teho trupa i odňis ho na cintir... i tam ho sam *pohoval*“, Šarv. — V. *chovac* 3).

Pojd, -a; poval. „Pojd je nad hižom, s pojda ſe idze po rebríne“, Kluk. „Spadnul s pojda“, Capl. V. *pujd*.

Pojsc, v. *pujsc*.

Pokajac ſe. „Lebo hlapec zomre od strachu, lebo ſe pokaja“, Hrab. „Un ſe pokajaū a potom žili dobre až do émerci“, Rep. — V. *kajac* ſe.

Pokel, pokil; pokla, pokli. „Žebe ſe dalo ſikemu ſič, pokel oceec i matka ſepridu domu“, Šarv. „Ja čapku... vežnem, pokel ti ho zmiyeš“, Rasl. „Budu ſi nu tancovac, pokil ju ſeušmerca“, Šarv. „Pokla pridzem tam, ta me čekaj“, Hum. „Žili pokli jim Buh života dal“, Sob. — V Humennom mi povedali, že je pokla ſedliacke a pokel panſké. — Porov. *doki, dokla*.

Pokoleňie, -a, rodina. „Vežnem ja totu princezu. Tak doraz pristalo cale pokoleňie“, Sipl.

Pokońec. „Staňeš gu kripce pokoniec jej hlavi“, Sobr. Porov. *konec*.

Pokovac koňa = podkováť. Kluk.

Pokrijome, potajme. Veľmi rozšrené. Nezdá ſa byť slovenským. V Orlove: „Kral potim píſal pokrijomu koč“. V N. Ružbachách: „Vsitke ſe pokrújmu ſmjal“.

Pokriva, -i; prhlava. Hum. „Kebi ſi bul, ſuhajíčku, spravedlivi, dala bi ſom ci pjerečko z rozmariji. Ale ci ho ſe dam, bo zakazal pfeban, — ſem z pokrivi“, Kol. Zpiew. I., 140.

Pokričnica, -i. U Hn. Koprivnica, u Nied. popri Pokryvnica aj Kaprívnicô. — Obec Pokričnica, Kapronca, v topł. okr.

Pokrutka, -i, oblička Šarv.

Pokuj, -koja, popri *pokuj*.

Pokus, trochu. „Pokus ſe najedli a napiili“, Šarv. „Či bi ſemuli dac pokus palenki tim vojakom“, Šarv. „Z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabiť“, Bard.

Pola. Predložka, hlavne v z.-ungskom podreči užívaná. „Pola toho zlatoho duba“, Bež. „Ale jich pola oblaka ſit“, Sobr. — V samosvojej reči vraví ſa *pri, popri:* *Pri* Trebišove (povedia na pr. v Koſiciach) a *pola* Trebišova (v z.-ungskom podr.). — Ale počuť už v z.-ungskom náreči aj *pri, popri*. Tak v Sobraniach (v. horejší príklad) počuť aj „u posceli *pri* oblaku“. — V. *pri*.

Poladňe, v. poludňe.

Połakorce, -ovec. Obec Połakovce, Połakóć, v topł. okr.

Połaň a Połana. „Prišoł na jednu polan“, Lučiv. „Prijeł na jednu polanu“, Lučiv. „Poſol na druhi dzeň ſam na totu połaň“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170).

Połana, -i; u -i. Ruská obec Połana, Sztrópkópolena, v stropk. okr.

Połani, -an. U Hn. Połanka. — Rus. obec Połany, Krajnópolyana, v mak. okr.

Połanka, -i. 1) Połanka v Ab., Lengyelfalva v koš. okr. 2) Połanka v Ung., Sárospolyánka v sobr. okr. 3) Nechválova Połanka, Nechválypolyánka, v snin. okr. 4) Sečovská Połanka, Szécsopolyánka, v seč. okr. 5) Tovarnianska Połanka, Tavarnapolyánka, vo vran. okr.

Połanki, -nok. Ruské obce: 1) Nižné Połanky, Alsópolyánka. 2) Vyšné Połanky, Felsőpolyánka Obidve v mak. okr.

Połanorce, -ovec; v -oceci; połanovski. Obec Połanovce, Polyanóć, v sp.-podhr. okr.

Polednie, v. poludňe.

Polen, v. pulni.

Połanka, prvotné meno terajšieho Tátraszéplaku. Teraz ho volajú: Šepljak.

Polknuc. „Priloži ku ustom, połknut, hutori matki: Čuješ... v našej studni víno“, Plav.

Polni, v. pulni.

Poło, -a, pole. „Poſol rano na polo koſic“, Žir.

Polo Čarni, -a, -oho. — Obec Čarno-pole, Feketemező, v kap. okr.

Połoma, -i. U Nied. aj Połom. — Obec Połoma, mad. Połom, vo vtor. okr.

Połoń, -ova. — Obec Połov, Polyi, v koš. okr.

Połońska, v. polovica.

Połovac. Ohto poļuje, je jager. Šarv. Slovo połovac je všeobecné. V. *połocník*.

Połovanka, -i. „Na połovance buši“, Lub. Vo V. Šariši: *połuvka*.

Połovica, -i. Až do polovici. Lučiv. Vekša polovica vojska ſe v more potopila. Šir. Vžal peňezi ſem od hlavi a połovičku odniſ do rimskeho otca.

Šarv. Jednu chustočku hadvabnu na polo rozodrala a jednu *poločku* Ludvíkovi dala. Straž.

Poločník, -a. Poľovník hadku zahadal. Lem. Všarišské *jager*, vidz pod „poločac“, je nie rozšírené.

Položnica, žena na polohu. Iremský z Let. Znajú aj *poloh*: „Jeho žena v polohu bula“, Šarv. — Dla Iremského i na takú sviňu povedia „položnica“, ktorá sa má prasť.

Poľšča, -i. „Vino z Hedali vožili do Poľšči“, Hum.

Poľubic „Ach, Bože moj, jaki to žal, ja poľubil a druhí vžal; ja poľubil poza ploti a druhí vžal do roboti“. Brutovce (Miš. Pies. 49).

Poľubic se. „Jak von tam popatreū — ta ho už žima zbilá, tak mu ēe prinęzna polubila“, Bež.

Poludnie, -a. 1) Juh. „Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze biele vojsko“, Ban. „Štiri strany sveta su: zachod, východ, polnoc a *poludnie*“, Ken. — 2) Poludnie. „Popoludnu pridzem“, Cepl. „Tam ēpi každe polednie“, Harih. „Tot vtačok višol napoledne na čihiu“, Žir. „Povedzeli jej: Dobre polodnia!“ Košk.

Poľurka, -i. „Hodzili do lesoch na poluvku“, Šarv. aj inde.

Pomedzi, v. *meži*.

Pompa, -i. Mame studňu i na pompu, tam ſe voda dobre pompuje. Kluk.

Ponahľac se i *ponahľuc* se. „Se ponahľali“ Rasl. „Poňahlajme ūe“, Hrab.

Ponjbuch! Skrátené z „Pomahaj Pan-buh“. Plav.

Pondrov, -a. Z vajiček chrobaka vi Lehnuti červ. Čit. V., 299.

Pongracorci, -ovec, v -ovci; pongracovski, Pongracovčan. — Obec Pongracovce, Pongrácfalu, v sp.-podhr. okr.

Poňva, -i. To veľka plachta, na cto-rej ūe suši zarno, i vuz ūe z ūu zakriva. Šarv.

Pop, -a. V cirk. reči tak nazývajú farára ruskej viery; v svetskej reči obyčajne len *pľeban*. „Mam buč podľim

popom, voľim buč dobrim chlopom“. (Por. Zátor. Prísl. 186.)

Popatric, pozreť. „Slebodno prince popatric, či taki je jak na obraže“, Sobr. „Na mñe popatri“, Bež. „Idz, Janču, a *popat* tam, jaki tam jes' tovar na ūife. On prišou *popatric*“, Sobr. — V. *patric*.

Popava, -i. „Koši travu i otavu, i ūenu popavu“, Hnil. (Miš. Pies. 19).
Popchnuc. „Doraz popchnul do brata chudobného“, Žir.

Popka je v stredku oka. Šebn.

Poplatocaú čižmi. Kor. — V. *plata*.
Popojutru, pozajtrí. Šarv.

Popoludňu. Bež. — V. *poludnie* 2).

Popovski. „Jak zme obliečene vov povskejch šmatoch“, Šarv. — Por. *pov*.
Poprad, -u; popradzki, Popradžan. Mesto Poprad, m. Poprás.

Popravie, poreparovať. „So mu popravil bokanče“, Dluh. /C.
Poproč, -a; v -u. U Hn. Podproč. — Obec Poproč, Jászómindszent, v ūereh. okr.

Popsuc, *popsuc* se; pokaziť, — sa. Chto velo pije, popauje žaludek. Šarv. Chto velo čita, popusu ūe mu oči. Šarv. — V. *psuc*.

Porač, -a; na P-ču, Poračan. Ruská obec Porač, mad. Porács v novov. okr.

Poradziec. 1) Poradiť čo: „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Bard. 2) Poradíti si: „Vidzel ūepracel, že ūeporadzi nič“, Malov. „Už potim ocec nemohoť s nim poradziec“, Lučiv.

Poratuňek, -níku. „Poratuňku ūijakoho ūemala“, Straž.

Porcinal, porcellán. „Miski porcina-lovo“, Šarv.

Porisko, -a. Drevená rukoväť do rúbacieho alebo kopacieho nástroja. „Co vidzim: motika i ūekera hori, ūem po-riksa zostať“, Šarv. „Dal sebe spravie do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Porobic. „Odpovedzeli mu, že mu žena to porobelá“, Geč. „Može bic, že jej porobic dal, že tak skoro Czernického zapomnula“, Straž. 5. „Gana hcela ūi-

ckim vov zamku porobic, ale jej *porobeňsko zopsula modlitba kaplana*“, Orel.

Porostov, -ova. U Nied. Porostovo. — Obec Porostov, Porosztó, v sobr. okr.

Porovnak, zároveň. „*Kral išou do svo-
ho burku aji z ňím porovnak*“, Bež.

Poruba, -i. 1) Kamenná Poruba, Kô-
poruba, vo vran. okr. — 2) Nemecká
Poruba, Németporuba, v sobr. okr. —
3) Ruská Poruba, Oroszporuba, v stropk.
okr.

Porubka, -i. 1) Porubka v hum. okr.,
mad. Porubka. — 2) Porubka v sobr.
okr., Ördögporuba. — 3) Porubka v topł.
okr., mad. Porubka. — 4) Krajň. Po-
rubka, Krajnóporubka, v mak. okr.

Porucac, zvrhnút. „*Dva buň... žrebne
kobuli, doraz tam obidva porucali ha-
četa*“, Barc.

Porukorňik, -a, ručitel. Sob.

Porvaz, povraz. Všeobecné. „*Porvaz,
co kolo sveta obstaňe*“, Sipl. „*Uvadzel
ju na porvaz*“, Šac. „*Jake porvazi, šicke
mi na kiju pouvadzaň*“, Šarv. „*Uvadzic
na porvazek*“, Šac.

Porvislo, -a, povrieslo. „*Vjažeme do
porvisla*“, Šarv. „*Kolo tej kopi peň-
žoch bulo porvislo okruceno*“, Lub.

Poscel, -i. — Posciľ (+ poscel) oblesc,
preblesc, pos(t)lac.

Poscelic. „*Jak mam poscelic?*“, Geč.
„*Vev maštalni pri karmeňu a posciľanu
najvekša čistota nej budze*“, Kal. 1887, 70.

Posdarac sé. „*Jak oňi prišli do svo-
jeho occa, ta sé posdavaňi*“, Olc. „*Tak
še posdavaňi a do smerci vedno dobre
žili*“, Harh.

Pospolu, hned. „*Pospolu idze zavolac
vjeterneho krala*“, „*Sitko virachovaťa
naraz, jedno za druhim pospolu*“, Mark.
— V poludňovo-západnom kúte Spiša.
Porov. *doraz*.

Postac, -i, postava. „*V postaci hlop-
skej stala*“, Šarv.

Postav, -u, súkno. Aj v poł.: „*Burk
s carnem postavem obiti*“; tu, 455. —
Postariňik, -a, súkenník.

Postavic. 1) Križ postaveňi pri draže.

Sob. — 2) Zišli ſe ľudze, žebi ho po-
staviac za kraľa. Sobr. Už taki gazda
bul, co ho za richtara postaviň. Barc.
Ja ho postavim za ľloveka. Šed.

Postavic sé. Z Hrab. (tu, 218): On
ſe muší tu postaviac o dve hodzini. Že bi
ſe doraz postaviň na kraľov rozkaz ku
kraľovi. — Ustanoviň ſa.

Postreblík, poſtrebit. „*Ņescela ſi no-
ſic venek poſtreblani; teraz budzē ſoſic
čepce poterhaní*“, Hnilč. (Miš., Pieš. 36).

Postrednečia, -ia. (U Hn. Postredňa
ves, u Nied. M. Lodziňa + Loziná.) —
Obec Postrednevska, Kisladna v ntor. okr.

Postrehnuc. „*Idz a lehňi na ťu, obi
toti britve až do kosej jej poſtrehlí*“,
Bež.

Posilar. Poſílal peňeži z Ameriki“,
Šarv. „*Z domu vše jim ťem poſiuňali,
ked peňeži pitali*“, Rep. „*Grajcare od-
kladaň, co svojej chudobnej maceri...
poſeľať*“, Ken. — Na celom území ſom
nenašiel príkladu, ktorý by oprávňoval
piſat zásylka.

Poša, -i. — Obec Poša, Póssa, vo
vran. okr.

Pošatovac. „*Inaš znať, že kraľ pujdze
opatrec, ta skorej pošatovať tim gan-
kom*“, Komar.

Pošpocic sé, potknút ſa. „*Pošpoci ſe
koň pod ňim*“, Čít IV., 159.

Potim. Počut aj *potem*, *potom*. „*On
ſe potim oženil*“, Hnilč. „*On potim ostaň
v lese*“, Lučiv. „*Vojak ſe potem oženel*“,
Malov. „*Potom ſebe spokojne žili*“, Gan.

Potoki, gen. Potok. U Nied. Potoka,
v mak. okr.

Potratovac, poł. potratować. „*Čom ti,
sinu, skorej ſespomahal, ked ſi vidzel,
že keľo ľudzi ſarkaňe muſeli potrat-
vac*“, Straž.

Potučki, -čkoch. U Hn. Potočki. —
Obec ruská Potučky, Potocška, v stropk.
okr.

Poukrijome. „*To mu ta jeho sestra
poukrijome ťurila ťvabelňičku*“, Lučiv.
— Por. *ukrijome*.

Pouvadzovac, pouvážovať.

Poūgare, len v mn. počte užívané. Členovia obecnej rady. Hum.

Poval, -i. „Poval je nad izbu“, Lučiv. „Nad chižu na hredoch je povala“, Kap.

„Povalina je vrch izbi od spodku“, Kluk. „Poľno lenu až po povalinu“, Hnil. — Ale v Ščav. „povalina je nad izbu“. V skutočnosti niet protimluvy vo význame týchto slov. Jedni od spodku určujú *poval*, iní svrchu.

Povara, -i; starší valach. „Po bačovi druhí sú vola povara, ten odvaruje ženčicu“, Šarv.

Povedac + povedzec. „Vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala“, Straž. „Tak jej pov'edzel“, Hrab. „Kral jim povjedzel“, Jabl. — Obidve formy sú zamieňajú — po celom území. *Povjesc*; na Spiši miesto povedzec. Let., Mark., Jabl. Všade podobami: *povjesc*.

Povesc še. „Rozpovedzela... o všickim svojim povedzeňu, jak sú z ňu stalo“, Bard.

Povetrica, -i. „Ked sú starhne povetrica“, Čit. V., 283. „Poveterica je, ked je diždž, viter, i hermi pri tim“, Šarv.

Povodz, -i, povodeň. Všeob.

Povodzic še. „Stuj, lebo zle sú može s tebú povodzic“, Kal. 1887, 58. — Por. *povesc še.*

Povon. „Gazda behať za veľkom povon“, Ud. „Lubovňa... povonka zo Ščinku na Levoču sú sdava“, Straš. 4.

Povražiť, počarovať. „Šestra nesce bie povražena“, Štv. „Jendžibaba povražela Haňčík, žeži sú na brata hňevala“, Lub.

Pozdišovce, -ovec; u -očci. Obec Pozdíšovce, Pazdics, v mich. okr.

Pozdravkač, pozdraviť sa. „Tote dvojni pozdravkali: Panboh daj ščesce!“ Minds. „Až sú zlekla, jak som jej pozdravkal“, Kal. 1887, 50.

Pozor, -u, v. pozur.

Pozorovac. „Budzeš pozorovac každi čas“, Straž. — Zdá sa mi byť zo spis. reči. Olyčajne: *bačic*.

Pozur, pozoru. Šarv. „Daval pozur“, Gab. „Davať pozor, chto to pridze gunmu“, Lučiv. „Toten mundjer kralovski, ta ja muším na ľeho pozor dac“, Ken. — Zdá sa byť zo spis. reči.

Poznejši, prísl. neškoršie. Šir. V Bert.: *poznejši*.

Poznávať, polutovať. „Vun ju požátoval i pitał od ľej prebačeňe“, Komar.

Požičiť, požičať. „Vojak požičiu mu“, Sobr.

Prac. „Dzjevki stavjať vodu, že budu rano grati prac“, Hnilč. „Grati sú perus s pestom; bez pestu sú plokaju“, Vik. V Poprade v zvarke „varja“ „šati“, po dedinách „zvaraju grati vo zvaracim ťafu“, takto na pr. vo Vik. — Z Šarv.: Biližna sú perše virajbe a tak vipere. — Rajbac = kničkať.

Prafundorek, -dorka (Kluk). Obec Prafundorek, Praksalu, v geln. okr.

Prahi, pomn. „Bul za vojaka v Prahoch v Čechoch“, Šarv. Kašt.

Prakorce (Prakendorf, Prakfalu), umele utvorené meno Prafundorka, v. ho.

Pram, hned. V Hnil. a v najbližšom okolí.

Prameň, -eňa. Pol. promieň. „Slunko dava od sebe ceple prameňe“, Ščav. „Prameňe slunečne“, Šarv. „Ochraňoval nas... od palacich prameňov slunečních“, Kal. 1887, 47. („Ostatne prameno slunka zrobí kočec robotom“, Čit. IV., 108. — Tejto formy sú nikde nepočul.)

Pratuc daco. „Šicko popratac v hižoch“, Harh.

Pratac še. „Prataj sú ztadzi“, Hrab.

Praurouce, -orec; u -očci. Rus. obec Praurovce, Prauróč, v stropk. okr.

Prave. „Princovi bulo prave na ženeňu“, Šarv. „Prave kravi išli do vodi“, Hanšar. „Prave vona... na poscel lehnuc mala“, Bež. — Je rozšírené po celom území popri výrazoch „vlašne“, „pitne“ („pitne taki“).

Pravo, -a. „Mi prišli gu tebe na pravo“, Taš. „Na vtorok pojďsem do prava“, Treb. „Ja ľehodzim po pravoch“,

Sob. — „Tedi vam budu *pravo sudzic*“, Taš. „Tu naš *pravosudník*“, Taš.

Pravocie še. Počul som ho na viac miestach (v Mark., v Šebn. aj inde), ale sa mi predes vidí byť spisovným.

Prazni, príď. „Pošli potom na frištik, ... prazni šicko bulo“, Ban. Počut aj *pražni*: „Mam taki mišek, pražni“, Gab. — Pol. prónyz.

Pražinka, -i, žiarený chlieb. Hum.

Pre-. Čo predpona slovies v celku zodpovedá predpone *pre-* v spisov. reči. Ináce: 1) *Predzed*, („Šarišan je Pulski z dzedza predzeda“). Šarv. *Prernuk*. Batiz. — T. j. praded, pravnuk. 2) *Pre-stredok* = prostriedok. Šebn. 3) *Pre-vidzec* = predvidet. „Ta som už previdzel, že v dzedziňe ďalej bivac nebudzem, bo šicke ľudze sé na mňe hnevnaju“, Dan. od Od. (Miš. SMS 1896, 167). „A. duškom previdzel, že darebne je šicko dišputovaňe zoz timto faľčenim človekom“, Kal. 1887, 64. — Mohlo by sa myšľať, že je spisovnému „predvidet“ základom nem. „voraussehen“, a vslen-skému „previdzec“ maď. „átaltni“, ale máme aj *prepatric*, o ktorom sa nedá pochybovať, že je slovanské. Tiež: *Prepis* m. predpis („Či neznaš prepisi vojenske“, Ken.). Tu spomeniem aj *preci* m. proti: „Kuč jich čekal preci dzveroch“, Šir. „Ja mam veľku drahu preci sebe“, Sipl. Tu nám podávajú svetlá pol. prewidzieť, przepatrzyć, przepis, przeciw.

Prebačie, prepáčiť. „Už vam šicko prebačím“, Šarv. „Naj prebača“, Treb. „Panove mu prebašli“, Pap. „Varta hceľa mu prebačic“, Harih.

Preblec še, preobliec sa. Šarv. aj inde. „Preblek sé nazad za prostaka“, Barc.

Prebuc. „Už jednu noc husar prebol“, Žir. „Ked si dva noce už prebuň, ta aj treco... prebudzeš“, Sobr.

Preci a prci, predsa. „Preci“ je bežné hľavne na Spiši: „Preci bi si ti mohol prisť“, Lučiv. „Že im to už raz *preca* dachto uvari, — *precii* im to nicto nigda

neuváril“, Vlk. „No preci mam co jesc“, Hrab. „*Precik* sedla s ním“, Smiž. — Aj v Plavnici: „Preci našo dzívče sebe zastužilo“. — Forma *preci*, pol. przecie, na ostatku územia: „Preči sé bala, že budze mušec plakac“, Šarv. „*Preč* jej bulo žal za mužem“, Šarv. „*Prečik* ju skrišil“, Sob. „Ti sé nebuj prečik“, Eub. „Husarovci prečik nebulo na volu“, Ken. „Preči povedz“, Sipl. „Ja ju prečik ťechcu za ženu“, Košk. „Neznał, že ona ho prečik klame“, Komar. — Interessantné je, že na Spiši majú formu *preci*, hoc v súsednej poľštine je *preći*: „Hoć me matka ťaťa ušmeriť, preci nom Panbuh dobre doť“, Slov. ves.

Preco, prečo.

Prečítac. „Viňala pismo prečítala“, Šarv. „Ked... ten kurent prečítal“, Straž. — Bežné popri *počítac*, v. ho.

Predki, pomn. priadky. „Hodzila čeľedz do kudzelnnej hiži na predki“, Bard.

Prednovek. „Čas pred novim urodzajem“, Šarv.

Predza, -i. „Predza na nože sé za ním i potom ešči cahala“, Bard.

Preharsciec. „Chce velo preharsciec, malo dovjedna scištie“, Čit. V., 487. Preklad maďarského: A ki sokat *markol*, keveset szorít. Slova „preharscie“ som nepočul, por. *harsc*.

Prehasnorac. „Dala mu teľo peňeži, eo jich ňemuh prechasnovac“, Kap.

Prehvarec, prehovoriť. „Nemohla ani prehvarec“, Hrab. „Nesce prehvarec“, Dluh. C. „Stavaj mila, z brobu holbokeho, prehvar ku mňe slovičko“, Vider. (Miš. Pies. 65).

Prejma, -i. „Prejma v ploce idze od slupika do slupika, na īu sé pribijaju štahjeti“, Ščav. Inde: *rigle*.

Preklace sé na ním stanulo = *Kliatba* sa na īom splnila. Hum.

Prekladanič, -a. Pletené pečivo v Hum. a v okoli.

Prekliatstvo, (Sob.), to, čo *preklač*, v. ho.

Prekopu brac = Priekopu kopať. Malov.

Prekušie daco = prehryznúť. Veľmi bežné.

Prelaz, -u. To miesto, kde sa cez plot prechodi. Hum.

Preliignuc, prehltnut. „Dakedi i kaminky preliigňe“, Čit. V., 270. „Schvací ho a s dobrim appetitom preliigňe“ (bočian totiž), Čit. III., 9. — Por. *polknuc*.

Prelknuć. — „Čermaček ... bi hodzen prez jednu hodzinu šessto muchi prelknuć“. Por. *preliignuc*.

Preložic sebe žaludek = Objedením pokazit si žalúdok. Šarv. aj inde.

Preminka, -i, premena. „Nebulo na ňim žadnej preminki“, Straž. 23.

Prenošeni (kepeň), obnosený. Sob.

Prepadnuc, prepadnúť sa. „Princeza jednu noc prepadla“, Hum. „S tim prepadla i nícto ju vecej řevidzel“, Ban. — V. *propadnuc*.

Prepatric. „Un prepatriel na oči“, Sob. „Kuščičko prepatriľ“, Rasl. „Juk s vodu oči sebe počapkal... doraz prepatriel“, Žir.

Preplika, -i. Čit. V., 505. *Prepjelka*. Kluk. — *Prepelica*.

Prepitac, poprosiť. „Kral kleknul pred ňu na kolena a kraňe ju prepital, žebi mu prebačela“, Šarv. „Zaraz princeza prepitala šickich panoú, že vona bi ſe rada pujsc vispovedac“, Straž. „Vun tich panoú prepital, žebi ten vitez uka-zal, jake Šarka hlavi ma“, Straž.

Prepotyedki rozpraviac dzecom. Lučiv.

Prepojies(t)ka, -i. „Budzem rozpraviac prepovjesku“, Cepl.

Prese, priast.

Prespac. 1) „Prespal voňi tam, toti dvanac, do rana“, Ban. — 2) „Prespal služnicu“, Ban. — *Prespac* sé. „Že si sé už tri razi prespala a dzeci si... zahubela“, Šarv.

Prešov, -a. Rus. Prjašiū. Mesto Prešov, Eperjes.

Prevracac. 1) Prevracac reč = prekrúcať. Kto nevie po slovensky tak ako

sa v mieste hovorí, — „prevraca reč“. Dedina o dedine vraví, že tam „prevracaju reč“. — 2) „Šarkaň bol po horoch *dubi prevracac*“, Sipl.

Prez. 1) Cez. „Prez jeden les“, Lučiv. „On se prez klučovu dzjeru prizjeral“, Cepl. „Išli toti dvoji prez les“, Olc. Počuť aj *bez* (v. ho!), to je poľské: „Przelećali kacki bez las, bez lendacki“ (Ždazar. Miš. Pies. 120). — Okrem Spiša v tomto prípade užívajú radšej: *prik*, v. ho. — 2) Bez. „Ja za tebu vera hodzic řebudzem, ale vera prez frajerki řebudzem“, Smiž. (Miš. Pies. 80). „Že ho prez oči pušča do sveta“, Olc. „Ta ce prez ſickeho prava dam obešic“, Bert. „Leci prez duše do maſtaňi“, Gab. „I pošol i prišol prez řeho“, Sipl. „Zostaň prez peňežoch“, Luč. — V tomto smysle všeobecne rozšírené.

Prezeradlo, zrkadlo, Let. Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Preziratko, zrkadlo. „Mol v torbe maſtice preziratko, požri do preziratka, vidzi, že... ma rohi“, Gab. — Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Pri. Čo sa týče tejto predložky, porov. *poťa*.

Priblečení, prioblečený. „Ti ſumne priblečení“, Malov.

Priblukac sé. „Zaš sé ku Jankovej maceri priblukal“, Rasl. — V. *blkac* sé.

Pribrac sé. „Princ sé pribraň za kaſapošskoho tovariša“, Sobr.

Pričolok, -lka. „Do pričolka davaju vimiac'enu slamu“, Vík.

Pridac sé. 1) Zist sa. „Vežníme do dráhi jedzeňa, ono sé nam prida“, Šarv. „Das tristo zlati sé mu prida“, Žir. „Vun ſebe tak dumal, že to jemu sé dakedi prida“, Straž. — 2) Hodit sa. „Kluč sé hňed pridal do zamku“, Fi-lice. Kov. Sl. Pohl. 1898, 685. „Že to starí člevek, že sé ſeprida za družbu gu princoj“, Sobr.

Prig, v. *prik*.

Priharšč, -i, prieňtie. „Dalo džadkoví do priharšči muki“, Šarv.

Prihonobie, nadobudnút. Hist. 12, 23.
Prijaení, príd., prívetivý. „Nukala ich prijazno, žeži lem jedli a pili“, Hnil. „Prijazne slovo veľo može zrobic, a malo koštuje“, Čit. V., 490.

Prik, cez. „Prešol prik teho trupa“, Šarv. „Mama prik sklňanich dzveri ſieko vidzela“, Šeč. „Prešou prik krajini svojej“, Sobr. — V Straž. sa píše: *prig*, na pr. na str. 13.: Prig žem, mur, drevo, žezezo pridzem za tebu a zaduším ce. Ucel... prig priklet, kapuru, uſieu až do domu. — Por. prez.

Prikapčac, pripojiť. Na svojo pôsiky dali zrobic lanek, co jich za ňe gu sebe prikapčali, Straž.

Priklet, -a, pitvor. Všeobecne.

Prikopa, -i, garád. „Prikopa je popri dražie“, Kluk.

Prikopa, -i; u -i. *Prikopa*, mad. *Prikopa*, v sobr. okr.

Prikra, -ej. U Nied. *Prikré*. Ruská obec. *Prikrá*, mad. *Prikra*, v mak. okr.

Primorce, -orec: -ovski, *Primorčjan*. — Osada pridelená polit. obci Landžašala. Okr. sp.-sob.

Princeza, *princezna*, *princezka*. Objavujú sa vedľa seba. „Princeza abo princezna“, Šir. „Jak joho ží, tak princezu ſebe vežde“, Sobr. „Ku princežne“. „Princezna“ má v gen. -i alebo -ej. V osnovách z Šarv. najde čitateľ: Vraciel ſe nazad ku princeznej. Pri princezni. Že un ňemože taku princezku dostac.

Priokrac, zaodef. „Stari ocec priobuvaj i priokraj“, Sobr. „Macoha ſe zlakomila, že tota taka priokrata, že ma ſumne gratia“, Mark. Porov. *okrac*.

Priplamek, predplamenník. „Mamuša jemu naklačala pulnu torbečku priplamiek“. Slov. Pov. 279.

Pripovidac. „Kedi ja mali chlopec boú, ta mňe moj dzedo pripivedau“, Bež. — V strednej slovenčine: rozprávať. Tak ako tu vzkrsla z neho *rozprárka*, vo východnej slovenčine vzkrsla *pripovička*, v. ju.

Priporička, -i. Najrozšírenejší názov ľudovej bájky, volksmärchen, népmese. Objavuje sa viac formami: „Išol džad od Rosanovec, mojej pripovedce koñec“, Žir. „Tej pripovjetke koñec“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). Prvotne sa pripovidki „pripovedali“, teraz sa už aj „rozpravjujú“. Pahi rechtorka nam pripovjetki rozpravjala. Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168). — Na poludňovo-západnom Spiši je rozmanitosť. Počut tam: *preporjedka*, *preporjek(t)ka*, *rozporjekstka*, v. ich.

Prisc. Z fraseol.: Jak už ſedzem roki prišli. Sipl. Ked ſicke trome do hľadu prišli. Jabl. Zaš tam na ňich noc prišla. Rasl. Prišol na jednu karčmu. Sob. (V N. Repašach: Prišou na jednoho mnicha! Tu, 462). Prišol caľkom ku zdravju. Hrab.

Pris(k)nuc. Voda vprisla z flaški. Šarv.

Prišloko, -a; prišlovie.

Priſluchac. Žijem ſi jak ſe priſluba. Sob. I to vam priſlucha, ſe mňe. Straž. Bežnejšie: patric ſe, v. ho. („Naſežec“ = náležať nikdy.)

Priſluchorac ſe, počúvať. Direktor fučí tam pri oblaku a priſluhuje ſe. Orel. V.

Priſtrehnu ſe. „Tota ukradzena ſe jej priſtrebla a okulare ukradla“, Hnilč.

Priſaha, -i. Priſahu zlamac, polamac.

Priſahac. Princeza priſahala z ňim. Rasl.

Priſahnu. 1) Išli do koſcela a jich pleban priſahnut. Komar. 2) Ona mu priſahlá. Šarv.

Priſahnu ſe. „Ludvik i s princezu pošol i priſahl ſe“, Straž. „Jak už ſe priſahl prine iz princezu“, Sobr.

Priſarac ſe. primrknút. Priſla večerom, jak ſe priſaralo. Giralt.

Priſeč. Plameň hučel a drevo priſečlo, treſečlo. Straž. 24.

Priſkintac. Jeden starí chromi juhas... tam priſkintal... Čit. V., 112.

Prituťmi, -tan. Ruská obec. Prituťany. Prituľan, v stropk. okr.

Privadzie + *privjazac*. Šarv.

Privolic. Na Spiši bežné popri *dovolic*, v. toto. — V Šir. aj *prizvolic*, tu, 284.

Prižirac še. „Naj še *poprižiram* na tot obraz“, Sobr. „*Prižiral* še, co budze“, Straž. — I v Hrabuš.: „Farar i z očem še mu *prižirali*“. — Bežné je popri: *pripatrac* še. Ale toto je charakteru polského.

Prociuk s gen. „Znala, co procivkoňej zrobic heu“, Šarv. I *preci*, v. pod pre- 3).

Proč, -a. U Hn. Pročani. — Obec Proč, m. Prócs, v topł. okr.

Propadnu. „Doraz šicko to propadlo“, Bež. Vidz *prepadnuc*.

Prosačovce, -ovec; ū -oū:och. Počul som aj: *Prosač*, -a; takto má Hn. U Nied.: *Prosačov*; tejto formy som ne-počul. — Ruská obec Prosačovce, Proszács, v topł. okr.

Prostak, -a; sedliak. Hum. „Preblek ſe nazad za prostaka“, Barc.

Provadziec, prevádzka. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heuti dňi“, Bež. „Kapral ho provadzi do glejtu“, Sobr. „Ho *poprovadil* do svojej chiži“, Ostr. „Ho odprovadzel až do domu“, Bert. „Žebi provadzil ženu svoju“, Ken. „Lídzem, idzem p'pri vodze, mila moja odprovadz me!“ Vider. (Miš. Pies. 73). — Aj v inom smysle; „Zbužnicki život provadziec“, Gab.

Prud je, dže je voda mala, rozšírena po kameňoch a bistro idze... Šarv.

Pružic, v. *serenča*.

Psota. „Karol najperv s Turkami mal psotu“, Hist. 92.

Pstrina, -ej. U Nied. aj Postrina. — Ruská obec Pstriná, Psztrina, v mak. okr.

Pšarka. „Taku kvaſnu tvar zrobel, jak kedbi do pšarki bul zakuſel“, Orel V.

Pšohlavec, -več. „Pšohlavci doraz ku ňemu prileceli“, Hrab.

Pšeňica, -i: weizen, búza. Šarv., Kluk. — V Nemcovciach, v Šar., vyšívajú go-

liere na koſeliach aj na „pšeňičky“. Ha-laša (ČMS 1903, 71).

Pt ľckoúce, -orec; ū vúci. Obec Ptačkovce, Patačský, v ntor. okr.

Ptak, -a; ptaček, -čka. „Nad ſickima ptakami kral“, Smiž. „Tu ptačka, človeka net“, Cepl. „Dze ptaček ſe ulahňe, tam ſe vše cabňe“, Sob. — V Žir.: „Z tich kostkoch... barz pekni vtak viros“.

Ptica, -i, hmyz. Čit. V., 179. „Treba jej ku viživeňu... veľo hušinek, motíloch, chrobakov a druhnej ptici“. Tiež tam, 263.

Pucák, -a. U Hn. Staroje ſelo. Ruská obec Pucák, m. Pucák, v stropk. okr.

Pucka, -i, penis pri deſoch. Hum. a okolie.

Puha, -i, v. *batoň*.

Puch, -u. „Stracili ſe pekelníci a ňehali po ſebe hiba ēmerdzaci puh“, Gan. (Kov. SMS 1901, 86).

Pujd, -a. „Nad calim domom je pujd“, Šarv. „Šicko mam hotovo, lem žochtar na pujdze... Ktoś mi poňho pujdze“, Hnilč. (Miš. Pies. 37). — V. *pojd*.

Pujsc, ist. „Ja bi ſe hcela pujsc zohrac ku temu ohňu“, Šarv. „Hančo, ſe pošla bi ſi za teho pana minarčíka?“ Šarv. „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc“, Rasl. „Na drubi dzeň už ňescela pujsc“, Bard. „Palko prečik ňescel od ňeho pujsc“, Gab. — V ostatných ſtoliciach radſej užívajú neurčitku *isť*, ale počut *pujsc* aj mimo Šarišskej: „Nemožu pojs' ſebe jejs' priňejs'“, Taš. — V prít. čase ozn. spôsobu „pujdzem“ zodpovedá smyslom ſpisovnému „pôjdem — pojdem“: „Pujdzece za sídzem roki na pušč“, Šarv. „Pujdzem vedno“, Sobr. „Pujdzem ku ňemu“, Harih. V imper. popri *podz*, *podzme* (Šarv.): *paj*, *pajme* (Pap.).

Puknuc bičom, plesknút. „Puknul ſ bičom, až ſe muri ſtrešli“, Bert.

Polni, príd., Šarv. — *Polni*, Hnilč. — Žebi buł *polen* jedla. Jabl.

Puscic, pustif. Je po celom území bežné touto podobou zamieňajúc sa s podobou *puščic*. Táto sa zakladá na pol. *puščiť* („vtedú sme ti *vipuščiť* vonka z pivníci“, Slov. ves; tu, 455). Na Spiši: „Puscili se na pravo“, Ceplič. „Puscil koňa“, Smiž. Ale: „Še puščil sam, prez koňa“, Hrab. „Žebi ho už lem puščili“, Harih. — Šarv. a v okolí: *puščie*. — V osnove zo Sobinova: „Budz taki dobrí, pujiť me za bratom“. Popri *puscic* a *puščic* počuješ *puščic* alebo *puscic*: „Kapral bo puščiu do koscela“, Sibr. „Puščic do hiži“, Harh. „Choč ju jak ňe chceli tam pusčic“, Seč.

Pustacina, -i. „Lem še tota pustacina migotala“, Jabl.

Puste pole, -ho -a. U Hn. Pustopoľka. — Obec Pusté pole, Pusztamező, vo vtor. okr.

Pušč, -i. „Pujdzece za šidzem roki na pušč a budzece putovac“, Šarv.

Puška, -i, popri názom bežné *flinta*. „Maju jagrove take puščeky, co oňi strilaju dzive kačičky“, Brutov. (Miš. Pies. 47).

Pušorce, -ovec. — Obec Pušovce, Pós-falu, v topł. okr.

Putira, -i. „Sir še robi v putire“, Šarv.

Putňak em še koňe poja. Šarv.

Putovac, v. *pujč*.

Rabkapitan jim povedzel. Ken. — Z dajakého spišsko-nem. slova „raub-hauptmann“ (= räuberhauptmann) „poslovenčením“ druhéj čiastky slova, t. j. nabradením slova „hauptmann“ slovom „kapitan“.

Raciea, -i. „Koň ma kopito, vol abo krava racicu“, Kluk. Šarv.

Rad vidzec keho je bežné popri *tubic*. „I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel“, Šarv.

Radačov, -ova. U Hn. aj Radačovce. Obec Radačov, Radács, v ſir. okr.

Radojsc, -i. „S veľkú radojsecu už i

rachunki jej počať ukazovac“, Seč. — Bežnejšie: radosc.

Radoma, -i. — Obec Radoma, mad. Radoma, v topł. okr.

Radváň, -a. Mad. obec Radváň, m. Radvány, vo fiz. okr.

Radváň, -i. 1) Zbudská Radváň, Izbugyarádvány, v hum. okr. — 2) Radvánský Horbok (u Nied. Vyšná Radváň), Horbokrádvány, v hum. okr.

Radvánka, -i; u -nce (Tašol). Ruská obec Radvánka, Radvánc, v ungv. okr.

Radvanovce, -orec. U Nied. aj Redvanovce, u Hn. len Radváň. — Obec Radvanovce, Radvány, v topł. okr.

Radzic + *rajic*. „Jakeho vi mi frajira porajefi?“ Bard. „Gdovu zmarňic hceju, jak jim... bosorka rajela“, Straž. 30. „Rajil mi ten gazda, žebi som karmil statek...“ Kal. 1887, 76.

Rafajovce, -ovec; u očci. Ruská obec Rafajovce, Rafajóc, v stropk. okr.

Ragulič, pôvodné mestopisné meno prípovedky v osnove zo Straž.

Rahin, -a abo *šerpeň*, -i (mad. serpenyő) to jedno. Rahin i šerpeň robia harčare zoz blini. Pečinku vypadla z rabiha abo zo šerpeňi. Šarv. — Porov. *rajchinka*.

Rachovac, nie „rátas“. — *Počtoval*. *Rajbae*, v. *prac*.

Rajchinka roztrepana. Čit. V., 216.

Rajsovac, kresliť. „Železo, na chtorim šibeňica virajsovana“, Straž.

Rajta. Žolta čižma na levej nohi a kervu mu bula zajdzena a kervavi ja reček išol i dolu *rajtu*, co na koňu zakritu mal. Straž. 25.

Rajtopek, taki harček, co ma dva ucha; doňho še mľiko zlíva a v ňim še kiška. Šarv.

Rakaňa, -i, korytnačka. V. *Brekot*.

Rakaň, v. *vjazac*.

Rakoš, -a. Ob. Rakoš, Rákos, vo fiz. okr.

Rakovčík, -a; Rakovjan. (U Nied. a Hn. Rakovec. Ja som počul po rusky: Rakivčík.) Rus. obec Rakovčík, Rákóć, v mak. okr.

Rakovec, -očec; u -očcu, Obec Rakovec, Rákóc, v mich. okr.

Rakusi, g. Rakus. (Poł. Rakuse, Rakuson, rakuski. M. Slavkov.) U Nied. aj Rokus. Už Mišk opravil, že len „Rakúsy“ (Slov. Pohl. 1903, 419).

Raňec, -nea, mad. ránc. Ked je obuv bivni, zrobja še na ňim rance, abo ho-lem jeden raňec. Šarv.

Rankoúce, -ovec; v -oúcoch. Obec Rankovce, Rank, vo fiz. okr.

Raňší, príd., raňajší. Šarv. aj inde.

Rapa, -i, obyčne pomnožne: *rapi*. „Te rapi, co mal po tvari, s čimsi vi-mascil, že mal... bladku tvar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163).

Raslavice, -ic, len pomn. U Nied. aj Raslavica. — Ob. 1) Madarské Raslavice, Magyarraszlavica, v sekč. okr. — 2) Slovenské Raslavice, Tótraslavica, v sekč. okr.

Raška, -i, rasca. Po lukoch rošne, do chleba še kladze, i polívka še z žu-práži. Šarv. Všeobecné až na poludňovo-západný kút Spiša. „Rasca, to do chleba sipaju; v Popradze volaju kmin“, Vik.

Raškoúce, -ovec; u -oúcoch. Ob. 1) M. Raškovce, Kisránska, v mich. okr. — 2) Veľ. Raškovce, Nagyráska, v mich. okr.

Ratoúce, -ovec; u -oúcich. Obec M. Ratovce, Kisrát, v kap. okr.

Ratuš, -a, mestský dom, rathhaus. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Ratvaj, -a, v -u. U Nied. Ratvajovce. — Obec Ratvaj, mad. Ratvaj vo vtor. okr.

Raz, -u. Všeobecné. „Do treceho razu“, Dan. a Od. (SMS 1896, 170). V užívaní niet dôslednosti. Popri *tri razi* (occa uderil tri razi po tvari, Vran.) najdeš: *tri raz* (jak mu occal dzevec hlavi, každu po tri raz, Straž.). — V Šir. je bežné: Jednima *razmi*, jak išli do školi.

Rdza, -i, brdza. „Flinta taká bula zardzavena, co ňič ľebula varta“, Lub.

Rebrin, -a. — Obec Rebrin, aj mad. tak, v kap. okr.

Rebrinki, pomn., v. vuz.

R'ec'az, g. r'ec'az'i, reťaz. Ščav. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša; inde lanc.

R'ečica, -i, na očisťenie zarna. Šarv. „Mace r'ečicu?“ Plav. „Tri r'ečice du-katou“, Bež.

Rečliví, radorečný. Let.

Rečovac, rozprávať. Hlavne na Spiši popri *hvaric*, *rozpravjacie a*, za nových čias, popri *hutoric*. „Tote še sami dvome zo seba rečovali“, Jabl. „Ked maš, rečuj pravdu, a ked ňe, ta ce pretňem“, Hrab. — Ani na Spiši je nie všade bežné rečovac: „Mi ſerečujeme, Iem hvarime“, Ščav. „V Ceplici ſe hvari, v Batizovcach ſe rečuje“, Cepl.

Red, -u. „Do redu stac“, Šarv. „Po-šol do karčmi, placil za redom“, Barc. „Nechodz tak jak *redora* Marja“; to-hoto príslavia užívajú v Hum. a v okolí, pošlo z toho, že „mlada na vešeli redovi taňec tančuje s každím za redom“.

Redija, -i, dobytčí pass. Šarv.

Ref, mad. rőf. „Dajeku pantličku, i tri refi na jopku“, Žir.

Regeturka, -uvki. U Hu. a Nied. Regetovka, u tohoto aj Redetuvka. Po r. som počul: Regetivka. — Ruská obec Regetuvka, Regettő, v mak. okr.

Rehotac. Koňe rehociu. Ban.

R'eka, -i. Tohoto slova nemajú na užšom území, vidz *jarek*, ale som ho počul v Bež.: *r'eka* Ungvarka.

Relov, -a; pol. Rilovjon. — Poł. obec Relov, Relyov, v sp.-starov. okr.

Remenj na perši najv'ecej noša juhaši. Podhr. Sp. — Vidz *opasek*.

Remenini, -in. Ruská obec Remeniny, Remeny, v topł. okr.

Remeti, -et; u -etoč. 1) Blatné (Nižné) Remety, Sárosremete, v sobr. okr. — 2) Vyšné Remety, Felsőremete, v sobr. okr. — 3) Hamre pri Vyš. Remetách, je osobitá obec, mad. Felsőremete-vas-gyár, v sobr. okr. — Lud volá i túto

obec len Višne Remeti, a z blížša: Ku Hamrom.

Renčišov, -a. U Nied. aj Renčičov. Ruská obec Renčišov, Renčaisó, v vtor. okr.

Renta, -i, handra. Všeob.

Repaše, -as; Repašan. 1) Ruská obec Nižné Repaše, Alsórépás, v levoč. okr. 2) Slen. obec Vyšné Repaše, Felsőrépás, v levoč. okr.

Repčen, -i, mad. repcaén. Repčeň ce rodzi v dobre obrobenej roli. Čit. IV., 108.

Reperat, záchod. Hanšar.

Repik, netopier. Vidz špirhañec.

Repisko, -a. Pol. obec Repisko, m. Repiszkó, v sp.-starov. okr.

Rešov, -a. Ruská obec Rešov, Ressó, v sekč. okr.

Revišće, g. Revišć; lok. Revišćoch. — Obec 1) Nižné Revišće, Sárosrevisce, v sobr. okr. 2) Vyšné Revišće, Felsőrevise, v sobr. okr.

Rezac s pilku, píliť. Drevo rezac.

Rezak, -a; kosák. R'ezak ostri. Plav.

Rezanki, pomn. rezance. „Rezanki do polívki“, Šebn. — Iremský sa bezpochyby mylí, keď vraví, že sú „rezanki“ — halušky. (SMS 1904, 48.) — V prísl.: Porubem ce na rezanki! (Smiž., tu 223).

Rezina, piliny. Let.

Režilo, -a. „Budzem mac v ruki režilo, ta se nebudzem ťík'eho bac“, Plav.

Režeň, ražeň. Spiš. (Miš. Pies. 62).

Ribi: *Košnica*, čista bjela; *smud* (g. -a), ma bajuzi veľke; (*p*)struch. po sebe ma červene gombički; *sliže*, cenke a dluhe; *jeřčak*, veľki pisk ma a veľku hlavu; *mentus*, cenki, dluhi a ma kridla, tak vipatra jak had, ľemže ma kridla. Kluk.

Ribníca, -i. Ob. 1) Niž. Rybnica, Alsóribnyice, v sobr. okr. 2) Vyš. Rybnica, Felsőribnyice, v sobr. okr. (Nied. menuje Nižnú aj „Rybnič“!).

Ribník. „Vidzi na tem ribníku dvanac kački leceec“, Bež

Ric, -i. Kapraľovi, chtori mu pejci-

dvacec na ric b'el“, Ken. Všeob. popri dupa, v. ho.

Ričec. „Somarika ſevezleme zo ſebu, žebi ſezarič“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. „Počala krava ričic“, Malov.

Ričička, riečička. V. r'ečica.

Ridz abo *ridzik*; istá huba. Šarv.

Rigľe, žrdi v plote, v. ſtahita.

Richnava, -i. (V Kluk.: Richnava; Richnavjan). Obec Richnava, Richnó, v geľn. okr.

Richtar, -a, nem. richter, predſtavený v obci. Hlavne pred Topľou. V. birov.

Richvald, -a. Ob. 1) Richvald v Sp., Richvald v sp.-starov. okr. [Poł.: Richvoldzon] 2) Richvald v Šar., Richvald v sekč. okr.

Rijak, -a. „Rijakom ſe ſturca, po druhu raz ſe ore a hokom“, Kluk. V. pluh. — V Mark.: „Rilakom ſe ſturca, a hokom ſe ore“.

Ríka, -i. U Hn. Reka, u Nied. Rieka. Obec Reka v Ab., Réka v koš. okr.

Riňčka, nem. rinne. „Vino ſamo po riňčkoch ceklo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Ripejov, -ova. Ruská obec Repejov, Repejö, v stropk. okr.

Ročka na vodu. Šarv.

Rodzič, -a; *rodziče*, pomn. Počut aj rodič, vlivom cirk. reči.

Rodzina, -i. Príbuzenſtvo. On nam rodzina = On nám je príbuzný. „Rodzina ſe“ = za rodinu sa pokladá. Let.

Rohacina, -i. Ked ſe chrobak zadžobe do dajakej rohacini, ťeda žadného znaku ťica, jak umarte leži na ťemi abo viší s konara stromoveho. Čit. IV., 120.

Rohačka, -i. kopáč s dvoma zuby. „S rohačku ſe hnuj viruje z maštaňi“, Šarv. Aj v Hum.

Rohadlo, -a. U nas mame ťem rohadlo, ņe pluh; pluh buko stare rohadlo, na inakši sposob robene. Ščav. — Por. pluh.

Roháč, -a, roháč (chrobák).

Rokicaní, -an. U Nied. aj Rokocani. Obec Rokycany, Berki, v ſir. okr.

Rokitoū, -ova. 1) Humeniansky Rokytov, Homonnarokitó, v hum. okr. (Za stará: Rokitoū z humenskej strani.) — 2) Zbudzský Rokytov, Izbugyarokitó, v hum. okr. (Za stará: Rokitoū z zbudzkej strani).

Rokitoūce, -ovec; u -oūci U Hn. Rokitovec. — Obec Rokytovce, Rokítoc, v hum. okr.

Rokitov, -a. Dla Nied. aj Rokycany. — Obec Rokytov v Šar., Rokítov v sekč. okr.

Roľa, -i; nikdy nie rata.

Rompel, romplík, sklenica na 2 deci, „štvrta časť“ starej hofby. Rozšírené.

Rondoš, -a, mad. rongyos. „Čomu si ťe ňeoženil, rondošu, pokla bola paleňečka po grošu?“ Odor. (Miš. Pies. 46).

Rosnuc, rást. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša s -a: „Chlop šumne virasenci“, Lučiv.

Rostoki, -koch. (Rus. z Rostík!) — Obec r. Roztoky, Rosztoka, v mak. okr.

Rostvo, -a, r. roždestvo. Počuť ho u Slovákov gr.-katol. viery popri „kráčun“, „hodi“.

Roškoúce, -ovec, u -oūci. — Rus. obec Roškovce v Zempl., Roskóc v hum. okr.

Roškovce, -ovec. Obec Roškovce v Sp., Roskóc v levoč. okr.

Roškovjani, -vjan; roškov'enski, príd. — Roškoviany, Roškovány, v vtor. okr.

Rostokovac, nem. rasttag. „Tam mušeli roštokovac“, Hum.

Roža, -i, mad. rózsa, popri ruža. „Krasne rožne vidzeū“, Bež.

Koraš, mad. róvás. „Chto ſezna piſac, ta reže na rovaš, na pr. dňi robotne itd.“ Šarv.

Rovne, -eho. U Hn. Rivne, u Nied. aj Rovno. Obec Rovné v Šar., m. Rovno v mak. okr.

Rovne, -oho. Obec Rovné v Zempl., m. Rovna v hum. okr.

Rovnina, -i. (Nikdy nie rovina.)

Rozbatoric sé, dla Iremského (SMS 1904, 50) znamená v Let. „po prebudení zo spánku k sebaopovedomiu priťať; najviac užíva sa o deťoch“.

Rozbraňic. „Prišoł do jedneho pola. Tam dva vlici ukradli hus a sa trhali. Cigan vešol ku nim, on ich chcel rozbranic“.

Rozdumovac, v. dumac.

Rozervac, v. rvac.

Rozgracia. „V tej dubine mał taku rozgraciu s timi svinami“, Lučiv.

Rozhanoice, -ovec; v -oūcoch. Obec Rozhanovce, Rozgony, v koš. okr.

Rozchodek. „Ti ňemaš ſijaki rozchodek, ňemaš dczci“, Minda. — Aj Šarv.

Rozkajac sé, podobriť sa. „Panove ſe rozkajali a jej hlopa vúdať“, Marg. Porov. knajac sé.

Rozkrac, rozkrojti. V. krac.

Rozlučie. 1) Oddeliť. „Ona ho ſeznała rozlučie od Lajoša“, Geč. „Chtore ſebechou jedno s druhim žic, tote ſe rozluča“ Šarv. *Rozluka* = rozdiel. Malov. — 2) „Tak ſe rozlučel malar s r'ezbarom“, Ken. „Na rozlučanku poſli ſe kus napic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166).

Rozmišlac + rozmišlavec. „Lem ſebe rozmišlať“, Hrab. „Rozmišloval, jaku ma ešče robotu dac sedlakovi“, Bert.

Rozpinač. „Aby veľké drabiny ſpolu trimaly, potrebný je rozpinač“. Brez., Posp. (ČMS 1899, 8).

Rozpovistka, -i. „Ja ſom čítať raz taku rozpovjedku“, Štv. Toto ſlovo je bežné v poludňovo-západnej čiastke Spiša, inde pripovidka, v. ho.

Rozpoznac ſe s kim. „Žebi mal priľžitosc rozpoznac ſe z ich ceru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Rozpraviac. Rozšírené. „Mu rozpraviať“, Kluk. „Husar rozpravjať“, Ken. „Všicko virozpravjala“, Bard. — V Hribovciach *rozpravka* popri rozpovjedka.

Rozsipac, márnit. Sob. *Rozsipni*, marnotratný. Šarv.

Rozšivicovac sé. „Jak ſe počalo rozšivicovac“, Giralt.

Roztičovac sé. „Jak ocec vidzel, že voň ſe už iſce rozičuju, že jeden odchodzi a drugi ostava“, Straž.

Roztribac; oheň sé roztriba po pecu, t. j. rozhárne. Kluk. V. Pocisk.

Rozum, -a. „Dobre znaš, že ja svoju matku i ocea za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr. „Prišlo jomu do rozuma“, Straž. „Tak ho prezivali, jak jim ľem prišlo na rozum“, Hrab. — Do „uma“, na „um“ — tu neznajú.

Rozvodzic, rozťahovať reči. „Modli ēe druhí očenaš jak skorej! Ale von sebe ľem pomali rozvodzēn“, Bež.

Rožen, -žna. „Vola na rožne braľi“, Gab. „Rožen, na nom slaninu peču“, Vik. Aj *režen*, v. bo.

Rožník, -a (+ Hrožník). U Hn. a Nied. Rohožník. Obec Hrožník, Rohoznyik, v stropk. okr.

Rubac, sekáč. „Rubalí ju od malého palca“, Gan. „Horemu dakedi žilu muša rubac“, Šarv. „Dze Jaňičko? bo von už merkoval, že ho mac zarubala, taže z Jaňički navarela poleuki“, Žir. — V poludňovo-západnej čiastke Spiša počut popri „rubac“ aj „sekac“: „Začal pred sebu chodník rubac zo šablu“. „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce“. Obe vety z Vik.

Rucic, hodit. „Jak už ju mali do ohňa rucic“, Kap. „Že ked ňepovje tak, že ju ruci do vodi“, Hrab. — Hlavne v samosvojej reči. Porov. *trucic*.

Ručki, pomin., parohy na pluhu. Brez. (Posp. ČMS 1899, 8).

Rudlov, -ora. Obec Rudlov, Rudlyó, vo vran. okr.

Rudno, -a. U Hn. Rudník. — Obec Rudno v Ab., Rudnok v šereh. okr.

Ruh, roh.

Ruchnuc. „Ze strašním vikrikom dolu hlavu do prepasci ruhnul“. Kal. 1887, 58.

Ruj, roj.

Ruka, -i, mn. g. *ruk*. „Husar ho vžal do dvoch ruk“, Ken. „Vidzel, jak sé vedu tote tri pari popod ruku“, Sipl. „Lacko sé vedol z lišku popod ruku“, Šarv. — Ruki rozširic = rozprestret. Rukami zalamac = zalamovať. — V

Šarv. hovoria: „bulo pri ruke + pri ruce + po ruce“.

Rumegac, žviakat. „I vul jak dajaki pan heveruje rumegaco na scelisku“, Čit. V., 81.

Runkla, istá repa. Kal. 1887, 78. — Šarv.: „rungla“; v Kluk: „rumplia“.

Runtorac, hubit. „Začal runtovac a pral šitko do tej mašini“, Lučiv. Slovo toto podáva i Mišák v pesničke z Hnilčíka (Pies. 32). — Jeho domovom je poludňovo-západný kút Spiša.

Rusadle Pomin., g. rusadloch (Šarv.), rusadeľ (Kluk.), rusadloū (Hum.). — Rusadle = Turice.

Ruskinorce, -ovec. Obec Ruskinovce, Ruszkin, v lev. okr. .

Ruskou, -ova. Slovenské obce: 1) Ruskov v Ab., Regeteruszka vo fiz. okr. — 2) Malý Ruskov, Kisruszka, v seč. okr. — 3) Veľký Ruskov, Nagyruszka, v seč. okr. Túto poslednú obec menuje Niederle: Ruskovce.

Ruskorce, -ovci; u -ořeoch. Obec Ruskinovce, Ruszkóč, v sobr. okr.

Rusnak, i Rušnak, takto nazývajú Slováci starovercov vôbec, t. j. i Slovákov i súčasných Rusov; aj oni sami, jestli sú staroverci, tak seba nazývajú voči takým ľuďom, ktorí sú im po viere cudzi. Medzi sebou nazývajú sa staroverci z pravidla „ruskými“.

Rušac, rušie; hýbať, hnúť. „Jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala“, Hrab. „Naco vi to rušace, kedz to nē vašo, znace to dobre, že to paňski, nē ťebodno rušie“, Bež.

Ružbachi, g. Ružbach. Po pol.: Ružbáhe, Ruzbason (Križ. ves). Nikde nepočít: Družbaci. Pol. obce: 1) Nižné Ružbacy, Alsórusbach, v Ľub. okr. — 2) Vyšné Ružbacy, Felšőrusbach, v Ľub. okr.

Ruždže, raždie. „Baučel oheň ruždza plameňami“, Čit. V., 182.

Ružin, takto počinajú volať obec Oružin, na pr. Orel V. „Ružin ma višej 400 obivatelia“. Porov. Oružin.

Rrac, trhať. Žub virvac = vytrhnúť.
„Ruki ľemala, ta oderrac ľič ľemohla,
ľem co s gembami dostala“, Šarv. „Ja
ce dam s koňami rozervac“, Lub.

= Čo nenajdeš pod *s*, hľadaj pod *š*.

S, túto predložku a slovesnú predponu vyslovujú pred jasnými (b, d, d, dz, dž, g, h, v, z, ž) ako *z*, tedy: *sha-*
ňac = *shaňac*, *s humna* = *z humna* atp.

Sabaš, žid. šábes. — Poł. sabasz.
Hum.

Sahol, g. -ola. M. szabó. Rozšírené
po celom území.

Sačarov, -ova. U Nied. Sačurov. Obec
Sačurov, m. Szacsúr, vo vran. okr.

Sad, -u, ovocná záhrada v Hanšar.
Záhrada je i na kapustu.

Sadek. „Pod Sadkem zhorela stoha“,
Straš. 15. Pôvodné meno Podsadku pri
Lubovni.

Sakal, -ala. U Hn. Sokał, u Nied.
Sokołany. Obec Sakal, m. Szakaly.

Salaha, smilnica. Dla Ir. mského v Let.

Salanc, -anca. Obec Nagyszaláncz, vo
fiz. okr.

Salančik, -čika. Obec Salančik, m.
Kisszaláncz, vo fiz. okr.

Salník, -a. Obec Salník, m. Szálnik,
v stropk. okr.

Sam, -o, -a. „Sam zostanou s muži-
kom“, Bež. „Že ju ocec samu ľehal“,
Hnilé. „Pridze to samo od sebe“. „Dze
stanula same perše. Do plebana na faru“,
Šarv. „Najsameperše najstarši sin pove-
dzel“, Jabl. „Najsamperši staršemu hva-
rel ocec“, Ceplič. „Aňi sé mi ľepitajce,
ked me beru, ľem me dajce, bo ja teraz
sama svoja: pridz, šuhajku, budzem
tvoja“. Z Vider. (Miš. Pies. 72). „Znal,
že je nje *samosvaja*, že ona je už s čer-
tami opentana“, Bat. Mišk uvodí uhorsko-polskú pesničku (Pies. 99): „Hoc
beň te verosla, jako v lese jedla, to jo
čebuje ľedom, boň te *sama jedna*“.

Samar, m. szamár. Rozšírené po ce-
lom území, výjimúc poludňovo-západný
Spiš, kde popri tej forme počut aj *somar*.
Mišk z Dan. a Od. uvodí: „Somarika
Ľeveňheme zo sebu, žebi ľezaričel“,
(SMS 1896, 170). Kov. (SMS 1898, 59)
podáva aj *osel*: „Šak vam ten osel tu na
cesce zdehne“, ale ľud toho slova ne-
má. Ak je *samar* z mad., uváž vzácný
blaszkoslovny prípad z Nižných Repúš:
„Nezostaú mu ľem jedna krava a jeden
samar“.

Samotni, slobodný. „Mam dvoch si-
noch samotnich (Ľeženatich), dva dzívki
samotne (= Ľevidate)“, Kluk. „Jak ju
posadzime, tak ju viterhame, hnilčan-
skim samotním pjerečka z nej dame“,
Hnil. (Miš. Pies. 9).

Saňa. „Slišel v jednej doline velki
harmot, tam se bila *sana* s levom“,
Cepl. Nikde inde som toho slova ne-
počul. Rozpravač čítal české knižky.

Sankac sé, sánkovat sa. Šarv. — Aj
Irem. ho podáva z Let., okrem slovesa aj:
sankačka: sánkovačka (SMS 1904, 51).

Sanovac, mad. szán. „Močno ho sa-
noval“, Šarv. — Rozšír. popri: žalovac.

Sara, -i, mad. szár. „Sara je na Čiž-
me“, Šarv. „Kratke sari, ta sé mi na-
leje“, Odor. (Miš. Pies. 44).

Sarna, -i; *sarňak*, -aka. Srna ž. a
muž. rodu. Kluk., Giralt. — „Dovedze
ce ta *sarňička* ku cílu...“, Kov. (SMS
1899, 86)

Saš, -u; mad. sás. „Saš rošne po ľu-
koch močaristich“, Šarv. „Na ľižine
rošne ľem *sašek*, to statok ľerad je“,
Dobr. — V Čit. V., 189: Šaš kandratí.
V Miš. Piesňach: „Žala Haňčka travu
šašovu (šarina)“, z Mark. „A mlínar vo-
lal do Šašu (šariny): Budzeme sé ťubic do
času. Ešči Šašovica nezešla, už sé naša
lubosc rozešla“, zo Smiž. (Str. 54, 77.)

Sbjerač sé, vyberať sa. „Sam sé po-
sbyrať zoz ženu svoju a odešol“, Ken.
„Ľem sé sberaj“, Sipl. „Sbjoram ja sé,
sberam už na treći tisdeň, posbjerač
sé ľemožem“, Markuš. (Miš. Pies. 55).

- Scac*, sťat. „Gazdo, hura scata“, Bert.
Scce, v. *chcec*. Miestami sa obidve podoby zameňujú, na pr. aj v Hnilčiku.
- Seeh*. V Obišovciach vyšívajú aj na *sechi*. Halaša, ČMS 1903, 71.
- Scerňisko*, -a. „Zvolal prez... cerňisko“, Čit. V., 504. Por. *scireň*. Vidz aj *šturcac*.
- Scerpie*, strpeť. Šarv. a inde.
- Scerpnic*, stŕpnut. Ruka scerpňe. Šarv.
- Sciranka*, -i, mrvenica. Hum. V. aj: *stiranka*.
- Scireň*, -rňi, strnísko, Kluk. — Irem-ský podáva z Let.: *séirňa* („šéirňa“), SMS 1904, 50). Por. *scerňisko*.
- Sciviri* ľedac, akiste prvotne: *eci a viri* (= cti a viery) nedala dakomu. „Na toto dzívče ťigda ľedala sciviri, ľem ho vše lala a preklinala“, Šarv. (Tu, 266). Kaščák v Šarv. mi to takto vysvetlil: „Nedae sciviri = klasc dakemu, keho ľerad mam“.
- Seo*, z pravidla *co*, v. toto a *da*.
- Sčaznuc* ſe, zmiznút. „Žebi som ſe tu hned sčaznul, ked ľepravda“, Straž. 20.
- Sľac* co. „Žebi už na ſoho sdał svojo gazuňstvo“, Ostr. „Kraľ mu preči ťicko svojo gazuňstvo sdať“, Bež.
- Sľac* ſe. 1) Zíst ſa: „I oni pevno ňevečerali, ta bi ſe i jim ſdalo daco prekušic“, Gab. 2) Pridať ſa: „Še mi ſdalo na ſcenu popatrec“, Dan. a Od. (SMS 1896, 167).
- Sďavac* ſe. 1) Podávať ſa: „Ľubovňu „dzívku Levoči“ volať, bo na verchu leži jak Levoča, a potom povonka zo ťickim na Levoču ſe ſdava“, Straž. 4. 2) Užívať ſa: „I jedno i druhé ſlovo ſe ſdava“, Šarv.
- Sdejmuc*, ſňať. „Kedz me sdejmu zo ťibeňi...“ Sobr. — V. *sejmac*.
- Se*, predložka hlavne vo spojení: *Se mnu*, ſo mnou. Tak v Lučiv. (tu, 430), v Hrab. (tu, 212), v Smiž. (tu, 225). Aj mimo Spiš: Frajirká, co ſe mnu ſpala, Ban. — Z pravidla: *ze*, v. ho.
- Segin*, *segňatko*; chudák, chudáčik. Rozšírené v strede tak jako po hranici:
- „On ſegin starí mišiel“, Harih. „Palka ſegina zochabela“, Gab. „Žid ſegin o jadnej nohoj musil tancovac“, Pap. „*Segňatko* umarla ona“, Šir. — Z mad. szegény.
- Sejkasti*, príd., mad. szóke. „Jaki tvoj frajir, ... počaromni iebo ſejkasti?“ (Slov. Nov., Hazleton 1903, 394). „Chlapčíka ſo ſejkastima vlasami“, Čit. IV., 192. V Čit. V., 178 najdeš v t-mto amysle: *pobilasti*; „Voda Cisi... na rovňinach pobilaſta, namuliſta...“
- Sejkoň*, -ova. Obec Šejkov, Székó, v ungv. okr.
- Sejmac*. „Hitro veſli dnuka a ſejmali jej perſcenek doľu“, Harh. — Vidz *sdejmuc*.
- Sekčor*, potok v Šarišskej. Mad. ſa volá Szekcső. Zistil už Pospech v ČMS 1898, 66.
- Selza*, -i. „Selzi ſebe ucira“, Hnil. (Miš. Pies. 11). „Selzi jej kapkali“, Nová ves (Miš. Pies. 58). Vidz *solza*.
- Sena*, -ni, je vo Vikart. to, čo inde priklet == pitvor. Podotýka ſa, že ſa ū vo Vikart. tvrdo vyslovuje. Tedy vlastne: *ſenka*.
- Serední*, -oho. Ruská obec Seredné, Šerednye, v ungv. okr.
- Serenča*. „Ľem ťaj ci nadaľej ſerenča tak pruži“, Ostr. — Štastic, mad. ſezencse.
- Sersan*, mad. szerszám. Slova „nástroj“ neznajú.
- Šaňac*. „Doraz ſkoči a ſhaňa gazu“, Gab.
- Šhaniacka*, metla na ſmetanie pliev pri viati. Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8). Aj inde.
- Shovac*. „Žebi moja mila pametala, že milieho krasňe shovac dala“, Šarišské. Sbor. Mat. Slov. I., 28. — V. *chovac* 3).
- Shvaric* ſe, ſhovoril ſa. „Še ſhvareli tote dzeci“, Sob.
- Schajdi*, v. *schujdi*.
- Schopic* ſe, vztrhnut ſa. „S totu čižmu ruciľ na oblak... Baba ſe ſchopila“, Straž.

Schujdi, pomn , schody. Šarv. Na Spiši a v jeho blízkosti aj *schojdi*: „Hore schojdami žebi višoł“, Malov.

Schvacic, schytíš. „Schraciła sé, b'eži do Iesu“, Plav. „Vona ho vec *svacela* za hlavu a zadušela“, Šac. Svacic = shvacic = schvacic.

Siklava. „Wobec znacznego spadku dolin powstają nie raz wodospady i wielkie rzuty wody zwane *siklawami* lub skokami“, Eljasz-Radzikowski w rozpr. „Pogląd na Tatry“. (Eljaszow „Przewodnik“ 286.) Nepočul som toho slova od podtatranských Slovákov, ale ho tu zahytávam ku pozdejšiemu upotrebeniu.

Silvaš, -u. Obec Silvaš, Szilvástújsfalu, v seč. okr.

Sipaňec, sypárňa. Všeob. V Sobr. gen.: Zložme ho do sipancu.

Siplak, -a. Obec Siplak, Széplak, v koš. okr..

Sireňe, -a, syrenie. „Začal svrchu sirene sberac“, Lučiv.

Sireňec, žiareňa kukurica, „pattogtatt kukurica“. Šarv.

Sivar. „Z veľkej radosci i sivar sebe zakuriťa“, Seč. — Hlavne v z.-ungskom podreči. Z mad. szivar. — V. *cigara*, *cigarov*.

Skala, -i. Vidz kameň.

Skarac, potrestať „Bodaj ce Buh skaral“, Lub. „Čekaj, šak tebe *skaraňe* pobije“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V. *karac*.

Skarčadla, pomn., „to je ten vozik, co sprovdadza rohašo“, Ščav. Pospech v ČMS (1899, 8) hovorí, že je „skarčadlo“ na „oške“ medzi „vankošikom“.

Skarha, ponosa. Šebn. — Pol. *skarga*. *Skuržic*, obžalovať. Šarv., Let.

Skaržic sé, ponosovať sa. Šarv., Žir.

Sklagac sé. „Neozval sé aňi slovičko, lem na bok sé sklagal a spadnul trupem“, Straš. 9. „Zašvici do oblaka a dobre že sé nesklagal od strachu“, tiež tam 33. „Od dvoch kuľ na peršoch a hlave utrafení, sklagal sé na poli mertví na žem“, Čit. V., 152.

Sklečení, sklený. „Grof dal sklečení lavor viduc“, Straž. „Kolo svetla dvanač truni buši *sklečení*“, Ban.

Sklepár, -ara. Seč. — *Sklepník*, -a. Šarv. — Majiteľ predavačského sklepu.

Skličení, v. *sklečení*.

Skoba, -i, haspra. Hum.

Skokan, behún. „Jeden behun — skokan nej mu ňešte ten rozkaz“, Straš. 18.

Skopilila sé žena = prespala sa. Por. kopilec.

Skoro, prísł. „Neskoro v noci“, Šarv. „Prišla už barz ňeskoro domu“, Harih. — Záporne častejšie sa hovorí: *puzno*, *pozno*. Komparatívny: *Skorší* (Marg., Hrab.), *skori* (Gab.), *skorej* (Hnil.).

Skrabskí, -oho. U Nied. Strabské. — Obec Skrabské, Mogyoróška, vo vran. okr.

Skráňknuť, v. *graňčec*.

Skrídlo, čiastka pluhu, v. *pluh*.

Skořejek, v. *bochňák*.

Skubac. Kurčata, huši sé skubaju, a ſicko sé skube, co ma pire na ſebe. Šarv.

Skubel, -bla. „Sé otvorela... kapura na čežkach skubloch“, Straš. 32. — Por. pol. *skobel*, *skubel*.

Skupo. „Od dzedzini bul les daľko, ta o drevo bulo barz skupo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Skupotoš, -a, skupáň. Čit. V., 499.

Skura, -i, kóra. Všeob. Chlieb má „skurku“, v. *bochňák*. — V Lučiv „Zručila skvoru zo ſeba“.

Slacrina, -i. U Hn. i Nied. *Slatvin* (jedn. č.). Obec Slacvina, Szlatvin, v sp.-podhr. okr.

Slaňkoúce, -ovec; u -oúci. Obec Slavkovce, Szalók, v mich. okr.

Slavkov, -a. — 1) Poľská obec Malý Slavkov, Kisszalók, v kežm. okr. (Doma vyslovujú: Maľi Slavkov, Slavkovon, slavkovské dzeci. — 2) Nem. obec Veľký Slavkov, Nagyszalók, v sp.-sob. okr. (Doma: Veľki Slavkov, Slavkovjan, slavkovskje dzeci.) — 3) Nižný Slavkov, Alsó-

szalók, vo vtor. okr. (Slen. obec Nižni Slavkov, slavkovské dczci.) — 4) Slen. obec Vyšný Slavkov, Felsőszalók, v sp.-podhr. okr. (Doma: Višni Slavkov, Slavkovčan, slavkovské dczci.)

Slenčec, nevoľne meškať, čakať. Let. (Irem. SMS 1904, 50). — Pol. ślęczęć.

Slišec. „Ked ten žalosni pláč slišela“, Hnil. „Princezna ſicko slišela“, Olc. — Obyčajne popri ďue (v. ho), ale niekde, na pr. v Ceplici, výlučne „slišec“. Vidz *sluchac*.

Sliza, -i, slza. „Slizi mu kapalki od veľkoho žalu“, Seč. „Panové ſe slizi skrúcili“, Seč. „Slizi kolo ňich žem zaťali“, Bež. — V. *solza*.

Slonko, -a i *slunko*, -a. Podobný zjav v uh. poľštine: „Zahodzí slonecko za las kašinove, zimna rosa pada na moj vjonek nove; slonecko, slunecko, ňezahodžze jesce...“ Zo Ždzaru Miš. (Pies. 117).

Slov'enki, g. -v'enek; v -v'enkoch. V Kluk.: Slovjenki, Slovjenek (g.), Slovjenoch (l.). Ruské obce: 1) Nižné Slovenky, Alsószlovinka, v gejn. okr. (Túto obec menuje Hn. a Nied. N. Slovinka, Nied. okrem toho: N. Slovinka. Takto ju menuje aj Mišik, Slov. Pohl. 1903, 419). — 2) Vyšné Slovenky, Felsőszlovinka, v gejn. okr.

Slovenski, príd. ku *Slorjak*. Reč svoju východní Slováci menujú slovenskou po celom užom území. Pôvodne vyslovovali: „slov'enski“, čo sa dosiaľ dá zistiť. Iba tí Poliaci menujú slovenskú reč slovenskou, ktorí sa pletli pomedzi Slovákov; ináč ju menujú „sloviaňskou“. Slovenšču ves menujú Poliaci: Sloviaňsko v'eš. To som zistil na mieste samom. Protivné úkazy v pesničkách, ktoré zo Slovenskej vysi podal Mišik v „Pies.“, iba o tom vydávajú svedectvo, že sa poľskí obyvateelia menovannej obce silne slovenčia a následkom toho užívajú i slovenské i svojské výrazy. V tomto prípade vidz pesničku na str. 104. Piesní Mišikových: „Slovenjska Džedžina okrongla jak tafor, slorjańska džev-

onta vemaľovať malor“. Porov. *Slorjenki*. Uhorskí Rusi, slovenčinou nedotknutí, menujú slovenskú reč „tot-skou“. Prídavné od Sloviak, *sloviacki* počul som tiež. — V. *Slorjak*.

Slorjak, -a. Bežne po celom území užom. Zistil som ho ku tomuto cieľu: „Šarišan je Slovjak a hutori po slovenski“, Šarv. „Panove mišleli, že s sprostím Slovjakom maju do roboti“, Malov. „Slovjak, jazik slovenski“, Podhr. Sp. „Slovjak, ale slovenska reč“, Mark. „Ja Slovjak hutoru po slovenski, po slovjacki hutora Cipceri“, Sobr. (Cipcer = Spišiak). — Len v Ceplici som počul „Slovak“. („Vo Velkej ſicko su Nemci, lem mlackove su Slovaci“.) Aj v podreči lučivnianskom: Slovjak (Lučivná, Gerlachov). — Uhorskí Rusi nazývajú Slovákov: *Totin*, mn. nom. *Toti*. Jakub Holovacký zistil už dávnejšie, že „Lemkov Huculi nazývajú *Tovtami*“ (Narodnyja piesni Galickoj i Ugorskoj Rusi. Časť I. Moskva 1875, str. 741).

Sloro, -a. „Sloro ňetrimala“, Seč. „Zrobili sloro, kedi budze sobaš“, Hrab. „Za to mi pre tebe umarla jak mi twojo meno a sloro počitala“, Seč. Zdrobn.: *slorúko* (Treb.).

Sluchac. „Sluhaj, co ja ci budzem hutoric“, Šarv. „To stari, ňechce sluchac“, Sobr. „Vun v zadu sluchaū“, Luč. — Por. *slišec*.

Slup, -a. „Zakopali mu slupa a ho vedli gu ňomu. Jak prišli gu mescu, dze buň slup...“, Luč. „Dal na svojim dvore... slup zakopac“, Straž. „Tam stál koň ſivi a buł uvadzeni pri jednomu slupe“, Gan.

Slupik, v. *pluh*.

Služba, omša u gr.-katol. „Žebú za ňou na službu daň“, Korom.

Služnica, slúžka. „Nešem od paňej kurent frišni, ja služnička“, Straž.

Smačni, príd., chutný.

Smad, smadni; smed, smedni. Šarv. „Buli barz hladne a smadne“, Sob. „Smadni bul“, Kluk. „Smedni je“, Hum.

Smak, -u, nem. g'schmack. „Smačne jedzeň smakuje mi“, Šarv. — Vidz smačni.

Smarž, -a, istá huba. Šarv. — Pol. smarz, huba lat. morchella.

Smiček. „Do smičkoch sé kladze ſe doschnute ſeno, a do kopoch kladze ſe ſuche ſeno“, Kluk. — Tedy: petreneč.

Smochtac. Osmochtac je vraj ovoňať, oňuchať. Let. Na ďalšie potvrdenie toho ſlova uvodím z Čit. V., 271: „Jazik (kolibrov) je dlubi a ma dva pražne rurki, a vonkoncom je napuljeni zo smochtacima žilečkami“.

Smoňnik, -a; Smoňčan, smoňčicki. Obec Smoňnik, Szomolnok, v geľn. okr.

Smrek je červeni a ſkvirk bjili“, Kluk.

Smrod, -u. „Taki snrod pri nej, co nemože potrimať“, Štv. — V. smrud.

Smrud. „Široko-daleko roznesoval ſvuj veľkí smrud“, Čit. IV., 115. — I. smrod.

Smuh. „Dose tinti vo veľkých, tľustich ſmuchoch ušlo ſe i Zemplínskej“, Orel V. (Totiž z vyliateho na mapu kala-mára.) — Pol. smug.

Snakov, -ova. Ruská obec Snakov, Sznakó, v sekč. okr.

Snoradlica. „V obci Radome (v Šar.) panuje ten zvyk, že v rusadelni vtorek (svätodušný utorok) ſidu sa ženy (tkáčky) do chyže, do ktorej chodili snovac (ſnuvať), na 3–4 miesta v dedine. Poskladajú ſa po 5–10 kr. na pálené a z naſnášaných vajec navariac praženice, pri speve hostia ſa a popíjajú na snoradlicu, ktorú na jarku umývajú, do vody hádžu, okolo nej tančujú atď.“ (Posp. CMS 1900, 29.)

So počuť často miesto co, a to v podreči z.-ungskom. „So on s kravami robi“, Pap. „Nemaū so jis“ iz svojima dcemci“, Taš. „So“ ſa dosiaľ drží pevne v Dluhom C., v Belej C., v Modre. Tiež v Uďavskom, v Roynom, v Hrušove, v Adidovciach atď. Porov. tu, 6. § a meno-vite pripomnenie na str. 13–14.

Sobaš. To ſlovo ſom počul len v po-ludhajšo-západnom kúte Spiša, meno-

vite: v Hnilč. v Hrab. Dla Miš. aj v Slov. vſi (Pies. 106), ale dokladá, že za Magurovou už: ſlub.

Sobinov, -a. U Nied. aj Sabinov. Straš. má na str. 24.: „Kat sebinovski“. — Mesto Sobinov, Kisszeben.

Soboš, -a. Ruská obec Soboš, Szobos, v topľ. okr.

Sobota, -i. (Pol.: Sobočjan.) Mesto Spišská Sobota, Szepesszombat.

Sobrance, -a; u -ancoch; sobranksi. Obec Sobrance, Szobránc, okr. miesto.

Sobutka, -i. „Po Jaňe do Hani kladze mlada čeladz oheň na poľu a to pre-skakuju. „Ten oheň ſe voľa: Sobutka; sobotku paſic“. Giralt. Pridaj: V Bre-zovici svätojanské ohne volajú sobutkami. Sobutky trvajú za 3 týždne. Posp. ČMS 1900, 29.

Sokol, -ola. U Hn. Sokolani. Obec Sokol, Szokoly, v ntor. okr.

Solgabirov, mad. szolgabiró. „Pošol koľo ſeho solgabirov“, Malov. Ujíma ſa po celom území, ale má dosiaľ pre-vahu: orsacki.

Solotvina, -i. Ruské obce: 1) Malá Solotvina, Kisszlatina, v ungv. okr. — 2) Veľká Solotvina, Nagyszlatina, v ungv. okr. (M. Solotvina nazýva ſa v „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ mad. pravo-pisom: Szolótinka.)

Solza, -i. „Jak princezna to čula, ta jej ſolzi z očoch viľeceli“, Hrab. „Ona ſebe zaľevala zo ſolzami očička“, Hnilč. (Miš. Pies. 38). — Por. ſliza.

Somorni, príd., mad. szomoru. Šarv.

Sonkac (m. som-k-ac), hovoril ſom m. ſmi, ſmi. Kde povedia „ja ſom bul“, nie „ja ſmi bul“, — tam „ſonkaju“. V Žirovciach mi vraveli: „Tak, jak u nas, hutori ſe iſče v Čekanoūci, v Ran-kouēci, v Bačkoviku; dalej už ſonkaju!“

Sopkoúee, -ovec; u -oúci. Obec Sop-

kovce, Szopkóc, v hum. okr.
Sopucha, ſpatný názov na ženskú. Let. *Soročin*, -ina; soročinski. U Nied. Stročin. Ruská obec Soročin, m. Szoročin, v mak. okr.

Sorta, -i. Tovar dobrej sorti. Šarv. „Druh“ v tomto smysle nikde neznajú.

Sousoň, -ova, súdny sudca. Ud. — Por. maď. szószóló.

Spačie še. „Jak še mi řespači“, Šarv. „Ta še mu tam spačela“, Marg. — Por. pačic še.

Spitovini, pytačky. „O osmej prišoť druhí na spitovini“, Plav.

Splíchcie še s kim. „Že mu matka pričina, a jej frajir, chtori še z ňu splích cil, jemu moc odebral“, Rasl.

Spodek nohi, „podošva“. „Obraciла nohu tak, žeži spodok bulo vidno: I peknejši jej bul spodok nohi jak princezi tvar“, Ban.

Spodzivac še. „Še řespodzivala, že dachto v tej chiži jest“, Šarv.

Sponahľie še. „Princ, co tam služel, še sponahľil“, Lub. — T. j. poponáhľal sa.

Sporadzie co, pripravit. „Z tich troch jeden sporadził tote tri charingi“, Plav. „Kňaž ju sporadzel jako každeho krescana-katolika“, Šarv.

Spori, skorý. „Spora robota“, „Sporší še zrobí“, Šarv.

Spoznac, poznat. „Ona ho spoznala“, Rasl. „Žena ho spoznala“, Sobr. „Jak došli na jarmarok, von diuku spoznal“, Košk.

Spravie. „Dal sebe spravie do tej bulti... porisko“, Straž. — Bežnejšie zrobic.

Spravie še. „Spravil še (na) skleňení verh“, Hnilč. „Spravili še na dvanac kački“, Bež.

Spraviac še. „Ona še mu spravja, že to ſeuobi aňi za ſvet“, Rasl.

Spravodlivi, príd. „To je spravodliva pravda“, Malov. „Spravodliva pravda“, Treb. „Spravodlivosc naverch vinse muši“, Jabl. „Nespravodlivosc i spravodlivosc“, Marg. „Budz spravedlivo žic“, Štv.

Spravorac še. „Jančo za Červenim morjom ſajne še spravoval“, Neč. „Lem ſa dobre spravuj“, Lučiv.

Spust, -u. „Na tri spusti ſe zamku“, Rep.

Sputac. „Su tu stare puta... ja ce do ňich sputam a ti idz sputani“, Plav.

Srac, ſraf. Sram = ſerem, Treb.

Srukovac še, zaslužiť ſa. „Zrukovaní brat jich ſiekich vedol do burku“, Šarv.

Stac, ſtajim. 1) „U jeho otca veſele ſtoji“, Lub. „Jak Palko znal, že dobre vojna ſtoji“. — 2) „O ten kocſil ſemia chto ſtac“, Šarv. — 2) „Ja za ňich ſestojim“, Vran.

Stac (stanuc) ſtaňem. 1) „Kralouški kočiš ſtanul za princezu“, Straž. „Jak na nas ſor prišol, tak ja pošol ſtac za našu princezu“, Straž. — 2) „Štaň za foſtra“, Bež. „Janko ſtanou za foſtra“, Bež. — „Muh za hodzjakého pana ſtanuc“, Gab. — 3) „Štaſi čitat u kňihoch“, Kor. „Dzeci ſtaſi volat každo“, Kor. — *Stac* ſe. „Co ſe zo mnu ſtaňe“, Sobr. „Tak ſe ſe nami ſtaňo“, Minds. „Nezrub to, bo bi ce zalala a to bi ſe ci mohlo ſtać“, Šir. „Preklace ſe na ňim ſtanulo“, Hum. — „Ja ſe ſtaň po kolena kameň“, Sobr. Zo Sobraniec najde čitateľ aj takéto frázy: „Kameňom ſtanuū“, „kameň ſtanuū“. Možné je, že je sloveso i tu zvratné, ale ſa odralo. T. j. že „kameňom ſtanuū“ znelo prvotne: „kameňom ſtanuū“. Potvrdzuje mň v tom domnení tato veta, tiež zo Sobraniec: „Člevek, co to čuū a višovi, po kolena kameň ſtaňe“.

Stadlo, „miſto, kde dobytek v Tatrách nocuje“, Gerl. (Radzik. Č. Lid X., 307).

Stanča, -i. Obec Stanča, Isztánca, v ſeč. okr.

Stankovci, -ovec; u -oři. Obec Stankovce v Zempl. Sztankóč v ſeč. okr.

Starac ſe. „A staral ſom ſe, jak do teho ſeba vindzem“, Šarv. „Von ſe potemka staral za ſvojima dzecami“, Barc. „Mať velo dzeci. Vun barz ſe u ňich ſtarau“, Sobr. a „Barz ſe zastare o ſvojo dzeci“, Sobr.

Starčic, ſtačiſ. „Žebi tak ucekal, pokla kuň budze starčic“, Rasl.

Starí, -oho. Obec Staré, Sztára, v mch. okr.

Starina, -i; stariński. Rus. obec Starina, m. Sztarina, vo vtor. okr.

Starosta je, co pre braldiana mladu vipita za ženu od rodičoch. Šir.

Starší. „Ti budzeš pri mňe za starého ministra“, Šir.

Staščin, -a. Rus. obec Staščin, Sztakcain, v snin. okr.

Staškodce, -ovec; u -oř i. Rus. obce: 1) Šarišské Staškovce, Sárossztaskóc, v stropk. okr. (Chybi na Nied. mappe.) 2) Zemplínske Staškovce, Zemplénsztás-kóc, v stropk. okr.

Statče. „Dze ho zavolať, hoc kemu, či ēviňu, či hocjake stače zabie“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Stateční, príd. „Jeho kamaraci ňe sta-tečne īudze“, Šarv. „Tebe Panbuh ňe-dopomoch kralovac, bo ti ňebuū sta-tečni člevek“, Sobr. — Aj o ženských: „Je ňestatečna i pošla s druhim“, Sobr.

Statek, -iku; rožný dobytok. Šarv. „Prišol ku jednemu volarovci, co statki pas“, Lub. „Statek“ = dobytek (Gerl., dlia dra Radzikowského, Č. Lid X., 307).

Stav, -u; zo spis. reči. „Preoblekla ſe za hlopa, bo ſe jej spačel — vojen-ski stav“, Šarv. „Se mi tiž pači ten zбуjnicki stav“, Gab.

Stavac popri *starči*. „Ucekal, keľ lem mu pari stavalo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Staric sé. „Stavil ſe v karčme“, Šarv. „Nemohol ſe na termin stavie“, Olen. „Tak ſe jej naraz šitko stavilo“, Mark.

Starjanka, stávka. „Dabol prehrať stavjanku“, Harih.

Stavac pancerki = stýkať, k ſebe po-tahovať ruženec.

Stebník, -a. Ruská obec Stebnik, mađ. Sztebnik, v mak. okr.

Sterčec, sterčic. „Tu sterči haček“, Čit. V., 32. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku vysterčio“, Čit. V., 271.

Sterkočce, -ovec; u -ořci. — Ruská

obec, pripojená ku Čabalovciam, Csabálóć és Sterkóc, v hum. okr.

Sterpec, strepč. „Nemohla sterpec“, Štv.

Stik. Ku pluhu prislúcha stik na oškrabovanie zeme, podľa Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8), pričom podotýkam, že mám zaznačenú uhorsko-ruskú formu istük, porov. maď ösztöke.

Stiranka, -i. „Ej, pošol bi ja do vas, ale kuri kriča,... Navar kurom sti-ranki, ňech si ſednu na pantu“, Zemplín (Zpiew. I., 190). — V. sciranka.

Stirčec, trčat. „Lem hlava mu stirčela z mlaki“, Šarv. „Stirči ſvička zoz ſvič-nika“, Hum. — Por. sterčec.

Slocati, stý. „Šnina ňe je aňi sto-cata častka tak varoš jak Humenno“, Dluh. /C.

Stodola, -i. V. pod *stoh*. V Hanšar. popri stodola aj „pleveň“, plevňa.

Stoh, -a. „Do stoha ſe kladze cala košena uroda s pola“, Šarv. „Slama ſe kladze do stohoch, ked ſet placu v sto-dole“, Kluk.

Stojomňe, stále. „Nežada ſebe tam žaden stojomňe bivac“, Čit. V., 231.

Stol, -a, stôl. V. *stolek*.

Stolar, -a. Všeob., s mäkkým l.

Stolek, stolec sedací. Všeob. Vo Ščav. som počul: „Stolek je fajnejší a to-flička ordinaričejša“.

Stop, stopaj. „Kasparekovi aňi ſlidu aňi stopu“, Straš. 25. „Tam buťa stopaj z jeleňa“, Lem. Por. *štid*.

Storka, -i. „Ona mu daťa dva stovki do maľovaňa“, Ken. „*Stoūka*“, Ud.

Stracene, -eho. Poł.: Stracone, -ego (M. Slavkov). Už počuť aj Stracena. U Nied. okrem tohoto aj: Stračena, tohoto nikde niet. Obec Stracené, Sztra-cena, v novov. okr.

Strajňani, -ňan. Ob. Strajňany, Sztraj-nyán, v sobr. okr.

Straski, -oho. Obec Stražské, Órmeczö, v mch. okr.

Strašek, -ška, strašidlo. „Ja ſe straška ňebojim“, Vran.

Straže, g. *Straž*, vo -žoch; *Stražjan*, *stražski*, príd. [U Nied. aj Straža, u Hn. a Miš. (Sl. Pohl. 1903, 419) len Straža.]

— Straže v Sp., Sztráza v sp.-sob. okr.

Stražki, -žek. Pol.: Strozki, Strozek, Strozon, strozske džeci (M. Slavkov). U Nied. aj Stražka. U Hn. a Miškovo (Pohl. 1903, 419) len Stražka. — Nem. obec Stražky v Sp., Nagyör v kežm. okr.

Streblo, -a. „Velo bohatstva, złata, strebla“, Ken. „Nabrala złata i strjebla“, Marg. — Šarv.: *striblo*. Aj inde: „Tam buło šeljake złato a striblo“, Lub. V. nasl.

(*Strebro*) „*Streberne peňeži*“, Kluk. „Do *stiebernej*“, Ban. „Mali na sebe štibernu šerse“, Straž. V. predchodzie.

Stredok, -dku; prostriedok.

Strednū, príd., stredný. Šarv., Sob., Marg., Smiž. — Niekde: *stredušni*: „*Stredušni brat*“, Lub“.

Strecha, -i. „*Streha je zo slamu obšita*; pod šinglem: *dach*“, Šarv. — „*Pošla pod strechu*“, Žir. „*Strechu obšívame snopkami*“, Hanšar.

Strechari, príd. „*Strechava hlava*“ = strapatá. *Strechavec*, -vca — strapatec. Hum.

Strela, -i. „*Sto strel do tvojej duši*“, Sob. „*Štrela do tvojej maceri*“, Giralt.

Strelíč, *strelac*. „*Ci zaštrelíť daco*“, Seč. „*Vojaci budu štrelac do šajbi*“, Malov.

Stremeni, -eňa. „*Zubadla a štremena štiberne*“, Straž. — (Mn. nom. pol. strzemiona.)

Stresc sé, striasť sa. „*Štrešli sé šicke dvanac na kački*“, Bež. — „*Pochicíť stroma, strjasnuť ho*“, Lučiv.

Stretava, -i. Obce: 1) Stretavka, Kis-szeretva, v kap. okr. — 2) Stretava, Nagyszeretva, v kap. okr.

Streti, pomn. „*Išla jim v streti*“, Hnil. „*Višoł mu kral v streti*“, Ken. — „*Ta mu prišli v ustreti*“, Rasl.

Striblo, v. *streblo*.

(*Strebro*), v. (*strebro*).

Striga, -i. „*Mac jej bula striga*“, Hrab. — Bežnejšie: *bosorka, ježibaba*.

Strílka, -i. „*Pokadzi mu padla štrílka*, tam zrobili znak“, Ban.

Stripa, -i. Rus. obec. *Stripa, Sztrippa*, v ungv. okr.

Strokance, pomn. „*Zo štokancami* sé povikruje noha nad bočkorami, žebi to vipatralo jak sara“, Šarv. Pol. *struka, strzoka* = páš. — V prenesenom smysle: „*Ešče som neprepil hibaj dva barance, už ja mušim nosić železne strokance*“, Hnil. (Miš. Pies. 27). Miškovo vysvetlenie, že sú strokance „putá, okovy“, je bez podstaty. V uvedenej pesničke je obrazne povedané, že miesto strokancov remenných bude nosiť patričný strokance železné, v prenesenom smysle: okovy.

Strom, -a. „*Tu bul zajac, co ſevidzel, bo od stroma do stroma bil s hlavu*“, Rasl. „*Strom ma konare i haluze a na verhu korunu*“, Šarv.

Stropkovi, g. *Stropkoú* (+ *Stropkoch*), lok. u *Stropkovich*; stropkouški. U Nied. a Hn.: *Stropkov*. Mnou uvedená forma je ešte natoliko živá, že obieha aj v Orlie V. — Obec *Stropkovy*, Sztropkó, okr. miesto.

Stros. „*Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potím neznał, dze je*“, Lučiv.

Strovic čas, stráviť. „*Mili, mili, čože je to, strovili zme jedno ľeto*“, Janovce. (Miš. Pies. 62.) Dla Kaščaka v Šarv.: „*Rok strovil na vojne, abo strávil*“.

Struh. „*Struhom vičisci koval žabku, co je v koňskim rohu*“, Kluk.

Studňa, -i, kopaná studňa. Okolo studňi je *zrub*. Studňa može byť: na *žurava* (= na váhu!), na *pompu*, dze sé voda pompuje, na *korbu* (lancuch sé na vätek okrúca a vedro na lancuchu viší). Kluk.

Studzeňina, -i. „*Z dna morského vibiraju sé aj korali, ... su to male dživiratka zvonka tak vipatraju jak studzeňina*“, Čit. IV., 178. — V. *kočenina*.

Studziňka, -i, studnička v poľi. Šarv., Kluk.

Stukac, stenať. „Odi široko rozehnul a strašne začal vzdihac a stukac“, Kal. 1887, 59. „Ked... vidzime, že uškuľene džvire ſe treše a stuka“, Čit. V., 468. — V prenes. smysle: „Čežko stuka žurav na studni“, Čit. V., 86.

Štulaní, -tan, l.-anoch. U Nied. aj Štulaný. — Obec Stulaný, Varjufalu, v topł. okr.

Stvora, -i, tvorenie. „Jak pri každej stvore, tak aj pri statku“, Kal. 1887, 72—73.

Suci. „Bula tjež suca na vidaj“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 174). „Do neba ſebuľa suca“, Harih. Len po Spiši. Inde: *valušni*.

Sudzina, -i, nádoba. „Me vežneš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, žebi ja žila“, Straž. (Ryba to vraví.)

Sucha, -ej. U Nied aj Suché. Ruská obec Suchá, Szuba, v mak. okr.

Suchi, -oho. Obec Suché, Szuba, v mich. okr.

Sujdy, pomn, ale aj *sujda*, -i; schody. „Ucekať doňu sijdami“, Harih. „Buľi dvanac sijdi do pivnici a na každej sijdze jeden zbužník ležel“, Gan. Zo *schujdi* (v. ich), *shujdi* a z nich *sujdi*.

Suk. „Torbu na jedlu na suka za-vešíl“, Gab.

Sukeň, -kňi. „Dva vali postavu na sukeň belavu“, vraj „rusn.-slov.“ pе-ſnička v Zpiew. II., 38. „Žadal na jednu sukeň“, Žir. — Por. *kabat*.

Sukoň, -ova. Ruská ob. Sukov, Szukó, v hum. okr.

Suł, do *Soli*, u *Soli*. U Nied. Sola. — Obec Suł, Sóktit, vo vran. okr.

Sulak, -a. „Kral rozkazau, žebi dva sulaki zakopac“, Sobr. Z pravidla: *slup*.

Sulin, -a. Rus. obec: 1) Sulin v Sp., Szulin v Iubov. okr. — 2) Sulin v Šar., Szulin vo vtor. okr. — (Poł.: Sulincon!)

Sumeňe, -ňa, poł. sumenie. „To zrobce na važo sumeňe“, Šeč. „Jej nedaľo su-

meňe pokaja“, Štv. — „Sumeňe po- dzvihnuć“ najdeš v osnove zo Sobinova, rozprávkár tak hovoril.

Surdok, -oka. Obec Surdok v Ab., Szurdok, v koč. okr.

Surta, -i. Obec Surta, Szürte, v kap. okr.

Svadzba. Olcn., Gan., Hnil. V Hnil.: dzen *svadzobni*. V Žir.: ocec *svadbeni*. V Ud.: „to svadbane ocec učuň“. — V Šarv.: „svadzba ſe vola hrach zoz krušpami abo s fizolami“.

Swah a „*svaha*“, tak sa vzájomne menujú rodičia manželov v Šarv. — Por. pol. *swach*, *swach*.

Svat, *svatka*. „Sedzi svatka na haci, lubili ju hudaci, so hudaci ňemohli, ta svatovjä pomohli“, Ud.

Svojski = za svojho priyatý. Ken.

Šiac, siat.

Šicina, novosiaty les. Kluk., Gerl. (Radz., Č. Lid X., 307.)

Šučina, r. vsiačina, všeličo. Bež.

Šahovina, siahovina, porúbané drevo do siah skladané. Šarv., Kluk., Sob.

Šak, -a, sak. „Oblikla ſe do ſaka“, Košk.

Šaršaň, -šňa; sršeň.

Ščežovac ſebe, „hudobna ſebe ſčežovala“, Štv.

Še zvratné touto formou je pravidelné: pitac ſe. Priechodom z ruského: *sja*, *s'a*, *ša*, (*sje*, *s'e*, *se*); hlavne v zungskom podrečí. V poludňovo-západnom kúte Spiša: *sa*, *se*.

Šečka, „porezana ſlama pre statek“, Kluk.

Šečoviči, g. -ovec, l. -ořci; -ořski, príd. — Obec Šečovce, Gálszécs, sídlo okr.

Sedlak, -a, sedliak; popri prostak (na pr. Hum.).

Sedlice, -ic, l. -icoch; ſedlicki. Obec Sedlice, Šedlice, v ſir. okr.

Sedliska, -isk, l. -iskoch. Obec Sedliška, Šedliszke, vo vran. okr.

Šedlo, -a. „Šedlo sé pripaše koňovi zoz popruhom“, Šarv. „Šid na osedlaného koňa“, Gab.

Sednoracki, sedmohradský. „Dze buťo tam buťo, v sedmorackim kraju“, Geč.

Šednuc, sadnút. „Šednul sebe pod jedneho stroma“, Malov. „Šedzi, jak putník“, Rozh. (= O samoteli). „Šednuc na koňa“. — „Šedzi paňi v kračku“, tak še vola kvitek širokta. Šarv.

Sedzikart, -a. Obec Sedzikart, Szedikert, v sekč. okr.

Šekera, -i, sekera. Šarv. „Žebi mu dali sek'eru“, Hran.

Šemjačko, semiačko. Šarv.

Šeña, -i. Obec Seňa, Szina, v koš. okr.

Šenákoúce, -ovec, (ú) Šenákoúci. Obec Seňakovce, Senyék, v ntor. okr.

Šenne, -oho. Ob. Senné v Ung, Szenna v kap. okr.

Šeno košíme, ked tráva dozreje a svažame ho do šopoch. Ščav.

Sentuš, -a. (U Nied. Sentuš, Šentuš, Čentuš.) Sentuš, Szentes, v sobr. okr.

Šerco, srdeč. Všeob. — V poludňovo-záp. kúte Spiša *serco* (Hnil.), ale už v Hrab. *serco*.

Serp, -a. „Košač koši s kosu, a žena podbira za ním zoz šerpom“ Šir. „Sjerpami zme vovali krive nože pri žňivoch, pokel sé žaťo a ne košilo“, Kluk.

Silic, silit.

Sirochman, v. *sírota*.

Sírota, -i abo *sírotnaňik*. Šir. „Bul som na sírockim sudze“, Sob. — V Hum.: *širohman*, sírota.

Sísla, -i, sysel. Harih. „Mu noha vlečela do síslnej dziri“, Harih.

Sítinka, -i. Obce: 1) Nižná Sitnica, Alsósitnyice. — 2) Vyšná Sitnica, Felsősitnyice. Obidve v stropk. okr.

Sivi, príd. „Šíve vlasi“, Šarv. „Popri chodzili take stare, šíve“, Bež. „Sivi kuň, to siňko abo sirka“, Giralt. („Sirka“ = mad. szürke.) — *Síva brada*, kúpel Sp. Kapituly, mad. Zsibrafürdő.

Sklenieňi. „Spravil sé skleňeni verh“, Hnilč. V. *skleňení*.

Škvirk, v. *smrek*.

Šlebodni, príd., slobodný. Všeob. — Formy „svobodni“ nikde niet.

Šlid, -u. „Za tim šlidom išli hledac“, Ban. „Prišli až ku mlinu a furt totu muku šlidzeli“, Šarv. (Iremský z Let. podáva „sled“.) Por. *stop*.

Šlipkoúce, -orec; l. -ouci. Obec Slipkovce, Szelepka, v mich. okr. — (Nied. popri Šlipkovce podáva aj *Sliepkovce*.)

Šitra, -i, strom i jeho ovocie. Šarv. „Šlivki u nas mame: *bistrice*, z totich še vari lekvar; *durjangi*, toto na jedzeň; *dibnički*, drobne šlivki na jedzeň“, Kluk.

Šlivnik, -a. Obce: 1) Malý Slivník, Kisszilva, v sekč. okr. — 2) Veľký Slivník, Nagyszilva, v sekč. okr.

„Šlizki“, klzky. Straž. 13., „šlizkac“, kízať sa. Let.

Šliž. Šarv., Kluk., istá ryba. — Pol. *siąż*.

Šlovek, človek. Treb. a inde, v. *človek*.

Šlub. 1) Šlub. „Zrobila mu šlub, že še nícka nevidia“, Rasl. — 2) Manželská prísaha. V tomto význame veľmi rozšírené, pol. *ślub*, por. *sobaš*.

Šlubiac, slubiť, popri *obecac*, v. ho.

Šlubica pri plahu je, co še z hnu spojuje hradzeľ s plastom“, Ščav.

Šmejac sé, smiať sa. Z Geče: „Co sé šmeješ, sinu?“ „Sin sé rozsmejal“. Z Malovesky: „Sm'jali sé ludze s ňeho“. „Ja tu řepríšoť na sm'ech“.

Šmerc, -i, smrť. Z fras.: „Žebi mu mohli šmerc zrobia“, Olc., Šarv., Sob. (Všeob. frása.) „Ked povješ, ta šmercum zomreš“, Jabl. „Ma človek naznačeno, z jaku šmercui pujdze“, Sob. „S tobu šmerc požijem“, Straž. „Pola occa haňba mu budze taku šmerc dostac“, Sobr. „Každi jej inšaku šmerc obecoval“, Šarv. — Obraz: „I mňe zo sveta znešeš“, Straž.

Šmerdzec, smrdet.

Šmertka, -i. Zosobnená smrť. „Ludze ňemarli, bo šmertka buťa v mechu“, Malov.

Šmertni, príd. „Ležela na šmertnej posceľi“, Šarv. „*Šmertnica*“ = hrobitov, Vlachy (Irem. SMS 1904, 50). Aj inde. Bežné je: *cintir*, *cmiter*, v. ich.

Šmilno, -a; *Šmilňan*; jest priezvisko *Šmilňak*. U Hn. Šmilne. — Obec Smilno, Smilnó, v mak. okr.

Šmižani, -žan; *Šmižaňan*. — Obec Smižany, Szepessümege, v novov. okr.

Šnice, pomn. Na osi leža dva salatki drevene, to šnice. Kap.

Šnihavica je, ked pada šíh s diždžem. Šarv.

Šnina, -i. V samej Snine vyslovujú tvrdé s: *Šnina*; v okolí, na pr. v Dluhom /C., vravia: *Šnina*. — Ob. Snina, Szinna, okr. miesto.

Špiš, -a. (V poludžovo - západnom kúte Spiša aj: *Špiš* (Vik.!) V samej stolici prevažuje: *Na Špišu*; v susednom Šariši už: *Vo Špišu* (Šarv., Šebn.). — Na celom území nikde sa nehovorí *Špiž*, -ža; túto formu si vymysleli polskí spisovatelia. *Špišák*, -a.

Špižar, spiežovec. „Kladze še na hačurki, na ovce itd.“ Šarv.

Šriň, -u. 1) V ČMS 1898, 66 napísal Posp., že tečúci cez Niž. Šebeš jarok zaopatruje valale šriňom = štrkonom na cesty. Zistil som tú vec v Šebn.: „Šriň naspodku na jarku, vozi še na drahu chotarnu“. Tedy: *štrok*. — 2) = *Srieň*: „Šrin še zrobí, keď voda maržne a na ňu šíh pada; šrin je (u nas) ľe ka-meňče na visipovaňe drahoch“, Šarv.

Štrecha, *štrehavi*, v. *strecha*, *strehavi*. *Štrela*, *štrelíc*, v. *strela*, *strelíc*.

Štremen, v. *stremen*. *Štresc* še, v. *stresc* še.

Štrílka, v. *strílka*. *Švedlur*, -a. Nem. obec Svedlar, m. Svedlér, v geľn. okr.

Šveker, -kra, svokor. V polud.-záp. kúte Spiša aj *sveker*. V Šarv.: *šviker* (muž.), ale *švekra* (žen.).

Šverbec, svrbet. Ked maš škrab, ta ce celo šverbi. Šarv.

Šverborka, šípová ruža. Šarv. „*Šverborka* rośnie v połu po krakoch kołakowich“, Kluk. V polud.-západ. Spiši aj *šipka*. „*Šipki* rostu na šipke“, Vik.

Šveto, -a, sviatok. Šarv., Kluk., Lub. (V Cepl.: *svjato*.) V Lub. som počul aj mn. č.: Na šveta, popri na švetki.

Švider, nebožieč, — Pol. świder.

Svidnički, -ičok + ičkoch. (Nied. Svidnička.) Ruská obec Svidničky, Szvidnicska, v mak. okr.

Svidník, -a. Z počutých kde-tu genitívov „do Svidníkoch“ sa dá zatvárať, že meno malo prvotne pomnožnú podobu: *Svidníki*. O tom zdajú sa svedčiť aj „Svidnički“. Ruské obce: 1) Nižný Svidník, Alsószvidník, v mak. okr. — 2) Vyš. Svidník, Felsőszvidník, v mak. okr.

Sviňa, -i; švínske kraví. „Tu jest jarek Švíňka“. Obec Sviňa, Szinye, v šir. okr.

Svinica, -i. Obec Svinica, Petőszinye, vo fiz. okr.

Svinika, v. *Sviňa*.

Svirži, svieži, čerstvý. Šarv., Šebn. Švirža voda, svirži chlieb. Počul som aj svíži.

Sviržov, -a. Obec Sveržov, Szverzső, v sekč. okr.

Švajtki, pomn. V Šarv. popri Švajtku. Od Švajtkoch. Šarv., Kluk. — V. *šveto*.

Šaca, -i. Obec Šaca, mad. Šaca, v koš. okr.

Safarňa, -i, potravná kastňa. „Pošlo do Šafarňi, otvorelo a dalo džadkovi do prihášči muki“, Šarv. — V. *fíok*.

Sajta, -i, nem. scheit. „*Sajtka* je polovicia rozčejepeneho okruhlého dreva“, Šir. „Jak jedna sajta na spodku prehorela, ťižej še rušela“, Straš. 24. — Z Let. uvodí Irem.: *Sejta*, drevo píliť a kálať na polená. *Sejtaňca*, nakálané drevo na ohrev. SMS 1904, 48.

Šak, ved. „*Šak* nam ſetreba“, Šarv. „*Šak* žmi bul tam“, Hum. „*Šak* ja ho tak lubím jak tebe“, Seč. V tomto istom

smysle počuť niekde aj *tadi, z ta di.*
Zo spis. reči: „Gazda šak odpovedzel“, Bert.

Šalec, šalec še. „Či mi šaleni, či mi píjani“, Šeč. „Že ēe sšaleł a spad do mora“, Ken.

Šalgov, -ova. Obec Šalgov, Úzsalsalgó, vo vtor. okr.

Šalgovík, -ika; šalgovicki. Obec Šalgovík, Salgó, v šir. okr.

Šambrun, -a. Ruská obec Šambrun, Feketekút, vo vtor. okr.

Šamudočce, -vec, u oüci. Obec Šamudovce, Sámogy, v mich. okr.

Šanun, -a. „Pan pleban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri)“, Šeč.

Šandal, -ala. Ruská obec Šandal, mad. Sandal, v stropk. okr.

Šańec. „Prišli na jeden šańec“, Šeč.

Šapińec, -ińca. Ruská obec Šapinec, Sapinyec, v topl. okr.

Šarbor, -ova. Obec Šarbor, Sarbó, v mak. okr.

Šari, príd. „Kedz ja ľemam frajerečku stalu..., ale ja mam pokretečku šaru“, Kol. podáva „zo Zempl.“ (Zpiew. I., 141).

Šariš, -a; šariški, Šarišan. — Obce:
1) Malý Šariš, Kissáros, v šir. okr. —
2) Veľký Šariš, Nagysáros, v šir. okr. —
V Dluhom na Ciroche: Šariš.

Šarka, -i, „tvarde jak roh, to, co ma kuň nad žabku“, Kluk. — mad. sarok.

Šarkaň, -a. Po celom území ho znajú, ale miestami jeho mena ani za celý svet nevyslovia. Tak v osnove z Cepl. nepočul som mena „šarkaňovo“ ani raz, rozpravač hovoril miesto neho iba *on, ten s tolkými hlavami* atp. Šarkaň je všeobecne, ale zriedkavejšie počuť aj šarkan (Sobr.). Aj súčasní Poliaci znajú prvú formu, bezpochyby madarskú (M. Slavkov: tu, 451), a sice prostredníctvom slovenským. Ináč užívajú *dragos* (Slov. ves: tu, 455).

Šarpaňica, -i, sprostá pálenka. Šarv.

Šarpnuc, trhnút. „Novogradski po- šarpnul starostu za gerok“, Straš., 38.

Šaň, -u, v. saš.

Šašova, -ej. Šašová, Sassova, v topł. okr.

Suter, -tra. Pod šatrem sú predava na tarhoch i na jurmakoch“, Šarv.

Šati + šmati. Niekde robia medzi nimi rozdiel. Tak v Lubotini sú šati = vrchné, a šmati = spodné či bielizeň. „Habi, odzev“ ľezname, leiem „šmati“, indzel i „šati“; ale povime: „šmatami sú šacime“, Šarv. „Plani šatki mal na sebe“, Šeč. V Hnilč. pol. formy: šmatcar = handár. Por. grati.

Šeac, štat. Bat., Gab.

Ščamba, -i. „Ščamba mi uderila za nohec“, Hum. — Porov. ščambla.

Ščambla, stupadlo na rebríku. Hum. Por. pol. szczebel = leitersprosse. — Por. ščamba.

Ščasliivi, v. ščesliivi.

Ščavnik, -a. 1) Slen. obec Ščavnik v Sp., Schavník v sp.-sob. okr. 2) Ruská obec Ščavnik v Šar., Scsavnyik v topl. okr. (V Ščavniku v Sp.: Ščavničan, mn. nom. Ščavničaňe.)

Šče, skrátené ečče, v. ho.

Ščep, ščepni; štep, štepný. „Ščepne stromi“, Kluk.

Ščepanovce, -ovec; l. -ovci; Ščepanovjan. Obec adm. pridelená k Markušovciam, Markuscsepánfalu, v novov. okr.

Ščerčec. „U ľem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biš tam spad, ta ľem kosce bi z tebe ščerčeli“, Bež. „Ma teki budzigan, ešči je na pejc mile, a ked ho ruci, až ten dach ščerči na hiži“, Sipl.

Ščerehati, pomn., meno okresu v Ab., počul som ho v Hum., — Cserehát.

Ščerknuc, nadščerknuc reč, Malov. — Nadštrknúf.

Ščerubla. „Ščerublu na ľadze virubac“, Šarv.

Ščesce, ščesliivi; ščastie, ščastlivý. Všeobecne. — V polud.-záp. kúte Spiša počuješ aj: ščasliři, a v podreči lučivianskom aj ščjasni.

Ščetka, 1) „Ščetka na bieleň“, Šarv. — 2) „Koňe še česaju zoz ščetku i z ohrebom“, Šarv. — Tedy: 1) Ščetka, 2) Kefa.

Ščiri, úprimný. Všeob. „Ščiro se modlīc“. „Davac zo ščireho serca“ atd — Kov. (SMS 1899, 88; 1901, 83) tlumočí ho chybne slovom: štedrý.

Ščuka, istá ryba (Čit. V., 178), po mad. *cšuka*, porov. *harča*.

Šebeš, -a. 1) Niž. *Šebeš*, Alsósebes, v šir. okr. — 2) Vyš. *Šebeš*, Felsősebes, v šir. okr. — („Obyvateľ tutejší menuje sa *Šebeščanom*“. Posp. ČMS 1898, 66.)

Šejtac, v. *šajta*.

Šeljaciačina. „Jak malí osemnac roki, tak už buli viučení šeljaciačinu“, Straž. — Vari obdobou slova *šačina*, v. ho.

Šelpocic (Straš. 24), — mad. selypít.

Šemetkovce, -ovcoch. (Rusky: Šemetkivci, -ovec.) Ruská obec Šemetkovce, Semetkóc, v mak. okr.

Šemša, -i. Obec Šemša, Semse, v koš. okr.

Šenvíz, -iža. Obec Šenviz, Schönvíz, vo vtor. okr.

Šerpeň, -i, v. *rahin*.

Šiba, -i. „Čo raz sa obraciť na tej izbe... šibu vibiť“, Lučiv. — Nemecky: scheibe.

Šiba, -i; *šihjanski*. Obec Šiba, mad. Siba, v sekč. okr.

Šiben, -enii. Šarv. Touto podobou rozšírené. Ale aj *šibenica*; tu, 380.

Šif, -a; *šifa*, -i. Obidve formy vedla seba žijú.

Šichtar, -a, „robotník v lese, chtori drevo rube do šáhoch“, Kluk.

Šiju, -i, je zadným povŕším krku. „Mišček dala dzecku na šiju“, Šarv. „Pobrala si im... pacjerki zo šiji“, Bat. V Šarv. mä poučili: „Vul ma na šiji dzvonek a na karku jarmo“.

Singlar, -a; *Šinglárčan*. — Ob. *Šinglar*, Singlér, v šir. okr.

Široke, -eho; *širocki*. U Nied. Široka Obec Široké, Siroka, okr. miesto,

Šišlovice, -orec; l. -ořci. Prvotne hľadam Šišlovice, v. *sišla*. — Ob. Šišlovce, Sislóc, v kap. okr.

Škarupa, -i. 1) Tvrde povŕsie čoho. „Zo škarupi šlimakoch“, Čit. IV., 184.

„Zo škarupinami aústrig“, Čit. V., 444.

„Vajca štrusovej samici su... tak veľke jak dzecinska hlava, škarupu ale tak mocnu maju, že jich mož' mesto nadička potrebovac“, Čit. V., 270. — „Rano bola voda zo škarupena, hincila jich cezka lada vo škarupinku jak papir“, Čit. IV., 128. — 2) *Škrídlica*. Šarv., Kap., Ščav. V tomto smysle užívajú aj *čerep*, v. ho.

Škernečec, „plakat, vreštať, decko škerneje“, Let.

Škintac. „Jeden stari chromi... juhas... tam priškintal“, Čit. V., 112.

Škodňik, v. *hajtoš*.

Škop, -a, vyrezaný baran. Šarv.

Škrab, -u; svrab. „Ked maš škrab, ta ce celo šverbi“, Šarv.

Škrentni, pol. skrzetny. „Co to za škrentni napoj“, Žir.

Škrobar, škrabat.

Škulic. „Ked... vidzime, že uškulene džvire še treše a stuka“, Čit. V., 468.

Škurlavi. „Medži šlepima je škurlavi kralom“, Čit. V., 491.

Škvirčec. „Pluh koleskami škvirči“, Čit. IV., 91.

Šlorek, v. *clorek*.

Šmaric, hodit. Všeob.

Šmek, Tátrafüred, známé letovisko v Tatrách, volalo sa prvotne, pokial nebolo systematicky vystavené, — *Kvaňna voda*, podla tamnejšej kyslej vody. V Batiszovciach ešte dosiaľ menujú „*Šmek*“ popri tomto mene aj menom *Kvaňna voda*, ale v Malom Slavkove už len *Šmekosm*. Mena *Smokorec* nikto nezná. Nie v *smokvi* treba hľadať pôvod nem. Schmeksu, ale skorej v nemeckej skomolenine daktorého súsedného vrchu, na pr. „*Smrekovca*“. Neviem si pred staviť prameň, z ktorého Mišk „podal“ „miestne meno vo Spiši“ *Smokovec*, v. SMS 1897, 33. — Ujalo sa nem. meno *Šmek*, všeobecne.

Šmignuc medži koňe, Straš. 31.

Šmitňa, nem. schmiede. Kluk. U uh.

Poliakov tiež tak; v. tu, 452. — V osnote z Bež.: „U tej žmikni bolo štirdvacec tovarišom kolo jednej babki“.

Šnalka, -i, nem. schnalle. „Šnalka abo pracka, s čím sa skapčuje remiň itd.“ Šnalka je veľmi bežné.

Šnugar. „Ani som si vožík nenamazal, ani šnugar na bič neprivýzal“, Hnilč. (Miš. Pies. 33).

Šoma, -i: šom'šk'i. Ruská ob. Šoma, mad. Som, vtor. okr.

Šomvar, -a; šomvar'ski, Šomvarčan. — Obec Šomvar, Sóvár, v šir. okr. (U Nied. Šovár a Slaná)

Šop. „Šop je nad maštálňu, tam sa trime seno“, Kluk. „Šop je poval chlevov, dze sa kladze seno“, Cepl. (Čo sa týče chleva, v. ho.)

Šopu, -i. „Vozi sa trimajú pod šopu“, Šarv. „Vzal koňa a uvadzel pod šopu“, Šarv. „Vzal tote hačeta do travníci a prihne jich domu a rucel tak na šopu“, Barc.

Šor, -u, mad. sor. „Do šoru abo do redu“, Šarv.

Šore, -rea, v. šure.

Šouðar, -dra, mad. sódar. „Viňau chleb i šouðar“, „Dva šouðre šviňskoho m'esa“, Bež. — V Šarv.: „Šoldra abo šunka, to jedno“. „Šoldra“ zdá sa byť priamou pôžičkou z nem. schulterblatt = lopatka.

Španí huj je meno vrchu v chotári ščavnickom v Spiši, leží nad železnicou, patrí biskupovi.

Šparhert, -u, nem. sparherd. Šarv., tu aj šparhet, 268. V Šeb. dla Pospecha: špahret (ČMS 1898, 87). Na Spiši: šporhert, na pr. v Kluk.

Specie. „Reže pila, reže na mestickej vodze... Specia mi te ťuhaj takoj v tvójim rodze. Choc bi te, ťuhaju, ešte jak ťpecili, len bi sa nam v jedno ťubic ťebraňili“, zo Zemplínskej v Kol. Zpiew. I., 99/100.

Špent, -u. „Vino do špantu vypil“, „Žebe jich do špantu poštřílali“, Hum.

Špirhaiee, netopier. Košice. „Špirha-

neč sa popod strechu kruci“, Čit. V., 82. Aj repik, pirkac, gacek.

Šplach. „Vidzel, že ma na čole červený šplach“, Šarv. „Šepi jaščur ma po sebe žolte šplachi“, Kluk. „Zo šplach-kastu žirafu“, Čit. V., 239.

Špocie sú. „Jak jich řesol, pošpocel ře na mosce... spad a mari pošli dolu vodu“, Straš. 11.

Špular, na súkanie priadze. Hnil.

Šram. „Lekar hliboki zarez zrobil na noše... a ten řam mu bulo za cali čas jeho života poznač“, Čit. V., 13.

Šrotac, dla Irem. „višrotac“ = vytiahnuť, vyvliecť, vyvaliť. Let.

Štahita, -i. Kolmá latka v plote, pribitá o „rigle“ (= řidi). Šarv. Aj štahjetia, v. prejma.

Šteri, šternac. „Šteri mechi peňaži“, Sobr. „Šternac noce řespali“, Hrab. — V. štiri.

Štefanovce, -orec, l. -očci. Rus. obec Štefanovce v Zempl., Stefanóce vo vran. okr.

Štefanovce, -orec, v -orecoh; štefanovski. Obec Štefanovce v Šar., Istvánvágás v šir. okr.

Štefurov, -a. Ruská obec Štefurov, Stefuró, v top. okr.

Štelbach, -a; štelbašski. Ruská obec Štelbach, m. Stelbach, vo vtor. okr.

Štel je miesto na novoti, t. j. na novozoranej lúke alebo polane, kde predtým uhlisko stálo. Spiš. (Miš. Nár. Nov. 1883, 89). Nem. -stätte? Tak ako vo werkstätte?

Štilbach, -u. (U Nied. aj Štelbach; počuť ho v Markušovciach.) Obec Štilbach, Lassúpatak, v novov. okr.

Štiri, Štiracee, nikdy „meru“. „Štirono koňmi zaprahnuť koč“, Bež. — V. šteri.

Štola, -i (Ščavnik). V najbližšom ich okolí, na pr. v Batizovciach, vyslovujú Štola, Štolan, štolski a dla J. Števka i sami Štolania sa takto volajú. Objasnil som tú vec inde, v. str. 103. a 104. Obec Štola, m. Stola, v sp.-sob. okr.

Štopluch, „štoplík“. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V Šarv.: *štompuch*. („Zo štompuchem abo zo štoplíkem sa zatikaju flaški“.)

Štos. Nem. obec Štos, Stósz, v šereh. okr.

Štrajtac, nem. streiten. „Nesceli s nū štrajtac“, Hran.

Štrejzlaček, nem. strohsack. „Svecil mi mešaček až na moj štrejzlaček“, Hnil. (Miš. Pies. 12).

Štrudla. „Jednu štrudlu sebe prihotovala a do ňej sedla, i išla v totej štrudli popod žem“, Marg.

Štuchnuc. „Štuchla do ňich šidlama“, Marg. — Porov.: 1) „Farnici jeden do druhoho štichať, že je to plani püp“, N. Rep. — 2) „Zúi duch ho podštachoráč, cahaúo ho krajsc“, V. Rep. Zdá sa tedy, že je slovenská podoba: štuchnuc, a ruská štichnuc.

Šturec, po perši raz orac. „Šturecuje ſe sc'erňisko, to ſe ľem tak brihaľe po-prevracaju“. Mark. — V. *pluh*.

Šturič, vopchaf.

Štvartek, -tku; *štvarti*. *Štvrtok*, *štvrtý*.

Štvartek, -tku; *štvárčki*, *Štvárčan*. — Ob. Štvartek, Csötörtökhegy, v levoč. okr.

Štvere, -i, štvrt. Štverc na treco. Tri štverce na dzevajatu.

Štverce, pomin. „Najšumnejše štverce na koňe dal“, Lub. „Na štvercoch su strangi a za ňima cahaju koňe vuz“, Šarv. — *Oštverec* koňa.

Štverničti, štvornásobný. „Štverničta kolbasa“, Bež.

Štvernoh, štvornožky.

Štvrtka, -i. „Obecali jej štvrtku dukatoch“, Harh. — „Štvrtka hleba je, ked ſe cali na štiri rozkraje“, Šarv.

Šubiň. „Žid zhotovil šubiň“, Pap. — Z pravidla: *šibeň*.

Šubíarec, Šarvanec. Let. V. aj Straš. 3.

Šudrac, „Kornaz už ťapeľ stareho a začal ho šudrac“, Minds.

Šufla, železná lopata na vyberanie zeme. Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8. — Nem. schaufel.

Šuflatka, stolovinka. Ščav. — Nem. schublade.

Šuha, halena, jaké Madari nosia. Šebes. (Posp. ČMS 1898, 68).

Šuhaj, -a. „To je ňe z našej reči“, Ščav. „Šuhaj ľem v pjesničkoch“, Mark. „Tu řehvarja „šuhaj“, ľem parobek“, Šir. „Šuhaj“ ľem v ēpivankach ſe náchodzi. Dlhé/C. V Čit. IV., 32: „Nevidno ňikeho, ľem tu tam ſuhance“. Z mad. *suhanc*.

Šuchtac. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku visterčic... a tak može i najhlívſe dna kališek kvetových višuchtac“, Čit. V., 271.

Šukac, pol. szukać. Na Spiši. *Šukač* = detektív, Straš. 30. *Šukaj* = t. i., tiež tam, 18. — Por. *šuchtac*.

Šumni, pekný. Hlavne na Spiši. Inde: *krasni*, v. ho. — Akiste z nem. *schön*, príponou -ni: *šön-ni* = šumni. Mikl. v Etym. ho vradil pod *šumň*. Spišskí Poliaci ho majú: „V našim ogrodeku majoranek bujne, ſto hec do naš hodžić, to muší beč šumne“, Ždzar., (Miš. Pies. 116).

Šuňara, -i; *Šuňavec*. V podreči lučiv.: Šunjava. Na Šuňave tiež s tvrdým n; takto aj v Cepl. — Obce: 1) Nižná Šuňava, Alsósunyava, v sp.-sob. okr. — 2) Vyšná Šuňava, Felsősunyava, v sp.-sob. okr.

Šupa, tvrdá kôra niečoho; nem. schuppe. „Bandurki ſe jedza i zo šupu, ked ſe upēču“, Šarv. „Kupeč... jabluko... šupu ſ ňeho okrajice“, Harh. „Te vajca... i zo šupu pojedol“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). „Domeček služí Šlimákoví... i sam je prirošnuti ku tej šupi“, Čit. IV., 23. — V. *lupa*.

Šupnuc. „Z nohu som šupnul do Vincnera“, Orel V.

Šure, -a, nem. schurz. „Nabrala do ſurca koľačoch“, Gan. „Zetrela s ſurcom jeden stolek“ (Kal. 1887, 49). „Žebi vziaťa klubješko do ſorca“, Lem.

Šuric. „Každi ſebe jeden karb virubal.

Že chtori umre, ta mu budze krev dolu
ňím ťuric", Šac. To, čo čuric, v. ho.

Šuri-muri, fuk do džuri", Podhr.

Šcabi, -och. Obec: 1) Nižné Švaby, Sublechnie, v sp.-starov. okr. — 2) Vyš. Švaby, Ómajor, v sp.-starov. okr. — Ja som počul „Vyšné Švaby“ určite takto nazýval (na pr. v Križ. vsi), a nie Starým majerom, ako to podáva Hnatiuk, a alternatívne aj Nied. Aj „Nižné Švaby“ takto nazývajú, a nie Sub-Lechňica, ako uvodí Hn. Dla Miška „Šváby in.č. Podlechnica (Sub-Lechňica)“, Pies. 94.

Šrabi, -och. Dla Hn. Šovarskí Švabi. Dla Nied. popri Švaby aj Šovár, čo je omýl, lebo Šovár je iná obec = Šomvar. — Obec Švaby, Németsovár, v Šir. okr.

Šubatik, -a, (nie „šubalka“!), zápalka. Všeob. — *Šrabetučka* — škatulka na zápalky.

Šabatovi, sirkový. Šabat, n. schwefel.

Šaborce, -orce, vo -orech; Šabovjan, Šabovskí. — Obec Šabovce, Švábce, v sp.-sob. okr.

Šačka, -i, švadlena. Šarv. a inde.

Šeager + *šroger*, nem. schwager.

Šengi, pomin. Prostredné kolmé týky na jarme; koncové sa menujú: *zatički*.

Štitki, skorý. „Švitko jak vrecinko obracela ňe“, Straš. 6. Por. *žitlički*.

Ta, spojka. 1) Nem. und., mad. és. — 2) Nem. so, mad. úgy. — „I jak prišla gu ďej baba, ta (und, és) toto dzecko uvidzela, ta (so sprach sie; úgy ažt mondja) hutori...“ Sibr.

Taboriska, pomin. meno priestranstva pri Torise medzi Rozhanovcami a Budzimirovom.

Tadi, slúčené zo spojok *ta* 1) + *di*, v. ich. Tadi. — a vedl. „Ach, tato, tak tote si nove gu ďemu hwareli, *tadi* ten bortak hadbab ovaroval“, Lub. — Dobre je vysvetlené už v Slov. Pov. 280: „Ďabli bi ňe vam tu ďehňevali, *tadi* (ved, však) mi už bruch ku hirbtovej koſci priroßnul.“

Tajac, odmäkati, odmŕzať. Let. „Prave moeno tajalo. Jarek bul pulni“, Straš. 11.

Tak, príslovka; zodpovedá spisovnej, veľmi bežnej je v složení s *isti*, *istni*: *takisto* — práve tak. „Že takisto vpatra jak i oňi“, Jabl. „Das na treeu noc sňivalo ňe jej *takistno* jak i jemu“, Šir. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, Vik. „Preco on s panami ňejje tamok v hiži, že on je *takisti* jak i oňi“, Jabl. Nie sú naveky slúčené této slová: „Druhi sín tak isto povedzel“, Jabl. „Oni mu na to taku istu odpovedz dali“, Lučiv.

Takoj, nem. auch, mad. is. „Dobre že ho takoj ňebil“, Šarv. „Janko už znal, že tam zač budu zbijnici, i *takaj* (= a aj!) tam buli štirmi na varce“, Rasl. — V Dluhom na Ciroche mä uistovali s intelligentnej strany, že tam *takoj* znamená „azonnal“, tedy „hned“.

Talaj. „Talaj robić = krik robić“, Let. Irem. — Nikde som nepočul.

Talar, -ara, toliar. Všeob.

Taliga, -i. „Vzal totu taligu i s koňem“, Šarv. „Mal... i jednu *teligu*“, Straš.

Talpa, -i. 1) Podošva obuvi. „S tím ňe shilel a talpi mu opatrel na čižmoch“, Straš. 23. „Podarla ňe mu talpa“, Šarv. „Po *talporac čižmi*“, Šarv. — 2) Spodok noh, v. spodok. „Už na *talpe* chodzi“, Cit. V., 56. „Otlak mam na nože, na talpe, bo som veľo hodzil“, Šarv. O pomeri „talpy“ ku madl. slovu „talp“ inde.

Tam. 1) Na otázku „wohin“, „hova“? „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mať tam pujse“, Rasl. „Žebi ďichto tam ňešol“, Malov. — 2) Na otázku „wo“, „hol“? „Janko už znal, že tam zač budu zbijnici“, Rasl. „Preco on s panami ňejje tamok v hiži?“, Jabl.

Tamadz, tade. „Tamadz Iem na ſife mohol prejsť“, Hrab. — Všeob.

Tambor, tábor. „Tam zbijnici v tambore, v tambore“, Slov. ves (Miš. Pies. 108). Okolití Slováci tamborom nazývajú bubenčka vojenského: „Ja som boľ

pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnoval“, Lučiv.

Tamten + tamto. „Z tamteho sveta“, Sipl. „Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamto“, Žir. — Zdá sa, že je prvé zo spisovnej reči, a druhé napodobením prvého. Porov. *ten*.

Taňec, -nču. „Podz so mnú na taňec“, Mark. „Kišasoňu pochopeū do tanca“ (tak!) Bež. „Tancovali, so sobá až nohi pozbijali“, Pap. — V. *kolo 3*.

Taňier, tanier. „Daco ostalo na taneroch“, Lem. — V. *taňier*.

Taňír. „Jak kralovna dostala ten taňír, na persej ližki ten perseč ſe jej vzal“, Sob. — V. *taňier*.

Tarh, -u, trh. Všeob.

Tarhac, trhat; tarhnuc, trhnút. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša aj *terhac, terhnuc*.

Tarhovišce, g. -ovišč, l. -ovišči. Intelligenti v lok. hovorí: u Tarhoviščoch. — Ob. Tarhovišče, Vásárhely, v mich. okr.

Tarišňa, -i. „Porichtuj ſebe tarišňu na drahu“, Šeč.

Tarkasti, ňe tarkavi pes itd. Šarv.

Tar(l)ko, -a, reibeisen, reszelő. „Hruški čuchrol na tarku“, Gab.

Tarlo, -a, „hrin ňe čuha na tarle“, Šarv. — Zdrobn.: *tar(l)ko*.

Tarnava, -i. — Obec Tarnava, mad. Tarna, v sobr. okr.

Tartnýčina, -i, trnina. Čit. V., 90. Aj *tarňina, Ščav.*

Tarňiga, -i, trňka. Kluk.

Tar(n)ky, pomn., trňky. Šarv.

Tarnočce, -ovec, u -oáčich. — Obec Tarnovce, Tarnó, v kap. okr.

Tarnov, -a. U Nied. aj Ternovce. — Obec Tarnov, Tarnó, v sekč. okr.

Tašola, -i. Obec Tašola, m. Tasolya, v ungv. okr.

Tata. „Tato, pošlice vi mňe“, Lub. „Preco ňe, tato, zrobim tak!“ Hlub. *Tatko.* „Moj drahí tatko, už ja nemam sestri“, Vik. *Tatiček.* „Pošlice vi mňe, tatičku“, Lub. *Tatuš.* „Dzvihni ruku

svojemu tatušovi“, Šarv. „Budzeme pitac tatuša“, Lučiv V. „mamuša“. *Tatuško.* „Mamuška aj tatuško“, Lučiv. — Všetky té mená v dôvernom rozhovore. Vo vrejnom rozhovore: *oce.*

Tatarka, -i. „Je triuhlasta, čarna, a jak ňe omele, z ňej ſumne krupi biele“, Kap. „Robja ňe z ňej tatarčene krupi“, Šarv. — „Tatarčisko bulo tam naproci tej starej virbi“, Čit. IV., 41. „Tatarčenu merva koňičkom za jašle“, Daniš. (Miš. Pies 40).

Tatoš, -a. „Tatoš je ťem v pripovidkoch, ale ňe hutori: take koňe jak tatoše“, Šarv.

Tatri, pomn., gen. Tater (Cepl.), z pravidla *Tatroc.* — Štefko v Batizovciach mi hovoril: „Tatre su nad nami tje najvišje vrchi. Z Tatroc dakedi za vjac roki neskape snjech, i prez leto na nich leži. Ku Tatrom je od nas prez les hodzina a na Tatre vjacej hodzini treba ísc. Za Tatrami je Poúška. V Tatroc su tieto ſpicie: grlachovski, lomnicki, Krivan atď.“ Nom. je z pravidla: *Tatre*, i v Cepl., kde je gen. odchylný od „pravidelného“. „Gdzie niet les, to Tatry“, napsal z Gerl. Radz., tu sa množné e skrýva v pol. *y-e*.

Tegeňa, -i. Obec Tegeňa, m. Tegenye, v kap. okr.

Tejkeš, -a. 1) Niž. Tejkeš, Alsótökés, v koš. okr. — 2) Vyš. Tejkeš, Felsőtökés, v koš. okr.

Teterdeň, -deňa (Tašola). V. *Keterden*.

Teki m. tuki vyslovujú v Rozhanovciach a v ich okoli. Tak menovite: v Sipl., Hrašov., Žir. a uprostred nich,

Telo + tele. „Tot, chto telo chodziu za ňich“, Sobr. „Že ſak un mu telo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert. „Zkadi ti maš tele p.ňeži?“ Hrab. „Jemu ňe nateľo žaľ udal“, Šarv. Aj formou pridavného mena na Spiši: „Už som telé (tak!) krajinu prejšol“, Filice (Kov. Sl. Pohl. 1898, 686). „Co tu robíu od telich rokí“, Rep.

Ten, to, ta, zámeno ukaz. dieser,

emez. Do postrania ukazuje sa zámenom *tot* (*toten*), *toto*, *tota*. Vidz ich. — *Ten, to, ta* je tedy pravým opakom toho významu, ktorý má to zámeno v spisovnej reči.

Tengerica, *i*, mad. tengeri. Treb. Aj formou *kenderica*, (v. ho). Hlavne v zungskom podreči popri všeobecnom význame: *kukurica*.

Terakovce, *-ovec*, l. *-oreoch*. Obec Terakovce, Terjéksfalu, v šir. okr. (U Nied. aj Tiriakovce.)

Ternavka, *-i*; u *-ače*. Obec Ternavka, Tarnóka, v seč. okr.

Terňa, *-i*; terňanski. Obec Terňa, Ternye, v sekč. okr.

Terscani, *-scan*. Ob. Terscan, Szepesnádasd, v sp.-podhr. okr.

Tervac, trvač. „Paru roki tervalo“, Malov.

Terzipilona, vlastné meno prípovedky v osnove zo Smiž. — Zdá sa byť pôvodu madarského (-szépilona). „Terzipilona budze twoju ženu“, Smiž.

Tet sa vraví m. *tat* v okolí Raslavíc. „Tet pan ťe vracil nazad“, Rasl. „Tet krak ježibaba vichvacila“, Kap.

Tiež, v. *tiž*.

Tchorjoüci, *-jovec*, u *-joüci*. Ob. Tchorovce, Hór, v seč. okr.

Tidzeň, g. *tizňa*. „Za jeden tidzeň“, Ostr. „O tidzeň“, Treb. „Šidzem tizňe“, Hum. — Počuť aj *tiždeň* (Ščav.), *tizdeň* (Hrab., Bež.).

Tinta, *-i*; atrament. Šarv. a inde.

Tirac, pol. tyrač. 1) Majetek roztirac = roztratiť. — 2) Statki sa „tiraju“ po úhoroch = túľajú (bez úžitku), „tirac“ sa svetom = túlať sa (bez úžitku). Vidz: Iremský, SMS 1904, 51, a dolož „Nako ťe mam darmo po ſvece tirac“, z Fil. Kov. (Sl. Pohl. 1898, 687).

Tirach, z nem. thierarzt skomelené. Giralt.

Tirmaňic. „Svojo falatki som potiramanil“, Sob. — Pomárník.

Tisinec, *-iňca*. Ruská obec Tisinec, Tisinyec, v mak. okr.

Tiž, tiež. „Neznal tiž ciho bie“, Šarv. „Tam buši tiž zbujičici“, Rasl. „Mojo remeslo tež čič hestoji“, Sipl. Na Spiši a v okolí tjež: „Pošla tjež na bal“, Marg. „Ožeň ťe i ti tjež“, Šir. „Tam tjež bulo tak nahotovenó“, Hrab. „Scela ho tjež zmarňic“, Ceplič.

Tkac. „Zatkaň, zaflancovaň gver“. Sobr.

Tlačic. „Kohut abo gunar tlači kuru abo huš“, Kluk.

Tlojic. „Tloji harlo teho, chto veľo pil“, Šarv. Dla Iremského v Let.: trápiť, boleť. Porov. Kottov Slov. pod *tlojiti*. „Som stlojení“ = utrápený. „Tlojic“ = prosením trápiť dakoho. Irem. SMS 1904, 50.

Tluc, tľef. Ud.

Tluček, *-čka*, tľčik. „Bandurki varene ťe poduša zoz tlučkom“, Šarv. — Tluček je zoz dreva zrobení, je na spodku kus hrubší, žeži lepší bandurki podušíl. Šarv.

Tluk, tlk. „Buł tam tluk, co žem ubijuju“, Hrab.

Tlusti, *tlusnuc*; tučný, tučně.

Toſtička, *-i*, v. *stolek*.

Tokajik, *-ika*. Ruská obec Tokajik, Orosztokaj, v stropk. okr.

Tiždeň, z pravidla *tidzeň*, v. ho.

Tolčemeš, *-a*. Ob. Tolčemeš, Tolcesemes-cipkés, vo vtor. okr.

Tomašovce, *-ovec*; v. *-oreci*; Tomašovjan. Obec Tomašovce v Sp., Tamášfalu v novov. okr.

Toňica je miesto, kde voda veľmi pomaly tečie; *plaňa*, kde stojí. (Miš v čl. „Z prítomnosti a minulosti Spiša“, Nár. Nov. 1883, č. 89.)

Topanki, v. *kamašle*.

Topic do peca, v. *kuric*.

Topľa, *-i*, rieka, mad. Tapoly,

Topola, *-i*, topol. Žen. rodu je po celom území, aj v poludňovo-západnom kúte Spiša: „Popater, dzjevčatko, na suhu topolu“ (Miš. Pies. 29).

Topolany, *-an*. Obec Topolany, Topolyán, v mich. okr.

Topoľovka, -ločki, u -ločki. Obec pol. *Topoľovka*, mad. *Topolovka*, v hum. okr.

Topor, -a, široká sekera, jakú tesári užívajú. Porov. Posp. ČMS 1899, 8.

Toporec, -reca. (V M. Slavkove: *Toporec*; *toporski*.) Obec *Toporec*, m. *Toporec*, v kežm. okr.

Toporka, -i, čiastka *zbuška*, v. ho.

Torba, -i, kapsa. Všeob. „Torba je i taka, co je z platna, ňeľem zo skuri; ňezname tarišnu“, Šarv. — Inde znajú aj *tarišnu*, v. ju.

Torisa, -i, rieka, Tárcia.

Torisa, -i. Obec *Torisa*, Tárcia, vo vtor. okr.

Toriski, pomn., g. -isek, l. -iskoch. (Rusky: *Toriskü*.) Dla Nied. a Miška

Toriska (Miš, Slov. Pohl. 1903, 419). — Ob. rus. *Torisky*, *Toriszka* v levoč. okr.

Tot (*toten*), *toto*, *tota*. Nem. jener, mad. amaz. — Príklady: „Naco jim tot korec“, Žir. „Samec pov’edal, že — jeho toten mladí havran, co zostal“ Geč. „Trafel na totu luku“, Šarv. „Že on ňigdaj vecej ňepřidze už po toto zlato“, Harih. „Pomaľi totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla“, Gab. „Pošol stanuc na toto mesto, dze malí princezu privesc“, Straž.

Tov, -a, mad. tó. V osnove z Bež. často popri slove *ribník*. V Šarv.: *Tova* je, dze voda stoji, i v našim valaše ma-me *tovu*.

Tovariška, -i, „kamarátka“. Z Hnilč. uvodí Mišák: „Rozkraj ti, Haňičko, jablučko na trojo a povolaj sebe tovariški tvojo“, Pies. 29. „Či zme šli do karčmi a či do k scela, tovariška naša všadzi bula ēmela“, tiež tam, 36. — Má ho aj v pesničke zo Slov. vysi (Pies. 107), čomu sa nepodivíš, vediač, že je to slovo bežné v polštine.

Tovarné, -oho. Ob. *Tovarné*, Tavarna, vo vran. okr.

Trak. Travnica ma štiri traki. Šarv.

Trakterňa, -i, hostinec; *trakterňik*, hostinský.

Traringi, v. vuz.

Travnica, -i. „S travnicu ſe noší travva“, Šarv. „Vžal tote hačeta do travnici a priňes jich domu“, Barc.

Treba s gen. „Idu gu krajoj za službu, bo Žmi čuň, že mu treba foštra“, Bež. — Od neužívaného neurčitku *trebac* je v úzitku čin. príč. min. stred. rodu: *trebalō*. „Večer vecej vípila jak *trebalō*“, Šarv. „Že jim trebalō každi dzeň dac pojis’ jednoho čleveka“, Straž.

Trebejoč, -ava. Obec Trebejov, Terebō, v ntor. okr.

Trebič, -u, datelina Šarv. Povie sa aj *trebikoňina* (Šarv., Kluk.), *trebikuň* (Dobr.). — V Čit. V., 94: *trepikoňina*, a v Kal. 1887, 78: *trepikoňisko* („ked trepikoňisko tri raz zore“).

Trebišoč, -ova. Obec Trebišov, Tôke-terebes, v seč. okr.

Tremcic; „tremcim, že mi dzecko umre“, Šarv. „Ešči som až ňejedla, bo vše ľem pri tebe tremcim, žebi ſe ci daco ňestalo“, Orel.

Trenki. V poludňovo-západnom kúte Spiša. Inde: *tar(u)ki*, v. ich.

Trentvec. Zatrentvec = zmeraveť, stŕpuť. Let.

Trepec, -pca. Obec *Trepec*, mad. *Trepec*, vran. okr.

Tresi, pomn. „Vlasi viša jej prez bje-jučke pleca až ku zlatim tresom, s hteriimi „odpočívadlo“ dookola je obrubene“. Kov., SMS 1899, 87.

Treska, -i. „To je drevo z haluzini“, Vik. „Porubem ce na drobne treski“, Smiž — „Spaši vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol“, Gab.

Trešichvosek, -a. Istý vták. Kluk.

Treščec. „Plameň hučel a drevo pri-šcelo-treščelo“, Straž. 24.

Tri, čisl. — „Zme tam *trajmi* braca“, Smiž. „Te *trome* sinove“, Jabl.

Tribš, -a; *Tribšan*. Pol. obec Tribš, m. Trips, sp.- starov. okr.

Trimac, pol. trzymać. Užíva ſe asi tam, kde spisovne „držať“ germanismov

nevyklučujúce. „Kravu trimac“, Batiz. „Žili, pokl jich Bub trimal“, Sob. „Oňi toteho svojeho brata za službu trimali“, Jabl. „Obi cudzeho človeka za svoho ľetrimaū“, Luč. „Slovo ľetrimala“, Seč. „Velikim panem ſe trimal“, Gab. „Naš kral zoz druhim kralom vojnu trime“, Malov.

Triscane, -cho. Ob. Trisané, Nádaska, vo fiz. okr.

Triska, v. treska.

Trižbi, trievzy. „Trižbi život najlepší“, Šarv. — Zváčka sa vyslovuje: *trižbi*.

Trajne, -eaa. „Mala trajnata“, Šebn.

Trokar, v. balorac.

Trombata, o ženskej, s veľkými gambami. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež.

Trovic čas, v. strovic.

Truc, trávit. „Z maslagom ſe ribi truju“, Šarv.

Trucic, hodiť. Hlavne v z.-ungskom podreči. „Svoju čapku do žemi truceū“, Bež. „Truc toho duba a podz z nami“, Hum. „Kuň budze skukac, trucie hore nohami“, Sobr. — Porov. *ruecic*.

Truda, -i. „Pčoli maju medzi sebu aj trudi“, Kluk.

Trudni, príd. „Trudne mi je dae dze-com na kňižki, bo ňit zarobku“, Šarv.

Truhla, -i. Zo spis. reči, v poludňovo-záp. kúte Spiša 1) „Na tim koňovi bola truhla s peňežmi“, Gan. — 2) Tam jest tri farare v truhloch“, Hrab. V tomto prípade: umrlčia truhla. — Z pravidla: *truna + lada*, v. ich.

Trujčani, -an. Obec Trujčany, Trosán, v sekč. okr.

Truna, -i, umrlčia truhla. „Dali jej trunnu zrobic“, Harh. „Višol do pri-kleta a prihíis dzeci s *trunku*“, Lub. „Kolo švetla dyanac truni buťi sklišneni“, Ban. — Truhla na šaty je *lada*, v. ju; v. i *truhla*.

Trup, -a. „Z Ulijanki został trup, to jest celo prez hlavi“, Lem. — Trupom menujú aj *mrtrolu rôbec*: „Neozval ſe aňi slovičko, lem na bok ſe ſklagnal a

spadnul trupem (Straš. 9). Hlavná čiastka trupu o ſebe, totiž driek, tiež ſa me-nuje trupom. Srov. aj pod *drik*. *Truparňa*, miesto, kde ſu poskladané trupy. Por. tu na str. 357.

Tu, sem. „Podz tu dnu do tej hiži“, Hrab. „Dame ju po obedze zavolac tu“, Šarv. „Pušč nas, ťigda tu v'ceej hepri-dzemē“, Sobr. Snád ſem patrí: „Zňesla ju voda tukaj na štverc milí žeme“, Hanšar.

Tuča, -i, vichrica. V oſtovne zo Sobr.: „Na treceu noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a cheela ho prevracie“. „Kedi ja peršu noc išou, ta me tuča sparla“. (Tu, 399, 401).

Tuhrina, -ej. Obec Tuhrinná, Tuhrina, v ntor. okr.

Tulčik, -ika. U Nied. aj Tilčik. Obec Tulčik, Töltzsčk, v topł. okr.

Tulejka, -i. 1) Roh, v ktorom má kosec osličku („ošelku“). Šarv., Ščav. Prirovn. aj ČMS, 1899, 8. — 2) Co je na ločiku zoz žezeza, je tulejka, ta ſe zdíva na oš. Kap. — *Tulejka* [s význam. pod 1)] v Hranovnici sa vyslovuje: *tulačka*.

Tuňi, príd.. laený. Všeob. *Tuňsi*, lae-nejší.

Turcoče, -ovec; u -očci. Obec Turcovce, Turcóc, v hum. okr.

Tureň, -rii. (V Šarv. aj *turňa, -i*). Veža. *Turňami* menujú v Tatrách vy-soke štíty o kolmých ſtenach, „zav'esi“, v. Elj. Przewod., 285.

Turjani, -jan. Ob. Turiany, Zemplén-turány, stropk. okr.

Tušice, -ie; u -ici. Obec Tušice, Tussa, v ſeč. okr.

Tutak, tu. Šarv., Sob. „I povedzela jim, že dvomi vojací tutak“, Ken.

Tvar, -i; „obličaj“ neznajú. „Lico je jedna strana tvar'i“, Šarv. „Moja kraša peta jak twojej dzeňki tvar“, Bež. „Ula-pil živana za tvar“, Ostr. „On ſebe lebnul hore tvaru“, Hran. „Ruejel mu ſkalu do tvarji“, Cepl.

Tcardi, tvrdý. Popri ňom počuť aj *trerdi*.

Tvarožec, -čca. U Hn. Tvarisec. 1) Niž. Tvarožec, Alsótvarosze, v sekč. okr. — 2) Vyš. Tvarožec, Felsőtvarosze, v sekč. okr. Obidve obce ruské.

Tvarožna, -ej. (V M. Slavkove po pol.: Tvorozna, do Tvorozni; Tvorozňon). Nem. obec Tvarožná, Durand, v kežm. okr.

Tu-tu-tu, kuri mojo, *tu-tu-tu!* Tak volajú k sebe kury v Žir. — Po pol. *tiu-tiu-tiu*.

U, predložka, v samosvojej reči „v“, v podrečí z -ungskom vyslovuje sa často ako ū, niekedy ušiam úplne zmizne, t. j. u noci znies ako ū noci, v skorej výslovnosti ako noci. „Raz ū noci“ (tu, 405), vyslovujú aj takto: „Raz noci“.

Ubírac sa, obliekať sa. „Mi sa poubráme za svatich“, Plav.

Ubrež, -a. Obec Ubrež, Ubrezs, v sobr. okr.

Uccie, uctiť. „Boha uccela“, Šarv. *Uccievstvo* = uctivost.

Ucekac, *uceknuc*. Frásy: „Ueekať do ucečki“, Plav. „Vžal sa do ueeki jak šaleni“, Šar.

Ucirac, utierat. Šarv.

Uda, -i, úd tela Juského. Šarv. „Ked si odmrazil dahtoru udu na cele svojim“, Kal. 1887, 77.

Udavské, -oho. Počuť už aj Udva Obec Udavské, Udva, v hum. okr.

Ujheľ, -a. Mesto Ujheľ, Satoraljaújhely. V Zempl.

Uchodzic. „U posceľi Hamadejovej štrídvaceec britvi, dvanac hore a dvanac dolou uchodza“, Bež.

Ujak, -a: *ujacki*. Ruská obec Ujak, m. Uják, vo vtor. okr.

Ujsalaš, -a. Obec Ujsalaš, Újszállás, vo fiz. okr.

Ujvaroš, -a. Obec Ujvaroš, Újváros, vo fiz. okr.

Ukaz, ukážka. „Žito na ukaz“, Šarv. „Žebi mu odtamadz daco prihnes na ukaz“, Bež.

Ukazija. Prevelo ľudzi sa zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ťigda ťevidezeli. Straž. — Poľ. okazya = príležitosť.

Ul, -a, klát na včely z deravého stromu.

Uta, Julianna. Hum.

Ulož, -a; *Uložan*. Rusky: Uliž. Obec Ulož, mad. Ulozsa, v levoč. okr.

Umrec. Rasl. „Umr'ee“, Marg. „Um'e-rac“, Malov. „Tot sin umer“, Žir. „Ho našli vov ťehu umarteho“, Malov. „Umarte celo do koscela poňešli“, Seč.

Un, zámeno *on*. „Un sa vracel“, Šarv.

Ungvar, -a. Mesto Ungvár, m. Ungvár.

Upesc, upiect. „Mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc“, Šarv. „Oheň mu prišol až ku cenkej skurki medzi palemami, upeklo ho, ale aňi na to sa ťezobudzel“, Orel.

Upchac, vopchať „Durk do oblaka a už blavi upchau dnuka“, Sobr.

Upor, -pora. Obec Upor, mad. Upor, v seč. okr.

Uredník, -a, gázdovský zamestnanec. Zamestnanca verejného menujú: beamter, oficir, hivatalnok.

Urlab, nem. urlaub. „Išoł jeden stari husar na urlab“, Malov. — Mišk uvodi z Hnilca formu *ferlap* (Pies. 21).

Uro-izaj (muž.), úroda. Šarv., Šebn. — Z Geče, tu na str. 338., je zaznačená forma *urodnaj*. V Čit. IV., 34 je „urodzaj“ žen. rodu: „Tam už najdzeme ovoce a urodzaj bohatu“. V poludňovo-záp. Spiši *uroda*: „Uroda v našim horatu buha slabá teho roku“, Ščav.

Urvac sa, pretrhnúť sa. „Až som sa urvala v robece“, Šarv.

Usadomie sa. „Oni sa tam usadomeli i vobudovali sa tam“, Ken. — Počuť aj *usad-isię* sa v tomto smysle (Šarv.).

Usluchnuc. Šiecke chlopi ho usluhlí“, Šarv. „Bul i barz usluhlivi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172).

Usmie. „Jak ona usla, vžal un te kluče, co buli nad ňu“, Šir.

Usochnuc, uschnut. Seč.

Ustreti, v. streti.

Uradzic, priviazať. „Uvadzie ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, šicke mi na ſiju pouradzali“, Šarv. „Aji svoho psa uvadzil gu ſebi“, Straž. „On zaš uvažiu ſebe ſifu a stanuli, Sobr. — „Bože, bože, co robie mam, dze koňička uvadzic mam?“ Smiž. (Miš. Pies. 81). Je po celom území rozšírené toto sloveso, aj u uh. Poliakov: „Tego harnadža na zloti lancusek uvadžili o tin jedlin“, Kríž. ves, tu 457. Ako *u-radzic*, tak aj *ol-radzic*. Slovesa „uvjazac“ zriedka počuf, v. pod *vjazac*. Snopy sa naveky *vjazac*.

Uverat, medza od súsedných rolí, nezoraný ſív zeme. Šarv.

Užda na koňa. Je remenna zo zbadlom. Kluk., Ščav. — Por. *ohlarec*.

V, predložka i predpona slovies. V samosvojej reči vyslovujú za ňu pred temnými (p, t, c, č, k, ch, s, š, f) spolu-hlásku /: F' Prešove, ſcekac atp. m. V Prešove, ſcekac. — V podreči z-ungskom z pravidla vyslovujú za ňu „u“, „ū“, vidz u. — Predložka v vokalizuje sa v samosvojej reči hláskou e, tedy: *vedne*. V podreči z-ungskom hláskou o: *vodne*. Toto sa smie položiť za pravidlo; odchýlky treba odmákať na príslušné vlivy. — Predložku v radi zdvojujú: *Vov* varošu, *vov* chiži atp. Podoba vov je zriedkavejšia, ale sa tiež objavuje: *Ver* maſtaňi, Kal. 1887, 70.

Vadaska, -i: domášne: poľuvka, poľovanka. Dost rozšírené: „Lubeň po vadaskoch chodzie“, Taš. „Pojdzeš ti zo mnú na vadasku“, Seč. „Kupil kral flinti obidvom a chodzili na vadasku“, Šir. — Bezpochyby z mad. podstatného mena *rudásat*, z čoho možlo povstať *vadaska* a skrátenie *vadastka*. Možlo by

sa myšlet, že je utvorené z mad. slovesa *vadász-ni* (= vadaska!). Ale Slováci nemajú mad. slovesa *vadász-ni*, a preto nemohli z neho utvoriť nové slovo.

Vadzie ſe na čim. „Oňi ſe na tim vadzeli“, Geč. „Ešči ſom maľučka, už ſe na mňe vadza“, Mark. (Miš. Pies. 54).

Vagaš, -a. (U Hn. Vagašik) Obec Vagaš Kapušiansky, Kapivágás, v top. okr.

Vagriňec, -ňca; vagriňski. Ob. Vagriňec, Vagrinec, v mak. okr.

Vahu, turnus robotníkov. Šarv. Kašč.

Vahanek, vahanec. Ščav. == V polud-ňovo-západnom kúte Spiša; inde radšej koritko.

Vachtar, nem wächter. „(Dvanastu) už vachtar po dzedziňe vitruboval“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). „Vachtar s turňi“, Dan. a Od (Miš. SMS 1896, 175). „Vachtar nočni chodzi po valafe“, Kluk.

Vajani, -an. Obec Vajany, mad. Vaján, v kap. okr. (V Bež. mi povedali, že tam bývajú „Madari i Slovjaki“).

Vajco, -a, vajce. Mn. č. *vajca*. Ale jest aj pomnožné: *vajca*, g. -ječ s tým istým významom čo v spis. reči.

Vajcéniča, praženica z vajec. Hum.

Vajkoice, -ovec. Obec Vajkovce, mad. Vajkóče, v kap. okr

Vakarka, -i. Žena vežne bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahñeće, rozmangluje abo rozklapka, a to ſe upeče na ſparherce na blaſe abo v rure. Šarv. Tam ho menujú aj: *pagač* abo *langoš*. — V Lubotini to volajú *merinda*; v Žirovciach: *vakarovik*.

Val 1). Morská vlna. „Odrazu začne

ſe moro dzvihae, a vali rucac“, Čit. IV., 179.

Val 2). „Dva vali postavu na sukeň belavu“. Kol. v Zpiew. (II., 38) podáva v „rusn.-slov.“ pesničke.

Valal, -u, dedina. Teraz bežne po celom východoslovenskom území, na Spiši popri *dzedzina*. Dla Joz. Škultétyho je „valal“ bežné len od Šariša po Ungvár, v. Slov. Pohl. 1902, 760. Vec

sa nemá tak. Ja som počul „valal“ popri „dzedzina“ všade po Spiši. Tu na str. 236 príklad z Kluk : Pri jednim valale. Mišk tiež podáva príklad, a sice zo Smižian: Žri, koňčku, žitnu slamu, bo ja idzem do valalu. (Pies. 81.) — Slovo *valal* Joz. Budenz odvodil z mad.; povr. Slov. Pohl. 1902, 760.

Valalčan, dedinčan.

Valalski, dedinský.

Valek, v. hrabe.

Valek je z hlini zrobení, je hrubší jak cehla, ale še nepali, lem še suší na slunku; z valkoch muruju meňše hiže. Šarv.

Valentouče, -ovec, u -oúcoch. Ruská obec, spojená so Zb. Belou, m. Izbugyabéla és Valentóč.

Varlihura. „Valihuro, ber na pleci tot siapańec“, Sobr. — Por. pol. Waligóra, ale pripomínám, že toto meno objavuje sa aj v prípoviedkach nevýchodných krajov slovenských.

Valkoč, -ova. Obec r. Valkov, Valkó, v stropk. okr.

Valkoče, -ovec, v -oúcoch. Obec Valkovce v Ab., Vajkóc v koš. okr.

Valkovce, -ovec. Valkovce v Šar., Valykóc v topł. okr.

Valoň, -ova. Každi koň mal svuj valou i drabinku, Ban.

Valušni, príd. „Valušni je ku každej roboce“, t. j. súci. Ten zápis mám zo Šarv., ale je slovo rozšírené. Zdá sa byť z mad. *való* (jórávaló, mindenre való, helyrevaló atd.). Na oprávnenie svojej mienky uvodím: „Najlepša (krejda) je z danskich ostrovoch *valušna*“, Čit. V., 399. (Preložené z mad. „... a dán szigetekról *való*“). „Ku každej praci ňe je *valušna*“, Čit. V., 436. (Preložené z mad. „nem minden munkához való“.) — Uváž: „Jak še *valuši*“, Šebn. (V smysle: „jak še patri!“)

Vaniškovce, -ovec; -ovski. Obec Vaniškovce, Vanyiskóc, v sekč. okr.

Vankoš, v. vuz. *Vankošik*, -a, v. skarčadla.

Vapeňik, -níka. Ruská obec Vapenik, Vapenyik, v mak. okr.

Varadka, -i. Ruská obec Varadka, m. Váradka, v mak. okr.

Varha, -i. Nem. lippe, mad. ajak. Aj podobou *varga*: „Mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu višela“, Hnil.

Varhaňovce, -ovec, v -oúci. U Hn. Varganovce. — Obec Varhaňovce, Vár-gony, v ntor. okr.

Varichovce, -ovec, ū -oúci. Rus. obec Varechovce, Varehóc, v stropk. okr.

Varkoč, -a, vrkoč. Mark. „Vlasi zapletené sú do *varkoča*“, Šebn. (Posp. ČMS 1898, 86).

Varoš, -a, mesto. Bežné popri: *mesto*. „Varoš“ hlavne v z.-ungskom podrečí, ale aj tu znajú „mesto“. Charakteristické je tu, na str. 375, zo Straž.: „Idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta...“ Veľký Šariš je „varoš“, nie „mesto“.

Varoščak, -a, maštan. Hum.

Varovac 1). Hlavne na Spiši. „Budzeš varovac žito“, Hnilč. „Janko šestri varoval“, Smiž. — Nem. wahren.

Varovac 2). V osnovе zo Sobraniec niekoľko ráz: „Varuj het!“ (= Idz preč!). Por. Kottov slovník pod 1. *Vary*.

Varštat čizmarskí. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164). Aj podobou *varštak*, Sipl. (Tu 348). — Nem. werkstätte.

Varta, -i; nem. „*Varta stala*“, Šarv. „*Vartoški posnuli*“, Kap.

Varti, nem. werth. „Flinta taka bula zardzavena, co ňič nebula varta“, Lub. (Bezprostredne z pol. *wart*.) Inde by povedali v tom prípade: flinta taka bula...“ co ňič *stala*!

Vatrisko, -a. „Popol z peca a vatri-ska“, Čit. IV. 207. „Jak prišli na vatri-sko, vola zabili“, Gab.

Vavrinec, -nca. Ruská obec Vavrinec, m. Vavrinec, v topł. okr.

Vdzečni, príd.; *vdzečne*, prísl. Vdačný, vdačne. Všeob.

Vec, -i. „Išla ku doktorovi a pove-

dzela, jaka vec“, Hrab. „Šitke tote tri veci“, Sipl.

Vec, vecka. 1) Tedy: „Ta povedzel starší brat: ta vec to dobre, tič še ne-starajice“, Sipl. „Bratňák je sin od stričních bratoc, vec v štvartim pokoleniu“, Šebn. „Tak vec tote dvomi braca še pitali“, Sipl. „Vežtimo ju... a vecej voňi ju položili na voz“, Ud. — 2) Potom: „Vec vona zešla dolu“, Šac. (Tu 342/3.) „To še jim ňepačilo vecka“, Sipl. (Tu 344). „I tak pan vecka puščia dzivoho kornaza“, Sobr.

Vecej, v súsedskej pol. *vjencej.* (Mjołvjencie džeci“, Kríž. ves, tu 456.) „Ve cej“ je bežné v samosvojej reči a v podreči z.-ungskom. Blízko k poštine aj „*veci*“ z pol. *v'ecé(j)*, na pr. v Gab.: „Veci zarobila, jak jej muž“, tu 316. — V podreči lučiv.: *rjacj.*

Večar, -ara. Večer. V samosvojej reči všeobecné; obyčajne s výslovou *večar* (na pr. Šarv., Marg., Štv., Bard.) i *v'ečar* (na pr. v Hrab., Hnilč.). Ale počut aj *večar*.

Večersí, príd., večerniajší. Let.

Vedno, spolu. Počut aj pôvodnú formu *v jedno*. — „Vše budu vo *vednosci* a že jeden druhého ňehabi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 159). V Smižanoch: „Žili dluho *vespolek*“. Pravdepodobne zo spisovného.

Vedzec, vedet; len v lučivn. podreči; inde: *znam.* „Ona vedzela, že je už pojedovaní“, Lučiv. — Inde: Ona *znala...*

Vehec, -hca. Obec Večec, Vehéc, vo vran. okr.

Vejačka, -i. „Robi še z dreva verbového abo z osíkového abo z rokitového; z ňu še veje“, Šarv. „Vimiacene zarno še veje z veječku drevenu. Veječka vi-patrá jak koritko“, Kluk. Porov. *lopata*. Vidz aj ČMS 1899, 8.

Vejsc. Všeobecne v samosvojej reči. „Dozvoľel šickim liškom vejsc“, Šarv. „Un ju primušel, že mušela z ním vejsc“, Gab. „*Vejdz* do kuchňi“, Rasl. „Žebi tešol dnuka“, Malov. „Psi brechali, ale

do cirklu ku rechtorovi ňemohli vejsc“, Giralt. — V podreči lučivn.: *vojsc*, tu 430 atd.

Veko, vrchnák. „Odterhli s truhli veko“, Gan. (Kov. SMS 1901, 85). „Dzvihnuť veko s tej strednej truhli“, Hrab. „Vež totu trunu, viňeš... otvur veko a lehni do ňej“, Plav.

Vekši, kompar, väčší. „Ne z lesa, ale do vekšeho lesa“, Ken. „Chto vekšu radosť dostať jak toti chlapci“, Straž. — V lučivn. podreči: *rjacši* („Zaščepce ho do tej najvyjačšej skali“, Lučiv.). — V Zá tur. „Prisl.“ na str. 168 je udajne šar. príslovie: „Co je rakše jaku veš, to si do torbečky vež“. Po šarišsko-slovensky by to muselo znieť takto: „Co je rekše jak veš, to sebe do torbečki vež“.

Velbahi, -bah, ve -baši. Obec Velbachy, Wellbach, v sp.-podhr. okr.

Veliki + velki sa zamieňajú. „Naj jaštejsi kralu, Jich *velkojs*, kebi tak dobrí buši“, Komar. („Jich *Velkojs*“ = Vaša Milost“). — *Velicie* še, honor si z dačoho robí. Let. dla Irem. — „Zo stred *veličoznich lesoch*“, Čit. V., 414.

Velka, -ej; *Velicjan, velickje kravi.* — Obec Velká, Felka, v sp.-sob. okr.

Velkrop, -a. Rus. obec Velkrop, mad. Velkrop, v stropk. okr.

Velo, velá. — V poludňovo-západnom kúte Spiša počut aj *vela*. V Pap.: „Mal wiele dzieci“; bezprostredne z pol. *wiele*.

Velopole, z *Velopola*, u *Velopolu*. (Posmjevajú sa im: „*Velo pola, malo chleba!*“) Obec Velopole, Velyopolya, v hum. okr. (U Nied.: *Velopolie + Velo pola!*)

Venecia, -i. (U Nied. aj Benátky.) Ruská obec Venecia, mad. Venecia, v sekč. okr.

Veper, -pra; brav. Všeob. — Zo Sp. Podhradia: „Medzi dvoma brehami leži veper obrani,... co to je? — Ked žena peče hleba, ta na korice cesto“.

Vepridz. „Ti pridz vepridz nas“, Šarv. „Poslal... husara vepridz sebe“, Raal.

Vera, veru. Uvedenou formou bežné temer po celom území. „Vera un vžal i dal tej miši jesc“, Lub. „Véra vona už ňežije“, Rozh. „Oni vera nakladli barz velo dreva na voz“, Barc. „Vera ňe“, Seč. „Veraže je dobrí chlop“, Bež. „Že ona vera ku tej studni po vodu řepujdze“, Harh. — Z Hrašovika mám zaznačenú podobu: „*Vere hej!*“

Verba, vřba. Počut aj *v'erba, virba*. — V Cepličke: *Verbina, vrbina*.

Verbovec, -vča. U Nied. Verbovce. — Obec Verbovec, Verbóć, v sobr. okr.

Verch, vrch. 1) „Les je, dze su stromi; verch bez stromoch“. — 2) *Verch* = vrchná čiastka stavania. — Príslovka *naverch* zodpovedá spisovnej *navrch*. „Višlo zlodzejstvo naverch“.

Veslo, -a. V. košar.

Ves, g. *vši*; dedina. Porov pripom. 1. na str. 111. — Osada, majúca alebo mavšia svojho rychtára, meníva sa teraz *valalom*, na Spiši aj *džedzinou*; v naše časy *nikdy nie vsou*. Ale jest hodný počet obecných názvov, v ktorých sa objavuje slovo *ves* s dajakým prívlastkom. V Spiši sú 4 také názvy (Slovenská ves, Krížová ves, Stará ves a Nová ves (Igló); v Šariši 7 „Postredná ves“ a Vieska, dalej Nová ves Drinovská, Sviňská, Pečovská, Bardiovská a Ruská; v Abaujskej: Košická Nová ves; a v Zemplínskej: Tušická Nová ves, „Nacina ves“. Z tohoto výpočtu vidieť, že sú této názvy rozšírené v západnej polovici východoslovenského územia; 12 názvov oproti 2 v Zemplínskej. Slova „*valal*“ nikde niet v miestopisnom názve. — Slovo vyslovujú: *veš*, *v'ěš*, *vješ*. — Miestopisné názvy východoslovenského územia, v ktorých podstatou je slovo *ves*, sú nasledujúce: 1) *Krížová ves*, Ke-resztfalu, v kežm. okr. (Domášne: Kri-zovevá, z Krizovéj vsi; Krizovjon, Kri-zovské džecí). — 2) *Norá ves Bardiov-ská*, Bártfátskafalu, v sekč. okr. — 3) *Nová ves Drinovská*, Somosújskafalu, v ntor. okr. (Domášne: Novaveš, do Novevši,

v Novevši.) — 4) *Nová ves Pečovská*, Pécsújskafalu, vo vtor. okr. („Novoveske dzeci“). — 5) *Nová ves Ruská*, Sóšújskafalu, v šir. okr. („Z R. Novejši“. U Hn.: Šovarská Nova ves.) — 6) *Nová ves Sviňská*, Szinyeújskafalu, v šir. okr. (Nova veš, do Novejši; „Šviňská“ ſe ňevihvara. U Hn. aj Sviňské Nove selo!). — 7) *Slovenská ves*, Tótfalu, v kežm. okr. („Slov'eľsko vješ“ u poslovenčených Poliakov; „Slovjaňsko vješ“ u neposlovenčených „Slovjaňcon“ a „slovjaňsk'e“ džecí). — 8) *Stará ves*, Szepesóskafalu, v sp.-starov. okr. („Stará vješ, ze Starej väsi; Starovjescon“). — Vidz aj pod *Novejša a Noverša*. — Čo sa týče názvov „Postredná ves“ a „Nacina ves“, vidz hore uvedené pripomienutie na str. 111. *Vešel'e*, veselie. Znajú ho po celom území. „Urobili vešele i pobrali ſe s princezu“, Sobr. „Jest tam u valaſe jedno veſeli“, Ud. — Veſelic ſe. „Ozda veſela ſe eſče i teraz, ked ňepomarli“, Šarv.

Veſčuch + veſčec, veſtec. Hum.

Vibijac. 1) „Nože s gombikami vibijane“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). 2) Tance vibijac (Kol. Zpiew. II., 90). Pôvodne: *rivijac*, porov. *kolo* 3).

Viblukac ſe. „Un teraz zunuti, tak ňebudze ſe vibljkac, Iem na divaňe po-ſpi“, Šir. Ale aj: „Marčuš, viblēč ſe z tich ſatoh“, Plav.

Viborna, -i. V M. Slavkove vyslovujú: Vúborna, Vúborňon, vúborňansk'i. — Nemecká obec Viborna, mad. Viborna, v kežm. okr.

Vibrac. „Z inkviziciu vibrali, že mlad-ſeho brata starše bratove na ſmerc za-bili“, Sob.

Vibuc. „Vibuj s ľavej nohi čižmu“, Hrab.

Vibulkuc. „Obrac pohar na jeden bok: vibuľkne z ňeho a dzviha ſe do vodorovna to daco, co ňepripuſtilo vodu dnuka“, Čit. IV., 161.

Vicelanka, -i; vytelená krava. Let. Irem.

Vicež, -a. Táto podoba by sa očakávala vo východoslovenskom nárečí, po prípade podoba: *Vicaž*. Ale týchto podôb neslychávam. Napriek tomu v Čit. V., 139: „Hungyadi to vicež šivi“, a miestopisné „Vicež“. Porov. *vitez*.

Vicež, z *Viceža*; *vicežski*. Obec Vicež, Nagyvítéz, v Šir. okr.

Vidace, „Dzjevka na vidacu“ = *Djevka na vydaj*. Mark.

Videň, -dňa. Mesto Viedeň. — Pol. *Wiedeň*, -dnia.

Viderník, -a. Obec Viderník, mad. *Viderník*, v sp.-novov. okr. (U Nied.: *Vyderňsk*!)

VIDOBUDNAC. „že s totu kablou sebe kralovstvo vidobudne“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 81).

Vidostac. „Se cešili, že von tu princažu vidostau“, Sobr.

Vidraň, -i. Vidraň, Vidrány, v hum. okr.

Vidrežnac še (?). V Let. dla Iremského: Napodobňovať dakoho reč, výraz tváři, jazyk dakomu vyplazovať, porúhať sa dakomu. — „Pai še mu začali vidrežnac“ = šklabít. Z Gan. Kov. (SMS 1901, 86).

Vidzvaňac, vyzváňať. „Ešči i vidzvaňac mu dal zo šickima dzvonami“, Straš. 12. — V. *dzoňic*.

Vihľadčik, -a; nezasklený oblok. „Na sipaču buť jeden vihľadčik, taki, co mohou chútop prez ňeho prejsci“, Rep.

Vihon. „Zaspal Janči na vihoňe, zajali mu vrane koňe“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vihvarac. „Šitko mu na oči vihvaráua“, Rep. — *Vihvarac* še = vyhovárať sa. — „*Vihvarka* še vše ňedari“, Kal. 1887, 84.

Vicharica, -i. „Včas vicharici v zime“, Čit. IV., 51. — *Víchrica*.

Vichirni, príd. „Vihirni človek, ňe hirešni“, Šarv.

Vichodki, výdavky. „Znaju, pan kmoter, že ja mam vichodki“, Giralt.

Vijavic še, splniť sa. „Vidzel, že jeho sen še vijaveť“, Ken. „Se mu perša pravda vijavila“, Barc. Ale aj: „Tak še

viapolňeli šicke tri praúdi“, Barc. Toto zdá sa byť zo spis. reči.

Vikačic, vytret. „Odkaže, odpiáce temu regementu, ňech me on vikali, z chtereho som štandzu“, Hnil. (Miš. Pies. 26). — Por. *vimazac*.

Vikartorce, -ovec. (V-ovjan.) — Obec Vikartovce, Vikartóč, v sp.-sob. okr.

Vikončic, skončiť. Šarv.

Vikrucie še, skrútiť sa. „Tote še vikručili i pošli vonka“, Vran.

Vikupic. „Tim, co ju udereú, calkom ju i varoš vikupeú“, Bež. — Bežnejšie je: *vištebodzic*.

Vilagi, z *Vilay*. Rušká obec Vilagy, m. Világ, v hum. okr.

Vilhotni, vlhký. „Dakus vilhotnejší“, Čit. IV., 53.

Vilk, -a. Vlk.

Vílkovce, -ovec. Obec Vílkovce, Kiskunchfalu, v lev. okr.

Vimachnuc. „Položiu ruki na klat a živan vimachnuť s bartom i zacať“, Ostr.

Vimazac. „Vimaže še, co je napisane; u nas še nepoví *vitrec* to, co je napisane“, Šarv. — Por. *vikalic*.

Vimeňic. „Mala jedna žena hlopa v herešce, toho hecela vúmeňic (+ vúšlebodzic)“, Marg. „Boľ bi si ma ztadzi vimenil“, Lučiv. „Predaj koňe i voli i voli, a vimeň me z tej vojni...“, Mark. (Miš. Pies. 56). „Zajači mu... koňe... idz, vimeň ich, moja mila“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vimentorac še, mad. ki-ment. „Jakoš se vimentoval od leva“, Dobr.

Vimjačko, -a; vemiačko. Šarv.

Vimlat, -u. „Vimlat sebe bere“, Smiž. (Miš. Pies. 93). — Mlatcov podiel z vymláteného zrna.

Vimoze. „Ked mi to vajco prineseš, vtedi ma ztadzi vimožeš“, Lučiv.

Vimscic še. „Co robic maju, žebi ſe totej dzviki vimscic“, Plav.

Vina. „Perša vina odpusčena“, Smiž. „Vi ňič ňerinni“, Sobr. „Chto je temu vinovati?“ Šarv.

Vinčovac, nem. wünschen. — „Za uprime zdravje vinčujem!“ Šarv. „Šícko dobre vinčovať“, Komar.

Vinni, -oho. Vinné a Banka, Vinabanka, v sobr. okr. (Na otázku, čo je Banka a či treba hovoriť o obci „Vinni i Banka“, povedali mi: „Banka štít!“

Vinse, vindzem. Šarv., Hrab. V Sobi-nove: „Mušela viñse z tej kopí“. „Vindzi, vindzi zlate kače, bo ci dzecko horko pláče“, Sob. „Už mi nevindzeš ztadzi von“, Lučiv. — S iným významom: „Ta, poda, vindzi na ten mech“, Sipl. „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet“, Malov. — Oba smery v jednej vete bez toho, aby sa smysel rušil: „Jak vinšli von z rodi, vinšli na verch“, Hnilč. — Z fraseol.: „To vinšlo dobre“ = To sa skončilo dobre! Hnil. „Teraz mňe dobre višlo a vam piano“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 85). „I vera nateľo višlo, že ju mladi kral za ženu vziať“, Kap. „To bolo prave, ked čertovi kara višla“, Bert. „Spravovala sa tak dobre, že co rok tak više išla, až na generala višla“, Šarv.

Vipasac. Pásom, remeňom vybiť. „Stari perše dzívku vipasať a potom matku za toten korec dukatoch“, Plav.

Vipatrac zodpovedá spisovnému „vyzerať“ („Žena na kočec valala už ho vypatra“, Straž.), ale spolu aj germanismu: vyzerat. „Vipatrala akuratne tak, jak jeho žena“, Šarv. „Vipatra jak chmarňák“, Hum.

Vipeso, vypiect. „Tak mu šibeňicu na chribce vipekli jak bi obešeni bul“, Straž.

Vipovedzec na keho, vyvoláť na koho. „Dzekuju ci, že si na mňe ňevipovedzēť“, Bež.

Vira, -i; viera. „Na druhu viru prisťac“, Šarv. „Žic na viru“ = bez so-bášu; cigáni vravia v tomto prípade: „Žic na verbu“. „Dal mu šícko za viru“ = uveril mu všetko.

Virava, -i. Ruská obec Virava, mad. Virava, v hum. okr.

Virba, -i. „Mušela nocovac... na jed-

nej virbe“, Hanšar. „Vrabel to počul od starej virbi“, Čit. IV., 41. — Vidz verba.

Virbov, z *Virbova*; V-ovjon, v'irbov-sk'i. Nem. obec Verbov, Ménhard, v kežm. okr.

Virčec. „Jak stari prijał, ta zvirčel“, Malov.

Virgac. „Kedz kuň zdiha, najbarzej virga“ za šar. podané príslovie v Zátur. Přisl. (str. 8) „Jeden, so mu compel z nosa virgau až po kolena“, Bež. — Porov. pol. wyrgnąć.

Virosnuc, vyrášt.

Virozumec. „Nemohli z toho panove virozumec práudu“, Dluh. C.

Virozumni. „Ja virozumni vtak, spívam sebe tak“, Žir.

Visc, vyjsť. „Vun rad - herad mušel sam visc zo svoho klaštoru“, Straž. „On rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku visc“, Vik. — Bežnejšie: *vinse*, v. ho.

Vischnuc. „Musíme čekac ňiž vischňe to, co je pisane“, Šarv.

Visichac, vyschýnať. „Jak z Dunaja voda nevisiha ňigda, tak aňi ja... ňepriďzem k vam ňigda“, Vider. (Miš. Pies 70).

Visipac, vysypať. Na str. 412, v osno-ve z Taš., chybne: *risipac*.

Viskac. „Človek viska na ňoho“, Taš. — V. *viščec*.

Vislava, -i. Ruská obec Vislava, Vi-szalava v mak. okr.

Visoke, -cho; *visocki*. Obec Vysoké v Šar., Viszoka vo vtor. okr.

Visoki, -oho. Obec Vysoké v Ung., Viszoka v kap. okr. (U Nied.: Vysoká!)

Vistavie. „Haňička Iem ruku vistavila a odebrala jedzeňe“, Sob.

Visterďic. „Krem teho do večera ko-pita visterči“, Kov. (SMS 1898, 59).

Vistrehnuc. „Cešilo mňe... z života džvirat jedno zjaveňe vistrehnuc“, Čit. V., 247.

Višac. „Taka krasna zostala, jak boú ju perlami višeň“, Bež. (Snád *višňa*?)

Víšle, -la. „Bojín ře uderic na hrob višeleaf“, Sobr.

Víšedlčenie, vysvedčenie. Šarv. — Zo spis. refi.

Víšac, večat. „Tam žabla viši i remeň, dze i ti jich višal“, Rašl. „Važoho brata višame“, Luč. (V tomto případě m. ríšsme.)

Víšec. „Dzecko prikrite balenu višči a kříči o rati“, Čit. V., 92. — Polsky *wiszczecie*. V. *víšce*.

Víščiric oči. „Kral i kralovna na ňeho řem oči viščireli a ſe pitali...“, Šarv.

Víškirac zubi. „Dzjevka zubi viškira“, Hnilč.

Víškovce, -orec. Ruská ob. Viškovce, Víškovec, v mak. okr.

Víšni sušed, nie „horný“; v. *úžení*.

Víšňou, -ora. Obec Višňov, Visnyo, v seč. okr.

Viter, vietor. „Pošol jak viter“, Bard. „Viter duje“, Hum.

Vitez, -eza. „Vitez nad vitezom“, Bež. „Chto ſe takí vitez (+ ritir) naſol, eo tich šarkaňou porubal“, Straž. — V oſtové z M. Slavkova: *vitez*. Aj pol.: witez, witež (Slow. Booch—Árkossy). Touto formou... aj v poſtine je to ſlovo požičané. — Por. *vicerz*.

Vítka, -i. „Vítkami ſe ſchahnu koňki pri ljeskoch koňarových“, Kluk.

Vítkovce, -orec, (l.) *-oreci*; Vitkovčan, vitkovské dzeči. — Obec Vitkovce, Vitfal, v sp.-podhr. okr.

Vitriolej, -u; vitriol. Žir.

Vitrižbie še, v. *viblakac še*.

Vizdravie še, vyzdravěl. „Po troch meačcoch ohi ſe vizdravil“, Plav.

Vizuc. „Jak vizut s lavej nohi čížmu“, Hrab. — Aj *rbuc*, v. ho.

Vizernosc; živnost, „pokerm“ neznajú.

Vjano, -a. „Oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano“, Plav. — Pol. *wiano*.

Vjazac snopi. „Žena naklada a hlop vjaže kolkem“, Šarv. „Vjaže ſe do *porviſla*. „Co žena podbere za koſcom,

voňa ſe huſe. „Štiri huſata ſe vjaže na jeden *snop*. Do jedneho *križa* 15 snopi idze; do *mandla* 21 snopi“. Kluk. — V Šarv.: „Ked ſe povjaže, tak ſe pokladze do *maradikoch* po 10 snopi abo do *rakuſoch* po 15 snopi. *Mandel* je u ma 18 snopi“. — Torbu, mech zavjazac abo rovjavzac. Gab., Malov. — Por. *uvadziec*.

Vjo! „Skríčel tot chudobní človek na ſvoju kobulku „Vjo!“ i pocahla“, Straž. — Porov. *kui*.

Vlača, -i. Ob. Vlača, Vlačsa, v topl. okr. — *Vladič*, -a. U Hn a Nied. Vladiča. — Rus. obec: 1) Niž. Vladič, Alsóvladičesa, v stropk. okr. — 2) Vyš. Vladič, Felsővladičesa, v stropk. okr.

Vlahi, g. *Vlah*, ve *Vlaši*; Vlašan, vlašanski. Mesto Sp. Vlachy, Szepesolaszi.

Vlachi, polsane. (Brez. Posp. ČMS 1899, 8).

Vlaſciri, v. *vlastni 4*.

Vlastni, příd. 1) *Vlastný*. „A to jej vlasní muž bul“, Barc. „Vlaſna dzjevka teho pana“, Jabl. — 2) *Skutočný*. „Ta ti bul vlastní klamar!“ Žir. „Povidz mi... po vlasnej pravidze“, Šeč. „Jabka bili barž pachňace, tak že každi vlaſhe naraz ukušíl“, Gab. — 3) *Pravý*. „V paru ſuň takí vlastní jak Lajoš“, Geč. „Pojdeš domou do ſvoho kraľa a vlaſhe taku mužiku zrob, jak ſi heňtu robiū“, Bež. — 4) *Iſtý*. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, Vik. Významom ſem patri: Tote *vlaſcie slova*, Šebn.

Voda, Stara. Obec Stará Voda, Óváz, v gein. okr.

Vodtan. „Tot narod prepad vodtam“, Bež. „Ja vas votti viratuju“, Sobr.

Vodzic ſe. „Vo ſvece ſe ſe nepravosc vodzi“, Sob. „Rozpovedala, jak ſe z ſu vodzilo“, Hanšar.

Vodžuch, -a, vodič. Let. Iremáky. — „Šeptal mi do ucha muj vodžuch“, Kal. 1887, 48.

Vojčice, -ic, u -ici. Ob. Vojčice, Vécse, v seč. okr.

Vojkovce, -ovec, vo -ovci; Vojkovčan, vojkovsk'e dzeci. U Nied. Vojkovice, Obec Vojkovce, Vojksalva, v sp.-podhr. okr.

Vojnecina, -i, u -i. (U Nied.: Vojnata + Vojnacina.) Obec Vojnecina, Vajnatina, v sobr. okr.

Vojovac, bojovat. Tak vojoval, že ňastala ľem čarna žim, kadi prešli", Gab. „Idzem..., žebi sebe kralovstvo vivoval“, Cepl — *Vojovac* še: „Jak še budzeme vojovac, či na kije, či na meče“, Straž. — Bit sa.

Vol'a, -i; v. vuľa.

Vol'a, -i. Meno ruských a slovenských obcí: 1) Vol'a pri Laborci, Laborevolya, v mich. okr. — 2) Jakubova Vol'a, Jakabvolya, vo vtor. okr. — 3) Juszkova Vol'a, Juszkóvolya, vo vran. okr. — 4) Niž. Vol'a, Alsóvolya, v sekč. okr. — 5) Ruská Vol'a v topľ. okr., Oroszvolya. — 6. Ruská Vol'a vo vtor. okr., Oroszvolya. — 7) Vyšná Vol'a, Felsóvolya, v sekč. okr. — Od mena „Vol'a“ niet príavných, hovorí sa: dzeci z Vol'i; niet ani podstatných na pomenovanie obyvateľov, hovorí sa: ľovek z Vol'i.

Vol'a so zámenami alebo s príslvkami (volačo, volachto, volaksi atď.) objavuje sa len v podrečí lučivnianskom; z pravidla so stredným 1: volačo, volachto atď.

Vol'ar, -a, eo voli paše.

Volica, -i. Ruská obec Volica, mad. tiež tak, v hum. okr.

Volkova, -orej. (Vyslovujú aj Voúkova!) Ruská obec Volková, Valkaja, v ungv. okr.

Volňica, trh na mäso. Let. Irem. — S mojím vedomím: nejatkový odpredaj mäsa.

Volove, -oho. (U Nied. Vołova!) — Obec Slovenské Volové, Tótvolova, v hum. okr.

Von, zámeno, bežné popri on; v podrečí z.-ungskom aj podobou ūon. Vidz aj *vun*.

Vondrišel, -šla; Vondrišlan. Vondrišel, Merény, v geIn. okr.

Vornadel drží pripevnené váhy ku „dišlu“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8). — Nem. vornagel.

Voški, pomn., „Dostaňe jich ľovek od ňečilosci medzi palcami na nohocu“, Šarv.

Vozarňa, -i. „Biva pri karčme, do ľej surmaňi stavaju karmic“, Šarv. — Niekoľko počuje aj allas, z mad. állás, na pr. v Šebn.

Vrabel, -bla; vrabec. Šarv., Jabl., Kluk.

Vranka, -i. „Dam zrobic dvanac bočki a do každej bočki jeden vejdzece. Vranka budze otvorena, žebi sce dobre dihac mohli“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Vranov, -ova. Obec Vranov, Varannó, okr. miesto.

Vrata, pomn., v. kapura.

Vravec, v. hutorie.

Vražer, -žca, čarodejník. *Vražic* = čarit. Všeob. — „Nemalo moci vražcovskej“, Šir. V osnove zo Štv. objavuje sa príavné meno „vražedelníčki“, aj podstatné „vražedníctvo“, tu rozprávkárka zle používala spisovných slov, ktoré si čítaním osvojila a ktorým nerozumela.

Vražki, pomn., čary.

Vražkňa, -i, čarodejnica.

Vrisknuc, zavr'eskuc, v. tu na str. 424.

Všadze, všadzi; v samosvojej reči. V podrečí z.-ungskom z pravidla: ūšadzi.

Vše, naveky; „vždy“ nemajú. V podrečí z.-ungskom z pravidla: ūše, aj ūše (na pr. Sobrance).

Všeličina. „Všeličina“, Dluh. /C.

Všeljaki, Sob. všeljaki, Lub. — V Bat.: všelinejaki.

Všeliňeco, Smiž., Hrab.

Vtak, -a. Žir. — Z pravidla: ptak.

Vujtovce, -ovec, u -oúci. — Ruská obec Vujtovce, Vojtóc, v stropk. okr.

Vul, g. vola. Voly sa poháňajú: Na pravo = Ča od sebe (Šarv., Kluk., Ščav.).

Na ľavo = *Hejs* k sebe (Šarv., Kluk., Ščav.). Žeby v uli stanul: *Ho!* Cofnuc ho: *Hejk!* Pohinac ho: *No!*

Vuľa, -i + *vuľa*, -i. V Šarv.: „Zrobeli g vuľi“, „On jej šicko dal do vuľi“. — „Husaroví ťebuňa na voľu, že jager pri ňim ňet“, Ken. „Nebulo mu to po voľu, že ſe ſedlak dobre ma“, Bert.

Vun, zámeno, bežné popri *un*; v podreči z.-ungskom aj podobou *ūun*. Vidz aj *von*.

Vuz, g. *voza*; *voz*, -a. „Pański vuz je hinton abo koč, prikriti zoz skuru lagirovanu; ked je ťeprikriti, vola ſe vožik abo brička“, Šarv. „Sedlacki vuz: Vidz tote klaňice ťtiri? Dva ſe daju do predneho *nasadu* a dva do zadneho *vankoša*. Vankoš prikápčane zoz *traringami* železnima, oni ſe prišrubuju. Na *nasad* a na *vankoš* ſe poľoža *drabinki*, medzi nich na spodek *deska*. Vec ſe poľoža medzi drabini dva koše z verbovich prutek. Zavjažu ſe dva snopii zoz slami, poľoža ſe na vuz, — to *ſedziska*. Može ſe zaprahnu a ſednuc — a vijo!“ Kap. „*Nasad* privadzeni s *cvorňem* na *vankošu*“, Kap. Svoreň (vyšie: *cvoreň*) je železni klin, chtori idze prez *nasad*, *vankoš* a oč a trime zadnú časťku s predkem. (ČMS 1899, 8. Posp.) Prednú i zadnú časťku voza prikápča *rozvora*, na zadnej časťki rozvori je *zatvorík*, železni klin. (Tiež tam.) Prednē ťiace akapčane zoz *podejmu*. (Tiež tam.) — „Na *furmátec* ſe kladu *rebrinki* a tote opiraju ſe na *loče*“, Kluk. — Zo Ščavníka: „Na voze jest *díšel* (v Hranovnici: *oje*!), ťnice. *Hlavnička* je pod *nasadom* a pod *hlavničku* je *aúštok*; pod *aúštokom* *osj*; *rebrini*, *loče*, *rozvora*“. „Koňe cahaju za *vahu*, na vahi je *barco*, na *barco* ſe prikápčaju ťangi“, Kluk. Pre srovnanie s pol. názvy v. „Wóz wiejski... z pow. tarnowskiego“ („Lud“, org. ludozn. VI, 395).

Vzadu. „Žemni duch už ūzadu princea buň“, „Doraz ſe ukaže žemni duch ūzad ūzadu“. Obidve vety zo Sobr.

Vzac, na Spiši aj *vžiac* („Zkadzi vžiaťa take ťumne grati“). V z.-ungskom podreči aj *úzac*. Zodpovedá smyslom spisovnému *reiať*. Imper. *vez* = vezmi. *Vzac* ſe zodpovedá spisovnému „pobrať ſa“: „I tak ſe vžali, i tak išli do zahradu“, Rasl. „Vžali ſe a išli ku kralovi“, Šarv. „Vun ſe vodtam vžau“, Kor.

Z, predložka, s gen. — Pred temnými spoluhláskami (*p*, *t*, *c*, *č*, *k*, *ch*, *f*, *s*, *š*) vyslovujú za ťu *s*, t. j. m. *z peca* = *s peca*, m. *z Šaci* = *s Šaci* atp. — Vokalisúvalo sa v samosvoej reči z pravidla hláskou *e*, v z.-ungskom podreči z pravidla hláskou *o*, na pr.: *ze ženi*, *zo ženi*. Túto predložku, podobne aj predložku *ze*, *zo* (vyslovovanú miesto spisovnej: *s*, *so*!), často zdvojujú, hovoriac: *zez ženi*, *soz ženi*, *zes ženn*, *zoz ženu*. Zdvojuje ſa lubovolne. V Šarv. mä uisťovali, že je celkom jedno, či poviem *s matku* abo *zoz matku*, *s dzívku* abo *zoz dzívku* atp. A pravdu mali. Hovori ſa nielen „*zoz* ťaňinu“, ale aj „*zez* ťaňinu“, vlastne „*zosslaňinu*“ a „*zesslaňinu*“. Užšia podoba sa trati pod vlivom spisovnej reči, t. j. vokalizovaná predložka *ze* ustupuje ţiršej *zo*. — V. aj *iz*, *izo*.

Zabardzic. „Meso do peca zabardzili“, Hum.

Zabavac ſe. 1) „Velal ho kačmar, aby ſe prišol zabavac“, Sob. „Znal (dzievče) pekne zabavjac“, Fil. (Kov. Slov. Pohl. 1898, 686). — 2) „Nenoš vecej toto dzecko gu mňe, bo ked ſe pri ňim zabavim, čečko mi je dohaňac svojo ťestri“, Sob. „Nalapal počnu teľigu ribou. Lemže vun ſe tam zabavil až do večera“, Straž.

Zabrac ſe, pobrať ſa. „Še zabrala, a ztamaď poľa“, Lub. „Člevek ſe zabral lapac ribi“, Straž. Aj v lučiv. podreči: „S tim ſa zabrať a išjet het“, Lučiv. — Porov. *ržac* ſe.

Zabuc. „Vona o mňe zabuľa“, Sed. „Večerjaťi, ale vun ťezabul, co jomu

- zlata riba povedala**, Straž. — Zabudnuc. *Zacmeč* *še*, zatmeť sa.
- Zaco**. „Budze ſe ci pitac, zaco plačeš?“ Šarv. „Gazdo, zaco plačece?“ Bert. V odpovedi: *zato*. „Zato ja prišol do vas za kočiša služic“, Lub. — Por. čom i čomu.
- Začudovac** *še*. „Ona začudovana ſe pita“, Šarv. — V. čudovac *še*.
- Zadac** *še*. „Nespal, ale vun ſe zadal, že ſpi“, Ban. „Rano ſe zadala chora a un išol do koſcela“, Šir.
- Zadatek** odtajil. Šebn. — Závdavok.
- Zadumaní**, zamyslený. „Janko zadumaní prišou do varoša“, Bež.
- Zaduv**, -duv; závej. „Na poľu bul veliki zaduv“, Šarv.
- Zadzvoňic**, zadzraňac; zazvoňť, zaváňať. „Do koſcela zadzvaňaň“, Lub.
- Zafačorac**. „Tvaroza zaťačoval (zavil) zdravu nohu“, Čit. V., 54. — Porov. ſajčovac.
- Zahibel**, -eli; záhuba. „Dzeň zahibeli pri Mohaču“, Čit. V., 144.
- Zahilek**, -iku. „Slnko dava od ſebe ceple prameňe, ale dze zahilek, tam ſe je horuco, bo tam cjeň“, Ščav.
- Zahlavek**, -vku; vankúš. Všeob.
- Zahňetka**, -i. „Oheň na zahňetku pred čeluscami, pri pekaríkmi pecu“, Ščav.
- Zahon**, -hona. Obec Záhon, m. Záhony, v kap. okr.
- Zahor**, -hora. Obec Zahor, m. Zahar, v ungv. okr.
- Zahrada**, -i. V. kerta.
- Zahubic**, zmárniti. „Budu chceč tebe zahubic“, Minds. „Šicke tri dzeci zahubela“, Šarv. „Kralovi na haňbu bula, a preto som ju daū zahubic“, Sobr.
- Zajda**, -i; batoh. „Zajda traví“. — Všeobecne.
- Zajesc**. „Povedz, že occa zajed kornaz dzivi“, Minds.
- Zajsc**. „Dze ce noc zajdze, tam nocuj“, Barc. „Žebi mał o čom domu zajsc“, Lučiv.
- (**Zakartavec**). Zakrpatef. „(Pštros) svojo zakartavene kridla ſe je v ſtave po-
- trebovac“, Čit. V., 269. „Verili vo vſeli- jakich straškoch... a s ňima spaſaſenich zakartavencov“, Čit. V., 478.
- Zakla**, v. dokidotí.
- Zaklac**. „Vi ſee zaklate grofove“, Smiž. „Že me viſlebodziła zo zakletej Žemí“, Kap. Por. klat. Popri ſom aj *zalac*: „Nezrub to, bo bi ce zalala (+ zaklala)“, Šir.
- Zakos** je cali rad ſkoſení, ovsa abo jarecu. Kluk.
- Zakrucki**, pomn., v. kačka.
- Zakruta**, -i. „Pri druhej zakruce ten iſti viľk zaš ſkočel pred koňe“, Orel V.
- Zalamac**. „Bujak krave zalamal“. V N. Rep.: „Prišuňa krava bujakovi, bujak jej zaúmaň“.
- Zalečac** *še*. Ja ſom toho ſlova v ſivej rozmruve nepočul. Mišík ho podáva z Vidernika: „Aňi ſe mi ſezalečaj, bo ci me Boch ſeobecal“, Pies. 72., z Hnilčika: „Ej, lebo ſe mi zaſečaj, abo mi hustki povracaj“, Pies. 32. Z Dan. a Od.: „Lem mu prikazovali, žebi ſe zlatníkovej cere zalečal“, SMS 1896, 163. — Kol. Zpiew. ho majú aj zo Šarišskej: „Aňi ſe mi ſezalečaj, Boh mňe tebe ſeobecal“ (I., 216). — Vo východnej ſlovenčine by ſe očakávalo: *zalečac*. Porov. v pol.: Zalecać się biały głowie = einem frauenzimmer den hof machen. (Booch-Árk. Słow. pod „zalecic“).
- Zaliva**, -i. Prívnl. Hum.
- Zalknuc**. „Paſenka ho zalkla“, Šarv. — Zadusila.
- Založic**. „Vzial ho ſebe a založil za kalap“, Bard. „Nežeň ſe, Jaňičku, ſe treba ci ženi, založ za klobuček majeran ſeleni“, Brutovce (Miš. Pies. 51). — „Zavazi, zavazi, ſelene zavazi, chtož mojim koňikom dñeš večar založi“, Smiž. (Miš. Pies. 83).
- Zaluſtani**, zacundraný. Šarv. „Najdzem ſebe frajerečku Špišačku, ſe to taku zaluſtanu prešovsku“, Hnil. (Miš. Pies. 23).
- Zalužice**, -ie, u -ieoch. 1) Malé Zalužice, Kiszalacska, v sobr. okr. — 2) Veľké Zalužice, Nagyzalacska, v sobr. okr.

Zamek, -mku. „Zamek je, čím še dzvere zamikaju. Kluč od zamku“, Šir. — Rozšírené. Por. *kladka*. — Vo význame „hradu“ je rozšírené nem. „*burk*“. Na Spiši predsa znajú *zamek* aj m. „*burku*“. Tak v osmove z Lučivnej: „Tam bol jeden starý *zamok*“. Podobne v miestopisnom mene, v. nižšie.

Zamek Lubovjanskí. (Poł.: Zomek Lubowjanski.) Luboviansky zámok, spojený s *Podsadkom*, v. tento.

Zamurcac še, zamazať sa. Sobr.

Zamuric. „Ked pohar prevracieli do vodi zamurime, ťenapulči še“, Čit. IV., 161.

Zamutoň, -ova. Obec Zamutov, Zamutó, vo vran. okr.

Zapadac, upršať. „Ona še skrila pod... kapličku, žeži ju ťezapadalo“, Šarv.

Zapametac sebe co. „On sebe šak zapametal ten isti strom“, Šarv.

Zapatric, zazref. „Jak tot vileci, zapatrił Ludvíka“, Straž.

Zapomnuc popri *zabuc*. — *Zabudnúť*. **Zapomľivi** = zábudlivý.

Zapozdžil som še, Kluk. — Nie: zameškal som sa.

Zapravjac. V korice še na hlib zapravia. Šarv.

Zaprec še. „Doraz ťelezna brana sa za nim zaprela“, Lučiv. „Dzira še zaprela“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). — *Zavret* sa.

Zara. „Vidzi kral jej nohu, až ho zara zabilo od veľkej krasoty“, Bež. „Peršo rano, jak von vinšla, bielel zaru tam zazrela“, Hnil. Mišk po *zare* kladie do závorky *zoru*. V inej pesničke z Hnilca má: „Švecila mi zorna, zavčas rano do dna“. Tu po zorna kladie do závorky: zornička. (Pies. 25, 12.)

Zarabjac, zarábať. Šarv.

Zarazučka, okamžite, Straž.

Zardzareni + *sardzareti* nuž. Šarv. **Zarenko**, -a, zrnko.

Zarno, -a, zrno. Aj miesto obilia sa hovorí *zarno*: „Zarno, jak dozreje, ta ho žneme, hrabeme a do stodol priva-

žame; potom ho mlacime“, Ščav. — Por. *obile*.

Zaroňic. „Kluč starosta dzeška zaroňel“, Straš. 18. — Zahodil.

Zarubac. „Von už merkoval, že ho (= dieťa!) mac zarubala“, Žir.

Zarvanie, -a. „Jak še nam višmiva toto čertovské zarvaňel“ Straš. 25.

Zastac (totiž: cestu). „Viskočil z lesa a zastať mu: Oče, stoj!“ Lučiv.

Zastac. „Co zasluži... chtori druhemu na živoce zastoji“, Ken.

Zastarac še + *zastarec* še; rozzialiť sa. „Hlapec še zastaral, barz smutni bul“, Šarv. „Zo žalu veľkoho pošol domu i tak še zastarať, že o paru dňi z toho žalu umar“, Vran. „Z toho še zastareť“, Dluh. /C.

Zastaňka, stávka. „Vojak vihral zastáňku“, Treb.

Zastaviac gerok, založiť. Šarv.

Zás, zas.

Zatička, -i. Aby vôle z jarma nevyšiel, potrebný je k tomu drevený alebo ťelezny klin, to je zatička. Posp. podal z Brez. v ČMS 1899, 8.; je to bežný výraz po východoslovenskom území.

Zatnuc še, zaťať sa. „Še vše bul zatrnl, ked skoro trebalo na daco odpovedzec“, Čit. V., 32.

Zaumeňic sebe. „Ona zaumeňela sebe“, Šarv. Aj inde. Zdá sa byť zo spis. reči.

Zaužati. „Lenorko... čom si taka zaužata buťa, ja tebe sto a sto listi písal,... a ti mi ťigda... ťepisaťa“, Seč. „Hlapci ale zaužato še tajeli“, Orel V. — Podľa smyslu: hlavatý.

Zavada, -i. 1) Zavada v Sp., Zavada, v levoč. okr. — 2) Zavada v Zempl., Zavada, v stropk. okr.

Zavadka, -i. 1) Zavadka v Sp., Zavadka, v novov. okr. — 2) Zavadka v Šarv., Zavadka, v sekč. okr. — 3) Zavadka v Ung., Zavadka, v sobr. okr. — 4) Zavadka v Zempl., Zavadka, v hum. okr.

Zavčerom, Šarv. **Zavčerim**, Ščav. — Predvčerom nevravia.

Zavej, -a. „V zaveju émi še zahľubiť a ňemohli šmi ďalej ísc“, Hum. — Por. zadur.

Zavesa, -i. Na firštuku je čop (v. ho.), čop še šturi do zavesoch a na tim še dzvere trimaju. Šarv.

Zavesic, obesit. „Joho hodovaňec ho chceū sam zavesic“, Luč. „Dau katom šibeň zakopac, že da Janka zavesic“, Bež.

Zavičici, závistlivý. Ken. Mišk podal z Dan. a Od. spisovnú podobu slova: „O takim zavistlivim bratovi“ (SMS 1896, 168).

Zavod, raz. Rozšír. „Bul vivoleni na treći zavod za richtara“, Hrab. Zo Spiša udáva ho aj Iremský: „Na druhí zavod = po druhý raz; na dva zavodi = po dva razy“, SMS 1904, 48. „Na druhí zavod zaš vona bula v Čezi“, Rozh.

Zavoz, v. *založic*.

Zazrak zodpovedá upotrebením strednoslovenskému čudo. „Idz, zazraku boški, ja s tebu vera ňebudzem jesc“, Lub. „A co tam heeš, zazraku? — Do záhradki: do maku!“ Odor. (Miš. Pies., 44). „Taka bida, taki zazrak!“ povedia v Hum. pozrúc na dieta nenormálneho vývoju. — V osnote zo Slov. vši, na str. 453 najde čitatel *zazrak* v tom istom smysle, v ktorom ho má spisovná reč: „Jak vlož tam potom do tich izbov, tak vjelk'e vidzel zazraki v ňich“.

Zbac, v. *dbac*.

Zbačic, zbadala, spozoroval. „Zbačic = zbadala“, Let. Irem. „Počkaj, ved ja zbačím, chto to spať pri mnē“, Lučiv. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29.

Zbanček, -čka. „Do toho zbančka“. Je tu v osnote z N. Repáš, ale ho počul aj po slovenských obciach. — Vidz aj žban.

Zbaršneti dub, spráchnivelý. Ken.

Zbehnoš, -ova. Obec Zbehňov, Zebegnyš, v seč. okr.

Zbelaveti, osinely: „Švecil a makal po tvari ňebošikovej, ale ta bula zbe-

laveta a žimna jak ľad“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84/85.)

Zbohacic še. „Jak on še mohol tak trišno zbohacie“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166.)

Zbojne, -oho. (Po r. Zbijne. U Hn. Zbojňa.) Ruské obce: 1) Hum. Zbojně, Homonmazbojna, v hum. okr. 2) Zbudzské Zbojně, Izbugyazbojna, v hum. okr. Zbojník, v. *zbujník*.

Zborova, zoz *Zborovi(j)*. Zborovjan. U Hn. a Nied. Zborov. — Obec Zborová, Zboró, v mak. okr.

Zbože, -eho. „Ten gazda ma veľo obileho aubožeho“, Šarv. — Por. *zarno*. V poludňovo -záp. Spiši *zboža* (Vik.). Inde je *zbože*, *zboža* cudzotinou.

Zbroj, nem. g'wehr. „Ocec im kupil flinti, zbroj im ku sebe“, Cepl. „Dobrim svojim zbrojom prave mu do ſerca bul streliš“, Čit. V., 268. „Dze bi ja ſe bať, ked ja veľki *zbruj* mam kolo ſebe. Jaki? Muj *gver* ſe ňeboji dvoch chlopoch“, Ostr.

Zbuc še. „Co bulo, ſe *zbulo*“, Straš. 4.

Zbudza, -i. Obec Zbudza, Izbugya, v mich. okr.

Zbužník, -a. Vo výslovnosti j málo počuť, tedy: *zbužník*. Po Spiši *zbožník*, *zbožník* (takto v okolí Margecian).

Zburisko. „Teraz aj to mesto je ťem zburisko“, Hist. 12.

Zbušek, -ška, na muceňe mlieka; v ňim jest toporka, s totu ſe v ňim muci maslo. Šarv. — Vrchná čiastka zbuška menuje sa *versník* (Kap.).

Zdechľina z koňa abo zo psa. Vidz meršina.

Zdejmic, sňať. Sobr.

Zdivac. „Tulejka, to, co je na ločiku zoz ſeleza, zdiva ſe na oš“. — Por. *zdzrac*.

Zdoba, -i. Obec Zdoba, aj mad. tak, v koš. okr.

Zdohadac še. „No skoro ſe zdohadal, aňi Žim pod ňim ňeoceplela“, Straš. 13.

Zdohoňic. „Kedz ho kral zdohoňiu“, Sobr.

Zdrauce, -avec, u -ačich (Taš.). Počut už aj: Drauce; po r. Draucü. Ruská obec Zdravce v Ung, Daróč v ungv. okr.

Zdravce, -avec, v -arcoch; zdravecki. U Nied. Dravce. — Ob. Zdravce v Šar., Daróč vo vtor. okr.

Zdravce, v spiš. stol., v. Dravce.

Zdrav'e. „Bože daj zdrave!“ Šarv. „Daj, Bože, zdrave“, Treb. Takto si pripíjajú. V Trebišove som počul aj „Dobreho zdrav'a!“

Zdravkac, pozdraviť sa. „Prišol do híži i pozdravkal. Haňička odzdravkala“. „Von stanul ku dverom, zdráukal“, Barc.

Zdrihnuc sa, zlaknúť sa. PoI. wzdrygnäť.

Zdrizac. „Netrebalo dva skuri z jednoho zajaca zdrizac“, Straš. 34.

Zdzac. „Ulapela jednu žabku a zdzala na palíčku“, Šac. „Očekávala totu hodzinu, v chtorej svuj... lajblik na sebe zdzeje“, Čit. V., 81. Por. *zdivac*.

Zd'or, polské meno Ždžaru, v. ho.

Zebľec sa. „Kraľovské šmati ze sebe zeblik“, Gab.

Zedrec. „Ju sce zedrec s koča“, Bard.

Zejš. „Dal zejs svojej kobule“, Straž.

„Nemaš mi už co dac zejs“, Sobr.

„Mňe chce ceper zejs“, Taš. — V. *zjesc*.

Zemdľec. „Od žalu zemdľela“, Sob.

— V. *zomdlec*.

Zemno, vymyslené meno *Zemplina*,

v. toto.

Zemplin. Meno obce i stolice. *Inakšieho mena som nepočul.* Zemplínski, Zemplíňčan. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ uvodi sa obec menom *Zemne*, stolica menom *zemplinska*. O mene *Zemno* u Korabinského, vidz tu v poznámke na str. 90. — Počut aj výslovnosť: Žemplín.

Zengruba, -i, nem. senkgrube. Hanšar.

Žeňac. v. *žiac*.

Zervac. „Ale sé mu kvet zervac ředal“, Lem. — Odtrhnúť.

Zesnac sa. „I tak sé zeznal jak bilo“, Gab. — Priznať sa.

Zgegnuc. „Teho po hribce buhnul, až v ňim zgreglo“, Straš. 13. — V. *gegnuc*.

Zgizic sa. „Jeho kravu, chtora ſe bula do Petroveho dvora zgizila“, Čit. V., 104. Vraj = zmuchavela. — PoI. *giez* = viehbremse.

Zhaľec. „Koňec huſeho pirká ſe nahlé ſčuchal, zhaľel“, Čit. V., 402. „Do menších ſtriberných peňežoch ešče vecej medzi vmišaju, bo ſe čescejšim upotrebovaňom ešče ſkorej zhaluju“, Tiež tam 311. — Por. *halovac sa*.

Zinadzi. „Zkadzi ma peňeži?... Zinadzi ňema?“ Straš. 19.

Zjesr. Ken. „Žjesc do čista. Žjedoť ſieko“, Kluk. (V Slov. vſi: *zjeść!* Vidz tu 455). „Ti mňe chceš ceper ſijs“, Taš. — V Šarv.: „Zidol ſom, zedli zme“. — Porov. *zejš*“

Zkadi. „Nézna zkadi je“, Gab. „Od Dargova zkadiška prišla ku ňemu“, Straš. 26. — „Zkadzi ťi?“ Malov. „Zkadi ti maš taki taňer?“ Jabl.

Zkať. „Ničto ňeznal, zkať prišol“, Gab.

Zlahoda, -i; dohodnutie. „Nit dzelbi a čít zlahodi“, Čit. V., 110. „Kedbi... tutto zlahodu ňezotrimal“, Hist. 28. — Por. *lahodzie*.

Zlate, -eho; zlatksi. Ob. Zlaté, Arany-pataka, v sekč. okr.

Zlatník, -a. U Hn. Zlatníček. — Obec Zlatník, Aranyospatak, vo vran. okr.

Zli, bežnejšie: *plani a podli*, v. ich.

Zlojsc popri zlosc. „Nit mesa prez kojsci, človeka prez zlojsci“, v Šar. (ČMS 1903, 85). Kraľovskej osoobe zlosc robić“, Hrab.

Zložic. „Matka zložila chleba čarneho na stuľ“, Plav. „Zložela oheň a položela ku ňemu dzívče bandurki pesc“, Orel V.

Zludni, vľudny. „Spital ſe ho zludne“, Čit. V., 113. „Zludne ſe ku ňemu obraciť“, tiež tam 114.

Zluštač sa. „Človek, chtori rano idze po roše, ta ſe zlušta“, Šarv.

Zmahac sa. „Jedne počali ſe zmahac, že chtori mocnejší“, Gab. „Aňi dabol nezmože ho“, Harih. — Boríť ſa.

Zmarňic. „Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarňi“, Smiž. Bežnejšie: Šmert zrobic, zahubic.

Zmerknuc še, zmrknúť sa. „Še zmerklo“, Hnil. „Ked už še zmirklo“, Gab. „Jak oňi še dohvarali, ta še už zmerkało“, Ken.

Zmerzec še. „Panu klebanu še zmerzilo juž telo davarac“, Dluh. /C.

Zmilka, -i, omyl.

Znac, vedel. Všeob., len v poludňovo-záp. kúte Spiša počuť popri ňom *vedzec*. 1. a 3. osobu jednotného čísla v oznam. spôsobe, t. j. ja *vim*, on *vi* popri ja *znam*, on *zna* počuť aj na ostatku východoslovenského územia, ale sa mi tak zdá, že len v rozhovore s nevýchodnými Slovákmi, ktorí slovesa *viem* užívajú. Východný Slovák na otázku nevýchodného Slováka „Viete?“, odpovie „Vím“, ale ináč je bežné: „Znam“.

Znac, sňať. „Znáu tedi svoj persceň“, Sobr. „Krašne jim rohi pozámal. Naostatku ji česel *zehiac*...“ Gab.

Značoū, -ova. Ruská obec Značov, Iglinc, v ungv. okr. — V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ menujú túto obec *Linci* (mad. pravopisom: Lyinci), čo môže byť obdrané z Hlinici. Toto meno by tedy bolo staršie od Značova na základe zachovaného svedectva v mad. pomenovaní obce. Iglinc dá sa totiž dobre odvodiť od zastaralého mena *Glinci*.

Znajomi, známy. Šebn.

Znak + *znameňe*. „Po tim znaku u-lapja teho, chto hodzil na peňeži“, Šarv. „Jake ci znameňe dava, jak idze domu“, Sipl. — „Znak“ v Šarv. znamená aj nem. *fleck*, mad. *folt*. „Znak na sceňe, na geroku“. — „Znameňe“ z cirk. reči.

Znamenac. „Ked rechtorka treći bochňik na stol prihela, poznamenala ho najsamerši križom“, Gan. Kov. (SMS 1901, 84). — Z cirk. reči.

Znedobački, z nenazdania. Let., Hnil.

Znedovidki. „Tam napadli na ťu znedovidki ribare“, Čit. V., 257.

Znoj, pot. *Znojic* še v robece. V Šarv.: *znuj*.

Zobrac še. „Von še s tem zobrau i išou“, Bež. — Bežnejšie: *Vzac* še a *zabrac* še.

Zobuc zoz levej nohi čižmu. Šarv.

Zodzec. „Šarkaň zodzēl zo sebe šarkaňovu skuru“, Smiž. — Por. *zdzac*.

Zuhabic, nechať, zanechať. Sobr., Olc. — Často *zohabric*, Let., Harh.

Zokorce, pol. meno *Žakoviec*, v. ich.

Zondlec. „Doraz zomdłela“, Šarv. „Tote slova, jak jedovata strilka, šahlí jej do serca. Dobre ňezonglala...“ Straš. 8. „Ona zongleta spadla na diľe“, tiež tam 13. — Aj *zemdleč*.

Zorna, v. *zara*.

Zorvac = *zervac*.

Zostac rozäfr. „Ostac“ v poludňovo-záp. Spiši popri ňom.

Zozvarac še, spotiť sa. „Zozvarani ňepi vodu“, Šarv. Bežné popri *zoznajic* še. V. *znoj*.

Zpridz, z počiatku.

Zrapčec. „V koscoch mu zrapčelo“, Čit. V., 122.

Zrivac še. Objavuje sa v „šar.“ pesničke, ktorú uverejnil Kollár v Zpiew. (I., 185). Môže byť, že sa nám toto slovo zde pozdejšie, a preto podávam tu z pesničky toľko, koľko je treba pre výčiteľnosť smyslu. (Pesnička je inak zbabavená svojho východoslovenského rázu.) „Sama bývám v širém poli, sama bývám; ked mi prijde temná nocka, ta se zrarám... Nestrachuj se, moja dívko, nezrivaj se; dal ti pan Bûh pravú ručku, prezehnaj se“. Kollár vysvetľuje slovo takto: „Zrivám se = nepokojím se, zhrozím se“ (II. 540).

Zrivka. „Rozvora šturena pomedzi zadne šnice do oší a skapčana je s kariku, to še vola zrivka“, Kap. „Zrivka, t. j. železná obrúč, ktorá pripievňuje zadné šnice ku rozwore. (Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8.)

Zrobić, urobiť. Všeob. — *Zrobić* še čim: Zrobić še horu. Lub. (= Urobiť

sa chorou!). V tomto prípade porov. *zadac še.*

Zrub. „Okolo studňi je zrub“, Kluk.

Zrubaň, zrúbanisko. „Pašli ovce valalske. Pošli z ňima v ješení do zrubaň“, Gab.

Zrubec. „Jak ho iškala, ta mu našla ten zrubec“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 86). — Zásek.

Zručic, poručit. Ken.

Ztadzi, ztadeto. „Pakuj doraz von ztadzi“, Hrab. „Ja ſe vežnem a pujdzem ztadzik“, Šarv. „Rušic ſe ztadzel nemožem“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Ztamadz, ztade. „Ztamadz hľedaju po-božneho pustevníka za rimskeho occa“, Šarv. „Vžal ho ztamadz“, Sipl.

Zub. „Zubi ſu: čereňovo, očne i predñe. Čereňovo ſu zadñe“, Šarv. „Ma zubi dzirare abo dudlare“, Šarv. „Mam dudlu v zube“. (Prirov. *dudla!*) „Dzecku zubi idu“. Obidve vety z Šarv. — Horovia: „Zubi tarhac + rvac + cahac“. „Zub ſe kive“. Por. *lapkac*. — V Nemcovciach v Šarišskej vyšívajú aj na *zubki*, v. Halaša, ČMS 1903, 71. (Na niektorých miestach povedia miesto „braňik“ [v. *braní*] — *zub*. Takto na pr. v Dobr.).

Zubne, -oho. Obec Zubné, m. Zubna, v snin. okr.

Zunue. „Už potim až zunuť“, Lučiv. „Zunuti bol, tak ſa jemu dobre zaspalo“, Lučiv. „Zuňiti človek je, chtori zunul robiť“, Šarv.

Zvarac ſe, v. *zozvarac ſe*.

Zvarka. „V Popradze v zvarke varja ťati“, Vik.

Zvarnicea, riedka žinčica. Kluk.

Zvesc ſe. „Prez řečesca prišlo rano. Nezvedlo ſe ňič“, Straž. 20. — Porov. *vodzic ſe*.

Zviceziec, zvíťazit. Ken.

Zviradlo, zrkadlo vo Vik. — Porov. *džveredlo*.

Zvojorac, v boji premôžt. „Jakim spôsobom ti much tich ţarkaňou zvojovac“, Straž.

Zvoľa. „Daj mi, Bože, taku zvolu, bi zostala mladu gđovu“, Smiž. (Miš. Pies. 85).

Zsa, zpoza. „Zza Červenohor morja“, Šeč. „Lešník ſe prižírať zza buka“, Dobr. — Uváž: „Pošedali ſebe poza ſtol“, Gan.

Žec, -a, zaf. Šarv., Ken., Olc. Už v Hrab. žac, tu str. 219. V Ceplici: „Išol za ūaca“ = na prístupy.

Žejš, v. *zejs*.

Žele, zelina. „Tam jest Žele, ta naj Jim pocaha popod nos, ta že ťaňu“, Šac. — Ale aj Želina: „Vibrala z ňej jednu Želinu“, Hrab.

Žemjan, -a. Žeman. Žemjanski dvur (= kuria). Šarv.

Zemplínska ſtolica. Šarv. V. *Zemplín*.

Zerknuc. „Zerkne (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački lececc“, Bež.

Žima, -i. Z fras.: „Žima ho zbilá = Žima ho vytriasla. — Žimniča je chorosc. Šarv.

Žimušni, zimný.

Žrinka. „Nad okem jest oberta, na mihalñici je žrinka“ (?) Šebn.

Žveredlo. Kluk., Hum. — Porov. *džveredlo*.

Žačkov, -a. „Maū poúni žačkoú dohanu“, Sobr.

Žadaň, -aňa. (U Nied. Ždaná.) Obec Žadáň, Zsadány, vo fiz. okr.

Žadni 1). „Bez žadnoho prava chceu ho dac zavešic“, Sobr. „Žadne dcinci ňemali“, Kluk. — Aj ňijaki: „Nemohli najsc valal aňi ňijaki varoš“, Šarv.

Žadni 2). „Von vec nišoho žadui ňebol“, Pap. — Žiadostivý.

Zakarovce, -ovec; -ž-ovjan. Obec Žakovce, Zakárfalu, v geln. okr.

Žakovce, -ovec. (Pol.: Zokovce, -ovjec; Z-ovjon, -ovsk'i). Nem. obec Žakovce, Izsákfalu, v kežm. okr.

Žal. 1) *Žial*. „Neznal jeho ocec, eo od žalu robić“. Gab. „Janko iz žalom

